Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГҮНН

1920 җил эклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн-җил 1990 Лу сарин 6

Мигмр өдр № 25. (11038).

Үнинь 3 деньг.

●Социальн халхин төрәр

Мана бүүр өлзәтә болхий?

Әмтн бәәдг гермүд республикд муухар тосхгджана

2000-н жил күртл цуг әмтиг боли оңц күүг салу патърар теткхмн гиси партин авсн шиндвр күцәлһн мана республикд ямаран? Давсн жилин ашмудар авад хәләхлә әмтн бәәдг гермүд тосхлһна йовуд мана республикд йир удан татлһта болв.

Тосхлтын организацс эн көдлмшиг муухар күцәснәс көлтә мана республикд әмтнә төлә зүг 166,4 миңһн дөрвлжи метр аһута бәәрн тосхгдв. Тернь темдглси зураһас 95,3 процент болв. Хамгин түрүнд әмтн бәәдг гермүд, школмуд, бичкдүдин садикүд, больницс, культурин гермүд тосххмн, гиж трибун деерәс һардачир хооси үгинь төлә келсн бәәдлтә.

Ондаруллһн делгрлт авчах, демократь күчән авад өргәр делгржәх цагт әмтнә төлә гермүд тосхлһна төр хамгин һоллгч төр мөн. Тер төриг күцәхин төлә партин цуг органмуд, улсин депутатнрин Советмүдин күцәгч комитетмүд, тосхлтын организацс әврә үүлдврән шунмһадулх зөвтә бәәсмп. Болв жилин ашмудыг авад хәләхлә әмтн бәәдг гермүд тосхлһна тор теднә һол оньгас алдрси бәәдлтә. Тернь цагин некврлә ирлидгс му йовдл боли даслт мөн.

Социальн халхин төрмүд хаһллһнд партин райкомс, балһсна комитет боли партин таңһчин комитетин эңг. республикин Министрмүдин Совет боли Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум оньган сулар өгчәх бәәдлтә.

Давсн жилин ашмуд авад хәләхлә, республикин нәэмн райодар боли Элст балһсар әмтн бәәдг гермүд тосхлһна үзмжс 1988 жилин ашмудас дора болж һарв. Тиим кевәр әмтиг үүмүлжәх төриг хаһлхла, ондаруллһн мана бәәдл-жирһлиг йоста кевәр ясрулжахиг тедн яһж медхмб? Ямаран кевәр иткхмб? Бәәдг хора, деерән деевр чиги уга болхла мана партин күцәжәх оли эүси кергүдт әмтн яһж иткхмб?

Нег үлү давсн эн тавн жилин зураһ дөрвн жилин туршт әмтн бәәдг гермүд тосхлһна инджх биш, нам үлм дора кемәмә ора. Ташр нодразн эн-арһар хамгин муухар тосхлтс кетджәна. Үзгүрнь, 1989 жилд подразн организацнәр әмтн бәәдг гермүд тосхлһна зура зүг 55,4 процентд күцәгдж.

Тосхлһна цуг аһуһас хамгин их гиси аһу 66 процентд ПСМО «Калмстрой» күпэх зөвтә бәәсмн. Тиин болси болвчи ПСМО «Калмстрой» әмтн бәәдг гермүд тосхлһна зураһан давси жилд зүг 86 процентд күцәһәд, капитальн тавцсн тер дотр 72,4 процентд әрә гиж кергә. Иим болхла, ПСМО «Калмстрой» тосхлһна зураһ 1989 жилд 1,6 дахн ик болх зовтә. Эн тосхлтс мана республикд ямаран болжана?

Җилин ашмудар авад хәләхлә, әмтн бийнинь төлә гермүд му бишәр тосхна. Үлгүрнь, зураһар 11 миңһн дөрвлжи метр аһута гермүд тосххмн билә. 1989 жилд 11476 миңһн дөрвлжи метр тосхгдж. Зуг арви хойрдгч тавн жилин зуран дөрвн жилин зура күцәгдсмн биш. Эн төрмүд хаһллһнд, әмтн бәәдг гермүд әздудин күчн-чидләр тосхлһнд Приютненск, Сарпинск, Малодербетовск, Яшалтинск боли Яшкульск улсин депутатнрин Советмүдин күцәгч комитетмүд оньган сулар өгчәнә.

Чилси жилин ашмудыг дәкн нег авад хәләхлә, социальн боли бәәцни халхар олзлгддг объектс тосхлһн му бәәдлд бәәнә. Арвн хойрдгч тавн жилин зуран дөрвн жилин зура эн туст нимә: бичкдүдин учреждеңьс әдлврт орулһна зура — 89 процентд, больницс — 84, культурин гермүд боли клубмуд тосхлһн — 18 процентд күцәгдв.

Давсн дөрвн жилин туршт 6580 ормта 14 школ тосхгдв. Тернь икнй аль баһнй? Школмуд тосхлһна зура яһж күцәгдснь хамгин түрүнд авад хәләй. Ашмудынь авад хәләхлә, зөвәр һундлта болж медгднә, юңгад гихлә, — энд тавн жилин зураһар темдглснәс зуг 51,2 процентд күцәгдси болж һарв.

1989 жилд «Калмстрой» ПСМО школмуд боли бичкдүдин садикүд тосхж төгсәлһнә боли әдлврт орулһна Приютненск районна Ленинск Комсомольн нертә, Целинин района «Балковский», Приозерн района Хальмг АССР-ин 50 жилин өөнин нертә әдл-ахус, Элст балһсн боли Улан-Хол поселк зураһан күцәси уга.

Школмуд боли бичкдүд бәәдг нань чиги объектс тосхлһнд мана Министрмүдин Советин иилч, бүрткләһ боли неквр сул болжах бәәдлтә. Эн төрт бәәрн Советмүд, Министрмүдин Совет боли оңц тосхлтыг һарджах Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук үр Ильянов Б. У. зогслго оньган өгәд, сурвраи боли некврән чаһһаһад, тедн бийнь тәвцән орулх зөвтә.

Социальн объектст мана улсин депутатнрин Советмүд боли тосхлтын организацс яһж оньган өгчәхин тускар дәкәд нег үлгүрәс, әс гиж чикәр келхд, ашмудас медж болхмн. Нидн жил республикәр школмуд тосхлһнд һарһж өгси мөңгнәс бәәрн Советмүдар зуг 59 процентд оллгдж. 301 сурһульчирин орм эдлврт орулж өгхин ормд нег чиги орм орулж өггдси уга.

Иим «түргн» йовудтаһар боли даавр уга бәәдлтәһәр мана республикәр бичкдүдин садикүдтә, школмудтә болхла, эн тосхлтын темпмүдиг ик болһулхла, ямаран болжана? Ик темпмүдәр тосхлһна зура 1990 жилд 1,5 дахн, 1991 жилд 2 дахн ик болх зөвтә. Ик темпмүдәр тосхлһна зура 1990 жилд 1,5 дахн, 1991 жилд 2 дахн ик болх зөвтә. Ик темпмүдәр тосхлһна зура 1990 жилд 1,5 дахн, 1991 жилд 2 дахн ик болх зөвтә.

Мана республикин әдл-ахусар давси жилин ашмуд авад шинжлхлә, Целинин района мөрд өскдг О. И. Городовиковин нертә заводын малчнр государствд мах, ноос өгглһнә зураһан күцәв, дәкәд болхла тохма 30 мөр хулдв, гиж келх кергтә. Эн үвлиг бас күцәмжтәһәр давулжана.

Эн әдл-ахуд ах хөөч Самадов Хазбуллаг цуһар медна. Юңгад гихлә, арвн тав һар жилин туршарт малд көдлҗ йовна. Хамгин дамшлтта хөөч гиж келхлә чик болхнь лавта. Тегәд чиги малчнр Самадовиг малчнрин советин членд суңһв. Производственно-социальн төрмүд хаһллһнд эн шумһаһар орлцна.

Самадовин бригад өрк-бүлин гиж келх кергтә. Эн үвлд сән белдвр кеси төләдән хәләжәх хөөдсн эдн һару һарһжахш.

ЗУРГТ: Целинин района мөрд өскдг О. И. Городовиковин нертә заводын ах хөөч Х. Самадов боли малын ах эмч А. О. Мангатов.

Р Астахован цокси зург.

ШИНРҮЛӘЧНР ЭНД КӨДЛНӘ

«Калмводстрой» негдлтин механизацин заллтд рационализаторск селвгүд ухалж һарһдг шинрүлэчнрин дөңгәр кесг технологическ процессмүд механизацлгдсна, ашт бай биш экономическ олзтүг производствд авгдемн.

Сүл цагт шинрүлэчнр Н. Лисицин, Н. Переплицин, С. Гатин, В. Прялкин, Б. Федоров, А. Бледный, Н. Халашин, В. Дорошев боли нань чиги үүрмүд кесн хәәврәр производствд олзлгдгг машидт боли механизмст кесг сольврмүд боли чивлврмүд орулгдв. Терүнә цилчәр күч-көлсн һарц өөдлв, көдлмшиг цаг аравлгв, күч-көлсна таал ясрв. Техник улм сән эвтә-довтаһар олзлгдгг боли, терүнә шинрүлсиг ясж шинрүлсиг, бетон зуурдг машинә схем сольсиг, коренной подшипникин бүркәс сүһлдг эңг, жөөлки резин тәәрдг эңг кесиг заах кергтә.

Эн заллтд сән гиси рационализатормудын негнь болж Николай Лисицин тооллгджана. Көдлмштән йир кинән күн, оньдин мергжлтәй өөдлүүлсн, таалан эрдм тускар производственни эцин начальшк В. Н. Неберикутин келна. Двигательмуд ясллһна цехд цлифовщик болж Николай Лисицин көдлҗәнь.

Эн көвүнә тускар оңц келх кергтә. Бийнь Кострома балһснд төрж һарсн күн мана өөрн нутгаснь балһсна школ дүүргв. Армин алдрта цергләд, терүнә хөөн Әдәрхн балһснд кермс тосхлһна верфьд токарь болж көдлсмн. Энд йоста кевәр рационализаторин эрдмд эн орлцсмн. 1985 жиләс авн Николай Лисицин Элстд ирәд эндр өдр күртл «Калмводстрой» негдлтин механизацин заллтд слесарьмудин бригадт көдлҗәнә. Токарин эрдмән рационализаторск селвгүдин производствд орулхларн эн бас оллджана. Тавн күн көдлҗәх универсальн слесарьмудын коллективиг К. Будгорәев толһалжана. Двигательмуд ясллһд эн бичьн бригад Н. Лисицинә рационализаторск селвгүд өргәр оллджана.

Токарин эрдм дасж авсмн. Дарунь әәрмд цергләд, терүнә хөөн Әдәрхн балһснд кермс тосхлһна верфьд токарь болж көдлсмн. Энд йоста кевәр рационализаторин эрдмд эн орлцсмн. 1985 жиләс авн Николай Лисицин Элстд ирәд эндр өдр күртл «Калмводстрой» негдлтин механизацин заллтд слесарьмудин бригадт көдлҗәнә. Токарин эрдмән рационализаторск селвгүдин производствд орулхларн эн бас оллджана. Тавн күн көдлҗәх универсальн слесарьмудын коллективиг К. Будгорәев толһалжана. Двигательмуд ясллһд эн бичьн бригад Н. Лисицинә рационализаторск селвгүд өргәр оллджана.

СССР-ин улсин депутатнрин кандидатнр темдглҗ бичҗ авсна тускар СССР-ин улсин депутатнр суңһлһар бәәх 553-ч тойгта Приозерн келн-әмтнә-территориальн суңһврин комиссин

СОҢСХВР

Округин суңһврин комисс 553-ч тойгта Приозерн келн-әмтнә-территориальн суңһврин округар СССР-ин улсин депутатнрин кандидатнрт ним улсиг темдглҗ бичҗ авв:

Колдаев Борис Эрдниевичиг, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск районн больницин ах эмч, Цаһан Амн поселкд бәәнә;

Кулик Геннадий Васильевичиг, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, РСФСР-ин Государственн агропромышленн комитетин Ахлач, Москва балһснд бәәнә.

«Барун», «Волжский», «Никольский», «Полынный» совхозмудын, государственни кооперативин «Юстинскрайагрострой» негдлтин, «Юстинский» гизг кооперативин, Цаһан-Аманск санаторин школ-интернатын, Юстинск района әмнлһнә-профилактическ учрежденьсин, Приозерн райпромкомбинатын күч-көлсч коллективсин заасн үр Б Д. Муев, КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин хойрдгч секлтр, боли Юстинск района «Сарпа» совхозин күч-көлсч коллективин заасн үр М Н. Мутулов, улсин депутатнрин Сарпинск селәнә Советин ахлач, авраһнь кандидатуран буулһв.

Округин суңһврин комисс.

Кандидатнрт кен заагдв?

СОВЕТСК. Приозерн районд Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатыг суңһлһар зурһан округ бүрдәгдсмн. Суңһврин өөмк кампаня йовудт күч-көлсч коллективс, олна организацс депутатын кандидатнрт 17 күн зааж темдглв. Тедн дундас 15-нь округин комиссьмүд кандидатнрт темдглж бичв. Депутатнрин кандидатнрт социальн хаһяр яһж йилһржәна? Эдн дунд дөрвн көдлмшч, һурвн күүкд күн, партийн биш нег күн орв. Үүлд цергләһнрин то наадксаснь ик болв, тер дотр нег багш, МВД-н нег көдлҗ, совхозмудин дөрвн директор, партийн секретарь болһнар хошад-нурвал кандидатнр депутатын мандат эзлҗ авхин төлә нооллана —суңһачнрт шүүвр кех арһ өггв.

Района Советин тавн мандатд 75 кандидат темдглж бичгдсн бәәнә. Эн халхар орлцкна. Эн тосхлтс мана республикд ямаран болжана? Давси жилин ашмудар авад хәләхлә әмтн бәәдг гермүд тосхлһна йовуд мана республикд йир удан татлһта болв.

Тосхлтын организацс эн көдлмшиг муухар күцәснәс көлтә мана республикд әмтнә төлә зүг 166,4 миңһн дөрвлжи метр аһута бәәрн тосхгдв. Тернь темдглси зураһас 95,3 процент болв. Хамгин түрүнд әмтн бәәдг гермүд, школмуд, бичкдүдин садикүд, больницс, культурин гермүд тосххмн, гиж трибун деерәс һардачир хооси үгинь төлә келсн бәәдлтә.

Ондаруллһн делгрлт авчах, демократь күчән авад өргәр делгржәх цагт әмтнә төлә гермүд тосхлһна төр хамгин һоллгч төр мөн. Тер төриг күцәхин төлә партин цуг органмуд, улсин депутатнрин Советмүдин күцәгч комитетмүд, тосхлтын организацс әврә үүлдврән шунмһадулх зөвтә бәәсмп. Болв жилин ашмудыг авад хәләхлә әмтн бәәдг гермүд тосхлһна төр теднә һол оньгас алдрси бәәдлтә. Тернь цагин некврлә ирлидгс му йовдл боли даслт мөн.

Социальн халхин төрмүд хаһллһнд партин райкомс, балһсна комитет боли партин таңһчин комитетин эңг. республикин Министрмүдин Совет боли Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум оньган сулар өгчәх бәәдлтә.

Давсн жилин ашмуд авад хәләхлә, республикин нәэмн райодар боли Элст балһсар әмтн бәәдг гермүд тосхлһна үзмжс 1988 жилин ашмудас дора болж һарв. Тиим кевәр әмтиг үүмүлжәх төриг хаһлхла, ондаруллһн мана бәәдл-жирһлиг йоста кевәр ясрулжахиг тедн яһж медхмб? Ямаран кевәр иткхмб? Бәәдг хора, деерән деевр чиги уга болхла мана партин күцәжәх оли эүси кергүдт әмтн яһж иткхмб?

Нег үлү давсн эн тавн жилин зураһ дөрвн жилин туршт әмтн бәәдг гермүд тосхлһна инджх биш, нам үлм дора кемәмә ора. Ташр нодразн эн-арһар хамгин муухар тосхлтс кетджәна. Үзгүрнь, 1989 жилд подразн организацнәр әмтн бәәдг гермүд тосхлһна зура зүг 55,4 процентд күцәгдж.

Тосхлһна цуг аһуһас хамгин их гиси аһу 66 процентд ПСМО «Калмстрой» күпэх зөвтә бәәсмн. Тиин болси болвчи ПСМО «Калмстрой» әмтн бәәдг гермүд тосхлһна зураһан давси жилд зүг 86 процентд күцәһәд, капитальн тавцсн тер дотр 72,4 процентд әрә гиж кергә. Иим болхла, ПСМО «Калмстрой» тосхлһна зураһ 1989 жилд 1,6 дахн ик болх зөвтә. Эн тосхлтс мана республикд ямаран болжана?

Җилин ашмудар авад хәләхлә, әмтн бийнинь төлә гермүд му бишәр тосхна. Үлгүрнь, зураһар 11 миңһн дөрвлжи метр аһута гермүд тосххмн билә. 1989 жилд 11476 миңһн дөрвлжи метр тосхгдж. Зуг арви хойрдгч тавн жилин зуран дөрвн жилин зура күцәгдсмн биш. Эн төрмүд хаһллһнд, әмтн бәәдг гермүд әздудин күчн-чидләр тосхлһнд Приютненск, Сарпинск, Малодербетовск, Яшалтинск боли Яшкульск улсин депутатнрин Советмүдин күцәгч комитетмүд оньган сулар өгчәнә.

Чилси жилин ашмудыг дәкн нег авад хәләхлә, социальн боли бәәцни халхар олзлгддг объектс тосхлһн му бәәдлд бәәнә. Арвн хойрдгч тавн жилин зуран дөрвн жилин зура эн туст нимә: бичкдүдин учреждеңьс әдлврт орулһна зура — 89 процентд, больницс — 84, культурин гермүд боли клубмуд тосхлһн — 18 процентд күцәгдв.

Давсн дөрвн жилин туршт 6580 ормта 14 школ тосхгдв. Тернь икнй аль баһнй? Школмуд тосхлһна зура яһж күцәгдснь хамгин түрүнд авад хәләй. Ашмудынь авад хәләхлә, зөвәр һундлта болж медгднә, юңгад гихлә, — энд тавн жилин зураһар темдглснәс зуг 51,2 процентд күцәгдси болж һарв.

1989 жилд «Калмстрой» ПСМО школмуд боли бичкдүдин садикүд тосхж төгсәлһнә боли әдлврт орулһна Приютненск районна Ленинск Комсомольн нертә, Целинин района «Балковский», Приозерн района Хальмг АССР-ин 50 жилин өөнин нертә әдл-ахус, Элст балһсн боли Улан-Хол поселк зураһан күцәси уга.

Школмуд боли бичкдүд бәәдг нань чиги объектс тосхлһнд мана Министрмүдин Советин иилч, бүрткләһ боли неквр сул болжах бәәдлтә. Эн төрт бәәрн Советмүд, Министрмүдин Совет боли оңц тосхлтыг һарджах Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук үр Ильянов Б. У. зогслго оньган өгәд, сурвраи боли некврән чаһһаһад, тедн бийнь тәвцән орулх зөвтә.

Социальн объектст мана улсин депутатнрин Советмүд боли тосхлтын организацс яһж оньган өгчәхин тускар дәкәд нег үлгүрәс, әс гиж чикәр келхд, ашмудас медж болхмн. Нидн жил республикәр школмуд тосхлһнд һарһж өгси мөңгнәс бәәрн Советмүдар зуг 59 процентд оллгдж. 301 сурһульчирин орм эдлврт орулж өгхин ормд нег чиги орм орулж өггдси уга.

Иим «түргн» йовудтаһар боли даавр уга бәәдлтәһәр мана республикәр бичкдүдин садикүдтә, школмудтә болхла, эн тосхлтын темпмүдиг ик болһулхла, ямаран болжана? Ик темпмүдәр тосхлһна зура 1990 жилд 1,5 дахн, 1991 жилд 2 дахн ик болх зөвтә. Ик темпмүдәр тосхлһна зура 1990 жилд 1,5 дахн, 1991 жилд 2 дахн ик болх зөвтә. Ик темпмүдәр тосхлһна зура 1990 жилд 1,5 дахн, 1991 жилд 2 дахн ик болх зөвтә.

...ермудын Совет болн Хальмг АССР-ин ед Советин Президиум оньган судар егчах боллтэ.

Давсн жилин ашмуд авад хэлэхлэ, республикин нэмэн райодар болн Элст балнсар эмти бэдг гермуд тосхлһна үзмжс 1988 жилин ашмудас дора болж һари. Тиим кевэр эмтиг үүмүлжх төриг хэлэхлэ, ондавуллһн мана бэдл-жирһлиг йоста кевэр яспруллжахиг тели аһж медхмб? Ямаран кевэр итххмб? Бэдг хора, деерэн деевр чиги уга болхла мана партин күчэжэх оли бүсн иертүдт эмти аһж итххмб?

...дэрвн жилин түршт эмти бэдг гермүд тосхлһн икдх бишн, нам улм дора кемжэнд орв. Ташр подрядн эв-арһар хамгин муухар тосхлтс кегджэнэ. Үлгүрнь, 1989 жилд подрядн организацсар эмтн бэдг гермүд тосхлһна зура зуг 55.4 процентд күцэгдж.

Тосхлһна цуг аһчһас хамгин ик гиен аһу 68 процентд ПСМО «Калмстрой» күцэс девтэ бэсмн. Тиим болсн болвчн ПСМО «Калмстрой» эмтн бэдг гермүд тосхлһна зураһан давсн жилд зуг 86 процентд күпһэд, капитальн тэвцсэн тер дотр 72.4 процентд эрэ гиж күргв. Ним ашмудтаһав жилиг тегсэчкэд эн негдлт һарджах үр Поздняков ю ухалжадг билч?

Эн туст «Калмводстрой» негдлтин кодлмш бас дора болв. ирацигүһар 90.2 и 76.2 процент күцэгдв. Эмтн бэдг гермүд тосхлһна зурасан Хальмгин тосхлтын материалмудын негдлт, республикин Министрмүдин Советин УКС, Хальмг АССР-ин Агропромсоюз, Кизлярск изгүдин болн Хав һазрин Главк болн «Калмпотребсоюз» эдн күцэсн уга.

1986—1989 жилмүдин эргцэ эмтн бэдг гермүд тосхлһна халхар 214 сай арслн олзлгдсн бэснэ. Коммунальн объектс тосхлһна төлэ тер мөцгэс ут тоодан 7.6 сай арслн олзлгдв. Тер то-дигмүд авад халэхлэ, коммунальн объектс тосхлһнэ тер мөцгэс 33 процент орулхэн ормд зуг 17 процент орулгдж. Жил болһн коммунальн объектс тосхлһнд бһ гихдэн 20 сай арслн орулжах кергтэ.

Терүнэс кэлтэ Элст балһсар болн олн райодар газ болн дула орулгһна сетьмүд, канализацинн объектс болн дула орулгг котельнс тосхлһна дөрвн жилин зурас күцэгдсн уга.

Хамгин му кевэр коммунальн тосхлтс Элст балһсад кегджэнэ. Эн тер күцлһнд советск болн эдл-ахуун органмудын хамгин му болн даавр уга бэх бэдлиг Элстэ тосхгджах 10-ч микрорайог хэлэж медэ болхмн. Эн микрорайонд инженерн коммуникацс эс тосхсн учрав нег чиги гер эдлврт орулж өггдсн уга. Эн тосхлтс бүртклһнд Министрмүдин Советин нилч зөвэр дора бэзнь медгднэ.

Давсн жилин ашмудар кооперативын эварһар эмти бэдг гермүд тосхлһна зура бас күцэгдсн уга. Эдлврт орулж өгхэр шинлж авсн 10.2 миһн дөрвлжн метр эмти бэдг гермүдин аһуһас зуг 7.3 миһн дөрвлжн метр бэзрн эдлврт орулгдж.

Гермүд тосхлһна программ күцлһнд эмти бийсь шүмһаһав орлцад бэх гермүдэн тосхж чаджана. Тиим шиидвр авсн эмтнд улсин депутатнрин Элст балһсна Советин күцэгч комитет министерствин боли ведомствсин һардачкр оньган тусхаж нөкдлһэр делгрсн социалистическ дөрлдэнд эврэнь предприятьдан нүүрлгч ормс эзлв.

Ниидн жилин зураһ даалһврмудыг цуг производственн үзмжсэр күцлһнд Владимир Болдыревин ах-ду Михаил болн Николай Лапшнэхи толһалжах машн залачирин бригадмудын коллективас социалистическ дөрлдэнэ нүүрт һарв. Шилэр күч-көлсч коллективин советин сүүр деер социалистическ дөрлдэнэ ашмуд диглгдсн цагт производствин нүүрлэчирт мөцгэ мөрэс өггдв, цуг коллективин нерн деерэс хамлтын үгмүд келгдв.

БАДМИН Аюш.

Социальн объектст мана улсин депутатирин Советмүд болн тосхлтын организацс яһж оньган өгчхэн тускар дэкэд нег үлгүрэс, эс гиж чикэр келхэд, ашмудас медж болхмн. Ниидн жилд республикэр школмүд тосхлһнд һарһж өгсн мөцгэс бэзрн Советмүдэр зуг 59 процентд олзлгдж. 301 сурһульчирин орм здлврт орулж өгхэн ормд нег чиги орм орулж өггдсн уга.

Ним «түргн» йовудтаһар болн даавр уга бэздлтэһэр мана республикэр больницс, антекс, бичкдүдин садикүд, поликлиникүд, клубмүд тосхгджана.

Тиим тосхлтын йовуд авад хэлэхлэ, һанцхн тосхачириг гемшэж болшго. Юнгад гихлэ, тер тосхлтс эврэ халхар бүртклдг хальмгин улсин эрдм-сурһульн министерствс (министр Бадмаев), культурин министерств (министр Салдусов), эрүл-мейд харһлһна министерств (министр Эреняенов) бзнэлм.

Эврэ министерствсин халхар объектс тосхлһна йовуд тиим болжахнь эдү эс үзси болад, бийнь чиги седклэн үүмүллго, тосхачирин һардачирла хэрццһэн задлго, хажуһас хэлэһэд бэсн бэздлтэ. Эс гиж юнгад нидн жид эднэ һарджах министерствд объектс тосхлһна зура 50 процентэс эрэ гиж давв? Эн һурвн министерствин кодлмшиг һарджах мана Министрмүдин Советин Ахлачин дарук Эрдэн-Горяев ю ухалжадг болх? Ташр эн һардачирин эврмэн РСФСР-ин болн Хальмг АССР-ин Деед Советмүдин депутатирин кандидатд зааглж темдглгдэд, одгэ цагт өргнэр харһлтан кеж йовна.

Мана республикэр бэздг гермүд авхар чеерүдт 20 миһн күн зогсжана. Элст балһсад пятьр авхин төлэ эмти 14—15 жилмүдин эргцэ күлэлднэ. Үлгүрнь, ядр касндан 3—4 күүдтэһэн, эврмдэн эк-эцктэһэн күүнэ шүһүд олн жилмүдин эргцд эрэ багтмарн бэзжэһэд пеньстэн күрхлэрн иарн һархнг күлэжэсн метэр күн тер пятьран авхин болжана.

Кемр мадн деер зааснла эдлэр эмти бэздг гермүд тосхгла, пятьр авад күн кевтэ бэхэр седжэх эмтнэ күлэврнг хэлһэж чадхий? Ниидн жилин ашмудыг шалһгч кевэр шинжлж хэлэһэд, партийн комитетмүд, улсин депутатирин Советмүд, тосхлтын организацс ирх жилд сээлэр объектс болн эмти бэздг гермүд тосхад, дүгү-дүндэн ясад эднинг цаглань эдлврт орулжах зөвтэ.

Эс тнигхлэ 2000-ч жил күртл өрк-бүл болһнинг сялу пятьрар тетклһнэ төр күцэгдш уга. Тер саамд нүд хаахин төлэ белдгдсн программ болж тернь һарх биз.

НҮҮРЛӘЧНРТ—ТУУРМЖ

1989 жилин социалистическ дөрлдэнд өөлэн күцэмжс бэрсн республикин улсин эдл-ахуун коллективс болн нүүрлэчир КПСС-ин таңчин комитетин бюрон, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин, облсовпрофин президиумин болн ВЛКСМ-ин таңчин комитетин бюроч тогтаврар Хальмг АССР-ин Күндлһнэ самбрт орулгдв:

Октябрьск район (КПССин районд комитетин негдч сеглэтр В. Э. Мучкаев, улсин депутатирин районд Советин күцэч комитетин ахлач Н. С. Скворцов, агропромышленн комплексин көллэчирин профсоюзин районд комитейн ахлач А. М. Манджиева, ВЛКСМ-ин районд комитетин негдч сеглэтр П. М. Оконов):

Приютнейск района «Дружжба» колхозин коллектив (колхозин ахлач В. С. Литовкин, партийн организацин сеглэтр В. И. Хижников, профкомин ахлач В. В. Маликов, комсомольск организацин сеглэтр Е. Е. Соковч):

Малодербетовск района «Малодербетовский» махна совхозин коллектив (күчкөлсч коллективин советин ахлач Н. М. Лиджиев, директор А. Б. Чудинов, партийн организацин сеглэтр К. Л. Гахаев, профкомин ахлач И. О. Нюдюльчаев, комсомольск организацин сеглэтр В. Б. Ланцынов):

Хальмг АССР-ин жилищнокоммунальн эдл-ахуун территориаль производственн негдлтин Октябрьск коммунальн эдл-ахуун олн халхта производственн негдлтин коллектив (күч-көлсч коллективин советин ахлач М. С. Кремешнев, директор Б. Н. Беньягуев, партийн организацин сеглэтр М. С. Кремешнев, профкомин ахлач И. С. Подакова, комсомольск организацин сеглэтр Е. В. Шин):

Хальмг АССР-ин эмтнд бэзцин туслмж күргллһнэ территориальн - производственн негдлтин хувц-хунриг химическ эв-арһар цеврллһнэ болн будллһна Элистинск «Новость» фабрикин коллектив (күч-көлсч коллективин советин ахлач Л. В. Борисенко, директор В. Е. Бурлущкий, партийн организацин сеглэтр С. Д. Хечиева, профкомин ахлач Н. Э. Шуручиева, комсомольск организацин сеглэтр Л. А. Чернышова):

«Фармация» негдлтин Городовиковск районд 5-ч тойгта цутхлн аптекин коллектив заведующ Н. Х. Оросова, партийн организацин сеглэтр В. Н. Скрыль, профкомин ахлач О. А. Гриненко, комсомольск организацин сеглэтр Л. А. Зубченко):

Целинн района 2-ч тойгта Троицк дунзын шдолын коллектив (директор В. П. Ворожбитова, партийн организацин сеглэтр М. А. Алжеев, профкомин ахлач Л. А. Худогулова):

Каспийск района киносетин дирекцин коллектив (директор В. Ф. Прошкин, профкомин ахлач Т. В. Сапегова):

Яшкульск района улсин депутатирин Уттинск селэнэ Советин коллектив (ахлач А. С. Сангаджиев, сеглэтр Т. Н. Кичикова).

Улсин эдл-ахун нүүрлэчир:

В. В. Анищенко — Элистинск модна эдл-ахун трактористмашинист.

Ю. С. Артемов — нефть болн газ хэзэг Аршанск экспедицин вышкомонтажник.

А. С. Басангов — Юстинск района «Никольский» совхозин ах хөөч.

И. Г. Белоусов — «Калмагропромстрой» трестин хаалһ тосхгдг «Целинная» НМК-н автогрейдерин машинист.

Е. Н. Важов — Каспийск районн электросетин ясврин-эдлврин бригадин мастер.

Б. Б. Васильев — Зураносврин-тосхлтын «Калмавтодор» негдлтин хаалһ селһнатосхлтын Ики-Бурульск участкин тракторист.

К. А. Витковский — Яшалтинск района «Новый мир» колхозин комбайнер.

Г. С. Гаджиханов — Ики-Бурульск района «Чограйский» совхозин ах хөөч.

М. Б. Горяев — Приозерн района Чапчаевин нерэ совхозин ах үкрч.

В. Е. Глшкна — Городовиковск районд Ф. Г. Поповин нерэ Башантинск совхоз-техникумин саальч.

В. Б. Дорджиева — Каспийск района Х. М. Джалыковин нерэ совхозин багшна культурмүд үрлһна бригадын звеновод һардач.

Г. П. Дорджиев — Зураносхлтын «Калмсельхозводопроводстрой» негдлтин 40-ч тойгта дамжж йовдг мехколонна крановщик.

А. Ф. Дулич — Целинн района «Элистинская» шовуна фабрикин шовуч өөкэч.

А. Д. Еремкин — Государственн-кооперативн «Калмрыбхоз» негдлтин «Каспиец» колхозин заһс бэрдг звеновод һардач.

В. М. Иванникова — Яшалтинск района «Победа» колхозин һаха өөкэч.

Л. Г. Карпенко — Хальмг республикансн статистикин задлтын оператор.

С. С. Катин — Малодербетовск района Чапаевин нерэ совхозин ах үкрч.

Э. Л. Кензеев — Яшкульск района «Кировский» совхозин ах хөөч.

В. Г. Климов — Ики-Бурульск района «Бага-Бурульский» совхозин нэмэдллһна звенон бригадир.

А-Г. А. Магомедов — Черноземельск района Ворошиловин нерэ совхозин ах хөөч.

Н. А. Манджиева — Приютненск района Кировин нерэ колхозин ах хөөч.

Н. Н. Манджиева — «Фармация» негдлтин 19-ч тойгта Ики-Бурульск районд аптекин фармацевт.

О. Н. Манджиева — Черноземельск районд залһадка узелын «Адыковское» эргин почтальон.

Н. Э. Маницаева — Юстинск района Ползиенск кооперативн предприятин «Промышленные товары» магазина заведующ.

Н. В. Мулжиков — Сарпинск района «Аршан-Зельменский» совхозин ах үкрч.

А. А. Нуксупов — «Аршанский» махка комбинатын аммичачи-компрессорн установкин машинист.

Л. Д. Павлуев — Элистинск мебельн фабрикин станочник.

И. К. Пшенко — Элистинск негдсн авиаотрядын авиатехник-бригадир.

И. Д. Пугачев — Сарпинск района «40 лет Октября» колхозин трактористмашинист.

Н. Б. Сангаджиева — Целинн района «Строна Советов» совхозин саальч.

А. А. Сапронова — Элистинск горпищеторгин 4-ч тойгта магазина директор.

В. Г. Смоленко — Зураносхлтын «Калмавтодор» негдлтин 2-ч тойгта дамжж йовдг мехколонна скреперин машинист.

З. С. Сарнева — Приютненск района «Ульдючины» совхозин ах өөкэч.

В. Сон — Октябрьск района «Восход» совхозин нэмэдллһна бригадын поливальщик.

В. М. Сороколетов — Хальмг АССР-ин жилищнокоммунальн эдл-ахуун территориальн-производственн негдлтин «Телерадиобыттехника» заводын электромонтер.

Н. И. Фишер — Городовиковск района бичкдүдин «Аленушка» садын сурһжлач.

А. П. Хитриков — «Калмагропромтранс» негдлтин «Элистаагропромтранс-ин» 5-ч тойгта автопредприятин машн задач.

Н. Л. Цеденова — Элистинск өлмр фабрикин хувцуяч.

О. О. Чимидов — «Калмагропромстрой» негдлтин эдлахус хоорндк ПМК-н комплексн бригадын бригадир.

Н. А. Шинкаренко — Приютненск района Кировин нерэ колхозин саальч.

В. К. Штенгауэр — Хальмг АССР-ин мелиорацин бодн усна эдл-ахуун Яшкульск ПМК-н скреперистрин бригадир.

Н. С. Эренджинова — Малодербетовск района «Красноселькэ селэнэ культурин Герин директор.

Р. И. Юхно — «Калмгражданстрой» трестин 1-ч тойгта ясврин-тосхлтыа залтын ширдэч.

Шин таал

Эдл-ахуу залһна шин таалд—һарунан даалһнд, бийэн мөнгэр тетклһнд орж кодлсд Элст балһсна аца эвздг автомобильдмүдин 1-ч тойгта производственн негдлтин (1-ч ЭПОГА-н) коллектив нидн жилин зуран даалһврмуд күцлһнд му бишн ашмудт күрв. Зэрм то-дигмүд авад халэхлэ — зура деер немр 2900 тонн аца эн коллективин машн залачир эвесиг темдглх кергтэ. Ташр тиигчкэд нидн жил эвесн ацаг зураһар темдглгдсн эврэ бийнн үнас кимд кемжэнд күргж эвесинь темдглх кергтэ.

Эн туст авсн социалистическ даалһвран машн залачир күцэв.

Аца эвелһнэ эврэ бийнн үнинь 421 миһн арслнд кимдүлсн ашт цуг автопредприятьд туста арвлат учрв. Тер арвлат ЭПОГА-н олсн олз-оруг икдулх арһ өгв. Түлэ арвллһэр бас мубишн ашмуд бөрж болв. Кезхэ, 21960 литр бензин болн 140200 литр дизельн түлэ эн коллектив арвлв. В. И. Болдырев, А. П. Плугин толһалжах машн залачирин бригадмуд түлэнатосллһна материалмуд эрвлдлһэр делгрсн социалистическ дөрлдэнд эврэнь предприятьдан нүүрлгч ормс эзлв.

Нидн жилин зураһ даалһврмудыг цуг производственн үзмжсэр күцлһнд Владимир Болдыревин ах-ду Михаил болн Николай Лапшнэхи толһалжах машн залачирин бригадмудын коллективас социалистическ дөрлдэнэ нүүрт һарв. Шилэр күч-көлсч коллективин советин сүүр деер социалистическ дөрлдэнэ ашмуд диглгдсн цагт производствин нүүрлэчирт мөцгэ мөрэс өггдв, цуг коллективин нерн деерэс хамлтын үгмүд келгдв.

БАДМИН Аюш.

Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнриг суңһлһар Центральн суңһврин комиссин

СОҢСХВР

Хальмг АССР-ин улсин депутатнрин кандидатнриг зааж темдглһнә йовудт күч-көлсч коллективсин 380 хург (конференц), олна организацсин пленумс болн әмтн бәәдг һазрт суңһачнрин хурггуд кегдв. Ут-тоодан 361 кандидат зааж темдглгдв, теди дундас 343 кандидат темдглж бичгдв. Теди дунд предприятьмудин, организацсин, учрежденьсин болн сурһулин заведеньсин күч-көлсч коллективсин 250 элч, олна организацсин 78 элч болн әмтн бәәдг һазрар суңһачнрин зааж темдглсн 15 кандидат бәәнә.

Темдглж бичгдсн улсин тоод 318-нь түрүн болж зааж темдглгдв.

Улсин депутатнрин темдглж бичгдсн кандидатнр дунд КПСС-ин 263 член, 30 күрәд уга 14 баһчуд, тер дотр ВЛКСМ-ин 4 член, 44 күүкд күн, 53 кәдлмшч болн колхозник бәәнә.

Суңһврин округудын комиссьмудт ирлцигч суңһврин округудар депутатнрин ним кандидатнр темдглж бичгдв:

ЭЛСТ БАЛЬСН

1-ч тойгта Чапчаевск суңһврин округар

Касперович Юрий Николаевич, 1958 жил төрж һарсн, партийн биш, «Калмавтотранс» территориальнпроизводственн негдлтин производственн-техническ әңгин һардач, Элст балһснд бәәнә.

Остапенко Владимир Михайлович, 1950 жил төрж һарсн, партийн биш, орс православн шажна крестово-воздвиженск мөргүлин герин багш, Элст балһснд бәәнә.

Мерзоев Валерий Георгиевич, 1956 жил төрж һарсн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин жилищн-коммуналын эдл-ахун территориальн-производственн негдлцн усна-канализацин залгтын усна сурвлж ядг слесарь, Элст балһснд бәәнә.

Пчельников Василий Васильевич, 1946 жил төрж һарсн, КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин идеологическ әңгин залач, Элст балһснд бәәнә.

3-ч тойгта Хочновск суңһврин округар

Витковский Иван Васильевич, 1942 жил төрж һарсн, КПСС-ин член, «Элистаагропромхимия» район хоорндк производственн негдлтин ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Джамбинтаев Калчин [illegible] жил төрж һарсн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин бәәрн промышленностин территориальн-производственн негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

Советов Петр Степанович, 1948 жил төрж һарсн, партийн биш, Элстин эмт зөөлһн автокһлтн 2-ч тойгта предприятин кел залач, Элст балһснд бәәнә.

Недезов Александр Васильевич, 1952 жил төрж һарсн, КПСС-ин члена кандидат, «Калмавтодор» общественн Ниицәнә Хальмг таңһчнн правлення сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

Сухолитко Иван Петрович, 1947 жил төрж һарсн, партийн биш, «Калмавтотранс» территориальнпроизводственн негдлтин 1480-ч тойгта автоколоннә көлг залач, Элст балһснд бәәнә.

Цымпилов Валерий Раднаевич, 1956 жил төрж һарсн, партийн биш, Хальмг хурлын багш, Элст балһснд бәәнә.

Четырев Николай Тюрбеевич, 1940 жил төрж һарсн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балһсна Советин күцәгч комитетин дотр-дундын кергүдин әңгин ведомственн биш харулын әңгин һардач, Элст балһснд бәәнә.

Шаргинов Валерий Борисович, 1949 жил төрж һарсн, КПСС-ин член, «Элистинский» автоясврин заводын цехин һардач, Элст балһснд бәәнә.

10-ч тойгта Театральн суңһврин округар

Овшинова Галина Ангаевна, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элстин дундын профессиональн-техническ 7-ч тойгта училищин директор, Элст балһснд бәәнә.

Талтаева Галина Васильевна, 1950 жил төрж һарсн, партийн биш, «Калмгражданстрой» трестин ясврин-тосхлтын 1-ч тойгта залгтын производственн-техническ әңгин ах инженер, Элст балһснд бәәнә.

Тунешев Валерий Уразович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг киновидеонегдлтин генеральн директор, Элст балһсна бәәнә.

Шунгаев Борис Джалаевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмкоммунпроект» проектн конторин багин һардач, Элст балһснд бәәнә.

7-ч тойгта Энергетическ суңһврин округар

Бадмаев Чон Каруевич, 1959 жил төрж һарсмн, партийн биш, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министерствин түүмрин харулын әңгин ах нөкд, Элст балһснд бәәнә.

Закинов Алексей Андреевич, 1937 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин аца зөөлһн 2-ч тойгта автопредприятин автомобиль залач, Элст балһснд бәәнә.

Козлов Рафаил Касьянович, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмгипрогорсельстрой» институтын директор, Элст балһсна бәәнә.

Перебейнинов Анатолий Петрович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Южгипрозем» институтын филиалын директор, Элст балһснд бәәнә.

Куцаев Дмитрий Николаевич, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, бәәрн промышленностин болн коммуналын-бәәцин предприятьмудин кедлачрин профсоюзин Хальмг обкомин ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Манджиев Михаил Бадма-Горяевич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, бичәч, СССР-ин Деед Советд культурар бәәх комиссин член, Элст балһснд бәәнә.

Сергеев Вениамин Санжиевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин юстицин министрин дарук, Элст балһснд бәәнә.

Сердюков Василий Иванович, 1940 жил төр һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министерствин уголовн хәәврин әңгин һардач, Элст балһснд бәәнә.

Талтаева Галина Васильевна, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмгражданстрой» трестин ясврин-тосхлтын 1-ч тойгта залгтын производственн-техническ әңгин ах инженер, Элст балһснд бәәнә.

Тунешев Валерий Уразович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг киновидеонегдлтин генеральн директор, Элст балһсна бәәнә.

Шунгаев Борис Джалаевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмкоммунпроект» проектн конторин багин һардач, Элст балһснд бәәнә.

Яшкулов Сергей Борисович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Баасга Баатрин нертэ Хальмг драматическ театрин актер, Элст балһснд бәәнә.

11-ч тойгта Пионерск суңһврин округар

Бадмаев Алексей Болдуевич, 1924 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, бичәч, Элст балһснд бәәнә.

Громова Нина Бамбаевна, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балһсна 20-ч тойгта дундын школын директор, Элст балһснд бәәнә.

Шалхаков Игорь Батырович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Мелиоратор» кооперативин кедлмшч, Элст балһснд бәәнә.

12-ч тойгта Коммунистическ суңһврин округар

Бадминов Юрий Кирилович, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин социальн-экономическ әңгин залач, Элст балһснд бәәнә.

Сангаджиев Виктор Нимяевич, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Элст балһсна комитетин негдгч сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

Санжиков Владимир Гавэмч, Элст балһснд бәәнә.

16-ч тойгта Ломоносовск суңһврин округар

Борликов Герман Манджиевич, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин номин кедлмшәр бәәх проректор, Элст балһснд бәәнә.

Куюкинов Вячеслав Степанович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг республиканск санитарн-эпидемиологическ станцин әңгин залач, Элст балһснд бәәнә.

17-ч тойгта Звезди суңһврин округар

Мукаева Очир Джогаевна, 1925 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин педагогикин болн психологин кафедрин залач, Элст балһснд бәәнә.

Шарапов Иосиф Борисович, 1950 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Элст балһсна комитетин негдгч сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

18-ч тойгта Промышленн суңһврин округар

Абушинов Сарик Борисович, 1951 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Одн» заводын директорин дарук, Элст балһснд бәәнә.

Дорджиева Данара Басанговна, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг дегтр һарһачин ахлгч редактор, Элст балһснд бәәнә.

Намсинов Илья Евгеньевич, 1920 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, туужин, филологин болн экономикин Хальмг номин-шинжллһнә институтын социологин секторин залач, Элст балһснд бәәнә.

19-ч тойгта Геологическ суңһврин округар

Бадмаев Юрий Давыдович, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Элистинский» махна комбинатын директор, Элст балһснд бәәнә.

Бадминов Валерий Семенович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин залһлдана производственн-техническ залгтын автобазин директор, Элст балһснд бәәнә.

Божреев Павел Зиновьевич, 1937 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмнефтегазразведка» трестин ясврин-комплектовочн базин цехин асфальтобетонист, Элст балһснд бәәнә.

Дроздов Иван Иванович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмводстрой» проектн-тосхлтын негдлтин автокөлгнә предприятин һардач, Элст балһснд бәәнә.

Кнйков Геннадий Григорьевич, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, потребительск обществсин Хальмг республиканск шицәнә көлгнә конторин автомобиль залач, Элст балһснд бәәнә.

Павлов Станислав Петрович, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, телеүзгдләр болн радиозәнгллһәр бәәх Хальмг АССР-ин Государственн комитетин ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Уфимов Владимир Баторович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин залһллана производственн-техническ залгтын цергллһнә һардач, Элст балһснд бәәнә.

Черныховская Римма Борисовна, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, хот уулһна гермүдин болн ресторанмудын трестин директор, Элст балһснд бәәнә.

Цакиров Басан Григорьевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, республиканск больницин ах эмчин дарук, Элст балһснд бәәнә.

22-ч тойгта Вокзальн суңһврин округар

Лебеденко Валентин Андреевич, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Телерадиобыттехника» заводын директор, Элст балһснд бәәнә.

Поздняков Николай Ефимович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмстрой» проектн-тосхлтын монтажн негдлтин начальник, Элст балһснд бәәнә.

Савгиров Александр Очирович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, хот-хоолын болн эд-бод кедг промышленностин Хальмг производственн негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

Хохлышев Андрей Николаевич, 1956 жил төрж һарсмн, партийн биш, нудна харан үгэ улсин Хальмг республиканск общественн ахлач, Элст балһснд бәәнә.

23-ч тойгта Орджоникидзевск суңһврин округар

Бугаенко Виктор Иванович, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элстин негдсн авиаотрядын командир, Элст балһснд бәәнә.

Мукаева Лидия Номтыновна, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балһсна Советин күцәгч комитетин улсин ардм-сурһулин әңгин заведующ, Элст балһснд бәәнә.

24-ч тойгта Хечиевск суңһврин округар

Конкушева Галина Манджиевна, 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, венсионер, Элст балһснд бәәнә.

Коокуева Антонина Ивановна, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балһсна Советин күцәгч комитетин ахлачин дарук, Элст балһснд бәәнә.

25-ч тойгта Красногвардейск суңһврин округар

Бадмаев Санал Батаевич, 1932 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмхлебопродукт» негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

Тачиев Бадма Аиджаевич 1952 жил төрж һарсмн, партийн биш, республиканск бичкдудин больницин ах эмч, Элст балһснд бәәнә.

Шонджиева Александра Убушаевна, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балһсна Советин күцәгч комитетин эрүл-менд харлһна әңгин заведующ, Элст балһснд бәәнә.

28-ч тойгта Интернациональн суңһврин округар

Колдаев Эрдне Эрднеевич, 1947 жил төрж һарсмн, партийн биш, әвәр бәәлһнг харслһна Советск комитетд бәәх «Инсет» бюрон Хальмг филиалын һардач, Элст балһснд бәәнә.

Чедырова Эльза Лиджиевна, 1963 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин кооперативин техникумин преподаватель, Элст балһснд бәәнә.

Шиняев Николай Уланович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, РСФСР-ин художественн санган художественн-производственн мастерскойсин директор, Элст балһснд бәәнә.

Эльвартынов Илья Нимянович, 1926 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Энергия» гидг научн-производственн негдлтин экспериментальн маши тосхдг заводын филиалын директор, Элст балһснд бәәнә.

29-ч тойгта Выставочн суңһврин округар

Бакланов Эрдни Улюмджиевич, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министрин дарук, Элст балһснд бәәнә.

Бурлуцкий Василий Ефимович, 1930 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, химическ цеврллһнә болн хувцбуддг Элстин фабрикин директор, Элст балһснд бәәнә.

Гаврилович Сергей Михайлович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Агропромстрой» кооперативн-государственн негдлтин төмрбетонин кегдлмүд һарһдг заводын директор, Элст балһснд бәәнә.

Галкин Игорь Иванович, 1954 жил төрж һарсмн, КПСС-ин члена кандидат, «Элистаагропромтранс» негдлтин автомобильн көлгнә 5-ч тойгта предприятин директор, Элст балһснд бәәнә.

Головатов Александр Васильевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин Госпланд ахлачин дарук, Элст балһснд бәәнә.

Дагинов Николай Накаевич, 1935 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмстрой» проектн-тосхлтын монтажн негдлтин УПТК-н ах механик, Элст балһснд бәәнә.

Кекеев Николай Ларневич, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмхлебопродукт» негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

Мухлаев Лев Тюрьбеевич, 1954 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, республиканск стоматологическ поликлиникин ах эмч, Элст балһснд бәәнә.

Овшинов Олег Владимирович, 1957 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, республиканск типографин директор, Элст балһснд бәәнә.

Оглаев Юлий Очирович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин СССР-ин түүжин кафедрин доцент, Элст балһснд бәәнә.

Сусеев Плехан Николаевич, 1926 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Т. Хахлынован нертэ Хальмг медицинск училищин преподаватель, Элст балһснд бәәнә.

Хулхачиева Римма Черковна, 1964 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элстинск горпромторгин ах худлдач, Элст балһснд бәәнә.

Шунгаева Октябрина Александровна, 1935 жил төрж һарсмн, партийн биш, төрлһнә герин гинекологическ отделеня заведующ, Элст балһснд бәәнә.

33-ч тойгта Тельмановск суңһврин округар

Барашкинов Клемент Бадьминович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин «Кооператормуд әвәр бәәлһнә болн күмн әмд-менд бәәлһнә төлә» гидг региональн ассоцнацин ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Янжинова Бәлла Ивановна, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Фармация» гидг Хальмг производственн негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

34-ч тойгта Кутузовск суңһврин округар

Рудаков Анатолий Владимирович, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин цергэ комиссар, Элст балһснд бәәнә.

Тютюнников Анатолий Сергеевич, 1947 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмстрой» проектн-тосхлтын монтажн негдлтин 9-ч автобазин маши залач, Элст балһснд бәәнә.

35-ч тойгта Ростовск суңһврин округар

Далаев Андрей Далаевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министерствин политгин начальник, Элст балһснд бәәнә.

Петров Владимир Ильич, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин гражданск хәрслтын штабин начальник, Элст балһснд бәәнә.

Самарцев Владимир Гаврилович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Агропромстрой» кооперативн-государственн негдлтин советин ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Утинский, Владимир Иванович, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, проектнпромышленн-ясврин «Калм-

40-ч тойгта Почтовый суңһврин округар

Цакиров Геннадий Григорьевич, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач, Элст балһснд бәәнә.

41-ч тойгта Малюковск суңһврин округар

Зубенко Наталья Александровна, 1949 жил төрж һарсмн, партийн биш, Городовиковск цутхл района больницин эмч-терапевт, Городовиковск балһснд бәәнә.

Ширяев Николай Петрович, 1959 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмводстрой» проектн-тосхлтын негдлтин 9-ч тойгта ПМК-н аккумуляторщик, Городовиковск балһснд бәәнә,

42-ч тойгта Коминтерновск суңһврин округар

Усалко Владимир Иванович, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг агропромсоюзин правленя ахлачин дарук, Элст балһснд бәәнә.

Цубера Иван Васильевич, 1965 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Городовиковск района «Комсомолец» совхозин механизатор, Бембишево поселкд бәәнә.

Чистяков Николай Даниловч, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг агропромсоюзин правленя ахлачин дарук, Элст балһснд бәәнә.

43-ч тойгта Лазаревск суңһврин округар

Баулкин Александр Бембеевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Городовиковск района «Комсомолец» совхозин директор, Лазаревский поселкд бәәнә.

44-ч тойгта Южн суңһврин округар

Башанкаев Владимир Николаевич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Городовиковск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Городовиковск балһснд бәәнә.

45-ч тойгта Виноградненск суңһврин округар

Халманов Николай Александрович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг обкомин бүрдәмжин-партийн болн кадров кедлмшин әңгин заведующ, Элст балһснд бәәнә.

46-ч тойгта Новый суңһврин округар

Лазарев Николай Васильевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Городовиковск райкомин негдгч сегләтр, Городовиковск балһснд бәәнә.

ИКИ-БУРУЛЬСК РАЙОН

47-ч тойгта Ики-Бурульск суңһврин округар

Манджиев Валерий Ульянович, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Ики-Бурульск райкомин негдгч сегләтр, Ики-Бурульск балһснд бәәнә.

комитетин идеологическ ажин, залач. Элст балнсд бэлнэ.

3-ч тойгта Хочновск сунһврин округар

Витковский Иван Васильевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Элистаагропромхимия» район хоорнд производственн негдлтин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Козлов Рафаил Касьянович, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмгипрогорсельстрой» институтын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Коробейников Анатолий Петрович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Южгипрозем» институтын филиалын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Куцаев Дмитрий Николаевич, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, бәәрн промышленностин болн коммуналн-бәәцин предприятьмудин көдлачнрин профсоюзин Хальмг обкомин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Манджиев Михаил Бадмаевич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин государственн эмшг уга бәәлһнә комитетин ахлачин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Намруев Михаил Гоогуевич, 1957 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна хотын гүүлгнә директор, Элст балнсд бэлнэ.

Соломонов Валерий Захарович, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмавтотранс» территориальн-производственн негдлтин генеральн директорин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

4-ч тойгта Пааннск сунһврин округар

Агаев Владимир Нолович, 1954 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Аршанский» махна комбинатын көргәлһнә цехин ах мастер, Элст балнсд бэлнэ.

Боджаев Алексей Сангаджи-Горяевич, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элстин почтамтин һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Макаров Николай Сергеевич, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна телефонин станцин линейн-кабельн цехин һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Мищенко Иван Михайлович, 1950 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Элистаагропромтранс» негдлтин автокөлгнә 5-ч тойгта предприятин автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

Симаков Павел Алексеевич, 1958 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмавтотранс» территориальн-производственн негдлтин парткомин сегләтр, Элст балнсд бэлнэ.

Советов Петр Степанович, 1948 жил төрж һарсмн, партийн биш. Элстин эмт зәәлһнә автокөлгнә 2-ч тойгта предприятин көлг залач, Элст балнсд бэлнэ.

Цеденов Александр Васильевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин члена кандидат, «Калмавтодор» проекти-ясврин-тосхлтын негдлтин Элстин хаалһ ясльна-тосхлһна заллтын һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Юдин Юрий Иванович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Советская Калмыкия» республиканск газетин редактор, Элст балнсд бэлнэ.

5-ч тойгта Гоголевск сунһврин округар

Борисенко Иван Васильевич, 1943 жил төрж һарсмн, партийн биш, туужин, филологин болн экономикин Хальмг номин-шинжллһнә институтын номин ах көдлач, Элст балнсд бэлнэ.

Кофанов Иван Степанович, 1932 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, профессиональн ниицасин Хальмгин таңһчин советин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Скрипкин Евгений Васильевич, 1949 жил төрж һарсмн, партийн биш, үрһа модна механизированн эдлахүй автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

6-ч тойгта Комсомольск сунһврин округар

Бакаев Петр Дорджиевич, 1931 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг агропромсоюзин зуран ажин һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Кугультинов Давид Никитич, 1922 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна поликлиникин ах эмч, Элст балнсд бэлнэ.

Закинов Алексей Андреевич, 1937 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин аца зәәлһнә 2-ч тойгта автопредприятин автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

Козлов Рафаил Касьянович, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмгипрогорсельстрой» институтын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Коробейников Анатолий Петрович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Южгипрозем» институтын филиалын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Куцаев Дмитрий Николаевич, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, бәәрн промышленностин болн коммуналн-бәәцин предприятьмудин көдлачнрин профсоюзин Хальмг обкомин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Манджиев Михаил Бадмаевич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин государственн эмшг уга бәәлһнә комитетин ахлачин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Намруев Михаил Гоогуевич, 1957 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна хотын гүүлгнә директор, Элст балнсд бэлнэ.

Соломонов Валерий Захарович, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмавтотранс» территориальн-производственн негдлтин генеральн директорин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

8-ч тойгта Байдуковск сунһврин округар

Секенов Николай Константинович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балнсна Советин күцәгч комитетин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Харченко Владимир Михайлович, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмнефтегазразведка» трестин ах гидрогеологчин үүл даагч, Элст балнсд бэлнэ.

Шарманджиева Валентина Адьяновна, 1946 жил төрж һарсмн, партийн биш, А. Амур-Санана нертә библиотекин ажлин залач, Элст балнсд бэлнэ.

9-ч тойгта Менделеевск сунһврин округар

Букаев Бова Нюрбяевич, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, садвгем эмнлһнә республиканск диспансерин ах эмч, Элст балнсд бэлнэ.

Калдариков Эдуард Николаевич, 1962 жил төрж һарсмн, КПСС-ин члена кандидат, ВЛКСМ-ин Хальмг обкомин баһчудын туризмин «Спутник» бүрон ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Медведев Владимир Сергеевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элстин аца зәәлһнә автокөлгнә 1-ч тойгта производственн негдлтин токарь, Элст балнсд бэлнэ.

Сливко Любовь Ивановна, 1949 жил төрж һарсмн, партийн биш, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергудин министерствин медицинск цергллһнә медицинск ах сестра, Элст балнсд бэлнэ.

Сусляков Юрий Васильевич, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, СССР-ин научн болн инженерн

Бадминов Валерий Семенович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин залһдана производственн-технческ залтын автобазин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Громова Нина Бамбаевна, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна 20-ч тойгта дундын школын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Шалхаков Игорь Батырович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Мелиоратор» кооперативин көдлмшч, Элст балнсд бэлнэ.

12-ч тойгта Коммунистическ сунһврин округар

Бадминов Юрий Кириллович, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПССин Хальмг таңһчин комитетин социальн-экономическ ажин залач, Элст балнсд бэлнэ.

Сангаджиев Виктор Нимяевич, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМин Элст балнсна комитетин негдгч сегләтр, Элст балнсд бэлнэ.

Санжиков Владимир Гаврилович, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин кооперативсин республиканск Ниицанә күцәгч комитетин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

13-ч тойгта Фрунзенск сунһврин округар

Павлов Александр Александрович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин залһдана производственн - технческ заллтын ах инженер, Элст балнсд бэлнэ.

Сюйза Виталий Николаевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин издательствин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Эренценов Михаил Андреевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, медицинск көдлачнрин профсоюзин Хальмг обкомин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

14-ч тойгта Клыковск сунһврин округар

Амхаев Станислав Владимирович, 1959 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин тосхлтын материалмудын комбинатын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Волосников Николай Павлович, 1960 жил төрж һарсмн, партийн биш, Хар һазрин болн Кизлярск идгудин Главкин «Калмыцкая» областьмуд хоорндк автобазин автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

Лиджиев Дольган Николаевич, 1961 жил төрж һарсмн, партийн биш, республиканск больницин эмч, Элст балнсд бэлнэ.

Мангутов Анатолий Петрович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элстин мебельн фабрикин ах инженер, Элст балнсд бэлнэ.

Шаптуров Валерий Васильевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, республиканск типографин төмр хәәлгч, Элст балнсд бэлнэ.

15-ч тойгта Степной сунһврин округар

Бочаров Виктор Дмитриевич, 1937 жил төрж һарсмн, партийн биш, Хальмг АССР-ин жилищн-коммуналын эдл-ахүн территориальн производственн негдлтин хаалһ тосхлһна-ясльна заллтын автогрейдерист, Элст балнсд бэлнэ.

Нидюлин Виктор Алексеевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна поликлиникин ах эмч, Элст балнсд бэлнэ.

Громова Нина Бамбаевна, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна 20-ч тойгта дундын школын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Шалхаков Игорь Батырович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Мелиоратор» кооперативин көдлмшч, Элст балнсд бэлнэ.

Божреев Павел Зиновьевич, 1937 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмнефтегазразведка» трестин ясврин-комплектовочн базин цехин дефектоскопист, Элст балнсд бэлнэ.

Дрозов Иван Иванович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин автокөлгнә предприятин һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Кийков Геннадий Григорьевич, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, потребительск обществин Хальмг республиканск шиицәнә көлгнә конторин автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

Манджиев Алексей Басангович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, махна мал өсклһнә Хальмг номин-шинжллһнә институтын экономикин ажин залач, Элст балнсд бэлнэ.

Нахошкина Зоя Жоллаевна, 1942 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин төрмүд тосхлһна комбинатын ширдәч, Элст балнсд бэлнэ.

Саранов Николай Болдарович, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Элистаагропромтранс» негдлтин автокөлгнә 1-ч тойгта предприятин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Убушаев Владимир Бадахаевич, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин КПСС-ин туужин кафедрин профессор, Элст балнсд бэлнэ.

Шарипов Николай Тимофеевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Ростовсельэлектросетьстрой» проекти-производственн тосхлтын негдлтин Хальмг механизированн 64-ч тойгта колонна һардач, Элст балнсд бэлнэ.

20-ч тойгта Молокановск сунһврин округар

Биткеев Петр Цеденович, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, туужин, филологин, болн экономикин Хальмг номин-шинжллһнә институтын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Жарков Николай Александрович, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Элст балнсна комитетин хойрдгч сегләтр, Элст балнсд бэлнэ.

Прокуроров Николай Сергеевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмкоммунэнерго» производственн негдлтин генеральн директор, Элст балнсд бэлнэ.

Эрдниев Нимя Тюрьбяевич, 1963 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмстрой» проекти-тосхлтын монтажн негдлтин отделочн көдлмшин заллтын модна урһ, Элст балнсд бэлнэ.

21-ч тойгта Республиканск сунһврин округар

Бембеев Убуш Эрднигоряевич, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин эмтнә бәәц тетклһнә территориальн-производственн негдлтин генерал

Бадминов Валерий Семенович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин залһдана производственн-технческ заллтын автобазин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Божреев Павел Зиновьевич, 1937 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмнефтегазразведка» трестин ясврин-комплектовочн базин цехин дефектоскопист, Элст балнсд бэлнэ.

Дрозов Иван Иванович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин автокөлгнә предприятин һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Кийков Геннадий Григорьевич, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, потребительск обществин Хальмг республиканск шиицәнә көлгнә конторин автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

Манджиев Алексей Басангович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, махна мал өсклһнә Хальмг номин-шинжллһнә институтын экономикин ажин залач, Элст балнсд бэлнэ.

Нахошкина Зоя Жоллаевна, 1942 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин төрмүд тосхлһна комбинатын ширдәч, Элст балнсд бэлнэ.

Саранов Николай Болдарович, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Элистаагропромтранс» негдлтин автокөлгнә 1-ч тойгта предприятин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Убушаев Владимир Бадахаевич, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин КПСС-ин туужин кафедрин профессор, Элст балнсд бэлнэ.

Шарипов Николай Тимофеевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Ростовсельэлектросетьстрой» проекти-производственн тосхлтын негдлтин Хальмг механизированн 64-ч тойгта колонна һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Шарипов Николай Тимофеевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Ростовсельэлектросетьстрой» проекти-производственн тосхлтын негдлтин Хальмг механизированн 64-ч тойгта колонна һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Дрозов Иван Иванович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин автокөлгнә предприятин һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Кийков Геннадий Григорьевич, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, потребительск обществин Хальмг республиканск шиицәнә көлгнә конторин автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

Манджиев Алексей Басангович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, махна мал өсклһнә Хальмг номин-шинжллһнә институтын экономикин ажин залач, Элст балнсд бэлнэ.

Нахошкина Зоя Жоллаевна, 1942 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин төрмүд тосхлһна комбинатын ширдәч, Элст балнсд бэлнэ.

Саранов Николай Болдарович, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Элистаагропромтранс» негдлтин автокөлгнә 1-ч тойгта предприятин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Убушаев Владимир Бадахаевич, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин КПСС-ин туужин кафедрин профессор, Элст балнсд бэлнэ.

Шарипов Николай Тимофеевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Ростовсельэлектросетьстрой» проекти-производственн тосхлтын негдлтин Хальмг механизированн 64-ч тойгта колонна һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Дрозов Иван Иванович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин автокөлгнә предприятин һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Кийков Геннадий Григорьевич, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, потребительск обществин Хальмг республиканск шиицәнә көлгнә конторин автомобиль залач, Элст балнсд бэлнэ.

Манджиев Алексей Басангович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, махна мал өсклһнә Хальмг номин-шинжллһнә институтын экономикин ажин залач, Элст балнсд бэлнэ.

Нахошкина Зоя Жоллаевна, 1942 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин төрмүд тосхлһна комбинатын ширдәч, Элст балнсд бэлнэ.

Саранов Николай Болдарович, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Элистаагропромтранс» негдлтин автокөлгнә 1-ч тойгта предприятин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Убушаев Владимир Бадахаевич, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин КПСС-ин туужин кафедрин профессор, Элст балнсд бэлнэ.

Шарипов Николай Тимофеевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Ростовсельэлектросетьстрой» проекти-производственн тосхлтын негдлтин Хальмг механизированн 64-ч тойгта колонна һардач, Элст балнсд бэлнэ.

Мукаева Лидия Номтыновна, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин эрдмсурһулин боли наукин көдлачнрин профсоюзин Хальмг обкомин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Зодьбинов Валерий Сергеевич, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин инженерн-конструкцин боли графикин кафедрин преподаватель, Элст балнсд бэлнэ.

Катушов Ким Петрович, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг государственн университетин КПСС-ин туужин кафедрин ах преподаватель, Элст балнсд бэлнэ.

27-ч тойгта Гайдаровск сунһврин округар

Кулькова Марта Кирилловна, 1936 жил төрж һарсмн, партийн биш, Элстин көгжмин училищин багш, Элст балнсд бэлнэ.

Манджиев Эдуард Лиджиевич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг республиканск статистикин заллтын начальникин негдгч дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Секенов Борис Константинович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна 1-ч дундын школын директор, Элст балнсд бэлнэ.

Цакирова Клара Санджиевна, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, СССРин хоршоллһна банкин «Хальмг республиканск заллтын начальникин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Галкин Игорь Иванович, 1954 жил төрж һарсмн, КПСС-ин члена кандидат, «Элистаагропромтранс» негдлтин автомобильн көлгнә 5-ч тойгта предприятин директор, Элст балнсд бэлнэ.

Головатов Александр Васильевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин Госплана ахлачин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Дагинов Николай Накаевич, 1935 жил төрж һарсмн, партийн биш, «Калмстрой» проекти-тосхлтын монтажин негдлтин УПТК-н ах механик, Элст балнсд бэлнэ.

Кекеев Николай Ларионович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмхлебопродукт» негдлтин генеральн директор, Элст балнсд бэлнэ.

Колганов Владимир Иванович, 1950 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмнефтепродукт» негдлтин генеральн директор, Элст балнсд бэлнэ.

Комаева Эльвира Бадмаевна, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, СССР-ин Госснабин Хальмгин ах территориальн заллтын начальникин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Кормильцев Александр Тимофеевич, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Агропромстройин» кооперативн-государственн негдлтин УТК-н начальник, Элст балнсд бэлнэ.

Сумьянов Леонид Ильич, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Росоптпродторг» Хальмг республиканск предприятин директор, Элст балнсд бэлнэ.

30-ч тойгта Северн сунһврин округар

Болдырев Владимир Эрдни-Горяевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ДОСААФ-ин Хальмг обкомин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Кекеев Александр Убушаевич, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин члена кандидат, профсоюзмудын Цүгсоюзн эврә сән дүрнн физкультурн-спортивн обществин Хальмг таңһчин Советин ахлачин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

31-ч тойгта Джангарск сунһврин округар

Аджаев Вячеслав Иванович, 1954 жил төрж һарсмн, КПСС-ин члена кандидат, махна мал өсклһнә Хальмг научн-шинжллһнә институтын лабораторин заведующ, Элст балнсд бэлнэ.

Бембетов Вячеслав Анатольевич, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Элст балнсна 10-ч дундын школд сурһулин көдлмшәр директорин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

32-ч тойгта Горьковск сунһврин округар

Альдаев Александр Бурхаевич, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, республиканск «Хальмг үнн» газетин редактор, Элст балнсд бэлнэ.

Петров Владимир Ильич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин граждански харалтын штабин начальник, Элст балнсд бэлнэ.

Самардев Владимир Гаврилович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Агропромстрой» кооперативн-государственн негдлтин советин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Утинский, Владимир Иванович, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, проектнпромышленн-ясврин «Калмагропромдорстрой» негдлтин начальник, Элст балнсд бэлнэ.

36-ч тойгта Волгоградск сунһврин округар

Максимов Константин Николаевич, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, туужин, филологин болн экономикин Хальмг научн-шинжллһнә институтын директорин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Нуров Владимир Дорджиевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин бичәчнрин Ниицанә правленя ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Пшатов Виктор Вениаминович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин, член, улсин депутатнрин Элст балнсна Советин күцәгч комитетин ахлач, Солнечн поселкд бәәнэ.

Ждоков Каплан Ильясович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмнефтегазразведка» трестин нефть болн газ хәәдг Аршанск экспедицин начальник, Элст балнсд бэлнэ.

Марченко Олег Михайлович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балнсна Советин күцәгч комитетин ахлачин негдгч дарук, Элст балнсд бәәдэ.

ГОРОДОВИКОВСК РАЙОН

38-ч тойгта Башантинск сунһврин округар

Джимбинов Генрих Апушович, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, СССРин Госснабин Хальмг Ах территориальн заллтын һардач, Элст балнсд бэлнэ.

39-ч тойгта Центральн сунһврин округар

Хмелевской Алексей Иванович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, 1-ч тойгта Городовиковск дундын

35-ч тойгта Ростовск сунһврин округар

Далаев Андрей Далаевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергудин министерствин политэгин начальник, Элст балнсд бэлнэ.

Петров Владимир Ильич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин граждански харалтын штабин начальник, Элст балнсд бэлнэ.

Самардев Владимир Гаврилович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Агропромстрой» кооперативн-государственн негдлтин советин ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Утинский, Владимир Иванович, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, проектнпромышленн-ясврин «Калмагропромдорстрой» негдлтин начальник, Элст балнсд бэлнэ.

36-ч тойгта Волгоградск сунһврин округар

Максимов Константин Николаевич, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, туужин, филологин болн экономикин Хальмг научн-шинжллһнә институтын директорин дарук, Элст балнсд бэлнэ.

Нуров Владимир Дорджиевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин бичәчнрин Ниицанә правленя ахлач, Элст балнсд бэлнэ.

Пшатов Виктор Вениаминович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин, член, улсин депутатнрин Элст балнсна Советин күцәгч комитетин ахлач, Солнечн поселкд бәәнэ.

Ждоков Каплан Ильясович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмнефтегазразведка» трестин нефть болн газ хәәдг Аршанск экспедицин начальник, Элст балнсд бэлнэ.

Марченко Олег Михайлович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Элст балнсна Советин күцәгч комитетин ахлачин негдгч дарук, Элст балнсд бәәдэ.

ГОРОДОВИКОВСК РАЙОН

38-ч тойгта Башантинск сунһврин округар

Джимбинов Генрих Апушович, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, СССРин Госснабин Хальмг Ах территориальн заллтын һардач, Элст балнсд бэлнэ.

39-ч тойгта Центральн сунһврин округар

Хмелевской Алексей Иванович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, 1-ч тойгта Городовиковск дундын

45-ч тойгта Виноградненск сунһврин округар

Халманов Николай Александрович, 1958 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг обкомин бүтәмжин-партийн бәәл хэдрх көдлмшин ажин завдующ, Элст балнсд бэлнэ.

46-ч тойгта Новый сунһврин округар

Лазарев Николай Васильевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Городовиковск райкомин негдгч сегләтр, Городовиковск балнсд бэлнэ.

ИКИ-БУРУЛЬСК РАЙОН

47-ч тойгта Ики-Бурульск сунһврин округар

Манджиев Валерий Ульянович, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПССин Ики-Бүрүльск райкомин негдгч сегләтр, Ик-Буурд поселкд бәәнэ.

48-ч тойгта Манычск сунһврин округар

Сачко Василий Дмитриевич, 1950 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Ики-Бурульск районд Советин күцәгч комитетин ахлач, Ик-Буурл поселкд бәәнэ.

49-ч тойгта Кевюдовск сунһврин округар

Бадмаев Сергей Лиджиевич, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Ики-Бурульск района А. Пюрбеевин нертә совхозин машн залач, Приманыч поселкд бәәнэ.

Лиджеев Манца Бамбаевич, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Ики-Бурульск района «Бага-Бурульский» совхозин һәәмдллһнә звенон звеньевой, Бай-Бүүрл поселкд бәәнэ.

Настаев Александр Мутулович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Ики-Бурульск района «Бүратинский» совхозин директор, Бүратинский поселкд бәәнэ.

Цевдинова Нина Муттаевна, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Ики-Бурульск района «Бүратинский» совхозин түһлч, Бүратинский поселкд бәәнэ.

51-ч тойгта Хомутниковск сунһврин округар

Бамбаев Владимир Харцхаевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПССин Хальмг обкомин сегләтр, Элст балнсд бэлнэ.

Богаев Николай Бамбаевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Ики-Бурульск района «Хомутниковский» совхозин директор, Хомутников поселкд бәәнэ.

(Үлгчнь 3-ч халад)

Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнриг суңһлһар Центральн суңһврин комиссин СОҢСХВР

(Чилгчнь. Эклцнь 2-ч хальд).

52-ч тойгта Зултурганск суңһврин округар

Бовaев Валерий Эрдниевич, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Ики-Бурульск района агропромышленн негдлтин советин ахлач, Ик-Буурл поселкд бәәнә.

Меджидов Баркакади Абдулгалимович, 1962 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Ики-Бурульск райкомин инструктор, Ик-Буурл поселкд бәәнә.

Сарангов Александр Пюрвеевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Ики-Бурульск района тохма мөрд өскдг «Ут-Сала» государственн заводын директор, Ут-Сала поселкд бәәнә.

КАСПИЙСК РАЙОН

53-ч тойгта Адучиевск суңһврин округар

Очиров Геннадий Очалаевич, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, Каспийск цутхл района больницин педиатр, Каспийск балһснд бәәнә.

Сарджиев Джангар Александрович, 1955 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Каспийск ясврин-тосхлтын заллтын машн залач, Каспийск балһснд бәәнә.

54-ч тойгта Машиностроительн суңһврин округар

Бадмаев Бамба Алексеевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, машн тосхдг Каспийск заводын директор, Каспийск балһснд бәәнә.

Михалев Степан Николаевич, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Каспийск района ак өскдг «Лагансквй» совхозин директор, Каспийск балһснд бәәнә.

55-ч тойгта Заводск суңһврин округар

Эрдниев Цецен Григорьевич, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Хальмг обкомин негдч сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

Эрдни-Горяева Тамара Лиджиевна, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Каспийский» махна-консервн комбинатын лаборатории заведующ, Каспийск балһснд бәәнә.

56-ч тойгта Каспийск суңһврин округар

Маштыков Дмитрий Убушаевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, дамжж үлдсн механизаторын 412-ч тойгта Каспийск полнна һардач, Каспийск балһснд бәәнә.

Улькин Алексей Андреевич, 1940 жилд төрж һарсмн, КПСС-ин член, потребительск обществсин республикнск Хальмг союзин правленя ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Джалыково селәнд бәәнә.

Очирова Зоя Афанасьевна, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Каспийск усллһна-услврин системин заллтын һардач, Джалыково селәнд бәәнә.

62-ч тойгта Уланхольск суңһврин округар

Кичиков Игорь Владимирович, 1960 жил төрж һарсмн, КПСС-ин членә кандидат, республикнск больницин эмч-кардиолог, Элст балһснд бәәнә.

Лиджи-Горяев Василий Идрисович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, материальн-техническ болн производственн тетклһәр бәәх «Уланхолрайагропромсервис» районн негдлтин ахлач, Уланхол кәдлмшч поселкд бәәнә.

Сангаджиев Борис Лиджи-Горяевич, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин жилищн-коммуналын әдл-ахун территориальн-производственн негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

МАЛОДЕРБЕТОВСК РАЙОН

63-ч тойгта Плодовитенск суңһврин округар

Бурцев Владимир Федорович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск хаалһин ясврин-тосхлтын участкин һардач, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

Черняевский Иван Егорович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск района «Путь к коммунизму» колхозин правленя ахлач, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

64-ч тойгта Городовиковск суңһврин округар

Черников Николай Алексеевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск района О. И. Городовиковин нертә колхозин правленя ахлач, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

65-ч тойгта Восточн суңһврин округар

Басанов Владимир Манцынович, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

Малахов Петр Иванович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Малодербетовск райкомин хойдгч сегләтр, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

Очирова Галина Николаевна, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, Малодербетовск цутхлн района больницин ах эмч, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

66-ч тойгта Западн суңһврин округар

Локтев Георгий Гаврилович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск хаалһин ясврин-тосхлтын участкин һардач, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

Черняевский Иван Егорович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск района «Путь к коммунизму» колхозин правленя ахлач, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

Бурцев Владимир Федорович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск хаалһин ясврин-тосхлтын участкин һардач, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

Малахов Петр Иванович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Малодербетовск райкомин хойдгч сегләтр, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

Очирова Галина Николаевна, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, Малодербетовск цутхлн района больницин ах эмч, Бай Дөрвд селәнд бәәнә.

Нусхаев Наймин Лиджиевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района «Привольный» совхозин ах укрч, Тустун поселкд бәәнә.

Эрдниев Василий Матвеевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Приозерн райкомин негдч сегләтр, Советское поселкд бәәнә.

77-ч тойгта Заливновск суңһврин округар

Мучкаев Алексей Ангарикович, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района тохма мал өскдг «Сухотинский» заводын директор, Советское поселкд бәәнә.

Татаркин Басан Аижураевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района производственн-техническ болн материальн тетклһәр «Приозерный» кооперативин машн залач, Советское поселкд бәәнә.

76-ч Чкаловск суңһврин округар

Найминов Алексей Исаевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министерствиг әңгин ах инспектор, Элст балһснд бәәнә.

Нусхаев Наймин Лиджиевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района «Привольный» совхозин ах укрч, Тустун поселкд бәәнә.

Эрдниев Василий Матвеевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Приозерн райкомин негдч сегләтр, Советское поселкд бәәнә.

77-ч тойгта Заливновск суңһврин округар

Мучкаев Алексей Ангарикович, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района тохма мал өскдг «Сухотинский» заводын директор, Советское поселкд бәәнә.

Ольгорова Екатерина Васильевна, 1939 жил төрж һарсмн, партийн биш, Приютненск района 2-ч Приютненск дундын школын сурһулин-сурһмжин кәдлмшәр директорин һарук, Приютное селәнд бәәнә.

82-ч тойгта Володарск суңһврин округар

Беликов Василий Иванович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приютненск района махна «Центральный» совхозин директор, Бурата, поселкд бәәнә.

Литовкин Илья Федорович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приютненск района «Володарский» совхозин директор, Песчаный поселкд бәәнә.

83-ч тойгта Воробьевск суңһврин округар

Чанаев Николай Эрдниевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приютненск района ак өскдг «Ульдючины» совхозин директор, Ульдючины селәнд бәәнә.

Шпитько Александр Иванович, 1957 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приютненск района «Дружба» колхозин ах агроном, Воробьевка селәнд бәәнә.

84-ч тойгта Нартинск суңһврин округар

Хуторной Иван Филиппович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Приютненск райкомин негдч сегләтр, Приютное селәнд бәәнә.

85-ч тойгта Октябрьск суңһврин округар

Дельдюгинова Юлия Дмитриевна, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Приютненск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Приютное селәнд бәәнә.

САРПИНСК РАЙОН

86-ч тойгта Урожайн суңһврин округар

Баланов Николай Михайлович, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Сарпинск райкомин негдч сегләтр, Садовое селәнд бәәнә.

87-ч тойгта Садовск суңһврин округар

Дорджиев Василий Оконович, 1952 жил төрж һарсмн, партийн биш, Сарпинск цутхл района больницин хирург, Садовое селәнд бәәнә.

Панченко Петр Семенович, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района хаалһин-тосхлтын 9-н заллтын начальник, Садовое селәнд бәәнә.

88-ч тойгта Калининск суңһврин округар

Кекешкеев Александр Очирович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Сарпинск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Троицкое селәнд бәәнә.

Ерендженов Виктор Ерендженович, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района «Ергенинский» совхозин директор, Ергени поселкд бәәнә.

89-ч тойгта Троицк суңһврин округар

Ергенов Виктор Ергенович, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района «Ергенинский» совхозин директор, Ергени поселкд бәәнә.

Ольгорова Екатерина Васильевна, 1939 жил төрж һарсмн, партийн биш, Приютненск района 2-ч Приютненск дундын школын сурһулин-сурһмжин кәдлмшәр директорин һарук, Приютное селәнд бәәнә.

Бутаев Илья Эрдниевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Калмагропромницәнә правленя ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Джальджиреев Николай Зулаевич, 1944 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн район 1-ч Троицк дундын школын директор, Троицкое селәнд бәәнә.

94-ч тойгта Партизанск суңһврин округар

Аксенов Илья Чудеевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн района прокурор, Троицкое селәнд бәәнә.

Сердюков Иван Кириллович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Целинн района Советин күцәгч комитетин ахлач, Троицкое селәнд бәәнә.

95-ч тойгта Строительн суңһврин округар

Омшанов Владимир Инджиевич, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмсельхозводопровод» проектн-тосхлтын негдлтин 39-ч ПМК-н начальникин дарук, Троицкое селәнд бәәнә.

Рвачева Нина Андреевна, 1949 жил төрж һарсмн, партийн биш, Целинн районн больницин акушер-гинеколог, Троицкое селәнд бәәнә.

96-ч тойгта Вознесеновск суңһврин округар

Жолобов Владимир Николаевич, 1932 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, шовуд өскләһә «Калмыцкое» производственн негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

Покидов Вячеслав Николаевич, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Калмагропромницәнә правленя ахлачин негдч дарук, Элст балһснд бәәнә.

Щепин Иван Николаевич, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн района «Вознесеновский» совхозин трактурист, Элст балһснд бәәнә.

97-ч тойгта Хар-Булукск суңһврин округар

Лиджиев Герман Эренценович, 1966 жил төрж һарсмн, ВЛКСМ-ин член, Целинн района «Чагорта» совхозин комсомольск организацин сегләтр, Чагорта поселкд бәәнә.

Поников Иван Харашкеевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн район «Сарпа Советск» совхозин трактурист, Хар-Булук поселкд бәәнә.

98-ч тойгта Прудовск суңһврин округар

Дорджиев Владимир Павлович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, махна мал өскләһә Хальмг научно-исследовательск институтын директор, Элст балһснд бәәнә.

Бутаев Илья Эрдниевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Калмагропромницәнә правленя ахлач, Элст балһснд бәәнә.

105-ч тойгта Черноземельск суңһврин округар

Камолов Михаил Басангович, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района ССР-ин Союзин 60 жилин нертә госплемзаводын директор, Черноземельский поселкд бәәнә.

Шабалдас Антонина Николаевна, 1940 жил төрж һарсмн, Черноземельск района Черноземельск дундын школын директор, Черноземельский поселкд бәәнә.

106-ч тойгта Нарын-Худукск суңһврин округар

Балиев Николай Бембеевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района «Первомайский» совхозин директор, Алг селәнд бәәнә.

Цорхаев Вячеслав Читаевич, 1957 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района «Восточный» совхозин подряд бригадын бригадир, Сарул селәнд бәәнә.

107-ч тойгта Артезианск суңһврин округар

Боктаев Борис Иванович 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района Ворошиловин нертә совхозин маши залач, Артезиан селәнд бәәнә.

Егоров Юрий Иванович, 1960 жил төрж һарсмн, партийн биш, Черноземельск района «Артезианский» совхозин тракторист, Артезиан селәнд бәәнә.

Толочко Анатолий Павлович, 1946 жил төрж һарсмн, партийн биш, Артезиан станцин сольврин пунктын дежурн кәдлгч, Артезиан селәнд бәәнә.

Шагаев Александр Борисович, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района Артезианск дундын школын багш, Артезиан селәнд бәәнә.

ЮСТИНСК РАЙОН

108-ч тойгта Цаһан-Аманск суңһврин округар

Горяев Геннадий Ходжигорович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Волжский» совхозин директор, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

Колдаев Борис Эрдниевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск цутхлн района больницин ах эмч, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

109-ч тойгта Кельткинск суңһврин округар

Утепов Асылбек Жумательдиевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член КПСС-ин Юстинск райкомин негдч сегләтр, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

ЯШАЛТИНСК РАЙОН

114-ч тойгта Яшалтинск суңһврин округар

Дегтярев Иван Тимофеевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Яшалтинскрайагропромсервис» материальн-техническ тетклһәр болн производственн тетклжәр бәәх района негдлтин ахлач, Яшалта селәнд бәәнә.

Масыч Юрий Алексеевич, 1962 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Хальмг таңһчин комитетин комсомольск бәәллжирһлин әңгин заведующ, Элст балһснд бәәнә.

Пульстер Владимир Эвальдович, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин, член, Яшалтинск района Кировин нертә колхозин правленя ахлач, Бай Тугтн селәнд бәәнә.

118-ч тойгта Березовск суңһврин округар

Болсуновский Виктор Николаевич, 1946 жил төрж һарсмн, партийн биш, Яшалтинск района Эстоалтайск дундын школын багш, Эстоалтай селәнд бәәнә.

Надмитов Владимир Васильевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Яшалтинск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Яшалта селәнд бәәнә.

Харитнов Виктор Гаврилович, 1954 жил төрж һарсмн, партийн биш, Яшалтинск района ах государственн санитарн эмч, Яшалта селәнд бәәнә.

116-ч тойгта Ульяновск суңһврин округар

Гриненко Владимир Тихонович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшалтинск района «Новый мир» колхозин ахлач, Яшалта селәнд бәәнә.

117-ч тойгта Багатуггунск суңһврин округар

Куксгауз Александр Иосифович, 1950 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшалтинск района «Юбилейный» совхозин механизатор, Маныческий селәнд бәәнә.

Лесин Вячеслав Владимирович, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Агропромстрой» кооперативн-государственн негдлтин «Яшалтинск-райагрострой» негдлтин 3-ч МПМК-н начальник, Яшалта селәнд бәәнә.

Пульстер Владимир Эвальдович, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин, член, Яшалтинск района Кировин нертә колхозин правленя ахлач, Бай Тугтн селәнд бәәнә.

118-ч тойгта Березовск суңһврин округар

Болсуновский Виктор Николаевич, 1946 жил төрж һарсмн, партийн биш, Яшалтинск района Эстоалтайск дундын школын багш, Эстоалтай селәнд бәәнә.

Надмитов Владимир Васильевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Яшалтинск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Яшалта селәнд бәәнә.

Харитнов Виктор Гаврилович, 1954 жил төрж һарсмн, партийн биш, Яшалтинск района ах государственн санитарн эмч, Яшалта селәнд бәәнә.

Утепов Асылбек Жумательдиевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член КПСС-ин Юстинск райкомин негдч сегләтр, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

ЯШАЛТИНСК РАЙОН

114-ч тойгта Яшалтинск суңһврин округар

Дегтярев Иван Тимофеевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Яшалтинскрайагропромсервис» материальн-техническ тетклһәр болн производственн тетклжәр бәәх района негдлтин ахлач, Яшалта селәнд бәәнә.

Масыч Юрий Алексеевич, 1962 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Хальмг таңһчин комитетин комсомольск бәәллжирһлин әңгин заведующ, Элст балһснд бәәнә.

Церешов Василий Зулкаевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, театральн искусствин Московск государственн институтын Хальмг студин багш, Москва балһснд бәәнә.

Чекалданов Эренцен Николаевич, 1966 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Агропромстрой» негдлтин әдл-ахун хоорндк дамжж йовлг «Яшкульская» механизированн колонна чолуч-монтажник, Яшкуль селәнд бәәнә.

124-ч тойгта Кировск суңһврин округар

Нижнева Тамара Босхомджиевна, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района «Кировский» совхозин бичкдулин садын заведующ, Яшкуль селәнд бәәнә.

Лиджиев Владимир Иванович, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района «Кировский» совхозин партийн организацин сегләтр, Яшкуль селәнд бәәнә.

Резвушкин Илья Яковлевич, 1933 жил төрж һарсмн, партийн биш, урһа модна Яшкульск механизированн әдл-ахун директор, Яшкуль селәнд бәәнә.

Резников Николай Иванович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, РСФСР-ин Госагропромин мелд бәәх Хар һазрин болн Киэлярск малын идгудин ах заллтын начальникин дарук, Элст балһснд бәәнә.

Цебиков Петр Эренценович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, улсин депутатнрин Яшкульск района Советин күцәгч комитетин ахлачин негдч дамжж агропромышленн негдлтин советин ахлач, Яшкуль селәнд бәәнә.

125-ч тойгта Таван-Гашунск суңһврин округар

Вембеев Андрей Сангович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района «Таван-Гашунский» совхозин директор, Таван-Һашун селәнд бәәнә.

Тюрбеев Алексей Михайлович, 1939 жил төрж

вич, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Хальмг обкомин негдгч сегләтр. Элст балһснд, бәәнә.

Эрдни-Горяева Тамара Лиджиевна, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Каспийский» махна-консерви комбинатын лабораторик заведующ. Каспийск балһснд бәәнә.

56-ч тойгта Касыйск суһврин округар

Маштыков Дмитрий Убушаевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг обкомин партийн школын багш, Каспийск балһснд бәәнә.

Улькин Алексей Андреевич, 1940 жилд төрж һарсмн, КПСС-ин член, потребительск обществин республиканск Хальмг союзин правленя ахлач, Элст балһснд бәәнә.

57-ч тойгта Набережи суһврин округар

Гецелов Борис Бовавич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Каспийск автомобильн һөлгн-кучнә предприятин директор, Каспийск балһснд бәәнә.

Донкаев Константин Михайлович, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, хувц уйдг Каспийск фабрикин директор, Каспийск балһснд бәәнә.

Шишкина Антонина Константиновна, 1946 жил төрж һарсмн, партийн биш, 2-ч тойгта Каспийск дундын школын багш, Каспийск балһснд бәәнә.

58-ч тойгта Ракушинск суһврин округар

Нактанов Константин Бадмахалгаевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Каспийск района зһе аһдг «Каспиец» колхозин правленя ахлач, Каспийск балһснд бәәнә.

Эрдни-Горяев Валерий Басангович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Каспийск района «Ракушинский» совхозин директор, Каспийск балһснд бәәнә.

59-ч тойгта Нефтяной суһврин округар

Роменский Василий Андреевич, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмнефтегазразведка» трестин Каспийск нефть болн газ хәәдг экспедицин һардач, Каспийск балһснд бәәнә.

Сангаджи-Горяев Константин Лиджиевич, 1949 жил төрж һарсмн, партийн биш, дамжж үүлдг әдл-ахуус хооридг Каспийск механизированн колонна маши залач, Каспийск балһснд бәәнә.

60-ч тойгта Красниск суһврин округар

Бадмахалгаев Александр Сергеевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Каспийск райкомин негдгч сегләтр, Каспийск балһснд бәәнә.

Башков Алексей Егорович, 1948 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, үлсин депутатнрин Каспийск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Северное поселкд бәәнә.

61-ч тойгта Джалыковск суһврин округар

Манджиев Андрей Кекшинович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Каспийск района Х. М. Джалыковин нертә совхозин директор, үүлдг механизированн 412-ч тойгта Касшйск колойна һардач, Каспийск балһснд бәәнә.

Улькин Алексей Андреевич, 1940 жилд төрж һарсмн, КПСС-ин член, потребительск обществин республиканск Хальмг союзин правленя ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Чернявский Иван Егорович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск района «Путь к коммунизму» колхозин правленя ахлач, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

67-ч тойгта Красносельск суһврин округар

Даваев Василий Базырович, 1951 жил төрж һарсмн, Малодербетовск района «Красносельский» совхозин директор, Красносельский поселкд бәәнә.

68-ч тойгта Чаваевск суһврин округар

Хахирова Татьяна Мутуловна, 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин членә кандидат, Малодербетовск района «Степная новь» гидг газетин әмгн заведующ, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

Чокаев Михаил Дорджиевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск района «Хончнурский» совхозин директор, Хонч-Нур поселкд бәәнә.

Ширипов Александр Бадминович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Малодербетовск райкомин негдгч сегләтр, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

ОКТЯБРЬСК РАЙОН

69-ч тойгта Большедырынск суһврин округар

Оконов Павел Максимович, 1962 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Октябрьск райкомин негдгч сегләтр, Ик Царн посе-лкд бәәнә.

Скворцов Николай Спиридонович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, үлсин депутатнрин Октябрьск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Ик Царн поселкд бәәнә.

70-ч тойгта Совхозн суһврин округар

Мучкаев Валерий Эрдниевич, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Октябрьск райкомин негдгч сегләтр, Ик Царк поселкд бәәнә.

71-ч тойгта Хальмг суһврин округар

Джальсанов Борис Мутулович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Октябрьск района «Восход» совхозин маши залач, Восход поселкд бәәнә.

Саблина Алевтина Ивановна, 1938 жил төрж һарсмн, партийн биш, Октябрьск района «Калмыцкий» совхозин түтрһ үрһалһна бригадын бригадир, Большой Царын поселкд бәәнә.

72-ч тойгта Иджилск суһврин округар

Ким Гелий Константинович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член Приозерн района «Садовый» совхозин операгивин маши залач, Советское поселкд бәәнә.

Малахов Петр Иванович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Малодербетовск райкомин хойрдгч сегләтр, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

Очирова Галина Николаевна, 1950 жил төрж һарсмн, партийн биш, Малодербетовск түтхлн района больницин ах эмч, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

66-ч тойгта Западн суһврин округар

Локтев Георгий Гаврилович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск хаалһин яврин-тосхлтын участкин һардач, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

Чернявский Иван Егорович, 1935 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск района «Путь к коммунизму» колхозин правленя ахлач, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

67-ч тойгта Красносельск суһврин округар

Даваев Василий Базырович, 1951 жил төрж һарсмн, Малодербетовск района «Красносельский» совхозин директор, Красносельский поселкд бәәнә.

68-ч тойгта Чаваевск суһврин округар

Хахирова Татьяна Мутуловна, 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин членә кандидат, Малодербетовск района «Степная новь» гидг газетин әмгн заведующ, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

Чокаев Михаил Дорджиевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Малодербетовск района «Хончнурский» совхозин директор, Хонч-Нур поселкд бәәнә.

Ширипов Александр Бадминович, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Малодербетовск райкомин негдгч сегләтр, Бһ Дөрвд селәнд бәәнә.

Октябрьск район

69-ч тойгта Большедырынск суһврин округар

Оконов Павел Максимович, 1962 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Октябрьск райкомин негдгч сегләтр, Ик Царн посе-лкд бәәнә.

Скворцов Николай Спиридонович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, үлсин депутатнрин Октябрьск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Ик Царн поселкд бәәнә.

70-ч тойгта Совхозн суһврин округар

Мучкаев Валерий Эрдниевич, 1945 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Октябрьск райкомин негдгч сегләтр, Ик Царк поселкд бәәнә.

71-ч тойгта Хальмг суһврин округар

Джальсанов Борис Мутулович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Октябрьск района «Восход» совхозин маши залач, Восход поселкд бәәнә.

Саблина Алевтина Ивановна, 1938 жил төрж һарсмн, партийн биш, Октябрьск района «Калмыцкий» совхозин түтрһ үрһалһна бригадын бригадир, Большой Царын поселкд бәәнә.

72-ч тойгта Иджилск суһврин округар

Ким Гелий Константинович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член Приозерн района «Садовый» совхозин үсләврин участкин оператор, Кегульта селәнд бәәнә.

76-ч Чкаловск суһврин округар

Найминов Алексей Исаевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин дотр-дундын кергүдин министерствц әмгн ах инспектор, Элст балһснд бәәнә.

Нусхаев Наймин Лиджиевич, 1936 жилә төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района «Приозерный» совхозин ах хүрл, Түгтүн поселкд бәәнә.

Эрднеев Василий Матвеевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Приозерн райкомин негдгч сегләтр, Советское поселкд бәәнә.

77-ч тойгта Заливновск суһврин округар

Бамбаев Станислав Очирович, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района Хальмг АССР-ин 50 жилин нертә совхозин директор, Шатта поселкд бәәнә.

Музраева Светлана Борисовна, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района Шаттинск дундын школын директор, Шатта поселкд бәәнә.

Муниев Михаил Утнасунович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района А. Чапчаевин нертә совхозин директор, Заливной поселкд бәәнә.

78-ч тойгта Кегультнинск суһврин округар

Белеев Сергей Сендеевич, 1958 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района «Садовый» совхозин ах хөөч, Кегульта селәнд бәәнә.

Корчагин Тимофей Федорович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член Приозерн района «Садовый» совхозин үсләврин участкин оператор, Кегульта селәнд бәәнә.

79-ч тойгта Ергенинск суһврин округар

Макарова Булган Шорваевна, 1955 жил төрж һарсмн, партийн биш, Приозерн района Партизанск залһлдана әмгн начальник, Партизанский поселкд бәәнә.

Орскаев Чимид Аляевич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района «Ергенинский» совхозин директор, Ергенинский поселкд бәәнә.

Приютненск район

80-ч тойгта Московск суһврин округар

Головченко Алексей Михайлович, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин ах инженер, Элст балһснд бәәнә.

Ларгин Александр Захарович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмгин «Калмавтодор» проекти-яврин-тосхлтын негдлтин начальник, Элст балһснд бәәнә.

81-ч тойгта Приютненск суһврин округар

Корчагин Иван Владимирович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, материальн-техническ болн производственн тетклһәр «Приютненскагропромсервис» районн негдлтин электрик, Приютн селәнд бәәнә.

79-ч тойгта Ергенинск суһврин округар

Макарова Булган Шорваевна, 1955 жил төрж һарсмн, партийн биш, Приозерн района Партизанск залһлдана әмгн начальник, Партизанский поселкд бәәнә.

Орскаев Чимид Аляевич, 1947 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района «Ергенинский» совхозин директор, Ергенинский поселкд бәәнә.

Приютненск район

80-ч тойгта Московск суһврин округар

Головченко Алексей Михайлович, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин ах инженер, Элст балһснд бәәнә.

Ларгин Александр Захарович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмгин «Калмавтодор» проекти-яврин-тосхлтын негдлтин начальник, Элст балһснд бәәнә.

Муниев Михаил Утнасунович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района А. Чапчаевин нертә совхозин директор, Заливной поселкд бәәнә.

78-ч тойгта Кегультнинск суһврин округар

Белеев Сергей Сендеевич, 1958 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Приозерн района «Садовый» совхозин ах хөөч, Кегульта селәнд бәәнә.

Корчагин Тимофей Федорович, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член Приозерн района «Садовый» совхозин үсләврин участкин оператор, Кегульта селәнд бәәнә.

Ц Е Л И Н Н РАЙОН

93-ч тойгта Колхозн суһврин округар

Бамбышев Илья Антонович, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн район «Ленинский» совхозин тракторист, Элст балһснд бәәнә.

87-ч тойгта Садовск суһврин округар

Дорджиев Василий Оконович, 1952 жил төрж һарсмн, партийн биш, Сарпинск цутхл районы больницин хирург, Садовое селәнд бәәнә.

Панченко Петр Семенович, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района хаалһин-тосхлтын 3-ч залһлын начальник, Садовое селәнд бәәнә.

88-ч тойгта Калининск суһврин округар

Кекешкеев Александр Очирович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, үлсин депутатнрин Сарпинск района Советин күцәгч комитетин ахлач, Садовое селәнд бәәнә.

Перфильев Евгений Иванович, 1952 жил төрж һарсмн, партийн биш, Сарпинск района «Монолит» кооперативин ахлач, Садовое селәнд бәәнә.

89-ч тойгта Аршань-Зельменьск суһврин округар

Багдыкова Валентина Будаевна, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Сарпинск райкомин сегләтр, Садовое селәнд бәәнә.

Санджиев Николай Джамбулович, 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Байр» журналын ах редактор, Элст балһснд бәәнә.

Серов Василий Васильевич, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района «Рассвет» колхозин малын идгин бригадир, Ковровский поселкд бәәнә.

90-ч тойгта Обильненск суһврин округар

Ильясов Шафик Тимербулатович, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района «Путь Ленина» колхозин правленя ахлач, Обильное селәнд бәәнә.

Коробкин Виктор Васильевич, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района потребительск обществин правленя ахлач, Садовое селәнд бәәнә.

Медко Юрий Иванович, 1946 жил төрж һарсмн, партийн биш, Сарпинск района үлсин депутатнрин Уманцевск селәнә Советин күцәгч комитетин ахлач, Уманцево селәнд бәәнә.

91-ч тойгта Деликовск суһврин округар

Мачнев Василий Михайлович, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин үлсин бүрткллһә комитетин ахлач, Садовое селәнд бәәнә.

Эрдниев Сергей Бовавич, 1960 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Сарпинск райкомин негдгч сегләтр, Садовое селәнд бәәнә.

92-ч тойгта Шарнутовск суһврин округар

Махалеева Любовь Музраевна, 1938 жил төрж һарсмн, партийн биш, Сарпинск района Ленинә нертә колхозин ах хөөч, Коробкин поселкд бәәнә.

Ц Е Л И Н Н РАЙОН

93-ч тойгта Колхозн суһврин округар

Бамбышев Илья Антонович, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн район «Ленинский» совхозин тракторист, Элст балһснд бәәнә.

97-ч тойгта Хар-Булукск суһврин округар

Лиджиев Герман Эренценович, 1966 жил төрж һарсмн, ВЛКСМ-ин член, Целинн района «Чагорта» совхозин комсомольск организацин сегләтр, Чагорта поселкд бәәнә.

Ноников Иван Харашкеевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн района «Страна Советов» совхозин тракторист, Хар-Булук поселкд бәәнә.

98-ч тойгта Прудовск суһврин округар

Дорджиев Владимир Павлович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, махна мал өскдһә Хальмг научн-шинжллтин институтын директор, Элст балһснд бәәнә.

Лавгинов Юрий Санджиевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн район агропромышленн негдлтин советин ахлач, Элст балһснд бәәнә.

99-ч тойгта Балковск суһврин округар

Удовиченко Анатолий Васильевич, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмавтотранс» территориальн-производственн негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

Улеев Александр Савельевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн района «Балковский» совхозин ах экономист, Балковский поселкд бәәнә.

100-ч тойгта Целинн суһврин округар

Бимбаев Вячеслав Мацакович, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмсельхозводопровод» проектн-тосхлтын производственн негдлтин начальник, Элст балһснд бәәнә.

Коробкин Виктор Васильевич, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Сарпинск района потребительск обществин правленя ахлач, Садовое селәнд бәәнә.

Медко Юрий Иванович, 1946 жил төрж һарсмн, партийн биш, Сарпинск района үлсин депутатнрин Уманцевск селәнә Советин күцәгч комитетин ахлач, Уманцево селәнд бәәнә.

91-ч тойгта Деликовск суһврин округар

Мачнев Василий Михайлович, 1933 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин үлсин бүрткллһә комитетин ахлач, Садовое селәнд бәәнә.

Эрдниев Сергей Бовавич, 1960 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, ВЛКСМ-ин Сарпинск райкомин негдгч сегләтр, Садовое селәнд бәәнә.

92-ч тойгта Шарнутовск суһврин округар

Махалеева Любовь Музраевна, 1938 жил төрж һарсмн, партийн биш, Сарпинск района Ленинә нертә колхозин ах хөөч, Коробкин поселкд бәәнә.

Ц Е Л И Н Н РАЙОН

93-ч тойгта Колхозн суһврин округар

Бамбышев Илья Антонович, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн район «Ленинский» совхозин тракторист, Элст балһснд бәәнә.

97-ч тойгта Хар-Булукск суһврин округар

Лиджиев Герман Эренценович, 1966 жил төрж һарсмн, ВЛКСМ-ин член, Целинн района «Чагорта» совхозин комсомольск организацин сегләтр, Чагорта поселкд бәәнә.

Ноников Иван Харашкеевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн района «Страна Советов» совхозин тракторист, Хар-Булук поселкд бәәнә.

98-ч тойгта Прудовск суһврин округар

Дорджиев Владимир Павлович, 1934 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, махна мал өскдһә Хальмг научн-шинжллтин институтын директор, Элст балһснд бәәнә.

Лавгинов Юрий Санджиевич, 1951 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн район агропромышленн негдлтин советин ахлач, Элст балһснд бәәнә.

99-ч тойгта Балковск суһврин округар

Удовиченко Анатолий Васильевич, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмавтотранс» территориальн-производственн негдлтин генеральн директор, Элст балһснд бәәнә.

Улеев Александр Савельевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Целинн района «Балковский» совхозин ах экономист, Балковский поселкд бәәнә.

100-ч тойгта Целинн суһврин округар

Бимбаев Вячеслав Мацакович, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Калмсельхозводопровод» проектн-тосхлтын производственн негдлтин начальник, Элст балһснд бәәнә.

Хабупов Владимир Анатольевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Целинн райкомин негдгч сегләтр, Троицкое селәнд бәәнә.

101-ч тойгта Ленинск суһврин округар

Михайлов Батыр Чимидович, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Черноземельск район

102-ч тойгта Дзержинск суһврин округар

Балакаев Алексей Гучинович, 1928 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, бичәч, Элст балһснд бәәнә.

Улюмджиева Вера Алексеевна, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района 2-ч Комсомольск дүндын школын багш, Комсомольский поселкд бәәнә.

103-ч тойгта Буденновск суһврин округар

Багутов Анатолий Шарасвич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района «Ленинец» газетин редактор, Комсомольский поселкд бәәнә.

104-ч тойгта Кумск суһврин округар

Лисовенко Борис Алексеевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Целинн райкомин негдгч сегләтр, Троицкое селәнд бәәнә.

101-ч тойгта Ленинск суһврин округар

Михайлов Батыр Чимидович, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач, Элст балһснд бәәнә.

Черноземельск район

102-ч тойгта Дзержинск суһврин округар

Балакаев Алексей Гучинович, 1928 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, бичәч, Элст балһснд бәәнә.

Улюмджиева Вера Алексеевна, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района 2-ч Комсомольск дүндын школын багш, Комсомольский поселкд бәәнә.

103-ч тойгта Буденновск суһврин округар

Багутов Анатолий Шарасвич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района «Ленинец» газетин редактор, Комсомольский поселкд бәәнә.

104-ч тойгта Кумск суһврин округар

Лисовенко Борис Алексеевич, 1946 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-

Шагаев Александр Борисович, 1959 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Черноземельск района Артезианск дундын школын багш, Артезиан селәнд бәәнә.

Ю С Т И Н С К РАЙОН

108-ч тойгта Цаһан-Аманск суһврин округар

Горяев Геннадий Ходжигорович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск район «Назукский» совхозин директор, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

Колдаев Борис Эрдниевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск цутхлн района больницин ах эмч, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

109-ч тойгта Кельткинск суһврин округар

Бадмаев Лаго Капунович, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, проектн-тосхлтын «Калмсельхозводопровод» негдлтин 37-ч ПМК-н начальник, Цаһан Амн селәнд бәәнә

Катриков Саранг Борисович, 1955 жил төрж һарсмн, партийн биш, проектн-тосхлтын «Калмстрой» монтажн негдлтин 357-ч тойгта ПМК-н ах инженер, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

Микулькеев Борис Сангаджиевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Юстинскагрострой» кооперативи-государственн негдлтин начальник, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

110-ч тойгта Юстинск суһврин округар

Арманов Михаил Чудаевич 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Никольский» совхозин директорин дарук, Юста селәнд бәәнә.

111-ч тойгта Татальск суһврин округар

Сосников Сергей Эрдниевич, 1953 жил төрж һарсмн, партийн биш, Юстинск района «Раздольный» совхозин мастер-тосхач, Татал селәнд бәәнә.

Чомподов Олег Эренженович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Барун» совхозин директор, Барун селәнд бәәнә.

112-ч тойгта Сарпинск суһврин округар

Бастаев Андрей Уляшевич, 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Эрдниевский» совхозин мал өскллһә цехин начальник, Эрдниевский селәнд бәәнә.

Муев Борис Доляевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг таһчин комитетин хойрдгч сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

113-ч тойгта Полыненск суһврин округар

Джасугулов Константин Закарьевич, 1944 жил төрж һарсмн, Юстинск района «Полынный» совхозин директор, Полынное селәнд бәәнә.

Ю С Т И Н С К РАЙОН

108-ч тойгта Цаһан-Аманск суһврин округар

Горяев Геннадий Ходжигорович, 1949 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск район «Назукский» совхозин директор, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

Колдаев Борис Эрдниевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск цутхлн района больницин ах эмч, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

109-ч тойгта Кельткинск суһврин округар

Бадмаев Лаго Капунович, 1936 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, проектн-тосхлтын «Калмсельхозводопровод» негдлтин 37-ч ПМК-н начальник, Цаһан Амн селәнд бәәнә

Катриков Саранг Борисович, 1955 жил төрж һарсмн, партийн биш, проектн-тосхлтын «Калмстрой» монтажн негдлтин 357-ч тойгта ПМК-н ах инженер, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

Микулькеев Борис Сангаджиевич, 1938 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, «Юстинскагрострой» кооперативи-государственн негдлтин начальник, Цаһан Амн селәнд бәәнә.

110-ч тойгта Юстинск суһврин округар

Арманов Михаил Чудаевич 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Никольский» совхозин директорин дарук, Юста селәнд бәәнә.

Мухараев Петр Иванович, 1954 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района Юстинск дундын школын эклц цергә белдлһәр директорин дарук, Юста селәнд бәәнә.

111-ч тойгта Татальск суһврин округар

Сосников Сергей Эрдниевич, 1953 жил төрж һарсмн, партийн биш, Юстинск района «Раздольный» совхозин мастер-тосхач, Татал селәнд бәәнә.

Чомподов Олег Эренженович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Барун» совхозин директор, Барун селәнд бәәнә.

112-ч тойгта Сарпинск суһврин округар

Бастаев Андрей Уляшевич, 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Эрдниевский» совхозин мал өскллһә цехин начальник, Эрдниевский селәнд бәәнә.

Муев Борис Доляевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг таһчин комитетин хойрдгч сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

113-ч тойгта Полыненск суһврин округар

Джасугулов Константин Закарьевич, 1944 жил төрж һарсмн, Юстинск района «Полынный» совхозин директор, Полынное селәнд бәәнә.

Мухараев Петр Иванович, 1954 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района Юстинск дундын школын эклц цергә белдлһәр директорин дарук, Юста селәнд бәәнә.

111-ч тойгта Татальск суһврин округар

Сосников Сергей Эрдниевич, 1953 жил төрж һарсмн, партийн биш, Юстинск района «Раздольный» совхозин мастер-тосхач, Татал селәнд бәәнә.

Чомподов Олег Эренженович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Барун» совхозин директор, Барун селәнд бәәнә.

112-ч тойгта Сарпинск суһврин округар

Бастаев Андрей Уляшевич, 1956 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Юстинск района «Эрдниевский» совхозин мал өскллһә цехин начальник, Эрдниевский селәнд бәәнә.

Муев Борис Доляевич, 1942 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмг таһчин комитетин хойрдгч сегләтр, Элст балһснд бәәнә.

113-ч тойгта Полыненск суһврин округар

Джасугулов Константин Закарьевич, 1944 жил төрж һарсмн, Юстинск района «Полынный» совхозин директор, Полынное селәнд бәәнә.

Резников Николай Иванович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, РСФСР-ин Госагропромын медлд бәәх Хар Һазрин болн Нилярск малын идгдлн ах заалтын начальникин дарун, Элст балһснд бәәнә.

Цебиков Петр Эренценович, 1940 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, үлсин депутатнрин Яшкульск района Советин күцәгч комитетин ахлачин негдгч дарун, Элст балһснд бәәнә.

125-ч тойгта Тавн-Гашунск суһврин округар

Бембеев Андрей Санджи-Горяевич, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск раойна «Тавн-Гашунский» совхозин директор, Тавн-Һашун селәнд бәәнә.

Тюрбеев Алексей Михайлович, 1939 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района үлсин бүрткллһә комитетин ахлач, Яшкуль селәнд бәәнә.

126-ч тойгта Гашунск суһврин округар

Богданов Валерий Петрович, 1941 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Хальмг таһчин комитетин аграрн әмгн заведующ, Элст балһснд бәәнә.

Джанджиев Петр Сангаджи-Гаряевич, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района XXIV съездин нертә совхозин директор, Кировский селәнд бәәнә.

127-ч тойгта Улан-Эргинский суһврин округар

Больбух Надежда Лиджиевна, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района «Улан-Эргинский» совхозин ах бухгалтерин дарук, Улан-Эрг селәнд бәәнә.

Сельдинов Владимир Малиныч, 1937 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член «Калмводстрой» проекти-тосхлтын негдлтин 7-ч ПМК-н начальник, Улан-Эрг селәнд бәәнә.

128-ч тойгта Чилгирск суһврин округар

Демкин Олег Владимирович, 1953 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района «Чилгир» совхозин директор, Чилгр селәнд бәәнә.

Мушаев Григорий Балхаджаевич, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района «Кормовой» совхозин директор, Первомайский селәнд бәәнә.

129-ч тойгта Молодежненск суһврин округар

Утаев Иван Борисович, 1943 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Хальмгагропромсоюзин селәнә әдлахун әдл-уушлһәр болн чинрллһәр бәәх государственн инспекцин начальник, Элст балһснд бәәнә.

Худхачиев Бембя Викторович, 1958 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, Яшкульск района үлсин зарһин ахлач, Яшкуль селәнд бәәнә.

130-ч тойгта Уттинск суһврин округар

Пашинов Эрдне Лиджиевич, 1952 жил төрж һарсмн, КПСС-ин член, КПСС-ин Яшкульск райкомин негдгч сегләтр, Яшкуль селәнд бәәнә.

«Хальмг үнн»—90

ГАЗЕТИН КӨДЛМШИН ТУСК ТЕМДГҮД

1. Олна бәәдл-жирһлин цуг халхарнь соньмсдг болв чигн, күн болһна ухан-седклиг түүнә нүдлсн негл керг авлдг биший, тегәд кезәнә барань билрәд хольжсн бай дүүвр насндан искусствин халхар үүлдж йовсн нанд, давси жилд «Хальмг үннд» барлгдсн олн-зүсн материалмудас таасгдснь — театрин болн көгжмин культурин туск, тер мет төрскн келнә туск, түүг дасж медх, сурһульчнрт болн кодлмшч байчудт дасхх эркн төр хаһлжах материалмуд. Бас чигн эн деер заагдснас ондан, түүжин төстә болн улсин амн урн үгин ончта сәәхн үүдәврмүд, тер тоод алдр «Жаһһрин» 550 жилин өөнд нерәдгдсн тоот... Мана бай үйирт ухани билгәр үүдәгдсн, үнлж болшго үнтә зөөр — амн урн үгин үүдәврмүд хадһлата авдрин түлкүр болхнь лавта. Учрнь тиим болсар, үнтә мана сурһульчнр боли байчуд:

Төрскн келән дастн,

Түужан сәнәр медтн,

Тесгән байжаһад өсктн,

Таньчдан туста болтн.

2. Газетд барлгднас әс таасгдснь нурһлж орчулгдсн материалмуд, яһад гихлә, теднә икнкнь чикәр орчулгдхш, тегәд тиим зәягсиг болн соңсхврмудыг нег дәкж умшсар ид-чинрнь медгдхш, тегәд шинәс давтад умшх кергтә болна. Учрнь юундв гихлә, орчулад үгмүдиг орсаһар яһж бичгдсн болна, тер дараһарнь орм-ормднь үлдәснә ашнь болжана. Үлгүрнь, — «школе 25 лет» гисиг хальмгар «школд 25 жилә» гижәнә. Тиим орчулһна төәлврнь — школын 25 жилә өөн бәәж. Хальмгар школд 25 жил көдлсн күүнә өөн болж һарна. Ондаһар келхлә, төрскн келнә зокаһан мартад: эндрк бай чудт даслт болж тохрсн авъясар, орсар ухалад, хальмгар бичдг үлгүрмүд газетин хәлхд хара биш харһна. Эн темдгиг батлхин төлөд, бар сарин 22-т һарсн «Хальмг үннд» барлгдсн «Эдгс күүнә эмчнь — әврәмб?» гидг нерәдлһтә тодлврт, деер келгдсн дуту-дундс харһна. Тегәд учрнь медхин кергт, зәрм мөрмүдинь авад хәлахлә, сонь жигтә үүдәврмүд харһна: «кадрмудын төр хүрцар зогсжана», «Генткн кинтн иредә», «Әсврт мәкгн йилһгдхш», «Кедлмшч орм», «Ялын санкц» болн нань чигн. Иним, балдр келәр бичгдсн мөрмүд то үга харһна.

Тегад эн деер заагдсн дуту-дундсас тетлгхин эркд, яҳдан сард нег, арһта болхла хойр, газетд барлгдсн материалмудыг цуг халхарнь тохиһтаһар шалһж шинжләд, түүнә товчлгч ашнь барлхла, бай наста болн дамшлтнь тату журиалистврт ик тусан күргх гиж санжанав. Зүтәр төр кергиг төрскн келнә номтнрин, бичәчнрин болн амрлһнд бәәх олн жилә дамшлтта журиалистнрин дөнгәр күцәхлә чик болх гиж тоолгдна. Тегәд эңүг күцәхә, редакцин өдр-бүрин кедлмшин таалар кегддг селвлцәнд жиңдүрин дән болхдиь маһд уга

3. Балһснд бәәдг күн, мана хөтл Элстиннь бәәдл-жирһлин туск тоолврарн хувалцхар седжанав.

Олна бәәдл-жирһлиг цуг халхарнь ондаруллһн болн ширүүллһнә күч-көлсчирин өдр-бүрин шүлтта үүлдврәр күцх әәвтә, болв тер олна хөв-жирһлиг үигарнь сольж ясрулх өөдән чинртә кедлмшин ашинь авад хәлахлә, ода дерән нүдид үзгдм, һарт бәрдм күцәмжс уга болх бәәдлтә. Учрнь юундв гихлә, балһсна өзн болгч күндтә мана һардачнр урдк заавр-закврин күчәр һарджасн цагин авъясаси гетлад уга гихлә ик әнду боллта биш. Улсин одр-бүрин жирһлд, балһсна цевр-цер ик чинр зүүдг биший, тегәд зәрм «үүрмг» дүту-дундс авад хәләй. Үлгүрнь: балһсна уульнцс болн тротуармуд, тер мет автобусмуд зогсад әмт сууллһдг ормс цаглань бальчгас, цаснас цеврлгдхш. Нүкн, хамхрха-кемтркәнь то уга, тедиә түскар үтән утдулхар седжәхшв. Ахрар товчлад келхлә, балһсна дуту-дундсиг үзж хажуһарнь гинч мет давж һардго килмжтә, әзнә нүдн кергтә.

Бас нег «ончта» болн ик һарүта, ташр ямаран чигн олә-түс уга үүлдврин тускар келлго бәәж болжахш. Дәвсн жилин зунар героймудын аллейиг, урдиь альд чигн үзгдед уга, кегладчн уга онц кев-янзтаһар, йилһан сән төмр-бетоһар цутхж бүркәд, олна күчн-көлсәр хоршагдсн кесг минһн арслигиг дорань «оршаж» кеерүлсн кодлмш. Хүв болсар, тер кодлмшиг утдүлл уга зогсаснь чик болжана. Тегәд түүг зөвшәрж келүлсн күн, түүжин халхд тусад, нерән мөцкрүлхәр седсн болвза? — гисн сурвр үүднә.

4. Мана өвкирин күнкл ухани билгәс үүдсн, улсин амн урн үгин үүдәврмүдин алтн деж болгсн алдр «Жаһһрин» үүдәлтиң туск, түүнә ке-сәәхн, герлтсн хүрц келнә тусск, богд Жаһһриң баатрмудын ончта дүрмүдинь үзүлгч, теди хооридан эмн-цусни иньгллтин, әврә насн-жирһлән тансг Бумбин орндан нерәдснә туск үчр-утхинь цәәлһжах үүн шинжллтс барлхла, олн умшачирин, нег үлү мана бай үйирин медрлинь өөдлүләд, улсин баатрльг дүүлвр «Жаһһрт» седклинь тусхаж, түүг сәәнәр медхдиь, туса күүргдг била.

5. Мана республикд олна бәәдл-жирһл ондаруллһна боли шинрүүллһнә халхар кегджәх амр биш кедлмшин йөвудиь ямаран, тер мет эн ик чинртә төрт кен, юн саалтг болжахин туск тодрха боли толһата товчтаһар бичгдсн материалмуд күлөжәнәв. Бас нег селвгм — әндр цут орн-нутгт, тер тоод Хальмгин тееғт ондаруллһн боли революцин үндстә шинрүүллһнә таалар кезәнә, һучдгч жилмүдин эклцәр, делгү коллективизацин догшн дольганд хольврсн бүрхн-шажна боли хүрл-хүвргин туск төр өргәр делгрж йовх цагин некврлә ирлцүләд, буддиам болң шар шажна ном моңһл үндстә улс дунд кезә, яһж тархагдж батрсн туужин туск материал барлх кергтә гиж тоолжанав.

Бас нег оньг тусхах барин төр — селәнә клубмудын болн культурин гермүдин туск боли тенд үүлдг әрдмбилгин олн зүсн багмудын, өдр-бүрин кедлмшин ашинь кеерүллһн угаһар, бәәсн кевәрнь үзүлжәх, тер мет бичкдүдин көгжмин школмудын туск материалмуд барлгдхиг дурджанав.

6. Умшачин тоолврар болхла, редакцин һардачнр болн журналистнр газетин ид-чинриь өөдлүләд, түүг бүрдәжәх төрскн келнә медрлән ясрулх әәвтә, эс гиж газет олыг хамцулгч боли тедниг сурһмжлгч чинрән геехәд умшачирт таасгдсган уурхнь лавта. Тиим әәмшцәс гетлхин эркд, барлгдх материалмудыг белдхләрн, төрскн келнә хурц-хурдниь, герлтсн ке-сәәхн янзиь болн түүнә олнзүсн нәрн айлһинь, олмһа кевәр олзлад бичхлә, умшсн күүнә зүркиднь күрч седклинь ханһалго бәәшгоньил. Мана төрскн келнә тускар «Хар усид өрм бәәлһм» гиһәд киидән үгин әвд келгдсн уга боллта. Яһад гихлә, төрскн кели, талын әмтнә келнәс юуһарн чигн дутшго. Ахрар товчлад келхлә, хальмг келиг өөдән үнлдг учрнь, төрскн келн тедү дүнгә гүн ид-чинртә, олн-зүсн байн айлһта төлөдиь тингж үнлсн болжана.

7. Газетин өнг-зүсинь невчк ондарулх кергтә, эс гиж әндрк өңгиь, әмтнә келдгәр — усн-өвсид эс күрсн бәәдлтә гидг үлгүр, тодлулна. Тегәд эн төрлә ниицүләд хәлахлә, шиңкән үүдәд сар болад уга, мана хотл балһсна бәәдлжирһлин толь болгч «Элстин әәнгс» — гидг нерәдлһтә газетин өнг-зүсн, һартан бәрәд хәләсн күүнә седклинь сергәһәд, оньгиньтусхана. Болв күн келм дала өвәрц уга. Цаасна цаһан боли цеңкр өнг, хооридан сәәхч ирлцәд, нүдна хүжр хаһһана.

Шин жилин әклцәр үүдсн бичкн дүүгн ут наста, бат кишгтә, олн умшачиртан таасга, селвгчнь боли итклтә иньгнь болтха! Таанр, Хальмг үннәхн — күндтә ахнр болн эгчнрнь, «Урд һарсн чикнәс, хөвн һарсн өвр үлнә» — гидг үлгүрәр, шин үүдсн дүүһән дураһад, бас тиим өңг зүс зүүһәд хәлахм болвзат? Ухалтн, селвлцтн! Олна седвәр олмһа болдг.

8. Балһсна поштын кедләчнр газет болн журналыг, цаглань бүрн-бүтн авч ирнә, тегәд туслн нанд эн туст, һундл уга.

Аш сүүлдиь келхәр седсм, телеүзгдлин долан хонга программ, тер мет «Эндрк тойгт умштн» гидг әнгс газетин халхд киидән орм әзлнә, гиж тоолжанав. Яһад гихлә, телеүзгдлин программиг онц барлж хулдна. Өдр болһна программ бас барлгдна. Дәкәд «Назадын ордудар» гидг әнгиг ахрдулад ондарулх кергтә. Тиигәд сулдсн ормдиь барлгдх бәәрн һазрин туск әәнгс болн соңсхврмуд олдхнь маһд уга. Үлгүрнь, хойрдгч сурврин хәрүд келгдсн шинжлж шалһлһна ашинь барлж болхмн. «Советск Союзар» гидг әнгд манла хоша бәәх ах-ду республикин, крайин болн таньчин бәәдл-жирһлд ондаруллһн болн шинрүүллһн яһж кегджәхин туск материалмуд ахрар барлхла, мана күч-көлсчирт дән-тус болҗ билә.

Күндтә газетин сурврмудт чидл-цаган нөл уга, хар уга седклин залмжар хәрүһиньэндэ өгчәнав. Шин жилтн өлзәтә болтха! Кесн-күүәсктн йовудта болтха!

Тана умшач — күч-көлсә ветеран

ЭРНҖӘНӘ Нарма.

Элст балһсн.

Хойр келиг дүңцүлж дасххмн

Хальмг улс Әрәсән ханьд сән дүрар орснас авн хальмг болн орс улс хоорнд бат залһлан тогтсмн. Эн хәрлцән тогтсна ашт Алдр Октябрьск революцд болхас кесг жил урд әмтн хойр кел медлһнә йовц әклсмн. Эн йовдл XIX зун жилд хальмг һаарт зүүчлж йовсн номтнриг болн зүучиригиг өврүлгг бәәсмн. Орс кел дасск хальмгуд бәәрн орсмудла залһлаһан батрулж, шин төрскндән түргәр ижлдв. Орн-нутгин бәәдлжирһлд тедн бат орман әзлсмн. Үлгүрнь, 1812 жилд Төрскән хәрсгч дәәнә талдан келн-әмтнлә хамцу хальмгуд орлцснь терүнә илгерчнь болжана.

Номтын тоолвр

Хальмг болн орс улсин залһлдан батрсна ашт хальмг улсин бәәдл-жирһл әрмхүвәрн ондарсн болв чигн эн саамд хальмгудын духовн ончта культур делгрәсмн, төрскн келән әдн геежәсмн уга. XVIII—XX зун жилмүдт орс кесг номтнр тесгәр нүүж йовсн хальмгудас кесг тууль-тууж, домгуд, үлгүрмүд, дуд, баатрлг дуулвр «Жаһһрин» зәрм бәлгүд бичж авад, шинжлсмн.

Алдр Октябрьск революцин өмн өргнд болхла хальмг улсин бәәдл-жирһлд кризисн бәәдл тогтсиг темдглх кергтә. XVIII зун жилин чилгчәр хальмгудын ик хүвнь Зүн һар темцәд нүүж одв. Үлдснь болхла цаһан хаана үлмәд болн әврә нойдудын болн зәәсиңгудин дажрлһнд орв. Аштнь тернь бүкл улсин һазрин, государственн, экономическ, культурн нигеги бәәдлд му нилчән күргв.

Революцин хөөн келн-әмтни ленинск политик бәәдлжирһлд әклж тохрагднас иштә хальмг улс дунд әрдмсүрһуль делгрүллһнд онц оньг өггдсмн. Болв үрдиь зуг бүрхн-шажна халхар үүлдж йовсн әмтн бичг-тамһ медлг бәәсмн, сурһульта болдг бәәсмн. Тегәд «хар яста» күч-көлсчнр дунд сурһульәрдм делгрүлхин төләд бат үл уга билә. Тер үчрар хальмг бичкүдин түрүн багшнрнь орс әмтн бәәсмн. Социалистическ Күч-көлсә Герой Т. Юркован нерн ода Хальмгт цүгтад темагтә. Хальмг тееғт бичг-тамһ медлгиг тархалһад эн күүкд күн ик алтусан күргсмн.

Орс багшнрин дөнгәр хальмг интеллигенцин түрүн багмуд үүдсмн. Нам хальмг келнә болн литературин түрүн учебникудин бийнь орс келнә ирлцигү учебникудин орчлврмуд бәәсмн. Ахр боләгт әмчнр, багшнр, селәнә әдл-ахун специалистнр белдгдв.

Терүнә дегц 30—40-ч жилмүдт хальмг улсин билгәрдм «ергәр делгрсмн. Хальмг келәр бичсн олн дегтрмүд, тер тоод хальмг үлсин нер түүрсн дуулвр «Жаһһр» барас һарв. Бас тер мет А. М. Амр-Санана орс кләр бичсн дегтрмүд һарв.

Үүдәгч эн йовциг дән әвдв. Ташр 1943 жилд хальмг улст дәкәд нег ик зовлң учрв. Сталинә әрк шиллгч политикин ашт цуг хальмгудыг төрскн һазрасн Сиврур күчәр нүүлһв. «Бүкл келн улсиг күчәр йовулсиг улсин хоорндын әәвин үлла, социалистическ тогтацин амулһта үндснлә әс ирлцжәх, йосн биш, күнд хажр йовлл гиж СССР-ин Деед Совет үг угаһар бурушажана» гиж СССР-ин улсин хойрдгч Съезд деер батлгдсн Декларацдан СССР-ин Деед Совет өршәкгү уга эн йовдлыг үнлсмн.

Партин XX съездин хөөн мана автономиг шинәс тогталһн хальмг улсин экономикиг болн культуриг делгрүллһнд тусан күргснь лавта. Эн кемд хальмг олн бай чудт техникумст болн институтмудт орж әрдм дасх зәв шинәс авв. Болв арвнһурвн жилин туршарт ямаран чигн делгрлт әс авчасн республикд эн төриг хаһлхд күчр болв. Әврә специалистнр уга болсн учрар талдан областьмудас телниг дүүлж авчав. Тегәд 60-ч жилмүдт мана республикүр ирсн әмтнәс кесгнь әндр өдр энд бәәнә. Үлгүрнь, Костромад педагогическ институтыг йилһән сән темдгүдтаһар төгсәсн М. В. Янова 1960 жил Хальмг АССР-т ирж, Матросовск школд одж багшлла. Ода партин Элст балһсна комитетин сегләтр болж эн кедлжәнә.

Хальмгудыг күчәр нүүлһсн йовдл мана культурт, билгәрдмд, нам мана төрскн келнд ик му нилчән күргсиг темдглх кергтә. Сивруг телн хальмг келән дасжасн уга, билг-әрдмән делгрүлх арһ уга билә. Аштнь өдгә цагин бай чудт төрскн келән муухар меднә, нам кесгнь төрүд медхш. Тогтсн бәәлиг әрк биш чиклх кергтә. Эннь амр биш керг, болв оньгтан терүг авлго бәәж болшго. Тегәд төрскн келән медлго әмтнә төләд шиллң учебникүд барлхла сән болх, гиж тоолжанав. Миниһәр болхла, тиим дегтрмүд орс келәр бичгдх әәвтә.

Өдгә цагт бәәх учебникүд кел медлг әмтнә төлә бичгдсмн. Терүгәр келән медлго әмтн дасж чадшго. Аштнь ода школд ордг бичкүд төрскн келнә кичәлмүдт орхдан дүрго.

Хальмг дасххин төләд хальмг болн орс кел дүңцүлгч грамматик, оли зүсн тольмуд, таавруллгдсн учебникүд кергтә болжана. Тер саамд әмтн келән дасллһар соньмсж, ардныг орж сурх гиж санжанав.

Д. СУСЕЕВА,
Хальмг государственн университетин орс келнә кафедрин заведующ, филолог номин кандидат.

МАНА РЕСПУБЛИКӘР

Цаһан Амнд гиичлв

Юстийск районд цутхлнд болв әдл-ахуст, фермст «Хальмг» гидг нертә Элстин фольклорн рок-бат гиичлв. Түрүн болж эн әврәнь дүүдлд бәәрн әмтиг таньлдуллв. Тиим болв чигн багин артистирин үүдәлт кесг әмтнә нимә заагдна.

Элнә репертуар болдгчдан хальмг дүүдлс төгтсн бәәнә. Шүлгчнр С. Каляевин, Д. Кугультиновин, В. Шуграевин бичсн үүдәврмүдин үл деер әдн әврәнь дүүдан бичнә. Кегжминь болхла Казанск консерваториг төгссн бай наста композитор А. Маньжиев бичсмн. «Хальмг күүкн, күрәд ирич» гидг дүн цүгтадиь таасгав. Әнүг В. Шуграевин шүлгин үл деер төгтала. Тер мет Д. Кугультиновин шүлгәр «Түрү-дүдиг диңж» гидг дүн туһалгв. С. Каляевин болн Э. Маньжиевин бичсн «Нерн кевәр артистнр мана республикин әмтиг шүлгчирин үүдәлтлә таньлдулад, хальмг ду делгрүллһнд ик нилчән күргжәна.

Багин артистнр дунд биди мана һазрин күн Валерий Лиджиевиг үзүвди. Тер бовал районд цутхлнд бәәрн әмтиг икәр байрдулв. Яһад гихлә, әмтн әңүг сәәнәр меднә. Цаһан Амна 1-ч тойгта школд сурчаси цагла эн дууна ансамбльд орлцдг билә. Школын хөөн эн культурин Герт амрлһна кергүүлвврмүд бүрдәдг билә. Элстин кегжмин училищ төгссснә хөөн эн рок-багин ханьд орла.

Артистирин үзүлсн концерт нег үлү байчудт икәр таасгав. Одгә цагин кегжмин айсмуд хальмг дуут үлм икәр кеерүлжәнә гиж эдн тоолжана. Өөрхн иргид

Тадниг яһж теткнә?

ХҮН МЕТ СӘӘХН БОЛДГАР

Күн болһн жирһлин әврә күсллтә болдг. Мамаева Наталья Нарановна бичкнәсн авн парикмахер болхар седдг билә. Тегәд школан төгсәһәд Элстин сурһулинпроизводственн комбинатд парикмахерин эрдм дассмн. Ода эн балһсна цутхлң парикмахерск күүкд улсин мастер болж арви негн жил кедлжәнә. «Түрүн авгтан күнд билә. Нег причесиг частан-кусдунаур частан кедг билә». Ода болхла дамшад ирүв, һарин хүрһд дассн авъясар, күүнә сансар бәәнә», —гиж Наталья Мамаева бийнь келнә.

Күүкд күүнә келсн үгиг иим үлгүр ил үзүлжәнә. Эн производственн зураһан жил болһн давулж күцәнә. Кемржән мастер сән болхла, талдан күн сүл бәәр чигн, клиентнр мел. әврә, әңүнд тааста мастерт чеерүлт зогсна. Иним, мел Мамаевайар присск келһдг күүкд бас бәәнә. Кесгинь мастер нам чирһәгч

Хөрн тавн жил хамдан

Городовиковск района «Южный» совхозд одахн соньн йовдл болв. Эн совхозин механизатор Анатолий Митрофанович Иваненко болн терүнә гергн Валентина Тимофеевна өрк-бүл болад 25 жил хамдан бәәх өөниг эдн үр-өнгләһән, хамдан кедлжәх әмтнлһән байртаһар темдглв. Анатолий бай настаһасн авн эдлахудан кедлжәнә, кергән оньдин седклән тәвж күцәнә. Валентина Тимофеевна чигн эдл-ахудан чадсари дөк болхар дүтнә. Жил болн үрһи хурацна кемд замч болж кедлнә. Хамдан эдн хойр үрән өскв. Үүнь көвүн Советск цергәс бүүж ирәд совхоздан кедлжәнә. Катя күүкнь Ашад ах сурһуль сурчана. Эн асхн хамдан олн кели үлсин әлчир —украинцнр, хальмгуд, орсмуд, немцнр байрин шинә әргж сууж, терин эзн әмтнд кесг бүлән үг келв.

Г. МАКАРОВА.

Хальмг республикэр

Цаһан Амнд гиичлв

Юстинск районд цутхлнд болн эдл-ахуст, фермст «Хальмг» гидг нертэ Элстин фольклорн рок-баг гиичлв. Түрүн болж эн эвчлв. Түрүн болж эн эврань дуудла бәарн әмтиг таньлдулв. Тиим болв чигн багин артистрин үүдәлт кесг әмтнд икәр таасгдв.

Эдна репертуар һоллгчхан хальмг дуудас тогтсн бәәнә. Шүлгчир С. Каляевин, Д. Кугультиновин, В. Шүграеван бичсн үүдаврмудин ул деер эдн әврәнь дуудан бичнә. Көгжминь болхла Казанск консерваториг төгссн бһ наста композитор А. Манджиев бичсмн. «Хальмг күүкн, күрәд ирч» гидг дун цуглдв. Эндүг В. Шүграеван шүлгин ул деер тогтала. Тер мет Д. Кугультиновин шүлгәр «Түрү-зуудүг диилж» гидг дун үүдәглә. С. Каляевин болн А. Манджиевин бичсн «Цаһан цасн» гидг дууг артистнр дуулсна хөөн альх ташлһн уданд татгдв. Тиим кевәр артистнр мана республикин әмтиг шүлгчирин үүдәлтлә таньллулад, хальмг ду делгрүллһнд ик нилһн күргжәнә.

Багин артистнр дунд бидн мана һазрин күн Валерий Лиджиевиг үзүвидн. Тер йовал района цутхлгин бәәрн әмтиг икәр байрлулв. Нмәд гихлә, әмти эднүг сәәнар меднә. Цаһан Амна 1-ч тойргта школд сурчаси цагла эн дууна ансамбльд орлцдг билә. Школын хөөн эн культурин Герт амрлһна керг-үүлдәрмүд бүрдәдг билә. Элстин көгжмин училищ төгсәснә хөөн эн рок-багин ханьд орла.

Артистнрин үзүлсн концерт нег үлү бһчүдт икәр таасгдв. Өдгә цагин көгжмин айсмуд хальмг дуург улм икәр кеерүлжәнә гиж эдн тоолжана. Өөрхн иргчд рок-баг Астраханск областюр гичлж йовхар зураллжана.

И. ХЕЧИЕВА,
мана әврә корр.

Экранд—улсин үүдәлт

Эн жилин намрар мана республик алдр эпос «Жаңһрин» 550 жилин ончта өөниг темдглх. Хальмг киновидеонегдлт эн ик кемжәтә керг-үүлдвриг сәәнәр темдглһнд әврәнь нилһн күргхәр шиндв. Тегәд эн мана орнутгин кедн-улсин үүдәлтин туск кинофильмс илгәтн гиж союзн республикудин киностульсур бичг йовулв.

Эн сурврт кесг киностудьс зөвтә хәрү өгв. Тегәд чигн мана республикин әмтн давсн жилин бар сард Узбекистана улсин үүдәлтлә болн авъясмудла таньлдулжах кесг соньн фильмс үзв.

Эн жилин лу сард болхла «Хасгфильм» гидг киностудьс өгсн фильмиг мана кинотеатрмудт үзж болжана. Тер тоод «Кенен», »Келмрчнр», «Домбр» гидг документальн фильмсиг үзж болхмн. Эдн цугтан хасг улсин кезәәк туужин болн авъясин тускар, культурин болн көгжмин тускар төдрхаһар келж өгчәнә.

Тер тоод нег художественн —«Кыз-Жибек» гидг нертэ фильмиг тали үзж чадхт. Хасг улсин 16-17 зуң жилмүдин кезәәк туужин тускар фильм келж өгчәнә. Тер цагт хасгин һазрт кесг цүүган-ноолдан болн дән һарчасн цаг билә. Отг-әамг хоорнд болжасн цүүган-ноолданас көлтә баатр Тулегена болн сәәхн Жибек күүкнә дурн һашута аштаһар төгснә. Жибек отг-әамгин баатр Бекежан Тулегениг урвж ална. Эн әәмшгтә зәңгир сонсчкад, Жибек бийән ална. Эн соньн фильмиг үзхин төлә балһена кинотеатрмудур әрк бишр ирхт гиж санжанав.

Е. ДЖУРЛАЕВА,
киновидеонегдлтин ах редактор.

Саң бүрдәгдв

Давсн жил Приютненск районд социальн тетклүлин халхар өр-өвч седкл медулгч акц болсмн. Терүнә йовудт цуглрсн мөңгн мел социальн халхар олалгдсмн. Ода банкд 70402 шин счет сөкгдв. Энь районд шинкэн секгдсн өр-өвч седклйн болн әрүл-мендин Сангин әнгин счет болжана.

Одахн болсн бүрдәмжин сүүрт әнгин правленя ахлач цутхлгин больницин әмнлһнә сестра В. А. Година суһгдв. Ода шин счетт мөңгн эклад оржана. Лигад Воробьевск участков больницин коллектив 120 арсли, цутхлгин больницин коллектив миңһн арсли орүлв. Орсн цуг мөңгн дөк-нөкә керглгджах инвалидмудин, һанцарн бәәдг бһ тетклүлә әмтнә, көгшдин некврмуд хаңһлһнд олалгдх. Сангин әнгин правлень районн газетәр дөнж Санд мөңг орулсн әмтнә предприятьмүдин нердиг олнд медулнә. Әмтн эңг медх зөвтә. Района күчкөлсчир әмтнә цаһан седкл медулгч жисәг икәр дөнж әврә тавцән орулжана.

В. КОЛЕСНИЧЕНКО.

ХУН МЕТ СӘӘХН БОЛДГАР

Күн болһн жирһлнн әврә күслтә болдг. Мамаева Наталья Нарановна бичкнәсн авн парикмахер болхар седдг билә. Тегәд школан төгсәһәд Элстин суриулин-производственн комбинатд парикмахерин эрдм дассмн. Ода эн балһсна цутхлн парикмахерскд күүкл улсин мастер болж авн негн жил көдлжәнә. «Түрүн авгтан күнд билә. Нег прическ кигт частан-күсдундур частан кедг биләв. Ода болхла дамшад нрүв, һарин хүрһд дасси авълсар, күүнә сансар бәәнә», —гиж Наталья Мамаева бийнь келнә.

Күүкд күүнә келсн үгиг иим үлгүр ил үзүлжәнә. Эн производственя зураһан жил болһн давулж күцәнә. Кемржән мастер сән болхла, талдан күн сул бәәв чигн, клиентнр мел әврә, энүнд тааста мастерт чеерүдт зогсна. Иим, мел Мамаевааһар прск келһдг күүкд бас бәәнә. Кесгинь мастер нам чирәһәрнь таньна. Болв бһ наста эн күүкд күн күцәмжәрн күцл келго, эрдмән улм өөдлүлхәр зүткнә. Парикмахерскд эрдмән өөдлүллһәр көдлмш му биш кегднә. Кемржән кен негнь талдан балһс орж мергжлт өөдлүллһәр курст сурхларн, һазртан ирәд әврән үзсн-дәсн юмарн үүрмүдлһән хувалцна. Ода Наталья Нарановна хойр үртә эк, удан цагин әргцд күүкдән хайж курст йовж чаджахш. «Болв би оньдин әврә халхарн газет, журналмуд умшнав. Ямаран шин прическс һарсинь, яһж эңг кехинь хәләж» даснав. Келхд, БОН (әмтиг бәәцин халхар тетклһн) журналд дару-дарунь шин прическ келһнә технолог өггднә. Однд икәр таасгдлг прическ гиһәд бәәдг әмтн мел тиим прическ кехәр седнә. Зуг күн болһн әврә чирәзүстә, күн бодһн әврә онц бәәдлтә болдг. Тиигхлә прическиг, мел цуг эн тоотыг учрт авх кергтә болжана. Тер цагт би мел сурсинь кеһәд өглго, әврә селвгән келәд, тер күүнд зокх прическ кехәр зүткнәв», — гиж мастер келнә.

Наталья Нарановна нинегн, бат коллектнд көдлнә. Эдна бригадт 11 күн бәәнә. Цүһәр нег-негндән нөкд болж, күнд цагт дөңж эдн көдлнә. Эн бригадын көдлмшин халхар әмтнәс нег чигн һундл цаасн орхш. Тер дотр парикмахерскд әврә дуту-дундс дала. Энинь көдлмшт харшлт күргнә. Үлгүрнь, халун усн уга, парикмахермүд бийсньн халун усыг сууһар зөөнә. Наталья Нарановна насарн бһ болвчн, мәдсәри-чәдсарн үүрмүлләһән хувалцна. Эн бийнь ода бһчудын сурһмхлачд тоолгдна. Н. Н. Мамаева 5 практикант сурһв. Эдн ода райодт көдлжәнә.

Парикмахер күн — әмтн бийр үүдәг күн. Тиим болхла энүнә даавриь өөдән болх зөвтә. Энүнә көдлмшнь хойр дам күнд болжана. Көдлмшән ямаран сәәнәр келг болвчн, күн болһнд көдлмшин өөлм күсл бәәдг. Иим күсл Наталья Нарановнад бәәнә. «Әврә прическ үүдәх күсл зүүжәнәв. Би терүгән «Цаһан хүн» гиж нерәлхв. Зәрм-зүрмнь уханд бәәнә, зуг күцг болверад уга. Күүкд улс цаһан хүн кевтә сәәхн болх зөвтә»

УВШИН Бамба,
мана корр.

ЗУРГТ: Н. Н. Мамаева көдлмштән.

Зург цокснь Р. Астахова.

•Чернобылин аюлын аш

Белоруссь, чини зовлңгиг хувалцҗанавидн

Чернобыльск зеткртә йовдлын йоста ашнь одахн шинкэн үнһәр келгдж сонсхгдв. Агромелиоративн косметик, дезактивац • кесн бийнь радиацас көлтә үрсн Белоруссин һазрин тавдгч шаху хувинь ясрулж болсн уга. Радианта чернобыльск аһар салькәр, хур-чингәр, автомобильмүдин төгәст шингрәд, цааранднан улм улм икәр олн зүсн һазрар тархагдад йовна. Ода хойрнурин жил болад энд эмтн икәр гемнх гиж нөмтнр урдаснь тааж келжәнә.

Тер зеткртә йовдлын ашиг уга келһнә государственн комплексн программ Белоруссьт зарлгдв. Эн программ тавн жилин болзгтаһар батлж авгдв. Ода деерән болхла чернобыльск аюлас көлтә зовлң үзсн эмтнд цуг орн-нутгас болн нарт делкәһәс өөгәр дөк өггджәнә.

«Сиднейд бәәх белорусск культурн-гражданск клубин хүрг деер бидн чернобыльск аюлд зовлң үзәд гем-шалтг авсн эмтнд дөн болхар шидвидн» — гиж Австральд бәәдг белорусс күн Михась Лужинский бичжәнә.

«Седкләрн бидн тәдниа бәәнәвидн, тана зовлңгитн хувалцҗанавидн», — гиж Бельгйс Гонья- Горохин өркбүл бичжәнә.

Минскд В. И. Ленинә нертә Советск бичкдудин санцгин Белоруссь әнгд «Чернобыль болн бичкдүд» гидг олна координационн совет секгдв.

А. КРЫЖАНОВСКИЙ,
ТАСС-ин корр.

Жил хамдан

Городовиковск района «Южный» совхозд одахн соньн йовдл болв. Эн совхозин механизатор Анатолий Митрофанович Иваненко боли терүнә герги Валентина Тимофеевна өрк-бүл болад 25 жил хамдан бәәх өөниг эдн үр-өөглһән, хамдан көдлжәх әмтнлһән байртаһар темаглв. Анатолий бһ настаһаси авн эдлахудан көдлжәнә, керган оньдин селклән тәвж күцәнә. Валентина Тимофеевна чигн эдл-ахудан чадсарн дөң болхар зүткнә. Жил болһн үрнц хүралһна кемд зәмч болж көдлнә. Хамдан эн хойр үрән өсн. Үрвн көвүн Советск цергт бүүж, ирәд совхозднн көдлжәнә. Катя күүкнь Аһид аң сурһульсурчана. Эн асхн хамдан оли келн улсин әлчир —украинцю, хальмгуд, орсмуд, немшир байрин ширэ әргж сууж, герин эзн әмтнд кесг бүлән үг келв.

Г. МАКАРОВА.

Һазр деер бичкдүд эзн болтха

МОСКВА. Лихачевин нертә автозаводын көллэчнрин үрн-саднаннь әрүл-мендинь батрулһна туск боона медицинск науксин Академин педиатрийин Институтын специалистнрлә предприять кев. Шишлң программ батлж авгдв, терүндь әрүл-мендэн батрулһна комплекс, дошкольн учреждеңьсин педагогмудыг болн эмчнриг дасхлһн, материальн улынь өргжүллһн темглгдв. ЗИЛ-ин консультативн комплекс заводт ода бәәх бичкдүдин комбинатмудыг негнлнь бүрдәх болж шиидгдв. Бассейн, усна цүрт орлг бәәрн, тренажерн зал тосхгдхмн, рефлексотерапийин кабинет көдлхмн.

УЛАН-УДЭ. Бүрятин Челүтай гидг поселкд бәәх Афанасьевихнә өрк-бүл дегц нәмн үрһә болв. Энд автономн республикд өрк-бүлин янзта түрүн бичкдүдин герәсекгдв. Бичкдүдин герәс авсн эн күүклиг өскж-босхднь көдлмшчин өрк-бүлд бәәрн урһа модна әдл-ахуһәкд болжана, эн әдл-ахуһәднд мебель авч өгв, тосхлтын материалмудар тетклв. Бәәрн советин шиидврар эн өрк-бүлд шишлң проектәр гер бәрж өгхмн.

ФРУНЗЕ. Киргизин Ак-Суйск района Отрадное гидг селәнә сүрһульчнр компьютерар көдлдгит дасж авхмн. Эднд Майин 1 шинин нертә бәәрн колхоз компьютерн класс белгдв. Энинь зөвтә белг болжана: колхозин һарһж өсси хойр гектар һазрт сурһульчнр болшнт болн цаһь чиги темс, садт зер-земш урһана. Үвлэр болхла көвүд механизаторнудт селәнә әдл-ахуһ техник ясклһднь көдлж болна.

РЫБНОЕ. (Рязанск область). Бәәрн автоклуб ирх болһнд Рыбновск района бичкдүд чиги, бөдүн улс чигн икәр байрлна. Районә культурин Герин көллэчнр әврә дүрәр үүлдг, әргж йовж наад тәвгт «Тууль» гидг нааднсин театр бүрдәв.

(ТАСС).

Телевизэд

ЛУ САРИН 6,
МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — «Сергмжтә айсмуд». 9.15 — «Вәська». 3 серийтә худ. фильм, 1-ч серий. 10.20 — «Мана өрн». «Гжель ямаран болдв?». 11.05 — «Эн билә... билә...». 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — Зар. зәңгс. 12.30 — Цаг. 15.30 — Концерт. 16.00 — Док. фильм. 16.25 — Ф. Шуберт. 5-ч симфонь. 16.55 — «Ончта сәәхн арлмуд». Новая Зеландин арлмудын туск киноп рограмм. 17.55 — «Көгжм. мөнд!». 18.25 — Зар. зәңгс. 19.00 — «Бһчудын зәңгс». 19.40 — Мультфильм. 20.00 — «9-ч студь». 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн. интервью. 21.40 — Әмтнә сурвәрар давгжанавидн. Композитор В. Добрынинә үүдәгч үүлдврин асхн. 23.45 — Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүнн гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Физик. 11-ч класс. 9.05. 10.05 — Французск келн. 10.35, 11.40 — Биологий. 6-ч класс. 10.55 — Эрудитарин марһан. 12.00 — «Хождение по мукам». Худ. телефильм. 2-ч серий. 13.15 — Ритмическ гимнастик. 17.00 — Мультфильм. 17.20 — «Братиславск көгжмин байр» гидг фестивалин концертмүд. 18.00 — Ритмическ гимнастик. 20.00 — Бичкдүд. төвшун нөөртән орти! 20.15 — «Әрәсән хавтх». Нижегородск ярмин түүжин туск док. фильм. 20.35 — «Мана цагин көгжмчнр». Пианист Н. Штаркман. 1-ч сонсхвр. 21.30 — «Үкһинь долән час әмн». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 18.30 — «Тадна төлә бүрдәсн харһлт». Шүнгурцыковихнә өрк-бүл орлцжах көгжмин сонсхвр. (Давтгджана). 18.55 — Республикин өдр (Хальмг келәр). 19.05 — Суһәврин өмнк кампания трибун. 19.15 — Республикин өдр. (Орс келәр). 19.25 — «Улсин цен булгин зөөрәс». (Хальмг келәр).

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Дежа вю.** Эклнь: 10.30, 13.00, 15.00, 18.00, 20.30. (Бичкн зал). **Два билета на дневной сеанс.** Эклнь: 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00.

«ДЖАНГАР». **Две стрелы.** Эклнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ОКТЯБРЬ». **Жизнь по лимиту.** Эклнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. (Бичкн зал). **Наблюдатель.** Эклнь: 18.30, 20.30. • Бичкдүт кинофильм. **Малыш и озорники.** Эклнь: 15.30.

«ДРУЖБА». **Однажды в Америке.** (3 серий). Эклнь: 11.00, 15.00, 19.00.

Редактор А. Б. АЛЬДАҒБ

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

МАНА ХАЙГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН ГЕЛЕФОД ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР

редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41 редакторнв даруксин — 5-56-37 5-62-45 хаврта сегләтрив — 5-64 80, идеолог партийн төрмүдин — 5-64-34 литературин болв искусствин — 5-79-76, секретарнатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчүллһнә — 5-58-03 зәнгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, корреспунктс: Каспийскд — 9-21-16, Бһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00045. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 252.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
7
Үлмж өдр
№ 26. (11039).
Үнинь 3 деннг.

СОВЕТСК СОЮЗИН КОММУНИСТИЧЕСК ПАРТИН ЦЕНТРАЛЬН КОМИТЕТИН ПЛЕНУМИН ТУСК

ЗӘӘҢГЛГЧ СОҢСХВР

1990 жилин лу сарин 5-д КПСС-ин Центральн Комитетин дарани Пленум көдлмшән эклв. Пленумин хәләврт иим төр орулгдв:

Партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектин тускар.

Эн төрәр Пленум деер КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев доклад кев.

Пленумин көдлмшт союзн республикүдин Компартьсин ЦК-син, партин крайкомсин, обкомсин боли окружкомсин негдгч сегләтрмүд, КПСС-ин цутхлн органмудын ханьд эс оржах союзн республикүдин Деед Советмүдин Президиумсин ахлачнр болн Министрмүдин Советин ахлачнр, партин горкомсин, райкомсин негдгч сегләтрмүдин, ик-ик эклц партийн организацсин парткомсин сегләтрмүдин баг, тер мет министерствсин, цутхлц ведомствсин, үүдэгч ниицәсин болн организацсин һардачнр, номтнр, СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдин, олнд зәңгллһнә средствсин элчнр, ори-нутгин нүүрснә зәрм бассейнмүдин шахтермуд орлцжана.

Докладар болсн күүндврт орлцж үг келснь: А. И. Коршиенко — Украинә Компартин Киевск горкомин негдгч сегләтр, В. К. Месяц — КПСС-ин Московск обкомин негдгч сегләтр, И. А. Каримов — Узбекистана Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, Г. А. Ягодин — улсин эрдм-сурһуляр бәәх СССР-ин Государственн комитетин ахлач, Ю. П. Архипов — «Ижорский завод» производственн негдлтин парткомин сегләтр, Ленинград балһсн, Ю. А. Прокофьев — КПСС-ин Московск горкомин негдгч сегләтр, Т. Г. Иванова — РСФСР-ин Деед Советин Президиумин Ахлачин дарук, Е. Е. Соколов — Белоруссин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, К. Г. Фесенко — «Артемуголь» производственн негдлтин «Кочегарка» шахтын мастер-хаһрулач, Донецк область, Я. Я. Вагрис — Латвин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, Б. Н. Ельцин — тосхлтын болн архитектурин төрмүдәр бәәх СССР-ин Деед Советин Комитетин ахлач, А. С. Дзасохов — КПСС-ин Ар-Осетинск обкомин негдгч сегләтр, Г. И. Ревенко — Украинә Компартин Киевск обкомин негдгч сегләтр, Б. М. Белоусов — СССР-ин харслтын промышленностин министр, В. И. Бровиков — Польша республикд СССР-ин берк болн күцц зевтә элч, П. К. Лучинский — Молдавин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, Б. В. Гидаспов — КПСС-ин Ленинградск обкомин болн горкомин негдгч сегләтр, Б. Е. Патон — Украинск ССР-ин науксин Академин президент, В. А. Шабанов — Саратовск электроагрегатн производственн негдлтин ах мастер, А. Н. Муталибов — Азербайджана Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, В. М. Платонов — «В. И. Ленинә нертә Челябинск тракторн завод» гидг производственн негдлтиң парткомин сегләтр, Н. И. Рыжков — СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач, И. И. Мельников — М. В. Ломоносовин нертә Московск государственн университетин парткомин сегләтр, М. А. Князюк — КПСС-ин Ивановск обкомин негдгч сегләтр, А. Г. Ковалев — СССР-ин һазадын кергудин министрин негдгч дарук, Н. Н. Губенко — СССР-ин культурин министр, В. В. Козленков — «Прогресс» заводын парткомин сегләтр, Куйбышевск область.

Пленумин материалмуд күццдән «Правда» газетд болн хасвртаһар олнд зәңгллһнә талдан средствст барлгджана.

Партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектиг күццднь белдллһәр болн күүндгдсн төрәр Пленумин тогтавр белдллһәр Пленум деер редакционн комиссь бүрләгдв.

Лу сарин 6-д КПСС-ин ЦК-н Пленум көдлмшән цаапанднь кев.

***

ПАРТИН XXVIII СЪЕЗДД КПСС-ин ЦК-н ПЛАТФОРМИН ПРОЕКТ КҮЦЦ БЕЛДЛҺӘР БӘӘХ РЕДАКЦИОНН КОМИССИН СҮҮРИН ТУСКАР

Лу сарин 5-д М. С. Горбачевин ахлачллһтаһар редакционн комиссин түрүн сүүр болв.

●Эдл-ахун өдр-бүрин үүлдврәс

ЧЕРНОЗЕМЕЛЬСК района «Улан Туг» совхозын һаарт бәәршлжанә гиж келж болшго. Эдл-ахун малчнрин хошмудын эргндк һарциг әлсн эллжанә, мал услг худгуд күртжәхш. Терүн деер жилин эргцд хур-чиг баһар ордг йовдл бас мунилчн хальджана. Үвлцасн, хаврар хур баһар ордг болж һарна. Зунар болхла 40 градуст күрдг һан халунд мал чигн, эмтн чигн зовна.

А. В. Басангов, М. Х. Босханов хошаһад терг олзлад өөдән парцта күч-көлсәрн ончржана.

Эдна дөнгәр хөөчнрин кесг бригадмуд үвлзүллһнә кемд һару һарһжахш. Чидлән әрвллго гүжрж көлләд дәрлдәнә нүүрт йовх коллективсиг А. А. Чимидов, А. М. Абдулаев, Р. О. Мугиев әдн һарджана. Дамшлтта хөөчнр хөөдн чинаг оньдин өөдән кемжәнд бәрнә. Цаглань өвсинь өгәд, цаглань үәлхла ним күцәмж бәрдгнь нуувч биш. Үнн седкләсн көдлжәх нүүрлгч хөөчнр жиләс жилд өөдән производственн күцәмжс бәрж көллж йовна. Үлгүрнь, А. А. Чимидовин бригад давсн жил зун хөн болһнас 103 хурһд авад экәснь садһж чадв. Үлхл, эн үзмж совхозд хамгин өөдән болж һарв. А. М. Абдулаевин бригад зун хөн болһнас зун хурһ авсмн. Р. О. Мугиевин һардврт

Эндрк өдрин некврәр

Эн жилин үвл чигн малчнриг байрлүлжахш. Тасрхан уга кинтн дулардһар сольгдад бәәнә, үвлин шүрүн салькн бас амр өгчахш. Совхозин малчнр жил болһн иим күнд бәәлдд үвлзүллһиг давулна. Эдл-ахун фермст үвлзүллһнә кем гүргүлән орчкв. Хөөчнрин дөчн долан бригад дөч һар минһн хөөг хәлаж үвлзулжәнә. Ик зуудан баһ һарутаһар үвлзжәх малчнр зооветеринарн цуг некврнг күцәснә ашт хөөдин чинән дора оржахш. Чидлән әрвллго ним кевәр көдлгт авгә учр бәәнә. Цадхлң, сән чинртә малас элвг төл авч болжана. Совхозин хөөчнр болхла төл авлһна кемд зурһар 15600 хурһ авад экәснь салһх зевтә. Эврәнь арһчидлән, хошмудт бәәх малчнрин төөд весна кемд зурһаран давулжа күцәжәнә. Тегж малчнр төөлжана. Тегвл теди 17 миңһн хурһ авх угаи өгсн баәнә.

Санхд, күцәж болх далһвр. Үвлин өмн өргнд малчнрин цуг хаша-хаацц болн эмтн бәәдг гермүд иесдж бедрдгә. Үвлин кемд, күрх хотыг әртәснь белдсн биләә. Эдл-ахуд энрә үеләврин һазр совхозин

А. В. Басангов, М. Х. Босханов хошаһад терг олзлад өөдән парцта күч-көлсәрн ончржана.

Эдна дөнгәр хөөчнрин кесг бригадмуд үвлзүллһнә кемд һару һарһжахш. Чидлән әрвллго гүжрж көлләд дәрлдәнә нүүрт йовх коллективсиг А. А. Чимидов, А. М. Абдулаев, Р. О. Мугиев әдн һарджана. Дамшлтта хөөчнр хөөдн чинаг оньдин өөдән кемжәнд бәрнә. Цаглань өвсинь өгәд, цаглань үәлхла ним күцәмж бәрдгнь нуувч биш. Үнн седкләсн көдлжәх нүүрлгч хөөчнр жиләс жилд өөдән производственн күцәмжс бәрж көллж йовна. Үлгүрнь, А. А. Чимидовин бригад давсн жил зун хөн болһнас 103 хурһд авад экәснь садһж чадв. Үлхл, эн үзмж совхозд хамгин өөдән болж һарв. А. М. Абдулаевин бригад зун хөн болһнас зун хурһ авсмн. Р. О. Мугиевин һардврт

●ПРИЮТНЕНСК РАЙОНАС ИРСН ЗӘҢГС

Әмтнә керглт ханһахар

Шилр района промышленн предприятьмүд дунд давсн жилин аш дигглгдв. Зурһаи саәнәр күцәсн коллективс дунд районин потребительск обществ темдглгдв. Эн обществин әкгс районә эдл-ахусин малчнрин хошмудур күрч тедниг кергтә хот-хоолар болн кергтә эд-таврар теткжәнә.

Автолавксин шофермүдин сән көдлмш онц темдглгдв. Эдн жилин дөрвн цагт малчнрин некврхәхин тулә бүтән зоолар иедлсн 40 дет ВЛКСМ-ә совхозар шофер Н. Бекуеди болв. Приюти седлнас И. Шалыков хойр онц темдглгдв.

Седкләл өгч көдлнә

Валентина Владимировна Ширапова Приютненск районд 1975 жилд ирв. Эн цагт ВЛКСМ-ә райкомд инструктор-кадрмудар ажллго. Тер цагт ВЛКСМ-ә райкомд 1 штатн бәәсн. Ширапова Валентина Владимировна ВЛКСМ-ә райкомд 1 штатн бәәсн. Ширапова Валентина Владимировна ВЛКСМ-ә райкомд 1 штатн бәәсн.

●Суңһврин өмн өргнд

КАНДИДАТНРТ КЕН ЗААГДВ?

Бәәрн Советмүдт суңһвр келһнә өдр күртл цөн цаг үлдв. Района Советмүдт депутатнрин кандидатнриг бичж темдглһнә ашмуд ямаран болв? Энүнә тускар бидн Яшалтинск района Советин күцәгч комитетд сурувидн. Района Советд суңһлһа 50 округ районд бәәнә. Теднд 66 депутатын кандидат баллотировать кеж. Эдн цуглан ода деерән темдглж бичглв. Альтернативн кандидатурмүд һоллгчдан Яшалта селәнд бәәнә. Селәнә Советмүләр болхла иккидән нег ормд нег кандидат ирлцнә.

Района Советин депутатнрин кандидатнрин тоод 12 күүкд улс. ВЛКСМ-ин нег чөрк. 10 көдлмчч. 21 колхозинкос 13-нь эдл-ахусын болн нань чисн һардачнр бовна. Кели-эмтнә хамяр — 46 орс. 10 хальмг. 7 немц болжана.

Партин райкомин негдгч сегләтр, хойрдгч сегләтр, района Советин күцәгч комитетин ахлач, һурвн альтернативн кандидатурмүдт һарлгдсн 12 күүкдәс 7 күүкд, 5 эр хүн болжана. Эс гиж эдн ямаран чигн нооддан угаһар района Советин депутатнр болхмн. Яһад тиим бәәдл болжахмб? Эдилә күн дөрлдхәсн әәжәхмб аль тедниә тоомсриг кемжәлж болшго өөдән гижәхмб? Аль эмтнә шүлт йостә кевәр районд делгрәд уга болжахмб? Арвад жилмүдин туршарт һардачин күчнд оржасн бидн ода бийнь хуучари сандган уурчахшвидн. Эн авъясиг диилхин тәлә бас чигн бәһ бишцаг керглгдх бәәдлтә. Колхозин болн совхозин 6 һардач депутатнрин кандидатнрин тоод йовна, тедниә зуг хойртнь альтернативн кандидатурмүдт бәәдлтә болжана. Тедниә бас дала зовлн үгләр келүүлсн татын нер зүүх. Района ик гихлән нег ормин төлә 2 күн мейаржәна.

Туула сарин нег шинәс авн лу сарин 28 күртл кандидатнрла харһлтс болхмн. Һоллгчдан әәнг окружной комиссьмүд бүрдәжәна. Тегәд суңһврин өмнк бәәдл районд тиим болжана.

Үлнан Т.

●Эдл-ахун өдр-бүрин үүлдврәс

Эндрк өдрин некврәр

Эн жилин үвл чигн малчнриг байрлүлжахш. Тасрхан уга кинтн дулардһар сольгдад бәәнә, үвлин шүрүн салькн бас амр өгчахш. Совхозин малчнр жил болһн иим күнд бәәлдд үвлзүллһиг давулна. Эдл-ахун фермст үвлзүллһнә кем гүргүлән орчкв. Хөөчнрин дөчн долан бригад дөч һар минһн хөөг хәлаж үвлзулжәнә. Ик зуудан баһ һарутаһар үвлзжәх малчнр зооветеринарн цуг некврнг күцәснә ашт хөөдин чинән дора оржахш. Чидлән әрвллго ним кевәр көдлгт авгә учр бәәнә. Цадхлң, сән чинртә малас элвг төл авч болжана. Совхозин хөөчнр болхла төл авлһна кемд зурһар 15600 хурһ авад экәснь салһх зевтә. Эврәнь арһчидлән, хошмудт бәәх малчнрин төөд весна кемд зурһаран давулжа күцәжәнә. Тегж малчнр төөлжана. Тегвл теди 17 миңһн хурһ авх угаи өгсн баәнә.

Санхд, күцәж болх далһвр. Үвлин өмн өргнд малчнрин цуг хаша-хаацц болн эмтн бәәдг гермүд иесдж бедрдгә. Үвлин кемд, күрх хотыг әртәснь белдсн биләә. Эдл-ахуд энрә үеләврин һазр совхозин

А. В. Басангов, М. Х. Босханов хошаһад терг олзлад өөдән парцта күч-көлсәрн ончржана.

Эдна дөнгәр хөөчнрин кесг бригадмуд үвлзүллһнә кемд һару һарһжахш. Чидлән әрвллго гүжрж көлләд дәрлдәнә нүүрт йовх коллективсиг А. А. Чимидов, А. М. Абдулаев, Р. О. Мугиев әдн һарджана. Дамшлтта хөөчнр хөөдн чинаг оньдин өөдән кемжәнд бәрнә. Цаглань өвсинь өгәд, цаглань үәлхла ним күцәмж бәрдгнь нуувч биш. Үнн седкләсн көдлжәх нүүрлгч хөөчнр жиләс жилд өөдән производственн күцәмжс бәрж көллж йовна. Үлгүрнь, А. А. Чимидовин бригад давсн жил зун хөн болһнас 103 хурһд авад экәснь садһж чадв. Үлхл, эн үзмж совхозд хамгин өөдән болж һарв. А. М. Абдулаевин бригад зун хөн болһнас зун хурһ авсмн. Р. О. Мугиевин һардврт

Үлнин эн өдрмүдт совхозин мастерскойст соләнә эдл-ахуйн техник ясліһар баһ бишцаг көдлмш күцәгджәнә. Давсн жил өвс хадж хураг техник зөвәр элж-авдрснь нуувч биш. Тегад чигн өвс хадг хойр аггрегат, өвс хадж валкст овалдг КГС—5Г хойр аггрегат ясж белһә зергләнд тәвх кергтә. Энүнәс нань мастерскойд нәәмн пресс-подборщик, дөрвн маажур, тавн трактор ясгажана.

Ямаран чигн болхла үвлин эн өдрмүдт совхозин мастерскойст соләнә эдл-ахуйн техник ясліһар баһ бишцаг көдлмш күцәгджәнә. Давсн жил өвс хадж хураг техник зөвәр элж-авдрснь нуувч биш. Тегад чигн өвс хадг хойр аггрегат, өвс хадж валкст овалдг КГС—5Г хойр аггрегат ясж белһә зергләнд тәвх кергтә. Энүнәс нань мастерскойд нәәмн пресс-подборщик, дөрвн маажур, тавн трактор ясгажана.

Ямаран чигн болхла үвлин эн өдрмүдт совхозин мастерскойст соләнә эдл-ахуйн техник ясліһар баһ бишцаг көдлмш күцәгджәнә. Давсн жил өвс хадж хураг техник зөвәр элж-авдрснь нуувч биш. Тегад чигн өвс хадг хойр аггрегат, өвс хадж валкст овалдг КГС—5Г хойр аггрегат ясж белһә зергләнд тәвх кергтә. Энүнәс нань мастерскойд нәәмн пресс-подборщик, дөрвн маажур, тавн трактор ясгажана.

хаңһахар

Шиләр района промышленн предприятиймуд дунд дәвсн жилин аш диглгдв. Зурһан сәнәр күцсн колгктивс дунд районы потребительск обществ темдглгдв. Эн обществин әнгс районд әдл-ахусин малчрин хошмудур күрч тедниг бергтә хот-хоолар болн кергтә әд-тавгар теткжәнә.

Автолавксин шофермудин сән кәдлмш онц темдглгдв. Эн жилин дәвн цагт малаган тоолго кәдлв. Эмн дундас «40 лет ВЛКСМ» совхозас шофер П. Безуглий болн Приютн селәнәс Н. Шлыков хойр онц темдглгдв.

Седклән өгч көдлнә

Валентина Владимировна Рыжикова залһлдана Богобьевск әнгин коллектив һарднa. Производствин ветеран һарджах коллектив селәнә әмтиг чик седклəри теткж, тедниә некрмудиг чадмгар хаңһаж чанна.

Тиигж һанцхн пошт әәдг әмтн бив, электромонтермуд залһлдана оператормуд чиги көдлнә, селәнд бәәх әмтн дунд пошт әәһәчнр Т. И. Богданова, Ф. М. Скрипкина әдиә нер заах кергтә.

«Дружба» колхозин правлень дәвсн жилин ашар залһлдана әнгин коллективд «арвн һурвдгч жалв» һарһж өгв. «Хот-хоолын программ үзмжтәһәр күцсләнә болн селәнә әмтнд сән таал тогтасиднь» гиж протоколд бичәтә бәәнә.

Селәнә улсин төлә

Района цуг производственн подразделеньсин үүлдврт «Жилье» гидг программһоллгчнь болж тоолгджана. Ленинск комсомолын нертә совхозд эн программ сәәнәр күцәгджәнә.

—1989 жилд мана әдлахүи тосхачнр әмтн бәәдг тавн гер тосхж эллврт оруллж өглә. Теднә аһуиь 452 дөрвлжн метр, гиж совхозин директор В. В. Грицина келнә.

Тосхлтын участкиг чадмг эрямч С. Тимуш һарджана. Участкин тосхач болһн эврәнь керган дигтә-даратаһар, чадмгар күцәнә.

Малчнр эдниг күләнә

Эн өрмудт района культурин Герин агитбригад Кировин нертә колхозин малчрин хочмуд әргж олн зүсн концерт «зүлв.»

Санал Манджиевин, Роза Мучаевна һарджах коллективс хөөдәси нег чигн һарү уга һарчана. Эн бай наста хөөчнрнь агитбригадын концерт соньмсж хәлəв. Һурвдгч тойгта үснә-товарн фермин далач Борис Шараевин үгәр агитколлективин концерт цуглад икәр таасгдв.

А. БЛУДОВ.

ТӨМР ХААЛҺЧНР

Элст балһсна төмр хаалһин станцин күч-көлсч коллективд яврин бригадмуд дунд дәвсн жилин социалистическ дөрлдәнә ашмудар диилəчл Ю. А. Антиповин һарджах, 9-ч тойгта бригад шинэсмн. Келхд, эн бригадын мәлдд 29-ч хаалһин участк даалһгдсн бәәнә. Үг түрштан энтн төмр хаалһин 20 километр тогтана. Тегəд бригад өдр болһн эврәнь участкан эргəд, хаалһин бәәдлиг оньган өгч бүрткнә. Кемр негхн чигн бичкн эвдркәтә тоот олдхла, бригад дав деер станцур жиңүлəд, энүнә тускар зәнглх зөвтә. Болв сүл жилмудт нег чигн тиим йовдл учрсн уга. Эннь болхла йир сән, яһад гихлә төмр хаалһин чинрин үлмəд пассажирмудин жирһл болн эрүлменд бәәнəлм.

Тооһарн эн бригад бәһ. Бригадирас нань терүнә ханьд А. Х. Сангаджиев болн хойр күүкл күн С. Я. Евтушенко болн В. А. Анисимова кәдлнә. Цүүтан эдн өөдән мергжлтә эрдмчнр байн дамшлт хоршасн әмтн. Тегəд кемр мергжлт дамшлт хойр негдхлә ямаранчн кәдлмш әәмшгтә бишнь бидн медһəвидн.

—Төмр хаалһин ясврчнрин үүлнь гиигн биш, — гиж бригадир Ю. А. Антипов келнә. — Жилин дөрвн кемд ямаран чигн теңгрин бəəдлд бидн һаза көдлх зөвтəвидн. Болв оли эмтнд туста көдлмшəн кежəсн меджəнəвидн, эннь болхла маднд чидл өгнə, урмдулна.

ЗУРГТ: хотл балһсна төмр хаалһин станцин кәдлмшчнр Ю. А. Антипов, В. Х. Сангаджиев, С. Я. Евтушенко болн В. А. Анисимова.

В. Морозовин цокси зург.

Селвлцəн болв

КПСС-ин таңһчин комитетин аграрн - эңгд республикин агропромышленн комплекс залһлиг яерулһна төрмүдəр селвлцəн болж давв. Партин таңһчин комитетин аграрн комиссин члед, Хальмгагропромниицəнə, министерствин, ведомствоин, һаучн учрежденьсин һарджачир, колхозмудын болн совхозмудын зəрм һарджачр эңүнд өрлцв.

Мелиорацин болн усна эдл-ахун министр И. И. Щевченко, «Володарский» совхозин директор И. Ф. Литовкин, Хальмгагропромниицəнə залтын ахлач И. Э. Бугдаев, Хальмгагропромниицəнə ахлачин дарүкс П. П. Будыльский болн В. И. Усалко, КПСС-ин Яшкульск райкомин негдгч сеглəтр Э. Л. Пашинанов, КПСС-ин Приютненск райкомин хойрдгч сеглəтр П. П. Реусов эдн селвлцəнə йовудт ухан-тоолврарн хувалцв. Экономическ нег мөслгү реформин йовудар, коллективт тогтсн технологическ болн производственн дисциплинә бəəдлəр саначрхжахан үг келсн эмтн медулв. Демократизацлһна ул деер республикин селəнә эдл-ахун производств залһиг цаарандь улм делгрулх кергтә гиж темдглгдв.

Одр-бүрин төрмүд хаһлһиә Хальмгагропромниицəнә нилчиг болн эврəн медж үүлдлһиг чаңһах кергтә гиж бас темдглгдв.

КПСС-ин таңһчин комитетин сеглəтр В. Х. Бамбаев селвлцəнə көдлмш залж һардв, энүн деер босж үг келв.

Мана корр.

Көдлмшч бүртклһн—үүлдвртэн

КЕНДӘН ХУЛДАЧНР ӘРКӘН БУЛТУЛДВ?

Сүл цагт промышленн олн зүсн эд-тавр бəəтхə, олн зүсн хотын эдл-үүш дефицитын тоод орв. Терүнəс иштə иим бəəдлиг олзлад, эврəннь хавтхан дүүргхин төлə арсм келһнə йовдлмуд учржахнь нуувч биш. Советск хулд-гүүлгənə зокалмуд эвдлһнə, эд-тавр хулд кеһəчнрəс булгулдг йовдлмудыг илдкһəр шидр хойр өдрə бүртклһн кегдв. Түрүн рейдд мадн— көдлмшч бүрткачнр боли балһсна ОБХСС-ин көдлəчнр һурвн багар хувагдж. Элстин магазидəр йовж, эрк-чаһр яһж хулдгджахиг хəлəввидн.

Хот-хол хулдаг 15-ч тойгта магазин Виноградовин уульнцар бəəнə. Энд магазинə заведующ болж Елена Кузьминична Емченова көдлнə. Күч-көлснə Улан Тугин орден зүүһəч, хулд-гүүлгənə ачта көдлəч һарджах коллектив даңгин нүүрлəчнрин тоод йовна. Давсн жилə зураһан чигн эдн бар сарин 25 күртл күцəв.

ОБХСС-ин инспектор Ю. И. Дельдə хамдан ямаран эд-тавр орж ирсиг медүлгдж цааслынь шинжлж хəлəжəнəвидн. Энд цүүнь дигтə-дарата, нег папкд хурагдсн бəəнə. Туула сарин 23-д 217 яршг «Далляр» чаһр нааран авч иргдж. Терүнə арвн процентнь —22 яршг балһсна Советин күцəгч комитетин 1989 жилин үкр сарин 29-д һарһсн закврла иргдүлгдж көрн гиж үлдəгдж. Юуна төлə? Күн оршасн, буй кесн, хүрм болсн цагт тер көрнгəс эрк-чаһр сүрж ирсн əмтнд һарһж өггднə.

—Ямаран тооһас тер арвн процентинь үлдəхинь тер закврт келгдсн үгə, —гиж Е. К. Емченова келнə.— Тегəд бидн сүл ирсн тооһас тоолж һарһдвидн. Тиигчкəд кенд кеду өгхнь бас медгджəхш. Күн өөгрснə туск справк бəəхлə, әлəдəр өгнəвидн. Хүрм болхла, кеду яршг өгхнь темдг уга.

Магазинə эрк-чаһр халһлдг эңгд оржанавидн. Энд тер 22 яршг чаһр болн 192 яршг шампанск бəəнə. Шампанск энд балһсна хотын гүүлгənə эңгин һардач Н. Я. Решетникова һар төвсн закврар байрин өтөмудт— лү сарин хөрн һурвна болн моһа сарин нəəмнə өмн өргид хулдгдхин төлə хоршагдж.

Хойр ик холодильник магазинд бəəнə. Негндь —24 яршг тосн, наадкдь «Ростовская» колбаса, «Костромской» нертə эəзгə, «Радуга» маргарин болн арвн шил сливк хадһлджана. «Колбасаг футболистнриг тетккин төлə аввидн», — гиж завмаг келəд, балһсна Советин күцəгч, комитетин эн жилин туула сарин 10-д һарһсн заквриг үзүлв, һучин күүнд дəрвəд килограммар өгглх колбасаг тоолхла, 120 килограмм болж һарһв. Тиигхлə юңгад магазинд накладнойар 224 килограмм өггдсмб?

—Футболистнрт сард нег дəкж биш, хойр дəкж чигн өгнəвидн, —гиж Е. К. Емченова хəрү өгв.

—Тер арвн шил сливк ода күртл юңгад бəəхмб?

—Бийдəн үлдəлəвидн, герүрн авч одад угавидн.

Тиигж бүртклһн төгсв. Хот-хол булгулсн йовдл энд илдкгдсн уга.

2-ч тойгта, «хуучн», гиж нерəдгдг гастрономин көдлəчнр көдлмшч бүрткəчнр Б. Л-Г. Харцхаевиг Хальмг потребсоюзин экономист В. А. Басановаг болн ОБХСС-ин инспектор П. А. Дубинкиниг дурго бəəдлтəһəр тосв. «Кеду дəкж мадниг бүрткəд бəəхмб, зуг өрүнə бүртклə», —гиж хулдачирин негнь үүрлв.

Тиим чигн болх, болв өрүнə ,кегдсн бүртклһнə хөөн хулдачнр төвкисн бəəдлтə. Тегəд үдəс хооран кегдсн рейдин йовудт гастрономин подвальн хорад арвн негн яршг «зубровк» бəəснь илдкгдв. Накладной цаасар хəлəхлə, тер арвн процентн көрн арвн яршг тогтах бəəсмн. Магазинə заведующин дарүк С. Б. Челбасован цəəлһсəр, тоолхларн эльүһарһчкиж, нег ярцгнь үлү үлдəгдж.

Терүн деер хулд-гүүлгənə, залд тəвц дор цааси яршг дотр дəкəд 23 шил зубровк булгулгдж.

Ленинə үүльнцин деед үзгт бəəх 32-ч магазинə бүртклһиг көдлмшч бүрткəчнр И. Ф. Бачурин, И. И. Скляров болн ОБХСС-ин көдлəч О. Н. Сангаджиев кев. Инəдтə нег йовдл тенд һарч. «Маңһаран тəəлх нег шил чаһр олдвзго?» —гиж Иван Иванович шоглж сурж. «Уга, нег чигн шил уга», —гиж хулдачнр иткүлж келлдв. Терүнə хөөн складын дөццл хораст кегдсн бүртклһн төрүц талдан йовдл иллкв. Һаза, сег дор, автомашинə резин төгə дор хуучн кенчрмудəр бүркгдсн дөчн шил «Далляр» чаһр булгулгдсн бəəж. Эн чаһр туула сарин 24-д Элстин хот-хоолын комбинатас авч иргдж. Нег күн өөгрснə туск 67-ч иткл цаасар тер чаһр хулдгдв, гиж хулдач А. Е. Батлаева цəəлһж бичв. Болв үнəрнь тиим болхла, юңгад тер чаһр һаза тцийж халхлгдж булгулгдсмб?

Магазинə заведующ Л. Н. Кутнякова көдлмшч ормдан уга бəəснəс көлтə оньслата наадк хойр дөццл хорад бүрткəчнр орж чадсн уга. Тегəд эдн тер хорасиг тиизлв. Дарук өдртнь тенд кегдсн бүртклһн дефицитн эд-тавр олсн уга.

Һурвн бригад нег цагт кесн бүртклһн иигəд төгсв. Энүнə ашт кесг сурвр һарч ирв. Балһсна Советин күцəгч комитет күн оршажах, хүрм кежах əмтнə сə хəəхəр седəд 10 процентн көрн тогтах заквр һарһснь медгджəнə. Болв, хəлəлтн, юн болжахнь. Тер өңгрсн күүнə тускар, хүрм кежах күүнд шишлн справк өггднə. Болв бүй кежах күүнд кен справк өгдмб? Тегəд юн гиж болхмб? Балһсна Советин күцəгч комитетин заквр тодрха бив. Түүлəд — ямаран тооһас, жилин эргцд авч ирсн эркин тооһас, эс гиж сүл авч ирсн тооһас тоолхинь диглх кергтə билə. Тингчкəд нег магазинд өлгəтə бəəх зактч нангар тоолхла —терүндиь альк магазинд эрк хулдхнь, алькдиь коньяк, шампанск хулдхнь бичəтə— балһсна 21 магазинд арвн процентн көрн тогтагдаг болжана. Баһарнь тəвсн бийнь тернь — кесг зун яршг эрк-чаһр. Мана бичкн балһснд дегй тиим дала хүрм кегдамби? Өнгрсн күн оршалһнд тиим дала эрк керглгдхий? Дəкəд нег тоолвр. Балһсна Советин күцəгч комитет тер заквран тодрхалулсн деерəн, эрк-чаһрин көрн тогтагдаг нег, хойр, нам һурвн чигн магазин, 21 биш, шишлн йилһсн болхла, му болшго билə. Тернь зовлггла харһсн улст, хүрм кежəх улст чигн эвтə болх. Тер кемд эн тусг дигдаран тогтагдх, хулд-гүүлгənə зокалмуд эвдлһнə йовдлмуд чигн бəһрəл бəəх. Эс гихлə, цуг халхасньтоолго һарһсн тиим заквр сүл һарта əмтнд арсм кех таал тогтажахнь лавта. Эн рейдин йовудт тиим улс бəрдсн уга. Арсмчирнг һарасньатхж бəрхд күчр. Болв эрк-чаһр ил эс хулдаг цагт зəрм магазидин өөр деңшгүдэн тооллдж мөңгəн цүглулжах эркчнриг кен чигн хэдг болх. Тер саамд эркин «дефицит» олдлж арсм кадг йовдл учршгой?

НАМРИН Анна,
мана корр.

●Экономическ сурһулин дамшлтас

НЕГ-НЕГНӘСНЬ САЛҺҖ БОЛШГО

Эдл-ахун тогтацг оңдарулһнд яһж орлцхин туск, залһна экономическ эв-арһ эдлдг дасхин туск, эдл-ахун тооцана болн бийән мөнгәр тетклһнә, демократизацин болн эвраң бийән залһна илар келлһнә туск төрмүд олн советск улсин, көдлмичәрин, колхозникүдин, интеллигенцин уха һиньӊ эзлжәнә. Болв эн төрмүдиг хаһлхин өмн экл авчах оңдарулһна учр-утхинь цөәлһк медж авх кергтә.

КПСС-ин ЦК-н «Көдлмшчәрин политическ болн экономическ сурһулин системиг оңдарулһна тускар» болн «Көдлмшчәрин политическ болн экономическ сурһулин системиг оңдарулһна һол зөрүлтс» гидг хойр тогтавр һарсна хөөн сурһулин хойрдгч жил эклчкв. Көдлмшин эн эцгд әндр болжах хүврлтин төрчнрнь болсн деерән орлцачнр болжанавидн. Сурһулиг оңдарулһн мү-сән халхинь йилһрәд һарад бәәв. Сольгдсн юмн дала.

Эвра зәрм тоолврарн ахрар хүвалцхар бәәнав. Би «Калмхлебопродукт» производствин негдлтин экономическ семинарин пропагандиств. Семинарин сонсачнр нурһлж аппаратчикүд болна (экономистнр, финансистнр, инженермүд, инспектормүд). Өмәк жилмүдт мадн шишлә экономикин күрс, экономическ кесг төр чигн шинҗлдг билә-видн. Пириндән экономическ төрмүд сурһульд чинртә орм эзлжәлә. Болв ним занятьсин олз-тусынь бһ болдг билә. Юңгад гиҗлә, энтн сонсачнрт дала икәр кергтә юмн биш билә. Ода болхла учр ондан. Кесн көдлмшин кирцәһәр бһ биш мөнг чигн олж болхиг ода цүһәр меджәнә. Урднь аппаратын көдләч предприятяс тооцана цаасн паглань ирхинь бүрткәд, министерствд паглань тооцаһан өгәд бәәдг бәәсн болхла, ода технологическ йовудын һарцин, эвра үнин тускар уха гүүлгнә, сырье болн электрокүч әрәллһнә тускар сананһар зовна

Әнгин специалистир бәәтхә, көдлмшчир чигн «эвра чи», «орун», «олз-оруна бәәлһн» гидг үгмүд олалдг болв, эннь сән темдг.

Нүрвн жил хооран би әрә гиж сонсачнриг күр залһхар шунмһадулдг билә. Ода болхла, сонсачнр ондарж одв. Әмтн зергшләд, күүрт орлцдг болад, тагчг сүүдган хаяд, седклдән бәәсән һарһж келәд, оли нарн төр босхдг болад бәәв. Пропагандист нанд күүриг кергтә хаалһүр залх, товчлгч, нәәрүлврин үг келх көдлмш үлдв. Мана производствин халхар сурһулһна чиниһнь болн тусинь өөдлүллһнд, нүүрлгч дамшлт шинжллһнд, әдмгин зүүтә кегалмүд һарһлһна девшлттә эв-арһ олзллһнд ик оньг түсханав

Сонсачнрин кесгнь политическ төлжлт авад бәәв, экономикин тускар күүндвр кедг дасв, предприятьмүдин производствин үүлдврт шүнмһа көвәр орлцдг болад бәәв. Олн сән селвгчн өгнә.

Тиим әмтнәс Т. В. Ткачев, Л. Д. Яковенко, С. У. Басанова Л. В. Полтавская, С. Д. Боркаев, Г. Н. Шкурская болн нань чигн сонсачнрин нерд зааж болх. Эн болн талдан чигн әмтн, предприятьмудт одад эвран бийән мөнгәр тетклһнә эв-арһин болн эдл-ахун тооцана тускар цәәлһврин ик көдлмш күцәнә. 1989 жилд будүн авдг предприять болһн бүүдн «хүлдж авлһна зурагын» авлар давулж күцәснд эн әмтнә илч бәәнә. Бүкдиһ республикәр болхла, зурагын 100 миһн тонниг давулад 295,6 миһн тонн бүүдн белдж авгдад зурагын нүүрән хоосардан гилтә давулв. Цаһан һүйрин бүүдлһәр тутһлад, зармар чигн зура күцәнә. Тиигәд Сонсгдад үгә одад өөдән чиңртә бүүдн гидлтәнь — 60 миһн тонн.

Мини һол керг — төмр, техник — һаадксиһ намаг үүмүлжәхш, гиҗ зәрм механикүд болн инженермүд санна. Чик, эдн техник сәәнәр көдлдгин төлә дааврта. Өдгә цагт ямаран чигн предприятьд техник угаһар нег чигн кергиг үзмжтәһәр күцәж болшго. Производствен зурас күцәлһи әдлә үлмәд бәәхнь лавта. Болв тедниг залж йовх, ядг, шинжлдг әмтиг мартхми биш. Ахрар келхд, производствен төрмүдлә дегц көдлмшин таал, бәәцин бәәдлд бас оньган тасрхан үгә түсхах кергтә. Көдлмшчирин күч-көлсиә һарцинь өөдлүлхин төлә экн түрүнд теднә туст килмж кергтә.

Мел тним зокалар Аршанск махна комбинатын ах инженер Петр Борисович Кадаев бәәнә. Эвра көдлмшч өдрән эклхләрн эн цехмүдәр одж, әмтнлә харһж, теднг ямаран төрмүд үүмүлжәхинь медхәр седнә. Тер учрар чигн эн теднә некврмүдиг медж, социальн халхиг эс ясрулхла, коллектив төмдгтә күцәмж бәрж чадшго гисн ашлврур ирв.

Энд ах инженер болж П. Б. Кадаев 1982 жилас авн көдлжәнә. Энүнә седвариг администрац, партийн, профсоюзн организацс дөнв. Тер цагас наазан комбинатд күч-көлсчнрин бәәцин боли амрлһна төрмүдт онц оньг тусхагдг болв.

Колбас кедг, компрессорн, дотр эд-бөд кедг цехмүдиг өргжүлхин төлә администрацтивн хойр давхр шин гер тосхгдв. Хуучн гериг болхла, производствин төлә олалдв. Шин герин негдгч давхрт әмтн цевр хувцан төәлдг боли көдлмшин хөөн бийән үлаж сергәхин төлә хорас йилһгдв. Хойрдгч давхрин негөөцнь медицинск кабинетд өггдв. Ода терүнд физиотерапевтическ, стоматологическ боли гинекологическ кабинетмүд үүлднә.

Медицинск кабинет йоста кевәр үүлдснәс авн көдлмшчир гемтлһн зөвәр бһрв, нег үлү эднә «шишлһ» гемшарх, сөрв эмнлһн икәр ясрв. Үлгүрнь, һаран керчәд шарх авсн төләдгн 1987 жилд арвн зурһан күн гемтәд, көдлмшән кесг цагтан дутав. Нидн жил болхла, кварцин төләр шархиг тер даруһь эмнсн учрар нег чигн күн гемнсн үгә.

Болв комбинатын һардвр эңүгәрн төвкнәжхш, Гемнснас көлтә көдлмшән дутальһиг үлм икәр хасхин төлә физкультурн-әрүл-мендә батруллһна комплекс (ФОК) боли сһун тосххар шнидв.

Теднә туст һардврин халхас килмж үзжәх көдлмшчир улм сәәнәр көдлхәр зүткнә, күч-келсиг бүрдәлһнә нүүрлгч эв-арһ олалхар шүнна. Тегәд чигн комбинатын коллектив нидн жилин производствень зурасан цуг үзмжсәр давулж күцәһәд 820 миһн арслңга цевр ору авв, расчетн счетд чигн сүл мөнгн бәәнә, Ташр энд күч-келсиә һарцин өсләт зураһар хәләсн давад 104,1 процент тогтав. Тиигчкәд жалвин өслт күч-келсиә һарцас өөдлсн үгә.

— Мана комбинатын цехмүд бригадн подрядын эв-арһ олалжана. Зуг колбасн цех нәәмәдллһнд орв. Теднә ашмүд му биш, тер учрар үрһсн жилин хойрдгч өрәлд цуг комбинатыг нәәмәдллһнә эв-арһд орулхар бәәнәвидн. Өдгә цагт белдврин көдлмш кегджәнә, — гиҗ П. Б. Кадаев келнә.

Коммунист Петр Борисович Кадаев комбинатын үзмжс улм өсәд бәәдгин төлә данцин үхална. Өдгә цагт ондарулһн, экономическ үндсни реформ кегджәсн цагла политическ чигн, экономическ чигн медрл кергтә, тер төләд көдлмшчириг дасхх кергтә

Олн сан селвгчн өгнв.

Тиим эмтнэс Т. В. Ткачев, Л. Д. Яковенко, С. У. Басанова, Л. В. Полтавская, С. Д. Боркаев, Г. Н. Шкурская болн нань чигн сэксачнрин нерд заааж болх. Эн болн талдан чигн эмтн, предприятьмудт одад эврэн бийэн менгэр тетклһнэ эв-арһин болн эдл-ахун тоощана тускар цээлһврин ик кедлмш куцэнэ. 1989 жилд буудя авдг предприять болһн буудя «хулдж авлһна зураһан эвэар давулж куцэснд эн эмтнэ янлч бээнэ. Буклдиь республикэр болхла, зуралгдсн 100 миңһн тонниг давулад 295.6 миңһн тоня буудя белдж авглад зураһан нурвн холвандан гилтэ давулнь. Цаһан һвйрин бүүдэһар, тутрһад, зармар чигн зура куплһн давулгдн Сонсгдад уга олар өдэн тонна буудя (миллион — 60 миңһн тонн

ҮННД ҮКЛ УГА

ТАНА ГАЗЕТИН халхст кесг эмтн 1943 жилин бар сарин 28-д болсн һашута йовдлын тускар тодлварн хувалцна. Тегэд би чигн тер цагин бэдл-жирһлин йовдлмудын тускар келхэр седжэнэв. Мини улгүрэр талдан чигн эмтн эврэнь туужан келж егх. Тингэд цуг олн эмтнэ нилчэр биди тер цагин бээдлиг мана иргч үйнрин. Бһчудын төлэ тогтаж хадһлхвидн гиж санжанав. Олн эмтнэ санлд тёр һашута

юунэс келтэ, альдаран маниг йовулжахин тускар салдс келсн уга. Тингэд биди дотран али болад, бээсн хамгин кергтэ хувц хунриг, өлг-эдиг цуглулчкад һарувидн. Хоорндан дала уг келсн угавидн. Гертн бүүта салдс орж ирод, хувц-хунран цуглултн, хол һазет тучврт йовхт гиж шүрүтэһэр кедхлэ, ямаран уг һархмб?

Тингчкэд ямаран чигн гем биди һарһсн угавидн. Селэнд һоллгчдан күүкд улс боли дг бээж. Хальмгудыг улм дорацулхин, тедниг бэһэн эмтнлэ ноолдулхин төлэ тнм хов тархагджала. Болв цуг улсиг меклж болшголм. Бэһэд бээж бидн нег-негнлэһэн таньлдад, йоста үүрмүд болвидн Бээрн эмтн хальмгудыг күндлдг болв.

Тер бийнь бээдл-жирһл мана йир ик түрү-зүдүтэ билэ. Өдр болһн бидн идхуухин тускар, хот-хол яһж олж авхин тускар үхалдг билэвидн. Тернь мана бээдлжирһлин һоллгчнь билэ. Түрүн жилмүдт идх-уух юмн уга болад, кесг эмтн өөгрв. Өдртэн 200 грамм өдмг өгдг билэ. Тер бичкн тасрха өдмгиг чигн авхин төлэ бүкл өдртэн өрүнэс авн асхн үүртл чеерүдт зогсх кергтэ билэ. Чинэнь алдрсн эмтн болхла нам чеерүдт зогсжаһад аль үүльнцар йовж йовад үкэд бээлэ. Тиим эмтиг мөри тергэр үүльнцар йовад Убуш Басангович Басангов цуглулдг билэ. Урдынь эн күцэгч комитетин ахлач билэ.

Өөгрсн эн эмтиг ик нүкнд хайад шатадг бээсмн. Йостаһар тедниг оршах элгн-садиь, таньдг күн уга билэ. Тиим зовлн мадид дэкж бичэ үзгдтхэ. Тер оршалһн угаһар өөгрсн эмтн кезэ чигн мини санлд хадһлгдх. Талдан кесг эмтн чигн энүт бээдл-жирһлин түршарт мартшго гиж санжанав. Тиигж сталинск цаажллһнас, эрк шиллһнэс, цуг эмтиг дажрлһнас, эк-толһа уга, ямаран чигн демократь уга бээдлэс көлтэ зээжаван, элгн-садан, ахнр-дүүнрэн геелэвидн.

Цаарандиь бээдл невчк гингрв, 1944 жилин һаха сард мана өрк-бүл спецкомендатурасн зөв авад, Каракалпакск АССР-үр һарч йоввидн. Тенд көдлмшчир кергллджэлэ. Тенд бидн хэрү Хальмгур йовх цаг күртл бэлэвидн. Каракалпакд бээрн келн-эмтнэ элчнрлэ, орсмүдла, хасгудла көдлжэлэвидн. Эгл эмтн хооридан түргэр инькүд болна. Тегэд күнд тер цагт нег-негндэн дөң-түшг болад бээдг билавидн. Ода күртл би теднэ дөнгнг, сэн-сээхн санан-седклиг мартжахшув.

Партин XX съезд, ленинск политик мадниг хэрү төрскн Хальмгур авч ирлэ. Ода ондарулһн, демократь делгржэнэ. Болв күн болһна сэн нерн, олна үхан-серл, цуг улсин күчн дэргдхла, юн боллгиг мадид 30—40-ч жилмүд сээнэр үзүлв. Энүг бидн мартх зөв угавидн. Тиим йовэл дэкж үчрдгон төлэ бидн цугинь кех зөвтэвидн

Ч. ОЧИРОВ,
Каспийск хаалһ тосхлһна ПМК-н ах бухгалтер.

Мартх зөв угавидн

туужиг хадһллһн эркн чинртэ керг гиж тоолжанав. Иргчдэн тиим закани биш йовдл һардгон төлэ бидн цуг эмтнэ эдлсн зовлгиг медх зөвтэвидн. Үннэс нчх керг уга.

Дөчн долан жил хооран би арвн һурвта шулун-шудрмг көвүн билэв. Нүдэ-ухан миин тер цагт хурц билэ. Цугинь үзэд медх дүрн кезэ чигн күрдг билэ. Тегэд элгн-садьа, мини эврэнь бээдл-жирэлиг нег өдрин туршарт төрүц ондарулсн йовдлмудыг би сээнэр тодлнав. Зуг тедниг йоста сээнэр үнлх, шинжлх арһ арвн һурвта көвүнд уга бээснь медгджэнэ.

Тер цагт бидн Лаганск улусин Делгр гидг сээхн нертэ селэнд бээлэвидн. Мана герлэ зергләү мини авһин — Эрдни Манджиевич Ачаевин гер зогсжала. 1941 жил терүг ээрмд авла. Тегэд гэрнь эжго билэ. Болв 1943 жилин бар сарин эклцэр учрсн йовдл намаг невчк өврүлв. Яһад гихлэ, тер герт медгддго салдсмүд бээдг болв. Яһад теди ирсн болхв гиж үхалжаһад, теднэ тускэр дөкэд мартчклав. Зуг хөөнь эдид өгсн даалһвр нанд медгдв

Бар сарин 27-ла сөөһэр мана селэнүр дөкэд кесг салдсмүдыг авч ирв. Дарук өдтнь, өрүн 6 часла эдн мана герт орж ирв. Тооһарн тедн һурвн күн билэ. Хойрнь орад, негнь коридорт зогсад үлдв. «Эндэ Советск правительствин зөрлг чирв. Тадниг нүүтаһитн Сиврур туужиг йовулжана. Цаг түдл уга хувц-хунран цуглултн, 30 минут тадид өгчэнавидн. Бийлһан 100 килограмм өлгэд авч чаджанатъ. — гиж эдн келв. Болв ямаран учрар, бичкдүд үлдсн билэ. Залус фронтд йовж одсн. Тиим болв чигн цугтан чидлэрн көдлмшэн күцэһэд, олна кергт нилчэн күргдг билэ. Тегэд тер йовдл йир һашута, зовлиггэ билэ. «Эн шиндвр эндүтэ болх, удл уга терүг чиклх. Бүкл селэг һарһж йовулгдг юмн учрх зөв уга», — гиж зөрмсиь тоолла. Болв 30-ч жилмүдин репрессьмүдин тускар бөдүн үлс бас тодлжала. Тегэд эмтнэ ик зунь эврэнь өлг-эдэн тагчгар цуглулжала.

Аштнь мадниг цүгтаһинь селэнэ школд цуглулв. Асхн күртл бидн тенд юм медлго суулавидн. Невчк оратхла, күн бичэ үзтхэ гиһэд, мадниг машинд суулһв. Хаалһнь мү билэ. Тегэд бидн цокгдад, чичрлдэд, Улан Холд ирувидн. Эндэс мадниг мал кевтэһэр товарн вагодт ачад, Әадрхнүр йовулв Энд мадид невчк хот-хол өгв. Болв үүх цэ чигн, үсн чигн уга билэ.

Әадрхнэс мана хол хаалһ экллэ. Вагонд йир киитн бээж. Шүүрха-бүүрха мана хувцн сээнэр дулалдго билэ. Тегэд бидн нег-негнлэһэн шахлдад йовлавидн. Хот кех беш чигн вагонд уга билэ. Тегэд бидн нээмн өдртэн халун хот угаһар йовлавидн. Бидн, бичкдүд болхла, мел хот сурад йовдг билавидн. Болв өгхэр седсн бийнь, хотлгг юмн уга билэ. Тиигэд зовлнган эдлэү йовлавидн. 1944 жилин түүла сарин 6-д бидн Ауальск балһснүр ирувидн. Энд мадниг — цөн өөк-бүлиг бээрн школын терт орулла. Тенд бидн түүн саамд бээлэвидн. Мадниг ирсн түрүн өдрмүдт зөрм эмтн эврэнь күүкдан һаза һарһдго билэ. «Эмт ирдг муусмүд ирж. һаза бичэ һарэ — гиж эдн бичкдүдтэн келдг бээж. Хальмгудыг улм дорацулхин, тедниг бэһэн эмтнлэ ноолдулхин төлэ тнм хов тархагджала. Болв цуг улсиг меклж болшголм. Бэһэд бээж бидн нег-негнлэһэн таньлдад, йоста үүрмүд болвидн Бээрн эмтн хальмгудыг күндлдг болв.

Тер бийнь бээдл-жирһл мана йир ик түрү-зүдүтэ билэ. Өдр болһн бидн идхуухин тускар, хот-хол яһж олж авхин тускар үхалдг билэвидн. Тернь мана бээдлжирһлин һоллгчнь билэ. Түрүн жилмүдт идх-уух юмн уга болад, кесг эмтн өөгрв. Өдртэн 200 грамм өдмг өгдг билэ. Тер бичкн тасрха өдмгиг чигн авхин төлэ бүкл өдртэн өрүнэс авн асхн үүртл чеерүдт зогсх кергтэ билэ. Чинэнь алдрсн эмтн болхла нам чеерүдт зогсжаһад аль үүльнцар йовж йовад үкэд бээлэ. Тиим эмтиг мөри тергэр үүльнцар йовад Убуш Басангович Басангов цуглулдг билэ. Урдынь эн күцэгч комитетин ахлач билэ.

Өөгрсн эн эмтиг ик нүкнд хайад шатадг бээсмн. Йостаһар тедниг оршах элгн-садиь, таньдг күн уга билэ. Тиим зовлн мадид дэкж бичэ үзгдтхэ. Тер оршалһн угаһар өөгрсн эмтн кезэ чигн мини санлд хадһлгдх. Талдан кесг эмтн чигн энүт бээдл-жирһлин түршарт мартшго гиж санжанав. Тиигж сталинск цаажллһнас, эрк шиллһнэс, цуг эмтиг дажрлһнас, эк-толһа уга, ямаран чигн демократь уга бээдлэс көлтэ зээжаван, элгн-садан, ахнр-дүүнрэн геелэвидн.

Цаарандиь бээдл невчк гингрв, 1944 жилин һаха сард мана өрк-бүл спецкомендатурасн зөв авад, Каракалпакск АССР-үр һарч йоввидн. Тенд көдлмшчир кергллджэлэ. Тенд бидн хэрү Хальмгур йовх цаг күртл бэлэвидн. Каракалпакд бээрн келн-эмтнэ элчнрлэ, орсмүдла, хасгудла көдлжэлэвидн. Эгл эмтн хооридан түргэр инькүд болна. Тегэд күнд тер цагт нег-негндэн дөң-түшг болад бээдг билавидн. Ода күртл би теднэ дөнгнг, сэн-сээхн санан-седклиг мартжахшув.

Партин XX съезд, ленинск политик мадниг хэрү төрскн Хальмгур авч ирлэ. Ода ондарулһн, демократь делгржэнэ. Болв күн болһна сэн нерн, олна үхан-серл, цуг улсин күчн дэргдхла, юн боллгиг мадид 30—40-ч жилмүд сээнэр үзүлв. Энүг бидн мартх зөв угавидн. Тиим йовэл дэкж үчрдгон төлэ бидн цугинь кех зөвтэвидн

Ч. ОЧИРОВ,
Каспийск хаалһ тосхлһна ПМК-н ах бухгалтер.

Советск Союзар

●Мана федеративн гер

Ягнобцнр муульта хөвтэ улс бээж

(ТАДЖИКСК БАРИН МАТЕРИАЛМУДАР)

Ягнобцнр гиси— Ягноб гидг һолын болн эңүнд ордг Куль гидг һолын көзһэр үнһгр һазрт бээдг уулын таджикмүдин тооһарн бан этнографическ баг. Терски келнь —ягнобск келн, болв эдн эврэ келэрн зуг хоорндан гердотран күүндэнэ, ик зуудан таджикск келэр келнэ, яһад гихлэ цуг школмудт эмтиг таджикск келэр сурһна.

Туужиг шиңжлэд хальхан ягнобцнр ики кезэнэ нег цагт бээсн Согд, эс гиж Согдиана гиж нерэдгдлг государствед бээсн эмтнэс үүдсн улс болжана. Эн келн-эмтн кезэд чигн ик зөргөрн ончржаемн. Дунд Азиг динлж авч эдлхэр седж дэ кесн Адександр Македонскин бийнь эдиг диилж авч чадсмн биш. VIII зун жилд эн һазрур дэврж орж ирсн арабск деермчнрин өмнэс эдн бас ик гидгэр зөрж боссмн. Тиигхд эврм согдийцнр күүнэ һазрин үлсин дажрлһнд бээшгоһар, хара күн һарч чадго ик өндр уулмудур нүүсмн, тенднэн тиигад кесг зун жилдэн үлдв, согдийск келнэ нег диалектинь болн культурин зарм-зурм яңзиньхадһлв. Энүнь мана цаг күртл үлдсн Согда гидг бичкн арл бээсмн. Ягнобск келн болхла, зороастрийцнрин авъясмудыи болн зан-бәрцин үлгүр болгч «Авеста» гидг бичвриг болн кезэцк согдийск һар бичврмүдиг умшж тээлхин төлэ һоллгч келн болв. Ягнобск келн тер авестийск бичг-тамһан геев, болв талдан бичг-тамһ эңүнд һарсн уга. Таджикск келнд государственн келнэ статус өгчэх болн эн жилэс авн күүгэдж жах Заканд ягнобск кел дасххин тускар болн эн келн Таджикистанд цуг наадк келнлэ эдл чинр зүүжэнэ гиж келгдж эна, болв энүнь дегд ора күүгэдж эх керг-үүлдвр гиж мадид санганна,

Ягнобск бичкн келн-эмтнэ тускар мийнь одахн күртл гишн ам анһаж келдго билэ. Зуг цөөкн номтнр-энтузиастнр эн келнэс болн культурас үлдсн тоотыг дасжасмн.

Үүл деер бээдг эн баахн тоота эмтнэ тускар генткн 70-ч жилин эклцэр, республикин ар үзгт хагсу һаң болдг һазрмудт эмнг һазр эдлврт эклж орулхла көдлмшчир кергтэ болхла, саня. Кок нойата сээхн альпийск һазрас, бийн үрһц өгдг олн зүсн садмудта селэдэснь, сээхн цегэн уста булгудаснь салһад ягнобцнриг халун һаяд авч ирв. Эднэр көви үрһалһв. өмнь төрүц мёдго бээсн, төрүц эс кежэсн көдлмш келнв. Кесг зун жилмүдин туршарт дээсна эс кеж чадсиг ода цагт цөөкн жилин дотр кеж чадв: теегт ягнобцнрин үкэр йир түргэр өсв.

67-та Бобоназар Халик һан халунд теегт күнд көллмшт тесж бээж ядад, хайчкад һарсн ягнобск Канте гидг селэнүр хэрү одж. Энүнэ селэнэ нег күүнэ — Илн Сайфуллоевин өрк-бүлд 18 күн бээсмн, һазраснь нүүлһэд дорагшан теегт авч одж бээлһсэнэ хөөн өрк-бүлэсн тер һанцарн үлдж. Гульмэхмад Давлятин өрк-бүлэс 13 күн өнгрж.

—Хар мөртэ теегт һарсн һарядсан эс гееси нег чигн ягнобск өрк-бүл уга, —гиж медэтэ. Б. Халик келнэ. — Зармсиь энүнд сталинизмиг, наадксиь Москваг гемшанэ. Болв йоста ик гемтэнь. — ягнобцнрис үүл деерэс зарагшан көөж авч ирси республикинск чиновникуд. Хальчи теегт мадн бээж чадх уган, тэрэчнр болж чадх уган мадникс сурлго, мана ормд бийсиь цугинь хаһлад шиидчкв.

—Ягноб гидг тиньгр һазрт 22 селэн бээлэ. Хэр шахужилдэн тедн эжго бээв. Нидн жилин зунар республикинск правительств ягнобцнрт хэрү эврэнь бээсн һазар-усндан одж бээх зөв өгв, тегэд ода 14 ягнобск селэнд дөкнөэ жирһл эклв, энд 300 шахуу күн бээнэ.

Урдынь нег цагт ягнобск тиньгр һазрин селэн болһнд школ бээсмн. Ода һанцхн Кермент селэнд школ үлдж, терүндинь негхн класс, классиь —нээмн парт бээнэ. Нидн Пискон гидг селэнд эклц школ сөкгав. Энүг көөлдэ-көөлдэ йовж сексен күн болн һанцхн багшиь — эн һазрин күн Хамрах Мулла. Энүнд 12 бичкдүд сурчана.

Пулровут гидг селэнэ 14-тэ нег көвүнлэ күүнэвидн:

—Субхан, чи умшж чалдач?

—Уга, би школд өөсн уга билэв, манад школ уга.

—Сурһуль сурхар селлч?

— Седлгот Сурһуль сурҗдан дуртав.

Эн селэдт эмтн цуг наадк улсла эллэр бээхин төлэ килмжэн өгх зөвтэ правительственн комиссь бүрдэгдчкв. Болв ягнобск селэд өөрхн жилмүдт Таджикистана наадк райодт бээх нам зала сэн таал уга селэллэ эдл болх гиж иткүлдг күн ода деерэс һаршго гиж санжанавидн.

«Хамхлхд юмн уга, тосххд күнд», —гиж келгдг биший. Тиигв чиги тосх кергтэ. Эс гихлэ республикэ ямаран чигн трибун деерэс мел келгдэд бээдг ондарулһн, энүнэ һоллгч күцлнь күцгашго.

(АПИ).

КИРГИЗСК ССР. Төрхэрэ чикнь таңх күүнд когжм, сээхн айс, дун гисиг яһж цээлһж өгхмб? Келн уга күүг эмтнлэ күүнддгиг яһж дасххмб?

Миньиим төр сурдопедагогмуд күцэх зөвтэ болжана. Дактиляр —һарин хурһдарн зааж күүнддгиг дасхлһи йир күнд юми.

Таңх бичкдүдйи бээдг киргизск республикаиск школ-интернатд класст арваһад-арвн хошаһад күн бээнэ. Эн классмудт өрэ-өрэ юм соцсдг бичкдүдт шишлэд аппаратур олзлад, дэкэд болхла билттэ багшрини дөнгэр чикндиь невчк гегэ орулад сарултхна. Нам дуулдг-билдг эднд дасхна.

ЗУРГТ: күн болһнла онц занять кежэнэ. Долата Володяг Нина Семеновна Зайкова дасхжана.

ТАСС-ин зург.

●Актуальн репортаж

СССР-ин Деед Совет: һурвдгч сессь деер ямаран төрмүд хэлэгдхмб?

СССР-ин Деед Советд һурвдгч сессьт белджэнэ. Сессь лу сарин 14-д секгдхмн. Даңгин үүлддг комиссьмүдт болн комитетмүдт эн өдрмүдт улсин депутатнр научн учрежденьсин, министерствсин, ведомствсин экспертмүдин дөңгэр парламентин хэлэврт орулж өгглжэх закадьиг болн тогтаврмудын проектсиг хэлэж белджэнэ.

СССР-ин Деед Советин Президумин член Г. Киселев АПН-э корреспондентд келсэр, удл уга болх сессь обществин экономическ болн политическ бээдл-жирһлд болжах ондарулһна һоллгч процессмүдт зөв-йосна ул тэвх зөвтэ.

Улсин депутатнр зөөрин туск, һазрин туск, алвна системин туск, социалистическ предприятин туск, бээрн һазрт эврэн залһна хамцу эклцин туск закад батлж авх гиж хэлэгджэнэ. Эн закадын проектс түрүн умшлһндан намраһа Деед Советин хойрдгч сессь деер хэлэгдлэ. Тиигхд парламентин член ик гидгэр зуткв чигн, һоллгчдан тер проектсиг таасла.

Законопроектсиг барт барлад, цуг улсин күүндврт тэвх болж улсин депутатнр намрин сессь деер шиидлэ. Цуг обществин тэлэ ик чинр зүүжэх зөв-йосна нормсиг зуг цуг халхарнь хэлэж, олна ухан-тоолврнг медж авсна хөөн батлх болж шиидгдсмн. Эн өдрмүдт парламентск комитетмүдт болн комиссьмүдт проектсиг цуг улсин күүнддврт тэвснэ хөөн Деед Советд эмтнэс орж ирсн сув-селвгүд шинжлж хэлэгджэнэ. Тер бичгүдиг умшхла, парламентин чледлэ эдл, цуг улс тер законопроектсин тускар эдл бишн хэлэштэ бээхнь медгднэ. Һазрт ээн болж эдллһнэ зөвин туск төрнг авад хэлэхлэ, эмтн хойр эңгрв, гиж аграрн болн хот-хоолын төрмүдэр бээх парламентск комитетиг толһалжах СССР-ин улсин депутат А. Вепрев келв. Зөрмнь һазрнг онц күүнэ һарт өгхми гиж келхлэ, наадксиь терүгинь дөнңжэхш, тернь хажһр гиж келжэнэ. Комитет бийнь болхла — зөөрнг үрн-садндан, хөөтк үйнртэн гөрөслж өгх зөвтэ гиж тоолжанэ. Тегэд һурвдгч сессь деер ик гидг зүткэтэ, шуугата күүндвр болх гиж санганна.

Эмтнэ болн бүкл келн улсин сэ хээлһилэ болн зөвлэ залһлдата нань чигн закадын проектс хэлэлһн һурвдгч сессин көдлмшт ик орм эзлх гиж депутатнр санжана. Онц келхлэ, барин туск, пенсь өгллһнэ туск, союзн республикүдт экономикиг болн социальн халхит һардлһна туск, гражданмудын келнэмтнэ эдл зөвнь эвдсн тэлэдэн даавргл харһулгдхин туск закад хэлэгдх.

Г. Киселевин келсэр, сессь деер хэлэгдх төрмүдт үүл татлһнла ноолда келһлэ комитет, этикин төрэр комиссь бүрдэлһнэ туск төрмүд бас орхмн. Потребительск рынкд тогтсн бээдлиг депутатнр бас хэлэх бээдлтэ. Эн төриг хэлэхин төлэ белдхлэри, улсин эдлврин эд-таврин, хүлд-гүүлгэнэ, коммунальн-бээцин болн-нань чигн туслмжин халхар бэх. Келн-эмтнэ Советин Комиссин чледин нег бат областьмүд орад йовж одв, тенд бүртклһ кехмн. Эдн эн жил эд-тавр һарһлһна болн хүлдлһна зура яһж күцэгдэхинь бүрткж хэлэхмн. Кергтэ болхла, сессь эн депутатск бүртклһнэ материалмудар шиидэр шиидвр батлад авад чигн бээхмн.

Келхд, сессь деер ямаран төрмүд хэлэгдхнь медгдэнэ. Болв чигн тер төрмүд деер талдан чигн, орн-нүтгт ода хамгин ик чинр зүүжэх зөгиж түргэр хэлх кергтэ төрмүд немгдэд чигн бээхмн.

Е. СМИРНОВ,
АПН-э парламентск шиңжлэч.

Эн ЖИЛИН ТУУЛА сарин 30-д йиртмж харлһна республиканск обществин Советин президиум эврань сүүртән уйн наста натүралистнрин республиканск станц сурһульчирт экологическ сурһмжллһар кежах кедлмшин дамшлт халәв. Сурһульчнрт йиртмж харлһна төрәр болн экологическ сурһмж өглһәр эн станц хара биш кедлмш кежанә гиж темдглгдв. Тер кәллмшиг эдн классн биш, школьн биш керг-үүлаврмүдәр дамжулж кенә.

Республикин кесг школар йиртмж харлһна төр сәнәр хаһлгджана. Сурһулин эн жилдс авн цуг школмудар «Эргнлк делкә харлһн» гидг предмет өггджанә, йиртмжин болн йиртмж харлһна түск медрл сурһульчнр школмудын йиртмж харлһна булһгудас. «Эколог» гидг кружокмудас медж авна. Школмудар байрин асхд, марһас, йиртмж харлһна тематикәр рефератмүд бичлһн сән авъяст хүврәжанә. Сурһульчнр нидн жилд 1580 күүндвр, 700 лекц эн төрәр крв.

Сурһульчнр школмудын участкудар, лесничествсар, сурһульчнрин производственн бригадмудар дамшлтан өөлүлнә. Республикин школмудар 62 «ценкр» болн 168 «көк» патрульмудын отряд үүлднә. Төрүнд 4055 сурһульч орлһна. Сурһульчнр мозд төрлһнд орлцна. Йиртмжин бичкн иньгуд нидн жилд болсн сара хонгин дотр 8477 декоративн мод, 8374 бут тәрж поселкесин, селәдин уульнцс кеерүлв. Олн зүсн өвснә эк хүраж авла. «Кормушка» гидг операцл орлцсн йовудын төлә хот тәвгдж өггдгт 2000 кормушк, 15 бичкн гер тосхла.

дуту-дундс чигн бәәнә. Тедна негнь обществин эклц организацсин йиртмж харлһна төрт күцн орлцхш. Школмудын эклц организацсин кесгнь бәәрн селәдлә, әдл-ахусла залһлла угаһар үүллнә. Сурһульчнр һазрин көрц, йиртмжин көрн харлһнд, сала-судлмудын, һолмудын

Шишлң әңг

«Төрскнә көк бүслвр» гидг Цугәрәсән хәләврин таал күцәж 30264 сурһульч сурһулин-дамшлтын участкудар 158 гектар һазр малтв, 11 сад, 14 парк тәрв, ах-дү әмтнә үкармүдин 90 үкар, 50 мемориал, 144 бумб көкрүлгдв. Республиканск бичкн натуралистнрин станц жил болһн олн зүсн марһас бүрдәв. Нидн жилд школмудын лесничествсин болн йиртмжин иньгудин слет болв. Слетын хөөн Хальмгин экологическ бәәдлин түскар төгрг ширә бүрдәлә.

«Көк» патрульмудын отрядмуд 5 сай жирмәхә харв, 93 күүндвр болн 15 рейд кев. «Мини төрскн — СССР» гидг Цугсоюзн маршт өрлцачнр 2300 экскурсь, 1300 поход кеж йиртмжлә таньлдв. Әдн кежах кедлмшт көвәһәр тәрсн модна делмүд харлһнд орлцж сән дөңгән күргх зөвтә. Эн кергт делгүдән сәнәр нүцәглжанә гиж болшго.

Тегәд обществин Советин президиум эн төр хаһлһнд цуг сурһульчнр орлцх зөвтә гиж темдглв. «Көк» болн «ценкр» отрядмудын патрульмудын үүлдвриг ясрулх неквр төвгдв.

***

Эн сүүрт һазрин законодательств яһж күцәглжәхин тускар кегдсн рейдмудин аш дигтдв. Тер рейд кергин өмн цәлһврин ик кедлмш кегдлә. Тер рейд келһнд районн советмудин обществин эклц организацсин, йиртмж харлһна государственн комитетин, бәәрн Советмудин депутатск комиссьмудин болн талдан организацсин элчнр орлцла. Һазр олздг 77 әдл-ахуг, теднә тоод 47 колхоз болн совхоз, промышленн тосхлтын 30 организац бүрткгдв. Һазр олздг әдл-ахус терүг эзнн бишәр олзлжах дуту-дундс орлцачнр илдкв.

Эндр бан биш һазрин көрсн давслгдад, энд-тенд бан биш һазр үржәнә гиж тедн темдглв. Кесг миһн гектар һазр предприятьмүд болн организацс зөв угаһар әзлчкәд үрәжанә. Промышленн предприятьмүд болн организац 3567 гектар һазр зөв угаһар әзлчкәд үрәжанә. Колхозмүд болн совхозмүд чигн ямаран чигн зөв угаһар һазр әзлж, эзнн бишәр әдлнә. Үлгүрнь, Октябрьск района «Цаһан Нур» совхоз, Малодербетовск района Городовиковин нертә колхозин аһуд 360 гектар һазрт өвс урһажана. РСФСР-ин правительствин органмүд бас тиим йовдл һарһна. Үлгүрнь, РСФСР-ин усна әдл-ахун болн мелиорацин министерств ямаран чигн зөв угаһар Ижл-Чоһра цувг тосхж 1137 гектар һазр үрәв. Мелиоративн һазр эзнн бишәр әдлжәхәс иштә 55 миһн гектар һазр үрж одв. Нань чигн тиим үлгүрмүд бәәнә.

Эн бәәх дуту-дундсиг угаһар кехин төләд балһсна болн районын Советмүд һазр олзлһна законодательств әвдүлдго арһ хәәх зөвтә. Кесг районын Советмүд эн төр хаһлһнд сулар орлцжана гиж президиумин сүүрт темдглгдв.

Мана интервью

ОНЦ ЧИНРТӘ ҺАЗР

Шидр, мана корреспондент РСФСР-ин Госагропромин Хар һазрин болн Кизлярск идгин һоллгч заллтын начальникин ларук Александр Борисович ОЧИРОВЛА харһад өгсн сурвармудт терүнә хәрү дора барлгджана.

—Сурвр: Александр Борисович, тана ведомств Хар һазрин болн Кизлярск идгин һоллгч заллт гиж нерәдгднә. Эн һоллгч заллт юуни төлә бүрдәгдсн бәәсмб? Эндр тана заллтын өмн ямаран төр тәвгджанә?

Хәрү: Эн заллт 1971 жилд бүрдәглә. Эклж эңүг бүрдәхләрн эңүнд бүртклһнә даавр өгтдсмн. Зуг эн даавран мана заллт күцн олзлж чаджасмн биш, юңгад гихлә, тиим зөв уга билә. 1985 жил күртл эн заллтын подразделеньс нурһлж әдлахун халхар үүлджәлә. Бидн РСФСР-ин Госагропромин комитетин региональн подразделень болжанавидн. Заллтын медлл Хальмг, Дагестана, Чечено-Ингушетин, Ар Осетин республикүдин болн Астраханск областин малын идгин һазрмуд бәәнә. Цуг республик болһнд үрднь бәәсн машинн-трактрн станцс нурһлж эврәнь һазрмудар государственн көрнгин төлә малын хот белдхәс даву юм кедго билә.

Ода мана өмн таллан төр тәвгджанә. Эндр мана подразделеньс идгин һазр ясрулһнд цуг оньган өгчанә. Кемр эн заллтыг бүрдәснәс нааран эн кедлмшиг авднь орж кесн болхла, эндр Хар һазр тиим әмшгтә аюлла харһхн уга билә. Дала цаг геедрж одв. Эн жилмүдин дотр әлсн 500 миһн гектар һазриг дарв.

Сурвр: Хар һазрин экологическ бәәдлиг ясрулхин төләд тана заллт ямаран кедлмш кежәна?

Хәрү: Хар һазрин бәәдлиг ясрулхин төр 1985 жиләс авн күцәгджанә. Үрднь болхла хоосн үгмүдәс даву юмн кегджәсн уга билә. Әлсәр даргдад үрж олсн һазриг ясна гидг күчр дашката төр. Терүнә төлә энд өвс тәрх кергтә. Әлсн деер, эс гиж әлстә һазрт өвсн болһниг, тәрж болшго. Эн һазрт урһдг өвс тәрх кергтә. Талдан һазрас өвснә эк күләж болшго. Хар һазрт житняк, зултрһн, әлснә арва, пыгей сәәнәр урһна. Тедниг тәрдүрһачкад, тедкә эк жил болһн хүраж авх кергтә болна. Тегш һазрмудар урһдг өвснә экиг техник олзлж хүраж авнавидн. Тер өндр-өндр өедм дөегүр урһжах өвснә экиг һарарн цуглүлж авх кергтә болна. Һан халун һазрт терүг хүрана гидгтн йир дашката кедлмш. Тегәд өвснә экн йир үнтә болна. Арһ уга, үнтә гиһәд терүг хуралго бәәж болшго.

1988 жилд мана подразделеньс 530 тонн олн зүсн өвснә эк хүраж авла. Нидн жилд болхла 579 тонн эк хураж авла. Тегәд жил болһн бидн кесг арвад миһн гектар әлстә һазрт өвс тәрж, терүнә бәәдл ясрулжанавидн. Сүл жилмүдт әлстә һазрин аһу өсжәхш. Эн тәр хаһлһнд «Артезианский» совхозин, Комсомольск лугомелиоративн станцин, Яшкульд бәәх Черноземельск МЖС-ин, Улан Холд бәәх Чародинск МЖС-ин болн таллан станцин коллективс ик тәвцән орулжана.

Сурвр: Хар һазриг хальмгуд кесг зуурһад жилмүдин дотр әдлж йовсмн. Тиигхд эн һазр өңгән сольж, эндркләдл әдл аюлла харһсн уга билә. Сүл арваһад жилмүдин дотр эн һазрт әәмшгтә бәәдл тогтв. Энүнә учр-утхнь юундв гиж тоолжанат?

Хәрү: Ик кезәң-кезәнәһәс нааран хальмг үлс эн һазриг дигтә-дараташар өлзлдг бәәсмн. Үвлин эргцд энд мал бәрчкәд, хаврин дулан ирхлә, малан туурнад талдан һазрмудур һарһдг бәәсмн. 1973 жил күртл энд Ставропольск крайин әдл-ахусин 1 сай хән, Ростовск областас 600 миһн хән болн таллан һазрмудас энд олн хәд үвлздг билә. Сүл хәрн жилин дотр энд олн әдл-ахус бүрдәгдв. Тегәд эн һазр дегәд дора бәәдлд орв.

Сурвр: Тегәд эн һазрин бәәдл ясрулхин төләд ю күцәхмн гиж тоолжанат?

Хәрү: Энүнә төлә хамгин түрүн болж жилин дөрвн цагт энд хәд бәрдгән уурулх кергтә. Энд бәәх әдлахусиг Хар һазрас һарһчкад, мана өвкирин авъясар хәд бәрх кергтә. Намрас авн хавр эклтл хәд бәрчкәд, хаврин эклцәр тендәс түүж һарһжах кергтә. Хөөдиг мәрн сар күртл тенд бәрж болхмн. Эс гиж тедн урһжах көк нохаг таслад, түүһарн ишкад үрәхмн. Тиигшгн төләд хөөдиг эртәр түүж һарһх кергтә. Кемр тиигж эн һазриг әс олзлхлә, әлстә һазр ясрулһна халхар кегджәх кедлмш дала нидчн күргшго.

Эндр мана әдл-ахус жил болһн кесг арвад миһн гектарт әлс бәрж зогсана. Тегәд ода әлстә һазрин аһу өсх биш темдгтә кевәр баһрад йовна. Сүл жилмүдин дотр хур-чиг орад, әлс зогслһнд ик нилчән күргжана. Дәкәд нег цөөкн жил йиртмжин ним бәәдл тогтхла, Хар һазр өңгән сольхнь лавта.

Сурвр: Хар һазрт бәәх хөөдиг тендәс һарһж эңүг «амрахмн» гиж ик кезәнәс нааран келнә. Зуг эндр күртл юн чигн кегджәхш. Тер мад һарһхла, эс гиж бәһрулхла тенд бәәх әмтн ю кехмб, район зураһан яһж күцәхмб гиж мана республикин һардачнр келнә.

Хәрү: Тиигж келдг әмтн бәәнә. Зуг тер хажәр тоолвр. Нег цагт Ставропольск крайин әдл-ахус әндәс 1 сай хә һарһж авсн биһмь хөөдиннь то бәһрулсн уга билә. Энд ода олн хөд борадлһна площадксар бәрж өскнә. Мана әдл-ахус чигн тиигж хөө өскж чадхмн. Тер цагт хөөдин то темдгтә кевәр бәһрштго. Энд бәәх әмтн болхла әлс бәрж зогсалһна кедлмшт олзлж болхмн.

Сурвр: Тана главкин өмн гиигн биш төр тәвгджанә. Энүг күцн хаһлхин төләд дала чидл, техник кергтә.

Хәрү: Үнәртнь келхд, мана өмн тәвгджах төриг хаһлхин төлад кергтә чидл бәәнә. Сүл жилмүдин дотр һазрин көрс ясрулх техник икәр оржана. Мана әдл-ахусар фитомелиоративн шин отрядмуд бүрдәгджанә. Иргин һазрин көрс ясрулхин төләд бидн Ленинә нертә селәнә әдл-ахусин науксин Цугсоюзн академьлә, Хальмгин научн учрежденьслә заллада бәрж үүлднәвидн. Эн иргин һазриг ясрулхин төлад Главвземпром маднд мөңг һарһж өгчанә. Үрднь малын хот белджәсн әдл-ахус одә әлс бәрлһнд олзлгджана.

Тегәд эн әдл-ахус өвснә эк тәрх 3 миһн гектар һазр әл-бод кенә, Кемр цааранднь чигн эн кедлмш тниг кегдхлә, Хар һазрин көрсн уданд татлго батлгдх зөвтә

Сурвр: Хар һазрин аһуд Дагестанск АССР болн Астраханск область һазрни ик аһу диг-даран угаһар олзлжана гиж әмтн келнә. Кедү гектар һазр әлнә медлл бәәнә? Терүг тедн яһж олзлжана?

Хәрү: Тана келсн чик Эндр Дагестанск АССР-ин әдл-ахус энд 210 миһн гектар һазр олзлжана. Тедн тенд олн мал бәрж тер һазрин көрсиг үрәжанә. Терүг ясх арһ хәәжәхш. Астраханск областин мелиоративн шин отрядмуд бүрдәгджанә. Иргин һазриг ясрулхин төләд Главвземпром мадн мөңг һарһж өгчанә. Үрдн малын хот белдхәс әдл-ахусиг фитомелиоративн шин отрядмуд бүрдәгджанә. Иргин һазрин көрс ясрулхин төләд бидн Ленинә нертә селәнә әдл-ахусин науксин Цугсоюзн академьлә, Хальмгин научн учрежденьслә заллада бәрж үүлднәвидн. Эн иргин һазриг ясрулхин төләд Главвземпром мадн мөңг һарһж өгчанә. Үрдн малын хот белдхәс әдл-ахусиг одә әлс бәрлһнд олзлгджана.

Тегәд эн әдл-ахус өвснә эк тәрх 3 миһн гектар һазр әл-бод кенә, Кемр цааранднь чигн эн кедлмш тниг кегдхлә, Хар һазрин көрсн уданд татлго батлгдх зөвтә

Сурвр: Хар һазрин аһуд Дагестанск АССР болн Астраханск область һазрни ик аһу диг-даран угаһар олзлжана гиж әмтн келнә. Кедү гектар һазр әлнә медлл бәәнә? Терүг тедн яһж олзлжана?

Хәрү: Тана келсн чик Эндр Дагестанск АССР-ин әдл-ахус энд 210 миһн гектар һазр олзлжана. Тедн тенд олн мал бәрж тер һазрин көрсиг үрәжанә. Терүг ясх арһ хәәжәхш. Астраханск областин мелиоративн шин отрядмуд бүрдәгджанә. Иргин һазриг

Энд бәәх әмтнә үгәр хәр һазрт олн әүсн ангуд бәәнә. Теән өдрәр әврәнь нүдт орж әмтнә нүднәс бултна. Болв нарн суусна хөөн олн әүсн ангуд нүкнәси һарч хот хәәнә. Сөөнин харһүт өлләж ичр-һүтгән геесн әмтн сөөнәр аңһучлна.

Теегән әрүнәр хадһлхмн

«Иртмж харлһн гидгтн—Төрскән харслһн болжана» (М. Пришвин)

Һучнднн инспекцин көдләч Ю. Вдовиченкон келсәр эн районд тиим әмтнә то бәһ биш. Нег үлү Артезиан поселкд бәәх әмтн өнгәр мах идхдан, түулан, аратын арсар ке-сәәхн кецтә, дулаһ махла, хүвц үйж өмсхдан дүрта. Тиим әмтн Черноземельск, Прикумск. Адык поселксар чигн бәәнә. Эн поселксар бәәдг «аңһучнр» ямаран чигн зөв үгаһар дүрдан олн әүсн ангуд хаж ална. Үлгүрнь, В. Н. Черношеков гидг күн аратын арсар махла, күүкд үлсин хүвцна зах үйлүл селкләһәр хойр арат алад бәргдв.

Зөв үгаһар аңһучлсндан эн 50 арслң ялд үнсн деерән, хойр арат алсндан 400 арслң шаһна кассур орулж өгв. Эңүлә нег селәнд бәәдг А. В. Мишенко гидг күн шовудын махнд йир дуртаһан медулв. Эн бас давсн намр хойр һалу болн 10 нүйс алсндан 50 арслң ял болн 440 арслң хавтхасн һарһж өгв. Эн аңһуч бү бәрх зөв болн путевк уга бәәж.

Воронилловин нертә совхозин негдгч тойгта фермд бәәдг М. А. Махмудов Дагестанас ирсн Г. Джамалутдинов гидг күүтә хоюрн нег гәрәс хаж авад бәргдв. Эн хойр тер гәрәс алсндан 415 арслң ял өгв. С. А. Цыганков болн Р. Х. Мурашев хойр бас нег гәрәснә мах идхәр аңһж йовад теду ялд унв. Хөөчир А. М. Мусакадиев, М. М. Мусакадиев болн А. М. Магомедов һурвн болхла нег гәрәснә төлә 465 арслига ялд унж.

Али болх йовдл. Хөөчнрт махн күртдго болхий? Уга. Тиигж келхлә килиц болх. Эн йовдл әдн өнгәр мах идхәр, ховдглад тиим йовдл һарһжана гих кергтә. Эдн цүһар эн районд аңглх зөв угаг медна. Ямаран чигн аңгиг, шовуг ямаран чигн зөв-арһар бәрв чигн ял өгх кергтә. Болв энд бәәх әмтн терүг сәәнәр медг бийнь аңгулын, шовудын мах идж, теднә арс, өрвлг хүлдж байжхар седдг бәәдлтә. Эс гиж тиим хажһр йовдл һарһшго билә.

—Мана районд жилин дөрин цагт аңнлһна зөв өггахш. Терүг цүһар медх әәвтә. Кемр аңнлһна диг-дара әвдәд арат хаж алсн күн —250 арслң, түула —65 арсли. күрн —100 арслң, гөрәсн — 300 арслң ял өгх зөвтә. Олн әүсн шовудын төлә чигн ял өгх кергтә. Ахрар келхд, мана районд аңһучлж байжнар гиж үхалх керг уга, —гиж Черноземельск района аңһучнрин инспекцин көдләч Ю. Вдовиченко кедһә.

Мана корр.

«Элиста» гидг путеводитель шидр би хүлдж авув. Терүнә зурад балһсна дорд үзгт бәәх Ярмарочн боодг көк өнгәр үзүлгджанә. Хойрдад тиим дегтр һарһгдсн цагт эн боодг терүнд үзүлгдхн уга гиж би тоолжанав. Тиим әәмшг айстан учрсн әәмшг биш. «Энергия» гидг научн-производственн негдлтнн филиалын тосхачнр әврәнь керглтин төлә ик турвагһар үс сорж авчана. Күхньсин төлә кергтә комбайнс боли мах керчдг машинис һарһдг заводын ул тосхнн төлә энд күүтә гидг хаһрлтс кенә.

Шидр Москвад йиртмж харлһна РСФСР-ин Государственн комитетин экономическ экспертиз эн заводын проектиг хәләһәд ним ашлвр кев. «Ямаран чигн әәмшгтә йовал учрв чигн эн алдид бәәх әмтнд әәмшгтә санитари-гигиеническ бәәдл учрашгон төлөд эн заводыг әмтн бәәдг гермүдәс уужмдан 900 метрт бәәх хойрдгч площадкд тосх кергтә. Завод тосхлһна болзгиг балһсна ус тетклһнә болн канализацин сетьмүдлә боли балһсна цевррлһнә сооруженьс шинрүллһна болзгла ирлцүлж тосхх кергтә».

Әмтн керглгг әдтавр һарһдг заводын проектиг ахр болзгт күцц белдж, йиртмж харлһна РСФСР-ин Государственн комитетин эксперт комитетин экспертизд хойрдад орүлж өгтхә гижанә. Тер заводыг балһсна дорд үзгәс талдан үзгүр һарһх төриг бәәрн органмуд хаһлх зөвтә гиж. Би йиртмж харлһна Хальмг АССР-ин Государственн комитетин медлл бәәх одна советин членв. Эн заводыг балһсна дорд үзгт тосхх керг уга гиж тоолжанав, юңгад гихлә, мана һазрт салькн оньдинд гилтә дорд үзгәс үлә.

Нәәмдгч, хойрдгч боли талдан микрорайодын әмтн дорд үзгәс салькн үләхлә, ки авч чадлго терә-үүдэн хаана. Юңгад гихлә. Элстин махна комбинат әврәнь какнсн үнрәрн балһсиг дарад майчкна. Заводын әмтн бәәдг гермүдәс 900 метрт холдулхмн гисн зәнг кениг чигн байрлулжахш. Астраханск газоконденсатн завод Элстәс 300 һар километрт бәәнә, тер бийнь терүнә хорта веществон үнр Элстд соңсгдна.

Эн заводыг эрк биш талдан һазрт тосхх кергтә. Эвнә төлә һарһгдсн 38 гектар һазрас заводын хорта утан һарх зөв уга. Энд сувсн бөөлжрһнә (смородина) урһц балһсна әмт байрлулх зөвтә. Энүр балһснд бәах 13 мнһ шахү машинә утанас көлтә өрүн-асхнд әмтн цевр аһар киилж чаджахш. Энүр күртл мана балһсна хаалһсас усн гүүдг канализац уга. Тегәд чигн Элстин болн республикин әмтн атмосферн аһариг бүрткж әмтнд медүлжәх кергтә гиж чаһ төр төвжәнә.

Биологическ науксин доктор Алексей Владимирович Яблоковин келсәр, һазр деер цутнь залһлдата. Үлллмүд альдаран чигн булгулгдх зөвтә, терүг йиртмж мадиас сәәнәр меднә. Йиртмж харлһна Государственн комитетин экспертиз: «Элстд токсичн үллллмүдиг дарж булгулгдх һазр уга. Тегәд эн завод токсичн үлдлмүдиг янж, альд булгулхинь документд үзүлх зөвтә» гиж заажана. Эннь А. В. Яблоковин келснлә ирлцжәнә.

...Мана балһсна дорд үзгн зон йир сәәхн, сонһн зон гих кергтә. Ярмарочн боодгин чаҗм ташуд суха (тамариск)-модна рощ үрһна. Терүнә болн «Водник» гидг санаторин хоорнд ик суудл бәәнә. Урдң энд уласи модд урһжала. Ода эдн хаҗсад үржәнә. Терүнәс хол биш урдң элс малтж авчаси карьер бәәнә. Терүнә эргл хараласин үр бәәнә. Зуни цагт энд эмин урһмл урһна. Бәәрн әмтн энд олн зүсн ноһа, тер дотр арслң алт (пустырник), ааһт, шар (бессмертник), әрвн (чабрец) боли талдан зүсн өвс хураж авна. Энд цаһасн өвсн баһ биш һазр эзлжәнә.

Талдан балһснд болхла заповедн һазрт хүврәчкәд нигән бәәрн сүрһульчирнг авч ирж соньмсулж таньлдулх билә, Зүг мана Элстд тиим арһ күн хәәжәхш, ә-чимән уга, Ә-чимән уга гиж келж болшго, юңгад гихлә, өрүн әртәс авн асхн ора күртл терүнд бульдозермүдин ә соңсгдна. Тенд ода гаражмүд тосхгджана. Энд-тенд машиһар авч ирәд хайчксн шег-бог үзгднә.

Тегәд би эн һазриг көк зонд хүврәх кергтә гиж тоолжанав. Энд ю чигн тосххмн биш. Энд бәәх әмтәхн үста хүлгудыг цевррлчкәд амрлһна зонд хүврәх кергтә. Цуг эн тоотыг мана балһсна бәһчүд күпәх зөвтә.

Г. КУКАРЕКА,
шүлгч.

НАРН СУУХИН КЕМД.

●ХАР ҺАЗРТ ТОГТСН БӘӘДЛД КЕН ГЕМТӘВ?

«Һарх күүһәр һал бичә түлүл»

Хальмгт бәәх әмтиг, нег үлү хальмг әмтиг. Хар һазрт тогтсн экологическ бәәдл ик гилгәр зоважана. Тернь чигн учртә, юңгад гихлә, мана ачнр, жичир мадниг тер һазриг тиигж үрачкәд, яһж эс «эмнсмн» гиж харах.

Эн һазр тиим аюлла харһжахл кен гемтәв? Миниһәр болхла, үрднь боли әидр мадниг һарджах әмтн әнүид гемтә. Холас ирсн улсар һалан түлүлчкәд, терүнә дуланд бийан зөһә бәәтл 30 һар жил нисәд давж одв. Эн давсн жилмүдин дотр Хар һазр алснд хүврв. Терүнд кениг гемшәхмб? Хамгин түрүнд эн райог кесг жилмүдин әрцнд һарджйовсн В. С. Березовский гидг күгемшәх кергтә.

«Һарх күүһәр, һал бичә түлүл» гидг үлгүр гүн учрта үлгүр. Эн районд нүүрт һарһсин төлә энд-тендәс ирсн әмтиг өргж, кесг хүлл келж бичж йовла. Эн районд жил болнн эчн хөн болһнас 150—160-д хүрһ авч йовсн хөөчнр цен биш билә. Үлгүрнь, Идрисов гидг хөөчин нерн холд күрч тарла. Тегәд эн хөөчиг Березовский партин райкомин членд, райоин Советин депутатд сунһж йовла. Тер «хөөч» совхозин отарт 680 әврәнь хә барҗасн болж һарла. Совхозин отарт болхла терүнәс цен хөн бәәсиь илгклә.,

Энд-тендәс ирсн әмтиг тиигж дүрднь төвд, далнала мал бәрүлдг бәәсмн. Терүнәс көлтә үрднь малнд байр-бахмж болжасн Хар һазр үржөдв. Яшкульск районд чигн тиим үлгүрмүд дала бйлә. Жилмүд давв. Хар һазр үрв. Ода «эмнх» кергтә. Дорас өсж йовх үйнгт биднэн һазрит урдн бәәдлинь тогтачнад үлдәх зөвтавидн. Эн көлмшиг-түүдүлх кергтә, эс гиж оратж одхвидн.

Онларуллһна эн цагт урдиь көлжасн хүдлч, хүлхач әмтнә ормд, сүрһульта, медрлтә, зөргтә бәһчүд иржана. Миниһәр болхла, эдн байжхар ирсн әмтиг дөңхн уга гих-ицл бәәнә. Шин һардачнр ирсн әмтәр һал түлүлхн уга гиж би, медәтә малч, саннав. Кемр бидн төрскн һазран эсхармнхла, кен терүг хармихмб?

Б. БЕЛЕЕВ,
Приозерн районд «Садовый» совхозин малч.

ЭЗНИ КЕВӘР ОЛЗЛХМН

Шидр барт «Союзин ССР-ин болн союзн республикудин һазрин туск законодательствин үлгидг документин проект барлгдла. Тер проектәр өргн күүндвр болх зөвтә. Орн-нутгин экономик батруллһна болн делгрлтин: улсин бәәхтә бәәдлжирһлин кемжә өөдлүлхин төлә селәнә әдл-ахүн производствиг интенсификацлх төр эн проектд тәвдҗәнә. Һазрин туск закана проектд нүрһлә экономическ төрмүд хәләгджах бийнь, терүнд һазрин көрсиә чинр өөдлүллһнә, терүг әрвнәр ол злхин туск төр баһ биш орм эзлжәнә.

Мадниг, һазрин көрс шинжләчнриг. Һазрин көрнгиг эзни кевәр әрвнәр хәрлһна туск закана проект икәр соньмсулжана. Эн төр энд бат орман олж, яһад гихлә закана проект белдллһнд һазрин көрс шинжләчнр-номтнр түрүн болҗ орлцсмн. Экологическ бәәдл хәрлһна һоллгчнь һазрин көрс харлһна төр болжана. Тегәд ода номтнр производствд селиг өгхләрн өмнән чаһ нек вр төвх зөвтә. Өдгә цагт номтнр һазрин көрс шинжлхләрн, делкән экологическ бәәдллә залһлдулж шинжлх зөвтә.

Өдгә цагт һазрт эзн уга. Шин закан эмтн бәәх һазртан эзн болх зөвтә гижанә. Болв һазр государственн, эс гиж онц эздүдин болхнь медгдәд уга. Закана проектд ведомствст һазр эдлх зөв өгхмн биш, зүг Советмүдит өгхмн гисн үгмүл чик гих кергтә. Советмүдин медлл һазр һарһж өгхлә, теди һазр чинәр олзллһнд оньган өгч. экологическ бәәдл хәрлһнд түсан күргхнь лавта. Дәкәд болхла. Советмүд һазриг олзлжах әдл-ахүсас мөнг авч, тедниг һазр чикәр олалдг дасхх зөвтә. Һазр эдллһна һоллгчнь һазрин көрсиг чикәр, әрвнәр олзллһн. Һазр олалснас иштә эмтбийдән кергтә хот-хоолын 90—98 процентиив һарһж авна. Эннь чиинүрәр тоолхла. Дәкәд болхла, белков хотын 85 процентинь авна. Өдгә цагт эмтн һазрас цугинь авхар седнә. Нег үлү нәәмәллачнр тиигж нег, мөслгч ухатаһар һазриг диг-даран угаһар услж, удобрень орулж, хаһлж, мал хөрүлж үрәжәнә. Дорас өсж йовх үйнгт ямаран һазр үлдәжәхән санжахш.

Мана республикин һазрин көрсн йир мү бәәдлд бәәнә гих кергтә. 3 сай 384 мнһн гектар малын идгәс 1.5 сай гектарнь үрж одсн һазр. 560 мнһн гектарнь әлсәр даргдж одв. Сүл жилмүдин дотр эн жил болһн 20 гектар һазр әлсәр даргдна. 33,3 мнһн гектар тасрхан уга услгддг һазрас 33.7 мнһн гектарнь давслгдад үрж одсн кевтнә. Терүн деер Ижл-Чөһра усна цүвг тосхна гиһәд 8.0 мнһн гектар һазр үрәгдж одв. Зүг эн һазр үрәлһнд һазрин көрс шинжлачнриг гемнх керг уга. Иим һүндлтә йовдл һарһхларн номтнриг дуудхш. Һүндлтә йовдл учрачкад номтирла селвлцнә. Иим йовдл һанцхн мана республикд учрна гихлә хаҗһр. Энүнә тускар һазрин көрс шинжлачнрин 8-ч Цугсойзн съездд Сиврәс. Украинәс. Дундын Азяс боли талдан регионмудас ирсн номтнр һүндлтаһар келлә. Ик чинртә проектс белдхләрн һазрин көрсиә тускар кел чигн урдаснь ухалхш. Әмтн һазрас шүлүһар олз авз арһ хөөхәс биш нань юм ухалхш.

Мана һоллгч зөөриг — һазрин көрсиг цааранднь тиигж диг-даран угаһар олзлхла. һазриь бәәдл ямаран болхнь медгджәнә. Тегәд һазр хәлһна шин закан һазриг күн бишәр олалж экологическ аюлас харсж чадхий? Һазрин көрсн нинлж тогтсн, зөвәр кавжрта биологическ систем. Тегәд эн тасрхан уга оньг болн бүрткләһ кенә. Ода һазрин көрс тоод авч харлһна научн-производственн-цергллт кергтә. Тер цергллт һазрин көрсиг чинрәрнь йилһж үнлх зөвтә. Һазриа көрсиг шинжлж, терүг харсх керг-үүлвүмүд белдх зөвтә. Эн тоотыг күцәхин төлөд һазрин көрсиә государственн цергллт кергтә. Тер цергллт гидрометрическ цергллт мет үүлдх зөвтә

Һазрин көрс шинжлачнрин съезд деер тер цергллтсиг селәнә әдл-ахү химизацллһна зональн станцсин үл деер бүрдәх кергтә гиж номтнр келлә. Терүнд государственн статус өгх кергтә. Тиим цергллтс цуг төрмүдиг тоомертаһар хаһлх. Эс гиж цуг төрмүд үрдк көварн үлдхнь лавта. Эн цергллтсин тускар һазрин көрс шинжлачнр номтнр ик кезан-кезанәһәс нааран йелла. Өдгә цагт эдйә келсн үтмүдиг «деер» соңсси бәәдлтә Ода тиим цергллтс шивилизовани боли һүврәгч делкән орн-нутгудар үүлднә. Тегәд чигн тер орнутгуд бийнь бийан хот-хоолар тетскн чадна.

Һазрин көрс шинжлачнрин Цугсоюзн общественн Хальмг аяглн нери деерәс һазрин туск закана проектд һазрин көрс шинжлачнрин государственн цергллтс бүрдәх селвг орулж өгглнә. Терүг дахүлж эн органа юридическ зөвнь цәлһгч документ белдх кергтә. Зүг тер цагт бидн мана һазриг чинәр, эзни бәәдлтаһар олалж чадхвидн.

Л. ТАШНИНОВА.
СССР-ин науксин Академин һазрин көрс шинжлачнрин Цугсоюзн общественн Хальмг аглн ахлач, биологическ науксин кандидат.

«Хальмг үнн—90»

ҮНН-ЧИК БӘӘДЛ ҮЗҮЛХМН

Илднь келж медүллһнә болн демократизацин цагт редакцин коллектив умшачнрла селвлцж, теднә тоолвриг медх күцл тәвжәнә. Тегәд чигн урһсн жилин эклцд «Хальмг үнн» газетин анкет зарлгдсмн. Давсн сарин эргцд анкетын сурвәрмудт дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд, багшнр, нань чигн шунмһа умшачнр хәрү өгв. Тер бийнь жирһлиннь дамшлтарн, эврәннь санан-седкләрн олн әмтнлә хувалцж, дорас өсжәх бәһчуд сән-сәәхн бәәж жирһхин төлә цугинь кеж йовх ветеранмуд ода чигн бәәнә. Теднә негнь Ольга Манджиевна ЯШКУЛОВА. Бәһ цагтан педтехникум төгсәһәд багшлж йовсн күн төрскн келән, келн-әмтнн тууҗиг сәәнәр меднә. Пенсьт һарсн бийнь эн Пальмовин нертә хальмг краеведческ музейд арһ-чидләрн көдлж йовна. Дәкәд болхла Ольга Манджиевна мана газетин шунмһа умшач. Медәтә эн күүкд күүнә ухантоолвр, селвгүд дөн-тусан күргхнь лавта. Иим цәәлһвр өгснә хөөн «Хальмг үнн» газетин анкетин сурвәрмудт О. М. Яшкулован өгсн хәрү барлжанавидн.

1. «Хальмг үнн» газетиг насни туршарт бичүлж авад умшж йовнав. Сүл цагт газетин өнг-зүснь ясрад, олнд таасгдад, чинртә төрмүд тәвжәх статьяс барлгджана. Түрүн зерглән «Хальмг кел дастн», «Улсин цецн булгас», «Бичкдүдин шүһу» гидг әнгст бәәх материалмудыг соньмсж умшнав. Дәкәд мана келн-улсин туужд учрсн күнд йовдлыг сергәһәд бичснь нанд таасгдна. Терүг мартх зөв угавидн. Энүнлә зергләж түрү-зүдү үзәхәх мәдәтнрин, бичкдүдин тускар көкәр әс мартсн сән болжана. Ахрар келхлә, иим материалмуд таасгдна.

2. Әс таасгдсн юмн гиҗ уга. Тиим күцл тәвлго барлгдсн материалмудыг цугинь гишң соньмсж умшнав. Күч-көлсч коллективсин күцәмждл, төрскн культурин, хальмг келнә делгрлтд байрлнав. Энүнә тускар газет тасрхан уга бичнә.

3. Ондаруллһна йовудыг газет арһ-чидләрн үзүлжәнә. Улгүрнь, Хальмгин улсин фронтын тускар бичсн материалмудыг соньмсж умшув. Газетд барлгдсиг умшад шинжлхлә, теднә әлчнриг соңсхла шинәс бүрдҗәх эн организац үнн-чик төрмүд тәвжәнә. Юм медәд уга бәәж эн организац бүрдәлһнд боомтг учражах йовдлыг бурушажанав. Һанцхн эн төр тәвснд газетд ханж болхмн. Мана коллективд чигн ондаруллһна тускар күүндвр һарна. Эврәнь халхас бидн терүг дөнҗәнәвидн.

4. Хальмг күүнд «Жаңһрас» үнтә юмн уга болх. Тегәд чигн «Жаңһрин» 550 жилин ончта өөнд нерәдгдсн материалмудыг олар барлх арһ хәәх кергтә. Номтнрин олн статьяс деер «Жаңһр» медлг, умшдг әмтнлә харһад теднә тоолвриг олнд медүлх кергтә. Бәһ наста жаңһрч Каруевиг соңсад бәәхлә, Шавалин Даваг дураҗ дуулсн болж медгдна. Эн төриг журналистнр һол оньгтан бәрх, гиҗ сангдна.

5. Хальмг үлсин тууҗин, төрскн келнә тускулм сән статьяс барлгдхиг күләжәнәв. Үнн-чик бәәдл үзүлжәх, бюрократизмиг бурушажах, өрөвч седклин сана зүүлһжәх материалмуд газетин халхст бас бат орлгдсн олх зөвтә.

6. Келән сәәнәр медлг аав-ээжнрнь ачнр-жичнртән дасхҗ йовх зөвтә болжана. Гертән чигн, көдлмштән чигн хальмгарһар күүндх арһ хәәхмн. Эврәһәрн күүндхлә ямаран сәәхн, тааста болна. Тер цагт хальмг келәр һардг газетиг өрк-бүл болһн бичүлж умшх. Ода болхла әмтнлә харһад, күүндәд цәәлһврин көдлмш кеһәд ардаран цухрхмн биш. Юңгад гихлә, сүл цагт әмтн төрскн келәрн соньмсад газет умшжана. Эн туст әмтнә санан-седклиг өргх арһиг алдхмн биш.

7. Өнг-зүснь му биш. Зуг хадһлсн зәрм стәтьяс билрж одад бәәнә. Барин халхиг ясрулх кергтә, гиҗ санжанав. Зәрмдән зургуд муухәр һарна, үзгүд билрснд умшхд күнд болна.

8. Газет цаглаһан ирдго йовдл учрна, терүг үлдәчкәд йовж оддгнь чигн бәәнә. Болв иим йовдлмуд ховр, гих кергтә. Тиим юмн бичә һартха гиһад пошт тәвдг сән яршг келгүлж авв. Ямаран юмнд чигн эзни хәләвр кергтә. Бичкн болвчн эн почтальонмудт дөн.

Редакцин гиич

ИРГЧИН ТУСКАР УХАЛХЛА

«Биди, һазр деер бәәх улс, йиртмжин ке-сәәхнәр болн өврмҗәр бахтнавидн. Һазр планет — мана цуг улсин гер, әмтә цуг тоот бәәдг бәәрн. Болв биди күүнә болн әмтә цуг тоотын һазр деер бәәлһнә таалыг цаг ирвәс мууруллад бәәнәвидн. Цецгәржәси тег әжго кедәд хувրна, атмосфер буярджана, һол тенгс хойр хордуллгжана. Һазр планет әврән әмнм аврти гиҗ мадниг суржана» — гиҗ эргидк йиртмжиг харлһна болн әмән аврхин төлә делгрлтип глобальн форумд орлцачир батлж авсн Һазр планетин туск Пактд келгджәнә. Эн форум Москвад тууда сарә нег долан хоңгин эргцд болла. Элстәс эн форумд лам РИНЧЕН ДАГВА йовла. Форумд хәлгдсн һол төрмудин болн нань чигн кергудин тускар мана күүндвр болла.

— Форумын һол төр ямаран болла?

— Өдгә цагт йиртмж харһна бәәдл цуг улсин үүмлт үүдәжана. Авлт утаһар һазрин керегиг әдлсна аштчикләг болшго әмшгтә бәәдл мана планет деер үүдгджәнә. Тегәд чигн 1986 жил США-д Территаун гидг бичкн балһснд түрүн болж форум цуглрла. Парламентариймудин болн шажна лидермудин форум гиҗ эн нерәдгна. Һазр деер күн бол һна болн әмтә тоотын бәәдлжирһлиг хадһлһна төриг эдн тәвжәна. Цуг чидлмудин негдлһн эн күчр-күнд төриг хәһлһна төлә кергтә болжана. Тоолврарн хувалцад, нег платформ һарһлһн һол күцл болжана. Эн платформин үл деер форум правительствен болн тиим биш организмуд НПО-н әкг тосххар бәәнә. Эн объектсин проекте болхла әдрин нечтвр

келнәс орчулгдсн била. Тегәд чигн бидн эврәннь кезаңк культуран мартлго, терүг дәкнәс үүдәх зөвтәвидн гиҗ тоолжанав.

Хальмг хурлыг шинәс тогталһн нег жилин керг биш. Биди ода һол оньган бәһчудт өгхвидн. Теднәс эрт биш бурхн-шажнд шүтдг улсиг кехәр бәәхшвидн. Һолдлгч мана керг — телнд шаршавдын йоста сурһмж өглһн мөн. Хурлын шин комплекст спортивн комплекс чиги тосхж болжана гиҗ санжанав. Дорд үзгин бөк барлдлһна, у-шуи боли нань чигн янзин цикл бүрдҗ болхмн била. Хальмг аңъяста хувцна модын цүткли чиги эн сежж болжана.

Форумд болжаси кемлә бидн Китдин посольствд одлавидн. Элстд жил хооран хурл секгдсн тускар келүв. Китдин Лавранск хурлын алчлә таньллувидн. Буддийск хамгин ик хурлмудын негнь эн болжана. Минь һар күн энд бәәна. Кесг жилин туршарт түрүн болж Китдәс гелуюпанск (мана бурхн-шажна школын әлч) Москвад ирв. Теднә хурлла биди залһлдаһан бүрдәхәр седлавидн гиҗ би келлав. Мана хо-

Спортивн таавр

8-ч ТИРАЖИН ПРОГРАММ

(Лу сарин 24-25)

Шайбта хоккейәр СССР-ин чемпионат.

Ах лиг. Лу сарин 24 (бембә өдр).

1. «Спартак» (Москва) — «Сокол» (Киев)
2. «Динамо» (Рига) — «Крылья Советов» (Москва)

Лу сарин 25 (нарн өдр)

3. «Динамо» (Москва) — «Химик» (Воскресенск)
4. «Торпедо» (Горький) — «Динамо» (Минск)

Футболар Италин чемпионат. Лу сарин 25 (нарн өдр)

5. «Асколи» (Асколи) — «Аталанта» (Бергамо)
6. «Сампдория» (Генуя) — «Фиорентина» (Флоренция)
7. «Ювентус» (Турин) — «Генуя» (Генуя)
8. «Болонья» (Болонья) — «Лацио» (Рим)
9. «Рома» (Рим) — «Милан» (Милан)
10. «Интер» (Милан) — «Наполи» (Неаполь).

Футболар Испанин чемпионат. Лу сарин 25 (нарн өдр)

11. «Осасуна» (Памплона) — «Атлетико» (Мадрид)

Багшнрт өгчәх дең

ШКОЛЫН ТЕАТРТ чадсарн бас иим наад белдәд, үзүлж болхмн. Школдан янж кеж үзүлсән Хальмг АССР-ин школын ачта багш М. Б. БОДЖАЕВА цаарандынь бичжәнә.

Зүржә, кеж, уйж белдсн тоот:

1. Юмна түрүнд хальмг келәр һарсн эс гиж орс келәр һарсн «Жаңһрас» Владимир Андреевич Фаворскийин зургуд сәәнәр хәләһәд, баатрмудын хувц-хүнринь, зер-зевинь, өлг-әдинь, күүкд улсин хувц-хүнринь ямаран ончтаһинь темдглж авхмн.

2. Диапроекторар «Жаңһрас» зургуд үзүлх.

3. Жаңһр, Алтн Чеж, аһ Шавдл һурвнд ширәс кех, ширә деернь делгх кевсмүд кергтә болх.

4. Боорцг, мах тәвх, цә кех аһ-сав.

5. Залу күүнә, күүкд күүнә өмсх бүшмүд, бүс, һосн, махлас.

6. Баатрмудын зер-зев: жид, үлд, халхц.

Негдгч әңгнь

Кәшг секгдснә хөөн сцен деер наад йовулгч күн һарад иигж келнә:

«Хальмг әмтнә тууль-тууж, үлгүр дотрас урн сәәхн үгәрн, уха өггч сурһмжарн үлгүр болгчнь «Жаңһр». Баатрмудын орн-нутгнь — «үкл уга мөнк, үрглж хәрн тавн насни дүрәр бәәдг әмтстә». Дәәсн ямаран күчтә боля чигн хальмг баатрмуд аштнь диилнә. Тегәд чигн мана баатр генерал Ока Иванович Городовиков иигж келсмн: «Биди, хальмг бичкдүд, хаврин асхнд инкә герт цуглрад, жаңһрчиг соңсхларн, кииһән авдго билә-видн — теду дүңгә сәәхнәр жаңһрч кәәнә цагин баатрмудын тускар, «тер сәәхн цагин тускар, баатрмудын әермг үүлдврин тускар келж өгдг билә».

Сценә ик әрсәс диапроекторар ихдулсн «Жаңһрин әклцъ гидг бөлгин зург үзүлад, наадан әклх.

Арвн хойр баатрмуд суущхана: дееД бийдынь Жаңһр, барун бийдынь Алтн Чеж, дүн бийдынь аһ Шавдл, дарунь Хоңһр, нань чигн баатрмуд суущхана.

Эдн хооридан күүнҗәнә. Жаңһр, Алтн Чеж, Күнд һарта Савр, Санл баатрмуд һаната тәмк тачана. Өөрнь бәәсн әмтн цә үүсн болддад, һартан аһ бәрсн, бас хооридан ю-бис келсн болад сууна. Домбр цоксн э соңсглжана. (Петр Чойкушов композиторин музыкальная картинка «Степь», «Родные напевы» пьес. «Фантазия на темы калмыцких мелодий для большого эстрадного оркестра» гидг көгжм пластинкд бичәтә бәәнә, тегәд эдниг бас олалж болжана).

Нәрн Улан орж ирнә. Энүг онһиж күн бәәхш. Нәрн Улан әмтн заагт одад сууһад, бас һартан аһ авад, юм үүсн бәәдл һарһжана. Тиигчкәд босад, ширә деер сууси Жаңһрин өмнәһүр йовднижаһад келжәнә:

Мана арг Маңзин Буурлта
Әәх догшн Манна хаана
зәрлг билә:
Әл дунлан уннав.
Амр гихинь соңсув,
Арнал Зеердән өгтхә гилә.
Аһ Шавдл хатнь
Хан күүнә күүкн гихиг
соңсув.
Аһинньһар деер ус
келгнәв, —
Өттхә гилә.

Хойр холван үлү амрч
билә.
Тер бийнь
Әм арһлж
Әрә һарла
Та ода чаднуйт, утайт
гиж саннав.

Хоңһр:
Алдр богд Жаңһр,
Сурулсинь өгий гисн үг
билтәл?
Хәр һарч оч
Арһсн, түләнә күн болж
заргдхин орнд,
Әгр Хар булгин көвәд
Ааһ цусан асхлцнав.

Нәрн Улан:
Сурулсн үгиң хәрүһинь
өгтн,
Эрт хәрнәв!

Жаңһр: (цуг баатрмуд талан хәләһәд, юм ухалсн бәәдл һарһна).

Арслңгин Арг Улан Хоңһр Арг Манзин Буурлта ээх догшн Маңна хаанла бәәр бәрлдсн бөлгәр наад тәвлһн

Мажмин шар дольганас
дүңгһр,
Мандлн һарх нарн мет,
Орчлгин сәәхн Минълн
гинә.
Хәрәс гиич ирхлә,
Әркн сән сөкүән кенәв,
Өттхә гилә.
Санлын Буурл һалән
күлгиг
Эвтә гиж соңсув.
Адуни манад кергтә, —
Өттхә гила.
Арслңгин арг Улан
Хоңһриг,
Әркин сүүрд шаарһл
гихинь соңсув,
Түүгәрчнь ахү кехшв,
Хәрин ик һазрт
Зарлг зарцан кенәв. —
Өгтхә гила.
Эн тавн юмиг
Эс өгдг юмн болхла.
Эсрң үр сарин нәәмн шин
өдрәс
Давуллг юмн болхла.
Арвн һурвн бүм цергәр оч
Арг Бумбин дала гидг
далаг
Ширгәһәд
Бурхн, шажнасчнь
Хаһцулнав би гилә», —
гиж келв.

Эзн Богд Жаңһр:
Күүкән Алтн Чеежм,
Селвгән өгит,
Өгхлә яһна гилт,
Өгл уга бәәхлә яһна гилт.

Күүкән Алтн Чееж:
Нир болнуй, угай гиж
бәәнав.
Эцк хаанти хәртәлән
Хар мөрнь долатад,
Арг Маңзин Буурл үрә
цагт.
Әәх догшн Манна хан
долата цагт
Догшн ик бәәр бәрлдсн
билә.
Эцкинтя хар мөрн
Әрә совшлһта һарла.
Үзң алдр хаана бийнь
Һурвн, дүн шавта,
Әрә һарсн била,
Арг Маңзин Буурлнь
Догшн Манна хан бийнь
Үзң алдр хаанд орхнь
арһта һарла.
Тана эцкти танд орхнь
Сурулсинь өгнәв,
Шавдл хатнд әәв келтхә,
Минъьян, Буурл Һалән,
Арнал Зеерд,
Эн һурвн юмиг йовулнав,
Күчтә маңнс Хоңһриг
Повулж болш уга,
Әәрән бийнь ирад, автха.

Нәрн Улан:
Хәрж хәрүһән өгнәв.
Менд бәәтн.

Жаңһр:
Хоңһр, мини әәв гисиг
Чи юңгад буру гинәч?
Арвн хойр болкгудм,
Үүт бәрәд күлж өгтн!

Баатрмуд: (цуһар босна, зуг Жаңһр, Алтн Чееж, Санл, Хоңһр, Шавдл тавн суущхана. Цуһар дегц келнә).
— Зөвтә, Жаңһрин келсиг
Яһад бурушанач?
Бәрж күлхмн әнүг.

Санл: (босад, һаран ергад).
Баатрмуд, болһатн
Би күллцхшв,
Шавин амар кегдсн
Шалгг арвн хойр бидн
Әм кегдж андһаран.
авлцлавидн.
Арвн хойр күн
Хоңһриг бәрәд авад
ирхвидн.
Муурад ирхләрн,
Хоңһр маниг дуулн уульх.
Тиигхлә тер андһар
авлцгеан санад,
Өөрән бәәсн арвн хойр
бодигиг,
Ора деегүэ шинхә,
Үнәр дарж чадш угав.

Баатрмуд:
Биди чигн үнәр дарж
чадш угавидн.

Санл: (босад)
Шүлүн орһдулл һар.

Хоңһр:
Баатрмуд, сууцхатн
Би һанцхарн йовад.
Әәх догшн Манна хаанла
медлцад,
Түгинь авч иржж
Жаңһриннь үүнд өлгхв.
Намаг удад бәәхлә,
Эркүһин цаһан уульн
Бедур күйовултн.
(Кәшг хаагдна).

ХОЙРДГЧ ӘҢГНЬ

Хортна церг аашна. Теднә бара үзәд, Хоңһр чиңнә. Хоорндан күүндә:

Маңна хан:
— Шикр далан көвәд
бәәсн
Ширүгтн нүтг би дәәлнәв.

Нәрн Улан:
Киитн Хар теңгсин көвәд
бәәсн
Гүзән Гүмбиниг би
дәәлнәв.

Шовт Хар:
Хоңһриг әмдәр кел бәрәд,
Гернәл хатынь олад авнав.

Йовулгч күн: Эн үг соңсси Хоңһр, цергин өмн йовсн тугчинь цокж уңһанад, тугинь булаж авад, һарад зуль, Минъянд туган өгәд, Жаңһрин орнд йовулна, бийнь хәрү хортнла ноолдна. Хоңһр һанцарн ноолджахла, Жаңһр баатрмудтаһан ирж нөкд болв.

Жаңһрин баатрмуд, хәәкрлдһә:
Мана әзн богд Жаңһр
Бәрсн күүһән алддг уга
билә.

Хортна баатрмуд: Мана хан күүдлхләрн бәрә ямр күдр болв чигн хуг татх.

Йовулгч күн: Хортыг дилә, Жаңһрин баатрмуд байр кецхәнә.

ЬУРВДГЧ ӘҢГНЬ

Цүһар түрүнк һарцла әәл, байр кежәцхәнә, күүкд Леежнә Цернә «Сәнгин дууна» айсар иим үгмүд дуулад цә бәрүлж өгцхәнә, баатрмуд чиги дуулцхана.

Ширә эргәд сууһитә,
Уух изәнтн элвг-лә,
Мана баатрмуд авитә,
Эн сәнган эдлитә.

Санл:
Мана Хоңһр хортн ик
күчтә
Болә гиж сүрдлг уга күн.

Баатрмуд:

Баатрмуд: Тиим, тиим!

Санл:
Баатрмуд, Хоңһран
йерәһәд
Эн хотан әдлцхәй!

Жаңһр: Мана Алтн Чееж, йерәтн.

Алтн Чееж:
Ар Бумбин оран
Оньдинд дуудулж
Эн кенә ормб. — гихлә
— Алар Жаңһрин орн,
— гиж тууртха!
Эн баатрмуд оньдинд
диилвртә йовтха!
Энкр мана баһчуд, эн
Бумбин оран әллж,
Элвг сән нерән делгрулж
йовх болтн!

Баатрмуд:
Тиигтха, тиигтха!
Жил наси хойран
Жидин үзүрт өлгий,
Жилә бах хойран
Һанцхн Жаңһртан өгий.
Улаһад ирсң
Заагин улан төмрәс бича
әй.
Эн йовх бидән
Буру уга зөвәр өөгрий.
Цүһар хот-хоолан үүцхана, ик шүүгата, байрта бәәцхәнә.
(Кәшг хаагдна).

Цуг күүнә зөрөнь өөгшгр умшхларн медх. Эн юңгад гихлә, эс орсн хүвинь үзүлхд күчр. Сурһульчирт күнд болх. Сцен кеерүлх дала зургуд кергтә болх, тиигчкәд дасх үгмүдыь чиги дала. Һоллгчнь деер өггсн тасрхад орв, боли текстас невчк сольврта орм бәәнә, тернь бас школын театрт амр болх гиһәд, орулгсн юмн, эн дала хажһр өгшго гиж санжанав.

ергидг йиртмэиг харлина болн эмэн йирэин тэвэ дэртэн глобальн форумд орлцачир батлж авсн Ьазр планетин түсх Пактд келгджэнэ. Эн форум Москвад туула сарь нег долан хоңгон эргцд болла. Элстэс эн форумэ лам РИНЧЕН ДАГВА йовла. Форумэ хэлэгдсн йол төрмудин боли нань чигн кергудин тускар мана күүндвр болла.

— Форумин йол төр ямаран болла?

— Өдгэ цагт йиртмж харһна бэадл цуг улсин үүмлт үүдажэнэ. Авралт үтаһар Ьазрин керигиг эдлсна аштчиклж болшго эамштэ бэадл мана планет деер үүэн тиижэнэ. Тегэд чиги, 1985 жил США-а Территауи гиэг биичи балясна түрүн болж форум цуглрла. Парламентариймудин боли шажна лидермудин форум гиж эн нерэдгэнэ. Ьазр деер күн болһна боли эмтэ тоотын бэадлжирһлиг хадһалһна төриг эдн тэвжэнэ. Цуг чидлмудин негалһн эн күчр-күнд төриг хадһалһна тэлэ кергтэ болжана. Тооливарн хувалцад, нег платформ һарһлһн йол күцл болжана. Эн платформин ул деер форум правительственн боли тиим биш органмудт эврэнһ селвгэн егнэ. Ямаран чигн шин технологическ проект гүйанностин, эрвэч седклин шүүвр давж һарх эвтэ. Тернь Москвад болсн форумин түрүн селвг болжана. Кемр экологическ хадхар шин проект тэвжэх некврлэ эс иралцахлэ, төрүт эдлврт орулх эвв уга болжана.

Ташр биан эндрклэ эдлэр Ьазрин керигиг олалад бэахлэ, урһц өгдг цуг Ьазрин нүрвна хүвнь арвн жилд эрозьд диилгдэд үрхмн, 2000 жил күртл ода бэах эмтэ организмин нег сай шахү эүсн үга болж одхмн. Нег жувад икдсн эмтнэ то шин керн керглх.

Эн аюлас урдасһь гетлглһна төр глобальн форумин йол төр болжана. Мана хүүчн хэлэцүүлэг ондаруллһнд форум цергжэнэ. Бүрхн-шажна болн политикин үүдэчнриг Ьазр деер бэадл-жирһлиг харслһна тэлэ эн орлцулжана. Түрүн саамд эдн эдл биш тоолврта бэалэ. Сенаторууд, политикуд шин закад тер дарунь тогталһиг некжэлэ. Бүрхн-шажна элчнр болхла хамгин түрүнд күүнэ шагшавдын, сурһмжллһна төрмүдт оньган өгчлэ. Дэкад форумин йовудт цут орлцачнр негадг, тедниз өмн бэах йол төрмүдиг йилһэд, селвгүд егв.

ООН-а медлд ода күмнэмтнэ эминь авралһна сан бүрдэгдсн бэана. Форумэ һарһсн селвгүдиг эн бас оньган авч орн-нутгудын правительствт эанллһ кенэ. Ода промышлени цуг технологийиг өдгэ цагин некврлэ нрлцуллһн хамгин йолдгч неквр болжана.

Эмтнэ то шкар өслһн бас үүмүлжэнэ. Мана республикнд болхла, эмтн, кезлмцүч чидл күртжэхш. Йоста экономик манад тогтад уга. Тегэд чигн мана Ьазр деер атомн электростанц Ижл-Чойра цувг. «Энергия» НПО-н өкг тосххар бэанэ. Эн объектсин проектэ болхлэ өдрин некврлэ төрүц ирлцжэхш.

Шагшавдын экологин тускар ода үг һарчана. Шагшавдын халхар кергтэ сурһмж, культур уга болснас келтэ бидн тиим күүнд керг уга проектс һарһжанавидн. Бедүн улсиг ода шинэс сурһмжлж болшго, тегад ода бичкдүдин чик сурһмжд йол оньган мадад өгх кергтэ.

Деед үзгин орн-нутгудт ода экологическ бандитизмин төрмүд эмтиг үүмүлжэнэ. Ик концернс, заводмуд хорта үлдлмүдэн нуувчинэр тенгст эс гиж йолд һарһж хайна. Энүнэ өмнэс тенд шишлң занад батлгджана. Эн туст бүрхн-шажна элчнр ик нилчэн күргх эвтэ. Мадад эамшиг үүдажэх аюлын тускар эдн чонжд, ирдг эмтид медүлх эвтэ. Тиигчкад энтн цаг зуурин керг биш. Өдр болһн шажна элчнр эврэнһ даалһврэн күцэх эвтэ. Талдан орн-нутгудт эн авъяс сээнэр хадһлгдсн бээна. Манад болхла хүрлмүд эндр өдр төрүц үлдсн уга. Тегэд чигн хальмгуд эврэнһ келэнк авъясан, шагшавдан геежэнэ. Терүнэ ашт хальмг келн чигн мартгджана. Элст балһснд бэнчуд, дүндын наста эмтн чигн эврэнһ төрскн келэн-мүүһар медэнэ. Эс гиж төрүц келж чадхш. Мана бэадл-жирһлин йовш, мана түүж йирин кевэр биш, болв, өсрэд, чочад, тегш-төвкүүн бэадл үгаһар делгрсна ашт бидн эндр тиим бэадлэр нрлэнэвидн.

— Авъясиг шинэс тогталһна тэлэ ямаран үүлдвр күцэхэр бэлэт?

— Эн жилэс авн бидн келэнк хальмг-тод үзгиг эмтнд засххар бэанавидн. Даана өмн эн тод үзгэр газетмүд болн журналмүд һарчала. Хальмг келнь фонетиклэ эн бичг йир сәэнэр нрлцжэнэ. Эн үзгэр медицина, математикин, астрономийин халхар кесг үүдэврмүд бичгасн болн талдан түскар эдн чонжд, ирдг эмтид медүлх эвтэ. Тиигчкад энтн цаг зуурин керг биш. Өдр болһн шажна элчнр эврэнһ даалһврэн күцэх эвтэ. Талдан орн-нутгудт эн авъяс сээнэр хадһлгдсн бээна. Манад болхла хүрлмүд эндр өдр төрүц үлдсн уга. Тегэд чигн хальмгуд эврэнһ келэнк авъясан, шагшавдан геежэнэ. Терүнэ ашт хальмг келн чигн мартгджана. Элст балһснд бэнчуд, дүндын наста эмтн чигн эврэнһ төрскн келэн-мүүһар медэнэ. Эс гиж төрүц келж чадхш. Мана бэадл-жирһлин йовш, мана түүж йирин кевэр биш, болв, өсрэд, чочад, тегш-төвкүүн бэадл үгаһар делгрсна ашт бидн эндр тиим бэадлэр нрлэнэвидн.

— Авъясиг шинэс тогталһна тэлэ ямаран үүлдвр күцэхэр бэлэт?

— Эн жилэс авн бидн келэнк хальмг-тод үзгиг эмтнд засххар бэанавидн. Даана өмн эн тод үзгэр газетмүд болн журналмүд һарчала. Хальмг келнь фонетиклэ эн бичг йир сәэнэр нрлцжэнэ. Эн үзгэр медицина, математикин, астрономийин халхар кесг үүдэврмүд бичгасн болн талдан

Друддистнрин йосна биш харһлт форумин йовудт бас болла. Нарт делкэн буддийск цутхдн Москвад тосхлһна селвгиг бидн мана орн-нутгин правительствд орулавидн. Москвад ода буддийск обществ бас бэана. Ленинградт бэасн буддийск чонжиг бас бээрн обществ өгчкв. Ода энд шинрүллһнэ кедлмш кегджэнэ. Удл уга нааран бүрятск лэмшр ирад, чонжиг эдлврт орулх.

— Күмн эмтнэ эмиг авралһна тэлэ форумин сүүрт кедү күн орлцв?

Ут-турштан 1 мижн шахү күн орлцв. Кесг орн-нутгудын элчнр тенд билэ. Тер тоод Монһлын, Японя, Индин, Китдин буддийск шажна элчнр бээлэ. Мана орн-нутгин халхас будистнриг Элстин хурлын, Бүрятск АССР-ин Иволгинск болн Читинск областин Агинск дацана, Москван, Ленинградын цергләчнр элчлв. Иволгинск дацанд ода мана орн-нутгин буддистнрин цутхлң заллт бээна.

— Элстд хурл тосхлһар юн кегджэнэ?

— Эн керг уралан эрк биш девшх гиж тоолжанав. Республикин Министрмүдин Совет эн туст эврэнһ дөкэн күргх үг өгла. Би эврэн ода Элст балһсна Советин депутатын кандидатд баллотировать кежэнэв. Социальн тәрмүд хаһалһнд йол оньган өгхэр бэанав. Тер тоод хурл тосхлһнд чигн.

Эн төрэр тана газетд Элстин бээрн күн Дертынович статья һарла. Терүнд би харү өгхэр бэанав. Эн төрмүдиг тана үмшач невчк оратж тавжанэ гиж тоолжанав...

ТҮРВӘН Ьуна,
мана корр.

Ах лиг. Лу сарин 24 (бембэ өдр).

1. «Спартак» (Москва) — «Сокол» (Киев).
2. «Динамо» (Рига) — «Крылья Советов» (Москва).

Лу сарин 25 (нарн өдр)

3. «Динамо» (Москва) — «Химик» (Воскресенск).
4. «Торпедо» (Горький) — «Динамо» (Минск).

Футболар Италин чемпионат. Лу сарин 25 (нарн өдр)

5. «Асколи» (Аскоди) — «Аталанта» (Бергамо).
6. «Сампдория» (Генуя) — «Фиорентина» (Флоренция).
7. «Ювентус» (Турин) — «Генуя» (Генуя).
8. «Болонья» (Болонья) — «Лацио» (Рим).
9. «Рома» (Рим) — «Милан» (Милан).
10. «Интер» (Милан) — «Наполи» (Неаполь).

Футболар Испаня чемпионат. Лу сарин 25 (нарн өдр)

11. «Осасуна» (Памплона) — «Атлетико» (Мадрид).
12. «Сарагоса» (Сарагоса) — «Валенсия» (Валенсия).
13. «Севилья» (Севилья) — «Малага» (Малага).

Оньган өгтн: 6-ч болн 7-ч тиражмудт футболар Италь болх нарт делкэн чемпионатд өнгэр йовх хойр путевк йилһгдхмн.

СПОРТИВН ТАЛВР ГИДГ ЛОТЕРЕЙИН ТИРАЖ

«Союзспортлото» негдлт 1990 жилин туула сарин 27-с авн 28 күртл болсн «Спортивн таавр» гидг лотерейин тиражин аш дигдв.

Тиражд орлцв: 4.143274 вариант. Эднэс шүүснь: 13 аш — 1969 — 31-д арслн, 12 аш — 27967 — 4-д арслн, 11 аш — 158940 — 2-д арслн.

4-ч тиражин билетмүдэр шүүсн шүүвр 1990 жилин лу сарин 17-с авн моһа сарин 17 күртл өглахмн.

(ТАСС)

Өсгэ ик эрсэс днапроекторар икдүлсн «Жанһрин эклц» гидг бөлгин зүрг үзүлэд, наадан эклх.

Арвн хойр баатрмүд суучхана: деед бийдн Жанһр, барун бийдиь Алтн Чееж, аун бийдиь ах Шавдл, дарунь Хонһр, нань чигн баатрмүд суучхана.

Эдн хоорндан күүндэжэна. Жанһр, Алтн Чееж, Күнд һарта Савр, Санл баатрмүд һанзта тэмк тачана. Өөрнь бэасн эмтн цэ үүсн боллдад, һартан аан барсн, бас хоорндан юбис келсн болад суучна. Домбр цоксн э сокседжана, (Петр Чонкушов композиторин музыкальная картинка «Степь», «Родные напевы» пьес, «Фантазия на темы калмыцких мелодий для большого эстрадного оркестра»).

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин боли Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
8
Пүрвә өдр
№ 27. (11040).
Үнинь 3 деньг.

Советск Союзин Коммунистическ партин Центральн Комитетин Пленумин туск ЗӘӘҢГЛГЧ СОҢСХВР

1990 җилин лу сарин 6-д КПСС-ин ЦК-н Пленум деер партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектәр болн эн төрәр КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачевин кесн докладар күүндвр цаарандан болв.

Күүндвртә орлцв: Е. П. Велихов — СССР-ин науксин Академин вице-президент, И. В. Курчатовин нертә атомн күчнә институтын директор, В. И. Воротников — РСФСР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач, Ю. А. Ганьковский — «Нижневартовскнефтегаз» производственн негдлтин парткомин сегләтр, Тюменск область, В. И. Вяляс — Эстонь Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, Е. К. Лигачев — КПСС-ин ЦК-н сегләтр, В. Д. Кадочников — КПСС-ин Свердловск горкомин негдгч сегләтр, В. А. Ивашко — Украинә Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, А. П. Мясников — Коршуновск уулын-обогатительн комбинатын экскаваторин машинист, Иркутск область, В. Г. Ануфриев — Казахстана Компартин ЦК-н хойрдгч сегләтр, Э. А. Шеварднадзе — СССР-ин һазадын кергүдин министр, А. А. Беляев — «Советская культура» газетин ах редактор, В. В. Никитин — СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин негдгч дарук, хотхоолар болн хулд-келһәр СССР-ин Министрмүдин Советин государственн комиссин ахлач, В. А. Вылегжанин — ик аца зөөдг автомобильмүд һарһдг Камск негдлтин парткомин сегләтр, Татарск АССР, В. А. Медведев — КПСС-ин ЦК-н сегләтр, С. Г. Арутюнян — Арменя Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, А. И. Селезнев — КПСС-ин Курск обкомин негдгч сегләтр, Н. Н. Слюньков — КПСС-ин ЦК-н сегләтр, С. Д. Нигетуллаев — Узбекистана Компартин Каракалпакск обкомин негдгч сегләтр, С. Н. Федоров — «Микрохирургия глаза» халхс хоорндк научн-техническ комплексин генеральн директор, А. Н. Яковлев — КПСС-ин ЦК-н сегләтр, Н. Ф. Татарчук — КПСС-ин Калининск обкомин негдгч сегләтр, С. С. Шаталин — СССР-ин науксин Академин экономикин әнгин академик-сегләтрин үүл даажах күн, Г. Г. Гумбаридзе — Грузин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, В. А. Крючков — СССР-ин Государственн әәмшг уга бәәлһнә комитетин ахлач.

Лу сарин 7-д КПСС-ин ЦК-н Пленум көдлмшән цааранднь кев.

***

ПАРТИН XXVIII СЪЕЗДД КПСС-ин ЦК-н ПЛАТФОРМИН ПРОЕКТ КҮЦҢ БЕЛДЛһӘР БӘӘХ РЕДАКЦИОНН КОМИССИН СҮҮРМҮДИН ТУСКАР

Лу сарин 6-д М. С. Горбачевин ахлачллһтаһар болсн комиссин сүүрмүдт КПСС-ин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектәр Пленумд орлцачнрин орулж өгсн сүв-селвгүд болн темдгүд цааранднь хәләгдв.

ПАРТИН XXVIII СЪЕЗДД КПСС-ин ЦК-н ПЛАТФОРМИН ПРОЕКТИН ТУСКАР

1990 җилин лу сарин 5-д КПСС-ин Центральн Комитетин Пленум деер

М. С. ГОРБАЧЕВИН КЕСН ДОКЛАД

Үүрмүд, коммунистнр, цуг мана общест ик соньмслтаһар боли икәр күләәсн йир ик чинртә Пленумд бидн хүрснлә, тадн әәвшәрхит, гиж санжанав. КПСС-ин члендәс боли партийн бишәмтнәс, партийн организацсас боли комитетмүдас, күчкәлсн коллективсәс, көдлмшчнрәс боли крестьянмудас, интеллигенцәс, номтнрас, ветеранмудас боли баһчудас селвгүдтә боли некәрмүдтә миһнд бичгүл ЦК-д оржирн. Телеграмме одә чигн иржкмә. Хәрә бишәр олн әүсн хәлцтьһәр, хүрцар боли соньмслтаһар ихл чинртә үедл-жирһлин цуг халхсиг болн әмтнә цуг багмудыг орлцулсн революционн гүн хүврлтс делгрсмн.

Обществиг шинрүллһнә, социализмин күчиг илдклһнә хааль секгдсмн. Орн-нутгин керллтиг боли өдгә цагин нарт делкән делгрлтин ил бәәдлиг теорьт боли политикд парть үзүлж чадв. Делгрсн ондарулллһна кемжәнә түрн, кемжәһәри боли шинәрн үрднь үзгдәд ута хүврлтс болжана. Терин государственн боли общественн ил сә хәалһиг өгхәр седжәхшвидн. Түргәр бәәдл хүвр: гисн тоолвр угаһар боли үчүкнәр чигн бийән мекллһн угаһар социальн әдл тегш бәәдлин принципиг ишкәл-ишкдләр бәәдлжирһлә тохрах төр тәвжәнәвидн. Урдк му сүзгән болн одн зүсн идеологическ хөрүлтсиг уга кеж, талдан обществд, теднә экономикд болн социальн халхд, политическ бәәдл-жирһлд, производств болн бацд бүрдәлһнд, чанрд боан техникд, культурт, санан-сердлин болн интеллектуальн үүдәлтд бәәх цог үнтә тоотынь олзлж әмтнә ил сә хәалһиг өгхәр седжәхшвидн. Түргәр бәәдл хүвр: гисн тоолвр угаһар боли үчүкнәр чигн бийән мекллһн угаһар социальн әдл тегш бәәдлин принципиг ишкәл-ишкдләр бәәдлжирһлә тохрах төр тәвжәнәвидн. Урдк му сүзгән болн одн зүсн идеологическ хөрүлтсиг уга кеж, талдан обществд, теднә экономикд болн социальн халхд, политическ бәәдл-жирһлд, производств болн бацд бүрдәлһнд, чанрд боан техникд, культурт, санан-сердлин болн интеллектуальн үүдәлтд бәәх цог үнтә тоотынь олзлж болн үүл татдг элементс үүдвргәи шунмһадуллһнас көлтә бәәдл улм хурц болжана.

Хот-хоолла тогтсн бәәдл советск әмтиг нег үлү икәр дүрго болһжана. Энүнд нег мәслгч кевәр төринь тәвх кергтә. Шинрүлгч учр-утхта аграрн политик биди белдлвидн, моһа сарин Пленумд терүнә төлә дуһан өгләвидн. Хот-хоолын халхар каарлтд күрлһнас һарх ил хааль заагч девшлттә политик гиж терүг үнлжәнәвидн. Ил сә хәалһиг өгхәр седжәхшвидн. Түргәр бәәдл хүвр: гисн тоолвр угаһар боли үчүкнәр чигн бийән мекллһн угаһар социальн әдл тегш бәәдлин принципиг ишкәл-ишкдләр бәәдлжирһлә тохрах төр тәвжәнәвидн. Урдк му сүзгән болн одн зүсн идеологическ хөрүлтсиг уга кеж, талдан обществд, теднә экономикд болн социальн халхд, политическ бәәдл-жирһлд, производств болн бацд бүрдәлһнд, чанрд боан техникд, культурт, санан-сердлин болн интеллектуальн үүдәлтд бәәх цог үнтә тоотынь олзлж болн үүл татдг элементс үүдвргәи шунмһадуллһнас көлтә бәәдл улм хурц болжана.

Хот-хоолла тогтсн бәәдл советск әмтиг нег үлү икәр дүрго болһжана. Энүнд нег мәслгч кевәр төринь тәвх кергтә. Шинрүлгч учр-утхта аграрн политик биди белдлвидн, моһа сарин Пленумд терүнә төлә дуһан өгләвидн. Хот-хоолын халхар каарлтд күрлһнас һарх ил хааль заагч девшлттә политик гиж терүг үнлжәнәвидн.

Үүрмүд, коммунистнр, цуг мана общест ик соньмслтаһар боли икәр күләәсн йир ик чинртә Пленумд бидн хүрснлә, тадн әәвшәрхит, гиж санжанав. КПСС-ин члендәс боли партийн бишәмтнәс, партийн организацсас боли комитетмүдас, күчкәлсн коллективсәс, көдлмшчнрәс боли крестьянмудас, интеллигенцәс, номтнрас, ветеранмудас боли баһчудас селвгүдтә боли некәрмүдтә миһнд бичгүл ЦК-д оржирн. Телеграмме одә чигн иржкмә. Хәрә бишәр олн әүсн хәлцтьһәр, хүрцар боли соньмслтаһар ихл чинртә үедл-жирһлин цуг халхсиг болн әмтнә цуг багмудыг орлцулсн революционн гүн хүврлтс делгрсмн.

Обществиг шинрүллһнә, социализмин күчиг илдклһнә хааль секгдсмн. Орн-нутгин керллтиг боли өдгә цагин нарт делкән делгрлтин ил бәәдлиг теорьт боли политикд парть үзүлж чадв. Делгрсн ондарулллһна кемжәнә түрн, кемжәһәри боли шинәрн үрднь үзгдәд ута хүврлтс болжана. Терин государственн боли общественн чинрин түскар манад дала үг келгдлә, илдиь болхла социалистическ делгрлтин йоста йилһгч чидл бәәсн эн медәниг тоод авдго биләвидн.

Партин шинрлт государственн боли әдл-ахүн органмудла терүнә хәрцәнәг принципиальн кевәр хүврүлхиг тедниг һардлһна боли тедниә үүлдвриг күцәлһнә дамшлтас сулдхиг темдглжәнә. Шинрүлгджәх обществд парть йоста демократическ чидл гиж үнлгсн цагт бәәж чадх болн әврә күүрлгч нилчән күцәж чадх. Энтә терүнә бәәх бәәдл конституционн кевәр заналгсн дөкгә күчәр батчнрин түскар манад дала үг келгдлә, илдиь болхла социалистическ делгрлтин йоста йилһгч чидл бәәсн эн медәниг тоод авдго биләвидн.

Партин шинрлт государственн боли әдл-ахүн органмудла терүнә хәрцәнәг принципиальн кевәр хүврүлхиг тедниг һардлһна боли тедниә үүлдвриг күцәлһнә дамшлтас сулдхиг темдглжәнә. Шинрүлгджәх обществд парть йоста демократическ чидл гиж үнлгсн цагт бәәж чадх болн әврә күүрлгч нилчән күцәж чадх. Энтә терүнә бәәх бәәдл конституционн кевәр заналгсн дөкгә күчәр батжин нткл бәәнә, нирггж үүмхин төлә учр уга. Экономическ, политическ шин бүрдәцс тогталһна боли бүрдәлһнә йовцс болжана. Улсин шунлтын төлә, бәәдл-жирһлин цуг халхар ондарулллһна йовцсиг делгрүллһнә боли гүүдүллһнә төлә энти сән таал үүдәжәнә.

Болв энүнлә дегц, ондарулллһна хааль һар йовхларн, орн-нутгиг авлсн кризис мадна сәнәс үлм гүн болн чинртә болсиг мадн үзүвидн. Ода болжах йовдлмудын төсөл эрхлгчдиг, ил сә хәалһиг өгхәр седжәхшвидн. Түргәр бәәдл хүвр: гисн тоолвр угаһар боли үчүкнәр чигн бийән мекллһн угаһар социальн әдл тегш бәәдлин принципиг ишкәл-ишкдләр бәәдлжирһлә тохрах төр тәвжәнәвидн. Урдк му сүзгән болн одн зүсн идеологическ хөрүлтсиг уга кеж, талдан обществд, теднә экономикд болн социальн халхд, политическ бәәдл-жирһлд, производств болн бацд бүрдәлһнд, чанрд боан техникд, культурт, санан-сердлин болн интеллектуальн үүдәлтд бәәх цог үнтә тоотынь олзлж болн үүл татдг элементс үүдвргәи шунмһадуллһнас көлтә бәәдл улм хурц болжана.

Хот-хоолла тогтсн бәәдл советск әмтиг нег үлү икәр дүрго болһжана. Энүнд нег мәслгч кевәр төринь тәвх кергтә. Шинрүлгч учр-утхта аграрн политик биди белдлвидн, моһа сарин Пленумд терүнә төлә дуһан өгләвидн. Хот-хоолын халхар каарлтд күрлһнас һарх ил хааль заагч девшлттә политик гиж терүг үнлжәнәвидн.

хоома йовдлмудла цааранднь эвцлж болшго. Наад бәрм дүнгә дора процентмүдин бәәдлд өгһәһәс биди олә-тус күлаж чадхий? Манад бәәдг тиим процентмүдиг альд чигн, делкән ямаран чигн орн-нутгт чигн олж болшго. Өгһәг хәрү өгхәр кен чигн шунхш, юңгад гихлә, эн процентмүд икәсольвр орулхш. Тегәд чигн өгһән тус үзгдхш, арслн көдлжәхш. Энүнь терүц эвцлж болшго йовдл!

Үлсин әдл-ахүд әд-тавринматериальн көрүгүд жил болһн жүва арслнд ихджах йовдлла эвцлж болхий?

хүргүдын, митингүдин герһүр тала бийсти чиги билет. Терүнд орлачнр эврәнь халәцән бас партин Центральн Комитетә күргхәр седжәсмн.

Цуг эн тоот хамцудан — бәки тустан ончта йовдл. Оңдарулльна хаалһ, демократизацин боли илдиһ медуллһә таалд обществә учрсн болн ода чигн учркас гүн хүврлтс терүнд үзүлджәнә. **Коммунистиргт боли орнһутгин цуг гражданмудыг әндр үүмүлжәх һоллгч тоотнь — энтн ондарулльна хәвжирһл, орн-нутгин хөв-жирһл боли өдгә цагин, революционн хүврлтсин хамгин даавртә болх бәздлтә девсид КПСС-ин нилч.**

КПСС-ин халәцнг обществ медхәр седжәнә, тегад терүгәр мана Пленумин цуг чинр йилһгджәнә. **Партин XXVIII съездиг келһнә болзгин туск тер** терүнд белдлһна йовудт мадна ени шинәс тәвздв.

Съезд хүралһна болзгиг ерәл жилд өөрдулх кергтә гиж нидн жилин бар сард Центральн Комитет зөвшәрд. Боля йовдлмуд йир түргәр делгржәхәс иштә. эн терүг шинәс халәх кергтә болжана. Тогтсн бәздлиг үнләд, коммунистнрин боли партийн организацсин эрлһсиг халәһәд, тана күүндврт Политбюро ним селвг орулж өгчәнә: КПСС-ин XXVIII съездиг эн жилин мочн сарин чилгчәр — така сарин эклцәр кехмн. Эн селвг ЦК-н Пленум деер батлгдж авгдх гиж ицжанәвидн.

Ташр съездин ємн өргнд, мана тоолврар, партин цуг звеносар КПСС-ин платформар боли шин Уставин проектәр өргн күүндвр келһтәһәр тооцана-суһһврин туста кампань кегдх зөвтә. Тооцана боли суһһврин йовудт учрсн кадров төрмүд хаһлгдхмн, партийн суһгдгг шин органмүд бүрдәгдхмн. Съезд кехин төлә терһ терүд талдан таад болхмн.

Эн Пленум деер бидн съезд үгж КПСС-ин ЦК-н платформин проект батлж авх зөвтәвидн. Тиигчкә сәр болад чигн. Һүрин долан хонг болхла терһ улм сән зүг терүнәс дәвү биш болгатаһар мадна шинәс Пленумд хүрәд, шин Уставин проект хәлаж, цуг улсин күүндврт өгхин төлөд терүг бас барлх кергтә.

Съездә белдлһн йилһгч девсигдән оржана, гиж келж болхмн. Партин съезд келһиг яһад өөрдулх кергтә болсиг боля терүнә һоллгч тәриг бидн юунд үзәхиг тодрхаһас медх кергтә. КПСС ондарулльна седвәрчнь, терүнә концепцин боли политикин генераторнь болсмн. Терүнә ул деер орн-нутгт бәзтер мет КПСС-ин өмн чигн шин неклрмүд тәвжәнә. Ондарулльна бийиһь йовудт учрсн сольврмудыг, суд цагт учрсн төрмүдиг онцт авлһтаһар эврәнь политикиг парть байжах зөвтә кемд бидн ода өөрдәд күрч ирвидн.

Кергиг удаһар татлһн ард хоцрх, седвәрән геех әәмшг учрахмн. КПСС-т бийдиь читн, терүнә әклсн революцион хүврлтст чигн мү нилчән әрк биш күрех бәасмн. Тәриг тиигж тәвхләрн, тогтсн бәздлиг дегд мүүһар үзүлх, эн шинәврмудт зовлигта чинр зүүхәр Политбюро сёджәхш. Ямаран цагт бәахән, ямаран төрмүд хаһлжахан бидн сәәнәр медх зөвтәвидн, мана нооллапд платформин проектәр шин түлкц өгх зөвтәвидн. Центральн Комитетин Пленум деер эн документәр сәәнәр көдлцхәй.

Кемр эврән үндсарн ондархлари, өдгә цагин тәалд политическ көдлмшин әрдмиг дасж авхларн, ондарулльна цуг чидлмүдлә хамцж көдлж чадхлари, политическ көтлврчин даалһврап парть күцәж чадхиг медлһн бас нк чинр зүүжанә — съездиг өөрдулхиг көжәх төрин хойдгч халхнь тер.

Партиг шинрүллһнә үндсни тер — көдлмшин кецяпад чигн партин дотр-дундын харлцәпд чигн нилчан күргси деерән, идеологийд чигн, үхаллһна янзд чигн, социализмин туск тоолврин бийдиь чигн нилчән күргсн авторитарн - бюрократическ системлә терүг залһлдулжасн цуг тоотас цеврдлһн. Платформд келгджәнә: **мана идеал — энтн гуманн, демократическ социализм.** Көдлмшч классин боли цуг күчколсчнрин соньмелтыг медулж. Марксин, Энгельсин, Ленһнә алдр зөөрәр түшг кеж, социалистическ идеймүдиг өдгә цагин ил бәздлләр ирлцүлж боли хәрдгч зүн жилин ahv ик цуг дамшлтыг тоод авч, КПСС социалистическ идейиг үүдәгч кевәр делгрүлжәнә.

Мадн юуһас сулдх зөвтән тусклр платформд дитгә-дарагһар заагджана. Арвад жилмүдт хоршагджасн идеологическ догматизмәс, дотрдундын политикд бийән барсн даслтас боли революционн процессмүдин түст хүүчрсн, бүкдән нарт делкән делгрлтин хүүчрсн хәләцәс. Нарт делкән цивилизацин үрсхлас социалистическ орнутгудыг заагллхар бәасн цуг тоотас, социальн талдан делкәлә дангин сөрүд бәалһнә янзд девшлтиг медлһнә хаалһас. Одна шүнмһә үүдлтин төлә чанһ кемжәллһ болж цергджәсн үрдәсһ белдсн схемәр социализм тосхж болх медәнәс мадн сулджанавидн; олн улсин йилһгч КПСС заллгч үзмн төлә ноолдхар седжәнь лавта, болв терүг ямаран чигн зөвһосна боли политическ үлү тоотас сулдж демократическ процессин чанһ кемжәнд төрүг кехәр седжәнә, әврә программан медулж, терүгән күүндврмүдт харсж, олна политическ нань чигн чидлмүдлә нөкцж, дангин олн дүнд кедлж, теднә соньмелтыг боли неклрмүдиг медж.

Мана обществ болжах өргн демократизац политическ плюрализмин делгрлтәр давулгджана. Олна-политическ олн зүсн организацс боли жисәд үүдәгджәнә. Эн йовц кемр нег девсид партьс чигн үүделһнүр күргж чадхмн. СССР-ин Конституцин боли терүнд батлгдсн обществин тогтацин үл деер бәх цуг организацсла, шин бәздлиг тоод авч, теднлә нөкцж боли күүндвр кехдән парть белн бәәнә. Болв, эңүлә дегп, өдгә цагин таслгч цагла консолидирующ, интегрирующ чинр зүүхән, цуг үлсин төлә сә хәәж ондарулльна девшлт тетхдән КПСС арһта, гиж мадн илдиһ келнәвидн.

Партиг шинрүллһн терүг цуг халхәрнь үн демократизаллһ, **демократическ централизмин принципиг шинәс ухалж медж, демократизацур, партийн олна йосур зүткхәр** зуралжана. Энтн, бүкл организацс мет, КПСС батрулльнд нилчән күргхмн, улс дунд терүнә тоомсриг өөдлулхмн. Эн түст съездин өмнк тооцана-суһһврин кампань йовудт, съездин делегатнр суһлһнд өмәрән ик ишкдл кегдх зөвтә. Энтн йоста суһһвр болдгар, коммунистнрт, әклн партийн организацст йилһгч чинр терүнд өггдг болдгар партин чледин олн неклрмүдиг мадн чик гиж тоолжанавидн.

Үүрмүд! Иргч цагин төрмүдиг белдхләрә мадн юуһар түшг кежәлавидн, ямаран ил йовдлмүдыг учрт авчалавидн. Хамгин икәр чигн авч келхлә, обществин өдгә цагин бәәдлин төлә өмәрән йовхин төлә, тер мөт ил әәмшгин ahv ик эв-арһс дегц ирлцжәнә. Терһ чигн, эңһ чигн бәәнә.

Ондарулльна йовцс цаарандһ делгрлт авчах. улсин күчтә чидлиг сулджах учрар тиим арһ бәәнә. Ондарулльна хамгин чинртә гиси ашһ — энтн обществиг сулдхлһн болжана. платформд чигн тиигж келгджәнә. терүнәс иштә советск саяд әмтн граждапск чинр зүүв болн госудерств залллһиг әврә һартан авчана. Тиим тенденц улм икдәд бәах, аш сүүлһнь терүнд партин әклсн цуг көдлмшин күүәмлһн Олна организмин дотр арвад жилмүдт хоршагджасн терүнд болн сөрүд бәалл деегнән һарч ирв. Ондарулльна йовудт алдг болн эндус бәәснь һундлта, тертн бәәдлиг бас нәрдулв. Терүна төлә эндр социальн чинвртә бәәдл болн үүмлт ирлцжәнә. Юм төртән авдго болн санжасндан иткдго элементс һарч ирв. Сөрүд хәләцтә, болв ил бәәдл тиим. Үүрсн дуту-дундсиг олалх, ил төрмүдәр, күч-көлсчнрин тааслт уга бәәдләр арсм кех авантюристнр һарч ирх әәмшг бәәнә, парть терүг үүртән авх зөвтә. Тиим әәмшгин темдгүд, тер тоод сүл өдрмүдт чигн ил бәәнә.

Зәрм алмацлт, диилгдлһнә болн тарлһна седкл бийиһь тускар медулжәнә. Партин төлә бәәтхә, цуг обществин төлә чигн эңһь бәһ биш әәмшг мөн. Дегад һавшунар авцхавт, социалистическ тогтацин үндслгч үлдһь һаран өргжәнат, күчркүнд бәәдләс һархин төлә урдк диг-даранд әргж ирлһәс талдан арһ уга кевтә, гиси үгмүд зәрмсәсһь бидн ода сонсжанавидн. Социалистическ тогтацин көргиг делгрүллһүр зөрүлгдсн реформс күүгдшгонь лавта, **орнутгиг аврлһна һаңцхи эв-арһнь капиталзаллһнд бәәнә** гиси зөрүд тоолврта үгмүд талдан үлсәсһь соңсгдна.

Кемр политическ дүңһруд кегджәх зүг хүүрә теоретическ зарһин эс гиж зүткәнә тускар үг һарчасн болхла терүнә тускар нам келәд чигн керг уга бәәж болхмн билә. Болв тиим цугинь тарагч тоолврмуд обществ нвтрхләрн бай биш әмтиг тенүлнә, политическ бәәлдмү үлмәһән хальдана, ондарулльна йовцг иргчдэн чик кевәр үзхнь харшлтан күргжәнә. Бидн үзх зөвтәвидн; консервативн чигн, зүн радикальн учр-утхта чигн политическ зөрүллтс йилһрлһнә йовц сүл цагт шүнмһадв. Тегад чигн, үүрмүд, тодрха политическ зөрүллт өгч чадх, революционн хүврлтсин күцлмүдин болн төрмүдин эргнд обществин цуг зрүл-дорүл чидлмүдиг хамцулж чадх партин ЦК-н платформ — терүг бас нег дәкж темдглхәр седжәнәв — ода эркн кергтә болжана. **Соцнализмиг шинрүллһнә хаалһд советск обществин өөрхн болн стратегическ төрмүдиг хаһллһнүр эк татлһн оньгт өггджәх платформин һолнь болжана,** гиж тана оньгиг тусхахар седжәнәв. Социалистическ үхаңкүцлд, 1917 жилин октябрь сард кесн шүүвртән бидн итклтә болж үүлджәнавидн, болв догматическ кевәр терүг медлһнәс хольжжанавидн, схематическ тосхлтст

Платформиг тогталһна онцлгч тоотдиь тали, бәәдлиь, оньган өгсн болхт. Оданас авн боли мөккинд партин политикин цутхлид күн боли терүнә сә хәәлһн тәвгджәхиг, хамгин түрүнд эн темдгәр социалистическ хаалһд йовлһна күцәмжс кемжәлгдх зөвтәһинь нам материалын диг-даранд чигн үзж боллһи ик чинр зүүжәнә гиж маднд сангдв. Советск күүнә политическ боли социальн-экономическ зөвмүдәс, онц күүнә сулдан бәәлһнәс платформ эклжәнә.

Гражданмудын зөвмүдин хөөн әмтнә духовн делкәг бәтхәлһна керг-үүлдврмүлин, обществин эрдм-сурһульг боли йирнкү культуриг өөдлүллһна керг-үүлдврмүдин комплекс батлгдж авгдх зөвтәнь темдглгджәснд үүрмүд оньган өгсн болх гиж санжанав. Харм төрхд, зәрм цагас авн делгрлтин эн фактор манад оньгас алдгдв, промышлени өслтин тодигмүдт өггджәх немр гишн хәләгджәсмн. Зөвәр икәр ард хоцрлһна үн терүнә төлә өгх кергтә болв. Зөвәр удан бидн терүнә ялынь чигн даахвидн. Информатикин зүн жилд хамгин үнтә зөөрнь — энтн медрл, өргн делегтә хәләц болн иргчүр темцсн үүдәгч тоолвр бәасиг бидн нам цуттаһаснь сүүлд гишк медвидн. Алдсн тоотан көөж күцхин төлә эндр өлр цаукд, эрдм-сурһульд, культурт, искусствд — күүг өөдлүлжәх болн терүнләрн хамдан терүнә күчкәсвә һарциг икдүлжәх цуг тоотд мөңган эрвлхмн биш.

Иргч төрмүллә хамдан платформин проектд орнутгин өдгә цагин бәәдллә залһлдата бачм хаһлгдх төрмүд һарч иржәнә. Эннь нег мөслгч чинр зүүжәнә. Каарлтд күрчәх делгрлтин күчр-күнаиг 1989 жилд давж нархвидн гиж бидн ишжәлавидн, болв сән талан диилһн ода деерән болад угаг сүл цагин йовдлмүд үзүлв. Экономикд болжах йовцс хоорндан зөрүд бәәснь шидр барлгдсн нидн жилин эдл-ахүн делгрлтин ашмүд бас нег дәкж илдкв. Бүцлтас, этническ цүүгәнәс, дисциплин дор орлһнас боли эзн биш йовдлас көлтә учрсн зөвәр ик һарү бәасн бийнь, нег халхаснь, зәрм үзмжсәр невчкн өслт темдглгджәнә. Хот-хол, улсин эдлврин эд-тавр невчк икәр кегдв. Талдан халхаснь, эдлврин рынк цаарандһ таржахиг, дефицит болн чеерүд өсжәхиг, арслягин худлж авлһна күчнь бәһржахиг бидн үзжәнавидн. Ар халхин экономикин мектә улс

Үннднь келхлә, мнад зүтклдэн болв: эн төрмүдиг ямр кевәр тодрхалулсн туста болх? Бидн тер бийнь партийн платформин тускар, политическ үзгүдин тускар күүндвр кежәнәлм, улсин депутатнрин Съезд деер хәләгдсн правительствин программд бәәх тоотыг бас нег давтж келх кергтә болхий? Принципиальн установкс эн төрмүдиг бийдэн шинәгрәсн болв. Болв әмтн тодрха цәәлһвр эс олхларн, эс таасси седкл зүүһәд чигн бәәхмн, тедн дүнгә эн төрмүд хүрц чинртә. Тегад чигн ухан-тоолврарн хүвалцад, эн түст хәләцән йилһх кергтә.

Эндр күртл эн түст мадн нег мөслгч седкл дүтү билә, гиж сангдна, терүг динлж һарх кергтә. Үлгүрнь, цуг экономическ реформ нег ормдан терүнәс көлтә зогсжах, дутүжах һоллгч звенон тускар үг һарчана — үүмүд бүрдәлһна системин тускар. Эн төр хаһллһиг түргдүлх кергтә. Тиигчкад парть принципиальн хәләцән барж үлджәнә: әмтнә, нег үлү бәһ тетквртә багмудын, бәәдл-жирһлин кемжәнд эннь үлмәһән күргдгонар, тиим кевәр үнмүдин реформиг күцәх кергтә.

Эзн биш хәләцин цань уга

предприятьмудт кемжәнәс үлү 200 боли 240 жүва арслюга нөрн бәәхиг ода заажана! Тер цагт болхла цуг орн-нутгар шууган нарад бәәнә — көркгүд күртжхш. Энүнәс лавү, рынкә әтл эд-тавр күртжәхш. Кергтә то көркгүд бәрәд, нааджасн сулдх урмд предприятьмудт өгдг тиим механизм дәкн уга болжана.

Кемр удан болзгин тосхлт цецгарәд бәахла, экономическ реформин күцәмж кулаж бодхий? 1990 жилин зуран проектәр күүндвр болкасн цагла, капитальн тосхлтын аһуг дәкж бәһрулж болшго, гиж Госзуран әлчнр ямр кевәр зүүньрж зүткснь бидн мартад угавидн. Зуг давсн жилин эргнд тегәһәд уга тосхлтын кемжәнәс үлү аһу 20 жүва арслнд икдв, эннь келн-әмтнн орүһин тавна кесн дәрвн хүвинь «идчкв». Тиигчкад тосхлтын материалмудын рынок йир әли бәәхиг, нам хамгин бичкн то-дигтр авхла, хүлдгүүлгәнә заявкс 3 жүва арслнд эс ханһагдсиг учртан авх кергтә. Тер хоорнд болхла әд-таврин шүд эргцин тускар, әмтнд бәәх мөргнә көркгин тускар үг һарчаналм.

Олзлгдад уга эв-арһин эн реестриг көркгүд әрвллһнә, хаһллһна, продукцин эдбод келһна, хойрдад олзлгдлг үлдлмүд олзллһна болн нань чигн халхас авсн үлгүрмүдәр би цаарандһ немж чадх билә. Тенд геедрлтин аһунь улм ик. Тиим бәәдл цаарандһ һарһж болшго. Зуг уралан йовж, экономическ реформин кемжәнд әәл-ахүн тооцана хәрлцәг орулад, бидн мана экономикин хүүчрсн гемәс сулдж чадхвидн. Заквркин эв-арһар үралан йовулхар седлһн — эннь, үүрмүд, күцгдшго юмн, арвад жилмүдт эннь тус уга билә. Нег үлү ода әннь тус уга болх. Улсин әдл-ахүг залһна цуг девсигүдт, күч-көлсч цуг коллективст көдлмшин эн зөрүллтсәр үүлдврин тодрха зурас бәәх зөвтә.

Үүрмүд, келн-әмтн хоорнак хәрлцәнә халхд үүдсн, советск федеративн государственн иргчиг көндәжәх кесгнәрн төрмүд мана обществиг экономикд тогтсн бәәдләс бәһ бишәр үүмүлжәнә. Һаха сарин (1989 ж.) Пленум деер келн-әмтнн төрәр батлж авсн платформар эн түст ул кенәд, әндр күүндгджәх докүментин проектиг белалəвидн.

Келн-әмтни төрәр бәәх платформ мана федерацин хүврүллһнә төлә уллгч сүүрнь болж церглж чадхмн гиж бидн тоолжанавидн. Терүнлә зергү сүл цагт үүл-

трмәх новцсин тускар сүл цагт маднд сәәнәр ухалх арһ учрсиг би меджәнәв. Федерацин күчн-чиллиг сәнәр илдиж олалх, энүнә төлә ямаран керг-үүлдврмүд жүцәх кергтән тускар сән эв-арһ хәаж үүлдснә зергү әмтиг саначрхүлжах тоот бас икәр һарч ирв. энүнә чик үнллт боли кергтә ашлар-ягларго бәаж болшго. Зөвәр күнд сөрүд үхан хәлацтә болвчн эн халхд тоолврtаһар боли даавртаһар үүллһн зөвәр чинртә болжахиг меджәх таал партьд боли обществ бүрдәгджәнә гиж нәнд мелгнә. Сепаратистск национализтическ, нег үлү экстремистск лозунгс болн дүүдврмүд юунүр авч ирхиг, әмтнд, улст, бүкдән цуг мана государствд ямаран бәздл учрхиг әмтн улм икәр медлг болжана.

Национализмлә, шовинизмлә, сепаратизмлә нооллапд келһнә эн төрмүд түст бидн нег мөслгч хәләц бәрх зөвтәвидн. Тегад нигж үүлахлрн, терүнлә зергү — келн әмтни төрин түст зөрц эс ухалгдсн. илт тодрха тоотнь бәздлиг бидн тодрхаһар медлх зөвтәвидн, ондарулльна хаалһд эдниг хәнлх кергтә болжана. Союзин болн республикудин медлнн төрмүдиг тодрхалулж йилһлһнә түст шинәврмүдиг түргәр авхла, шинәврмүдиг түргәр авхла, илдән эднә политическ болн экономическ халхар кергән әврән медж хәнлагиг батлхла, келн-әмтнә автономин зөвиг өргжүлхә, цуг келиг болн культурмудыг падрулж делгрүллһнә түст кергтә керг-үүлдврмүд түргәр күцәгдх дутм, шин советск федерацин аһу ик эв-арһинь әмтн ил дамшлтд түргәр үзхмн.

Тегад, олн зүсн сепаратистнр, шовинистнр, национализтнр энүг сәәнәр меджәнә, тер төлөд улсин келн-әмтни ухан-сердцин өслтиг му седклтәһәр бийиһь төлә олзлхар адһжацхана. Тоолврнь медгджәнә: эднә хол тоолвриг болн күцлиг уга кех әәмшг үзүлжәх ондарулльна түрүлж цоклт өгхәр седлһн болжана. Тер төлөд эн төрмүдин түст гонн, әс медсн бәәдл һарһж болшго.

Сүл цагт Азербайджанд болн Армень болсн йовллмудт эн нег үлү ил үзгдв. Үигнь давсн хол цагас авн әклжәх цүүгәнә цуг йовллмудыг әндр тодрхаһар келәд керг уга болх. Зуг эн төрин принципиальн халхд тана оньгиг тусхахар седлəв. Нагорн Карабах цүүгәнә цулхлигд һарч ирв. Автономн зн областин экономическ болн культурн делгрлтд кесг нәрн төрмүд хоршв. тегад эзниг хәнлхин төлә Центральн Комитет болн правительств

(Цаарандкнь 2-ч халхд.).

М. С. ГОРБАЧЕВИН КЕСН ДОКЛАД

(Чилгчнь. Эклцнь 1-ч халхд).

ань ик керг-үүлдврмүд күцәсиг тадн меднәт. Тоотсн бәәдл ясрх гиж ицж болхмн биләә, хатү эн зәнгдәг тәәлж болх ицл орлә. Болв керг-тәр ингж делгрлтин хойр республикүүт болн НКАО-д бийднь юрлцигү күчн-чидлмүдт таасгдсн уга. Ондаруллһн хооллнь торсн ясн болж медгджәх әмтнд, демократизацас болн олнд нл медуллһсс әәжәх, закатһар бәәхәр әс седжәх әмтнд тәасгдсн уга. Нүүвчин экономикин элчирин тускар — өдгә цага мафиин тускар би келжанәв, эдн келн-әмтн хооридк цүүгәнә һалыг улм падрулад, келн-әмтнә ухансерд өөдлүлхмн гиси дуудврмүд дор государственн органмудыг шахжана.

Иим шахлһна күчнд авгдад цухрси, әлнә неквриг күцәһәд бәсн хойр республикүдин йосна болн партийн органмудын неринь өөдлүжәхш. Һукдл болхларн, Азербайджана болн Армена интеллигенцин элчирин кестнь тоотсн бәәдлиг чикәр үүлж медж чадсн уга, болҗах йовдлмудын учр-утхынь медлгә эн йовдлмудт сән үлмәһән күргж чадсн уга. Тер кемд ондаруллһна өмнәс нооллжах коррумпированн күчн-чидлмүд йовдлмудыг һартан авад, эднд мекләсн әмтиг эңүнә өмнәс әәрүлж чадв.

Сүл хойр жилин туршт эн йовдлмудт Москвад наадк төрмүдәс икәл оньг өгсн талдан тәр нань уга гиж би келх зәвтәв. Диилсн әс гихлә диилгасн халх уга болдгар Нагорн Карабахин эргнд тоотсн цүүгәг йилһж хаһлх халәц цутхлигд экнәс авн үүлә. Әс тингхлә өшә некж күч үәүллһн шинәс падрх бәәсмн. Геедрлт болн әмнәсн хаһцлһн учрх бәәсмн. Бәәдл улм икәр хүрцәсн цагт биан мел ним кевәр үүллаввидн. Тиим бодсн бийнь йовдлмудыг талдан хаалһур оруләж болсн уга. Давсн жилин чилгчәр йир нәри эн таалә хойр республикүдин йосна деед органмүд бәәдлиг улм хүрцдүлсн шиидврмүд батлж авв. Республикүд хооридан йосидан дәәллдх кемжәдәя күрв. Хойр халхас зертә-зевтә багмүд түлклдв, зер-зев булагләж авгдв, цергүр болн диг-дара тогталһна оргаимүд бәәршсн һазрмудур дәвржәв, төмр болн шоссейн хәәлнс икәр бөгләгджәв. Бакүд потромщикүдин үүлдвр нег үәү дотшн болжав. Эндәә Нагорн Карабахд болн мөжа эргиин зәрм райоат, эңүнә хәән Бакүд бачм бәәсн армяд миңһәл әмтнә цүсн асхрх биләә. Үнәрнь келхә ним йовдлын тускар үг һарчана.

Болсн йовалмудыг күцн шинжлх керг Пленумин төрт оржахш, болв гиигн цәәлһврмүд болн шинидврмүд эн туст үга болжахиг эндр келх кергтә. Келн үлсин делгрлтин болн келн әмтнә хооридк хәрлцанә хаалһд хаһлгджах зевтә гисн һод ашлвр кех кергтә. Күч, террорин янзс олзлж, әмтиг әәлһж болн йосиг шахж үүлхәр седлһн — терүнәс ишта һарч иржәх цуг ашлвромудта эк-толһа уга бәәлүр күргх һо хаалһ мән. Орн-нутгин ямаран чигн регионд юрлцигү делгрлтин арһиг уурулхин төлә цугинь кех кергтә.

Партийн, советск, государственн органмудын, маңа кадрмудын, интеллигенцин нилч ямаран аһу ик болн даавртә болжахнь улм тодрхаһар медгдг болв. Күцц кевәр тодрхалулж келх кергтә: нег мөслгч хәләцас хажидг, ард хоцрж йовх әмтнә седкл дахдг әс гиж национальтическ диинрлһнә үлмәд орлг улс политическ бәәдл-жирһлин кевәя цаг тусхмн. Маңа кадрмудын принципиальн хәләц чинртә болсн деерән әмтиг үүмүлжәх илт төрмүдиг хаһлгин туст тедниә арһ бас чинртә болжана, Хойр тер республикә ондаруллһна үүлдвр яһж күндәр болн зовлнтаһар делгрһәхиг бидн медиәвидн. Национальтическ чиалмүд әмтиг ардан дахүлж чадсна учрмүдын негнь тернд бәәнә. Мадниә чигн эн туст ухалх юмн бас бәәнә. Республикүүт

ДОКЛАДАР БОЛСН КҮҮНДВР

**Нег митингин хөөн М. С. Горбачевд илгәгсн Артемин нертә Киевск производственн негдлтин көдлмшч-коммунист үр Игнатенкон бичгәс зарм тоотынь докладар болсн күүндвриг эклсн Украинә Компартин Киевск горкомин негдгч сегләтр А. И. Корниенко умшж өгв: «Би олн жилин стажта коммунист. Митингин трибун деерәс ил болн партийн кевәр терүнд орлцачриг ухан-тоолвртаһар үүлдхмн гиж дуудхар зәрг авч үг келхәр седүв. Болв минь дун ишкрлһар болн бүзр үгәр даргдв. Коммунистриг алхин дуудвримуд болн хәәкрлһн цуг халхас сонсгджав. Би йир ик әәр әәвүв, ода күртл төвкнәд угав. Мана салвржах государствод юн болжахмб? Альдаран бидн йовж, йовхмб? Ора болад уга деер социалистическ государственн хөв-жирһлин, үнн седклтә күч-келсч улсин хөв-жирһлин төлә йоста гидгәр ухалж, хоран сааж болшго хамгин бачм керг-үүлдврмүд. Михаил Сергеевич, орн-нутгин һардвр бүклдән, батлж авх цаг ирсн үгай? Цаг алдад, социализмин күчр-күндәр авгдсн зөөриг уга келһн бичә үзгдхә. Тер үчхла, улс тадна гем төвж өгшгоә.*

Болсн йовадлмудыг күүш шинжлх керг. Пленумин төвдн күләжәнә.

КПСС-ин ондаруллһна уллгч төр — энтн мана шинржах обществ терүнә орм болн нилч гисн төрмүд гиж темдглгджәв. Конституционн әс гиж законодательн ямр нег өткмжин дөңгәр партин һардгч нилчиг теткж болшгонь лавта. Эн туст КПСС политическ талдан чидлмүдлә юридическ адл зөвтә бәх зөвтә. Талдан халхас болхла, советск общественн делгрлтин туслһ логик болн түүж мана партьд онц орм өгсмн. Йосна төлә монополин онц орм биш, социализмин хөв-жирһлин түүжлгч даавриг туст онц орм өггдлә. Социалистическ идеалмудыг дүсүләд харсж чадх талдан чидл әндр уга. Энүнәс иштә КПСС олна-политическ талдан организацсла болн әнсәдлә хамдан государственн болн общественн керүүд залһнд зуг орлцжана гисн тезисин проектлә әс зөвшәрәхән үг келсн күн медүлв. Демократическ обществд олзлж болх цуг эв-арһ агсж обществ иүүрлгч консолидирующ әврә нилчин төлә ноолдх кергтә.

Партин идейн-суһмжин нилчин туск чинртә хәләц платформд угань үүмлт үүдәнә. Тоолврин плюрализм зарлсна хөөн мадн идеологическ цуг нилчд болн үлмәд секәтә обществ тогтаввидн. Болв эн таалд әмтнә уха болә седкл авлхин төлә парть үлм ик зүткмжтһар ноолдх зөвтә. Энүр нег мөслгч төр бәәнә: мировоззренческ, духовн, идеологическ кевәр кен олыг ардан дахүлж чадх? Шагшавдын үнллтсин девальвац болжана, духовность уга бәәдл, бүрү үүл татлһн бульглад һарад бәәнә, цугинь кеж болх мөдән күч авчана. Нег үлү энтн бәһчүдын туст ирлцжәнә. Мадн ю кежәнәвидн? Бүрхн-шаж пропагандллһар бийән харсж авхар седнәвидн, Марксин, Энгельсин, Ленинә идеймүд мадид ода керг уга болжану?

Идеологическ бүкл платформ партьд ода деерәс уга гисн тоолвр улм икәр медгджәнә. Коммунистнр йир чик сүрвр төвжәнә: парть, терүнә Центральн Комитет зәрмдән харслтын хәләлтә, плюрализмин таалд әврә тодрха хәләц угаһар юңгад бәәжәхмб, интеллектуальн аһу ик көөрн бәәсн бийнь, мадн теоретическ бат медрл уга бәәдл юңгад һарһжахмб, нарт делкән пролетарск түрүн партин вождь зөв угаһар зэлж авв гиж пьедесталасныь хольвлж уңһахар бәәх, марксизм-ленинизм чигн, социализмин туск йдей чигн цаарандан бәәж чадшгон тускар зарлхар мана давү радикалмудын седклиг юңгад эс үзжәх бәадл һарһжахмб? Прибалтикд, Ферганад, Тбилисид, Закавказьед болжах йовлмудт едгә цагин политическ үнллт юңгад эс өгчәхмб, талдан әмтнд мөл дангин седвриг юңгад өгчәхмб?

КПСС-ин ЦК-н член, КПСС-ин Московск обкомин негдгч сегләтр **В. К. Месяц** үг өггдв. Эн Пленүм КПСС-ин төлә, сидаруллһна кергин төлә цаһ үга ик чинр зүүжәнә гиж эн келв. Орнутгт бәәдл дегд һарн. Көдлмшән сәнәр келһн, бүрдәмжтә бәәдл, дисциплин ода хооран һарн одв. Дала ик биш государственн бюджетиг, хот-хоолын дефицитн көрнгиг, зәрмдән нам бийень эс олсн олз-оруг яһж әвтаһәр хувахмн болхүв гиж цуһарн санжана. Болв хувахд үлм-улмар күнд болад йовна. Тегәд энүнәс көлтә цуг мана цүүгән, олна чинртә бәәдл, партийн болн советск органмудт илдһ эс өткләһ һарчана.

Мана обществ негинь шүүж авх зөвтә — бәәдлиг әвдлһнә болн эк-толһа уга бәәлһнә, социальн догдлүүлгч йовдлмудын хаалһар эн йовхий, аль цуг сән чидлмудиг негдүлх, социализмиг хажилһнас болн эвдлһнас цеврллһнә, демократин болн гуманизмин принципсәр терүг шинрүллһнә хаалһар уралан йовх зөвтәв.

Московск областин партийн организац хойрдгч халәһ шүүж авчана. 356 мянһ коммунистнр болн партийн биш улс орлсн өргн күүндврин хөөн эврәнһь халәцән бидн сидаруллһиг гүүдуллһар болн иләр күчәлһәр кех үүлдврин программд үзүлвидн. Марксизм-ленинизмин халәц батар бәрхвидн, обществ парть кетлгч чинр зүүхин төлә шүнхвидв, гиж областин парторганизац батһар герчлжәнә. Улсиг хахин төлә, шудтан йос булаж авхар ноолдхин төлә олалжахинь йилһж келх кергтә.

КПСС ондаруллһ эклэд, терүг толһалла, тегәд терүнә нүүртнь йовх зөвтә. Центральн Комитетэс партин цуг һардгч органмудас мянь энүг коммунистриг ик зунь некжәнә. Эн төрәр Пленумин шишлт резолюц батлж авхмн гиж оратор селвг өгв.

Съезд келһнә болзыг өөрдулхин туск селвриг үг келсн күн дөнив, партьд тоопана-суңһврин кампанин болхла, энүнә тоолврар, съездин хөөн эклж болхмн бидә.

Узбекистана Компартин ЦК-н негдгч сегләтр **И. А. Каримовиш** келсәр болхла, Узбекистана коммунистнрин, күч-келсчнрин ик зүүһиннь үхан-тоолвриг энүр нег хәләцтәһәр ингж келж болхмн: республик болһн йоста суверенитетэн болн тустан бәәлһнә зөвән авсн ССР-ин Союзин шинрүлгдсн федерац тогталһиг, шинрүлгдсн КПСС-ин бүрдәмжин болн идейн ниицлтиг бидн дөнжәнәвидн. КПСС-яг шинрүллһнә учр-үтхнь партин XXVIII съезд КПСС-ин ЦК-н платформин проектин тускар Михаил Сергеевич Горбачевин кесн докладт цәлһж медүлгджәнә.

Нег цагт республикин өмн политико-экономическ ик чинртә тер тәвгллә: көвүгәр тетклһнә халхд мана орн-нутг кенә чигн үлмән угаһар бәәлһиг теткх төр тәвгдлә, гиж Узбекистана Компартин ЦК-н негдгч сегләтр цаарандан келв. Эн төр күчгдлә, буудяһар, махар болн селөнә эдл-ахүн ик чинртә нань чигн зүсн продукцар болхла иим бәәдл орн-нутгт күүж чаджахшвидн. Болв терүнә ашт республик зуг һавцхн малас авдг эдл-үүш эдллһар биш, нам зөр-зөмш болн темс эдллһар, селөнә социальн делгрлтин халхар орн-нутгт сүл ормсин негнь үлдв.

Платформд темдглгдсн ода республик болһн эврәнһь делгрлтэн бийнь медж йилһхин туск принципиальн положениг дөңнәд, энүг йосндь күүхүн төлә кергтә үүг зүсн таал ил бәәдлд эс тогтагдтл эн положень хооск үг болад үлдх гисн тоолвран үг келсн күн келв. Энүнә тоолврар болхла, эврәнбийән мөнгәр тетклһнд, эврәнзаллһнә орсн цагт республик эңүгән ямаран бәәдлд эклжохинь, энүнә социальн-экономическ көрнгинь учрт авхш.

Күн көллх зөвтә гисн зөвинь батрулх кергтә гиж келгджәх КПСС-ин ЦК-н платформин эңгинь шинжлж келхлярн. Узбекистанд көдлмш уга бәәх әмтнә то өсәд йовна, энүр 1 сай шахү күн көдлмш уга бәәнә, гиж оратор келв. Көдлмшәр тетклһнә союзин программ үхалж авх кергтә гиж келәд, көдлмш уга бәәх әмтнд бийән тежәх арһ өгчәх мөнгнә дөнгәр закаһар теткх селвг эн өгв.

Мана Федерациг шинрүллһиләһ болн КПСС-т болжах оңдаруллһнла залһлдата принципиальн цүг төрмүдәр тодрха бат хәләц урднь үзгдәд уга кевәр эндр партьд кергтә. гиж Узбекистана Компартин ЦК-н негдгч сегләтр темдглв. Һүнәл болхларн, оңдаруллһна болн демократин дүүвармудар хаац кеһәд, эндрк күнд бәәдлиг болн төрмүдиг олзлад, бәәлдиг эндр эвджәх, политическ йосиг партан авхиң төлөд бүрдәмжин болн таллан чигн тогтацс дегд үүдәжәх әмтнә туст тодрха хәләц платформд йилһгдсн уга гиж цаарандань эн келв.

Политическ һардгч чидл болгч КПСС мана орн-нутгт тогтсн бәәдл туст цаарандь чигн даавртә болхмн. Болв кадров политикин һоллгч күчнь һартаснь алдрхлярн оңдаруллһна седвәрчин даалһвран парть күүж чадшго. Терүнлә залһлдатаһар иим сурвр учржана: партәс һарлһн ямаран чигн политическ даавр эс учржахнн туск положениг платформд иигж зарлад бәәх кергтә болжахий?

КПСС-ин ЦК-н член, СССР-ин улсин эрдм-сурһулин Госкомитетин ахлач **Г. А. Ягодина** тоолврар, цуг күмнд туста, терүнлә зөвшәрлго төрүц бәәж болшго, цутхлягдань күн, терүнә хөвжирһл болн са хәәлһн бәәх күцлмүдэ талдан күцлмүд терүнд эс тәвгдәхә платформин цецн тоолвр бәәнә. Энүнь концепцин чинртә гисн күцәмж. 20-н болн терүнә хөөткжилмүдин һарадврин эндүнь марксизмэс хольвлһнд, субъективизмд, нам субъектнвш идеализмд, гиж болхмн. Тиигхд теорий дамшлтас даву чинртә болсмн.

Президентин үүлин туск платформин идейиг шүүнмһһар дөңхнмн гиж дуудад, коллективн даавр уга бәәдлүр эс авч иртлән, коллегиальн һардвр йилһән сән болна. Орн-нутгин көрнгин болн өдгә цагин бәәдлин туст цүг даавриг бий деерән авх тер үүл ,тер күн заагдх зөвтә. Цуг улсин тустан болн нүүвчар дүүһан өглһар президентиг сүнһх кергтә болжахнь маһд уга, болв ода терүнә төлөд мадид цаг уга бәәдлтә, тегәд шин Конституц батлж авгдтл энүг улсин депутатнрин съезд деер кех кергтә болвагго, Конституцд бслхла сүнһгдх болагинь чигн әрк биш болн дангтәһәр межәлх, президентин үүлдвриг бүртхх механизм заах кергтә, юңгад гихлә, мана туүж ямаран ахр болдг болв чигн эн туст учрсн ик-ик алдгудар байн.

Платформин күцлнь күн болжахнь чикәр заагдсна Госкомитетин ахлач зөвшәрв. Болв күүнә бәәдә-жирһлин кемжән, терүнә медрләр, әрдмин күч-келсәр, дааврар, закржкар йилһгллго, экономическ биш хувалһар йилһгдсн уга гиж цаарандань эн келв.

Политическ һардгч чидл болгч КПСС мана орн-нутгт тогтсн бәәдл туст цаарандь чигн даавртә болхмн. Болв кадров политикин һоллгч күчнь һартаснь алдрхлярн ондаруллһна седвәрчин даалһва

ДОКЛАДАР БОЛСН КҮҮНДВР

(Эклцнь 2-ч халхд.)

Эндрк бәәдл-жирһл партийцрин үзгләд ута жисә үүдәв, партиг кризисн бәәдләс һарһлһна туст эврә хәәвр келһүүр коммунистнриг урмдулв. Өдгә цагин политическ систем КПСС-ин нилчин болн ормин тускар хотл балһсна партийн организацд болсн күүндвр партиг оңдарулллһна туст принципиальн хәләцс өгсн деерән, терүнә программ документсин үүрүтхар тодрха сүв-селвгүд өгв. Орн-нутгин талдан парторганизацт чигн элвг материал хоршагдсн бәәна.

Цуг эн тоот ЦК-н һардврт темлгтә, болв илгәгдсн документ үүр-утхарн маднг хойр жил хооран, XIX партийн конференцүр авч иржәв.

Хамгин түрүнд эннь партин туск энгин туст ирлцжәнә. СССР-ин Конституцин 6-ч статьян туст хәләцән улм тодрхаһар медулх, терүг шинәс хәләхин төлә КПСС дуунан өгчәнә гиж лавта кевәр гечлх кергтә. Пленумин нерн деерәс законодательн органд ирлцигү сүв-селвгүд орулх дааллвр коммунистир-депутатирт өгх кергтә билә. Эн туст цаарандь үлнд татлһн партин туст бәәх тааста биш хәләциг улм чаһһх.

Эврәнь платформлән бидн хамгин түрүнд политическ илт бәәдләс ашләр кех зәвтәвидн: обществ илдан тогтсн олн партийностин, политическ хүрц конфронтацин, йосна төлә чаһ нооллана таалд бәәнә. Орн-нутгт социализмла серлцжәх чидлмүд хамцад үүлджәнә, эдн зокал угаһар ноолда кежәнә. Партин өдгә цагла ирлцәтә стратегий үхалж тогтах кергтә. Эклц партийн организацсин зөвөг өргжүллһна туск төрмүд илдн хаһллһиг съезд күртл уланд татж болшго. Тер зөв кегт саамд эклəд күцәгдәна: партьд орулж авлһн болн терүнәс һарлһн, сегләтрмүдиг, партийн комитетмүдин болн бюрон члелиг сүһлһна, эклц партийн организацст членск партийн тәвцин мөнгнә 50 процент күртл үлдәлһнә диг-даран, «Партийн олна йосна» декларац керг ута, партийн шидәврмүд ухалж белдлһна болн батлж авлһна коммунист боһн илдән орлцлһиг тәткжәх механизмиг батлһн кергтә.

Түрүн чиртә төр —съезд делегатир сүһлһн. Москван эклц партогранизацсин сегләтрмүд делегатириг шүдтән, нуувчинар, альтернативн кевәр сүһлһна төлә, сүһвәр келһнә механизмиг бийсиң йилһх зөв бәәрн партийн организмудт өглһнә төлә дуунан өгв. Эн сүв-селвгүд организацин кесг регионмудын [illegible] тер мет XXVIII съездин болсни өөрүлх болн төүг мөн сарас өрә биш кех седкәрлә ирлцжахиг мөднәв.

Аппаратыг засад, чиңрэнь шинрүлхми, аппаратын бүрдәцнг болн тоог, терүнә жалвиг тустан йилһх зөв партийн комитетмүдт өгхми гисн коммунистирин ардмь өрсн иенкрмүдиг ашгүй учртан ахь кергтә, гиж хотл бәәсн пленумүдын шийдвр хәләгдлә. Партин дәвч шидәврмүдт ухалж белдлһна болн батлж авлһна коммунист боһн илдән орлцлһиг тәткжәх механизмиг батлһн кергтә.

Түрүн чиртә төр —съезд делегатир сүһлһн. Москван эклц партогранизацсин сегләтрмүд делегатириг шүдтән, нуувчинар, альтернативн кевәр сүһлһна төлә, сүһвәр келһнә механизмиг бийсиң йилһх зөв бәәрн партийн организмудт өглһнә төлә дуунан өгв. Эн сүв-селвгүд организацс

Первая тура товарищ заседание, была на минувшей должна пяти. Она открыта. Для открыта. Для открыта. Для

«Хальмг үнн»—90

ГАЗЕТ—БАРИН ЗӨРГТӘ СЕЛМ

1. «Хальмг улсин авъясмуд» гидг нерәдлһтә шин рубрик һарчана гисн зөнглләһ умшлав. Иим әнг һарсн йир сән гиж тоолжанав. Эн әнг шагшавдын төрмүдлә залһлдата гиж санжанав. Эн рубрикд мана хальмг улсин өдр-сө уга өргәр әдлж йовсн авъясмуд орх зөвтә. Урд цагт мана хальмгуд дотр сурһульта-әрдмтә улс цөн бәәсн болв чигн, әдлж йовсн авъясмудынь культурин әмтәс ард йовсмн биш .Тер әдлж йовсн авъясмудас авад хәләй: кезә болв чигн һоһольшг болх, бийәсн ах улсан күндлх, дүүнрән тевчх, арсм-көрсмлә, хулха-худлла ноолдх болн нань чигн. Эн деер келгдсн авъясмуд цүһар анкетин түрүик сурвәрт тәвдсн шагшавдын терт орх зөвтә гиж тоолгдна.

Мана хальмг улсин заң-бәәр, олн зүсн сәәхн авъясмудыг шинжләд бәәхнь — цүһарн бурхн-шажн делгрүллһнлә залһлдата бәәж гиж тоолгдна. Урд цагт әәмгүдәр олн янк хүрлмүд бәәсинь меднәв: Дүнд хүрл, Цаһан-Нуура хүрл, Авһнра хүрл, Баһ-Цоохра хүрл, нань чигн. Хүрл болһад әмтин дунань 2—3 сүмд дүңгәһәд зогсжасньгәгдг билә. Сүмдин дотрь олн зүсн сәәхн бурхд, бүрә-бүшкүрмүд, дегтр-номд бәәдг билә. Баһ цагтан сурһуль сурч йовад, дотрь орад, хәләж йовлав.

Мана теегт иим ик келж болшго культурин зөөр хамаһас авсн болхв? — гих тооләр сананд ордг билә. Сталинә әрк шиллһнәс иштә болн әәрм «дегәд шүүмһә» партийн һардачирин зааврар, 1930-ч жилмүдин алднд эн зөөриг агчмин зүүр түүмрдад, тараһад хайчкснь меднәв. Эннь хальмг улсин культурин хәлхин үнлж болшго һару бәәсмн. Хүрл-хүврүгудас авдг сәәхн һо-һольшг сурһмж, авъяс ута болсн учрар, мана әмти теднән геенәд, модьрун, күлцинһү биш болж одсн бәәнә. Оньлад келхлә мана өдгә цагин байчудыг авад хәләлтн. Эн шин һарчах рубрикин төрмүдәр газетд материалмуд әлвгәр барлдгин арһ хәәҳ кергтә.

2. Хальмгин түүжит болн хүүчна туск төриг цаараднь тасрхан уга газетин халхд барлад, олн-әмтнд медулжәх кергтә. Эн келгдсн төрмүдәр «Хальмг үнһә» халхд кесг статьяс, санан-седвәр умшлав. Мадниг хәрү һаәр-уснурн нүүж ирснә хөөн Көтчнр нутгин орчд — Приозерный район (энд нег чигн нур уга) гиж нерәгдв. Октябрьский район гиснд орхнь, урдиь бәәсн Ик-Бухса нутг гихлә ирлцтә, Каспийский район — урдиь нерәгджәсн Лаганск нутг, Лиманский район — урдиь Долбанск нутг. Нань чигн урдк нерәсн геечисн селәд, поселкс ода юн учрар талданар нерәджахнь төрүц медгджахш. Улүгрлхд, Көтчнр — Советский, Тутгн — Привольный, Ханата — Чапаев, Авһнр — Ергенинский, нань чигн.

Хүүчна нердин тускнр тасрхан уга газетин халхд материалмуд барлжах кергтә. Барлчкад, амндан дүүргәд ус авчкси кевтә, а уга бәахмн биш. Сергәсн, босхсн төр янк күцәгджанә гиһад унтж одсн таньчин Деед Советит, шөвтәр хатхсила әдл, хаяхая хатхад серүлад, ашиньгазетин халхд барлжах кергтә.

Биди, хальмгуд, Сталинә әрк шиллһнә политикәр. Сивр орж 13 жилд көгдад, хәрү әвгәнь һаәр-уснур нүүж ирснәс наараи бүкл 33 жил болчкв. Ухалад-тоолад бәахнь, эн давж одсн цаг бәһ биш. Хәрү нүүж ирәд (1957 ж.) мана Советск орнутгин Деед Совет — Хальмг таньч урдиь бәәсн хүүчн мәхәһәр тогтх зөвтә гиж Зәрг һарһсиньмедиһ. Ода 33 жилин хөөн [illegible] Дербанск хойр райог таньчас таслад, булаж авад Өәдрхнә медлд орулгдсн бәәнә. Ах йосна зәрлг ода биинь эс күцәгдсн болж һарчана.

Келгдсн хойр районд бәәг хальмгуд таньчларн инилхәр седнә, болв теднә седвәр күцәжахи уга. Эн кергодаюртлэрин гем. Эдн гиһ — мана таньчин һардачирин гем. Эдн эн кергәрки кергтә гиж тооллго. советск йосна өмн шүүмһәһәр эс тәвжасньгучр. «Хальмг үнн» газет орсн 1990-ч жилин ут-түршәр эн төрт тасрхан уга оньган өгчах зөвтә.

3. «Жаңһр», түүль, түүк, үлүрин туск төрмүдәс. Эн деер нерәгдсн шүүрэ-сиин «Жаңһрин» вариантс бәәхнь сонсгдна. Зүг ода тер вариантсиг, гүн номин үндстәһәр, әдлцүлж шинжлгч көдлмш күцәгдәд ута. Тернь нег дутг гиж тоолнав. Эн күцәх кергиг хальмг кел, туужс, литературин номар шинжлгч институтын «Жаңһрин» секторин номин көдләчнр күцәх зөвтә гиж тоолгдна.

Урн үгин литературин үүдәврмүдәс барлдсньгумшгдла. Бичәч Балакан А. «Туувр» нерәдлһтә романа әклц дарадтан хойр тойгт барлгдсинь умшлав. Иим учр-утхта үүдәврмүд барлгдсньгийр сән гиж тоолнав. Зүг дегд тиим ик-утар биш, хасад тодлвртаһинь газетин халхд барлжахла сән болх.

4. Төрскн келнә төрмүдәс. Ямаран чигн келн-үлсин йилһрлт өңг-зүсньгбиш, теднә онц бийсиннь келн гиж саннав. Тер онц келнә әзнь, әврәнь төрскн келән медх зөвтәнь ямаран чигн цәәлһвр, угаһар медгджәнә. Иим тодлвр — «Келн угад — белн уга» — гиж келгдж йовсн үлгүрәс сәәнәр медгджанә. Өдгә цагт келнә әздүд — бидн, хальмгуд, әврәнь келәрн хоорндан күүндхшвидн, келән мартжанавидн, маднас һанцхн хальмгин чирә-зүсн үлдхәс талдан юмн үлджәхн уга гиж «Хальмг үннә» халхд то-томж уга материалмуд барлгдсинь умшлав. Эн йир сән керг күцәжәнә.

Юңгад иим бәәдлд күрч ирүвидн? — гиж сурхла, мини хәлац иим: негдвәр, бидн, хальмгуд, төрскнч улс бишвидн. Әврәнь келндән дурговидн. Әврәнь келәрн келхин орчд орсар келхд амр. Иим улст кезәнә келчкси — «Төрскн келән һолсн күн — төрскн әкән һолснла әдл» — гидг үлгүрин учр-утхинь шинәс сергәж медтхә гижәнәв. Хойрдвар, КПСС-ин обком, таньчин Министрмүдин Совет болн республикин Деед Совет, теднә дааврта сегләтрмүд, һардачирн келнә төриг республикд әркн төр гиж әс тоолсн деерән йир мууһар һардсна учр мөн.

Деер келгдсиг батлхин төлә иим үлгүрмүд авад хәләй: негдвәр, маднг Сиврәс хәрү нүүһәд ирснәс наараи 33 жил болв. Эн ахрхи цаг биш. Тиигхд мана Советск орн-нутгин Деед Совет Хальмгин үрдүл әврәнь келән төрүц бичә марттха гиһад селәдәр болн хама болв чигн сурһулин насна күүкд бәәхлә, хальмг келәр дасхдг онц класс бүрдәж сурһтха гих зәрлг һарһсмн. Таньчин әрдм-сурһулин министр эн зәрлгиг ардньорж күцәсн уга. Кемр 33 жилин ут түршар төрскн келәрнь сурһсн болхла, өдгә цагин баһ наста хальмгуд әврәнь келән медх зөвтә бәәсмн. Төрскн келән медхдиь харшлгч йовдл ода бийнь әлвг харһна. Баһчудт нерәдж «Комсомолец Калмыкии» нерәдлһтә һанцхн орс келәр һардг газет бәәхинь меднәвидн. Урдиь эн газет хальмг орс хойр келәр һардг «Улан баһчуд» нерәдлһтә билә.

Мини һунддгм — нүүж ирснәс наараи өдгә цаг күртл орс келәр һардгнь. Газетин нерәдлһәр эн газет комсомолд әс бәәх баһчудт керг уга болжахмб? Эн газет орс келнлә зерглад хальмг келәр һардг бәәсн болхла, хальмгин баһчуд әврәнь келәд иим түүрәр мартжн уга билә.

Өнгрсн 1989 жилин әклцәр хальмг улс әврәнь келән дасхин, медхин төлә тасрхан уга көдлдг курсмуд бүрдәхмн гих занг Элстәр тарла. Эн керг гиж КНИИИФЭ-д зөвәр олн улсас баг бүрдлә. Пард гиһад шатсн һалын залыла әдл аячмин зүүр унтрж одла. Өдгә цагт манд төрскн хальмг келн цааранань амуды жирһлий төлә кергтань цөәлһәр угаһар медгджанә. Иим сан-иан мана өрги советск орн-нутгин талдан һадрмудар, бәәрцсн хальмгудыи биигдэс медгдна. Үлгүрлхд, түүла сарин 25 өдр «Зүркни залврар» нерәдлһтә А. Котыковин статья барлгдла. Газетин халхар келән хадһлж байжах керг-үүл тасрхан уга күцәгджах зөвтә.

5. Ондаруллһна керг-үүлин тускар. Эн төр мана орн-нутгт әрки кергтә төр болжана, Газетәс эн төрәр хара биш материалмуд умшгдна. Таньчар болн Элст балһсар олн әмтнә депутатнр сурһлһна керг, демократическ әвәрһ өргәр әдлгәд, күцгджанә гиж темдглж болхмн. Нег депутатын орма 2—3—4 кандидатнр нерәдгдад, олн-әмти-сурһачир дотр

•Өнчн бичкдүдт—онц оньг

ӨНЧИГ АСРСН ӨНР БОЛДГ...

Өнчн бичкдүдин гермүдт бәәдг көвүд-күүкдин бәәдлжирһллә умшачирг, таньлдулхин төлә, олна өр-әвч седклиг оңчрсн бичкдүдүр залхин төлә мана редакцин журналистнр газетдән материалмуд барлхар темдглсн бәәнә. Шидр тер зурала ирлцәтәһәр Элстин өнчн бичкдүдин герин туск зургудын репортаж барлгдла. Эндр тана оньгт дарани репортаж өгглжәнә.

Күндтә умшачир! Эн төрин тускар газетин халхст күүндвр кехми, гиж бидн таниг дууджанавидн. «Мана юн керг? Эднд кергтә тоот цүһар бәәнә», гиж бийән төвкүлхмн биш. Мадна бийсинмдн үрдүлә әдлдән өсж йовх бичкдүд гиснти — әнти мана иргч.

«Өнчиг асрн өнр болдг, угатяг асрсн байн болдг» гидг хальмг үлгүр бәәдг биший. Гүн учр-утхта эн үгмүдәр репортажан әклдгм учрта. Шидр Башантад бәәх өнчн бичкдүдин герүр одж, теднә бәәдл-жирһллә таньлдх саамн маднд учрв.

Дәәнә өмнк жилмүдт бичкдүдин эн гер бүрдәгдсмн. Эк-эцкнрән геенәд, өнчн үлдсн арвад бичкдүд тер күнд цагт энд бәәж, советск государственн дөңгәр өсәд-босад жирһлин хаалһд орсмн.

—Эндр өдр чигн мана ик өрк-бүлд 53 көвүд-күүкд бәәнә. Тенд бәәхднь, сурһуль сурхднь, сурһмж авхднь ирлцигу ән таал бурдәгдсн бәәнә, —гиж бичкдүдин герин директор Иван Григорьевич Приколота күүндврән әклв.

Эн бийсиь эрдмәри багш күн болж һарв. 1970 жилд Уральск балһсһд педагогическ институт төгсөһәд Хальмгур ирж көдлсмн. Эврәнь күч-көлснә үүлдврән партийн-советск көдлмшт чигн көдлж йовсмн. Таван жил хооран энүнд бичкдүдин герин педагогическ коллектив һардлһн даалһгдсмн.

—Түрүн ирж көдлхдм энд 120 бичкдүд бәәлә. Герин хорасин тооһар болхла 85 күн бәәх зөвтә бәәсмн. Тегәд тер өнчн бичкдүдин кенинь болв чигн һундашгон төлә, цагтнь хот-хоолар, хувц-хунрар теткхин төлә ардньорж шунжаввидн. Өмнь болхла теднг асрхд, теднд хувц-хунр авч өгхд һөлгәр тату-тартг болад, ик өөнудл һардг бәәсмн. Өнчн бичкдүд йир өөлгч болна. Тиим өөлгч болдгнь бас учрта. Эк-эцкнь эмд бәәсн бийнь өнчрнә гидг ямаран күнд зовлң болх тер. Тиим йовдлын нөл учрутхнь эк-эцкнрнь әркд авлгсснд, зәрмнь әркәс көлтә эмән геенәд, урән өнчрүлснд бәәнә гиж келх кергтә. Өнчн бичкдүдиг мана государствн көлинь дөрәд, һаринь һанзһд күргхин төлә цут тоотынь теткг билә, эндр өдр күртл теткжанә, —гиж Иван Григорьевич әврәнь ухаң-тоолврарн хувалцв.

Тиигж келдгнь чик. Һурвн жил хооран КПСС-ин ЦК-н болн СССР-ин Министрмүдин Советин шишлт тогтавр батлж авгдв. Тер тогтаврт өнчн бичкдүдин гермүдт болн школ-интернатмудт ик оньг тусхагджана. Бичкдүдин герт көдлжәх сурһмжлачнрин болн багшнрин жалв өөдлүлгдв. Сурһулин болн сурһульчнрт күч-көлснә әрдм-дамшлт авлһна көрүг икәр батлгдв.

Ода бичкдүдин герт шишлт педиатр, психолог көдлдг болв. Эмнлһнә олн зүсн оборудованьтәвгдв, шишлт физиокабинет тенд көдлжәнә. Сурһульчнрт цугтаднь ода билет өгглнә. Терүгәр эдн театрт, киноднмөңгн угаһар орна, балһснд автобусар өңгәр йовна. Сар болһн сурһульчнрт хошад арслң мөңгн өггднә. Өмнь болхла иим туслмж күргдгго билә.

Өдгә цагт бичкдүдин герт районд кесг әдл-ахуу эврәнь дөңгән күргнә. Жил болһн бичкдүдин герүг темсар, зер-земшәр теткнә. Районд «Новый», «Комсомолец», «Южный» совхозмуд, «Пролетарская победа», «XXII партсъезд», Чапаевин нертә колхозмуд ик дөңгән күргнә. Бичкдүдин герт районд Ленина нертә колхозин ахлач Н. П. Худокоенко, «Пролетарская победа» колхозин ахлач, СССР-ин Деед Советин депутат А. И. Сарычев әдн килмжән өгнә. Үлгүрнь, «XXII партсъезд» колхозин ахлач П. Д. Нимяшевин седвәрәр әдл-ахуу бичкдүдин герт «Т—40» трактор хулдж авч өггдв. Давсн жилд Чапаевин нертә, «Пролетарская победа», «XXII партсъезд» колхозмуд 2,5 мин-һн арслң йовулв.

Тер мөңгәр бичкдүдин герт капитальн ясвр кегдв. Бичкдүдин герин бюджет давсн жилд 264,8 мин-һн арслң болж тусв. Бюджет өөдлүлгднәс иштә сурһульчнрин хотд һарһгддг мөңгнә кемжәнь бас икдв. Үлгүрнь, өмнь болхла, сурһульч болһна хотд өдр болһн нег арслң 30 деньг һарһгддг бәәсн болхла, ода нег арслң 86 деньг һарһгдна. Каникулын цагт 2 арслң күрнә.

Бичкдүдин герт шинрүлт кегдв. Ода хора болһнд сурһульчнр хошадар бәәнә. Сурһулин хөөн хәләж болх өңгтә телевизор тәвгдв.

Городовиковск балһсна хойрдгч тойгта дундын школд бичкдүдин герин сурһульчнр орна. Ода деерән тенд сурһулин хойр, школд ордго бичкдүдин нег баг бәәнә. Өнчн көвүд-күүкдт килмжән өгч, эк-эцкиннь ормд эк-эцкнь болж кергән медгг, теднд зөлтә сурһмжлачнр көдлжәнә. Үлгүрнь, сурһмжлачнр болж арвн жилин эрдэд Л. М. Михаленко, Л. И. Николенко, Г. С. Барлыкова, Р. И. Серкова болн нань чигн багшнр килмжән өгч көдлжәнә.

Давсн жилин хойрдгч өөлгг бичкдүдин герин 2 сурһульчас бишкнь, цугтан күцәмжтәһәр төгсөв, хойр сурһульч «4», «5» темдгтәһәр төгсәв.

Бичкдүдт күч-көлснә дамшлт өгхд онц оньг өггджанә. Тер тер таһллһндиь кесг организац иләр дөңгән күргжәв. Үлгүрнь, ВЛКСМ-ин таньчин комитет «Москвич» гиигн маши, бичкдүдин В. И. Ленинә нертә сан хойр трактирин мөңгинь өгв. СССР-ин бичкдүдин сан болхла хойр жил хооран «ПАЗ—672М» маркта автобус белглв. «Кубань» маркта автобус әднд бас бәәнә.

Бичкдүдин тана герт хаһллх ямаран төрмүд бәәнә?— гиж сурснд Иван Григорьевич иигж кела:

—Биди әврәнь дөңгл әдл-ахутавидн. Буудян культур тәрдг 42 гектар аһу бәәнә. Нурһлж биди ичмә тәрнавидн. Дөңгл әдл-ахудан һахас бәрнавидн. Ут тоодан 28 һаха бәәнә. Һаха икәр бәрхин тер тәвжәнавидн, терүнә тоонь 60-д күргәр седжәнавидн. Маднд дөң болдг әдл-ахусин чидләр һаха бәрх хаша тосхглх зөвтә. Дәкәд саалин арвн үкрин, 400 шовуна хаша-хаац тосхглх зөвтә. Буудл үүлад, нигт хот кедг шишлт оборудованьхуллж авв идн. Цут эн тосхлтын сметн документацигр района күцәгч комитетд бәәдг әнг белдхинь сурһлавидн, теди белдх болж үгән өглә. Тер өдрәс нааран йиһн сар давж йовна, документац ода күртл белн болад уга.

Хойрдгч төрнь: бичкдүдиг сән хувц-хунрар, һосн-башмгар тетклһнд ик күнд йовдл учрна. Хуллж авхд мөңгн бәәнә, болв авдгнь уга болж зовна. Эн туст района хулд-гүүлтәнә көдлачнр маднд дөң болхинь сурһанавидн. Сурһульчнрт хувцхунр базрас авч болхмн, зуг йир үнтә. Тегәд килвр хувц-хунр хәәһәд хошa бәәх областьмудур йовж цаган икәр геенәвидн.

Дәкәд нег төр. Давсн жилд бичкдүдин мана герит центральн котельнлә залһлдулла. Әврәнь чидләр бидн нег дууна һазр малтад траншей беллләвидн. Диаметрынь 100 миллиметр, 200 метр труба уга болад, актов зал, мастерской, физзал дулаһар тетклгдәхш. Эн залын полнь бас хуучрад, өөкрәд нүрж одсн бәәнә. Терүт яснхн кергт 25—30 кубометр харһа керглгджанә. Района һардачнрин дөң угаһар бидн тер төрмүдит хаһлж чадшговидн. Шин теплиц бас тосххар бәәнәвидн. маднд эн туст бас дөң кергтә.

Иван Григорьевич Приколота әврәнь өөнудлан келж, редакцин халхас дөң сурв. Тегәд Башантан өнчн бичкдүдин герт района партийн, советск болн әдл-ахун органмуд әрк биш дөң болх гиж инрәнәвидн. «Өнчн күн — өөч» гидг хальмг үлгүр бәәдг биший. Тегәд һардачир өнчн бичкдүдит өөлүлгсн төлә, теднә бәәцин төрмүдиг әрк биш хаһлхдиь дөңгән күргхиь лавта гиж санглна.

ЭРДНИН Андрей,
мана шишлң корр.

ЗУРГУДТ: (деер) сурһмжлач Л. И. Николенко әврәнь багин бичкдүд дунд; (дора) бичкдүдин герин сәүовник В. С. Цумуков 7-ч классин сурһульч Бадма Эрдниевла теплицд бәәх цаггаи; сурһульчнр дегтр умшхдан дурта.

Авторин цокси зургуд.

Элст — Городовиковск

Хүүчүн нерлин гүсхар таңһчар үгә тәвнә. Тин халхл материалмуд барлжах кергтә. Барачкад, амлан дүүргад ус авчсн кев. Тә, э үгә бәахмн биш. Сергәсн, босхсн төр тә, э үгә бәахмн гиһад унтж одсн таңһчин ямж күцәглжәнә гиһад унтж одсн таңһчин ямж күцәглжәнә гиһад унтж одсн таңһчин ямж күцәглжәнә

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхэтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 жил эклж һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
9
Басң өдр
№ 28. (11041).
Үнь 3 деньг.

Советск Союзин Коммунистическ партин Центральн Комитетин Пленумин туск

ЗӘӘҢГЛГЧ СОҢСХВР

1990 жилин лу сарин 7-д КПСС-ин ЦК-н Пленум деер партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектәр болн эн төрәр КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачевин кесн докладар күүндвр цаарандан болв.

Пленум деер үг келснь: К. Махкамов — Таджикистана Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, В. И.Мяроненко — ВЛКСМ-ин ЦК-н негдгч сегләтр, А. М. Масалиев — Киргизин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, Г. С. Баштанюк — ВЦСПС-ин сегләтр, В. Т. Сайкин — улсин депутатнрин Московск балһсна Советин күцәгч комитетин ахлач, А. Б. Шалыев — «Туркменгазпром» производственн негдлтин бурһудлһна мастер, С. С. Алексеев — Конституционн бүртклһнә комитетин ахлач, СССР-ин науксин Академин Уральск әнгин философин болн зөвин институтын директор.

Пленум деер бүрдәгдсн редакционн комиссин нерн деерәс Г. П. Разумовский үг келв.

Редакционн комиссин сүв-селвгүдиг цуг халхаснь шинжлж хәләснә хөөн, орж ирсн сүв-селвгүдиг болң болсн күүндвриг учртан авад күцидвь белдгдсн партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектиг таасв (эннь -барт барлгдх), эн төрәр тогтавр батлж авв.

Литван Компартин XX съездин шиидврмүдлә залһлдата төрмүдәр Пленум деер күүндвр цаарандан болв.

Эн төрәр КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев үг келв.

Пленум деер үг келснь: А.-М. К. Бразаускас — Литван Компартин ЦК-н негдгч сегләтр, М. М. Бурокявичус — Литван Компартин (КПСС-ин улд) цаг-зүүрин ЦК-н сегләтр, В. А. Купцов — КПСС-ин Вологодск обкомин негдгч сегләтр, А. П. Клауцен — Латвин Компартин Рижск горкомин негдгч сегләтр, В. Н. Швед — Литван Компартин (КПСС-ин улд) цаг-зүүрин ЦК-н сегләтр, Н. М. Ершова — «Ф. Э. Дзержинскин нертә маши тосхдг завод» производственн негдлтин наладчиц, Пермь балһсн, А. Н. Яковлев — КПСС-ин ЦК-н сегләтр, Ю. Д. Маслюков — СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин негдгч дарук, СССР-ин Госзуран ахлач, Ю.-В. Ю. Палецкис — Литван Компартин ЦК-н сегләтр, В.-Ю. Ю. Кардамавичюс — Литван Компартин (КПСС-ин улд) цаг-зүүрин ЦК-н сегләтр, Е. К. Лигачев — КПСС-ин ЦК-н сегләтр.

Эн төрәр Пленум тогтавр батлж авв, тернь барт барлгджана.

КПСС-ин ЦК-н Пленум деер ашлгч үг М. С. Горбачев келв.

Энүгәрн КПСС-ин ЦК-н Пленум эврәннь көдлмшән төгсәв.

Элст балһсна 1480-ч тойгта автоколонид һурвн машн залач 1989 жилин зураһан болгасньурд күцәлә. Теднәс негнь 1-ч класста специалист Илья Ариндаулн.

Эн залач предприятьдан ут турштан нәмн жилин эргцд көдлҗәнә. Жил болһн гнлтә эн залач дөрлдәнә нүүрләчирин тоод орна.

Келхд, төрүнд тодрха заагдсн шишлн маршрут уга, зуг кемр тер аль эн үзгүр йовх автобусмуд эс күртхлә, автоколоннан һардврт ингәрән Ариндаулыг йовулна. Тегәд чигн төрүнә «Икарус» гисн автобусит Нальчикд, Ставропольд, Нк-Буурлд, Цһан Амнд болн нань чигн балһдт болн селәдт хара бшт үзж болхмн. Эцүнд, келхд, нмн олн зүсн маршрутмуд зуг хамгин өөдән мергжлттә залачирт даалһгдна. Илья Ариндаулн мел тнмн залач.

В. Морозовин цокси зург.

ДОКЛАДАР БОЛСН КҮҮНДВР

Пленумд орлцхар һарч йовхин өмн би мана негдлтин цехов партийн организацин сегләтрмүдлә харһжавв. Эндрк Пленум партьд, цуг орн-нутгт болжах хүврлтсиг түргдулһнә дөк болж чадх, гиж эдн өгклән медулв, гиж КПСС-ин Щүүврин комиссин член Саратовск электроагрегати производственн негдлтин ах мастер **В. А. Шабанов** зәглв. Боля эңүнә дегч сегләтрмүд Коммунистическ партин хәвин түск, обществ төрүнә нилчин түск, КПСС-ин политикүр, идеологүр, бүрдәмжин үлүр сүл пәгт зару-дарунь дәврәй келһнәс иштә парть кежх өндаруллһна түст үүмжәхин түскар келцхав.

Номта зарм залус формализмын бшт бүрмдлә, олн эңүнә кационализмиг бәлн йүүмин экономикин затирда орнуттит бүрмүсин реформаторствин зөрө зөөриг харү тостлһна, политическ ажархин хаалһүр түлижәна, нүүдәсмирин нүүрлгч бүрдәмжин отряд гиж партин негдлтт гәдвлхар седжәнә. Боля йовлтмүдын тиим бөөдлә көдлмшчир зөвшархар седжәхш.

Нүүдәсирин төөмериг КПСС-ин областин организацин ид кергәри, ид болн шин

КПСС-т партийн улсин йос тогталһн— энтн хойр халхта үүлдвр мөн. Суһгдлг партийн органмудын чледин нилчиг болн даавриг өөдлулх, эклц парторганизацин өдр-бүрин туста бүртклһнд тедниг орулх кергтә.

Юм эс келгин, талдан идеологий пропагандлһна тела, националистск болн сепаратистск организацст, уставин некврмүдлә болн өндаруллһна сә хәалһлә сәрлдг экстремистск үүлдвр орлсна тела даавриг коммунистнр даах зөвтә.

Өндаруллһна платформд партийн зергләг хамцуллһнас болн КПСС-ин эргнд улсиг хамцуллһнас нань ик чинртә тер ода уга, гиж үг келсн күн темдгдв. Ухан-тоодврмүд ард бшт болсн биньнь партин үзг-хааль кесгс нааран йидһгдсн баһь, тегәд терүг күцәхин тела идейн нилчкүрглһна цуг эв-арниг олалж шүүмһлһар нооцлх кергтә. Одна зәгллһнә олн организмуд плюрализм олалж парнтиг болн эңүнә һардгч организмудыг му келдг, эңүнә аппаратыин кәдлчирт му нер өгдг, мана урдк цагиг харадг, маркеистск-ленинск сурһлин үлмүдыг шинәс бүртиж хәләкен чигн иткжәнә, гиж оратор цаарандь келв. Яһад болв чигн Армени хаһд орх күсл тәвгдснь Азербайджанла бәрдг экономическ туста залһлдасиг өвдәд, тедниг сансари искусственн хувүрлхин тела цүгнинь кех? седсньмедгджәнә, Советск государствин түүжд урднь үзгәд уга йовдл гиж терүг нерәздә, түрүн эклцснь авн терүнд партийн болн государственн нег мөслгч үнлһн өгдгн уга, ирящгүй нег мөслгч керг-үүлдврмүд күцәгдсн уга гиж темдглв. Республикнн суверенн зөөмүдиг өвдәд, терүнд хажүлас орлцх зөв кенд чигн уга. Советск законодательств терүнә иткмжнь болжана, терүг бидн батар халһлх зөвтавидн.

Платформин проектин олн пүүнистнн тускар келсклари, оратор терүнә хоорндан эс ирлцгг олн тоот олж авв. Келхд, эврә хөв-жирһлә бийсньмедлһнә түск, нам салж һарһна түск келисмәтна зөв нер халхасньбатлгана, талдан халхасньболла, тнмн шүүвр келһн туста болшго гиж эмтиг иткулх партин даалһарин түскар келгджана. Эн халхар тодрхайар дигдж келх кергтә

ла селвлцлһн, нам партин XXVIII съезд хурагдтл партьд референдум келһәр дамжулж селвлцлһн күцәж чадхмн. Үлгүрнь, партин Уставин шин проектәр күүндвр кесн цагт тнмн эв-арһ олалж болхмн.

Партин Центральн Комитетин сүл жилмүдт батлж авсн зәрм шинидврмүдиг партийн организацс дөцихш, гиж цаарандь эн келв. Үлгүрнь, КПСС-ия ЦК-н мөрн сарин (1989 ж.) Пленумн яһад кертә болсиг кесг коммунистнр медсн уга. Селәнә эдлахүн төрмүдәр КПСС-ин ЦК-н моһа сарин (1989 ж.) Пленумин дора кемжән темдглдждәнә, бас тер мет КПСС-ин ЦК-н Әрәсән бюро Үүдахин түскар бар сарин (1989 ж.) Пленумнк шиидвр эмтнә бүрүшалт үчрав. Тнм төрмүдәр партийн организацыла селвлцх кергтә бәздлтә.

Тер эс гиж эн һардачин медрлиньчикар медэин болн үнәхин төлөд тодрха төрмүдин туст КПСС-ин ЦК-н Политбюрон зарм чледин хәләцгг чигн коммунистнр мелдлһн ик чинр зүүжәна. Экономикд вәрн болн күнә йолдлһ Комитет тәвтхә гиж. хәләцинь Челябинск областин кесг коммунистнр дөцижәх, эврә парторганизацин нерн деерәс оратор сурв. Съезд келһнә болзгнг өөрдүллһна туск селвгүдиг бүклдиь дөцнәд, партин бийинь консолидацин бачм керг-үүлдврмүдиг күцәх, партийн округудт негдүлгдсн эклц партийн организацсар туст альтернативн сунһвр кех, орж ирсн цуг, лавта цуг, селвгүдиг хәләх зөвтә комиссин шишлг тогтасн партин XXVIII съездд белдгдсн политическ платформар күүндвр келһиг бүрдәх кергтә гиж эн тооллвран медулв. Өндаруллһна платформдКПСС-ин зергләг негдүлхин болн батрулхин төлөд олалхин кергт партьд хамцуллһнмн кемжнс съездт хөөн кесньтуста болхмн.

КПСС һардгч партьболж, үлсин политическ авангард болж үлдәжәнү? Коммунистическ идеалын хәлцгг үрдклари әдл эн батар бәрәжәнү, аль социал-демократическ халхүр һарчанү? Рыночн экономикн тогтлһна социальн болн политическ ашиг күцц эн үзәжәнү? 1917 жилин үүлин

үкрч государственн кергт тооллгнь учрта болж һарчана. Бод мал болдлһна площадкин көдлмшин диг-дараһа өөр бүрдс бөрдлһна площадкт тел врн. Бөрдлһна площадкас зөөр нутгь алнн комжтнһар бүрдгдснь үзж болхмн.

—Сүрәс һару һарчахш. Одна малд хотын бат көрн белдгдв. Бүүдвч зүүтә хот чигн боанә. Эн ик чинртә юмн, —гиж ах үкрч келв.

Совхозин малчир, ах үкрч Махлиев мет, шүрүл хотыг зуг эдбод кенәд шимтөрүлчәд малд өгхәр шүүжана. Өдгә малд бүүс силос

Специалистнр селвгән өгнә

Негдгч кварталын тоод

Черноземельск районд «Первомайский» совхозин малчир эн жилин

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхэтн!

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
9
Басң өдр
№ 28. (11041).
Үнь 3 деньг.

Специалистнр селвгән өгнә

Негдгч кварталын тоод

Приютненск районна «Центральный» махна совхозин ах зоотехникч Сергей Иванович Литовкинла ах үкрч государственни керт тооллгнь үүрта бойн барчана. Бод мал бордлһна площадк тал нрв.

—Та мади тал дару-дарунь нрад бәәнәт. Эс гиж мана кәдлмшт дуту-дунде бәәхинь үзсн болвзгот? —гиж дамшлтта малч сурв.

—Төрүц уга, Тална кәдлмшт кеэа чиги му юм үзәд угав. Өвдән мергжлттә үкрч гиһәд әдл-ахун наадк бордлһна площадксар үвлнь кәдлмшин ямаран диг-дара батлха сән болх гиж танла селвлцхәр ирлав, гиж С. И. Литовкин хәрү өгв.

Эн күүндвр үвл әйлхин өмн болсмн. Специалистин диг-дараг бригадир һолагчдан таасв. Болв әвә үхаһан бас мед-ли: «Та специалист күн болад бичә му санти. Иһад гихлә энд, әвә ормдан кәдлжәх өмтнд цүгнь медгдна, яхла сәнь, яхла мунь», — гиж келәд.

Күүндврин ашар кәдлмшин диг-ларан сәәхнәр бичгдсн ватман цаасна ик 'дист һарч ирв. Энүг әрк биш күцәлһн бордлһна площадкин коллективин эрюн закан болав. Иһад гихлә эн диг-даран цуг хальсань шиижлж хальгдәд батлж авгдсмн. Эн болн нань чиги керг-үүдврмүд күцәсна ашт олна мал эдлахүд бүрн-бүтнәр үвлажәна гих кергтә.

Болв кәзлмшин йовудт тер батлгдсн кәдлмшин диг-дараһа хара биш чикләр орулгдна. Үлүгүрнь, деер заагдсн диг-даранд бордлһна площадк деер кәдлмш өрүн зурһан часас авн әкләх заавтә гиж бичгтә бәәнә. Болв ах үкрч болхла кәдлмшан зурһан часас эрт әкләһн авъяст хүврж одсмн. Энүг эрт ирхләнь сөөһин манач, өврдмн биш, яһад гихлә эн күн кәдлмштан дуран өгсинь медгдмн. Тегәд чигн ах үкрч кәдлмшин, амрлһна болн байрин өдр гилго кошаран эргәд ю-кү кесн бәәдмн. Тиигж кәдлгтнь кен чиги өврдмн биш.

Кирихд, долан час күртл ах үкрч нөкдиртәһән хамдан малыг эргәд шиижлж хәлә, гемнсн эс гиж чиләһан дора оруленднь ик оньг өгнә, тедниг салһж авад онц хәләврт тәвнә, техникиг бол кергтә тоот зер-зевмүдиг өдрин кәдлмшт белдна. Энүнә хөөн арвн хойр час күртл хот зөөнә, мал аерна, услна, шелбог хүрана. Тиигә бәәтл үдин хот үух цаг ирнә. Үдин хөөн дөкнәс хот зөөнә, мал аерна, услна, техникан шиижлж хәлә, малан бүрткнә. Тегәд ах үкрчин кәдлмш се арвн хойр часла төгснә. Эн цагас авн манач кәдлмшән эклна.

Зәрмдән ах үкрч бордлһна площадк тал сөөдвр шигн ирна: дуудврар, әс гиж эврә седвәрәри Тиигләд бәәж болшго, яһад гихлә олна мал хәләнә гиләг өөдән даавртә кәдлмш мен. Эн даавриг ах үкрч государственни керт тооллгнь үүрта бойн барчана. Бод мал бордлһна площадк деер нутһа зөөн кәлмәтәһәр экәсһ салһв. Нидн жил совхозин хөөдин то арвн нәмн миңән толһа бод мал бордгджана.

—Эн әдрмдт мана совхозин ферменн кәллачнр чидлән әрвәлго кәдлә, тавн жила зураһ товлгч жилд улм өөдән күцәмж бәрхәр шунжана. Нидн жил государствә 420 һар тонн махн хулгдсмн, зурһань болхла 365 тонн бәәсн болжана. Совхозин хөөчнр бас өөдән нарцтайар кәдлсн темдглх кергтә, —гиж совхозин директор Н. Б. Балиев кедһа.

Терүн чик, гиж болхмн. Әвә мал бордг әмтнәс хулдж авсн иосинг тоод авхла зә-бод кедг фабрикүд цөөр нөөрүлөр зү һар тонн промышленн үүгә сырье йовулгсмн. Тиим кергүүлврин ашт иоос хулдлһна жила зура давулж күцгдв. Өөдән эн күцәмжд Ахмед Магомедовин, Магомед Гасановин, Борис Шитлевин болн нань чиги ах хөөчнрин темдгтә тәвц бәәнә. Иоос хулдлһна зураһан күцәсн деерән эдн зун хөн болһнас зун болн терүнәс олн хүрһ авсн болжана. Үлүгүрнь, Магомед Лачиновин бригад зун хөн болһнас зун тавн хүрә авад өөдөн чиңүүртәһәр экәсһ салһв. Нидн жил совхозин хөөдин то арвн нәмн миңән толһад өөсмн.

Совхозин малчнр давсн жил зурачиг нертәһәр күцәчкад совхозин иргч күцәмжсин бат үл тогтажана. Хөөчнр болн үкрчнр күч-кедс бүрдәлһнә шин зө-арһд — нөөмәллһнә подрядт орж кәдлә тохнята белдвр кеж, үвлүүлһиг бүрдәмжтәһәр давулжана. Эдл-ахуд үт-түрштан 36 миңһ һар хөн болн 440 тодһа бод мал үвлжәна. Цуг эн малыг малчнрин дөчн тавн коллектив хәлжәна. Совхозин директор Н. Б. Балиев келсәр иег чигн коллективд һарч һарад уга. Иса Исаев, Василий Андраев болн нань чигн дамшлтта хөөчнрин бригадмуд малыг бүрн-бүтн, сән чиңәтәһәр барж олнд үлүгүр болжана. Малын хотыг чадмгар олзлж хөөдиг махшасһә ашт ним өөдән күцәмжс барджана. Хөөчнр чилгр әдрмүдиг олзлад, малан төөт һарһж хәрүлж йовна. Терүн деер авсн, нигт хот өгсхлә хөд чиңәһан геехш. Эн жилин зурас күцәлһна төөн бат үл тәвжана.

Х. ХОШЕУТОВ.

КПСС-ин Центральн Комитетин Пленумин тогтавр

1990 җилин ху сарин 7-д батлҗ авгдв

Партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектин тускар

1. Пленумд орлцачрийн хәләж күүндсиг болн келсн ухан-тоолврмудынь учрт авад, партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектиг дөкнхмн.

2. Партийн организацст, коммунистнр болн цуг күч-кәлсчнр дунд өргн күүндвр кехин төлә партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектиг барт һарһхмн.

КПСС-ин ЦЕНТРАЛЬН КОМИТЕТИН ПЛЕНУМИН ТОГТАВР

1990 җилин ху сарин 7-д батлҗ авгдв

Литван Компартин XX съездин шиидврмүдин тускар

1. Литван Компартин XX съездин шиидврмүдиг эн партьн Советск Союзин Коммунистическ партнс бүрдәмжин-политическ таскрж һарлһн гиж КПСС-ин ЦК-н Пленум тооллжана.

Ним үүлдвриг Пленум бурушажана, яһад гихлә ним йовдлмүд КПСС-ин ин-негинь эвдәд, советск федерацинг, бүкдән обществ-инг шинрүллһнә процессмүдт ик муухан хальдажана.

2. Литван Компартин цаг-зуурин ЦК бүрдәсн (КПСС-ин үлд), интернационализмин принципист итклтәһәр үлдсн, демократизацин боли мана олн келн үлсин ниицәнә цуг үлсиг хамцулжах КПСС-иг шинрүллһнә таалд революционн хүврлтс келһнә төлә шунжах литовск коммунистнрин Пленум дөкнжәна.

КПЛ-ин цаг-зуурин ЦК-д (КПСС-ин үлд) терүнә дамшлтын үүлдвртнь кергтә цуг хәлхин дөк өгх боли эцүнә төлә ирлцигү материальн боли финансин таал тогтах даалһвр КПСС-ин ЦК-н Политбюрод Пленум өгчәна.

3. КПСС-ин Программин боли Уставин халхд Литван Компартин XX съездин авсн шиидврмүдиг КПСС-ин XXVIII съезд күртл эклж күцәлго, эцүнә улд КПСС-ин платформ деер бәәх Литван Компартьла хамдан КПСС-ин XXVIII съездд делегатнрап суһтн гиж Литван олц һарсн Компартьд орсн литовск үүрмүдиг Пленум дөкәд нег дуудҗана.

Съездин өмнк КПСС-ин ЦК-н платформин проектиг хәләж күүндлһнд орлцтн, литовск үлсин, цуг мана олн келн үлсин государствин хөв-жирһлиг төлә, революционч ондарүллһна хөв-жирһлин төлә эврәнь тувжлгч даавран медтн гисн дуудвр Литван коммунистнрүр Пленум кежәна.

ДОКЛАДАР БОЛСН КҮҮНДВР

(Эклцнь 1-ч халхд).

туск эрэ хәләцән парть платформдан тодрхаһар төмдглж ухан-тооллврин медулх эвтэ, юнгад гихлэ мана общественн делгрлтин түүжин цүт йовудыг иим хәләц сольж чадхмн. Коммунистнр энүнә түстан хәрү өглһнәснь заагрх эвл үгә. Талдан олнаполитическ бүрдәцлә хамдан бәәж көдлж чадх күнд наукин коммунистнр давж һарх эвтэ, гиж оратор тооллжана. Партин, Советмудин болн эдл-ахүн организмудын күцәх көдлмшиг хувалһна процесс, келсн күүнә тооллврар, дегд хашн болн сөрүд бәәдлтәһәр делгржәсилә сүл жилмудин күнд тоот залһлдата. Партийн комитетмүд регионмудын социальн-экономическ делгрлтәр залһна тусла авъяс болсн директивн зөвәрһасн хооран һарһла. Советмүд болн эдна күцәгч комитетмүд, үнәрнь келхд, государственн йосна организмуд болад, күцәх тоотан бий деерән дааж авх арһ үгә болв. Сүл цагт улсин эдлахүд һардлһн дегәд сулдад, энүнә делгрлтд му улмәһән инәр хальдав, сүл цагт үчрсн цүг үрштүлын негнь һанцхн эн биш болжана, нань чигн бәәнә.

Политическ лидер болж парть яһж үлдхиг бидн күмн кевтәһәр ода чигн медәд угаһас, иштә күнд-күчр тоот үчрв, гиж правительствин толһач тооллжана. Партин райдын, балһсдын, областьмудын комитетмүд бәәрн һазрт советск организмудыг давтад эдл-ахүн керг-үүлдврмүд цаарандь күцәж һанһла бәәнә.

Законодательн болн күцәгч организмудын чик сән кесг шиидврмүд цүтхлигә болн бәәрн һазрт юнгад иим күндвр бәәдл-жирһлд тохржадг болхмб, эс гихлэ цааси деер юнгад үлджахмб? Үг келжәх күүнә тооллвар Советмудин болн эднә күцәгч организмудын йосна күцәвә үгә болснд үчрнь болжана. Үлмәһән күргрлһәсн салхар эс седжәх бәәдлтә гиж зөрм эмтн келжәх партийн организмудын гем энүнә бәәхш. Өрәл зүн жилин турш тогтсн партийн-государственн залвриг механизмд үчрнь бәәнә. Келн-эмтнә хооридкә цүүгәи, зөв-йосн биш бүлтә орн-нутгиг чичрүлжәх кемә, эдна таасгджахш гиһәд союзн закадыг күцәлһәсн бийән сул гиж республикүд тооллжах цагт экономическ, социальн болн талдан чиги төрмүдиг хәлжж болшго. Тусла бийсинь эмтн үгә бәәдлиг тетюж, өлгәнь тавьгдж, хәлцүлгдәд, бүүрсн хәһсн зүүһад мин-һад-бежецкнь бәәнә, гиж товилгчарнь СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач келв. Келн-эмтнә хоорнь цүүгә тәтсидан даавгта болһна туск закан бәәнә, болв эдя олалгджахш. Үүл татлһәла нооллдһна закан бәәнә, болв зөв-йос харһлһна организмуд зогсатан үгә кежәх шаһалтар зөврүлгдсна ашт эдна күргжәх үлмән бәһрв. Келхд, цүг эн тоот эндр эрки төрмүдин негнь болв. Тиим болсн бийнь одн күмүнә йосн бәәх замаһа кемжәнд зүгдәрнь тустаһар одоо

Келхд, университетд иим селвг соңсгдв: партийн һардач болһн аппаратын партийн организацд биш, нег ик партийн организацд тоод бәәх зөвтә.

Съездүр йовлһна хаалһдан һардгч цүг девсңгүдиг шинрүлж чаһһах, эклц организацсин партийн комитетмүдәс аһн областин болн республикин комитетмүд күртл тооца болн суһвр кех арһтавидн. Съезд күртл тооца болн суһвр келһн кергтә болжахиг иргч суһврин ашиг тоод авлһн медулжәнә. Энүнәс нааһүр, иткл авсн коммунистнр суһһгдг партийн органмудын ханьд түргәр орх дутм, терүнәс иштә партьд чигн ондарулллһна йовц түргн болхмн. Хойодвар, зөрм областьмудт эклц партийн организацс тоолгар болн суһвриг ода кехмн гишхәнә. Тегәд энүнд йовдлмудын арһ хоцрж болхий? Съездкүртл суһвр кехмн биш гисн идей сән седкләс келгдсн деерән, болв дольгата эн цагт тагчг суухар седсн эмтнәс һарч иржәна. Цүг девсгнин партийн конференцт делегатнр суһһлһн һоодан, нүүвчинәр, альтернативн улд кечнәр зөвтә. Энүнк пленум деер суһврин системиг сольһн партиг ондарулллһнд тодрха тәвц болхмн.

Пленумин өмн өргнд, суһврин емнк харһлцана йовудт күч-көлсч коллективст, бәәх һазрарнь, ветеранмудла, бәһчудла, гиигн биш юр болжана гиж КПСС-ин ЦК-н член. КПСС-ин Ивановск обкомин негдгч сегләтр **М. А. Киязюк** келв. Партьд, орнутгт маңһдур юн болхмб — әнгрлһн эс гихлэ, ниицлһн, тогтурта бәәдл эс гихлэ күүрлт, тарлһн эс гихлэ социализмин хаалһар уралан йовлһн? — гиж эмтн үүстнь сурна. Седкләрн саначрхж сурихана: орн-нутгиг эк-толна үга бәәдлэс зогсаж чадх, политикд чиги экономикд чиги үралан көтлж чадх күчи-чидл партьд, правительствд бәәдг болхий?

Эвдәж политическ күчнчидлмүд партин негдлтд әмшг үзүлснд. Литван коммунистнрин хувнь ода салж одсна үг келжәх күүнә тооллвар орн-нутгт политическ бәәдл-жирһлин хүрцлһн залһлдата болсн деерән нань чиги тоотла залһлдата мөн. Партийн организацст КПСС-ин Устав үүлдгән уурчахд, XXVII съезд батлж авсн программи положенйс зө күцәгджәхд үчр бәәнә. Келнэмтнә төрәр КПСС-ин платформ нөдлжәхш. Партьд илдән французиәи үүлдвр бәәнә.

Партин Центральн Комитет болн эгл коммунистнр хоорнд, правительств болн улс хоорнд залһлдаг батлхин кергт КПСС-ин ЦК-н боли Политбюрон цуг үлед: правительствин үлед эврәнь үүлдврин тускар. КПСС-ин ЦК-н болн энүнә ирлцигү организмудын көдлмшин тускар эклц партийн организацст, күч-көлсч коллективст тооһһан өчхәхин туск. КПСС-ин ЦК-н платформиг цаазһж өчхәхи туск шиидвр Пленумин шиидвр авх кергтә гиж оратор седвг өгв.

Коммунистнрин ухан-тооллврар, тер һарүг олн эмтн культурин халхд партин күцәжәх политиклә залһлдулж чадхмн. Культурт харшлтан күргсндән коммунист болһн тусла әврә, нам үголовни дааврла эс харһүлгдхла. КПСС-ин санан-седкл зүг цаасн деер үлдәд бәәх.

Платформин проектла ирлцүлж, күчтә культурин болн научн-техническ девшлтин үлд тогтагдх иргч цага дүриг КПСС үзжәнә, тенд күн — түүж бийинь күсл болжана. Эн тезис Ленинә политическ гөрөнд темдглгдсн бәәнә. Олна культурин кемжәг өөдлүллго үнидән үлсин йосиг, экономикин делгрлтиг, социальн төрмүд хәһлдгиг күцәж болшго гиж тер иткүлж келсмн.

Культурин туск төриг Ленин партин болн государственн цүг политикин цүтхлнд тәвдг бәәсмн.

Зөв-йосна государств тогталһнә политическ культурин делгрлт ahy ик чинр зүүдгин туск платформин проектин тезисиг дөнәд, политическ культур йирин культурас вин эклә гиж министр темдглв. Культур — энти халх биш. Энүнә түст ведомственн, халхин хәләц культурыг үга кех, болв ода деерән цүг һазрмудт тиим хәләц тогтв.

Дасси му авъясач хольжхд ямаран күнд болдгиг ондарулллһна үлгүрәс бидн үзжәнәвидн. «Нег үхан-седклтә эмтнә сән дурни организац КПСС болжана, тегәд терүнәс һарлһн политическ эс гиж граждански ямаран чиги ашта болх зөв үгә», гисн платформин проектин положенйс

чигн эс босхагдсн дәкәд нег төрин тускар — йдерн дардгин тускар министрин негдгч дарүк келв. Керг күчр кевәр нәрдсн болхла төрүг дарх зөв кенд өгглжәнә? Партийн хәләцәс хәләхлә — Генеральн сегләтрт, цергә хәләцәс — Харслтын Советин ахлачд, парламентск хәләцәс — президентд тиим зөв өгглнә. Ашлврнь иим — советск улсин хамгин ик иткл зүүдг болн цүг нарт делкән хамгин ик иткл зүүдг күүнд тиим зөв өгглнә.

КПСС-ин ЦК-н платформин проект — орн-нутгин хөв-жирһлин, тер дотр энүнә культурин төриг хаһлж чадх ицгин документ мөн. «Хаһлх» гиж келхәр седлвв, болв хаһлж чадх гиж зөрц келжәнәв, юнгад гихлэ, эндр партин дүтү гиж келжәх тогтоот. — энтн үгин болн кергин хоорнд авъяс болсн эс ирлцлһн гиж СССР-ин культурин министр **Н. Н. Губенко** темдглв. Олн эмтсин культурин туужин зөөрмүдиг басдгиг проект бурушажана, гиж эн темдглв. Терүнлә дегц орн-нутгт өдр болһн культурин болн туужин 12 бүмб үга кегдна. Бумбсиг шинрүлллһнд государствин һарһсн мөцһ 1986 жилләдүцүлхлә тави холванд өөдлсн цагт тиим болжана. Авъяс болсн улсин культурин, үрн үгин уигнь уурулгдв. Келн-эмтнә келн угаржана. Школмудас искусств, балһсдас архитектур, бәәшн халхас эстетическ сәәхн бәәдл көөгдж һарһгдв.

Министрин тооллврар, тер һарүг олн эмтн культурин халхд партин күцәжәх политиклә залһлдулж чадхмн. Культурт харшлтан күргсндән коммунист болһн тусла әврә, нам үголовни дааврла эс харһүлгдхла. КПСС-ин санан-седкл зүг цаасн деер үлдәд бәәх.

Платформин проектла ирлцүлж, күчтә культурин болн научн-техническ девшлтин үлд тогтагдх иргч цага дүриг КПСС үзжәнә, тенд күн — түүж бийинь күсл болжана. Эн тезис Ленинә политическ гөрөнд темдглгдсн бәәнә. Олна культурин кемжәг өөдлүллго үнидән үлсин йосиг, экономикин делгрлтиг, социальн төрмүд хәһлдгиг күцәж болшго гиж тер иткүлж келсмн.

Культурин туск төриг Ленин партин болн государственн цүг политикин цүтхлнд тәвдг бәәсмн.

Зөв-йосна государств тогталһнә политическ культурин делгрлт ahy ик чинр зүүдгин туск платформин проектин тезисиг дөнәд, политическ культур йирин культурас вин эклә гиж министр темдглв. Культур — энти халх биш. Энүнә түст ведомственн, халхин хәләц культурыг үга кех, болв ода деерән цүг һазрмудт тиим хәләц тогтв.

Дасси му авъясач хольжхд ямаран күнд болдгиг ондарулллһна үлгүрәс бидн үзжәнәвидн. «Нег үхан-седклтә эмтнә сән дурни организац КПСС болжана, тегәд терүнәс һарлһн политическ эс гиж граждански ямаран чиги ашта болх зөв үгә», гисн платформин проектин положенйс

ринь өөдлүлхин төлә партийн залврин олн девсңгүдинь үурулх — туслң эклц партийн организацла эс залһлдата девсигүдинь үурулх селвг өггдв. Бийдинь өггдсн күцц зөвин кемжәнд эклц партийн организацин батлсн шиидврмүдиг партийн ах органмуд үурулх зөв үга. Тооцана-суһврин кампань эклхәс урд һардгч органмуд суһлһна шин инструкц үүдәж эдлврт орулхла сән болх билә. ЦК-н боли талдан девсигүдин сегләтрмүд суһлһн альтернативн үл деер, зааж темдглгдсн кандидатнр көдлжәх организацсин тоолвриг учрт авлһтаһар кегдх зөвтә. КПСС-ин XXVIII съездэд делегатнр зааж темдгллһнә боли суһлһна диг-даран эн кампаньд эклц партийн организацд болһн орлцлһиг теткж, олнд илдиь күцц сонсхж медүлгдж, түстан боли альтернативн үл деер кегдх зөвтә.

Луу сарин 6-д өрүһәр КПСС-ин ЦК-н Пленум деер М. С. Горбачевин докладар цаарандь күүндвр болв.

КПСС-ин ЦК-н член СССР-ин Науксин Академин вице-президент **Е. П. Велихов** партьд итклһнә түск төрәр күүндвр эклв. Невчк талданар эн төриг биди шинжлж хәләх зөвтәвидн гиж нанд сантджана, гиж эн келв. Юнгад гихлэ, ондарулллһна өмн эн төр тәвгджәсн уга билә. Парть болн обществ хоорнд талданар нөмжәлгджәсн хәрлцән баәсмн. Зүг шин бәәдлд, ондарулллһна аштүнидән эн төр һарч ирв.

Итклин туск төр — энти обществин болн партин чледин ahy ик үүдәгч шүлтын аш мөн. Иткл — ик чигн чинртә политическ зөөр, терүг көлсәри олж авх кергтә. Энти йир ик күч-көлсн. Итклин ул — үнн мөн, цүт үнн, зүг үнн мөн. Хувәрүлгдсн партьд, шин партьд обществ иткләр медулх, гиж тоолх цүт учр мадид бәәнә. Хойдгч төр чигн эн төвжәнә — йосиг һаңцари әллһнә туск төр. Һаңцари йос залһн тиим йовдл һарһжәх организацд чигн. обществ чигн йовуд уга бәәдл үүрадгнь туужлгч үлгүрмудәс цуглтад медгдна. Энүнь йир нәрн төр мөн. Зөрм темдгтә керг-үүлдврмүд бидн тадила хамдан күүндж батлж авсн бәәнәвидн — хамгин түрүнд энти суһһгдг үүлд бәәлһнә болвг. Болв төр олн зүсәр хаһлгдж болхнь ййрин медгджәнә. Партьла илдньс сөрлиж чадхар седжәх ямр нег чидлмүд эндр манаг бәәхнь маһд гисн алмаплтан оратор медулв. Кемр парть шүүмһлһәр боли тустаһар үүлдврин күцәхлә, эврәнь үлмәһән боли чинрэн хаһлх цуг арһ терүнд бәәнә.

КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член. РСФСР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач **В. И. Воротников** платформин проект эврәнь улари съездин емнк күүндвәт эк татгч зөрүлт өгх, терүнә бүрдгч, үүдәгч үүр-үтхиг тетих даалһврларн нрлцжәнә гиж темдглхләрн тарунь товчлгч термүдин негнднь — йосна күцц зөвин түск төрт оньган тустав. Демократь,

хәр седдгнь бас үнн. Мадниг радикалмудт боли консерватормудт хувана, зөрц хүдлхов тарана, болх-болшго юм тархаж соңсхна. Үлгүрнь, одахн «Огонек» журнал ЦК-н сегләтр Лигачев һардвртә ЦК-н Генеральн сегләтрт боли Министрмүдин Советин Ахлачд медүллго давсн жилин мөн сарин 7-д КПСС-ин ЦК-д болсн селвлцән деер Грузьд тогтсн бәәдллә залһлдата төрмүд хәлвһәд, ирлцигү шиидвр батлж авв гиж зөңглв. Болв иим кемжәтә төрмүдиг баг эмтн эс хаһлдгнь ил медгдә биший. Үнидән болхла, мөрн сарин 7-д М. С. Горбачев, Н. И. Рыжков, А. Н. Яковлев боли Э. А. Шеварднадзе орлцлһтаһар Политбюрон цуг хань Тбилист болжах йовдлмудын делгрлтин түст политическ сүв-селвгүд нег дуунһәр таасж батлж авла.

Хот-хоолын программиг хаһллһна тускар келхләрн, КПСС-ин Свердловск обкомин негдгч сегләтр **В. Д. Кадочников** эн түст уралан темдгтәһәр девшлһн үзүгдхш гиж темдглв. Кесг селвлцән, семинар, Центральн Комитетин моһа сарин Пленум маһа ицгин батлсн үга. Харм төрхд, платформин проектд чигн продукциг эд-бод келһна боли хаһллһна материальн көрәгиг батрулллһна хөрн жил хооран бәәсн төр темдглгджәнә. Энүнь чинртә төр, болв хүлсн зөрүлтсин иик бәәдл-жирһлэс хоцрв.

Эн төрмүдин түст ЦК-н халхас хашн йовдл һарһлһн боли нег мөсн шиидвр үга боллһн эндр күч-көлсч коллективст эгл коммунистнрин хайгар шалһлт, дөврлһн ямаран хурц болжахиг ЦК-н аппарат, суһһврин организмудын члед медүәхш гиж санх үүр бәәнә. Сүл тавн жилин эргцд балһснд ирсн Политбюрон 3 члед эклц партийн организацсин сегләтрмүдлә харһж күүндх арһ эс олсн болхла бәәдлиг эдн альдас медхмб.

Коммунистнрин иккнь медж дөнәх платформд келгдсн талдан нег төрнь — оратурин тооллвар, Өрәсәд эврәнь Компарть бүрдәлһна туск хәләц мөн. Государственностин чигн, партийностин чигн халхд Өрәсән сә хәләлиг оньгт авлго бәәж болшго.

Үг келжәсн күн М. С. Горбачевд ингж келв: Та, Михаил Сергеевич, зүг Генеральн сегләтр бәәсн цагт — төрүц зүйүдлго келнәв, — партьд шин идеймүд үүдәжхиг, хүүчрсн тоотыг хамхлж ондарулллһар ямр нег недлмш кегджәхиг үзжәлвидн. Ода Та дөрвн үүл даажанат Күчи-чидлэн тараж Генеральн сегләтр нег чигн үүлдэн күцәмж бичә бәртхә гиж кен нег күн тооллжах

китин болн продукц хүлдж авлһар бәәх терүнә комиссь Украинәс 120 миһн тонн мах авшго болжана. Юнгад гихлэ, аһарар һахасиг чигн, такасиг чигн асрж болшго.

Платформд болн шин Уставд чик тенщәрлһн олж авгдх зөвтә гиж мадид медгднә, гиж Украинә Компартин ЦК-н негдгч сегләтр келв. Негдвәр, Устав кемжәһарнь дегәд ик, цүгиинь үүрмг тоотын күртл тодрхалулсв болх зөв үга гиж тооллжанавидн. Партиг тосхлһна зуг принципсиг эн йилһх зөвтә, цүг наадкнь болхла — энь партьд болжах демократизац мөн. Энүнәс иштә Уставд союзн республикүдин коммунистическ партьсин туск положень бәәх зөвтә гиж тооллжанав. Тер партьс иигнә программин болн Уставин хәләц бәрәд, интернационализмин ленинск принципәр ул кеһәд, бәәрн таалла ирлцжәх политическ үзгхаалһ ухалж белдлһиг орулад эврәнь үүлдврин төрмүд хаһллһнд автономн зөв эдлх зөвтә.

Ил болн әрүн седклтә болхмн, гиж КПСС-ин ЦК-н член, Иркутск областин Корщуновск уулын-обогательн комбинатын экскаваторин машинист **А. П. Мясников** дуудв. Социализмин кесг орнутгт болжах йовдлмудыг учртан авад, мана партин, бүклдән шүүж авсн социалистическ хаалһин цаарандь хөв-жирһлин туск төриг илднь болн хойр ухан үгаһар төвх кергтә ондарулллһна тиим межәд бидн ирүвидн.

Түслң партьд тогтсн бәәдлиг нәрн болн сөрүд гиж көдлмшч күн нерәдв. Партийн кесг организацс производствин болн духовн сурһмжин хамгин чинртә участküдт ондарулллһна йовудыг толһалж чадш үга бәәдлд түсв, обществд болжах демократическ йовцсас ард хоцрв. Бәәрн партийн органмудыг шалһлһн зөвтә гиж тооллад, терүнлә хамдан Центральн Комитетин, терүнә Политбюрон болн аппаратын халхас йовдлмудыг үнллһнд уданд татгдсн бәәдл, орн-нутгт болн партьд бәәдлиг батрулллһар илт керг-үүлдврмүд күцәлһнд зөрг үга хәләц һарһгдна гиж темдглх кергтә.

Партин туст улсин төвжәх неквр кесг халхарн чик. Болв олнд зөңглллһнә средствсин дөңгәр партьд бийән гемшәж шалһлһна йовц дегәд даву кемжәнд күрәд, кесг саамд энүнь бүрдәмжин болн идейн халхарн күчэн геелһлә әдл болжана. Марксизмин-ленинизмин, Октябрьск революцин ашмудыг шалһж-шүүлһн болжана. Болв партийн һардврин ах девсңгүдин түст кергтә хәрү үзгхаалһ, эврәнь үүлдвриг үнллһнд партин һардврин халхас хүүчн хәләц һарһгдна, эндус болн дуту-дунде бәәх бәәдлтә. Болв Политбюрон сүүрмүдт терүнә членин туск бидн зүг нег авцта: «тааснмһ» гисн үнллһ юнгад соңсиавидн?

Партиг әңгрж хувагдлһнас ицгтаһар харсж чадхнь — демократическ централизмин ленинск концепциг шинәс үүдэлһн. Тернь, нег халхаснь, их зүүһин деерлкси бәәдлиг, өргн демократиг болн

бүрдәхмн гисн сув-селвгүдин тускар келхләрн, энтн көдлмшиг коллегиальн келһиг сүлдаһад чигн бәәхмн, союзн республикүд элчнрэн илгәлһиг хоосн нерни төлә күцәдг йовдлд хүврәһәд чигн бәәхмн гиж саначрхжахан оратор келв. Иим селвг өггдв: ЦК-н членин ханиг хойр дам икдүләд, союзн компартьст 20—25 орм өгәд, терүгән бәәжәһәд-бәәжәһәд сольх кергтә.

Энүнә келсәр болхла, съезд келһнә болзгиг өөрдүлх кергтә, яһад гихлэ, ЦК-н боли Политбюрон ода бәәх ханьд хөв-жирһлд йилһгч ик чинртә шиидврмүд авхин төлә дегд ик тоомср уга.

Товчлгчдан оратор партин иницлтиг әөдлһнә, идеологическ термүд эс күрсэн, Дорд үзгин Европд болсн йовдлмудын туст даавртә әмтнәс чаһһар сурх кергтә гиж оньг тусхав.

Платформин проектд демократическ социализмд орлһна бәәдлд парть һардвр кех зөвтә һоллгч зөрүлтс бәәнә, гиж КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член, СССР-ин һазадын кергудин министр **Э. А. Шеварднадзе** келв.

Нириң переходн кем гисиь — күцлдән күрхин төлә үүлдврин тодрха девсң-девсгәр күцәлһн болжана.

Эн платформар парть ондарулллһна онц нег девсгиньь төгсәһәд, дарүк, орнутгин шин Конституц, батлж авлһнла эрк биш залһлдата болх девсигүдиг оржана. Ямаран чиигә шүлүһар шиидврмүд авхар седа чигн, адһхмн биш.

Бәәж үүлдж чадх партьд һаңцарн йос һартан бәрәд керг үга. Политическ плюрализм, олна-политическ үүр наадк сән негдлтслә нөкцлһн керггәг парть медх зөвтә — энь юдна платформд бат кевәр медүлгджәнә. Политическ шин бәәдллә ирлцж чадхан парть иткүлх зөвтә. Бийнь шинрхдэн белн бәәхиннь түскар герчлснәс энь күнд.

Дорд үзгин Европин орнутгуд шин таалд мадилла цаарандан чиги сән хам-хошә бәәлһнә хәрлцә делгрүлжәнә. Варшавск Бооцана члед бидн экономическ нөкцлтиң халхд мана партнермүд болж үлджәнә. Болв чиги, дегд олн эмтн көндрәд, бат бәәдл эвдгдхлә, — йовдлмуд зуг сән аштаһар делгрх гиж үрдснь келхд күнд. Реваншизмин сүүдр хамцлтын болн инцлтин идеймүдлә хамдан Европар таржана, үнн-чик бәәдл тогтах седклләх хамдиь политическ өшә бәрх седкл һарч ирәд бәәнә. Дәкнәс һарч ирсн германск төр межәг шинәс халәж батлж болх гисн зөмшгә нид өгнәв.

Зүг әңгрж кризисиг төвкнүн, тегшәр диилж һархла тегәд Европ цуг европейск улст тааста хамцу гер төсәж чадх.

Польшд бәәх мана элч ур Бровиковин ик гидгәр үүмж болн үнн-седклэсн келсн үгиг икәр соньмсж, оньган өгч соңсв, гиж трибун деер һархларн КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссин член, «Советская культура» газетин ах редактор **А. А. Беляев** келв. Дисциплин үгаһар, закадыг чаһ кевәр эс күцәлгә, зөв-йос харһлһна

ШК-а зачи организацион товарищ сосит сосбек сам фонд ПК МЛУ-а протоколи сессиям ее.

ШК-а зачи организацион товарищ сосит сосбек сам фонд ПК МЛУ-а протоколи сессиям ее.

«Одна из исполнительниц тесемкой сценки-товарищ онда-ложит ШК исполжечу? За сорок лет работы я не видела ничего подобного. Ее выступление было просто ужасным. Она не знала ни слов, ни мелодии, ни танца. Ее просто нельзя было допускать на сцену. Это оскорбление для всех нас, кто работает в искусстве. Я требую, чтобы ее больше никогда не приглашали в наш театр».

Совсем иначе отнеслись к выступлению Ольги Ивановой зрители. Они горячо аплодировали ей, вызывали на бис. Ольга Иванова исполнила несколько песен, и каждая из них была встречена с большим энтузиазмом.

Ольга Иванова — молодая певица. Она недавно окончила музыкальное училище и теперь работает в филармонии. Ольга Иванова — лауреат нескольких конкурсов молодых исполнителей.

Ольга Иванова — молодая певица. Она недавно окончила музыкальное училище и теперь работает в филармонии. Ольга Иванова — лауреат нескольких конкурсов молодых исполнителей.

ШК-а Пленумот, заноколо-тельи оргинизот не дажи

Вчера дела чинили доли, Вчера дела чинили доли, Вчера дела чинили доли,

ДОКЛАДАР БОЛСН КҮҮНДВР

(Чилгчнь. Эклнь 1-ч болн 2-ч халхст).

КПСС-ин ЦК-н членә кандидат, СССР-ин Министрмудин Советин Ахлачик негдгч дарук **В. В. Никитин** платформин проектин тускар эврә хәләцән келхләри, эн документд бәах зәрм шин медәнд оньган өгв. Үлгүрлхд, мана идеал — күмнд дурта демократическ социализм. Эннь юмб? Энүнә тускар проектд келгдсн тоолвр универсальн болад, тернь нам социалистическ биш зәрүллттә, өдгә цага ямаран чигн общественд төлә чик болх. Партин үүлдврин сүл өөдән кусл социализмин олн зүсн цәәлһврлә таньлдсн өдтә цага үй әмтнд медхин төлә үлм тодрха болх зөвтә. Дәкад, тнигхлә, коммунистическ идеалмудыг яахмб? Тедн уга кегдх зөв уга, гиж әнүнд медгджанә.

Энүнә тоолврар, платформин зәрм положеньс һольшг биш.

Тегәд нег үлү партиг демократизацллһна таалд Әрәсән Бюрог Центральн Комитетин Пленум деер яһад суняһхь медгджәхш. Әрәсәһәс ЦК-д орх әлчнрин хань дигларджахш, терүнд суңһлһар ауг ЦК-н чледин нег энгкь соньмсх. Төриг эврән бийснь хәһлх зөв Әрәсән әмтнд уга болжахмб? Теднь тиим хәләцлә зөвшәрлго чигн бәәх.

Үүлджах Уставла илдвлж эклц партийн организацс партин үл болсн бийнь. тедн әндр зуг шиидвр күцәһачнрин нилч зүүгджанә, гиж ик ача зөөдг автомобильмуд һарһлһар бәәх Камск негдлтин парткомин сегләтр **В. А. Вылегжанин** темдглв. Эн бүрдәц яһж үүлдна? Центральн Комитет — обком — горком — әдл-ахүн һардач. Предприятьмудт бәәх партийн кедлачнрт жалвнь партийн кассас өггдг болв чигн, жалвин кемжән партин горкомин эс гиж райкомин сегләтрин жалвас биш, әдлахүн һардачнрин жалвас процентәр тоолж һарһгдж өггдгә.

КПСС-ин кемжәнд батлгдгч шиидврмудт эклц партийн организац әндр илдвь яһж имлчән күүгдвр кеһад әврәнь сув-селвган йовулна, терүгәрә керг төгсна. Центральн Комитетд эклц организацин нег чигн элч уга. КПСС-ин ЦК-н членд партийн олн организацст батлгдсн уга, ондаруллһна тави жилин әрнцд партийн дотр-дундын кедлмшин термудәр ик гиск партхомсин, райкомсин болн горкомсин сегләтрмудлә партин һардачнрин хәһлтс болсн уга.

КамАЗ-ин коммунистнр партин Центральн Комитетд Дүүдвр илгәв, зуг шиидврдсн парть орн-нутгиг кризисас һарһх арһта гиж терүнд келгджанә. 1990 жилин мөрн сард XX Цүгсоюзн партийн конференц кехнн тускшиидвр батлх селвг ЦК-н Пленумд өггджанә. Тер конференц платформин проектәр болн партин Уставар күүндвр кедһна йовудыг хәләкш. XXVIII съездин хөөн партийн билетмудыг солькш. тоолана-сүңһврин кампанит болхла шиидвргдсн идейә-бүрдәмжин үлд кехмн.

Мана обществин делгрлтин критическ кемә биән зуг зовлнрта гиж кәлшго билән. Эннь критическ кемжәг давад һарч одв.

Республиканск Компартьс әврә бийнь программн докүментс ухалж һарһх арһта болх зөвтә гисн тоолвр принципиальн кевәр чик болжана. Цуг партин бәәдл-жирһлин хамгин чинртә төрмүд, күцәлһнд шүд кевәра әдн орх зөвтә.

Кели-әмтн әврән бийән йилһлһна зөвтә болжана гисн ленинск принципд парть итклтә бәахән платформин проектд дәкнәс медүлгдсь үнтә болжана гиж ашлж орлж келв. Зуг эн принципиг дүсүлж күцәлһн кели-әмтнә хооридк хамгин нәрн төрмүдиг хәһлх арһ өгхмн гиж сүл жилмүдин дамшлт ткүлжана.

Платформин проект кесг шин, демократическ тоотыг бийдән орулв, энь партьд үзамәтәһәр сольгдад, кедлмшч классин политическ авангардд тәвжах иеквриг хәһнах арһ өгхмн гиж әврәнь тоолврар КПСС-ин Курск обкомин негдгч сегләтр **А. И. Селезнев** медүлв.

Кадрмудла кедг кедлмшин туст ленинск хәләциг шинәс тогталһна төлә КПСС-ин ЦК-н туула сарин (1987 ж.) Пленум ик нилчән күргв, болв бәәдл-жирһлин дамшлт зәрм шин социальн механизмсиг кәртә кевәр эс ухалсна йовдл илдкв, гиж оратор темдглв. Үлгүрнь, кесг коллективст һардачиг суңһлһна кемд зәрмдән государственн соньмелтын тусск килмж биш, болн онц багин эгоизмин ухан-тоолвр диилнә. Ондаруллһна чиңриг дора орулжах белдвр үгаһар альтернативн суңһвр кедһиг эн шалһв. Өдгә цагин производствд нег һардачин принципн альтернатив уга болжана гисн тоолврмүд кедлмшч улс дунд улм ишгтәһәр медүлгджанә. Государственн предприятьмудин һоллгч һардачнриг суңһлһна төлә коллективд советск органмүд тедниг селвглтхә. гисн ухан-тоолвриг орато дөкнв. Кадрмүд белдлһкә цуг системин дәнгин политическ дөнлһн партин халхас кертә болжана.

* * *

Лу сарин 6 өдрин үлнн хөөн Пленум деер КПСС-ин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформар болн эн төрар М. С. Горбачевин кесн докладар күүндвр цаарандь болв.

Платформин проектд өдгә цагин социальн-экономическ хәләцс болн программс тодрхһар үзгдна. гиж КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член, КПСС-ин ЦК-н сегләтр Н. Н. **Слюньков** темдглад. Б. Е. Патона сув-селвгүдиг дөнв: научн-технический девлттин стратегическ төрмүд хәһлһна государственн шүд үлмәһа политикәр платформ цемгдх зөвтә. Экономическ реформин хооридан залһлдата хойр үзгар, үг келсн күүнә тоолврар эңүнәс һарх хәалһ бәәнә. Негавар, монополизмиг үта кеж зөвәр чаһ рыночн мейәрилһ тогталһар дамжулад. хойрвар. үниг, алвиг, кредити ставкиг государственн дигллһәр дамжулад.

Потребительск рынкд мана юн болжана? Государственн дигллһн күцц биш болсна аңт банкнр, кооперативнр, индивидуальн трудовой деятельностьтнр, ферм-нр, личн подсобн хозяйств

...сүв-селвгүй йовүлна. Теруғэрһ кегг төгсна. Центральн Комитетд эклн организацин кег чнгн элч үг. КПСС-ин ЦК-н өлед партийн очн организацст батлгасн үг. Ок-дарүллһна таван жилин эргцд партийн дотр-дүндын кодлмшин төрмүдэр ик гисн партхомсин, райкомсин боля горкомсин сегләтрмудлэ партин һардачнин хавһлтс болсн үг.

КамАЗ-ин коммунистнр партин Центральн Комитетэ Дүүдвэ илгвв, зүг шинирүлдсн парть орв-нутгиг кризисэс һарһх арһта гиж терүнэ келгджэнэ. 1990 жилин мөрә сарэ XX Цүгсоюзн партийн конференц кехин түсх шиидвр батлх селвг. ЦК-н Пленумэ өггджэнэ Тер конференцэ платформин проектэр болн партин Уставар күүндвр келһнэ йовудыг хэлахмн. XXVIII съездин хөөн партийн билетмүдиг солһхмн, тоопана-сүнһэрин кампанийг болхла шинирүлгсн идейн-бүрдэмжин үлд кехмн.

Мана общественн делгрлтин критическ кемэ бидн үннэн күрсиг кен чиги меджэнэ гиж санжанав, ондаруллһн болхла, драматическ сөрлһнэ хаалһд орв гиж КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член. КПСС-ин ЦК-н сегләтр **В. А. Медведев** келв.

Ораторин тооллврар, платформин проектэ тогтсн бәдлэс һарһх арһ темдглдв. Уралан үлм шунмһлар йолһна хаалһар общественг эвдгсн теннәрлтин бәдлэс түргэр һарһх кергтэ. Тегэд XXVIII съездэ белдлһнлэ ирлцүлж боля съезд деер чиги демократическ социализмин олна-политическ боля экономическ туста механизмсиг бүрдэлһнэ хаалһар уралан нег мөслгч ишкдл кегдх эвтэ. Экономикиг чиги, политикиг чиги, идеологиг чиги залһнд үнидэн үндсин хүврлтс темдглх кергтэ.

Партиг бийинь шинирүллһэр нег мөслгч ишкдлүд кех кергтэнь лавта. Конституционн нормар биш, болв ухалж һарһсн боля олн эмтнд селвглсн политикин төлэ авчах мандатар эн һардгч парть болх эвтэ. Тер мет лавтаһар эврэнь дамшлтын үүлдврин төлэ. СССР-ин Конституцин зүрһадгч статьяг шинэс хэлэхмн, нег үлү партин түст, обществ терүнэ эзлжэх ормин түст шин хэлэш медүлсн платформин проектлэ эн статьян учр-утхнь сөрлцжэнэ.

Идеологическ кодлмшт күнд кесг төрмүд бәэхинь оратор темдглв. Шажж дардһар болн цань угаһар бүртклһэр үллгсн эн халхиг һардлһна хүучн систем үрэд хүүрв, шининь болхла тогтаһад уга. Энтн күчр-күнд боля зовлнгта йовц болжана.

Армения Компартин ЦК-н негдгч сегләтр **С. Г. Арутюнянд** үг өггджэнэ. Ондаруллһг эклсн партиг ода консервативн чидл гиж медүлхэр седлһн эндрк өдрин һашута үнн болжана. Терүнэс үлү, «ондаруллһн» гисн медл эврэн цаг ирвэс партяс холдад йовдг болв. Орн-нутгт тогтсн бәдлиг үлү зовлнгтаһар үнлхмн биш гисн үг чик болжахла, тер бәдлиг амрарнь үнлхмн биш гисн үг бас эдл чик болжана. Мана регионд тогтсн бәдл эндр хөөн Пленум деер КПСС-ин XXVIII съездэ КПСС-ин ЦК-н платформар болн эн төрәр М. С. Горбачевин кесн докладар күүндвр цаарандь болв.

Платформин проектэ өдгэ цагин социальн-экономическ халадс болн программс тодрхаһар үзгдвэ, гиж КПСС-ин ЦК-н Политбюрон член, КПСС-ин ЦК-н сегләтр **Н. Н. Слюньков** темдглад. Б. Е. Патона сүв-селвгүдиг дөнцэ: научн-техническ девшлтэйн стратегическ терүүл хаһлһнд государственн шүд үлмэнэ политикәр платформ немлдх эвтэ. Экономическ реформин хоорндан залһлдата хэйр үзгар, үг келсн күүнэ тооллврар эвүнэс һарх хаалһ бәэнэ. Негавар, монополизмиг үта кеж эвэр чанһ рыночн мейәркһ тогталһар дамжулад. хойравар, үниг, алвиг, кредитн ставкиг государственн дигллһэр дамжулад.

Потребительск рынкд мана юн болжана? Государственн дигллһн күүш биш болсна адгт банксин счетмүдт дөрвн жилин эргцд эмтнэ тэвц, һар деернь бәэх мөнгнэ кемжэнь күсүндүүр холванд өсв. Мөнгнэ тиим ик хоршалт потребительск рынкин диг-дараг эвдв, тэвцэс цуг эл-тавриг уга кев. социальн чинвртэ бәэлл тогтав. Элтаврин 1200 ассортиментн багас 1150-нь дефицитн тоод орв. Правительств батлж авчаси керг-үүлдврмүд күүш биш, бәһ түсте болсн дееран цагларһан кегдси уга.

Государственн һардачин зөв чанһалһар, терүнэ күүш зөв өргжүллһэр сүв-селвгиг оратор дөңнэд, партин XXVIII съезд келһнэ болзгиг түргдүлх селвг орулв.

Мана партин төлэ йир нәрн болн даавртэ цагла КПСС-ин ЦК-н Пленум болжана гиж Узбекистана Компартин Кара-Калпакск обкомин негдгч сегләтр **С. Д. Нметуллаев** келв. Социальн-экономическ к е л нэмтнэ хоорндк кесг төрмүд эс хаһлгдсн учрар орн-нутгин олна-политическ бәэдлжирһлиг кризисн бәэдлд күргв.

Эндрк мана Пленумин шиидврмүдиг, партин XXVIII съезд КПСС-ин ЦК-н платформиг эмтн күлжэнэ. Зүг терүнэ положеньс теоретическ абстракцин авц зүүлго ода бәэх ил йовдлмудыг учртан авч, бәэдл-жирһлин некврмүдт ирлцж, партиг болн обществиг шинирүллһэ хамгин хүрц төрмүдэр КПСС-ин ЦК-н хэлэциг тодрхаһар үзүллһн эрк биш кергтэ.

Автономсин политическ болн экономическ соньмслтыг харехин төлэ үүлэгджэх механизм, тер мет экономическ болн социальн халхиг һардлһна общий принципс дигллһн тедиэ партийн организацсин болн комитетмүдин йилһвр болн статус некжэнэ.

Тегэд чиги КПСС-ин ЦК-н платформд автономн республикүдин партийн комитетмүдин зөв болн түстан бәэлһн өргжүллһэ төрмүд терүнд заагасн болхла чик болх, гиж партин обкомин негдгч сегләтр темдглв. Партин центральн органмудын хаһьд кедү ку йовулхинь йилһэд болн союзн республикүдин Компартьсин ЦК-ст эврэ элүүр-утхнь бәэнэ, терүнэ духовн болн политическ ашмуд хүүчэрн цуг тоотыг үга келһнэ йовциг түргдүлсэд тогтсн бәэдлин шишлн тоотнь бәэнэ, гиж оратор темдглв. Болв мана хашн үүлдвр, дуту-дундс инерционн чидлмүдин күчллтлэ негдэд, шин тоот үүлэлһиг хашндулв. Тер таслвриг түргн кевэр давж һарх кергтэ. Законностяр түшг кеж диг-дараг тогтасндл хамдан шин болн революционн тоотыг бәэдл-жирһлд түргн кевэр тохрахмн.

XXVIII съезд хувагалһна съезд биш, негдлтин болн ондаруллһна ул деер өмэрэн дәврлһнэ съезд болх зөвтэ, хаһрх сәмшг үзүлжэх, хоршагдсн сөрүд йовллмудыг давж һарлһна революционн съезд болх зөвтэ. Платформин проект тиим арһ секжэнэ, эс таарлһна биш, демократическ ул деер демократическ зөвшэлин эв-арһ секжэнэ. Эн эв-арһиг эс алдлһн— ода һоллгч политическ төр болжана.

Цаарандь яһж бәэхмб, яһж кодлхмб, ямаран үзгэр ураланйовхмб, партин платформ ямаран болх гисн сурвримудт эн Пленумас коммунистир, областин күч-көлсчнр тодрха, хойр үхэн үга хэрү кулэжэнэ, гиж КПСС-ин ЦК-н член, партин Калининск обкомин негдгч сегләтр **Н. Ф. Татарчук** келв. Орн-нутгт йовдлмуд аюл мет делгржэ-

...Хөөн күн ондарж чадшго, гиж эмч болсндан баттаһар келж чаджанав. Эн наспдан зуг нег-хойр процент эмтн ухан-серлэр ондарулж чадна. Партин ЦК-г болн терүнэ Политбюро насарнь бәһрулх кергтэ.

Дорд үзгин Европд юн болжахиг үүмэл үгаһар хэлэж болхш гиж Политбюрон член, КПСС-ин ЦК-н сегләтр **А. Н. Яковлев** келв. Тенд болжах йовцс одн үүлэ...

...лв учр-утхнь негн: кризис кедү дүкгэ гүн болну, тедү дүкгэ терүнэ ашиһ күнд болна. Тингхлэ, тенд болжах хүврлтс оратж болжана гиж келх кергтэ. Үүмүлгч докъыс болхла 1953, 1956, 1968 болн 1980 жилмүдт билэ. Нег үлү германск төр һарн болжана. Юнгад гихлэ, кесг учрмудар үүн үхалвр керглгджэнэ, эн халхар өдгэ цагт политико-дипломатическ йир шунмһа кодлмш кегджэнэ.

Орн-нутгт ах йосиг батруллһна. Эс гиж, зөрмлэн келгдагр, политическ системд орулгсн президентствин идейиг оратор дөнцэ. Тиим ишкдл кехин төлэ учр, дала гиж эн цээлһв. Зөв-йос болн диг-дара батруллһнд һанцхн керг бәэхш, эндр эмтн йир чинртэ төр болжах орн-нутгт государственн болн йирин дисциплин батруллһн кергтэ. Нарт делкэн цуг дамшлт үзүүлжэнэ: зөрмдэн кризисн авц зүүдг дотр-дундын болн һазадын политикд хамгин хүрц болн бачм төрмүдин шишлн халх даһгин бәэнэ. Седвәр болн түргэр болн өргэр үүлдвр күцэлһиг некжэх кергүд бәэдми. Мел энүнд политическ бачм залврин учр-утхнь бәэнэ, тертн зөрэ үүлдврорн, төрмүдэрн СССР-ин үлсин депутатирин Съезд, Деед Совет, правительств күцэх тоотас кев-янзарн йилһрнэ.

Ондаруллһн, терүнэ духовн болн политическ ашмуд хүүчэрн цуг тоотыг үга келһнэ йовциг түргдүлсэд тогтсн бәэдлин шишлн тоотнь бәэнэ, гиж оратор темдглв. Болв мана хашн үүлдвр, дуту-дундс инерционн чидлмүдин күчллтлэ негдэд, шин тоот үүлэлһиг хашндулв. Тер таслвриг түргн кевэр давж һарх кергтэ. Законностяр түшг кеж диг-дара тогтасндл хамдан шин болн революционн тоотыг бәэдл-жирһлд түргн кевэр тохрахмн.

XXVIII съезд хувагалһна съезд биш, негдлтин болн ондаруллһна ул деер өмэрэн дәврлһнэ съезд болх зөвтэ, хаһрх сәмшг үзүлжэх, хоршагдсн сөрүд йовллмудыг давж һарлһна революционн съезд болх зөвтэ. Платформин проект тиим арһ секжэнэ, эс таарлһна биш, демократическ ул деер демократическ зөвшэлин эв-арһ секжэнэ. Эн эв-арһиг эс алдлһн— ода һоллгч политическ төр болжана.

Цаарандь яһж бәэхмб, яһж кодлхмб, ямаран үзгэр ураланйовхмб, партин платформ ямаран болх гисн сурвримудт эн Пленумас коммунистир, областин күч-көлсчнр тодрха, хойр үхэн үга хэрү кулэжэнэ, гиж КПСС-ин ЦК-н член, партин Калининск обкомин негдгч сегләтр **Н. Ф. Татарчук** келв. Орн-нутгт йовдлмуд аюл мет делгржэ-

...Регионалн эдл-ахүн тоопана түсх тәриг платформ конструктивн кевәр тавсн үга, тер тоопана экономическ тооллвр үга бәэдл нам экономикиг медлго эмтнд чигн лавта үзгэнэ гиж эн тооллжана. Олн партийн систем — цугинь хаһлх эв-арһ биш, гиж платформ чикәр батлж медүлжэнэ. Болв нег партийн систем чигн террорас, эврэнь үлсин өмнэс үүл татлһнас, общественн буурлһнас харсдг эв-арһ бишиг мартж.

КПСС бүклдэн ондаруллһиг эклв, гиж платформ иткүлжэнэ. Энь лавта үнн бәэдллэ ирлцжэхш, КПСС биш, КПСС-ин девшлттэ чидлмүд хүврлтсин йовцсиг эклла.

КПСС-ин, государственн йосна чинрынь дорацуллһна төлэ ода ю-кех кергтэв, гиж намаг сурсн болхла, партийн болн йосна нань чигн органмудт жалвинь өөдлүлх кергтэ гиж би, экономист, математикийн күн, тиим төэлвр олж чадшго билэв. Эн эндүг чиклх кергтэ гиж сангдна.

Өмнь үг келсн Польшд СССР-ин элч В. И. Бровиковд нерадсн үг оратор келв. Терүнэ келсн үг ямаран чигн хэлэцэс авад шинжлв чигн һольшг биш болв гиж эн келв.

Грузин компартин ЦК-н негдгч сегләтр **Г. Г. Гумбаридзен** тооллврар, орж иржэх принципиальн шин, зөргтэ политическ идеймүд, дүсүлж күцэлһн болн бат шиидвр, олна ухан-серлиг демократизацлһн болн суллдхлһн эндр кергтэ мөн. Одахи болсн республикин Компартин ЦК-н пленумин түсхар зөнглхлэрн. Грузин компартин XXVIII съезд келһнэ болзгиг мөрн сар күртл хооран саах шиидвр авгдла. Грузин компартин эврэн медж үүлдлһиг тетклһэ, энүнэ зөвйосна, политическ, олна, конституционн статусин болн экономическ болн социальн төрмүд хаһллһнд, келн-эмтнэ политик күцэлһнд келн-эмтнэ хоорндк хэрлцэ яспуллһнд энүнэ нилчин түсх төрмүдиг энүн деер босхж гүүнэр күүвдх болувидн, гиж эн темдглв.

Сталинск үнитарн государственн тогтацин моделяс үнидэн хөөһхин кергт, платформд келгдсэр келн-эмтнэ государственн бүрлэпст суллдхвриг йосндан өгч, бәэдл-жирһлиг бүрдэлһнэ янзс шүүж авхин кергт, шүүж авлһна өргн үүдэгч эв-арһ коммунистирт бидн өгх зөвтэвидн, республикүдин компартьст керг уга кемжэлгч межэ орулхмн биш. Политическ тоомсран болн хамцулгч үүлдврэн хадһллһна илт таалас иштэ эдн бийэн медж тустан бәэлһнэ кемжэнэс иш авлһн хамгин тооларта йовдл.

Партин XXVIII съездэ политическ платформиг цуг цуг тоотыг хүсхар седлһн, партин седвәрәр эклси ондаруллһна жилмүдт күүгдсн тоотыг үүртан авхар эс седлһн алмаплһ болн нег мөслгч бурушалт үүдэжэнэ.

Культурин халхд олн аүсн бәэдлиг үрмдулхларн, партьтерүлэ хамдан гуманистическ критериймүдиг харсх, культурин түст коммерческ хэлэц социализмин төлэ төрүц ирлцжэхш, гиж платформин проектин үүдэлтин суллдан бәэх зөвин түсхар келгджэх эндгнь келгджэнэ. Ирцаглаһан келсн үгмүл. Сүл цагт орн-нутгт мана культур гуманистическ принципсэс зарм хажилһн үзгджэнэ. Кинотеатрмудын, зүсн зүүл видеосалонмудын, нам телеүзгдлин экранмудас советск күүнэ толһа деернь күч үзүллһнэ, порнографин, аляазд боля мана обществ эс ирлцжэх талдан йовдлмүд үзүллһн асхрулгдн. Энүнь нег үлү Дунд Азин республикүдин эврэ ончта таалд му үлмэтэ болжана, шагшавдын эклцс ееллһэд, аштнь нег үлү бәһүд боля насин дигт күрәд уга бәһүд дунд үүл татлһн өслһнд нилчан күргнэ. Бидн эврэ республикдэн тиим фильмс авч ирж үзүлһиг законодательн кевәр зогсах зөвтэ бәэллтэвидн.

Күч-көлснэ зөвиг күцэлһнэ ишлмүд батлһна туск положень платформин проектэ тодрха бишэр йилһгджгиж м а д н д медглнэ. Съездмүд хоорнд цүгпартийн конференцс цаг-цагарнь цүгүллүллһна туск. һардгч органмүдын хаһиг шинэс сукһлһна зөв тедиэ өглһна

...Платформ ю селвглжэнэ? Авторитарн бюрократическ системэс демократическ, күмнд дүрта социализмүр, бюрократическ централизмэс партийн дотр-дундын демократюр, экономикд бәэх монополизмэс боля волюнтаризмэс энүг делгрүллһна заказыг хадһллһнүр нег мөслгч ишкдл аш сүүлдэнь кех селвг эн өгчэнэ.

Платформин проектэ партин боля комсомольск замщу хәрлцэнэ түсхар хойр дәкж келгджэнэ гиж оратор цаарандь келв. Боллучнь чикәр келгдв. Болв партьк комсомолас салж һархин түсх хэлэц бәэдл-жирһлд чигн, платформд чигн үзгджэнэ.

Э, бидн тиим бәэллэ ижлдәд үгавидн, болв партин боля бәһчудын ниицэнэ хооррндк хәрлцэн тиим болх зөвтэ гиж би тооллжанав. Шидрәс болх комсомольск съездэ бидн платформиг хэлэхвидн, энүнэ түст хэлэцин шишлн шиидвр болн шидрәс болх партийн съездэ мана сүв-селвгүд белдж һарһхявидн. Тернь туста болх гиж санжанавидн. Болв чигн ВЛКСМ-лэ болн Ленинэ кергтэ Цүгсоюзн пионерск организацла бәрдг хәрлцэһэн дигллж йилһхин түсх партин седклиг ода платформд медүлхмн.

Өдгэ цага таалд бәһчудын халхар партин күцэжэх политикин һоллгч принципит политическ платформд темдглсэн туста болх гиж дәвсн жид Цүгсоюзн студенческ форумин ашмудар күүндвр кесн цагт ЦК-н Политбюро темдглле. Һундл болхларн, ода хэлэгджэх документэ эн төр делгрүлгсн уга. Ораторин тооллврар, бәһчудын политикиг оньгасн аллһн бәһ гихдэн даавр уга керг болжана. Бәһчудын государственн политикин түсх төриг һурвдгч съезд деер хэлэхиг дөнцэ, гиж эн депутатнр-коммунистнрүг, СССР-ин Деед Советин члединг дуудв.

Киргизин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр **А. М. Масалиевд** үг өггдв. Ондаруллһн экленэс авн тавн жил үлл уга болхмн, гиж эн келв. Орн-нутгт үүн хүврлт болжана. Тингв чиги экономикд болн социальн халхд сән ашнь медгджэхш. Келн-эмтнэ хоорндк хәрлцэн дегд хурц болж одв. Тингчкәд хамгин һүлллтань, обществин политическ авангард —Коммунистическ парть тоомсран эклэд геежэнэ. Иим му бәэдлд биан КПСС-ин күцэх үүлдвриг укгарнь хүврүллһн хэлэгджэх ЦК-н платформин проект КПСС-ин XXVIII съездэ батлж авх зөвтэ болжанавидн. Платформла ирлцэтэһар парть бийнь эврэнь монополь бәэдлэсн болн йосиг күїцдэнь һартан бәрлһнэс һарчана. Болв чиги обществд эврэнь авангардн чинрэн зүүхинь төлэ ноолда кехэн бәэнэ.

Эндр орн-нутгт болжах тоотын туст биан цүһарн даавртавидн гиж оратор темдглв. Хурц, ик чинртэ төрмүдиг бидн бәһар халаж күүндвр? КПСС-ин ЦК-н Пленумиг, СССР-ин үлсин депутатирин Съездмүдиг, Деед Советин сессьмүдиг, Минигүүр-утхнь бәэнэ, терүнэ духовн болн политическ ашмуд хүүчэрн цуг тоотыг үга келһнэ йовциг түргдүлсэд тогтсн бәэдлин шишлн тоотнь бәэнэ, гиж оратор темдглв. Болв мана хашн үүлдвр, дуту-дундс инерционн чидлмүдин күчллтлэ негдэд, шин тоот үүлэлһиг хашндулв. Тер таслвриг түргн кевәр давж һарх кергтэ. Законностяр түшг кеж диг-дара тогтасндл хамдан шин болн революционн тоотыг бәэдл-жирһлд түргн кевәр тохрахмн.

XXVIII съезд хувагалһна съезд биш, негдлтин болн ондаруллһна ул деер өмэрэн дәврлһнэ съезд болх зөвтэ, хаһрх сәмшг үзүлжэх, хоршагдсн сөрүд йовллмудыг давж һарлһна революционн съезд болх зөвтэ. Платформин проект тиим арһ секжэнэ, эс таарлһна биш, демократическ ул деер демократическ зөвшэлин эв-арһ секжэнэ. Эн эв-арһиг эс алдлһн— ода һоллгч политическ төр болжана.

Цаарандь яһж бәэхмб, яһж кодлхмб, ямаран үзгэр ураланйовхмб, партин платформ ямаран болх гисн сурвримудт эн Пленумас коммунистир, областин күч-көлсчнр тодрха, хойр үхэн үга хэрү кулэжэнэ, гиж КПСС-ин ЦК-н член, партин Калининск обкомин негдгч сегләтр **Н. Ф. Татарчук** келв. Орн-нутгт йовдлмуд аюл мет делгржэ-

...Культурин халхд олн аүсн бәэдлиг үрмдулхларн, партьтерүлэ хамдан гуманистическ критериймүдиг харсх, культурин түст коммерческ хэлэц социализмин төлэ төрүц ирлцжэхш, гиж платформин проектин үүдэлтин суллдан бәэх зөвин түсхар келгджэх эндгнь келгджэнэ. Ирцаглаһан келсн үгмүл. Сүл цагт орн-нутгт мана культур гуманистическ принципсэс зарм хажилһн үзгджэнэ. Кинотеатрмудын, зүсн зүүл видеосалонмудын, нам телеүзгдлин экранмудас советск күүнэ толһа деернь күч үзүллһнэ, порнографин, аляазд боля мана обществ эс ирлцжэх талдан йовдлмүд үзүллһн асхрулгдн. Энүнь нег үлү Дунд Азин республикүдин эврэ ончта таалд му үлмэтэ болжана, шагшавдын эклцс ееллһэд, аштнь нег үлү бәһүд боля насин дигт күрәд уга бәһүд дунд үүл татлһн өслһнд нилчан күргнэ. Бидн эврэ республикдэн тиим фильмс авч ирж үзүлһиг законодательн кевәр зогсах зөвтэ бәэллтэвидн.

Күч-көлснэ зөвиг күцэлһнэ ишлмүд батлһна туск положень платформин проектэ тодрха бишэр йилһгджгиж м а д н д медглнэ. Съездмүд хоорнд цүгпартийн конференцс цаг-цагарнь цүгүллүллһна туск. һардгч органмүдын хаһиг шинэс сукһлһна зөв тедиэ өглһна

...Платформ ю селвглжэнэ? Авторитарн бюрократическ системэс демократическ, күмнд дүрта социализмүр, бюрократическ централизмэс партийн дотр-дундын демократюр, экономикд бәэх монополизмэс боля волюнтаризмэс энүг делгрүллһна заказыг хадһллһнүр нег мөслгч ишкдл аш сүүлдэнь кех селвг эн өгчэнэ.

Платформин проектэ партин боля комсомольск замщу хәрлцэнэ түсхар хойр дәкж келгджэнэ гиж оратор цаарандь келв. Боллучнь чикәр келгдв. Болв партьк комсомолас салж һархин түсх хэлэц бәэдл-жирһлд чигн, платформд чигн үзгджэнэ.

Э, бидн тиим бәэллэ ижлдәд үгавидн, болв партин боля бәһчудын ниицэнэ хооррндк хәрлцэн тиим болх зөвтэ гиж би тооллжанав. Шидрәс болх комсомольск съездэ бидн платформиг хэлэхвидн, энүнэ түст хэлэцин шишлн шиидвр болн шидрәс болх партийн съездэ мана сүв-селвгүд белдж һарһхявидн. Тернь туста болх гиж санжанавидн. Болв чигн ВЛКСМ-лэ болн Ленинэ кергтэ Цүгсоюзн пионерск организацла бәрдг хәрлцэһэн дигллж йилһхин түсх партин седклиг ода платформд медүлхмн.

Өдгэ цага таалд бәһчудын халхар партин күцэжэх политикин һоллгч принципит политическ платформд темдглсэн туста болх гиж дәвсн жид Цүгсоюзн студенческ форумин ашмудар күүндвр кесн цагт ЦК-н Политбюро темдглле. Һундл болхларн, ода хэлэгджэх документэ эн төр делгрүлгсн уга. Ораторин тооллврар, бәһчудын политикиг оньгасн аллһн бәһ гихдэн даавр уга керг болжана. Бәһчудын государственн политикин түсх төриг һурвдгч съезд деер хэлэхиг дөнцэ, гиж эн депутатнр-коммунистнрүг, СССР-ин Деед Советин члединг дуудв.

Киргизин Компартин ЦК-н негдгч сегләтр **А. М. Масалиевд** үг өггдв. Ондаруллһн экленэс авн тавн жил үлл уга болхмн, гиж эн келв. Орн-нутгт үүн хүврлт болжана. Тингв чиги экономикд болн социальн халхд сән ашнь медгджэхш. Келн-эмтнэ хоорндк хәрлцэн дегд хурц болж одв. Тингчкәд хамгин һүлллтань, обществин политическ авангард —Коммунистическ парть тоомсран эклэд геежэнэ. Иим му бәэдлд биан КПСС-ин күцэх үүлдвриг укгарнь хүврүллһн хэлэгджэх ЦК-н платформин проект КПСС-ин XXVIII съездэ батлж авх зөвтэ болжанавидн. Платформла ирлцэтэһар парть бийнь эврэнь монополь бәэдлэсн болн йосиг күїцдэнь һартан бәрлһнэс һарчана. Болв чигн обществд эврэнь авангардн чинрэн зүүхинь төлэ ноолда кехэн бәэнэ.

Эндр орн-нутгт болжах тоотын туст биан цүһарн даавртавидн гиж оратор темдглв. Хурц, ик чинртэ төрмүдиг бидн бәһар халаж күүндвр? КПСС-ин ЦК-н Пленумиг, СССР-ин үлсин депутатирин Съездмүдиг, Деед Советин сессьмүдиг, Минигүүр-утхнь бәэнэ, терүнэ духовн болн политическ ашмуд хүүчэрн цуг тоотыг үга келһнэ йовциг түргдүлсэд тогтсн бәэдлин шишлн тоотнь бәэнэ, гиж оратор темдглв. Болв мана хашн үүлдвр, дуту-дундс инерционн чидлмүдин күчллтлэ негдэд, шин тоот үүлэлһиг хашндулв. Тер таслвриг түргн кевәр давж һарх кергтэ. Законностяр түшг кеж диг-дара тогтасндл хамдан шин болн революционн тоотыг бәэдл-жирһлд түргн кевәр тохрахмн.

XXVIII съезд хувагалһна съезд биш, негдлтин болн ондаруллһна ул деер өмэрэн дәврлһнэ съезд болх зөвтэ, хаһрх сәмшг үзүлжэх, хоршагдсн сөрүд йовллмудыг давж һарлһна революционн съезд болх зөвтэ. Платформин проект тиим арһ секжэнэ, эс таарлһна биш, демократическ ул деер демократическ зөвшэлин эв-арһ секжэнэ. Эн эв-арһиг эс алдлһн— ода һоллгч политическ төр болжана.

Цаарандь яһж бәэхмб, яһж кодлхмб, ямаран үзгэр ураланйовхмб, партин платформ ямаран болх гисн сурвримудт эн Пленумас коммунистир, областин күч-көлсчнр тодрха, хойр үхэн үга хэрү кулэжэнэ, гиж КПСС-ин ЦК-н член, партин Калининск обкомин негдгч сегләтр **Н. Ф. Татарчук** келв. Орн-нутгт йовдлмуд аюл мет делгржэ-

...Партиг бийинь шинирүллһэр нег мөслгч ишкдлүд кех кергтэнь лавта. Конституционн нормар биш, болв ухалж һарһсн боля олн эмтнд селвглсн политикин төлэ авчах мандатар эн һардгч парть болх эвтэ. Тер мет лавтаһар эврэнь дамшлтын үүлдврин төлэ. СССР-ин Конституцин зүрһадгч статьяг шинэс хэлэхмн, нег үлү партин түст, обществ терүнэ эзлжэх ормин түст шин хэлэш медүлсн платформин проектлэ эн статьян учр-утхнь сөрлцжэнэ.

Идеологическ кодлмшт күнд кесг төрмүд бәэхинь оратор темдглв. Шажж дардһар болн цань угаһар бүртклһэр үллгсн эн халхиг һардлһна үүлдвр

Мячик

Мячик хаалһар долдална
Миисин хажуһар давна,
Ишлтә үүрән болһж,
Ингж мис келнә:

«Мя-у, нанла наадхичн,
Мини байр болхичн!» —
Дун шун уга
Дурндан мячик долдална.

Зуурнь нохан кичг
Зөрлцәд терүнлә харһна
— Нанла наадич? — гиж
Нохан кичг сурна.

Хаалһднь ан-аһруси
Харһад — наадий! —
гилднә.
Хәрү уга мячик
Хаалһар долдалад йовна.

—Альвлхан төрүц мартсн
Акад долда юмби?—
Ан-аһруси алмацж
Ардаснь гүүлдсн болна.

Урдк кевтән мячик
Уралан зүткәд йовна...
Герин өмн гейүрж,
Гейткн тер зогсна.

Бичкн күүкн гертәс
Байрта гүүж һарна,
Әзән олсн мячик
Өсрәд һартнь туснa.

— Дурта мини мячик,
Дәкж бичә долдал!
Ингж күүкн иньгән
Өрчдән шахж таална.

Цасн

Түрүн цасн орна,
Теркә зүркм байсна.
Киләкн цаһан көвжләр
Көрсә һәрә бүрлцнә.

Эн үгмүд

ТОДЛТН

Авъяс — привычка
бүлү — точило
һуря — тощий
долах — лизать
замг — водоросли
өлсх — голодать
өнчн — сирота
садн — родня
сананд орх — вспомнить
сур — ремешок
үлү — лишний
хатуч — жадный
цадх — насытиться
цецкә — зрачок
чичрх — трястись, дрожать
хәәсн — котел
арһсн — кизяк.

ЧИЧРДГ

(тууль)

Кезәнә бәәж. Бумбин орн үүдәд уга харнһу цагт баахн хальмг көвүн Манж көгшн эктәһән бәәж. Эдн йир угата-яду әмтн бәәсмн. Хаһрха хар жолмарнь киитн салькн орад, эдниг зовадг бәәсмн. Тер хаһрхаг хатхдг хөөнә арсн чигн, ишкән тасрха чигн эднд уга. Көгшн экән болн бийән тежәхин төләд Манж өр цәәснәс авн асхн ора күртл байнд заргдад йовдмн. Эднә хотнь ик зуудан иссн үсн болн хар цә болдмн.

Нег дәкж хаанахн нәр кеһәд, бүрү алж. Махинь хаанахн бийснь идв. Шииринь болхла хан Манжд өгн келв: «Эндр би ик байрта бәәнәв: дурта бор такам өварц ик өндгәр өндглв. Тегәд би чамд эн махар белг өгчәнәв».

Ик ора Манж хәрж ирв. Жолм дотркнь йир киитн. Гемдән диилгдсн экнь кесг хуучн хувцар бийән хучад, үнтж кевтнә. Экдән шәл кеж өгс гиһәд Манж авч ирсн шиирән хәәснд тәвәд, деернь ус кеһәд чанв. Хаанад же гитлән заргдсн көвүн мууран, нөөртән диилгдәд бәәв. Тегәд нерсн хотнь буслхла, давсинь тәвчкәд, Манж унтж одв.

Арһсн шатад чилв, чансн махнь болад, өрүн күртл тер кевтән хәәсндән үлдв.

Өрүн эрт серсн Манжин геснь өлснә. Асхнаһа чансн махнаннь тускар тер санна. Хәәснә бүркәсинь авхла, акад юмн үзгдв. Хотнь көрәд өткрж одж. Терүг халуллг цол чигн уга. Көдлмштән одх кергтә. Хотасн аанд кеж авхар седхләнь, өткрсн хот чичрәд бәәнә. «Акад юмб, эн хот яһад чичржәхмб?» гиж Манж өврнә. Хаһрха хар жолм доткнь киитн, хотнь терүнәс даву киитн. Манж улм даарад, бийнь чичрәд бәәнә. «Эн шин хотыг чичрдг гиж нерәдсв», гиж көвүн шиидпә.

Невчк дуладхин төләд Манж әәмән холькад, доран тавшад, биләд бәәв. Терүнә тавшлһнд әрә торсн хар жолмнь көндрәд, унх бәәдл һарад бәәв. Экнь серәд, алн болжаһад, харһа хальсн домбран авад, биинин хурдн сәәхн айс цокв.

Тингж хальмг улсин дурта би «чичрдг» үүдсмн, гиж көгшдүд келнә. Киитн цагт әмтиг тер дулалдг, халунд сергмж үүдәдг билә. Байр-нәр болсн цагт болхла угатя хальмгуд цуһар чичрдг биилдмн. Орсаһар «холодец» гидг хотыг хальмгуд бас «чичрдг» гиж нерәдсмн.

Тууліг барт белдснь
МАНЖИН Төмр-Баатр.

Цаһан Амн поселк.

Төрскн келнә амн үгин зөөр медтн

«Мана төрскн хальмг келн тууль-туужар, үлгүрмүдәр, йөрәлмүдәр, магталмудар йир байн. Бичкндән эк-әцкәсн селәнә медәтнрәс тиим олн үүдәвр соңсж тодллав. Өдгә цагт хальмг кел дасхлһнд ик оньг өгглжәнә. Терүнә тускар барт олар бичгднә. Дааврта эн кергт чадсарн бас тәвцән орулх санан нанд бәәнә. Тегәд эн үлгүрмүдиг редакцур илгәжәнәв», гиж эврәннь бичгтән Элстд бәәдг Нина Лиджиевна Бураева бичжәнә. Энүнә седвәрт ханж, илгәсинь ода барлжанавидн.

△ Өлсхд идсн бүлки цадхла сананд ордго.

△ Үксн буурин толһнас әмд атн әәж.

△ Үлү келәд, бүлү долаж.

△ Давсн хурин үүлиг занч авч некдго.

△ Садтан ирсн күн альм иддг, садндан ирсн күн идә эддг.

△ Цецка ю эс үздв, чееж ю эс хадһлдв.

△ Хатуч гертә залу хорһта шәл уудго.

△ Күн өнчндән үкдго, ноха һурядан үкдго.

△ Сар хотлхла боран ордг, нарн хотлхла һанг болдг.

△ Зун күүнә чирә хәләхәр, нег күүнә нер сур.

△ Сурсн авъяс сурар боов чигн болдго.

△ Нег аарцгар хойр мөр үндго.

△ Сурсн му, сурсиг эс өгхлә терүнәс му.

△ Зәнг сәәнд әмтн хурдг, замг сәәнд заһсн хурдг.

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Лу сарин 12,

САРН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — «Противостояние». Худ. фильм. 1-2-ч серийс. 11.30 — «Аһрусна делкәд». 12.30 —Цаг. 15.30 —«Дурни тускар дуулжанав». Фильм-концерт. 15.50 —«Не хочу быть прохожим». Худ. фильм. 16.55 —«Тенд. Арсеньевд, ямаран болхв?» Док. фильм. 17.25 —Бичкдудин нег час. 18.25 —Зар. Зәнгс. 18.30 —Цаг. 19.00— Москва— Ленинград —Кишинев. Телетагт. 20.00 — «Противостояние». Худ. фильм. 2-ч серий. 1-ч әнгнь. 21.00 —Цаг. 21.30 — «Противостояние». 2-ч серий. 2-ч әнгнь. 22.30 —Актуальн интервью. 22.45—«Үг». Литературн-художественн видео канал. Завертнь —23.30 —Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00 —Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — «Литератур». 9-ч класс. 9.05 —Итальянск келн. 10.05 —«Мама, папа, болн би». 10.35, 11.35 — Астрономий. 11.05 —Орс келн. 12.05 —«Хождение по мукам». Худ. телефильм. 6-ч серий. 17.00 —Мульт фильм. 17.15 —«Улсин эмнлһнә әв-арһиг шинәс тохраж болхий». 18.00 —Док фильм. 20.00 —Бичкдуд, төвшүн нөөртән орт! 20.15 —Док. фильмс. 20.45 —Р. Штраус. «Дон Кихот». 21.30 —Док. фильм.

Бәәри программ: 18.30 — «Арлташ — Кеедәй ач көвүн». Сонсхвр. (Хальмг келәр). 18.40 — «Үвлин туск дун». Кегжмин композиц. (Хальмг келәр). 19.10 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 19.20 — «Олнд сонсхж медуллһн». 19.35 — Республикин өдр. (Орс келәр). 19.45 — Сунһәрин өмнк кампаня трибун. 19.55 — Зар.

Лу сарин 13,

МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — —120 минут. 8.35 —«Противостояние». 3-ч серий. 9.45— Мультфильм. 10.05 —«Эн билә... билә...». 10.15 —«Зуучнрин клуб». 11.25 —Бичкдудин нег час. 12.25 —Зар. Зәнгс. 12.30 —Цаг. 15.30 —Бичкдудт— фильм. «Немухинские музыканты». 16.40— Док. фильм. 17.00 —«Хор боли бидн». 17.45 —Философск күүндвр. 18.30 —Цаг. 19.00 —«Посиг — Советмүдт». 19.30 —Таньлдтн: зурач Теймураз Мурванидзе. 19.50 «Противостояние». Худ. фильм. 3-ч серий. 21.00 —Цаг. 21.30 —«Ондаруллһн: төрмүд болн шиидврмүд». 22.30 —США-н кели-улсин симфоническ оркестрин концерт. Художественн һардачнь —М. Ростроповичь. Завертнь. 23.45— Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 —Өрк-бүлин бәәдлжирһлин этик болн психологий. 9.05, 10.05 —Французск келн. 10.35, 11.35 — Көгжм. 6-ч класс. 11.05 — Док. фильм. 12.05 — «Хождение по мукам». 7-ч серий. 13.20, 17.00 — Ритмическ гимнастик. 18.15, 19.00 — Лыжар трамплинәс һәрәдлһн. 20.00 —Бичкдуд, төвшүн нөөртән орт! 20.15 — Зар. Зәнгс. 20.20 — Док. фильмс. 20.30 —А. С. Пушкинә нертә изобразительн искусствин Государственн музейд «Декабрьск асхд». 21.30 —ЦТ-н хураһһнас авч үзүлгджәнә. «Копилка». Худ. фильм. 1-2-ч серийс.

Бәәри программ: 17.00 — «10 параллель». Ах классин суһульчнрин төлә программ. 17.45 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.55 — Актуальн интервью. 18.10 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.20 — «Хальмг келн». 18.55 — Зар.

Лу сарин 14,

УЛМЖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 —Мультфильмс. 9.10 —«Хор боли бидн». 9.55 —СССР-ин Деед Советин сессь секгдлһн. 12.30 — Цаг. 15.30 — Көгжмин үнтә үүдәврмуд. 16.20 — Бичкдудин нег час. 17.20 —Шүлглән. 17.25 — Керг күцәлг әмтнә харһлт. 1-ч соңсхвр. 18.25 —Зәнгс. Зар. 18.30 —Цаг. 19.00 — Мультфильм. 19.10 —Хоккей. ЦСКА «Химик». 21.00 —Цаг. 22.00 — Вячеслав Малежик тадн үрвр кежәнә. 23.45 —Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35 —Информатикин боли тооллһна техникин ул. 11-ч класс. 9.05 —Немш келн. 9.35 —Научн-популярн фильм. 9.55 —СССР-ин Деед Советин сессь секгдлһн. 12.30 —«Хождение по мукам». Худ. телефильм. 8-ч серий. 17.50 —СССР-ин улсин үвлин VII Спартакиад. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завертнь. 20.00 —Бичкдуд, төвшүн нөөртән орт! 21.15 —Концерт. 22.15 —«Созвездие Козлотура». Худ. фильм.

Бәәри программ: 17.00 — «Әмтнд гражданск харслтын тускар». Научн-популярн фильм. 17.25 — «Шүүж авч цаг». Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнрин кандидатнр орлцжах соңсхвр. (Хальмг келәр). 18.10 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 18.20 — Сунһәрин өмнк кампаня трибун. 18.30 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.40 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдудин төлә суһульчин программ.

Лу сарин 15,

ПУРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 —«Противостояние». Худ. фильм. 4-ч серий. 9.35 — Хоккей. ЦСКА —«Химик». 11.25— Бичкдудин нег час. 12.25 — Зар. Зәнгс. 12.30 — Цаг. 13.30 —Диилврин 45-ч жилин өөнд. «Салдсин тодлвр. муд». 2-ч фильм. 16.30 — Мультфильм. 17.00 —Гроznас үзүлгджәх соңсхвр. 17.30 —Керг күцәлг әмтнә харһлт. 2-ч соңсхвр. 18.30 — Цаг. 19.00 —Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 19.45 — Мультфильм. 19.55 —«Противостояние». Худ. фильм. 4-ч серий. 21.00 —Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Миин Чайковский». РСФСР-ин улсин артист пианист М. Плетнев келжәнә. 22.30 —«Повдлмуд болхла». 16.15 — Док. фильм. 17.10— «Бичкдудт ангудын кичгудин тускар». 17.40 — «Научн зәнгс». 18.25 — Зар. Зәнгс. 18.30 — Цаг. 19.00 — Ленинградск үүдәгч үүлдврин туск соңсхвр.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Литератур. 8-ч класс. 9.05, 10.05, —Испанск келн. 10.35, 11.35 —Литератур. 10-ч класс. 11.05 Научн-популярн фильм. 12.05 — «Хождение по мукам». 9-ч серий. 13.10 — Ритмическ гимнастик. 19.00 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завертнь» —20.00 —Бичкдуд, төвшүн нөөртән орт! 21.15 —Зурһидән би келлә». 21.45 —«Любовь с первого взгляда». Худ. фильм. (Грузь).

Бәәри программ: 16.30 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.40 — Сунһәрин өмнк кампаня трибун. 17.00 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.10 — «Закан болн ши». 17.35 — Улсин цин бүгдин соорс. 18.00 — Зар.

Лу сарин 16,

БАСН ӨДР

Негдгч программ: 6.30— «Автомобилист» (Ленинград) — «Радиотехник» (Рига).

Бәәри программ: 16.40 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.50 — «ТВ и «тергг широ». РСФСР-ин Деед Советин улсин депутатнрин

Урдк кевтән мячик
Уралан зүткәд йовна...
Герин өмн гейүрж,
Гентки тер зогсна.

Бички күүкн гертәс
Байрта гүүж һарна,
Эзән олсн мячик
Өсрад һартнь тусна.

— Дурта мини мячик,
Дәкж бичә долдал!
Ингж күүкн иньгән
Өрчдән шахж таална.

Цасн

Түрүн цасн орна,
Теркә зүркм байсна.
Килн цаһан көнжләр
Көрстә һазр бүркнә.
Альхан делгж би
Альвн цас тоснав.
Архайг «одыг» хавлад
Аршалн бәәж келнәв...
«Орич, цасн, орич,
Орчлн чи кееруличь,
Күмн-әмтнд туслич,
Киртә тоотынь неврличь».

ОЧРА Борис.

Тәәлврињ олтн

Йовв, йовв — мөр уга,
Хатхв, хатхв, — цусн уга.

***

Чикињ мошкж,
Чиндһн чишкж.

***

Бор даһиг боса бәәтлнь
шулж.

***

Ара-сара моднд алтн
эмәл тохата.

***

Чинәчин һаза шар
даһн уята.

***

Бор даһн биилн бәәж
тарһлж.

Өлсхд идсн бүлкн цадхла сананд ордго.

Үксн бууриң толһанас әмд атн әәж.

Үлү келәд, бүлү долаж.

Давсн хурин үүлиг заңч авч некдго.

Сәдтан ирсн күн альм иддг, садндан ирсн күн идә эдлдг.

Цецкә ю эс үздв, чеежә ю эс халһлдв.

Хатуч герстә залу хорһта шәл уудго.

Күн өнчндән үкдго, ноха һурядан үкдго.

Сар хотлхла боран ордг, нарн хотлхла һанг болдг.

Зуң күүнә чирә хәләхәр, нег күүнә нер сур.

Сурсн авъяс сурар боов чиги болдго.

Нег аарцгар хойр мөр үндго.

Сурсн му, сурсиг эс өгхлә терүнәс му.

Зәкг сәәнд әмтн хурдг, замг сәәнд зәһсн хурдг.

КЕМР ҮҮРМҮДМ ӨӨРМ БӘӘХЛӘ. В. Морозовин цокси зург.

Байрин асхн болв

Приютн селәнд района школмудын ах классмудын суһульчирик марһан болв. Района культурин Герт боләсн эн марһана сценарь болн сувенирмүд урдасьн белгдсн уга билә. Үнн седкләсн бүрдәгдв давсн байрин эн асхн бичкн билтирт болн энд олар шүглрсә суһульчирт икәр таасгдв.

Эн асхиг ВЛКСМ-ин райони комитет, әрдм-суһулин районн энгин кедләчир бүрдәлә. Марһана дииләчир Кушдллһна һашгудар, үнтә белгудәр ачлгдв.

Бичкдүд диилв

Района цутхлн Приютнд футболар жил болн марһан болна. Болв эн саамд эн марһан йоста гидг байрт хүврв. Терүнд һанцхн эн селәнә биш района әдл-ахусин, промышленн болн тосхлтын оргайизацсин бәһчүд орлцв

— ВЛКСМ-ин райкомиң мөрәи төлә болсн марһана товчлгч девснд 30 шахү наадн болв, терүнд 70 һар күн орлцв, — гиж ДФСО-н ахлач В. И. Кондратенко келнә.

Эн марһанд района бичкдүдин-бәһчүдын спортивн школын команд түрүн орм эзлв. Хойрдгч ормд хаалһ госхлһна механизировани колонна болн һурвдгч ормд «40 лет ВЛКСМ» совхозин команде һарв. Үүдч А. Жолобов, харсач Н. Дурдусов болн дәврач В. Мангаев әдн сән гисн футболистирин нер зүүв.

Түрүн һурвн орм әлсн команде болн сән гисн футболистер Күндллһна һашгудар боли дипломсар ачлгдв.

А. БЛУДОВ.

Редакторин дарук
А. Б. ЭРДНИЕВ.

Суңһачнрин ОНЬГТ

1990 жилин лу сарин 19-д 17.00 часла 1 микрорайонд бәәх 10-ч дундын школын актов залд 101-ч тойгта Джангарск суңһврин округар РСФСР-ин улсин депутатирин кандидатирла харһлт болхмн.

ПУРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 —«Противостояние». Худ. фильм. 4-ч серий. 9.35 — Хоккей. ЦСКА —«Химик». 11.25— Бичкдүдин нег час. 12.25 — Зар. Заигс. 12.30 — Цаг. 13.30 —Диилврин 45-ч жилин өөнд. «Салдсин тодлвр». Худ. фильм. 2-ч серийс. 15.30 —Кегр куцадг әмтнә харһлт. 2-ч сонсхвр. 18.30 — Цаг. 19.00 —Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 19.45 — Мультфильм. 19.55 —«Противостояние». Худ. фильм. 4-ч серий. 21.00 —Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Мини Чайковский». РСФСР-ин үлсин артист пианист М. Плетнев келжәнә. 22.30 —«Новдлмуд болхла». 16.15 — Док. фильм. 17.10 — «Бичкдүдт ангудын кичгудин тускар». 17.40 — «Научн зәнгс». 18.25 — Зар. Заигс. 18.30 — Цаг. 19.00 — Ленинг умшжанавидн. 19.30 — Концерт. 19.55 — «Противостояние». 5-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Эн билә... билә...». 22.00 — «Халәцә». 23.45 — Эн өдр болсн йовдлмуд. 00.00 — Сөөни сеанс. «Восточный дантист». Худ. фильм. 1—2-ч серийс. 02.10 — М. Задорна үүдәгч үүлдврин туск сонсхвр.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популяри фильм. 8.35. 9.35— Литература. 8-ч класс. 9.05. 10.05. — Испанск келн. 10.35. 11.35 — Литература. 10-ч класс. 11.05 Научн-популяри фильм. 12.05 — «Хождение по мукам». 9-ч серий. 13.10 — Ритмическ гимнастик. 19.00 — СССР-ин Советин сессь деер. Завертә. — 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 21.15 —«Эүрилдәч би келдлав». 21.45 —«Любовь с первого взгляда». Худ. фильм. (Грузь).

Бәәри программ: 16.30 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.40 — Сүнәярин өөмк кампаня трибун. 17.00 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.10 — «Закон боля тә». 17.55 — Улсин дөңгин булгин зөөрс. 18.55 — Зар.

Лу сарин 16,

БАСН ӨДР

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.30 —«Противостояние». Худ. фильм. 5-ч серий. 9.40 — Мультфильмс. 10.15 —Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 11.00 — «Соли». 11.30 — Күүнә туск төрәр бәәх институт. 12.30 — Цаг. 15.30 — «Кемр та... теду наста

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популяри фильм. 8.35. 9.35 — Туүж. 5-ч класс. 9.05. 10.05 — Английск келя. 10.35. 11.35 — Мана әргидк делкә. 2-ч класс. 10.55 — Английск келәр өгчах сонсхвр. 12.55 — «Хождение по мукам». 10-ч серий. 19.00 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.15 — Концерт. 21.45 — Спорт цуһараннь төлә. 22.00 — «Левша». Худ. фильм. 23.45 —Шин заигс.

Бәәри программ: 16.40 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.50 — «ТВ-н «Тергг ширә». РСФСР-ин Деед Советин үлсин депутатирин кандидатирин орцлһах сонсхвр. 17.45 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.55 — Актуальн интервью. СССР-ин үлсин депутат Л. Н. Кугультиновин күүндвр (Хальмг келәр). 18.30. 21.15 — «Телепятница». Художественн-публицистическ программ.

Лу сарин 17,

БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — «Мама, папа болн би». 9.00 — Жилин дөрвн цаг. Лу сар. 10.00 — «Американск провинц». Док. фильм. 1-ч фильм. 10.55 — «Современница». 12.10 — Диилврин 45-ч жилин өөнд. «Маниг цаг шүүж авв». Худ. фильм. 4-ч серий. 13.20 — «Илт — кецү

еврмәтә йовдл». 14.20 — Леонид Быковин наадсн фильмс болн рольмуд. «Зайчик». Худ. фильм. 15.40 — «Соли». 16.15 — Партин туск күүндвр. 17.15 — Нарт делкән панорам. 18.45 — «Ступень к Парнасу». 19.00 — Майамд профессиональн баскетболын фестиваль. 21.00 — Цаг. 21.30 — «Телескоп». 21.45 — «КВН-90». 00.15 — «А» программ. 01.45 — Эн өдр болсн йовдлмуд. Сөөни сеанс. 02.00 — «Часто английское убийство». Худ. фильм. 1—2-ч серийс. 04.40 — Эстрадн программ.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Док. фильмс. 8.55 — «Жар отцовского горна». 9.20 — «Франц эс гиж Парижд орсмуд менд болтха». 10.05 — «Ошибка старого волшебника». Худ. фильм. 11.20 — Пятигорскас үзүлгдәх сонсхвр. 11.50 — Союзн республикүдин кинопублицистик. «Цагин һурвдгч өөг». Черобыльд экологическ бәәдлин тускар. 13.00 — «Юрмала-90». 13.40 — Мультфильм. 14.00 — Орс келн. 14.30— «Советск Эрә». Видеоканал. 17.00 — Фильм-концерт. 18.05 — Мультфильм. 19.15. 20.15 — «П» гидг темдгтәһәр. Сонсхвр. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 22.45 — Конькобежн спорт. Нарт делкән чемпионат. 23.45 — Киноконцерт. 00.35 — «Шведск кел яңз дасж авхмб». Худ. фильм. (Чехословак). 01.15 — «Ну, как же так, доктор». Худ. фильм. (ГДР).

Бәәри программ: 14.30 — Цаһан седклин «Нвы» гидг телеэстафет. Бичкдүдин республиканск сангин төлә цаһан седклин акц. 1-ч сонсхвр.

Лу сарин 18,

НАРН ӨДР

Негдгч программ: 8.00 — Спорт цуһараннь төлә. 8.15 — Ритмическ гимнастик. 8.45 — «Спортлото». 9.00 — «Өрүн эртәс авнь». 10.00 — «Терскиндэн цергллһн». 11.00 — Өрүни сергмәтә программ. 11.30 — (Һазр эргж йовлһн.) Альманах. 12.30 — Эрүл-менд. 13.15 — Диилврин 45-ч жилин өөнд. «Маниг цаг шүүж авв». Худ. фильм. 5-ч серий. 14.20 — Педагогик цуһараннь төлә. 15.20 — Шүлглән. 15.25 — Селәнә час. 16.40 — Түүлин делкәд. «Мио, мой Мио». Худ. фильм. 19.00 — Док. фильм. Мультфильм. 19.45 — «Патьр». Худ. фильм. (Таджик фильм). 21.00 — «7 хонг». 22.00 — Мәнк юмна туск тоолар. 22.15 — П. И. Чайковскин цуг симфоньс. 5-ч симфонь. 23.15— Док. фильмс.

Хойрдгч программ: 8.00— Зарядкд зогс! 8.15 — Док. фильмс. 8.40 — «Алтн». Худ. фильм. 10.15 — «Альтернатив ута». Грозид экологическ бәәдлин туск док. фильм. 10.40 — «Ревизор». Худ. фильм. 12.55 — Зар. Заигс. 13.00 — «Мана бәәх делкә». Режиссер Д. Луньковин фильмс. «Балһсна — селәдиа». Док. фильм. 14.00 — Конькобежн спорт. Нарт делкән чемпионат. 14.30 — «Советск Эрә». Видеоканал. 17.00 — «Планета». Нарт делкән программ. 18.00 — Хоккей «Химик» — «Динамо» (Рига). 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 20.15 — Конькобежн спорт. 21.00 — «7 хонг». 22.00 — «Женатый холостяк». Худ. фильм.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Дежа вю.** Эклцнь: 10.30. 13.00. 15.30. 18.00. (Бичкн зал). **Маньчжурский вариант.** Эклцнь: 10.00. 12.00. 14.00. 16.00. 18.00. 20.00.

«ДЖАНГАР». **Приговоренный.** Эклцнь: 10.00. 12.00. 14.00. 16.30. 18.30. 20.30.

«ДРУЖБА». **Меня зовут Арлекино.** 2 серий. Эклцнь: 16.00. 19.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Смиренное кладбище.** Эклцнь: 15.00. 17.00. 19.00. 21.00 (Бичкн зал). **Танцуй, танцуй!** 2 серий. Эклцнь: 17.00. 20.00. Бичкдүдт кинофильм. **Очень страшная история.** Эклцнь: 15.30.

ТЕНГРИН БӘӘДЛ

Эндр Хальмгт бүркг өдр болхмн. Буди буухмн, һазр мөстхмн. Өмн үзгәс 8-13 метр күчтәһәр салькн кәдлхмн. Республикәр сөөднь 8-13 метр күчтәһәр салькн кәдлхмн. Республикәр сөөднь 0, —5, өдртнь 0, +5 градус.

Элстд ирлцгүһәр 2-4 градус кинти болн 2-4 градус дулан болхмн.

Агропромышленн комплексин кәдлчирин профсоюзин Хальмг таньчин комитет Манджиев Эня Чокаевичин экнь **Манджиева Хаалһ Макаровна** өөгрсиә гүүнәр һүндл төржәна.

МАНА ХАНГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР ӘЛСТ БАЛЬСН ГЕЛЕФОД редакторин 5-25-33 приемна 5-64-41 редакторин дарукснь — 5-56-37 5-62-45 даавртә сегләтрин — 5-64-80 зөвлдүдин партийн төрмүдин литературин болн искусствнь — 5-79-76 секретариатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 әрчүллһна — 5-58-03 зәнгллһна — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60 машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02 корреспондентс Каспийскә — 9-21-16 Баһ-Дөрвдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР ОСНОВАНА В 1926 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА» ЭЛИСТА УЛЬНЦ 245 ЬУРВДГЧ ТАВХР золи пропагандын — 5-54-93 селәнә әдл-ахун — 5-63-13 5-57-35 промышленн — 5-56-15 советск госхлтын — 5-62-34

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00053. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 279.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил эклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмудин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
10
Бембә өдр
№ 29. (11042).
Үнь 3 деньг.

КПСС-ин ЦК-н ПЛЕНУМ ДЕЕР БОЛСН КҮҮНДВР

КПСС-ин ЦК-н Пленум деер лу сарин 7-д Литван Компартин XX съездин болв.

1990 җилин лу сарин 7-д КПСС-ин ЦК-н Пленум деер М. С. ГОРБАЧЕВИН келсн үг

Дарани биш ЦК-н Пленум деер бар сард күүндвр кесн төрөн ода бидн төгсәх зевтавидн. ЦК-н члед, ЦК-н Генеральн сегләтр Литван Компартюр, республикур йовж ирснә хөөн тер күүндврит хәрү кех болж завср келәвидн. Эн төрәр ахр цәәлһәр кех арһ нанд өгтн.

Би ахтар келжәнәв, юңгад гихлә ЦК-н Пленумин аалһврар күцәсн көдлмш барт үзүлгдлә. Эндр болхла бидн Литван Компартин XX съездин шиидврәс иштә һарч ирсн тер хәлаһһиг төгсәх зевтавидн.

Тиигхд, тади тодлсар, эн төрәр мадн дунд энд хурц күүндвр болв. Олн зүсн тоолвр болн принципиальн үзллһн келгдв. ЦК-н Пленум деер мана кесн ашлвриг бас нег тодлулхар седжанәв, түслһ болхла— бүрдәмжин-устави хәләцәс иштә Литван Компартин XX съездин шиидврмүд зевтә биш, эдн республикин дотр-дундын бәдл-жирһлин кемжәнәс давж һарчана, цуг мана партин сә хаалһиг көндажана, терүнә нигеги бәдлд әмшиг үүдәжәнә.

Тер бийнь товчлгч ашлврмүд биди кесн үгавидн, тернь чик болн гиж би сенжанав. Коммунистнрла, күчкәлчирлә дор ормдын хар-һад, төрмудин цуг комплексар бас нег күүндвр кехни төлә тиигәрәп Пленумд орлцачирин баг йовулх шиидвр ававидн. Тиим көдлмш күцгдв. Нанла хамдан республикә үүрмүд Медведев, Маслюков, Фролов, Велнхов, Григорьев, Колесников, Купцов, Ягодин, Удьянов, Каһан өгчәх цуг әмтнлә күүндвр кех КПСС-ин седклиг үав.

Харм төрхд, өдгә цагт республикд сепаратистск седкл деер авчана, гиж темдглх кергтә. Литовск общественин ик зүнь әврә зүсн келн-әмтни эйфорийин бәәдлд бәәнә. Тиим бәәдлд иткүлгч үлүгрмүлиг чигн медж чадхш. Келн-әмтни седклиг көндажах олн зүсн арсм келһн энд инәр үчрсн учрар әмтнә седкл үүмәтә бәәнә. Урднь орулгджасн, кесг халхарн государственин йосн биш үнитарн систем, йоста федерализм уга боллһн республикд күч авчах му үнәтә зөрүллтсин булгнь бәәсиг Литвад ЦК-н Пленумд орлцачирин йовлһн, олн зүсн кемжәнд болсн харһлтс болн күүндврмүд бас нег үзүлв. Энһь бас ил бәәдл. Социализмиг сталинск хажилһнә энду цутхлид эс иткллһнә, онцрх седкл зүүдг тиим бәәдлин төлә сән таал тогтав. Эн туст немх чигн, хасх чигн юмн уга.

Терүнлә хамдан, урднь мини келчкәр, олна ухан-седклиг көндаж, күпл кеж, шишдн кевәр олна ухан-тоолвр тогтагджана, келн-әмтнә санан-седклнь шүүмһһар олалгджана. Онц һарснь сән гиж цәәлһлһн, зөкад мет, тодрха биш янзта болна — сөөрүлж, кеерүлж келдг үүмүд дала. Тер кемдән болхла. Союзла залһлдан гисн әндр юн болжахинь, тер залһлдаг әклад таслхла республикла чигн, үлсла чигн юн болхинь. Литвад боли Союзд зинь әмаран ашта болхинь үлст кеп чигн илар Эн төрәр КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев үг келв.

Партиг, федерациг шинрүлхиг, союзн республикудин бәвмүлит, демократизациг өргжүлхиг, обществиг болн келн-әмтнә хоорндк хәрлцәг давсн цагин му цуг йовдлмудас сулдххиг әдн бас дөнһжәнә. Энтн — өцклдүрк өдрин хәләц биш, зөрмсиь тиим болжана гиж медүлхәр седжәнә. Энтн ондарулһна үүлдврин йовудт күцәлдәх хол иргчин хәләц гиж медхин төлә әнүг келх кергтә. Советск Союзас һарлһн ямаран әәмшгтә болхиг дала әмтн медхлә, Литван коммунистнрин тер әкгиг дөнждг улсин то улм икдх, КПСС-ин платформд үүлдәх компартин хәләциг көдлмшә классин интернациональн ик гисн олн коллективс дөнжәна гиж келх кергтә.

Энүнә туст мана хәләциг ахрар болв чигн медүлх кергтә гиж би тоолжанав, юңгад гихлә КПСС-ин платформд үүлдәх Литван КП-г республикин олна-политическ бәәдл-жирһләс һарһхар седжәх үүлдвр күцәлдәжәнә, әнүг нам закани биш гиж зарлхар әәлһжәнә гиж орж ирсн зәгллһс батлж медулжәнә. Тегәд тер үүрмүдт тенд амр болжахш. Өрөн хаалһд һарһж чадх принципиальн үзг-хаалһин үлд тедн бәәрн әмтнә, улсин сә хәалһиг харсжана. Болв теднг нам урвачнр гиж нерәджәнә.

Ухалхмн, тогтсн бәәдләс һарһх арһ хәәхмн гиж Литван Компартиг болн энд бәәх әнүнә һардвриг дуудад, терүнлә хамдан КПСС-лә залһлда бәрдг хәләцә үллсн үүрмүдиг биан дөңнх зевтәвидн гиж би санжанав.

Терүнлә дегц мадн тогтаж һарһсн әкн түрүнк тезисиг би шинәс келжәнә: хамгин икәр тесврән, күндллһән, оньган һарһхмн, юңгад гихлә энһь цүттаннь төлә йир ик чинртә болжана. Биди зүткдәс үүрулхар седувидн, тиңгәрәп одад әмтнлә күүндвидн, энһь чик үүлдвр бәәсмн. Тиим болсн бийнь әврә зевәя медж үүлдиг Компартьн бүрдәхин туск Литван Компартюн XX съездин шиидвр тускар би тодлж келләв, КПЛ-ын XX съездин документәнг, программиг болн статутыг партин XXVIII съездд орулж өгчәх сүвселиг гиж хәләхмн.

Литван Компартин цаг зуурин ЦК-н көдлмшт (КПСС-ин платформ деер) дөңгән күргж, әнүнә үүлдврт әркн кергтә таал тогталһар керг-үүлдврмүд күцәхмн.

КПСС-ин ЦК-н тогтасн дигдаранла прлцүлж республикин партийн организацсас КПСС-ин XXVIII съездд делегатнр сунһтха гиж Литван Компартин ЦК-д болн Литван Компартин (КПСС-ин платформ деер) цаг-зуурин ЦК-д КПСС-ин ЦК селвг өгчәнә.

Һурвдгчнь. Съездин өмнк күүндврмудин төлә Пленум таасн политическ платформин, партин талдан чигн документсин ул деер Литовск ССР-т олна-политическ бәәдлиг тогтурта келһнә сә хәәж республикин коммунистнрин болн партийн организацсин хәләцсиг өөрдүллһәр цаарандань көдлмш кехмн гиж КПСС-ин ЦК ЦК-н Политбюрод даалжана.

Литван коммунистнр социалистическ идеалмудт болн ондарулһна күцлд үнн седклән итклтә бәәх зевтә. түүжлгч даавран медж, литовск улс бәрсн революцин динлврмудиг геехи уга. КПСС-иг шинрүлһнд, улсин сән дурар үүдсн мана ниицәһ улыг батллһн әврә тәвцәи орулх гиж КПСС-ин ЦК иткжәнә.

Иим хәләцәс иштә XXVIII съезд күртл Компартиг һарджах хойр орган — Литван КП-н ЦК болн Литван Компартин цаг зуурин (КПСС-ин платформд) ЦК үүлдж чадхмн.

Седвлгдж өгдәх эн шиидвр, кемр эн авсдсн цагт, республикин коммунистнрт, цуг Компартьд XXVIII съездин көдлмшт орлцх, нааран әврә элчирән илгәх арһ өгх билә Литван Компартин һардгч хойр орган, әнүнә залһадулж ирлцигч дигдараһ... би әнүнә тускар кедүгәр мана теегин хотл балһсн Элст Аэрофлотын нилчәр орнутгин кесг олн балһсдла аһарни хааллһар залһлда бәржәнә. Москва, Киев, Минск, Казань, Куйбышев, Краснодар, Сочи, Тбилиси болн нань чигн кесг балһедур цөөки часин дунд Элстәс нисж күрч болхми.

Өдр болһн центральн бариг мана герт күргж авч ирдгнь бас Аэрофлотын нилчмән. Саннтарн авнад бачм кергәр республикин буля болһнд агчмни зуур күрәд гемтә улст туслмжан күргләэ. Улсни әдл-ахуд чигн авиац өргәр оллагдна.

Элст балһсна аэровортд бууж ирәх болн нисж һарчах самолетмудын әәмшг ута нислтиг шишлә дергллт нәгтәһәр тетквәнә.

ЗУРГТ: Элстин негдсн авиаотрядын нислтсин һардач Юрий Кокуев (дундань) боли нислтсиг залһна диспетчермүд (зүн бийәс барун талагшан) Дорж Санджиев боли Басн Бичкенов.

А. Манджиковин цөөсн зург.

КПСС-ин ЦК-д болсн харһлт

КПСС-ин ЦК-н лу сарин Пленумин көдлмшт орлцсн партин горкомсин болн райкомсин негдгч сегләтрмүдлә, эклц парторганизацсин сегләтрмүдлә харһлт лу сарин 8-д КПСС-ин Центральн Комитетд болв.

Харһлт деер КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачев үг келв

Төгссн Пленумин шиидврмудин, терүн деер дөңгдсн партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектин тускар, тоодана-суңһврин кампаня болн съездд делегатнр суңһлһна диг-дарана тускар шүүмһаһар ухан-тоолврарн сольлцлһн болв. КПСС-ин, хамгин түрүнд әнүнә эклц организацсин шүүмһа орлцлһн угаһар ондарулллһн күцәмжтә болшго гиж темдглгдв. Партин һардгч органмудын болн дора бәәх әнүнә звеносин, олн коммунистнрин хоорнд эглләд һарчах заагрлтыг диилж һархин төлә цуг тоотынь кех кергтә.

Харһлтд Н. Н. Слюньков, Г. П. Разумовский, Ю. А. Манаенков орлцв.

Харһлтын туск тодрха тоодан «Правда» газетд һархмн.

(ТАСС).

ЛУ САРИН 11-д АЭРОФЛОТЫН ӨДР

Мана теегин хотл балһсн Элст Аэрофлотын нилчәр орнутгин кесг олн балһсдла аһарни хааллһар залһлда бәржәнә. Москва, Киев, Минск, Казань, Куйбышев, Краснодар, Сочи, Тбилиси болн нань чигн кесг балһедур цөөки часин дунд Элстәс нисж күрч болхми.

Өдр болһн центральн бариг мана герт күргж авч ирдгнь бас Аэрофлотын нилчмән. Саннтарн авнад бачм кергәр республикин буля болһнд агчмни зуур күрәд гемтә улст туслмжан күргләэ. Улсни әдл-ахуд чигн авиац өргәр оллагдна.

Элст балһсна аэровортд бууж ирәх болн нисж һарчах самолетмудын әәмшг ута нислтиг шишлә дергллт нәгтәһәр тетквәнә.

ЗУРГТ: Элстин негдсн авиаотрядын нислтсин һардач Юрий Кокуев (дундань) боли нислтсиг залһна диспетчермүд (зүн бийәс барун талагшан) Дорж Санджиев боли Басн Бичкенов.

А. Манджиковин цөөсн зург.

рамов, Элистин оьвл.

Бидн республикин 15 районд боан бәлһснд бәәввидн, коммунистнрла, ветеранмудла, наукин болн культурин үүлдвчнрла, перечнрла, предприятьмудин болн организацисн дең һар коллективин әлчнрлә харһвидн. Республикәск партийн активин хүрг болв. Пиргән йир ик, тодрха ил күүндвр цуг Литвала болв гиж келж болжана, юнгад гихлә аудиторьмудт, харһлтст, нам үүльницст болжаси цуг тоот олнд зөвгллһнә средствәр дамжулад цуг республикд медүлгдг билә.

Мана харһлтс болн күүндврмүд ямаран бәәлд давжасна тускар келлго бәәж чадштов. Бәһ биш сөрүд тооләрмүд билә. Терүнлә хамдан үнн пәһан седкл, соньмслт, нег үлү урдаснь әс зуралгдсн харһлтсин йовудт, күч-көлсч коллективт ирхләрн биди медүвидн. «Хөша бәәх орн-нутгин президентла кесн күүндврмүдлә» мана күүндвр терүд әдл биш билә, тиим дүүдвр «Саюдисин» һардвр республикин әмтнә үрднь келә.

Мана орн-нутгин әрки төрмүдин тускар ил, шүд күүндвр болв. Талдан республикүдин, үлсин, бүклдән орн-нутгин, союзин туст әс күндлгч бәәдл биән үзсн угавидн. Болв чигн шалһгч темдгүд, чанһ неквртә темдгүд цаг-цагтан соңсхд гиигн биш билә гиж келх кергтә: Нирдән, цуг эн тоот болжах йовцсиг үлм гүүнәр медх, терүнәс дааү —әмтнә ухан-седклиг медх арһ маднд өглә.

Республикд әмтнә ик зунь ондаруллһна хәләц бәрҗанә. ухан-тооләрин өргәр болн илдән хувацлһн терүнә тускар ярчлжанә. Онцрлһна, республикиг Союзас һарһлһна хаалһар ондаруллһиг күцәх зөрм әмтнә седкл тодрхаһар медгдв. Болв эн хүвнь чигн тер бийнь Союзла залһлда бәрхәр седжанә. Шинрүллһнә төрмүд шинрүлгдсн КПСС-ин болн союзн федеративн государствин ханьд цуг союзн республикүдин коммунистрин хамцу күчллтәр хәһлгдх әәвтә гисн талдан әмтнә иткләһн бас тедү мет тодрхаһар медгдв.

Иим, зөрмдән төрүц сөрүд хәлацсиг учртан авч, КПСС-ин ЦК-н бар сарин Пленумин ашдврмүд чигн тосгдла. Нег хәлхаснь, тер шийдврмүдиг Москван хәлхас консерватизм һарһлһна гиж үзүлхәр седнә. Талдан хәлхаснь — Литван Компартин бәһ биш хүвнь, республикин күч-көлсчнр ЦК-н Пленумин материалмудт шинрүллһнүр залгсн, девшлтгә хүврлтсин төлә дуучлан съездд делегатниг сүнһх билә.

Тер төләд, Литван цуг коммунистнрт, әндр өдр күртл ю кехән медәд уга әмтнд, съездин әмнк документсин ул дээр КПСС-ин членствин туст, Литван Компартин цаарандк хәвин туст әврә хәрлцәһан дәкәд нег шиңжлж, хәалһан олж авх арһ өгх билә.

Келхд, тогтсн бәәдләс ялһж һәрхиг хамдан хәәх әһ арһиг литовск үүрмүд олзлх гиж ицәд, үүдиг хаажашвидн. Кергә икикдән тедһэс чигн, болв бәһ бишәр мадһас чигн ирлцхмн.

Литван Компартин XX съездин шийдврмүдиг үүдэсн үүр-утхиг оңдаруллһна үзүхаалһас хооран цухрлһнд, биш, партин XXVIII съездин үүтж авсн КПСС-ин ЦК-н Политическ платформд йилһгдсн тоотур улм күчллһтәһәр з а л л һ н д хәәх кергтә гисн хәләцәс ишта билә урдкларн әдл үүлдхвидн.

Эн төриг иим кевәр хәһлгһнүр ирх сүвселвг өггджанә.

• • •

Литван Компартин ЦК-н негдгч сегләтр **А. М. Бразаускас** үг өгтдв. Эн үлгүрнь, иигж келв:

Литван Компарть әврә программта, Уставта болн политическ нань чигн документтә тустан бәәдг политическ парть болв. Эннь ямр нег онц күүнә туслк соньмслт бәәсәр биш, болв эн төриг түрүн болж босхсн, тингчкәд кесгәс нааран босхжасн эклц партийн организацисн седвәрәр болв.

Кемр парть цагтнь иргчиг урдаснь тааж шинжлэд, кергтә политическ шийдврмүд батлж авч чаддг болхла, зуг тиим саамд эн политическ чидл болад, обществд сән нилчән күргж чадхмн. Талданар келхлә, парть йовдлмудын сүүлднь биш, толһалнь йовх зөвтә. Иим хәләцәр һардвр кехлә, Литван Компартин XX съездин шийдврмүд мадһд, литовск коммунистнрт, обществд тем-дгтә дөңлт авх арһ өгчәнә гиж темдглх кергтә; республикд сүл кесн социологическ шинжллт чигн терүнә тусклр медүлжәнә.

Келн-әмтнн чинрән шинәс босхлһна идей, государственностиг хәрү тогталһн республикд бәәх әмтнә ик зуһинһнь төлә йилһчнь болв. Болв төруг күцлһнә хаалһсиг Литвад кесгнь тал-талданар меднә. Тегәд чигн хамгин олн зүсн тоолвр бәәнә — зүн хәлхас авн төруц сөрүд тоолвр күртл. Болв Литван әмтнә ик зуһинь мана компартин дуудвр негдулжанә. Бидн әнүг нуужахшвидн: суверенитет уга Литва — иргч уга Литва.

(Чилгчнь 2-ч халхд).

Селән һазрин өдр-бүр

«ЙОСТА ХУВРЛТС КЕРГТӘ»

Приютненск района махна «Центральный» совхозин коллектив тавн жилә зуран товчлгч жилиг омгтаһар эклв. Юнгад гихлә, совхозин малчнр види жилин мах хүлдлһна зураһан 122,5 порцентд, ноос — 117 процентд, үс — 192,8 процентд күцәв. Эдл-ахүн үрнмл үрһалһна цехин көдлачнр болхла олна малд падхлк үвлвүллһ теткси деерән, государствд бууля хүлдлһна зураһан хойр хүвланд давулж күцәв. Энүнәс иштә совхоз 1,5 сай арслңга цевр ору авв.

Малчнр дунд делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт ах үкрчнр Виштал Мәхлиев болн коммунист А. Н. Иванов һарв. Эднә һарджах бригадмуд види жилин ашмудар бордлһнд бәәх бод мал болһна хонга дундын чивхинь ирлцигүһәр 1000 граммд болн 800 граммд күргжәв.

Үрнмл үрһалһнд болхла нәәмәдлачнр КПСС-ин член В. И. Толмачев, А. Ф. Ливенцев болн В. А. Медведев һарджах бригадмуд күч-көлснә өөдән һарцарн ончрв. Улгүрнь, Виктор Иванович Толмачевин бригад 1800 гектар һазр боли кергтә то техник нәәмәдлж авла. Бооца-һар бригадт көдлжәх долан күн расчетн үнәр 270 миңһн арслңга продукц эдл-ахүд хүлдх бәәсмн. Тер төләд эдн 105 миңһн арслңга һару һарһх зөвтә билә. Тегәд гүртм ору 164 миңһн арсли тогтах бәәсмн. Эдн болхла эдл-ахүн тооцана оруг гүртм орүн кемжәнд күргн гив. Тегәд совхозин тоочнрин һарһсн тодигәр бригадын член болһн 52 миңһн арслңга эдл-үүш һарһв. Хоршасн бәһ биш мөнгнәсн эдн совхозин көрнд 30 миңһн арсли орулв.

Болв тиим ашмүд бәрхин төлә эдн жилин туршарт йоста кевәр нег чигн өдр амрсн уга, нам закаһар өггдг күч-көлсчнр бәәх патьрар теткгдсн бәәнә. Эн жил совхозд дәкәд новнич партин таньчин комитетин член болсарн, нидн жилин дарани нег пленум деер үг келхләрн, нәәмәдллһнә коллективст көдлжәх эмтнә тоог икдулх, эс гиж нәәмәдлж авсн һазрин аһуг бәһрулх кергтә гиж эн тооләрн медүллә. Юнгад гихлә, нег механизатор 100 гектар һазр эд-бод кех әәвтә, эднә болхла һүрвн шахү холванд ик көдлмш кех кергтә болв. Кемр нәәмәдлачнр селәнә эдл-ахүн техникәр сәәнәр тетклсн болхла, зуг тер саамд нәәмәдлач көдлж чигн, амрч чигн чадхмн.

— Тедһэ зовлңгиг үзәд нам сана зовнав, — гиж эн совхозин директор Василий Иванович Беликов келнә. — Күн көвәр амрлго ик мөңг олхар зүткәд бәәж нәәмәдлачнр эрүл-мендән ген гиҗанә. Тернь негләвр. Дәкәд болхла эднә товчлгч ашмудар ахн немр жалвнь дегд ик болжана. Тернь чигн үүрта, яһад гихлә, ода олзлгджах нәәмәдллһн күцц нәәмәдллһн биш. Иосар болхла эдн нәәмәдлж авсн һазрин төлә, техникин төлә мөңг өгх әәвтә. Мадн болхла һарһсн һарһсн, техникин төлә мөңг өгх әәвтә. Мадн болхла һарһсн һарүһинь тоод авнавидн. Нег сәнь — эднә хоршасн мөнгнәс зөрм хүвинь эдл-ахүн делгрлтин көрид үлдәнәвидн. Болв тер мөнгнь эднә мөнгн болж үлднә. Кемр дарүк жилд һаң-халүн болад үрһц эс үрһхла, тер мөнгнәсн зөрм хүвинь эдн хөрү авч чаджана, — гиж директор ахр цәлһвр өгв.

Василий Иванович эн эдл-ахүг 1984 жиләс авн һарджана. Производственн кергүдиг үзмжтәһәр хаһлхин төлә зүткси деерән эн күч-көлсчнрт бәәцин, амрлһна цагин сән таал үүдәлһнд бәһ биш оньг тусхана. Тавн жилин эргцд энүнә нилчәр социальн төрмүд му бишәр хаһглджана. Совхозин цуг күч-көлсчнр бәәх патьрар теткгдсн бәәнә. Эн жил совхозд дәкәд дөрвн гер тосхгдхмн, олн үртә өрк-бүлмүд терүнд шин бүүрән йөрәхмн.

Ода совхозин һардвр 70 миңһн арслңга пекарнь, шин школ, 140 ормта бичкүдин салик тосххар шиидв. Пенсионермүдт боли малын хот белдлһнд көдлсн әмтнд малын хот өңгәр өггднә. Кеер көдлжәх әмтн гертән үлдәси малын төлә седкләрн бичә зовтха гиһад малыг шишлә отарт боли сүргт хурав. Тедниг шишлн әмтн хәләж асрна.

Тосхачнрин «Авангард» кооператив әврә адл-ахүн төлә болн талын әмтнә сурвар тосхлтын көдлмш күцәнә. Тедһэ көдлмшчнрин төлә совхоз 100 ха болн 50 һаха хүлдв, тедниг бәрх бәәр йилһж өгв. Тер учрар тосхачнр мах сүрж директорүр иргән үүрв. Совхоз тедһэ шүрүн хотар дең болна, кооператив болхла кирһж авсн нооснг зуг совхозд хүлдх зөвтә.

Келхд, көдлмшчнрәс өөдән һарцта көдлмш некхәс үрд тедһэ туст килмж тусхах кергтә гисиг В. И. Беликов ил кертт тохрана. Тегәд чигн совхозин суһһачнр әнүг Хальмг АССР-ин Дээд Советин депутатын кандидатд зааһ.

— Селәнә эдл-ахүд йоста ондаруллһн кергтә, ода деерән болхла селәнә эдл-ахүн промышленностин чанһ үлмәд бәәнә. Хәәлт, селәнә эдл-ахүн эдл-үушин үн 1960 жилин кемжәнд бәәнә. Техник болхла улм үнтәрәд йовна. «Дон» комбайн хүлдж авхин төлә 70 миңһн арслн кергтә, өлмгин нег килограмм болхла хөрн деншг күцнә, үнн зөв-чик бәәдл тиим болдв? Уга. Тер учрар, кемр намаг республикин парламентд сүнһхгә, би эврә үүлдврән эн төр хаһллһнүр зөрулхв, — гиж эн нанла күүнджәһәд келв.

АКУНЯН Дорж.

Күч-көлснә һарц өөдлв

Эн жилин туула сард Яшалтинск района олна малас һурвн дундур миңһн центнер үсн саагж авгдсн бәәнә. Саагж авгдсн үсн өдр болһн икдәд йовна, гиж келх кергтә. Давсн сарин эклцәр өдр болһн зу һар центнер үсн саагж авгджала. Сарин чилгчәр эн үзмж 150 центнерт күрсмн.

Района цуг эдл-ахусар эн үзмж тасрхан уга өөдләд йовна, «Заветы Ильича» колхозин саальчнр болхла, үс сааж авлһиг хойр дам нидүләд өдр болһн 30 центнер үс сааж авчана. Карл Марксин нертә, «Новый мир» колхозмудт күч-көлснә һарц бас тасрхан уга өөдлә йовна. Саальчнрин гүжрмг күч-көлснә ашт давсн жилин ирлцигү кемәс зу шахү центнер үсн икәр саагдж авгдсмн.

Эн жилин эклцә хамгин өөдән күцәмжиг Кировин болн Карл Марксин нертә колхозмудын коллективс бәрв. Района талдан эдл-ахусин саальчнр тедниг үлгүр авчшүүж көдлжәнә. Үвлин кем гүргүдән орчисн бийнь сааж авгдсн үсн бәһржахш. Сән хәләвр болв өөдән чинртә малын хот производственн күцәмжст түшг болжахнь лавта.

Н. ИЩЕНКО.

КПСС-ин ЦК-н Пленум деер болсн күүндвр

(Чилгчнь. Эклцнь 1-ч халха).

Эндр һоллгчнь — экономическ тустан бәәлһнг күцлһн, йоста политическ плюрализмиг бола парламентск демократизмиг батллһн. Тиигчкад бидн эвин, парламентск, конституционн хаалһ цүүж эввидн. Эврәнь партнермудта экономическ залһллаг таслхар бәәнә, тоггсн экономическ интеграцнг әвлхар бәәнә, гиж мадниг дару-дарунь гемшәлһнә учрнь мадниг медгдхш. Төрүл талдан тоотын тускар үг һарчана.

Рыжкин хәрлцәһәр, кен негндән туста экономическ сә хәәлһәр уллгдсн тнм экономическ залһлда Советск Союзд тогтах кергтә. Мана хәләцд, минь рыжкин хәрлцән улсин иньллтнй халх болн нцг болжана.

Бидн маниг дөнжәх олн бичг авнавидн, гиж оратор цаарәндь келв. Болв әс медсн, дурго болсн бәәллә әндр бидн бас харһжанавидн. Хамгин түрүнд яһад болв чигн КПСС-ин унитарн негллтиг хадһлх арһ хәәжәх әмтн тнм хәләцтә болна, бидн әндр ән төрмүдин тустлдан тоолвртa бәәнәвидн. XXI зун жилүр чингәрн шин серлтәһәр орхмн, нөцлтнй, әдл әвтә хамцу үүлдврин, хоорндан итклһнә болн күндллһнә принципсәр һардвр кехмн, гиж бидн тоолжанавидн.

Партьд тоолврмуд хувагдлһг үзлгә бәәж болшго. Литван Компартьн чигн әврә хәләцтә. Тегәд әннь — күүрлһн, хувагдхмн гисн дуудвр бшш, энь— хәәвр, төрүл угаһар девшлт күцгдхнь мәнд.

Тнм кевәр КПСС-ин үндсн ондарулһн мадниг әврә девсгүдтә, онцлтта болн сәрүд йовдлмудта йовц болж медгднә. Республик болһна онцлтыг, тоггсн олна-политическ бәәдлиг, тустан үүлдһән компартьн белн боллһнг хамгин икәр учртан авлһн керглгдэнә.

Ода Литван тустан бәәх Компартин ханьд урднь бәәсн Литван Компартин ханин 40 процент бәәнә.

Республикд Литван Компартьд тогтсн бәәдлиг оньган өгч шинжләд. КПСС-ин XXVIII съезд күртл ямаран чигн шиидвр авхмн биш гиж оратор ашлгчнь Пленумд седвг орулв.

Литван Компартин ЦК-н негдгч сегләтр үг келснә йовцт Пленумд орлцачир төрүүд кесг сурвр өгв.

Литовск ССР-т ирсн КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачевд, КПСС-ин ЦК-н болн төрүнә Президиумин челәд хаһчг ергүүлсн Литван Компартин (КПСС-ин үлд) дагзуурин ЦК-н сегләтр М. М. Бурокявичюс төрүнә хәләцд һоллгч политическ төрәр — Литва ямаран хаалһар делгрхин тускар зарм тоолврав келв. Эн төрлә Литвад коммунистическ жисән залһлдата.

Литван Компартин тустан бәәлһнг болн ондарулһнг, төрүг КПСС-әс салллһн, гиж, Литван бәәдл-жирһлин шин темдгүдиг бодхла Советск Союзин хаһас һарч үлмә уга Литовск государств бүрдәлһн бәәсиг Литван Компартин ЦК-н тууламарин 11 сарин Пленумин материалмуд үзүлжәнә. Литвад советск йос зарллһар болн Советск Союзин ханьд Литовск ССР орлһна туст Литван улсин сеймин түүжлгч актмуд уурулллһна туск закадын проект чигн бәәгдв. Төгт «Саюдисин» лидермүд, Литовск ССР-ин Деед Советин Президиумин члед Литовск ССР-ин Деед Советин лу сард болх сессьт орулж өгхмн.

Сепаратистск чидлмудин тнм хәләц туужлгч үнн бәәдлә ирлцәхш. Негдвәр, Литва ССР-ин ханьд закани ишгәһәр орла. Хойрдвар, 1940 жилин зунар болсн йовдлмуд Германь болн ССР хоорндк 1939 жилин боонцанла залһлдан уга.

Орс келн-әмтнд дурго седкл, әндр тархажах, литовск улсиг орс болн СССР-ин талдан улсас заагларр седжәх әмтн литовск улст му кежнә гиж би түүнәр өгкжәнәв.

Литовск ССР-ин әмтиг Советск Союзла серлцүлхәр, келн-әмтин седклиг олалад, национализм бөсхад, төрүг әврә сә хәәсн күцлмүдтән олалхар Литовск ССР болн бүлдән Советск Союз хооринд, оратории тооллврар, конституцион цүүгэн күчнәс үүлдгджәнә.

Литван нәрн политическ бәәдл тогтсна учрмудын келгиз Литван Компартин һардачнрин һарһсн политическ идеологическ учр-утхта эндүс болжана. Эврәнь ухан-тооллвран өгкүлж зарм тодрха үлүүрмүд заажк оратор келв.

Литовск ССР — ил социалистическ государственн суверенитетэн СССР-ин ханьд чигн эдлж чадхмн, СССР-ин федеративь бүрәцд ленинск медлар шиидүлдхмн гиж бидн өгкжәнәвидн, тиим учрар ССР-ин ханьд Литовск ССР-ин делгрлтин төлә бидн зүтгжәнәвидн, гиж эн тегүүв.

Литвад келн-әмтнд орлцсн цуг әмтн бурушагджана. «1940 жилд литовск келн-әмтнә государственностиг уга келһнд... шунмһа дөнгн күргллһн зөв-йос әвллһн болжана», — гиж тер документст келгджәнә. 1940 жилд Литван советск йосиг хәрү тогтаси литовск улсин революционн, антифашистск чидлмүд тнм кевәр үнлгджәнә. Үлмә уга литовск государств шинәс тогталһнур зуг КПСС-әс үлмә уга бәәх Литовск компартьн залж чадхмн гисн тоолвр медүлгднә.

Литван коммунистнрин ик зуүһнь КПСС-әс салһлһн — энь Литван Компартин удан цагин революционн, интернационалистск хәләцнг цоклһн, Литван коммунистнр Әрәсән коммунистическ организацла, союзн республикүдин компартьсла идейн-бүрдәмжин хәлхарн ни-негн бәәлһнг уурулллһн болжана гиж бидн тоолжанавидн, гиж үг келсн күн цаарандь темдглв.

Удан цагт Литван Компартин һардвр әврәнь сепаратистск үүлдврән нууһад, зуг КПСС-ин ЦК-н һардвриг биш, болн Литван коммунистнрнг чигн төөрүлжәсмн. Һол күцлнь — СССР-ин ханяс һарад үлмә уга Литовск государств бүрдәлһн бәәсиг Литван Компартин ЦК-н тууламарин 11 сарин Пленумин материалмуд үзүлжәнә. Литвад советск йос зарллһар болн Советск Союзин ханьд Литовск ССР орлһна туст Литван улсин сеймин түүжлгч актмуд уурулллһна туск закадын проект чигн бәәгдв. Төгт «Саюдисин» лидермүд, Литовск ССР-ин Деед Советин Президиумин члед Литовск ССР-ин Деед Советин лу сард болх сессьт орулж өгхмн.

Сепаратистск чидлмудин тнм хәләц туужлгч үнн бәәдлә ирлцәхш. Негдвәр, Литва ССР-ин ханьд закани ишгәһәр орла. Хойрдвар, 1940 жилин зунар болсн йовдлмуд Германь болн СССР хоорндк 1939 жилин боонцанла залһлдан уга.

Орс келн-әмтнд дурго седкл, әндр тархажах, литовск улсиг орс болн СССР-ин талдан улсас заагларр седжәх әмтн литовск улст му кежнә гиж би түүнәр өгкжәнәв.

Литовск ССР-ин әмтиг Советск Союзла серлцүлхәр, келн-әмтин седклиг олалад, национализм бөсхад, төрүг әврә сә хәәсн күцлмүдтән олалхар Литовск ССР болн бүлдән Советск Союз хооринд, оратории тооллврар, конституцион цүүгэн күчнәс үүлдгджәнә.

Литван нәрн политическ бәәдл тогтсна учрмудын келгиз Литван Компартин һардачнрин һарһсн политическ идеологическ учр-утхта эндүс болжана. Эврәнь ухан-тооллвран өгкүлж зарм тодрха үлүүрмүд заажк оратор келв.

Литовск ССР — ил социалистическ государственн суверенитетэн СССР-ин ханьд чигн эдлж чадхмн, СССР-ин федеративь бүрәцд ленинск медлар шиидүлдхмн гиж бидн өгкжәнәвидн, тиим учрар ССР-ин ханьд Литовск ССР-ин делгрлтин төлә бидн зүтгжәнәвидн, гиж эн тегүүв.

Литвад келн-әмтнә олна-политическ идеологическ учр-утхта эндүс болжана. Эврәнь ухан-тооллврар, конституцион нормудта экономическ залһлдаг таслхар бәәнә, тоггсн экономическ интеграцнг әвлхар бәәнә, гиж мадниг дару-дарунь гемшәлһнә учрнь мадниг медгдхш. Төрүл талдан тоотын тускар үг һарчана.

Рыжкин хәрлцәһәр, кен негндән туста экономическ сә хәәлһәр уллгдсн тнм экономическ залһлда Советск Союзд тогтах кергтә. Мана хәләцд, минь рыжкин хәрлцән улсин иньллтнй халх болн нцг болжана.

Бидн маниг дөнжәх олн бичг авнавидн, гиж оратор цаарәндь келв. Болв әс медсн, дурго болсн бәәллә әндр бидн бас харһжанавидн. Хамгин түрүнд яһад болв чигн КПСС-ин унитарн негллтиг хадһлх арһ хәәжәх әмтн тнм хәләцтә болна, бидн әндр ән төрмүдин тустлдан тоолвртa бәәнәвидн. XXI зун жилүр чингәрн шин серлтәһәр орхмн, нөцлтнй, әдл әвтә хамцу үүлдврин, хоорндан итклһнә болн күндллһнә принципсәр һардвр кехмн, гиж бидн тоолжанавидн.

Партьд тоолврмуд хувагдлһг үзлгә бәәж болшго. Литван Компартин чигн әврә хәләцтә. Тегәд әннь — күүрлһн, хувагдхмн гисн дуудвр бшш, энь— хәәвр, төрүг угаһар девшлт күцгдхнь мәнд.

Тнм кевәр КПСС-ин үндсн ондарулһн мадниг әврә девсгүдтә, онцлтта болн сәрүд йовдлмудта йовц болж медгднә. Республик болһна онцлтыг, тоггсн олна-политическ бәәдлиг, тустан үүлдһән компартьн белн боллһнг хамгин икәр учртан авлһн керглгдэнә.

Ода Литван тустан бәәх Компартин ханьд урднь бәәсн Литван Компартин ханин 40 процент бәәнә.

Республикд Литван Компартьд тогтсн бәәдлиг оньган өгч шинжләд. КПСС-ин XXVIII съезд күртл ямаран чигн шиидвр авхмн биш гиж оратор ашлгчнь Пленумд седвг орулв.

Литван Компартин ЦК-н негдгч сегләтр үг келснә йовцт Пленумд орлцачир төрүүд кесг сурвр өгв.

Литовск ССР-т ирсн КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачевд, КПСС-ин ЦК-н болн төрүнә Президиумин челәд хаһчг ергүүлсн Литван Компартин (КПСС-ин үлд) дагзуурин ЦК-н сегләтр М. М. Бурокявичюс төрүнә хәләцд һоллгч политическ төрәр — Литва ямаран хаалһар делгрхин тускар зарм тоолврав келв. Эн төрлә Литвад коммунистическ жисән залһлдата.

Литван Компартин тустан бәәлһнг болн ондарулһнг, төрүг КПСС-әс салллһн, гиж, Литван бәәдл-жирһлин шин темдгүдиг бодхла Советск Союзин хаһас һарч үлмә уга Литовск государств бүрдәлһн бәәсиг Литван Компартин ЦК-н тууламарин 11 сарин Пленумин материалмуд үзүлжәнә. Литвад советск йос зарллһар болн Советск Союзин ханьд Литовск ССР орлһна туст Литван улсин сеймин түүжлгч актмуд уурулллһна туск закадын проект чигн бәәгдв. Төгт «Саюдисин» лидермүд, Литовск ССР-ин Деед Советин Президиумин члед Литовск ССР-ин Деед Советин лу сард болх сессьт орулж өгхмн.

Сепаратистск чидлмудин тнм хәләц туужлгч үнн бәәдлә ирлцәхш. Негдвәр, Литва ССР-ин ханьд закани ишгәһәр орла. Хойрдвар, 1940 жилин зунар болсн йовдлмуд Германь болн СССР хоорндк 1939 жилин боонцанла залһлдан уга.

Орс келн-әмтнд дурго седкл, әндр тархажах, литовск улсиг орс болн СССР-ин талдан улсас заагларр седжәх әмтн литовск улст му кежнә гиж би түүнәр өгкжәнәв.

Литовск ССР-ин әмтиг Советск Союзла серлцүлхәр, келн-әмтин седклиг олалад, национализм бөсхад, төрүг әврә сә хәәсн күцлмүдтән олалхар Литовск ССР болн бүлдән Советск Союз хооринд, оратории тооллврар, конституцион цүүгэн күчнәс үүлдгджәнә.

Литван нәрн политическ бәәдл тогтсна учрмудын келгиз Литван Компартин һардачнрин һарһсн политическ идеологическ учр-утхта эндүс болжана. Эврәнь ухан-тооллвран өгкүлж зарм тодрха үлүүрмүд заажк оратор келв.

Литовск ССР — ил социалистическ государственн суверенитетэн СССР-ин ханьд чигн эдлж чадхмн, СССР-ин федеративь бүрәцд ленинск медлар шиидүлдхмн гиж бидн өгкжәнәвидн, тиим учрар ССР-ин ханьд Литовск ССР-ин делгрлтин төлә бидн зүтгжәнәвидн, гиж эн тегүүв.

Литвад келн-әмтнә олна-политическ идеологическ учр-утхта эндүс болжана. Эврәнь ухан-тооллврар, конституцион нормудта экономическ залһлдаг таслхар бәәнә, тоггсн экономическ интеграцнг әвлхар бәәнә, гиж мадниг дару-дарунь гемшәлһнә учрнь мадниг медгдхш. Төрүл талдан тоотын тускар үг һарчана.

Рыжкин хәрлцәһәр, кен негндән туста экономическ сә хәәлһәр уллгдсн тнм экономическ залһлда Советск Союзд тогтах кергтә. Мана хәләцд, минь рыжкин хәрлцән улсин иньллтнй халх болн нцг болжана.

Бидн маниг дөнжәх олн бичг авнавидн, гиж оратор цаарәндь келв. Болв әс медсн, дурго болсн бәәллә әндр бидн бас харһжанавидн. Хамгин түрүнд яһад болв чигн КПСС-ин унитарн негллтиг хадһлх арһ хәәжәх әмтн тнм хәләцтә болна, бидн әндр ән төрмүдин тустлдан тоолвртa бәәнәвидн. XXI зун жилүр чингәрн шин серлтәһәр орхмн, нөцлтнй, әдл әвтә хамцу үүлдврин, хоорндан итклһнә болн күндллһнә принципсәр һардвр кехмн, гиж бидн тоолжанавидн.

Партьд тоолврмуд хувагдлһг үзлгә бәәж болшго. Литван Компартин чигн әврә хәләцтә. Тегәд әннь — күүрлһн, хувагдхмн гисн дуудвр бшш, энь— хәәвр, төрүг угаһар девшлт күцгдхнь мәнд.

Тнм кевәр КПСС-ин үндсн ондарулһн мадниг әврә девсгүдтә, онцлтта болн сәрүд йовдлмудта йовц болж медгднә. Республик болһна онцлтыг, тоггсн олна-политическ бәәдлиг, тустан үүлдһән компартьн белн боллһнг хамгин икәр учртан авлһн керглгдэнә.

Ода Литван тустан бәәх Компартин ханьд урднь бәәсн Литван Компартин ханин 40 процент бәәнә.

Республикд Литван Компартьд тогтсн бәәдлиг оньган өгч шинжләд. КПСС-ин XXVIII съезд күртл ямаран чигн шиидвр авхмн биш гиж оратор ашлгчнь Пленумд седвг орулв.

Литван Компартин ЦК-н негдгч сегләтр үг келснә йовцт Пленумд орлцачир төрүүд кесг сурвр өгв.

Литовск ССР-т ирсн КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачевд, КПСС-ин ЦК-н болн төрүнә Президиумин челәд хаһчг ергүүлсн Литван Компартин (КПСС-ин үлд) дагзуурин ЦК-н сегләтр М. М. Бурокявичюс төрүнә хәләцд һоллгч политическ төрәр — Литва ямаран хаалһар делгрхин тускар зарм тоолврав келв. Эн төрлә Литвад коммунистическ жисән залһлдата.

Литван Компартин тустан бәәлһнг болн ондарулһнг, төрүг КПСС-әс салллһн, гиж, Литван бәәдл-жирһлин шин темдгүдиг бодхла Советск Союзин хаһас һарч үлмә уга Литовск государств бүрдәлһн бәәсиг Литван Компартин ЦК-н тууламарин 11 сарин Пленумин материалмуд үзүлжәнә. Литвад советск йос зарллһар болн Советск Союзин ханьд Литовск ССР орлһна туст Литван улсин сеймин түүжлгч актмуд уурулллһна туск закадын проект чигн бәәгдв. Төгт «Саюдисин» лидермүд, Литовск ССР-ин Деед Советин Президиумин члед Литовск ССР-ин Деед Советин лу сард болх сессьт орулж өгхмн.

Сепаратистск чидлмудин тнм хәләц туужлгч үнн бәәдлә ирлцәхш. Негдвәр, Литва ССР-ин ханьд закани ишгәһәр орла. Хойрдвар, 1940 жилин зунар болсн йовдлмуд Германь болн СССР хоорндк 1939 жилин боонцанла залһлдан уга.

Орс келн-әмтнд дурго седкл, әндр тархажах, литовск улсиг орс болн СССР-ин талдан улсас заагларр седжәх әмтн литовск улст му кежнә гиж би түүнәр өгкжәнәв.

Литовск ССР-ин әмтиг Советск Союзла серлцүлхәр, келн-әмтин седклиг олалад, национализм бөсхад, төрүг әврә сә хәәсн күцлмүдтән олалхар Литовск ССР болн бүлдән Советск Союз хооринд, оратории тооллврар, конституцион цүүгэн күчнәс үүлдгджәнә.

Литван нәрн политическ бәәдл тогтсна учрмудын келгиз Литван Компартин һардачнрин һарһсн

Литван Компартийн тустан баяр Компартийн ханья урдынбаясан Литван Компартийн ханин 40 процент баяна.

Республикид Литван Компартьд тогтсн бөәдлиг онь-гаи өгч шинжлад, КПСС-ин XXVIII съезд күртл ямаран чиги шиидвр ахмя биш гиж оратор ашлгчнь Пленумд седвс орулв.

Литван Компартийн ЦК-н пердгч сегләтр үг келснә йовудт Пленумд орлцачвр тервнд кесг сурвр өгв.

Литовск ССР-т ирсн КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр М. С. Горбачевд, КПСС-ин ЦК-н боли тервнә Политбюрон членд ханлт өргв.

Литван Компартийн ЦК-н пердгч сегләтр **М. М. Бурокявичюс** тервнә халәвд Коллгч политическ төрәр — Литва ямаран хаалһар делгрхин тускар зарм тоолврая келв. Эн төрлә Литвад коммунистическ жисән залһадата.

Литван Компартин тустан бәалһиг болн ондаруллһиг, тервг КПСС-әс салләһ, гиж, Литван бәедл-жирһлин шин темдгудиг болхла Советск Союзин ханяс һарч үлмә уга литовск государств бүрдәлһн гиж республикин партийн һадвр үзәнә, гиж оратор келв. Документс герчлсәр, Литван Компартин сепаратистск живр Литовск ССР-ин социалистическ государственностиг таасжахш. 1940 жил революционн чидлмудин динлврин өмн Литвад бәәсн тер государственностиг шинәс тогталһна төлә эн дуулһан өгчәнә. Литван давсн цагиг шинәс босхар бәәх консервативн чидлмудин зүтклһнә тускар Литван Компартин XX съездин, тер мет талдан тервнә хүргудын документс келж өгчәнә. «Литовск келн-әмтин государственностиг геелһдаруллһна хөвин тускар, ондаруллһна эн ик даврта девскд һардгч партяс обществ чиг политическ үзгхаалһ заахин тускар килмжллһн мөн.

Би санжанав, үүрмүд, ухан-тоолврмуд ямаран олн зүсн болв чигн, эннь болхла ил үзгджәнә, тиигчкад төрүн сөрүд хәләцс келгәд, хоорндынь ик зүткән һарад бәәв (бийән бәрж эс чадг йовдлмуд чиги һарв, болв энүгинь төвж өгч болжана!), хоорандиш, уралан дууджах девшлттә документ кергтә гиж цүг үүрмүд ни-негни седклтә бәәнә. Миниһәр болхла, эннь цүгинь динлжәх ухан-тоолвр.

Би санжанав, шин механизмс эклж үүдәд уга цагт көдлмшин зәрм участкст хуучи механизмсәс зәрминь олзлх кергтә чиги болна. Залдг жола угаһар, мана аһу ик орн-нутгт ондаруллһна процесснг уралан кеж чадг арһ угаһар обществ үлдәж болшголм. Болв һоллгч тоолврнь —тиигчкәд эннь КПСС-ин ЦК-н платформд батлгдсн бәәнә —ондаруллһна, обществ болн КПСС-иг шинируллһнә хаалһд хоршсн төрмүдиг хаһлх кергтә гисн тоолвр. Эннь һоллгчнь.

Хойрдгч ухан-тоолвр, би келх билвә, кергин хойрдгч халхнь. Нег мөслгч кевәр үүлдх кергтәс бидн зүг ухаһарн биш, нам цүг цогцарн меджәнәвидн. ЦК-д, правительствд, Деед Советд нег мөслгч кевәр үүлдх кергтә. Бидн теднд даалврмуд өгчәх кевтәһәр келжәхшв. Уга, бидн әврә хәләцән келжәнәвидн. Хамгин һоллгчнь болхла, цүг эн органмудт оржах коммунистнр эн ашлврас иштә үүлдх зөвтә. Бидн цаарандынь цаг геәж чадшговидн. Партин Центральн Комитетин хайгар зөвтәһәр келгдв: ода оратх зөв уга, эрүл-чик зөрүллтсиг дөңхин, теднис батлхин, деструктивн зөрүллтсиг диилж һархин эс гиж унтрахин төлә шунһа делгрлт авсн, нег биш чинртә, нәрн йовцсиг һардх кергтә.

Правительствд коммунистнр үүлдх зөвтә. Эн Пленум деер платформар күүндвр кесн цагла бидн теднә хәләциг сонссн угавидн, гиж правительствд көллжәх партин чледт үүрмүд чикәр тодлулв, гиж санжанав. Тиим күүндвр улсин депутатирин хойрдгч Съезд деер болла, гиж зәрмнь цәәлһв. Эннь бәрмт биш. Энд чигн күүндвр кергтә билә. Нег үлү правительств ода ил кергүд күцәжәнә, терүнд келх тоот билә. Эн ишкллмудиг бүрткж хәләлһн чигн, теднис дөңнж, батлтха гиж цүг партиг эн үзгүдт залһн чигн ЦК-н члединь төлә ик чинртә билә. Хамгин түрүвд — Съездәр таасгдсн программиг мана дөңнәһнә тускар келх кергтә билә. Болв ЦК-н члед, партийн комитетмүдин сегләтрмүд тодрха бәәдлиг сәәнәр болн күццәр медхин төләд, теднис кергүдин учрутхла таньлдулх арһ правительств олх гиж би санжанав.

Ондаруллһна һол төрмүдәр, орн-нутгт тогтсн бәәдлиг ясруллһар терүнәс чинртә шиидврмүд күләжәх Деед Советд чигн үүлдх кергтә. Коммунистнр цүг участкудт шунһаһар болн тустаһар үүлдх зөвтә. Пирдән, мадниг чидлән шинәр хуваһад, негдүләд, ондаруллһиг болн ил кергүдиг нег мөслж уралан йовулх кергтә. Эннь хойрдгчнь.

Ондаруллһна гүүндынь бәәх девсңгүдт цүг багмудыг конлдаж биди орх дутман, хәләцсин, сөрүд бәәх халхсин са хәәлһн үлм тодрха кевәр үзгдәд бәәнә. Энд чигн эннь бәәхиг биди медвидн. Эннь —мана обществд әндр үзгджәх цүг тоотын тохралт.

Энд биди ухан-тоолврын хувалцад, күнд күүндврин йовудт ашлжах тоот зәрмдән мана бийркси седклит көндәнә. Эн залд хурц үгмүд сонсгдна. Болв аш сүүлднь һоллгч, би санжанав, девшлттә ашлврүр бидн иржәнавидн. Тегәд эн ашлврин үлд үүлдврән негдүлх кергтә.

Күүндвр болв. Шиидвр батлж авгдв. Программ батлгдв. Үзг-хаалһ бәәнә. Кен ямаран үг келв, кенә туст эннь ирлцжәнә, гиж тоолльцл уга, көдлх кергтә. Манад болхла тиим специалистнр бәәнә! Күүндврин йирин йовц болжана, ухан-тоолврин плюрализм гисн —эннь талданар ухаллһн мөн, эннь шин кевәр медж авсн демократическ централизм мөн, энүнд биди ода күртл ижлдж чадхшвидн. Ондаруллһна үндсни төрмүдәр, орн-нутгин чиһрит болн делкән хөвжирһлиг үчртан авсн орн-нутгин хов-жирһлит хаһлжах ил күүндвр болжана. Иим күүндврт нег негнәнһь эвинь хәәж, деерлксн санаһинь хәәрлж болхий? Цүг эн тоот үүрла, хәрү ирх зөв уга. Энүгинь көдлж болх, терүнлә ханьцад керг уга — тиим болврмуд кенәд керг уга. Цүгтан хамдан бәәж, нег негнәнһь әәм түшж үүлдх кергтә. Багмудт хувагдлһиг эклхмн биш! Тиигхләрн партиг чигн, орн-нутгиг чигн хорахвидн.

Политбюрон членин хоорнд энд болсн зүткәнә тускар бас нег келхәр бәәнәв. Энүгр Политбюрон олз-туста көдлмшт бооитг болжах сегләтр Горбачевт, Яковлевт, Медведевт, Лукьяновт, Шеварднадзет, Яковлевт, Крючковт, Язовт, Примаковт, Рыжковт, Маслюковт, Бакатинт, Ситаряновт, Шенинт, Болдинт, Шахназаровт, Фалинт, Черняевт, Вольскийт, Ивашкот, Болдыревт, Лобовт, Медведевт, Ивановт, Ельцинт, Воротниковт, Разумовскийт, Слюньковт, Шаталин

●ДЕВШЛТТӘ ӘВ-АРҺАР

НӘӘМӘДЛЛҺНӘ ПОДРЯДЫН ТҮРҮН ӨГЦ

Приютненск районд махна «Центральный» совхозин А. Ф. Ливенцевин һарҗах нәәмәдллһнә бригад хойр жилин эргцд нүүрлгч әв-арһ олзлж көдлжәнә. Давсн жилмудин эргцд эн коллектив олна малд хот белдж йовна. Келхд, эдә көдлжәх усларин участкуд эдл-ахуһас әвәр хол. Яшкульск районд «Гашунский» совхозин медлд бәәх һазрт бәәнә. 110 дуунад ямаран көлгәр йовв чигн өөрхн биш. Тегәд чигн бригадт олна малд хот белдхд амр биш болжана. Нәәмәдллһнә коллективд 896 гектар һазр батлгдсн бәәнә. Келхд, усларин эн һазрмуд арв һар жилин эргцд эзин кевәр олзлгджана.

Тоощан кегдәд нл күүндвр болсна хөөн күч-көлс бүрдәлһнә әв-арһ — бригадн подряд олзллһнд дуту-дундс һарад бәәснь медгдв. Түрүн зергләнд оли зүсн көдлмш күцәх техник күртлго бәәсмн. Бүәсн техник болхла звеносар хүвагдсид бачм көдлмш күцәхд күнд болжав. Дәкад болхла, звенос негнгндән дөн болжасн уга, гихлә чик. Тегәд чигн өвс хадж белдлһнә болзр удаҗ татгджав. Түрүн деер эдл-ахун тооцан бригадт тустаһар әс олзлгджасн йовдл му нилчән хальдав. Санад бәәхлә эн күч-көлс бүрдәлһнә ул-сүүр болжа. налм.

—1987 жил төгсв, ашмудан дигләж аввидн, — гиж А. Ф. Ливенцев келнә. — Бригадын хүрт деер цаарандьһ тиигж көдлж болшго, күч-көлсч үүлврән үнгарнь ясрүлж шинрүлх кергтә, гиж цүһар келцхәлә. 1988 жил операторнудын, механизаторнудын болн теткврин һурвн шишлн звено бүрдгдв, тедна тоод 31 күн орв. Шишлн звеност хүвагдж көдлсна олзтусньһ ямаран болжана? Өгә цагт операторнуд зүг усларин көдлмш күцәһәд өвс урһана. Бригадин цүг техник нег базот бәәнә. Күльтстан деер сольгдг эргсин склад, һанцлһна аппарат, рап бәәнә. Тегәд чигн эвд бәәсн бригадир, тоом, әс гиж механик техническ теткврин боли девриг көдлмшин түскар заиглж, удан татлго күцәж йовна. Механизаторнудын несн көдлмшиг тоод авлһнд бәт дигзаран батлгдад. ямаран чисн тооцан ахр болагт кегдгт болв. Бригад һарлһна даавтга көдлмшиг яим кевәр бүрдәхлә, нанд амр болжахнь хоршасн дамцлт ял үзүлв. Цагин кевәрин көрг-үүлдвәрин аштт ямаран чигн производствонд, термуд цагаһан хальдгт болв.

Тегәд нәәмәдллһнә подрядын түрүн өгц бригадт — Приютненск районд «Центральный» совхозин А. Ф. Ливенцевин бригадт — олгдсн.

●Дөрлдәнә нүүрт

ГҮЖРЖ КӨДЛНӘ

Әмтиг хот-хоолар тетклһнә төр хаһлхд әд-бод кедг предприятьмүд бас темдгтә чинр зүүжәхд маһд уга. Улгүрнь, Хальмг агропромышленн ниицһнә «Элистинский» махна комбинатын көдлмш авад хәлахмн. Нидн жил эдн производствдан болн бийстән бәәх көригиг күщ олзлж көдллһнд оньган өгч үүлсндан му биш күцәмжс бәрв. Улгүрнь, комбинатын коллектив 19 сай 709 мињн арслнга эдл-ууш хуллад жилә зураһан 101,7 процентд күцәв. Эдн товарн эдл-ууш һарһлһна зураһан чигн күцәв. Күч-көлсиә һарц өөдлүллһнә зура комбинатд 102,5 процентд күцәгдв. Әс гиж комбинатын көдлмшч болһн дундлад 50854 арслнга эдл-ууш һарһв. Эн күч-көлсч коллективин темдгтә күцәмж болжахиг онц темдглх кергтә.

Комбинатын цехмүд хоорнд жилә зура күцәлһәр делгрсн социалистическ дөрлдәнә нүүрт колбасн цехин коллектив һарв. Эдн давсн жилин зураһар 1020 тонн колбасн кегдлмүд һарһх бәәсмн. Тегәд цехин коллектив күчн-чидлән холвж көдләд 1146 тонн колбасн кегдлмүд һарһад, жилә зураһан 112,3 процентд күцәв. Цехүр орж ирсн махиг эд-бод кеһәчнр Александр Дорджиевич Джамбинов болн Елена Николаевна Пономарева, колбасн кегдлмүд кедг көдләчнр Ирина Дмитриевна Тостаева, Ирина Васильевна Коваленко, Людмила Николаевна Пручай, Анна Андреевна Шургучинова эдн гүжрж көдлдгтән бас нүүрләчнрин тоод йовна. Колбасн цехин көдлмшиг начальник Галина Борисовна Очирова чадмгар бүрдәснд маһд уга. Цехин нн-негн коллектив шин жилд чигн күч-көлсиә темдгтә күцәмжс барх гисн иткмж бәәнә.

ЧОЙНГА Сергә.

ЗУРГУДТ: мах эд-бод кеһәчнр А. Д. Джамбинов болн Е. Н. Пономарева, колбасн кегдлмүд һарһачнр (зүн бийәснь) И. Д. Тостаева, И. В. Коваленко, Л. Н. Пручай, А. А. Шургучинова.

В. Морозовин цокси зургуд.

ҖИЛ ТӨГСВ. ЯМАРАН АШМУД КҮЦГДВ?

Хальмг АССР-нн Министрмүдин Советд

Шидрхн Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин сүүрт республикин 1989 жилин социальн-экономическ зура янҗ күцәгдснә түскн төр хәлгдв. Эн төрәр Хальмг АССР-ин Государственн зуран Комитетин ахлач үр М. Б. Мукубенов доклад кев.

Давсн дөрвн жилин эргцд промышленн производствин аһу 47,2 сай арслнгд икдулгдв, күч-көлсиә һарц болхла зураһар 26 процентд өөдлүлгдхин ормд, 28,1 процентд өөдлүлгдв. Улсин керглтин эд-тавр һарһлһна зура 115,7 процентд, тер тоод производствени биш эд-тавр һарһлһна зура 129,4 процентд күцәгдв, зура деер 64,6 сай арслнга эд-тавр һарһгдв гиж докладт темдглгдв.

Һоллгч зүсн промышленн продукц һарһлһна зура күцәгдв. Үлгүрнь, деер өмслг өлгмр хувц, мебель, хорханцг чолу, заһсна эдл-ууш, хорһ, мах болн нань чигн эдл-ууш әлвгәр һарһгдв.

Эдл-ахуг шин таалд залһна кемд Элст балһсна өлгмр хувцна фабрикин, «Элистинский» махна комбинатын, республиканск типографин, мебельн фабрикин болн нань чигн күч-көлсч коллективс күцәмжтәһәр көдлжәхнь заагдв.

1989 жилин болн тавн жилә зуран дөрвн жилин эргцд государствд буудя, нари цецгин эк, мах, үс, өндг, коос, темс болн багцин культур өглһәр зура күцәгдв. Малын хот жилдән һарһлһна кемжән 134,8 мињн тоннд икдв. Әс гиж давсн тавн жилинлә дүүцүлхлә 29 процентд өөлв.

Капитальн тосхлтд 1986—1989 жилмүдт эмтн бәәдг 638,8 квадратн метр гер тосхгдж эдлврт орулгдв, эс гиж тернь тавн жилин зураһар хәләгдснәс 3,9 процент ик болж тусв. Эн цагин эргцд 600 күүнә ормта кинотеатр, 400 оридгин ормта республиканск больниц, биб. лиотек, Элстд телеүзгдлин комплекс, Ик Царһ поселкд бәәц тетклһнә комбинат, Городовиковск балһснд 480 ормта СПТУ-н гер, усна жәхш. Дөрвн жилин эргцд продукц һарһлһна кемжән бәһрв. Давсн жилин эргцд республикин промышленность 2,9 сай арслнга продукц һарһсн уга, тер тоод Госагропромин предприятьмүд 1,45 сай арслнга эдл-ууш һарһсн уга. Иим һундлта йовдл Каспийск машн тосхдг завод, Агропромстройин ЖБИ завод, «Калмстроймаһлинн. Сарпинск райдар мал һарутжана.

Капитальн тосхлтд бәәх дуту-дундс икәр бас шалһгдв. Эн зүсн үзмжәр даалһврин Каспийск машнд тосхдг завод, «Калмрыбхоз» негдлт, «Калмнефтегазразведка» трест, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин УКС, жилищн-коммуналын эдл-ахун негдлт, Хар һазрин болн Киэлярск идгудин Главк боли нань чигн кест предприять болн негдлт даалһврмудан күцәсн уга.

Дөрвн жилин эргцд хулдгүүлгәнә предприятьмүд хашцгар көдлснь заагдв. Розничн эд-таврин эргцәр зура 98,4 процентд күцәгдв.

Министрмүдин Советин сүүрт республикин финансин министрин дарук С. Г. Волошина сонсхвр кев. Терүнә хөөн докладар өргн күүндвр болв. Терүнд Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин ахлачин дарукс Б. У. Ильяшов, А. В. Смыков, «Калмглавснаб» залтын начальникин дарук А. М. Гладков, жилищн-коммуналын эдл-ахун территориальн-производственн негдлтин начальник Б. Г. Сангаджиев болн нань чигн һардачнр орлцв..

Хәләгдсн төрәр Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин авсн тогтаврт ирлцгу министерствт болн ведомствт зура күцәлһнд һарсн дуту-дундсиг әрт уурулхнь тедна һалгачнрас чанһар некгдв. Министрмүдин Советин сүүр деер талдан кесг төрмүд хәләгдж ирлцгу тогтаврмүд батлж авгдв.

Сүүрит республикин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов һардв.

РСФСР: әмтнә керглт хаңһагдад уга

Әрәсәй Федерацд давсн жил экономикиг социальн үзг-хаалід орулллһар, бүрдәцинь ондарулллһар болн финансиг ясрулллһар керг-үүлдврмүдин комплекс күцәгдлә, гиж 1989 жилд РСФСР-ин социальн-экономическ делгрлтин түск республикин Госкомстатын соцехврт келгджанә. Эдлврт болн производствени биш тосхлтд олалгдсн кели-эмтни оруһин көригүдин хув 81 процент тогтав, 1988 жилд 80 процент билә. Кели-эмтни гүртм продукт 3 процентд икдв, һарһгдсн кели-эмтни ору — 2,3 процентд. Олна күч-көлсиә һарц 2,2 процентд өсв. Эиүнә улд кели-эмтни оруһин еслтин 96 процент тогтав.

Терүнә хамдан республикд экономическ бәәдл нарн кевәрн үлджанә. Эн жилд зүралгдсн экономическ еслтин йовуд күцгдсн уга. Эдлвчнрин рынкин текшәрлт уга бәәдл өсв. Тосхлтд, кели-күчнд бәәдл дор орв. Эзин биш, хаар-бәәр уга хәләцас иштә, күч-көлсиә болн государственн дисциплин эвдлһнәс көлтә һарчах геедрлт бәһрәкхш.

1989 жил РСФСР-ин государственн бюджет оруһар күцгдв.

1990 жилин эклцәр

Уя. өлгмр хувцна кегдлмүд болн һосн-башмг хулдлһнд таслвр һарчав. Бәәцин техник, телерадиоаппаратур, мебель, обой, кассетмүд, механическ будильникүд, часмүд, гальваническ элементмүд болн батарейкс хулдлһна туст эмтнә неквр хаһагдсн уга. Тәмкин кегдлмүд, школьн тетрадьмүд, парфюмерн-косметическ эд-тавр хулд-гүүлгәнд таслвртаһар оржав.

Эмтя бәәдг гермүд болн социальн-культурн халхин объектс тосхлһнд 41,5 жува арслнга капитальн тәвц олзлгдв, эннь республикин улсин эдл-ахуһар һарһгдсн инвестицин цуг тоонас 30 шахү процентинь тогтав. Мәкгә цуг булгудыс өөлдә 69,8 сай дөрвлжн метр аһута 1,2 сай шин патьр эдлврт орулгдв. Эмтя бәәдг гермүд тосхлһна жилә зура күцәгдсн уга. Социальн-культурн объектс эдлврт орулһна зура күцәгдсн уга. РСФСР-ин тосхлтын организацс һаар чичрлһнә аюлла харһсн Армянск ССР-ин райодт 1989 жил цуг аһуһарн 102,2 мињн дөрвлжн метр эмтн бәәдг гермүд, 1,5 мињн сурһульчнрин зәәтә оли дундыз сурһулин школмүд, 140 бичкдүдин зәәтә дошкольн учрежденьс тосхв; цуг аһуальн болн түлвнә-энергетическ керг әрвллһәр зуран үзмжс күцәгдв. Тиигә чигн көригәр тетклһнд йоста сән хүврлт болсн уга. Авсн келнәмтнә олз-оруд энергокүч болн металл олзллһн тавн жилин зурад темдглж авгднас цуглар бәһрв.

Государственн даалһвр күцәһәд болн шуд залһлдаһар продукц кеж йовуллһна бооцана даалһврмүд промышленностьд 98,6 процентд күцәгдв. Эдлвчнрт 6,5 жува арслгә продукц кеж илгәгдсн уга (1988 жилд — 5,0 жува арслгә продукц кеж өггдсн уга билә). Предприятьмудин болн негдлтсин 19,7 процентинь бооцана дисципли эвдв.

Промышленн продукц һарлһна 1989 жилин хүрцәт 1,4 процентд, эмүг һарһлһна хонга кемжәнь — 1,9 процентд өсв. Социальн халхин төрмүд хаһллһар экономик хүврүлгдсн давсн жилин ик чинртә нег йовдлнь ним — «А» багин продукцин есллә дүүцүлхлә промышленностьд «Б» багин продукц түргн йовудтаһар өсв. Бүкл жилин түрцәрт «Б» багин продукцин еслт 5,2 процент, «А» багин продукцин еслт — 0,3 процент болв.

Күч-көлсиә һарц 3,4 процентд өсв. Продукцин есллин цуг кемжән көдлчнрин тоонь кемгин икәр хасад, күч-көлсиә һарц өөдлүллһнә зура 103,4 процентд күцәгдв.

Агропромышленн комплексин делгрлһнд, селанә эдл-ахуһар производствин средствсәр тетклгдсн отраслмудла хамдань, финансирования цуг булгудас 37 жува һар арслң керглт капитальн төвцд олалгдв, эс гиж эннь улсин эдл-ахуһар капитальн төвцин цуг кемжәнә 27 процентнь болжана.

Капитальн тосхлтд 1989 жилд РСФСР-т финансирования цуг булгудас капитальн төвцин 137,5 жува арслң олзлгдв, 118,2 жува арслн мөкгнә һоллгч көрн эдлврт орулгдв. Капитальн тосхлтд предприятьмүдин болн организацсин биисинь һарһсн мөкгн государственн капитальн төвцин цут кемжәнә 50 процентинь тогтав, 1988

Ода көдлжәх предприятьмүдиг техническ шинәр әгслһнд болн шинрүлллһнд государственн капитальн төвцин 33 жува һар арслң мөкгн олзлгдв (производствин делгрлтә һарһсн мөкгнә өөрд шахунь), эннь 1988 жилд һарсн мөкгнәс 3 процентд ик болжана. Тосхлтд күч-көлсиә нарц өсв, тосхлтын-монтажн көдлмшин эврә үнинь бәһрв.

Государственн капитальн төвцин мөкгәр поллгч көрн эдлврт орулллһна жилә зура (предприятьмудин болн ор-

ОРУ НЕМГДХ

Юстинск района «Сарпа» совхозин ах эдәномист Н. Б. Лиджиев, эдл-ахун наадк тоочнр мет, күч-көлсч коллективин давсн жилин ашиг өедән-омтаһар тоолж диглжәнә.

— Цуг эдл-ахуһар ашнь күцц диглгдәд уга болвчи, давсн жилиг мана коллектив бәһ биш орутаһар төгсәжахиг иткүлж чаджанав. Жилә зураһар нег сай дөрвн зун миңһн арслнга ору авхин ормд хойр һар сай арслнга ору авгдхмн. Энүнд нуувчин юмн уга. Хамгин түрүнд мана совхозин күч-көлсчнрин эзнн килмжнь өедлсиг темдглх кергтә. Үлгүрнь, малчнр күч-көлс бүрдәлһнә болн үнллһнә шин эв-арһ олзлад күчн-чидлән холвж көдлжәнә. Терүнә ашт өедән күцәмжс бәргдсмн, —гиж эдл-ахун ах экономист келв.

Келсн үгән үргүлвдг ах экономист Н. Б. Лиджиев олн үлгүр заав. Урдк цагт мах һарилһн эдл-ахуд һару авч ирдг бәәсмн. Нидн жил болхла ору авгдв. Үлгүрнь, нег центнер үкрә махна эврә үн совхозд 128 арслн 76 деңшг болж тусв. Эс гиж зураһар хәлгдәсснәс 51 арслң 11 деңшгт кимдг болж һарв. Дәкәд нег үлгүр авад хәләхмн. Производственн зураһар нег центнер ноосна эврә үн 680 арслң 67 деңшг күрх гиж хәләгдәсмн. Болв әрвллһнә механизмиг чадмгар олзлсна ашт центнер ноосна эврә үн совхозд 559 арслң 60 деңшг тогтав. Тегәд зураһар темдглснәс центнер ноосна эврә үн 121 арслң 7 деңшгт кимдрв.

Совхозин хөөчнр нидн жил гүжрж көлләд бәәсндән 139 тонн ноосна цевр нөөрүл государствд хүлдад жилә зураһан 130 процентд күцәв. Эдл-ахуд көдлжәх дамшлта хөөчнрин то цөн биш. Эдн производствд болн бийстән бәәх керңгиг күшц олзлж көдлзл тел болн ноос кирһж авлһна зураһан жил болһн күцәлһн сән авъяст хүврсн бәәнә. Үлгүрнь, давсн жил ноос кирһж авлһна зураһан темдгтаһар давулж күцәсн коллективсин тоод Николай Долгаевин, Дорджи Баджаевин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд йовна.

Нәәднө хөд хәләжәх хөөчнр өедән күцәмжс бәрсн бәәна. Цуг эдл-ахуһар авад тоолвчн нәәднр 100 хән болһнас дундлад 92 хурһн авгдв, производствин зураһар болхла 83 хурһн авгдх бәәсмн. Терүнә ашт совхозин хөөдин гүртм то 23 миңһнд өсв. Гүчн Ванькаевин, Киноят Якубовин болн нань чигн ах хөөчнрин һарджах бригадмуд нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 100-д болн терүнәс олн хурһ авцхав. Болв элвг тәл авлһар делгрсн социалистическ дөрлзәнд диилвр бәрснь Анвар Шиникеевин бригад. Эдн нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 110 хурһ авв.

Совхозин малчнр мах һарһлһна болн государствд хүлдлһна жилә зураһан йовудтаһар күцәв. Цуг бийнь 897 тонн үкрә болн хөөнә өедән чинртә махн хүлдгдад жилә зура 70 тоннд давулж күцәгдв. Эн туст ах хөөч Васлий Манджиевин һарджах бригад нег үлү сәнәр көдлв. Эдн махна комбинатур иргүд йовулсид толһа болһнь дундлад 50-д һар килограмм татв. Цуг эдл-ахуһар авад хәләхлә, махна орулж өгсн ирг болһн дундлад 46 килограмм татв.

Үлгүрнь, ах үкрчнр Виктор Анкаевин болн Геннадий Додыевин һарджах бригадмуд чигн махна комбинатур бод мал йовулсид толһа болһнь дундлад 400 һар килограмм татв. Тегәд чигн мах хүлдлһна жилә зура давулж күцәгдсмн. Малас авдг эдл-ууш государствд хүлдлһна зурас һоллгч үзмж сәрн йовудтаһар күцәгдсид онц әздүдин деңпл эдл-ахусас ноос болн мах хүлдж авсна ач тус бас бәәнә. Үлгүрнь, эдл-ахун администрацла кесн бооцаһар өедә цагт онц өрк-бүлмүдәр 100 һар әр туһлмуд өсклһнд болш бордлһнд бәәнә.

Совхозин малчнр давсн жилин ашмудыг диглхләрн һарһад бәәсн дуту-дундсан болн эндүһән ил үзв. Үлгүрнь, нег центнер хөөнә махна эврә үн зураһар хәләгджәсәр болжла 7 арслң үитә болв. Эдл-ахун хөөчнр болн специалистнр бәәх дуту-дундсиг уга кеһәд коллективин бәрсн күцәмжсиг батлхин телә цугинь кежәнә. Малчнрин һол төрнь ода сүргүдән болн отармудан бүрн-бүтнәр үвлзүллһн. Эн туст сән үлгүр үзүлжәхнь Николай Мураевин, Шаит Базикаевин, Лиджи Муевин, Виктор Анкаевин болн нань чигн ах хөөчнрин, үкрчнрин бригадмуд. Эдн бәәх гермүдән болн малын хаша-хааһсиг цаглань ясж үвлд беллләә. Белдсн хотыг болн теегин идгиг чадмгар олзлжана.

Эдл-ахуд үвлин туршарт күрх өвсна бат корц белдгдв, бүүдин зүүтә хот бас бәәнә. Шалдрн буда болн шүрүн хотыг үүлдг, семрү хот белддг цех ясгдад көдлмшт орулгдсн бәәнә. Хурһдын цуг отармудар шалдрц бүлән хот белддг бичкн кухньс олзлгджана. Цуг зүсн керг-үүлдврмүд олзлж көдлжәхин ашт сүргүд болн отармуд бүрнбүтнәр, сән чинәтәһәр үвлзжәнә гиж онц темдглх кергтә.

Эн жил совхозд цуг бийнь хойр миңһн бод мал болн 52 миңһ һар хөн үвлзжәнә. Эн өдрмүдт эдл-ахун бод мал 100 процент, хөд болхла 99 процентд хадһлгдж үвлзжәнә. Эдл-ахун коллектив шин жилин зураһан болн социалистическ даалһврмудан күцәһәд үлм өедән ору авхин телә күчн-чидлән холвж көдлжәнә.

Х. ХОШЕУТОВ.

Төрүлә хамдан республикд экономическ бәәдл нәрн кевәрн үлдҗәнә. Эн жилд зуралгдсн экономическ өслтин йовуд күцгдсн уга. Эдләчнрин рынкин тешәрлт уга бәәдл өсв. Тосхлтд, көлгн-күчнд бәәдл дор орв. Эзни биш, хәәр-бәәр уга хәләцәс иштә, күч-көлснә болн государственн дисциплин әвдлһнәс келтә һарчах геедрлт бәһрҗахш.

1989 жил РСФСР-ин государственн бюджет оруһар күцәгдв.

1990 жилин әкләр РСФСР-ин әмтнә то 148,1 сай күүнд күрв. Давсн жилин туршарт 0,7 сай күүнд икдв, эс гиж 1988 жилд 0,6 процент бәәснәс давсн жил 0,5 процент тогтав. Әмтнә тоһин өслт дор орлһи һоллгчдан нилхд төрлһн бәһрлһар цәәлһгдна, 185 миңһнд бәһрв.

1989 жилд РСФСР-ин күчкөлснә цөрнд 87 сай күн толгдв, жилин туршарт 0,2 сайд икдв. Улсин эдл-ахуд 75 сай күн көдлв. РСФСРин һазрт жилин чилгчәр 100 миңһ һар кооператив үлдв, терүнд 3 сай шаху күн көдлв. Тедн 27 жува арслгга продукц һарһв.

Промышленностьд болн тосхлтд 1989 жилд көдлмшин цагин геедрлт 20 сай һар күнөдр тогтав, энүнь көдлмшин ормдан өдр болһн 90 миңһ шахү күн уга боллһнла эдл. Республикин 34 регионд буцлт болв, 1,2 сай күн-өдр геедрв, 93 сай арслгга продукц авгдсн уга. Эн геедрлтин 90 һар процентнь Коми АССР-ин боли Кемеровск областин предприятьмүдт тусжана.

220 жува арслгга улсин эдлврин эд-тавр һарһгдв, тер тоод: хот-хол — 66,8 жува арслң, алкогольн үндн — 28,9, хот-хоолын биш эдтавр — 124,4 жува арслң.

Гиигн промышленностьд үнтә кегдлмүд һарһлһн икдв. Үнмүдинь икдүлсн эд-тавр һарһлһн 13 процент тогтав. Терүнлә хамдан гиигн промышленностин предприятьмүд кевигин, шеемг, торһн эд. полотенец, өемсна кегдлмүд. бичкдүдин колготкс, плащмүд, күртікс, арсн, фетрас кесн һосн-башмг һарһлһар жилә зураһан күцәсн уга.

Эдлврин рынкд бәәдл чинвртә кевәрн үлдҗәнә. 238 балһснас авгдсн сонсхврар әмтн бәәдг һурвдгч пункт болһнд мах боли колбасн кегдлмүд талоһар өгнә, дөрвдгч пункт болһнд — тос. Кондитерск кегдлмүд, цаһан шикр, гречк, төмснә зәрм зүсн консерв, цә. урдк кевәрн күртжәхш.

1988 жилдә дунцүлхлә давсн жил колхозин рынкин үнмүд 7 процентд икдв.

Государственн заалһвр күцһәд боли шуд заалһдаһар продукц кеж йовуллһна боошна заалһврмүд промышленностьд 98,6 процентд күцәгдв. Эдлвчнр 6,5 жува арслгга продукц кеж илгәгдсн уга (1988 жилд — 5,0 жува арслгга продукц кеж өгдсн уга билә). Предприятьмүдин боли негдатсин 19,7 процентнь боошна дисципли эвдв.

Промышленн продукц һарһлһн 1989 жилин туршарт 1,4 процентд, энүг һарһлһна хонга кемжәнь — 1,9 процентд өсв. Социальн халхин төрмүд хаһллһар экономик хүврүлгдсн давсн жилин ик чинртә нег йовдлнь иим — «А» багин продукцин өслтә дүцүлхлә промышленностьд «Б» багин продукц түргн йовудтаһар өсв. Бүкл жилин туршарт «Б» багин продукцин өслт 5,2 процент, «А» багин продукцин өслт — 0,3 процент болв.

Күч-көлснә һарц 3,4 процентд өсв. Продукцин өслтин цуг кемжән көдлөчнрин тоонь хамгин икәр хасад, күч-көлснә һарцит өедлүлснә ашт күцгдв.

Гүртмдь хүлдлһна дигдараһар материаль-техническ тетклһнә организацс 23 жува арслгга производственн-техническ продукц хүлдв, сулар хүлдлһна эв-арһар промышленн предприятьмүдт 37,3 жува арслгга продукц хүллгдв.

Агропромышленн комплексин продукцин цуг кемжәнь 1988 жилдә дүцүлхлә 2 процентд өсв. Селәнә эдл-ахун гүртм продукцин өслтин йовуд 1989 жилд зураһар 4,7 процент болх зәвтә бәәсмн, йосндвь болхла терүнә кемжән жилин туршарт 1 процентд өсв. Олна селәнә эдлахуд күч-көлснә һарц 3 процентд өсв. Колхозмүд боли совхозмүд 22 жува арслң меңгнә олз-ору авв, рентабельностин кемжән 32 процент болв.

1988 жилд дорхнь икәр буудлн зүүтә культурмүд хураж авгдв, тер тоод сөг болн гречих, шикрин цуунг (фабричн), нарн цецг. Тер кемдан тутрһ, боднцг, темсн, зерземш боля ягод оанар авгдв. Государственн көригд 31 сай тонн буудя орулгдв, энүнь государственн даалһврт хәләгдснәс 16,5 сай тоннд (35 процентд) бәһ болж һарчана. Хар һуйрин буудя, тутрһ, ичмә, суль хүлдж авлһн бәһрв.

Республикин 15 һазрт колхозмудт, совхозмудт боли эдл-ахусин хоорндк предприятьмүдт мах һарһлһн 1989 жилд бәһрж одв. Күн болһна тоод мах эдллһн 73 килограмм (өөк боли хойрдгч категорин дотр-дерв тооллго — 67 килограмм) ус — 389 килограмм, өндгн — 317 штук болв. Цугсоюзн сангд малас авдг эдл-ууш орулһна государственн даалһврыг республик күцәв.

1988 жилдә дүцүлхлә республикин агропромышленн комплекст селәнә эдлахун олн зүсн машид кеж өгсн зәвәр бәһрв. Селәнә эдлахуд минеральн удобрень болн малын хотә химическ немрмүд кеж йовуллһна боошна даалһврмүд күцәгдсн уга.

1989 жил үүл татсн 1,6 сай йовдл бичж авгдв, эс гиж энүнь терүчә өмнк жилинәс һурвна кеснә нег хүвд ик болж һарчана. Үүл татсн доладгч йовдл болһн — күнд ашта, һурвдгч йовдл болһна үчринь шалһж медж авч болсн уга.

Пиртмж харлһна керг-үүлдврмүдт (урһа моднд һарһсн мөңгиг тоолад) үт тоодан 8 жува шахү арслң мөңгн һарв, тер тоод 1,7 жува арслң государственн капитальн тәвцәс. Пиртмж харлһна ик объектс эдлврт орв. Тер бийнь экологическ бәәдл дала икәр ясрсн үга.

Республикин промышленностьд научн-техническ күцәмжс олзлсна ашт производствин кемжән боли күчкөлснә һарц һурвна кеснә нег хүвд өсв. Государственн даалһврар улсин эдл-ахуд кеж өгх зәвтә өедән олзтуста, төрүц шин техникин кемжән күцәгдсн уга.

РСФСР-ин эзлжәх һазрт 1989 жилд 16 сай тонн түлһнә-энергетическ көрн (услови түлһәр тоолхла). 2,1 сай тонн металл әрвлгдв. Хамгин ик чинртә материсас ноос болн мах хүлдж авсна ач тус бас бәәнә. Үлгүрнь, эдл-ахун администрацла кесн бооцаһар өедә цагт онц өрк-бүлмүдәр 100 һар әр туһлмуд өсклһнд болш бордлһнд бәәнә.

Совхозин малчнр давсн жилин ашмудыг диглхләрн һарһад бәәсн дуту-дундсан болн эндүһән ил үзв. Үлгүрнь, нег центнер хөөнә махна эврә үн зураһан хәләгджәсәр болжла 7 арслң үитә болв. Эдл-ахун хөөчнр болн специалистнр бәәх дуту-дундсиг уга кеһәд коллективин бәрсн күцәмжсиг батлхин телә цугинь кежәнә. Малчнрин һол төрнь ода сүргүдән болн отармудан бүрн-бүтнәр үвлзүллһн. Эн туст сән үлгүр үзүлжәхнь Николай Мураевин, Шаит Базикаевин, Лиджи Муевин, Виктор Анкаевин болн нань чигн ах хөөчнрин, үкрчнрин бригадмуд. Эдн бәәх гермүдән болн малын хаша-хааһсиг цаглань ясж үвлд беллләә. Белдсн хотыг болн теегин идгиг чадмгар олзлжана.

Эдл-ахуд үвлин туршарт күрх өвсна бат корц белдгдв, бүүдин зүүтә хот бас бәәнә. Шалдрн буда болн шүрүн хотыг үүлдг, семрү хот белддг цех ясгдад көдлмшт орулгдсн бәәнә. Хурһдын цуг отармудар шалдрц бүлән хот белддг бичкн кухньс олзлгджана. Цуг зүсн керг-үүлдврмүд олзлж көдлжәхин ашт сүргүд болн отармуд бүрнбүтнәр, сән чинәтәһәр үвлзжәнә гиж онц темдглх кергтә.

Эн жил совхозд цуг бийнь хойр миңһн бод мал болн 52 миңһ һар хөн үвлзжәнә. Эн өдрмүдт эдл-ахун бод мал 100 процент, хөд болхла 99 процентд хадһлгдж үвлзжәнә. Эдл-ахун коллектив шин жилин зураһан болн социалистическ даалһврмудан күцәһәд үлм өедән ору авхин телә күчн-чидлән холвж көдлжәнә.

Х. ХОШЕУТОВ.

Государственн заалһвр күцһәд боли шуд заалһдаһар продукц кеж йовуллһна боошна заалһврмүд промышленностьд 98,6 процентд күцәгдв. Эдлвчнр 6,5 жува арслгга продукц кеж илгәгдсн уга (1988 жилд — 5,0 жува арслгга продукц кеж өгдсн уга билә). Предприятьмүдин боли негдатсин 19,7 процентнь боошна дисципли эвдв.

Промышленн продукц һарһлһн 1989 жилин туршарт 1,4 процентд, энүг һарһлһна хонга кемжәнь — 1,9 процентд өсв. Социальн халхин төрмүд хаһллһар экономик хүврүлгдсн давсн жилин ик чинртә нег йовдлнь иим — «А» багин продукцин өслтә дүцүлхлә промышленностьд «Б» багин продукц түргн йовудтаһар өсв. Бүкл жилин туршарт «Б» багин продукцин өслт 5,2 процент, «А» багин продукцин өслт — 0,3 процент болв.

Күч-көлснә һарц 3,4 процентд өсв. Продукцин өслтин цуг кемжән көдлөчнрин тоонь хамгин икәр хасад, күч-көлснә һарцит өедлүлснә ашт күцгдв.

Гүртмдь хүлдлһна дигдараһар материаль-техническ тетклһнә организацс 23 жува арслгга производственн-техническ продукц хүлдв, сулар хүлдлһна эв-арһар промышленн предприятьмүдт 37,3 жува арслгга продукц хүллгдв.

Агропромышленн комплексин продукцин цуг кемжәнь 1988 жилдә дүцүлхлә 2 процентд өсв. Селәнә эдл-ахун гүртм продукцин өслтин йовуд 1989 жилд зураһар 4,7 процент болх зәвтә бәәсмн, йосндвь болхла терүнә кемжән жилин туршарт 1 процентд өсв. Олна селәнә эдлахуд күч-көлснә һарц 3 процентд өсв. Колхозмүд боли совхозмүд 22 жува арслң меңгнә олз-ору авв, рентабельностин кемжән 32 процент болв.

1988 жилдә дүцүлхлә республикин агропромышленн комплекст селәнә эдлахун олн зүсн машид кеж өгсн зәвәр бәһрв. Селәнә эдлахуд минеральн удобрень болн малын хотә химическ немрмүд кеж йовуллһна боошна даалһврмүд күцәгдсн уга.

1989 жил үүл татсн 1,6 сай йовдл бичж авгдв, эс гиж энүнь терүчә өмнк жилинәс һурвна кеснә нег хүвд ик болж һарчана. Үүл татсн доладгч йовдл болһн — күнд ашта, һурвдгч йовдл болһна үчринь шалһж медж авч болсн уга.

Пиртмж харлһна керг-үүлдврмүдт (урһа моднд һарһсн мөңгиг тоолад) үт тоодан 8 жува шахү арслң мөңгн һарв, тер тоод 1,7 жува арслң государственн капитальн тәвцәс. Пиртмж харлһна ик объектс эдлврт орв. Тер бийнь экологическ бәәдл дала икәр ясрсн үга.

Республикин промышленностьд научн-техническ күцәмжс олзлсна ашт производствин кемжән боли күчкөлснә һарц һурвна кеснә нег хүвд өсв. Государственн даалһврар улсин эдл-ахуд кеж өгх зәвтә өедән олзтуста, төрүц шин техникин кемжән күцәгдсн уга.

РСФСР-ин эзлжәх һазрт 1989 жилд 16 сай тонн түлһнә-энергетическ көрн (услови түлһәр тоолхла). 2,1 сай тонн металл әрвлгдв. Хамгин ик чинртә материсас ноос болн мах хүлдж авсна ач тус бас бәәнә. Үлгүрнь, эдл-ахун администрацла кесн бооцаһар өедә цагт онц өрк-бүлмүдәр 100 һар әр туһлмуд өсклһнд болш бордлһнд бәәнә.

Совхозин малчнр давсн жилин ашмудыг диглхләрн һарһад бәәсн дуту-дундсан болн эндүһән ил үзв. Үлгүрнь, нег центнер хөөнә махна эврә үн зураһан хәләгджәсәр болжла 7 арслң үитә болв. Эдл-ахун хөөчнр болн специалистнр бәәх дуту-дундсиг уга кеһәд коллективин бәрсн күцәмжсиг батлхин телә цугинь кежәнә. Малчнрин һол төрнь ода сүргүдән болн отармудан бүрн-бүтнәр үвлзүллһн. Эн туст сән үлгүр үзүлжәхнь Николай Мураевин, Шаит Базикаевин, Лиджи Муевин, Виктор Анкаевин болн нань чигн ах хөөчнрин, үкрчнрин бригадмуд. Эдн бәәх гермүдән болн малын хаша-хааһсиг цаглань ясж үвлд беллләә. Белдсн хотыг болн теегин идгиг чадмгар олзлжана.

Эдл-ахуд үвлин туршарт күрх өвсна бат корц белдгдв, бүүдин зүүтә хот бас бәәнә. Шалдрн буда болн шүрүн хотыг үүлдг, семрү хот белддг цех ясгдад көдлмшт орулгдсн бәәнә. Хурһдын цуг отармудар шалдрц бүлән хот белддг бичкн кухньс олзлгджана. Цуг зүсн керг-үүлдврмүд олзлж көдлжәхин ашт сүргүд болн отармуд бүрнбүтнәр, сән чинәтәһәр үвлзжәнә гиж онц темдглх кергтә.

Эн жил совхозд цуг бийнь хойр миңһн бод мал болн 52 миңһ һар хөн үвлзжәнә. Эн өдрмүдт эдл-ахун бод мал 100 процент, хөд болхла 99 процентд хадһлгдж үвлзжәнә. Эдл-ахун коллектив шин жилин зураһан болн социалистическ даалһврмудан күцәһәд үлм өедән ору авхин телә күчн-чидлән холвж көдлжәнә.

Х. ХОШЕУТОВ.

Капитальн тосхлтд 1989 жилд РСФСР-т финансировани цуг булгудас капитальн тавцин 137,5 жува арслң олзгдв, 118,2 жува арслң мөңгнь һоллгч керг эдлвртә орулгав. Капитальн тосхлтд предприятьмүдин боли организацни биисинь харсн мөңгн государственн капитальн тавцин цуг көмжгә 90 процентынь тогтасмн.

Ода көдлжәх предприятьмүдиг техническ шинәр агслһнд болн шинрүллһнд государственн капитальн тәвцин 33 жува һар арслң мөңгн олзлгдв (производствин дегргтд һарһсн мөңгнә өрәд шахунь), энүнь 1988 жилд һарсн мөңгнәс 3 процентд ик болжана. Тосхлтд күч-көлснә һарц өсв, тосхлтын-монтажн көдлмшин эврә үннь бәһрв.

Государственн капитальн тәвцин мөңгәр поллгч керн аллврт орулһна жилә зура (предприятьмүдин боли организацсин зурасин дигәр) 95 процентд күцәгдв, терүнә өмнк жилдә дүцүлхлә эдлврт орулһн 2,0 жува арслңд бәһрв.

Тосхлтын-монтажн организацс 66 жува арслң мөңгнә подряди көдлмш көв (жилә зуран 98 процентнь). Тосхлтын комплексин подрядн организацсин ик зунь объектс эдлврт орулһна программан күцәсн уга. Тосхлтын кемжәг хаслһар керг-үүлдврмүд күцәж болсн уга.

Бүкдән республикин улсин эдл-ахуһар олзлгдчксн государственн капитальн тәвцин кемжән һоллгч сан эдлврт орулһнас 18 жува һар арслңд үлв, тегәд дуусгдад уга тосхлтс икдв.

Цуг зүсн көлгәр пассажирмүд зөөлһнә әргцнь 682,8 жува пассажиро-километр болв. РСФСР-ин эзлжәх һазрт пассажирмүд зөөлһнә әргцин государственн даалһвриг авиационн көлгн-күчн 4 процентд давулж күцәв, темр хаалһин көлгн-күчн — 1,7 процентд күцәсн уга. Пассажирмүд тетклһнә чинр ясржахш. Цуг зүсн көлгн-күчнрапа зөөлһнә кемжән бәһрж одв.

РСФСР-ин эзлжәх һазрт бәәх предприятьмүд болн организацс 1989 жилд экспортд йовулхин телә 40 жува арслң мөңгнә продукц кеж өгв. Шуд заалһдаһар һазадын хүлдгүүлгнә әргц нидн жил 1,5 жува арслң тогтав, тер тоод экспорт — 0,6 жува арслң тогтав. 1989 жилин бар сарин 1-р РСФСР-ин һазрт 848 хамцу предприять бичж авгдв.

* * *

1990 жил шин сән болн ик йовудта, советск әмтнд ода бәәхәс өедән бәәхтә жирһлин кемжә теткж чаддг экономикд орлһна жил болх зөвтә. Зурас ик. Эн зурасиг күцәлһнә йовудт Әрәсән Федерацин күч-көлсчнр эдл-ахузаллһна шин эв-арһ улм нег мөслгч көвәр олзлх производственн хәрцәг шинәр бүрдәх зөвтә. Тегәд энүр урдкас йосн нинәт дисципли күцәлһн болн өедән даавр кергтә.

(ТАСС)

ЗҮТКӘН—ЧИК АШЛВРУР КҮРГДГ ХААЛҺ

Эндр Хальмгин улсин фронт бүрдәхәр седжәх седвәрч багин учредительн конференц болхмн. Энтн мана республикин политическ бәдл-жирһлд әвәрц йовдл болжахнь мәнд уга. Ондаруллһна, демократизацин нилчин аш энтн болжана.

Шидр Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин сүүрмүдин залд седвәрч багла шишлң харһлт болв. Терүнд партин таньчин комитетин бюрон члед В. Х. Бамбаев, В. М. Басанов, Г. Г. Цакиров, партийн, советск органмудын кедләчнр, барин элчир болн нань чиги эмтн орлцв. Энүнә туск тооца барлжанавидн.

— КПСС-ин таньчин комитетин платформ болн седвәрч багин хәлә хоорнд зөвәр ик йилһвр һарчана. Партийн аппарат мәнд эмтнлә күүндх арһ өгчахш, тер учрар һаза һарч мөтингс хурах кергтә болжана, гиж седвәрч багин зөрм элчнр зарлдг болв. Энүнәс иштә келн-эмтнә авцта йовдлмуд учрх гиси әмшгәс саглад мәнд әнд цуглрж зөрм хурц төрмүдәр күүндвр кехәр хүрвидн, — гиж харһлтыг секхләрн партин таньчин комитетин сегләтр В. М. Басанов келв. — Мән седвәрч багиг бурушахар седжәхшвидн, зуг тедниә үүлдвр болн мана кедмш хоорндан ниицкгү болх әвтә, өшатнр болхар седхмн биш. Мана республикин экономикд чигн, социальн халхар чигн тогтсн чинвртә бәдлиг олалж, цуг геминь партин таньчин комитетин бюрод даалһхар седлһн чик биш, гиж санжанав. Тегәд цуг эн төрмүдәр әндр негнегән күндлж ил күүндвр кехмн, — гиж эн дуудв.

— Хальмг республикин межәг 1943 жилин бар сәрд бәәснлә әдләр хәрү тогтахмн гиж некжанә, улсин фронт бүрдәхар седжәх седвәрч баг Азербайджанд болснла әдләр цүүгәг татхар бәәна, гиж мадниг бәәрн бар гемшәнә. Мана уханд уга нань чиги кесг юмәр гемшәнә. Би иим даратаһар келнәв, — гиж седвәрч багин член В. М. Анджаев хамгин түрүнд үг авад келв. — Иосн үндгәр тер цүүгән хойр жил хооран делгрлт авв, улсин фронт болхла зуг жил хооран бүрдәгдв. Тер учрар улсин фронтыг гемшах учр уга.

КПСС-ин д а р а н и съезд болхин өмн өргнд орнвутт хүрц бәәдл тогтахин төлә, цуг геминь М. С. Горбачевд даалһхин төлә эн түмүтиг консерватизм чидлмүд татсмн, — гиж Анджаев цаанадан келв. — Өндрхә хойр райог таньчин медлл орулж иех некәврин тускар болхла би өнгж келх билә: барин дөнгәр мана күүлин учр-утхиг олнд медүлсн болхла, олн зүсн тоолвр һарч иршго бәәсмн. Бәһ келн-эмтнә туст күүц оньг өгх кергтә гиж В. И. Ленин келсн бәәнә. Өдгә цаг болхла күүц оньгин тускар бәәтхә нам т е д н ә ө-нүндлын тускар келх арһ өгчахш. Мана багд национализтически халацтә нег чиги күн уга. Мана белдсн уставд цүшидәрмүд олна ду өгллһна

Владимир Бадахаевич үгән әкләв. — Әнд мадниг мүүтхад, бариг мадна өмнәс түкрхәр седжәх бәәдл һарад бәәнә. Мадниг болхла КГУ-н аудиторьт әмтн күләжәнә. Партийн аппарат тенд мадниә харһхар селсн уга, мадниг энд мүүтхгд әвтә болжана. Сүнһврт белдвр кегджәх йовудт седвәрч багин элчнрин депутатнрин кандидатнриг мууруллх сана зүүжәх бәәллтә. Би болхла, коммунист болсн учрар, седвәрч багин баһчуд дунд партин обкомин кедләчнр кех кедлмш кежанәв. Ашттнь болхла намаг сунһачирин чирәд мууруллхар «Советская Калмыкия» газетд мини келсн үгиг төрүц хажилһад барлж. Бийән цевәрдулхин төлә болхла нанд арһ өггджәхш.

Улсин фронт гисн юмб?

1943 жилин үкр сарин 27-д һарсн СССР-ин Деед Советин Президиумин Зәрлг хальмгуд үрвачнр, бандитнр гиж гемшәһәд Сивүр түүлһсн билә. 1957 жилин түүла сарин 9-д һарһсн Зәрлгәрн болхла Хальмг автономн областиг Ставропольск крайин медлд бүрдәхмн гиж зарлла. Болв улс болһн әврә түүжтә, авъясмудта, хәәртә темдүдтә бәәдмн. Хальмг улсин түүж Шамбай, Долбань, Хошуда хүрл, Калмбазар гидг юмн угаһар бәәж чадшго. Мана правительств талдан әмтнә сә хәәхләрн әврә улсин зовлңгиг яһад эс үзәжәхмб? Эн төр әндр биш, кесг жил хооран босхаджаһа, болв керг ормасн көндрәжхш, — гиж эн һүндлан медүлв.

— Оли орлдг болхла йоста керг эклдмн. Тана кергт ода деерән тиим юмн уга. Би тана жисег бүрушажахцав, нам социальн-экономическ төрмүдәр тана программ белдлһнд орлцхар седләв, болв мини седвәр хәрү уга үлдв. Тади мадниг бюрократмүд гиж нерәднәт, мел чик, болв би энүнәс һархин төлә хәәвр кежанәв. Партин таньчин комитетд социальн-экономическ болн аграрн әңгүд керг уга гисн селвг би оруулув, эн төрмүдиг советск органмүд хальтха, — гиж партин таньчин комитетин сегләтр В. Х. Бамбаев

мана келсиг хажилһәд, мадниг му халхас үзүлв. Тер статьяд мадн хәрү бичвидн. — газет терүг барлжахш.

— Тадниг соңсад бәәхлә, тадн һол төриг көндәжәхшт. Терньйосна туск төр болжана. Өдгә цагт экономическ, политическ, зөвйосна төрмүдиг обком хальна, бишгиж бичә келтн, би терүг сәәнәр мелнәв. Иосн Советмүдин һарт бәәх зөвтә. Болв терүнә ханьд улсин депутатнрас нань залдан чиги элчнр орж, орн-нутгиг һардхзөвтә. Би насм чилтл терүнә төлә ноолдхүв, — гиж седвәрч багин член Баатр Боромангнаев әврә седклән медүлв.

Терүнә хөөн улсин фронтын дәкәд нег член О. Б. Харцхаев күүндвртә орлцв. Городовиковск районд одад, терүнә газетд улсин фронтын тускар барлгдсн материалмүдә таньлдснанһ тускар эн келв. Ик зуудан эн жисәг бурушагч материалмүд барлгдсмн. Партин райкомин сегләтр Б. С. Черевкон келсәр, улсин фронт гидг жисән уга, тегәд терүгәр үг һарһад керг уга. Тиигхлә мадниг яһад мүүтхжахмб, гиж О. Б. Харцхаев сурвр өгв.

Терүг дөңж Б. Н. Тодаев иигж келв: «Мадниг йостаһар илдән үүлдгәр кетн. Маднд әврә бар бәәтхә».

Эн күүндврин йовудт республикин һардврин халхас чигн, улсин фронтын халхас чигн кесг эмтн босж үг келв. Хальмгин экономикиг, культуриг делгрүллһәр жисәнд орлцачнр әврә сүв-селвгән орулж өгв. Үлгүрнь, тееги әлгнс харслһна төрмүдәр А. Б. Максимов, хальмг культуриг болн әрдм-сурһулиг делгрүллһәр П. А. Дарваев тодрхаһар келв. Эдна келснд партин Элст балһсна комитетин негдгч сегләтр И. Б. Шарапов, Хальмг АССР-ин әрдм-сурһулин министр С. А. Бадмаев, «Советская Калмыкия» газетин редактор Ю. И. Юдин хәрү өгцхәв.

Харһлтын туск ухан-тоолвр: Улсин фронт мана республикд әклад үүджәх йовдл — энтн онарулһна цагин йовдл мөн. Эн жисәнә члединөгчх селвгүдиг бурушаж болшго, гиж сангдна. Юнгад гихлә, республикин социальн-экономическ делгрлтин төрмүд аднг хара-бишәр үүмүлжәхнь медгджанә. Эдна шуилтыг, седвәриг аалж, чикәр олладхин арһ хәәх кергтә. Эн туст болхла ода деерәнь кергтә керг-үүлдврмүд күцәгдәг уга. Улсин фронтын элчнр партийн-бюрократическ аппаратыг гемшәнә, республикин партийн болн советск һардачнр болхла келн эмтн хооронд цүүгәнәс теднг саглулжана. Хойр халхин сәрлцан кенд чиги тусан күргшгонь лавта. Арһ-чидлән хамцулж, әркн чинртә төрмүд хальлһнд хамшу кевәр орлцлһн туста болтмн. Энь

Санл

ИНЬГҮД, ҮҮРМҮД, АЛЬД ЙОВНАТ?

Шин жилин өмн өргнд дәәнә өмнк һучдгч жилмүдт Негдгч Мөртә әәрмин нертә Улан Тугта Тамбовск кавалерийск училищт хамдан дасжаси нег үүрләрн харһув. Терүнлә бидн тәв һар жилмүдин дотр харһад уга билә-видн. Тегәд мана харһлт йир үүмәтә болв. 1937-ч жил күртл эн школ Негдгч Мөртә әәрмин нертә Улан тугта негдүлгдсн кавалерийск школ гиж нерәдгдг билә.

Эн саамд бидн тиигхл мадлла хамдан дасжаси үүрмүдән, нег эскадронд церглж йовсн иньгүдән тодлж күүндвидн. Мадниг эн школд дасхжаси багшнран, командирмүдән бүләнәр тодлж кесгтән күүндвидн. Теднә кесгнь Терскән харсгч Аллр дәәнд орлцж, хортнла ноолдж йовад әмән өглә. Зәрмснь болхла сталинск түүрмсин тамд тусж геедрлә. Теднә тоод мана училищин начальник, комбриг Шейдеман орла. Эн гражданск дәәнә жилмүдт Григорий Иванович Котовскин штабин начальник йовсмн. Энүнә бичсн «Котовский» гидг дегтриг ода күртл олж чаджахшв. Нег цагт баһчуд эн дегтр умшхдан дурта билә.

Курсантнр дунд тоомсрта бригадн комиссар Ибатуллин, майормуд Дмоховский, Бирюк, капитанмуд Ренард, Карлов, Щеглов эдн бас гентки уга болж одла, Орсмуд боли украинцнр, полякуд боли маңһмуд, советск немцнр—цүһар Негдгч Мөртә болн Улан әәрмин интернациональн отрядмудын ветеранмуд.

— Чи капитан Шапшуковиг, хальмгиг, мартад угайч? — гиж мини иньг нанас сурв.

— Уга, мартад угав. Яһж терүг би мартх билэв? — гиж терүнд хәрү өгв.

Шапшуковин өрк-бүл медлг билэв. Терүнә гергнь мана библиотекд көллдг билә. Эн күүкд күн гражданск дәәнд орлцсндан орденәр ачлгдсн күн гиж эмтн келдг билә. Шапшуков хөөнь яһсинь медхшв. Энүг бас НКВД барж авад суулһчкад, хөөнь тәвж гих әәнг һарла. Запаст һарч одла гиж мадниә келлә. Кемр тер зәңг үнн бәәсн болхла эн күн дәәнд орлцад Төрскнәнь төлә эмнәсн хаһцсн болх, әс гиж цуг хальмгудын һашута жирһл хувалһж, төрскн төөгәсн Сивүрт тусси болх гиж саннав.

Тиигхд «запаст» һарв гисн үг «укв» гисн үглә әдл болдг билә. Энлж мадниә комбриг Шейтеман запаст гиж зәңгллә. Болв хөөнь «улсин хортн» болж һарв. Капитан Шапшуковин мана училищт кесг жилин туршт шишлң эскадрон һарлжала. Тер эскадронд Моңһлас болн Туваһас ирсн курсантнр дасжала. Тер «шишлң эскадрона» взводмудыг бас хальмгуд командлжала. Эн хальмг командирмүд әврәнь курсантнрла теднә келәр күүндлг билә. Тер курсантнр училищт цупар орс иер-ус бийстән әвдг билә.

Шапшуковин һарджах эскадрон наадк эскадронмудас йилһрж ончрж йовла. Училищин командирмүдин заквртәкесг дәкж онц темдглгдж йовла. Капитан Шапшуковин һардврт дасж йовсн цергчирин кесгнь Халхин һол дээр японск булаһачирла болсн бәәр бәрлдәнд ах-дү бәрлдсн советск цергчирлә хамдан залу-зөрмгәр ноолдж, теднг әврәннь төрскн һазраси көөж һарһлһнд орлцла. Теднә кесгнь хөөнь Моңһл Улсин Республикин цергт цергләж дааврта көдлмшт йовла.

Шапшуковин эскадрона тускар үг һархла, бидн тиигхд маднла хамдан цергләсн талдан хальмгудын тускар күүндвидн. Тиигхд Тамбовд мадниә хамдан гражданск дәәнә герой О. И. Городовиковин зе көвүн дасжала. Сән, һольшг көвүн билә. Әврәннь авһарн бардм кедмн биш. Тиигхд бидн нег өрк-бүл мет, ни-негнәр бәәдг билэвидн. Нег-негән һазалж, керүл-цүүгән уга бәәдг билэвидн. Өдгә цагт мана әәрмд болжах һашута зәңгс сөөсхла, күүнә зүркн шарклна. Мадниг болхла эн тоот нам толһад ордго билә.

Миңһн йисн зун һучн нәәмдгч жилин зунар бидн Тамбов балһсн шидр Трегуляевск гидг лагерьмүдт зогсжаладиндн. Дигтә тер өдрмүдт мана училищин 20 жилин өөн темдглхин төлөд Семен Михайлович Буденный болн Ока Иванович Городовиков хойр ирлә. Тиигхд Ока Иванович әврәннь зе көвүнләрн харһла. Гиичнр ипподромд болн спортивн байрт орлцла. Эскадронмудар әргж йовад курсантнрла күүндлә.

...Тер цагас нааран дала цаг давж одв, үйнр чиги сольгдв. Нанла хамдан дасжаси улан мөртә цергчнр-хальмгудын жирһл ямаран болв гилч гих үхан мини толһһас һархш. Теди Төрскнән харсгч Алдр дәәнд орлцад хөвтәнь әмд чиги үлдсн болх, нааднь әврәннь улсла хамдан тууврт туск зовлңгиньхувалцсн болх. Меләтә салдмудын кесгнь гергәи хәрж эс ирсиг медһәв. Тер бийнь тедниг мартлго, әврәннь һазра әмтнә туск санлыг хальмгуд хадһлжах гиж тоолжанав.

С. БОГОЯВЛЕНСКИЙ,
отставкд бәәх полковник, дәәнә инвалид.
Воронеж балһсн.

МАНА РЕСПУБЛИКӘР

Эдниг хошт күләнә

Цаһан Амна пионермүдин Герт бәәх биилин клубәкд кесг сурһульчнр дурта. Олн зүсн хальмг би энд эдн дасж авна. Улсин үүдәлтиг хадһлһна эн кергиг 20 һар жилдән кружокин һардач, балетмейстер С. У. Манджиев һарджана. Эн цагин әргцл дамшлтта сурһмжлач биид дурта кесг әмтиг сурһмжлла. Энүнә сурһульчнрас кесгнь ода производствд кедлжәнә.

Тер бийнь эдн хальмг биинән мартжахш. Художественн әврә дурар үүлдһнд эдн шуимһаһар орлцна. Зәрмснь әврән балетмейстер болад, әмтиг би биилдг дасжна. Ода болхла С. У. Манджиевин һардврт 100 һар күүкн болн көвүн биичин әрдмиг дасжана. Кружокд кедлснәс нань, дамшлтта сурһмжлач школмудт сурһульчнрла күүндвр кеһәд, теднд хальмг улсин биинин туужин тускар келж өгнә. Биинин һол учр-утхин тускар эн цәәлһвр кенә.

Энүг тодрхаһар үзүлхин төлә эн кружокин занятьст көвүд-күүкдиг дуудж, ил кичәл өгнә. Энүнә һардврт бәәх үйн наста биичнр районд цутхлнд чигн, фермст болн әдл-ахуст үүдәлтән үзүлнә. Нам хам-хошаа бәәх Астраханск областин селәдүр әдн одад ирлә. Цаһан Амна 2-ч школын сурвврар С. У. Манджиев әдн сурһульчнрин төлә бас кичәлмүд өгнә. Тиигәд цаг ирвәс хальмг улсин биид дурта әмтнә то өсәд йовна.

И. ХЕЧИЕВА,
мана әврә корр.

Агитбригадын гиичллһн

Одахн «Сарпа» совхозин дундын школын багшнрин агитбригад Приюзерн районд Заливной селәнд одад ирв. Концерт селәнә клубин герт болв. Кесг әмтн энд цуглрсн билә. Концертин дүбиг багшнр төрскн келәр зарлснь хәләһәчнрт ихәр таасгдв. Төрскн келнә багшнр В. А. Бадмаева болн А. Ш. Гаряева эн кергиг чадмгар күцәв.

Агитбригадын залу улсин бат «Тавшур», «Ишкмдг» хойр биигн янзлүлж биләәд, цуглрсн әмтиг байрлулв. А. М. Бокгаевин дуулсн «Сивриң дүң» цуггаднь таасгдв. Тиим кевәр багшнрин хальмг улсин би биилж өгв. Биичнр чигн цуггаднь таасгдв. Меяевихнә өрк-бүлин ансамблин билг-әрдмиг хәләһәчнр бас өөдәнәр үнлв.

Агитбригадын залу улсин бат «Тавшур», «Ишкмдг» хойр биигн янзлүлж биләәд, цуглрсн әмтиг байрлулв. А. М. Бокгаевин дуулсн «Сивриң дүң» цуггаднь таасгдв. Тиим кевәр багшнрин

ИОСТА ЗАЛУС ХОККЕЙ НААДДМН... В. Морозовин цокся зург.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ

США-д болх Сән дурни нааднд «Спортлотон» путевкар одж болхмн

1990 жилин зурһадгч тиражас авн арвн хойрдгч тираж күртл «СПОРТЛОТО—45-с 6-нь» болн «СПОРТЛОТО—36-с 5-нь» гидг лотерейәр США-д болх Сән дурни нааднд орж болхмн.

Өнгәр өгглдг 25 путевк шүүж болхгиньгерннь хайган, көдлжәх һазран, ямаран үүлд бәәхән телефонар

ун: «45-с 6-нь» ГИДГ ЛОТЕРЕЙӘР

ХОСТА ЗАЛУС ХОККЕЙ НААДДМН...

В. Морозовин цокеи зург.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ

США-д болх Сән дурни нааднд «Спортлотон» путевкар одж болхмн

1990 жилин зурһадгч тиражас авн арвн хойрдгч тираж күртл «СПОРТЛОТО—45-с 6-нь» болн «СПОРТЛОТО—36-с 5-нь» гидг лотерейәр США-д болх Сән дурни нааднд орж болхмн.

Өңгәр өггдлг 25 путевк шүүж болхмн: «45-с 6-нь» ГИДГ ЛОТЕРЕЙӘР 4 ПУТЕВК, «36-с 5-нь» ГИДГ ЛОТЕРЕЙӘР 21 ПУТЕВК ШҮҮЖ БОЛХМН.

Зурһадгч тиражас авн арвн хойрдгч тираж күртл нег чигн күн зурһан тойг тааж медж эс чадхла, тер дөрвн путевк арвн һурвдгч тиражд 5 тойг тааж медлһнә шүүврт нааднгхмн.

«СПОРТЛОТО — 45-с 6-нь» ГИДГ БОЛН «СПОРТЛОТО — 36-с 5-нь» ГИДГ ЛОТЕРЕЙӘР 6 БОЛН 5 ТОЙГ ТААЖ МЕДСН БОЛН ТЕР ПУТЕВКС ШҮҮХИН ТӨЛӘ ТИРАЖД ОРЛЦХАР БӘӘХ УЛС тираж болсна хөөн үлмж өдр спортивн лотерейин Ставропольск зональн предприятьд бийсь одж келх, эс гиж 6-09-95 телефонар дуудад лотерейн билетинь тойгинь, серийнь, нер-усан, паспортинь тойгинь, гериннь хайган, көдлжәх һазран, ямаран үүлд бәәхән телефонһар келж өгх зөвтә.

Тираж болһна путевкс 1990 жилин лу сарин 18-с авн эклэд «СПОРТЛОТО» лотерейин дарани тираж болһнд нааднгдхмн.

Путевксин үнинь «Союзспортлото» даана. Лотерейд орлцсн эмтнд билетмүдәр шүүсн юмнь тогтагдсн диг-дараһар өггднә.

Тер путевксар туристическ зуучллһ келһнә болзгнь 7—10 өдр, США-һур 1990 ЖИЛИН ТАКА САРИН ХОЙРДГЧ ӨРӘЛД һарч йовх гиж темдглгджәнә.

Путевкс шүүлһнә тиражин тускар «Спортлотон» киоскст тодрхаһар медж авч болхмн.

Спортивн лотерейсин Ставропольск зональн предприять.

КПСС-ин дарани съезд болхин өмн өргнд орнутгт хүрц бәәдл тогтахин төлә, цуг гемнь М. С. Горбачевд даалһхин төлә эн үүмлтиг консервативн чидлмүд татсмн, — гиж Анджаев цаарандан келв. — Әдрхнә хойр райог таньчин медлд орулж авх некврин тускар болхла би иигж кедх билав: [illegible] үчүртхиг олнд медулсн болхла, оли зуси тоолвр һарч иршго бәәсмн. Бә келн-эмтнә туст күцц оньг өгх кергтә гиж Б. И. Ленин келсн бәәнә. Өдгә цаг болхла күцц оньгин тускар бәәтхә нам тедна ө-һүндлын тускар келх арһ өгчахш. Мана бәгд националистическ хәләцтә нег чигн күн уга. Мана белдсн уставд цуг шиидврмүд олна ду өглһнә хөөн авгддг болхмн. Кемр мана хаһд орсмуд, талдан келн-эмтнә элчнр-бәәхлә националистическ авцта нег чигн шиидвр авгдхн уга. Тегәд мадн мана хаһд цуг келн-эмтнә элчнр ортха гиж дуудҗанавидн, гиж эн үгән төгсав.

Тер дарунь эңүнд сурврмуд өгтдв.

Сурвр: «2000 жил күртл республикиг орсмуд аздад авчкх» — гиж КГУ-д болсн нег хәрһәл деер келлә. И. Г. Богдановиг улсин депутатын кандидатд заахларн, сунһачнрла харһсн цагла «Ахду орсмуд» гиж үгән эклләт. Теруг яһж медхмб?

Хәрү: 1609 жиләс авн хальмгудыг орс йосн дажрж йовла, хамгин му назрт үлдәлә. Болв эңтн орс улсин гем биш, эңтн йос бәргч кабинетин ааль.

Сурвр: КГУ-д эмтнә өмн уг келхләрн, Астраханск областин хойр райог таньчдан орулж авх төриг зуг хальмгуд хаһлх зөвтә гиж келлә.

Хәру: Кемр областин болн республикин цуг эмтн референдумд орлцхла хальмгуд бай тоод үлдх, тегәд эн төр чикар хаһлгдшго. Тенд бәәх хальмгудт һардгч үүл даалһгдхш. Ах сурһульта цуг гилтә бай чүд хөв хаһһәд Хальмгур нүүж ирсн бәәнә.

Сурвр: Нә, референдум кегдв, хальмгуд күцлдән күрв. Эдна шиидвриг кен батлх зөвтөв? Тер райодыг делгрулхин төлә олзлгдсн средствиг кен данцахмб? Тиигчкәд кезә-кезәнәс авад тоолхла мана ода бәәсн һазр орсин һазр билэлм?

Эн сурвр өггдхлә, күүндврт седвәрч багин член В. Б. Убушаев орлцв.

— Тер цагт эн һазрт йоста әзн уга билә. Хальмгуд нааран ирхин өмн эн һазр [illegible] гиж нерәдглжлә. Теруг сәәнәр медә бәәж республикин юстицин министрин дарук зөрц сурвр өгв. Болв би түрүләд мадниг нааран үрвр кеж хүрасна тускар келхәр седлвв. — [illegible]

Теруг яһж медхмб?

Хәрү: 1609 жиләс авн хальмгудыг орс йосн дажрж йовла, хамгин му назрт үлдәлә. Болв эңтн орс улсин гем биш, эңтн йос бәргч кабинетин ааль.

Сурвр: КГУ-д эмтнә өмн уг келхләрн, Астраханск областин хойр райог таньчдан орулж авх төриг зуг хальмгуд хаһлх зөвтә гиж келлә.

Хәру: Кемр областин болн республикин цуг эмтн референдумд орлцхла хальмгуд бай тоод үлдх, тегәд эн төр чикар хаһлгдшго. Тенд бәәх хальмгудт һардгч үүл даалһгдхш. Ах сурһульта цуг гилтә бай чүд хөв хаһһәд Хальмгур нүүж ирсн бәәнә.

Сурвр: Нә, референдум кегдв, хальмгуд күцлдән күрв. Эдна шиидвриг кен батлх зөвтөв? Тер райодыг делгрулхин төлә олзлгдсн средствиг кен данцахмб? Тиигчкәд кезә-кезәнәс авад тоолхла мана ода бәәсн һазр орсин һазр билэлм?

Эн сурвр өггдхлә, күүндврт седвәрч багин член В. Б. Убушаев орлцв.

— Тер цагт эн һазрт йоста әзн уга билә. Хальмгуд нааран ирхин өмн эн һазр [illegible] гиж нерәдглжлә. Теруг сәәнәр медә бәәж республикин юстицин министрин дарук зөрц сурвр өгв. Болв би түрүләд мадниг нааран үрвр кеж хүрасна тускар келхәр седлвв. — [illegible]

Сурвр: «2000 жил күртл республикиг орсмуд аздад авчкх» — гиж КГУ-д болсн нег хәрһәл деер келлә. И. Г. Богдановиг улсин депутатын кандидатд заахларн, сунһачнрла харһсн цагла «Ахду орсмуд» гиж үгән эклләт. Теруг яһж медхмб?

Хәру: 1609 жиләс авн хальмгудыг орс йосн дажрж йовла, хамгин му назрт үлдәлә. Болв эңтн орс улсин гем биш, эңтн йос бәргч кабинетин ааль.

Сурвр: КГУ-д эмтнә өмн уг келхләрн, Астраханск областин хойр райог таньчдан орулж авх төриг зуг хальмгуд хаһлх зөвтә гиж келлә.

Хәру: Кемр областин болн республикин цуг эмтн референдумд орлцхла хальмгуд бай тоод үлдх, тегәд эн төр чикар хаһлгдшго. Тенд бәәх хальмгудт һардгч үүл даалһгдхш. Ах сурһульта цуг гилтә бай чүд хөв хаһһәд Хальмгур нүүж ирсн бәәнә.

Сурвр: Нә, референдум кегдв, хальмгуд күцлдән күрв. Эдна шиидвриг кен батлх зөвтөв? Тер райодыг делгрулхин төлә олзлгдсн средствиг кен данцахмб? Тиигчкәд кезә-кезәнәс авад тоолхла мана ода бәәсн һазр орсин һазр билэлм?

Эн сурвр өггдхлә, күүндврт седвәрч багин член В. Б. Убушаев орлцв.

— Тер цагт эн һазрт йоста әзн уга билә. Хальмгуд нааран ирхин өмн эн һазр [illegible] гиж нерәдглжлә. Теруг сәәнәр медә бәәж республикин юстицин министрин дарук зөрц сурвр өгв. Болв би түрүләд мадниг нааран үрвр кеж хүрасна тускар келхәр седлвв. — [illegible]

Теруг яһж медхмб?

Хәру: 1609 жиләс авн хальмгудыг орс йосн дажрж йовла, хамгин му назрт үлдәлә. Болв эңтн орс улсин гем биш, эңтн йос бәргч кабинетин ааль.

Сурвр: КГУ-д эмтнә өмн уг келхләрн, Астраханск областин хойр райог таньчдан орулж авх төриг зуг хальмгуд хаһлх зөвтә гиж келлә.

Хәру: Кемр областин болн республикин цуг эмтн референдумд орлцхла хальмгуд бай тоод үлдх, тегәд эн төр чикар хаһлгдшго. Тенд бәәх хальмгудт һардгч үүл даалһгдхш. Ах сурһульта цуг гилтә бай чүд хөв хаһһәд Хальмгур нүүж ирсн бәәнә.

Сурвр:

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмудин Советин орган.

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
13
Мигмр өдр
№ 30 (11043).
Үнь 3 деньг.

БАһ ДӨРВД СЕЛӘНД ЮН БОЛВ?

КПСС-ин таңһчин комитетд болсн бюрон сүүрәс

Эн өдрмүдт Баһ Дөрвд селәнд болн районд болҗах йовдлмудын тускар энд, теңд олн зүсн зөңгс сонсгдна. Редакцион телефонмудар әмтн зогслго энүнә тускар сурвармуд тәвнә. Әмтнә тәвсн сурвармудт теднг алцһтрулҗах йовдлмудын тускар цуһараднь дегц цәәлһвр иләр болн өргнәр өгх арһ маднд уга билә. Тегәд эн туст давси нарн өдрт КПСС-ин таңһчин комитетын бюрон сүүр деер болсн өрги күүндвр сәәнәр медүлж өгв.

Тиим учрас умшачиртан тер районд болсн үүмәтә йовдамудын тускар боли КПСС-ин таңһчин комитетин бюрон сүүр деер болсн өрги күүндвәс тодрхаһар медүлхәр эн дора белдсн материал барлжанавидн.

Ямаран төрәр бюро деер күүндвр боли? Малодербетовск районд социальн үнн йовдл эвдлһнә туск төр бюрон сүүр деер хәлгдв. Энүнә тускар КПСС-ин таңһчин комитетин бюрон член, бүрдамжин-партийн болн кадров көллмшин апин заведующ Н. А. Халманов зәглв. Келсн үгән партин таңһчин комитетин секретариат намаг тиигәрн илгалә гиж эн келв. Тер өдр районд митинг болхмн гиж нёсг әмтн хоорндан күүнджәсиг мана республикд, нег үлү Баһ Дөрвдә районд соңсж болхмн билә.

Би районд ирад партин райкомин бүрдәмжин энгин заведующ Н. И. Бушневас кезә, альд митинг болхин тускар сурув. «Кен танд келсмб? Би тиим митинг болхин тускар тас нёг чиги үг соңсад угав», — гиж Бушнев нанд хәрү өгв.

Нань күүнәс эн әврә сурвртан хәрү авхар седхлә партин райкомд энүнә тускар медиг күн олдси үгә. Партин райкомин негдгч сегләгч А. Б. Ширипов Чапаевин нертә совхозур, үлсин депутатнрин районд Советин күүнч комитетин ахлач Н. Н. Остриков Элст балһсн тал нарад йовһ олси болв.

Цааранднь Н. А. Халманов иигж келв: «Удан цаг давси үгә, мадн партин райкомд ю бис күүнднь бәәдл төлөәр хәлахла эн төрин ик бәәсн бичик тәдкә деер хөндәлвүрлдәр цуглрлгд бәәдг «Путь к коммунизму» колхозин ахлачин (төргцн), В. Канаев — ВЛКСМ-ин районд комитетин көдлач.

Үрднь һарсн «Һосн тана келии төлә биш» гидг статьяд районд ирсн французск һосмудыг бас социальн үнн бәәдлиг әвдж Остриковин келсн үгәр һардачирин өрк-бүдмүдәр хүвасдснь медгдлә.

Тиим үлсин депутатирин күүцәч комитетин ахлачин һарһсн бүрү йовдлмүд әмтнә үүмүлтиг босхад, советск органмудын тоомср өөдүлх биш нам нүдниә үзм дора үнһав. Тер митинг деер көдлмшч комитет бүрдәгдв. Тер комитет әврә күүсәх көдлмшинь тускар олн әмтнд дөәнн хонгт нег зөөлгх болв.

Районн газетд статья һарсна хөөн партин райком болн үлсин депутатирин күүцәч комитет ямаран кергүүлдвримүд күцәж, әврә көдлмштәй һарсн бүрү йовдлмудан чикләд, әмтнд медүлж өгәд. Остриковин һарһсн йовдлмүдт ямаран үнлт, ямаран шоодвр тер күүнд өгч?

Газетд һарсн статьян тускар партин райкомин бюрон сүүр деер күүндвр болж. Зуг тер статья бичсн корреспондент Т. Хахирова гемтә болж һарч. Тер бүрү йовдлмүд һарһсн Остриков болн районн ахлач Кривцов болн нань чигн һардачир орсар келжд «Үснас хагсүһар һарв».

Тер бюрон сүүрт районна партийн организацин сегләтримүд, Халмг АССР-ин Деед Советин депутатир, эдл-ахүсин һардачир болн үлсин депутатирин седлә Советмүдин һардачир орлцси. Теди бийинь төлә-ямаран ашлвр авси болаана?

Н. А. Халманов цаарандь иигв: «Бюро болсна хөөн тер сүүр деер шийдсәр цуг партийн организацисар өрсн күүндвр болвд, партийн хүргүд негав. Тер болси хүрсүдмә ашлвр ямаран? Болси 27 хүрс деер партин райкомд итиж, райсь һарахин цаг-мигт ирсн. Тер бүрдлә районна газетд деер заагдси статья бичсн Вадьма Васильевич әврә кеси немр докладтан иигж келв: «Мана комиссь әврә көдлмшән ик зууһан төгсәв. Районд харһсн йовдлмудын тускар медгдсә тускар эн бюрон сүүр деер хувалцж болжана. Районд көдлг һадрмүд көдлмшән муухар медна. Партин райкомин бюро әврә илгән хәләхд, йир сулар тусхана. Районна күцәч комитетд дефицити әдтавр хувалһнд орлцад бәәж, әврәнь тоолврарн „ледниг хуваһад әврә тоомсран геев.

Партин райкомин бюрод ниицән уга. Даавртә көдлчирәс, эдл-ахүсин болн организацин һардачирас некврнь сул. Районна цутхәд бәәси Маяковскин үүүньиг әмтн «правительственная», «буржуазная», «сәәнүдин үүльиц» гиж олн зүсәр нёрәдна. Районна һардачир, әмтнә келсәр болвчн болн әврә үүлдврәр болвчн тусләг бийиннь сәәнин төлә эн цагт бүрү йовалтмүд һарһжана.

Үлгүрнь, нег халхар —цуһар әврә геөмүдән ясләнд государственн ик мөнг орулад, ут цагин туршт нам шанга көдлмш кежәх кевтә тер гермүдтән оли әмт бәрад бәәж. Партин райкомин хойрдгч сегләтр П. И. Малахов бийдән тер авхларя 4700 арслһгар ясврин көдлмш неж, районна күцәч комитетин ахлач Н .Н. Остриков болхла —7 миһн арслһгар, РАПО-н ахлач Джавкаев — 4 миһн арслһгар әврә гермүдән ясж.

Көдлмшч күн болхла кесг жилин туршт әврә патыртан ясврин көдлмш күлэж, күлэж сурад йовж— йовж әрә гиж ясхла ик гихдән нег миңһн арслнд кехми болжана. Тер үлгүрнг халахла социальн үнн-чик бәәдл мана обществ тоткхий?

Районд ирсн цуг дефицитн әдтавриг районна күцәч комитет боли төрүнә ахлач Остриков әврәнь хувалцж болж һарв. Кезаю зәәси болжана. Зуг мана одгә цагта— гиж әврә немр докладан Б. В. Емгушов төгсәв.

Районд болсн йовдлмудын тускар энүр цуһар сәәнәр медиз —гиж әврә келсн үгән партин Малодербетовск райкомин негдгч сегләтр **А. Б. Ширипов** зәлв. — Сүл цагт районд үүмәтә бәәдл тоткснь мадн, партин райкомд медэлавидн. Тер бәәдл районна газетд деер заагдси статья бичсн корреспондент Т. Хахировагт, Остриков болн Кривцов районна ахлачнрт, Малодербетовск районна партийн организацид, райкомин көдлмшин ажлтнрт, районна күцәч комитетин ахлачнрт, Халмг АССР-ин Деед Советин депутатирт, эдл-ахүсин һардачир болн үлсин депутатирин седлә Советмүдин һардачир орлцси. Теди бийинь төлә-ямаран ашлвр авси болаана?

Н. А. Халманов цаарандь иигж келв: «Бюро болсна хөөн тер сүүр деер шийдсәр цуг партийн организацисар өрсн күүндвр болвд, партийн хүргүд негав. Тер болси хүрсүдмә ашлвр ямаран? Болси 27 хүрс деер партин райкомд итиж, райсь һарахин цаг-мигт ирсн. Тер бүрдлә

Нань кӱнчн эн эрвә сүрвртан хәрү авхар седҗлә партин райкомд эңүнә түскар райкомин һарһсн бюро... Партин райкомин негдчн сегләтр А. Б. Ширипов Чапаевин вертә совхозур, улсин депутатирин райна Советин күнәч комитетин ахлач Н. Н. Остриков Элст балһсн тал һатад йовад одсн бодг.

Цаарандң Н. А. Халманов пиҗж келәр: «Удан цаг даясн ута, мазн партки райкомд ю бис күүндә бәәтә терәәр халадлә эн терәнь хошадар-бурвадар цүрлдлә ирҗ йовсн әмтн үзгдәд бәәв. Халһнә бәәтә әмтнә тә үлмндад ирв. Тиигатиигә бәәж митинг эклв. Партин райкомд бәәсн кәдлмүрлә мади хамдан одад, тер әмтнә кедсинь сонсувидин.

«Кен мана бәәдл-жирһлд оньган өгхмб?» «Партин райкомд иткл уга!», «Района күүнч комитетис кәдлмшәсиң көөж һарһхмн!» — гиҗ хаһирсн олн зүсн үгмүд сокгдв.

Тер өдр әмтиг ямаран төрмүд үүмүлҗәсн бәәж? Хамгин икар тер төрмүд дунд коммунальн перелтсин кәдлмшвн түскар, эәрм әмтн бәәдг гермүдт болн бичкдүдин садикд дулан уга, районд социальн үнн йовдл эвәлһнә, района һардачир эврә сәәһн хәалһнә түскар болн нань чиги олн зүсн төрмүд.

«Районд митинг болснд, әмтн тиим үүмәтә бәәдлд бәәдг үчр-урашнь юундв?» — гиҗ әмтн сурна. Эңүнә түскар ахрар би цаарандң келҗ өгнәв гиҗ Н. А. Халманов келв. Эн жилин туула сарин 30-д «Степная новь» райин газетд «Телевизормуд ирлһҗ авсн әмтнә төлә» гисн статья һарла. Цөөн өдр өмн «Һоси таңа кәлвн төлә бишүгчү бас нег статья бичгдлә. Юунә түскар тер хойр статьяг? Цааһарнь ним болв.

Туула сард райпод государствд әлдәр мах орулж өгсн әмтнд хүдлхин төлә хойр японск видеомагнитофон орсн бәәж. Тедниг негкәнь үн 2703 әрсл. Тедниг накладной цааснд заагдсар Красносельск сельпон лавкд болн Бай Дәрвд седҗлд әмтнә то үлмндад ирв. Тиигатиигә бәәж митинг эклв. Партин райномд бәәсн кәдлмүрлә мади хамдан одад, тер әмтнә кедсинь сонсувидин.

«Кен мана бәәдл-жирһлд оньган өгхмб?» «Партин райкомд иткл уга!», «Района күүнч комитетис кәдлмшәсиң көөж һарһхмн!» — гиҗ хаһирсн олн зүсн үгмүд сокгдв.

Тер өдр әмтиг ямаран төрмүд үүмүлҗәсн бәәж? Хамгин икар тер төрмүд дунд коммунальн перелтсин кәдлмшвн түскар, эәрм әмтн бәәдг гермүдт болн бичкдүдин садикд дулан уга, районд социальн үнн йовдл эвәлһнә, района һардачир эврә сәәһн хәалһнә түскар болн нань чиги олн зүсн төрмүд.

«Районд митинг болснд, әмтн тиим үүмәтә бәәдлд бәәдг үчр-урашнь юундв?» — гиҗ әмтн сурна. Эңүнә түскар ахрар би цаарандң келҗ өгнәв гиҗ Н. А. Халманов келв. Эн жилин туула сарин 30-д «Степная новь» райин газетд «Телевизормуд ирлһҗ авсн әмтнә төлә» гисн статья һарла. Цөөн өдр өмн «Һоси таңа кәлвн төлә бишүгчү бас нег статья бичгдлә. Юунә түскар тер хойр статьяг? Цааһарнь ним болв.

Туула сард райпод государствд әлдәр мах орулж өгсн әмтнд хүдлхин төлә хойр японск видеомагнитофон орсн бәәж. Тедниг негкәнь үн 2703 әрсл. Тедниг накладной цааснд заагдсар Красносельск сельпон лавкд болн Бай Дәрвд седҗлд 24-ч тойгта лавкд орулхмн бәәж. Зуг терүнь тер цааһн болад үлдж.

Улсин депутатирин күүнч комитетин ахлач Н. Н. Остриковин зааврар тер видеомагнитофонмуд мах өкәр орулж өгсн әмтнд биш эн күүнә өөрһн әмтнд хүдлгдсн болж һарв. Тер хойр аппаратуриг района путклвед бәәдг МПМК-н ахлач В. Л. Белявский болн «Малодербетовский» совхозин директор А. Б. Чудиков хүдлж авч.

Терүнә хөөн район орсн өөртә һурвн телевизор үүдн кевәрә Н. Н. Остриковин зааси зааврар биһнә өөрһ әмтнд хүдлгдж. Тер телевизормудыг кен хүдлж авч? Городовиковин кергә колхозин ахлач Н. А. Черняков, района хоршалһна кассин заведующ В. А. Чернявская (района комитет болн терүнә ахлач Н. Н. Остриков эврәһәрн хүвадг болж һарв. Кезаңк эәәсн болжана. Зуг мана өдгә цагда — гиҗ эврә немр докладан Б. В. Емгушов төгсәв.

Район болсн йовдлмудын тускар эңүн цүһар сәәнәр медиә —гиҗ эврә келсн үгән партин Малодербетовск райкомин негдчн сегләтр **А. Б. Ширипов** эклв. — Сүл цагт район үүмәтә бәәдл тогтсиңь мади, партин райкомд медҗәлвидин. Тер бәәдл район газета деер заагсн статья барлдсна хөөн зөвәр чиңврта болҗ одв. Митинг болҳин тускар зәңг райкомд чиңг иҗәлә. Митинг болҳд би иткҗәлә, зуг кезә, альд болхинь күн юм келсн уга биләә.

Мана күнд кәдмшт, эн үүмәтә цагт мана хүлд-түүлгә кәдлчир нам эн бәәдлиг чиңврдүүлд бәәнә. Үлгүрнь, 1989 жилд Калмпотребсоюзас мана районд мах икәр огулж өгсн әмтнд хүдлхин төлә УАЗ-469 гидг хойр автомашин ирв. Тер машиг 10 тонн мах хүлдж өгсн әмтнд хүдлтха гисн заавр Калмпотребсоюзас ирв. Тер әрвн тонн мах орулж өгхин төлә бә гихлә 100 бод мал эс гиҗ гурт шаңгд орулж өгх кергтә.

Нег машиг тиигәд хүлдвидин. Хойрачнь мади хоорндан күүндәд социалистическ дәрлдәһә диалчч хүлдлавидин. Дефицитн эд-тавр орһла арһарнь цуг әмтнд хүлдхар седнәвидин. Багширин конференц деер багширт хүлдлавидин.

Сүл цагт районд ирсн телевизормуд боли нань чиги аппаратуриг дәкәд мах орулж өгсн әмтнд хүлдтн гисн зааврр Калмпотребсоюзас ирв. Мана районд болхла махна зураһан күцәләвидин. Нам зураһас үлү эн жилд 600 тонн мах государствд брулж өглвидин.

Тегәд терүнәс иштә мади районд ирсн аппаратуриг социалистическ дөрлдәһә диалачирт хүлдхар шиидвр авлавидин. Мини гем тер шиидвр яһж күцәгдсиг цаарандң хәлсн угав. Талдан күүнд, күцәгч комитетд итклә, тегәд тер һарһсн йовдл мини хайгар, райкомд үнжана.

Цаарандң А. Б. Ширипов иигж кәлв: «Район газетд һарсн статьян тускар партин райкомин бюрон сүүр деер күүндләвидин. Тадна келсәр эн статьян тускар күүндвриг талданар кеж болҗ, комитет болн терүнә ахлач Остриков эврәһәрн хүвадг болж һарв. Кезаңк эәәсн болжана. Зуг мана өдгә цагда — гиҗ эврә немр докладан Б. В. Емгушов төгсәв.

Район болсн йовдлмудын тускар эңүн цүһар сәәнәр медиә —гиҗ эврә келсн үгән партин Малодербетовск райкомин негдчн сегләтр **А. Б. Ширипов** эклв. — Сүл цагт район үүмәтә бәәдл тогтсиңь мади, партин райкомд медҗәлвидин. Тер бәәдл район газета деер заагсн статья барлдсна хөөн зөвәр чиңврта болҗ одв. Митинг болҳин тускар зәңг райкомд чиңг иҗәлә. Митинг болҳд би иткҗәлә, зуг кезә, альд болхинь күн юм келсн уга биләә.

Мана күнд кәдмшт, эн үүмәтә цагт мана хүлд-түүлгә кәдлчир нам эн бәәдлиг чиңврдүүлд бәәнә. Үлгүрнь, 1989 жилд Калмпотребсоюзас мана районд мах икәр огулж өгсн әмтнд хүдлхин төлә УАЗ-469 гидг хойр автомашин ирв. Тер машиг 10 тонн мах хүлдж өгсн әмтнд хүдлтха гисн зааврр Калмпотребсоюзас ирв. Тер әрвн тонн мах орулж өгхин төлә бә гихлә 100 бод мал эс гиҗ гурт шаңгд орулж өгх кергтә.

Нег машиг тиигәд хүлдвидин. Хойрачнь мади хоорндан күүнд социалистическ дәрлдәһә диалачч хүлдлавидин. Дефицитн эд-тавр орһла арһарнь цуг әмтнд хүлдхар седнәвидин. Багширин конференц деер багширт хүлдлавидин.

Сүл цагт районд ирсн телевизормуд боли нань чиги аппаратуриг дәкәд мах орулж өгсн әмтнд хүлдтн гисн зааврр Калмпотребсоюзас ирв. Мана районд болхла махна зураһан күцәләвидин. Нам зураһас үлү эн жилд 600 тонн мах государствд брулж өглвидин.

Тегәд терүнәс иштә мади районд ирсн аппаратуриг социалистическ дөрлдәһә диалачирт хүлдхар шиидвр авлавидин. Мини гем тер шиидвр яһж күцәгдсиг цаарандң хәлсн угав. Талдан күүнд, күцәгч комитетд итклә, тегәд тер һарһсн йовдл мини хайгар, райкомд үнжана.

Цаарандң А. Б. Ширипов иигж кәлв: «Район газетд һарсн статьян тускар партин райкомин бюрон сүүр деер күүндләвидин. Тадна келсәр эн статьян тускар күүндвриг талданар кеж болҗ, комитет болн терүнә ахлач Остриков эврәһәрн хүвадг болж һарв. Кезаңк эәәсн болжана. Зуг мана өдгә цагда — гиҗ эврә немр докладан Б. В. Емгушов төгсәв.

Район болсн йовдлмудын тускар эңүн цүһар сәәнәр медиә —гиҗ эврә келсн үгән партин Малодербетовск райкомин негдчн сегләтр **А. Б. Ширипов** эклв. — Сүл цагт район үүмәтә бәәдл тогтсиңь мади, партин райкомд медҗәлвидин. Тер бәәдл район газета деер заагсн статья барлдсна хөөн зөвәр чиңврта болҗ одв. Митинг болҳин тускар зәңг райкомд чиңг иҗәлә. Митинг болҳд би иткҗәлә, зуг кезә, альд болхинь күн юм келсн уга биләә.

Мана күнд кәдмшт, эн үүмәтә цагт мана хүлд-түүлгә кәдлчир нам эн бәәдлиг чиңврдүүлд бәәнә. Үлгүрнь, 1989 жилд Калмпотребсоюзас мана районд мах икәр огулж өгсн әмтнд хүдлхин төлә УАЗ-469 гидг хойр автомашин ирв. Тер машиг 10 тонн мах хүлдж өгсн әмтнд хүдлтха гисн зааврр Калмпотребсоюзас ирв. Тер әрвн тонн мах орулж өгхин төлә бә гихлә 100 бод мал эс гиҗ гурт шаңгд орулж өгх кергтә.

Нег машиг тиигәд хүлдвидин. Хойрачнь мади хоорндан күүнд социалистическ дәрлдәһә диалачч хүлдлавидин. Дефицитн эд-тавр орһла арһарнь цуг әмтнд хүлдхар седнәвидин. Багширин конференц деер багширт хүлдлавидин.

Сүл цагт районд ирсн телевизормуд боли нань чиги аппаратуриг дәкәд мах орулж өгсн әмтнд хүлдтн гисн зааврр Калмпотребсоюзас ирв. Мана районд болхла махна зураһан күцәләвидин. Нам зураһас үлү эн жилд 600 тонн мах государствд брулж өглвидин.

Тегәд терүнәс иштә мади районд ирсн аппаратуриг социалистическ дөрлдәһә диалачирт хүлдхар шиидвр авлавидин. Мини гем тер шиидвр яһж күцәгдсиг цаарандң хәлсн угав. Талдан күүнд, күцәгч комитетд итклә, тегәд тер һарһсн йовдл мини хайгар, райкомд үнжана.

Цаарандң А. Б. Ширипов иигж кәлв: «Район газетд һарсн статьян тускар партин райкомин бюрон сүүр деер күүндләвидин. Тадна келсәр эн статьян тускар күүндвриг талданар кеж бол-

---

Нань кӱнчн эн эрвә сүрвртан хәрү авхар седҗлә партин райкомд эңүнә түскар райкомин һарһсн бюро... Партин райкомин негдчн сегләтр А. Б. Ширипов Чапаевин вертә совхозур, улсин депутатирин района Советин күүнч комитетин ахлач Н. Н. Остриков Элст балһсн тал һатад йовад одсн бодг.

Цаарандң Н. А. Халманов пиҗж келәр: «Удан цаг даясн ута, мазн партки райкомд ю бис күүндә бәәтә терәәр халадлә эн терәнь хошадар-бурвадар цүрлдлә ирҗ йовсн әмтн үзгдәд бәәв. Халһнә бәәтә әмтнә то үлмндад ирв. Тиигатиигә бәәж митинг эклв. Партин райномд бәәсн кәдлмүрлә мади хамдан одад, тер әмтнә кедсинь сонсувидин.

«Кен мана бәәдл-жирһлд оньган өгхмб?» «Партин райкомд иткл уга!», «Района күүнч комитетис кәдлмшәсиң көөж һарһхмн!» — гиҗ хаһирсн олн зүсн үгмүд сокгдв.

Тер өдр әмтиг ямаран төрмүд үүмүлҗәсн бәәж? Хамгин икар тер төрмүд дунд коммунальн перелтсин кәдлмшвн түскар, эәрм әмтн бәәдг гермүдт болн бичкдүдин садикд дулан уга, районд социальн үнн йовдл эвәлһнә, района һардачир эврә сәәһн хәалһнә түскар болн нань чиги олн зүсн төрмүд.

«Районд митинг болснд, әмтн тиим үүмәтә бәәдлд бәәдг үчр-урашнь юундв?» — гиҗ әмтн сурна. Эңүнә түскар ахрар би цаарандң келҗ өгнәв гиҗ Н. А. Халманов келв. Эн жилин туула сарин 30-д «Степная новь» райин газетд «Телевизормуд ирлһҗ авсн әмтнә төлә» гисн статья һарла. Цөөн өдр өмн «Һоси таңа кәлвн төлә бишүгчү бас нег статья бичгдлә. Юунә түскар тер хойр статьяг? Цааһарнь ним болв.

Туула сард райпод государствд әлдәр мах орулж өгсн әмтнд хүдлхин төлә хойр японск видеомагнитофон орсн бәәж. Тедниг негкәнь үн 2703 әрсл. Тедниг накладной цааснд заагдсар Красносельск сельпон лавкд болн Бай Дәрвд седҗлд 24-ч тойгта лавкд орулхмн бәәж. Зуг терүнь тер цааһн болад үлдж.

Улсин депутатирин күүнч комитетин ахлач Н. Н. Остриковин зааврар тер видеомагнитофонмуд мах өкәр орулж өгсн әмтнд биш эн күүнә өөрһн әмтнд хүдлгдсн болж һарв. Тер хойр аппаратуриг района путклвед бәәдг МПМК-н ахлач В. Л. Белявский болн «Малодербетовский» совхозин директор А. Б. Чудиков хүдлж авч.

Терүнә хөөн район орсн өөртә һурвн телевизор үүдн кевәрә Н. Н. Остриковин зааси зааврар биһнә өөрһ әмтнд хүдлгдж. Тер телевизормудыг кен хүдлж авч? Городовиковин кергә колхозин ахлач Н. А. Черняков, района хоршалһна кассин заведующ В. А. Чернявская (района

Баландин Александр Николаевич

Александр Николаевич Баландин 1953 жилин така сарин 30-д Московск облас-

1976 жил Н. Э. Баумана нерта Московск ах техническ училищ төгсснәнь хөөн «Энергия» научн-производственн негдлтд кедлв. Нәрн инженери төрмүд хаһлж чадг мергәлтә специалист гиҗ бийән үзүлв. Ирчин космическ техник ухалаҗ һарһлһнд орлцсмн.

1978 жил авв. «Союз Т3» керм деер боли орбитальн «Мирэ» комплекс деер кислһна тедә күш белдвр авв. Кесг дәкҗ олзлгдг орбитальн кермин экипажин хаһьд бортиженер болҗ нисхәр бас белдәсн.

•Умшачин бичг

Ахлачнр болсндан альтернатив угаһар суңһгджахмб?

Мана газет лу сарин 6-д Хальмг АССР-ин Деед Советин үлсин депутатирт суңһлһар Центральн суһврин комиссин соцсхвр барав. Үт тоодан 361 кандидат зааж темдглгдв. Суһврин округ болһнд хошаһад-нурвааһад, зәрм округар болхла терүнәс оли кандидатир зааж темдглв. Терүнь чик, өдгә цагин некеврла ирлцжана.

Зуг тиигж цуг кандидатир эврәнь зөвәл чикәр одлж йовна гиҗ болшго. Нег үлү мана республикин һардачир х а ж һ р йовдл һарһжана гиҗ кергтә. Зәрмәс нам хажһр йовдл һарһа йовж дамшлт авчана. Үлгүрнь, КПСС-ин Хальмг таңчин комитетин негдчн сегләтр В. А. Захаров иниг жилд СССР-ин Деед Советин үлсин депутатир суһһлһнд альтернативн кандидатур үгаһар нег округт һанцари суһһрт орда.

Эн жилд В. А. Захаров Хальмг АССР-ин Деед Советин үлсин депутатд альтернатив угаһар суңһгджана.

Тегәд мана республикд тиим үлгүрмүд партийн, советск, эдл-ахүн һардачир дунд бас бәә биш. Альтернатив угаһар суңһгджах һардачирин зәрмсиннь перд заахла 20 һар күүнә нерн бәәнә. Үлгүрнь, Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач Г. Г. Цакиров, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов, КПСС-ин Хальмг таңчин комитетин сегләтр Б. А. Лисовенко, КПСС-ин Хальмг таңчин комитетин бүрдәмжин-партүйн болн кадров кедлмшин асуудл зааведующ Н. А. Халманов, партин райномсин негдчн сегләтрмүд И. Ф. Хуторной, Н. В. Лазарев, Н. М Баланов, В. У. Маниджиев, партин Элст балһсна комитетин негдчн сегләтр И. Б. Шарапов, райисполкомсин ахлачнр Ю. Д. Дельдюгинова, В. Н. Башанкаев, В. Д. Сачко болн талдан чиги әмтн йовза. Эн һардачнриг дуралдад үүл дәәжах нань чиги әмтн тиим буру йовад һарһжана. Минийһәр болхла эңнь хажһр.

Сүл цагин дотр мана партьчнрән гевжана гиһад келад, бичәд бәәна. Терүнь чиңр юкгад дора-оржахмб? Минийһәр болхла ним коммүнистир-һардачнр әмтнд мү үлгүр үзүлснс келгә партин тоомср дора оржана. Тегәд чиги эн тәр партин сүл пленумд хүчнәр тәвгдж халәгдв.

Б. БАКАЕВ.

дәәнә боли күч-кәлснә ветеран.

Улсин фронтын учредительн конференц

Давси бембә өдр профсоюзмудын культурин Бәәшнд Хальмгин улсин фронтын учредительн конференц болв. Терүн деер НФК-н устав боля программ батлгдж авгдв. НФК-н Совет суңһгдв.

Советин бүрдәмжин пленум деер правлень бола терүнә һурвн ахлач — КГУ-н доцент Ю. О. Оглаев, Москван нег кооперативин член Б. М. Анджаев, Элст балһсна уйн техникүдин станцин кедлч Б. Н. Тодаев суңһгдв.

Конференцд республикин Деед Советин Президиумин Ахлач Г. Г. Цакиров, партин таңчин комитетин хойрдгч сегләтр Б. Д. Муев, партин таңчин комитетин сегләтрмүд В. М. Басанов, В. Х. Бамбаев, партин Элст балһсна комитетин негдчн сегләтр И. Б. Шарапов бәәв.

Мана корр.

РСФСР-ин улсин депутатнр суңлһар бәәх округной суңһврин комиссьмудин соңсхвр

РСФСР-ин улсин депутатнр суңлһар бәәх 821-ч тойгта Мазычск территориальн суһврин округин болн 102-ч тойгта Дербетовск кели-әмтнә-территориальн суһврин округин округной суһврин комиссьмүд үр Семенов Николай Константинович, үр Лиджиев Василий Петрович РСФСР-ин улсин депутатирин кандидатирт баллотироваться келһнәс кандидатурән буулһжана гиҗ зәңглжәнә.

СУҢһАЧНРИН ОНЬГТ

КПСС-ин таңчин комитетин политическ тегәл-терлин Герт бәәх олна-политическ цутхли лу сарин 13-д 18.00 часла «Керг-төрәр харһлт кедг клубд» ирти гиҗ үрвр кежәнә.

Клубин кедлмшт үүрмүд Захаров В. А. — КПСС-ин таңчин комитетин негдчн сегләтр, Михайлов Б. Ч. — республикин Министрмүдин Советин ахлач, Шарапов И. Б. — КПСС-ин Элст балһсна комитетин негдчн сегләтр, Секенов Н. Ч. — горисполкомин ахлач орлцжана.

Эн харһлтд орлцх саната улсиг цүһарһинь ирти гиҗ олна-политическ цутхлң үрвр кежәнә.

КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссин сүүр

КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссь лу сарин 7-д болсн сүүр деер 1989 жилд комиссин кесн кедлмшин ашиг болн 1990 жилд энүнә күцәх төрмүдин тускар күүндв.

Сүүриг секжәһад КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссин ахлачин дарук А. А. Низовцева партин XXVIII съездд, КПСС-ин платформин проект хәләсн КПСС-ин ЦК-н Пленум партин болн орн-нутгин бәдл-жирһлд ик чинртә политическ йовдл болв гиж темдглв.

1989 жилд КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссин кедлмш шүүврин кедлмшт ондаруллһна процессмудиг шунмһадуллһна болн гүүдүллһнә, партьд дисциплин болн дис-дара батруллһна, шүүврин кедлмшиг олнд сонсхж медуллһиг өргжүллһнә тускар 1988 жилин үкр сарин 28-д комиссин авсн шидврыг күцәлһнә төлә залгдв гиж терүнә кедлмшин тускә сонсхврт темдглгдв. ЦРК-н кедлмшин зура күцәдвә гиж темдглгдв. Центральн партийн һарцсин зарм редакцт күч-келечирин бичгүллә кедг кедлмш, КПСС-ин ЦК-н нийт эргин справочн-приемна кедлмш, КПСС-ин бюджет күцәлһн, КПСС-ин ЦК-д бәх общественн наукмсин Институтын үүлдвр, КПСС-ин ЦК-н «Плакат» гидг издательствин үүлдвр болн нань чигн төрмүд бүртклвд, КПСС-ин, ЦРК-н болн комиссин бюрон сүүрмүд деер хәләгдв. Шүүврин кедлмшиг ясруллһнд, терүг олнд сонсхж медуллһиг өргжүллһнә бәарн партийн организацсин шүүврин болн бүртклһнә-шүүврин комиссьмудт методическ дөн өглһн комиссин үүлдврин ик чинртә зөрүллтнь болв.

1990 жилд (КПСС-ин XXVIII съезд куртл) КПСС-ин Центральн Шүүврин Комиссин күцәх кедлмшин зура сүүр деер батлгдв. КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленумин шидврмүдин улд партиг шинрүллһнә керг-үүлдврмүд күцәлһнә комиссин чледин орлцлһиг шүүнһадуллһн, КПСС-ин XXVIII съездд белдлһн, партийн съездд ЦРК-н тооцана доклад белдлһнә кедлмш, партьд бүртклһнә-шүүврин кедлмшин концепц болн ирлцүүг документс ухалж авлһнд, КПСС-ин шин Уставин проектд сүв-селвгүд орулж өгхә орлцлһн кедлмшин һолгч зөрүллтсиь болхмн.

Сүүр деер тер мет бүрдәмжин төр хәләгдв. И. А. Шинкевич, төмр хаалһин келгн-күчнә болн келгн-күчнә төсхлтын кедлечирин профсоюзин ЦК-н ахлач, КПСС-ин ЦРК-н бюрон членд суһгдв.

КҮЧ-КӨЛС ХАРЛҺНД— ЙОСТА КИЛМЖ

КҮЧ-КӨЛСНӘ ТААЛ болн терүг харлһн күч-келеч олн коллективст дегд му бәәлд бәәхнь нуувч биш. Тер учрар чигн ВЦСПС-ин зурһадгч пленум деер, тер мет «СССР-ин профсоюзмудын зөвин туск» Закана проектәр болсн күүндврин ашмуд диглгдсн цагла чигн күч-келечирин закани иштә соньмслт харслһнд йир ик оньг өггдсн билә.

Ондаруллһна өдгә цагин йир даавртә девсид, демократизацийг гүүдүллһн цаарандань кегджәх цагла, профсоюзмуд әврә үүлдврән шинрүлжәх кемлә күч-келечирин закани иштә соньмслтыг харслһна төр түрүн зергләнд һарч иржәнә. Үлгүрнь, агропромышленн комплексин кедлечирин профсоюзин таһчин комитетин үүлдвр шинжлх хәләхлә, ним ашлвр кеж болжана: эдл-ахүн органмуд, профсоюзн комитетмүд күч-келеч коллективсин седвәрәр түшг кеһәд, сөрв авлһна туст саглулгч керг-үүлдврмүд күцәдг, кедлжәх әмтнә төлә бәәцин болн амрлһна сән таал үүдәхәр зүткдг һазрмудар цаг зуур кедлж чадх өдрмүд геелһнә кемжән зөвәр икәр баһрв. Тиигж үүлджәх үлгүр үзмж болжах эдлахүс болн предприятьмуд дунд Приютненск района «Дружба» колхозин, Юстинск района «Эрдниевский» совхозин, «Элистаагропромхимия» негдлтин коллективсиг зааж болхмн. Болв нидн жил АПК-н предприятьмуд, организацс болн эдлахүс дундас зуг 36 процентнь производствдан сөвв авлһна йовдлмуд учрасн уга.

АПК-н системд нидн жил кедлмшч 2550 ормд, жирн даву цехмүдт болн участкудт күч-келс харлһна нормс болн зокалмуд әвлгдсен йовдлмуд илдкгдсн үүмлт үүдәнә. Ут туршдан болхла сән биш таалд 7804 күн кедлжәнә. Тегәд чигн цаһцад гемнсһә цуг әмтнә тоһас 20.25 процентнь агропромышленн комплексд тусжана: Тиигчкәд, эн туст йир му бәәдл Городовиковск, Яшалтинск, Целинн, Каспийск райодар, Элст балһсна АПК-н предприятьмудт тогтсн бәәнә.

Сүл бүртклһн үәүлсәр Приозерн, Каспийск райодын болн Элст балһсна производственн участкудын, цехмүдин, предприятьмүдин оборудовань әвдрн гиҗах бәәдлд бәәсн деерән, тенд кедлжәх әмтнә әрүл-мендә йи әмшг күргх таалд бәәнә. Нег үлү әәмшгтә бәәдл махна-консерви Каспийск комбинатын цехмүдт тогтв, энд олзлгджах оборудовань тәви жилин туршарт сольгдажш. Городовиковск района «XXII партсъезд» колхозин механическ мастерскойд, Октябрьск района «Цаһан Нур», Приозерн района Чкаловин нертә, Яшкульск района «Гашунский» совхозмудын, Сарпинск района «Гигант» колхозин автогараждмуд бас тиим бәәдлд бәәнә.

Энүнәс кәлтә производственн сөрв авлһна йовдлмуд, наг-зуур кедлмшәя дуталһна өдрмүд зөрм предприятьмүдт болн әдл-ахүнт бәһрж биш, нам улм икләд йовна. Үлгүрнь, нидн жил зеткртә йовдл һарһлһн Минводхозин, «Калмхлебопродукц» негдлтин, Хар һазрин болн Кизлярск идгудин Главкин предприятьмүдт, Городовиковск, Целинн, Октябрьск райодын әдл-ахүст урдкасн дорхнь өсв. Зеткртә йовдлмудас кәлтә кедлмшчир эмнәсн хаһцдг йовдлмуд бас бәһржахш.

Цуг эн йовдлмуд учрдгт мадна, профсоюзин активистнрин, гем бас бәәнә. Кемр, мана профкомс күч-келс харлһна туст әдл-ахүн, министерствсин болн ведомствсин һардачнр оньган бәһар тусхадг йовдлмудт чаһ некврт тәвдг бәәсн болхла, теднә халхас тиим салң бәәдл учршго билә гиҗ кедлмшчир әврә бичгүдтән болн дуудврмудтан чикәр заажана.

Профсоюзн төрмүд

Мана хәләцәр, күч-келс харлһна халхар манад чигн, орн-нутгар бүкдән чигн, зуралһна, научн-шинжллһиг кедлмш зүүцүллһнә, терүг ил кергт тохралһна дигтә-дарата систем ода деерән уга. Күч-келсна таалын тусг предприятьмудин, министерствсин болн ведомствсин һардачнрин даавриг өөдлүллһнә бел кегдсн зөвөсна болн экономическ ул тәвгч юмн бас уга. Тер учрар, зөв-йосна государств тосхлһна йовудг күч-келс харлһна туск Закан эрк биш кергтә, гиҗ сангдна, тегәд чигн Министрмүдин Советин эс гиҗ улсин бүртклһнә комитетин кемжәнд республикд күч-келс харлһна шиилң орган үүдәхлә сән болх.

Цаарандань болхла, кедлмшч ормд әәмшг уга бәәлһнә таал үүдәлһәр профсоюзн әклц организацсин әврә харслтын үүлдвр күцәлһнд нәәмәллһнә коллективс, кооперативс предприятьлә жил болһн батлж авдг күч-келс харлһна, цевр-цеерин болн әрүл-менд харлһна керг үүлдврмүд келһнә коллективин бооцанд орулгдсн зөвшөл йир ик чинртә эв-арһнь болхмн. Тер зөвшөлмүд болн нань чигн шишлә үүцәс администрацн күцәх зөвтә некврмүдин систем мет болх билә.

Болв һүндл болхларн, энүг —совхозмудын кедлмшчириг, колхозникудиг, нәәмәдлчириг болн кооперативмүдыг харслһна берк чинртә эн эв-арһиг предприятин профкомас авн профсоюзин обком күртл оньгас алдв гиж илдһь заах кергтә. Цүһәр медсн, нүүрсна промышленностьд болсн йовдлмүд шахтермудын некврмүдин ик зүнь коллективн бооцана ул деер урдһ чигн үзһлж болх бәәсна түсх гергчнь болв. Болв коллективн бооцанд тиим таал уга. Энүнәс кәлтә предприятьмүдин һардар теднг күцәлһнә тусг даавр зүүхш. Тер дутуг профкомс чикәх әвтә.

Күч-келсна әәмшг уга таал үүдәлһнә өдр-бүрин үүлдвртән ода мадн, предприятьмуд әдлахү һардлһна шин эв-арһнд ордлһна таалын күцәкевәр олзлх зөвтәвидн. Коллективн бооцас, зөвшөлмүд тогталһна, күцәлһнә цагт мел профкомсин седвәрәр терүнд күч-келс харлһиг ясруллһна некврмүд, социальн бачм төрмүд хәһллһн орулгдх зөвтә. Тедн дунд, үлгүрнь, амрлһна немр өдрмүд өглһнә, долан хонгт тавн өдрт кедлһнд орлһна, күч-келсна болн социальн-бәәцин онц таалынь учрт давч күч-келеч коллектив хоршасн мәнгнәс ишта зөрм кедлечирин кедлмшин болзгиг хаслһна төрмүд бәәх зөвтә. Үлгүрнь, махна «Элистинский» комбинатд профкомин болн СТК-н седвәрәр кедлмшчрт болн цергләчирт мәнгәр данцагасн амрлһна өдрмүдиг то икдүлгдв. Өдгә цагт энд кедлмшч болһнд хәрн дөрвн өдр амрлһнд бәәх зөв өггдв.

Энүнәс ишта, күч-келсна таал болн терүг харлһиг ясрулхин тәлә комплексн зурас күцәлһәр кедлмшиг цаарандань делгрүллһн профсоюзн комитетмүдин болн эдл-ахүн һардврин, хамцу үүлдврин һоллгч зөрүллт болх зөвтә. Өдгә цагт АПК-н предприятьмүдт кедлжәх 1469 күүнә күч-келсна таалынь ясрулгдв, 1028 күүнә кедлжәх производственн объектс шинрүлгдв, эс гиҗ капитальн кевәр ясрулгдв.

Күч-келс харлһна халхар кергтә таал үүдәгдәл угад зуг профсоюзн комитетмүдиг гемнхмн биш. Цуг профсоюз, терүнә дотр-дундын бәәдл-жирһл орн-нутгт болжах хүврлтәс ард хоцрлһн терүнә үршг болжана, закгч-административн системин цагла әврә кергән болс-бүтсәр, өрәл-дөрвнһәр, зуг нүүсн нерин төлә келһн тиим бәәдлүр авч ирв. Кемр мана шидврмүдиг администрацн урдк кевәрн учртан авлго бәәхлә, профсоюз обществд йостаһар зөлх орман зөлж чадшго. Эн тустмадна профсоюзмудын туск иргч Закан болн ВЦСПС-ин VI пленумин шидврмүд ик дөнгән күргхнь маһт уга.

В. КОДЛАЕВ,
облсовпрофин производственн-экономическ кедлмшин болн социальн делгрлтин энгин заведующ.

●ҺАЗАДЫН БАР КПСС-ин ЦК-н ЛУ САРИН ПЛЕНУМИН ТУСКАР

Ондаруллһна хөв, орн-нутгин хөв

КПСС-ин ЦК-н лу сарин Пленумин кедлмшин туск материалмүд һазадын газетмүдин негдгч халхст һарв. М. С. Горбачевин докладын, Пленумд орлцсн эмтнә келсн үгмүдин тускар икәр цәәлҗж келгджәна. Москвад болсн партийн форумин һол оньгт советск ондаруллһна хөв, орн-нутгин хөв болн КПСС-ин чинрин туск тер тәвгдв гиж олн зүсн орн-нутгудын политическ болх олна үүлдәчир, олнд зөвгллһнә средствс бичжәна. КПСС цуг улсиг негдүлж чадгг арһан геедг угаг, советск улсин бәахтә жирһлин төлә ондаруллһна сән делгрлт тетклж чадхиг Пленум үзүлв.

СОФИЯ. КПСС-ин ЦК-н Пленум деер күлжәснәс сән, соньн күүндвр болв, гиж «Работническо» дело газет бичжәнә. Партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформ болн Михаил Горбачевин доклад ик гидгәр соньмүлж, шуутата, зүткәтә күүцавр татв. Үг келсн улсин ик зүнь эн документсин һоллгч положеньсинь тааср, болв кеспч цаалж келәд, эврнинь сүв-селвгән өгв. Советск обществд партьн һардгч чидл болжана гиж келгджах Конституцин 6-г статьяг ода авч хайхар бәәхнь медгджәна.

ВАШИНГТОН. «Москвад үлс седлдәгч үүмж холлжәна», — гиж США-н президент Дж. Бүш Форт-Эвин гидг дәәнә бәзьн өөр шидр (Калифорния штат) Мохава көдәд болсн цергә сурһулин керг-үүлдврмүдиг одж хәләхләрн келв. «Советск Союзд политическ плюрализм өргжүлхин» тускар М. С. Горбачевин өгсн сүв-селвгүдиг США-н администрацин толһач тааср. «Демократьд туста керг-үүлдврмүдиг американцнр кезәд чигн дөнидмн», —гиж эн немв.

ЛОНДОН. «Ондаруллһна политикәс келтә орн-нутгт эк-толһа уга бәәдл тогтв гиж КПСС-ин ЦК-н Пленум деер келгдв, —гиж Би-би-син сонсхврт темдглгдв. Энүнь чанһар бәрхмн гиж келжәх үлсин сүл нооддань гиж зөрм шинжләчнр тоолжана. КПСС-ин ЦК-н Пленумин кедлмш цаарандан татгдснь консерватормудын сәрлцлһн санснас күчтә болснь үзүлжәнә».

ПАРИЖ. М. С. Горбачевин докладт өгтдсн сүв-селвгүдиг французск коммунистнр дөцнжәнә гиж Политбюрон члсн, ФКП-н ЦК-н сегләтр Андре Лажуани «Антенн-2» телекөмпаньд өгсн интервьюдан келв. «Партьобществд һардгч чинр зүүжәнә гисн статьяг Конституцас авч хайхар бәәнь сән. Декретар тиим чинр зүүдмн биш. Зуг партин цуг үүлдврынь тиим чинр зүүж болжанә, —гиж эн келв.

РИМ. Итали ЦК-н бәрин онг ИКП-н Генеральн сегләтр А. Оккеттон герчллһ тархав, терүндиь иигж бичәтә, КПСС-ин ЦК-н Пленум деер М. Горбачевин келсн үгиг бидн ик гидгәр таасжанавидн. Терүндиь реформин болн демократизацин процессиг делгрүллһнә болн ардиь орж күцәлһнә идеймүдин болн селвгүдин тускар келгджәнә. Плюрализм болн кесг партьта систем ода зөв уга йовдл гиж тоолгджахш, хәрнь нам иләр бәәж чадх юмна тоод оржана».

СТОКГОЛЬМ. «КПСС-ин ЦК-н Пленум деер келсн үгдән Михаил Горбачев ондаруллһна цагин туршарт кеснәсн үлү юм кев. Кесг партьта систем һарһж болхин тускар эн келв, энүнь — туужлгч чинртә йовдл болжана. КПСС-ин һардвриг шинәр бүрдәнәд. Генеральн сегләтрин үүлиг уурулад, партин ахлачин болн терүнә хойр дарукин үүл тогтахмн гиси селвгнь бас кесг партьбәәж кодлдг бәәдллә ижлдхәр седжәхинь үзүлжәнә»,— гиж «Афтонбладет» бичжәнә.

МЕХИКО. «Уно мас уно» гидг мексиканск газет «М. Горбачев бюрократическ авторитаризмиг бурушажана» гидг статьяг барлв. «Советск Союзд шин революцин сальн үүлжәнә, —гиж газет бичжәнә. — КПСС-ин һоллгч организацнь, концепцин болн структуриг терүд ондаруллжах шин положеньс Горбачевин докладт бәәнә».

(ТАСС).

Теңгслә ижлдсн күн

Каспийск района «Каспиец» колхозд дамшлгта заһсч А. Г. Курочкин толһалжах звено жилэс жилд заһс ачлһна зураһан давулж күцәжәна. Нидн жилин хаврар заһс ачлһна сорг эклснәс авн мөрн сарин чилгч күртл эн звено чһурвн зуп тәви центнер сән чинртә заас Көк тенгст бәрж авсмн.

Эн звено намрар заһс ачлһнд һарад бас сән күцәмжтәһәр кодлмшән кесмн. Каспийск заһсна заводт кесг зун центнер үүтә продукц эдн орулж өгв. Заһс ачлһна шин сорг эклгд Александр Геннальевич Курочкин үүрмүтәһән хамдан ондыс, заһс бәрһнә зөрзөв ясжәна. Зуг халхин белдвр кежәнә. Теңгслә ижлдсн әмтн заһс ачлһнд һархдан белн бәәна.

Е. РЕМЕННИК.

СОВЕТСК СОЮЗАР

Барин туск закан ямаран болх?

Иим сурвр АПН-э корреспондент Юрий Кашельсон Дзед Советин комитетмүдин кедлмшч багин член юридическ наукин кандидат Михаил ФЁДОТОВД өгв, эн барин туск закана седвәр өггджәх проектиг үүдәсн һурвн күүнә негнь. Эн проектинь парламент түрүн умшлһндань доцнад, иргчдән батлж авгдх барин туск закана официальн вариант гиж тоолсмн.

— Гражданмудт бийстнь эврэнь олнд зөвгллһнә средствс бүрдәдг зөв өгхми гисн положенл тускар хамгин шәр зүткан һарчас бәәдлтә.

тоолжана. Газет һарһхар седхлә, нүүвчин экономикин үүлдчир яһад чигн өөрнь кооперативт нийлә чигн өөрнь газетән һарһж чаджана.

— Танаһар тиигж зөх, саглх учр уга болхла, ошознц яһад һарчахмб?

— Би санжанав, кемр үлмә угаһар бәәдг олнд зөвгллһнә средствс һарһдг зөв закаһар өггдхлә, теди бийнь үгәр болж өгшго гиж администратнв-команди системд өөжәх бәәдлтә. Гражданиниг дегд икәр зөвгллһәр болшго. Организацнг болхла шаардлһатай. Газетмүдин редакцмүдин организацнг болхла шаардлһатай. Газетмүдин редакцмүдин организацнг болхла шаардлһатай. Газетмүдин редакцмүдин

СОФИЯ. КПСС-ин ЦК-н Пленум дээр кулажасас сэн, соны кундвр болв, гиж «Работническое» дело газет бичжэнэ. Партин XXVIII съездэ КПСС-ин ЦК-н платформ болн Михаил Горбачевин доклад их гилгэр сонь-мэулж, шуугата, зүтклтэ кү-үлвр татв. Үг келсн улсин ин зүнь эн документсин һолагч положеньсинь тааса, боля кестнь шалиж келэд, эр-ронь сүл-селвгэн өгв. Со-ветск обществ партьһарлгч чидл болжана гиж келгджах Конституци 6-ч статьяг ода авч хайхар бээхнь медгджэнэ.

ВАШИНГТОН. «Москвад болжах нарадтыг американск улс сеидельче үүж хамжэнэ, гиж США-ин президент Дж. Буш Форт-Эвин гидг дээвэр бэзын өөр шидр (Калифор-

ПАРИЖ. М. С. Горбачевин докладт өгдсн сүвтсельгүлэг французск коммунистнр дэнжэнэ гиж Политборон член, ФКП-н ЦК-н сегләтр Андре Лажуани «Антенн-2» телекомпаньд өгсн интервьюдан келв. «Партьобществ һардгч чинр зүүжэнэ гисн статьяг Конституцыс авч хайхар бээхнь сэн. Декретар тиим чинр зүүдмбиш. Зүг партин цуг үүлдврынь тиим чинр зүүж болхмн», —гиж эн келв.

РИМ. ИКП-н ЦК-н бүрин өнг ИКП-н Генеральн сегләтр А. Океттон герчлэн тархав, терүнднь инэж бичгэ.

МЕХИКО. «Уно мас уно» гидг мексикаск газет «М. Горбачев бюрократическ авторитаризмиг бурушажана» гидг статья барлв. «Советск Союзд шин революцин сальки үлажэнэ, —гиж газет бичжэнэ. — КПСС-ин һолагч принципсив, концепциг болн структурив терүл оддарулжах шин положеньс Горбачевин докладт бээнэ».

(ТАСС).

Каспийск районд «Каспиец» колхозд дамшлгта зайсч А. Г. Курочкин толлажах звено жилэс жилд зайс авсн-ньна зураһан давулж күцэжэнэ. Нидн жилин хавар зайс авлһна сорг экленэс авимөри сарин чилгч күртл эн звено нүрвн зүн тэвн центнер сэн чинртэ зайс Кок-тенгст барж авсмн.

Эн звено шамрар зайс авлһад һарад бас сэн күцэмжтэһэр кодлмшэн кесмн. Каспийск зайсна заводт кесг зүн центнер үнтэ продукц эдн орулж өгв. Зайс авлһна шин сорг эклтд Александр Геннадьевич Курочкин үүрмүдтэһэн хамдан ойнс, зайс бэрдһнэ зөрэвэ ясжэнэ, цуг халхин белдвр кежэнэ. Тенгэд ижилсн эмтэ зайс авлһнд һархдан бели бээнэ.

Е. РЕМЕННИК.

Барин туск закан ямаран болх?

Ним сурвр АПН-э корреспондент Юрий Канцельсон Деед Советын комитетмудин кодлмшч багин член юридическ наукын кандидат **Михаил ФЁДОТОВД** өгв, эн барин туск закана седвэр өгдджах проектиг үүлсн һурвн күүнэ нетнь. Эн проектинь парламент түрүн умшлһндынь дорнод, иргчдэн батлж авгдх барин туси закана официальн вариант гиж тоолсмн.

— Гражданмудт бийстнь эврэнь олнд зэнгллһнэ средствс бүрдэдг зөв өгхмн гисн положеня тускар хамгин икэр зүткэн һарчах бэдлтэ. Тана тооллврар, яһад ингжэхмб?

— Парламентд болсн күүндврин болн цуг улс дунд закана проектэр болжах күүндврин түрүн ашинь авад хэлэхлэ, мана орн-нутгт бас Мэрдюкмүд болн Шпрингермүд һарч ирвэгэ гиж зөрмснь зөжах бэдлтэ. Негл манад супертнгаптмуд уга кевтэ: эврэнь медлдэн теднэ зөвэр ик хүвнь бөржах государственн болн партин тускар келжэнэв. Эн монополь халхд онц гражданмуд күцц зөвтэһэр орхла, энь бүрт монополизмлэ ноолдхл зөн болх билэ. Иигж советск парламентарийсин ик зүнь тооллжана, эн тооллврын закана проектд үзүлжэнэ.

— Болв терүнд хойр статья альтернативн вариантта эсий?

— Э. Энь 6-ч болн 42-ч статьяс. 6-ч статьяд гражданмуд олнд зэнгллһнэ эврэнь средствс бүрдэж чаддг зөвин тускар келгджэнэ. Гражданмудт тиим зөв эс өгчэх альтернативн вариант (зүг организацс, негдлтс, кооперативс болн күч-нөлсч коллективс тиим зөв эдлх зөвтэ гисн вариант) СССР-ин улсин депутатнрин нег багин нери деерэс орулгдв, тер багдынь кен оржахнь олн эмтнд ода күртл медгджэхш. «Эврэ» газетмүд нуувчин экономикин үүлдчнрин һарт орад чигн бээхмн гиж тедн тооллжана. Газет һарһхар седхлэ, нуувчин экономикин үүлдчнр яһад чигн һарһх, кооперативд нийлэд чигн эврэнь газетэн һарһж чаджана.

— Танаһар тиигж зэх, сагдх үчр уга болхла, оппозин яһад һарчахмб?

— Би санжанав, кемр үлмэ угаһар бөдг олнд зэнгллһнэ средствс һарһдг зөв закаһар өгтхлэ, тедн бийнень үтэр болж өгшго гиж административн-команди систем зөжах бэдлтэ. Гражданинг дегд икэр зааж-зөрэ, болшго. Организацис болхла шахад засглал нам хамад чигч хуурч болхмн болжана. Минь энүнэс келтэ ик зүткэн һарчана. Тиигхлэри мартжана: мана орн-нутг һаран төвж батлсн Веиск харһлтын ашлгч документэ гражданмудт «ямаран чигн зэнглгч материалмуд авдг... болн тархадгэ зөв өгджэнэ. Тегэд, маниг веиск үгпэ күцэжэхш гиж бичэ бурушатха гихлэ, 6-ч статьян альтернативн вариантыг барин туск шин закаид орулад керг уга.

— Олнд зэнгллһнэ средствсин үүлдврт хажуһас кен чигн орлцх зөв уга гисэн 42-ч статьяд бас тер баг депутатнр альтернатив орулсна тускар юн гиж келх билэт?

— Минийэр болхла, энти зөвэр зөмшгтэ альтернатив. Үнэр келхлэ, энүнд принципиальн чинр зөвлж ноомин тускар зүткэн һарчана.

— Ямаран норм?

— Авторас бийэснь болн интервью өгчэх күүнэс нань кен чигн барлгджах текстиг зөвчлгхэ гиж негх зөв уга гисн норм. Цэлһэд келхлэ энүнь ним болжана: юуна тускэр, яһж бичхэн зуг газет эс гиж журнал бийнь медх зөвтэ.

— Эн норм барин органд ямаран чигн төрэр эврэнь хэлэцэн медүлхднь болн эн хэлэцэн харсхань нөкд болжах болжану?

— Э. Сүл жилмүдт олнд зэнгллһнэ мана средствс барин органмуд минь тиигж үүлдх зөвтэ гиж келу ланж келгэ, зүткэ, тер бийнь эн туст бөдл хүврөхш. Ода мана келжах норм заканд багтагдна, бөдл ондархмн.

— Альтернативн вариантд болхла энүнэ тускар юн гиж келгджэнэ?

— Терүнд нег бички кемр бөлнс эн зөвэл олнд зэнгллһнэ средствс үүдвсн, терүг һарһжах эмтнэ болн редакцин хоорнэн хамжлнэ олндгэ зөв уга гиж келх. Тиигхлэ, үлүгрнь, райони газетин редакцин кедлмшт партин райком чигн, улсин депутатнрин районэ Совет чигн, нам областин издательств чигн орлиж чадх болжана. Болв газетд бичгэ материалын туст даавр тедн даашго болжана — һанцхн редакцин даврла харһулгдх болжана, тиигчнэд терүнь редакцин товмертнь муухан хальдах, финансын халхар бас муухан хальдах болжана.

— Финансын тускар келхлэ, закана проектд нег положень бээх: кемр редакц күүнд му нер өгэд, моральн халхар терүнэ муухан хальдаси болхла, тер күн зөрһөр орад

тд материалын даннаһ нежчадхмн гиж. Энүнь юн болжахмб, зөвлөсна государственн тогтлһнур урадан йонлһн болжахмб, аль бийстнь зө таасглэх барин материалмудыг шахлһна шин эвэрһ болжахмб?

— Моральн халхар муухан халхасн тальдан материальн даншах зөвтэ гисн принцип чин гиж санжанав. Болв күн бүндасн төлөдэн һанцхн барин органд яһад ялла

Зөрһөн авсн хажһэ шидэвр, күүг йосн бишэр бэрсн, зөв

цагт цуг эн тоот күүг

нд ямаран ик зүнь муухан хальдадгиг бас ухалх кергтэлм. Тиигхлэ моральн халхар күүна муухан хальдасн төлөдэн материальн даншалһна туск нормиг, гражданск законодательствин Улд орулж батлад, терүг зөрһөн чигн, милицин чигн, администрацин чигн туст яһад ч олалж болх билэ? Болв депутатнр бодхла, моральн халхар муухан хальдасна даврынь һанцхн бар даах зөвтэ гижэнэ. Энүгэнь бидн хажһэ гиж тоолжанавидн. (АПН)

Ахр зэңгс

ЛЬВОВ. Эн жил «Киевсков» гидг производственн нинценэ кедлмшчр урадар болхла их удаһар амрч чадхми. Күч-келсэ коллективин советин шиидвэр преднриять эврэнь кедлмшчртэй 21 өдрэ амрлһ өгтэнэ, терүнэ мешнэ өгх боли бэй оруга орн-будг мөнгэр нежа болх болж нинэв. Энүгэ төлөвсмудын электронтехникэ трубис һарадг эн предприятин олз-орулһа нидесэс эн ним дьтэт эврэнь кедлмшчртэй өгдг болэ.

МУРМАНСК. Арктикин өөрх орн-нутгудын номтирин хаһлһн болв. Эн хаһлһн деер арктическ экосистем болн стратегическ политик хасслһна төр хаһлгдв. Нэмн орн-нутгин номтир Арктическ теңгсин ус поомышлена үлдлэр бүзрдэшгон болн эн нзэрт бөдг эмтнэ, үлүгрнь, СССР-ин болн Финляндин нзэрт бөдг саамн келн-хотн бөдг-жилэд хөрүлһна төлэ яһж зүткэхэн тускар күүндж, дамшлгари хүвалив.

БЫСТРОВК (Киргизск ССР). Эн района цутхлд болн өөр шидр бөдг селэнэ кест үлсин герт телефон оруллгав. Зүг АТС-ин күчнь өмнк кевэрн улдв. Телефон тавсн электротехническ завод ведомственн телефона стацнин зөрм тойгудыг эврэнь кедлмшчртэй өгв.

АКСАКОВО (Московск обл.). Энүнд таксомоторн предприятьмудин алчир түрүн болж таксистирин съездэ цугларв. Съездин кедлмшт шофермүд, машидин ясврин боли инженерн үүлс кедлдг улс, автопаркин администрацин алчир орлцв. Эн съезд деер эмт тетклһнэ культур, машидин ясвр өөдлүлһнэ болн шин машнз ирч нзрт олалхин түсн төрмүд халогдв.

ТБИЛИСИ. «Рионн» гидг лавк СССР-ин 50 жилэ нертэ нинценд сенгдв. Лавкд предприятин эврэнь кесн радиоприбормүд болн кооперативмүдин кесн гер ясльнд кергтэ болдг эд-тавр хуалгжана. Кооперативмудт материалмуд болн оборудовань завод өгнэ. «Рионн» гидг лавкд иргчдэн кооператормудын үйсн хүвц-хүнр хулдх санан бас бөэнэ.

(ТАСС-ин корр.).

Городовиковск районд аптекин кедлачир эмтнд күцц сэн тетнар кехэр арднь орж шунна. Эдн района цутхлг

— Городовиковск балһсна күчэлсчирт, нег үлү күч-келсэ болн дээнэ ветеранмудт эмчин бичж өгсн эминь тертнь кургж өгагнь сэн авъяст тохрж батрв. Аптекин кедлчир эмчирлэ хамдан гемтэ эмтнур одж, амаран эм тер күүнд кертэһинь бичж авч, тер дарунь белдж кургж өгнэ.

Эмтнэ эрүл-менд харһнд олн-зүсн эв-арһ олалси учрар района аптекин коллектив давсн жилэ зураһан давулж күцэв. Коллективд кергэн сэнэр күцдг эмтн ховр бнш бөэнэ. Тедэ түрүн зергләнд аптекин ветеранмуд Т. В. Барсукова, В. Э. Чуксина, бөһ наста фасовщиц М. Г. Плугова эдн йовна.

А. ЭРАТОВ.

ЗУРГТ: аптекин нүүрлгч кедлач М. Плугова.

Авторин цокси зург.

●«Хальмг үннд» барлгдсна мөрэр

«КЕН ДӨҢ БОЛХМБ?»

Ним нертэ статья туула сарин 10-д мана газетд барлгдла. Элст балһсна «Родина» кинотеатрт эмт тетклһнэ хэлхар болн репертуар тогталһна туст бөэх дүту-дундсин тускар умшачирин баг эн статьяд бичлэ. Шалһлтд «Родина» кинотеатрин директор П. Елисеева, профкомин ахлач Т. Цеденова болн күүкд улсин советин ахлач Р. Осичкина хэрү өгв. Балһсна талдан кинотеатрмудт мет, «Родина» кинотеатрт Хальмг АССР-ин киновидеонегдлт кинорынкд хулдж авсн фильмс үзүлгднэ. СССР-ин цуг һазрт үзүлх зөв авсн фильмс һарна.

СССР-ин Госкинод болн кинематографистирин нинценд бөэх репертуарыг бүртклһнэ комнссь фильмин прокатын төлэ зөв өгнэ, ямаран наста эмтнд терүнь үзүлгэх зөвтэһинь йилһнэ. Билетмүдин үн бас документтин ул деер тогтагдна. СССР-ин финансмудын министерствин, СССР-ин Госкинон болн ВЦСПС-ин бичгин немр бичмрэс нштэһэр терүнь кегдээ. 1988 жилин ноха сарин 1 шинд 07-47 1635 тойгтаһар тер һарһгдла.

«Родина» кинотеатрт сеансин өмнк кедлмш күцэгднэ. Үлгүрнь, художественн фильмсин премьермүд, кинофестивальмуд, артистирин туск күүндврмүд, кинопанорамс, киноклубмуд болн кинолекторийс бүрдэгднэ.

Болв эн керг-үүлврмүдин туст хэлэһэч сүл жилмүдт соньмелтан геежэнэ. Цаарандынь чигн тиим бөэдл хадһлгдхми гиж тоолжанавидн. Тиим бөэдл һанцхн мана республикд биш, болв хам-хошэ бөэх областьмудт чигн тогтсн бөэнэ. Тиим керг-үүлвр керго гижэһэд, эмтн ншкрлдэл, эн кергэн төгсэтн гиж хээкрлдэнэ. Болв бидн залһэчирлэ залһлда бэрхин төлэ кедлмшнн шин янз хээжэнэвидн. Хэлэһэчирин соньмсллнг алнетировать кеж медж авнавидн. Хэлэһэчирлэ күүндвр кенэвидн. Кинон кедлэчирин цээлһвр угаһар фильмин һол учр-утхин тускар медж авх гиж хэлэһэчир тоолжана. Олн зүсн зөвгллһнэс, цээлһвр өглһнэс эдн цудржана. Кинод эдн амрхар ирнэ гиж эмтнэ ик зүнь келнэ. Тегэд эн керг эдид харшлт учрахмн биш гиж эдн келнэ. Тегэд чигн 1989 жилд бидн керг-үүлдврмүдин тоот бөһрулаидн. Олна шулт дор орсн учрар тиим йовболшго. Өгэ цагин үнн тиим болжана, энүг нуухад чигн керг уга.

Кинотеатрт кен кедлжэнэ? «Родина» кинотеатрт һоллгдан эврэнь кергтэн седклэн өгдг неквртэ, сэн-сээхн эмтн кедлжэнэ. Теднэс кестнь кинод 10 һар жилдэн кедлжэнэ. Кинотеатрин кедлэчирин жалвнь болхла йир дора болжана — контролермүд 75, кассирмүд 80 арсли авна. Хамгин өндэн мергллтгэ киномеханикчир (1 категорин) — 100 арсли авна.

Жил нрвэс ветеранмудын то цөөкрэд йовна. Бөһчуд болхла мана тал ирхдэн ик дурта биш. Тедид шатьр өглһнд, күүкдинь садикд оруллһнд биди дөн болж чаджахшавидн. Жалавь чигн бөһ. Кек кедлмш болхла кинотеатрт дала. Хэлэһэчир чигн зэрмдэн зөңгэн һарһна.

Кинотеатрин кедлэчирин халхас чигн үүл даалһна инструкцс эвдлһнэ йовздлмуд бээнэ. Энүнэ төлэд эди ирлцигү

болшго, тернь даавр уга хэлэц гиж тоолжанавидн. Нег үлү статьяд эмтиг меклсн нег чигн йовдл заагджахш. Иосиднь болхла то-диг төрүц талдан бээдлнн тускар герчлжэнэ. 1989 жил «Родина» кинотеатрт 609 минһн күн ирв. Тер мет 1989 жил бичмр 5 һунал орж ирв. 1987 жилдэ дүцүлхлэ, энүнь 11 холванд бөһрв. Эи то-дигмүдиг амрар бүртклж болхмн билэ. Болв бичг бичсн авторнуд энүг кесн уга. Бичхэсн урд бүртклж хэлэх кергтэ. Тиигхлэ бүкл коллективин нери көндэгдшго билэ», — гиж хэрүл келгджэнэ.

РЕДАКЦАС. Бичсн эн хэрүд зуг эврэнь нерэн харсх санан нл үзгджэнэ. Зуг эмтнэ санаһар бээлһн — хамгин амр шиидвр болжана. Керг-үүлдвр белдж дала цаган үрэлго, специалистирнг, артистирнг дуудлго, эмтиг сурһмжллго бээхэр кен чигн седх. Бүкл өдртэн дөрвн-тавн сеанс үзүлчкэд, эмтиг орулад, һарһчкад бээһэд бээх. Болв цуг эмтн тнигж тоолжахшлм. Нег үлү ондарулһна цагт эмтнэ шунлт дора оржана гиж төрүц келж болшго. Эмтнэ шунлтыг зуг делгрүлх кергтэ. Тернь болхла амр биш. Эмтнэ зангнг, седклнг, санан-зовлнгнг медх кергтэлм. Тиим зовлнгд кинотеатрин кедлэчир оньган өгхэр бээхш. Һоллгчдан анад хэлэхлэ, һанцхн «Родина» кинотеатр биш, цуг кинотеатрмүд тнигж кедлжэнэ.

Кинотеатрт һундлан бичсн тавн бичг ирв. Тернь чигн бөһ биш. Һундлын то 11 холванд бөһрснь йир сэн, болв тиим һундл төрүц болх зөв уга. Тиигчкэд бичмр биш, болв амн үгэр кедү һундл келгднэ. Терүг кинотеатрин кедлэчир зааджахш. Тернь бөһ биш болжахнь зааллн угаһар медгджэнэ.

Кино ик күчтэ искусств. Күн болһнинг сурһмжллһна күчтэ эв-арһ болжана. Тегэд чигн энүнд Ленин һол оньган өгчэлэ. Энэр өэр чигн бидн эн искусствин күчнэ тускар мартлго, ямаран күүг тер сурһмжлжахнь хэлэх, терүнд нилчэн күргх зөвтэвидн.

МОСКВА. Виктор Шинкарецкнг москвичнр сээнэр медиэ. Эн асхн болһн телевизорар «Сэн-менд бээцхэнт, москвичнр!» гидг сонсхвр кенэ. Ода цагт бөэх хурц чинртэ олн зүсн социальн төрмүдэр эңүнэ кедг репортажмуд москвичнрт икэр таасгана.

Хотл балһсна эмтн тележурналистд нткллн медүлэд, һурвн сурһврин округар РСФСР-ин улсин депутатын кандидатд заав. Таганск территориальн округар эңүг Улан Кирсин болн Улан Хавсн сарин обществ. Загорьевск округар — «Сабурово» МЖК-н предприятьмүдин кедлэчир. 45-ч территориальн Профсоюзн округар — Эрэсэн бичкдүдин клиническ больницин кедлэчир заав.

ЗУРГТ: Виктор Шинкарецкий болн режиссерин ассистент Игорь Просветов дарани сонсхвр белджэнэ.

ТАСС-ин зург.

●Хулд-гүүлгənə төрмүд

ПАЙЩИКУД НЕКВР ТƏВЖƏНƏ

СЕЛƏН ҺАЗРМУДТ бəəрщжəх улсиг элвг хотхоолар, эд-таврар, емсх хувц-хунрар цаглань тетклһн — хулд-гүүлгənə кəдлəчнрин эркн төр.. Тер дотр эндрк мана орн-нутгт тогтсн күнд бəəдл, эн төрит күцəхд зөвəр му нилчəн күргжəнə. Болв кəдлмшт учрсн түрмшгиг диилəд, хулд-гүүлгənə кəдлəчнр цуг эв-арһан олзлад, дамшлтан өөдлүлəд, олн хулд кеһəчнрин неквр күцəхəр зүткцхəнə.

Эндүнə тускар шидр Баһ-Дөрвд селəнд болсн пайщикүдин хургт өргн күүндвр боля. Эн хург деер района потребительск обществин ахлач А. Т. Кривцов давсн 1989 жилин эргцд кеж күцəсн кəдлмшинь тускар тооцаһан өгв.

Давсн жилин эргцд мана коллектив хулд-гүүлгənə зураһан 104.9 процентд күцəв, зураһас давуһар 613 миңһн арслига эд-тавр хулдгдв. Кемржэн 1988 жил күн болһн 837 арслиға хулд кежəсн болхла, давсн жил эн то 982 арслнд күрч өсв. 300 миңһн арслəгə немр ору авгдв. Эврəн бийснь бийəн тетклгдн эмтн хот уудг энг өрəл сай арслига хотхол һарһж эмт тетив. Мана селəнд боля наадк эдл-ахус бүүрлсн селəдəр бəəх улс шин болһсн өдмгəр болн нань чигн оли зүсн кегдлмүдəр таєрхан уга тетклгднə.

Мана магазидт оли зүсн крупа, колбасн кегдамүд хулдгдна. Давсн жил «Культтовары» магазин эдлвт оруллгдв, эд-тавр бəəдг базин талһар өгнəвидн, эдн базд уга болад зəрм сармудт цаглань өгдхш. Мана организац болн совхозмудар бəəх сельпос кəлгн-күчəр татуһар тетклгдсн бəəнə. Элстəс, Волгоградас, Абганеровас ирсн ацаг түргəр зөөж авхд түрнəвидн. Цуг эдл-ахусин болн организацсин һардачир мана кəдлмшт дөнгəн күргхлə, теднə кəдлмшчриг кергтə тоотарнь тетклһн ясрхмн, — гиж ахлач А. Т. Кривцов үгэн чилəв.

— Мана Городовиковин нертə селəнд бəəх улсиг 6 магазин болн нег автомагазин тетклнə. Мана магазидт, базд ямаран эд-тавр бəəнə, теди цуглан бəəнə. Хулдачир болһн зурасан күцəцхəнə.

— Базас эд-тавр авсн цагт селəнүр авч ирдг машин уга болад ик‌əр түрнəвидн. Эн жилəс авн хуучи сельпон зокалар кəдлһнд оржанавидн. Тегəд манд контор бəəх ер дээ 1—2 машин керглдженэ, — гиж магазинə заведующ Т. В. Немчина келнə.

— Хулд-гүүлгənə кəдлəчнр гемтə-шалтгтə улсиг болн малын хошмудар бəəх малчриг цуг тоотар мүүһар авсн асфальтар бүркгдв, улан шүһү кəдлжəнə. Дəəнə болн күч-көлснə ветеранмудыг фондар ирсн эд-таврар тетклһнд икəр оньган өгнəвидн, эднд гиж шишлк магазин кəдлнə, неквриньь цаглань күцəхəр зүткнəвидн.

Болв тер бийнь хулд кеһəчнрин некврмүдиг цуттнь күцəж чадхшвидн. Ода күртл шикр, савц, порошокиг тетклнə. Эмнлһнд бəəх үлст сəн чинртə махн, үсн, тосн, зер-земш болн темсн керглгднə. Зəрмдəн му чинртə тежəл авч ирнə, зəрм өдрмүдт цаглаһан ирхш, тер дотр бичкдүдт кергтə тежəл бан болна. Эн тоот дутудундыг ясрулхин төлə шин һардвр зүткх зөвтə, — гиж района ах эмч Г. Н. Очирова келнə.

Селəнə хулд-гүүлгənə организац ору авхларн пайщикүдтəн түтəж өгх, зөвтə, һуч һар жил пайин тəвцəн бүклднь өгсн болвчн, оруһин мөнгəс хүвəн авад үгав, кергтə эд-тавр өгхш. Селəнд кегддг колбасан чинрнь дора болчкад, үнтə. Онц эздүдəс хулдəж авсн махна чинрнь сəн, терүнəс кегдсн колбасин чинрнь яһад дора болдгнь медгдхш, — гиж күч-көлснə ветеран, эмч Б. М. Гончарова келв,

— Урднь райпон медлд бөөһəд кəдлжəлəвидн, ода болхла рабкооп гиж маниг нерəдна. Ода бийəн мөнгəр теткхин кергт ик‌днь, бичкднь кинəнəр əрвлх зөвтəвидн, эн кергиг күцəхин төлə аца зөөдг машид керглгджəнə. Талын организацас авсн машид үнтə болна, тер төлəд эврə машидəр теткхиг суржанав, — гиж хулд-гүүлгənə ветеран, Красносельский рабкоопин ахлач Ф. С. Чаплын келв,

Эн хүргт ирсн делегатнрас 12 күн күүндвгт орлцв. «Красносельский» совхозин партийн организацин сегləтр үр С. М. Эрендженов райпотребсоюзин ахлач А. Т. Кривцовд, хургт орлцсн район Советин күцəгч комитетин ахлач Н. Н. Остриковд, КПСС-ин района комитетин негдгч сеглэтр А. Б. Шириповд рабкоопд ирсн японск магнитофонмуд, телевизормудтаһан боля французск һосд кенд хулдгдсинь нерəрнь заажж келж өгтн гисн сурврт, эднə кень чигн хəрү өгсн уга.

Хулд-гүүлгənə кəдлəчнрин кəдлмшт зарм дуту-дундс бəəдг болвчн эднə кəдлмшиг «дундын» гиж үнлв. Шинəс бүрдəгдсн райпотребсоюзин ахлачд А. Т. Кривцов дəкнəс шиидгдв.

БАДМИН Николай.

●Эрүл-менд харлһн

Түрүн хурһд авгдв

Сарпинск районə «Степной» совхозин малчнр сүрүгдəн болн отармудан бүрнбүтнəр үвлэүлжəнэ. Эн жил эдл-ахуд 6 миңһ һар бод мал болн 28500 хөн үвлэжэнэ. Эдниг малчнрин 38 бригəд хəлəжэнэ. Эднэ ик зунь хəлəжəх малаєн эн өдрмүдт нег чигн һару һарһжахш. Александр Павлович Лопатько нарджах нурвдгч фермин коллектив олнə малыг хамгин бəһ гисн һарутаһар үвлэүлжэнэ. Энд оли зүсн малын хотын бат көрн белдгдснэ, теегин идг чадмгар олэлгджахас иштə кəдлмш йовудта болв.

Нəəднр хəл хəлəжəх бригадмудын кəдлмш эн өдрмудт үлм ик‌джəнэ. Үвлин түрүн хурһд ах хөөч Степан Иванович Мучкаевин хошдеер авгдв. Эдл-ахун нəəдк хөөчнр чигн түрүн хурһд эклəд авчана.

— Мана совхоза ду сарин хойрдгч өрəлд нəəднр хөөдин цуг 16 бригадмудар төл авлһн эклхмн. Эртəр, үвлин сармудт авсн төл хаврин нөһөн өвснд түрүэр өсж махшна, зуни һəн халуг сəнэр даана, намртнь өөдəн чинүртəһэр эксснь салһгдна, — гиж директорин дарук Петр Валентинович Эрендженов келв.

Совхозин хөөчнр нидн жил производствд болн бийстəн бəəх эв-арһиг чадмгар олэлж кəдлсндан нəəднр 100 хөн болһнас дундлад 106 хурһ авла. Үлүгрнь, П. М. Митуевнн, С. Ф. Кравченкон, С. Б. Манджиевин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд нəəднр 100 хөн болһнас 120-д болн терүнəс олн хурһ авв. Эдн эн жил чигн элиг төл авх шиидвртəһэр кəдлжэнэ. Темдглсн бəəдл-жирһлд тохрахин төлə хөөчнр даавртa кемд сəн белдвр кев.

Х. УРАНОВ.

●МАНА ИНТЕРВЬЮ

Иргчиннь тускар ухалад

«Вознесеновский» совхозд, Целинн района наадк эдлахусар мет, давсн жилин күч-көлснə ашмуд дглж шинжлгджэнэ. Эн төрлə залһлдулж мана корреспондент совхозин директор Василий Иванович Пономаревла харһж күүндв.

Корреспондент: Василий Иванович, күч-көлеч коллективин кəдлмшин түрүн ашмудын тускаһ келж өгит?

Пономарев: Мана эдл-ахун коллектив сүл жилмүдин эргцд бəһ бишь орутаһар кəдлжəхиг онц темдглх кергтэ. Нидн жилиг чигн бидн сəнэр давувидн. Жилэ зураһар 1280 миңһн арслига ору авхин ормд бидн 2066, миңһн арслига ору авлавидн. Энүнд мана төрочнрин ик төвц бəəнэ. Эдн производствин көрнгиг болн нүүрлгч дамшлтыг чадмгар олэлж кəдлəндəн буудян зүүтэ культурмудын өөдэн үрһц авлһит теткв. Үлүгрнь, төрəнэ гектар болһнас дундлад 20 һар центнер буудя цокж авцхан.

Үлүгрнь, Николай Кочергин, Александр Соколовский, Николай Бабаков болн нань чигн маши залачнр миңһəд, күсдундур миңһəд тонн буудя токур зөөв. Эдл-ахуд цуг бийнь 14 миңһ шахү тонн буудя цокж авгдв. Энүнэс иштəһэр дөрвн миңһ һар тонн буудя государствд худлад, жилэ зураһан эдл-ахү темдтəһэр давулж күцəв. Энүнэс талдандан урднь авад бəəсн өрəн дашахин төлə орн-нутгин закрмүр 1700 тонн буудя йовулвидн. Бийэл сəн чинртə экəр болн буудян зүүтэ хотар тетквидн. Мана төрəчнр олна малын төлə шүрүн болн шимтэ хот белдлһнэ зураһан давулж күцəв. Услврин һазрин төрəчнр нег үлү сəнэр кəдлв. Тегəд чигн эдн района малын хот белдəчнр хоорнд делгрсн социалистическ дерлдэнэ нүүрт һарсмн. Үлүгрнь, услврин һазрин гектар болһнас дундлад 134 центнер хүүрэ өвсн, эс гиж 79.3 центнер малын хотын единиц белдгдв.

Корреспондент: Тана малчнр яһж кəдлв?

Пономарев: Кемр төрəчнр 1060 миңһн арслига ору авч ирсн болхла, малчнр 1006 миңһн арслига ору оруля. Эн күцəмж малас авдг эдлүушиг государствд худлдһна жилэ зура темдтəһэр давулж күцəгдснд, терүнэ эврэ үнинь кимдрулһэр бəһ бишь кəдлмш кеснд бəрдсмн. Үлүгрнь, 97 тонн нооснд цевр шөрүн хулдгдсн жилэ зура 12 тоннд давулж күцəгдв. Физическ чинүгүрэр нег центнер нооснд эврэ үн совхозд 683 арсли болв. Хулдгдсн нооснд үн болхла 900 һар арслнд күрв. Соэнэр кəдлсн коллективсин тоод Рамазан Халиковнч, Абубакар Нуховнч, Рабадан Магомедовнч болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд йовна. Эдн ноос кирһж авлһна зураһан давулж күцəсн деерэн нəəднр 100 хөн болһнас дундлад 100-110 хурһ авцхав. Цуг эдл-ахуһар авад тоолхла нəəднр 100 хөн болһнас дундлад 95 хурһн авгдв, эс гиж зураһар хəлəгджəснэс 10 хурһн икəр авгдсмн. Энүнэ ашт эдл-ахун хөөдин гүртм то 14 миңһ һар толһад өсв.

Нидн жил совхоз 500 һар тонн хөөнə болн үкрэ мах хүлдв. Эс гиж жилэ зура 40 тоннд давулж күцəгдв. Николай Ефимович Гайворонскин нарджах үснэ-товарн фермин коллектив сəэнэр кəдлв. Эдн 293 тонн үс сааж авад, эн зүсн эдл-үуш һарһлһна жилэ зураһан 142 процентд күцəв. Үснэ цехин кəдлəчнр хоорнд өөгэр делгрсн социалистическ дерлдэнэ нүүрт Нина Михайловна Гайворонская, Лидия Петровна Бессарабова, Галина Васильевна Чернова, Анна Ивановна Говорова болн нань чигн саальчнр һарв. Эдн саалин үкр болһнас дундлад 2400-2830 килограмм үс сааж авв. Эн үзмжиг цуг эдл-ахуһар авад хəлəхлə 2272 килограмм үсн сааж авгдв. Эс гиж 1988 жилиэр болхла саалин үкр болһнас 235 килограмм үсн икəр сааж авгдв. Тегəд чигн бидн Элистинск тосна заводур хойр миңһ һар тонн үс йовулад, жилэ зураһан 270 тоннд давулж күцəввидн.

Корреспондент: Василий Иванович, нидн жилин ашиньь дглжэх цагт, нарад бəəсн дуту-дундсиг сəэнэр үзжəдг болхит?

Пономарев: Чик. Илднь келхд, нарад бəəсн дутудундсйн то цен бишь. Болв хамгин түрүнд келхэр бəəхмб: малас авдг эдл-ууш государствд худлдһна жилэ зура яһад йовудтаһар күцəгдснэ тускар. Яһад гихлэ онц эдүдин дəццл эдл-ахусас бəһ бишь үс, мах болн нооснд худлдж авлавидн. Үлүгрнь, Вознесеновка поселкин бəəрн эмтн 385 тонн үс худлдв. Терүнэ ашт совхоз жилэ зураһан давулж күцəсмн. Эдлахуд үкр болһнас үс сааж авлһна кемжэн невчк өөдэн болвчн үс һарһлһна жилэ зураһан зүт 93 процентд күүввидн. Нооснд һарһлһна зура чигн күцəгдсн үтэ. Эдлахуд һарһжах үкрэ болн хөөнə махна эврэ үн өөдэн болв. Центнер үснэ үн зураһар 59 арслд болхин ормд 75 арслнд күрч үнтэрв. Бод малас төл бəһар авгджана. Үлүгрнь, 100 үкр болһнас дундлад 68 туһл авгдв.

Бəһ бишь дуту-дундс тэрэчнрин кəдлмшт чигн бəəнэ. Эдн хамгин түрүнд сəн чинртэ малын хот белдлһнд ик оньган өгх зөвтэ. Буудян зүүтэ болн малын хотын культурмүд хурахларн геедрлтин өмнəс нег мөсргч нюолда кех кергтэ. Ахрар келхд, мана тəрəчнр болн малчнр нарад бəəсн дутудундсиг уга кеһəд, эн жил үлм өөдэн күцəмжс бəрхин төлə эн өдрмүдт гүжрж кəдлжəнэ. Болв эндр хамгин нюолдчнь— олна малыг үвлəс бүри-бүтнəр авч һарлһн.

Корреспондент: Эн төрəгүт һарсн хөөн кедү мал эдлахуд бəəнэ, үвл ямарн бəəдлд давулгджана?

Пономарев: Цуг бийнь манад 2300 бод мал болн 33 миңһ һар хөн үвлэжəнэ. Эдниг малчрин 47 бригад хəлəжэнэ. Эднэ ик зунь үвлиг һару угаһар давулжахиг онц темдглх кергтэ. Үлүгрнь, Рабадан Магомедовнн, Гаджи Гарибановнн, Абдула Дакаевнн болн нань чигн ах хөөчнрин, ах үкрчнрин бригадмуд үвл эклснэс авч эн өдр күртл нег чигн һару һарһад, уга. Эдн белдсн хотыг чадмгар, олата-тустаһар олэлжана. Кемр тенгрин бəəдл сəн болхла, хөөчнр отармудан өрүн эртəс авн-асхн күртл тегт идшлүлна. Тееги идг сəн болсн үчраз хөдму бишəр цадна. Эдл-ахуд бəəх малын хот белдлг хойр цех эн өдрмүдт күш оллдлжана. Энд шаларн будан болн семру хот белдгдна. Цугин ашт малын чинь дорагшан оржахш. Тегəд чигн бидн һурвн миңһ шахү тонн үс өдр болһн Элстүр йовулжанавидн. Энүнь нидн жилин ирлцигү цагинəр болхла ик.

Корреспондент: Василий Иванович, эмтнэ жирһлин болн күч-көлснэ таалынь ясрулһар эдл-ахуд ямарн кəдлмш кегджана?

Пономарев: Эн төрлэ залһлдулж эдл-ахүн күч-көлсчнр 16-ч тойгта Вознесеновск суцһврин округар намаг улсин депутатнрин Целинн района Советин депутатын кандидата сунйсиг темдглх кергтэ. Эн өөдэн өткл.-Тегəд би депутат болн директор болəд эдл-ахүн экономикиг цаарандһь батлхин болн теүүнэ үл деер социальн-культурн төрмүд хаһллһнд ик оньган өгч үүлдхүв. Сүл жилмүдин эргцд бидн үснэ-товарн ферм деер малчин гер, хойрдгч бригад деер болхла, механизаторин гер тосхвидн. Эн тавн жилэ зуран дөрвн жилин эргцд совхозд һуч һар өрк-бүл шин бүүрэн йөрэв. Шин жилд йисн патьр эдлврт орулхвидн. Түрүлэд шин патьрчуд акх амтнэ тоод Сергей Александрович Богдановнн, Үлмж Чуляевич Санджиевнн, Николай Васильевич Василенкон, Геннадий Дмитриевич Ануфриенкон өрк-бүлмүд йовна. Эдн 1986-1987 жилмүдэс авн чеерүлт зогсжана. Гермүүлүүрэн тосхлэ седкхлэ тосхатын материалмүдүүтэ болад зовлн үүлдна. «Гер» гиңгүүлэгч бəəдлжирһлд тохрахин төлə цүүгинь кежанавидн.

Күүндвртэ бичлэ авсь

Х. УДРЮШЕВ.

Н. Лиджиевин цокси зург.

Зүүһəр хатхж эмнлһнə тус

Эмнлһнə ик‌ин ажлмүдыг ирүлхдə, эмнлгчдин ажлын нөхцлүүдиг сəнəкəрүүлхдə, эмнлгчдин ажлын хөлсиг өсгхдə, эмнлгчдэс ик‌ин анхарл тавдг. Эдн зөв. Харамсалтай, эмнлгчдэс ик‌ин анхарл тавдг гиснə, эмнлгчдэс ик‌ин шаардлгтай гиснə биш. Эмнлгчдэс ик‌ин шаардлгтай гиснə, эмнлгчдэс ик‌ин зүүһəр хатхдг гиснə. Эмнлгчдэс ик‌ин зүүһəр хатхдг

Зүүһәр хатхҗ эмнлһнә тус

үүдсн зүүһин терапийин әврһ өдгә цагт олн зүсн гем эмнлвкд өргөр олалгдна.

Аалм экн цага Китдин һазрт зүүһин терапий үүдсмн. Төөн төвлһәр (чжень-цзю терапий) болн зүүһәр хатхж эмтиг эмнлһнә дамшлтыг мана цага һалвин (әра) өмн Китдин эмчнр олалгдбсмн. «Беньшн» (чолуһар хатхх) —тер хол цагт зүүһин терапийиг нгж нередсмн. Тәмрит хәалдг арһ медәл ута цаг болсндан чолуһар хатхдг бнлә.

Мана цагин өмн IV—V зун жилнн алднд чолун зүүһин ормд тәмр зү олзллһнд орсмн. Кесг зун жилин эмтин шунмһа дамшлт цег болһниг анатомическ шинжәр хүваһад, цогц деер бәсн цег болһни тускар шишлң ном үүдәсмн. Тер өвәрц янзта жорин заавпар гем болһнгч эмхнн төлә күүнә цогцд шишлң цег бәәнә. Өдгә цага медрләр өргөр олалгддг 700 даву шунмһа цег 14 сувгудар (каналыцы) йилһрнә.

III-ч зун жилд төөн төвлһн болн хатхур (иглоукалывание) гидгнь медицинә нег энг болад, шишлң школмуд эклэд бүрдәлгдә. Улгурлхд, китд хаана өөгөд тиим школ бәәсмн. Һоллгдан тнигж эмнлһнә дамшлт үй үйәс, көвүһән эцнь дасхад окч болснь мөн.

«XI-ч зун жилд «Күрл мөнгн күүнә атласиг» Ван Вей-Де гидг номт ухалж һарһв. Эврән бийнь медлг бәәсн 600 цег терүнд орулсмн. Күүнә күрл мөнгн д кеһәд, терүн деер даранднь шунмһа цег бәәх ормсиг темдглэд, тер 14 сувгар эс гиж «жирһлвн татасар» хүваесмн. Улсин номар болхла тиим энг болһн онц эәртлә залһлдата. Күүнә һарт зурһан тиим сувг бәәнә: һурвн —альхн деер, дәкәд һурвнь —альхна нүрһн деер. Эн сувгуд хоорндан залһлдата. Зүркнә, оошгин болн перикардын сувгуд альхн деер бәәнә. Альхна нүрһн деер болхла гүзә болн нөвр (поджелудочная) бульчрха эмндг цег бәәнә.

Күүнә цогц эврәнь онц зоналар бәәдгиг кезәнк цага китд улсин эмчнр темдглж авсинь авлгч аврмжтә ажллһна аш гиж нередж болхмн. Оньган тусхаһад кәдлсн болн ажглсна ашт кезәнк кнтд эмчнр күүнә цогцин шишлң зокал медж авад, хатхур болн төөн төвлһнә эв-арһар ода цаг күртл эмтиг эмнә.

Чжен-цзютерапий Китдин межәт давад нарт делкәг эзлснь мөн. Эмтин түрүн хоша бәәх Азин орн-нутгудар —Японь, Монһл, Вьетнам, терүнә хөөн Европин орн-нутгудар тархагдсмн. Нер түүрсн Берлиоз көгжмчин көвүнь эмтни түрүнд Франца хатхуриг олзлад акупунктур гиж терүг нередв. Акупунктурин халхар нарт-делкән ассоциац бүрдәгдсмн.

Эмтиг эмнлһнә кезәнк эв-арһин түскар келхлә, эн халхар хатхур олз-туста болдгнь ил үзгднә Эмнлһнә оли зүсн эв-арһиг цагин болад эмтин сәнәр йилһж авад, хатхурин (акупунктурин) олзинь илдкв. Хорта нилчән тас күргдго, аллергическ гем үүдәго эмнлһнә эв-арһ өдр ирвәс оли больницет улм өргөр олзлгжана. Элст балһсна поликлиникд 15 жилин турш хатхурин кабинет көдлжәнә. Медрлин (нервн) системин оли зүсн гем эмнүллһнд хатхур йир туста болдгиг эн жилмудин дамшлт ил үзүлжәнә. Толһа өвдсн цагт, нөр әс күндг цагт, оли зүсн невралгий, неврит, радикулит гемәр гемтсн цагт хатхур күүнд деңгән күргнә.

Удан татлһта бронхит, ки давхцлһна бронхит, фарингит, ларингит болн ки авлһна нань чигн эркти өвчтә болсн цагт хатхурар эмнүлснә хөөн гем эдгж одва. Бронхин ки давхцлһн эклсн кемд гемиг хатхурар ахи таәлж болх. Аллергическ ринитәс көлтә көеж хавсдиг бас чигн нег хатхурар лһна. Сөөднь орндан норһчкдг бичкдүдиг, төтнәд келдг эмтиг зүүһәр эмиж болна.

Зүүһәр хатхлһнас му болдг эмтни төлә мана кабинетд шишлң аппаратмуд бәәнә. Лазерн толяр, электродулаһар болн вибрацар акупунктурин цегмудт эдн нилчән күргнә.

Л. ТАПКИН,
РСФСР-ын ачта эмч.

Һазадын ордудар

Чаушескун нөкднр засгла харһв

БУХАРЕСТ. ТАСС-ин корр. Д. Дьяков зәнглжәнә: «Чаушескула өөрхн бәәсн үрдк үүлдәчнр Т. Постелникуг, Э. Бобуг, И. Динкәг, М. Мәнескуг цергә трибунад насни туршартнь түүрмд суулһв, тедниә герин цуг өлгәдинь, зөөринь күцүдиь шаңгд авчкв. Орн-нутгин уголовн кодекст батлж авгдсн эн хамгин ик застгла телниг харһулсн деерәс, теднәс цергә цолынь болн граждаһск зөвинь авчкв.

Олн жилин туршарт Румыня ах партийн болн государственн һардврт ик үүлд бәәсн эң улс бүцәт кесн үлсиг өршәйгү үгаһар дарж, цус асхсндан гемшәгджәнә, гиж прокурор гемшәжәх үг келхләрн келв. Эдн генотидт орлцсн улс, яһад гихлә, цаажллһ кехмн гисн диктаториг хөрәд зогсаһад, тиим йовдлмуд һарһлго бәәж чадх бийсиь, диктаториг дөнив. Нигәд. үлгурнь. Тимишоарт эмнәсн хаһисн демонстрантнрин цогцинь шатах шиидвр авгахд Э. Бобу бас орлцсмн. И. Динкә Тимишоарт эмтнә босллһиг дархин төлә «патриотическ гвардин» 20 мнһн чледиг тингәрэн авч одллһнд нөкд болсмн. Т. Постелникү — дотр-лундын кергүдин үрдк министр — Тимишоарт болн Бухарестд цаажллһ кесн төләдән засгла харһулгдв. тингчкәд энтн бар сарин 21—22-т Бухарестд манифестацст орлцсн эмтиг бәрж авллһгд болн цокадгвдллһнд бийнь орлцсмн.

Сүл үгән келхләрн эн гемшәгджәх үлс гемән медв гемиңь төвж өгхиг сурв. И. Динкәһас нань цүһарн заарһин шиидвриг шинәс хәлэтхә гиж сүрж эрлһ орулж өгв.

ТАВН-ЗУРҺА күрсн наста бичкн көвүн Хаюйин шуугата нег уульнцин тал дүнднь зогсчкад, негл хажудан зогсжах күцожахла адлар көл-һарәя көндәһәд, дорд үзгин нооллана янзинь үзүлэд, оли зүсн ааль һарһад бәәнә. Кесг велосипедистнр эн көвүнә һарһжах ааль-дилиг үзәд, инәмсклэд, хажуһарнь гүүлгэд һарлдад бәәнә.

Хаюйд, тер мөт Вьетнамин наадк ик чигн, бичкн чигн балһсдт, селәдт иим бәәдл бас үзж болхмн. «Во» гиж нередгдг нооллаг нилх цагаси авн гишң эклж дасдг бичкн көвүн эс гиж күүкн вьетнамск өрк-бүл болһнд гишң олдхмн. Болв невчк өсхләрн эн бичкдүд тиигж олн эмтнд эврәнь «эрдмән» үзүлдгән уурна. Тер нооллана янзиг уульнцст бәәтхә, нам мастермүдин хоорнд. болжах дөрлдәнд тадн үзж чадшгот. Зуг хамгин билгтә баг сурһульчнрла багшин кежәх тренировкст теруг үзж болхмн, тренер болһн бәһ гихдэн лундлад 2—3 жилдән тедниә нег зүсн нооллда дасхна. Тренер бийнь арвн жилдән көдлнә. Нег үлү өөдән мергжлтә тер тренермүд заводт, учрежденьст әс гиж кеер тәрәнә көдлн бәәж сурһульчнрт эрдмн дасхна. Эднә күч-келснә үүлдврнь спорт ла төрүл залһлдата биш. Эдн нег халхарнь спортд «профессионалмуд» болдг болвчн, нег халхарнь «әврәсән дурарн» спортд үүлджәх эмтн болж һарчана.

Тиим нег тренер-сурһмжлачла би таньлдув. Энүнә нернь Хоанг Ким Суан Телг нурһта, төвн килограммас бәһар татдг цогцта тренер бичкдлә харһһ үүлнцл «эрлг-чөткрлә» харһхув гиһәд әәдг бәәж, болв бичкнәсн дасси эрдмәрн кесг жилд нооллад йовж, тингж әәдгән үүрч. Ода Суан тиим «эрлг-чөткрлә»нооллдх бәәтхә зун килограмм татдг хортила нооллдхдан белн. Тер төлөд эн бийән дангинд физическ белнәр бәрнә. өдр бо лһн тренировк кена. Суан Вьетнамин ар үзгт кезәнәс авн бәәсн намхонгшон гидг школд ода тренер болж кедлжәна.

Эн кооллан янзарн китдин цзолин гидг нооллалла әдл, кесг зун жилмүдин туршарт Китдин болн Вьетнамин бәкнр хоорнд эн нооллаһар дөрлдән боллг бәәсмн. Иирнлән 20—30 күн орлцдг тренировкд занятьсит эн бийнь кехш, энүнә ормд гисн сурһульчнр кенә. Энд дасхжах бичкдүднь долаһад наста, икчүднь: болхла хөрәд әәмшгтә, йовдл учрхла олллх эмтн болжана. «Во» гидг нооллаг Вьетнамд кедү күн дасж авчахинь ода келхд күчр. Яһдг болвчн зууһад минһн күн дасж авси бәәна. Нег үлү вьетнамцнр намхонгшон гидг китайск-вьетнамск школд, китайск шаолинь гидг школд әрдм дасж авси деерән, вьетнамск нянтам, тер мөт японск каратә, корейск тәквандо гидг болн нань чигн школмудт дасжана.

Сурһмжлач Хоанг Ким Суан

Вьетнамд, тер мөт Дорд үзгин наадк орн-нутгуд, һазадын болн дотр-дундын хортдас бийән харсхин төлә эмтн тиим дәәч искусств бичкнәсн дасж авдг бәәсмн Обшин болһнд, балһсна квартал болһнд көвүнь эцкәсн тер дәәч нооллана нуувч дасж авдг бәәсмн. Императорск әармин салдс болһнд тер әрдм әрк биш дасхгдг бәсмн. Цергә начальник болһн көлмшин халхар әәдлхәр седжахлә, эн әрдмәрн әрк биш шүүвр өгх эвтә бәәсмн. «Во» гидг нооллана шир зүсн янз оруасн хаадуд эн орн-нутгин түүжд бас бәәнә үлгүрнь XVIII зун жилд крестьянск тайшонмудын босллһна хөөн хан болсн Куанг Чунг биньдинь гидг школ тогтасмн.

1990 жилд би болн наадк школмудын цөн элчнр Советск Союзд одх зөвтәвидн, гиж Суан келв. Москвад, Ленинградт болн нань чигн балһедт эдн әрдмән үзүлхмн. Дорд үзгин дәәч искусствар советск эмтн соньмсж олар ирж халәх гиж эдн нәәлжәнә.

В. ЛАРИН,
ТАСС-ин корр.
Ханой.

Күн көдлмшән геехлә яахмб?

Одахн би нег будапештск профориентацин болн көдлмшин халхин бюрод одлав.

—Давсн жил көдлмш уга, һанцхн дөнгин мөнгәр бәәдг 600 шахү күн маднур юрв,— гиж бюрон ахлач Геза Балла келж өгв.

Венгрт көдлмш уга эмтнд дөн болдг сан одахн бүрдәгдв. Эн орн-нутгт экономическ кризисәс көлтә дала эмтн көдлмш уга үлдв. Тиим дөн энд давсн жил 10000 күн авсн бәәж. Тедн заагт кесгнь жил шахудан дөңгин мөнг авчана, зун күн болхла, өрәл жил давудан мөнг авчана. Болв тиим дөн негхн жил өггднә, цаашандань эмтн дөн авдгн уурна: тегәд эднә шүлүһар көдлмшт орх кертә болжана.

Эн дөнгин мөнг хуваж өгдг зокалнь иим түрүн зүрһан сард нег күн сүл көдлж йовсн көдлмшин жалкинь 50—70 процент авна. Дөкәд өрәл жил давсна хөөн мөнгәснь 10 процентнь хасгдна. Эн дөн һурвн жилин туршарт арвн нәмн сард көдлсн эмтнд күргдәһ. Сардан күн болһн дөрвн миңһн форинт авна, эн невчкн мөнгнь әрә эдлвртнь күрнә. Зарм үлснь энүнәс чигн бичкн мөнг авцхана.

—Ямарн эмтнд тана бюро нөкд болна? —гиж би Геза Баллаһас сурв.

—Тер маднас дөн авхар иржәх зүрһан зу шахү күн заагт хар көдлмш кедг эмтн ик зүнь эрдм-сурһульч үга үлс, көдлмшчнр чиновникүд болн ах сурһульта 200 күн бәәнә.

Дәкәд нег предприять хаадгн гиж бәәж-бәәжәһәд барт нарч ирнә. Эн жил тиим хаагдсн предприятьмудин тонь хойр дәкж икдх гиж тоолгджана. Тиигәд предприятьмуд хаагдахнь тана бюрон көдлмшт медглнү?— гиж би Геза Баллаһас сурв.

— Медглго, —гиж эн келв. —Юңгад гихлә, давсн жил мана бюрод өдр болһн 80 күн ирдг билә, ода болхла, нег өдр 114 күн ирнә. Теду күн эн жил өдр болһн маднас дөн авхар ирх гиж мади санжанавидн.

Эн орн-нутгин зәрм балһсдт болн областьмудт көдлмшин түст түүрү бәәдл тогтжна. Көдлмш уга болад, дөнгин мөнгәр бәәдг цуг улс заагас 36 процентнь Боршод болн Сабольч гидг областьмудт бәәнә гиж статистик үзүлжәнә. Металлургин цехтрмуд— Мишкольц болн Озд балһсд — производственн көвин хүврүллһнс көлтә, олз уга предприятьмуд хаагдснас көлтә цуһарһасн төрлж көдлмш уга бәәлһнә зовлнгла харһв. Эн балһсдын предприятьмудт дәкәд чигн көдлмшчнр көдлмш уга үлдх гиж сангдна.

Сабольч гидг селәнә эдлахун областьд ондан онц чинртә төрмүд бәәнә. Дөнгин мөнгәр бәәдг 1300 күн дундас һурвдгч хүвнь нүч күрәд уга наста үлс. Одахн энд эмтнд көдлмш олж өгдг центр бүрдәгдв. Эн цуг орн-нутгт эмтнә мергжлт өөдлүлдг, шин көдлг орм бүрдәдг түүрн болн һаншхн центр бола. Центрин көдлмшт эмт бас орлцулхар бәәнә.

Дәкәд жил эмтнд көдлмш олж өгдг центрин сан 147 сай форинт һарһсмн. Эн мөнгнә ик зунь шин көдлмшин орм бүрдәхин, көдлмшчнрин мергжлт өөдлүлхин болн шин эрдм дасххин төлә һарһгдсмн.

Шин эрдм дасхлһна курст йиг ик чинр өггднә, эмтнд көдлмш олж өгдг центр эн курсла бас залһлдата. Юңгад гихлә, курс чиләсн эмтнд центр бас көдлмш олж өгнә.

Дөн өрлһнә санд дәкәд нег пүнкт бәәнә — коммунальн көдлмш өөдлүлһн: шин хаалн тосхлһн, хаалһин ясврин көдлмш, уульнцс перрлһн болн нань чигн көдлмш эмтәр келгүллһн.

Одә орсн жилд көдлмш уга эмтнә төр ямаран болх? Көдлмш уга эмтнь улм ихдх, 50 мнһн күүнд күрх гиж сангдна.

—Мадн болхла ода нигж санжанавидн, мана нөкд болдг эмтнә тонь хойр-һурвн дәкж өсх, —гиж Геза Балла үгән төгсөв.

Галина ГЕРАСИМОВА,
АПН.
Будапешт.

Зүүһәр хатхҗ эмнлһнә тус

үүдсн зүүһин терапийин әврһ өдгә цагт олн зүсн гем эмнлһнә өргөр олалгдна.

Аалм экн цага Китдин һазрт зүүһин терапий үүдсмн. Төөн төвлһәр (чжень-цзю терапий) болн зүүһәр хатхж эмтиг эмнлһнә дамшлтыг мана цага һалвин (әра) өмн Китдин эмчнр олалгдбсмн. «Беньшн» (чолуһар хатхх) —тер хол цагт зүүһин терапийиг нгж нередсмн. Тәмрит хәалдг арһ медәл ута цаг болсндан чолуһар хатхдг бнлә.

Мана цагин өмн IV—V зун жилнн алднд чолун зүүһин ормд тәмр зү олзллһнд орсмн. Кесг зун жилин эмтни шунмһа дамшлт цег болһниг анатомическ шинжәр хүваһад, цогц деер бәсн цег болһни тускар шишлң ном үүдәсмн. Тер өвәрц янзта жорин заавпар гем болһнгч эмхнн төлә күүнә цогцд шишлң цег бәәнә. Өдгә цага медрләр өргөр олалгддг 700 даву шунмһа цег 14 сувгудар (каналыцы) йилһрнә.

III-ч зун жилд төөн төвлһн болн хатхур (иглоукалывание) гидгнь медицинә нег энг болад, шишлң школмуд эклэд бүрдәлгдә. Улгурлхд, китд хаана өөгөд тиим школ бәәсмн. Һоллгдан тнигж эмнлһнә дамшлт үй үйәс, көвүһән эцнь дасхад окч болснь мөн.

«XI-ч зун жилд «Күрл мөнгн күүнә атласиг» Ван Вей-Де гидг номт ухалж һарһв. Эврән бийнь медлг бәәсн 600 цег терүнд орулсмн. Күүнә күрл мөнгн д кеһәд, терүн деер даранднь шунмһа цег бәәх ормсиг темдглэд, тер 14 сувгар эс гиж «жирһлвн татасар» хүваесмн. Улсин номар болхла тиим энг болһн онц эәртлә залһлдата. Күүнә һарт зурһан тиим сувг бәәнә: һурвн —альхн деер, дәкәд һурвнь —альхна нүрһн деер. Эн сувгуд хоорндан залһлдата. Зүркнә, оошгин болн перикардын сувгуд альхн деер бәәнә. Альхна нүрһн деер болхла гүзә болн нөвр (поджелудочная) бульчрха эмндг цег бәәнә.

Күүнә цогц эврәнь онц зоналар бәәдгиг кезәнк цага китд улсин эмчнр темдглж авсинь авлгч аврмжтә ажллһна аш гиж нередж болхмн. Оньган тусхаһад көдлсн болн ажглсна ашт кезәнк кнтд эмчнр күүнә цогцин шишлң зокал медж авад, хатхур болн төөн төвлһнә эв-арһар ода цаг күртл эмтиг эмнә.

Чжен-цзютерапий Китдин межәт давад нарт делкәг эзлснь мөн. Эмтин түрүн хоша бәәх Азин орн-нутгудар —Японь, Монһл, Вьетнам, терүнә хөөн Европин орн-нутгудар тархагдсмн. Нер түүрсн Берлиоз көгжмчин көвүнь эмтни түрүнд Франца хатхуриг олзлад акупунктур гиж терүг нередв. Акупунктурин халхар нарт-делкән ассоциац бүрдәгдсмн.

Эмтиг эмнлһнә кезәнк эв-арһин түскар келхлә, эн халхар хатхур олз-туста болдгнь ил үзгднә Эмнлһнә оли зүсн эв-арһиг цагин болад эмтин сәнәр йилһж авад, хатхурин (акупунктурин) олзинь илдкв. Хорта нилчән тас күргдго, аллергическ гем үүдәго эмнлһнә эв-арһ өдр ирвәс оли больницет улм өргөр олзлгжана. Элст балһсна поликлиникд 15 жилин турш хатхурин кабинет көдлжәнә. Медрлин (нервн) системин оли зүсн гем эмнүллһнд хатхур йир туста болдгиг эн жилмудин дамшлт ил үзүлжәнә. Толһа өвдсн цагт, нөр әс күндг цагт, оли зүсн невралгий, неврит, радикулит гемәр гемтсн цагт хатхур күүнд деңгән күргнә.

Удан татлһта бронхит, ки давхцлһна бронхит, фарингит, ларингит болн ки авлһна нань чигн эркти өвчтә болсн цагт хатхурар эмнүлснә хөөн гем эдгж одва. Бронхин ки давхцлһн эклсн кемд гемиг хатхурар ахи таәлж болх. Аллергическ ринитәс көлтә көеж хавсдиг бас чигн нег хатхурар лһна. Сөөднь орндан норһчкдг бичкдүдиг, төтнәд келдг эмтиг зүүһәр эмиж болна.

Зүүһәр хатхлһнас му болдг эмтни төлә мана кабинетд шишлң аппаратмуд бәәнә. Лазерн толяр, электродулаһар болн вибрацар акупунктурин цегмудт эдн нилчән күргнә.

Л. ТАПКИН,
РСФСР-ын ачта эмч.

●Улсин фронтын элчнр келҗәнә

ДАЛА МЕТ ДӘӘВЛХЛӘ...

Мана республикд улсин фронт бүрдәгдҗәхин туск әәнг кесг әмтиг соньмсулв. Хальмг теегт чиги әмтнә серл болн шунал өсҗәхин тускар эн йовдл герчлҗәнә. Фронтын элчнрин болн бүрдәһәчнрин негнь —Петр Александрович ДАРВАЕВ, Филологическ номин кандидат, КГУ-н хальмг келнә ах багш. Энүг болн фронтын талдан чиги элчниг әндр ямаран төрмүд үүмүлҗәхин тускар бидн күүндвидн.

— Петр Александрович, Хальмгин улсин фронт тогтаалһа өмнә ямаран?

—Цуг Өрәсә дала мет дәәвлхлә, жирмәхә болсн хальмгуд чиги дәәвлв. Ондаруллһна күцәмүд эс күцәгдхлә яахв гижһәд, едгә цагин тодрха цагларта онц бәәдлиг ясрулхар бәәх әмтн харһад, нийлвд. Улсин фронт оурдәһ гиҗ шиидлавидн. Номтирин болн бичәчнрин ассоциац, «Хальмг тег», «Мемориал» тиг нийцәсин элчнр тер харһатд орлцла. Бас нег баг әмтн— тер тоод номтнр, кооператормуд, журналистнр — бас тиим шиидвр батлла. Тегәд билн дәкнәс цутлрад, нег устав болн программ ухалҗ һарһавидн.

Түрүн саамд, едгә цагт чиги мадниг гиичи биш. Мана фронтд орлцачнр әврнинь һол күүлмүдән, халашгн иилһх әәвтә болв. Тернь амр биш. Нег-негнәнь ухаг медж авхин төлә зүткәтә күүндвримүд һарна. Кесгтән тедн чилхш. Мана хүрүл хойр-һурвн част аль терүнәс үлү цагт болна. Зөрмнь мана фронтас һарад йовж одв. Наадксь мана үүлдриг дөңкҗәнә. Орс чоңжин һардач эцк Зосима хальмг әмтнә культурин төлә 1 миңһн арслң һарһх болв.

— Улсин фронтын күүлмүд ямаран?

— Күүлмүд дала. Маниг толһалҗах Коммуна партьд дөнгән күргж, муухинь ясад, сәәхинь дөңнад, бүдрхлань некә болад, мартсинь сергәһәд үүлдх кергтә болжана. Партьд дотр шинрх бәәдл һарад, шин хүүчн хойр сөрлцад бәәнә. Коммунистнрин ик зүүһин шүнәтьинь өөдлүлһит, коммунист болһна ухан-тоолврыг оныгтан авлһиг одахн партин ЦК-н пленум некҗәнә. Цагин неквр чиги тиим болжана. Эн кергт мана фронт чиги дөнгән күргх гиҗ санҗанав. Нег үлү талдан партьс бүрдәлһна арһин тускар пленумд бас келгдлә. Ондаруллһиг цаарандынь түргүлһнд, партйн милчиг өөдлүлһнд пленумин шиидврмүд перглҗәна. Эн кергт, демократир делгрүллһнд бидн дөң болхар бәәнәвидн.

Би университетин багшв. Мана республикин эрдм-сурһулин, культурин болн наукин йоста цутхлң эн болжана. Болв әврәнь төрмүдән йоста сән кевәр күцәхин төлә энүнд кесг тоот ода деерән тату болжана. Университетин материаль-техническ көрөнгин ,сән номтирин кадрмудын түст бас тиигж келҗ болжана. Библиотекин көрөнгг маднд зөвәр байжулх кергтә. Сән библиотек бәәхлә, нам университет чиги кергүга. Эсий? Студентнр әврән дегтрәс кергтә медрлиг авч чаджана.

Общежитьмүлин төр маллиг икәр үүмүлжәнә. Ода общежитьд 600 күн бәәнә. Үт-түрштан болхла 2500 күн общежитьд бәәх зөвтә билә. Тегәд кедү күн ода общежитьь кергләжхнь үг угаһар медгджәнә. Университетин 2-ч общежитиг авад хәлатн. Өмнь энд халун чиги, киитн чиги үсн бәәлә. Ода болхла киитнь чиги уга болжана. Университетин һардвр эн кергт оньган өгчахш. Кенд нәәлхмә? Һанцхн биидән нәәлх арһ бәәнә. Сән ухата, сән саната әмтн нийлвд, эн кергүдиг хәһлх зөвтә.

Астраханск областин медлд бәәх мана цуг райдыг мадниг миньһ ода әрк биш өгтн, гиҗ некҗәхшув. Миниһәр болхла, хүүвләд һанцхн Енотаевск райог өгв чиги сән болх билә. Яһад гихлә мадниг Ижлин көвәд өргнәр һарх кергтә. Тенд бәсн әмтн цутан ормдан үлдтха, теднит һазрасньө күн көөҗәхш. Ижлин көвәд бәәх Цаһан Амна промышленностиг тигхлә делгрүлж болхмн. Иргчдән эн йоста балһснд хүвәд бәәхмн.

Мана культурыг, экономикиг ялһнд эн кергбаһ биш нилчан күргх билә. Бидн, хальмгуд, әврән культуран, экономикән, бәәдл-жирһлән эс ясхла, ондан һарас сән күн ирж мадниг байжулшго. әврәнь зөвәрн хувалцшго. Бидн наадк келн-әмтнд шүрүлхх санан угавидн. Мадила хамдан келлтхә, бәәтха. Болв келн-әмтн гисн нерид бичә харш болтха.

—Ода республикд тогтсн бәәдлиг та яһж үнлжәнәт? Әмтн сержәнү?

—Сержәнә, болв икнкнь хүүчарн бәәнә. Бидн чиги әврәннь халхасн зәрмдән давад однавидн. Зүг дахн жилин дуусн дарггжасн әмтнд ода хойр-һурвн сарда гентхн серл оршго. Болв әмтн мадниг дөнкжәнә. Цаһан Амнд чиги би әмтнлә харһлав. Элстд чиги мана ухан-тоолвр чик гижәх әмтн бәәнә. Улсин фронт мана үхәнд төрсн юмн биш, цуг Өрәсәд болжах юмн эн болжана.

—Төрскн келән делгрүлхин төлә ю кехмб?

—Хальмг келнд государственн келнә статус өгхмн. Зүг түүнә өмн самоучительмүд, пластинкс, хальмг келнә сән учебникүд һарһх кергтә. Хальмг кел дасжах сурһульч болһнд магнитофо шаггас өнгәр өгч болжана. Төрскн келән дас, бичә март. Дәкәд жалв авдг болхларн мөнгинь хәрү өгчкхич гисн санатаһар тер кергүүлдриг күцәхмн гиҗ тоолжанав. Экәцкнр чиги күүкдтәһән хамдан дасж, төрскн келән меддг болхмн.

Эн кергт КГУ-д дутжах тоотынь өгч, терүг өөдмд тәвж, кадрмудынь сольж, өсҗж тетких кергтә. Школмудт лингафонн оборудовань төрскн кел дасліһна төлә һарһж өгхмн. Мана бичәчнр эн кергт икәр дөң болж чадх билә. Бичкдудин төлә ахр келврмүд, шог келврмүд чиги бичә кергтә.

Келн-әмтнә школмуд, түрүн саамд классмуд чиги болтха, кергтә болжана. Эдә төлә бас шишлн учебникүд бичхмн. Эн халхар мадниг түрүн деерән литовск, эстонск дамшлтас хамг сән тоотынь авх кергтә. Эн төрар хальмг келнә шишлн цутхлң тогтах кергтә гиҗ би селвг орулдав. Болв ода деерән әнүг икәр дөцнжәхш. Хальмг кел, цаук культур әнд делгрүлж болхмн билә. Мана республикин сангас терүнд мөнгн орх билә. Селәнә Советмүд чиги әврәнь дөргән күргж чадх билә. Талдан үлсин кел, эс гиҗ манад дасхгддго әврәнь төрскн келән дасхар бәәхлә, тер һарас багшиг дуудүлж болхмн билә.

Хальмгуд кезәнәс нааран әврәнь һазран күүнәс харулхж, хармидго билә, ишкә герин өөр тооси түүрвд бәәхлә, тернь байрта йовдл гиҗ келгджәлә, гивчир чини гертә орад һарад бәәдгин темдг терньө оньлә. Һазр гисньө дөдс маднд заясн юмн гиҗ мана өвк-эцкнр тоолдг билә, тегәд ямаран чиги келн-әмтнд мана һазр деер бәәх зөв өгчәнәвидн. Бидн тедид дөң болхвидн, зүг тедн чиги мадниг дөң болтха, мадниг сән седклән үзүлтхә.

Кезәнә манахс оньдин хөөнд йовдг билә. Дәкәд. Сиврин хөөн, тер авъяс тасрв. Хошт манахс олар кәдлдгән үүрв. Яһад гихлә әврәнь хөөдәп, малан бәрх арһ өггддго билә. Ода болхла бәәдл сольгджана. Тегәд чиги бәһчуд ода малд оржана. Нам зәрмстнь малд кедлх орм үга болжана. Тиим кевәр манад ода хөөчнд, малчин тоомер өсәд бәәнә. Терньө йир байрта йовдл болжана.

Болв мадниг ода селәнә әдл-үүшиг әд-бод кедг промышленность бәчм кевәр керглгджәнә. Франц нег тонн махнас 3 миңһн арслңга оруавна. Мана Хальмгт тер үзмж зүг долан зуухн арслң болжана. Тегәд эн халхар манад ямаран көрк бәәхинь тадн үзжәнәт.

Экологийин халхар манад чинвртә бәәдл тогтжана. Өөрхн иргчд мадниг энергин олн зүсн корһ олалдгиг дасж авх кергтә. Үлгүрнь, салькнаводородн станцс, нарна күчит олзлдгиг дасх кергтә. «Энергия» НПО-н анг Элстд тосххар бәәнә. Болв тернь Элстд кезг үга юмн гиж тоолжанав. Юңгад гихлә мадниг усна көрк күртжәхш. Тиим ик заводын төлә кедү усн кергглгдхмб? Хорта үлдлмүдынь альд хадһлгдхмб? Атомн электростанцин тускар бас тиигж келж болжана. Дәкәд болхла цуг ик гидг эн объектсиг яһад Элст деер тосхжахмб? Тер тана келҗәсн заводыг Цаһан Амнд тосхж чиги болжана, Ижлин көвәд тер зогсжана, усн күртх. Болә юн учрар эн объектиг эрк биш хотл балһснд тосххар бәәнә? Кенә олз тиим кевәр хәәгджахмб?

—Тана Нийцәнә үүлдвр ода батржану?

—Уга, батрад уга. Терүнә төлә бас чиги цаг кергглгдх. Лу сарин 10-д Хальмг улсин фронтын тоггагч конференц болв. Фронтын Совет конференц деер сүһгдв. Ода дееран мана фронт номтнриг, кодлмшчнриг, кооператормудыг, әмчнриг, багшнриг, журналистриг, юристнриг негдулжәнә. Цаг ирвәс әмтнә серл өсәд, мана фронтын үүлдвр улм өргжәд бәәх гиҗ тоолжанав. Одахн болсн партин Пленумин шиидврмүд әнүнд бат иңг өгчәнә.

— Хальмг университетд туслң хальмг келнә факультет бүрдәж болшгой? Манад һазадын келнә факультет бәәнәлм. Теднәс хальмг келн юуһарн дор болжахмб?

—Терүнә тускар би кесг дәкж келләв. Хальмг болн моңһл келнә, хальмг туужин нег факультет бүрдәх кергтә гисн селвг оруллав. Болв ода дееран эн кергормасн көңлржәхш. Мадил ах сурһулин төлә хальмг келнә цуг халхсар шишлн учебникүд күртжәхш, мергжлттә кадрмуд тату болжана. Шин учебникүдиг ода күн бичжәхш. Би әврән хальмг келнә халхар хойр дегтр бичләв, болн терүг барт һарһх зөв өгчахш. Тиигәд мана факультетин зәрм номтнр әврән чиги юм бичлго, талдан әмтнд чиги бичн юминь барт барлх зөв өглго бәәнә. Аштнь болхла цуг олна кергхашҗана.

Тиим факультет бүрдәхлә, хальмг келнә багшнрин белдврыг үзмжтәһәр ясрулболхмн билә. Ода дееран зәрм мана студентнр хальмг келнә халхар йир тату медрлтә болжана. Шишлң факультет тогтагдсн болхла, хальмг келнә болн литературин төлә үлм ик цаг өгч болхмн билә. Өөрхн иргчд хальмг келнә багшнр белдлһнә кемжәг кесг холванд өөдлүлх кергтә. Яһад гихлә келн-әмтнә школмудт олн зүсн предметмүдиг хальмг келәр дасхх өөдән мергжлттә специалистнр кергтә болх. Тиим белдврин цутхлңнь хальмг келнә болн туужин факультет болх билә.

Факультетин номтнрин болн студентнрин нилчәр талдан чиги кесг төрмүд хәлҗ болхмн билә. Мана орнутгин талдан университетмүд, Моңһлын университет эн шишлң факультет бүрдәлһнд дөң болх билә. Орс келнә специалистнр болхла манад дала. Зүг орс кел болн литератур дасжах шишлң әәг манад бәәнә. Эдна һарһжах специалистнр республикүдин школмудын төлә кемжәнәс үлү болжана.

Күүндвр кесн
ТУРВӘН Һуна.

●«Хальмг үнниг»—өрк-бүл болһнд

Сүл цагин эргцд мана республикд, цуг орн-нутгар мет, төрски келнд ик оньг өггджәнә. Хальмгуд төрски келәрн күүндлгән уурад, келән мартжахнь һүндлтә йовдв болж һарчана. Ода баһчуд бәәтхә, нам медәтә боли дүвдын наста әмтн мел орсар келхләрн һавшун болж одв. Зөрмнь зөрц хальмгар сурсн бийнь орсар хәрү өгна. Тегәд дорас өсҗәх баһчудт боли ачиртан ямаран үлгүр үзүлжәх әмтн болжанавидн? Өдгә цагт арһ бәәсн хөөн мел хальмгар күүндҗәх кергтә. Тиигсәр бидн орс келиг мартшговидн.

Хальмг келиг, литературиг, культуриг боли искусствиг, билгәрдмиг боли авъяс-мудыг тархалһар, сурһлһар боли сурмжллһар «Хальмг үнн» газет темдгтә кедлмш кежәнә. Тегәд чиги сүл жилмүдиә әргцд хальмг келәр һарчах газетни то өсәд йовна. Үлгүрнь, Городовиковск районд 1985, 1986 жилмүдт иралцгүһөр 99 болн 119 «Хальмг үнн» газет бичүлж авчасн болхла, эн 1990 жилд 320 газет бичүлж авсн бәәнә. Болв районд хамгин олн газет бичүлж авснь «Южный» совхозин хальмгуд. Эдн ут-тоодан 150 һар экземпляр «Хальмг үнн» газет бичүлж авв.

«Хальмг үнн» газетиг олн дунд тархалһар «Южный» совхозин һүрвдгч әәгин тооч Светлана Алексеевна Бурчугинова болн залһлдана әәгин почтальонк Лидия Борисовна Моджикова темдгтә кедлмш кев. Мана газетиг жил болһн бичүлж авдг, дурлж умшдг әмтнә тоод коммунист. Терскән харсгч Алдр дәәнә ветеран Борис Алексеевич Салынов, негдгч әәгин үрһмлын цехин бригадир. Социалистическ Күч-келснә Герой, коммунист Сергей Күгультинович Чүрюмов, һүрвдгч әәгин малч, коммунист Николай Иванович Буджалов, негдгч әәгин һаһан фермин үрч Манца Басанович Нудинов боля нань чиги әмтн йовна.

ЧОЙНГА Сергә,
мана корр.

ЗҮРГТ: әдл-ахүн һүрвдгч әәгин библиотекин заведующ Н. Н. Буджалова, умшачнр Т. Н. Буджалова боля Г. А. Левченко төрски келнә төрәр күүндвр кежәх кем.

А. Эрдниевин цокен зүрг.

Спортивн таавр

9-ч тиражин программ
(Моһа сарин 3-4)

Шайбта хоккейәр СССР-ин чемпионат. Ах лиг

Моһа сарин 3 (бөмбә өдр)

1. «Крылья Советов» (Москва) — «Динамо» (Москва)
2. «Динамо» (Рига) — «Торпедо» (Горький)
3. «Химик» (Воскресенск) — «Спартак» (Москва)
4. «Динамо» (Минск) — «Торпедо» (Ярославль)

Гандболар залу улсин командс дунд парт делкән чемпионат.

5. Венгрь — Швец
6. Өмн үзгин Корей — Чехословак
7. СССР — ГДР

Футболар Италин чемпионат

Моһа сарин 4 (нарн өдр)

8. «Лацио» (Рим) — «Интер» (Милан)
9. «Самп дория» (Генуя) — «Ювентус» (Турин)
10. «Верона» (Верона) — «Удинезе» (Удине)

Футболар Испаня чемпионат

Моһа сарин 4 (нарн өдр)

11. «Севилья» (Севилья) — «Реал» (Мадрид)
12. «Малага» (Малага) — «Атлетик» (Бильбао)

Футболар СССР-ин чемпионат. Ах лиг

Моһа сарин 4 (нарн өдр)

13. ЦСКА — «Шахтер» (Донецк)

Оньган өгтн: 7-ч тиражд футболар Итальд болх парт делкән чемпионатд өөгүр йовх хойр путевк боли путевк авх дервн кайдиагт йилһгдхмн.

(ТАСС)

МАНА ЭЛИСТА- РЕСПУБЛИКӘР

Суһульчнр дөрлдв

Юстинск района суһульчнр дунд мини-футболар марһан болв. Татал селәнә культурин спортивн залд бәһ классмудын бичкн спортсменмүд хооридан дөрлдв. Цуг районас эн марһанд 8 команд ирв. Зуг Өрдниевск дунднй

Бичкдудт—түүль

БАРС, ЧОН, АРАТ, ТЕМӘН ДӨРВН

Кезәнә бәәж, барс, чон, арат, темән ахдү дөрвн бәәж. Үвл болад, идгг хот хәтәрдәд ирна.

— Геси өлсәд бәәв, хот олтл чилл авх, төрлһтәһәр негән итхмн билә, — гиж арат наадкстан келжәнә.

— Наадн уга, арат, чамаг алый, — гиж барс чон хойр келжәцхәнә. — Намаг адлтади амсур кехәс, цадш угалмт. Түүнә орчлтә «күүндән» бичкн күүкдәс генн үг күн келдв. Седкл уга юмнд семжн бас бәәдв?» — гиж арат келжәнә. «Тиим чиги болата», — гиж барс ухалжана. Дәкәд бүрткжәһәд: «Цаһан махнь яһла?» — гижәнә. Тингхлянь чон арат тал хәлажәнә.

— Хәлә, хәлә, бийнь идчкад, намаг бәрхар седжахнь, — гиж арат келжәнә. — Кишгә хүлзн, — гиһәд барс чонид һарһад

— Ай, чон, чи ода чиги генич. Ухан уга юмнд, ужрха бас бәәдв? — гихгов.

— Тиим чиги билтәл, — гиж чон санжана. Дәкәд невчк өвчжәһәд, арат семжинь авад идәд оркна.

— Яһлав, арат, семжинь юңгад идчквч? Барс бүрткхләрн маниг цокж алхгов.

— Яһсн генн юмбч? Серл уга юмнд семжн бас бәәдв? — гихгов.

Редактор
А. Б. АЛЬДАЕВ

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). Жизнь династии. Эхлэнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Помилуй и прости.** Эхлэнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00.

«ДЖАНГАР». Москв. Эхлэнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». Рашн. Эхлэнь: 16.00, 18.00, 20.00.

рех гиҥ санҗанав. Иим үүлдэн партис бүрдәлһнә ариһин түскар пленумд бас келгдә. Ондаруллһиг цаазранаһ түргдуллһнд, партин ниличиг өөдуллһнд пленумин шиидвармуд цергләнә. Эн кергт, демократиг делгруллһнд биди дең болхар бәәнавидн.

күн иҥж мадниг байжуллго, эврәнһ әәврәрн хувалцшго. Биидн наадк келиәмтнд шүрулкх санан үгавидн. Мадла хамдан көллтхә. бәәтхә. Боля келиәмтн гисн нернд бичә харш болтха.

—Ода республикд тогтсн

болхмн билә.

Хальмгуд кезәнәс нааран әврәнһ һаврн күүнәс харулҗх, хармидго билә, ишкә герйн өөр тооси бүргад бәәхлә, терһ байрта йовдл гиж келгджәлә, гиичир чиин гекөр гиҥ санҗанав. Иим үүлдэн

Хальмгуд кезәнәс нааран әврәнһ һаврн күүнәс харулҗх, хармидго билә, ишкә герйн өөр тооси бүргад бәәхлә, терһ байрта йовдл гиж келгджәлә, гиичир чиин гекөр гиҥ санҗанав. Иим үүлдэн

Бичкдүдт—түүль

Редактор
А. Б. АЛЬДАЕВ

БАРС, ЧОҢ, АРАТ, ТЕМӘН ДӨРВН

Кезәнә бәәж, барс, чоң, арат, темән ахдү дөрвн бәәж. Үвл болад, иддг хот хәтәрдәд ирнә.

— Гесн өлсәд бәәв, хот олтл чидл авх, төрлһтәһәр негән итхмн билә, — гиж арат наадкстан келжәнә.

— Наадн уга, арат, чамаг алый, — гиж барс чоң хойр келжәцхәнә. — Намаг алж тадн амсур кехәс, цадш угалмт. Түүнә ормд баратаһарнь темәг алхмн, күртәмжтә болх: хөөтн хавртан долан ботхар төрлһ босххгов, — гиж арат келжәнә.

— Тиим болхла, буру гижәхшв, — гиж темән келжәнә. Тиигхләнь барс чоң хойр теман тал хәләлдв.

— Буру гижәхшв, төрлһтәһәр алтн, — гиж темән дәкәд нег давтв. Тегәд темәг алцхана.

Барс деес авад түләнд одв. Ардиь үлдсн чоң арат хойр, темәһән өвчлдж бәәцхәнә. Зөвәр өвчжәһәд, арат ужрхаһинь авад идәд оркна.

— Арат, ужрхаһинь юңгад идвч? Барс бүрткхләрн маниг алхгов, — гиж чоң келв.

— Ай, чоң, чи ода чиги геннч. Ухан уга юмнд, ужрха бас бәәдв? — гихгов.

— Тиим чиги билтәл, — гиж чоң санжана. Дәкәд невчк өвчжәһәд, арат семжинь авад идәд оркна.

— Яһлав, арат, семжинь юңгад идчквч? Барс бүрткхләрн маниг цокж алхгов.

— Яһсн гиҥ юмбч? Серл уга юмнд семжн бас бәәдв? — гихгов.

— Тиим чиги билтәл, — гиж чоң санжана. Дәкәд невчк бәәжәһәд, арат цаһан махинь авад идчкнә: «Яһлав, арат, цаһан махинь юңгад идчквч. Барсд юн гиж келхв», — гиж чоң келжәнә. «Чи идсн бишч, би идсн бәәнәлм. Цаһан махн яһв гисн цагт, чи нан тал хәләһәд орк». Эдниг темәһән өвчәд чиләлһилә, түләнд одсн барс ирнә.

«Цуһар бүри-бүтн бәәну?» — гиж барс суржана. «Бәәнә, бәәнә», — гиж чоң келжәнә. Барс махан бүрткж йовад «Ужрхань яһла?» — гижәнә. Тиигхләнь арат: «Ухан уга юмнд ужрха бас бәәдв?» — гинә. — «Тиим чиги боллта», — гиж барс ухалжана. Дәкәд бүрткж йовад: «Семжнь яһла?», — гижәнә. «Пуф, барс, иим ик ухата, чидлтә «күүндән» бичкн күүкдәс гени үг күн келдв. Седкл уга юмнд семжн бас бәәдв?» — гиж арат келжәнә. «Тиим чиги боллта», — гиж барс ухалжана. Дәкәд бүрткжәһәд: «Цаһан махнь яһла?» — гижәнә. Тиигхләнь чоң арат тал хәләжәнә.

— Хәлә, хәлә, бийнь идчкәд, намаг бәрхәр седжәхнь, — гиж арат келжәнә. — Кишго хуллч, — гиһәд барс чониг һарһад көөнә. Тер хоорнд арат темәнәннь махиг талдан һазрт зөөһәд бултулчкна. Уурлсн барс, чонан алчкад, гүүһәл аашна.

—.Яһлав, барс, адһхм билә. Мини махн деер иигж нооллжах улс, түрүн ноһанла төрлһтәһәр босхх билят гиһәд темән уурлад һазрт орж одв, Сүүлнь бултаһа бәәнә. Танла әдл чидлтә «күн» һарһад авад оркхмн? — гиж арат хәәкржәнә. Энүгинь сонссн барс әрә булчксн сүүлиг шүрүһәрн ирәд татхларн, гедргән унад, нуһрсан таслад үкәд одна.

«Ахирән» мекләд, авч үлдсн махан идәд, цаг зуур цатхлң бәәсн аратд, бас нег мекинь һартнь бәрүлх нөкд учрх зөвтә. Худл, мек хойрт кезәд чиги сән нөкд угань лавта.

Школьникүд дипломатмуд болна

Бичкдүдин дипломатин цутхлң нидн жил Москвад үүдлә. Энүнд бичкдүдин темдгтә бичәч Юрий Яковлевиг болн американск Саманта Смит күүкнә ач-тус бәәнә.

«Эвин бичкн элч». Иигж Самантаг цуглһасьнь түрүлж американцнр бийсиь нерәдсмн. Саманта мана орн-нутгт ирлә, газетмудт бичлә, телевизорар үг келлә, орсмуд мана сангрла әдл ик әәмшгтә улс биш, эдитн бас төвкүн бәәхәр седжәнә, гиж эн келдг билә. Энүнд иткдг чиги, иткдго чиги билә. Зөрмсиь энүнә кежүцәжәх үүллдвриинь таасад дөнидг, наадкснь болхла терүнә тускар нуувчар бичәд авад бәәдг бәәсмн. Тегәд Саманта авиационн зеткрлә харһад өөгрхлә, энтн хара зөңгдән гиж үксн уга, самолет хамхрдгар кечксн болх гисн тоолвр чиги бәәсмн. (Тиигж санжасньь хажһр болж һарв).

Саманта Смит арвхн һурвн жил орчлң деер бәәв. Сайад көвүд болн күүкд терүг өөгрхлә ик гидгәр һундв, зовв.

—Иим дада бичүд ирх гиж би нам санжасн уга билә, —гиж Самантаг өөгрснә хөөн терүнә ахр болв чиги ончта сәәхн жирһлин тускар дегтр бичсн Ю. Яковлев келна.— Тер бичүдинь яахан медж ядад бәәв. Тер бичүд әмтнд сән нилчән күргдгәр яһж кехмб? — гиж би санв .Тиигчкәл бичкдүдин ик зунь, Саманта әмд бәәх кевтә, бичүдтән терүнд әврәнһь кергиннь тускар келәд, байр-һундлан келж бичәд, зөвчлдг билә.

Түрүләд Ю. Яковлев олн зүсн орн-нутгудин бичкдүдиг хамцулж өөрдулхин төлә, негнегнүрн одлһ бүрдәхин тускар «Саманта» гидг проект бүрдәх саната бәәлә. Хөөннь эн идейнь өсәд-өргәд йовж, иилн әвәр бәәлһиг харслһна Советск комитетд Саманта Смитин нертә бичкдүдин дипломатин Цутхлң бүрдәгдв.

Түрүл 40 советск школьникүд США-д әврәннь насна көвүд-күүкдүр. Саманта бәәсн Мэн штатур, одв. Американск 40 көвүд-күүкд болхла зунаһа Кавказд, Хар тенгсин көвәд амрв. Терүнә хөөн эн хойр делеган Москвад әвәр бәәлһиг харслһна Советск комитетд харһв.

Саманта Смитин нертә бичкдүдин дипломатин Цутхлигин үүлдврин ач-тусиь ямарамб?

Бичкдүдиг һардлг бөдүн улс кезәд чиги дотран нуувчта, кезәд чиги эднд әврәннь күпл бәәдг болх гиж санжанав. Бичкдүдиг бийсиньь, бөдүн улс угаһар онц цутлулсн болхны Бичкдүдин дипломатин Цутхлң теднг тиигж цутлулж хураж авч чаджана. Түрүн экнәсн авн эн цутхлң идеологическ күпл уга, һаншн «политическ линийтә» —олн зүсн орн-нутгудын бичкдүдиг хоорндань өөрдулж танылдулж үз-иниг кех күцлтә организһац гиж бүрдәгдсмн. Күүкд хоорндан негнегән йир түргәр медәд авчкна.

Цутхлң юн мәнгәр бәәнә? Эн цутхлң әвәр бәәлһиг харслһна Советск комитетд бәәж үүлджәнә гиһәд би келчклә. Энүнд кергтә мөнг әвн Советск сан өгнә.

Бичкдүдин дипломатин Цутхлнд кен орж чадхмб? Һаншн бөдүн улс биш. бичкн күүкд бас әвәр бәәлһиг харсх зөвтә гиж санжах цуг бичкдүд энүнд орж чадхмн. Зуг дегтрмүд икәр умшх, олн зүсн юмар соньмсх, сән медвртә болх, һазадын орна кел медх кергтә.

Иим көвүд-күүкд манад дала бәәж. Мана зәрм бичкн дипломатмуд нам артистлә әдл әрдмтә, кичәд чаджна. әвр сәәнәр дуулна, биилнә. Энинь, үлгүрнь, Катя Лычева болн Миша Соколов. Эдн хоюрн московск школьникүд.

Нутхлагд орг зәрм бичкдүд художественн литератур сәәнәр медна. тер тәләдән газетмүдт статьяс сәәнәр бичнә, энүгинь «Пионерская правда» газетин редакц медна. Тегәд ода эн көвүд болн күүкд —эн газетин бичкдүдин редакцин члед болв.

Ода мана планет деер бәәдл невчк ясрв. Хөөтк жилмүд давж одсн жилмүдәс сән болхий аль угай? Сән болхин төлә политикүд, дипломатмуд ,государственн үүлдачәр шүүгтә-аутката бәәдлд өслго, экиинь үүтгас авн кен-негән күналдгиг, негнегнәнь зовлң-жирһлинь медгиг, нег-негндән зовдгиг, нег-негндән нөкд болж бәәдгиг дәсж авх зөвтә. Саманта Смитин нертә бичкдүдин дипломатин Цутхлн эн кергт әврәннь, болм дүүгә төвцән орулх гиж сангдна.

В. КОРОЛЬ.
(АПН).

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). Жизнна династия. Эхлцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичик зал). **Помилуй и прости.** Эхлцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00.

«ДЖАНГАР». Маски. Эхлцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». Разиня. Эхлцнь: 16.00, 18.00, 20.00.

Умшачнр оньган өгтн!

«Иньг» гидг өрөвч седклин телеэстафет

Күндтә телехәләһачнр!

Хальмг телеүзгдлр лу сарин 18-с авн 23 күртл өрөвч седклин «Иньг» гидг эстафет кегдәнә.

Энүг бүрдәжәхнь: Хальмг АССР-ин Гостелерадио, республикаиск бичкдүдин Сан, Хальмг АССР-ин культурин Министерств, дотр-дундын кергүдин Министерств. Хальмг АССР-ин бичәчнрин ницин. госфилармонь, партин Элст балһсна комитет, балһсна Советин күцәч комитет, республикаиск бичкдүдин больниц, облсовпроф. Хальмг АССР-ин зурачнрин Ницанә- болн ВЛКСМ-ин танһчин комитет.

Үнн, цаһан седкләс кегджәх эн кергүүлдврин һол күслнь — өөчн бичкдүдин, өөчн-шалтгта күүкд-көвүдин туск килмж һарһлһн, республикаиск бичкдүдин Санд мөнг цуглуллһн.

Лу сарин 18-с авн 23 күртл — зурһан хонгин туршарт бәәрн телеүзгдлр үзүлгдх сонсхврмүд өөчн бичкдүдин болн нилхдин гермүдин, интернатмудын бәәх шиилн школмудын бәәдлтә таныддулхмн.

Өр-өвч седклтә әмтн үр бичкдүт денгән күртх үзүүр дуудвр кежәнавидн, бичкдүдин Санд тәвцән орултн.

Республикаиск бичкдүдин санглн то — 707601.

Зар

Балһсна үкәриг хаачксн учрар ода Элст — Вознесеновк автомобильн хаалһнд 3-ч километрт балһсна өөмдорд захд үкәрин шин бәәрн һарһгдв.

Цуг суврмүдар 2-77-69, 2-74-41 телефонар жиңүләд хәрү авч болхмн.

Умшачнрин сурврар

Эд-тавриг магазинд аль организацд хулдхмб?

Иим сурвр бидн мана республикин хулд-гүүлгәнә министрин дарук Вера Ивановна Чекановад өгүвидн.

—Эн сурврт бидн ода деерән дигтә хәрү өгч чаджахшвидн. Яһад гихлә, балһсна Советин күцәч комитет эн териг шиидх әәвтә. Кезә тер шиидвр батлгдхнь меджәхшвидн. Манад ирсн зөңгәр балһсна күцәч комитетин шиидвр, хулд кеһачнрин тоолвр бәрт барлгдхмн. Аштнь олна нилчәр нег тодрха ашлвр батлгдх. Тегәд бидн организацсар эс гиж магазидт эдтавр хулддг болхвидн.

— Кенә селвгәр эд-тавриг организацст хулддг болв?

— Балһсна бәәрн әмтнә. Икәр керглгддг эд-тавриг талдан һазрас ирсн әмтн хулдж авчана гиж эдн келжәна. Тернь чик. Ставропольск крайд, үлгүрнь, визитн карточкс орулв. Энүгәр крайд бәәх әмтн хулд кеж чаджана. Талын әмтн болхла лавкстюм авч чадшго. Тегәд бидн чиги организацсар хулддлһиг бүрдәлавидн. Болв иигәд кесн бийнь әмтнә неквр өсәд бәәнә?

Эд-тавр кемжәнәс үлү әлвгәр бәәсн болхла, тиим төр төрүл һаршго билә. Эд-тавр күщ кевәр тетклһнә төр 1990 жилд хаһлгдшго гисн тоолврин төлә цуг ул-сүүр бәәнә.

ҺУНАН Т.
мана корр.

МАНА ХАЙГ

358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ГЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41 редакторин даруксин — 5-56-37 5-62-45 даврта сегләтрин — 5-64-80, энүгин: партийн төрмүдин ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР болн пропагандын — 5-54-93, селәнә әдл-ахув — 5-63-13, 5-57-35 промышленн — 5-56-15, советск госхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретарнатын — 5-54-07 бичүдин — 5-54-09 орчуллһнә — 5-58-03 зәнгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, маһбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, коррпункт: Каспийскд — 9-21-16, Бай-Дерәдт — 9-11-04 Цаһан Амнд — 9-17-81

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К-01026

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 314.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 жил эклж һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн жил
1990
Лу
сарин
14
Үлмж өдр
№ 31. (11044).
Үнь 3 деньг.

Оңдаруллһна туск ухан-тоолвр

Юңгад неждәр суңһгджахмб?

Суңһврин нег округар улсин депутатын кандидатд кест э м т и г заажк темдглх арһ Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатриг суңһлһна туск Закон өгчәнә.

Болв Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатрин альтернатив ута 25 кандидат дунд республикин партийн болн советск һардачир болн райодын онц һардачир бәәх йовдл әмтнә үүмлһ болн сурвр зөвтәһәр үүдәжәнә: юңгад тер үүрмүд альтернативн улд улсин итилин төлә ноолдж әс чадхмб?

Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатрин кандидатрин ханиг шинжлһн терүг тодрхаһар медулжәнә.

Партин таңһчин комитетин сегләтрмүд В. А. Захаров болн Б. А. Лисовенко, Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач

Суңһачнрин ил бичг

Г. Г. Цакиров, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов, партин таңһчин комитетин әнгин залач Н. А. Халманов, партин райодын комитетмүдин негдгч зурһан сегләтр, райодын Советмүдин күцәгч комитетмүдин һурвн ахлач болн нег республиканск ведомствин һардач альтернатив угаһар суңһврт орлцжана.

Городовиковск районд суңһврин йисн округд республиканск мелдин 3 һардач, районд 2 һардач, совхозин нег директор суңһврт орлцжана. Йисн округас зуг хойрхнь альтернативтә болжана.

Әмтнә ик зууһиннь уханседклиг, хәләциг болн тоолврит шинжләд, мадн, суңһачнр, альтернатив уга округудар суңһгдхар бәәх депутатрин кандидатнр партийн болн гражданск седклән медулж, әврәнь кандидатурмудан буулһж автн, гиж әднит дуудҗацавидн.

А. Манжеханов, В. Чуматов, Е. Баянов, Ф. Арестов, Г. Кензеева болн нань чиги улс, ут-тоодан 37 күн.

МАНИГ ЮҢГАД ҺУНДАСМБ?

Ода мана орн-нутгт онда-рууллһн болжана. Зуг цуг коммунистнр, нег үлү һардгч үүлд бәәх коммунистнр, өдгә цагин некврмүдлә ирцатаһар үүлахлә, тегад оч әнгүй үүр-утхта төр күцәгдгүжәнә.

Болв хәләһәд, соңсад бәәхнь, мана һардачрин зармнь жирһлинь туршарт нег недлмшинь орман әзлхвинсн бәдлтәһәр, үүлдврнинь янзан болн эвәрһан оңдаруллх сәнан үгә.

Үлгүр зааж келхлә, нидн-така сарин чилгчар мана районд өнгә японск телевизор ирлә. Терүг Цаһан-Амгд поселкин Советин закврар 357-гч тойгта ПМК-н коллективд һарһж өглә. Тегад недлмшгчирнь әврә хурһан тер телевизориг нег дуунар прораб Борис Улюмджиевич Хонеев хүлдж, өгтә үлгә «Хальмг АССР-ин ачта тосхач», «Күч-көлсн» ветеран» полта, кесг дәкж Күндлһнә һашгар ачлгдла. Ода, олна хүрәт иим ховр телевизор һарһж өгснь басл сан недлмшинь аш болжана, —гиж дотран байртаһар санжалав.

Болв мана байр ахр бәәж. Тер хургин хөөн кесг өдр давв. «Культтовары» гидг лавкд би кесг дәкж одлав. Нег сарин эртнд тер телевизор зааллһ зогсж бәәснь үзлә. Намаг хулдачнр мел сурдм: «Юңгад эн телевизоран әс авчахмта? Хәләһит, йир сәнәр үзүлжәнә! Поселков Советин ахлачас цаас авч ирад, шулуһар телевизоран хулдж авти». Болв тиим цаас Советин ахлач О. М. Кикеева ПМК-н профкомин үүлдчирт өгүл үгә. Терүнә түлөөр ПМК-н ахлач М. Г. Тягаев района һардачирт күргж медулла, тедиг болхла зуг толһаһан зааләд, өврен бәәдлән үзүлж. Нег дәкж өвгн өврән поселков Совета одв. «Ахлачин кабинетд орж ирхлә, Ольга Мацановна намаг соңслго, айстан хәзәржәнә: «Танд өнгтә гиж би келдав. Дәкж бичә наарап иртн!» Хара зөвтәй биәсн һуталһад, му келүләд ирүв»,—гиж үүрта-һар авальм гертән ирәд келв.

«Коммунист Кикеева чирә йилһж әмтнлә күүндә. Кесүүрнь хәәкрж му келад, өөлүлә кабинетәсн нарһж», —гиж соңсж йовлав, ода болхла тиим модырунар мини өвгилә күүндж. Коммунист, поселкин Советин ахлач тиигдви? Аль үр. Кикеева жирһлин ут туршарт Цаһан Амгд Советин йос толһалхв гиж сандг болхв? Үлгә суңһвр болх, цаг медүләд бәәхгов.

Эндр өдр болхла үр Кикеева района, таңһчин һардачирт, эс гиж мадид, оли әмтнд цергләхәмб? Мини тиигж сандгм орта. Соңсад бәәхлә, тер телевизориг мана республикин һардгч көдлөчнрин негнь хулдж авч гинә. Ода тернь юн болжахмб? Аль японск телевизор зуг һардачир халахмбт? Кен тиим бүрү новш һарһмбт? Тедниә пер усинь «Хальмг үнн» газетин халхд барлгдхинь күлөжәнәв. Кезә мана өрк-бүл мадид йилһж өгсн японск телевизор хулдж авхмб? Иим суврмүдын хәрү республикин болн района һардачирас соңсхар седлә.

З. ХОЧЕЕВА.

Цаһан Амн.

Дамшлтта токарь

Городовиковск «Агропромтранст» Георгий Николаевич Мучкинов токарь болж көдләд арвн жил болв. Давсн цагин эргцд седкл-үхаһан төвәд гүжрж көдлсндән нк дамшлт хоршаж авв. Тегад чиги селгәнә зураһан өдр болһн давулж күцәсн бәәнә. Хамхрсн, эс гиж хуучрсн сольгдг әнцсиг ясхин, шинрулхин төлә предприятин машн залачир токарь тал дару-дарунь ирнә. Эн тегәд кендң чиги тодрха дөцгән күргхин, инженерүд цергллтин шишлң дааллһармудыг цаглань болн чинртәһәр күцәхин төлә шунж Үүлдсн бәәнә.

Үрд цагт Г. Н. Мучкинов Волгоградск областин Волжск балһснд арвн тавдгч тойгта государственн подшипников заводт көдлн бәәж токарин эрдмә дасж авсмн. Тегад чиги өөдн мергжлтә токарь бәһүдын сурһмжлач болж үүлдәд, цен бишкопүдиг эрдмдн дасхсмн. Тедниә тоод Вадим Саранов, Дмитрий Ябдонский болн нань чиги ковүд йовна.

Нүүрлгч токарь сәәнәр көдлсн дөрән олна көдлмшт шунж орлцна. Үлгүрнь, профсоюзин багин бүрдәһәч, бәһчудын сурһмжлач, шунмна спортсмен. Туула сард бәһәсна промышлсн предприятьмүд хоорнд мини-футболар болсн дөрлдәнд «Агропромтранс» спортсменмүд хойрдгч ормд һарв. Георгий Николаевич «Эрдмәрн сән гисн» марһанд дацгин орлцна, дииләчирнь тоод чиги һарчав.

ЧОПЦГА Серга,
мана корр.

ЗУРГТ: нүүрлгч токарь Г. Н. Мучкинов.
А. Эрдниевин цокся зург.

БОЛВ ПЛЕНУМ

«Эндрк өдрин төрин болн районд тогтсн олна-политическ бәдлиг ясруллһар керг-үүлдврмүдин туск» төриг өцкләр болсн КПСС-ин Малодербетовск райкомин пленум хәләв. Шидр болсн КПСС-ин таңһчин комитетин бюрон тускар партин таңһчин комитетин бүрдәмжин-партийн болн кадров көдлмшин әнгин заведующ Н. А. Халманов зәнгллһ кев.

Отставкд һархин болн дажах үүләснь һарһхин туск РК-н негдгч сегләтр А. Б. Ширповин орулж өгсн эрлһинг пленум хаңһав. Пленумд орлцачнр А. Б. Ширповин хайгар олна болн республикин залврин государственн органмудын комиссь һарһсн гемшәллһиг хәләж төгсәснә хөөн терүг персональн дааврла харһулх төр хәләтн гиж КПСС-ин таңһчин комитетин бюрог сүрх шинәвр авв.

Партин Малодербетовск РК-н, бюрон члена ханяс һарһтха гиж района күцәгч комитетин ахлач Н. Н. Остриковин орулж өгсн эрлһн хаңһагдв.

Пенсьт һарчахас иштә дажах үүләснь, РК-н болн бюрон членәс һарһхин туск РК-н сегләтр Т. И. Караваеван орулж өгсн эрлһн хаңһагдв.

КПСС-ин Малодербетовск райкомин негдгч сегләтрин үүл күцәлһн района тоотанасуңһврин партийн конференц болх кем күртл партин Малодербетовск райкомин хойрдгч сегләтр П. И. Малахов цаг зүүр дааллгдв.

Пленумин көдлмшт партин таңһчин комитетин сегләтр В. М. Басанов орлцв.

Пленумин көдлмшт завср зарлгдв. Әврә көдлмшән эн әндр төгсәхмн.

Мана корр.

Ясврчнрин нилчәр

Арвн хойрдгч тавн жилин сүл жилин зураһан үзмжтәһәр болзгасньурд күцәх социалистическ дааһвр авч 1990-гч тойгта автоколонна коллектив шунж көдлжәнә. Авсн дааллһраз күцәхдн автопредприятьт машн залачирт ясврин эңг ик дөн күргжәнә. Эдниә кежәх көдлмшәс ишгә автомашнд ясврас цагтан һарчана. Тегад чиги хаалһд һарч йовлһна коэффициент туула сард күцәгдв.

Эн жилин түрүн сарин зураһан коллектив давулж күцәв. Зураһасн үлү 45 мин-һн арслнга олзо-орг эл авсмн.

ҮЛМЖИН Зоя.

СССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр

Лу сарин 12-т Кремльд СССР-ин Деед Советин Ахлач М. С. Горбачевин ахлачллһнд СССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр болв.

Политическ реформиг гүүдулһнә, эн процесст партин, Советмүдин, олна организацсин эзлжәх ормин болн чинрин тускт төрмүдәр обществд болжах күүндврмүдиг учрт авад, политическ системин, зөөрин, советск государствиг батруллһна төрмүдәр СССР-ин Конституцд зәрм сольврмуд, немрмүд орулх керстә гисн ашлвр СССР-ин Деед Советин Президиум кев. Мана орн-нутгт демократическ президентск йос тогтах керстә гиж ни-негн седклтәһәр Деед Советин Президиум келв. Эн төрмүдиг хәләхин төлә өөрхн цагт СССР-ин улсин депутатрнин дарани бишә Съезд кех керстә болжана.

Энүнә тускар сув-селвгүд СССР-ин Деед Советд өггджәнә.

Эн жилин лу сарин 14-д секгдх СССР-ин Деед Советин һурвдгч сессьт белдлһнь болн терүг келһнлә залһлдата төрмүд сүүр деер хәләгдв.

Деед Советин Келн-эмтнә Советин Ахлач Р. Н. Нишановин кесн соңсхвриг хәләһәд болн келн-эмтнә политикин халхд законодательствиг шинрулллһн онц чинр зүүжәхиг тоолад, СССР-ин Деед Советин Президиум Деед Советин комитетмүдин болн палатмүдын дацгин үүддг комиссьмүдин хәләврт зөрм законопроекте орулж өгв— СССР-ин Союзин болн союзн республикүдин күцд зөвинь хуваж йилһж авлһна туск, СССР-ин Конституцин 72-гч статьяна ирлцулж союзн республик СССР-ин Союзас һарлһнла залһадата төрмүд хаһллһна диг-дарана туск, гражданмудын келн-эмтнә әдл зөвинь әвдхәр седкл болн СССР-ин Союзин территориг күчәр хор седкл төлөөнь даалгрла харһулллһиг чанһалһна туск законопроекте.

СССР-ин финансин министр В. С. Павловин болн СССР-ин дотр-дундын кергүдин министр В. В. Бакатинә кесн докладмудар Президиум СССР-ин правительствин орлцулж өгсн государственн алвна инспекцсин әвәин туск, бачм чинртә бәәдл тогталһна зөв-йосна диг-дарана туск боли олна диг-дара хәләж харсн цагт СССР-ин МВД-н дотр-дундын цергүдин даалһврин болн зөвин туск закадын проектиг Деед Советин хәләвртә төвк болж шиидв. Ирлцигч комитетмүд болн комиссьмүд эн законопроектеин тускар әврәннь ашлврап келж медулх гиж тоолгджана.

СССР-ин улсин депутатрнин хойрдгч Съездин шиидвриг күцәһәд сессь деер үүл татлһнла ноолда келһнә төрмүдәр СССР-ин Деед Советин комитет, төр мет СССР-ин государственн йосна ах органмудын көдлмшин процедурин тускт төрәр комиссь болн депутатск этикин төрмүдәр комиссь суңһгдх зөвтә. Эн төрәр Деед Советин Союзин Советин Ахлач Е. М. Примаков соңсхәр кев. Эн органмудын ханин туск сув-селвгүд Президиум белдв.

СССР-ин Деед Советин Ахлачин негдгч дарук А. И. Лукьяновин кесн соңсхврар СССР-ин Деед Советин һурвдгч сессин көдлмшиг бүрдәлһәр өггдсн сув-селвгүд хәләгдәд, һоллгчдан дөкигдв.

Энүнә дару СССР-ин Деед Советин Президиум Эстонск ССР боли Литовск ССР СССР-ин Союзин ханьд орсна туск актмүд 1940 жилд чикәр батлж авгдсиг маңдлжах болн тедн чик биш актмүд бәәсмн гиж келгәжх Эстонск ССР-ин Деед Советин «1940 жил Эстоньд болсн йовдлмудт туужлгч — зөвйосна үнллһ өгллһә туск» тогтаврин болн Литовск ССР-ин Деед Советин «1939 жилин советск-германск бооцасин болн эн бооцасин ашкинь уга келһн Литван төлә» гидг Хотатирин туск төр хәлә-вр зөвт СССР-ин Деед Советин нег сүүр деер хәләгдәд, харһуллһиг чанһалһна туск законопроекте.

СССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр деер нань чиги төрмүд хәлагдв.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумд

Көдлмшч бүрткллһн—үүлдврмүдин

нөлллишнь өрмән эллхв гиен бәәдгтәнәр, үүлдрииь янзан болн эвәрһан ондаруллх санан үгә.

Үлгүр зааж келхлә, иидпә тәка сарин чилгәр мана районд өөртә японск телевизор ирлә. Терүг Цаһан-Амна поселкоин Советин заквран 357-ч тойгта ПМК-н коллективд һарһж өгләә. Тегәд көдлмшчнрь өврә хүртән тер телевизориг нег дуулһар прораб Борис Ухамджиевич Хонгорә хүлдж авчкад, шидвр һарһла. Тер асхн хүргин хөөн залум байрта зәңг авч ирв. «Үллго японск телевизор хәләхвидн», —гиж мана көвүд, ачнр байрлцхав.

Залум 1965 жилә авн хар көдлмшт йовла, ода прораб болж нег бәәрдән көдлә бәәнә. Хөрн тавн жилдән үнн-чик седкләрн даалһгдсн кергән күцәжәна. Тегәд чигн Терүнә түскар ПМК-н ахлач М. Г. Гаряев района һардачирт күргж медүлә, теднь болхла зуг толһаһан зәәләд, өврсн бәәллән үзүлж. Нег дәкж өвгм эврән поселков Советд одв. «Ахлачин кабинетд орж ирхләм, Ольга Мацаковна намаг сонслго, айстан хәәкржәнә: «Танд өгшгов гиж би келлә. Дәкж бичә нааран иртн!» Хара зөңгдән бийән һүталһад, му келүләд ирүв»,—гиж үүрта-

ХУДЛЧИН ГЕРЧНЬ ХАЖУДНЬ...

Элстин хот-хол хулдг магазидт хулд-гүүлгәнә зокалмуд эвдгджәнә

Түрүн рейдин хөөн цөн өдр давв. Шинәс облсовпрофин герт цуглржә, дәкәд нег бүртклһ кехәр һарч йовнавидн. Профсоюзмудын таңһчин советин жилищн-бәәдин әңгин һардач Н. А. Шаджанова, Хальмг АССР-ин хулд-гүүлгәнә министерствин инспектор Л. И. Удовиченко болн ах товаровед В. Н. Яковлева әң рейдд орлцв. Бүртклһнә күслнь үрдкларн әдл болв, зуг әң өдр мадн дефицитн талдан хотын әдл-уушн — цаһан шикр хулдлһнд онһган өгвидн.

Өмнк бүртклһнә кемд әндү илдгдсн тер 32-ч магазинд дәкәд ирж йовнавидн. Лавкд орн олнәрн өдмг тәвгдсн тәвцәс чолун кевтә хатж одсн нәәмн өдмгиг магазинә заведующ Л. Н. Кутняковад һартнь бәрүлж өгвидн. Тиим өдмгиг шагд һарһад, өдмг болһдг заводур харү илгәх зөвтә. Хату ярд болсн өдмгиг әң әмтнд хулдх зөв уга. болв терньтерүнд төр уга бәәдлтә. Өдмг уга цагт терүг чигн әмтн авчкх, гиж «үлү» көдлмш кешго болад бийән зовахар седжәхш. Хот хулдг талдан магазидт бас тиим болдгнь кен чигн күүнд нүувч биш.

Тагмд деер чиңгүрдәд хулдхд бел кечксн хот—бор зарм, тутрһ, халва, вафли болн нань чигн әдл-уушн шинәс чиңгүрдж хәләсн цагт цуг терньчикәр чиңгүрдсиг темдглвидн. Зуг нег алдг— кен урдасньчиңгүрдснә тускә темдг уга.

Мишгтә цаһан шикр әнд ил үзгдм бәәрнд овалһата. әндүршгон төлә терүг кесг дәкж тоолвидн. Эн жил цаһан шикр зуг туула сарин чилгәр әкләд хулдгдсиг хулл кеһәчнр медлг болх. Тегәд эн лавкд талонар зуг 66 күн терүг хулдж авч, эс гихлә 99 килограмм хулдгдж. Сарин эргцд орж ирсн дөрвн тонн цаһан шикрәс терүг хасад хайхла, нег бүкл мишг дутжахнь медгдв. Бүкл мишг яһж одсмб? Хулдачнр юм хулдхларн әврәннь сә хәәхән мартдмн биш. Магазинә заведующ кесгтән ухатуһаһад, юм хәәсн болад кергиг удадулхар седв. Тингәд бәәж «тертн нег күүнд хулдгдв» гиһәд нег үмгәтә цаас хәәж олв. Эннь —балһсна хот гүүлгәнә контормн директорин дарук Н. Г. Ковалевин нерн деер Ленинә уульнцд бәәх А. Ф. Васильченкон бичсн әрлһн бәәж. Иир «сольһн» әрлһн. «Ставрополь балһснд эмлһнд бәәснлән туула, лу, моһа, мөрн болн хән сармудт дөрвн күүнә әс авсн шикриг болн бар-сард долан күүнә әс авсн шикриг өгтн, гиж суржанав», —гиж тер күүкд күн ән жилин туула сарин 2-т бичж. Эннү умшсн кенд чигн олн сурвр тәвх санан орх. Түрүлә дөрвн күүнә ханьта бәәсн өрк-бүл яһж тиңглән өсж одсмб? Тиигчкад тер дөрвн, аль долан күүнәс негньгемтә болхла, наадкстнь шикр керг уга бәәсмб? Аль цүгтан йовдг арһ уга болж одсмб? Хәрнь, тиим чигн болг. Болв әң әрлһнд нүдән аньжаһад өткхлә, тер күүнд хулдсн цаһан шикрин то бүкл мишг күрчәхш.

Эн магазинә көдлөчнр көдлмштән хоома-хуурмгар көлдгт, юм булатулдгт дасчксн бәәдлтә. Урдк рейдд әнд хойр яршг улан чаһр бултулгдснь эн кемд нанд бас тодлгдв. Деер келгдсн әндүһәр әднә әндүн то төгссн уга. Әнд бәәх чиңгүр әс дигдгдснәс хажһр — 5—10 грамм үлү то үзүлнә. Хулд кеһәчнриг мекләхин төлә тиигдг биший. Ирсн күн тер арвн граммин төлә үг һарһшго, болв күн болһнас тер «үлү» хотын мөңгинь авад бәәхлә, һанцхн өдрин эргцд кедү мөңгн хоршагдх?!

Эн бүртклһн өрүһәр кегдлә, болв хойр фләг үснәс болн хөрн шил нсн үснәс нань үснә зүүтә хот олдсн уга. Завмагин келсәр, заявк өггдсн бийнь терүгәр юм авч ирж уга.

Дәкәд эндәс һарч йовад ним юм үзвидн. Дөңцл хорадньбүкл бочк һахан хорһн бәәнә, болв витринднь терньуга бәәж. Күүкд улс хот шархла хәәдг тер хорһиг бас әмтнәс нуужахмб?

Мартың Нәәмнә нертә үүлһиә 66-ч тойгта магазин бәәнә. Энүг шин гиж болхмн, секгдснәс авн хойрхн жил давв. Магазин дотрнь орсн күн терүнд иткшго. Энд дигдаран уга. Хотын әдл-уушсемргдәд тәвгдж. холодильникнь хоосн бәәсн бийнь шилтә үсн яршгудтан пол деер зогсжана. Үүднә өөр таг деер бәәх бисквит бүркгдж уга.

Заведующнь —А. В. Шаповалова гемтә бәәж, тегәд мадна олн зүсн сурвримудт хулдач О. И. Гаченко цәәлһвр өгчәв.

Олн зүсн хотын әдл-уушяһж чиңгүрдж белдгдсиг бас хәләввидн. Шикр, балта, һуйр, бүрч — цугнь чикәр чиңгүрдгдж. Терньсән, болв «контрольн» гиж нерәдгдг чиңгүрнь урдк магазинд бәәснлә әдл — хажһр то, тиигчкәд 15 грамм үлү то үзүлжәнә. Эндүг зааснцаг хулдач мана нүдиднтәгһинь әргүләд тер чиңгүриг чикләв. Зуг мадн әндәс һарад йовхла, терүг дәкәд әврәһәрн «чикләгсй?» Кен мединә.

Хулл-гүүлгәнә залын цабәх дөңцл хорастисен, үрсн хотын үнр һарчана. Һуйрар кесн хот — кекс давста мә зайнсна өөр тәвгдж. Томатн паст секәтә төмр банклан хадһлгджана. Эдл-уушхаһлдг зокалар тиигж болшго, банкиг сексн дарунь дотркинь авч һарһх кергтә, эс гихлә хот үрнә, нам хорта чигн болж одна.

Болс-бүтсәри, хоома-хуурмгар көдлһн хулдачнрт дасл болж одж. Әмтиг модырунар теткнә, гиж хулд кеһәчнр чигн һүдлән, селвгән бичдг дегтрт темдглж. «Коммунистическ күч-көлснә коллектив» гисн дарцг завмагин хорад өлгәтә бәәнә. Хооридан сөрлцжах йовдлмуд бишний? Тиигчкәд тер әмтнә нудид үзгдм ормд бәәх зөвтә дегтр хәләхин төлә оньслата сейф секх кергтә болв. Терүг әмтнәс бултулх учр бәәхнь ил.

Дөңцл нег хорадньәрктә яршгуд дараллад тәвгдсн бәәнә. Кезә авч ирснә тускар соньмсвидн. Амрлһна нег өдр авч ирж, сарң өдрлә әрк хулдгдхш, тегәд авч ирсн тооһарн бәәнә гиж хулдач Гаченко цәәлһв. Яршгудыг тоолхла, накладнойд темдглгдснәс дуту бәәхнь илдкгдв.

—Наадкнь талдан складт бәәнә. болв терүнә түлүр нанд уга, —гиж өгсн сурвр хәрү өггдв. Бәәжһәд түлүр олдв. Дөңцл эн хорад орхла, талдан зүсн әрктә хойр яршг үзгдв.

—Энтн юмб?

—Урднь авч ирсн әркәс хурмә гиж үлдәлав. — гиж О. И. Гаченко нүдән чирмлго иткүлхәр седв.

Энд чигн бәәсн әркиг немхлә, бас тонь ирлцсн уга. Аш сүүлднь бүрткәчнриг төөрүлж әс чадсан медәд наадкнь дәкәд нег складт бәәнә гиж хулдач келв, терүнә түлүрнь бас уга болж һарв. Тиигж үнинь нуухин төлә хулдач кесгтән хулл келәд, кергиг оралдулхар седв.

Цаһан шикр яһж хуллгджахнь энд бас бүрткгдв. Туула сард талонмудар гүүлгәнә бийинь гем биш, теньмана экономик ард көцрлһна темдг болжана. Хуурмг көдлмш, әмт меклдг авъяс, зуг әврә сә хәәдг хәләц — эн халхин оли көдлөчнрин һоллгч гемнь мөн.

Хулл-гүүлгәнә халхиг бүрткдг оли цергллһе бәәсн бийнь эднә үүлдврич түснь ода деерән бичкн. Бүртклһн кегдсн хөөн цаг-зуур көдлмш ясрсн болна, цаг давхла төвкнсн көдлөчнр үрдк. дасн кевәрн көдлһә. Юуна болв чигн дефицит ик дәкж цагт тиим бәәдл уурх гитиж болхин? Тедниг му келдгт дассн хулдачнр «хулхач хәрү хәәкрдг» авъясар хәрүцәд, дааранднь кезәнкәрн көдлөд бәәх, һардачирнь болхла, эднит застлсн болад, нег ормаснь һарһад, талдан ирлцигү ормд орулна.

Хулл-гүүлгәнә халхд олн зүсн әндү бәәхд мадна, бийсимдн, эгл хулд кеһәчирин гем бас бәәнә. Хулл кехәр ирсн күүнд үүрмг мөңгинь дуту өгхлә. мадиас кень терүг хәрү сурна? Сурсн күүг ямаран хармч күмб. гиж мадн уурлж саннавидн. Болв тиим кевәр бидн бийсман хулдачнриг андрулж, теднд ичр-һутран геех таал тогтанавидн.

Эн халхин гемиг күүнд даалһхар седжәхшвидн. Тиигсн бийнь энүг залж һардлһна даалһврн балһсна Советин күцәгч комитет әврә депутатск бичкн биш корпустаһан хамдан үгәрн биш. ил кергәрн күцәсн болхла, олзнь үзгдәд чигн бәәх билә. Эндр ондаруллһна күәмжнь ямаран болжахиг әмтн эки түрүнд магазидин бәәдләр чигн үнлжәхнь лавта. «Сән» күүнд «сә» кехәр әд-тавр бултулдг авъяс альдас ирсмб? «Кенә дөңгәр»? Советин йосна элчнр энүнә тускар ухаллу? Иргч сунһврт белдвр кегджәх цагт улсин иргч элчнр эн халхар бийдән ашлвр кежәнү? Сурвр дала, хәрү кезә олдх?

НАМРИН Анна,
мана корр.

Пленумин көдлмшт партин таңһчин комитетин сегләтр В. М. Басанов орлцв.

Пленумин көдлмшт завср зарлгдв. Эврә көдлмшән эн эндр төгсәхмн.

Мана корр.

Ясврчирин килчәр

Арвн хойрдгч тавн жилин сүл жилин зурһан үзмәтәһәр болагасн, урд күцәх социалистическ даалһврн авч эн өдрмүдт Элст балһсна 1480-ч тойгта автоколонна коллектив шүжк көдлжәнә. Авсн даалвһрн күцәхдн автопредприятин маши залачирт ясврин эң ик дөң күргжәлә. Эднә кежәх көдлмшәс ишгтә автомашид ясврас цагтан һарчана. Тегәд чигн хаалһд һарч йовлһна коэффициент туула сард күцәгдв.

Эн жилин түрүн сарин зурһан коллектив давулж күцәв. Зурһасн үлү 45 мин һн арслңга олзлврү әдн авсмн.

ҮЛМҖИН Зоя.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумд

Лу сарин 12-т Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр болв. эңүн деер республиканск «Хальмг үнн» болн «Советская Калмыкия» газетмудт бүрлгдсн статьясин туск төр хәләгдв.

Барт һарсн «Один на один», «Случай, достойный удивления» (авторнь үр Юдина) болн «Учрсн йовдлд ашлвр кергтә» (авторнь үр Джавинов) гидг статьяст Элст балһсна 18-ч тойгта Промышленн суңһврин округаг Центризбиркомин авсн шидвр чик болхв аль утай гисн алмалһн бәәнә, гиж батлж авгдсн тоотаврт келгджәнә.

Үнндиь болхла эн округин суңһврин окружной комиссь «Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр суңһлһна туск» Хальмг АССР-ин Закана 32-ч статьяг эвдәд, Элистинск горпищетогг эн округин әзлжәх һаарт эс бәәсн бийнь Промышленн суңһврин округаг республикин Деед Советин улсин, депутатнрин кандидат заатн гиж Элистинск горпищеторгин коллективд селвг өгв, энүнәс көлтә цаарандан нань чигн йосн биш йовдлмуд һарв. Болв округной суңһврин комиссь тиим селвг өгх зөв уга бәәсн бийнь тиим зөв энүнд суңһврин туск Закаһар өггджәнә гиж нег мөслж келжәнә.

Заагдсн статьяст «Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр суңһлһна туск» Хальмг АССР-ин Закана неквржмудлә эс ирлцжәх ашлвр кегдж, терүнә зәрм положеньс хажһрар цөөлһгджәнә.

Элст балһсна 18-ч тойгта Промышленн суңһврин округаг Центризбиркомин авсн шидвр чик болхв аль утай гисн алмалһн бәәнә, гиж батлж авгдсн тоотаврт келгджәнә.

Үнндиь болхла эн округин суңһврин округной комиссь «Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр суңһлһна туск» Хальмг АССР-ин Закана 32-ч статьяг эвдәд, Элистинск горпищеторгин коллективд селвг өгв, энүнәс көлтә цаарандан нань чигн йосн биш йовдлмуд һарв. Болв округной суңһврин комиссь тиим селвг өгх зөв уга бәәсн бийнь тиим зөв энүнд суңһврин туск Закаһар өггджәнә гиж нег мөслж келжәнә.

Заагдсн статьяст «Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр суңһлһна туск» Хальмг АССР-ин Закана неквржмудлә эс ирлцжәх ашлвр кегдж, терүнә зәрм положеньс хажһрар цөөлһгджәнә.

Ээлж дарү СССР-ин Деед Советин Президиумин эдлгч сессь СССР боли Литовск ССР-ин Союзин хаһж орсн туск хатмуд 1940 жилә чилгәр батлж авгдсн мөслжәх болн теди чиг бишәсмн гиж келгджә Эстонск ССР-ин Деед Советин «1940 жил Эстонск Советин йовдлмуд туужлгч — зөвосна үилй өглнә туск тогтаврт болн Литовск ССР-ин Деед Советин «1940 жилин советскә-германск бүсцки болн ин болшгнь» гидг тогтаврт мөн.

Эн тәр ик чинр зүүжәх учрар энүг СССР-ин Деед Советин нег сүүр деер хәләх селвг өгх болж шидгдв.

СССР-ин Деед Советин Президиумин сүүр деер нань чигн төрмүд хәләгдв.

Көдлмшиг чикәр бүрдәхлә

Сарпинск района «40 лет Октября» колхозин условрин участк тотгагдад дала удан цаг давад уга. Эн участкин өгцинь чигн дала ик биш бәәсмн. Зөрмдән өвсна урһцнам багоран урһцинлә әдл бәәсмн. Һурвн жил хооран условрин участкин бригадыг баһ наста коммунист Н. М. Толочко һардв. Урднь эн бригадтан агроном болж көдлжәсмн. Ода малын хотд олзлгдг өвсна һарцнь өөлв, олна мал үвлзүллһнд кергтә хотар күцц тетггдв. Давсн жилд Николай Толочко һарджах бригад гектар аһу назрас дундлад 65,5 центнер малын хот белдсмн. Эннь района эдл-ахусин условрин участкудын дунд һураглч үзмж болжана. Ут туршгн 2352 тонн өвсн белдгдсмн.

Мана корр.

●Мартгдшго җилмүд

Тылд чигн гиигн биш билә

Эн харһлт Приютн селәнд болла. Бар сарин 28 өдр— санлһн өдрлә эн харһлт болв. Эн селәнд дәәнә өмн хамдан бәәсн орсмуд, хальмгуд харһж, дәәнә цагин өдрмүдиг тодлж өргә күүндвр кев. Эди цуһар дәәнә цагт тылд кедлж, фронтд дөңгән күргжәсмн.

Эн өдр эди Александр Баудович Инджиевин герт харһж күүндв. Герин эзн гертәһән — Мария Гудаевната хоюрн ирсн гичүриг тосж авв. Мария Гудаевна Инджиева хальмг улсин авъясар ирсн гичүриг тосж жомбаһар тоов. Энд эн өдр өрк-бүлин өөрхн иньгүд, дәәнә цагт тылд кедлж йовсн эмти цуглрв. Эди цуһар дәәнә өдрмүдт цаган тооллго кедлж Диливрин өдр өөрдүлж йовсмн.

Эн өдр энд хурсн эмтн дәкж дә бичә үзгдтхә гиж йөрәл тәвцхәв. Ширә эргж суучкад медәтнр адһм үгаһар күүндж тодлврарн хувалцв.

— Дә эклснә түрүн өдрмүдс авн бидн амрч суудго гилтә кедлдг билә биләвидн. Мана селәнд һурвн колхоз бәәдг билә. Би тиигад Кировин нертә колхозд үснә-товарин фермин залач болж кедлҗәлав. Мана ферм наадк фермс дунд сәәнә тоод йовдг. Әмтә. 1942 жилин зунар немцнар мана дөрвн үзгин райодур өөрдж йовсд эдл-ахусин малмүг Ижлин телтр бәәх Казахстанур туух шиидвр авгдла. Эи даавртә керг күцәх өәһ оли дундас шүүж авла. Тедә тоод мини нерә. Би авла. Тиигж намаг нег сүрг туух даалвр өгтдә. Немцнар ирсн хойрдгч жил бидн малһнд авчих гиләд, бидн адһж өдр-сө уга зогслго ик хаһжәс үүжмар туух йовлавидн. Тиигж олна мад хорт-нас булгулж авч һарлавидн. — гиж күч-кәлсиә ветеран Василий Тихонович Пасечников тодлна.

— Тер цагт мал туухна гидг тиигн биш тер биләв. Өдрәһә фашистск самолетмуд мадниг ирсн ирәд тарәдг биләс. Сөөһрнь болҗхла олн зүн орадго мадниг дәкәд болгдг биләв. Тер бийнь бидн эдлсн керг-кәлсиә — гиҗ Василий Тихонович Пасечников тодлна.

Яшкульск района негдгч тойгта МПМК-д баһ наста нүүрлгч кедләчнр баһ биш бәәнә. Эди дунд Санж Мучкаев Руслан Чужгинов хойр бас йовна. Р. Чужгинов Элистинск автодорожн техникум, С. Мучкаев болхла «Күндлһинә Темдг» ордента Новочеркасск инженерно-мелиоративн институт төгсәлә. Эди хамдан гилтә экләд энд кедлв.

Одахн МПМК-д эдл-ахун тооцанд бәәх проектн-смети баг бүрдв. Баг тавн күүнәс тогтна. Б. Ц. Кекшаев энүг һардна. С. Мучкаев, Р. Чужгинов хойр бас эн багд кедлдг болв. Эди дегд нәрн биш объектмүд зурж кенә. Үлгүрнь, буудл болн темс хадһлдг гермүдин, хө кирһлһинә пунктын, нег патьрта гермүдин объектс ахр болгт, сән чинртәһәр зурж белднә.

ЗУРГТ: (баруп бийәс) С. Мучкаев болн Р. Чужгинов кедлмштән.

И. Бурсаковин цокси зург.

ДЕПУТАТ КҮН Ю КҮЦӘХ ЗӨВТӘВ?

Туслң эврә тоолвр

СССР-ин улсин депутатнрин хойрдгч Съезд болж йовсн цагт, Яшалтинск района «Зори Маныча» газетин редактор А. И. Аленкинта хамдан, мана депутат, СССР-Деед Советин гешүн Д. Н. Кугультиновла күүндсиә хөөн, депутатнр бәәдг орн-нутгин хотл баяһсна «Москва» гичүүрин негдгч давхрт буүж һарад, өргн ке-сәәхн холын киоскд бичкдүдин шампунь хулджасиг үзн, бийдән авхар өөрдж сурвидн. Зуг маднд депутатнрин нткл цаган уга болсн үчр деерәс терүт өгсн уга. Хуухан мажад хооран һарн гихлә өөрнь бәәсн тамкин киоскд «Ява» сигарет хулдҗаж. Болв энд бас 5 пачк тәмк авхин төлә бидн парламентарий болх зөвтәвидн. «Ода энтн юн гидг йовдл болжахмби? — гиж би ухалув. — Бичкдүдин һурвн шампунь болн 5 пачк сән һара тәмк авхин төлә, би орн-нутгин депутат болх зөвтә болжанав. Нам күүнә уханд чигн оршго йовдл. Цааранднь тиим бәәдләр бәәж болшго.

СССР-ин улсин депутатнрт суһнвр болх өмн, «алтя уул» чигн тосхж өгхвидн гиж цен бид кандидатнр эврәнь сунһачнрин келсмн. Әдн келсиг (кесиг тоолж тус уга) тоолж авхла һурвн тербум арслңгд күрв. Әмтн нкәр «кехвидн» гиж үгән өгсн әмтн депутатний мандатмуд авцхасмн. Эн жилин моһа сарин дөрвид болх суһнрт бас тиим йовдл һарх. Мадниг сурж авиав, хаалһ кежәгнә, усна, сурвлж тәҗ өгнав болн нань чигн дала үүл келсн кандидатнр депутатнрин цол эзлх. Болв цуг келсиә альдас авгдхмби? Йосндан хәлахлә манад юн чигн үгалм. Келхд, мадн зурһан чигн күцәж чаджахшвидн. Зуг депутатрин мандатар шампунь болн сигарет авч болжана. Харм төрхд, эврәнь һоллгч даалһвран күцәж чаддг уга, производствон бүрдәж залж эс чаддг һардалнр, депутат болхинь

Райком болн ондаруллһн

СЕЛӘНӘ ТЕМДГТӘ ОНЧНЬ—ТОСХЛТ

Шин жилин түрүн долан хоногт КПСС-ин Яшалтинск райкомин негдгч сегләтр, СССР-ин улсин депутат Анатолий Васильевич Козачкон һардврт партин района комитетин бюро өвәрц янзтаһар кегдв. Анатолий Васильевич СССР-ин улсин депутатнрин Деед Советин хойрдгч Съездәс ирсн билә, бюрон йовудиь чигн съездин йовудыг сананд орулад бәәв.

Бюрон һол төрнь — мана селәд-күүтрмүдиг ондаруллһна социальн әв-арһин туск төр болв. Давсн жилин ашиһь дүглхләрн, тавн жилә зуран дөрвдгч жилд района кедләчнр селәнә әдлахүн продукц һарһлһан болн хулдлһан цуг халхарнь күцәснь темдглгдв. Цуг әдлахус орутаһар кедлснә тускар, оруһан юунд олзлхар бәәхиннь тускар толһачнрнь бюрод цәәлнв.

Түрүн болж Ленинә нертә колхозин ахлач Юрий Сильвестрович Карибов үг авв.

—Эн жилин эклцд бод малмдн 5100 толһад күрв, теднәс хойр дундур миңһнь үкрмүд. Невиннәмыесск ноос үһадг фабрикд ноосан өгәд дала мөңгән гееввидн, юнгад гихлә, мадниг илар мекләд бәвв, мана специалистнр болхла терүгинь илдкх бәрмтг олж чадсн уга. Нидн җил мадн дала нарн цецг болн һарудын темс авввдн. 7500 һахан қичг болн 11 миңһн хөөна хүрһ өскж авввдн. Цуг һарһж авсн мөңгә нәәмн сай арслң тоглав. Орунь болхла 2 сай 700 миңһн арслң күрчәнә. Эврә мөңгәрн әдл-ахуннь арһар 240 миңһн арслңга үнәр нежәд патьрта 10 гер бәрх санатавидн. 200 миңһн арслңга больницин тосхлт эклхәр бәәнәвидн. Солёное селәнь дотр үүрмг чолунар бүркгдсн зурһан дууна хаалһ келһнд 360 миңһ һарһхвидн.

Пенсионермүдин эврә гермүдинь яслһнд 40 миңһн арслң зуралвидн. Өнчн күүкдиг болн һанцар үлдсн пенсионермүдиг мана колхоз эврә тетклһндән авад, мах, үс болн талданчн хот-хол өөгәр һарһж өгчәнә. Селәһәр газ орулж өгхиә төлә дөчн миңһн арслң һарһхар зураллавидн. Эн жил школьн садт үрһжах зерлг модд сөнглж хаяд, ормдиь зер-земцин модд суулһх шиидвр авввди. Производственн объектсәс болхла, негдгч болн хойрдгч тойгта үснә-товарн фермс шинрүллһнд 270 миңһн арслң һарһвидн. 200 толһа бод малын ормта сара тосхар бәәнәвидн.

«Победа» колхозин ахлач Михаил Маркович Кузьменко эврә санаһан бас медулв. Эднә колхоз нәәдвр хөөдән цуг хөөдин тооһас 60 процентд күргхәр бәәнә. үкрмүдән болхла 908 толһаһас 1360 толһад күргх саната, һахасиннь то тавн миңһнд күргхәр бәәнә. Кичглдг һахасиг колхозникүдтән нәәмдллһнд өгчкж, ним-арһар ширәдг. Ормдан 1820 тонн үс орулж өгч. Санснднас күрәд һурвн сай шаху арслңга ору авсан М. М. Кузьменко келв.

Хотын бәт көрн угаһар мал өскж болшгойинь цуһар медәнә. Байн урһц авхин төлә услвр кергтә. Тегәд чигн «Победа» колхозд усна хойр тогтал кесн бәәнә. 4 гер тосхад үүнәннь мөнгиәь удан хәрүллһтәһәр хулдчкж. Красномихайловск селәнә уульнцар күсдүндур дууна асфальтн болн һурвн дүүна үүрмг чолуһар бүрксн хаалһ кеж. Бичкдүдин сад болн һурвдгч тойгта бригадт котельн кежәнә. Красномихайловск паркд кесгәс нааран дүһрүл дүүжн хулдж авч тәвх санаһан келв, зуг тернь олдж бәәхш, паркд герл орулад чолун девскртә жим хаалһ татад эмтн амрдг бәәр бүрдәх сәната. Стадионднас мод тәрәд сәәхрүлжәдг чигн, шидртнь кафе секәд, морожен кеһәд хулдҗана. Нимүүллһәр кегдсн селәнә цутхлңдан әмтн йнр дүрта, асхнд күүкдтәһән, ачһртаһан нааран ирж сергмжтәһәр амрна. Колхоздан сәвүр гүрдг болж, эн жил эврә зегин балмтә болхин төлә зегин зун үр бәрх саната, энүнә төлә колхозин мөңгәр Москваһур һурвн күүг зег өскдг әрдм сурлһнд йовулв. Заһс чигн өскжәнә, бөөрг тохма жирмәхә хулдж авч бодгтан орулж төвж.

Дарунь «Заветы Ильича» колхозин ахлач П. С. Березовский тооцаһан өгв. Эн колхоз нидн жилән 1,8 сай арслңга орутаһар чилөв. Эврә арһ-чидләрн 10 гер, селән дотраһур күсдүндур дунад услврин сурвлж кеж, үкр бәрдг сара, гранулятор, негдгч бригадт ангар болн хөөнә хаша бәрж. Березовск селәнд 26 миңһн дөрвлжн метр чолун девскртә хаалһ кегдсн бәәнә. Нег сай 180 миңһнә тосхлтын кедлмшәс 900 миңһн арслңгнь эдл-ахун эв-арһар олзлгдв.

Эн жил эдн тосхлтд нег сай 122 миңһн арслң зуралж, 5 гер бәрхәр темдглж, Краснополье селәнүр долан дуунад хату девскртә хаалһ татгдх, 20—25 миңһн дөрвлжи метр асфальтн жим хаалһс кегдх. Хойрдгч бригадт НТО, гараж тосхгдх. Краснополье селәнүр 6,5 дууна газнь сурвлжи татсх. 100 гермүдт телефон орулгдх. Ил бооцаһар тосхлтын мод, шифер хулдж авч, зуг цемент уга болжана. — гиж П. С. Березовский үгән төгсәв.

Төрүнә хөөн Карл Марксин нертә колхозин ахлач И. И. Игнатенко теднә колхоз 1,6 сай арслңга ору авснаннь тускар, аре идлдг цех яновск селәнд культурин Гер тосххин төлә колхозин правлән 1,2 сай мөңг һарһсиг, района цутхлңд нарн цецгән тос, колбас, өдмг, заһс, зөгин бал, темс хулдхар бәәхин тускар келв.

Кировин нертә колхозин ахлач В. Э. Пульстер кедү ору авснаннь тускар, пенсионермүдлә бооца кеһәд теднәр шову өскүлхәр бәәхин, нидн жил 10 һар тонн заһс өскж авсан келв. Баһ Тугтнд әмтәхн ус орулхин туск төр хаһлхин тускар келв.

«Октябрьский» совхозин директор В. В. Карагодин теднә колхозин тәрәнә 22 миңһн гектарас 6 миңһинь Ставропольен, услврин һазрас орж ирсн уся авчксна тускар келв. Энүнәс көлтә дөрвн хошт хө бәрж болшго болад, 1700 толһаһинь колхозин әмтнд гермүдәрнь түгәһәд өгчкж.

«Бургушун» совхозд культурин Гер, хату девскртә хаалһ, услврин һазр уган тускар энүнә директор В. В. Киблер келв. Үкрмүдиннь толһа, хойр миңһнд күргхәр бәәхән, 8000 хүрһ болн 1115 һахан кичг авхиннь тускар келв. Тосхлтд 650 миңһн арслң һарһжана, 98 миңһн арслңга деевртә ток, МТМ, тосхлтын әнг, чолун жим хаалһс кехәр бәәх санаһан медулв. 150 миңһн арслңга культурин Гер тосххар бәәхән, әи жил бичкдүдин сад болһ ясврин мастерскойин тосхлт эклхән келв. Нег тонн зегин бал авч, болв зегин нилчәр зураленасн хойр холвандан даву нарн цецгин үрһц авч. Нань чигн кесг олзта-туста кедлмш күцәжәхиннь тускар келв.

Колхозин ахлачнрин дару «Яшалтинский» кооперативин ахлач Н. Т. Дегтярев эврә кедлмшиннь халхар кест төр босхв. Кооперативин дааврт 217 гер өггдсн бәәнә, теднә ясврт дала мөңгн орһ гижәнә, нидн микрорайонд хошад патьрта 11 герин деевриньсольж, ода дөрвн гер әдлврт орулхар белджәдг чигн. Микрорайона гермүдт дула орулхин төлә 80 тонн усн гүүдг цорһ олджахш. Эн жил 600 тонн боднцг өскж авад, әмтнд хулдхар бәәхән келв.

Бюро чилв. Селвлцәндән, партийн комитетмүдин хүргүдтан социальн өслтин программсан дәкәд нег әмтнд медүлж, күүндвр кехин туск селвт өггдв. Әдл-ахуст нлмөңгәр нарцан хулдхин төлә дөцлтин олн зүсн үүлдвр кех цаг ирсн тускар, кедлмшчнртән нүүрс-түлһинь, усниь, малд өгх нитт хотынь болн нань чигн туслмжин кедлмш кехин тускар келгдв. Давсн бюрон дәкәд нег онцлтнь — бюрон халхас ямаран чигн шахлһн кегдсн уга, зуг зәрм төрмүдәр селвгән өгчав. Тиигхлә, даслт болсн бүрдәмжин ашмүд кехин тускар бас үг һарсн уга. Партин района комитетин бюро

Советск Союзар

●Бачм чинртэ төр

ҮҮМӘТӘ ҮВЛ БОЛВ

Закавказьен зәрм райодт бачм чинртэ бәәдл тогталһн болн келн-әмтнә хоорндк цүүгәг урулхин төлә әнд цергорууллһн — цаһь аһ үга болсн учрар әнд күцәгджах керг-үүлдврмүд болжана. Эн тогтсн бәәдлд терүнә учрутхинь медхин болн терүнә ашһ цаарандан ямаран болхинь медхин төлә «Эдһ кенд тустав?» гидг римск зөвин цагт тәвгджасн кезәнк нег сурвр тәвх кергтә болжана.

Түрүн хальцд болхла, кенд чигн тус үга гиж хәрү өгч болхмн Азербайджана чигн Армения чигн үлс хооронд цүүгхәр седжәхш. Хойр республикд хойрадньк күцәгдх зөвтә социальн болн экономическ зөвәр хурц төрмүд хоршж одв. тегәд чигн әдн бийстән бәәх материальн болн духовн көрөгән олалад, цуг тер төрмүдән хаһлхар зүткх зөвтә. Арменьд һазр чичрлһнәс көлтә болсн нк аюл әнд тогтсн бәәдлиг улм нәрдүлжәнә.

Азербайджана болн Армения әмтн бәәтхә, СССР-ин цуг олн әмтн әнд тогтсн бәәдләр ик зовлн кежәнә. Нег үлү әнд хойр келн-әмтнә хооронд болжах цүүгәг зогсахин төлә өдр-сө уга дәвна һал дотр гишң әмшгтә бәәдлд цергләжх салдсмудт зовж нәр-хол угаһар бәәх әкрин зовлигин тускар би нам келжәхшв. Нег үлү әнд бат сән бәәдл болн гражданск эвин бәәдл эс тогттл ода орн-нутгт күцәгджах ондаруллһна төрмүд күцәгдшгоһинь бас темдглх кергтә.

Орн-нутгин һардвр әнд тогтсн нәрн бәәдлиг «күч үзүлж» хаһлшгоһар, арһта болхла, әвәр, күүндвр кеж хаһлхар седсиг учрт авх кергтә. Тегәд чигн хамгин сүл күртлнь орн-нутгин һардвр эн хойр келн-әмтнә хооронд болжах цүүгәг эвин политическ эв-арһин дөнгәр зогсахар зүткләе. Тегәд чигн мана йосна туст шалһгч үгмүд келгдлә. Әнд тогтсн нәрн бәәдл дегәд уданар хаһлгджана, түргәр, нег мөслгч кевәр хаһлгджахш, гиж шалһгдла.

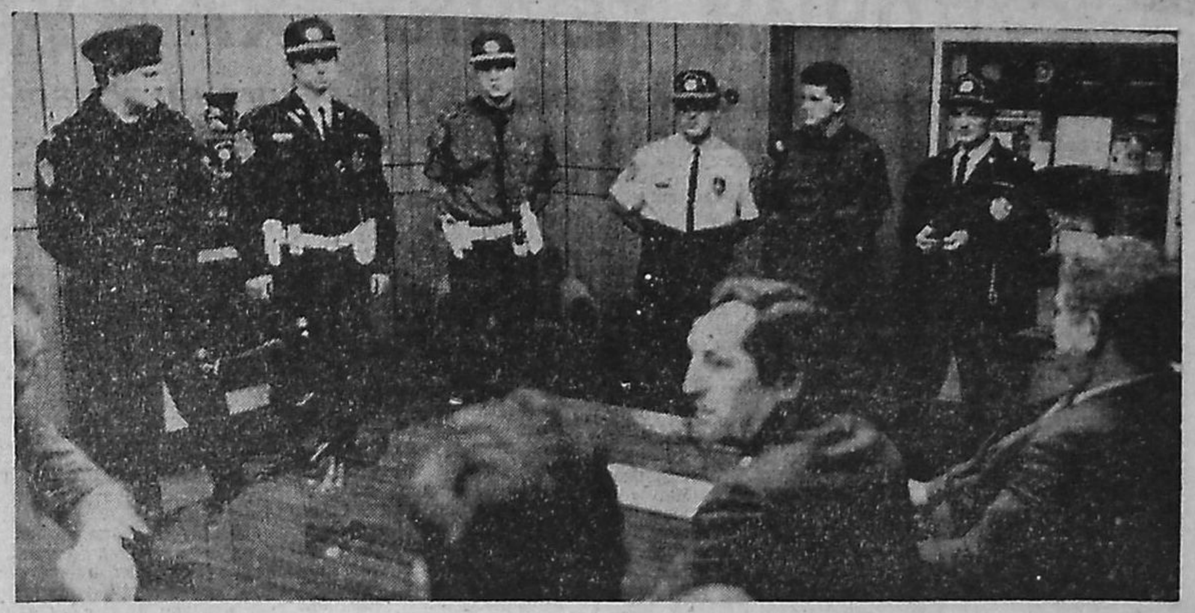
Олнд цәәлһж медүллһнә средствсин, ащ сүүлднь хойр келн-әмтнә элчнр хооронд күндлдәд, әвтән баттж авсн шиидврәр дөк авч әнд тогтсн нәрн бәәдлиг уурулхар седсн седкл күцсн уга. Тегәд арһ уга болад правительств әнд бачм чинртә бәәдл зарлсмн. Әнд болжах цүүгәг үниднән зогсаж, әврәннь әмтнд тәвкнүн бәәдл-жирһл авч ирхәр зүткжәх әмтн эн йовдлыг әрүн седкләрн таасх зөвтә. Кемр национал-карьеристнр, социал-демагогмуд болн бурхн-шажна фанатикүд әврәннь келн-әмтс хооронд үлм һал цацлдад, теднә хооронд улм цүүгә татад бәәхлә, әнд йоста дән болад чигн бәәхмн.

Азербайджанск болн армянск келн-әмтсин хооронд болжах цүүгәг олалад, наадк келн-әмтсин хооронд һал цацж, цүүгә татхар седжәх әмтн Закавказьеһәс талдан һазрт бас бәәцхәнә. Тегәд чигн теди «Орн-нутг әвдржәно!», «Демократ гидгтн иим юмнур авч ирв!», «Сталин бәәсн болхла иим юмн болшго билә!» гидг боля нань чигн олн зүсн дуудврмүд тарханә.

Орн-нутгтт болн нарт делкәд болжах эн йовдлмүд, кеду чинтә зовлигта болдг болвчн, әмтнд цаарандк бәәдл-жирһлдиь эрк биш кергтә сүрһмж өгчәнә, гиж келх кергтә. Тууждйос һардлһна олн зүсн янз бәәсмн, бәәнә, теднә зәрмсиь олзлгдна, зәрмсиь олзлгдлго үлдиә. Ямаран йос бәәдл-жирһлдәи олзлхан бидн бийсмдн шиидх зөвтә болжанавидн. Кемр цуг обществ бөлн терүнә член болһн ухата-серлтә, бийдән олзта-туста йос эс шүүж авхла, ямаран бәәдл-жирһл тогтхинь ухалхд күчр...

Һурвн дам либерал чигн бол, демократин төлә нооддач чигн бол, күч үзүлдго халхин күн чигн бол болв ямаран чигн государств әврәнь 'граждаимудан экстремистнрин зовалһнас харсж авхин төлә, орн-нутгиньь эзлжәх цуг һазрт законность теткхин төлә бийдән бәәх цуг арһиг олзлх зөвтәт бас медх зөвтә. Ода үүлджәх закад хуучрж одв, эдитн мадид уралан девшхдмидн харш болжана, гиж зәрмсиь келхәр седх. Кемр өдгә цагин некврлә ирлцжәх конституционн шин закад ухалж һарһдг зөв-йосна шин механизмс эс һарһгдж, эс үүлдәсн болхла, тер әмтнә келсиг оньтган авх чигн кергтә бәәсмн. Келн-әмтнә хооронд болжах цүүгәг зогсахин төлә, зуг күүндәнә, зөвтән баттлһна әврһ олзлх кергтә

В. РЕЗНИЧЕНКО,
АПН-ә политическ шинжләч.

МИЛИЦИН ШИН ЗҮСН ХУВЦН

МОСКВА. Нернь темдгтә модельер В. Зайцевин һарджах коллектив милицин хувцна шин кев-яиз үүдәв, терньь Мосгорисполкомин дотр-дүндын кергүдин ах заллтын көдлөчнрт үзүлгдв.

Эн шин зүсн хувцньь өмнқәс эвтә болсн деерән, нарт делкән кесг орн-нутгудын полиц мет газта бичкн баллон болн һарт тәвдг цев бийлһән авч йовж болдгар уйгдж. Хотл балһсна эмтн милицин өмсх шин хувциг эн зүнар үзхмн. Московск милицин зәрм подразделеньст энүг өмсж хәлөхмн.

Эн шин зүсн хувц цуглтанасиь түрүлж Москвин болн областин милиц 1992 жил эклж өмсхмн, 1994 жил күртл шин зүсн хувцн цуг орнутгин зөв-йос харлһна көдлөчнрт өгдхмн.

ЗУРГТ: милицин шин зүсн хувц үзүлжәх кем.

ТАСС-ин зург.

Иньгллтин хаалһс

МОСКВА. Района болн областин цутхлигин сурһульчнрт Техаст эс гиж Калифорньд ямаран көвәр бийдән иньг олж авхмб? Аль эн күцшго санаи болхий? Уга, тиим биш. Давсн зунла өрәл миниһн американск сурһульчнр мана орн-нутгин олн зүсн республикүдин балһсдар болн селәдәр «Иньгллтин цува» гидг зүүчлһ кев. «Спутник» гидг нарт делкән бачүдын туризмәр болн «Күүкд күүкдүр» гидг американск олна организацин бүрдсн программ гинчнрт болн мана сурһульчнрт икәр таасгдв. Күүкд хооридан иим залһлда оньдиндан бәрх болж шиидцхәв. Эн жилин мөчнтака сармудт американск күүкдин арвн хойр баг РСФСР-ин европейск энгин, Украина болн Белоруссин балһсдар гинчлх, терүнә хөөн 160 советск сурһульч ноха сарла Америкин дорд үзгин көвәһә һазр эргж йовх.

Иим йовлһнд орлцх күүкдиг Москвад болҗ Владимирт, Калининд болн Новгородт, Оредд болн Одессд — «Иньгллтин цува» тослһнд сәәнәр орлцсн сурһульчнр дундас шүүж авх.

А. БОНДАРЕНКО,
ТАСС-ин корр.

Магадан Аляск хоорндк залһлдан

МАГАДАН, США-һас хүлдж авсн медицинск оборудованя бөлн медикаментсин түрүн багнь энд ирчксн бәәнә. Компьютерн томограф, лабораторн комплекс, нег дәкж олллг 800 миһн шприц, эндоскопическ техник болн цус орулдг систем' областин цуг поликлиникүд авх болж һарв. Эн ирсн эм болн медицинск оборудованя өрәлиньь Анкоридж гидг американск балһсна госпитальмуд белглж.

Эн Бериговин хол усна хойр талиь бәәх орн-нутгудын залһлдан улм өргжәнә. Шин жилин эклцәр хойр орн-нутгин ик предприятьмүд хамдан негдәд төмр хәәлһнә болн шин техник бүрдәлһнә көдлмш эклж кежәнә.

Г. КРАСНОГОР,
ТАСС-ин корр.

Эн ветеранмудын өрчиг өөдән ачлврмүд кеерүлнә. Үлгүрнь, Василий Тихонович Пасечников тодлна.

— Тер цагт мал тууна гидг тиигн биш төр билә. Өдрәрнь фашистск самолетмуд машинк ирәд тарадг билә. Сооһәрнь болхла олн зүсн орһдул мадид дәәсн болдг билә. Тер бийнь бидн эврәнь кергән өөлго күцәдг биловидн. Орс, хальмг уга тер кергән хамдан күцәдг биловидн, — гиж Пелагея Андреевна Блудова келнә.

Эндр эн герт цуглрсн әмтн дәәнә өмн болн дәәнә жилмүдт хамдан бәәж көдлжәсмн. Төрскнд әәмшг учрхд әдн-күчн-чидлән әрвллго көдлж фронтд дөнгән күргжәсмн.

— Би арвн һурвтаһасн авн эклж көдллөв. Мини күч-көлсч стаж 60 жил. Кесг жилий туршт малч болж көдлөв. Мини Надя күүкм намаг дахж көдлж йовла. Мария Гудаевнала хамдан саальч болж көдлж йовлав. Бидн тиигхд үкр болһаас дүндлад 2500 килограмм ус сааж авдг биловидн, — гиж Анна Федоровна Пасечникова тодлна.

Эн ветеранмудын өрчиг өөдән ачлврмүд кеерүлнә. Үлгүрнь, Василий Тихонович Пасечниковин өрчиг Төрскән харсгч Алдр дәәнә II девснгин, «Күндллһнә Темдг» орденмүд. «Күч-көлсн ветеран» болн талдан медальмүд кеерүлнә. СССР-ин үлсин әдлахүн күцәмжсин һәәхүлд хойр дәкж орлцла. Мария Гудаевна Инджиева, Анна Федоровна Пасечникова хойр чигн өөдән ачлврмудта. «Төрскән харсгч Алдр дәәнә эклмүдт шунмһа күч-көлсн төлә» гидг медаль эн хойр күүкд күүнә өрчиг кеерүлнә.

Пасечниковихнә болн Инджиевихнә өрк-бүлмүд асхнд цуглржк күүндна. Адһм угаһар жомба ун бәәж давси цагин тускар күүндж сүл цаган давулна.

Бар сарин 28 хальмг үлсин түүжд мартгдшго һундлта өдр. Тегәд Инджиевин герт әдн иньгүд' күч-көлсн ветеранмуд Ольга Степановна Никитенко, Петр Павлович Колесников, Билько Гильянрович Лиджиев эдн цуглржк давси цагин дотр үзсән тодлж асхн ора күртл күүндв. Дән төгәд дөчн тавн жил давж йовна. Тер бийнь эдн тиигхд хамдан көдлж йовсн иньгүдиннь нерүсинь сергәж күүндв. Теднә кесгиь эндр әдн зергләнд уга. Тегәд ветеранмуд дәәнәс көлтә өөгрсн иньгүдиннь төлә нежәһәд чирк өргв. '

А. БЛУДОВ.

●Бачм чинртэ төр

ҮҮМӘТӘ ҮВЛ БОЛВ

Закавказьен зәрм райодт бачм чинртэ бәәдл тогталһн болн келн-әмтнә хооридк цүүгәг урулхин төлә әнд цергорууллһн — цаһь аһ үга болсн учрар әнд күцәгджах керг-үүлдврмүд болжана. Эн тогтсн бәәдлд терүнә учрутхинь медхин болн терүнә ашһ цаарандан ямаран болхинь медхин төлә «Эдһ кенд тустав?» гидг римск зөвин цагт тәвгджасн кезәнк нег сурвр тәвх кергтә болжана

Түрүн хальцд болхла, кенд чигн тус үга гиж хәрү өгч болхмн Азербайджана чигн Армения чигн үлс хооридан цүүгхәр седжәхш. Хойр республикд хойрадньк күцәгдх зөвтә социальн болн экономическ зөвәр хурц төрмүд хоршж одв. тегәд чигн әдн бийстән бәәх материальн болн духовн көрөгән олалад, цуг тер төрмүдән хаһлхар зүткх зөвтә. Арменьд һазр чичрлһнәс көлтә болсн нк аюл әнд тогтсн бәәдлиг улм нәрдүлжәнә.

Азербайджана болн Армения әмтн бәәтхә, СССР-ин цуг олн әмтн әнд тогтсн бәәдләр ик зовлн кежәнә. Нег үлү әнд хойр келн-әмтнә хооридн болжах цүүгәг зогсахин төлә өдр-сө уга дәвна һал дотр гишң әмшгтә бәәдлд цергләжх салдсмудт зовж нәр-хол угаһар бәәх әкрин зовлигин тускар би нам келжәхшв. Нег үлү әнд бат сән бәәдл болн гражданск эвин бәәдл эс тогттл ода орн-нутгт күцәгджах ондаруллһна төрмүд күцәгдшгоһинь бас темдглх кергтә.

Орн-нутгин һардвр әнд тогтсн нәрн бәәдлиг «күч үзүлж» хаһлшгоһар, арһта болхла, әвәр, күүндвр кеж хаһлхар седсиг учрт авх кергтә. Тегәд чигн хамгин сүл күртлнь орн-нутгин һардвр эн хойр келн-әмтнә хооридн болжах цүүгәг эвин политическ эв-арһин дөнгәр зогсахар зүткләе. Тегәд чигн мана йосна туст шалһгч үгмүд келгдлә. Әнд тогтсн нәрн бәәдл дегәд уданар хаһлгджана, түргәр, нег мөслгч кевәр хаһлгджахш, гиж шалһгдла.

Олнд цәәлһж медүллһнә средствсин, ащ сүүлднь хойр келн-әмтнә элчнр хооридан күндлдәд, әвтән баттж авсн шиидврәр дөк авч әнд тогтсн нәрн бәәдлиг уурулхар седсн седкл күцсн уга. Тегәд арһ уга болад правительств әнд бачм чинртә бәәдл зарлсмн. Әнд болжах цүүгәг үниднән зогсаж, әврәннь әмтнд тәвкнүн бәәдл-жирһл авч ирхәр зүткжәх әмтн эн йовдлыг әрүн седкләрн таасх зөвтә. Кемр национал-карьеристнр, социал-демагогмуд болн бурхн-шажна фанатикүд әврәннь келн-әмтс хооридн үлм һал цацлдад, теднә хооридн үлм цүүгә татад бәәхлә, әнд йоста дән болад чигн бәәхмн.

Азербайджанск болн армянск келн-әмтсин хооридн болжах цүүгәг олалад, наадк келн-әмтсин хооридн һал цацж, цүүгә татхар седжәх әмтн Закавказьеһәс талдан һазрт бас бәәцхәнә. Тегәд чигн теди «Орн-нутг әвдржәно!», «Демократ гидгтн иим юмнур авч ирв!», «Сталин бәәсн болхла иим юмн болшго билә!» гидг боля нань чигн олн зүсн дуудврмүд тарханә.

Орн-нутгтт болн нарт делкәд болжах эн йовдлмүд, кеду чинтә зовлигта болдг болвчн, әмтнд цаарандк бәәдл-жирһлдиь эрк биш кергтә сүрһмж өгчәнә, гиж келх кергтә. Тууждйос һардлһна олн зүсн янз бәәсмн, бәәнә, теднә зәрмсиь олзлгдна, зәрмсиь олзлгдлго үлдиә. Ямаран йос бәәдл-жирһлдәи олзлхан бидн бийсмдн шиидх зөвтә болжанавидн. Кемр цуг обществ бөлн терүнә член болһн ухата-серлтә, бийдән олзта-туста йос эс шүүж авхла, ямаран бәәдл-жирһл тогтхинь ухалхд күчр...

Һурвн дам либерал чигн бол, демократин төлә нооддач чигн бол, күч үзүлдго халхин күн чигн бол болв ямаран чигн государств әврәннь 'граждаимудан экстремистнрин зовалһнас харсж авхин төлә, орн-нутгиньь эзлжәх цуг һазрт законность теткхин төлә бийдән бәәх цуг арһиг олзлх зөвтәт бас медх зөвтә. Ода үүлджәх закад хуучрж одв, эдитн мадид уралан девшхдмидн харш болжана, гиж зәрмсиь келхәр седх. Кемр өдгә цагин некврлә ирлцжәх конституционн шин закад ухалж һарһдг зөв-йосна шин механизмс эс һарһгдж, эс үүлдәсн болхла, тер әмтнә келсиг оньтган авх чигн кергтә бәәсмн. Келн-әмтнә хооридн болжах цүүгәг зогсахин төлә, зуг күүндәнә, зөвтән баттлһна әврһ олзлх кергтә

В. РЕЗНИЧЕНКО,
АПН-ә политическ шинжләч.

МИЛИЦИН ШИН ЗҮСН ХУВЦН

МОСКВА. Нернь темдгтә модельер В. Зайцевин һарджах коллектив милицин хувцна шин кев-яиз үүдәв, терньь Мосгорисполкомин дотр-дүндын кергүдин ах заллтын көдлөчнрт үзүлгдв.

Эн шин зүсн хувцньь өмнқәс эвтә болсн деерән, нарт делкән кесг орн-нутгудын полиц мет газта бичкн баллон болн һарт тәвдг цев бийлһән авч йовж болдгар уйгдж. Хотл балһсна эмтн милицин өмсх шин хувциг эн зүнар үзхмн. Московск милицин зәрм подразделеньст энүг өмсж хәлөхмн.

Эн шин зүсн хувц цуглтанасиь түрүлж Москвин болн областин милиц 1992 жил эклж өмсхмн, 1994 жил күртл шин зүсн хувцн цуг орнутгин зөв-йос харлһна көдлөчнрт өгдхмн.

ЗУРГТ: милицин шин зүсн хувц үзүлжәх кем.

ТАСС-ин зург.

Иньгллтин хаалһс

МОСКВА. Района болн областин цутхлигин сурһульчнрт Техаст эс гиж Калифорньд ямаран көвәр бийдән иньг олж авхмб? Аль эн күцшго санаи болхий? Уга, тиим биш. Давсн зунла өрәл миниһн американск сурһульчнр мана орн-нутгин олн зүсн республикүдин балһсдар болн селәдәр «Иньгллтин цува» гидг зүүчлһ кев. «Спутник» гидг нарт делкән бачүдын туризмәр болн «Күүкд күүкдүр» гидг американск олна организацин бүрдсн программ гинчнрт болн мана сурһульчнрт икәр таасгдв. Күүкд хооридан иим залһлда оньдиндан бәрх болж шиидцхәв. Эн жилин мөчнтака сармудт американск күүкдин арвн хойр баг РСФСР-ин европейск энгин, Украина болн Белоруссин балһсдар гинчлх, терүнә хөөн 160 советск сурһульч ноха сарла Америкин дорд үзгин көвәһә һазр эргж йовх.

Иим йовлһнд орлцх күүкдиг Москвад болҗ Владимирт, Калининд болн Новгородт, Оредд болн Одессд — «Иньгллтин цува» тослһнд сәәнәр орлцсн сурһульчнр дундас шүүж авх.

А. БОНДАРЕНКО,
ТАСС-ин корр.

Магадан Аляск хоорндк залһлдан

МАГАДАН, США-һас хүлдж авсн медицинск оборудованя бөлн медикаментсин түрүн багнь энд ирчксн бәәнә. Компьютерн томограф, лабораторн комплекс, нег дәкж олллг 800 миһн шприц, эндоскопическ техник болн цус орулдг систем' областин цуг поликлиникүд авх болж һарв. Эн ирсн эм болн медицинск оборудованя өрәлиньь Анкоридж гидг американск балһсна госпитальмуд белглж.

Эн Бериговин хол усна хойр талиь бәәх орн-нутгудын залһлдан улм өргжәнә. Шин жилин эклцәр хойр орн-нутгин ик предприятьмүд хамдан негдәд төмр хәәлһнә болн шин техник бүрдәлһнә көдлөчнрт өгдхмн.

Г. КРАСНОГОР,
ТАСС-ин корр.

•Нүүрлгч эв-арһ олзлад

Нээмәдллһнә подрядын олз-тус

Мана совхозин тәрәчир күч-көлс бүрдәлһнә боли үилдһнә шин эв-арһар юдлсндән давси жилиг күцәмжстһәр төгсв. Государствд буудн хулдлһна жилә зура темдгтәһәр давулж күцәгдв. Олна малд болхла шүрүн боли шимтә хотын бат көрң белдгдв. Энүнд мана нәэмәдллһнә звеной күч-көлснә темдгтә тәвц бәәнә. Мана комсомольск звено иидн жилин хаврар бүрдәгдлә. Нанла хамдан Юриһ Емельяненко боли Вячеслав Кравцов көдлжәнә. Күч-көлснә товчлгч ашмударн соньмсжах әмтә болад бидн күчн-чидлән боли цаган әрәлго гүжрж көдлвидн, кен-чигидан дөң болавидн.

Совхозин дирекцлә кесн боцаһар маднд негүсевичн болн хойр төгәтә трактор, силос хурадг комбайн, һазр эд-бод кедг болн тәрәнә цүг зүсн техник батлгдлә. Зуг һанцхн төгәтә трактораc бишнь шадвсиь хүүчн. Боля терүнас бидн әсн угавидн, Звенод батлсн цүг зүсн техникиг көдлмшт сәнәр-белдәд, тәрәнә өмн һазр эд-бод келһиг ни-негнәр эклләвидн. Кесн боцаһар бидн һүрвн зүн гектар һазрин аһүд эрдни-шишә үрһаһад шимтә хот белдх боллавидн. Тәпр, тиигчкад тәрәнә гектар болһнас бәһ гихдән 80 центнер силосин көк урһмл хураж авх зөвтә биләвидн.

Терүнас талдандн маднд 250 гектар һазр батлгдв. Энүг бидн хаврар хаһлчкад намр күртл бүг өвсн угаһар, цеврәр бәрәд, намрнь намрин тәрә тәрх зөвтә биләвидн. Цүг көдлмшиг бидн цаглань болн сән чинртаһәр күцәхәр шунлайвидн. Болв эрдни-шишә хамгин ик онһг керсв. Зүй хүртә болв, терүнас иштәһәр буг өвсн икәр урһв. Тегәд эрдни-шишәг дару-даруһ эдбод кеһәд бүг өвснәс цеврләд бәәвидн. Тер кемд мадна негмдн гемнь. Тегәд бүг өвсна «дарлһнас» мальн хотын культурлыг цеврахин төлә бидн ховәр өүүн эртәс авя ясн ора күртә гүжрж көдвидн. Мана шүлмһа үүлдр заядн үрсн уга. Бидн 2,5 мнһ һар тонн силосин көк урһмл белдәд эүраи даалһвран давулж күцәвидн. Кемр эрдни-шишә хураһиг уданд тасн эс болхла мальн хот үлэ икәр белдгдх басмн. Болв жилин ашмуд му бишь болв. Бидн сар болһн 160 арсдлга ававс эдгәлавидн. Даесн жилин

Кооператорин халх № 1

Кооперативин җисән мана Хальмг АССР-т жил нрвәс улм түрги делгрлт авчана, автономи республикин улсин эдл-ахуг делгрүлһнд темдгтә тәвцән орулжана. Кемр хойр жил хооран мана республикд зуг арвад кооперативмүд шинкән бүрдәгдн болхла, ода эн жилин туула сарин нег шинд 530 кооперативмүд эврәнь үүлдврәл күцәмжтәһәр делгрүлжәнә.

Улсин эдл-ахун олн пуси халхст көдлжәх кооператормуд иидн жил 43 сай 904 минһн арслнд өрги керглтин эд-таврмуд кеж һарһсмн, тосхлтын көдлмш күцәсмн, туслмж күргсмн. Ут-турштан ода 5000 күн кооперативмүдт көдлжәнә. Теднә күцәсн көдлмшинь көдлжәх улсин тоола дүңцүлхлә, государственн предприятьмүдт көдлжәсн дорхнь кооператормудын күч-көлснә һарц кесг холванд ик болжахинь үзж болхмн.

Мана республикд нурһлж тосхлтын кооперативмүд хамгин өргн делгрлт авчана. Ода 147 кооператив, эс гиҗ 30 процентнь, тосхлтын көдлмшиг государственн расценкәр күцәжәнә. Иидн жил эдн 30 сай арслгта тосхлтын-монтажн көдлмш күцәсмн. Улсин эдлврин эд-таврмуд кеж һарһлһнд бас һүч шаху процент кооперативмүд көдлжәнә. Ахрар келхлә, эмтнд туста көдлмш күцәжәх, туслмж күргжәх, эд-тавр кежәх кооперативмүд цааранднь чигн делгрлт авх гиҗ күләгджәнә.

Республикин экономикд бәһ бишн орм әзлжәх шин жисәнә төрмүдт нерәдж «Кооператорин халх» гидг энг мана газетд эклж барлжанавидн. Кооператормудын көдлмшин сән тоотынь үзүлжәх болну, эс гиҗ дутудундснь зааси болну — әдә үүлдврин тускар эврәнь ухан-тооллран бичтн, гиҗ умшачнриг суржанавидн.

•Мана интервью

«ӘМТНД ДӨҢГӘН КҮРГХӘР ЗҮТКНӘВ»

Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатын кандидат В. Г. Санжиков келҗәнә

Элст балһсна 12-ч тойгта Коммунистическ суһвриҗ округар Владимир Гаврилович Санжиков депутатлыг кандидатд заагдж темдглгдсмн. Хальмг таңһчин кооперативмүдин ниицәнә күцәгч комитетин ахлач В. Г. Санжиков мана республикин парламентд суһгдхла, кест төрмүд хаһлж чадхмн гиҗ кооператормуд терүнд нәэлҗәнә. Республикин кооператормудын эдч эврәнь программдан ямаран төрмүдт һоллгч оньган тусхажахин тускар биди сурувидн. Энүнә өгсн хәрүг энд барлжанавидн.

Кооперативмүдин көдлөчнр өдр болһн заһарин-административн системин серлтлә нооллж, экономическ зүткәнә һал маһнад баәхларн өдгә цагт болн иргчән теднә өмн баәху цүг даавргг болн жаһрта төрмүдиг төдрхаһар меджәнә.

Кооперацин тускг СССР-ин Закона келгдсәр кооперативн жисән әмтиг хот-хоолар, улсин эдлврин эл-таврар, терәр тетклһнә төр хаһлжана, орн-нутгин экономикиг делгрүлһнд дөңгән күргжәнә.

Советск йосна 72 жилин түршт улсин депутатнрин Советмүдт һартнь йосн уга билә. Тиим учрас цүг йосис Советмүдт өгх неквр эврәнь программдан би тавжанав.

Эврән бийән залһна туск Заканд депутатын эдлжах зөвйосн, терүнә күцәх кергтодрха заагдх зөвтә. Депутат күн энд-тендәс юм олж өгдг, тер эс гиҗ эн кергиг урапан «түлхдг» күн бишлм, бюрократическ машинь эрәсн биш-өврт һарһж хайсмн болжа-ганавидн. Ода эмтн терүнд есн йосиг күцәлһнә төлә биднә ховәрә өүүн эртәс авя ясн ора күртә гүжрж көдвидн. Мана шүлмһа үүлдр заядн үрсн уга. Бидн 2,5 мнһ һар тонн силосин көк урһмл белдәд эүраи даалһвран давулж күцәвидн. Кемр эрдни-шишә хураһиг уданд тасн эс болхла мальн хот үлэ икәр белдгдх басмн. Болв жилин ашмуд му бишь болв. Бидн сар болһн 160 арсдлга ававс эдгәлавидн. Даесн жилин

ашт Элст балһсна нәэмдгч микрорайона гермүдин хажуд гишк күүнә эрүл-дорулд гемән хальдах хорта производствс — «Энергия» НПО-н филиал-завод тосхгджана.

Номтирин боли специалистирин тооллрар эн завод жилдән хәрн йисн тонн хорта вещество. Элст балһсна өвәрт һарһж хайсмн болжана. Му үнртә, хорта вещество аһарас күүнә ошт-махмүдт түсхари хорһтан күртнә. Нег үлү саата күүкд үлст эн вещество эамштә болна. Стирол гидг вещество аһас көлтә матьхр көл-һартә, муихг нилх күүкд төрнә. Тегәд күүнд хоран күргх заводыг балһснас холд тосх кергтә гиҗ тооллжанав.

Бас нег төр экологиг харслһна туст бәәна. Хальмгин Хар һазрас Дагестанск Тер һазран хәрү авх кергтә.

Республикин социальн-экономическ делгрлтин халхарним төрмүд хаһлх болҗ эврәнь программдан би темдглжәнәв:

— В. И. Ленинә нертә бичкдүдин фондын «Байр» кооперативин күчәр бичкдүдин дошкольн болн школьн учрежденьсин, культурин болн эрүл-менд харлһна объектст ясвр келһиг дангин дөңгән күргж бәәхвидн.

— Элст балһсна тосхлтын кооперативс VIII микрорайонд «Универсамас» «Спорттовары» магазин күртл 470 минһн арслн сметн үнтә бульвар тосххмн.

— Тосхлтын кооперативсин күчәр «Октябрь» кинотеатрин хажуд бичкдүдин «Түүлин городок» тосхгдхмн. Терүнә сметн үнь 50 минһн арслн болхмн.

— 2-ч, 7-ч болн 8-ч микрорайодын термүдт дула өгһиг ясрулхин төлә районя котельниг тосхлһнд дөңгән күргхмн.

— Жил болһн кооперативсин ниицан В. И. Ленина нертә бичкдүдин советск фондын Хальмг республиканск өнгд мөнгн орулж өгх.

— Эн жилд «Гранит» кооператив Элст балһснд минһн тонн бодиг хадһлдг бәр тосхж кооперативин тетклһнә терүгән өгхмн.

— Элст балһсна кооператормудын нерн деерэс Дилдрин дөчн таван жилин өөрдж Төрскән харсгч Алдр дәәнд орлцачирин төлә дөчн ватьрта әмтн бәәдг гер тосх селвг Элст балһсна боли республикин Министрмудин Советин һардачирт орулж өгчәнәвидн.

Суһачирин дөңгәр болн тана шүлмһә нилчар авсн даалһврмудын күцәж чадхв гиҗ санжанав. Әмтна

Таньлдтн: кооперативин ахлач

И. Иванов: «Кемр намаг суңһхла...»

Дөрвн жил хооран эн күн цергә хүвцта йовжасиг Троицк селәнә әмтн мартад уга болх. Эәмдән дөрвн одта капитана погон зүүсн мундир эн өмсжасмн. Иван Тимофеевич Иванов Целинн района дотр-дундын кергүдин эргин түүмрәс харлһна инспекцит толһалжасмн. Гентки эгл гражданск хувц эн күн өмсхлә кестнь өврсн чигн болх. Бәһ гихдән 18 жилдән эн күн цергләсмн.

Болв, көдлн бәәж Иван Тимофеевич инженери-тосхлтын институтд заочн сурад, терүгән 1986 жилд төгсәж инженерин диплом авсиг мелдго улс өвржәсн болх. Цөн жил хооран И. Т. Иванов Целинн МПМК-д инженер-тосхач болж көдлв. Терүнә хөөн эдл-ахун тооцана проектн-сметн багиг эндән толһалв. Нидн жилин чилгчәс авн «Фасад» кооперативин ахлач болв.

— Энтн ямаран кооператив болжахмб? Нерәрнь шиҗлхлә, белн тосхгдсн гермүдиг назаһаснь кеерүлгг коллектив биший? — гиж би терүнәс сурув.

— Энтн невчк талдан учрутхта юмл. Гериг һазаһаснь кеерүлсн деерэн биди гермүд, кошармуд, мал бордлһна площадкс тосхлһна проектн-сметн документацит белдвидн. Бас тер мет эврә арһ-чидләрн зарм объектс чигн тосххвидн. Эдл-ахун тооцана багд көдлжәснәнь тускар би танд урднь келлав. Тегәд тер багин ул деер мана кооператив бүрдәгдлә. Эн багин счетд бәәсн мөнгн «Фасад» кооперативд өгдв. Көдлмшән сәәнәр күцәхин төлә ада зөөдг «УАЗ» автомаши биди хуллж авлавидн. Түүн автан маднд эн келгн чигн болад бәәх. Цаарандн кергтә техникиг олж авсн мөнгәрн хуллж авхвидн.

Шин жиләс авн «Фасад» кооператив ямаран көдлмш күцәжәснә тускар И. Т. Иванов нанд келж өгв. Ода Деерэн түүн клиентлэ күгәлсна бооцас кегдсн бәәнә. Үлгүрнь, вневедомственн харуһцн экин административн хойр давхр гер тосхлһна проектиг белдх бооцанд кооператормуд һаран тәвв. Терүнәс талдан КНИИМС-ин экспериментальн эдл-ахуд олн эвн объектс тосхлһнд урднь көгсн сметиг «Фасад» кооперативин инженерн-техническ көдлөчир шинәс тооллж һарһж өгчәнә. Тохма мөрд есндг О. И. Городовиковин нертә заводт эдл-ахун тооцанас подрядн тооцанд орх документацит белдгджанә. Эн жилин түршт Целинн района кест эдл-ахуст производствени бәәрнд капитальн ясвр өгһнә документацит белдгдхмн. Ахрар келхлә, кооператормуд көдлмш утаһар суулһ

кандидатд 9-ч тойгта Островск суһврин округар заагдж темдглгдсмн.

— Улсин депутатын кандидатд Таниг заасна төск зөөгиг ямаран седклтәһәр тосит? — гиж И. Т. Иванович би сурув.

— Целинн МПМК-н коллективин депутатын кандидатд мини нериг зааж темаглв. Эн коллективин хүрг деер минь нериг заахла би үнидән өөрв. Өөдән үүл даалһнд урднь би төрүц темдго биләв. Эврәнь кергән йирин дааврташар күцәх арһ хәздг биләв. Дотр-дундын кергүдин органмудт чигн, тосхлтд чигн тинга көдлдг биләв. МПМК-д көдлһлән партийн организацин сегләтрәр би суһгдлав. Бий-дән ашлвр өгх зөв нанд үгә болв коммунистирин итклдаахар би зүткләв. Тегәд үсин депутатын кандидатд ямаран седклтәһәр тосит? — гиж би терүнәс сурув.

— Энтн ямаран кооператив болжахмб? Нерәрнь шиҗлхлә, белн тосхгдсн гермүдиг назаһаснь кеерүлгг коллектив биший? — гиж би терүнәс сурув.

— Энтн невчк талдан учрутхта юмл. Гериг һазаһаснь кеерүлсн деерэн биди гермүд, кошармуд, мал бордлһна площадкс тосхлһна проектн-сметн документацит белдвидн. Бас тер мет эврә арһ-чидләрн зарм объектс чигн тосххвидн. Эдл-ахун тооцана багд көдлжәснәнь тускар би танд урднь келлав. Тегәд тер багин ул деер мана кооператив бүрдәгдлә. Эн багин счетд бәәсн мөнгн «Фасад» кооперативд өгдв. Көдлмшән сәәнәр күцәхин төлә ада зөөдг «УАЗ» автомаши биди хуллж авлавидн. Түүн автан маднд эн келгн чигн болад бәәх. Цаарандн кергтә техникиг олж авсн мөнгәрн хуллж авхвидн.

— Альтернативн кандидатур болж хаалһ тосхлһна ПМК-н прораб Вячеслав Борисович Стоянов нанла дөрлджана. Терүнә программла биданалдав. Му биш, гиж эн программиг тооллжанав. Болв кен диилхнь сүүһвр үзүлх. Кемр эн күн диилхлә, хамгин түрүнд терүг йөрәхдән биелн бәәнав.

И. Т. Иванов бәәрн һазра күн. Дундын школ чилсн хойр пионерн-техническ училищ бәһ насна селлсн залмжар эн орж сурсмн. Шанһа мөнгәр сурх арһ болн офицерин погон терүнд түүн автан таасгдасмн. Тегәд училищан тәгсәснә хөөн терскн Хальмг тееган эн ирсмн. Түрүлә Черноземельск районд, дарунь Тоончк селәнд эн көдсмн. Болв тосхлтын кергәр эн онцин сонькдг бәәсн учрар генерн-тосхлтын институтд орсмн. Тегәд эн бийдән таа

«Седклин богас» цеврдлһн

Цувлдад, полицейск әмтәр дахулгдсн, һартан бәһаһгин шинжүртә, нүрвисн китд бәһчуд йовлдна. Камерт болсн мөшклһнә хөөн гемән медж бийән бурушасн бәәдлтә һарч ирцхәнә. Дарук кадрмудт овалһата «хорта» дегтрмүд, журналмуд, коробкс дотр зергләсн үзмр кассет һарч ирнә. Телеүзгдлин шин зөөгсин зөөлгч һарцст ним зургуд өдр болһн үзүлдг болад бәәв.

Китд «сао хуан» — «шарас цеврдлһн» гидг жисән хурдлдан орчкн бәәнә. Тов-та китдин көөнә «сәәнә бүздрдлһнә» кергж бәәх нут китд келн-эмтин нооллан инжг нерәлдг болв. Эн нооллан нидн жилин һаха сарас. «Полиграфическ болн сонсхврин-үзлһнә һарцсиг дангллһна» төрәр болсн цуг китдин партин-администратин активин селвцәнә хөөн эклсн билә. Эн селвлцәг Китдин Компартин ЦК болн КНР-ин Госсовет бүрдәсн билә. Бәәрн барин бүрдәцс эн нооллан эрки керстәһнь тәлһцәнь нидн жилин түүнь Ли Жүйхуань темдглв. Эн керг күцәлһнд олн әмт зөрлцүлж мадн диилвр бәршговидн, юигад гихлә эн «хорта» һарцс кегдг. хүлдгг һазрнь олн улсас сәәнәр күн медшго, тегәд чигн оларн негдж «сао хуана» бат гөлм тач болхмн.

«Цеврлһнә» урсхул дарунь хурдлдан орад авчкя. Нидн жилә һаха сарас эклэд нүрвн сар күцц болад ч та бәәтл Пекин, Шанхай, Тянцзинь мет ик балһсдар, Гуандун, Хэйлунцзян, Чжэцзян, Ляонин әәмүүдәр «шарас цеврдлһн» жисәнд 20 минһн шаху полицейск әмтн орлцад, олна нөөдтә 1 сай 300 минһ һар тойг «хүүльчлһна һарцс» боль ауһан зу шаху үзмр кассет бүлаж авч, зун тәв һар «хүүлин өөм» олж илдкад, йос әвдсн тавн минһн күбәр авч.

Орн-нутгар бүклдь болхла үкр сарин эклц күртл хорлтта гиж тооллджах дегтрмудин 30 минһн бүүлһдж авсн харнь боли 400 минһн кассет булагдж авгдла.

«Сао хуан» урднь кегдж

рад, намрын намрий тэрэ тарх эвтэ билэвидн. Цуг кэдлмшиг бидн цалань болн сән чинртэһэр күцэхэр шунлавидн. Болв эрдни-шишэ хамгин их оньг керглв. Зүй хүрта болв, терүчас иштэһэн бүг өнси икэр үрһв. Тегэд эрдни-шишэг дару-даруль эдбод кеһэд бүг өнснас цевр.лэд бээвидн. Тер кемд мадна негимэн гемнв. Тегэд бүг өнсна «даралнас» мальн хотын культурмудыг цеврлхин төлэ бидн хоюрн өрүн эртэс авн асхн ора күртл гүжрж кэдлвидн. Мана шүнмһа үүлдэр заядан үрсн уга. Бидн 2,5 минһ һар тонн силосни көк үрһмл белдэд зуран даалһвран давулж күцэвидн. Кемр эрдни-шишэ хуралһиг уданд татсн эс болхла мальн хот улэм икэр белдгдх бээсмн. Болв жилин ашмуд му бишл болв. Бидн сар болһн 160 арслнга аванс авчалавидн. Давсн жилин күч-көлснэ ашиг диглснд эвенон член болһн 4600 арслн авв.

Шин жилд улм өөдэн күцэмжс бәрх шинидвртэ бәэнавидн. Ода бидн хаврин кэдлмшт техник ясж белдлһиг ни-негнэр күцэжэнэвидн. Үлгүрнь, плутмуд, боронс, культиватормуд, сеялкс белнэ зергленд зогсагдв. Трактормуд ясһан тегэжэнэвидн, мальн хотын культурмуд хурадг комбайнмуд бас ясжанавидн. Мадид батлсн цуг техниюг сән чинртэһэр ясхар шунж үүлджэнэвидн. Эн жил кэдлмшин кемжэн их болхмн. Нидн намр бидн 250 гектар пар һазрин аһуд намрин цаһан тэрэ, ичмэ, тритикале тэрлэвидн. Тэрэнэ урһлтнь му бишл. Кемр йиртмжин таал сән болхла буудян зүүтэ культурмудын өөдэн урһц авгдх гиж нээлжэнэвидн. Тиим эварһ мадид бээхд маһд уга. Нидн жил эрдни-шишэ тэрсн 300 гектарт эн жил намрин цаһан тэрэ тэрхэр темдглжэнэвидн. Терүнэ төлэ хар пар һазриг цевр эрэ бэрх кергтэ, эн һазр сээнэр амрх эвтэ. Эн жилин хаврар мадид дөкэд 400 шахү гектар йилһгдхмн. Эн аһуд эрдни-шишэ тэргдхмн. Тегэд кэдлмшин кемжэн улм өөдлхмн. Звенон членин то чигн өсхмн. Мадила хамдан кэдлх зөвэн Олет Емельяненко болн Валерий Обухов өгв.

Күч-көлс бүрдэлһнэ болн үүллһнэ шин эв-арһар кэдлжэх цагт цуттанһ эзни килмж, шүилт өөдлв. Звенон член болһн эндр ешклдүркэсн сээнэр кэдлхэр шунжана. Ахрар келхд, бидн нээмэдллһнэ подрядар кэдллһн олэта-туста болжахинь медж аввидн. Тегэд чигн шин жилд улм өөдэн үзмжст күрхин төлэ күчн-чидлэн холвж кэдлжэнэвидн.

Д. ПРОХОДНОЙ,
Целинн района «Вознесеновский» совхозин мальн хот белдэчирин нээмэдллһнэ звенон һардач.

ашт Элст балһсна нээмдгч минерорайона гермудин хажуд гишк күүнэ арүл-дорулд гемэн хальлах хорта произ. водств — «Энергия» НПО-н филиал-завод тосхэджана.

Номтирин боли специалистирин тооларар эн завод жилдэн хэрн йисн тонн хорта вещество Элст балһсна ахарт һарһж хайхмн болжана. Му үнртэ, хорта веществос аһарас күүнэ оошт-махмудт тусхлари хорлтан күргнэ. Нег үлү саата күүкд улст эн веществос ээмштэ болна. Стирол гидг вещество нһас көлтэ матьхр көл-нарта, мүхг нилх күүкд тернэ. Тегэд күүкл хоран күргх заводыг балһснас холд тосхкергтэ гиж тоолжанав.

Бас нег тер экологиг харслһна туст бәэна. Хальмгин Хар һазриг Дагестанск АССР нээмэлдж авад һуч һар жилдэн эзн биш кевэр олзлад үрэжэнэ. Хар һазрт ода Дагестана 6 совхоз малан хэрулжэнэ. Урднь сән диттэ һазр элстэ кэдэд хүврэжэнэ.

—2-ч. 7-ч болн 8-ч мик рорайодын гермудт дула өг лһэг ясрулхин төлэ районя котельниг тосхлһнд деиг күргхмн.

—Жил болһн кооператив сын нинцан В. И. Ленина нерт бичкдудын советск фонды Хальмг республиканск өмгд мөнгэн орулж өгх.

—Эн жилд «Гранит» кооператив Элст балһснд минһн тонн содиуг хадлдаг бәэр тосхж кооперативин техникна терүгэн өгхмн.

—Элст балһсна кооператормудын нерн деерэс Дилмрин дөчн таван жилин өөнд нерэдж Төрскэн харсчг Алдр дээнд орлцачнрин төлэ дөчн нальрта эмтн бәэдг нег тосх селвг Элст балһсна боли республикин Министрмудин Со вет нһардачнрт орулж өгчэнэвидн.

Суңһачирин дөнгэр болн тана шүнмэр нилчэр авсн дааллһврмудан күцэж чадхв гиж сәнжанав. Эмтнд дөнгэн күргхар зүткнэв. гиж би суңһачнртан үгэн өгчэнэв.

Бичж авсн

ЭРНЖӘНӘ Виктор,
мана корр.

Шин жилэс авн «Фасад» кооперативин ямаран кэдлмш күцэжэсна тусхар И. Т. Иванов нанд келж өгв. Ода деерэн түрүн клиентслэ күч кэлсэнэ бооцас кегдсн бәэна. Үлгүрнь, вневедомственн харулын энгин административн хойр давхр гер тосхлһна проектиг белдэх бооцанд кооператормуд наран тәвв. Терүнэс талдан КИИИМС-ин экспериментальн эдл-ахуд олн зүсн объекте тосхлнд урднь кегдсн сметиг «Фасад» кооперативин инженерн-техническ кэдлэчир шинэс тоолж нарһж өгчэнэ. Тохма мерд өсидг О. И. Городовикован нерэ заводт эдл-ахун тооцанас подряди тооцанд орх документиг белдгджэнэ. Эн жилин түршт Целинн района кесг эдл-ахуст производственн бәэрнд капитальн йсвр өглһнэ документиг белдгдхмн. Ахрар келхлэ, кооператормуд кэдлмш угаһар суучшго.

Шин жилин өмн өргнд байрта зәнг «Фасад» кооперативд тарһагдсмн. Кооперативин ахлач Иван Тимофеевич Иванов Целинн района Советин улсин депутатирин

—Альтернативн кандидатур болж хаалһ тосхлһна ПМК-н прораб Вячеслав Борисович Стовпов нанла дарлджэнэ. Терүнэ программла бичкдлдав. Му биш, гиж эн программиг тоолжанав. Болв кен дилхинь суңһар үзүлх. Кемр эн күн дилхла, хамгин түрүнд терүг йөрэхдан бөлн бәэнав.

И. Т. Иванов бәэрн нэ ра күн. Дулдын шөөд чилэ сна хөөн новкарн-технический училищд бан пасна седклин залмжар эн орж сурсмн. Шанһа мөнгэр сурх арһ болн офицерин погон терүнд түрүн авгсн таасгджасмн. Тегэд училищэн тегсэсна хөөн төрскн Хальмг тееггэн эн иремн. Түрүлэд Черноземельск район.д, дарунь Тээнцк селәнд эн көдэсмн. Болв тосхлтын кергэр эн оньдин соньмсдг бәэсн учрар г е нерн - тосхлтын институтд оресмн. Тегэд эн бийдэн таа ста керган дөкнэс олв гиж ола келж болхмн. Инженер тосхач И. Т. Иванов эврнин шин эрдмэн «Фасад» кооперативд тустанар олалжана.

А. ЦАКУГИНОВ,
журналист.

Зургудын репортаж

«Силуэт» кооператив сән хувц уйна

Элст балһсна 1-ч микрорайона эмтн бәэдг нег герин подвалд «Силуэт» гидг кооператив бәэршлжэнэ. Деер өмсдг хувц, күүкд күүнэ бүшмүд, олн зүсн махлас, сценическ хувц-талданар келхлэ, күүг көлэснь авн толһа күртлнь хувцлх хувц эн кооператив уйжана.

«Калмшвейбыт» фабрикин медлд 1988 жилин хулһн сарин 14-д сөкгдсн «Силуэт» кооператив государственн үнәр цуг нөдэмшэн күцэжэхиг онц темдглх кергтэ. Олн зүсн эрдмтэ, урн һарта уячир, эд ишкэчир эн кооперативд ямаран чигн көдлмшиг аҳр цагин болзгт болн сән чинртэһэр күцэхдэн белн бәэнэ.

Һучн күн көдлжэх кооперативин коллективиг их дамшлтта болн медрлтэ эд ишкэч болн уяч Екатерина Бадминовна Манджикова толһалжана. Эмтнэ өгсн даалһврар ке-сээхи хувц уйсн деерэн эн кооператив 1990 жил 120 минһн арслнгд «Калмшвейбыт» фабрикин төлэ продукц уйжана.

ЗУРГУДТ: уяч А. П. Альчинова; эд ишкэч Г. А. Кабакова, «Силуэт» кооперативин ахлач Е. Б. Манджикова эд ишкэч З. А. Кулешова; уяч Т. Мухараева белн кегдлн үзүлжэнэ.

Н. Леджиевин цокси зургуд.

«Сао хуан» урднь кегдж йовсн жисэдэс онстан һарлһта болжана гиж «Чжунго цинянь бао» гидг газет бичжана. «Шар хортнла» кегдвэх нооллдна сойлын халхар үүлдг энгэлэ хамдан промышленн-гүүлгана учрежденьс, олна әмшг уга бәэлһ хардг органмуд, пошт, нань чигн кесг ведомств орлцж бәэна. Үлгүрнь, һаха сарин чилгч күртл дегтрин цуг делгүрмуд, киоскс, үзмр салонмуд бүрткгдв. Цуг школмудын, заводмудын, институтмудын библиотекс бас бүрткгдлэ. Хотл балһсна комсомолын эклц бүрдэц болһнд, «дааврта райод» һарһгдла. Баахн бүрткэчир өдр болһн дегтрмудин, газетин лавкс, киоскс, лотокс бүрткнэ, эклц болн дундын школмудын сурәульчирта кесн күүндвртэн ямаран дегтр умшхин тускар селвгэн өгцхана.

Эн кедлмшин халхар зәр, мнь дегд шунхларн, давн тусад бәэнэ, зәрм дундын школмудт цуг сурһульчирэн «шарас цевр.лһнэ» зергленд оруль авч, кесгнь сурһульчиртан нежад «шар» дегтр олж авч ирх даалһвр өгч. Эн-эцкирнь алн болх саам учрад бәэв, юнгад гихлэ тедна күүкднь дегтрин һадрт күүкд күүнэ зүрг үзхлэрн, тер дегтриг «шард» тоолад, школурн күргж өгад бәэж.

Үкр сарин дундурар китдин һардвр цуг орн нутгар «зурһан хорта юмнла» нооллһна жисэ бүрдэх шинидвр авв. Тер хортна тоод порнографьта хамлан, күүкд улс погпан хулалһн, күүкд улсиг боли бичкдудиг хулхаллһн боли хулллһн, наркотик кеж хулллһн: мөнгнэ цаадд, феодальн харһну йос олалад эмтнэс мөнгинь меклж авлһн мет таван хортн орв. Энүнэ халхар «Эмтнд күргэх хорлтта юмсин нилчинь илклһн боли унгарнь уга келһна» программ һарһгдв.

«Сао хуан» шинки күчэн авчана. Эн жисэнэ йовулдыг шунмһадуллһна чинрнь темдглхлэрн, келн-эмтки сойлын боли искусствин өслт бәэтхэ, цуг китд обществин делгрлт эн жисэнлэ залһата бәэхиг «Жэньминь жибао» газет медулж бичв.

Сергей, СОРОКИН,
ТАСС-ин корр.
Пекин.

«Жаңһрин» 550-ч өөнд нерәдгдсн улсин билг-эрдмин хәләвр

Шинрсн теегин дун

Зургудын репортаж

Улсин үүдәлтин Цугсоюзн Ш фестивалин медлһнд, хамцу гүжрмг күчкөлснд хәршлт болсн ута. Мана орн-нутгин 53 келнәмтнә әлчнр өдгә цагт манад бәәж кәдлжәнә, гиж Н. С. Скворцов цаарандъ келв.

Район әмтнә һурвна кеснә хойр хүвнь шин патърмуд авв. Давсн жилд йиртмжин газ Ижл болн Ик Царц поселкст ирв. Ижл һолас наадан ус татж орулллһна усна сурвлжн тосхгдж дуусгджана.

Государствд тутрһ, темс, багцин культурмуд, мах, үс болн ноос хүлдлһна арвн хойрдгч тавн жилә зуран түрүн дөрвн жилин зура күцәгдв.

Район наадк әдл-ахүс дүндас хамгин өндән күцәмжстәһәр «Восход», «50 лет Октября», «Большой Царын» совхозмудын коллективс көдлжәнә. Онц олн нүүрлачнр йилһрснә болн нань чигн тәрмүдин тускар эн келж, «Жаңһрин» өөрдж йовх өөлһнь эндрк байрт орлцачриг халунар йөрәһад, бат эрүлменд, әв болн хөв-кишг эн дурдв.

Дарунь концерт эклв. «Цаһан-Нур» совхозас художественн самодеятельностьд орлцачнр 10 классин сурһульч, баһ наста жаңһрч М. Пюрвеев хальмг улсин алдр «Жаңһрин» нег бичкн тасрха умшж, герин эзн күүкд күн З. Шошункаева «Зунин һурвн» гидг хальмг үт ду дуулж концерти программиг сөнв.

Дарунь район культурин Герин хор «Ик Царкгин тус» ду дуулсиг энд цуглрсн әмтә нир халунар таасв. Энүнә хаһд кесг афвад күн орна. Хорин художественн һардач А. Б. Егоринов дуучнриг сәәнәр белдж чадж. Дуулллһнд энду һарсн уга, цугтан ик оргмжтәһәр дуулв. Әмтнә өмссн хувцнь чиги әвтәһәр хәләгднә. Кемр невчк түрүләд келхлә, эн хор концертин товчлгчдынь дуулсн «Хлеб — всему голова» гидг дун ик халунар тосгдв.

Концертиг «Цаһан Нур» совхозин элчнр эклснә тускар өмнь келчклә. Энүнә программд тедниә коллектив бүклдән заллгч чинр зүүжәсиг нааран ирсн әмтн цуглаа медв. Теди олар орлцлһарн чигн, билгәрн чигн оңгрв. Эдн бәәрн кесг ду дуулв. Үлгүрнь, Э. Санджиевин бичсн «Санджировин туск ду» күүкд Г. Хүлаева болн А. Ходжигорова, бас энүнә үүдәсн «Цаһан-Нуурин школ» гидг ду К. Тоснаева дуулв. Эдниә «Байр» ансамблин биилсн кесг би таасгдв.

Фольклорн-биилһин «Лотос» баг корейск улсин би, цингд улсин «Намә гүстә» гидг ду биилн йовж Н. Баталаева, кавказск би С. Дугужев күцәв.

Дуучнр Н. Егоринован, П. Шевченкон, Л. Мутляевн, Б. Оконовин, М. Бәсангован билг элистинцнрт таасгдв.

Улсин эрдмчнрин, әврә дурар үүлдгг зурачнрин, школмудын сурһульчнрин кеси кегдлмүдин, зурсн зургудын һәәхүл энд кедлв.

Ашлж келхлә, шинрсн теегин элчнр — октябрьскрин билг-эрдм цаг ирвас өөдлжәхиг Элстд болсн байр медулв.

ЭРДНИН Владимир,
мана әврә корр.

ЗУРГУДТ: деер зүн бийәснь — Октябрьск района «Калмыцкий» совхозин элч Н. Егоринова ду дуулжана, балнист А. Егоринов; цингд улсин «Намә гүстә» ду Н. Баталаева дуулжана; С. Бухаева гитар цокжах кем; деерәс дорагшан — үйнрин би «Байр» ансамблин баг бинлжәнә; улсин билгтнрин һәәхүл: кавказск би «Лезгинка» болн концерти программин товчлгч кем.
Авторин цокси зургуд.

Элстин футболистнрин марһан

Одахн балһсна мотодромд футболистнрин үвлин марһан эклв. Жил болһн эн бүрдгдә. Давсн жилин ашмудар эн марһана диилачин күндтә нериг Целинн района «Ленинский» совхозин команд авүв. Эн жил чигн совхозин футболистир Элстин спортсмеимүдлә чидлярн сөрлцхәр бәәнә.

Түрүн наадан эдн Аршанск махна комбинатын командла наадв. 1:1 хәм аштаһар әдно харһат төгөв. 9 өдр болсн бас нег нааднд «Прогноз» болн «Динамо» командс харһв. 5:4 тоотаһар энд «Прогнозин» элчнр диилвр бәрв.

Мана «Одн» заводын команд болхла спортивн школын футболистирлә наадад, тедниг 2:0 тоотаһар шүүв. Мана сән гисн наадачнр М. Горяев боля Х. Эдеев хойр гол цокж орулв. Давсн жил чигн заводын команд шүүмһаһар наадад, үвлин турнирт хойрдгч орм эзллә.

Эн жилин турнирт болхла ут-турштан 8 команд орлцжана. Марһана бүрдәһәч болж эн жил «Уралан» клуб дөңгән күргжәнә. Урдынь болхла турнирыг Элст балһсна спорткомитетин седвәрәр бүрдәж билә. Ода марһанд хойр бүрдәһәч баәнә, тегәд энүнд улм өргәр балһсна предприятьмүдин командсиг орлнулж болхмн гиж санжанав. Турнирин наадл бембә болн нарн өдрмүдлә болна. Тегәд чигн футболистир әврәннь сул цаган тустаһар давулж чаджана.

В. БАГЛИКОВ,
«Одн» заводын спортын инструктор.

Нүүрт—12-ч школ

Эн өдрмүдт балһснд школмудын спортсменмүд дунд баскетболар марһан болжана. 12-ч школын команд эн марһанд ода деерән нүүрт йовна. Нег чигн команд эн шүүгдәд уга. Школын баскетболистирин белдвриг тренер, физкультурин багш Валерий Викторович Скрынников һарджана. Хойрдгч ормд 19-ч школын сурһульчнр йовна. Эдн нег дәкж шүүгдв. Командыг тренер В. Н. Шамаков һардна. 17-ч школын команд болхла 3-ч ормд йовна. Эднә тренернь физкультурин багш П. С. Поляков болжана.

Эн марһанд зут көвүдин командс орлцжана. 17-ч школын спортивн залд эн болжана. Элстин 4-ч школын спортивн залд болхла волейболар балһсна марһан болжана. Шүүгдлһн угаһар энд 12-ч школ йовна. Хойрдгч ормд 17-ч школын күүкд һарв. 20-ч школын әлчнр ода деерән һурвдгч ормд йовна. Болв эднә эзлжәх орм сольгдад чигн бәәхмн, яһад гихлә, турнир чиләд уга.

Дәкәд нег сонын марһан Садовое селәнд болхмн. Энд республикин спортивн школмуд гиигн атлетическ кросст чидлярн сөрлцхмн. Мана 1-ч тойрта спортивн школын нериг 12 мана гиигн атлет харсхмн. Садовд манахс сән ашмуд үзүлх гиж нәәлжәнәвидн, яһад гихлә, кесг цагтан әдн дитә-дараташар белдвр кев.

Б. БАТНАСУНОВ,
Элст балһсна 1-ч ДЮСШ-н директор.

Номтын секвр

Петрозаводск балһсна биологическ наукын доктор Г. Елиза бүл миһн жилмүдин дотр Карелин һазрин буркж урһжах кесг урһмлын нердинь цуглулж авч бичв. Тер төләд эн номт торфин үзм-бальчтә һазрин тогтацинь дасв. Галина Андреевна олн зүсн торфяникудин насынь медж авв, урһмл урһлһна туужинь йилһв. Эн көдлмшинь йовудт номт эн регионд климат яһж сольгджахинь бас медж авв.

Номтын кесг шинжәллтин ул деер иргчдән эн регионд урһмл болн климат ямаран болхинь йилһж болхмн. Иргчдән эн региона климат Подмосковьен климатас му болхн уга гиж номт тооджана. Энынь иргч үйнрт ик чинр зүүжәнә. Үлгүрнь, шин модд суулһсн цагт ямаран зүсн мод суулһсн сән болхинь, альк районд һаар улм-бальчтт хүврхинь урдасн медж болхмн. Экономистнрт хәлхә, иргчдин ямаран мод, зерземш, эм кедг урһмл белдж авч болхинь арвад жил өмнәсынь темдгтә болхмн.

В. ЗЛОБИН,
ТАСС-ин корр.

Литературин туужин тускар

Набережные Челны гидг балһснд трамвай гүүдг шин маршрут сөөгдв. Энүг балһснд литературин трамвай гиж нерәджанә. Балһсн дотрһар йовж йовх әмтнд нег часин дотр экскурсоводмүд эн балһсна болн регионд литературин туужин тускар келж өгнә.

Эн һазрла кесг бичәчнрин наср-жирһлнь залһлдата, Кама һолын цаадк көвәд. Елабугд «Записки кавалеристки-девицы» гидг үүдәврин автор Надежда Дурова бәәсмн, энд Марина Цветаевин Леонов, Константин Тренев, Константин Федин, Борис Пастернак энд ирж бәәсмн.

КамАЗ тосхгджах жилмүдт нааран мана төрскнә болн һазадын ордудын кесг бичәчнр болн шүлгчнр ирсмн. Үлгүрнь, французск бичәч Андре Ремакль «Сказание о КамАЗе» гидг түүк бичсмн. Эн балһсна әмтнд болн ирсн гиичнрт экскурсоводмүд эн регионд литературин туужин тускар келж өгсн деерән, баһ наста литератормудын «Орфей» гидг кружокин көдлмшлә бас та-

ЗУРГУДТ: деер зүн бийасн — Октябрьск районд «Калмыцкий» совхозин элч Н. Егорнинова ду дуулжана, баянист А. Егорнов; цецг улсин «Намэ густа» ду Н. Баталаева дуулжана; С. Бухаева гитар цокжах кем: деерэс дорагшан — үйирин би «Байр» ансамблин баг бинлжэнэ; улсин билгтирин һэзхүл: кавказск би «Лезгинка» боли концерти программин товчлгч кем.

Авторин цокся зургуд.

Спорт

Боксин марһанд

Орн-нутгин олн зүсн марһаст мана республикин спортсменмүд урдк кевәрн цаарандан орлцжана. Калужск областьд ода Элстин кесг боксермүд бәәнэ. Тенд. Кондрово гидг балһснд. Цугсоюзн марһан боксар эклв. Эн балһснд бәәсн бәәрн һазрин күүнә — Советск Союзин Герой Д. Н. Стефановин нер мөнкрүллһнд нерәдсн марһан зурһадгч саамдан кегджәсн эн. Марһан Советск Цецгин боли Тенгсин-Дәәнә Флотын өдрлә ирлцүлж кегдг заншал жил болһн ончта йовдл болж тохрв.

Советск Союзин үзг болһнас спортсменмүдәс йир олар марһанд ирдг учрар, марһан дәрвн багд бүрдгдв. Баг болһнд хойр насна бокермүд орв. Арвн негнәс авн арвн нәмн күртл наста кевүд марһанд дуудулгдв.

Мана республикин спортивн әрүн нер харсх даалһәр Элстин боксермүдт өггдв. Тегәд тренер Д. Брюгидиков зурһан кевү шүүж авв. Хамгин бага насна багд 10-ч школын сурһульч Женя Афанасьев һаңцарн туся. Хойрдгч насна багд эн школын боксермүд А. Афанасьев боли Е. Коченев, бас тер мет 4-ч школын спортсмен Б. Нимеев орв. Бага чудын багд — 17—18 наста кевүдин әнгд — кедлмшч Х. Брюгидиков боли 7-ч тойрта СПТУ-н сурһульч А. Макадуров нооддх болв.

Эн боксермүд дунд марһана дамшлт хоршажах спортсменмүд чиги йовна. Үлгүрнь, А. Афанасьев болн Б. Нимеев Астраханск областин Черный Яр балһснд афганец Юрий Куликовин нерид кегдсн марһанд орлцемн. А. Макадуров школьникудин спартакиадт чидлан үзүллә. Х. Брюгидиков кесг марһаст орлцсн дамшлтта. Зуг Женя Афанасьев, Женя Коченев хойр шинкэн ик марһанд орлцжана.

Спортивн зарһчин керг күцлһнь А. Амаев марһанд бас дуудулгдв. Дөрлдән лу сарин 11-д төгсхмн.

БУУРЛА Н.

Спорт

Дөрлдәнә дааврта хаалһ

Футболар Әрәсән Федерацин Күбокин төлә бәйчудын марһан туула сарин дунд алднар эклә. Өмн үзгиз зонд Ар Кавказин автономн республикүдин, краймудын, Астраханск болн нань чиги олн областьсин ДЮСШ-н командс марһана хаалһ орла. «Команд болһн эврәнь болн талдан командын стадионд надх зокал тогтагдв: Тер хойр наадна ашт команд болһн ямаран үзмж күцнә, терүнәс иштә марһанд цаарандк орлцлһнь йилһрәх һарх зөвтә бәәсмн.

Элстин ДЮСШ-н команд түрүн наадан эврәнь стадионд кех зөвтә билә. Туула сарин 14-д Әәдрхн балһсна бәйчудын «Волгарь» команд түрүн саамин наадндан Элстд ирсн уга. Мана балһсна командд түрүн хойр очко бичгдв.

Хоша бәәх хойр балһсна командс дарүк наадндан Әәдрхнд карһв. Тер саамд Элстин футболистнр йоста нааднд 2:0 аштаһар диилвр барв. Тегәд хойр харһлцана ашт элстихн дарүк саамин нааднд цаарандан орлцх зөв авв.

Дарани саамин түрүн наадиь Элстд болв. Нааран Нальчикин футбольн школын команд ирв. Марһана дамшлтарн чиги, физическ белдврарн чиги өөдән девсид бәәхәп Кабардино-Балкарий команд лавтаһар медулв. Гичнр мана командыг 4:0 тоотаһар шүүж хәрв.

Хойр команд хойрдгч наадан Нальчикд кех зөвтә бәәсмн. Боли эврәнь стадионд шүүгдсн Элстин футболистнр таладан балһенд оч наадхасн цухрв. Аштнь мана футболистнр хойр наадна ашт шүүгдснд тоолгдв. Эниь командыг марһана чаһ зокалта цаарандк хаалһас һарһв.

НАМЧИН К.

Набережные Челны гидг балһснд трамвай гүүдг шин маршрут сәкгдв. Энүг бәәсн литературин трамвай гиж нерәдәнә. Балһсн дотроан йовж йовж әмтнд нег часин дотр экскурсоводмүд эн балһсна болн регионә литературин тууҗин тускар кележ егнә.

Эн һазрла кесг бичачирин насн-жирһлнь залһлдата. Кама һольн цаадк көвәд, Елабугд «Записки кавалеристдевицы» гидг үүдәврин автор Надежда Дурова бәәсмн, энд Марина Цветаева дотц оршагдсн. Төрскән харсгч Алдр дәәнә жилмүдт Михаил Исаковский, Леонид Леонов, Константин Тренев, Константин Федин, Борис Пастернак зэрә ирг бәәсмн.

Нег хәзр әмтнә өмнәс эн бәәсн мана төвәс бәәх эн һазрин мана төвәсн бәәсн эн казадын орлцсн кесг бичачир болн шүлгчнр ирсмн. Үлгүрнь, французск бичач Андре Ремаль «Сказание о КамАЗе» гидг түүк бичсмн. Эн балһсна әмтнд болн ирсн гичнрт экскурсоводмуд эн регионә литературин тууҗин тускар кележ егсн деерэн, бас наста литераторнудын «Орфей» гидг кружокин көдлмшлә бас танљлдулна.

Н. СОРОКИН,
ТАСС-ин корр.

Литературин тууҗин тускар

Набережные Челны гидг балһснд трамвай гүүдг шин маршрут сәкгдв. Энүг бәәсн литературин трамвай гиж нерәдәнә. Балһсн дотроан йовж йовж әмтнд нег часин дотр экскурсоводмүд эн балһсна болн регионә литературин тууҗин тускар кележ егнә.

Эн һазрла кесг бичачирин насн-жирһлнь залһлдата. Кама һольн цаадк көвәд, Елабугд «Записки кавалеристдевицы» гидг үүдәврин автор Надежда Дурова бәәсмн, энд Марина Цветаева дотц оршагдсн. Төрскән харсгч Алдр дәәнә жилмүдт Михаил Исаковский, Леонид Леонов, Константин Тренев, Константин Федин, Борис Пастернак зэрә ирг бәәсмн.

Нег хәзр әмтнә өмнәс эн бәәсн мана төвәс бәәх эн һазрин мана төвәсн бәәсн эн казадын орлцсн кесг бичачир болн шүлгчнр ирсмн. Үлгүрнь, французск бичач Андре Ремаль «Сказание о КамАЗе» гидг түүк бичсмн. Эн балһсна әмтнд болн ирсн гичнрт экскурсоводмуд эн регионә литературин тууҗин тускар кележ егсн деерэн, бас наста литераторнудын «Орфей» гидг кружокин көдлмшлә бас танљлдулна.

Н. СОРОКИН,
ТАСС-ин корр.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Телевизэр

ЛУ САРИН 14, ҮЛМЖ ӨДР.

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 —Мультфильмс. 9.10 —«Хөр болн бидн». 9.55 —СССР-ин Деед Советин сессь секгдлһн. 12.30 — Цаг. 15.30 — Когжмин үнтә үүдәврмүд. 16.20 — Бичкдүдин нег час. 17.20 —Шүлглан. 17.25 — Керг куцадг әмтна харһлт. 1-ч сонсхвр. 18.25 —Зәнгс. Зар. 18.30 —Цаг. 19.00 — Мультфильм. 19.10 —Хоккей ЦСКА — «Химик» 21.00 —Цаг. 22.00 — Вячеслав Малежик талнд үрвр кежәнә. 23.45 —Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00— Орүнн гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35 —Информатикин болн тоолһна техникин үл. 11-ч класс. 9.05 —Немц келн. 9.35 —Научн-популярн фильм. 9.55 —СССР-ин Деед Советин сессь секгдлһн. 12.30 —«Хождение по мукам». Худ. телефильм. 8-ч серий. 17.50 —СССР-ин үлсин үвлин VII Спартакиад. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завертнь. 20.00 —Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортнә 21.15 —Концерт. 22.15 —«Созвездие Козлотура». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 17.00 — «Әмтнд гражданск харслтын тускар». Научн-популярн фильм. 17.25 — «Шүүж авх паг». Хальмг АССР-ин Деед Советин үлсин депутатнрин кандидатнр орлцжах совсхвр. (Хальмг келәр). 18.10 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 18.20 — Суһврин өөмк кампаня трибун. 18.30 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.40 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дәәжах бичкдүдин төлә сурһулин программ.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Жизнна династия.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Проводник.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00.

«ДЖАНГАР». Маски. Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». Разиня. Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Приговоренный.** Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. (Бичкн зал). **Долина мести.** Эклцнь: 18.30, 20.30. (Бичкдүдт кинофильм). **Егорка.** Эклцнь: 15.30.

ТЕНГРИН БӨӘДЛ

Эндр республикд бүркг одр болхмн. Республикар болн Элстд хур орхмн. Зәрм райодар буун буухмн. Һазр мәстхмн. Өмн үзгәс 9—14 метр күчтәһәр салькн кедлхмн. Зәрм һазрар 17—22 метр күчтәһәр салькн кодлхмн. Республикәр сооднь 1. —4 одртнь 2, 7 градус. Элстд сооднь 0—2 градус кинтн. одртнь 4—6 градус дулан болхмн.

Ирх хойр өдр дулан болхмн.

МАНА ХАЙГ: 358000 «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
ХАЛЬМГ АССР ЭЛСТ БАЛЬСН ГЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33. приемна — 5-64-41 редакторин даруксин — 5-56-37 5-62-45 дааврта сегләтрин — 5-64-80. нутгдин партийн төрмүдин ЛЕНИНӘ УУЛЫНЦ 243 ьУРВДГЧ ДАВХР боли пропагандын —5-54-93. селәнә әәл-ахүв —5-63-13. 5-57-35 промышленн — 5-56-15 советск госхлтын — 5-62-44. литературн болн искусствин — 5-79-76 секретарнатын — 5-54-07 бичгүдин — 5-54-09 орчуллһн — 5-58-03 зәнгллһнә — 5-56-36. бухгалтерин — 5-79-60. маһбюрон — 5-57-30. корректорск — 5-24-02. корреспунктс: Каспийскд — 9-21-16. Бай-Дерәдт — 9-11-04 Цаһан Амкд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К-01027 Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245, Заказ 325.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГҮНН

1920 җил
әклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-иң Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
15
Пүрвә өдр
№ 32. (11045).
Үнинь 3 деншг.

КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленумин таассн проект

КҮМНД ДУРТА, ДЕМОКРАТИЧЕСК СОЦИАЛИЗМҮР

(ПАРТИН XXVIII СЪЕЗДД КПСС-ин ЦК-н ПЛАТФОРМ)

Ондаруллһ кехмн, гиж парть орн-нутгиг дуудснас авн давсн цаг зн үзг-хаалһин бүртклһн болн серлһн болсмн. Обществин ухан-сердин болн политическ сулдхлһн — негнәс негнүрн оргч девскгин — һоллгч ашиь мөн. Сулдан бәәдлд, демократизацин болн олнд өргәр содсҗ медүллһнә бәәдлд эмтн гражданск болн кели-әмтнә әрүн нерәи шинәс зүүв, государствин кергүдиг әврә һартан авчана.

Аһу ик орн-нутгин, 300 сай шахү күүтә үлсин бәәдлжирһлд йосидан үндсин хүврлт амр болн гиигн болшго гиж бидн меджләвидн.

Э, ондаруллһиг бһ бишә оралдлһн дахҗ йовна. Экономикин, социальн болн кели эмтн хоорндк хәрлцәнә, обществин духовн бәәдл-жирһлин халхд арвад жилмүдтән хоршагдсн төрмүд илдиь һарч ирв. Тиигчкәд төрмүдин хүрц бәәдл, кергтә хүврлтсин кемжән түрүн эклцәр таҗж медгджәснәс зөвәр ик болв. Реформсиг бийсинь күцәлһнә йовүдт һарһгдсн эндүс болн алдгуд терүн деер немгдв.

Ил бәәдлһь иим болжана. Ондаруллһнд ухан-тоолврта альтернатив уга гиж тер жилмүдин эргцд хоршагдсн сән чигн, му чигн дамшлт иткмжтәһәр келх арһ өгчәнә. Энтн — эмтнд сән бәәдл-жирһл төткһин, мана алдр орн-нутгин күчн-чидлиг тохрахин туст күнд, драматическ болвчн чик хаалһ мөн. Мана обществиг хәрү цухрулхар әс гиж энүг гражданск сөрцлһнүр түлхәр седҗәх күчн-чидлмүдлә сөрцләд, тер хаалһар зөрмгәр болн дүсүләд йовхмн.

Экләси хүврлтсин йовуд, социальн-экономическ болн политическ хүрц төрмүд хаһлһиг түргдүллһн — ода үндсин төр болжана. Эдл-аху заллһна болн залврин урдк системин үүлдвр ик зуудан тус уга болжах, болв шин механизмс күцәкевәр чидлдан орад уга межәд биди өөрдәд ирвидн. Нег кемәс наадк кемүр оргч эн бәәдлиг бат бишә бәәдлин, заллһн сулдсн бәәдлин йилһврмүд дахҗ йовна, оли эмтнә ухань төөрчәнә. Эн бәәдл удадхла, энь үлсин төләд зөвәр му ашмүд үзүлҗ чадхмн.

Терүнәс һарһх арһ негә — үлм нег мөслҗ үүлдхмн, темдглгдсн хүврлтсиг шүнмһаһар күцәхмн.

Эн селвглгдж өгглҗәх платформ съезд батлсна хөөн, партин шин Программ ухалҗ һарһгдх цаг күртл коммунистирин көдлмшин принципиальн үлиь, нег кемәс талдан кемүр оргч таалд политическ зөрүллтин системиь бәх даалһврта.

I

Ондаруллһна учр-утхнь юундв, партин идейн-политическ көрңгд юуһинь нег мөслҗ уурулх кергтә, юуһинь хадһлх кергтә

Социалистическ принципслә әс иралцдг авторитарн-бюрократическ системиг бидн эки түрүнд хуурулжанавидн. Мана күсл — күмнд дурта, демократическ социализм мөн.

Революционн хүврлтсин хаалһд орад, тер күсләр йовлһнд маднд бөмтг болжах, урдк цагин үлдамүдиг хәрү эргәт утаһар уга кех кергтә.

Материалистическ хәләцин болн Марксин, Энгельсин, Ленинә диалектическ методологин үүдәгч седклә итклтә бәәхәһ медүләд, терүгәр һардвр кеһәд, бидн идеологическ халчлтиг, догматизмиг болн талдан хәләциг болн идеймүдиг әс тесдг бәәдлиг нег мөслҗ уурулжанавидн.

Көдлмшч классин, цуг күч-көлсчнрин хәләцд үлдәд, бидн терүнлә хамдиь цуг улсин болн цуг күмн әмтнә зөөрлә сөрлцдг классин гөңгн хәләцәс хөөһҗәнәвидн.

Олна бәәдл-жирһлд цуг халхарнь шаңһа авц зүүлһлһнәс, дурарн болн йосн бишәр бәәдг йовдлүр авч ирсн цуг тоотас, йосиг засг угаһар давулж олзлх болн ач угаһар онц зөв олзлх арһ өгдг цуг тоотас бидн хөөһҗәнәвидн.

Социалистическ зөөрин туст гөңгн хәләцәс болн эдтаврин-мөңгнә хәрлцәг төртән әс авлһнас, күүг хольжүлдг, эврә арһан болн бийдиь бәәх билгән олзлх арһ терүнд әс өгдг залврин болн әдл-аху заллһна ямаран чигн арһас болн янзас хөөһҗәнәвидн.

Ииртмж бәрмтг уга дажрлһна объект гиж тоолдг экн түрүнк индустриализацин цагас өнч болж үлдсн хәләциг бурушажанавидн.

Үлсин культурин-туужин зөөрмүд басллһиг, орн-нутгин хоршагдсн интеллектуальн зөөр, басллһиг бурушажанавидн.

Орн-нутгудын болн улсин девшлттә делгрлтд эврә төвцән орулжах күч-көлсчирин талдан партьсин туст, тер дотр социал-демократическ партьсин туст батрсн догматическ му хәләцәг бурушажанавидн.

Шүүврг сулдан бәәдлд кедг олн зүсн обществс хамиж үүлдгг нарт делкән бүкл бәәдл тогталһн болн орнутгуд хоорндан таарлһн шин девсгин үндсин темдг болжана гисн тоолврар бидн һардвр кежәнәвидн.

Мана урдк цагт сталинщинә үршг, социалистическ принципсиг эвдснә ашнь болсн болн эврә орн-нутгик болн цуг күмн әмтнә девшлтд партин болн улсин ил төвцнь болжах тоотыг тодрхаһар салһж медлһн нег мөслҗ чинртә гиж КПСС тоолжана.

Урдк цагиг сәәхрүлж медлһн, мана туужин һундлта халхсин туск күщ болн чаңһ үзнигмедхәр әс седлһн, тер мет мана туужин зөөрт бәәх йосидан алдр болн үнтә цуг тоотыг биллҗ хайхар седлһн әдл зөмшгтә болжана. Советск әмтнә күч-көлснә болн нооддана иткүлгч залһлдаг таслж болшго.

Идеал угаһар социалистическ делгрлт бәәҗ чадшго. Кемр әмтн туужан мартхла, әс гиж төртән авдго болхла эн, эврә селгәдән, ил бәәх түшгән геенә. Туужлгч ухансерл, Төрскндән дурта боллһн, мана таалд интернационализмин һатц бәәҗ чадшго патриотизм — улсин эрүлмендин болн бәәҗ чадлһна темдг мөн.

Иргчин кециг, нам цөөкн арвад жилмүд маднас холдсн болв чигн, цуг янзин тоод авч тодрхаһар зурҗ болшго. Негнь медгджәнә: энтн демократин таалд культурин болн научн-техническ девшлтин күчтә ул деер тогтсн, мана орн-нутгин улсин болн цуг күмн әмтнә гуманистическ зөөрәр түлг кеси төрүц талдан обществ болхмн. Күн — туужин туслң күцл болх цивилизац болн йиртмж бүкл юмн гисиг медсн обществ болхмн. Общественн иргч организацин әң темдгүд улсин социальн сулдхврин төлә күч-көлсиә болн иоолданд итклән олсн социалистическ идейн ик түрүнк үүр-утхд ирлцәнә.

Мадна төлә йосиг — Советмүдт, фабрикүдиг — көдлмшчирт, һазрин — крестьнмүдт, эвиг — үлст, сулдан бәәлһиг — кели улст гисн социалистическ шүүврт болн Октябрин идеймүдт итклтә бәәлһн күүрәт уга. Маднла ах үйнрин духовн чидл, зөрмг бәәнә, Төрскнә төлә тедна бийән эрвддго гүжрлт, өршәцгү уга һалвта жилмүдт өмән өгсн эмтнә түск әрүн санл бәәнә.

Социальн зөв-чик бәәдлин төлә идей мадила бәәнә. Эн түүжлгч цагин уга бәәлһнәс арвад сайяд эмтиг босхж, мана государствиг нарт делкән күчтә орн-нутгт хүврәсн керг күцәлһнүр тедниг омгшав. Советск орн-нутг фашистск мүлллһнас күмн эмтиг харсж авлһнд йилһгч нилчән күргла, кели-амтнә сулдхврин төлә ноолданд кесг улст түшг болла, нарт делкән наукд, техникд, культурт үнлҗ болшго ховр төвцән орулла.

Күч-көлснә төлә, пенсионн теткврин төлә, өөгәр медрл өглһнә болн әрүл-менд харлһна, экн түрүндән советск үл деер һарч ирсн социальн нань чигн сән тоот цибилизованн ямаран чигн обществ зөөр болв. Энүг мартлһн — ил болсн йовдлмудыи түст, социалистическ идеалд күрхәр седкләрн немжәлж болшго зөрг болн күчн-чидлән өгсн әмтнә түст күндллһ әс һарһлһ үзүллһн болх билә.

Ондаруллч ухалврин болн моралин зүткгч пункте иим.

II

Партин политикин цутхлңгд—күн

Күүг общественн делгрлтин цутхлңгд тәвхин, терүнд бәәдл-жирһлән болн күч-көлснә сән таал, социальн зөв-чик бәәдл, политическ сулдан бәәлһиг, күн болһна цуг халхин делгрлтин болн духовн цецгәрлтин эв-арһиг йоста кевәр тетклһнд парть эврә һоллгч күцлән үзҗәнә. Мел эн үтәр обществн делгрлт илһгдх зөвтә.

Гражданмудын зөвин болн сулдан бәәлһнә зөв-йосна иткмжиг түргәр тогтахин төлә КПСС бәәнә. Күн болһна сулдан бәәлһиг иткүллһн болн граждамудын зөвин цут комплексиг тетклһнүр нег мөслҗ эргц келһн — ондаруллһна хамгин ик чинртә зөөр. Ода болхла тер зөвиг эрк бишә батрулж терүн дор материальн, юридическ болн политическ бат ул төвх кергтә.

Парть харсад бәәх:

— **граждамудын эрүн цевр нерин**ь законодательн кевәр ишгтәһәр харсж, теднә бәәх герин болн өлг-эдинь, бичг бичлһнә болн телефонн күүндврин нууцынь хархмн;

— **күч-көлснә төлә зөвиг** күцәлһнә иткмжиг батрулх, күч-көлснә кемжәһәр болн чинрәр, терүнә товчлгч ашмудла ирлцәтәһәр шаңнлһ тетклһиг орулһтаһар; көдлмшәр тетклһнә механизм тогталһн, кадрмуд белдлһ болн шинәс белдлһиг, эрдмән әс гиж көдлмшч орман сольх зөвтә эмтнд эрк бишә кергтә материальн дөң күрглһиг;

— **граждамудын политическ зөв** делгрүллһиг болн батрулһиг: обществин болн государствин кергүд заллһид орлцлһиг, үг келлһнә, барин, митингс болһ демонстрацс сулдан келһиг, олна организацст негдлһиг. Тер саамд зөв-йосни диг-даран, советск закадын некврмүд чанһар күцәгдх зөвтә;

— **үүдәлтэи сулдан бәәлһиг** болн билгин туст келн-амтнә зөөр мет хәрлцә тогталһиг. Культурин халхар оли зүсн кев-яна бәәлһиг цуг кемжәһәрнь дөнсн деерән парть энүнлә деед гуманистическ авг-бәрдиг харсж, обществиг псевдокультурас хархмн. Социализмин төлә культурин туст коммунистическ халһн ирлцлмн биш;

— духовн халхар күүнә сулдан бәәлһиг, бүрэн-шажна **шүтлһнә сулдан бәәлһиг.** Эврә мировоззренческ хәләцәсн хольжлго һарть атеистәр болн бүрэн-шажнд итклтә эмтн дунд күүндәр келһиг, улм түүдүлэд бәәх, эмтн хоорнд нег-негән медцлһнә төлә эврә төвцән орулж, цуг чонжс закадын кемжәнд сулдан үүлдх зөвтә бәәлһнә зөрүллтиг цааранднь барҗхмн;

— граждамск зөв харслһнд **зарһин** нилч өөдлүллһиг, зөв-йосна харслтын үүлдвриг күцәжәх олна-государственн комиссьмүд үүдәлһиг.

Өөрэн цагт барин болн олнд зөнгллһнә нань чигн эварһин туск, сул бәәх бүрэн-шажна негдлтсин, граждамудын олна негдлтсин, СССР-ас һарч йовлһна болн СССР-үр ирлһнә, СССР-ин граждамствин туск, СССР-ин улсин келнә туск **закад** болн граждамудын политическ болн бийсинь зөв тетқх зөвтә законодательн нань чигн актмүд батлҗ авлһнд КПСС ик чинр зүүлһжәнә.

Советск әмтнә экономическ болн социальн зөв батллһиг болн делгрүллһиг, теднә жирһлин кемжәг өөдүллһиг парть зүткәтәһәр некәд бәәх. Эврә күчн-чидлән эн халхар парть дарани төрмүдт агсх:

— әмтнә тоог икдүллһнә болн миграционн процессмүд дигллһиг тетқдг цуг государствени **демографическ политик** белдллһнд болн законодательн кевәр батруллһнд;

— КПСС-ин XXVII съездин зарлсн болн 2000 жил күртл советск өрк-бүл болһниг оңц патьрар, әс гиж эврә герәр тетқх өмнән күцл төвсн **жилищи программ**ыи күцәлһнд. Тернь государствин, предприятьмүдин, кооперативсин әмтнә хоршасн мөнгәр, льготн кредитмүдин дөнгәр жилищн тосхлтын йовуд икдүллһиг болн чинрииь зөвәр ясрүллһиг; патьр хувалһна туск олна бүртклһ чанһалһиг; комплексн делгрлтиг, балһсдын болн селәдин гуманн архитектур некхмн;

— әрүл-менд харлһна туст мөнг йилһж һарһлһиг зөвәрдүүлэнә болн предприятьмүдин, халхсин, республикүдин, бәәрн Советмүдин көрңгиг эн күцлнь төлә күш кевәр агсж **медицинск тетквриг** ясрүллһна дөнгәр әрүл-менд харлһна зөв төткһнд;

— **әмтн бәәдг әргндк һазриг** хадһлллһна, йиртмжин көрңгиг тустаһар олаллһна иткмж чанһалһнд, орн-нутгин, союзн болн автономн республикүдин государствен удан болагта экологическ программ, тер мет әргндк йиртмжиг харлһна туск закад батлж авлһнд; йиртмж харлһна термүд күцәлһәр үүлджәх органмүдын бүрдәц болна үүлдриинь ясрүллһнд;

— **әрдм-сурһулин, гегән-герлин болн сойлын** цут халһиг делгрүллһн, эн кергт тавцир иилүллһн; сурһулин чинриг болн специалистнр белдлһиг зөвәр ясрүллһн; багшин тоомериг өөдлүллһн; идеймүдин болн билгин мейәклһиг тасж дөцилһн, духовн халхд администрированиг болн багмүдын сә хәдлһнә, монополиг диилж давлһн, культурин болн духовн зөөрин туужин бумблвсин туст әрүн хәрлцә барлһн; әрдм-сурһуль болн сойл делгрүллһн сә хәәсн олна оли зүсн седвәриг болн барц барлһиг дөнлһн; һазадын орн-нутгудла өргн болн сул сольлцан.

Мана обществин цин чинрин бәәдл күцлһнә күчтә фактор гиж **наукиг болн зиүнә ашмудыг олаллһна** чилчиг гүүнәр медлһәр ондаруллһна стратег уллгдна. Орн-нутгин үүдәгч күчн-чидлиг делгрүлж олаллһн законодательн бат улар түшгән кежәх зөвтә. Интеллектуальн зөөриг олзтатустаһар харж хәләлһиг тетклһн чинртә мөн. Парть вузмудын, академическ болн халхсин научн учрежденьсии бийсән медж бәәлһнә, эднә оли зүсн бүрдәцсин төлә.

Обществин халхас хамгин түрүнд дөң күрглһиг кергләжәх әмтнә **социальн багмудын тускар** килмжлһн КПССин экономическ политикд онц орм эзлжәнә.

КПСС иим тоотын төлә үүлдҗәнә:

(Цааранднь 2-ч халхд).

партия шин Программ үзэлис һарһгдх цаг күртл коммунистнрин кодлмшин принципиальн үлнь, кет кемэс талдан кемүр оргч таалд политическ зөрүллтин системнь болх даалһарта.

I

Оңдаруллһна учр-утхнь юундв, партин идейн-политическ көрңгд юуһинь нег мөслж уурулх кергтэ, юуһинь хальлх кергтэ

Социалистическ принципслэ эс ирлцдг авторитарн-бюрократическ системиг бидн экн түрүнд хуурулжанавидн. Мана күсл — күмнд дурта, демократическ социализм мөн.

Революционн хүврлтсин хаалһд орад, тер күслүр йовлһнд маднд боомтг болжах, урдк цагин үлдлмүдиг хэрү эрглт угаһар уга кех кергтэ.

халхсин туск күцц бсэн чиик чиндр, ээрмг бэрэ, Төрскнэ төлэ теднэ эрвлдго гүжрлт, өршэнгү уга һалвта жилмүдт өмөн өгсн эмтнэ туск эрүн санл бэнэ.

Идеал угаһар социалистическ делгрлт бэзк чадшго. Кемр эмтн түужан мартхла, эс гиж төртэн авдго болхла эн, эврэ селгэдэн, ил бэех түшгэн геенэ. Түужлгч ухансерл, Төрскндэн дурта боллһн, мана таалд интернационализмий һатц бэзк чадшго патриотизм — улсин эрүлмендин болн бэзк чадлһна темдг мөн.

Иргчин кециг, нам цөөкн арвад жилмүд маднас холдсн болв чигн, цуг яшэн төод авч тодрхаһар зурж болшго. Негнь медгджэнэ: энтн демократин таалд культурн боли научн-техническ девшлтин күчтэ үл деер тогтсн, мана орн-нутгин улсин болн цуг күмнэ эмтнэ гуманистическ зөөрөр түлг кеси төрүц талдан обществ болхмн. Күн — түужин түсл күцл болх цивилизац болн йиртмж бүкл юмн гисиг медсн обществ болхмн. Общественн иргч организацин эн темдгүд улсин социальн сулдхрин төлэ күч-көлсэнэ болн үүсдүүлдг өгсэн социалистическ идейин экн түрүнк учр-утхд ирлцжэнэ.

Мадна төлэ йосиг — Советмүдт, фабрикүдиг — кодлмшчнрт, һаэриг — крестьянмүдт, эвиг — улст, сулдан бээлһиг — келн улст гисн социалистическ шүүврт болн Октябрин идеймүдт итклтэ бээлһн күүрлт уга. Маднла ах үйнрин духовн чидл, зөрмг бээнэ, Төрскнэ төлэ теднэ бийэн эрвлдго гүжрлт, өршэнгү уга һалвта жилмүдт өмөн өгсн эмтнэ туск эрүн санл бэнэ.

Социалистическ демократин таалд культурн боли научн-техническ девшлтин күчтэ үл деер тогтсн, мана орн-нутгин улсин боли цуг күмнэ эмтнэ гуманистическ зөөрөр түлг кеси төрүц талдан обществ болхмн. Күн — түужин түсл күцл болх цивилизац болн йиртмж бүкл юмн гисиг медсн обществ болхмн. Общественн иргч организацин эн темдгүд улсин социальн сулдхрин төлэ күч-көлсэнэ болн үүсдүүлдг өгсэн социалистическ идейин экн түрүнк учр-утхд ирлцжэнэ.

Мадна төлэ йосиг — Советмүдт, фабрикүдиг — кодлмшчнрт, һаэриг — крестьянмүдт, эвиг — улст, сулдан бээлһиг — келн улст гисн социалистическ шүүврт болн Октябрин идеймүдт итклтэ бээлһн күүрлт уга. Маднла ах үйнрин духовн чидл, зөрмг бээнэ, Төрскнэ төлэ теднэ бийэн эрвлдго гүжрлт, өршэнгү уга һалвта жилмүдт өмөн өгсн эмтнэ туск эрүн санл бэнэ.

— **гражданмүдын эрүн цевр нернь** законодательн келәр ишгтәнэр харсж, теднэ бээх гернь, боли өлгэдэнь, бичг бичлһэ болн телефонн күүцвдрин нууцнь хархмн;

— **күч-көлсэ толэ зөвиг** күцэлһнэ итклжиг батрулх, күч-көлсэ кемжэһэр боли чинрэр, терүнэ төвлгч ашмудла ирлцтәнэр шацнлһ тетклһнг оруһтаһар; кодлмшэр тетклһнэ механизм тогталһн, кадрмүд белдэлһ боли шинэс белдлһиг, эрдмэн эс гиж кодлмшч орман сольх зөвтэ эмтнд эрк биш кергтэ материальн дөн күргллнг;

— **гражданмүдын политическ зөв** делгрүллһиг боли батрулллнг; обществн боли государственн кергүд залһнд орллһиг, үг келлһнэ, барин, митингс боля демонстрацс сулдан келһиг, олна организацст нердлһиг. Тер самд зөв-йосни диг-дараи, советск закадын иекврмүд чайһар күцгдх зөвтэ;

— **үүдэлтин сулдан бээлһиг** боли билгин туст келн-эмтнэ зөөр мет хэрлцэ тогталһиг. Культурин халхар оли зусн кеи-яңз бээлһиг цуг кемжэһэрнь дөцнсн деерэи партьэнүнлэ дөтн гуманистическ авг-бәрцнг харсж, сулдхрнг псевдокультурас хархмн. Социализмин төлэ культурин

— духовн халхар күүнэ сулдан бээлһиг, бурхн-шажнд **шүтлһнэ сулдан бээлһиг.** Эврэ мировоззренческ хэлэцсн хольжлго партьэтеистнр боли бурхн-шажнд итклгг эмтн дүнд күүндвр келһиг. улм гүүдүлэд бээх, эмтн хоорнд нег-негэн медлцлһнэ төлэ эврэ тэвцэн орулж, цуг чонжс закадын кемжэнд сулдан үүлдх зөвтэ бээлһнэ зөрүллтиг цааранднь бәрхмн;

— гражданск зөв харслһнд **зарһин** нилч өөдлүллһиг, **эрэл-сурһулин, тетэн-терлин боли сойлын** нут халхиг делгрүлһн, эн кергт тэвнг индүлэс сүүлүүлнрнг боли специалистнр белдлһиг зөвөр күүрлүүлнн, ишгтин тоомсриг өөдлүллһн; идеймүдин боля биагин мөнрлһиг таасж дөцлһн, духовн халхд администрированнг боли багмудын сэ хэллһна, монополиг диляж даалһа, ильтүүн боли духовн зөөрин түужин бумбасин тулт өгүүн хэрлцэ бәрһн; эрдм-сурһуль боля сойл делгрүллһн сэ хэзсн олна олн ауси седвәрнг боли бәрц бәрлһиг дөнллһн; һазадын орн-нутгүүдла ергн боли суд сольлһан.

Мана общественн цин чинрин бөөдл күцлһнэ нүтә фактор гиж **наукиг боли энүнэ ашмудыг олллһна** нилчиг гүүнэр медлһэр ондарүллһна стратег уллгдна. Орн-нутгин үүдэгч күчн-чидлиг делгрүлж олллһн законодательн бат улар түшгэн кежэх зөвтэ. Интеллектуальн зөөрнг олэтгүүлэр түсгаһар харж халлһиг тетклһн чинрэ мөн. Партьэ мудын, академическ боли халхсин научн учрежденьсин бийсэн медж бээлһнэ, эдэж оли ауси бүрдэсэн тэлэ

Общественн халхас хамгин түрүнд дөн иүргллнг керглжах эмтнэ социальн багмудын тускар кидмжалһн КПСС ин экономическ политикд онц орн эзлжэнэ.

— кодлмшч хасрдсн өөрнн, сән таалта графикнн кодлмшнн, үр һарһхас урд авдг сулдхриг боли үрэн хэлэх сулдхриг индүллһна, олн үртэ боли һанн эмкрт предприятэс мөгтинь өгллтэһар өггадг сулдхрнн зөв өгллнг орлцүллһтаһар **күүкд улсин** күч-көлсэ боли сольлһан. Энүнэ хөөн тер өггасн сүв-селвгүдэр күүндвр эклв. Эн күүндвр палатмудын асхнн хамцу сүүр деер цаарандн боля

(Цаарандкнь 2-ч халхд).

•Техникиг белнэ зергләнд

ХАВРИН ТУСКАР УХАЛЖ

Целинн района «Вознесеновский» совхозин механизатормүд нидн жил өөдэн һарцта күч-көлсэрн ончрад темдглсн зурасан нертэһэр күцэлэ. Тавн жилэ зуран товчлгч жилд чигн тедн олнд үлгүр болх сана зүүж хаврин тәрэнэ кодлмшт тохнятаһар болн эзнн кевэр белджэцхэнэ. Үлгүрнь, элвг урһц хурагдж авгдад государствд буудя хүлдлһна зура давүлж күцэгдлэ. Өөдэн производственн күцэмжсин ашт 1066 мицһн арслц ору авгдла. Эн үзмжиг шинжлхлэ, эдл-ахүн авсн цуг орүһин ерэлнь болж һарчана. Терүн деер совхозин механизатормүд олна малд үвлин кемт күрх шимтэ боли шүрүн хот белдэд. иргч жилин урһц хуралһнд бат ул тогтасмн. Зураһар намрин тәрэнэ ahv 5500 гектар һазр эзлх бээсмн. Эдл-ахүн механизатормүд болхла миңһ һар гектарт намрин тәрэ болн малын хотд хурагдх урһмл тәрв.

Өдгэ цагт механизатормүд, ясврин мастерскойсин кодлэчнр техникиг хаврин тәрэнэ кодлмшт белдлһиг арднь орж күцэжэнэ. Увлин сармүдт эдн гүжрж кодлэд цуг плугмудыг, культиватормудыг, сеялкснг болн селэнэ эдл-ахүн нань чигн техникиг белнэ зергләнд тәвчксн бээнэ. Өөдэн эн күцэмжд Анатолий Иванович Романенко, Виталий Викторович Рябинко боли нань чигн кесг механизатормудын темдгтэ тәвц бээнэ. Эврэ кергин эрдмчнр ямаран чигн техникиг цаглань, сән чинртәһэр ясж белнэ зергләнд зогсажана. Намрин-үвлин кемд совхозд 27 трактор ясгдх зөвтэ. Ода деерэн эн тоонас арвн нәэмн трактор белнэ зергләнд зогсагдв, зурһань ясгджана. Василий Иванович Кравцов, Алексей Петрович Свинарев боли дамшлтта нань чигн механизатормүд, ясачнр күцэсн кодлмштэн седклэн өгч чадмг кевэр үүлдж йовна.

Ясврин кодлмш күцэжэх механизатормудт Алексей Андреевич Богданов ик дөц күргжэнэ. Дамшлтта боля өөдэн мергжлттэ токарь элэд бәэси сольгддг энгсиг ясрүлж шинрүлснэ хөөн тернь олэта-тустаһар олэлгджана. Сольгддг энгс ховр болжах цагт инм керг-үүлдвр ясврин кодлмшин йовудыг зөвәр түрдүлнэ. Олн жилд дархнч болж кодлж йовх Михаил Николаевич Тусов механизатормудт боли ясачнрт дөн-тусан күргж, кергтэ тоотынь цаглань кеж өгнэ. Селэнэ эдл-ахүн техник ясачнр дунд күндллһ олсн һаңначнр И. И. Кабаков, В. С. Кошманов, Г. Б. Бадмаев эднэ тәвц бан биш гихлэ чик.

Үлгүрнь, Ю. С. Ермаковин, Д. С. Проходнойин һарджах малд хот белддг бригадмүд, нань чигн коллективс үслврин боли талдан олн зүсн техникиг ясжана. Энүнэ тускар совхозин ах инженер Василий Викторович Мязин ним тооларта бәэнэ:

— Күч-көлс бүрдэлһнэ шин эв-арһд орсн мана механизатормүд йоста эздүдин сана зүүж, техникиг чадмгар эдлэд, сольгддг энгсиг эрвнэр олэлжана. Тегэд чигн ясврин кодлмш түргдүлгджэхэд биди икэр өвржахшвидн. Үлгүрнь, ду сарин хөрн алднд трактормудыг ясад дуусхвидн. Терүнэ хөөн малд хот белддг боли бууля хурадг техник яслһнд ик оңһган өгх зөвтэвидн. Кех-күцэх тоотнь бан биш болвчн, ясврин кодлмшиг цаглаһан дүүсж чадх арһ бээнэ.

Комбайнмүд яслһнд кодлжэх А. И. Каземинов, В. В. Инжиринов боли нань чигн механизатормүд кергэн медж үүлджах эмтн Ясврин мастерскойст кодлмшин боли амрлһна сән таал тогтагдсн йовдл бас сән нилчэн күргжэнэ. Мастерскойст механизац өргэр олэлгдна, дулан, амрлһна хора бээнэ. Тегэд чигн эмтн чидлэн эрвллго кодлед, хаврин тәрэнэ кодлмшт техникиг наглаһан ясж белдх, гиж ицж болхмн. Терүнэ дару селэнэ эдл-ахүн нань чигн техник белнэ зергләнд тәвдхмн.

Х. УДРЮШЕВ.

ЗУРГУДТ: зүн бийэс барун талагшан ясврин мастерскойсин заведующ И. И. Блезников, һаңначнр И. И. Кабаков, дархнч М. Н. Тусов; В. В. Инжиринов комбайнсиг ясжах кем; бүүдя хурадг комбайнс белнэ зергләнд тәвгдв.

И. Лидженевин покси зүргүд.

СССР-ин ДЕЕД СОВЕТИН ҺУРВДГЧ СЕССЬ СЕКЛҺН

Лу сарин 14-д Кремльд СССР-ин Деед Советин һурвдгч сессь секгдв. Союзин Советин боли Келн-эмтнэ Советин хамцу сүүриг СССР-ин Деед Советин Ахлач **М. С. Горбачев** секв. Энүнэ келсн нүр үгнь орнутгт ода тогтсн бәэдлиг үнлһнэ, һоллгч законодательн актмүд ухалж авлһна халхд депутатнрин өмн бәэх төрмүдт нерэдгдв.

Нег депутатын селвгэр сессь нег минут тагчг зогсж Закавказьед болсн йовалмудт эмнэсн хаһцсн эмтнэ санлынь күңдлв.

Сессин кодлмшин диг-дарана туск сүвселвгүд СССР-ин Деед Советин Президиумин нери деерэс СССР-ин Деед Советин Ахлачин дарук **А. И. Лукьянов** өгв. Сессин халвврт тавн тэр тавх селвг өггдэнэ, теднэс хөрнь — хамгин түрлэ халлгдх төрмүд. Энүнэ хөөн тер өггасн сүв-селвгүдэр күүндвр эклв. Эн күүндвр палатмудын асхнн хамцу сүүр деер цаарандн боля

(ТАСС).

СССР-ин МИНИСТРМҮДИН СОВЕТИН ТОГТАВР

Беженцнрт дөң болхин тускар

1990 жилин туула сарин 1 шинин хөөн Азербайджанск ССР-эс нүүх кергтэ бәлад нүүсн гражданмудт дөн өгллһэ немр керг-үүлдврмүдин туск тогтавр СССР-ин Министрмүдин Совет батлж авв.

Эн тогтаврла ирлцүлж боли 1990 жилин туула сарин 17-д авсн СССР-ин Министрмүдин Советин тогтавр деер немр зәрм министерствст боли ведомствст Азербайджанск ССР-эс эрк биш нүүх кергтэ болад нүүсн гражданмудыг эрүл-мендэ батруллһна бийсиннь, учрежденьст цагзуур бәэлһх, тер мет теднин хот-хоолар тетклэ селвг өггдв. Эн гражданмүд һурвн сарин туршарт эдниг орулж авсн организацсин мөнгэр бәэхмн. Эн һарүһинь даңцалһна диг-дара темдглж авх даалһвр СССР-ин финансин Министерствд өгдв.

Азербайджанск ССР-эс күчнэс нүүх зөвтэ болад нүүсн гражданмудыг эврэннь болн эднэ медлд бәэх организацсин эрүл-мейд батруллһна учрежденьст цаг-зуур бәэрлүллһнлэ залһлдата төрмүд хәләһад хаһлтн гисн селвг республикүдин Министрмүдин Советмүдт өггдв.

Азербайджанск ССР-эс күчнэс нүүх зөвтэ болад Азербайджанск ССР-эс һарч йовсн граждан мудыг эрк биш нүүх кергтэ болад Азербайджанск ССР-эс һарч йовсн өрк-бүлмүдин бичкдүдиг ода эднэ бәэх һазртнь сурһлиг болн сурамжллиг бүрдэхин төлэ таал тогтах зөвтэ.

Күч-көлсэ боли социальн төрмүдэр бәэх СССР-ин Государственн комитет ВЦСПСла хамдан Азербайджанск ССР-эс һарч йовсн беженцнрит көдлмшт оруллһна залһлдата төрмүдэр сүв-селвгүдэн белдэд, хөөр долан хонгдотр СССР-ин Министрмүдин Советд орулж өгх зөвтэ гиж докумемтэ келгджэнэ.

Күчнэс нүүх зөвтэ болад Азербайджанск ССР-эс һарч йовсн граждан мудт материальн дөн өгллэр СССР-ин Улан Кирсин боли Улан Хавсн Сарин общественн нацнэ. Эвин Советск саягин, В. И. Ленинэ нертэ Советск бичкдүдин саягин боли цаһан седклин боли эрүл-менд харлһна Советск саягин седвәр, дөңгдв.

(ТАСС)

ТҮРҮН ХУРһД

Яшалтинск района «Новый мир» колхозд Карл Давидович Гартфельдер, Юрий Николаевич Быков боли Данил Емельянович Иккерт эдн һарджах бригадмүд түрүн хурһд авсн бәэнэ. Малын эн сүргүдт лу сарин эклцәр төл авлһна кем эклжэнэ. Кедхл, даавртэ эн цемд колхозин хөөчнр эртәснь белдад авчкла. Сән чинртэ өвсн, нигт хот эртәснь зөөгдж авгдв. малын хаша-хаац ясгдад дулалүлгдв. Намрин эклцәр эн бригадмудт кедлх эмтн заагдж батлгдемн. Сакманщикүдиг болхла зоотехникч Роман Романович Вернер эдлахүд кедлдг эмтн дундас заав. Анна Давидовна Беккер, Анна Андреевна Дубойская, К. Д. Гартфельдерия бригадын хөөчнрт дөң болжана. Полина Кондратьевна Штумпф болхла Д. Е. Иккерт һарджах коллектнвд кедлэд төл авлһнд сән дөң болжана. Удл уга Ю. Н. Быковин хошт түрүн векднр ирхмн

Эн жил малчнрин һурвя бригадур талдан назрас сакманщикүд иршго. Эврэнь элгя-садна, бәэрн эдл-ахүн эмтнэ дөнгэр теди төл авлһна кемиг давүлх саната.

Н. ИЩЕНКО.

КҮМНД ДУРТА, ДЕМОКРАТИЧЕСК СОЦИАЛИЗМҮР

(Цаарандкнь. Эклцнь 1 халхд).

чинртэ эд-таврмуд һарһлһиг болн туслмж күрглһиг түрүлж делгрүллһн: күнд болн-аднэ эрүл-мендд хорлтан хальдагч кедлмшэс аднг сулдхлһн. Күүкд үлсиг һардгч кедлмшт үлм икэр орулжахиг парть политическ реформмин -немжәнд күцәжахмн;

— **бичкдүдин** туск килмжиг нег мәслж ясрулһн, бичкдүдин учрежденьс тосхлһнд болн аднэ кедлмшин чинр ясрулһнд, бичкдүдин төлә эд-тавр һарһлһиг өргжүллһнд мөнг икдүллһн; бичкдүд хорлһиг бһрулләр керг-үүлдврмүд хооран саалго күцәлһн;

— бһчүдын олзта-туста политик үхалж диглж күцәлһн, **бһ үйиш** эв-арһ бәдл-жирһлд тохрахин, керглтиг хаһһахин төлә ерги эв-арһ секлһн, общественн политическ, эдл-ахун болн культурин бәдл-жирһлд күцц дүүрәгәр эдн орцлһнд нәкцд боллһн; бһчүдын жисәг, комсомолыг, студенческ болн талдан чигн организацсиг шинрүллһн, аднэ седвәриг, эврән медж үүлдлһнә туст өсәд йовдг зүткмжинь дәнхмн;

— **дәнә болн күч-көлсн инвалидрин болн ветеранмудын** бәдл-таалыг ясрулһн; ССРэ-ин гражданмудыг пенсәр тетклһнә туск шин зака батлж авлһн болн өөрхн тавн жилд дәнә болн күч-көлсн цуг инвалидриг болн ветеранмудыг, дәнд эмән өгсн цергчнрин өрк-бүлмүдиг онц патьрар тетклһнә шишлң программ диглхмн; медицинск туслмж күргліиг ясрулһна, ветеранмудын болн инвалидрин туслн ирлцигү керглятинь хаһһалһна эд-тавр һарһлһиг икдүллһнә туск шидврмүд күцәлһн; үн өслһнәс иштә пенсиг болн тетклиг өөдлүллһнд пенсин кемжәнәс йилһл уга жалвиг күцц авлһна зөв өглһн.

Гражданмудын зөв болн сулдхвр аднэ гражданск даалһврасьнь салшго гнж коммунистнр иткмжтэ бәснэ. Күчкөлсиг, закаг болн зөв-йосна диг-дараг тевчлһиг, социалистическ Төрскән харсхдан белн боллһиг обществд батлхин, үкн, чик седклтэ боллһна, жөөлн, өр-өвч, ичг, күүнә сән нерн болн шүүж авлһна сулдхвр гисн цуг күмнә үктэ зөөрин зөв-йосна болн шагшавдын инг тогтахин төлә парть арднь орж кедлхмн.

КПСС **зөв-йосн биш ямаран чигн үлү таал болн льгот** өгшгн төлә. эн кериг цуг олнд ил медүлжәхин төлә, Коммунист гисн нёрн эс гихлә һардачин даажах үүл талдан эмтнэс деерәр бәәх ямаран чигн давү арһ өгчахш. Кедлмшан бийинь төлә давулж олзллһиг үнгарнь уга кех керглтэ.

III

Олзта туста зуран-рынкин экономикин төлә

Орн-нутгт экономическ бәәдлиг ясрулхин кергт цуг кемжәнд законодательн болн күцәгч органмудын кедлмшиг олзта-тустаһар кедг боллһиг парть хамгин эркн төр гиж хәлжәнә. Эдлврин рынкиг тогтурта боллһар, хамгин түрүнд бәәх нл мөнгн болн эд-таврар данцалһн хооридк йилһвриг үүрүллһар Министрмүдин Совет дигласн болн ССРэ-ин улсин депутатнрин Съезд таассн үүлдврмүдиг бәәдл-жирһлд тохралһнд КПСС нөкцл болжахмн. Күцәгдәх керг-үүлдврмүд тодрха социальн зөрүлгт авад, хамгин түрүнд бичкн мөнг авдг эмтнэ экономическ бәәдл ясрулжах зөвтә.

Эмтиг хот-хоолар тетклһн хамгин хүрц төр болж үлджәнә. Мах, ус, темс, һазр эдллһвэс болн мал өсклһнәс авгдг талдан зүсн эдл-үүш һарһлһиг түргәр өскх сә хәләһәд КПСС **экономикин аграри секториг** түрүлж делгрүдхин төлә.

Һазр деер эдл-ахун олн зүсн цуг ямзс делгрүллһн — хот-хоолын төр хаһллһна улнь болх зөвтә, — государственн, кооперативн, онц әәдүдин эдл-ахусс эдл эв-арһта болх зөвтә. эдл-ахун олн зүсн ямз — подрядн, наәмәдллһнә, өрк-бүлин болн талдан чигн ямзс бәәх зөвтә. Селәнә эдл-ахун производствин материальн-техническ көрн бүтәлһн, продукц эд-бод кеж хадһллһн, төрәкә һазрас — прилавк күртә хаалһд эңүнэ геедрлтиг бһрулһна чинртэ зөөрүлгт болж үлджәнә.

Балһсн болн селән хоорид социальн теңшәрлттә бәәдл тогталһн — ондаруллһна принципиальн термүдин нег нә. Сельск эмтиг сән нөкцлтэ пятьрәд тетклһнә, өдгә цага бәәдл тогталһна, хаалһс тосхлһна шин эв-арһиг ахр болгт үүдәх керглтэ болжана.

Улсин әдлврин эд-тавр һарһлһиг өсклһн мана оньгин цутхлягд үлдәнә. Рынкиг тетклһнд девшлт күцх арһ өгх керг-үүлдврмүд бәәдл-жирһлд тохралһнд КПСС нөкд болжахмн.

Өөдән процентт әр мөнгнэ тәвцән хоршуллһна кассмудт тәвлһиг тааслһн, страховой керг делгрүллһн, олз үзх талаптаһар государственн өгъзн облигацс орклһн, тер хүлдлһн, удан олзлгдәг предметмүд авхар эмтн авансин плательщик өгдһн, акцс болн үнтэ талдан чигн пиас хүлдлһн мөт ким керг-үүлдврмүд орцулад, парть финансин бәәдлиг ясрулһна олзта-тустаһ политикин төлә ямарн чигн

инвестицсин, валютын, научн ухалврин рынкс тогтаж, финансин, мөнгнә, кредитн системсин реформ күцәлһиг түргдүлхмн.

Эдлврин рыночн диг-дараг әдлврт орулллһна эрк биш таалнь — **үн тогталһиг ондаруллһн** болжана. Иоста биш кевәр тогтасн үнин кемжәс болн ирлцэс, олз-орута биш дөкгин ацан негнәнь төлә болн талданасьнь мөцгнь үлдәл уга авлһн эдл-ахү һардлһнд буру үзг-хаалһ өгнә, научн-техническ ард хоцрлһнд таал үүдәнә, терүнә олзорыг үнллһнд-эндү һарһна нарт делкән күч-көлснә хубалһна үлү сән тоотыг олаллһнд саалтг болна.

Базадын фирмс орлцлһтаһар эд-тавр һарһачнрин мейәркліһн үнин өслтиг диггә-даратаһар бүрдәлһнә болн иег кемжәнд бәрлһнә чинртэ тоотнь болх зөвтә. Энүнә төлә зака тогтагч диг-дараһар производствин, хүлд-гүүлгәнә, кредитн, тетклһнә, страховой керглн демонополизациг күцәх керглтэ.

Потребительск секторин сә хәәж **экономикин структурп ондаруллһна төлә**, бһ олз-орута болн мөцг икэр иддг производствиг хаслһна керг-үүлдврмүдин төлә, ода үүлджәх предприятьмүдиг шинрүллһнд чидлән болн мөцгән негдүллһнә төлә парть дуүһан өгчәнә. Ииртмжиг рациональн кевәр олзллһна, көрегиг әрвллһнә, сырье болн материалмуд, күч-көлс һарһлһиг әрвллһнә, эдни биш хәләцлә ноолдлһна программс күцәлһнд оньган өглһиг чаңһах керглтэ. Структурн ондаруллһна йовцд органичн кевәр экономикин харслтыи эцгсин конверсь орх зөвтә; эдна өөдән мергжлтэр болн научн-техническ потенциалар түшг кеж, производствин өдгә цагин средствс болн улсин әдлврин эд-тавр һарһлһиг кесг холванд икдүлж болхмн. Терүнлә дегц экономическ өргн воспроизводствин төлә көрн хәләгдх зөвтә, энүг угаһар экономическ делгрлт эрк биш иег ормдан зогсх.

Экономическ, экологическ болн социальн олз-оруг учртан авч, **научн-техническ девшлтиг түргдүллһүрь** терүнә күцәмжиг олна бәәдл-жирһлин цуг халһст түргәр орулллһнд зөрүлгдсн күчллтиг парть цуг халхарһь дәнхн. Теднә күчтә делгрлтин төлә фундаментальн болн дамшлтын шинжллтсиг керглтэ цуг тоотар тетклһн — государствин чинртэ килмжд бәәх зөвтә. Науиг бүрдәлһнә болн медрлиг тархалһна олн зүсн эв-арһиг цуг халхарһь делгрүлх керглтэ.

Ииртмжиг харслһи — күүг харслһи мөн. XX зуп жилин чилгчәр йиртмжиг харслһн һазр деер бәәдл-жирһлиг хадһллһна төлә чинртэ гисн таалын негнь болжана. Бидн манад делкән стандартмуд орулж, нарт делкәй экологическ нөкцлтд шүнмһаһар орлих зөвтәвидн. Орн-нутгин йовудта индустриальн өслт йиртмж харлһна керг-үүлдврмүдиг басллһнла деүц экологическ аюлта ик күүд һазрмуд тогталһнур күргв. Тоотсн бәәдлиг ясрулхин төлә бачм керг-үүлдвр болн ик мөцгн керглтэ. Шин производствс бәәршлүллһнлә залһлдата төрмүд күцәлһнә кемд чанһ гисн научн экспертизин болн олна ухан-тоолвриг учрт авлһна диг-дараг зака тогтагч кевәр батлх керглтэ гиж парть тоолжана.

Эмтнэ хамгин эркн керглтиг тедниг угаһар хаиһаж болшго, орн-нутгт эрк биш керглгджәх предприятьмүд халһна туск ул-сүүр уга неквәмүд һарһдг, сүмсн геесн хәлациг чигн дөнж болшго. Өдгә цагин научн-технический боли промышленн делгрлтин цаад болн терүнлә серлиж экологическ төрмүдиг бийсинь чигн хаһлж, йиртмжиг харсж болшго.

Экономикиг олз-орутаһар делгрүллһнә эрк биш таалнь **күч-көлсн нарт делкән хувалцлһнд болн кооперацд** орлцлһн болжана. Советск эд-таврин болн туслмжин конкуренцин чадмгиг өөдлүллһн, предприятьмүдин һазадын экономическ, тер тоод валютн авгә зөвинь дүсүлж батрүллһн, экспортын сырьевой һол зөрүлтиг диллһн, импортын структурнг ондаруллһн эн күцлүр күргжәх ицгтә эв-арһ болжана.

Заагдсн цуг керг-үүлдвриг күцәлһнә төлә дүүһан өгч КПСС ардиь орж күч-көлсч эмтнэ сә хәәж, күүвчин экономикин, коррумпированн элементсин, аремчирин, монополиг авх седклтэ шин эмтнэ хаалһд зөв-йосна ицгтэ хаац **тәвлһнә төлә ноолдх.**

IV

Делгрлттэ социалистическ демократюр болн улсин эврән заллһнур

Демократизац — ондаруллһна күцлиь болн эв-арһиь болжана. Шинрүлгч цуг йовцин күцәмжин хамгин чинртэ таалнь болн күүнә зөвиг күцәлһнә иткліь зөвин государств болн эврән залдг социалистическ обществ төгталһн болжана.

Улсин эврәнь зөвтә седиел йосна һамгин бүрэн- ратистск дуудврмудыг болн жисәдиг биди иег мөслж бурушажанавидн.

Союз боли союзи республикүд. Советск федерацнг хүврүллһн келн-эмтн хоорндк хәрлцәг ясрулһнур, союзн республикүд болн теднә ни-неги тогтац болжах Союз хоорнд сән туста залһлдасиг тогталһнур зөрүлгдх зөвтә.

Союзиг бүрдәлһнә бооцана принципиг делгрүлх керглтэ гиж КПСС тоолжана. Эниь болсн чинртэ хүврлтсиг медүлх, келн-эмтнә девшлтин болн келн-эмтнә хоорндк хәрлцанә төрмүдин цуг комплексин туст шин хәләц тохрах арһ өгх билә. Тодрхаһар йилһгдсн үүлдвриг Союзин медлә эврә сән дурарн орулж өгхлә, суверенн государств гиж союзн республикүдин бәәдл конституционн иткмжтэ болад батрхмн.

Республикүдин ил суверенитет аднэ экономическ эврә зөвән медж үүлддг авц угаһар бәәж чадшго. Болв өдгә цага экономик өөдән гисн кемжәнд үүлджәх центр угаһар бәәж чадшго. Федерацд оржах республикүдин, улсин үндсн сә хәәлһнәс йилһрдг сә хәәлһн центрт уга.

Тиигчкәд Союзин болн республикүдин медлиг тодрхаһар кемжәдх керглтэ, тер дотр зуралһна, бюджетиг тогталһна, алвиа болн кредитн кергин, үн тогталһна халхар кемжәлх керглтэ. Цуг республикүдин болн регионмудын предприятьмүд хоорнд шуд бооцана залһлдас, тогтагджах цугсоюзн рынок интеграционн үүлдврин, мана федерациг шинрүллһнә болн батрүллһна экономическ үлнь болх зөвтә.

Центрлә республикүдин бәрдг хәрлцән болн теди хоорндк хәрлцән республик болһна алһнвриг — географическ бәәдлиг, делгрлтин, государственность бүрдәлһнә туужлгч хаалһсиг, орн-нутгт тогтсн производительн чидлмүдиг бәәршлүллһнд күргсн нилчиг, экономикин авцнг болн кемжәг, тенд бәәх улсин ухани авцнг болн авъясмудыг тоод авх зөвтә.

Автономн бүрдәцин делгрлт. Советск федеративн государствиг ясж ондаруллһна автономн республикүдин, автономн областьсин болн автономн округудын суверенитетиг батрулх, зөвмүдинь өргжүлх, экономическ, социальн болн культурн бәәдл-жирһлнн ик гисн төрмүдиг эврә зөвән медж хаһлхин туск теднә арһиг өргжүлх болж темдглгджәнә. Парть терүнд тасрлтан уга оньган өгхмн.

Келн-эмтнә зөвмүд болн күн болһна зөвмүд. Эмтн нүүж һардгин болн урдк делгрлтд хажалгс һарсна ашт зөрм улсин төлә эврәнь туужлгч Төрскндән эврә келн-эмтнә заяни билгән геех әәмшг учржана. Тегәд чигн төрскн келән, культурн-этническ йилһврмүдән болн келн-эмтнә ухан-сердиз зөөрмүдиг, бәәдл-жирһлин өөрц авциг, республик болһна демографическ кец-янзиг харслһна керглүүлдврмүд учр-зөвтә болжана.

Терүнлә хамдиь тиим керг-үүлдврмүд республикд бәәх талдан келн-эмтнә гражданмудын сә хәәлһиг болн зөвмүдиг хасж күцәгдх зөв уга. Расизм, шовинизм, национализм социализмин принципләлә, орн-нутгин закадла чигн, нарт делкән зокалмудла чигн ирлцәхш. Цөөкн күүтә болн чигн нег чигн улс эврә сойлан, келән, зүн- жилмүдин туршарт тогтагдсн дүрэн болн авг-бәрцан геех зөв уга. Нег һазрт хамдан бәәдг келн-эмтнә багмудт эврә обществен, әрдм-сурһулин, бүрхн-шажна болн нань чигн ассоциацс бүрдәх, культурн болн зәнгллһнә органмудта, школмудта, бүрхн-шажна тосхлтста болх арһ өгхиг бидн дөнжәнавидн.

Бһ тоота улсин, теди эврә янзарн бәәж делгрәхин туст онд килмжллһн цуг государственн кемжәнд тусхагдх зөвтә.

КПСС — цуг улс төрскн келән дурарн сулдан олзллһна эркн зөвин төлә, келн-эмтнә-государственн автономн кемжәнд терүг государственн келнд зарлхин төлә, орс келн общегосударственн неквәмүдиг теткнә, тер тоод Советск Союзин һазадын политическ үүлдврт, келн-эмтнә хоорндк хәрлцәнә зв-арһ болж олзллгдхмн, цуг орн-нутгин һазрт терүнд шишлң статус өглһн олзта-туста болх.

Интернационализмэд ияклтә коммунистнрт орн-нутгин цуг улсин сә хәәлһн эдлдан үнтә. Цуг келн улсин эмтиг иегдүлжәх партин чинр келн-эмтнә хоорндк зүткліиг болн цүүгәт диглхин төлә политическ эн эв-арһиг олзлх арһ өгнә болн некнә.

Мел иигж мади үүлдхәр седжәнәвидн.

VI

Күмн-эмтнә эвин делгрлтүр

Щиң ухалвр, һазадын шин политик. Ондаруллһиг эдлад болн цуг нарт делкән бәәдлд терүгәр гүн хүврлтс үүдәһад, шинрүллһнә ашт, мана мет, орн-нутг ямаран болхиг йилһхләрн мади цуг күмн эмтнэ өмн бий деерән ahy ик даанр аввидн. Нарт делкә XXI зуп жилүр орлһн СССР-т болжах ондаруллһна күцәмжэс ирлцхмн. Эврә селгадәй, нарт делкән хоорндк хәрлцәг үнгарнь ясрулһн, нарт делкән делгрлтд эвин девсид һарһн советск улсин жирһлиз сә хәәлһнлә ирлцжәнә, ондаруллһна девшлтд нөкцл болна.

Эмгиг хот-хоолар тетклiн хамгин хурц тодрхайлтнь жанә. Мах. ус. темс. һазр эдлiнәс болн мал өскiлнәс эмнәд КПСС **экономикин аграрн секториг** түрүлж делгрүдхин төлә.

Һазр деер эдл-ахун олн зүсн цуг ямзс делгрүллһн — хот-хоолын төр хаһллһна улнь болх зөвтә, — государственн, кооперативн, онц эдүдин эдл-ахус эдл эв-арһта болх зөвтә. эдл-ахун олн зүсн янз — подряди, нәәмәллһна, өрк-бүлин болн талдан чиги янзс бәәх зөвтә. Селһнә, өрк-бүлин производствин материальн-техническ көрiлэнә эдл-ахун производствин материальн-техническ көрiлэнә эдл-ахун производствин материальн-техническ көрiлэнә эдл-ахун

КҮМНД ДУРТА, ДЕМОКРАТИЧЕСК СОЦИАЛИЗМҮР

(Чилгчнь. Эклцнь 1—2-ч халхст).

Делкән сообществин бәәдл-жирһлин батнь — делгрлтин олн ширхчин бәәдлд, терүнә келн-эмтнә, ухан-сергин, социальн, политическ, географическ, культурн олн зүсвд бәәнә. Цивилизацин цуг девшлтин урсхлд социализмин идеймүд шинәс тогтагдад үлм ик чинр зүүһәд бәәх гиж бидн бат итклтә бәәнәвидн. Орн-нутгас орн-нутгур тедниә бәәдл ончржасн бийнь Дорд үзгин Европд болсн һашута йовдлмүд энтн «киити дәәнә» йир мү таалд болн келн-эмтнә тоотыг кергтә кевәр оньгтан авлго социализмин төлә ноолдлһнд хоршагдсн му үндстә дамшлтыг евдкүртәһәр, кризистәһәр диилж һарлһн болжана.

Дорд үзгин европейск государственд болсн сольврмүд тедниә үлсин туст мана зүүжәх иньглгч хәләциг кәндәжхш. Тенд эклсн реформс, СССР-т ондаруллһн мет, сән дурин, кен-негнәнь төлә олз-туста залһлдана төлә улм йирин бәәдлин болн бат ул тогтах гиж КПСС тоолжана.

Коммунистическ болн кәдлмшч, социалистическ болн социал-демократическ, либеральн болн келн-эмтнә-демократическ партьсла, эвин, демократин болн социальн девшлтин хәләцтә цуг организацсла **нөкцлтхин төлә КПСС бели бәәнә.**

Социалистическ жисәнә туужлгч хувагдлһиг диилж һарлһна, өдгә цагин үл-сүүрт төрүг делкән жисән гиж шинәс үүдәлһнә төлә ондаруллһн арһ секв. Шин делкәһүр болн социальн девшлтүр хаалһс хәалһнд эүн чидлмүдиг нөгдүллһнә иргч хәләгджәнә — терүг КПСС таасжана.

VII

Партиг шинрүллһнүр

Кемр парть бийнь үндсни кевәр ондархла, нүүрлгч бәәрән эн хадһлж чадх, чагчм эн эргцд терүнә эклсн болн үлсар дәнгсн кергиг цаарандиь, күцәж чадх.

Авторитарһ журм партьд, обществ терүнә иилчд болн көдлмшин эв-арһд йир му нилчән күргв. Иосна илдиь хәләхд партийн-государственн бүрдәд тогтв. Партин дотр-дундын бәәдл-жирһлд эклц организацс болн һардгч органмуд хоорндк хәрлцән хажилһгдв, партийн политик тогталһнас коммунистнр хольжулгдв, деер бәәх партийн комитетин үүлдврт эдн нилчән сулар күргдг болв. Дегад давуляк цутхлһдуллһн, суд ухан-тоолвриг дарлһн, цаажллһн ик хорлтан күргв. Идейн болн шагшавдын халхар һарсн хажилтс партин тоомерт аһу ик хорлтан күргв.

Тер бийнь өргн партийн олн дүнд ленинск идеалмудт итклтә бәәдл, хар уга седкл, улст цергләхдән бийән эс ервалһн хадһлгдла. КПСС-т оньдин шунмһа чидлмүд билә, теди үүлджәлә, миньтегәд сталивщинә болн дор ормдан зогслһна дасмжиг эн диилж һарч чадв, революционн эргциг толһалв, терүнәс ишт йүүрлгч нилчән күцәж чадх эврәнь арһан дәкнәс итклв.

Һарч ирсн төрмүдин аһу ик болн шин бәәдл обществ КПСС-ин бәәдлиг принципиальн кевәр хувргх, килнц уга бәәдл зүүлһнәс, политическ монополизмас сулдх төүиг хурцар тәвв. Тиигчкәд обществ болжах хувргтсин түргн йовуд партиг хувргүллһнә түргн йовудыг некжәна — эс гиж политическ бәәдл-жирһлин хажуд туск әмпиг эңүнд үзгджәна. Эн бәәдлиг партийн олн йир сәнәр меджәнә: **партиг реформсин улд хувргүллһнә, терүг гүүнәр ондаруллһна** туск төр улм ардиь орж тәвгджәнә.

Советск Союзин Коммунистическ парть — эврән бийән залдг олна-политическ организац, иег ухан-тоолвәрта коммунистнрин эврә дурид киицан. Шинрүлгдсн КПСС социалистическ шүүвр кесн парть гиж бидн ухалкһанавидн, тер парть көдлмшч классин, цуг күч-кәлечнрин сә хәәлһиг медүлжәнә, эврәнь политикан илт шин бәәдлиг научн шинжллһнә үл-сүүрт, XX зун жилин олна цуг ухантоолврин боли туужлгч дамшлтын бәәдллә ирлцүлж Маркси, Энгельсин, Ленинә зөөриг үүдгч кевәр делгрүлж эврәнь политикан тогтадг парть гиж ухалжанавидн.

КПСС эврәнь теорьт боли дамшлтд Советск Союзин цуг үлсин демократическ боли гуманистическ авъясмудар түшт кенә. Кели-эмтнә боли интернациональн эклциг эвилн расизмин, реакционн идеологин боли хүүчн хәләцин талдан йовдлмудыя туст эвилдшго хәлән зүүжәнә. Терүнә идейн-политическ боли бүрдәмжин үл-сүүриг бурушажах, антисоциалистическ, националистическ, антисоветск организацмудыг боли үүлдврмүдт орлжах эмтнс эврәнь зөрлһәй эн цевержәнә.

Шинрүгдәжх обществ КПСС-ин әлжәх бәәрнь боли чинрнь. Цутхәд, республикүдт, бәәри һазрмудт һардгч органмуд бүрдәлһнд улсин мандат авхин төлә сунһврмудт сунһачнрин дүүг икәр эзлж авад, демократическ процессин эргнд һардгч партин эзлжәх бәәдлиг хадһлхин төлә КПСС эврәнь политикән күцәж, ноолдхмн.

КПСС, олна-политическ талдан организацс боли олна жисән мет, государственн боли олна кергүд залһнд орлцна, улсин депутатнрин Советмүдт боли государственн нань чигн органмудт эврәнь элчирән орулна. Парть бий деерән государственн йосна даалһвр авхш. Терүнә чинрнь — деерлкх бәәдл неклго, тер мет эврәнь онц положень СССР-ин Конституцд батллго коммунистнрәр дамжж үүлджәх йоста үнн демократическ политическ лидер боллһн. Энүнәс иштә СССР-ин улсин депутатнрин Съездд законодательн седвәрин диг-дараһар орн-нутгин һоллгч закана 6-ч статьяһар ирлцигү сүв-селвг эрк бишн орулж өгхмн гиж парть тоолжана.

КПСС, марксизмин-ленинизмин принципсәр ул кенәд, эврәнь политикән боли программн күслән цәәлһж медүлəд, социализмин гуманистическ зөөриг тархаһад, ондаруллһна тәвжәх төрмүд күцәхин төлә агитац кенәд, олн дүнд идейн-политическ көдлмш кенә.

Эврәнь күцәшго зөвтә көдлмшәсн сулдад, КПСС эврәнь күчн-чидлән теорий, үүлдвриньь программ ухалж һарһлһнд, бүрдәмжин боли сурһмжин көдлмшт өгх, партийн кадров политик күцәлһнд, обществиг терүнә революционн шинрүллһнә хаалһдь консолидацллһна төр хаһллһнд өгх арһ авчанә. Миньэнүнд — терүнә авангарди чинрин һоллгч үүр-утхнь бәәнә. СССР-ин Конституцас иштә үүлджәх цуг олна-политическ организацсла эңүнә бәржәх шин хәрлцән — күүндврин, дискуссин, нөкцлтлһнә боли партнерствин хәрлцән эңүнәс иштә кегдхми.

Парть **профсоюзмудыг** тустан бәәх олна организац гиж үзжәнә, күч-кәлсчрин сә хәәлһнд, күч-кәлснә боли социальн-экономическ зөв харслһнд шунмһаһар үүлдхәр терүнә зүтклиг парть дөнжәнә.

Парть **комсомолла** эврәнь хәрлцәһән идейн негдлтин, үүриняр нөкцлтлһнә боли кен-негән дөнж үүлдлһнә улд бәржәнә, эврәнь политикән ухалж һарһж авч күцәлһнд шинлн орлцлһарн соньмсжана.

Парть орн-нутгт олнд **цәәлһж медүллһиг** батллһна седвәрчнь болла. Олнд цәәлһж медүллһн олна ухан-тоолвр бүрдлһнә йоста сән үлнь болхдиь, государствин боли обществин политикд улс эврәнь үлмәһән күргллһнә боли терүнә цуг керг-төрмүдт граждаимуд орлцлһна ик күчтә средствь болхдиь, ондаруллһиг хәрүд угаһар күчтәһәр күцәлһнә факторинь болхдиь парть цааранден чиги цуг кергтә тоотынь күцәхмн. Обществин бәәдл-жирһлд, хамгин түрүнд цәәлһж медүллһнд, олнд зөнгллһнә средствин зүүжәх берк чинриньтоод авад, парть цаарандан чиги эднә үүлдвриг делгү дөцнх, демократическ ул деер тедниә эврәнь идейн үлмәһән күргәд йовх. Гуманн, демократическ социализмд харш болжах идей пропагандллһна, келн-эмтс хоорнд һал цацж цүүгә татхин төлә, эврә бийсиньь сә хәәж онц эмтн болн баг эмтн олнд зөнгллһнә средствсиг хүдл зөнгс тархаллһнд олзллһна өмнәс КПСС данглнд ноолдхмн.

Обществ партин шин чинриг бидн тиигж меджәнәвидн. Энти цутнь урдасньь тодрха сәанәр медлһи бишн. Реформиг делгрүллһн кесг тодрха суврмудт өггджәх хәрүсиг чиклх арһ өгхмн.

Партиг демократизацллһн. Обществ партин бәәх бәәдлнь хүврсиг учрт авад, шин таалд парть эврәнь чинрән сәанәр күцәж чадхия төлә ю кех кергтәв, КПСС-ин структуриг болн партийн көдлмшин янзинь яһж хувргүлх кергтәв?

Партиг гүүнәр демократизацлх кергтә, партийн олна йосн эңүнә улнь болх зөвтә.

Ним хәләцтәһәр демократическ централизмин принципиг шинәс хәлəж ухалж авх, эн принципиг чанһ иерархическ дисциплин тогтахин төлә зөв өгчәнә гиж медиг бәәсиг уурулх кергтә. Эс гихлә политикд эврәнь зүүжәх чинрәрн боли партин үүлдврәр коммунистнр эс хандгинь уурулж болшго, эврәнь өөдән нерәрн бахмж кедг боли санаи-седклəрн бәәдг седклинь эднд хәрү зүүлһж болшго.

КПСС-т парть дотр болдг күүндврмүдт боли шиидврмүд батлж авдг процедурмудт йоста демократизм, йоста партийн үр-иньгин бәәдл тогтах кергтә. Партин цуг органмудын көдлмшт коллегиальностин, ухан-тоолврин плюрализмин, сулдан шалһж келлһнә, оли зүсн хәлаһтә боли платформта бәәлһнә, онц йовдлмудт референдумс кедг, ик зүүһинь батлж авсн шиидврмүдиг эрк биш күцәсн цагт бай зүнь эврәнь хәлəһан харедг цуг уставий дигдараһар өгх кергтә.

Демократическ централизмин принципиг шинрүллһн эврәнь дотр-дундын организацта боли дисциплинтә франкс бүрдәлһнәс саглулжах партийн зергләнә демократическ нициплт тетких зөвтә.

Партийн улсин туслц бийсиннь нилчинь өөдлүллһн гисн партин улнь болжах **эклц организацсни** зөвинь өргжүллһи болжана. Эдид бийстнь дааврташар, эндрк кемиг боли тодрха бәәдлин төрмүдиг учрт авч, эврәнь структурин, программсин боли үүлдврин эв-арһин, хүргүд, политическ акцс ямаран даратаһар боли дигтәһәр кехин туск төрмүд хаһлх, деер бәәх партийн органмудын, конференцсин боли съездмүдин көдлмшт боли шиидврмүдт лавтаһар үлмәһән күргх зөв тедиг өгчәх зокалмудар боли процедурар үүлддг арһ өггдх зөвтә.

Партийн тосхлтын эркн чинртә төрмүдт эклц партийн организацсин эврән медж үүлдлһиг өөдлүлх кергтә гиж коммунистнр зөвтәһәр келжәнә. Партьд орулж авлһиг күүцдиь бийсиь күцәдг, кандидатск стаж угаһар орулж авдг зөв тедиг өгхмн гисн селвг өггджәна. Эн боли нань чигн төрмүд коммунистнрин өргн орлцлһтаһар хәләгдх, КПСС-ин шин Устав белдсн цагт учрт авгдх зөвтә.

Территориальн-производственн принцип бәәх зөвтәг иткүләд, талданар келхлә, производственн боли нань чигн коллективст партийн организацсиг тер кевтнь үлдәх кергтәг иткүләд, теднә керг-төрмүдт, олна организацсин, эврән залһна органмудын үүлдврт коммунистнр шунмһаһар орлцх зөвтә гиж парть келжәнә.

Партия улынь батруллһнас иштә энүнә **районн звено** ик чинр зүүжәхинь шинәр медх кергтә, эн звено эклц партийн организацсин көдлмшт теднә туслц нөкднрнь болжана, эмтилә — коммунистнрлә боли партийн биш улсла өөрхн бәәнә. КПСС-ин чледин боли эн звенон хоорнд шунмһа залһлда бәрлһнә системиг урдасньь ухалж авх кергтә.

Конференцст болж съездмүдт **делегатнр** цуг коммунистнрин шүд орлцлһтаһар альтернативн улд сунһгдх зөвтә. Хүргүд, конференцс боли съездмүд деер партийн комитетмүдин **негдгч сеглэтрмүдиг** альтернативн улд сунһхмн гисн сүв-селвгиг дөнж кергтә, яһад гихлә сунһлһна иим диг-дараһ эдниг ирлцигү партийн коллегийсин деер һарһшгог, бүрткллһнәс боли шалһлһнас сулдхшгог учрт авх кергтә.

Сунһгддг цуг партийн органмудын чинриньь, зөвинь өргжүллһнә боли теднә күцәдг үүлдврин учр-утхин туск төр съездин өмнк күүндврин йовудт хәләх кергтә. Сунһгддг органмудыг ик зуудан әмтнә даажах үүләрнь хәләж бүрдәдг диг-дараг үүрүлх кергтә. Энүнь күцідән КПСС-ин Центральн Комитетин тускар чиги келгджәна. Эн халхд үнллһнә һанцхн эв-арһнь — коммунистын политическ боли күмни авг-бәрцнь, терүнә медрлнь.

Союзн республикүдин коммунистическ партьсин тускар. Советск федерацис шинрүллһнә бәәдлд союзн республикүдин компартьс тустан бәәлһнә туск төриг чикәр хәһллһн онц политическ чинр зүүжәна. Урдкла әдл КПСС-ин центральн органмуд эдниг сурһад-заһад бәәх зөв уга, КПСС-ин Программ боли Устав күцәх бәәж, эврәнь программн документс ухалж һарһдг, бүрдәмжин, кадрмудын боли финансин төрмүд эврән медж хәһлдг, издательск үүлдвр күцәдг, цуг партин бәәдл-жирһлин принципиальн чинртә төрмүд хәһллһнд шүдтән орлцдг зөв республикәнск компартьст өггдх зөвтә. Тегәд союзн республикүдин Компартьсин ЦК-син һардачнр Уставин дигдараһар КПСС-ин ЦК-н һардгч органа члед болх зөвтә. Партин центральн һардгч органмудын авсн шиидврлә эс зөвшәрсн цагт эн төриг КПСС-ин ЦК-н Пленум деер хәләхиг некдг зөв республикүдин Компартьсин ЦК-ст өгч болхмн билә.

Краймудын, областьмудын боли округудын партийн комитетмүдин зөвинь өргжүлх кергтә. Цуг кемжәна партийн органмуд эврәнь көдлмшән эклц партийн организацсин боли коммунистнрин сә хәәлһәр һардвр кеж бүрдәх зөвтә.

Мана интернационалын партьд демократическ, эклцс өргәр делгрүллһн КПСС-ин сән дурин идейн-политическ боли бүрдәмжин нициплтинь батрулллһнд килчән күргәд, олн келн улста обществ хамцулгч политическ чидлин чинрән, күцәхин төлә терүнд хамгин ик арһ өгхмн.

КПСС-ин Центральн Комитетин тускар: КПСС-ин зүүжәх шин чинрнь партин теоретическ боли политическ күчн-чидлинь негдүлх зөвтә коллективин һардврин орган болжах терүнә ЦК-д шин ценкр тәвжәнә. Зуг һанцхн ЦК-н һардгч органмудт сунһгдсн үүрмүд биш, боли көдлмшчнрин, крестьянмудын, интеллигентмүдин элчир болжах терүнә чледин наадк хүвнь чиги, тодрха иег болəгт шүд Центральн Комитетин Пленумд хәләгдх, мөнгнәс ирлцигү жалван авч данглн көдлхлә сән болх билә.

Партин съезд деер КПСС-ин ахлачиг боли терүнә даруксиг сунһх селвг өггджәна. Центральн Комитетин сүүрмүдин хоорндк кемд политическ боли бүрдәмжин төрмүд хаһлхин төлә ЦК-н Пленум деер президиум сунһхми.

Данглн көдлдг улд Центральн Комитетин көдлмшиньь бүрдәхин төлә ЦК-н чледас, тоомсрта нань чиги коммунистнрин орлцлһтаһар, ирлцигү комиссьмүд бүрдәхлә сән болх билә. Эн комиссьмүдиг ЦК-н Пленум деер сунһгдсн КПСС-ин ЦК-н сеглэтрмүд һардх көдлх билә, эн комиссьмүд ахлачин болн терүнә даруксин һардврар көдлх билә.

КПСС-ин съездмүдин хоорндк цагт цуг партийн конференцс дару-дарунь келһиг темдглж авхла, теднә һардгч органмудын ханиг шинәс сунһгдх зөв өгхлә сән болхмн.

Партиг демократизацллһн гисн цуг һардгч органмудын ханиг дару-дарунь сольлһн болжана.

КПСС-ин съезд партин центральн бүрткллһна-шүүврин орган сунһна.

РСФСР-ин коммунистнр, общественность республикин партийн организацсин үүлдвриг улм сәәнәр зүүцүлх болх ирлцигү һардгч орган бүрдәх кергтә гиж икәр келжәнхәнә. КПСС нег бүкл орган болж бәәлһинь болн нициплтинь хадһллһнд Әрасән федерацин партийн организацсин күргжәх ик нилчиг тоолад, эн төрмүдиг РСФСР-ин эклц партийн организацсин, балһсдын, райодын, округудын, областьмудыи болн краймудын партконференцсин хәләврт тәвхлә, эдниг КПСС-ин XXVIII съездин өмн республикәнск партконференц деер цуг халхарнь хәләхлә сән болхмн.

Партийн аппаратын тускар. Партьд аппарат эрк биш кергтә, аппарат эңүнә структуриь яcрулх, медрлиь өөдлүлх, бюрократическ йовдлмүд һардгиг уурулх. Терүнд көдлхин төлә сән белдвртә, сурһульта, билгтә партийнриг орулж авх арһ өгчәх таал тогтах кергтә. Аппарат эңүнд көдлжәх эмтнәнь тооһар дигтә болх зөвтә, тиигчкәд сунһгддг органмудын медлд бәәх зөвтә.

Олнд зөнгллһнә партийн органмудын тускар. Центрт болн бәәрн һазрмудт бәәх эврәнь зөнгллһна органмудыг КПСС эврәнь политикиг болн идеологийиг, бүрдәмжин болн идейн-сурһмжллһна көдлмшиг күцәлһнә ик чинртә средств гиж тоолжана, теднә үүлдвриь зална.

Партийн һарцсин ах редакторүд ирлцигү партийн комитетмүдин плевумс деер батлгдг болхла, олнд зөнгллһнә центральн партийн средствсин ах редакторнудыг болн наадк һардачнриг КПСС-ин ЦК-н Президиум батлдг болхла, партин центральн орган болжах «Правда» газетин ах редакториг КПСС-ин ЦК-н Пленум батлдг болхла сән болхмн.

КПСС-ин бюджетин тускар. КПСС-ин, эңүнә организацсин болн партийн комитетмүдин цуг үүлдвр ирчдән чигн зуг мөд партин орухаис мөнгнә боли материальн көрнгүдәр тегкгдх зөвтә. Парть эврә зөөртә болжана. терүгән эврән эдлжәна. Мөнгнә средствин орү авлһн болн терүг эдлһн ид кегдх зөвтә. Партийн средствс олзллһна төрт партийн организацсин эврән бийән медлһиг өргжүлх кергтә, союзн республикүдин компартьс, крайин боли областьмудын партийн организацс эврә бюджетән бийсиь олзлж, орухан бийән мөнгәр тегкллһнә орх арһ өгдгәр иждулж, структурн-штатн болн финансов төрмүдән хаһлна, эклц организацсин үүлдвриг мөнгәр тегкллһнә, һарүһиньь йилһнә, партийн бюджетин средствс һарһлһиг цуг кемжәнд — эклц парторганизацсас авн КПСС-ин Центральн Комитет күртл олзта-туста боли ил бүрткллһн кергтә.

* * *

Ирсн жилмүдт обществин бәәдлиг йилһх бәәдл-жирһлин янас ода тәвгджахиг медәд КПСС-ин ЦК XXVIII-ч съездүр ирж йовх идеймүд ним болжана.

Ним эс гиж талдан бәәдлд келгдсн хәләц боли үнлт барин халхст, коммунистнрин келсн үгд, партийн хүргүдын резолюцст, КПСС-ин ЦК-һүр орж ирсн бичгүдт бәәнә.

КПСС-ин Цүгсоюзн XIX конференц, КПСС-ин ЦК-н Пленумс, СССР-ин үлсин депутатнрин негдгч болн хойдгч Съездмүд, СССР-ин Деед Советин сессиймүд, көдлмшчнрлә боли крестьянмудла, интеллигенцин олн зүсн халхар элчнрлә, баһчудла, ветеранмудла болсн харһлтс ухалж тоолх боли ашлвр кех байн материал өгв.

Съездин өмнк болсн күүндврин йовудт коммунистнр платформд келгдсн төрмүдәр эврә хәләц-барцан йилһх, эн күүндвр бийнь партийн көдлмшиг шинрүллһнд урмд болх гиж КПСС-ин ЦК тоолжана.

Партийн биш, ондаруллһна таалд партин чинриг йилһл угад тооллго цуг эмтиг күүндврт орлцтха гиж бидн үрженәвидн. Темдгүдлә, сүв-селвгүдлә зергүдынь альтернативн чиги проектс хәләхдән белвидн. Партин боли улсин хамиу ухаллһн — ондаруллһна аһу ик күчн.

СОВЕТСК СОЮЗИН КОММУНИСТИЧЕСК ПАРТИН ЦЕНТРАЛЬН КОМИТЕТ.

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

•МЕДХД СОНЬН

ТАЙСК ӨРК-БУЛД ГИИЧЛЛЬН

Тайск келн-эмтнә өрк-булд одад, хойр-һурвн өдрт тедниә хамдан бәәһад, теди ямаран дүнгә хәвтә-кишгтәһинь медж авч колж өг, гиж ре-

...Шинрүлгәж обществ КПСС-ин эзлгәх бәарнь болн чинрнь. Цутхлнд, республикудт, бәарн һазрмудт һардгч ...

...Демократическ централизмин принципиг шинрүллһн эврәнь дотр-дундын организацта болн дисциплинтә фракцс ...

...СОВЕТСК СОЮЗИН КОММУНИСТИЧЕСК ПАРТИН ЦЕНТРАЛЬН КОМИТЕТ.

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

ӨВРМЖТӘ СӘӘХН БАЛҺСН

«О, Калькутта!» — Индин очеркс бичсн кесг автормуд ик гисн эн балһсна тускар эврәнь келврән минь эн үгәр эклдг билә. Бенгальск көл усна өөр шидр Хүгли гидг һол деер бәәх эн ик гидг балһсн энд ирсн әмтиг кесәхн өвөрц бәәдләрн авлна.

Эн жил Калькутта эврәнь 300 жилин өөнән темдглхмн. Туужин документсәр болхла, 1690 жилин ноха сард британск хүлд-түүлгәч Дж. Чарнок гидг күн Хүгли һолын көвәд Каликата гидг селәнәс хол биш һазрт кермәрн иржзогсад, энд балһс тогтасн бәәж, эңүнә хөөн тернь Индин ик гисн хүлд-түүлгәч-промышленн, портов болн культурн цутхлңгд хүврәмн. Англичанмудын тогтасн эн балһсн әднд Индиг цааранднь әзлж авлһнд ик чинр зүүсмн, тер мет хойр зун жилин туршарт колониальн дажрлһнд бәәлһн, «индийск возрождень» болсн болн Индин улс суллдхврин төлә ноолдсн йовдлмуд Калькуттан туужла батар залһлдата.

...Өдгә цагин өндр-өндр гермүдин хажуд, ширдгәр бийән цуглчкад тротуар деер кевтх уга-яду болн мөч тату әмтн, балһсна уульнцар арвад дуунад көл нүцкн түүж, эәмәрн терг чирж әмт зөөж йовх рикшмүд, баячуд суд цаган давулдг, олн зүсн наад нааддг үәргн көк талвңгуд, англичанмудын һарһсн клубмуд, үмкә му үңртә трущобмудт бәәх саяд әмтн, кесәхн бәәшңгүд болн музеймүд, наукин, культурин, искусствин ик-ик цутхлңгуд— цуг эн тоот эндрк Калькутта.

— Мана балһснд хаһлгдад ута төрмүд чигн, түрү-зүдү чигн бәәнә, —гиж балһсна мәр Камал Басу нанд келв. —Хамгин һоллгч гисн төрнь —дегәд ик әмтн бәәлһн. Энд дңцгнд бәәдг әмтнә тонь 6.5 сай, болв үнидән болхла энд 10 сай күн бәәнә. Эн балһсна хажуднь бәәх бичкн-бичкн балһсдыг энүнд оруләх тоолхла, Ик Калькуттад энд 15 сай күн бәәхмн болжана. Энүнә эргндк райодас крестьянмуд болн ремесленникүд нааран көдлмш хәәж ирцхәнә. Балһсна әмтиг көлгн-күчәр, шамар болн усар тетклг системт ода өдр ирвәс өсж йовх әмтиг цуг кергтә тоотарнь күч күрч тетклж чаджахш. Ода, өөнин жилд, энд бәәх әмтнә бәәдл-жиһһлин таалыг ясрулхин, балһсиг кеерүлж ясрулхин, дорас өсж йовх үйнрт килмж өгхин, шинәс паркс болн сквермүд һарһхин, көлгн-күчнә көдлмшт диг-дараа тогтахин. ус болн аһар цеврлхин төлә темдглж авгдсн өргн программ күцәгджәнә.

Өөнин жилиг бидн нидн жилин ноха сарас авн эклж темдглләвидн, гиж мәр цаарандь келв. Хойр пар мөр татсн хүүчн бичкн трамвай әмтнә байрта хәәкрлһнд көгжмин айсд балһсна уульнцсар йовсьь нанд йир сәәнәр тодлгдна. Эднә ардас бенгальск авъясар олн зүсн кееһә хувцан өмсцхәсн демонстрантнрин колоннмуд йовв. Цаарандан болх байрбахмжин һоллгч керг-үүлдврмүдт советск иньгүд бас ордцхмн. Балһсна әмтнә өмн советск художественн коллективс концертмүд тәвхмн, ташр Калькуттад Тарас Шевченкон бүмб тәвхин. Киевд — Рабиндранат Тагорт бүмб тәвхин туск үгцән кедхмн. Делегацсарн болн һәәхүлмүдәрн сольцлһн болхмн, советск-индийск хамцу конференце болн симпозиумс болхмн. 300 жилин өөнд нерәлдсн футболың турнирт орлцтха гиж Калькуттала ах-дү болсн Одесса балһснас «Черноморец» гидг командыг биди дуудлавидн.

Советск болн индийск улсин хоорнд тогтсн иньгллтин бәәдлиг, мана орн-нутгудын хоорндк олн халхин залһлдаг Калькуттан әмтн йир сәәнәр иткүлж медулжәнә. Үлгүрнь, СССР-әс ирсн журналистыг медчкәд, энд күн болһн байртаһар инәмсклнә, мана орн-нутгин тускар ю болвчн сурна, эврәнь балһсна тускар келж өгнә. Нег үлү культурн общественность Советск Союзар ихәр соньмсна. Өдр болһн зуунад калькуттынр А. М. Горькин нертә советск наукин, культурин болн искусствин Гергүр— «Горки Саданур» адһлдна, әндһь Советск Союзин иньгүдин төлә олн зүсн 12 клуб көдлжәнә, терүнднь хойр мињн һар әмтн цүглрна.

—Энд болдг олн зүсн нааддт орлцхар балһснас арвад дуунад бәәх селәләс көвүд болн күүкд Калькуттад ирцхәнә, —гиж «Горки Садана» театральн клуб һарджах бетгальск темдгтә драматург Чандан Сен нанд келв. — Мана клубин театральн коллективсин негнь Герасим Лебедевин нер зүүжәнә. Энтн XVIII зун жилин чилгчар кесг жилд Калькуттад бәәһәд, бенгальск келн-әмтнә театр бүрдәсн бәәж. Тегәд чигн бидн эврәнь балһснд советск драматическ коллективс икәр үзхәр зүткнәвидн. нег үлү әндр СССР-т оңдаруллһн болн әмтнд иләр келж медүллһн болжах цагт бидн советск искусствар улм икәр соньмсжанавидн.

Калькуттан тускар келсн хөөн. СССР-ин дөңгәр Индьд түрүн болж эн балһснд тосхгдсн метрон тускар келлго бәәж болшго. Би калькуттск метрополитенә «Толлигандж» гидг станцд орж ирүв. Энд үзсн тоот нанд йир икәр таасгдв. Цевр-цер вагод болн станц, олн зүсн өңг һарч герлтжәх мозаичн зургуд болн табло, вестибюльднь бәәх өңгтә телевизор болн декоративн олн зүсн цецгәс... Би вагонд суунад «Эстанада» гидг станц күртл йовв. Метрон эн станц Владимир Ильич Ленинә бүмб зогсжах талвңгас зун метрт бәәнә. Эн бүмбин эргндк һазрнь йир цевр-цер болсн деерән, энд кезәд чигн цецгәс төвәтә бәәнә.

«Хаһлгдад уга кесг олн төрмүд бәәсн бийнь бидн эврәнь балһсндан дуртавидн. энүг иргчдән улм сән болх гиж нәәлнәвидн. Иргчдән эн балһснтн улм ке-сәәхн балһсн болхмн», —гиж үүлд цергләч Самир Банерджи мана күүндврт орлцв.

М. КАПУСТИН,
ТАСС-ин корр.

Калькутта — Дели.

Тайск келң-әмтнә өрк-бүлд одад, хойр-һурвн өдрт тедниә хамдан бәәһәд, тедн ямаран дүңгә хөвтә-кишгтәһинь медж авч келж өг, гиж редакц даалһвр өгхлә, терүг күцәхд зөвөр күчр болад бәәв, юңгад гихлә тайцнр эврәнь герт талдан әмт орулхдан дала дурта биш....

Һазадын ордудын бар Таиландын экономическ күцәмжсин тускар йир бүүлһжмактж бичнә. Промышленность жил болһн арв шаху процентд өснә. Энтн әд-таврар дүүрн магазид, алтн шар герл һарч гилвкжәх зарамудар дүүрн уульнцс, үүргн автострадмуд дүүргж гүүлджәх өдгә цагин машид, тенгрт күрм өндр-өндр өдгә цагин гермүд, кнәмсглсн байрта чирәтә әмтн... Наадад Таиландыг «Инәмсклдг орн» гиж нерәлдхш.

Мини хүүчн таньл Х. Пречин өрк-бүлд гиичд одхасн өмн зөвөр олн зүсн уха тухнавв. Әмтн мини одлһиг олн зүсәр санхмн чигн болжана, болв би әдниә гиичд одхар шиидүв. Энтн сардан дүндлад 11 мињ һар бат, әс гиж американск 400 доллар мөңг олжах, зөңгллһнә агентствд көдлжәх күүнә өрк-бүл болжана. Өрк-бүлнь ик биш —гергнь болн нәәмтә көвүнь. Орн-нутгин авг-бәрц эвдлго тайск өрк-бүл бийән яһж бәрхмб? Әдниә одж бәәхәсн өмн әнүнә тускар бас ухалх кергтә. Герт орж ирн бийәрн будда бурхна шүтәнд мөргх кергтә. Өмнәсн гүүж ирсн бичкн көвүнә толһһасньь илхмн биш: эврәнь тату хөвән терүнд хальдһад чигн бәәхмн болжанат. Пол деер суухларн көлән әздүд тал хәләлһж жиж бичә суутн. өвдглад суутн...

—Дүшт орхар седжәхштә? —гиж герин зэн күүкд күн танас, сурв. Энь манахнаһар «болхла бичә әмәтн, гертән бәәснләһән әдләр бәәтн» гисн чинртә үг болж һарв.

Терүнә хөөн герги залу хойр эврәнь үнтдг орндган нанд өгнә: «Унттн, манахна йосн тиим. Бидн альд болвчн унтхвидн», —гиж тедн келнә. Боля би кухньд пол деер ширдг делгүкәд кевтүв.

Эднә бәәдг патьрнь герин негдгч давхрт бәәнә. Гер дотрнь ширә, дөрвн стул, диван, өңгтә телевизор, транзисторн приемник бәәнә. Цевр-цер. Кондиционер уга. Энд үвлин цагт болдг «киитнь» 25 градус шахуу халун.

Унтхиннь өмн герин эзнлә күүнджәһәд, эднә бәәдл-жиһһлин тускар соньмсув. «Мини өрк-бүл ямаран дүңгә хөвтә-кишгтәй?» —гиж герин зэн хәрү сурчкад, «60 процентд сән бәәнавидн» гиж хәрү өгв.

Гергнь Сури, залуһасн нәәмн насн дү. Эн зөргтә, көдлмшч күүкд күн ода 34-тә. Эк-эцкиннь үг сонсл уга Сури эн залудан одсмн. Миллионер күүнә күүкн дуран өгсн күүндән одад, хойр хоратапатьрта үгатя Причин герги болв. Эк-эцкнь үгән сонссн уга гиһәд күүкидэн уурлад, мөңгәр дөң өгдгән уурч. «Яһад бәәнәв гинач, тегәд бә, чини үрн чигн манд зе биш!» —гиж теди келсмн. Болв зе көвүнь йир сән көвүн. Эн хөв-кишгнь Причин келсн 60 процентд оржадг болжана, гиж би санув.

Өрүн 4 час 30 минутла герин эзн залу көдлмштэн һарад йовв, балһсн шидр бәәх көдлмштәй 8 час күртл күрх кергтә. Тер төлөд автобусас автобуст һурв дәкж бууж суух кергтә болна, нам өрүни хот әдлдг зав уга. Гем үгә, йовн йовж невчк тутрһ идчкнәв, гиж Причакелв.

Ирсн гиичгерин эзн күүкд күүнә бәәдл-жиһһлинь ижлдсн диг-дараг әвдһә: цээһәр тоох кергтә, хот өгх, күүндх кергтә болна. Тер бийнь эн ирсн күүнлә күүндәд, невчк уудьврвн һарһна. «Бидн ингән-тингән һархшвидн, кесг жилин туршарт концертд, театрт, нам кинод одад үгавидн. Эн тоотд харһдг үлү мөңгн чигн маднд уга», —гиж Сури эврәнь зовлң-жиһһлән нанд келж өгв.

Көвүн школдан бедрв. Хойр дуунад холд бәәх школ күртл һанцарн йовхднь әәмшгтә, тегәд чигн Танапата көвүһән эдн һанцараһинь йовулхш. Сагар эс йовхла, машинд дәврглж чигн одхмн, уульнцар дегд ихәр машид гүүлднә. Тегәд көвүһән экнь күргнә.

Уга-яду бәәх әмтн никий? Эзн залуһин келсәр болхла, дала ик биш. Эднлә хам-хоша бәәх 30 өрк-бүләс зүт 10 өрк-бүлнь нааһк өрк-бүлмүд дорхнь невчк татуһар бәәнә. Нааджнь болхла зөвәрт сән бәәнә. Эднә бәәх гермүдиг һазһаснь хәләхлә, цуһарн нег ижл бәәдлтә. Дотрнь йир халун болна, зунар бәәхд йир күчр. Муссон үүр асхад ордг цагт, эн гермүдин дорак давхрнь усн авчкна, өлгәлән эдн деерк давхрур зөөж һарһна. Патьртан эдн санси дорхнь бай мөңг өгнә —сардан 2,5 мињн бат. Балһсна цутхлңгд патьрт бәәх әмтн эңүһәс хойр-һурвн холванд үнтәһар мөңг өгнә.

Бидн хөв-кишгин тускар эклсн күүндврән асхарнь цааранднь кеввидн. Орнутгт жил ирвәс байжад, улм сән күцәмж бәрәд йовна. Әмтн бәәдг шин-шин кварталмуд өсж дүңгәлднә. Әмтн улм сәәнәр хувц өмсдг болв. Цуг эн тоотыг, нег үлү орн-нутгин иргчиг би тер 60 процентин тоод орулжанав, гиж Причакелв.

—Наадк 40 процентднь юн оржана?

—Сури өдгә цагин ик холодильник хүлдж авхар күсл кежәна. Ода деерән манад ямаран чигн холодильник ута, хот-хол түргәр үрж одна. Би болхла, эврәнь гертә, машитә болх санатав. Болв ода деерән цуг эн тоотыг күцәхд йир күчр гиж келәд, Прича һартан цаас болн ручк авв: «Би өрк-бүлин тоочв. Биди сардан олдг 11 мињн бат мөңгьсн һурвн мињнь — патьрт, шамд болн коммунальн нань чигн туслмжд өгнәвидн. Тавн минә шахунь — хот-хол болн өрк бишкергтә нань чигн юм хүлдж авлһнд һарна. Бас күсүндур минһнь көлгн-күчнд һарна. Кондиционер тәвн гихлә дегәд үнтә болж тусна. Үр-хань ирхлә бас мөңгн һарна... Көвүнлән сурһүль сурһхин, әмчд одхин төлө бас һарү һарна. Гергм бас хам-хоша бәәх күүкд улсас ард үлдхәр седхш, ю болвчн хүлдж авна».

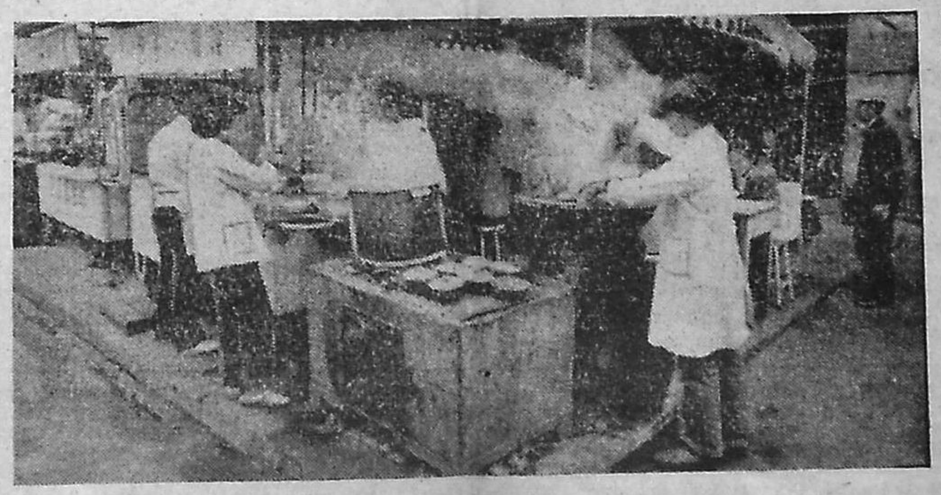
...Бидн эднлә мендләд һарув. Мәрн жилд эднд би улм сән хөв-кишг дурдув. Өөрдж йовх шин зун жил күртл үлдсн арвн жил эн мини өөрхн танһл өрк-бүлд болн нааджк 54 сай тайцнрт цецгәрсн сәәхн жирһл авч иртхә, гиж йөрәвв.

Б. ЧЕХОНИН,
ТАСС-ин корр.

Бангкок.

●МЕДХД СОНЬН

ТАЙСК ӨРК-БҮЛД ГИИЧЛЛҺН

ХАРЬИН. Китдин йирни әмтнд хот кедг цутхлң үүлдвртән. Энүнд әмтн сурсн хот-хоолыг дав деер кеһәд өгчкнә.
ТАСС-ин зург.

Н. Манделан сулдхвриг делкә йөрәҗәнә

ЛУСАКА. АНК-н лидер Нельсон Мандела түүрмәс сулдхгдснас иштә ЮАР-ин правительств орн-нутгин бәәдл-жиһлиг демократизаллһна политикиг цаарандь кех зөвтә гиж Өмн Африкин Африканск кели-әмтнә конгрессин генеральн сегләтр Альфред Нзо энд герчлв. «Политическ олн зүсн организацс дунд орн-нутгт нег-негән иткдг бәәдл тогтад уга бәәтлә» АНК-н зертә-зевтә ноолдан зогсагдшго гиж эн темдглв.

КАИР. Н. Манделаг түүрмәс һарһлһн Африкин өмн үзгт апартеидиг уга келһнд болн тогтсн бәәдлиг ясруллһнд хаалһ секх зөвтә гиж энд тархагдсн Азин болн Африкин улсин нөкцлтин организацин герчллһнд келгджәнә. ЮАР-т бачм бәәдл, расистск законодательств уга келһиг, политикин төлө бәрәнд бәәх цуг әмтиг сулдххиг, африканск балһсдас цергиг һарһхиг ОСНАА некв.

ТОКИО. Н. Манделаг сулдхлһн сулдхврур болн демократюр кесн чинртә ишкдл, гиж Япоия компартин ЦК-н президиумин дангин үүлдг бюрон член Хироси Татики эн йовдлыг керәдв. Болв апартеидын систем ЮАР-т бәәнә бәәнә, гиж эн темдглв.

ПЕКИН. Н. Манделаг сулдхлһн, АНК-д болн антирасистск нань чигн организацст үүлдх зөв өглһн, тааслт олжана, болв тернь ода дееран тату. Энүнә тускар Синьхуа агентствд өгсн интервьюдан КНР-ин МИД-ин элч герчлв,

(ТАСС)

ИК БИЛГТӘ ҮҮЛДӘЧ

Мана обществ үнн-чик бәәдл тогталһна йовц делгрәх өдгә цагт туужд «мартгдсн» бичәчнрин нердиг цеврлһн боли теднә үүдәврмүдиг шинәс олнд медүллһн чинртә гисн термүдин негнь болжана.

Нидн жил М. Е. Салтыков-Щедринә нертә Публичн библиотекд би Манжин Батан шүлгүдин боли нааддын һурвн хураңһу олж авлав. Көтчнрә улусин Цаһан-Нуура әәмгин Өвдг селәнд 1909 жилд бичәч төрж һарсмн.

Төрскән харсгч Алдр дәәнә өмн Саратовд педагогическ институт төгсәчкәд, школд орс келнә болн литературин багш болж Манжин Бата көдлж йовсмн. Хөөннь Хальмг республикин улсин эрдм-сурһулһн комиссариатын паучн көдләч бәәсмн.

1944 жилд Манжин Бата хар төрәр зассгла харһулгдсмн,

«30—40-ч жилмүдт болн 50-ч жилмүдин эклцәр учрсн репрессьлә харһулгдсн әмтнә туст үнн-чик бәәдл шинәс тогталһна цемр керг-үүлдврмүдин тускар» СССР-ин Дээд Советин Президиумин Зөрлгәс ниттә 1989 жилин тууһа сарин 16-д Манжин Батан нерн цеврдүлгдсмн.

30-ч жилмүдин хальмг литературт Манжин Бата ик билгтә үүлдәч бәәсмн. Кесг шүлгүд, наадд, прозаическ үүдәврмүд эн бичсмн.

Туужин-культурин йовцас 30—40-ч жилмүдт күчәр хольқүлгдсн бичәчнрин нердлә умшачнриг таньлдуллһн, әрүн нернь цеврллһн үнн-чик бәәдлиг тогтасн дееран, Хальмг литературин делгрлтиг бүкләнь чикәр үзүлх арһ өгчәхнь лавта.

1932 жилд Саратовд барлгдсн «Шин айсмуд» гисн хураңһыас шүүж авсн шүлгүдиг умшачнрин оньгт өгчәнәв.

Н. МУСОВА,
филолог номин кандидат.

Манжин Бата

Хаврин сө

Хаврин сө болад ирхлә
Халун номһрж, салькн
сержиннә.
Хамг олн малмүдын шууган
Хотһ дунд ниргнә.
Өңгтә шар нарн
Өкәһад һазрт орна,
Асхлн сержнисн салькн
Атхр усиг көндәнә.
Хаврин ахрхн сө
Халу дарж сержиннә,
Хурц киитн чиг
Хамг өвс һорһана.
Ноха, шовуна шүуган
Номһрж заядар уурна,
Нобһһар цадсн малмүд
Номһрад амрад кевтнә.
Олн олдвь гилвкнә
Өкгтә сар мандлна,
Олн әмтиг хәләхнь
Әмтахн нөөрәр унтцхаж.
Сарин сәәхн толвнд
Шарлжна бүчр гилвкнә
Сержнисн сенр аһар
Седклиг омгта кенә.

(1928)

Тосхий

Тосхий,
Босхий.
Тосхий,
Теегиг дүүргәд
Тосхий.
Төмр,
Чолун,
Модар
Теегт күргәд
Тосхий.
Әлст һолин өргәр
Энгдвь гердәд хәләхнь
Эрсинь тәвси гермүд
Әргәд күрилдж дүнгәнә.
Күнд хар алхарн
Күржнисн күчтәһәр цокий,
Көк манүртсн теегт
Күрисн балһс тогтай.
Хар алхин әәд,
Хортн хордж чичрнә,
Күцлмдн күцж йовна
Көлән чаңһар ишкий...
Тосхий,
Гүжрүй,
Шамдий,
Толһа,
Хотхриг
Дүүргий,
Төмр, чолун,
Модар
Төгәләд гермүд бәрий!

(1929)

Чамд

Теегин төрәсн болсн
Түүлашн зергт чамдан,
Тенгрин оддудас ончлад,
Темдгләд чамдан гиһәд,

Үзүр хурц үзгәр
Үлгтрсн шамин герлд,
Эн шүлгән бичәд,
Энкр чамдан дурджанав.

(1929)

Дәәчнрин дун

Манурсн көк теегиг
Мандлулсн нарн халулна,
Мөнгн иштә үлд
Мана һарт гилвкнә.
Эәж болсн теегм
Эрвигин үнрәр канкина,
Өңгтә улаң түгмдн
Өмнмдн делсәд дахулна
Ишкмнич, ишкмнич, зеердм,
Инцхаһад иньгләрн мендлич,
Ирх, болх дәәнд
Иньг чамтаһан орхв.
Аавнр күүкдән санад
Алнгтрад бичә бәәтн,
Аврлт үга дәәснә
Араһинь шааж чадхвдн.
Дәәнә сурһулян дасад
Дәәснәс әәшго болад,
Орн, әәмгиннь төрән
Ормдны үлм батрүлхвдн.
Һазадын орна баячуд
Һаран белдлдәд йовна.
Һаран өргәд ирв-чигнь
Һазртан өөртхкн угавдн.
Шаргад ирсн дәәсиг
Шар иштә үлдәр,
Хурц сумта бүүһар
Хәрү көөж чадхвдн.
Коммуна парть, һардич,
Күлг мини, медич,
Көндрәд ирсн дәәсиг
Кел доран дарий.
Довтлад орксн цагт
Дөрвкәд тооси бүргнә,
Дәәч мана бәәдләс
Делкән баячуд чичрлднә.

(1930).

Нарн суулһн

Шар нарна суулһна
Шамла тусаһур хәләхнь,
Шуугсн усна дольганд
Шарлад толянь чичрнә.
Олна нүдн нариг
Оратад сүүрлсинь хәләхнь,
Өңгтә сәәхн герлднь
Оньдин бахм ханхш.
Үлвртсн сәәхн өңгдчнь
Орчлң дахж чимгднә,
Омгта мини зүркн
Ормдан зогсж өкш.

(1928)

«ИНЬГ, ХАНҖАНАВ!»

ШИН МИКРОРАЙОНА цаһан цәәсн ик-ик гермүдин ца һархла хаврар күүнә нүд байрлүлж әргин ташусар көк ноһан, оли зүсн цецгәс урһна. Урднь эн гермүдлә залһлад гилтә тингж көк ноһан, цецгәс урһж күүнә седкл байрлулдг билә. Болв ода әнд ноһан, цецгәс урһхш. Юшгад гихлә тосхачнр гермүд тосххларн һазрин көрсиг үзәһәд хайчкиж. Тенд оли зүсн машилһн төгәсин, трактормүдын гүсеницин ормс үллж. Дәкәд болхла әнд-тенд тоосхсин үүрмг хамхрхас, әс гиж таг-яг боһад хатдж оден үлдлмүд овалһата кевтна.

Төрскән харсгч Алдр дәәнә ветеран Степан Ивановичин авсн патьрин терәс иитән, тосхачнрин әән бишәр үзәһәд хайчксн теегүр хәләжәнә. Төвкүн биш седклтә ветеран кезәд чигн хара сууж чадхш. Тегәд эн әнд тогтсн бәәдлиг сольх арһ хәәв. Терз һатц кевтх теегин бәәдлиг кеерүлхин төләд хошә бәәх бульдозеристыг сурад, терүг тегшлүлв. Эн герт бәәх бичкдүдин дөңгәр саженцирин төлә тедниг тәрх нүкд малтла. Тер гермүдәс хол биш бәәх салаһас хар шавр зөөж тер нүкдиг дүүргләә.

Үдлго тенд агч модна, альмна, кедмнә саженцс һазрас шим-шүүс авч деегшән өсв. Одахи күртл үргләж кевтсн үзл уга тег өңгән сольж төгәлгиг сәәхрүлв. Тер гёрт бүүрән йөрәсн әмтиг Степан Ивановичин сууһсн сад ода байрлужана. Ветеран эн садыг мел айстан тәрсн уга билә. Хортнла хамдан дәәллдж йовад зуурдын үкләр үксн Груша Долгинад нерәдж тер сад тәрлә. Терүнд урһжах агч модыг лейтенант Юрий Кленовин санлд нерәдж тәрлә. Тенд урһжах моддла зергллдәд өнөндр үлсн модд өндәж үзһв. Тедниг эн хамдан цергләж йовх гвардейцнрт нерәдж тәрлә.

Тер тәрсн моддан ветеран өрүн-асхн болһн ардынь о хәләһәд өсклә. Нег цагт әнүг күндәр шавтхд медицинск сестра Груша Долгина килмжән өгч хәләжәсиг тодлж. Эн тер моддан хәлһә. Тер күүки Днестр һол деер әмһасн хаһцсмн. Ора деерән болн хәәврһдән улан кирстә әдһә көк автобусиг хортна товин сумн тусж шатала. Терүнд суусн медицинск көдләчнрәс нег чигн күн әмд үлдсмн биш.

Юрий Кленов болхла Степан Ивановичин бәәсн станицас бәәсмн. Венгрьт үүл деер зогсжасн шивәд бүлтжасн фашистнр әнүг алсмн. Дәврлһнд эн түрүн орсмн. Тегәд түрүн сумн әнүг үнһасмн. Баахн күдр орс лейтенантын зүрһн әндр күртл Венгрин һазр бүләлжәнә.

Тер садур медәтнр болн сурһульчнр ирхдән дурта. Степан Иванович тер модн болһнур ирсн әмтиг дахулж ирәд, кенә нернд тедниг сууһсна тускар келж өгнә.

Келвр келх болһндан өн бийнь седкләрн бәһрж тер хол цагурн ирсн болна. Энд теегт урһжах моддла күүндхләрн негл әврәнь иньгүдлә күүндсн бәәдл һарна. Һурвн жилин дотр саженцс таньж болшгоһар өсв.

Үвләр учрсн нег йовллыг Степан Иванович мартхш. Орүһәр эн сад дотрһур һарч йовла. Үвл цаста билә. Модд цәәж пангар бүрилдж одсн зогсжала. Йовж йовад гентһн хальтрад эн ардагшан гедәһәд унж йовад, агч модна ацанд түшәд зогсв. Киитн көлсн арчкад эн тер моднд ханж терүг һарарн илж «Ханжанав, иньг» гив.

Г. КУКАРЕКА.

Диилврин 45 җилин өөнд

Эн жил советск улс Төрскән харсгч Алдр дәәнд диилвр барснһнь 45 жилин өөн темдглхми. Дән эклсн түрүн өдрәс авн дәәнә сүл өдр күртл цуг фронтмудт, Арктикәс авн Кавказ күртл боли Ижлас авн Берлин күртл, фронтовикүдлә зергләд, хаҗудиь, зург цокдг корреспондентир йовсмн.

Төрскән харсгч Алдр дәәнь тускар келж өгчәх зургудын ик хураңһу Георгий Анатольевич Зельмад бәәнә. Энүнә дәәнә хааһнь Өмн үзгин фронтд эклсмн, тингәрән энүг «Известия» газетин редакц илгәсмн. Одессаг харсж авлһнд эн орлцсмн. Бичәч Константин Симоновла хамдан кесг сарин туршарт мана Төрскнә ар үзгин межәг харссн частьмудт бәәсмн.

Сталинградск дәәллдән Г. Зельман цергә намтртнь онц орм эәлжәнә. 1942 жилин такә сарас авн Ижл деер алдр дәәллдән төгстл, 1943 жилин лу сарин 2 күртл, энүнә зург цокдг аппаратынь тер мартгдшго одрмүдт болсн цуг йовдлмудыг цокж авад бәәв. Тер зургудан Г. Зельма дәәнә хөөн шишлң альбомд һарһв.

Сталинградск эпопейин хөөн зург цокдг цергә корреспондент Г. Зельма Румыниг, Польшиг, Венгриг сулдхлһнд орлцсмн, Днилврин бәйрта өдриг Советск Әәрмин сулдхсн Будапештд тосв.

ЗУРГТ: зург цокдг корреспондент Г. Зельма (зүн бһйдыь) 1980 жил әврәнь дәәч иньг Советск Союзин Герой Кучкар Дурдиевла харһхдан.

ТАСС-ин зург.

«Мана һазр маднд төрскн болдгар»

Киров балһсна дахл Троицк чонж бәәнә. Энтн 1770 жилд тосхгдсмн. Эн кө-сәәхн архитектурн яната чонж әндр әмтнд икәр өврмж болжана.

Кесг арвад жилмүдин туршарт эн чонжиг бүрхнд шүтдг әмтн олзлдго бәәсмн. Зуг 1987 жилос авн Кировск областин Советин күцәч комитетин шиидврәр эн чонж теднә медлд өггдсмн.

—Иим ахрхн цагин дотр бидн эн чонжиг яһж ясж кеерүлсән ода нам әврәи иткхшвидн, — Троицк чонжин общинә Советин старост И. Мартынов келв.

—Эн чонжиг бүрхнд иткдг әмтнд хәрү өгтхә гиж бидн 1962 жилос авн некләвидн. Цуг эн тоот Горбачевин өмн билә. Ода болхла, төрүн онгдан бәәдл-жирһл делгржәнә. Правительствд бйлн хаижанавидн. Троицк чонжиг маднд хәрү өгхлә, бидн теңкән утаһар байрллавидн, болв эн чонж же гитлән үрж одсн билә. Энүт ясж, шинрүлхин төлә дала көдлмш кегдв. 1988 жилин туршарт өөр болһн эу һар күн назраи ирж чонжиг хәрү тохралһна көдлмш кедг билә. Эн чонжиг хәрү тохралһна көдлмшт 300 һар миңһн арслң олнас цуглрла, —гиж И. Мартынов цаарандынь келв.

Старостын келсәр болхла, ода общинә көдлмш му бишәр кегджәнә. Чонжин совет 20 күүнәс тогтжана. Эдн дунд олн зүсн әрдмтә боли наста әмти бәәнә. Эн совет чонжиг цаарандынь яһж кеерүлж ясхш, оли дунд бүрхи шажна көдлмш яжж делгрүлхин әнд көдлжәх гелнгүдт кедү мөнгнә жалв өгхин түсн боли нань чигн тәрмүд хаһлна.

—Чонж мана әмтнд цуһарадынь дең болхдан белн. Эн чонжд көдлжәх гелнгүд хоорндан ни-негнәр үгләи сәәнәр багтж үүлдәнә. Ода ондаврлһнд седкләрн иткжәнавидн, —гиж архиепископ Хрисанф цаарандынь келв.

Би мана һазр деер бүрхишажна цуг чонжиг хәрү тохрахин төлә әрүн седкләрн зүтнжәнәи. Мана һазр әмтнә төрскидән олзта-туста үрнь болж өстн гиж сурһмжлна, —гиж эцк Макарий келв.

Мана орн-нутгт дундлад жил болһн 50 миңһ һар күн бийән алдг чигн гиж бәрт барлгдсиг умшчкад, би зөвәрт саначрхж алң боллав. Юн учрар тер әмтн һазр деер бәәтхә гиһәд заячксн жирһлән бийсиь күчн бишәр таслчкдг болхв? Иим наснжирһлдән дүрго болж, әмнәсн хаһцхар седжәх әмтнд чонж әврәннь келәрн дең болх зөвтә. Эн көдлмш амр көдлмш биш, уланд кегдлг көдлмш, тер бийнь әмтнд духовн сурһмж өгхин төлә чонж ода зөвәр тодрха кергүүлврмүд күцах зөвтә.

—Ондарулһнд бидн иткъвидн. Ондарулллнас иштә чонжс эклэд көллжәнә, терүнд болдг мөргүлд нам һартан бүрхи-шажна түсх дегтр бәрж үзәд уга әмтн ирнә. Эдн әврәннь цаһан седкләрһ иржана. тингхләрн нам энд тәвжәх кирсн чикәр тәвжәх угаһан чигн сәәнәр медхш. —гиж архиепископ Хрисанф зовлң кеж келв. Эн бийнь болхла. Деед үзгин Украицд төрж һарсн күн, ода арвад һар жилд Киров балһсна епархий толһалжана. Энүнә келсәр болхла, энүнд «хамгин әвдрж одсн» епархий күртсн бәәж, терүг хәрү тохрахин төлә зөвәр ик күчн-чидлән эн өгв.

—Би эн ар үзгин әмтнд дурлчкув. Энд йир сән седклтә әмти бәәнә. Әмтнә бәәдлжирһлиг хавтә-кишгтә кехин төлә зөвәр икәр чйдлән өгүв. Ондарулһн бас әмтнд хәвтәкишгтә сән жирһл заядар дегрүлхин әнд көдлжәх гелнгүдт кедү мөнгнә жалв өгхин түсн боли нань чигн төрмүд хаһлна.

—Чонж мана әмтнд цуһарадынь дең болхдан белн. Эн чонжд көдлжәх гелнгүд хоорндан ни-негнәр үгләи сәәнәр багтж үүлдәнә. Ода ондаврлһнд седкләрн иткжәнавидн, терүнд байрлжанавидн, —гиж архиепископ Хрисанф цаарандынь келв.

Би мана һазр деер бүрхишажна цуг чонжиг хәрү тохрахин төлә әрүн седкләрн зүтнжәнәи. Мана һазр әмтнә

●Умшачин селвг

Эркн кергтә хот

Хальмг АССР-ин МВД-н цергллтс зәңглҗәнә

△ СОГТУ КҮРГНӘС ӘӘМШГТӘ ЮМН УГА

△ ЮСТИНСК РАЙОНА «САРПА» СОВХОЗД 100 ТОЛҺА ХӨ ХУЛХАЛЖ

△ КАСПИЙСК БАЛЬСНА

тер асхн цүүтә татад эн хадм эцкән гесәһнь боли нурһарнь шааж. Күүкинь чигн эн оньг утаһар үлдәлго, бас гесәрнь шаав. Үүл татсн Перелыгин

линь лу сарин 4-д вирцхд 23 часла нерһь темдг уга көвүд хамхлв гисн зәиг милицд ирв. Әдл азд-әср йовдлмуд Октябрьск районд учрв.

күүнд болхла тиим мөвг шингәхд юмн биш.

△ Ут-турштан әмтнә өлгәд хулхаллһна йовдлмуд цуг үүл

давсе селәнә больницд бәәрн. Күүкд күн орүлгав. Утхар кесг Дәкж энүг шааж. Авсн шаваси эн больницд өцгрв. Шав авсна бәәдл йилнгджәнә.

△ Приютненск района «Володарский» совхозин МТФ-д темдгтә нег йовдл учрв. Лу

Тосхий.
Теегит дууртәд
Тосхий.
Төмр.
Чолуя.
Модар
Теегт күртәд
Тосхий.
Элст һолин өргәр
Энгднь гердәд хәләхнь
Эрсинь тәвсн гермүд

Дәәчнрин дун

Манурсһ көк теегит
Мандулсн нари халулна,
Мөкгя иштә улд
Мана һарт гилвкнә.
Эәж болсн теегм
Эрвкгин үнрәр канкнна.
Өкгтә улан тугмдн
Өмнмдн делсәд дахулна.
Ишкмнич, ишкмнич, зеердм,
Олна нүдн нарнг
Орәтад сүүрлсинь хәләхнь,
Онгтә сәәхн герлднь
Оньдин бахм ханхш.
Улвртсн сәәхн өнгдчнь
Орчлң дахж чимгднә,
Омгта мини зүркн
Ормдан зогсж өкш.

(1928)

авн Кавказ күртл болн Ижлэс авн Берлин күртл, фронтовикүдла зергләд, хажудыь, зүрг цокдг корреспондентнр йовсмн.

Төрскән харсгч Алдр дээлнә тускар келж өгчәх зүргудын нк хураһну Георгий Анатольевич Зельмад бәәнә. Энүнә дәәнә хаалһнь Өмн үзгин фронтд эклсмн, тнпгәрән энүг «Известнл» газеталнь лу сарнн 4-д кирнхд 23 часла нернь темдг уга көвүд хамлә тнсн зәнг милицд нрв. Өдл азд-әср йовдлмуд Октябрьск районд учрв.

△ **Күгүзүлсн нег йовдл** Элстд учрв. Энд лу сарнн 8-ла 20.30 часла Б. күүкд күүг подвалд орулад күч үзүлж. Эн азд-әср йовдлын төлөд Яшкульск района «Прогресс» совхозин кодлмшч Немгуров А. Б. баргдв.

△ **Элстин 1-ч микрорайонд** бәәх 4-ч общежитин өәр асхи лу сарнн 6-д нернь темдг уга өмтн әср йовлл һарһв. Ики Бурульск района «Хомутниковскнй» совхозас нрсн А. күүг гүвләд, терүнәс 500 арслһнь болн часинь булаж авч. Тнпгәд агчмин зуур бнйән нег сарл мөңгәр теткәд бәәж болжна. Совхозин күүнд болхла тнпм мөңг шингәхд юмн бнш.

△ **Ут-турштан өмтнә өлг-әд** хулхәллһна йовдлмуд цуг үүл татлһна 50 процентнь тогтажана, «Росторгодежда» конторин кодлачнр кодлмшнн заверт цутглж «Рекорд» тамһта телевизориг улан шуһудан хәләхдэн дурта билә. Болв әдл хулхачнр үлү үзсн бәәдлтә. Негвәр, тнпм телевизор хүлдж авхд ода амр бнш, хойрдвар, энүнә төлә бај бнш мөңг авч болхмн билә. Тегәд чигн чилгр өдрлә хулхачнр секәтә бәәсн форточкар орад, күсл болсн телевизориг хулхалж. Энүнәс ямаран ашлвр кеж болхмб? Кодлмшнн завсрт телевизор бичә хәләтн гнж.

△ **Лу сарнн 11-д сө 2 часла** Сарпинск района Садовое селәнә больницд бәәрн П. күүнд күн орулгдв. Утхар кесг дәкж энүг шаалж. Авсн шавасн эн больницд өгглв. Шав авсна бәәдл йилһгджәнә.

△ **Приютненск района «Володарский» совхозин МТФ-д** темдгтә нег йовдл учрв. Лу сарнн 6-д сөөнн өрәлләэндәс 22 толһа бод мал хулхалж. Эн керг-үүлврт хулхачнр сәәнәр белдсн бәәж. Үкрмүдиг әдн КАМАЗ машнһәр авад һарч. Тнпгәд совхозин мал хулхачнн зөөр болв.

△ **Эн зун жилнн хулхаг** Элстин профсоюзмудын ДКһас лу сарнн 9-д кев. Эндәс медгдлго хулхачнр «Электроника» болн ФРГ-н «Телефункен» мдг тамһта хойр видемагнитофо авад ирлж. Мергжлттә хулхачнр гнснь эн болжана. Нег чигн мөр үлдлго мнһәд арслнга аппаратур хулхална гидгнь темдгтә.

Хальмг АССР-ин МВД-н цергллтс зәңглҗәнә

△ **СОГТУ КҮРГНӘС ӘӘМШГТӘ ЮМН УГА**

△ **ЮСТИНСК РАЙОНА «САРПА» СОВХОЗД 100 ТОЛҺА ХӨ ХУЛХАЛЖ**

△ **КАСПИЙСК БАЛҺСНА УУЛЬНЦД КҮ ЦОКҖ**

△ **САДОВОЕ СЕЛӘНД КҮҮКД КҮ АЛЖ**

Давсн долан хонгт, лу сарнн 5-с авн 11 күртл республикнн һазрт зака әвдлһнә болн нань чигн 59 йовдл учрв. Теднәс 32-нь тер дарунь илдкгдв. Өмнь учрсн йовдлмудыг илдксн туск 3 зәңг нрв.

△ **Лу сарнн 9-д** Элстин ДРСУ-н бульдозерист В. Ю. Перелыгин согтуһар әврәнь Ш. хадм әцк талан нрв. Уусн әркнь әнүнд амр өглго бәәлә. Герин әзнд чигн эн кесгәс нааран дурго бәәлә. Тегәд тер асхн цүүтә татад эн хадм әцкән гесәрнь болн нурһарнь шааж. Күүкинь чигн эн оньг утаһар үлләлго, бас гесәрнь шаан. Үүл татсн Перелыгин бәргдв.

△ **Республиканск больницд** лу сарнн 10-д 16 часла «Алмаз» кооперативнн кодлмшч Б. орулгдв. Энүг өрчәрнь шааси бәәж. Б. әврәи ик согту билә. Кен энүг шавтаснь ода деерән медгджәхш.

△ **Каспийск балһсна уульницар** бәәрн әмтнд йовхд әәмшгтә болжана. Үлүрнь, бар сарнн 31-д Н. һаза һарад сергәд йовж йовла, Гентки энүг медгдлго хойр күн дәврәд гүвдчкәд гүүһәд әрлв. Энд көвүд чигн сән-сәәхн зангарн йилһрәхш. Каспийск киносетнн машинә өмнк шилинь лу сарнн 4-д кирнхд 23 часла нернь темдг уга көвүд хамлә тнсн зәнг милицд нрв. Өдл азд-әср йовдлмуд Октябрьск районд учрв.

△ **Күгүзүлсн нег йовдл** Элстд учрв. Энд лу сарнн 8-ла 20.30 часла Б. күүкд күүг подвалд орулад күч үзүлж. Эн азд-әср йовдлын төлөд Яшкульск района «Прогресс» совхозин кодлмшч Немгуров А. Б. баргдв.

△ **Элстин 1-ч микрорайонд** бәәх 4-ч общежитин өәр асхи лу сарнн 6-д нернь темдг уга өмтн әср йовлл һарһв. Ики Бурульск района «Хомутниковскнй» совхозас нрсн А. күүг гүвләд, терүнәс 500 арслһнь болн часинь булаж авч. Тнпгәд агчмин зуур бнйән нег сарл мөңгәр теткәд бәәж болжана. Совхозин

△ **Ут-турштан өмтнә өлг-әд** хулхәллһна йовдлмуд цуг үүл татлһна 50 процентнь тогтажана, «Росторгодежда» конторин кодлачнр кодлмшнн заверт цутглж «Рекорд» тамһта телевизориг улан шуһудан хәләхдэн дурта билә. Болв әдл хулхачнр үлү үзсн бәәдлтә. Негвәр, тнпм телевизор хүлдж авхд ода амр бнш, хойрдвар, энүнә төлә бај бнш мөңг авч болхмн билә. Тегәд чигн чилгр өдрлә хулхачнр секәтә бәәсн форточкар орад, күсл болсн телевизориг хулхалж. Энүнәс ямаран ашлвр кеж болхмб? Кодлмшнн завсрт телевизор бичә хәләтн гнж.

△ **Лу сарнн 11-д сө 2 часла** Сарпинск района Садовое селәнә больницд бәәрн П. күүнд күн орулгдв. Утхар кесг дәкж энүг шаалж. Авсн шавасн эн больницд өгглв. Шав авсна бәәдл йилһгджәнә.

△ **Приютненск района «Володарский» совхозин МТФ-д** темдгтә нег йовдл учрв. Лу сарнн 6-д сөөнн өрәлләэндәс 22 толһа бод мал хулхалж. Эн керг-үүлврт хулхачнр сәәнәр белдсн бәәж. Үкрмүдиг әдн КАМАЗ машнһәр авад һарч. Тнпгәд совхозин мал хулхачнн зөөр болв.

△ **Эн зун жилнн хулхаг** Элстин профсоюзмудын ДКһас лу сарнн 9-д кев. Эндәс медгдлго хулхачнр «Электроника» болн ФРГ-н «Телефункен» мдг тамһта хойр видемагнитофо авад ирлж. Мергжлттә хулхачнр гнснь эн болжана. Нег чигн мөр үлдлго мнһәд арслнга аппаратур хулхална гидгнь темдгтә.

Эркн кергтә хот

Урд цагт цаһан идән хальмг улсин әркн-һод хотнь болж бәәсинь медһәвидн. Дөрвн зүсн малын үсиг негдулж искәһәд, чигәнд болверулад, әрк нердг бәәсмн. Әрк нерснә хөөн, цаһан идәһәс нмм олн зүсн хот кеж һарһад, әдлдг бәәсмн: чигән, үсн, боз, аадмг, хөөрмг, әәдмг, көөрцг, аадмгин үсн. Аадмгин үсиг искәһәд арс-керс, хүрск йдәләд, хувц-хүнр үйяд әдлж йовсмн. Бозиг шүүһәд, аадмгт хүврәһәд, хатсаһад, хүрс, шүүрмг кедг бәәсмн. Хурсн, шүүрмг өдмгтоһшин орчд әдлгдг билә.

Ода мана бичкдүд, мана урдкс өдмг-тоһш иддго билә гихлә иткшго. Ода мартгдж йовх, мана өөкнрин цаһан идәнәс һарһж авад әдлж йовсн хотыг сергәдгин арһ хәәлһн, кергтә тер гиж санһав.

Өдгә цагт маднд әркн кергтәнь — үкрә болн гүүнә чигән мөн. Урд цагт, гүүнә чигән садв гемлә, дотр гемлә, хот-хол муухар шингәгг гемлә ноолдж әдгәхд көкд болдмн гиж күүндвр кежәсинь сонслав. Мана улс чигәнд дуртань ямаран чигн цәәлһвр угаһар медгджәнә.

Мана танһчд ода гүүнә үсәр чигә кеж, амрсар әдлгджәхн уга гиж келхлә әнду болхн уга. Тер учрар, совхоз-колхозмудар әлвгәр гүүнә чигә кёһәд хулдхла, лавкд удан бәшго деерән, тедна экономикин, мөңгн-тевгнә кергүүл ясрхднь көкд болхнь лавта. Адута совхоз-колхозмуд бәәнәлм. Зуг түрүләд, эн керг кергтә тер гиж цәәлһвр әлвгәр тәрхах кергтә. Тнпм кодлмш күцгдсна хөөн, совхозмудар чигә нелһнә кооператив һарһж болхмн. Әрк-чигә нерж йовсн наста күүкд улс хәәвр угаһар олдхнь лавта. Гүүнә чигә кеж чадгг медәтә күүкд улс кергләджәнә гиһәд зардүүдвр тәвж болхмн.

МУНИН Бембә.

Чикләвр

Лу сарнн 13-д һарсн газетд «Ахлачнр болснднн альтернатив угаһар сүүһгджахмб?» гисн нерәлһтә умшачнн бичгт заагдсн һарлачнрнн нерд дунд партнн Элст балһсна комитетнн негдгч сегләтәр И. Б. Шараповнн нери редакцнн кодлачнрнн гемәр хажһрар заагләв. Тегәд редакц энду һарһснднн үр И. Б. Шараповас гемән сүржана.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

ЗАР

МАРһАН ЗАРЛГДЖАНА

Хальмг улсин «Жанһр» дуулврин 550 жилнн өөнд нерәлгдсн сувенирмүд кеж һарһлһар марһан зарлгджана.

Марһана күцлнь — «Жанһрин» учр-утхиг живописьт, скульптурт, графикд болн декоративн-прикладной искусствд үзүлж, художественн кегдлмүд олн зүсн эв-арһар келһн: металл, мод, яс, арс, ишкә, керамик, шил, мөөлүр олзлж келһн, хатхмр хатхад, утцар өлгәд болн нань чигн эв-арһар келһн.

Марһанд орлцхар бәәх цуг әмтн орлцж чадхмн: зурачнр, һартан эрдмтә әмтн, художественн болн конструкторск коллективс, институтмуд, предприятьмүд болн кооперативс.

Марһанд кегдлмүдинь эскизмүд, зурцс, кев-янзынь, тер мет белн кегдл илгәж болхмн.

Марһа кехин төлә кергтә мөнгн бәәрн промышленностин ТПО-н мөңгнәс өггджәнә.

Марһана таал

Марһанд кемжән угаһар кедү болв чигн кегдлин дүр-янз, эскизмүд, зурцс, кев, тер мет белн продукц тәвж үзүлж болхмн.

Кегдлмүдән марһанд орулж өглһнә диг-даран

Эврәнь кесн кегдлмүдән иим хайгар илгәхмн: Хальмг АССР, Элст балһсн, Комсомольск уульнц, 4-ч гер, бәәрн промышленностин территориальнпроизводственн негдлг, приемн комиссь.

Марһанд илгәжәх кодлмш (эскиз, кев-янз, белн продукц) авторин кодта болх зөвтә, эн кодлмшлә хамднь наадһад таг кечксн конверт илгәгдх зөвтә (конверт деер — авторин кодин номер, конверт дотр — авторин нер-усиь, кегдлиинь код, гериинь хайг болн кегдлиинь тускар цәәлһж өгчәх пааси бәәх зөвтә).

Марһанд кегдлмүдән илгәлһнә болзгнь

Марһанд кегдлмүдән 1990 жилин моһа сарин 10 күртл илгәх кергтә.

Марһанд диилсн әмтнд иим мөрәс өггдхмн:

I мөрә (нег мөрә) — 300 арслн
II мөрә (хойр) — 250 арслн
III мөрә (һурвн) — 200 арслн.

Марһана аш дигллһн

Марһана жюри марһана ашиг жюрин ахлачин темдглж авсн болзгт хәләж диглнә.

Марһана дииләчнрт мөрәнь марһана аш диглснә хөөн сар хонг дотр өггднә.

Марһанд мейәркллһ эс даасн цуг кегдлмүд эзнднь хәрү илгәгднә.

Марһанд орлцсн кегдлмүдин тускар рецензь өггдхш.

Цуг суврмудар 5-28-89, 5-69-50 телефоһар дуудад хәрү авч болхмн.

Цаг-зуур көдлмшт орхар бәәх әмтнә оньгт

1990 жилин лу сарас авн үкр сар күртл «Энергия» НПО-н заводын филиалын цаг-зуурин усна сурвлжна насосн станцсин насосн установксин машинистнр цаг-зуур көдлмшт орулж авгджана.

Жалв көдлсн цагин болзгарнь болн мөрә гиж өггднә. Көдлмшин болзгнь цаг-цагар сольгдна.

Көдлмшт орхар бәәх әмтн иим хайгар бичк зөвтә: Элст балһсн, 9-ч микрорайон, 100-ч гер. Телефонь: 5-40-38.

Телевизәд

ЛУ САРИН 15, ПУРВӘ ӨДР.

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 —«Противостояние». Худ. фильм. 4-ч серий. 9.35 — Хоккей. ЦСКА —«Химик». 11.25— Бичкдудин нег час. 12.25 — Зар. Зәнгс. 12.30 — Цаг. 15.30 —Диилврин 45-ч жилин өөнд. «Салдсин тодлврмуд». 2-ч фильм. 16.30 — Мультфильм. 17.00 —Грознас үзүлгджәх соңсхвр. 17.30 —Керг күцәдг әмтнә харһлт. 2-ч соңсхвр. 18.30 — Цаг. 19.00 —Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 19.45 — Мультфильм. 19.55 —«Противостояние». Худ. фильм. 4-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Мини Чайковский». РСФСР-ин улсин артист пианист М. Плетнев келжәнә. 22.30 —«Повдлмуд болн тоолвр». Советск-английск программ. 23.00 —Авторск дун. 23.30 —Бодун улсин төлә мультфильм. 23.4[illegible] —Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35. 9.35—Литератур. 8-ч класс. 9.05. 10.05. —Испанск келн. 10.35. 11.35 —Литератур. 10-ч класс. 11.05 Научн-популярн фильм. 12.05 — «Хождение по мукам» 9-ч серий. 13.10 —Ритмическ гимнастик. 19.00 — СССР-ин Деед Советин сеесь деер. Завертив —20.00 —Бичкдуд. төвшун нәәртән ортнл 21.15 —«Зүркндән би келләв». 21.45 —«Любовь с первого взгляда». Худ. фильм. (Грузь).

Бәәрн программ: 16.30 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.40 — Сувһврин өмнк кампания трибун. 17.00 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.10 — «Зәкән болн чи». 17.55 — Улсин цецн булгин зөөрәс. 18.55 — Зар.

КИНО

«РОДИНА. (Ик зал). **Женшна династия.** Эклнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30. (Бичкн зал). **Проводник.** Эклнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00.

«ДЖАНГАР». Дежл вю. Эклнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». Я в полном порядке. Эклнь: 16.00, 18.00, 20.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Приговоренный.** Эклнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. (Бичкн зал). **Долина мести.** Эклнь: 18.30, 20.30 Бичкдуд кинофильм. **Илья Муромец.** Эклнь: 15.30.

МАНА ХАЙГ: 358000 «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА» ХАЛЬМГ АССР ЭЛСТ БАЛҺСН ГЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41, редакторин даруксн — 5-56-37, 5-62-45, ааврта сегләтрин — 5-64-80, нөхүлин: партийн төрмүдин ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ 243 ЬУРВДГЧ ДАВХР болн пропагандын — 5-54-93, селәнә әдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35, промышленн — 5-56-15, советск госхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретариатын — 5-54-07, бичгүдин — 5-54-09, орчуллһна — 5-58-03, зәнгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, корреспункт: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дөрвдт — 9-11-04, Цаһан Амтд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К—011031 Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 334.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

1920 жил эклж һарсмн

ХАЛЬМГ ҮНН

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
16
Басң өдр
№ 33. (11046).
Үннь 3 деншг.

ТҮРГН БОЛН НЕГ МӨСЛСН ҮҮЛДВР КҮЦӘХ КЕРГТӘ

СССР-ин Деед Советин һурвдгч сессь секлһн деер М. С. ГОРБАЧЕВИН келсн үг

Үүрмүд! СССР-ин Деед Советин һурвдгч сессь секжәһәд, энүн деер хәләгдх төрмүдин үүр-утхарнь авад хәлахлә эн сессь кемжәһәрн йирин парламентск хүргас үлү болжана, гиж иткмжтәһәр келх билә. Сессь деер закад батлж авгдх зөвтә, әдниг күчәлһн мана обществин делгрлтд үндсни, чинрәрн шин хүврлтсүр авч ирхмн. Орн-нутгин бәадл-жирһлин төлә энүнә чинрнь чиги, мадна ик даавр чиги мед энүтәрн йилһгджанә.

Бидн әврәнь көдлмшән әклжәх бәадлин онц янзин тускар келгә бәәж болшго, Һоллгчнь болхла — ондарулһн бәадл-жирһлин цуг халхст болн әмтнә цуг багмудт күрәд, демократин, олнд соңсхж медүлһнә, суллан бәәлһнә, әмтнә ухан-серлин сулдхврт болн шуһлтын халхд оли тоот юм өгв. Революционц шинрүллһн келһнә үагхааль орн-нутгин общественин делгрлтиг зөвәр түргдүлв — энүнь зүткәд керг уга ил йовдл.

Төрүнләһән хамдан, улсин депутатнрин хойрдгч Съезд деер бас темдглгдсәр, ондарулллһна процессмудин йовуд боли аш, потребительск рынкд тогтсн бәәдл. келиәмтнә хооридк төрмүдин хүрцлһн, диг-даран сулдж одсн бәәдл орн-нутгт әмтнд таасгджахш, эн эс таасси седкләнь улм өсәд йовна.

Ода обществ ин-яегнәр некәр тәвжәнә — цуг халхд көдлмшиг чаңһах, керг-тәр күчәлһиг болн даавриг зөвәр икәр өөдлүлх, диг-дара тогтах, дисциплин батрулх кергтә гижәнә. Келхд, үүрмүд, түргн боли нег мөслгч үлдвр күцәх кергтә. Иим зөвлмүдиг бидн өөрәд күрч ирвидн, хамгин түүнд — экономикин халхд.

Правительств селвг гиж өгси экономикиг зөрүллһар түрдә үүл күцәх болн мргнин кергүдвврмүд үлсин депутатнрин Съездәр батлгдв. Энүнь ик чинртә йовдл боли чиги, энтн зүт программ болжанә, энүг батлж авсна хөөн правительств чиги, энүнә медал бәәх цуг организмүд дорас авн деер ирүгч өөр болбч, ода

рдг механизмс тустаһар олзлгджахш. Энүнд оньган өөлго бәәж болшго, үүлдх кергтә. Экономическ әв-арһ ода чигн үүдәгдәд уга болхла, тер һазрмудт хүүчн экономическ әв-арһс олздх кергтә, переходн кемд хүүчн, шин хойриг хамднь олалж болжана, переходн кем минь әнүгәрн ончрдмн. Болв чигн шин тоотд, уралан девшлһнд оньган өгх кергтә.

Кенд болв чигн йостаһар күцц зөв әс өггдсн болхла — теднд тиим зөв өгхин тускар килмжлх кергтә. Болв, кемр арһ-чидлнь әс гиж йирин дааврнь тату болхла, талданар күүндх кергтә.

Правительствәс, центральн органмудас йир оли тоотнь ирлцәтә, энүнлә зүткж болшго. Болв темдглж авсн программсиг күцәлһнә төлә республиканск, бәәрн органмуд чигн икәр даавртә, нег үлү әдл-үушин, гиигн болн хотхоолын промышленностин, туслмж күрглһнә, көлгн-күчнә, хулд-гүүлгәнә, халхд — амтнә өдр-бүрин керглтлә залһлдата цуг халхд.

Бәәрн һазрмудт мана кадрмудын иждивнческ седклнь бәһржахш, эн процесс йир уданар татгджана. Тегәд ик зүүдан теднә иим удан татаһта үүлдвәрс көлтә, нам даавр угаһас көлтә социальн чинвртә бәәдл һарчана. Төмр хаалһин көлгн көдлмштән күч күрч чаджахнь, загодас ада болзгтнь бүүлһлһн делгүдн сәнәр эс бүрдәгдснь ид медгджәналм. Авлтн улсин залврин әдтавр, хот-хол, комплектующ кегдлмүд, сырье, предприятьмудин сән көдлмшин төлә кергтә нань чиги материлын керн орж иржәхш.

Түүл үүл күцәгдх керг-үүлдврмүд хамдан нег болзгт, хооридан зүүүлгдж батлж авгдад, экономическ реформ нег мөслгч кевәр уралан йовгар ода биди үүлдх зөвтаһидн. Келхл, энтн нег медлһн хойр хәлхнь болжана, орн-нутг күләжәнә.

Реформ, шинрүллтс кех кергтәнь наадк халхст баг сәнәр медгдәд бәәнә. Келиәмтнә хооридк хәрлцәг авад хәләлт. Зәрм регионмудт болжах йовдлмуд мадниг цуһараһимидн ода үүмүлжәнә. Советск федерацин үндсни шинрүллһиг түргдүлхлә, зуг тингхлә әмтнә әмид күрчәх болн материальн ик һару үзүлжәх керүл-цүүтәнә чанһ зәнгдәг тәәлж, әәмшгтә центробежн, сепаратистск йовдлмудыг зогсаҗ болхнь улмүлмар медгдәд йовна.

Энүнь бас ил медгджәнә: эн халхд керг-үүлдврмүдиг цуг зүсн келиәмтнә зөвинь, тегш альд бәәдг болв чигн харслһна нег мөслгч үүлдврлә хамдиь күцәх кергтә.

Орн-нутгин өмн үзгт әмтн хорлһнд, бәәсн һазрасңь әмтиг олар көөж һарһлһнд күргсн йовдлмудын һашута делгрлтиг үзәд бидн цугтан седкл зовжанавидн. Өөрхн әлгн-садан геесн өрк-бүлмүдин, зовлңгла харһж әврә гермүдан хайж, даңгин бәәсн һазрасн һарч йовсн үлсин зовлңинь Деед Советин нерн деерас гүүнәр хувалджанав. Һарч ирсн амр биш төрмүдиг политическ арһар хаһлхин төлә удан цагин туршатрт цүнь негджәсмн. Болв минһәд әмтн хорлһиг, тетлгхин төлә наадк арһ тусан эс үзүлсн цагт Деед Советин Президиум бачм керг-үүлдврмүдиг күцәх кергтә болв. Ода тенд тогтсн бәәдл, кемр тиигж келж болжана, бүртклһнд авгдсн бәәнә; болв бәәдл урдк кевәрн чиньртә болад бәәнә. Урдаснь темдглгдсәр, республикүд чиги тиим селвг өгдә гиж нанд келлә, тогтсн бәәдлиг халхин бүх ардмүдын күчлһәр үхан-тоолвртә, хәлән олхар седхин төлә бидн шишлн цаг олж авх зөвтавидн.

Урд болсн Деед Советин сессин шидвврмүд чик болсиг бәәдл-жирһл медүлв, болв тедниг эс күцәснәс иштә тер йовдлмүд тиим күзүд аштаһар делгрв. Хойр улсин сә хәлһиг таарулллһнд. Азербәйджанск ССР-ин Верховн Советин Президиумын Председатель Везиров Ираз Мамед оглыг Азербәйджанск ССР-ин Министрмүдин Председатель болгн сонгхдан,

Ода обществ ин-негнар некр тәвжәнә — цуг халхд көдлмшиг чаңһах. керг-төр күүләйиг боли даавриг эвәәр икәр өөдлүлх, диг-дара тогтах, дисциили батрүлх кергтә гижәнә. Келхд, түүмүд, түүвәр боли нег мүсәд, үүлдвәр күһәх кергтә болжах мөжәд бидн өөрдәд күрч ирвидн, хамгин түрүнд — экономикин халхд.

Правительств селвг гиж өгсн экономикиг ясрүллһар түдл уга күцәх боли иргчин керг-үлдвәрмүд улсин депутатнрин Съездәр батлгдв. Эннь ик чиңртә йовдл болв чигн, энтн зуг программ болжана, энүт батлж авсна хөөн правительств чигн, энүнә мелдл бәәх цуг органмүд дорас авн деер күртл өдр болһн зүткмәтәһәр көдлх зөвтә болжана. Орн-нутгин күч-көлсч коллективт чигн тиигж көдлх кергтә.

1990 жилин давсн күсдундур сард мана седклин үүмлт бәһрсн уга. Центральн органмүдт. темдглж авсн кергүүлвәрмүд күцәлһнә халхд уданд татаг болн бүрдәмж уга йовдлмүд дала. Инрин керг-төр күцәж чадгг чидл бәһ болжана, болв иим цагт кенд чигн төрүц юм келго бәәж болшго. Экономикиг зөллһн суллжах процесс ода деерән зогсад уга. Предприятьмүдин хоорнд әдлахүн шуд зөлһлдан уданар тогтагджана. монополизмиг, әврә баг-багин сә хәәлһиг хөдлх әд-тавр хувалһнд орлцад, нерән нутажана. Көллмшч комиссь партин райкомин болн райисполкомин штатыг, теднә авчах жалвиг хасчкад, теднә әәлжәх гериг бичидүдин учрежденьст өгх кергтә гив.

Ховр әд-тавриг мах өгсн әмтнд һарһж өгхмн гисн тогтавр туула сарин 17-д авгдла. Тер тогтавриг уга кех кергтә, әс гиж әнүнәс көлтә цаарандь чигн тиим мекләр хүдл һарад бәәхнь лавта. Района һардачнр Маяковскин нертә үүлһнд бәәх арһ хәәнә. Үлгүрнь, района күцәгч комитетин ахлач Остриков, зарһч Немгирова әдн урднь бәәсн патьрасн һарч тенд патьр авч. Тиим үүмүүмүд энд цуглрсн әмтиг икәр үүмүлв.

Энүнә дару больницин көдлч комиссин член Г. П. Лазарева района хүл кедг организацсин көдлачнр ховр әд-тавриг яһж хувадгин тускар келж өгв. Райпон ахлач Кривцов эн районд, ямаран «диг-дара» тогтасна тускар эн цөөлһж өгв. Үлгүрнь. шидр магазинд һрсн японск 35 пар һосиг нүрһлж хүлд гүүлдкл зовжанавидн. Өөрэн эгл-садан геесн орк-бөлмүдин, зовлцла харһж әврә гермүдән хайж, даһсни бәәсн һарасн һарч йовсн улсин зовлгинь Дееd Советин нерн деерәс гүүнәр хувалцжанав. Һарч ирсн амр бишт төрмүдиг политическ арһар хаһлхин төлә удан цагин туршарт цүгнь нергжәсмн. Болв минһәд әмтн хорлһиг, гетлгхин төлә цаадк арһ түсан әс үзүлсн цагт Дееd Советин Президиум бачм керг-үүлдвәрмүдиг күцәх кергтә болв. Ода тенд тогтсн бәәдл, кемр тиигж кежж болжана, бүртклһид авгдсн бәәнә; болв бәәдл урдк кевәрн чиңртә болад бәәнә. Урдасны темдглгдсәр, республикүүд чигн тиим селвг өгләгүүлһ, нанд келлә. тогтсн бәәдлиг хәләхин болн олна күчллһәр ухан-тоолвртә, хәләц олхар седхин төлә бидн шишлң цаг олж авх зөвтәвидн.

Урд болсн Дееd Советин сессин шиидвәрмүд чик болсиг бәәдл-жирһл медүлв, болн тедниг әс күцәснәс иштә тер йовдлмүд тиим күзд аштаһар делгрв. Хойр улсин сә хәәлһиг таарулллһнд, Азербайджана суверенн зөвмүдиг болн бүкл бәәдлиг батллһид болн Азербайджанск ССР-ин хаһд Нагорн Карабахин улсин делгрлтд кергтә цуг иткмжинь тетклһид тер шиидвәрмүдин һол учр-утхнь бәәсмн. Бәәдл иим болжана, тегәд эн төриг бидн шинәс хәләсн цагт терүнд оньган өгх кергтә.

Дүшанбед болсн сүл йовдлмүд келш әмтн нег-негнәсн саллһи-ик гидг әәмшгтә болжахин тускар бас медүлжәнә, тер түүмр нааран Бакуһас ирв. Тернь күч үзүллһн икәр делгрлжәх әврә нязта аш болжана, Үүрмүд, орн-нутгин хөв-жирһлин болн мана граждынмудын әәмшг уга бәәлһнә тускар үг һагәчнр хоорндан хуваһад авчкиж. «Кривцовиг көллмшәснь көөж һарһх кергтә», —гиж әмтн хәәкрлдв.

Эн митингд 20 һар күн үг келв. Тедн нүрһлж эн тогтсн бәәдлин тускар үнн седкләсн чикәр келв. Зәрмнь болхла урднь келсн әмтнә үг давтж келв. Тегәд цуһаранны келсн үгмүд давтад керг уга. Энд цуглрсн әмтнә өмн районд ветеранмудын советин дааврта сегләтр, пенсионер Н. Б. Бадмаев энд тогтсн бәәдлин тускар тодрхаһар үнн седкләсн келж өгв.

—Би мана районд дәәна болн күч-көлснә ветеранмудын нери деерәс келжәнәв. Бидн ветеранмүд. Сталинә эрк шиллһнә жилмүдт күчр тоотыг үзсн, даасн, хөөннь Төрскән харсгч дәәнд орлцж әврәннь өрчәрн орн-нутгар харславидн. Тегәд мадниг иим бүзр йовалмүд икәр һунджана. Дорагүр, нуувчинәр эд-тавр х у л д л г г й о в д л зуг э н д р учрси уга. Бидн терүг цуһар медүг билэвидн. Үлгүрнь, жилин эклцәр «Жигули» орсиг медләвидн. Зуг теднит ухан-тоолвртә, хәләц олхар седхин төлә бидн шишлң цаг олж авх зөвтәвидн.

Урд болсн Дееd Советин сессин шиидвәрмүд чик болсиг бәәдл-жирһл медүлв, болн тедниг әс күцәснәс иштә тер йовдлмүд тиим күзд аштаһар делгрв. Хойр улсин сә хәәлһиг таарулллһнд, Азербайджана суверенн зөвмүдиг болн бүкл бәәдлиг батллһид болн Азербайджанск ССР-ин хаһд Нагорн Карабахин улсин делгрлтд кергтә цуг иткмжинь тетклһид тер шиидвәрмүдин һол учр-утхнь бәәсмн. Бәәдл иим болжана, тегәд эн төриг бидн шинәс хәләсн цагт терүнд оньган өгх кергтә.

Дүшанбед болсн сүл йовдлмүд келш әмтн нег-негнәсн саллһи-ик гидг әәмшгтә болжахин тускар бас медүлжәнә, тер түүмр нааран Бакуһас ирв. Тернь күч үзүллһн икәр делгрлжәх әврә нязта аш болжана, Үүрмүд, орн-нутгин хөв-жирһлин болн мана граждынмудын әәмшг уга бәәлһнә тускар үг һагәчнр хоорндан хуваһад авчкиж. «Кривцовиг көллмшәснь көөж һарһх кергтә», —гиж әмтн хәәкрлдв.

Эн митингд 20 һар күн үг келв. Тедн нүрһлж эн тогтсн бәәдлин тускар үнн седкләсн чикәр келв. Зәрмнь болхла урднь келсн әмтнә үг давтж келв. Тегәд цуһаранны келсн үгмүд давтад керг уга. Энд цуглрсн әмтнә өмн районд ветеранмудын советин дааврта сегләтр, пенсионер Н. Б. Бадмаев энд тогтсн бәәдлин тускар тодрхаһар үнн седкләсн келж өгв.

—Би мана районд дәәна болн күч-көлснә ветеранмудын нери деерәс келжәнәв. Бидн ветеранмүд. Сталинә эрк шиллһнә жилмүдт күчр тоотыг үзсн, даасн, хөөннь Төрскән харсгч дәәнд орлцж әврәннь өрчәрн орн-нутгар харславидн. Тегәд мадниг иим бүзр йовалмүд икәр һунджана. Дорагүр, нуувчинәр эд-тавр х у л д л г г й о в д л зуг э н д р учрси уга. Бидн терүг цуһар медүг билэвидн. Үлгүрнь, жилин эклцәр «Жигули» орсиг медләвидн. Зуг теднит

Болв энүнлә дегц, үүрмүд, терин талдан чигн халхд тана оньг тусхахар седләв. Олна седвәрәр үүдәгдсн тус күргсч демократическ процессиг әмтнә сә хәәлһәс болн общественг революционн

Үүрмүд! Мана общественин ая ин политицад энднь бәһ ялгиг йилһәнә. Ондаруллһна һоллсч күцлмүдин негн терүнд бәәнә, тегәд энүр говсударствин болн общественг кергүдиг залллһад олн әмтн ил кергәрн өргәр орайжахиг зуг дөлнж болхмн. Республикүдт болн бәәрн һазрмудт болх сувһврин хөөн Советмүдин бүкл, шин кец-янз бүрдәлһи төгсхмн. Тернь мана политическ системин үүлдвәрүндсин хувәрлт болжана медүлхмн. СССР-ин Дееd Советин зурһадсч статьяд сольвәрмүд орулхин түск ЦК-н лу сарин Пленумин селвгүд эн халхар бас нег мөслсч чинр зүүжәнә.

Цуг эннь хамдан, тер мет олна шин оли организацс бүрдәлһнә халхар цаарандь делгрәх үүлдвр орн-нутгт шин бәәдл тогтажана, улсин сулдсн шүлтыг үүдәгч халһур, ондаруллһна сә хәәлһнүр зөрүлх арһ өгчана, Ондаруллһна йовуд түргдүлхиг митингүдт болн демонстрацст дөңндг, демократизмлә, эзни биш хәләцлә, даавр уга бәәдллә ноолдлһиг чанһахиг нәкд, закаг батар хадһллһиг, үүл татлһила болн коррупцла ноолдлһар туста керг-үүлдвәрмүд батлхиг, көлги-күчнд, хүлд-гүүлгәнд болн әмт тетклһнд, балһсдын болн поселкудын үүлһцст диг-дара тогталһар туста керг-үүлдвәрмүд батлж күцәхиг некдг советск улсин санан-седклиг бидн тиигж медәнәвидн. Цуг эннь демократиг, олнд өргәр сонсж медүллһиг, ондаруллһиг делгрүллһнә йирин хүвнь болжана.

Болв энүнлә дегц, үүрмүд, терин талдан чигн халхд тана оньг тусхахар седләв. Олна седвәрәр үүдәгдсн тус күргсч демократическ процессиг әмтнә сә хәәлһәс болн общественг революционн

Үүрмүд! Мана общественин ая ин политицад энднь бәһ ялгиг йилһәнә. Ондаруллһна һоллсч күцлмүдин негн терүнд бәәнә, тегәд эвәр говсударствин болн общественг кергүдиг залллһад олн әмтн ил кергәрн өргәр орайжахиг зуг дөлнж болхмн. Республикүдт болн бәәрн һазрмудт болх сувһврин хөөн Советмүдин бүкл, шин кец-янз бүрдәлһи төгсхмн. Тернь мана политическ системин үүлдвәрүндсин хувәрлт болжана медүлхмн. СССР-ин Дееd Советин зурһадсч статьяд сольвәрмүд орулхин түск ЦК-н лу сарин Пленумин селвгүд эн халхар бас нег мөслсч чинр зүүжәнә.

Цуг эннь хамдан, тер мет олна шин оли организацс бүрдәлһнә халхар цаарандь делгрәх үүлдвр орн-нутгт шин бәәдл тогтажана, улсин сулдсн шүлтыг үүдәгч халһур, ондаруллһна сә хәәлһнүр эвәрүлх арһ өгчана, Ондаруллһна йовуд түргдүлхиг митингүдт болн демонстрацст дөңндг, демократизмлә, эзни биш хәләцлә, даавр уга бәәдллә ноолдлһиг чанһахиг нәкд, закаг батар хадһллһиг, үүл татлһила болн коррупцла ноолдлһар туста керг-үүлдвәрмүд батлхиг, көлги-күчнд, хүлд-гүүлгәнд болн әмт тетклһнд, балһсдын болн поселкудын үүлһцст диг-дара тогталһар туста керг-үүлдвәрмүд батлж күцәхиг некдг советск улсин санан-седклиг бидн тиигж медәнәвидн. Цуг эннь демократиг, олнд өргәр сонсж медүллһиг, ондаруллһна делгрүллһнә йирин хүвнь болжана.

Болв энүнлә дегц, үүрмүд, терин талдан чигн халхд тана оньг тусхахар седләв. Олна седвәрәр үүдәгдсн тус күргсч демократическ процессиг әмтнә сә хәәлһәс болн общественг революционн

СССР-ин Дееd Советин үүлдврин дааврта эн девснгин көдлмшт таднд күцәмж дурдх арһ өгтн. СССР-ин Дееd Советин һурвдгч сессь секгдв гиж зарлжанав.

Ед Советин Ахлачин негдгч датүк **А. И. Лукьянов** өгв.

Эн сүв-селвгүдт хамгин түрүнд улсин депутатнрин хойрдгч съездин өгсн даалһврмүд, комитетмүдин болн комиссьмүдин ухан-тоолвртмүд, тер мет Дееd Советд улсин депутатнрас, күч-көлсч коллективьәс, гражданмудас орж ирсн сүв-селвгүд орв. Сессь деер хәләгдх төрмүшүүж авлһиг орн-нутгт тотсн бәәдл чиги, мана общественг делгрлтд һарчах хамгин хүрц болн күнд төрмүдиг үүрт авхар седси седкл чиги үлмәһән күртв, гиж эн келв.

Сессь деер хәләгдх төрмүд темдглж авхд зака ухалж һарһһна көдлмшиг демократизацин процесс үүлдвәрлһнә халһур олна бәәдл-жирһлин олн ачсн халхд үндсни хүврлт келһнә төлә залх кергтәнь учрт авгдв. Эннь хамгин түрүнд экономическ реформ, политическ структурт, мана федерациг делгрүллһнд хүврлт келһн, законность боли дисциплин батрүлһн, граждынмудт зөв боли сулдхвр тетклһн. Тер мет урднь Дееd Советин авсн шиидвәрмүдәс һарчах төрмүдиг бас сессь деер хәләгдх төдрмудин тоод орулх седвг өгглжәнә.

Политическ болн экономическ системсин улыг, тер мет СССР-ин келн-әмтнә государственн тогтациг залжах төрмүдиг эвинь олж хаһлж эс чаддгтнь, патьр авлһна болн-гермүдт йовр келһнә дигдаран әәлдгг төләднь хүрсн әмтн района һардвриг отставкд һархиг некв.

Митингд үлсин депутатнрин района Советин күцәгч комитетин ахлач И. В. Кравченко, партин района комитетин сегләтрмүд С. И. Тетерев, В. Г. Леджинов, райпон ахлач Ю. М. Даваев орлцв. Болв Даваевас нань чигн күн әмтнә сурвәрмудт хәрү өгчәч уга.

Митинг төгсхдән өөрдж йовх кемлә паһин района комитетин ятдгч сегләтр В. М. Зрднеев өрнд күүндвәрт ормлв.

Әмтнә нөвәрмудт болн зәрм сурвәрмүд хәрү өгхин бөлн эс болсад йойр халхин зөвшөләр митингиг лу сарин 16-д өрүн 10 чсла «Космос» кинотеатрин өмн хүрах болж шиидвр авгдв.

Тер эс гиж ин шишлн нег учрар митинг пүгасси уга. Терүг нернь тиидг уга әмтн учрежденьсәр болн предприятьмудар жилмүдар митингд иртн гиж дуулһн бәәж.

Советскд болсн митинг

Лу сарин 14-д Приозерн района цүтхлн Советское селәнд йосна зөвшөл үгаһар кегдсн митинг болв. Һурвн зун һар бәәрн әмтн, нүрһлж күүкд улс района Советин күцәгч комитетин герин өөр хурад, ондаруллһна йовуд хашң болжахар, бачм хәләгдх төрмүд хәләгдхш, эс гиж хооран саагдна, кеж күцәхвидн гисн района һардврин әәтрүлгч үгмүдас цөкрсән медүлв.

Бәәрн әмтиг промышленн кегдлмүдәр болн хот-хоолар муухар тетклг учрар, бачм төрмүдиг эвинь олж хаһлж эс чаддгтнь, патьр авлһна болн-гермүдт йовр келһнә дигдаран әәлдгг төләднь хүрсн әмтн района һардвриг отставкд һархиг некв.

Митингд үлсин депутатнрин района Советин күцәгч комитетин ахлач И. В. Кравченко, партин района комитетин сегләтрмүд С. И. Тетерев, В. Г. Леджинов, райпон ахлач Ю. М. Даваев орлцв. Болв Даваевас нань чигн күн әмтнә сурвәрмудт хәрү өгчәч уга.

Митинг төгсхдән өөрдж йовх кемлә паһин района комитетин ятдгч сегләтр В. М. Зрднеев өрнд күүндвәрт ормлв.

Әмтнә нөвәрмудт болн зәрм сурвәрмүд хәрү өгхин бөлн эс болсад йойр халхин зөвшөләр митингиг лу сарин 16-д өрүн 10 чсла «Космос» кинотеатрин өмн хүрах болж шиидвр авгдв.

Тер эс гиж ин шишлн нег учрар митинг пүгасси уга. Терүг нернь тиидг уга әмтн учрежденьсәр болн предприятьмудар жилмүдар митингд иртн гиж дуулһн бәәж.

РАЙОНА һАРДАЧНРТ ИТКЛ ӨГСН УГА...

Баһ Дөрвд селәнд лу сарин 14-д болсн улсин хургас

Лу сарин 7-д Баһ Дөрвд селәнд юн болсна тускар республиканск газетмүд эврәннь халхст барлла. Тиигхд болсн митингд орлцачнр көдлмшч комиссь бүрдәсн бәәж. ДРСУ-н начальник Ю. Г. Локтевин һардсн комиссь района хулдг кедг организацс хот-хол, патьрмүд болн путевкс яһж хувагдгиг бүрткж.

Өрүн 10 час. «Юбилейный» гидг кинотеатрт әмтн олар цугларв. Иигән ирсн әмтн деград олн болснас көлтә района улсин хургиг терүнә һаза бәәх талвид кех болж тедн шиидв. Энд кесг зун күн цугларв. Тенд һанцхн Баһ Дөрвд селәнә әмтн биш района селәдәс ирсн әмтн орлцв.

Митингд КПСС-ин Хальмг таняһчин комитетин сегләтр В. М. Басанов, КПСС-ин комитетин бюрон член, бүрдәмжин партийн болн кадров көдлмшин заведующ Н. А Халманов. Хальмг АССР-ин Министрмудин Советин ахлачин дарукс М. Б. Мукубенов. Б. В. Емгүшов болн республикәнси министерствсин, ведомствсин кесг һардачнр боли партин-райкомин, райисполкомин һардачнр орлцв.

Энд цуглрсн әмтнә өмн урдк митингд орлцачнрин бүрдәсн көдлмшч багин һардач Ю. Г. Локтев давсн цагин дотр тер багин кесн көдлмшин тускар соцсхвр кев. Эн багин дөрвн күн хара биш көдлмш кеж гих кергтә. Эдн хулд кедг предприятьмүдәр ховр әд-тавр, тер дотр һазадын ордудас иржәх әд-тавр яһж хувагдагиг, ирсн гиһгн машидиг кенд өөгдгиг, холодильникүд, хувц уйдг машид болн талдан олн зүсн әд-тавр кенд өгтдгиг бүрткж хәләж. Дөнәд эдн селәнә әмтнд патьр өгтдгиг әмнлһнә путевксиг яһж өгдгиг бүрткж хәләһәд эн халхсар ямаран дуту-дундс бәәхиг әмтнд цәәлһж өгв.

Тер дуту-дундсин тускар «Степная новь» газетд бар-лгдсн «Телевизормуд оно шүүгдж авсн әмтнә төлә» болн «Һосд мана келин төлә биш» гидг статьяст келгдлә. Тер статьясиг журналист Т. М. Хахирова бичлә. Ю. Г Локтев келсн үгдән района һардачнр эднд өгсн даалһвриг сәәнәр күцәж чадажхш г и ж т е м д г л в. Нег улу район социальн төрмүд күш сәәнәр хаһлж жахш. Эн төр хаһлхин ормд района һардачнр тер әс болх әд-тавр хувалһнд орлцад, нерән нутажана. Көллмшч комиссь партин райкомин болн райисполкомин штатыг, теднә авчах жалвиг хасчкад, теднә әәлжәх гериг бичидүдин учрежденьст өгх кергтә гив.

Ховр әд-тавриг мах өгсн әмтнд һарһж өгхмн гисн тогтавр туула сарин 17-д авгдла. Тер тогтавриг уга кех кергтә, әс гиж әнүнәс көлтә цаарандь чигн тиим мекләр хүдл һарад бәәхнь лавта. Района һардачнр Маяковскин нертә үүлһнд бәәх арһ хәәнә. Үлгүрнь, района күцәгч комитетин ахлач Остриков, зарһч Немгирова әдн урднь бәәсн патьрасн һарч тенд патьр авч. Тиим үүмүүмүд энд цуглрсн әмтиг икәр үүмүлв.

Энүнә дару больницин көдлч комиссин член Г. П. Лазарева района хулд кедг организацсин көдлачнр ховр әд-тавриг яһж хувадгин тускар келж өгв. Райпон ахлач Кривцов эн районд, ямаран «диг-дара» тогтасна тускар эн цөөлһж өгв. Үлгүрнь. шидр магазинд һрсн японск 35 пар һосиг нүрһлж хүлд гүүлдкл зовжанавидн. Өөрэн эгл-садан геесн орк-бөлмүдин, зовлцла харһж әврә гермүдән хайж, даһсни бәәсн һарасн һарч йовсн улсин зовлгинь Дееd Советин нерн деерәс гүүнәр хувалцжанав. Һарч ирсн амр бишт төрмүдиг политическ арһар хаһлхин төлә удан цагин туршарт цүгнь нергжәсмн. Болв минһәд әмтн хорлһиг, гетлгхин төлә цаадк арһ түсан әс үзүлсн цагт Дееd Советин Президиум бачм керг-үүлдвәрмүдиг күцәх кергтә болв. Ода тенд тогтсн бәәдл, кемр тиигж кежж болжана, бүртклһид авгдсн бәәнә; болв бәәдл урдк кевәрн чиңртә болад бәәнә. Урдасны темдглгдсәр, республикүүд чигн тиим селвг өгләгүүлһ, нанд келлә. тогтсн бәәдлиг хәләхин болн олна күчллһәр ухан-тоолвртә, хәләц олхар седхин төлә бидн шишлң цаг олж авх зөвтәвидн.

Урд болсн Дееd Советин сессин шиидвәрмүд чик болсиг бәәдл-жирһл медүлв, болн тедниг әс күцәснәс иштә тер йовдлмүд тиим күзд аштаһар делгрв. Хойр улсин сә хәәлһиг таарулллһнд, Азербайджана суверенн зөвмүдиг болн бүкл бәәдлиг батллһид болн Азербайджанск ССР-ин хаһд Нагорн Карабахин улсин делгрлтд кергтә цуг иткмжинь тетклһид тер шиидвәрмүдин һол учр-утхнь бәәсмн. Бәәдл иим болжана, тегәд эн төриг бидн шинәс хәләсн цагт терүнд оньган өгх кергтә.

Дүшанбед болсн сүл йовдлмүд келш әмтн нег-негнәсн саллһи-ик гидг әәмшгтә болжахин тускар бас медүлжәнә, тер түүмр нааран Бакуһас ирв. Тернь күч үзүллһн икәр делгрлжәх әврә нязта аш болжана, Үүрмүд, орн-нутгин хөв-жирһлин болн мана граждынмудын әәмшг уга бәәлһнә тускар үг һагәчнр хоорндан хуваһад авчкиж. «Кривцовиг көллмшәснь көөж һарһх кергтә», —гиж әмтн хәәкрлдв.

Эн митингд 20 һар күн үг келв. Тедн нүрһлж эн тогтсн бәәдлин тускар үнн седкләсн чикәр келв. Зәрмнь болхла урднь келсн әмтнә үг давтж келв. Тегәд цуһаранны келсн үгмүд давтад керг уга. Энд цуглрсн әмтнә өмн районд ветеранмудын советин дааврта сегләтр, пенсионер Н. Б. Бадмаев энд тогтсн бәәдлин тускар тодрхаһар үнн седкләсн келж өгв.

—Би мана районд дәәна болн күч-көлснә ветеранмудын нери деерәс келжәнәв. Бидн ветеранмүд. Сталинә эрк шиллһнә жилмүдт күчр тоотыг үзсн, даасн, хөөннь Төрскән харсгч дәәнд орлцж әврәннь өрчәрн орн-нутгар харславидн. Тегәд мадниг иим бүзр йовалмүд икәр һунджана. Дорагүр, нуувчинәр эд-тавр х у л д л г г й о в д л зуг э н д р учрси уга. Бидн терүг цуһар медүг билэвидн. Үлгүрнь, жилин эклцәр «Жигули» орсиг медләвидн. Зуг теднит МПМК-4 начальник Белявский. урднь энд райпон ахлач көдлжәсн Джульджугинов, совхозмудын директормүд Чудитов болн Даваев эдн авла. Урднь холодильникүд, булгүлсн импортн һосд олдла. Терүнд кен чигн засгдсн уга билә. Сүл цагт партин болн Советин йосна чинр геедржәнә. Тер юңгад гихлә партийн болн советск аппарат әмтнлә залһлдан угаһар үүлднә. Дөнәд болхла района һардачнр ичр-һутран геежәнә

—Мана газетин журналист Т. Хахировад, редактор Б. М. Бембеевд әәлго эн материал барлснд ханлтан өргхмн. —гиж келсн әнүнә үгмүдиг әмтн ик шуугата, байртаһар тосв. Мана районд «Темсн», «Боднцг» гидг программ темдглгдлә. Тер программс күцәгджахш, тер хооронд әдл-ахусин һардачнр әндтендәс ирсн әмтнд һазр һарһж өгнә. Тернь нүрһлж тарвс, мәнгрс тәрж үрһачкад тедһн ик холд зөөһад хүлдчкад мадниг юмн күртәхш.

Ним ичртә йовад һарһчкад мана района һардачнр урдк кевәрн ормдан юңгад сүүхнь мадниг алитрулжана. Эдн цүһар бүрон болн күцәгч комитетин ханыс һарх зөвтә. Хальмг АССР-ин Дееd Советин депутатнрин кандидатд нерән заажа темдглсн мана района һардачнриг хәрү дуудж авх кергтә, —гисн ветерана үгмүдиг митингд орлцачнр шуугатаһар альх ташж тосв.

Малодербетовск дүндын школын багш Н. П. Порхуна келсн үг энд цуглрсн әмтнд икәр таасгдв.

—Бидн багшнр ямаран чигн зөв уга әмтнвидн. Мадниг негхн зөв бәәнә— бичкдүд дасхх зөв. Мана селәнд өда күртл негхн школ бәәнә. Тегәд мана бичкдүд хойр сеткәнд дасна. Школд киитн. Үвлин цагт тенд 6 градус дулан болна. Тегәд сурһульчнр дару-дарунь гемтнә Хальмг болн талдан кел дасжах бичкдүдт классмүд күртхш, тегәд теди болх әс болх һазрт урокан кенә. Хойрдгч селгәнд дасдг бичкдүд ик гидгәр түржәнә. Үвлин кемд теди харһнүрж одсна хөөн гергүн хәрнә. Уульнцсар электрическ цәмс шатхш. асфальт уга. Мана селәнг һанцхн нег үүльнц, һардачнрин бөәх Маяковскин нертә үүльнц юмна бәәлтә. Ичр-һутран геесн һардачнрт иткл уга гисн энүнә үгмудиг цүһар дөңнж. «Мана района һардачнриг көдлмшәснь сулддх кергтә» гиж хәәкрлдв.

«Хончиуровский» совхозин дархнч Б. П. Харцхаев, Г. И. Рыбалко, журналист Г. М. Хахирова, пенсионер Н. П. Павлов болн талдан кесг әмтнә келсн үгмудиг митингд орлцачнр йир икәр соньмсж сонсв. Үг келсн тоот әнд ямаран чиңртә бәәдл тогтсна тускар келж өгв. Иим бәәдл әнд тогтснд района һардачнриг гемшәж тедниг көдлмшәснь сулддх кергтә гиж келв.

Эн районд ховр әд-тавр хулдлһар ямаран худл бичдгин тускар Чапаевин нертә совхозин ах хөөч Б. М. Басанов келж өгв.

Чиңг жилә мана райпо мебельн гарнитур хул. Терүгән нанд хулсн болж бичж. Терүг эс хулдж авсндан, кенд хулдсинь медхәр ирхлә эдн нанд нигж келжәна:

—Уга энчн худл әәнг. Бидн тер 2700 арслңга гарнитуриг Басанова гидг фамильтә күүнд күүнд хулдвидн,— гиж эдн нанд келлә. Тегәд әндр өрүн тер күүкд күүнә гертнь одв. Тер күүкд күн терүг авсн уга билә гиж нанд бичг өгв. Эн бичгиг районн газетд барлх кергтә.

Би арвн үртәл. Мини күүкдм өсәд-босад келнь багшир, эмчир болж көлжәнә. Теди бас сән хувц өмсх сәната. Тегәд би нидн дәвр 400 килограмм мах биллһна контору орулж өгнә. Тендәс 400 килограмм мах хулдсн цаас авчкад нег күүкиндн плащ хулдж авхар ирхлә.

—Эн цаасан нег һазрт одлә олзлч, —гиж тедн нанд келв өгләә, —гиж эн нерт хөөч әврәннь һүцдлрн хувалцв.

Тиим болн терүлә әдл дәлә дуту-дундс бәәж гиж әмтн келж, ода бәәх района һардачнриг солһх кергтә гиж келв. Үг келсн кесг әмтн һардачнрт бәәрн әмт тавх кергтә гиж темдглв. Эндтенәс мадниг һардачнр авч ирдгән хайх кергтә гиж теди келцхәв.

Баһ Дөрвд селәнд болсн митингә орлцачнрин әмн КПСС-ин таняһчин комитетин сегләтр В. М. Басанов болн М. Б. Мукубенов хойр үг келж әмтнә сурвәрмудт хәрү өгв. Республикин прокурор В. Б. Шипнев әмтнә өгсн сурвәрмудт бас хәрү өгв. Эн хурган орлцачнрин төвсн терүнд хаһлсн төлә терүнә хөөн партин райкомин пленум болн района Советин сессь болв.

ЛЕТУНА Борис.
Мана хорр.

•Таньлдтн: депутатын кандидат

«СУҢҺАЧНРИН СӘ ХӘӘҖ ҮҮЛДХҮВ»

Яшкульск район 123-ч тойрта Водниковск суһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд темдглҗ бичгдсн тавн кандидат дүүлас «Агропромстрой» негдлтин эдлахус хоорндк дамҗж йовж вердг «Яшкульская» механизированн колонна чолуч — монтажник Чекалданов Эренцен Николаевич хамгин баһн гиснь. Тегад терүнлә харһад куүцхләри, яһж Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатд суһндх шинлвр авсн бүрв. «Суһлһна дәрдһд орлцхв гиж урднь нам сонҗаси угав. Боля ода олнд ик күүтә хүврлтс болжана, тер дотр суһлһна өмн өгнд болжах йовдл терүг бү медүлжәнә. ДОСААФ-ин Яшкульск райкомин пленум, профсоюзмүдын ДФСО-н пленум намаг депутатын кандидатд сүһнх шинлвр авсн. Тиим болхла, би әвр талһ әмтнә өгкл хаһһад, депутатын кандидатд суһндх зөвн медүлүв. СССР-ин улсин депутатнрин суһлһнд суһврин округной комиссин чөн болад суһврин ажлмүр орцлав. Кемржәл күн өнҗән күсл, төвәд, терүгән күцәхәр аутихлә, кергә эрк бүү күүх гисн яһ нанд тер суһнәр өгв. Әмтн одаа күүнә даажах үүл хәлһәд бәжәш, эдн ода терүнә үнн-чик седкл, сансан күцәдг йовдл үчрт авч мел-тиим күүнә төлө дуүһан өгнә. Тегад чигн би әмтн мини түст зүүжә яһлнь чадсарн вүцәх седлтәһәр суһнәрин вооллдад орлцжанав», —гиж көвүн кәлә.

Түрүн хәләцд номһн, дала ә-дүн уга эн көвүн сансиухалсан иләр, йир тохнятаһар күүнд медүлж күргдг, үгкүүрт әвр хәләцан борж чаддг шулуһ-шудрмг күн болж һарв. Эренцен Чекалдановин эн бәдлиг «Яшкульская» механизированн колонна начальник үр Дарбаков, депутатын кандидатын итклтә әмтн чиги темдглнә. Бәрн һарт тәрж һарсн күн әнд бәәх әмтнә эвлл, әдә сонь. мелт кенәс чиги сәнәр медх гиж теди тоолжана. Тернь чиги учрта. Эренцен Чекалданов Яшкульск района «Гашунский» совхоз 1966 жил төрсмн. Яшкулин 2-ч тойрта дунһын школыг 1983 жил төгсәснә хөвн эн «Яшкульская» МПМК-д ирж көдлсмн. Келхд, школд сурчаһад эн ВЛКСМ-ин ЦК-н «Яһһн сәнәр сүрсн төлә» темдгор ачлгдсмн. 1984 жил Советск Цергт одад дәч тосхач эрдмәр Байконурт көдлсмн. Цергәс бүүж ирод хәрү МПМК-д ирж әвр сурһмжлач В. М. Улановин бригадт ирв. Альд йовв чиги, ямаран үүл күцав чиги оньдин эн көдлмшән даавртаһар күцәдгиг өөрнь хамлан бәсн әмтн темдглна. Тегад сурһмжлач В. М. Уланов чиги ачта амрлһнд һархлари бийинь орнд Эренценнг бригадирт үлдәсмн. 1987 жиләс авн ода күртл Э. Н. Чекалданов бригадир болж көдлжәнә.

Одә цагт әрдмин, мергжлтэй эс өөдлүлхлә, цагин некврлә ирлцәтәһәр көдлж болшго гиж санад Эренцен Николаевич Хальмг университетин общетехническ факультетд нүд далд сурһульд орв. Ода эн 3-ч курст сургчана.

—Ямаран ик даавр нанд даалһдсиг би сәнәр медҗәнә. Нанла хамдан 123-ч Водниковск округар өөдән үүл даажах, суһнәрин вооллдад кесг дәкж орлцсн чиги әмтн бәәнә. Ноолдан күнд болх. Би әмтнлә әдл сәхн келж чадшго чиги болхув. Хоосн үгәр биш, ил кергәр үгән батрулх кергтә. Намаг бәәрн әмтн сәнәр меднә. Би чиги эдниг сәнәр меднәв. Тиигчкәд, зәрм кандидатырла әдл «кемржән һамаг суһихла, би тиим юм кехув, таднд дөң-нөкд болхув» гиж би келж чадшгов, келшгов чиги, нанд тиим арһ уга. Миниһәр болхла, Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын һолвлч үүлдврнь — энтн ямр нег ик төрәр зака авлһн болжана. Тиим болхла, тер эс гиж эн зака авлһнд би әврә нерн деерәс, әврә суһнәчнрин нерн деерос үг келж дуүһан өгх эвтә болжанав. Юуһинь келхв, бәәрн һарт чиги әврә төрмүд бәәх, тедниг чиги оньдин учрт авх кергтә.

Эренцен Чекалданов — чолуч-монтажник, әдә бригад, гермүд тосхна. Эндр өдр әмтн бәәдг гермүд күртжахш. Тегад әдә көдлмшәс, ямаран чинртәһәр эн көдлмш кегдснәо әмтнд байр эс гиж һунлл үүдәгдхмн болжана. Болв ил бәәдлд ним акад юмн учрна. Тосхгдсн гериг зәрм дүүдүүстаһар әдлврт орулна. Тиигчкәд нам дуту-дунлста чигн болг, хөөнь бийсмдн ясад авчкхвдн гиж әмтн келдгнь өврүлнә. Иигж бидн кезә чикрх болхмб гисн ухан орна. Энтн әмтн хәләцан соляд угаг үзүлжәнә», —гиж депутатын кандидат ухантоолврарн хувалцна.

Депутатын кандидатын суһнәрин өмнк программд нань медәтә, көгшн улст оньг икәр өггджәнә. Энүнә округар тиим әмтн дала. Теднд өдр-бүрин бәәлдлк бәарн һазрарнь кесг төрмүдиг хаһлж болжана гиж Эренцен тооллжана. Хальмг кел, культур авъяс делгрүллһнә төр бас босхгджана. Нань бай болвчн, Эренцен хальмгаһар меднә, келнә. Урднь аав, әәж бәәсн цагт тедниләһән эн хальмгаһар күүнддг билә. Ода чиги үр-өнләһән харһхларн төвски келәр күүндхәр зүтгнә.

Олна бәәдл-жирһлд Эренцен шунж орлцна. Байчуд сул цагаи тустаһар давулхин төлә Яшкульд бай бүш көдлмш кегднә. Энд футболын, бөк бәрлдлһәр, гиһгн атлетикәр еекцс көдлнә. Эренцен бүрдәгдсн керг-үүлдврт орлцсн деерән, бийнь цуг эдниг бүрдәлһнд шунлтгаһар орлцна. Тегад чигн байчуд әнүт йир күндлнә. Келхл, суһнәрин өмнк немд Эренцен Чекалдановин төлә әврә сән дурар седвәрч бағ үүлджана. Байчудын төрәгдиг бай наста күн медж харсж чаджана гиж суһачнр чигн. депутатын кандидат чигн тоолжана. Энинь сән темдг.

ОВШИН Бамба,
мана корр.

Әлст балһсд бәәх хувц уйдг Хальмг производственн негдлтд кесг жилин туршарт нег ормдн көдлжәх дамшлтта уяч цн биш. Әдиә нетнь — Евдокия Эрдни-Гаряевна Чумудова мөн. Эн негдлт бүрдснәс авн Евдокия Эрдни-Гаряевна энд уяч болж көдлә. Эн цуг жирһлинь керг гиж недхлә чик болхнь лавта.

Жил болһ авсн производственн дааврн зурһаси давулж эн күцәнә. Давсн жил бас жилә сүлһән йисн сарин туршарт 125 процентд күргж күцәв. Күцәжәх кергтәй седлдл үүч үүлдхлә яшиь ним болна. Дәкәд болхла эн цир күүнтү көдләч гиж темдглх керг. Энүг хамшин көдлжәх үүрнь дәсн бас нетнә. Евдокия Эрдни-Гаряевна бүтүүл сул-седвтэй өгч, дамшлтарн бийдн хувалцна. Тегад чигн нвдг жилин туршарт бағчудын суриһжлач болад күргжәх түснь бағ биш.

ЗУРГТ: уяч Е. Э.-Г. Чумудова.
В. Морозовин поисн зург.

редакцд ирсн бичгүдәс

Цадхлң өлнә зовлңгиг меддго

Хөрн жил хооран насм ирәд амрлһнд һарлав. Нанд 45 арслң пенсь һарһж өгләә. Хөрн жил хооран магазинд күүнд кергтә тоот бәәдг билә. Тиигчкәд цуг хот-хол, хувцхунр эндркәс килвр бәәсмн. Тер бийнь зөвәр түрәд бәәдг билә. Үлүүрнь, деер өмсх күлт, һосн-башмг авхин төлә кесгтә мөнг хурах кергтә болдмн. Тернь урдк цагт тиим билә.

Эндр хот-хол, хувц-хунр терүнәс кеду дәкж есж одв. Ода килвр мах, колбас хулдж авдг арһ уга. Килвр хот мадна нүдиг үзгдхш, кемр тиим юмн орхла терүг дорахүр уга кечкнә. Тегад бичкн пенсь авдг мадниг баярас одж үнтә хот хулдж авх кергтә болна. Нань арһ уга.

Эндр болхла тиигж бәәж болжахш. Хот-хол, хувц-хунр кесг холванд үнтәрж одв. Мана теткүл болхла урдк кевәрн үлдв, гиҳ кергтә. Үнцнь вслхд, миә пенсьеся. 1988 жилд мини пенсь 18... деньгт есләә, тегад би 45 арслң 18 деньг авдг болув. Ода эн ямаран йовдл болжахмб, күүһәр наад бәрсн болж. Дәкәд нег жил давсна хөөн иидн жилд 10 арслң немв. Тегад эндр би 55 арслң 18 деньг авнав.

Авад тоолад ирхлә энинь чиги дала юмн биш. Тедү мет юмн үнтәрж одв. «Мөңгтә күн тамин амнд жирһнә гиһдә» кезәнәс наараи хальмг улс келнә. Хуучн үгл —худл уга гиһәд эн деер келгдсн тоот чикнь эндрк мана бәәдл-жирһл иткүлжәнә. Сүл тавн жилин дотр мана газетмүд, радио ик хүврлтс, ондаруллһн болжана гиһәд нигад бәәнә. Миниһәр болхла, эннь мел худл.

Би ода амрлһнд бәәнәв. Көлһарм зовһад холд йовж чадшго. Тегад өдрәс-өдртән телевизоран хәләһәд суунав. Улсин депутатнрин съездиг нүдән чимлго гьлтә хәләлав. Депутатнр терүнд орлцхдан мадна, пенсионермүдин тускар өргн күүндвр кеж, хамгин түрүн болж амрлһнд бәәх, бһар пенсь авчах әмтнд меңгнь немх болж келлә. Бичвн пенсь авдг әмтн дәкәр байрлжала. Болж тиигж келж-келж мадниг довтл мекләнә.

Нидн хавр болсн улсин депутатнрин съездин хөөн партийн, советск һардачнр бийсинь жалван хойр холвайд өскчкәд мадниг хоосн үгмүдан үлдав. Ичкевт, юуни төлә тер дала-нала үг келәд бәәсн болжана. Эн йовдл әмтн мадниг ю кех билә гих йовдл болжана. Уга, ода тиигж болшго. Тиигә бәәж мана һардачнр үнән баржана, парть чинрән геежәнә.

Ода эндр мана республикин һардачнр нанас юуһарн сән болж тиим дала жалв авчахмб? Эдниг һарад уга бәәхд, бидн колхозмуд тоотж йовхд комсомолд орж эндрк жирһлин төлә цаган тоолго, кергтә болхла, унтл чиги уга, бичкнәсн авн көдлж йовлавидн. Дарунь дән болв. Дәәнә цагт малнд күүкд улст, нег үдү хальмг күүкд улст, күчр зовлң учрла. Залус цергт йовсна ард мадниг хар гөрөр Сивруүр туув. Тиигхд кен тиигән тусла? Нурһлж күүкд улс бичкн күүкдтәһән, көгшн эмгд, өвгд Сиврт тусла.

Мана өрк-бүлд тиигхд йисн күн билә. Көдлж чадхнь һанцхн би. Көгшн эк эцк хойр деер бичкн дүүнәм болн мини бичкн үрдм. Теди цүһар уульлдад-шуугладад хот сурдм. Тегад теднг зогехай медлго көдлдг билә. Тиигжәхә авалим госпиталяс 1946 жилд авч ирв. Эн тиигхд босж йовдг арһ уга, көлһаран жинчкәд кевтдг билә. Цуг зовлң деер энүг көлднь орулх кергтә болв. Хойрһурвн жил болад энчн эдгәд босв.

Тиигәд йовж мана бичкдүд күн болв. Эдниг көлд орулхин төлә ямаран зовлң үзсиг күн медшго. Меджәхш. Нег үлү эндрк мана һардачнр. Тер жилмүдт колхозд көдлж йовсн жилмүд цуг тоод орулгджахш. Тер жилмүд колхозд көдлжсн эмтн негл хортнд дөң болжасн болж тооллгдна, гиҳ кергтә. Тиигжәс тоолдг болхла өгчәх тетклиг немх билә. Тегад би эндр эн мана ори-нутгин болн мана республикин һардачирт алң болнав. Эдн ода тер Төрсксд әәмшг учрхд ач-тусан күрсн әмтнд дөң болх арһ хәлго баячкәд, бийстән жалван яһад немәд босдг болхв? Тернь нанд мелгджәхш.

Ода би ор һанцхарн үлдув. Өвгм, дәәнә ветеран, 1974 жилд өнгрж одла. Хойр жил давсна хөөн сүл күүкм өнгрж одла. Тегад би һанцхари 55 арслң 18 деньг авнав. Нег сань, мини өөр бәәх әмтн йир өрөвч әмтн. Дәкәд балһснд зе күүкм бәәнә. Тегад эдн нанд нүдн-амн болад бәәнә. Әс гиж би нам яах бәәсмб?

М. ЭЛЮЕВА,
күч-бәлсн ветеран.

СОВЕТСК СОЮЗАР

•Экономическ шинҗллт

ЭДНӘС ҮЛГҮР АВХМН

«Биг-Мак» гидг северо-американск сәндвич советск бариг ик гидгәр өврөв. Москва балһснд «Макдоналдс» гидг фирмин түрүн ресторан секлһн эднд байрта өөр өөдвчн, чидл күрчәхш гиж келж болхмн. Тер учрар нег инм сурвр һарна: яһж мана ори-нутгиг бәәдл-жирһл ясрулхмн болдхв, әмтнг яһж тежәхмн болхв?

Эн мана һазрт һазадын орнас ирсн «Макдоналдс» гидг фирмин әлчир кесг олата керг күцәжәнә, мадн болхла өврөһнь төрскн һазртан кехәр сеңвчн, чидл күрчәхш гиж келж болхмн. Тер учрар нег инм сурвр һарна: яһж мана ори-нутгиг бәәдл-жирһл ясрулхмн болдхв, әмтнг яһж тежәхмн болхв?

Эн мана һазрт секгджах һазадын орна кафе болн бичкн лавкс үзхлә инм санан орна— хот-хоолын өврә системөн ясхин ормд, канадск болн итальянск бичкн-бичкн кафе сексн деер бәәдлтә. Тер унд хәрүлгг әмтәхн усна индустрь тосххин орчд, бийдән зовлң авлго һазадын орнас «Непси-колан» технолог хулдж авсн деер гиж бас санәдна.

Һазадын орддас хот-хол болн әлтәвр хулдж авхмгисн селвг мана Деед Советд дангин өггднә. Тиигж ори-нутган тежасць гиигн болн шулуһ болх гиҳхәнә. Зуг мана бюджет әс күрчахлә, юн мөнгәр хулдж авхмб, мана цаасн арслңгар ик керг күцәж болшголм?

Цуг юм һазадын орддас тиигж гиигнәр хулдад авчкад, мадн бийан асрж чадхмй?— гидг Әмшгтә сурвр бас һарна.

Нег дәкж нарт делкән һәәхүлд ФРГ-н нег фирмин әлчир герин проект мана ори-нутгт хулдхар селв. Эн проектәр шулуһар болн сәәнәр гермүд тосхж чадхт гиж теди келсмн.

Эн келсн үгәс инм ашлвр кеж болхмн: мадниг тиигад һазадын орддас юм хулдж авад боотл, улл уга мадниг орс бешин проект хулдхар седвд чиги бәәх гиж санагдна.

Мана инм ик ори-нутгт кеду чиги дала бутерброд болн нань чиги юм хулдж авч тетхж болшго. Шулуһар өврөн келгиг дасж авх кергтә.

Эн фирмин сенсн түрүн ресторана кергнь өөр сән гидгәр күцәжәнә. Мана хот-хоолын предприятьмүдт дәла дәцгн күргв. Тегад шин бәәрнд ирсн фирмиг мадн йөрәжәнәвидн, цааранднь чиги инм сән көвөр кергн күцәтхә гиж келжәнәвидн.

Б. ГРИЦЕНКО,
ТАСС-ин шинжләч.

•Цәәлһврин көдлмшин төрмүд

Эрдни-Гаряевна энд удч болж кодлэ. Эн цуг жирһлинь керг гиж кэһлэ чик болхнь лавта.

Жил болһ авсн производствени даалвран зураһасн давулж эн күцэнэ. Давсн жил бас жилэ зураһан йисн сарин туршарт 125 процентд күргж күцэв. Күцэжэх керг-тэн седклэн өгч үүлдхлэ ашнь ним болва. Дэкэд болхла эн йир күцэнһү кодлэч гиж темдглх кергтэ. Энүг хамдан кодлжэх үүрмдэсн бас некнэ. Евдокия Эрдни-Гаряевна баһчудт сув-седвсн өгч, дамшлтарн сонсж хувалцна. Тегэд чиги өнчг жилин туршарт баһчудын суриһмжлач болад күргжэх тусһ баһ бишн.

ЗУРГТ: уяч Е. Э.-Г. Чумудова.

В. Морозовин цокси зург.

Би ода амрлынд бээнэр. Кольһарм зовалһад холд йовж чадшв. Тегэд өдрэс-өдртэн телевизорар хэлэһад суунав. Улсин депутатнрин съездиг нүдэн чиримлго гилтэ хэлэлэв. Депутатир терүнд орлцхлан мадна, пенсионермудин тускар өргн күүндвр кежэ хамгин түрүн болж амрлынд бээх, бааһар пенсь авчах эмтнд мөнгинь немх болж келлэ. Бичкн пенсь авдг эмтн инэр байрлжала. Болв тингж келж-келж мадни дээд мекпин.

Нилн хавр болсн улсин депутатнрин съездин хөөн партийн, советск һардачнр бийсинь жалвн хойр холвынд өскчкэд мадна хооси үгмүдэн үлдав. Ичкевт, юуни төлэ тер дала-нала үг келэд бээсн болжана. Эн йовдл эмтн мадниюкех билэгих тооллгна, гих кергтэ. Тингж эс тоолаг болхла өгчэх тескүлиг немх билэ. Тегэд би эндр эн мана орн-нутгин боли мана республикин һардачирт алң болнав. Эди ода тер Төрскнд эмнг учрэд ач-тусан күргсн эмтнд дөк болх арһ хээлго бээчнэд, бийстэн жалвап яһад немэд бээдг болхв? Тернь нанд медгджэхш.

Ода би ор һанцхари үлдүв. Өвгм, дээнэ ветеран. 1974 жилд өнгрж одла. Хойр жил давсна хөөн суг күүкм өнгрж одла. Тегэд би һанцхари 55 арслн 18 денщг өчнэдэ суг гих суута суунав. Нег сэнь, мини өөр бээх эмтн йир өрөвч эмтн. Дэкэд баһснд зе күүкм бээнэ. Тегэд эди нанд нүдн-амн болад бээнэ. Эс гиж би нам яах бээсмб?

М. ЭЛЮЕВА,
күч-һөлснэ ветеран.

Урдк жилмүдт ним зэнг һарсн билэ. Москва баһсна уульнцд бээдг кесг коо-тормудын ормд хот-хоолын бичин лавкс боли кафе бүр Дахми чигн. Эн йир сан зэнг, зуг терүнинь күцэдг күн олджахш.

Б. ГРИЦЕНКО,
ТАСС-ин шинжлэч.

Пермск телефонин заводт эмтнэ керглж эдлдг эд-тавр һарһлһн өсэд йовна. Эн жилд күсдундур сай телефонин аппаратмуд һарһгдхмн. Кегдлмүдин чинрнь ясржана. Аттестацд орулгдх зөвтэ продукцин 97,5 процентнь чинрин государственн темдгтэһэр һарһгджана.

ЗУРГТ: инженер-конструктор Инга Харисова шин телефонин аппарат үзүлжэнэ.

ТАСС-ин зург.

•Цээлһврин көдлмшин төрмүд

Политзәңглэч— коллективд

«Калмводстрой» негдлтин көдлмшч эң болһна эклц партийн организацд политзәнглэч бээнэ. Ут тоолан 80 һар күн, теднэ 90 процентнь — коммунистнр. Эдн цуһар производствин көдлмшт элвг дамшлта, коллективдан тоомсрта, олна-политическ, бүрдэмжин көдлмшин чигн баһ бишн дамшлт хоршаси эмтн. Дамгт политзәнглэчнрин үлүгр зааһад партийн организацсин сегләтрмүд, баахн политзәнглэчнрт консачиртаһар яһж күүндхиг, партин төрмүд жирһлд яһж орлцулхиг, күч-көлсч коллективейн өмн бээх төрмүд хаһллһар нилчэн яһж күргхиг дасхна. Талданар келхд, баахн политзәнглэчнр шишлң үлүгэр бәрмтс кеһэд, ямр кевәр соңсачд күүндврин учр-утхинь илэр, медгдмәр медүлхиг сурихана.

Тиим дадмг политзәнглэчнр дүнд 7-ч тойгта ПМК-н ах инженер В. И. Васильченког зааж болхмн. Владимир Иванович эн көдлмштэн кесг жил көдлчкв, альк болвчн көдлмшт седклэн өгэд, бүрдэмжтэһэр, сән һарцтаһар келхэр шунэр күн, үлүрлж келхлэ, күүнэ хэзтэ хот болхинь күлэлго, эврэ һулмтан өрддг күн. Һазадын ордулла болжах хәрлцанэ төрөр, дотрдундын төрмүдэр чигн соньмсж, соңсачиртан соньн үлүгэр дамәүлж, давсн юмпла дүнцүлж уханднь күргж медулнэ.

ПМК-н коллективин келг көдлмшнь болхла— услврин һазрмудыг инженерн кергллтсэр тетклһн боли царн һазрт чигн усллһ бүрдэлһн болжана. Республикэр Яшкульск, Черноземельск, Икибурульск болн талданчн райодар эдн көдлнэ. Бригадмуд эргэд йовхларн Владимир Иванович экскаваторщикүдлэ, бульдозеристирлэ күүндвр кехларн, келгн-күчэн, тостүлэһэн, сольддг эңгсэн эрвнэр боли тус иктэһэр эдлхин туск сана орулж келнэ. Ямаран эктэ күүндвр һарв чигн Владимир Иванович техникан тустаһар олэлж хадһллһна туск төр үгдэн орулад, көдлмшйн цаган чадмгар олэлж механизаторнудын нер зааж келнэ. Үлүгр үзүлм эмтн бээнэ, теднэ негнь— Л. М. Лысок, энүнэ һардврт бээх бригад «Калмводстрой» негдлтд нүүрлчнрин тоод йовна.

Негдлтин эңгүдэр келнэ билгтэ, эмтнлэ күүндэд, күцэмктэ көдлмшүр омгшадг политзәнглэчнр олн гиж болхмн. Телн дунд ПМК-син ахлачнр йовна: 2-ч ПМК-н — М. К. Канапин, 5-ч ПМК-н —В. М. Сельдинов, 17-ч ПМК-н В. Г. Петров, КСМК-н (ода КСМК-н кооператив), директор В. Ф. Дедович болн нань чигн кесг күн бээнэ.

Цуһар эдн сән политзәнглэчнр, эврэ коллективсан чадмгар һардж бээцхэнэ. Эдн һардврт бээх коллективсин кеегнь ард хоцрж йовхин тоод билэ, зөвәр өөдэн мөңг авч бээсн бийнь, көдлмшэн хоомаһар кедгнь дасят болад бээлэ. Һардгч эмтэн чигн шүүж авхлари, шалһан-шүүвр угаһар «күн бээсн хөөн болжана» гидг бәрцәр ирлцэн уга кест һардачнриг шүүж авч йовла. Эдл-ахун тооцанд боли эврэн бийэн мөңгэр тетклһнд орсна хөөн, һардачирт тәвгджэх неквр өсэд бээв. «Эврэ юмн уга эзн бәдмн биш» гисиг кесгнь медэд бээв.

Дарани занятьд белдхләрн эдн центральн газет боли журналмуд олэлад, кергтэ тоотыг онц сальж бичж авад, күүндвртэн орлцулад эмтнэ соньмелт үүдэнэ. Ним күүндврмүд эмтнд көдлмшин халхар седвәр, уха-серл орулна. Эднәс кесгнь райондан сән политзәнглэчнрин тоод йовна, эднэ дамшлтын тускар района кемжәнд кегдсн селвлцэст чигн келгдлэ.

Политзәнглһнэ шишлң өдрнь — сарң өдр. Көдлмш эклхинь өмн, өрүһәр эс гиж удин завсрла, эмт хураһад зәнглврэн кечкәд, эмтнэ сурврмудт күүц хәрү өгцхәнэ.

Политзәнглһнэ партийн организацин боли олн көдлмшч эмтнэ хойрин хоорндк залһвр бәтрулһна керг бас күцэж йовна. Партин, һардврин кежәх көдлмш эмтнд цээлһж өгэд, ондарулһна керг-төрт гүжрж орлцхин төлэ дуудна. Ним сана көдлмшчнрт күргж 9-ч ПМК-нас Н. Е. Середа боли Н. М. Черненко, 2-ч автобазас И. С. Петрик боли Н. Г. Киселева политзәнглэчнр эврэ күүндврэн бүрдэнэ. Олна нүүрт тасрхан уга цээлһврин көдлмш кеһэд, коллективсин күн болһна тоолвр медхәр зүткәд, медж авсан цуг коллективин өмн бээх керг-төрлэ залһж, соңсачиртан күргнэ.

Кежәх цуг көдлмшәрн эдн ондарулһна замд хаһж бээх политическ, экономическ төр хаһллһнд дөнгэн күргж бээнэ.

ЦЕВГЭ Н.

Соңсхвр

Республикд административн единицт шин нерд өглһэр улсин депутатнрин кандидатнрт суңһачирас кесг олн сурврмуд орж иржах учрар, тер мет улсин депутатнрин бээрн Советмудин күцэгч комитетмүдин сурврар, РСФСР-ин Деед Советин улсин депутатнр боли РСФСР-ин бээрн Советмудин улсин депутатнр суңһлһнд белдвр кежэхэс боли терүг келһнэс иштэ 1989 жилин үкр сарин 1 шинэс авн 1990 жилин моһа сарин 4 күртл Әрэсэн Федерацин эзлжэх һазрт административн-территориальн тогтацсин нердиг сольлһиг зогсэх болж РСФСР-ин Деед Советин Президиум 1989 жилин хулһн сарин 31-д тогтавр батлж авла, гиж Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум соңсжана.

Хальмг үнн

Бәрлгдсна хөөн

В. Н. Очиров, улсин депутатнрин Каспийск районд күцэгч комитетин ахлачин дарук редакцд хәрү өгчәнэ

Каспийскд «Буратино» нертэ бичкдудин садт бичкдудт хот-хол йилһж өглһнд, хот болһнд бээх дуту-дундсин тускар эн садын заведующ А. Н. Никитина бичсь 1989 жилин ноха сарин 5-д «Хальмг үнн» газетд барлгдсмн. Ним йовдл үнидэн учрсн бээсиг бүртклһн үзүлв. Бичкдудиг олн зүсн хот-хоолар эс тетклж чадсь энтн садын заведующин, персональн, эднэ седвәр угаһас көлтэ учрсмн.

Тәрэ-темс хуралһна кемд райпотребсоюзас темс, зерземш, заһс нань чигн хот-хол авхин төлэ школын учрежденьст харш учрадг юмн уга.

Бичкдудин садын һардвр статья барлхас өмн эн төрәр Каспийск райпон һардвр чиги, улсин депутатнрин Каспийск района күцэгч комитетд чиги ирсмн биш.

Балһснд хур-чиигэс хурсн усиг сорж уга келһнд дутудундс үнидэн бээнэ. Энь һоллгчдан районы ПУЖКХ-д бензи кергтэ кемжәнд эс йилһж өглһнэ учрар.

РЕДАКЦАС: ним өврмж болм хәрү улсин депутатнрин Каспийск района Советин күцэгч комитетэс ирв. Эн хәрүг улсин депутатирин района күцэгч комитетин ахлачин дарук В. Н. Очиров һаран тәвж батлж, Үнәртэн келхд, кен бурута, кен буру угань медгджахш. Тегэд юуна төлэ өгсн хәрү болжахмб? Тогтсн тоотыг ясруллһар юн кегджэхнь бас медгджэхш.

МОСКВА. «Блэк энд дэкэр» гидг Деед үзгин темдгтэ фирмин кеж һарһсн зевсгүд болн электроприбормуд эврэ дурарн үүлддг мастермудт чигн, специалист-профессионалд чигн таасгдлго бээшго. Цуг эн тоот ода «Мосфильм» гидг киностудин нег павильонд бүрдэгдсн шишлң һээхүл-симпозиумд тәвж үзүлгджэнэ. Эднэ дөнгэр ямаран юм кеж болхинь киностудьт тәвгдсн экспозиц үзүлжэнэ: декорацас, мебеляс авн олн зүсн ке-сээхң костюмс күртл уйж болхмн.

Ода «Союзкоопвнешторг» гидг производственн негдлт эн универсальн оборудованиг советск мөнгэр хулдж болхин тускар «Блэк энд дэкэрин» специалистирлэ күүндвр кежэнэ.

ЗУРГТ: энд фирм электрооборудованяр металлическ кегдлмүд яһж кедгинь үзүлжэнэ.

ТАСС-ин зург.

ХИНГАНСК (Хабаровск край). «Хинганолово» гидг комбинатд уулд болдг чичрлһн өмнәсь медгг цергллт бүрдэгдв. Ода шахтермуд әмшг угаһар көдлж чадх, Юнгад гихлэ, эн бүрдэгдсн цергллтин көдлмшчир шишлң приборбмудар кедү цагла боли ямаран күчтэ уулын чичрлһн болхиг өмнәсь эднд келж өгх. Эн то-дигинь медснэ хөөн хаһруллһна көдлмш кех зөв өггднэ. Эн шин бүрдэгдсн цергллт СССР-ин Хол Дорд үзгин уулын керг-үүлин туск институтын номтнрла нинһэр көдлжэнэ.

ВЯЗНИКИ (Владимирск область). Олс әәрдг производствин үлдл урдк жилмүдт шатагддг әс гиж хайгдг билэ. Ода болхла, балһснд тогтсн «Тон» гидг кооперативн олсна шагинь эврэнь көдлмштэн олэлдг болв. Кооператормуд шин цех тосхад, керг угаһар кевтсн оборудовань авад, олсна шагар жөөлн мебельд тәвдг көвн кежэцхэнэ.

БАРНАУЛ. Алтайд эн жил шикр чандг цаг урдк жилэр болхла ик эрт тогсв. Сул авсн цүүнгин эмтэхн үнгудас 69 минһн тонн шикр кеж авв. Энүнэ төлэ эд-бод кедг предприятьмудт сырье бәһар олэлгдв. Шикрин цүүнг урһадг эмтн эврэнь көдлмшэн сээнэр кедг учртнь эн предприять жилэ даалһврн түргэр күцэв.

КУЙБЫШЕВ. Горисполкомин шийдсн шиидвәр, бичкнәсн авн церебральн параличин эрмдгтэ улсиг Төрскэн харсгч Алдр дээнэ инвалидмүдлэ әдл тетхх болв. Оньдин терги деер суудг улсин зовлң ямаран болхв? Күнд гемтэ күүкдин өрк-бүлнь бас ик гидгэр түрү үзнэ. Тигэд ним күнд гемтэ эмтнд, кеду наста болвчн, шин льгот өгчәнэ.

ОДЕССА. Молдавьд боли Украинд бээдг кели улсин духовн бәәдл-жирһлиг хәрү тохрахар кегджэх көдлмш гагаузск культурин туст бас кегджэнэ. Эн жилин ду сарин 13-д түрүн болж областной радионһар гагаузск келәр «Ана тарафы» («Төрсин нәзр») гидг программ өггдв. Ода телеүзгдлэр боли радиозәнглһәр бээх областной комитет тавн зүсн келәр соңсхвр кенэ.

ТАШКЕНТ. Афганистанас Советск цергт авч һарһснас нааран нег жил болжах өөнд нерәдгдсн цаһан седклин концертмүд энд ду сарин 13-д эклв. Туркестанск цергэ округин политическ залгт, Узбекистана цергчир-интернационалистирин боли запаст бээх цергчирин Ассоциац, офицермудин окружной гер боли «Фрунзевец» гидг газет эн концертмүдин седвәрчирнь болв.

(ТАСС)

КОНСЕРВН ЗАВОДТ

Авсн даалһврмударн гүртм продукц хулдлһна 1989 жилин зураһан «Городовиковский» консерви заводын коллектив 99,4 процентд күцәв. Улсин эдлврин эд-тавр хулдлһна зура болхла — 186 процентд күцәгдв. Ахрар келхд, заводын коллектив давсн жилд му бишәр кедлв гих кергтә.

Заводт сәәнәр ләдлҗәх әмтнә тоод консерви цехин кедләчир Софья Ильинична Савельева, Людмила Мельхер, Анжела Сердечная, стерилизатор Вячеслав Сюкинов болн цехин мастер Наталья Владимировна Чернокалова әдн йовна. Баһ наста болвчн сән медрлтә специалист техник-технолог Елена Михайловна Дятлова кедлмшиг чадмгар бүрдәдгтән күч-колсч коллектив дунд тоомертад бәәнә.

—Нидн жил производствд һарад бәәсн дуту-дундсиг уга кеһәд, көдлмшән улм шунһһадулад, эн жилин зураһан һоллгч үзмжсәрнь әрк биш нүцәх шиндвртәһәр ләдлҗәнәвидн, —гиж консерви заводын директорин үүл даажасн ах механик Владимир Васильевич Дыбайло омгтаһар келв.

ЧОИНГА Сергә.
мана корр.

ЗУРГУДТ: консерви цехин стерилизатор В. Сюкинов; кедләчир (зүн бийәсн) Людмила Мельхер, мастер Н. В. Чернокалова, А. Сердечная.

А. Эрдниевин цоксн зургуд.

•Хот-хоолын программ күцәлһн

ТӨВКНХ ЦАГ БИШ

Мана республикин кучкейчир моһа сарин 4-д болх сиһарт белдҗәнә. Болв эңгә өмк болси сүнвирас авн сәәнә әдл-ахун дегәртә темдтә хүвәрәс болҗанә. Ирә

бишә. Болв иоос хулдлһар дасси жилә зура күцәгдсн уга. Эңгәс иштә күч-колсч үүдврт дуту-дундс бәәнә, гиж келж болхми.

Авсн даалһврмударн гүртм продукц хулдлһна 1989 жилин зураһан «Городовиковский» консерви заводын коллектив 99,4 процентд күцәв. Улсин эдлврин эд-тавр хулдлһна зура болхла — 186 процентд күцәгдв. Ахрар келхд, заводын коллектив давсн жилд му бишәр кедлв гих кергтә.

Заводт сәәнәр ләдлҗәх әмтнә тоод консерви цехин кедләчир Софья Ильинична Савельева, Людмила Мельхер, Анжела Сердечная, стерилизатор Вячеслав Сюкинов болн цехин мастер Наталья Владимировна Чернокалова әдн йовна. Баһ наста болвчн сән медрлтә специалист техник-технолог Елена Михайловна Дятлова кедлмшиг чадмгар бүрдәдгтән күч-колсч коллектив дунд тоомертад бәәнә.

—Нидн жил производствд һарад бәәсн дуту-дундсиг уга кеһәд, көдлмшән улм шунһһадулад, эн жилин зураһан һоллгч үзмжсәрнь әрк биш нүцәх шиндвртәһәр ләдлҗәнәвидн, —гиж консерви заводын директорин үүл даажасн ах механик Владимир Васильевич Дыбайло омгтаһар келв.

ЧОИНГА Сергә.
мана корр.

ЗУРГУДТ: консерви цехин стерилизатор В. Сюкинов; кедләчир (зүн бийәсн) Людмила Мельхер, мастер Н. В. Чернокалова, А. Сердечная.

А. Эрдниевин цоксн зургуд.

Алдр Диилврин 45 жилин өөнд

Хулхтын теңгрт болсн цәклт

1942 жилин һаха сарин 4-д Хальмгин һазрт, Хулхт шидр капитан Николай Гастеллон мәңкрлтин залу-зөрмг йовдлыг коммунист Всеволод Александрович Ширяев давтсмн.

Эн летчик ахр болвчн, сонһн жирһлд бәәж эмнәсн хаһцсмн. Мөңкрлгин, залузөрмг йовдл үзүлхдән эн әрә гиж һучн нас наслсмн. Тиигхдән эн 289 штурмовой авиадивизин 806 авиаполкин эскадрильин командирин үүл даажасмн.

Ширяев гидг күн альдас бәәсмб? Тегәд энүг, медхин төлә 1967 жилд энүнә өрк-бүл хәһәд, эн мөрмүдин авторт хара биш көдлмш кех зөв учрла. Тиигхд эн баатрин гергнь — Елена Григорьевна Ширяева болн күүкнь — Нонна Всеволодовна Ширяева хойр Хальмгла хошабәх Ставропольск крайин Краснокумское селәнд била. Мини бичсн бичгт эдн удан боллго хәрү өгләв. Тер бичгдән Елена Григорьевна Всеволод Александровичин ахр намтр, дәәнә цагин бичгүдинь болн нег цөөкн зургуд илгәлә. Эндр биднь тер бичгүдинь, нег зургинь барлжанавидн.

Болв түрүләд энүнә намтрин тускар келж өгх кергтә. Петроградт 1911 жилин һоха сарин 7-д төрж эн һарсмн. Хөн мөстәдньэнүнә эңгә өңгрсмн. Һунтадньэцкнь Севаг эмг эклдьхайчкад әрлсмн. Тегәд эн бичкнәсн авн өнчәр өссмн. Арвтадньэнүнд нүдлзмн болж йовсн әәжньөшгрхлә эн ор һанцхарн үлдсмн. Тегәд арвтаһасн авн бийән теткх арһ учрла. Бичкнәсн авн һанцхарн үлдсн ковүн бийән тетххин төлөд көдлн йовж школд орж дасад долан класс төгсәнә. Ленинградт ФЗУ төгсчкәд төмр хаалһд көдлла.

Энд көдлжәһәд әврә сән дурарн Улан цергт мордла. 1933 жилд авиационн школ чиләчкад Приволжск болв Уральск цергә округсин әңгсәр цергләж йовж. Тер жилмүд зөвәр үүмәтә жилмүд бәәсмн. 1939—1940 жилмүдт ах лейтенант Ширяев финмүдлә болсн дәәнд орлцсмн. Энд эн хортна цергудиг бомблхин төләд 100 һар нислт кеһәд «Залу-зөргин төлә» гидг медаляр ачлгдсмн.

Финск дәәнд орлцад хоршасн дамшлт удлго нк гидг нилчән күргләв. Дән эклхд капитан Всеволод Ширяев 276 авиационн полкин негдгч эскадрильин командир болж цергләсмн. Тиигхд энүнлә хамдан цергләсн сержант, ода генерал А. А. Карпов энүнә тускар иигж тодлна: «Эн бичкн нурһта шулун-шудрмг, инәмсг бәәдлтә эңцәвр күн билә. Энүнә өрчиг «Залу-зөргин төлә» гидг медаль кеерүлжәлә. Бидн иигән дән эклхин өмн туславидн. Летчикүд, штурманмүд, стрелок-радистнр иигән школмүдас туслa, Цергә ямаран чигн дамшлт уга баһчүд билә. Капитан Ширяев финмүдлә дәәллдәд хоршасн дамшлтарн маднла хувалцдг билә».

1941 жилин һаха сарин чилгчәр Әәдрхнд 806 штурмовой авиационн полк бүрдәгдлә. Эн полкин летчикүд ИЛ—2 маркта шин штурмовикүд дасж авла. Тедн дунд эскадрильин командир капитан Всеволод Александрович Ширяев йовла. 1942 жилин зунар Ижлин төлә аврлт уга нөөлдан болла. Сталинградыг булаж авхар хортн күчтә гидгәр дәврж йовла.

Дәврәд орж йовх хортна цергүдиг тараж зогсахин төлөд мана самолетмуд нег-негән дахлдж аһарур нисж һарна. Эскадрильин командир капитан Ширяев әврәнь баг ИЛ—2 самолетмудан дахүлад нисж йовна. Эдн нисж йовж хортна колоннсиг бомблж тарана. Ил, тегш теегт хортна цергүдт бүлтаг нүкн олдхш. Терүг сәәнәр олалж мана штурмовикүд хортна цергт ик һунал учрана.

Өмн үзгт өдр ирвәс бәәдл чанһрад йовна. Хотлна цергүд манахсиг шахад бәәнә. Хортн Элст — Әәдрхн хоорндж хаалһиг бүкләнь булаж авчкад, Ижлин белчриг эзлж авхар бәәнә. Эдн Хулхтын өөр шидр дала танксар, бронетранспортермүдәр дөнкеж эн хаалһ эзлхин төлөд белдвр кежәнә. Штурмовой цокллһар хортна тер цуглрсн цергиг цокж күүлх төр авиаполкин өмн төвнә.

1942 жилин һаха сарин 4. Нарн сууһад намрин ахр өдр бөкж йовх кем. Мана аэродром деер самолетмудын мотормудын э күржнив. Эдн Хулхтл цуглрсн хортна танкс, бронетранспортермүд одж бомблхар һарч нисжәхнь эн. Капитан Ширяевин сүл нислһн. Ода деерән эн терүг меджәхш. Эн әврәннь кабиндән өлгәтә күүкәннь зург хәлә-чкәд: —Нә, Нонна, хортыг нисж каалый! —гиж дотран келәкәд, самолетан аһарт нисжж һарһв. Энүг дахлдад наадк самолетмуд чигн аһарт нисж һарв.

Удсн уга эдн самолетмуд мана цергүдин зогсжах межә давж һарв. Мана самолетмуд йир дорашур нисж йовснд хортн телниг урдаснь медсн уга. Тегәд манахс әс медгчәр гилтә нисж ирәд, мана позицсүр дәврж йовсн колоннс деер бомбс хайад давв. ИЛ-2 самолетмудын хайсн «әрәсмүд» хортна толһас деер ишкрлдәд унв. Дорашас хортна зенитнс экләд хав. Эдн мана штурмовикүдиг курсасньхажилһж бомбсан бичатәвәр хайтха гиж зенитн һалан индүлв, Ширяев әврәнь самолетан чадмгар залж хортна цергүд деер бомбсан хайв. Энүнә хайсн бомбс хортна цергүдиг тарав.

Гентки командирин штурмовик шатв. Энүнә самолетын ардас хар утан татгдж ард үлдв. Летчик шатжах самолетыг унтрах арһ хәәнә. Унтраж болжахш. Һал кабинд орв. Тер хоорнд эн хортна колоннс мана салдсмудын межәс тал дәврж йовхнь үзгдв. Тегәд эн әврәнь шатж йовх самолетан теднүр залв. Цәкллһнлә әдл хаһрлтас хортна олн техник шатв. Тер хооронд нарн суув. Намрин харһһу сөөһәр теегт терүнә герл кесгтән үзгдв. Тер хоорнд мана аэродромур энүнә эскадрильин тавн самолет хәрү нисж ирв. Тедн тер асхн үзсн командирынь төлә эмән әрвллго нооддх болж андһар өгла.

«1943 жилин лу сарин 8-д СССР-ин Дээд Советин Президиумин Зәрлгәр капитан Ширяев Всеволод Александровичд Советск Союзин Герой гих өөдән нерн зүүгдлә. Энүнә нериг мана республикд икәр күндлнә. Эн нериг Уттан школ, Яшкулин нег уульиг зүүжәнә. Төрскән харсгч Алдр дээнә жилмүдт мана һазрт, эндрк мана жирһлин төлә эн әмән өгсмн. Тегәд терүнә нериг хальмг улс мөнкинд мартх зәв ага.

САНҖИН Борис.

РЕДАКЦАС:

Эн материал дор баатрин бичгүдин тасрхас барлжанавидн. Эн бичгүдиг Всеволод Александрович Ширяев Нонна гидг күүкндән боли Елена Григорьевна Ширяевад бичсмн. Эн бичгүд умшхла терүг бичсн эн дәәчин дүр сәәнәр медгдә. Үлгүрнь, эн тасрхасас Всеволод Александрович гергн күүкн хойртан ямаран эңкр бәәснь медгдә. Энүнә тускар дала үг келад керг уга. Терүг бийстн умшад медхит:

«Мини эңкр Леличка болн бичкн Нонулька, мендвт. Ода би талдан Чапаевск гидг балһсид бәәнәв. Нег цагт би эндәс цергллтэн эклләв. Эн балһсн Куйбышевас 40 дууна уужмд бәәнә.

..Чапаевскд балһсна захд общежитьд бәәнәв. Удлго фронтд һарч йовхар бәәнәвидн. Мөчн сарин өрәләс авн дәәллдхвидн. Нанд сән «шовун» күртв. Эн машин бронировани машин, тегәд хортна сумн мадинг авшго. Өцклдүр би Нефедовла харһв. Эн бас энд бәәнә. Удлго фронтд һарч йовжана. Моторин Амошин, Бушуев, Молчанов болн талдан кесг ковүд үкж одв. Арһ уга, дән».

7.04.1942 ж.

«Мини эңкр Лена болн Нонна. Намаг удан бичлго бәәв гиж бичә гемшәтн. Цол уга билә... Манһдур зачет өгчәнәв. Терүнә хөөн шин «шовунларн» (самолет) таньлдхв. Ахрар кеһәд фронтд удлго һарч йовхв. Удлго Төрскидән цань уга олз күргхв. «Намаг бичә иртхә гиж ингж бичжәнә» гиж бичә сан. Би чамаг тингж мекләхәр бәәхшв. Яһад болвчн удлго фронтд һарч йовхвидн.

18.04. 1942 ж.

«Эңкр, хәәртә мини күүкн, Нонуська! Ьо хамрта, көк нүдтә мини бичкн мис. Чини эцкчнь ода талдан балһсид бәәнә. Энд хавр шиики иржәнә. Төгәлгдән цасн кевтнә, сөөһәрнь жинти болна. Чини эцкчнь общежитьд бәәнә. Уутьхи орн деер унтна, зәрмдән даарна. Сөөһәрнь цуһар унтж одхла, мини бичкн күүкн эңкр эктәһән чигн унтж кевтсн кемд, чини эцкчнь та хойрин хускар ухалж нүдән чирмллго кевтнә. Мини эңкр бичкн, эцкән сандг болхий, угай гиһәд ухалад кевтнәв. Урднь һаза йовж йовад чини сурсн сурвр болһниг яһж күцәж йовдган мартхшв...

...Фашистнриг цокад каалчкад герүрн хәрж нрхв. Тер цагт таднла шинәс байртаһар бәәхвидн. Тер цагт би чамд әмтәхн тоотыг дурднь хулдж авч өгнәв. Бичә гейүр, экән сонсжа. Мини нернәс экән үмс, әәж-аавдан мend кел.

7.05. 1942 ж.

«Мини эңкр күүкн, менд. Мини бичкн мис эңкр эклэрн, әәж-аавларн яһж бәәнәч. Чини эцкчн йир икәр гейүржәнә. Чамаг нег үзәд үмсхәр седлэв. Боля, ода деерән тингж болшго. Фашистнриг кудад уга кечкәд шинәс жнрһхвидт.».

Мөчн сар 1942 жнл.

«Эңкр мини иньгүд. Фронтд һарч йовад угавидн. Удлго тним өдр нрх. Тер цагт би эврәнь үүрмүдләрн Төрскнәнь аһу деегүр нисж фашизмин хар чидлиг цокхвидн. Намаг уданд бичг бичжәхш гиж бичә зовад бз. Мини цоксн телеграмм 18 хонг йовж, чини бичг болхла 15 хонг йовж. Нан тал бичә нр. Эндр маһһдурас фронтд һарч йовхв».

7.07. 1942 ж.

Эн бичгин хөөн хойр шахусар давсна хөөн капитан Ширяев Хальмгин һазрт эмнәсн хаһцсмн.

Эклцнь сән

Әмтнә бәәд тетклһнә Каспийск района производственн негдлтин коллектив эн жил күч-колсна өөлән һарцтаһаг кедлжәнә. Шин жилин эклләс авн шунж кедләд, производственн негдлтин комплексн орулж авлһна пуцетсин коллективис му бишә күүмжс баржәнә.

Үлгүрнь, машн тосхлг заводын пуцст. Эн пуцст әмтн сән әрвллго нооддх болж, андһар өгла.

•«Яһад тним болдь?»—гидг зүн мисһн сурвр

ЗИМБАБВЕН ТӘӘЛГДӘД УГА НУУВЧ

•Хот-хоолын программ күүцэлһн

ТӨВКНХ ЦАГ БИШ

Мана республикин күч-көлсчнр моһа сарин 4-д болх суниһрт белджәнә. Болв энүнә өмн болси суниврас ависеләнә эдл-ахун делгрлтд темдгтә хүврлтс болжана. Приютненск района эдл-ахусин үүлдврт чигн малас авгдгр эдл-уушһарһлһиг иклүллһнүр зөрүлгәсн керг-үүлврмүд батлж авгдал күцәгдж йовна. Арвн хойрдгч тавн жилә зурас темдглгдсн цагт селәнә эдл-ахун зәрм халхсиг делгрүллһәр шишлц программс батлж авгдсмн. Теди дунд «Үсн», «Темен», «Боднцг» гидг программсиг зааж болжана. Эн программсин һол күцлнь ард хоцрж йовх халхсиг өдгә цагин кемжәнд күрглһн, селәнә эдл-ахун эдл-уушһарһлһиг иклүллһн, район күч-көлсчнриг хот-хоолар күцл тетклһн бәәсмн. Темдглгдсн тоот күцәгдхлә күч-көлс бүрдәлһн болн шанлһн ясрүлгдад йовла, производственн хәрлцәнә шин эвһрһст (нәәмәллһнә болн өөкбүлин подряд) орлһн күцәгдв. Терүн дееш районд дәцил эдл-ахус делгрлт авв.

Тавн жилә зуран эклцд темдглгдсн тоот күцәгдснә ашт һоллгч эүсн эдл-уушһарһлһн темдгтәһәр өсв. 1985 жилләдүцүцлхләнидһнә мах һарһлһн 11,2, үс — 11,1 процент, бүүдл — тав дәжж, темс — арв дәжж, багцин культурмуд— һүрв дәжж икәсмн. Олзлгдад уга көрингис чадмгар олзллһн иим күцәмжә бат ул тәвсмн. Тодингр авад шинжлхләһ бай-биш. Болв иоос хүлдлһар давсн жилә зура күцәгдсн уга. Эүнәс иштә күч-көлсч үүлдврт дутуи-дундс бәәнә, гиж келж болхмн.

Давсн жил фуражн үкр болһнд 2500 литр үсн саагдж авгдла. 1985 жилләдүцүцлхләнә 395 килограммд ик болсмн. Махнд орулж өгсн малын чиңүр бас өөдән болсиг темдглх кергтә. Бод мал дундалад 370, хөд —37 килограмм татла. Зун үкрәс 82 туһл, зун хөөнәс 83 хурһн авгдла. Дәрвн жил хооран эн үзмжс деер заагдснас дора бәәсмн. Гектар болһнас 22 центнер бүүдя цокж авсн йовлл тавн жилин эргцд бас темдгтә үзмж болв.

Тавн жилин эклцәс малын хотын бат көрц тогталһиг ик оньг өгджәсмн. Түрүн зергләнд үслврин һазрнг иклүлж түстаһәр олзллһна кергүүлдврмүд батлж авгдв. 1985 жил зуг 766 гектар үслврин һазр бәәсмн. Өдгә цагт үслврин учаеткин ahy 4532 гектарт күрч өсв. Приютненск район үслврин һазр жил ирвәс иклəд йовна. Производственн зурас күцах арһ хәәгдсн деерән эмтнә некврхаһһлһн мартгджахш. Үлгүрнь, боднцг урһлһн, урһмлын төс һарһлһн иклжәнә. Одгә цагт дөрвн эдл-ахуд бичкн фермс бүрдәгдсн бәәнә. Бәәрн эмтиг үсәр тетклһнд эн бас сән нилчән күргжәнә.

1986 жиләс авн района эдл-ахусин коллективс күч-көлс бүрдәлһнә шин эв-арһс олəлдг болв. Өдгә цагт болхла 355 бригад болн звено һәәмәдллһнә подрядар көдлжәнә. Нүүрлгч эв-арһар көдлжәх кесг коллектив өөдән һарцта күч-көлсәрн ончржана. Теди дундас В. А. Медведевин һарджах звенон көдлмшиг темдглх кергтә. «Центральный» совхозд көдлжәх коллектив давсн жил гектар болһнас дундалад 26 центнер бүүдя хураж авв. Сәәнәр көллж йовх коллективс дунд эн эдл-ахуһас В. И. Толмачевин болн «40 лет ВЛКСМ» тохма мал өсдг заводас В. Н. Реусовин звенос бәәнә. Хот-хоолын программ күцәлһнд дәцил эдл-ахус ик дөн күргжәнә. Ода деерән эәдүд 15 миңһн һар хө болн 700 толһа бод мал асржана.

Деер заагдсн то-дигиг шинжлхләнә үрдс сунһврин цагас Приютненск района малчнр болн төрөчнр темдгтә күцәмжс бәрснь ил. Өдгә цагт бәрсн күцәмжсәрн төвкнлго ферм болһнд, малын хош болһнд шунж көдлəд малас авгддг эдл-уушһарһлһиг улм иклүлх төр төвгджәнә. Иим кергүүлдврин ашт района күч-көлсчнриг махар, үсәр, нань чигн хот-хоолар тетклһн ясржана. Нег үлү онларуллһна цагт социальн халхд ик оньг өгдж, заагдсн төрмүд хаһлгдж йовна. Болв ода кеж-күцәсарн төвкнх цаг биш. Терүг мартх зөв угавидн.

В. КОЛЕСНИЧЕНКО.

Эклцнь сән

Эмтнә бәәц тетклһнә Каспийск района производственн негдлтин коллектив эн жил күч-көлсна өөлән һарцтһар көдлжәнә. Шин жилин эклцс авн шунж көдлəд, производственн негдлтин комфлеси орулж авлһна пунктсин коллективс му биш күцәмжг бәржәнә.

Үлгүрнь, маши тосхдг заводын пункт. Эн пункт эмтд олн зүсн туслмж күргв. Тегəд эн коллектив туулə сара производственн зурһан 1800 арслнгд, күцəв. Зурһар болхла 1700 арслн бәәсмн. Эс гиж эн жилин түрүн сарин зура 105,8 процентд күцəгдв. Пунктын приемщиц болж Р. Аминова көдлнә.

Района Красинск селәнә комплексн орулж авдг пунктын приемщиц болж М. Валетова көдлнә. Эн пункт давсн сара зурһан 100 процентд күцəв. Эс гиж селәнә эмтнд 1600 арслнгa бəəцин олн туслмж күргв.

Шин жилин эклц туулə сард производственн негдлтин һос-башмг уйж ясдг цехин коллектив гүжрж көдлв. Һос-башмг уйж, яслһна сара зурһан 3100 арслнгд күцəв. Зурһар болхла 2600 арслн бәәсмн. Эс гиж сара зурһан эдн 119 процентд күцəв.

Каспийск района производственн негдлтин коллектив бәрсн күцəмжсәрн түшг кеж, цааранднь чигн эмтнд туслмж күрглһн ясрулж, өөдəн һарцтһар көдлхәр шунжана. Эмтнд күрəдг туслмжин эүсинь чигн өргжүлжәнә.

БУРМИСТРОВИН Б.

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

•«Яһад тиим болдв?»—гидг зүн миңһн сурвр

ЗИМБАБВЕН ТӘӘЛГДӘД УГА НУУВЧ

Балһсна уульнцсиг болн тротуармудыг яһж уһаж, цеврлжәхинь та үзлтә? Уульнцст ус асхж уһадг машидин тускар келжәхшүв, тиим машид Харарен уульнцсар гүүлдж ус ахж ульнцс цеврлж йовхнь хая-хая үзгднэ, тер мет ус цацж тротуармуд цеврлжәх дворникүдин тускар чигн энд келгджәхш.

Цергә кермс яһж шишлң щеткар зүлгж уһана, тиигж уульнцсиг уһадгин тускар келгджәнә. Уульнцст хувцхүнр уһадг ик үнтә һара порошок асхчкад, терү щеткар зүлгəд, негл кермсин палуб,-эс гиж гер дотрк пол уһажахла эдлəр зүлгж уһажасиг би үзүв.

Үннднь келхлә, Африкин балһсдт иим болх зөв уга болж медгднә. Юңгә гихлә эн хар зүстә эмтн бəəдг тивд экономическ ард хоцрлһнас көлтә эмтн хот-хол уга болад икәр түржәнә, эмтн икәр харһижана, тер мет гемзовлиг икджәнә. Иим түрүзүү бəəдл бəəсн бийнь Зимбабвен хотл Хараре балһсна уульнцс ингж уһагдж, цеврлгджәхиг бидн үзвидн. Зимбабвед бидн хавр түргүдəн орчксн цагла ирвидн. Энд, олн зүсн ке-сəəхн цецрəс, хүмхардго мөңкинд көк модд урһжана, эргндəн аһариг эдн каңкнсн сəəхн үнрəрн дүүргнә. Орн-нутгин хотл Хараре балһснд кезəңк ке-сəəхн архитектурн гөрмүллə зергləд тенгрт күрм өдгə цагин өндр-өндр төмр-бетонн олн зүсн архитектурн яната гермүд дүүгəлднә Эргидəн цеврүүдəн, тошисн чилгр хар асфальтн уульнцст нег чигн тасрха цааси, татсн тəмкин үлдлмүд болн нань чигн хог-боғ үзгдхш...

Шиңкəн өсж-өргжәх Зимбабве гидг орн-нутгин хотл Хараре балһснд ода нег сай эмтн бəəнә. Иим ик балһснд тиим сəəхн цевр-цер бəəдл тогтсн бəəнә. Үлгүрнь, энд нигт көк ноһан урһжах газонмуд деер сууһад, кевтəд, олн зүсн наад наадад, хот-хол эдлəд амрч чаджанат. Тана хөөн эн газонти өмнк кевтəн ке-сəəхн бəəдларн үлдлә, юңгəд гихлə, нег чигн күн тер ноһаг таслхш, зер-земшин молдыг көндəхш, ноһан деер хог-боган хайхш. «Энүг бичə көндəтн, терүг бичə көндəтнү» — гиж əмт əəлһжәх, хəрəх нег чигн табличк энд үзгдхш.

Тана балһснд яһад иим цевр болна? — гиж мунципалитетэс одж сурхдан əмəжәнəв. «Энүнд ик өврмжтə юн бəəнə? Танахнд тиим биший?» — гиһəд өмнəсм сурчихла яахв гиһəд, бас икәр зовжанав. Тегəд, арһ үга болад таньдг журналистəс би сурув. Эн журналист Москвад ирдг билə. Эн суврəтм уульнцсар өрүн зурһан часла хамдан йовад хəлəй, гиж эн нəмд келв.

Маиһдуртнь, нарн һарлһнла булалдж би балһсна керг-төрин эмтн бəəдг болн хүлд-гүлгəнə цутхлгд ирүв. Дала машид чигн уга, дала олн эмтн чигн уга, миңһ эн саамд Хараре намд улм икәр таасгдв. Көдлмшин цаг эклхəс хойр час үлдси бийнь, долан часин алдид кемжəһəри ик-ик, дундын болн бички-бички магазид эклəд секкдв. Удси уга һартан олн зүсн ке-сəəхн өөгтə пластмассов суулһс болн сөрсəси бат щеткс бəрцхəсн баахнбаахи, эс гиж медəтə эмтн магазидəс һарч ирцхəв. Тедн нурһлж гишн хар зүстə эмтн, болв теди дунд цаһан һарч ирн бийəрн уульнцс эклəд уһав. Күн болһн эврəннь цевр зəвтə «участкта». Эднə уһалго үлдсн назринь көк-көк хувцта, һартан бас совок, щеткс, биинь-гүд бəрцхəсн талдан эмтн һарч ирж көдлв, эднь муниципальн көдлчнр болж һарв. Һучн минут давсна хөөн балһсна уульнцс цевр-дəд, йир сəəхн өөг һарал ондарж одв.

— Энтн мана балһсна бəəдл-жирһлин зүг нег халхинь үзүлжәнə, — гиж газетин редакцд намла харһхларн мини үр журналист келв. — Кемр мана эргидн бəəдл-жирһл талданар тогтад, балһсна уульнцст дала бүзр хогбог хурад, мал орулдг хашала дəл болж одсн болхла, кен чигн күн уульнцст нульмхаси эс гиж хог-боғ хайхсн əəшго билə. Профессиональн эс гиж аврə сəн дурарн көдлжəх олн дворникүд бəəсəр чигн мана балһсна уульнцс тиим цевр болжахш, энтн мана балһснд бəəх эмтнə бийсинь үхан-тоолврла залһлдата. Амрарнь келхлə, мана балһсна бəəх цуг эмтн цевр-цеерəр бəəхдəн дуртə.

Энүнə келсн тоот чик болжахинь би хөөнə сəəнэр иткүв. Хотл балһсд бəəтхə, провинциальн балəсдын уульнцс цевр-цеерəрə тату бишү.

Зимбабвен бичə-тамһ уга болн уга-яду əмəд иим цевр-цеерəр бəəдг авг-бəрц альдас ирсмб? Зуүнəд жилмүдин авъяс болхвй? Англий-ск колонизаторнудын үлдəсн «культурн үлдл» болвзго? Болв эднə нег эдл туужта, эднə хам-хоша бəəх орн-нутгудын тускар тингж келж болшго. Үлгүрнь, Зимбабвен өмн үзгин межəт давад һархла, «Ботсванаг цевр-цеерəр бəртн!» — гиж ик чигн үзүгдəр бичəтə бəəнь үзгднэ. Иим дүүдврмүд бичəтə щитмүд арвад километр болһнд харһна. Щитмүдин хооридк һазртнь дала хот-боғ үзгднэ, хала банкс, шилмүд көлврлдəд кевтнэ. Ботсванан хотл Габорн балһсна уульнцсынь йир бүзр, тер бийнь бəəтхə жирһлинь кемжəһəрн эн орн-нутг эн региондан хамгин байн гисн орн-нутг болжана.

Ингəд авад хəлəхлə, цевр-цеерəр бəəлһн гидгтн байн бəəдл-жирһлəс чигн бишү, цевр-цеерəр бəəхмн гиж дала дүүдврмүд бичж өдгəр чигн бишү, энтн келн-əмтн болһна эврəннь санан-сеплла, авг-бəрцлə залһлдата йовдл болх бəəдлтə.

Ю ПИЧУГИН,
ТАСС-ин корр.
Хараре.

Нег баг психологуд күүнə чеежин тоолвр (память) делгрүллһәр московск цутхлң бүрдəв. Энд психологудын һардвртзанятьс болна, терүнднь ямр дүнгə сəəнəр чеежрнь юм дажж чаддгнь шинжлгджәнə. Одахн Пролетарск района Московск олна-политическ цутхлигд Москвачас болн Московск областяс, Тбилисəс, Ригас, Пятигорскас, Красноярскас, Ижевскас 40 һар күн ирв. Эдн һурви одрин дотр харһлдад, олн зүсн халхар хоорндан дөрлдцхəв. Кен əмтнə келси үгиг, үзүлсн зургудыг, соңссн тоог түргəр дажж авч чеежəр келдг чиги гиж эдн дөрлдв, эс гиж минь ода соңссн үгмүдиг болн нань чиги тоотыг эдн тер дарунь чеежəр давтж келцхəв. Нудəн аньчкад, һарарн бəрж үзж хамг-юмна өөгинь заажкелцхəв.

Дарук тиим нег харһлт эн жил Ригад болхмн.

ЗУРГТ: дөрлдəнд орлцачнр олн зүсн халхар дөрлдə кежəх кем.

ТАСС-ин зург.

Телетайп зəңглжəнə

БУДАПЕШТ. Венгрин олна-политическ бəəдл-жирһлд олн зүсн партьс һарч ирснəс иштə, темдглж бичгдсн политическ организацст 700 сай форинт мөңг һарһж өгхмн, гисн шишдвр орн-нутгин парламент батлж авв. Эндр өдр политическ партьс государствас 200 сай форинт авчкв, гиж республикин финансин министерствин һардачнрин негнь келв.

Хамгин олн чледтə партьс үлгүрнь, эврəннь зергləнд 20 һар миңһн чледтə партьс ода 15-д сай форинт мөңг авчкв. Теднə тоод Венгерск социалистическ парть, Венгерск демократическ форум Венгерск социалистическ көдлмшч парть йовна.

ОТТАВА. Энд Варшавск Бооцанд орлцжах орн-нутгудын болн НАТО-н орнутгудын хоорнд «секатə тенгрə» гидг төрəр хамцу конференц болжана. Эн эйт ниицəнд оржах цуг государствс кен-негнəннь цергə үүлдвринь деерəс хəлəж шинжлхин төлə нег-негнəннь һазр деегəр зер-зевəүга самолетмүд нисдг арһ өгхин тускар күүндвр кежəнə.

ПАРИЖ. «Дорд үзгин Европд болжах йовдлмудыг французск коммунистнр онһган өгч хəлəжəнə. Күүнə сəн жирһлин төлə күн бийнь үүдəжəх социалистическ обществ эрк биш тосхгдх зөвтə терүнə ашлгч күцлнь сулдхвi болн демократь болхмн. СССР-т зарлгдсн ондарууллһ миньиим күцл тəвжəнə. Эн күцл тəвж зүткж үүлджəх Михаил Горбачевиг болн советск коммунистнриг бидн өрүн сəдклəрн дəцижəнəвидн эн төрəн сəəнəр күцəтхə гиж дүрджанавидн...» Одахн энд көдлмшəн төгсəсн Французск компартин ЦК-н пленум батлв.

ЛОНДОН. Энд Мадрид англо-аргентинск күүндвр эклжəнə, эүнд хойр орн-нутгин хоорнд дипломатическ харцлң хəрү тогтахин туск төр хəлагджәнə.

1982 жил күртл Великобритань болн Аргентинə хоорнд йир сəн дипломатическ харцлəн бəəсмн, зуг тер хəрцлцəн Фольклендск (Мальвинск) арлмудас көлтə таслгдад эн хойр орн-нутгин хоорнд зертə-зевтə цүүгəн болсмн. Великобритань эн арлмудыг эргнд, Аргентинə өмн бийг 150 миль цергə зон бəржə хəс-көлтə эндр күүтл эн төр күш сəəнəр хəлəгдəгə бəəнə.

Шаңһа машидин парк хасгджана

УЛАН-БАТОР. Моңһлын Министрмудин Совет көдлмштəн олəлдг бичкн машидин парис хасх шиидвр авв. «Үнэн» гидг Моңһлын газетд иим зəңглəһн барлгдж һарв. Министрмүд, Госкомитетин болн центрaльн ведомствин толһачнр əмгүдəр шаңһа бичкн машинəр йовдгинь үүрулх болж шиидв, тедн машид кергтə болхла, машидин эдл-ахуйн центрас сурж авх зөвтə.

Министрмудин дарукс болн Госкомитетмудин ахлачнр тиим шиидврг бас күцəх зөвтə.

(ТАСС-ин корр.)

Спорт—эрүл-мендин булг

СПОРТИВН ШКОЛЫН БӘӘДЛ-ҖИРЊЛӘС

Элстин әрдм-сурһулин әңгин негдү тойгта спортивн школ бәәсна цутхлнд бәәршлжана. Үрднь әнд 3-ч школын спортивн зал бәәлә. Дәкад он гет дәәнә түүрмжин музей оргдгла. Ода әнд спортивн школын художественн гимнастикин әңгин спортсменмуд тренировкан кежәнә. Энүг дамшлтта тренер Лариса Ивановна Гайворонская келнә. — Болв әнд чиг бидн удан үлдшговидн, гиж әәжәнәв. Яһад гихлә, сурһулин шин жилд 3-ч школын хүчтә герт лицей секгдх. Тиим кевәр биһн тедниг спортзалан чигн өгх әәвтәвидн. Ода тосхгджах пионермүдин Герт мадниг зал әс өгхлә, художественн гимнастикин әңгиг хаах кергтә болх гиж санжнав. Яһад гихлә, мадн тал бүкл бәлсснас сурһульчир ирнә. Нег школд секц кехлә терүнәс ик тус болшго.

Художественн гимнастикин әңгин күүнмжнь му биш. Давсн цагин әргцд тренермүд спортын тавн кандидатыг сурһмжлв. Сурһульчирин болн школд орад уга бичкдүдин секц энд бәәнә. Секцә оржаси Наташа Дженгурова ода Ростов бәлсснд спортивн шишлң интернатд сурчана.

— Күүнд нааран ик дуртаһар ирнү? — гиж би Лариса Ивановнас сурув. — Түүләд эдн цугтан ик дуртаһар ирнә, — гиж эн хәрү өгв. — Дәкад цаг давхла, әәрмнь күнд болжана гиһәд сөкцәс һарна. Тернь үнн. Мана программ йир нәрн, тренировкиг тасрхан угаһар кех кергтә. Зуг тингхлә, спортивн темдгтә күцәмж бәрж болжана. Нааджснь болхла күүндд диилгдлго, йоста гимнастнр болна.

Ода күүнд әврәнһ тренермүдлә хамдан сурһульчирин спартакиадт белджәнә, Орел бәлһснд болх РСФСР-ин чемпионатд бәһ наста гимнастикс бас йовхар бәәнә, Болв сән таалд тренировк кехин төлә әднд ишкә дорожкс әс гиж паласмуд кергтә. Мөңгн бәәсн бийнь, школын һардвр терүг хулдж авч чаджахш.

Тингж 1-ч тойгта спортивн школд бәәнә. Ода әднә нерн сольгджана. Спортивн школ биш, болв физическ белдврин бичкдүдин-үйн наста бәһчудын клуб гиж эн нерәдгдхмн. Үрднь багш болһн долан хоһгт 24 час өгх әәвтә билә, ода әнүнә көдлмшин кемжән 18 час күртл бәһрв. Жәлвнь болхла 120 арслңгас 145 арслң күртл инде. Тегәд чигн кадрмудла нәдлхд невчк гиниг болв. Клубин нилчәр спортивн керүүлвәрт улм ик тә сурһульчнр, сурһулин заведенсин студентнриг школд орлцулхар зуралжана.

Ода школын әнгс-секцс кест школмудт бәәршлжәнә. Тернь сән. Микрорайодар бәәх бәһчудыг спортивн үүлдврт орлцулхд амр болжана. Болв нег ормд цуг секцсән негдүлсн школ терүнәс сән болх билә. Энүнд балһсна әдл-ахун, советск органмуд өөрхн иррчд оньган өгх гиж сангджана. Мана һод зөөр — күн болһна әрүл-менд. Энүг батруллһнд физкультур болн спорт цергжәнә.

...Нарн өдрлә Элстин 1-ч тойгта школын өөр шүүгата билә. Энд спортивн клубин гиигн атлетнр чидлярн сөрлцжәлә.

Кросс гүүж, әврәннь белдврин кёмжәг йилһәлә. Удл уга 1-ч спортклубин күүндкәвүд Садовое селәнүр йовхми. Тенд эдн тиигн атлетическ кросст орлцхмн. 1-ч тойгта клубиг 12 күн әлгх. Теднә тоод Мерген Очир-Араев орв. Шүүврин марһанд эн диилвр бәрв.

ТҮРВӘН Ь.
мана корр.

ЗУРГУДТ: (деер) 1-ч тойгта спортивн школын директор Б. М. Батнасунов боли тренер И. И. Сысуева күүндвр кежәнә; Котикова Наташа бичкн болн чигн кесг әвәрһ медиз; (дора) кроссин диилвәч Мерген Очир-Араев; тади тингж чадхнйт? (Оля Костенко мергжлтән үзүлжәнә).

Н. Лиджиевин цокси зургуд.

ТУ МОСКВА ЭЛСТ

Лу сарин 19,

САРН ӨДР

Негдгч программ: 16.00—«Египтянмуд». Док. фильм. 16.40 — Концерт. 17.25—Бичкдүдин нег час. 18.25 — Зар. зәнгс. 18.30 — Цаг. 19.00—«Йосиг — Советмудт». 19.30 —Мультфильм. 19.40 —Ж. Б. Мольер. «Тартюф». Фильм-наадн. 21.00 —Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 —«Тартюф» наадна цааранджнь. 22.45 — Орс оперин әрдмчнр. «Иван Петровин жирһл болн рольмуд». 23.55 — Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 17.00 Мультфильм. 17.10—«Яарм» 19.00—СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завертнь — 20.00 —Бичкдүл, төвшүн нөөртән орти! 21.15 —«Армрестлинг. Москва—90». 21.35 —Док. фильм. 22.00 — «Великий утешитель». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 17.00 — «Мана гиич». Интернационалиетк Оксана Чильгирова-ла харһлһн. 17.15 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.25 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет В. И. Ленинә нертә Бичкдүдин сангин республиканск әнгин төлә бүрдәсн цаһан седклин керг-үүлдвәрмүд. 18.35 — Республикин өдр. (Орс келәр).

Лу сарин 20,

МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —Мультфильм. 8.45 —Ж. Б. Мольер. «Тартюф». Фильм-наадн. 11.05 —«Эн билә... билә...». 11.25 —Бичкдүдин нег час. 12.35 —Зар. зәнгс. 12.30—Цаг. 16.00 — Бичкдүдт — фильм. «Автомобиль, скрипка и собака Клякса». 17.40 —Шүлглән. 17.45 —Көгжмчнр көгжмин тускар. 18.30 —Цаг. 19.00 — Баһчудын зәнгс. 19.45 —«Резонанс». 21.00 —Цаг. 21.30 —Актуальн интервью. 21.40 —«Нарта салькн». 6 серийтә худ. фильм. 1-ч бөлг —«Иркутск орлһн». 22.45 — Хоккей. ЦСКА — «Динамо» (Москва. 23.25 —Док. фильм. 23.45 —Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00—Өрүни гимнастик. 8.15 — «Яһж экстрасенс болхмб?» Научн-популярн фильм. 8.35. 9.35 —География. 8-ч класс. 9.05, 10.05— Французск келн. 10.35 —Көгжм. 6-ч класс. 11.05 —Герин академь. 11.35 — Концерт. 11.45—«Хождение по мукам» 12-ч серий. 13.00 —Биатлон. Нарт делкәи чемпионат. 17.00 —Мультфильм. 17.10 —Биатлон. Нарт делкән чемпионат. 17.40 —Ритмическ гимнастик. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завертнь— 20.00 — Бичкдүд. төвшүн нөөртән орти! 21.15 —«Мана дурта дуд». Л. Гурченкон орлцжах көгжмтә фильм. 22.00 — А. С. Пушкин. «Полтава». РСФСР-ин ачта артист С. Шакуров умшжана.

Бәәрн программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.15 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет. 18.25 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.35 — «Актуальн интервью».

Лу сарин 21,

УЛМЖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Көгжмчнр көгжмин тускар. 9.20—«Нарта салькн». Худ. фильм. 1-ч бөлг «Иркутск орлһн». 10.35— Док. фильм. 10.55 —«Солнн». Тунисин программ. 11.30 —«Һазр әргж йовлһн». 12.30 —Цаг. 16.00 —«Дорд үзгин Сибирь». Киножурнал. 16.10 —Көгжмин үнтә үүлөәрмүд. 16.55 —Бичкдүдин нег час. 17.55 —Хаалһар әәмшг угаһар йовлһн. 18.25 —Зар. зәнгс. 18.30 —Цаг. 19.00— Девшлт. Зәнгс. 19.30 Леонид Быковин наадсн фильмс болн рольмуд. «В бой идут одни старики». Худ. фильм. 21.00 —Цаг. 21.30 —Актуальн интервью. 21.40 —«Нарта салькн». Худ. фильм. 2-ч бөлг —«Хәрж ирлһн». 22.45 —Док. фильм. 23.45 —Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00—Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 —Природоведень. 3-ч класс. 9.05, 10.05 — Немц кели. 10.35, 11.35 —Физик. 7-ч класс. 11.05 — Научн-популярн фильм. 12.05 — «Хождение по мукам». 13-ч серий. 17.00 —Док. фильм. 17.55 —Мультфильм. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. 20.00 —Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 21.15 —Док. фильм. 21.55 —Зар. зәнгс. 22.00 —ГДР-ин ТВ-н программ.

Бәәрн программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.10 — «Бүлг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдин төлә сурһулин программ. (Хальмг келәр). 17.30 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.40 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет.

Лу сарин 22,

ПҮРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30—120 минут. 8.35 —Концерт. 9.20 —«Нарта салькн». 2-ч бөлг —«Хәрж ирлһн». 10.25 —Жилин дөрвн цаг. Лу сар. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 —Зар. зәнгс. 12.30 — Цаг. 16.00 —Бичкдүдт — фильм. «Багира, альд йовнач?» 17.15 — «Телезәк». Журнал. 17.45 —Диилврин 45 жилин өөнд. «Салдсмуд Орловихн». Док. фильм. 18.15 —Цаг. 19.00 —Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 19.45 —«Күн болн закан». 21.00 —Цаг. 21.30 —Актуальн интервью. 21.40 —«Нарта салькн». 3-ч бөлг —«Өдр-бүрин бәәдл». 22.50 —«Автограф. Лорена Берте дуулжана». (Италь). 23.55 —Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35 9.35— Литератур. 8-ч класс. 9.05, 10.05 —Испанск келн. 10.35, 11.35 —Биологий 8-ч класс. 11.05 —Мана сад. 12.05 —Ритмическ гимнастик. 12.35 —Док. фильм. 13.00, 17.00 — Биатлон. 17.30 —Мультфильм. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. 20.00 —Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 21.15 —«Государствин хәлаж харһлһнд бәәнә» Док. фильм. 21.45 —А. Глазунов. «Раймонда» балетин сюит. 22.00 — Н. Коляда. «Игра в фанты». Фильм-наадн.

Бәәрн программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.40 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет. 18.45 — Республикин өдр. (Орс келәр).

Лу сарин 23,

БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Концерт. 8.50 — Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 9.35 — «Нарта салькн». 3-ч бөлг — «Өдр-бүрий бәәдл». 10.45 — «Седкл төвкнхш». Репортаж. 11.00 — «Миний дөөч үүрмүд». Киноконцерт. 12.00 — Диилврин 45 жилин өөнд. «Политрук Василий Клочков». Док. фильм. 12.30 — Цаг. 13.00 — Тадна сурврар давтгджана: СССР-ин улсин артист композитор Р. Паулсин концерт. 14.55 — «Диилачнр». 15.55 — Мультфильмс. 16.15 — Сергмжтә айсмуд. 17.00 — Эндр — Советск Әәрмин бичкн болн Дәәнә-Тенгсин Флотын сән өдр. 17.15 — «Болн вселенной». Худ. фильм. 18.25 — Зар. зәнгс. 18.30 — Цаг. 19.00 — Салдсмудын дуулн фестиваль. «Салдсмуд дуулсн цагт». 21.00 — Цаг. 21.30 — Цергнр-кантемировцнрин туск соңсхвр. 21.45 — «Эн билә... билә...». 22.05 — «Хәләц». 23.50 — Эн өдр болсн йовдлмуд. 00.05 — «Бой на перекрестке». Худ. фильм. 1-ч серий. 01.10 — Клавдия Шульженко дуулжана, келжәна. 02.15 — «Цирк гисн юмб?». Фильм-концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Литератур. 5-ч класс. 9.05, 10.05 — Английск келн. 10.35, 11.40 — Мана әргидк дела. 10.55 — «Мишель Габриэль келжәна...». Английск келәр өгчах соңсхвр. 12.00 — «Миний уульнц». Худ. фильм. 13.10 — «Цитата». Фильм-наадн. 15.10 — Мультфильм. 15.25 — Док. фильм. 15.45 — «Подданные революции». Худ. фильм. 19.00— СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завертнь — 20.00 — Бичкдүд. төвшүн нөөртән орти! 21.15 — Спорт цуһарнн тәлә. 21.30 — «Объектив». 22.00 — Совет республикүдин студьсин фильмс. «Прошлое всегда с нами». (Грузин-фильм).

Бәәрн программ: 17.10 — «Хальмг келн», 8-ч соңсхвр. 17.45 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.55 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет. 18.45 — Республикин өдр. (Орс келәр).

Лу сарин 24,

СОНГН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Көгжмчнр көгжмин тускар. 9.20—«Нарта салькн». Худ. фильм. 2-ч бөлг —«Хәрж ирлһн». 10.35— Док. фильм. 10.55 —«Солнн». Тунисин программ. 11.30 —«Һазр әргж йовлһн». 12.30 —Цаг. 16.00 —«Дорд үзгин Сибирь». Киножурнал. 16.10 —Көгжмин үнтә үүлөәрмүд. 16.55 —Бичкдүдин нег час. 17.55 —Хаалһар әәмшг угаһар йовлһн. 18.25 —Зар. зәнгс. 18.30 —Цаг. 19.00— Девшлт. Зәнгс. 19.30 Леонид Быковин наадсн фильмс болн рольмуд. «В бой идут одни старики». Худ. фильм. 21.00 —Цаг. 21.30 —Актуальн интервью. 21.40 —«Нарта салькн». Худ. фильм. 2-ч бөлг —«Хәрж ирлһн». 22.45 —Док. фильм. 23.45 —Шин зәнгс.

Хойрдгч программ: 8.00—Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 —Природоведень. 3-ч класс. 9.05, 10.05 — Немц кели. 10.35, 11.35 —Физик. 7-ч класс. 11.05 — Научн-популярн фильм. 12.05 — «Хождение по мукам». 13-ч серий. 17.00 —Док. фильм. 17.55 —Мультфильм. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. 20.00 —Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 21.15 —Док. фильм. 21.55 —Зар. зәнгс. 22.00 —ГДР-ин ТВ-н программ.

Бәәрн программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.10 — «Бүлг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдин төлә сурһулин программ. (Хальмг келәр). 17.30 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.40 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет.

София Ротару үүвр кежәна.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — М. Кристалинскаяд нерәдгсн соңсхвр. 9.40 — «Поющее сердце». 10.00 — Биатлон. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 20.15 — Конькобежн спорт. 21.00 — Сиидвей. 21.30 — Московск патриархийн хорин. 22.30 — Ритмическ гимнастик. 23.00 — Шин зәнгс.

тикин эр үүлджэнэ. Энүүн тренер Виктор Николаевич Беляниц зарджана. Баскетболын анхдр чигн суръульчнр дуртайхр орна. Кесг бичик дуртайхр спортзалистиргч тренер Лариса Леонидовна Титаренко суръмжлжана. Штатя биш кесг тренермүд секцсэр занятъ кежмадиг ик деегэн курвжэнэ.

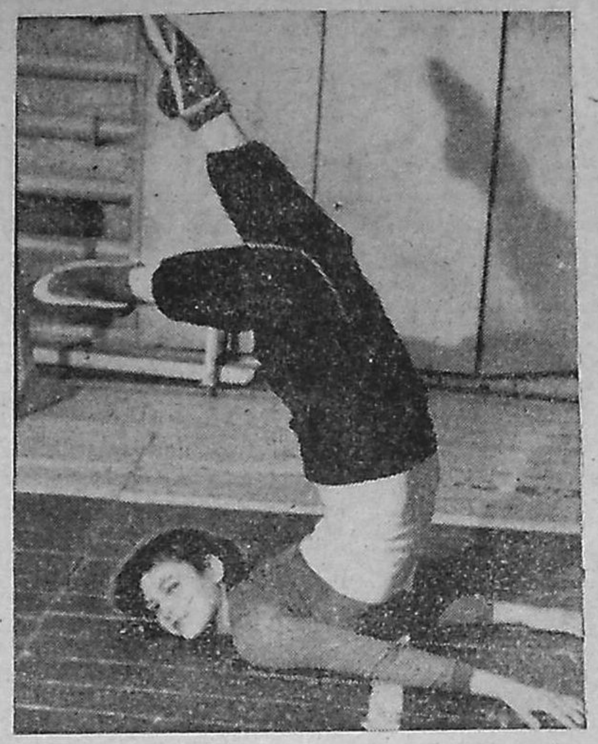
Школүүр бидн спортивн залар дамжад орувидн. Яһад гихлэ, үүльщин захас бээх үүдн ода чигэ секгдад үга. Үрднь спортивн залд бээрщлжэсн музей дүг экспонатмүдэн авад үга. Тегэд чигн эдн школын иг хорэг чигн сүлдхад үга. Тенд хувщан тээлдг бас кег хора билэ. Ода болхлэ суръульчнр цүгтан нег бичкн хорад хувщан тээлнэ.

Района кубокин төлө болсн волейбольн марһана нүүрт һарсн командс дамжж өгггдг кубоксар болн Күндллһнэ һашгудар мөрэлгдв. Марһана ашмудар сээнэр наадг волейболистнр йилһрв. Тедн дунд Октябрьск школын спортсмен Виталий Камаев, Ик-Царн селэнэ 1-ч тойгта школас Светлана Жданова, Восходовск школас Борис Оконов болн нань чигн олн спортсменмүдиг темдглж болхмн.

Эн марһанд района Мирненск, Иджилск, Цаган-Нурск, Джангарск, Шарлджинск, Северненск болн Ик-Цара селэнэ 3-ч тойгта школын волейбольн командс орлцсн уга. Цуг командс күцц орлцсн болхла марһан зүткмжтэ, соньн болхдны маһд уга бээсмн.

ЦЕКИН Б.

КУБОКИН ТӨЛӘ

Советск Союзин Герой Н. Т. Воробьевин нертэ кубокин төлө марһан болв. Волейболар болсн эн марһан олна харслтын болн спортивн көдлмшин сара хонгэ марһана тоод оржана. Воробьевск дундын школын спортивн залд эн марһан болв.

Энүүнд Приютненск района «Победа», «40 лет ВЛКСМ», Ленинск комсомолын нертэ совхозмудын, «Дружба» колхозин, «Приютненскагропромсервис» негдлтин болн ДЮСШ-н командс орлцв. Волейболын наадн йир зүткмжтэ, соньн болв. Болв дамшлтарн болн мергжлтэрн ончрж «Победа» совхозин спортсменмүд сән наад үзүлв. Тегэд эдн марһана нүүрт һарч, героин нертэ кубокар темдглгдв. «Дружба» колхозин команд хойрдгч орм эзлв. Ленинск комсомолын нертэ совхозин команд һурвдгч ормд һарв.

Марһана ашмудар зарһчнрин коллег сән гисн волейболистнр йилһв. Тедн дунд В. Кикеев болн Владимир Эрдниев хойр. Эдн Нарта селэнэс. Нүүрт һарсн командс болн онц спортсменмүд ВЛКСМ-ин района комитетин болн спорткомитетин Күндллһнэ һашгудар болн үнтэ белгүдэр мөрэлгдв.

Мана корр.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Волейболистнрин мейәрклһн

Одахн Октябрьск района цүтхлң Ик-Царн селәнд района дундын школмудын спортсменмүд дунд района кубокин төлө волейболар марһан болв. Селәнэ 2-ч тойгта школын спортивн залд кәвүд дунд, 1-ч тойгта школд күүкд дунд волейболар марһан болв.

Кәвүд дунд болсн волейбольн марһана ашмудар Восходовск дундын школын спортсменмүд нүүрт һарв. Күүкд дунд болхла Ик-Царн селәнэ 1-ч тойгта школын команд марһана негдгч орм эзлв.

Ду сарин 23,

БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — Концерт. 8.50 — Арвн аурһа күрәд уга болн терүнэс ах эмтнд. 9.35 — «Нарта салькн». 3-ч болг — «Өдр-бүрий бәәдл». 10.45 — «Седкл төвкнхш». Репортаж. 11.00 — «Мини дәәч үүрмүд». Киноконцерт. 12.00 — Диливрин 45 жилин өөнд. «ПолитРук Васильй Клочков». Док. фильм. 12.30 — Цаг. 13.00 — Тадна суврвар давтгжана: СССР-ин улсин артист композитор Р. Паулсин концерт. 14.55 — «Диилачнр». 15.55 — Мультфильмс. 16.15 — Сергмжтэ айсмуд. 17.00 — Эндр — Советск Әәрмин болн Дәәнә-Тенгсин Флотын сән өдр. 17.15 — «Воля вселенной». Худ. фильм. 18.25 — Зар. зәнгс. 18.30 — Цаг. 19.00 — Салдсмудын дуулна фестиваль. «Салдсмуд дуулсн цагт». 21.00 — Цаг. 21.30 — Цергнир-кантемировцнрин туск сонсхвр. 21.45 — «Эн била... била...». 22.05 — «Хәләц». 23.50 — Эн өдр болсн йовдлмуд. 00.05 — «Вои на перекрестке». Худ. фильм. 1-ч серий. 01.10 — Клавдия Шульженко дуулжана, келжана. 02.15 — «Цирк гиси юмб?». Фильм-концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Литератур. 5-ч класс. 9.05, 10.05 — Англййск кели. 10.35, 11.40 — Мана эргндк делкэ. 10.55 — «Мишель Габриэль келжэнэ...». Англййск келәр өгчах сонсхвр. 12.00 — «Мини уульнц». Худ. фильм. 13.10 — «Цитата». Фильм-наадн. 15.10 — Мультфильм. 15.25 — Док. фильм. 15.45 — «Подданные революции». Худ. фильм. 19.00— СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завсртнь — 20.00 — Бичкдуд, төвшун нөөртэн орти! 21.15 — Спорт цуһараннь төлә. 21.30 — «Объектив». 22.00 — Союзн республикудин стадионмудт. «Прошлое всегда с нами». (Грузия-фильм).

Бәәрн программ: 17.10 — «Хальмг келн». 8-ч сонсхвр. 17.45 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.55 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет. 18.45 — Республикин өдр. (Орс келәр).

Ду сарин 24,

БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.30 — Мана сад. 9.00 — Концерт. 9.45 — Мультфильм. 9.55 — «Американск провинц». Док. фильм. 2-ч фильм. 10.55 — Күн. Һазр. Йиртмж. 11.55 — Диилврин 45 жилин өөнд. «Капитач С». Худ. фильм. (Венгрь). 23.20 — Док. фильм. 13.50 — Аһрусна делкәд. 14.50 — «Спектр». 15.20 — Пианист В. Горовиц нааджана. 16.10 — «Үүлджәх улс». 17.40 — «Солн». 18.00 — Нарт делкән панорам. 18.45 — Мультфильм. 19.10 — «Отель «Бертрам». Худ. фильм. 1-ч, 2-ч серийс. (Великобритань). 21.00 — Цаг. 21.30 — «Телескоп». 21.55 — «Хәвтә йовдл». Өрк-булин төлә телевикторин. 23.00 — «Сәәни өрәл күртл, сәәни өралин хәәһ». 00.45 — Эн өдрин йовдлмуд. 01.00 — «Бой на перекрестке». Худ. фильм. 2-ч серий. 02.05 — София Ротару үрвр кежэнэ.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — М. Кристалинскаяд нерәдгдсн сонсхвр. 9.40 — «Потерпевшие претензий не имеют». Худ. фильм. 11.15 — Девшлт. Зәнгс. Зар. 11.45 — Педагогик цуһараннь төлә. 12.45 — «Противостояние Н. П. Старостина». 13.30 — «Сәәһәр цаһан мөрн деер». 6 серийтэ худ. фильм. 2-ч серий. (Болгарь). 14.30 — «Советск Әрәсә». Видеоканал. 17.00 — Мультфильм. 17.30 — Док. фильм. 18.20 — Концерт. 18.30 — Цаг. 19.00 — Биатлон. 20.00 — Бичкдуд, төвшун нөөртэн орти! 20.15 — Конькобежн спорт. 21.00 — Спидвей. 21.30 — Московск патриархийд болсн харһлт. 22.30— «Юрмала-90».

Бәәрн программ: 17.00 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасһах бичкдудин төлә суръулин программ. 17.25 — Фильм-зар. 17.30 — «Суңһврин өмнк кампаня трибун». 17.45 — МВД-н хроник. 17.55 — «Республик: үүлдвр кех цаг». Зәнглгч-публицистическ сонсхвр. (Хальмг келәр).

Ду сарин 25,

НАРН ӨДР

Негдгч программ: 8.00 — Спорт цуһараннь төлә. 8.15 — Спортлото. 8.30 — Ритмическ гимнастик. 9.00 — «Өрүн эртәс авн». 10.00 — Төрскндән цергллһн. 11.00 — Өрүни сергмжтэ программ. 11.30 — Зуучллһна клуб. 12.30 — Көгжмин киноск. 13.00 — Хоккей. «Динамо» (Москва) — «Химик». Завсртнь — Спидвей. 15.15 — «Эрүл-менд». 16.00 — «Нива». Селәнэ публицистическ программ. 17.15 — Бичкдудин зәнгллһнэ-публицистическ программ. 18.45 — Концерт. 19.00 — Нарн өдрин кинозал. Мультфильм; «Альх ташлһн». Док. фильм. 19.55 — «Профессионалмуд биш». Худ. фильм. 21.00 — «7 хонг». 22.00 — Мөнк юмна туск тоолвр. 22.15— П. И. Чайковскин цуг симфоньс. 6-ч симфонь. 23.15 — «Иртн. Лопасня гидг станц». Мелеховд бәәх А. П. Чеховин, гер-музейин туск сонсхвр.

Хойрдгч программ: 8.00 — Зарядкд зогс! 8.15 — Док. фильм. 8.40 — Хуурч Владимир Ланцман нааджана. 9.30 — «Дәврлһн». Худ. фильм. 11.00 — Зар. зәнгс. 11.05 — Док. фильм. 11.30 — Зуучирин клуб. 12.30 — Мультипликатор А. А. Алексеевин туск сонсхвр. 13.10 — Улсин айсмуд. 13.25 — «Сәәһәр цаһан мөрн деер». Худ. фильм. 2-ч серий. 14.30 — «Советск Әрәсә». Видеоканал. 17.00 — «Планета». Нарт делкән программ. 18.00 — Биатлон. 19.00 — «Мана бәәх делкә». Режиссер Д. Луньковин фильмс. 20.00 — Бичкдуд, төвшун нөөртэн орти! 20.15 — Конькобежн спорт. 21.00 — «7 хонг». 22.00— «Юрмала-90».

Телеүзгүд

ЛУ САРИН 16, БАСҢ ӨДР.

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.30 —«Противостояние». Худ. фильм. 5-ч серий. 9.40 —Мультфильмс. 10.15 —Арвн зурһа күрәд уга болн терүнэс ах эмтнд. 11.00 — «Солн». 11.30 — Күүнә туск төрәр бәәх институт. 12.30 — Цаг. 15.30 — «Кемр та... теду наста болхла». 16.15 — Док. фильм. 17.10 — «Бичкдудт ангудын кичгудин тускар». 17.40 — «Научн зәнгс». 18.25 — Зар. Зәнгс. 18.30 — Цаг. 19.00 — Ленинград. 19.30 — Концерт. 19.55 — «Противостояние». 5-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.30 — Актуальн интервью. 21.40 — «Эн била... била...». 22.00 — «Хәләц». 23.45 — Эн өдр болсн йовдлмуд. 00.00 — Сәәни сеанс. «Восточный дантист». Худ. фильм. 1—2-ч серийс. 02.10 — М. Задорна үүдәгч үүлдврин туск сонсхвр.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Тууж. 5-ч класс. 9.05, 10.05 — Англййск келн. 10.35, 11.35 — Мана эргндк делкә. 2-ч класс. 10.55 — Англййск келәр өгчах сонсхвр. 12.55 — «Хождение по мукам». 10-ч серий. 19.00 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.15 — Концерт. 21.45 — Спорт цуһараннь төлә. 22.00 — «Левша». Худ. фильм. 23.45 «Автомобилист» (Ленинград) — «Радиотехник» (Рига).

Бәәрн программ: 16.40 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 16.50 — «ТВ-н «төгрг ширә». РСФСР-ин Деед Советин улсин депутатнрин кандидатнрин орлцжах сонсхвр. 17.45 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.55 — Актуальн интервью. СССР-ин улсин депутат П. Н. Кугультиновин күүндвр (Хальмг келәр). 18.30. 21.15 — «Телепятница». Художественн-публицистическ программ.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Жикина династия.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30 .(Бичкн зал). **Убегающий август.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00. (Бичкдудт кинофильм).

«ДЖАНГАР». Дежа вю. Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». Я в полном порядке. Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00.

«ОКТЯБРЬ». Приговоренный. Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 (Бичкн зал). **Крокодил Данди—2.** Эклцнь: 18.00, 20.30 Бичкдудт кинофильм. **Колыбельная для брата.** Эклцнь: 15.30.

МАНА ХАИГ: 358000 «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ, ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА. ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ТЕЛЕФОД: редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41, редакторин даруксн — 5-56-37, 5-62-45, дааврта сегләтрин — 5-64-80, энгудин: партийн төрмудин ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ, 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР болң пропагандын — 5-54-93, селәнэ эдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35, промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретариатын — 5-54-07, бичгудин — 5-54-09, орчулһна — 5-58-03, зәнгллһнэ — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, коррпунктс: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дәрвдт — 9-11-04, Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К—0102 Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 343.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин боли Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
17
Бембә өдр
№ 34. (11047).
Үнь 3 деньг.

Редакцд ирсн бичгүдәс

Мадн бас бурушажанавидн

Шидр республиканск барт СССР-ин үлсин депутат, Хальмг үлсин шүлеч Кеглтин Даван интервью умшвидн. Терүндән ән дала чик юм келжәнә. Болв мадниг хамгин икәр үүмүлснь —үлсин депутатнрин кандидатнрин түскар келси үгмүд.

Терүндән Кеглтин Дава облсовпрофин ахлач И. С. Кофанов үлсин депутатын кандидатд зааж темдглгдв гиж заажана. Ормдан зогслһна цагт, партин таңһчин комитетин сеглтр болж кедлжәсн цагла хүлхач Белозеровиг ән харсж хойр һаранр татж авчала. Тиигчкад эдн хоюрн республикин административ органмудын кедлмшиг һартан бәрҗәлә гиж келжәнә.

Тер интервьюг умшчкад И. С. Кофанюв алык Деед Советин депутатын кандидатд зааж темдглгдсинь медхәр седвидн. 5-ч тойгта Гоголевск суңһрин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутат болхар седжәхинь медвидн.

Депутатын цол зүүсәр бәәх эмтн дала. Тедһә ик зунь тоомсрта, ачта эмтн мән. Болв Кеглтин Даван келси үгмүдин хөөн Кофанов депутат болх зөв үга гиж санжанавидн. Тер учрар партин таңһчин комитет болну, йосна талдан орган болну терүнд тиим арһ өгх зөв үга гиж тоолжанавидн.

КПСС-ин члед
ГАРЯН Николай,
ГАШТАН Нәәмн.

Элст балһсн.

Киитн Сивр болн «киитн дән»

Хальмгуд Сиврур ирәд шин ормд хойр жил бәәчкләвидн. Кесг эмтн, тер дотр фронтас ирсн эмтн, гербүлән геесн, олж авад уга, һазр таньгддго, бәәрн эмтлә юкдәд уга цаг билә. Бидн Алтайд нег хол селәд тусси, сәнәр бәәрләд чиги уга биләвидн. Һазр дор нүк малтж авад, орачнинь модна таєрхаһар, шарлжар хучад, бәәж болх цаг-зуурин орм кеж авад, колхозд өдр-сө уга гилтә кедлдг биләвидн, «Өдр-сө уга» гиснь үни, юңгад гихлә, бидн өдрәрнь кедлчкәд үвл ирхлә сөөдынь сөөни өрәл күртл амбарт буудл киискдг билавидн, намртнь — сө болһн кеер һарч комбайнар буудя поздг билавидн. Дәәнә цаг билә, арһ уга!

Навд эн һашута цагин нег йовдл мартгдхш.

1946 жилин моһа сарни дундурар киитнчн нег өрүн мана селәнә цуг хальмгудыг шулун болдгар сельсоветүр иритә гиж, курьер ирәд келчкәд йовж одв. Шуурһи шуурадчн бәәнә, мана земляксиг ора деегурнь алс авад цасн дарчксн, үүдн туст нег бичкн нүкн, тер нүкәр давшж һазаран һардг бәәсмн.

Сельсоветүр ирхлә, ахлачин кабинетд цергә хувцта хойр күн сууна: негнь мана дарңх — комендант, хойрдчнь — таньгдхш, хувцнь йир шин, йирин бәәрн күн биш болдг бәәдлтә.

Мана мелетцн: — «Ода юн болж одв?», «Ю кечкәдлә, ачнрнь баһа имтн цасн деер, зөрмнь сельсоветин имтн коридорт тавилдад, бийән авторудлгч, нег-ховь дулаадчн бәәдәнә. Тиигжәтә мадниг кежәдәр кабинетүр орти гижәнә. Орад ирхлә, шүд кн авхулгто: «Одахн газетд бардгдсн У. Черчилли келси үгни тускәр ю санжанач? Тана өөрнс ю кедцә?» — гиһәд кеглюм юүн болнас мөшкәнә. Зөрмень сәнәр орсар медәгч, мешкәнрин өөр иет орчулан медәрн сүрсинь өрчүлж өгәд бәәнә.

Муха хату үүлә! Биди Черчилин келси үг биш, зөрмнь зөрнь чиги сонсад уга бәәси цаг. Иядг хот үга, терә кедг шам үга, түүдг түлән үга, амд амнь зүбшәсн цагт эн хойр күн өдрин дүүсн киити цасн деер зөрмнь «имперналнмн» кедг үгсиг үлдәәд, ик дуулдулгтә болсн бәәнә.

Киитн Сивр болн «киитн дән» гидг үгсиг Сивруриг ирәд шин ормд хойр жил бәәчкләвидн гиҗ бичсн. Тер үгсиг Сивруриг ирәд шин ормд хойр жил бәәчкләвидн. Кесг эмтн, тер дотр фронтас ирсн эмтн, гербүлән геесн, олж авад уга, һазр таньгддго, бәәрн эмтлә юкдәд уга цаг билә. Бидн Алтайд нег хол селәд тусси, сәнәр бәәрләд чиги уга биләвидн. Һазр дор нүк малтж авад, орачнинь модна таєрхаһар, шарлжар хучад, бәәж болх цаг-зуурин орм кеж авад, колхозд өдр-сө уга гилтә кедлдг биләвидн, «Өдр-сө уга» гиснь үни, юңгад гихлә, бидн өдрәрнь кедлчкәд үвл ирхлә сөөдынь сөөни өрәл күртл амбарт буудл киискдг билавидн, намртнь — сө болһн кеер һарч комбайнар буудя поздг билавидн. Дәәнә цаг билә, арһ уга!

Навд эн һашута цагин нег йовдл мартгдхш.

1946 жилин моһа сарни дундурар киитнчн нег өрүн мана селәнә цуг хальмгудыг шулун болдгар сельсоветүр иритә гиж, курьер ирәд келчкәд йовж одв. Шуурһи шуурадчн бәәнә, мана земляксиг ора деегурнь алс авад цасн дарчксн, үүдн туст нег бичкн нүкн, тер нүкәр давшж һазаран һардг бәәсмн.

Сельсоветүр ирхлә, ахлачин кабинетд цергә хувцта хойр күн сууна: негнь мана дарңх — комендант, хойрдчнь — таньгдхш, хувцнь йир шин, йирин бәәрн күн биш болдг бәәдлтә.

Мана мелетцн: — «Ода юн болж одв?», «Ю кечкәдлә, ачнрнь баһа имтн цасн деер, зөрмнь сельсоветин имтн коридорт тавилдад, бийән авторудлгч, нег-ховь дулаадчн бәәнә. Тиигжәтә мадниг кежәдәр кабинетүр орти гижәнә. Орад ирхлә, шүд кн авхулгто: «Одахн газетд бардгдсн У. Черчилли келси үгни тускәр ю санжанач? Тана өөрнс ю кедцә?» — гиһәд кеглюм юүн болнас мөшкәнә. Зөрмень сәнәр орсар медәгч, мешкәнрин өөр иет орчулан медәрн сүрсинь өрчүлж өгәд бәәнә.

Муха хату үүлә! Биди Черчилин келси үг биш, зөрмнь зөрнь чиги сонсад уга бәәси цаг. Иядг хот үга, терә кедг шам үга, түүдг түлән үга, амд амнь зүбшәсн цагт эн хойр күн өдрин дүүсн киити цасн деер зөрмнь «имперналнмн» кедг үгсиг үлдәәд, ик дуулдулгтә болсн бәәнә.

●Үвл малын фермсәр

ЭЦКИННЬ ҮЛГҮРӘР

ВЛИН ЭН ӨДРМҮДТ республикин әдл-ахусин малчир чидлән әрвлго кедлед, производственн зурасан күцлһнүр күчн-чидлән зөрүлжәнә. Кесг коллектив һару утаһар үвлзж келсн үгдән күрхнь лавта. Тиим бригадмуд дунд Яшкульск района «Кировский» совхозин 1-ч тойгта фермин ах үкрч, коммунист Василий Бадма-Гаряевич Адыковин һарджах коллектив бәәнә. Ни-негн эн бригад 1989 жилә бүрүсиг хәлжәнә. Ах үкрч бийнь 1975 жилас авн малд кедлж йовна. Кедлжәх һазртан өсәд босси көвүн әәрмд цергләд ирснә хөөн, хәрү малд орж кедлв. 1979 жилос авн Василий Бадма-Гаряевич ах үкрчин үүл дааж йовна. Эндә һарджах коллектив жил болһи өдән производственн көрнәжәнә. Энүнә бригад жил дараһ производственн зурасан күцлж Хот-хоолын программ күцәлһнә болм тавцн орулжана. Күч-кәлс бүрдәлһнә күүрлгч әл-арһ — һазмәллһнә подряд олиллһн эцнд сән нилүән бүргәжәна гихлә нүүвч бинь, 1986 жилас авн һазмәллһнә подрядар кедлжәх коллектив бооцана даалһвран оньдин күцәнә. Үлүгүрнь, давсн жилд бригад дөрвн мишһ шахуу арслн цевр ору авв. Эн туст дуту-дуидс бәәхиг зааліго бәәж болшго. Нидн жилә бүрүс хәлжәх бригад тедниг махшаһад өөдән чиңүртәһәр талдан коллективсин хәләвртә өгхәр шүүнә. Зуг сүл өдрмүд күртл тедн малын өдрә чивх ямаран болжахиг медлго бәәнә. Совхозин һардврт орулж өгсн неквәрәр чиңүр авч иргдв. Ода болхла терүг углж тәвх кергтә. Тер цагт нәәмәллһнә бооцанд яһж күцәджәхиг бүртүж, дуту-дундсиг үзх арһ бәәнә.

Келхд, өрк-булин эн бригад олн жилин туршарт туһлмүд держ әсгәнә. Нүүрәчнр эн түст бәйн дамшлт хоршасиг совхозин һардвран эднд иим даврта кедлмш даалһна. Сән малчриин һарт өссн бүрүс һунәд болад элгт тол өгчәнә. Һару утаһар үвлзәх малчриин хошт үвлин кемд күрх өвсн, нигт хот белдгдсмн. Малыг кеер хәрүлсн деерән эдн нигт хот, өвс өгнә. Мадниг ирх кемд чиги ах үкрч В. Б-Г. Адыков нөкдүртәһән хамлан малд өвс өгчәж. Тегәд чиги малан ардньорж хәләж иргчдән чиги һару һаршго гисн ицл бәәнә. Эн жил үвл дулан болсн бийнь үкрчнр санамр бәәхш. Шуурһи-боран болад әәмшг үүдәхд эдн белн. Өрк-бүлин бригадын члед негнеган күндлж ни-негн бәәнә. Кедлмш кенәд даарад ирхлә Ялмн Башаевна халун цә чанад белдчнә. Бадма-Гаря Эрдниевич болхла көвүһән дахад арһ-чидлярн дең болад сүв-селвгән өгнә. Ах үкрч Василий Бадма-Гаряевич Юрий Харцхаевла хамдан хамгин баахн улс болад күнд кедлмшинь кежәнә.

Өвкиринь эрдмд итклтә үкрч В. Б-Г. Адыков ашсн үлүг үзчлһ келж терсн теегтан мә хәлүлж йовна.

Мана корр.

ЗУРГТ: ах үкрч коммунист В. Б-Г. Адыков эк-әцк хойртаһан малын өөр йовкем.

В. Морозовин докси зург.

Закад цуһараннь сә хәәлһнә төлә үүлдх зөвтә

СССР-ин Деед Советин һурвдгч сессь күцәмжтә болхин төлә ямаран әв-арһ шүүж авхмб? Энүнә тускар түрүн парламентск сүүр деер зөвәр зүткәтә күүндвр болв. Һоллгч законопроектс хәләлһнәс авн кедлмшән эклхмн гиж келжәсн депутатнр зөвтә бәәсинь сессин хайгар ирсн олн телеграммс иткүлв. Тегәд чигн лу сарин 15-д палатмудын хамцу сүүр СССР-т зөөрин туск Закана проект хәләлһәр эклв. Сүүриг А. И. Лукьянов һардж кев.

Үлсин депутатнрин болн күч-кәлсчнрин өгсн сүв-селвгүдиг хәләлһәр бәәх правительственн комиссьт Закан күцлдән хәләж диглгдв. 10 минһ һар тиим сүв-селвгүд өггдв. Эдн цуһарн хәләгдәд диглгдв. Парламентск тр-бүн деерәс комиссин ахлач, СССР-ин Министрмүдин Советин Ахлачин дарук Л. И. Абалкин проектин ашлгч вариантын түскар келж өгхләрн эн проектд советск обществин гүн үлдәд чиги бәәхин түскар эн келв. Цуг эн тоотыг одаһас авн ухалх кергтә.

Проектиг зөв-йосна халхар үнлхләрн, депутатнр эңүнә имн «янзд» оньһан өгв — терин олн зүсн халхинь комплексн көвәр халаж үчрт авлһнд, зөрм положеньсиг дака һарһлһна талдан кемжәнд бас чиги гүүнәр хәлах кергтәд. Эврә зөөрчь болхар седжәх күн экономикин олз-түсиг өөдлүлгчн сә хәәхин төлә зөөрин төлә мөңг өгх зөвтә гисн селвг өггдв. Зөрм депутатнр — А. Н. Саунин, А. Ф. Касьянов, Б. Г. Васильев, Р. А. Аллаяров болн нань чигн улс законопроектиг һоллгч положеньсинь концептуальн дөнһад, тер кемдан онр күүнә зөөр, һаздгрлгдсн ирсн чиги коррнэн зөв болх әлдһн үнәг медән оруулдлгчас нитә принципиальн халәцан келцхл. Эн закан бүчнчн экономикд орлһна шлүчн күргхнй — гисн сүүвр тәнгәд бәәв. Эңүнә өгсн хәрүнь бас әдл бнш болв.

Сүл советск салдс афган, ск һазрас бәрәсс нзарэн жил болсн учрар зөрмнь бергә кергән күцәлсн эмәй өгсн советск көвүдиг сань-

...бүлэн гееси, олж авад ута, нааран хэлэ-
...нлэ никлад ута цаг билэ. Бидн Алтайд нег хол села-
...яд тусси, сээнэр бэрлад чигн ута билэвидн. Һазр дор
...нук малтж авад, орайнь модна таерхаһар, шарлжар
...хучад, бэлж болх цаг-зуурин орм кеж авад, колхозд
...едр-се ута гилтэ кедлгг билэвидн, «Одр-се ута» гисн
...үнн, юнгад гихлэ, бидн едрэнь кедлчкед үвл ирхла
...сеэдынь сеэнн ерал күртл амбарт бүүдя кинскдг биле-
...видн, намртнь — се болһн кеер һарч комбайнһар бүү-
...дя нокдг билэвидн. Дээнэ цаг билэ, арһ ута!

Нанд эн һашута цагин нег йовдл мартгдхш.

1946 жилин моһа сарин дундурар кинтичн нег өрүн мана селәнэ цуг хальмгудыг шулун болдгар сельсовет-тур иртхэ гиж, курьер ирад келчкед йовж одв. Шуурт-тур иртхэ гиж, курьер ирад келчкед йовж одв. Шуурхэ ирүүлчн бэлнэ, мана земляксиг ора деегурнь алс авад цасн дарчкси, үүдн туст нег бичкн нүкн, тер күкэр дашк һазаран һардг бээсми.

Сельсоветур ирхлэ, ахлачин кабинетд цергэ хувцта хойр күн суулгад: негнь мана дарих — комендант, хойрдчнь — танһгдхш, хувцнь йир шин, йирин бээри күн, бишн болдг бээдлтэ.

Мана мелтигин: «Одв юн болж одв?», «Ю кечкэлдэнв?», «Янад дүүдулжахмо?» — гилдад, кеср юм келлдад, эармнь наза книтн цасн деер, эармнь сельсоветин книтн коридорт тавшлдад, бийэн өөтрүлдчн, нег аюдынь дулададчн бээцхэнэ. Тингжәтл мадниг нежәдэр кабинетүр ортн гижәнэ. Орад ирхлэ, шүд ки авхуллго: «Одахн газетд бардгдсн У. Черчиллин келсн үгин тускар ю санжанач? Тана өөркс ю келнэ?» — гиһәд кеср юм күн болһнас мешкжәнэ. Зармень сээнэр орсар медгго, мешкчнрин өөр нег орчулач медсэрн сурсинь орчулж өгад бәәнэ.

Муха хату үүлв! Биди Черчиллин келсн уг биш, эармнь нерин чигн сонсад ута бәәсн цаг. Илдг хот ута, герл кедг шам ута, түлдг түлэн ута, эмд эмнь зу болжасн цагт эн хойр күн өдрин дуусн книтн цасн деер эрәд, «империализмин агентс» мадн заагас хәдэр эәрәд, «империализмин агентс» мадн заагас хәдэр эәрәд, «империализмин агентс» мадн заагас хәдэр эә

●Таньлдтн: депутатын кандидат

ПРОГРАММНЬ ЮУЊАРН ОНЧТА?

101-ч тойгта Джангарск цедн-эмтин территориальн округ негүн депутатск мандатын төлө РСФСР-ин үлсин депутатнрин нәәмн кандидат йоолда кежәнә. Теднәс негнь — Хальмг государственн университетын физическ факультетин общий физикин кафедрин ассистент Сергей Санджиевич Утнасунов. Терүнә туск келвр барлжанавидн.

...С. С. Утнасунов 1957 жилд Красноярск крайин Юрьевка селәнд төрж һарсмн. 1960 жилдә авн Элстд бәәнә 1974 жилд 12-ч тойгта Элст бальнса школ төгсәлә. 1974 жилдә авн 1977 жил күртл Хальмг госуниверситетин физическ факультетд сурла, әнүнд 3 курс йилһән сән гисн темдгүдәр төгсәсн төләдән эн Ленинградск госуниверситетур суръюлян цаарандң суртха гиж йовулгдла. ЛГУ-н физфакиг Сергей Санджиевич 1981 жилд күцәмжтәһәр төгсәлә. Университетән чилсн хөөн тендән аспирантурт орсмн. 1985 жилд эн аспирантураи чилаж, кандидатск диссертацин зөрөж авад, ираан ирәд КГУ-д кедлҗәсн эн.

Дәкәд юуна тускар бичж болх? С. С. Утнасунов партийн биш. Һазадын ордуд одсн уга билә, правительственн ачлврмудар ачлгдад уга. Эн өрк-бүлтә күн, терүнә хойр күүкдң цколд сурна, һурвдгчнь ода бийнь нилх.

Сергей Санджиевич РСФСР-ин үлсин депутатнрин кандидата республикин бањ наста номтнрин болн специализтирин советәр темдглгдж заагдла.

Болв ямаран чигн хамгин тодрха гисн намтр дуту-дунлста. Яһад гихлә намтрла сәәнәр таньлсн бийнь кесг сурврмуд үлдна. Депутатын кандидат ямаран авц-бәрцтә күн? Ондарулһна туст ямаран тооларта? Энүг ямаран төрмүд үүмүлнә? Терүнә сувһврин өмнк платформинь юуһарн ончтав? Эн болн нань чигн сурврмуд мана умшачнриг сонъмсулжахнь маһд уга

Тегәд эн болн нань чигн сурврмудын хәрү медхин кергит терүнә сувһврин өмнк платформин программинь сенәд хәләй. Политическ халхар депутатын кандидат демократизацур, олнд илднь зөвлһнүр зөрүлгдсн партийн үзг-хаалһиг дөвнжана.

—Миниһәр, ода мана Конституцд бәәх зүрһадгч статьи төрүц кергүга гиж,—эврәнь үхан-тооларн С. С. Утнасунов хүвалиҗана. — Кежәд, би эдүнә тускар одахн болсн КПСС-ин ЦК-н Пленумин өмн чигн кесг дәкж кедләв. 1977 жилд Брежневин күчәр орулгдсн эн статьин орнд Ленинә «Цүг йосиг — Советмудт» гисн дуудвриг һол Законд орулх кергтә. Дәкәд болхла немр бидн демократическ обществ тосхәр седжәхлә олн партьта обществас сүрдх зөв үгавидн. Яһад гихлә һарджах орһашцн партьта орн-нутгт эрк бийнь демократин принципс модьрунар эвдгдна, күүнә зөвмүд күүнә өвлгдхш. Энүнә тускар нарт делжан тууж ишгтәнәр герчлжәнә.

Экономическ халхар чигн терүнә программнь соньмжта гиж нанд сангдна. С. С. Утнасунов республик кенә чигн үлмәд эс бәәлһнә төлө нооллх саната. Терүнә программдң инҗ бичәтә: «Хальмг АССР-ин медлл бәәх һазр, усн болн нань чигн йиртмжин зөөр зүт Хальмг республикд өгтдх зөвтә». Болв эн туст кандидатыг иим бәәдл икәр үүмүлжәнә. Өдгә цагт мана республикд бәәх эд-бод кедг предприятьмүдин то йир бањ. Тегәд жил болһн республик малас авдг әдл-үушан ик бийүнәр государствд хүлдад тааһчла хоша бәәх областьмудын болн краймудын эд-бод кедг предприятюр йовулна. Тегәд кемр мана республик эврәнь эд-бод кедг предприятьмүдтән әдл-үушан эд-бод кеһәд бели продукцан государствд хүлсн болхла Хальмгин ору кесг холванд икәх билә, гиж Сергей Санджиевич тооллжана.

Мана бәәдл-жирһлд ода бийнь социальн зөв үга йовлдмуд бәәхнь лавта. Тегәд эүнә программин «Социальн халхар» гисн әнгд эн төрт бас бањ биш оньг өгглжәһ.

—Нег үлү сүл цагт үлсин бәәдл-жирһл дор кемжәнд орв, —гиж С. С. Утнасунов келжәв. — Әмтн бәәдг гермүд, промышленн эд-таврмуд күртәхш. Үлүрлхд, одахн болсн КПСС-ин ЦК-н Пленум деер иим то-дигмүд темдгтә болв. Өдгә цагт 1200 эд-таврин ассортиментин багмудас 1150 дефицитын тоод орчкв. Энүр орн-нутгт 45 сай күн түрү эдүүн немжәд бәәцхәнә. Тер хоорнд партийн —бюрократическ аппарат эврәнь жалван зөвәр өөдлүлкв. Тегәд чигн цүг эн тоот әмтиг икәр үүмүлжәнә, эн учр деерәс улс партийн бюрократмудыг шалһж бурушажа. Тегәд би номенклатурн көдлөчнрин ямаран чигн немр зөвмүдиг уга кехин төлө нооллхув.

С. С. Утнасунов деер кедгсәр партийн биш күн, болв кемр мана орн-нутгт йиртмж харлһар бәәх партьбәәсн болхла эн терүнә ханьд хамгин түрүнд орхмн билгиж сангдна.

...Давсн жилин хаврин кем Мана республикд Ижл-Чоһра цувгин туск зүткллжәсн гүрүүдән билә, Зөрмсньцувгин тосххмн, наадьсньтосххмн биш гиж зүткллжәсн цаг. Минь эн кемлә университетын көдлөчнр С. С. Утнасунов болн В. П. Очир-Горяев Ижл-Чоһра цувг бурушажах дөрвн дуудвр-плакат зурад КГУ-н корпус болһнд теднә өлгсмн. Болв университетын парткомин заавврар тер плакатмуд буулһгдад әмтнәс бултулгдв. Болв тер бийнь 912 күн тер дуудврмудын дора һаран төвсмн. Удл уга парткомин сөглөтр Е. А. Шургинов С. О. Утнасуновин кабинетүр дуудулж авад теүрүлә шүрүн «Күүндврән» кев. Болв Сергей Санджиевич эврәнь кеси кергәсн цухр зөвлгмаңһдүртнь үүрмүдтәһан хамдан Ижл-Чоһра бурушажах дуудврән «Комсомолец Калмыкии» газетур илгәсмн, тернь дарунь бардгдла. Тегәд әндр Ижл-Чоһра цувг эс тосхгджаснд терүнә Утнасуновин, бањ биш төвә бас бәәнә гиж темдглхлә әнд болшго гиж сангдна.

Келхд, культурин халхар чигн терүнә программнь зөвәр сонън болн байн. Тегәд эн халхин цүг тоотын тускар тодрхаһар бичүлә газетын ик бәәрн керглгдхмн. Эн учр деерәс эн халхин хамгин сонън әңг темдглх санатав. Ода мана келнә бәәдл цүг хальмгудыг гишң үүмүлжәхнь маһд уга. Тегәд эн туст олн зүсн сүв-селвгүд ирнә. ЗөрмсньХальмгт келн-эмтин школмуд секхмн гинә, зөрмсньхальмг келән бичкнәсн авн эс сүрһхла тус болшго гиж келцхәнә...

—Цүг эн селвгүдлә зөв шәрлго бәәж болшго, —гиж Сергей Санджиевич ухан-тооларн хүвалиҗана. — Болв кемр биди Хальмг республикдән эврәнь келнд государственн статус өгхлә, өрк-бүл болһнд чигн келндән улм ик оньг әмтн тусха хмн, республикәр чигн келн әмтнн школмуд секгдхмн Тегәд би хальмг келнд государственн статус өгхин төлө бас дүүһан өгчанав.

Талдан нәрн төр —хальмгуд Сталинә цаажллһнла харһад арвн һүрвн жилдән Сивртбәәсн цаг. Манаһс тендәс ирснәсн ираан һүчһар жил болчкв, болв тер бийнь, биди, хальмгуд, эсзах уга Сибирьт сәәрт кедүахнр-дүүнрән гесәш мед жәхшвидн. Эн учрар Сергей Санджиевич программлан санлын дегтр барлхин туск әңг шишлн орулсмн.

Ахрар келхд, иим программта эн кандидат. Терүндң эврә республикин эгл күүнә туск киимәк һоллгч орман эалжәнә. Энүгәрн болхла терүнә программнь олн әмтнд нег үлү таласгаһа.

ШАКҮН Василий.

●Сән улсин тускар

Кергтән итклтә күн

Дәч күрәд уга идр наста залу, баахн күн болж эн медгднә. Тиим болв чигн механизатор болж эн хөрн жилдән көдлжәнә. Күч-көлсна темдгтә күүмж тер жилмүдин әргцд эн бәрлә. «Юбилейный» совхозд бәәх нүүрлгч механизатор Александр Иосифович Куксгаузин бәәдл-жирһлин хаалһ әнүг эндрк әрдмдиь авч ирлә. Эврәнңь кергән шүүж авхин төлә эн дала уха түүһасн уга билә. Юңгад гихлә, эцкнь энүнд оньдин үлгүр болдг билә. Эн болхла цуг бәәдл-жирһлин туршарт тееги механизатор болж көдлжәлә. Тегәд дундын школ чиласнә хөөн эн болд машинә штурвалыг һартан авв.

Энүнә бәәдл-жирһлин шин кем эклв. Урһцин, малын хот белдлһнә тускар эн тасрхан угаһар ухаллг болв. Хавр ирхлә тиим килмж механизатормудын бәәдл-жирһлин һоллгчнь болна. Буулә урһаһад, терүг яһж геедрлт угаһар хурахин тускар эдн санна.

— Нег үлү хаврин эклцәр тиим санан толһадм орна. Һазриг эд-бод келһнә, тәрә тәрлһнә көдлмшт өмн олн зүсн зура темдглнәв. Дамшлтан олзлад, цугинь сәәнәр кех дурн күрнә. Эрк биш сән аш бәрхәр чигн седнәв, — гиж Александр Иосифович эврәнңь көдлмшин тускар келнә. — Зүг хаврин көдлмш эклхлә, уха туңһах цаг үлдхш. Тер кемт технологий болн агротехник һоллгчдан йилһгден болна.

Тиим дааврта, ухан-тоолврта көдлөчд, коммунист Куксгаузд оньдин хамгин нәрн көдлмш даалһгдна. Өгсн керг эрк биш сән чинртәһәр боли болзгтнь күцәгдх гиж совхозин һардвр ицгтә бәәнә. Тиим тоолвран әдлахүн директор И. П. Стальной медүлв. Хамдан көдлжәх үүрмүдиь Александр Иосифовичд бас иткнә.

Тегәлг нүрһта, келтә-амта эн күүг кесг участкудт үзж болхмн. Нарид шатсн һарнь — йоста урч-әрдмч күүнә һар. Ямаран чигн көдлмш күцәж, ямаран чигн техник яєж чадна. Энүнд медгддго трактор эс гиж нань чигн селәнә әдл-ахүн оборудовань совхозд уга. Көдлмшт дүрта, медрлттә күүнә күч-көлснә ашнь тиим болжана. Ямаран чигн культур эн урһаж чадна. Тәрә тәрлһнә олн зүсн көдлмшиг эн күцәнә.

— Көдлхәр бәәх күн ямаран чигн кергиг күцәх. Механизатор эврән тиигж келнә. Урһц хуралһна кемд эн эврәнңь машинән хаяд, комбайна штурвалыг һартан авна. Ямаран чигн участкд эн социалистическ дөрлдәнә нүүрт һарна. Тегәд чигн дамшлтта механизаториг жил болһн Күндллһнә һашгудар, мөнгнә мөрәсәр темдглнә. Энүнә өрчиг «Дөрлдәнә дииләч», «Тавн жилә зуран үдарник» гидг темдгүд кееүлжәнә.

Эврәнңь керган йилһән сәәнәр күцәсн деерән А. И. Куксгауз олна көдлмшт шүүнж орлцна. Цехин партийн организацин эн кесг дәкж һардла. Районә партийн конференцын делегатд, КПСС-ин районә комитетин членд эн кесг дәкж суһгдла, Селәнә Советин депутат болад, эн бәәрн әмтнә кесг даалһврмудыг күцәлә. Селәнә әдл-ахүн көдлөчнрин профсоюзин райкомин член болж эн олна бањ биш көдлмш күцәлә. Туслң эн профсоюзин райкомин хойрдгч пленум Александр Иосифович Куксгаузиг Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд зөөж темдглә. Суһһврин округной комиссь энүг 117-ч тойгта Бањ Тугтунск суһһврин округар депутатын кандидатд темдглж бичв. Талдан хойр кандидатла эн депутатын мандатын төлө ноолдх.

Тегәд чигн эврәнңь программан эн дигтә-даратаһар ухалж тогтав. Округд әмтн бәәдг гермүд тосхлһиг, терүнә чинриг эн өөдлулхәр бәәнә. Бањ Тугтунск болн Манычск селәнә Советмудин һазр энүнә округд оржана гиж келх кергтә. Тегәд эн һазрт бәәх селәдин бәәдлиг ясруллһнд эн эврәнңь депутатск иргч үүлдвртән һол оньган өгхәр бәәнә. — Эн төрмүдиг хаһлхин төлө эдлахүн тооцана эв-арһар төсхлһиг өргжүлх кергтә гиж депутатын кандидат тооллжана. Экологин төрмүдәр эн бас бачм керг-үүлдвр күцәлһиг темдглжәнә. Үлүрнь, совхозд ода нег гектарт ирлцжәх Әмтнәс үлү зөв олзллһиг хәләлһәр бәәх комиссин өгсн сүв-селвгүдиг тер талдан үчрежденьст болн организацст өггдсн медицинск болн санаторн-курортин учрежденьст урднь бәәсн материальн-техническ теткврин болн энд көдлжәх әмтнә жалв өглһнә систем тер кевтән үлдәнә.

Урднь эн 4-ч ах заллтын системд бийән әмүлжәсн әмтнә төлө СССР-ин Министрмудин Советд шишлн әмлһнә-әрүл-менд харлһна негдлт һарһгдв. Ода эн негдлтд үлүрлхд, 35 миһн күн бийән әмүлхмн, энүнь урднь әмүлжәсн әмтнә тоонас хойр холванд бањ. Наадк әмтснь ведомственн поликлиникст эс гиж эврәнңь бәәх һазртан поликлиникст бийән әмүлдг болхмн.

Онц зөв әвдллһиг хәләлһәр бәәх СССР-ин Деед Советин комиссь эврәнңь цуг көдлмшән государственн ах йосна органа өгсн сүв-селвгүдиг бәәдл-жирһлд тохрахин төлө кежәнә, гиж эн сүүрин көдлмшиг диглхләрн Е. М. Примаков темдглв. Мана комиссь онц әмтнә урднь эдлжәсн онц зөвиг эрк биш күүндж, эн көдлмшиг өдгә цагин некврәс иштә күцәхәр зүткжәнә. Эн халхар цүгиньолнд цәәлһж медүлх кергтә болжана. Дарунь үр Примаков партин Сахалинск обкомас ирсн телеграмм умшж өгв. «Альд болвчи партин балһедыш, районын комитетмүдин, облластной болн центрльн паратвйн организацсин һардачнр онц зөв эдлжәхин тускар теди онц дачмуд, больницс, аңһчүллг гермүд, бүфетмүд болн нань чигн тоотыг олзлгдсн, — гиж Примаков келв. — Ода эн тер талдан үчрежденьст болн организацст өггдсн медицинск болн санаторн-курортин учрежденьст урднь бәәсн материальн-техническ тетквр болн энд көдлжәх әмтнә жалв өглһнә систем тер кевтән үлдәнә.

Урднь эн 4-ч ах заллтын системд бийән әмүлжәсн әмтнә төлө СССР-ин Министрмудин Советд шишлн әмлһнә-әрүл-менд харлһна негдлт һарһгдв. Ода эн негдлтд үлүрлхд, 35 миһн күн бийән әмүлхмн, энүнь урднь әмүлжәсн әмтнә тоонас хойр холванд бањ. Наадк әмтснь ведомственн поликлиникст эс гиж эврәнңь бәәх һазртан поликлиникст бийән әмүлдг болхмн.

Онц зөв әвдллһиг хәләлһәр бәәх СССР-ин Деед Советин комиссь эврәнңь цуг көдлмшән государственн ах йосна органа өгсн сүв-селвгүдиг бәәдл-жирһлд тохрахин төлө кежәнә, гиж эн сүүрин көдлмшиг диглхләрн Е. М. Примаков темдглв. Мана комиссь онц әмтнә урднь эдлжәсн онц зөвиг эрк биш күүндж, эн көдлмшиг өдгә цагин некврәс иштә күцәхәр зүткжәнә. Эн халхар цүгиньолнд цәәлһж медүлх кергтә болжана. Дарунь үр Примаков партин Сахалинск обкомас ирсн телеграмм умшж өгв. «Альд болвчи партин балһедыш, районын комитетмүдин, облластной болн центрльн паратвйн организацсин һардачнр онц зөв эдлжәхин тускар теди онц дачмуд, больницс, аңһчүллг гермүд, бүфетмүд болн нань чигн тоотыг олзлгдсн, — гиж Примаков келв. — Ода эн тер талдан үчрежденьст болн организацст өггдсн медицинск болн санаторн-курортин учрежденьст урднь бәәсн материальн-техническ тетквр болн энд көдлжәх әмтнә жалв өглһнә систем тер кевтән үлдәнә.

ИЦГТӘ МАШИНИСТ

Хәр һар жил хооран Хальмгт эврә төмр хаалһ уга бәәхд республикүр илгәсн эд-таврмуд зүг маши залачнрин күчәр наараи ирдг бәәсмн. Ямаран күчр көдлмш тер билә. Республикүр дигтә болзгт кергтә эд-тавр авч ирхин кергт маши залачнр нег-негән селәд өдр-сө уга машинһәи наараи көөһәд йовдг бәәсмн. Кемр хур-чиг орад әнгдән өвдгцә бальчг болж одхла залачнр йосндан муулян эдлдг билә.

Эндр промышленн болн хот-хоолын эд-таврмуд мана республикүр нүрһлж төмр хаалһар ирнә. Эн туст зүг ним бичкн үлгүр. Сар болһн орн-нутгин кесг регионмудас Элст балһсур үт туршан эд-тавр ачсн 3 миһн вагон ирнә. Төмр хаалһчнрин күчәр республикин тосхачнр тосхлтын материалмудар, механизатормуд техникәр, хулд-гүүлгәнә цергллтс промышленн болн хот-хоолын эд-таврмудар тетквдгнә. Тегәд наараи ирсн тер вагодыг кесг шишлн хаалһар тәвнә гидгнь зөөвр нәрн көдлмш. Эн көдлмшиг тепловозни машинистир кеж күцәнә. Теднә шуимһа болн әвтә үүлдврин үлмәд цуг төмр хаалһин станцин көдлмш гиж келхлә әнду болшго.

Элст балһсна төмр хаалһин станцд машинист К. Б. Манджиев кесгәс наараи нерән дуудулад үүлджәнә. Байн дамшлт хоршасн машинист жил болһн дерлдәнә ашмудар дииләчд тоолгдад Күндллһнә һашгудар ачлгдна. Келхд, одахи К. Б. Манджиев күч-көлсnә дарани диилврән бәрв: сара зураһан болзгасньурд күдәчкәд эн машинист һурвдгч сарин тоод көдлжәнә.

Онц зөв олзллһн уурулгджана

Ода болхла государственн дачмуд зуг СССР-ин Деед Советин болн СССР-ин Министрмудин Советин Ахлачнрт резиденц гиж өгглжәнә. Ах йосна наадк цуг һардачнр болхла, ирһцһүү ведомствсин олн организацсин дачмуд олзлдг болхмн. Тер дачмуд пансионатмудла әдл көдлдг болхмн. КПСС-ин ЦК-н, кергүдин заллтын, СССР-ин Деед Советин, СССР-ин Министрмудин Советин, зөрм ведомствсин медлд урднь бәәсн 24 государственн дач ода әрүл-менд харлһна органмудт өгглжәнә.

Цуг эн тоот онц граждамудын эдлжәх әмтнәс үлү зөвмүдиг хәләлһәр бәәх СССР-ин Деед Советин комиссь лу сарин 13-д болсн эврәнңь дарани сүүр деер келгдв.

СССР-ин әрүл-менд харлһна 4-ч ах заллтиг уга келһәр бәәх правительственн комиссин ахлач, КПСС-ин ЦК-н Политбюрон членә кандидат, СССР-ин Министрмудин Советин Ахлачин дарук А. П. Бирюкова эн тоотыг улсин депутатнрт сонсхв. Эн 4-ч ах заллт яһж һарһгдсна туск түүжиг ахрар келж өгчкәд, чиди жилин хулһн сард тер заллтыг уга кеснә хөөн ямаран керг-үүлдврмүд күцәгдснә тускар келж өгв.

СССР-ин улсин депутатнрин хойрдгч съездин өгсн сүв-селвгүдес иштә СССР-ин әрүл-менд харлһна 4-ч ах заллтд бәсн зөрм медицинск боля санаторн учрежденьс бичкдүүдин, инвалидмүдин, ахмадмудын, ветеранмудын, Аңһчүллг дайнд оролцсн партизанмудын, подпольщикмудын, Ленинградск блокадын үедә ахмадмудын, Чернобыльск аһюлын үедә зөрлгдсн хүмүүсин, Афганистанд интернационалистическ дөрлдәнә оролцсн цергүдин

платформин программынь секад хальй. Политическ халхар депутатын кандидат демократизацур, олнд илдынь зэнгллнүүр зөрүлгдсн партин үзг-хаалһинг дөнжкэнэ.

—Минһһар, ода мана Конституц бөвх зурһадгч статья төрүц керг уга гиж,—эврэнь ухан-тоолврарн С. С. Утнасунов хувалцжана. —Келхд, би энүнэ тускар одахн болсн КПСС-ин ЦК-н Пленум деер шим тодгмүд темдглв. Өдгэ цагт 1200 зд-таврин ассортиментин бүтээмдэс 1150 дефицитын тоод орчкв. Энүр орн-нутгт 45 сай күн түрүүлүүл комбайнь бэлдгдэнэ. Тер хоорнд партийн, —бюрократическ аппарат эврэнь жалвн зөвөр өөдлүлчкв. Тегвл чигн цуг эн тоот амтиг икэр үүмүлжэнэ, эн учр деерэс улс партийн бюрократмудыг шалһж бурушажана. Тегвл би номенклатурн көдлөчнрин ямаран чигн немр зөвмүдиг уга кехин төлө ноолдхув.

С. С. Утнасунов деер келгдсн үлгэрлһлтә хаалһар, республикэр чигн келн эмтни школмүд секгдхмн Тегвл би хальмг келнд госудерственн статус өгхин төлөбас дуулһан өгчанэв.

Талдан нэрн тер —хальмгуд Сталинә цаажллһлта харһад арвн нүрвн жилдэ Сиврт бөөсн цаг. Манаах тендэс иренэсн цаваран һучһар жил болчкв, болв тер бийнь, бидн, хальмгуд, эвэх уга Сталин болгт кеду ахнр-дүүнрөн геесэн мед жахшвидн. Эн үгүүр Сергей Санджиевич программлан санлын дегтр барлхин туск энг шишлн орулсмн.

Ахвар келхд, ним программта эн кандидат. Терүнднь эврэ республикин эгл күүнтүсн кылмж һоллгч орман эзлжанэ. Энүгэрн болхла терүнэ программынь олн эмтнд нег үлү таасгдна.

ШАКУН Василий.

Элст балһсна төмр хаалһин станцд машинист К. Б. Манджиев кесгэс наваран нерэн дуудулад үүлджанэ. Байн дамшлт хоршасн машинист жил болһн дөрдэнэ ашмудар диилэчд тоолгдад Күндллһнэ һашгудар ачлгдна. Келхд, одахн К. Б. Манджиев күч-көлснэ дарани диилврэн бэрв: сара зураһан болзгаснь урд күцэчкэд эн машинист һурвдгч сарин тоод көдлжанэ.

В. Морозовин цоксн зург.

●Профсоюзн төрмүд

ХӘӘХЛӘ—ЭВНЬ ОЛДНА

Черноземельск района «Первомайский» совхозин малчнр олна мал үвлэүллһнә—даврта шүүврэн өгчэнэ. 43 үвлэнд 36 минһн хөн боля 200 толһа бод мал бәәршлжанэ. Үвлин йовуд чигн тегш боллго, цасн орад киитржэһад. хәәлэд, дәкэд цасн орад, шуурад чигн оркна. Ним хувлһэтэ тенгрин бәәлд нжлдхд кецү, тер бийнь малчнр асржан алдлго малан хәлажана.

Хошмуд цагларн ясгж, цаһалгж, хаша-хаацан, хошин эргндкиг арчж. эм цацж цевралгсиг темдглх кергтэ. Хойр хөөнэ хошас бишкнь. цуг 41 хошт электричеств орулгдла. Хойр хош болхла эн намрар кегдлэ, электричеств орулад уган учрнь тер.

Өвснэ үлдл үүлдг болсн туста юмн болв. Ода хошмудар өвс үүлдг 22 машин бәәнэ. тедн селгэһар цуг хошмудар йовад, өвс үүлж буудятаһар негдүлж һарһна. Тиим хотыг мал юм үлдәлго иднэ. Одахн силос дарсн нүкдэн илдквдн. Дарж авсн 1100 тонн сенаж-силосасн ода хошмудар зөөжэнэвидн.

Мал өсклһнд байн үрһн үрһаж авдг мана механизатормудын. үрһмл тәрәчнрин ик чилч бәәнэ. А. А. Барануковин. Р. Ш. Бекеевин. С. У. Тюрбеевин һардврт көдлжэх бригадмуд производственн сән күцәмж бәрв. 1540 гектар аһута услврин һазрас олна малд 12 минһн тонн өвс эдн үрһаж белдж өгнэ. Эн бригадмүд нәәмэдллһнә эв-арһар көдлжанэ. Аш сәәтьһэр көдлэд эдн зуткнэ. юнгад гихлэ өсюк авсн өвснлэ ирлцәтьһэр мөнг авхан эдн медждэнэ.

Малчнриг кергтэ тоотарнь тәткхин төлө совхозин профком. ик чилчан күргжэнэ. Бәәцин таал ясрулна. хотхоодар. кергтэ эд-таврар тетклнэ. Нәәмэдллһнә-кооперативи подрядт орлпна седвәрчнь болла. Давси жилин чилгчәр эн эв-арһ олладг болснд бас зөвәр дашкан һарла, юнгад гихлэ, терүнэ өмн кесг хөөчнр нәәмэдлдг олаллгһар седәд бәәв. Хөөчнр совхозин көдлөчнр хойр туст-тан эврэ олз-тусан хэзһәд, зөвтән багтлго бәәцхэнэ.

Манахна малчнрин ик зунь хәр һазрас ирсн улс. Бәәрн эмтн дөрвн хошд көдлнэ. Һазаһас ирсн 180 күн бәәнэ, үнәрнь келхд эдн ик зунь мана совхоз байжахар ирсн улс биш. Болв тедн дунд чигн олн жид сээнәр көдлж йовх хөөчнр бәәнэ. Үлгүрнь, Ахмед Магомедов, Магомед Гасанов, Муса Гасаниев ахтан бригадмуд давсн жилин ашар дала хурһ. ноос авла. Цуг хөөчнрас болхла зугл 15 бригад өөдән күцәмжсәрн байрлулв. Ут тоодан болхла нидн жил совхоз төл авлһна зураһан 340 хурһар давулж күцәв.

Хәрнь деер келсән күцц цәәлһнәв. Нәәмэдллһнә эвархир кесгнь керглгго бәәв. Нәәмэдллһнә-кооперативн подрядт орхдан чигн кесгнь адһсн уга. Эн эв-арһ хөөчд нег әәмшг учрахир бас келх кергтэ. Урднь болхла бригад хойр отар хәләснлэ әдл көдлжәлэ, негнь — совхозин, хойрдгчнь — эврэ. Аштнь совхозин хөөдг үүлдэн һарад. хурһ. немр чивх бәһар авад. дала ноос чигн авдго билэ.

Ода эн нәәмэдллһнә-кооперативн подряд олалдг болсарн — үүр талдан. Эврэ шанһа гиж йилһрлдэн чилв. Цуг жилин ашар оруһинь кергтэ то процентинь авдг болв. Жилин туршт болхла хөөч сар болһн 100 арслнга жалв авна.

Малчнр көдлмшэн шин эв-арһ олзллһнд орхла нөкцлтин эягсэр чигн (үлгүрнь автопаркд) терүг олалдг болв. Ода маши залачнрт ик зөв өггдв. Маши зэлснәнь төлө. сольлһна энгин. тосн-түлэвэ төлө эдн мөнгнэ тало өгдг болвчн шунж сээнәр көдлхләрн ик мөнг олдг болв

САНЬЖИН Геннадий.
«Первомайский» совхозин профкомин ахлач.

Орн-нутгин булң болһнас

Николаев. «Черноморск керм тосхдг завод» гидг негдлт лу сарин 14-д Сахалинә заһсчирт «Иван Коробкин» гидг книтрүлдг ик траулер өгв. Эн усчң көдлдг заводт фашистрлә дөөллдөд эмнәсн хаһцсн Советск Союзин Герой Иван Коробкинә нерн өггдсмн. Эн кермиг усчлллһднь үдшәхәр ирсн герийн элгн-садньгь болн нег полкд хамдан церглж йовсн эмтн кермин экипажд Мамаев курган һазрас авн шавртә капсул бәрүлж өгв.

Ленинград. «Балтийск банк» гидг шин организац Ленинградын вокзалмудт һарһгдв. Эн организац пассажирмудт өггдгт туслмжин чинрнг ясрулхин төлө олн зүсн идеймүд болн проектмүд темдглж авч күцәжанэ. Лу сарин 14-д түрүн болж коммерческ көдлмш энд кегдв. Вагодыг гинчлүрмүдт хүврәж олалхин төлө терүнд өгйән мөнгн өггдв.

Ашхабад. Ташаузск областин профсоюзмудын болн радиокомитетин хамдан һарһсн шин радионәкурнал «Килмж» гиж нерәдгджанэ. Энтн облсовпрофин эмтнд пәәлһж медуллһнэ һанихн трибун биш. Профсоюзмудыг областин эмтнлэ залһжах нег штабнь зәңгллһнэ цутхлэ болв. Эн цутхлн профсоюзмудын күцәжәх цуг керг-үүлдврмүдиг олнд өргәр цәәлһж өгнэ.

Барнаул. Эврэ дурарн тустан бәәж көдлтхэ гисн таалыг олзлад. Алтайин тәрәчнр ода эдл-ахудан улм ик олз-тус өгдг культурмуд шүүж авчана. Бәәрн колхозмудт болн совхозмудт өөдән оруөгдг цаһан бүүдян экә урдкасн икәр белдгдж авгджана. Бичкдүдин хотд әрк биш олзлддг экологическ цевр буудя икәр урһаж авлһнд ик онһг өггджанэ.

Кобулети. (Грузинск ССР). Кобулетск зер-земш эд-бод кедг заводт түнг гидг зерземшин түрүн баг орж ирв. Ода энд туңгиг хуралһна болн энүнэ экнэс онц чинртэ үнтэ тос һарһж авлһна цаг эклчкв. Тер мет эн зер-земшэс кермс, нисдг аппаратмуд, трубогенераторнуд шиддг сән чинртэ шир һарһж авгдна.

Москва. Цугсоюзн пушкинск обществ бүрдәлһнә конференц лу сарин 14-д көдлмшэн эклв. Пушкинск негдлтсин, научн цутхлгудын, музейм үдин, библиотексин әлчнр энд цугларв. Хамгин түрүнд эн обществ Пушкинигг умшг медж авлһна культур хәрү тохрах төр төвжэнэ. А. С. Пушкинә үүдәврмүдин 35 ботьта академическ хураһу боли «Пушкинск энциклопедь» барт белдгджанэ, шүлгчин нернлэ залһлдата һазрмудт шинрүлж ясрулһна көдлмш дуусгджана.

Орджоникидзе. Ар Осетин хотл балһснд лу сарин 14-д уулын күүнд улсин «Материнская слава» гидг республиканск музей секгдв. Эн музейд экирин, улсин иньгллтин идей пропагандлгдхмн. энүнд Ар Осетинск АССР-ин туужин, архитектурин болн литературин музейин сангд бәәх экспонатмуд, тер мет эн һазрин онц эмтнэ хураһус болн архивс төвгдж үзүлгдэнэ.

(ТАСС).

ЗАЛУ ҮКХЛӘ—НЕРН ҮЛДДГ

ҮННД ҮКЛ УГА

РЕДАКЦАС. Арвн долата настадан эврэ дурарн Санжи Манжиков дөөнд мордв. Һал шатжах бай настадан 351-ч тойгта йовһн цергә дивизин хаһд 1942 жилин чилгчәр Ах Кавказск уулмудын цувә харслһнд орлцв. Эндэн советск цергчнр эмон эрвллго ноолдад, фашистнрыг Грузюр тәвси уга. Негиднь һарһагч тер догшн бәәр бәрллһнә хөөн Ар Кавказ, Ставропольск болн Краснодарск краймүд, Крым болн Украин сулдхлһнд орлцв. Дөөллдн йовж салдс мйһәд дүүна һазр йовһар тавшск һарв. Чайһ нег бәәр бәрлдлһнд күнләр шавтв: зүн һаган өгв. көлһнь сумна кемтрка ясиднь күрч торв. Насһаннь туршарт инвалид болж үлдв.

Зөрг зүг дөөнд бәәтхэ. нам терүнэ хөөтк тәвкнүн жилмүдт чигн кергтэ болв. Сиврур түүгдсн түрүн тавн жилдэн эйүнэ эрмдгтэ күүнэ бәәлиг бәәгн йосна элчнр тоолвртан авлго Төрскэн харсгч Алдр дөөнд орлжсн эрмдгтэ күүнэ эллх зөв өглго бәәв. Тер бийнь эн икәр хордсн уга, үүнд үкл угад хәәртәһәр иткәд бәәв. Хальмгин автоном хәрү тоггагдв.

Дөөнэ хойр орден болн нань чигн ачлврмүд эүүһәч Санжи Колданович Манжиков ачта амрлһнд һарх насньирсн бийнь, мел шидр күртл Городовиковск РАПО-д кадрмудар ах инженерин үүл дааж көдлв. Ода йоста ачта амрлһнд һарчксн бәәнэ.

Эднэ өрк-бүлд төрж һарсн арвн үрнәс нәәмәнһ көлнь дөрөд, һарнь һанзнд күрч өсж-босв. Гер-мал болсн эйүнэ көвүд.күүкдәс төрж һарсн арвн зурһан ачнр ода өсжэнэ. Теднүр аавнь дараддж гинчлж одад, цаган давулж, сурһмжин нилчэн күргж, сүвселвгэн өгч һархдан дурта.

Насн-жирһлдэн седклэн өгсн, дөч һар жилин туршарт мартлго йовх эйүнэ бас нег сән дурни кергнь —селәнэ корреспондентин үүлдвр. Дөөнэ хөөтк тер күчр-күнд жилмүдт Ачинск района болн Красноярск краевой газетмудт эн селәнэ күч-көлсчирин кегг-үүлдврин, теднэ керглтин болн нань-чигн чинртэ төрмүдин тускар бичдг бәәсмн. Болв спецпереселенец, ташр хальмг күүнэ йовулсн материалмүд газетмүд барлго бәәв. Бай насни седклин залмжар бичгдсн нам шүлгүд чигн газетд илгәжәв. Арһ-үгад зарһ уга, гиһәд дотрэ санань зовад, тогтсн ичртэ бәәдлтәһэн цагнь иртл эвдлдэд бәәх кергтэ бол.

Хальмгин пазртан нүүж ирснэ авн эндр өдр күртл сельюр района газетдэн шүнмһәһар бичжәнэ. Республиканск «Хальмг үнн» газетд чигн эйүнэ өдр-бүрин төрәр бичсн олн зүсн үүр-утхта бичүд барлгдна. Наснаннь туршарт олар үзж йовсн сән чигн, му чигн тоот йовалмудын тускар ухалж эн бичжәнэ. Дөөнэ болн күч-көлснэ ветеран, селькор С. К. Манжиковин Төрскэн харсгч Алдр дөөнэ болн Сиврин түүврин жилмүдт хальмг эмтнд үүрсн зовлцгта йовалмудын болн теднэ иргч сәәхн жирһлин туст күүл кеж ухалж йовсна тускэ тодаврмүд умшачирин оньгт тусхагджана.

Үүрмүдин андһар

ТӨРСКӘН ХАРСГЧ Алдр дөөн төгсснэ хөөн дөчн тавн жил давжана. Болв тер цаг маднас хооран кедү хольждг болв чигн. эйүнд мана орн-нутгин эмтнэ үзүлсн залу-зөрмг үүлдвр күмн-эмтнэ санлас кезәд чигн билршгоһар, түүжд мөңкинд орман олж төөнрж үлдв.

351-ч тойгта йовһн цергә дивизин бай командирмүдин мана сурһулин онц батальон 1942 жилин зунар бүрлгдсмн. Тер жилнн бийднь нохасарл фашистск чанһ дәврлһнд күчрдәд, Ар Кавказур хәрү цухрад, Ар Осетин Автономн республикин медл һазрт орад, Ах Кавказск уулмудын цувад эн күрв. Цаарандь хәрү цухрлг бәәрн уга билэ. Юнгад гихлэ, мана арл Грозненск, Бакинск нефтин байн зөөртэ салгүд, Грузюр орлг Дөөнэ-грузинск хааһ бәәсмн. Немш-фашистск дээрмчнр цуг күчн-чидлэн агсж, ураһан дәврхәр зүткж, һалзуржаси зөөмшгтэ цаг билэ.

Мана цергә энг Ах Кавказск уулмудын цувад шахгдад, нааран-цааран көндрдг арһнь, тасрад, 1942 жилин хүлһн сарас авн бар сарин 25 күртл үүлын хәвчт бүтүлж бөглгдәд бәәв. Дивизин штабла бәрлг залһлдан тасрад, хот-хол болн зер-зев күргдг арһнь уурв. Нег чигн ишкллд хәрү цухршго заквр ирв. Сүл арһ күртлэн батальон ноолдх зөвтә болв.

Тиим тогтсн күчр күнд бәәдлд түссн саамдан, кемр мадн хойрин кендиь болв чигн эмд үлдәд, герүрн хәрж ирх хөв учрхла хорсн күүнэ экинь хәәж олж авад, үүнинь нась-жирһлин тәвсн хөвин тускар цөөкн амн үг келж өгх, эс гиж бичж нег һазра эмтнд күргж медүлх болж, би болн хамдан дөөллдж йовсн Дорж Замбинович Чонжинов хойр хооридан үтцловидв.

Бомбдлһнд болн товин сумна дарлтд нүрж үнсн үүлын хавчгин киитн цасид зөрмнь даргдад, наадк кесгнь гем-шалтгин уршгар хорв. Теднэ чигн зөрм үүл һарһад өмнәсн хаһцсн нань цергчнрин тускар чигн бичдг газет уга болад, тер кевтән цуттан зөңг үгаһар геедрсн эмтнд тоолгдад бәәв.

Мана һашута һундлар эн үүлын хавчгт командирин заквр күцәж, өшәтнрин өмнәс зөртәһәр ноолдж йовад мини үр Д. З. Чонжинов наадк олн цергчнрлэ хамдан өмнәсн хаһцсйг. өмд үлдсн үүрмүдин нерн деерэс би гәрчлжанәв. Тиим күчр-күнд бәәр бәрлдәнд мана батальон тусад, нам бүклдэн тәр саамд ах командованьд медмж үга үлдәд. хөөнь нернь төрүц һарч ирлго бәәв. Өмд үлдәд шавта һарч ирсн цергчнр госпитальд эмнүллһнд орв, зөрмсь запасной полкд тусв. Баатрмудын залу-зөрмг ноолдлһнд. бүкдэн батальона дәәч үүлдврт герч болжах ямаран чигн цаасн үлдсмн уга сакж. Би терүнд герч болж иткүлсн хавчгин киитн цасид зөрмнь даргдад, наадк кесгнь гем-шалтгин уршгар хорв. Теднэ чигн зөрм үүл һарһад өмнәсн хаһцсн нань цергчнрин тускар чигн бичдг газет уга болад, тер кевтән цуттан зөңг үгаһар геедрсн эмтнд тоолгдад бәәв.

Мана һашута һундлар эн үүлын хавчгт командирин заквр күцәж, өшәтнрин өмнәс зөртәһәр ноолдж йовад мини үр Д. З. Чонжинов наадк олн цергчнрлэ хамдан өмнәсн хаһцсйг. өмд үлдсн үүрмүдин нерн деерэс би гәрчлжанәв. Тиим күчр-күнд бәәр бәрлдәнд мана батальон тусад, нам бүклдэн тәр саамд ах командованьд медмж үга үлдәд. хөөнь нернь төрүц һарч ирлго бәәв. Өмд үлдәд шавта һарч ирсн цергчнр госпитальд эмнүллһнд орв, зөрмсь запасной полкд тусв. Баатрмудын залу-зөрмг ноолдлһнд. бүкдэн батальона дәәч үүлдврт герч болжах ямаран чигн цаасн үлдсмн уга сакж. Би терүнд герч болж иткүл

Үүлдврән ясрулх күцл тәвҗәнә

мана интервью

Сүл жилмүдт республикин предприятьмүд, организацс болн эдл-ахусс өдгә цагин некврәр үүлдх күцл тәвжәнә. Эдл-ахун тооцан, нәәмәдлһнә подряд, әврә бийән мөнгәр тетклһн, һарунһан дацдалһн гидг үгмүд улм өргәр олзлгджана. Кесг предприять нүүрлгч эв-арһар көдләд бањ биш дамшлт хоршаж йовна, наадксн хәләжәһәд медхмн, гиж күләжәхнь нуувч биш. Тегәд чиги селәнә эдл-ахун республикин предприятьмүд болн эдл-ахус оңдаруулһна дааврта кемә экономическ хәрлцәг ясрулж, орутаһар болн олнд тустаһар үүлдхин төлә ямаран көдлмш күцәжәх төрт оньган өгүнәвидн. Колхозмудыг болн совхозмудыг олн зүсн техникәр, сольгдг эңгсәр тетклһнд ик дуту-дундс һарад бәәв. Ним йовдл учрсид кооперативсин көдләчирин гем уга, гиж таниг иткүлжанав. Кооперативла залһлда бәржах цуг предприятьмүд техникин үнис өөдүлцхәв, зәрмснь нам залһлда бәрһго болж һарихав. Ода болхла хажһр эн цикидәр чиләгджанә. Ондаруулһна болн ядиь келж мөнгүдәр цуг хаалхасьн туста болджана гиж тоољжанав.

— «Калмагпромсервис» производственн негалтг бүрдәд һурви-дөрви сар дааж йовна. Тегәд бүрдәмжин кем давад өдр-бүрин көдлмш гүргүдн оржана. Района эдл-ахусла бәржах залһадаһа шин эврһс олзадг болхтов? Терүнә тускәр келж өгәт.

— Та, чик келәт бүрдәмжин кем давад йоста көдлмш эклжанә. Зүт түрүн сувәрт хәләгдсн, ик дутулһсн зүүлтмүдин нег-негән дәкүлһәд

хаһажала. Терүнә дару кеәрчә цуг предприятьмуд государственә производственә кооперативт хуәрүлгдә. Мел ән кемә республикин колхозмудыг болн совхозмудыг техникәр, сольгдг әәгәр тетклһнд ик дуту-дунде һарал баәв. Иим йовдл учрнд кооперативин кәдлчнрин гем үтә, ниж таниг иткулжанав. Кооперативла залһала баржах цуг предприятьмуд техникин үнис өедлүцхәв, зармсынь иам залһлда баржго болж һарпхав. Ода болхла хажһр эн цинднр чикәгджана. Ос дарулүлна болн илдың кедж модулинһә цагт иим керүүлдвр цуг хазһасынь туста болжана, ниж тоолжанав.

— «Калмагропромсервис» производственә негалт бүрдәд һурвн-дөрвн сар давж йовна. Тегәд бүрдәмжин кем давад өдр-бүрин кедлмш гүргүдын оржана. Района эдл-ахусла баржах залһлдаһ шин эвәрһс олздг болхгов? Терүнә түсвар келж өглт.

—Та, чик келят бүрдәмжин кем давад йоста кедлмш эклжанә. Зуг түрүн суһврт хәрү өгхәрн шин тоотсн предприятин үүлдврин түсвар келж өгсн үтә баәлатав. Давсн жилмүдт һардгч органмуд зуран дааллһврмудыг деерос буулһдг баәсмн. Тиим хәрццән батлгләнә ашт колхозмудын болн совхозмудын һардачнр, инженери-технический кедлчнр седвәр һарлго кедлжә. Ода болхла, мана «Калмагропромсервис» производственә негалтин предприятьмуд эдл-ахусла бооца батлж авад энүнәс иштә үүлджанә. Эдл-ахус бийсынь ясврин ямаран кедлмш кехнр, кеду техник кертәг тооләж һарһад зурасан батлж авдг болв.

Болн кезмодллһнә подряд делгрәт авчах цагт республикин эдл-ахусын зарм һардачнр нүүрлгч эв-арһар кедлжәх зарм әмтнә үгд орад, лимитәс үлү техник, сольгдгг әәгс сурцхана. Эдл-ахун медлд баәх техникәс иштә сольшт туугдх зөвтә баәсмн. Арһ угад, зарһ уга гидг метәр, тедниә диг-дара эвдлго баәх кертә болв. Бәя-бәәж харһсн таньдг-үздг әмтнәс сурадәрод йовж, олн зүсн хайгар бичг бичәд баәтл, минн хамдан цергләсн үүрнг экнь Сиврт түүгдж ирснә дарунь, нань чигн олн көгшдүд бичкдүдлә әдләр халун гемнн үргчар өцгрж одсна түскар медүв. Терүгнһ нанд энүнә дү күүкн Делгр хөөнһ харһсн саамдан тодрхалж келж өгсиг бичж авлав.

Би чигн һазр деер мөнхнд өмд йовхув гиж санжахшнв. Насм күрәд ирв. Тер хол дәәнә һалвд әврә нег һазра хальмг үүртән өгсн анднаран, ода эрүл-дорул баәсн деерән күцхәр седәд, эк-дүнь эврәнһ һарһсн үрән ирхинь күлеж ядад баәсн цагтнь һундата болв чигн зәгтнь күргж эс медулсн бийнь, эк болн көвүн хойрин зовлңгта түүж бичж үлдәх ишә бийдан тәвүв. Юңгад гихлә, тедниә һашута тиим хөвкь, тер цагт му зовлгаһ әдләж йовсн нань чигн әмтнә амр бишбәәдл-жирһлла әдл һашута болжана. Тер үчр деерәс би тодлврмудан бичлго баәх зөв үгав.

Болв би бичач күн бишв, мини бичврт дуту-дундс чигн орсиг эн тодлвр умшсн әмтн олад авад чигн баәх биз. Кемр тиим болхла, би дәәч үүртән өгсн үгдән күрхв, гиж санжанав.

Жаңһрин баатрмудын хөөт үрдүд

ДӘН БҮКЛ ҖИЛДӘН болжана. Бәр-сә уга әмтн нег-негән алад-булад баәнә. Теңгә хальмгудын үрдк олн үйнр орс әмтнлә хамдан кесг өшәтнрин өмнәс зөрмгәр ноолдж йовсмн. Болв деермчнр үрднь нег чигн саамд мана төрскн герүр көләрн ишкж орж нрод үгә юмн —гиж Киштә дотран үхалад баәнә. — Кезаңк хальмг үлсин «Жаңһр» дуулврин баатрмуд метәр, һазадын өшәтирәс әврә Төрскән йовж харсх кем мана баһчудт нрв. Дорж көвүһән хаалһд белдх кертә. Станицас әмтн цүгтан гилтә нүүһад, эдл-ахун цүг малыг Нәл һольн ца көөһүр баһчуд туубад йовж одв. Медәтнр болн бичкдүд энд үлдв. Арвн зурһата, долата сүл баһчуд дәәд морджана. Кемр бурхн баәхлә, мини эн ор һаңцхн байр болсн көвүг тер хәләж, харж хадһлж йовх гиһәд Киштә дотран зальврад баәнә. Энүг ут хаалһд йовх кем өөрдх дутман эдн мөнкнд салжах болсн болж экднь му санан орад баәнә. Сүл салһн бичә болтха энтн, ом маңг бадмахом.

Баһчудыг үдшәжәх экнр, көгшн эәәкнр, аавнр ардәсь цүвлдж дахсн темәң терн уульнцд һарч ирв. Буйм болтха, мама, бичә нүдьмсән асхрулад бә. Үүрмүдәсн эмәжәнән. Цаарандынь йовлго, ард үлд.

— Энкр көвүм, бийнинь керән цеврәр бәрж, кезаңк баатрмуд метәр, хальмг үрдүд гражданск дәәд өдрнг өдр гилго; сөөг сә гилго мордән тохж мордад, өшәтнрүр довтлад дәврәд баәснлә әдл зәргтәнәр ноолд. Теднә үлгүр чамд чидл, зәрг, күч немж йовх. — гиж экнь үрнән келәд, дов ормдан зогсад үлдв. Станицин захд Дорж үүрмүдтәһән күрч йовад, ардагшан экүрн хәләв.

— Менд бә, энкр экм! Докж үзгдх йовдл әс учрдг болв чигн, би чамаг кезәд чи ги мартшгов.

Темә залж йовсн көгшә Боова Куберлинов селәнә һазрин захд күрч йовад, тергән зогсав.

— Не, залус! Кезәнә цагт, биди, хазгуд, дәәнд мордхлари, әврә һазртан, ах үүрмүдин оршарт, әврә әәкнр, аавкртан, эк-цкдан андһар өгч, төрскн һазрин атхм шавр бийлһһән авч йовдг биләвиди. Эрүл-дорүл, диилвр бәрж, амулң жирһлтә хәрж ирхән әврә хөвәсн әрдг биләвиди. Цүттан тергнас бүүтн! Төрскн һазрларн мендлж һартн. Энтя тана төрж һарсн, залушрсн, әврә үлсин харсачнр болж тахшсн Төрскнтн мөн. Зәргтә керг күцәлһиг, эрүл-менд иогцта йовхнг тадад дурджанав. Хальмгин нерән бичә һутатн, энкр үүрмүд!

Тер кевтән көгшә котрушк әрк секәд, эргвдән һазрт, тенгрт, аһарт цацл цацад, йөрәл төвәд, үлдсинь бийнь әршалв.

— Көвүдмнь, ардан эргж бичә хәләтн, зуг урадан әртн! Хөв-кишгтн тадила! О маанн медиәохн.

С. МАНЖИКОВ,
Дәәнә болн күч-көлснә ветеран, селькор.

(Цаарандкнь барлгдхмн).

Эрдмчнр

«Городовиковскагропромсервис» предприятьн «ЗИЛ-130» автомобилин двигательмуд ясһар шишлвдүлгдсмн. Эн машина узелмуд болн агрегатмуд чигн зна йсгдна.

Теднә негпь өедан мергжлттә токарь В. А. Магда мөн. Эн дуран өгсн эрдмәрн һуч шаху жилнн эргцд кедлвд ик дамшлт хоршаж авсмн. Өедән седвәртә коммунист баһчудын сурһмжлач болж үүлдвд, ик дамшлтарн цаһан седклвсн хувалцна. Терүнә ашт токарьн эрдмиг олн гәвуд дасж авв. Ода сурһульч Николай Буткеевн токарьн эрдмиг сәәнәр дасж авчана. Нүүрлгч токарь В. А. Магда производственә зураһан сар болһн давулж күцәсн бәәнә. Коллективдан бәәтхә райондан нер һарсн токарь урд цагт КПСС-ин таңһчнн комитетин членд сувһгдла.

Предприятнн ясврчнрт бас сән дөңгән күргжах әмтнә тоод һаңнач-аргонщик М. В. Потанин йовна. Эн чигн цөн биш жилнн эргцд кедлвд му биш дамшлт хоршаж авсмн. Михаил Владимирович производствд болн бийдан бәәх әвәрһиг чадмгар олзлж кедлдгтән селгәнә зураһан өдр болһн күцәсн бәәдмн. Производствнн нүүрлгч үүрмүдтән дөңгән күргхдән кезәд чигн бели. Олн зүсн эрдмчнрин дөңгәр предприятнн ясврчнр шин жилиг күцәмжстәһәр эклв.

С. КОТОРОВ.

ЗУРГУДТ: токарь В. А. Магда сурһульч Н. Буткеевд дааллһвр өгчәнә; һаңнач-аргонщик М. В. Потанин.

А. Эрлиевнн цоксн зургуд.

Зовлңгта туужин эклц

БОЛВ ДӘӘЧ үүртән тигхд, тер өгсн үгдән би ода күртл күрәд үгав. Энинь мини седклиг эндр өдр күртл үүмүлад баәнә. Мини эн һутамжта туужд цөәлһвр өгх әврә зөвтә учрнь чигн баәнә. Сиврин тууврт ирснә хөөнһ спецкомендантын шишлә зөвшөл үгаһар баәх селәлсн хамаран болв чигн һарч йовдг арһ уга билә. Кемр терүнә зөв үгаһар кен күн болв чигн нигәрән-тигәрән һарад йовж гихлә, тер күн нам 25 жиләр тамин кедлмшт туужд зөвтә баәсмн. Арһ угад, зарһ уга гидг метәр, теднә диг-дара эвдлго баәх кертә болв. Бәя-бәәж харһсн таньдг-үздг әмтнәс сурадәрод йовж, олн зүсн хайгар бичг бичәд баәтл, минн хамдан цергләсн үүрнг экнь Сиврт түүгдж ирснә дарунь, нань чигн олн көгшдүд бичкдүдлә әдләр халун гемнн үргчар өцгрж одсна түскар медүв. Терүгнһ нанд энүнә дү күүкн Делгр хөөнһ харһсн саамдан тодрхалж келж өгсиг бичж авлав.

Би чигн һазр деер мөнхнд өмд йовхув гиж санжахшнв. Насм күрәд ирв. Тер хол дәәнә һалвд әврә нег һазра хальмг үүртән өгсн анднаран, ода эрүл-дорул баәсн деерән күцхәр седәд, эк-дүнь эврәнһ һарһсн үрән ирхинь күлеж ядад баәсн цагтнь һундата болв чигн зәгтнь күргж эс медулсн бийнь, эк болн көвүн хойрин зовлңгта түүж бичж үлдәх ишә бийдан тәвүв. Юңгад гихлә, теднә һашута тиим хөвкь, тер цагт му зовлгаһ әдләж йовсн нань чигн әмтнә амр бишбәәдл-жирһлла әдл һашута болжана. Тер үчр деерәс би тодлврмудан бичлго баәх зөв үгав.

Болв би бичач күн бишв, мини бичврт дуту-дундс чигн орсиг эн тодлвр умшсн әмтн олад авад чигн баәх биз. Кемр тиим болхла, би дәәч үүртән өгсн үгдән күрхв, гиж санжанав.

Зүв-селвг өгчәх дегтр

Темә залж йовсн көгшә Боова Куберлинов селәнә һазрин захд күрч йовад, тергән зогсав.

— Не, залус! Кезәнә цагт, биди, хазгуд, дәәнд мордхлари, әврә һазртан, ах үүрмүдин оршарт, әврә әәкнр, аавкртан, эк-цкдан андһар өгч, төрскн һазрин атхм шавр бийлһһән авч йовдг биләвиди. Эрүл-дорүл, диилвр бәрж, амулң жирһлтә хәрж ирхән әврә хөвәсн әрдг биләвиди. Цүттан тергнас бүүтн! Төрскн һазрларн мендлж һартн. Энтя тана төрж һарсн, залушрсн, әврә үлсин харсачнр болж тахшсн Төрскнтн мөн. Зәргтә керг күцәлһиг, эрүл-менд иогцта йовхнг тадад дурджанав. Хальмгин нерән бичә һутатн, энкр үүрмүд!

Тер кевтән көгшә котрушк әрк секәд, эргвдән һазрт, тенгрт, аһарт цацл цацад, йөрәл төвәд, үлдсинь бийнь әршалв.

— Көвүдмнь, ардан эргж бичә хәләтн, зуг урадан әртн! Хөв-кишгтн тадила! О маанн медиәохн.

С. МАНЖИКОВ,
Дәәнә болн күч-көлснә ветеран, селькор.

(Цаарандкнь барлгдхмн).

Стокгольмин зарцн негбюро «Паспортмудан бездтн» гидг нертә нег бичкн дегтр бн хулдж авв. Терүндәь һазадын ордудт зуучлж орхар баәх шведмүдт олн зүсн сүв-селвгүд өгглдәнә. Эн дегтрит хамдан сенод үшнад хэлэй.

Посад. Кемр посадәр йовхар седжәхлә, нарт делкән төмр хаалһар йовдг билет хулдж авти. Энти 1485 кроя (үлгүрнь 148 арсын күрнә, эн билетәрн тади сар хонгин дотр европейск 21 орн-нутгт болн Марокког одж чаджанат. Эн билетиг хулдж авчах кемдан 26 нас зүүһәд үгә күн энүг хулдж авх зөв эдлжәна...

Самолет. Кемр та 26 нас зүүһәд үгә болхла, һарч йовхаси нег хонг өмнәсь самолетар нисх билет хулдж авч чаджанат. САС гидг авиакомпаньд та Великобританиас наадк европейск ямарн болвчн орн-нутгур нисж бодх билет йосн үнәсь 60—75 процент кимдәр хулдж авч чадхмт.

Паспорт. Кемр та скандинавск орн-нутгудас талдан орн-нутгудур йовхар седжәхлә, эрк биш паспортта болх зөвтәт. Хаврар болн зунар шин паспорт һарһулж авхар седжәхлә зөвәр удан цаг кертә болх (тавн долан хонг). Тегәд паспортан урдасьнь һарһулж авдгин арһинь хәәтн.

Эм. Швецд зуг рецептәр өгдг эмиг та зәрм наадк орнутгудт сулдан хулдж авч чаджанат. Тәна хулдж авсн зәрм эмиг Швецур авч ирхләтн, наркотическ средствс гиһәд чигн баәхмн, харнь эм хулдж авхларн сагләтн.

Бичә марттн. Хол хаалһд һарад йовхларн билетәк, паспортан, нараас нүдән халхлдг козлдуран, машн йовулдг зөвәи болн нань чигн кергтә юм авхан бичә марттн. (Ут турштан 38 зүсн селвг өгглдәнә).

Наркотикүд. Наркотик авч йовад бәрглхлә, кесг орн-нутгудт таниг чаһ заслла харһулх (алхдан күрәд чигә баәхмн). Кемр та наркотик авч йовад эс гиж терүг олзлжнад бәрглхлә, танд шведск йоси дөн болшго.

Алкоголь. Һазадын ордудт эрк уулһна халхар талдан культур баәнә. Тер орн-нутгудт өмтн нежәд чирк улан эрк эс гиж цинв үүхин төлә дару-дарунь барт болн кафед одлг болх, болв соктглан теди эрк үүхш.

Эрүл-менд. Хол хаалһд йовх күн эрк биш цевр-цеерәр йовх зөвтә. Тана оджах орн-нутгудт Швецлә әдл цевр-цер биш чигн болад баәх. Энд-тенд дурндан түүкә ясн орн-нутгт гемтсн болхла, та эмчд одхасн өмн гемта әмтнд дөн өгдг страховой касст одтн.

Та мөнгн үгә үлдвт. Эдлврин мөнгн үгә үлдвг йовда бас учрна. Тер цагт шведск посольствд эс гиж консульствд одлтн. Теди танд мөнг өгх. Хәру терскн орн-нутгурн ирхләтн, тер мөңгиг танас эрк биш бәрж авх, ташр деернь немр 100 крон өгхт. Олн зүсн орн-нутгудт баәх посольствсин болн консульствсин хайгудыь болн телефодынь дегтрин сул халхдынь бичәтә баәна.

Тонлһн. Бийдән баәх нл мөнгиг олн зүсн һазрт хад һлтн. Хамг-юман хальвр үга бичә үлдәтн. Паспортан, билетән болн нань чигн документән гинчлурин администрацд хадһлулсн сән болх. Кемр таниг тонсн болхла, тер дарунь өөрхнд баәх полицейск участкд зөвглтн, хөөнһ страховой мөнг авхин төлә полицейск кесн протоколын харинь авхан бичә марттн.

Зөвән харслһн. Кемр таниг бәрәд, полицейск участкд авч ирсн болхла, хамгин түрүнд энүнә тускар шведск посольствд зөвглтн гиж нектн.

Чөнж. 40 орн-нутгт шведск чөнжс баәнә. (Спискнь болн хайгудынь эн дегтрт өгглжәна).

Йовхар баәх маршрутан өөрхн элгн-садндан зөвглтн. Арһта болхла хайган болн телефоһан үлдәтн.

Һазадын орн-нутгуд оржах советск туристнрт ним сүв-селвг өгчәх дегтр уга. Маднд бас эн дамлатыг олзлхла яах?

А. ЧЕРКУДИНОВ.
(АПН).

Телетайп

ЗӘӘГЛЖӘНӘ

Тегеран. Ирана хотл бәлһснд бичкдүдин болн бәһчудын фильмсин 5-ч нарт делкән фестиваль кедлмшән төгсөв, терүндь 20 орн-нутгин кинематографистнр оролцв. Советск бичкдүдин кино болхла «Мио, мой мио», «Волчонок среди людей» гидг фильмс үзүлв.

«Алтн эрвәкә» гидг мәрә польск-канадск «Маленький могиканин» болн французск «После войны» гидг фильмст өгглв. Иранск кинематографистнрин «Одиночество» гидг фильмд шишлә мәрә өгглв. Кином индийск мастермүд «Свамн» гидг фильм һарһсндан «Цаһан мөнгн эрвәкә» гидг мәрә авв.

Канр. «Бичкдүд наадх зөө эдлжәнә» гидг нертәһар Бүгдин хотл балһснд научн семинар секгдв. Энүг ЮНЕСКО орадлһтаһар ООН-на бичкдүдин сән (ЮНИСЕФ) болн нарт делкән нань чигн организацс бүрдәв.

Специалистнр — сурһмжлачнр, психологуд, социологуд болн инженермүд орлцлһтаһар бичкдүдин наадһас ухалж һарһлһнд болн терүг кеж һарһлһнд, онц килмжән өгхмн гисн сүв-селвг семинарт орлцачнр өгв. Ямаран болвчн наадн бичкдүдг байрлулх, тедниә тусан күргх зөвтә...

Яунде. Давсн нарн өдрлә Камерун баһчудт йир сән сергмжтә байр-бахмж боли. Эн орн-нутгин көвүд болн күүкд баһчудын келн-әмтни сән өдрәи темдглжәсн цагла Өмн үзгин Африкин африканск келн-әмтнн конгрессин лидер Нельсон Мандела түүрмәс сулдгдсна туск зөвгнр ирв. Эн зөвгнр баһчуд ик гидг байртаһар тосв. Эн жилтер сән өдрәи эдн «Спорт, иткл, ццль гидг дүүдартаһар кеж давулв.

Камерун балһсдт болн седлдт болсн байр-бахмжин демонстрацст, культурин фестивальмудт, спортивн дөрлдәст зүүһәд мнйн көвүд болн күүкд орлцв. Келн-әмтнә телеүзгдл 15 орн-нутгас ирсн бичкдүд орлцсн телевизионив бүрм кев.

Париж. Нигерин хотл Ниамей балһснд болсн студентнрин манифестацд орлцсн әмтнә болн полицин хоорнд цүүгән болад, нүрвн күн хорв, 33 күн шавтв. Франс пресс агентствин зөвгләсәр болхла, балһсна цүтхлнгүр одж йовсн сурһульчнрин демонстрацин хаалһынь зертәзвтә республиканск гвардейцирин отряд хаачкхла тер цүүгән болв. Республиканск гвардь нүльмсн цөөрдг газта гранатмуд олзлв.

(ТАСС).

Ромд.

Н. ТЕТЕРИН,
ТАСС-ин корр.

«Иньг»—буйнч седклин телеэстафет

Хальмг АССР-ин телеүзгдлин болн радиозәнгллһнә комитет өр-өвч седклин телеэстафет бүрдәжәхин тускар сонсад, эн үүлдврин күцлин тускар мана корреспондент республикин Гостелерадион ахлачин дарук Г. К. ХЕИЧИЕВАЛА күүндв.

— Галина Комуновна, тана комитетин белдҗәх эн үүлдврин күцлнь ямарамб?

— Эн жилиг туула сард болсн Цүгсоюзн телемарафонг цүһәр мартад уга болх. Тер үүлдвр әмтнә седклиг яһж сергәсиг, бичкдүдин Цүгсоюзн сангин хайтар ямаран ик дөң орж ирсиг бидн үзәвидв. Болв илдвь келхлә, мана орн-нутг йир ик Цүгсоюзн сангас кесә дөң орж ирхнь темдг уга. Тер учрар бидн мана республикин олн үртә өрк-бүлмүдт, өнчн, мөч тату бичкдүдт ил кергәрн дөңгән күргәр шиидвидн. Телеэстафетин седвәрчнь хамгин түрүнд мана комитетин ахлач Станислав Петрович Павлов бәлсмн. Олна онь некҗәх, дөң керглҗәх термүд мана республикд олн. Терүг хаһллһнд энд бәдг күн болһнд әврә тәвцан орулх зөвтә, гиҗ эн тоолад, тиим үүлдвр бүрдәх селвгән коллективд өгв. Бидн терүг дөнвидн.

— Гостелерадио һанцхн әврә чидләрн эн үүлдврит дааҗ чадшгонь медгджәнә. Тегәд тана дуудврар телеэстафетд ямаран организацс орлцхмб?

— Лу сарин 18-с авн 23 күртл болх эстафетд мана журналистирлә хамдан бичкдүдин республиканск сан, Хальмг АССР-ин культурин министерств, дотр-дундын кергүдин министерств, Хальмгин бичәчирин Ниицһн, зурачирин Ниицһн, партин Элст балһсна комитет, улсин депутатнрин балһсна Советин күцәгч комитет, ВЛКСМ-ин таңһчин комитет орлцхмн.

Телеэстафет бүрдәхмн гисн седвәриг тедн цүһәр хадүһар таасж дөкнв. Бүрдәмжин төрмүд хаһллһнд маднд дөңгән күргв.

— Республикин культурин болн искусствин үүлдәчнр бас эн үүлдврт орлцхин тускар Та келләт. Теднит заахитн сурҗанав.

— Хамгин түрүнд эстафетин әклцәр әр-өвч седклин ик концерт профсоюзмудын культурин Бәшнд болхмн. Терүнд «Бамб цецг», «Герл» ансамбльмуд, сән дурар үүлддг художественн коллективс билг-әрдмән үзүлхмн, зурачирин һәәхүл болхмн. Цүг эн үүлдврт шиигәгдсн мөнгн республикин бичкдүдин сангд орулгдхмн.

— Телеэстафетин йовудт болх керг-үүлдврмүдиг республикин телехәләһәчнр үзх. Болв кедлмшин ик зуүһинь тана комитетин журналистнр күцәхднь мань уга. Тегәд эстафет белдлһнд орлцҗах кедләчнрин тускар цөн үг келхитн сурҗанав.

— Мана журналистнр эн өдрмүдт арһ-чидлән әралгго кедләнә. Республикин болн балһсна кесг организацла күүндж, соңсхврмудт орлцх әмтиг белдҗәнә. Телеэстафетиг белдлһнд ах редактормуд Б. Т. Харлуева, У. Б. Наминова, Т. А. Каляева, ах режиссер Е. В. Лебедева, режиссер Х. С. Сангинов, һарцин әкгин һардач Н. Б. Горяева шүүмһаһар орлцҗана. Телеэстафетиг диктормуд А. Эрдниева болн Д. Налхаев, артист В. Закопырин һардхмн.

Телеэстафет болх кемд мана хәләһәчнр әврә сән дурарн өнчн бичкдүдт, олн үртә өрк-бүлмүдт дөңгән күргәр седхнь лавта. Тегад терүнә төләд шишлн счет секдв. Цаһан седклин дөңгән 707203 тойгта счетар йовулж болҗана.

— Маһдур телеэстафет эклжәнә. Цаһан седкләр бүрдәжәх эн үүлдврт күцәмжтә болтха, гиҗ мөрәджәнәвидн.

Күүндвр кесн
АНҖУКАН Ольга.

Би олн зүсн газетмүд авнав. Терүн дотрас түүрүн болһж «Хальмг үннән» умшдв. Эврә келн гисн терүг меддг мадндан балас әмтәхн. Эн жилин әклцәр галетин халхд Эрнҗәнә Викторин барлсн му йорта юмн болҗана. Күүкд улсынь тиигәд бәәхлә келн әмтн бүклдән буйсхдан өөрдж йовхин темдг мөн гиҗ санжанав.

Тиим әәмшгтә бәәдл учрҗахиг меджәх мана хальмг

Ола Элст балһснд бәәдг Буддан шажна хүрлд көдлҗәх хойр гелңгин чидлнь цуг Хальмг таһчин әмтнә санансерлин некәрмүд хаһалһнд күртҗәхш. Мини тоолврар болхла, Китдин Синьцзян-

болв: «Не, олн жилд юуна чигн зааврсурһмж уга йовснд тадна гем биш. Цааранднь хаалһтн чикрх!»

«Би тегәд санв— әрүн шаглшавдыг сурһмжллһна халхар бүрхн-шажна нилч йир ик гидгәр олн әмтнд керглдҗәнә. Терүнә нөкд утаһар чик хаалһдан орхд йир кецү болхмн. Эрки чинртә күүндвриг әклсн Эрнҗәнә Виктор кезәяк авъяс, зак-бәәр медлг улсин дөңгәр эн кергән цаагәндньс гүүдүлх гиж санжанав. «Барсин сүүләс бичә атх, атхсн хөөннь — бичә тәв», —гидг хальмг үлгүр бәәдг биший!

МУ-НОХАН Очр-Һәрә,
күч-көлсн амрлһнд бәәх күн, Чкаловин нертә совхоз.

Хальмг улсин авъясмуд

ИК ГИДГӘР БАЙРЛУВ

«Хальмг улсин авъяс» гидг статьяг умшчкад, ик гидгәр байрлн, соньмсв. Ода тер тоот авъяс, зан-бәәр хәрү әмрүлнә гисн амр төр биш. Зөвәр ик зүткән һарх, амн үгин ноолда кех керг.
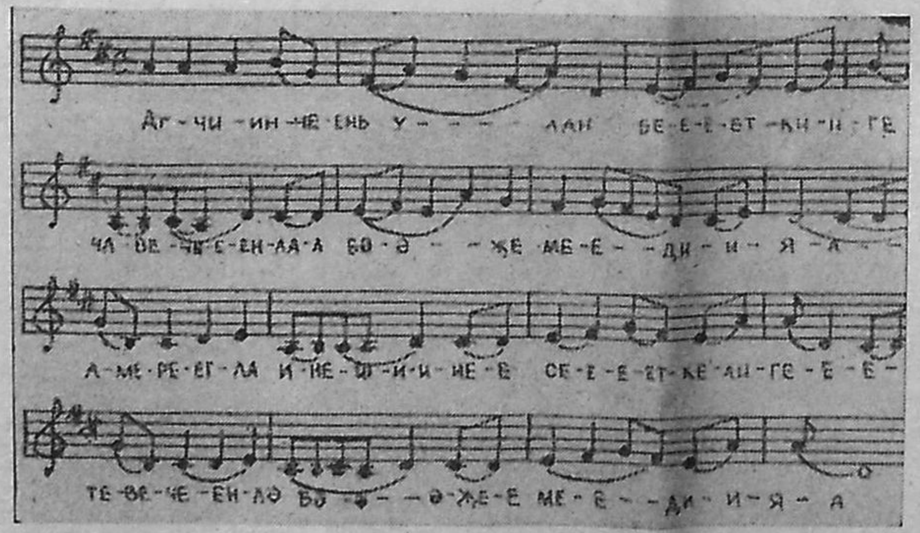
Эк-толһаһан геенад, ичр-һутран уга кенәд, идән-будан болж хутхлдад, үкр-мал болж одсн әәрм улс бийәсн бишкән алж.булж, идж-уучкх седкл зүүҗәнә. Тиим әмтн эк-эцкән, үрн-садан әзн уга нохад тоолдг, әркд болхла— өрәсн нүдән өгхлән белн. Тер дотр хальмг күүкд улс чигн әср-бүзар йовдл һарһад бәәдгнь йир һундлта. Күмн әмтнд әм, жирһд өгчәх күүкд күн ичр-һутран геехлә йир улсин ухата тоотснь үгән нөгдүлж, олн әмтнлә күүндвр кеҗ, сурһмж өгсн болхлә сән болх билә. Бурхн-шажна ном медлг, әрүн авъясмудан хадһлж бәәх гелңгүд-хувргудын нилчир һо-һольшг авгбәрц сурһмжллһнд бас олзлх кергтә. Күүнд сән сурһмж өглһнд теднә дөң-нөкд ик тусан күргхнь лавта.

Орс хүрәмүдт гелңгүдиь бәһчудла күүндвр кеһәд сурһмж өгчәнә, шишлн школмуд секәд кичәл дасхна. Цуг тер тоотыг Центральн телеүзгдләр үзүлнә, барт бичнә. Тиим үүлдвр маднд бас әрк бишкергтә. Урдань цуг эн тоотыг делгрүллһнд мана бәәрн идеологическ бюократмуд харшлтан кургжәсмн.

Уйгурск автономн районд бәәдг хальмгудас хойр-һурвн гелңгүдиг дуудулж авх кергтә. Нос һарджах улс эн керг күцәлһнд дөңгән күргх зөвтә. Эврә гелңгүд Моңһлд гелңгин сурһүлян чилеһәд иртл Синьцзяна хальмг гелигүд мана хүрлд әмтнд туста керг-үүлвн күцәх билә.

Урэн жид Түвдәс ик цолта Римпочи лам ирснд ик олн улс хүрв. Тедн дунд бәһчүд. бәахн берәд-күүкд бәрцән бәрсн, бичкн күүкдән теврсн әдс авхар ирцхәлә. Теди п һар әрүн-цевр седкләрн ирсн болв чигн яһж бийән бәрхән, әдст күртхән, бәрцән төвхән, әргж һархан медхш. Хол һаврас ирсн ик лам терүтинь медәд иигж зәрлг

ТАНА СУРВРАР

Агчин улан бетк

(Хүрмд дуулдг дун)

Үгнь, айснь олн әмтнә

1. Агчин улан бетким
Чавчн бәәж медий.
Амрг иньгин седклиг
Тевчн бәәж медий.

2. Деерәс һарсн салькнд
Деевр, түүрһан батлий.
Деегүр сансн санаһиньс
Демсрин утаһар дарий.

3. Ардаснь һарсн салькнд
Арһмж, һасан батлий.
Амрг иньгин седклиг
Ажгли бәәж медий.

4. Буульгсн, буульгсн ботхиг
Иңгиднь күргж хаяһай.
Буульгсн, буульгсн зүркиг
Иньгднь күргж талвий.

Зар Зар

Оньган өгтн, марһан болҗана

ВЛКСМ-ин таңһчин комитет, Хальмг АССР-ин культурин Министерств хальмг ду дуулдг улсин түрүн республиканск марһа зарлжана. Эн марһан Хальмг улсин артистк, нертә дууч У. Б. Лиджиеван нер зүүҗәнә. Марһанд профессиональн биш дуучнр — солистнр-вокалистнр болн дуэтмүд орлцж чадхмн.

Марһан хойр девснгәр болжана. I девснгнь — 1990 жилин хөн сарин 13-д, II девснгнь — хөн сарин 26-д болхмн. Түрүн девснгд дуучнр хальмг келәр һурвн ду дуулх зөвтә.

Марһанд диилсн әмтн дипломсар болн мөнгнә мөрәһәр ачлгдхмн:

лауреатнрт иим мөнгнә мөрә өггдхмн:
I мөрә — 1500 арслн,
II мөрә — 1200 арслн,
III мөрә — 1000 арслн,
дипломантнрт иим мөнгнә мөрә өггдхмн:
IV мөрә — 800 арслн,
V мөрә — 600 арслн,
VI мөрә — 400 арслн.
Шишлн мөрәс бас өггдхмн.

Түрүн болж күцәгдх шин хамгин сән дууна, авторск дууна марһанд орлцтн гиж композитормудт болн шүлгчнрт үрвр кежәнәвидн. Шин, урднь барлж һарһгдад уга болн концертн эстрадт күн дуулж үзәд уга дуд марһанд орулж авгджана. Дуудын нотынь болн үгинь 1990 жилин хөн сарин 10 күртл илгәх кергтә. Шишлн эн марһанд дуулхин төлә хамгин сән ду бичсн авторлмуд дипломар болн 800 арслн мөнгнә мөрәһәр ачлгдхмн.

Хальмг ду дуулдг улсин марһанд орлцхар седжәх әмтн 1990 жилин мөрн сарин 20 күртл заявк орулж өгх зөвтә. Заявкан иим хайгар илгәхмн: 358000, Элст балһсн, ВЛКСМ-ин таңһчин комитет, баһчудын идейн-шагшавдын сурһмжллһна энг. Телефоднь: 5-28-33, 5-28-27.

Мана эн марһанд спонсор болж орлцтн гиж күчкөлсч коллективсиг, үүдәгч организацсиг, кооперативсиг суржанавидн. Хальмг дуур күн болһнд күргж медүлх, хальмг кел болн культур делгрүлх зура, санан-седкл таднд бәәхлә, терүгән мөңгнла хамдан күцәтн.

Марһана бүрдәмжин комитет.

«Спортлото»—поштар» гидг наад наадтн

«Спортлото» — «поштар» гидг наадн — спортивн лотерей наадлг хамгин ицгтә эв-арһ. Эн наад альд чигн бәәдг әмтн наадж чадхмн, нег үлү лотерейн билетмүд дангин хулдж авдг арһ угаселәдин болн деревньсин әмтнд иим наад наадхднь әвтә. «Союзспортлото» негллтин бүрдәсн эн эарһ цүһарадньс әвтә, яһад гихлә тадна дала цагитн әрвлжәнә: лотерейн билетмүд хулдж авхар хәәһәд гүүһәд керг уга, билетмүдт то бичәд, дәкәд терүгән хайдг «Спортлотон» яршгуд хәәһәд гүүһәд, шүүсн шүүврән авхин төлә хоршуллһна

ӨӨРДҖ БОЛШГО БУЗР

Жил нрвәс республикин селәд өсәд-өргжәд йовна. Теднә негнь Яшкульск района цүтхлң Яшкуль поселок мөн. Ке-сәәхн әмтн бәәдг олн гер, административн гермүд, парк эиүг кеерүлнә. Болв селәнә санитари бәәдл йир му гих кергтә. Шег-бог асхдг бәәрнд өөрдж болшго бузр. Тиим нег бәәрн района цүтхлңгд бәәх «Малыш» гидг бичкдүдин садикәс хөл биш бәәнә. Шег-бог хайтха гиһәд тәвсн шишлн бакмудың әргидк һазрт шуурсн газетмүд бүргснь, хотың үлдл кевтхнь үзгднә. Дуларад бальм һарсиг тоод авхла, бакмудт күрч хотың үлдл хайхд күчр болжана. Ода, үвлин кемд, эн бәәрнәс му үнр һарчахш. Зуг дуларад ирхлә бәәрн әмтн эн һазрас зулхмн.

Терүн деер шег-бог асхдг бәәрнә өөрк туалет дүүрч одж. Энүг цаглань эс цеврлхлә эргидк гермүдт бәәх әмтн яһж бәәхнь медгджәхш. Района санэпидстанц энүг онһгтан авад, жилищн-коммуналын эдл-ахуйн көдләчнриг чанһ шоодврла харһулж шегбог асхдг бәәриг цеврлх кергтә. Энүнә тускар бичкд күүд бишь, болв удан татлго үгдән күрх зөвтәвидн. Яшкульд жиләс жилд иим йовдлмуд давтгдна. Ода болхла иим хяжһр йовдлыг нег мөслж үүрлх кергтә. Мана селәд бузр бәәснәс келгә олн зүсн гем һархмн болжана. Терүнә тускар мартхмн биш.

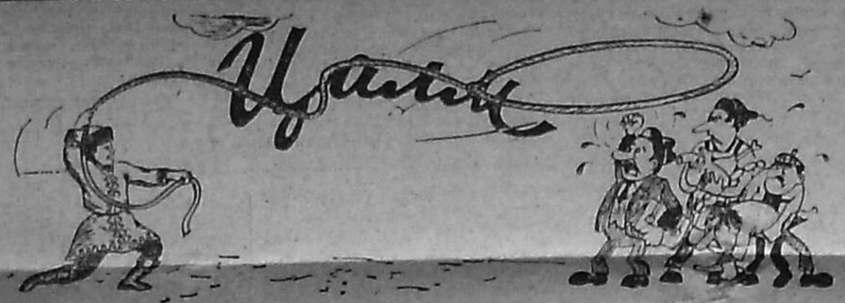
ЗУРГТ: бичкдүдин садикин өөр бәәх шегбог асхдг бәәрнә бәәдл.

В. Морозовин цокси зург.

Амарнь кеер асхчкна

Яшкуль поселкас һарад «Кировский» совхозин 1-ч тойгта ферм тад әргәд һархла кежәһәри йир ик һазр эзлжәх шег-бог өсалгдсиь үзгдв. Хаалһар йовад йовхла эн чилжәхш. Тегад чиги тосхлты материадмудин үлдл, хашж-хаан невраси

Болв йосан һартан авчах цагт улсин депутатнрин района Совет, жилищн-коммуналын эдл-ахуйн цергллт эн туст бат дит-дара тогтахин төлә юм кежәхш. Ода әврәнь һазртан йоста эзлүл болн

Амарнь кеер асхчкна

Яшкуль поселкас һарад «Кировский» совхозин 1-ч тойһта ферм тал эргэд һархла кемжәһәрн йир ик һазр эзлжәх шег-бог овалгдсиь үзгдв. Хаалһар йовад йовхла эн чилжәхш. Тегәд чиги тосхлтын материалмудын үлдл, хаша-хаац цеврлсн шег-бог мал хәрүлж болх ямаран һазр эзлжәхиг заахд йир күнд. Зәрм һазртнь шег-бог бәһ, цаарандиь һархла икәр овалгдж. Новһн күн биш, машинһәр чиги энүг эргж һархнн төлә кесг цаг геәж болхмн. Тингчкәд шег-бог овалгдсн эн бәәрн Яшкуль поселкас хол биш, энүнә нег захдиь бәәнә.

Тиим ик һазрт шег-бог хайхни ормд нүк малтад теруг дарж болшго болжахмб? Организацс чигн, бәәрн эмтн чиги амрарнь шег-богиг нааран һарһад асхчкдг болжана. Болв йосан һартан авчах цагт улсин депутатнрин района Совет, жилищн-коммунальн эдл-ахүн цергллт эн туст бат диг-дара тогтахин төлә юм кежәхш. Ода эврәнь һазртан йоста эздүд болж үүлдх төр тәвгджәнә. Яшкульск районд болхла, «зогсліһна» цагин авъясар, сән идгтә тег шег-богд даргдж үржәхд ямаран чиги организац шоодгджахш. Даавр уга болсна, көдлмшән болсбүтсәрнь кеһәд дассна аштн иим йовдлмуд учржана. Хавр-зунин кемд һазр хагсси цагт кеер асхси шег-бог нисж Яшкулин уульнцсиг хәрү дүүргх. Эзнн биш йовдлмуд давтгдшгон төлэд, цуг дуту-дундс чикллһәр, тодрха керг-үүлдврмүд күцәгдх гиж сангдна.

ПҮРВӘН Виктор.

ӨӨРДҖ БОЛШГО БУЗР

Жил ирвас республикин селәд өсәд-өргжәд йовна. Теднә негнь Яшкульск района цутхлн Яшкуль поселок мөн. Ке-сәәхн эмтн бәәдг олн гер, административн гермүд, парк энүг кеерүлнә. Болв селәнә саантарн бәәдл йир му гих кергтә. Шег-бог асхдг бәәрнд өөрдж болшго бузр. Тиим нег бәәрн района цутхлңгд бәәх «Малыш» гидг бичкдүдин садикас хол биш бәәнә. Шег-бог хайтха гиһәд тәвсн шишлң бакмудыш эргидк һазрт шуурси газетмүд бүргснь, хотын үлдл кевтхнь үзгднә. Дуларад бальчг Ворснг тоод авхла, бакмудт күрч хотын үлдл хайхд күчр болжана. Ода, үвлин кемд, эн бәәрнәс му үнр һарчахш. Зуг дуларад ирхлә бәәрн эмтн эн һазрас зулхмн.

Терүн деер шег-бог асхдг бәәрнә өөрк туалет дүүрч одж. Энүг цаглань эс цеврлхлә эргидк гермүдт бәәх эмтн яһж бәәхнь медгджахш. Района санэпидстанц энүг онһгтан авад, жилищн-коммунальн эдл-ахүн көдләчирг чаһ шоодврла харһулж шег-бог асхдг бәәриг цеврлх кергтә. Энүнә тускәр бичкд күнд бишь, болв удан татлго үгдәи күрх зөвтәвиди. Яшкульд жилас жилд ним йовдлмуд давтгдна. Ода болхла ним хажһр йовдлыг нег мөслж үүрулх кергтә. Мана селәд бүзр бәәснәс көлтә олн зүсн гем һархмн болжана. Терүнә тускәр мартхмн бишь.

ЗҮРГТ: бичкдүдин садикин өөр бәәх шег-бог асхдг бәәрнә бәәдл.

В. Морозовин цокси зург.

ЭЗН БИШ ХӘЛӘЦ

Әәдрхн ордг хаалһин зүн хажуд Яшкульск района «Кормовой» совхозин услвриң һазрин участкуд бәәнә. Энд удобрень хадһллһнд эзнн биш йовдл һарчана. Үлгүрнь, эн зүргт үзүлгджәх сәәхн цаһан-цаһан мишкд кеһәтә үнтә удобрень хүрт, цасид норад үржәнә. Дүнихлә энд 40-50 һар тонн удобрень бәәх бәәдлтә.

Совхозин һардачнр, нег үлү агрономчнр, услвриң һазрт көллдг мелиоратормуд иим эзнн биш йовдл һарчахиг үзәд бәәсн бийнь, удобрень чикәр хадһлхин арһ эс хәәдгнь һундлта. Районд улсин бүрткллһнә комитет, эдлахүн улсин бүрткллһнә харул ним йовдлд ирлцигү үилт өгх гиж санжанавидн.

А. БАЕРХАЕВ.

ЗУРГТ: «Кормовой» совхозин услвриң һазрин участкд удобрень нигж хадһлгджана.

Авторин цокси зург.

Ода күртл юмн кегдәд уга

Района цутхлңгудт ирәд гинчлүрт хоисн эмтн мутеклһәд дала икәр евәрхш. Юңгад гихлә, гинчлүрмудин бәәдл сән биш. Ямаран чиги гинчлүрт серсәсн электрическ сунһүг, усн ивтрад борлсн эрсмүд үлж болхмн. Сәәнәр шинжлхлә нань чигн дутудндс үзгдхмн. Тегәд чиги гинчлүрмүд бәәж-бәәжәһәд ясгдна.

Тиим йовдл Яшкульск район уучрв. Күсдундур сар хооран района санэпидстанц Яшкуль поселкд бәәх гинчлүриг хаасмн. Юңгад гихлә, эн гинчлүрнн санитари бәәдл йирмү бәәсмн болжана. Терүнә хөвн жилищн-коммунальн эдл-ахүн цергллт (гинчлүр энүнә медлл бәәнә) ахр болзгт гинчлүриг ясх гиж күләгджәсмн. Болв ода күртл юмн кегдәд уга. Гинчлүрнн көдләчир эврә чидләрн зәрм хорасиг ширдв, нань чигн ясврин көдлмш күцәв. Зуг ода күртл электричеств ясгдад уга. Энд-тенд электрическ сунһүг илиж әәмшг үүдәнә, розеткмүд, электрошамс зүүдг патронмуд бас эвдркә.

Нүүрән уһадг хора бас юмна бәәдл уга. Усна трубан нег чиги кран угаһинь үзвидн. Хажудиь болхла умывальник эрсд өлггдж, терүнәс һоожсн усн хүрдг ик гидг таз тәвсид бас ихәр өврвидн. Тиигн гихлә трубаһар ус сорж гүүлгх насос уга болад дассарн умывальник тәвж. Яшкульд ирсн олн эмтн тенд хонх арһан гесһәд талдан бәәр хәәжәнә. Тегәд чиги коммунальн эдлахүн начальник А. Д. Кирипов эврә һоллгч даалһврн күцәж гинчлүриг ясх зөвтә. Болв ода деерән эн адһжах бәәдл һархш. Тер кемд гинчлүрнн көдләчир өдр болһн көдлмштән ирәд, юм келгон суучкад, жалвап авчана. Юм келго суухдан ичәд тедн бийсиь ясврин көдлмш кежәнә. Коммунальн эдл-ахүн цергллтин һардачир болхла ичрән гееси болхий?

ШОРВИН Иван.

ЗУРГТ: нүүрән уһадг хоран эндрк бәәдл.

В. Морозовин цокси зург.

Редакторин дарук А. Э. ЭРДНИЕВ.

Гидг наад наадтн

«Спортлото» — «пошта» гидг наадн — спортивн лотерей наадлг хамгин ицгтә эв-арһ. Эн наад альд чиги бәәдг эмтн наадж чадхмн, нег үлү лотерейн билетмүд дангин хулдж авдг арһ уга селәдин боли деревнысин эмтнд иим наад наадхдиь эвтә: «Союзспортлото» негдлтин бүрдәсн эн эвархн нүһараль эвтә, яһад гихлә тадна дала цагитн эрвлжәнә: лотерейн билетмүд хулдж авхар хәәһәд гүүһәд керг уга, билетмүдт то бичәд, дәкәд терүгән хайдг «Спортлотон» яршгуд хәәһәд гүүһәд, шүүсн шүүврән авхин төлә хоршуллһна банкд чеерүдт зогсад цаган үрәһәд керг уга — цуг эн көдлмшиг негдлт күцәхмн.

«Спортлото — «пошта» гидг нааднд нег-негнь 6 арслна 10 тиражта билетәр наадхмн болжана. 10 тиражта билетин нег вариантар дангин наадлг эмтнд нег үлү эвта болхмн. 10000 арсли меңг шүүсн күн чеерүд угаһар «Волга» ГАЗ—24-10 гиигн маши хулдж авч чадхмн.

«Спортлото» — «пошта» гидг наад наадхар седжәх эмтнд терүнә таалынь медж авти гиж сеавт өгчнзвидн. Эн наадна таал 1989 жилин хулһн сарин 17-д, үкр сарин 16-д боли бар сарин 14-д «Советский спорт» газетд һарла. Эс гиж залһлдана районы үзелмүдт боли Элетин «Спортлото» агентствд терүнә таалын тускар медж авч болхмн.

Тер таалынь тадид таасгдхла, «Спортлото» — «пошта» гидг наад наадти гиж суржанавидн.

Спортивн лотерейсин Ставропольск зональн предприят.

Телевизэрд

ЛУ САРИН 17, БЕМБӘ ӨДР.

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — «Мама, папа болн би». 9.00 — Жилин дөрвн цаг. Лу сар. 10.00 — «Американск провинц». Док. фильм. 1-ч фильм. 10.55 — «Современница». 12.10 — Диляврин 45-ч жилин өөнд. «Маниг цаг шүүж авв». Худ. фильм. 4-ч серий. 13.20 — «Иля — кенү өврмжтә йовдлә». 14.20 — Леонид Быковин наадси фильмс болн рольмуд. «Зайчик». Худ. фильм. 15.40 — «Солнә». 16.15 — Партин туск күүндвр. 17.15 — Нарт делкән панорам. 18.45 — «Ступень к Парнасу». 19.00 — Майамд профессиональн баскетболын фестиваль. 21.00 — Цаг. 21.30 — «Телескоп». 21.45 — «КВН-90». 00.15 — «А» программ. 01.45 — Эн өдр болси йовдлмуд. Сөөни сеанс. 02.00 — «Чисто английское убийство». Худ. фильм. 1—2-ч серийс. 04.40 — Эстрадн программ.

Хойрдгч программ: 8.00— Өрүни гимнастик. 8.15 — Док. фильмс. 8.55 — «Жар отцовского горна». 9.20 — «Франц эс гиж Парижд орсмуд менд болтха». 10.05 — «Ошибка старого волшебника». Худ. фильм. 11.20 — Пятигорскас үзүлгджәх сонсхвр. 11.50 — Союзн республикүдин кинопублицистик. «Цагин һурвдгч өнг». Чернобыльд экологическ бәәдлин тускар. 13.00 — «Юрмала-90». 13.40 — Мультфильм. 14.00 — Орс кели. 14.30— «Советск Әрәсә». Видеоканал. 17.00 — Фильм-концерт. 18.05 — Мультфильм. 19.15, 20.15 — «П» гидг темдтәһәр. Соңсхвр. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн! 22.45 — Конькобежн спорт. Нарт делкән чемпионат. 23.45 — Киноконцерт.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). 17—19-д. **Спальный вагон.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). 17-д. **Убегающий август.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 16.00, 18.00, 20.00. 18-19-д. **Меня зовут Арлекино.** 2 серий. Эклцнь 18-д: 10.00, 15.00, 17.30, 20.30. Эклцнь 19-д: 10.00, 12.00, 15.00, 17.30, 20.30. (Бичкдүдт кинофильм). 17-д. **Армия Трясогузки.** Эклцнь: 14.00. 18-д. **Армия Трясогузки снова в бою.** Эклцнь: 12.30.

«ДЖАНГАР». 17—19-д. **Дежа вю.** Эклцнь: 17—18-д: 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30. Эклцнь 19-д: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30 (Бичкдүдт кинофильм). 17-д. **Фантазеры.** 18-д. **Военная тайна.** Эклцнь: 10.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). 17—19-д: **Разина.** Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. (Бичкн зал). 17-18-д. **Крокодил Данди-2.** Эклцнь: 18.00, 23.30 19-д. **Маски.** Эклцнь: 18.30, 20.30. (Бичкдүдт кинофильм). 17-д. **Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо.** 18-д. **Приключения пингвиненка Лоло.** Эклцнь: 12.00, 14.00, 19-д. **Три толстяка.** Эклцнь: 15.30.

МАНА ХАЙГ: «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА. ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ТЕЛЕФОД: редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41, редакторин даруксин — 5-56-37, 5-62-45, дааврта сеглэтрин — 5-64-80, эңгудин: партийн төрмүдин ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ. 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР боли пропагандын — 5-54-93, селәнә эдл-ахүн — 5-63-13, 5-57-35, промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретариатын — 5-54-07, бичгүдин — 5-54-09, орчулһна — 5-58-03, зәңгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, коррпунктс: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дөрвдт — 9-11-04, Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К—01030 Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 348.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГҮНН

1920 жил
өкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмудин Советин орган

Мөрн-җил
1990
Лу
сарин
20
Мигмр өдр
№ 35. (11048).
Үнь 3 деньг.

ОҢДАРУЛЛЬИГ ХАРСҖ АВХМН!

Орн-нутг йирин биш, сөрүцлтин цагт бәәнә. Ондаруллһна идеймүд болн политик олна бәәцд улм гүүнәр нвтлж оржана, обществин девсгүдин гүүнд бийән бәрж зогсаж эс чаджах тоот деврәд цацгдад һарч ирх әәмшгтәһәр дольгалж буслжана.

Революционн шинрүллһнә политик мана делгрлтиг икәр түргдүлв. Болв эңүләрн зергү хагсад наалдж одсн боодһаг цусн чинихлтсн шархас таслж салһв, мана обществин организмд арвад жилмүдт хоршагдад әвдратин болн дурго боллһна хорар хордажасн төрмүд өвдкүртәһәр хурцдад һарч ирв. Эн ашлвриг батлжах тоот күн болһнд ил үзгджәнә — эннь эдлврин рыянын төкшәрлтә биш бәәдл болн кели әмтн хооридк цүүгән, орн-нутгт йиринә эки диг-даран боли даавр сулдлһн. «Европейск кели улсин әмтиг гүвдлһн...» гиси үгмүд Душанбед болси йовдлмудар МВД-н сүл зәңгллһсәс умшгдв, нүд хатҗж өвдкәсн эн үгмүдиг умшачир ода деерән медәд чиги уга биз.

Төрмүдин хурцнь, ондарулж, хүврүлх кергтә тоотын кемҗән эки түрүн үхалж санснас зөвәр ик болжахиг шинрүллһнә үзг-хаалһ парть темдглж авснас нааран давси тави жил шаху цаг үзүлв. Партин XXVIII съездиг үгҗ авси КПСС-ин Платформин Проект бийән шалһлттаһар ингж келж медүлжәнә: эңүн деер реформиг бийнь күцәлһнә йовудт учрси эндүс боли дуту-дундс немгдв.

Орн-нутг йилһгч межәд бәәнә. Эмти күми кевтә бәәдл-жирһләр бәәхәр, бәәдлиг тогтурта болһхар седҗәцхәнә. Күн болһна әәмшг үгәг иткүлж батлжах олна диг-дара тогтахмн гиҗәцхәнә. Тегәд эн тогтурта бәәдл ямаран ул деер болхнь әндрк өдрин һол төр мән. Үүдж һарч ирәд экләд батржах демократическ институтмудын улд боли әдиә дөнгәрий, келн-әмтнә (тер тоод келн-әмтн хоорндк чиги) таарҗ зөвшәрлһнә улдый —эс гихлә «әрәсиг чаңһалһна», дависи цагт сөрж үзси күч үзүллһнә эв-арһин хаалһарий. Ондаруллһна жилмүдт сулдхврин амтиг медүвидн, болв сул биш бәәлһнә һашун амтиг чиги сәәнәр тодлнавидн, урдиь амр эс өгчси гражданск дорацуллһиг медәвидн.

Мана шүүж авлһн— лу сард болси ЦК-н Пленум, эңүнә батлж авси политическ үзг-хаалһ эңүг дәкәд иег батлжана— күмнд дурта боли демократическ социализм, күмнд дурта боли демократическ эв-арһ эн күцләә бас өөрхн ирлдҗәнә. Болв гражданск цүүгәнә, эк-толһа уга боли тогтурта биш бәәдлин әәмшгәс гуманизм боли демократ харелт уга үлдх зөв уга.

Һүндә болхларн, сүл цагт ним әәмшг улм тодрхаһар медгдәд һарч ирҗәнә. Орн-нутгин государственн боли политическ һардврур, хаза сән болх биләэ. Эвдгч күцлтәһәр оли эмт орлцулж, күцәхәр темдгласн акцсни болгг, өдрмүд тодрхаһар заагдна, шуилтта, сөәнәр зүүлүж бүрәгдси кәлмәш кегдна, тер тоод суйһврин окрүүдт боли күч-кәлсл коллективст. Экономическ чивртә күнә бәәлгин бийдиь бүцлт кехми гиси дуудвр сонсгдсна, —«үлм му болхла— үлм сән» гиси принцпәс иштә ингаг бәәдлтә болж медгдиә.

Цүһәр бидн эңүг сөәнәр йилһә мөҗ авх зөөтвидн. Оли митингүдт боли демонстрацси үмн седклтә эмти хамгин түрүнд өндрулһна, демократизацин йовудыг түргдүлһна гиһәнә, общества болжах хүврлтсни үүг-үүлә нрдиҗәх нөкврмүд төвкәнә. Ду

бүрдәлһнә туск төр һарч ирх зөвтә гиси уханн-тоолвр эңүн деер келгдси программин үгд һооднь келгдв. Болв, ардиь орж һарһгджах «Советмудиг —коммунистнр угаһар» гиси дуудвриг ода деерән авч болшго гиҗ автор тоолжана. Эңүнд дав деерән плюрализм үлдәгджәнә... «Социалистическ парть» гиси нерәдлһтә партиг бүрдәһәчнрин негнь болхла Би-би-си-н корреспондентд нигж зәңглв: «Мана хәләц ним — плюрализм КПСС-лә хамдан биш, КПСС-ин ормд плюрализм».

Демократическ гиҗ бийән перәджәх жисәнд нег мөслси зөрүллтсни һардачнр бийшнь төлә боли улсин төлә ямаран сценарий шүүж авчахмб? Үлгүр хәәһәд, холагшан йовад керг уга — зәрмнь мел һооднь нигж келнә: Восточн Европин орн-нутгудын улс «маднас давад, уралан йовҗ одцхав». Нигж келлһиг оньгтаһар болн төвшүнәр шинжллһн керглгджәнә. Негдвәр, эн орнутгуд бийснь, шинрүлгч жисәнә йовуд, яизнь әдл биш болснас иштә Восточн Европд тогтси бәәдл бас әдл биш. Хойрдвар, яһдг болвчн хүврлтин йовц советск һазр деер эклв, хам-хошна бәәх деед үзгни орннутгудт түргн хүврлтсн чивртә тааллъ болн урмдиь мед зуг ондарулһн болв, ним болси уга гиҗ хату. Һурвдвар, нег кевәр ухалж үнлһн алнгтруллго бәәшго юмн: урдиь биди эн орн-нутгудын улст эврәнь стандартмудан нааж күцәтхә гихдән дурта биләвидн, нам Советск Союзин әлч хаалһни хажудк һазрт хаһларин гүүниг кемҗәлж хәләж чадхмн билә, кемр дуту-дундта гиҗ тоолхларн эңүнә төлә ах-дү партин һардачиг зааж закдг бәәсмн (50-ч жилмүдин эклцәр нег орн-нутгт болси илт йовдл), ода болхла, бәәдл әргүлгджәх бәәдлтә болжана. Зәрм әмти патерналистск кевин хәләд эңнәс авлгдад «сөрүцлгч төгрг ширә» политическ буцлт боли нань чиги яизсиг механическ кевәр авч давтхар седцхәнә. Деед үзгүр «хәләлһн», нам һоодан эңүнәс дөң сурлһи гиси ю өги гиҗәхмб. «Вашингтон таймс» газет зәңгләр США-н конгрессни элчниг Советск Союзур илгәти гиҗ улсин баг депутатнр Цаһан герәс сурж... юуна төлә гиҗ тади санҗант? — мана орнутгини оли зүсн райодт суһнвр яһж болхиг бүртжж хәләхин төлә. Эврәнь чидлдәи эс өткәхнь аль орн-нутгтан тогтси үни нлт бәәдлиг чикәр учр тоод авч эс чаджахнь ик болжахнь медхд күнд.

Мадна ард — удан, күчр-күнд боли зетктә тууж бәәнә. Тегәд эн тууж мадила хамдан. Эн мадниг бәрәд тәвжәхш. Тегәд йовдлмуд ямаран болхиг таажмедхин кергт зуи жилмүдни харһһуһур нвтлж орадчиги керг уга. Тоолвр боли оршәмж уга буцлтни тускар пушкинск таажмедлһни мадиә ямр дүнгә нлт «вдкүгә» мән. Һүндә

болсна, эндр, ода юн болжахни туск мана тоддвр, саинар ямаран халуи... Тууәлгч һашута дамшлт өткүлжәнә: кест дәкәж зовси мана Төрекнд «кили» хольврлт, «жөөли» революц болх гиҗ нәәлхд йир хә биз. Хамгни түрүнд барун халхни, национализтическ боли шовинистическ реакцин шуилтыг ергж зад татлһнд (эндр чиги мел эн әәмшг һоллгчнь болҗ үлдҗәнә) кемр одахн күртл зуи радикализмни һол әәмшгиг үлж медж болх бәәсн болхла — ода сән тоотыг мурулси хар үйдстә тоот улм икәр негдәд, нинләд йовна, «ондарулһна» үгмүд дор цуг түгмүд негдҗәнә — «нинаандреевскас» ави йирин» андреевск күртл... «Демократ

●КПСС-ин ЦК-н платформин туск ухан-тоолвр

ЦУГИНЬ ЧИК ГИҖ ТООЛЖАНАВ

КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленум деер батлж авгдси болн шидр газетмүдт барлгдси партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформла би таньлдув. Ямаран чиги әңг эс хәләвчн төрүнд мел чик үгмүд келгджәнә. Ода намаг һацхн төр зоважана: төрүнд иткхмб, угай. Темдглгдси цуг тоот бәәдл-жирһлд кезә тохрагдхмб. Әмд бәәси деерән төрүг үзхәр, һарарһ көндәж медхәр седлвв.

Тиигж келжахм учрта. Өмнь чиги әмтнә бәәдл-жирһлин кемжәг өөдлүлхмн, цугинь күүнә сә хәәлһнә төлә зөрүлхмн гиси партин чиги, правительствин чиги оли зуси тогтаврмуд, программс болн нань чиги документст батлж авгджала. Мади цуһар тедниг таасж дөңндг биләвидн. Ода төрнь альд бәәхмб? Ондарулһна тавдгч жилнь эклчкв, болв демократь боли олнд илдһь медүлһн делгрлт авчахас нань юмн угалм.

Эн жилин хаврин эклцәр би ачта амрлһнд һархув. Наснаннь туршт селәна эдл-ахуд көдлжәнәв. Мини жирһл наадк әмтнәс му чигн, сән чигн биш билә. Түрүн авгтан малын ард биләв, сул һуч һар жилин эргцд механизатор болж «седлжәнәв. Болв ямаран чиги сән хүврлтс болжана гиси темдг уга.

Мана эдл-ахуд цугинь му гиҗ келхәр седжәхшв. Мана механическ мастерскойд дулан, яврин көдлмш кехләрн деерк дулан хувцан тәәлж көдлнәвидн. Эңүнәс иштә үвлин сөөһәр радиаторт усн көрч одх гиҗ әәхшвидн. Мадн дөрлджах «Октябрьский» совхозин механизатормудт тиим таал уга.

Мини көдлжәх 2-ч тойрта ферм, эдл-ахун наадк фермс мет, сул хойр жил наәмәдлһнә әв-арһар көдлжәнә. Мана көдлмш товчлгч ашмудас йилһгднә. Үлгүрнь, би нидн жилин ашмудар сар болһн авчаси авансиг тоод авлго немр 2500 арсли хоршавув, му биш.

Зуг һүндл болхларн тер мөнгәр юм хүлдж авч болжахш. Һарас хүлдж авхар седхлә дегд үнтә, шаңһа лавкд болхла хооси. Би нег махлатав, терүгән көдлмштән чигн, байрин өдрмүдт чигн өмснәв. Нег сән костюм авхар мини эмгн магазинүр өдр болһн одна, тааста юми харһхш. Цаһан шикрин, савцгин тускар нам келхшв, кимд кампадь альдаран уга болж одсмб? Сардан өгдг өрәл кило кампадь өглһн әнтн йоста наад бәрлһн болжана.

Пленум деер чигн, платформд чигн шин партьс үүдәх арһ өггджәнә гиҗ келгджәнә. Би эврән партийн бишв. Болв мадид зуг һанцхн Коммунистическ парть кергтә гиҗ санжанав. Демократическ процессмүдин кемжәнд эврә политикән күцәҗ залгч чиврән хадһлхин тәлә парть ноолдх гиси үгмүдлә би үнн седкләсн таарчанав. Чик, мед тиигж үүлдх кергтә, талдан партьс үүдг, болв теди күч авв чигн КПСС-лә әдлҗ чадшго гиси бат иткмжтә бәәнәв. Тиигчнәд тер партьс бүрүгдхәр седжәхлә цүүгә һарһлго, цус асхруллго олнд бийән медүлж иткүлтхә гиси неквр тәвх билән. Кемр йосна төлә ноолдан эклхлә ода бәәсн цәәкн әд-тавр, хот-хол магазидин тәвцсәс уга кегдж одх,

Би КПСС-ин ЦК-н Генеральн сегләтр, СССР-ин Деед Советин Ахлач М. С. Горбачевиг йир икәр күндлнәв. Эңүнә керәр, кергәр дамжулж Деед үзгин государствс мана орн-нутгиг йоста кевәр күндлдг болв. США болн мадн зер-зевән бәһрулжанавидн, эңтн Горбачевин килч. Мана орн-нутгт, моһлцг цуг һазр деер дәәнә зер-зев цугинь уга кегдх гиҗ санжанав. Мана партин һазадын политик йир сән, цуг күмн әмтнд тааасгджана.

Болв өргн демократүр үзг авси партин дотр-дундын политик чиги бас сән. Зуг демократь гиһәд зәрм багмуд терүг әврә ола хә әж олалжана. Эңүнәс көлтә орн-нутгт диг-дараи әвдгджәнә, закадын некврмүд күцәлһн уурчана. Тиим демократь нанд керго. Тер учрар платформд заагджах законностиг боли зөв-йосна диг-дара батрулһһар бачмнерг-үүлдврмүд күцәх кергтә гиси үгмүд мел чик, государств закад күцәлһиг әрк бишн некх зөвтә. Зуг тер саамла мана орн-нутг улм батрад бәәхмн.

Г. ДУДИН,
Яшалтинск района «Юбилейный» совхозин механизатор.

Малын то өсҗәнә

Яшалтинск района колхозмудт боли совхозмудт үкрмүд экләд туһлжана. Давси сарин эртцд олна малын то нәәмн ауи толһад өсәд 1100-д күрв. Ленина нертә боли «Заветы Ильича» колхозмудт хойр ууһад шаху. «Победа», «Новый мир», Кировин нертә колхозмудт бол «Юбилейный» совхозд ууһад шаху туһл авгдси бәәнә. «Октябрьский» боли «Бургшун» совхозмудт бас түрүи туһлмуд авгдв. Келхд, Яшалтинск района эдл-ахусин малчнр эн өдрмүдт цут арһ-чидлән агсж көдләд төл авлһна кемиг бүрдәжтәһәр давулхин төлә цугинь кёж йовна.

Үвлин эн өдрмүдт района эдл-ахусин һахачнр өөдн производственн күцәжж бәрж көдлжәнә. Эди төл авлһна кемд тохнятаһар белдси йовдл сән ашмүд өгчнә. Эн түст «Победа», «Заветы Ильича», Карл Марксин нертә, «Новый мир» колхозмудын боли «Октябрьский» совхозин һахачирин гүжрмг күч-кәлсиг темдглж кергтә.

Н. ИЩЕНКО.

●Умшач төр төвжәнә

Хөөткән мартсн—эргу

Урдиь нег кемд сансн уханн, терүнд хар уга болхла әгәт цагин хормад бәтж чаддмн. Жирһл өргн болси учрар харһлцад ирдг санж. Учрнь ним, Новосибирск областьд бәәх А. Котыков гидг күүнә илгәсн «Эдниг хальмгудла юн залһлдулжана?» гиси нертә бичиг редакцин барас умшув. Эн күүнә тоолвр, уханн-седкл умшсн күүнд мелдгж бәәхнь лавта. Нанд, нег үлү тодрха болж сангдна. Хальмгудыг әклэд сулдхжана гиҗ келм нацу 1955 жилд Казахстанәр цеһ монгол. Тегәд хальмгудас һанцари нурһлж хүсүд дунд йовуһ. Олн келн улсин үрдүдин хаһд, цаһа әдл неквртә болн таалта зергләнд йовхла, бәһ келн улсас һарсан төртән апхар седхшв. Болв хал-хая цолта цагт седкл орҗ — саначрхүллмн, Эн нег тартг бәәдлән өргәд, әдл кемжәнд тәвх дурн күрнә.

Эдн эврә келәр барлгджах газетмүд боли журналмуд бичүлж авад (герүрн чигн зәңглнә, тедиь хайгарнь бичүлчкнә) умшад, төрскидәп, һазр-үсндан болжах цуг тоотсиг медәд байрта-бахта бәәцхәлә. Цергә неквр әдл болвчн нанд тиим таал уга билә. Нам хәләси наһцнр хамаран нүүж одсна темдг алдрв: бичг ирдгән үүрла. Нөклтдг эк-эцк, ах-ду уга бәәсн. Мадниг чиги нег ормд цергүлси уга. Салдст газет бичүлж авна гиси йир амр төр: хойр эвәгдси халхсиг утдиь бас нег эвәкд, хайиг боли нер-үсиг әртәсиь редакцд машинкд барли цокси нархи цаһан цаасар бүслж наанад һарһчина. Тернь, хараһа мет альви-дольви ниндә, холка цокн йовж салдсур күрч ирнә. Эднә пошт өөгдн зөөгдна. Һүрви-тавн хонг давсиг цергч төртән авхш: әдлдиь соньмсж умшна. Әнкр болна. Салдст сүүнад бичг бичхд цол уга гихәс биш, газет умшж чадм завсрән олж авна. Һосна түрәд чиги чикәд, авад йовж чадна.

Би бас тедниг дураһад, эврә хальмг келәр һардг газет бичүлж авхар седлав. Эврә келән үнгарнь мартад оркад үүл харһхни болвза гиси ... Болв ... Цаһан. Үүсс үр, эцкм чиги 1935 жилд цергләж йовад. Житомирд цокълсп зурнь бәәна.

Манахс һазарән теднур, хам-хошна боли хол-хошна бәәх хамц улсур һарч йовад залһлда, эл бәрлһн — олн мана седклд тедкә түст эрдм угаг темдглһн болжана. Тегәд, ур А. Котыковин бичсәр ашлвр кеж, тедн «Элкән өгсн күүнд нурһан өгдмн биш» гидг хальмг үлгүр мартад уга болх гиси иидг зөөлә.

Цаг ода урдкла әдл биш. У седкл. өргн цаһан санаа зөвән авчах, ил медүлһн делгржах, зүсн-зүүл залһлдан батржах саамд Әәрмин цергләнд боли керг-үүлин зергләнд өрк-бүлвр цаг зуур тарж энд-тенд йовцхәс эмти залһлдаһан, седкл ирсәр сабшмр бәрх чадхмб. Ахлач Горбачевиг Казахстанд йовтарн тамлж болх мэт мана сән седклдлдә бәрхла, тедн йовсн мана нег му үрн эврә нер газетән бичүлж авч умшкд хаалһ батта болхнь лавта.

МУЖГА Серго.

БУЙНЧ СЕДКЛИН ЭСТАФЕТ ЭКЛВ

рин амтиг медувидн, боля суз биш болзаһар һашун амтиг чиги сәәнәр тодлавидн, урдиһ амр эс өгчәси гражданск дорацуллһиг медиәвидн.

Мана шүүж авлһн— лу сард болси ЦК-н Пленум, энүнә батлж авси политическ үлгәхаалһ энүг дәнәд нег батлжана— күмнд дүрта боли демократическ социализм, күмнд дүрта боли демократическ әвәрһ эн күцләә бас өөрхи ирлцжәнә. Болв гражданск шүүгәнә, эк-толһа уга боли тогтүрта биш бәәдлин әәмшгәс гуманизм боли демократ харслт уга үлгә зөв үгә.

Һүндә болхларн, сул цагт ним әәмиг улам тодрхлһар медгдәд һарч иржәнә. Ори-нутгин

йосна бәәрһ организмудүр үрдиһ орж хәврәщлхәнә, кергтә юм ардиһ орж ингж күцәси болхла сән болх билә. Эвдгч күцлтәһәр оли әмт орлцүж күцәхәр темдгләси акцсни болзг, өдрмүд тодрхлһар заагдна, шунлтта, сәәнәр зүүцүж бүрәгдси көәлмш кегдиә, тер тоод сунһврин округудт боли күч-көлсч коллективст. Экономическ чиньртә күнд бәәдлин бийдиһ буцлт кехмн гиси дуудвр соксгдсна, —«улм му болхла— улм сән» гиси прицпәс иштә ингаг бәәдлтә болж медгдиә.

Цүһәр биан энүг сәәнәр йилһж медж авх зөвтәвидн. Оли митингүдт боли демонстрацст үин седклтә эмтн хамгин түрүнд оңдарулһна, демократизации йовудыг түргдулхмн гицхәнә, обществд болжах хүврлтсни үүг-утхла ирлцжәх некврмүд тәвцхәнә. Лу сарин 4-д Москвад болси йовлһна, ори-нутгин талдан чиги балһсдт болси митингүдт орлцачирин келж медүлсид сән тоотиь баһ биш мән. Болв талдан чиги юм үзж медлго бәәж болшго: митингүд боли демонстрацс экстремизмиг ил күцәлһнә эврә онц янз дару-дарунь авад йовна, талдан лозунгс дунд деструктивн дуудврмуд дегд дару-дарунь үзгддг болв —шин «лу сарин демократическ революц» зарлси мет. «Ори-нутгин улсин өмнәс зөрүлгаси цуг бүрәцсиг йоси биш гиж үнлхмн» гиси неквр эс гихлә «партийн-государственн аппаратыи бәәх журмиг (режим) харсж авлһна стратег» гиж оңдарулһиг зарлһн мет ним тоотыг. Болв тер саамдан «аппаратла» нооддад «карьер» кесн эмтн энүнә дөцгәр йос булаж авхин төлә эврә аппаратан бүрдәхәр ода илдәи зүткжәнә. Даавр уга зөрм ораторүүд әлвәр омшгдси эмтн Кремлиг эс гихлә Лубянкиг дәврж авх гиж йосидан седжәдг болхий? Кергиг ингж күцәж болх гиси мисхл тоолвр ямаран ухан седклтә күүнд ордг болхмб?

Көтләчнр болхар седжәх эмтн ямаран күсл төвжәхмб? Мел дигтә московск манифестацин өмн өргнд лу сарин 2—4-д Вильнюст «Демократическ организацсни регионмуд хооридк ассоциацин» (МАДО) хойрдгч конференц болв, өөрхн иргч цагт йосна туск — коалиционн правительств сни элчиг Советск Союзур илгәти гиж улсин баг депутатир Цаһан герәс сурж... юуна төлә гиж тади санжант? — мана ори-нутгин оли зүсн райодт сунһвр яһж болхиг бүрткж хәлахин төлә. Эврәнь чидлдәи эс өткжәхнь аль ори-нутгтан тогтси үни илт бәәдлиг чикәр учр тоод авч эс чаджахнь як болжахнь медхд күнд.

Мадна ард — удан, күчр-күнд боли зеткртә туужк бәәнә. Тегәд зи туужк мадила хамдан. Эи мадиг бәрәд тәвжәхш. Тегәд йовдлмуд ямаран болхиг тааж медхни кергт зуи жилмүдин харһһүһур нитлж орад чиги керг уга, Тоолвр боли оршамж уга бүлзин түсвар пушиюск таж медлһи мадид ямр дүнгә ик чидкүүдиг мән, бүүдүлчдгч жилмүдин цусна түск, мана һазрт юи болсна, эндр, ода юи болжахин туск мана тодлвр, санвр ямаран халуи.., Туужлгч һашута дамшлт иткүлжәнә: кесг дәкж зовси мана Төрскнд «киләә хольврлтан, «жөөлн» революц болх гиж нәәлхд йир хә биз. Хамгин түрүид баруи халхин, националистическ боли шовинистическ реакцин шунлтыг өргж зад татлһид (эндр чиги мел эи әәмшг һоллгчнь болж үлджәнә) кемр одахи күртл зүи радикализмин һол әәмшгиг үзж медж болх бәәси болхла — ода сән тоотыг мууруласи хар үидстә тоот улм икәр негдәд, нииләд йовна, «оңдарулһна» үгмүд дор цуг түгмүд негджәнә — «нинаандреевскас» авн йирииә андреевск күртл... «Демократическ» дуудврмудар хальчлад оңдарулһна һол илт диилврүр — демократюр дәврлт кегджәх цагт обществин үни, чик күчи-чидлмүд юмнд орлдлго хажуд бәәж чадшго, бәәх зөв чиги уга.

Сталиинстск бүрдәцс эндр күүрчәнә — чик, тиим болх зөвтә — өңдрси, хуучрси тоот давад һарчана. Болв бидн кежәх, кех зөвтә тоот — энти хаһрлт биш, уга келһи биш. Энти олна цуг герии улыг үигарнь оидарулһи болжана. Социализмиг иширүлһиә, партиг радикальи кевәр хүврүлһнә, ори-нутгии президентии ям орулһиг орлцулад, конституциоии, демократическ институтмуд тогтуртаһар үүлдж делгрлһиә улд обществд тогтурта бәәдл тогтах зүткмжиг дөкижәх цуг эмтилә хамцулгч күүндвр келһи мөи. Бийәи харсж чадг революцас кергтә иег юмн болж чадхмн, тегәд ним революц гиһад мана оидарулһиг бидн харсж авх зөвтәвидн. Күч үзүлһиәс боли политическ һутамжас, харһһу йоадлас болн эмич седкләс, тоолвр уга йовдлас боли күүрлтәс эиүг бидн харсж авхвидн. Цуг күчнчидлмүдиг — көдлмшчириг, крестьянмудыг интеллигенциг, коммунистириг боли партийн биш эмтиг негдүлһиә бат улиь — зуг эиүид бәәиә. Күмнд дурта боли демократическ шии обществур бидн йовхвидн.

(1990 жилин лу сарин 17-д һарсн «Правда» газетин нүр статья).

●Суңһврин өмн өргнд

Суңһачнрла харһцхав

50-ч тойгта Буратинск суңһврин округар темдглж бичгдси Хальмг АССР-ин Деед Советин үлсин депутатын кандидатнр Настан Александр Мутулович — «Буратинский» совхозин директор, Цевдена Нина Муттаевна — туһлч боли Батшана Эрдне Иванович — дәәнә боли күчкөлсиә ветеранмудын советин толһач эврәнь суңһачирла харһлт кецхәв.

Харһлтыг округин суңһврин комиссин ахлач Олядыка Л. Б. секв. Эи суңһачирт кандидатирин түскар келж өгв. Дарунь депутатын кандидат Настан Александр суңһачириг эврәнь программи таньлдулв. Эи депутат эврәнь программдаи совхозин социальн-экономическ делгрлтд. амтнә бәәдл-жирһлд оньган өгв.

Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидат Цевдена Нина бас эврәнь программдаи күүкд улсин бәәдл-жирһлин, яһж саальчнр көдлжахин тускар суңһачирт цәәлһж өгв. Дәкәд болхла 1-ч, 2-ч МТФ деер бәх малчирин гер бәрх болн цеитральи усадьб деер клуб болн бичкдүдин сад тосх кергтә гиж келв. Цевдена Нинаи итклтә күн Чикгән Александра Намжиловна суңһачирт эи депутатын бәәдл-жирһлин тускар келж өгв.

Суңһврин өмн темдглси программлари суңһачириг депутатын кандидат Батшана Эрдне таньлдулв. Эи депутат республикин боли района экологическ төр хаһлх, пенсионермудин бәәдл-жирһлд килмжән өгх болж темдглв.

Дарунь эврәнь программан района Советин депутатын кандидат совхозин ахзоотехник Доржин Иван Лиджиевич, сельсоветин депутатнрин кандидатнр Джальчин Борис Аслиевич — сельсоветин ахлач, Шоглән Лариса Маиджиевна — бәәрн школын багш, Комарова Нина Васильевна — бичкдүдин садин толһач, Олядыка Виктор Борисович — тосхач эмтнд цәәлһж медүлв. Эди эврәнь программдаи совхозин социальн-экономическ делгрлтин, күүкд улсин бәәдл-жирһлин боли бахчудын төр- бас орулж. Чилгчәрнь суңһачнр эврәнь кандидатиртан даалһврмуд болн сурвәрмуд өгв.

ЛИЖИН Алексей.
Буратинск селәиә культурин Герин директор.

БУЙНЧ СЕДКЛИН ЭСТАФЕТ ЭКЛВ

Оли үртә өрк-бүлмүдт, өнчн бичкдүдт дөк болхин төләд. Хальмг АССР-ин Гостелерадио буйнч седклин телеэстафет бүрдәв. Терүнә түрүи керг-үүлдврнь давси нарн өдрлә профсоюзмудын культурин Бәәшнд болв. Телеүзгдлин диктормуд А. Эрдниева боли Д. Налхаев терүг байрин бәәдлд секв.

В. И. Ленинә нертә Цугсоюзн сангин Хальмг әәгин ахлач В. Д. Нуров эстафет секлһнд ирсн эмтиг йөрәж, өнчн бичкдүдт боли оли үртә өрк-бүлмүдт дөк болгч үүлдврт шуумһаһар орлцти гиж дуудв.

Мана республикд өдгә цагт 1.5 миңһ шаху өнчн бичкдүд бәәнә. Өр-өвч халәцтә, серлтә күн болһн тедиә оньгкилмжән тусхаж, эдиә сән суһмж өгләһнд орлцх зөвтә, гиж сангдна. Тегәд республикин телеүзгдлиг бүрдәси эи үүлдвр олна оньг авлхдиь маһд уга. Терүнә тускар эстафетин түрүи өдрнь ицтәһәр герчлжәнә. Буйнч седклин эи үүлдврт республикин зурачир, артистир, сән дурар үүлдг художественн коллективс орлцв. Түрүи өдрин бийдиь күч-көлсч кесг коллектив ирж демән өгв.

Цаһан седклин эстафетд бичкдүд шуумһаһар орлцжахнь байрлужана. Келхд, сурһульч Дима Менкенов цүглулжаси 25 арслиган өгв. Элстин 3-ч болн 8-ч дундыи школмудын сурһульчнр нөкцлтин яармстан хоршасн 150-д арслиган бас бичкдүдин сәиә орулж өгв.

Эв харслһна Советск Комитетин әлчнр телеэстафетлә харһж ирәд, эи үүлдврт орлцх седклән медүлв. Эи организацин нерн деерас даавртә сегләтрнь Владимир Иванович Федосов бичкдүдин санд нег олллдг 50 миңһн шприц белглв. «Делкән эрүл-мендә» гидг Ассоциацин президент, академик Левон Оганесович Бадалян 25 миңһн арслиға демри өгв.

Телеэстафетин түрүи өдрт шицли счетд 60 миңһн арсли орж ирв, бас тер мет аца зөөдг нег машин белглгдв.

ЗУРГУДТ: телеэстафет эклв.

Р. Астаховаи цокси зургуд.

●«Төгрг ширән» нег сүүрәс

ЦАГИН СЕЛГӘНӘ ТЕМДГҮД

Элстин йисдгч тойгта автобазд бәәх политическ медрлин университет эврә кедлмшчиринь политическ, экономическ медрлдиь тахшлт өгхин төлә кесг помтирла, специализтирлә күүнәврин хург бүрдәнә. Тиим нег «төгрг ширә» шидр эдиә шин конторин «улан шуһуд» болв.

Күүндврт Хальмгин госуниверситетин туужин кафедрин ах преподаватель К. П. Катушов, КПСС-ин таньчин комитетин идеологическ әңгин заведующин дарук А. Н. Буров, государственн әәмшг уга бәәлһнә комитетин мөшклһнә әңгин ахлач, юстицин майор А. У. Надбитов боли «Калмстрой» негдлтин парткомин сегләтр, СССР-ин улсин депутат П. Л. Самаев орацв. Автобазин парторг О. М. Мукубенова гиичирлә танһлдулад, «Орн-нутгиг политическ халхар ондаруллһн» нерәдлһтә күүндвр эклхд А. Н. Буровд үг өгв.

—Ода политическ систем дн, юнгад гихлә, кесг әмтн ондаруллһн йовуд авад, суһнәр шин янзар кегджәнә, энәрк һол төрнь — цуг йосн Советин һарт өглһн, йосна тогтанг шинәр кеж авлһн, ведомствс зуг эврә сә хәәж бәдгиг уурулһн. Ондаруллһна хаалвь күчр-күнд тер дала болвчн шин жисән сналһан цеврлж авчана,— гиж эн келв.

—Одгә цагт мадна цуһараным бидн седклд сонькслт үүдсн бәәнә, эврә келн улсин суверенитетин тускар ухалжанавидн, —гиж К. П. Катушов күүндврт орлцв. —Урдиь тогсн келн-әмтнә хооридк харлцаг хамхлж, шинәр бүрдәх-кергтә.

Экономикин халхар болхла — эдл-ахуи тоцанд бол эврән биһән мөнгәр тетклһнд эс орхла, экономикд тогтсн нәрн бәәдлиг содьж чадшговидн. Ода мана республикт 47 сай арслң өртә, иньдн жил эн өрн 58 сай арслңд күрчәлә. Мана һол төрмдн — республикәл бринутгин экономическ дахулин таалас һарһж авлһн болжана.

"Политикин халхар — цуг дотр-дундын тәрвн республик дотрин, улсин депутатирин Деед Советәр хәлдгг болх әмтә РСФСР-ин аһуһар болхла ведомствсин үлмәһәс ядарж авх кергтә. шишлә РСФСР-ин Коммунистическ партьбүрдәх кергбәәнә. Хальмг улс эврә тәрвн бийсн хәлдгг болх әмтә.

—Келнә халхар болхла — орә келиг цуг орн-нутгин харлцынә келн болһад, хальмг келиг — хальмг государственн келн болдгар кех кергтә. Эн тәр хәлгдхла, тегәд одж хальмг улс эм авх юмн, —гиж Ким Петрович келв.

Терүнә хөөн А. У. Надбитов босад. Сталинә цагт хар гөрәр цааждгси әмтвә бүздән яер цеврдулһнә кедлвшин йовудым тускар келж өгв. 1989 жилин туршт 830 күн цеврлгж. Урдиь болхла 1959 жилдэ авн 1965-г жил күрта (Н. С. Хрущев

Седвәрч бат күпәси юмн гиж ода деерән уга.

—«Би теднә хурят одлав, намаг хурят орулшгон тускар тольклдан һарад бәәла, конференц кехәр бәәх өдрнь кесг дәкж хоорап саагдла», — гиж эн келв.

Сүл келсн үгарнь залас күн босад: «Та хүдл келжәкат, конференц хоорап саагдх бәәтхә, болх өдрән лавта зааһад уга, хурятнь орхд болхла кенд чигн боомтг учрахш, би эврән теднә хург бөлһиднь оддув, герч болж чадхув», —гив. (Эн статья конференц болх өмн барт белдгдлә).

Олн партьта болллһна туск сурвәрт хәрү өгхләрн, мел төрүц болшго юмн биш, болх-угаһиньчаг медулх гиж эн келв. Сонсачнрас негнь босад Европин ордудар кесг партьта болдг болсар, арһ уган үчрт тадн мадила зөвшөржәнәт, гиж гемшәгч дуунар келв.

Цааранднь күүндвр зөвәр халта болад бәәв. Улсин фроятыг деңнх кергтә, тадн, партийнир болхла, дарх седклтәт гиж нег терүн келв. Теднә автобазас улсин депутатын кандидатд зааж темдглгдсн Б. М. Аиджаев «Советская Калмыкия» газетд «К единству ли зовет «единство» гидг статьяд барлгдсиг бурушаж бичсн бичг юнгад эс барлж бәәхиг сурв. Энүнд хәрү өгхләрн: «Терүнәитн редакторнь обкомин бюрон член, барлх эс барлхан тер бийнь медиәнә, мадн бичә барлтн гисн зааврр өгсн үгавидя», — гиж А. Н. Буров келв.

Дөнәд нег күн, партапаратд жалвинь нкдүлсна тускар өмтнд медулж газетмүдәр юнгад эс барлсиг, терүнә тускар санаһарн хүвалцхиг, эврән тер мөнг авч бәәх үгаһинь А. Н. Буровас сурв.

«Маднд жалв цаг биш цагла немгдв гиж санжанавидн. Болв 80-г жилмүдт мана обкомин кедлчнрин тоог 30 процентд хасла, урдиь 105 күн кедлжсн болхла, ода 72 күн кедлнә. Мөнгн болхла 50 шаху процентд немгдв. Би эврнь мөнгән авчанав, авлго яахв тегәд», — гив. «Тер хасгдсн өмтнтә альдаран орж одсмб?» — гиж залас хәәцрлдв.

Тиигслднь әдә күүндврт П. Л. Самаев орлцәд: «Тана машн залачнрти бас 350—400 күргәд авна», — гисид цуһар бурушаж хәәкрлдв. Үнәрнь келхд. үг П. Л. Самаев медрл тату эмт тогтнулж әәтрулхәр седвд һазадын ордудын үлгүр зааж теднә специалистир кедлмшч күүнәс кесг холвап ик мөнг авдгиг заав. Болв мини келхм, һазадын орна специалист өөдан мөргжлтә дадмг ик одз-ору орулдгинь төлә мөнг авна. Мана специалистирин түсиь татунь худа биш, залд бәәсн соңсачирчн депутатын келсн үгүлрнь өөрсдә ик тәрмүдиг негнь мөн.

Хург чилх талан өөрдәд ирсәр үр А. У. Надбитовд кесг сурвәр өгснд, тер тохнята хәрү өгв. Цевәрлсн 830 күүнәс ик зунь хальмгуд, дарунь дараһар орсмуд, украинцир болн нань чигн кесг келн-әмтнә үрә. Элгн-садынь хэлвд, тер цагт бүлгдсн олг-зднь процентн немгдәәр, мөнгнь чигн хәрүлж өгчәнәвидн гив. Цаарандь Сивәр орулгдхларн хальмтуд әдминистративн дигдараһар йовулгдсн бәәж, тегәд йосна халхар бәрмтс уга болджахиг зааһад, һарсн һарыг хәрүлж болшгог келв.

Цаг ора болж одсар хург төгсв. Хүргнн йовуд шинжләд бәәхлә, әмтнә омг цемгдад, олна нүүрт үнән һарһж келдг болад бәәснь байрлулна, зүг зәрмдән болвзамж үгаһар шүүрн үг алдрад мадн һольшгар күүндвг дасад угаг медулна. На, гем уга, тернь дасллтта-дамшлтта юмн. Зевлтин тускар ухалж үүлдә. Совхозин экономик батллһнд туста эврә сүв-селвгән орулж өгнә. Юңгад гихлә олн жил кедлсн ах хөөч мал өсклһнә цуг нуувчинь сәәнәр медә. Эдл-ахун ах хөөчирлә бат залһлда бәрж хооридан сүвселвгрн, нл кергәрн эн хүвалцна. Тернь эдл-ахуин бай наста хөөчирт ик тусан күүнә. Совхозин дамшлтта хөөчөс үлүгр авч эдл-ахуһ комсомольск-бай чудын бригадмуд социалистическ дөрдә өөрөр делгрулж кедлнә. Сән ашмуд бәрнә.

Үдлго хөөдәс төл авлһна даавртә кем нрх. Боля дамшлтта малчнр ик әртәсиь тохнята сән белдвр кечксн бәәнә. Эн жил хөөдәс элвтә дах авх болж өөдан даалһар эн бригадын коллектив авв. Терүгән эрк бнш күүсхин төлә хөөчнр арһ-чидлән әргж кедлжана.

Совхозин дамшлтта хөөч Магомед Шабаевнр һарджах бригадын коллатас тогтх зөвтә, гиж санжанавидн.

—Шин бүрдәгдсн организацс — сходмуд эс гиж старейшинм,дин Советмүд партийн организацсла мейәркхн угайи?

— Уга. Ода партин окружной комитет болн бәәрн кели-әмтсин формальн биш организацс — Югран тохма әмтсин зөвиг харслһна Ассоциац хоорндан нинһәр бәәж өөдлжәнә, — гиж Чурилов келв.

«Улан» һардачин «ноһап» хэлэц

— Ар үзгич бай келя-әмтиг үкләсиь харсж авхин төлә эдиә эрк бнш онц бийсн хәлж бәдг арһ өгсн дееран йиртмжин эргндк бәәдлинь харү тохрахмн. Эдиә эллжәсн һазрнь, аиһучлжасн һазрнь, зайс баржсси һолмудиь урдк нөвәрн харү тохраглх зөвтә, — гиж Чурилов келв.

Ар үзгин, Сибирин болн Хоя Дорд үзгин бәәрн бай келн-әмтст эдиә урдиь эллжасн һазрнь аиһучлжасн һазрнь, зайс баржсси һолмудиь урдк нөвәрн харү тохраглх зөвтә. — гиж Чурилов келв.

Ар үзгин, Сибирин болн Хоя Дорд үзгин бәәрн бай келн-әмтст эдиә урдиь эллжасн һазрнь харү өгхмн гисн сүв-селвгтә тогтавр одсн Деед Совет батлж авв. Тер тогтаврас иштә хамгин түрүнд бәәрн бай келн-әмтсин бәдл-жирһлинг хәдлхин төлә йиртмжин бәәдлиг бас хадһлх селвг өгджәнә.

— Ода экологийин төрт ик кнлмж өггджх цагт йиртмж харлһна төр улм ик чинр зүүһәд йовна. Бидн Югран тохма әмтнь бәәдл-жирһлиг харснавидн гиһәд, бийсн бас харсжанавидн. «Бидн, сибирякүд, нарт делкәд йиртмжин хамгин ик зөөртә эмтсивидн. мадиә нефтин боля газин хамгин ик комплекс бәәнә», гиж эн һазрин әмтн цагтан өрчән поклдж хәәкрлдг бәәсмн. Үнидан эн һазр жилдэн 335—340 сай тонн нефть өгдг бәәсмн. Хоягтан эиә сай тонн нефть болн жува кубометр газ һарһж авгдна, гиж одахн күртл бидн көөрлдг биләвидн. Ода эн тоот үүрүлгджана

Эн зонлг мөнгәр кен тетккмб?

Эн зонд үүлдәсн промышленностиг бай рулхла, округин бюджетнь бас бай рхмн, болв экологическ төрмүд күцахин төлә дала мөнгн бас кергтә болхмн. Зонлг бүрдәсн әмтн эиүг мөнгәр яһж тетккэр бәәхмб?

Эн зонлг мөнгәр тетккнн төлә шишлн темдглж авгдсн программс Валерий Чурилов на бәәнә. Үлгүрнь, дор ормдн үүл хөөрә хөрш бнш мөнгн хөрш хмн. Тацр эн округин һазр олзлжах ведомствс тер һазрнь төлә бооцһар мөнгн һарһж өгхмн. Үлгүрнь, Главтюменьнефтегаз 100 сай арслиг программ эиә күцах болж бооца кев. Газпром болхла 50 сай арслиг бооца кев.

Эиүг цаарандь делгрулхнн төлә эрк бнш экономическ кергүүлдврмүд күүндг үл ухалж һарһх кергтә. Нег үлү эн һазр бәәрн бай келнәмтнә медлл өггдх зөвтә, гиж Чурилов тоолжана.

●Ондаруллһн болн келн-әмтнә төр

Автономн округ заповедн зонд хүврәгдв

Ханты-Мансийск келн-әмтнә округ (Деед үзгин Сибирь) заповедн зон эклад һарһгджана, терүндиь ханты болн манси келн-әмтсин селәд оржана.

Сибирьт тоолвр угаһар дала көдлмш түргәр кегдг болснас көлтә Ар үзгин 26 әүсн бай келн-әмтнәс ханты болн манси гидг хойр келнәмтн ик түрү бәәдлд тусснн. Нег үдү эн келн-әмтсин әлжах һазртнь нефть, газ әлвгәр олдв, тер мет эиә өөшүһу моди йир ик. Тегәд чиги эиә һазр бүрһудлһна вышкс түргәр тосгдв, Сибирин өөшүһу моди хәәр-бәәр угаһар көрәдгв. Йиртмжин зөөриг һарһж авлһәр иим ик көдлмш түргәр делгренәс көлтә эиә бәәрн келн-әмтсин авгбарцнь эклад эвдрв, келәнәс наарап теднә аиһучлжасн һазрмудиь, келн-әмтин күльтурнь, эдлж дасси хот-хоолиь уга болад бәәв.

Тегад тер бәәрн бай келнәмтсин культуриг, авг-бәрциг хадһлхин, тедиә хажуһас үлмә угаһар түстан делгрулхдиь дөн болхин төлә эн автономн округ заповедн зонд хүврәгдв.

Проектин авторнь кемб?

Эн заповедн зон һарһхин төлә эиә научн шинжллтин өрги көдлмш кегдв, бәәрн бәәх әмтнә ухан-тооләр үчрт авгдв. Эн заповедн зона автормүдиь бәәрн келн-әмтс бийсиь болв гиж келх кергтә.

— Тюменск областьд орждах Ханты-Мансийск автономн округин әмтнд эврнь һазран цаарандн яһж делгрулхәр бәәхин бийстн шишлж автн гиж келвдг. — гиж КПСС-ин Ханты-Мансийск округжной комитетин кегдгч сегләтр Валерий Андреевич Чурилов келв. — Эиә бәәх әмтн дунд социологическ шинжллт кегдв. Бәәрн келнәмтсин бәәдл-жирһлинь авгбарциг, культуриг, келиг хадһлхин төлә заповедн зон һарһх кергтә гиж тедн седклән келв. Ним зон һарһхин туск сүв-селвгүдиг нөмткр, тер дотр этнографмуд, философмуд, юристир, культурологмуд бас дөөнә.

Автономн округин әлжах цуг һазртнь (100 мянһн дөрвлжн километр) заповедн зон зарлгдв. Эн зонд йиртмжин зөөриг промышленн әә-әрнар һарһж авдг, мөдл дүүрдәнә керәдэг көдлмш үүрүлгджана, тер мет эиә шин предприятьмүд болн селәд һарһгдшго болжана. Эиә бәәх әмтнд аиһучлх, зайс бәрх зөөн өггдв. Нег үлү хажуһас ирдг әмтнә, тер дотр туристнрин, промышленн көдлвчрин то бай рулгджана. Эиә ода көдлжх геологоразведочн партьс талдан һазрүр һарһгджана. Ода эн зонд йиртмжин зөөртә 30 бәәрн одасн бәәнә. Терүг бай гисн бийнь хөрн тавн жилдэн көнәшго шишлр авгдв. Хөөнһь бәәрн келн-әмтн зөө өгхлә, тиим зөөриг зөвтә өггдж

ЖИЛИГ КҮЦӘМЖТӘҺӘР ЭКЛВ

Городовиковск района «Прогресс» универмагин коллектив шүүк көдлад жилин зурһан 109 процентд күцәлә. Эн күцәмжд комсомольск-бай чудын коллектив көдлжәх бели хувцна әкгин, галантерейин боли нань чигн әңгсин темдгтә тәвц бәәнә. Ташр тиигчкәд универмагин цуг тави әңг жилә зурһан күцәсиг онц төмдглх кергтә. Эн ни-негн коллектив шин жилиг чигн күцәмжстәһәр эклв. Эди туула сарин зурһан 102 һар процентд күцәв. Универмагин цуг әңг зурһан бас күцәсиг онц темдглх кергтә.

«Прогресс» универмагин коллектив темдгтә күцәмжс бәрж көдлжахд эдиә һардач боли Городовиковск балһсна хүлд-гүүлгенә предприятин директор Наталья Доржиновна Степкинан шүнмһә үүлдвр ач-тус бәәнә. Эн күүнд өсклтин тускар ухалж үүлдә. Совхозин экономик батллһнд туста эврә сүв-селвгән орулж өгнә. Юңгад гихлә олн жил көдлсн ах хөөч мал өсклһнә цуг нуувчинь сәәнәр медә. Эдл-ахун ах хөөчирлә бат залһлда бәрж хооридан сүвселвгрн, нл кергәрн эн хүвалцна. Тернь эдл-ахуин бай наста хөөчирт ик тусан күүнә. Совхозин дамшлтта хөөчөс үлүгр авч эдл-ахуһ комсомольск-бай чудын бригадмуд социалистическ дөрдә өөрөр делгрулж көдлнә. Сән ашмуд бәрнә.

Үдлго хөөдәс төл авлһна даавртә кем нрх. Боля дамшлтта малчнр ик әртәсиь тохнята сән белдвр кечксн бәәнә. Эн жил хөөдәс элвтә дах авх болж өөдан даалһар эн бригадын коллектив авв. Терүгән эрк бнш күүсхин төлә хөөчнр арһ-чидлән әргж кедлжана.

Совхозин дамшлтта хөөч Магомед Шабаевнр һарджах бригадын коллектив шүүк көдлад жилин зурһан 109 процентд күцәлә. Эн күцәмжд комсомольск-бай чудын коллектив көдлжәх бели хувцна әкгин, галантерейин боли нань чигн әңгсин темдгтә тәвц бәәнә. Ташр тиигчкәд универмагин цуг тави әңг жилә зурһан күцәсиг онц төмдглх кергтә. Эн ни-негн коллектив шин жилиг чигн күцәмжстәһәр эклв. Эди туула сарин зурһан 102 һар процентд күцәв. Универмагин цуг әңг зурһан бас күцәсиг онц темдглх кергтә.

«Прогресс» универмагин коллектив темдгтә күцәмжс бәрж көдлжахд эдиә һардач боли Городовиковск балһсна хүлд-гүүлгенә предприятин директор Наталья Доржиновна Степкинан шүнмһә үүлдвр ач-тус бәәнә. Эн күүнд

ЧОЙНГА Сергә.

ЗУРГТ: Н. Д. Степкина.
А. Эрдниевин цокси зург.

КЕЛСНДӘН КҮРДГ КҮН

Юстийск района «Раздольный» совхозин малчнр олна малыг үвлес һару угаһар хадһлж һарад, малас төл авлһна даавртә кемиг күцәмжстәһәр давулхин төлә цугинь күцәжәнә. Малан цагаһь хотар асрж, үслва. Йиртмжин сән таал олллж хөөчнр хөөдән теггт һарһж ирдшлүлнә. Теггт ирдшлск хөд тарһн-цадхлв болна. Малын шүүһн хот әрвнар олллгджа.

Тегад чиги эдл-ахун дамшлтта хөөч Магомед Шабаевин һарджах бригадын коллектив шүүк көдлад жилин зурһан 109 процентд күцәлә. Эн күцәмжд комсомольск-бай чудын коллектив көдлжәх бели хувцна әкгин, галантерейин боли нань чигн әңгсин темдгтә тәвц бәәнә. Ташр тиигчкәд универмагин цуг тави әңг жилә зурһан күцәсиг онц төмдглх кергтә. Эн ни-негн коллектив шин жилиг чигн күцәмжстәһәр эклв. Эди туула сарин зурһан 102 һар процентд күцәв. Универмагин цуг әңг зурһан бас күцәсиг онц темдглх кергтә.

«Прогресс» универмагин коллектив темдгтә күцәмжс бәрж көдлжахд эдиә һардач боли Городовиковск балһсна хүлд-гүүлгенә предприятин директор Наталья Доржиновна Степкинан шүнмһә үүлдвр ач-тус бәәнә. Эн күүнд

КЕЛЭНДЭН КҮРДГ КҮН

Юстинск района «Раздольный» совхозин малчир олна малыг үвлас һару угаһар хадһлж һэрад, малас төл авлһна даавртa кемиг күцәмжстәһәр давулхин төлә цугинь күцәжәнә. Малан цагlавь хотар асрж, услна. Ииртмжин сән таал олзлж хөөчир хөөдэн теегт һарһж идшлүлнә. Теегт идшлсн хөд тарһн-цадхлң болна. Малын шүрүн хот әрвнәр олзлгдна.

Тегәд чиги әдл-ахүн дамшлтта хөөч Магомед Шабаевин һарджах бригадын коллектив өдр болһн гилтә өрүн эртәс авн асхи ора күртл хөөдиг теегт идшлүлнә. Асхиндь хашадан орсн малд нинлсн хот болн үүлгдсн шүрүн хот өгнә. Тиигж асржах хөөдич чинэн-чидлнь йир сан.

Эдл-ахүн ах хөөч М. Шабаев нөкдиртәһән хамдан мал өсклһнд көдлн бәәж, совхозин производствин ирәч өслтин тускар ухалж үүлднэ. Совхозин экономик батллһнд туста аврә сүв-селвгән орулж өгнә. Юигад гихлә олн жил көдлсн ах хөөч мал өсклһнә цуг нуувчинь сәәнәр медна. Эдл-ахүн ах хөөчирлә бат залһлда бәрж хоорндан сүвселвгәрн, ил кергәрн эн хувалдна. Тернь эдл-ахүн бай наста хөөчирт ик тусән күргнэ. Совхозин дамшлтта хөөчәс улгун авч эдл-ахүн комсомольск-байчудын бригадмуд социалистическ дөрлдә өргәр делкрулж көдлнә. Сән ашмуд бәрнә.

Удлго хөөдәс төл авлһна даавртa кем ирх. Болв дамшлтта малчир ик әртәсь тохията сән белдвр кечкси бәәнә. Эн жил хөөдәс элвг төл авх болж өөдән даалһвр эн бригадын коллектив авв. Терүгән эрк биш күцәхин төлә хөөчир арһ-чидлән әгсж көдлжәнә.

Совхозин дамшлтта хөөч Магомед Шабаевиг эдл-ахүн күч-көлсчир одахи болсн хүрг деер нег дүүһар района Советин улсин депутатирин кандидатд зааж бичв. Производствин нүүрлач олна көдлмшт чиги шунж орлнад, сунһачирин өгси даалһврмудыг дигтәһәр күцәжх гиж әмтн нөәлжәнә.

БАДМУШИН Б.

Юстинск района.

ЗАЛУ ҮКХЛӘ—НЕРНЬ

Үүрмүдлә таньлдлһн

Ил платформ деер ик яршгудат тәвгдсн олн зүсн оборудованьь ачсн товарн поезд арһул гүүлгж йовна. Командд шиңкән хүргдсн бан наста, 1924 жилд төрж һарсн көвүд Зимовники станцд әнүнд суулһгдсн, 37-ч Әәрмд цергүлхәр мадниг Прохладное балһснур авч йовж йовна.

Болв нам Куберле станцд күрәд уга йовтл, поезд генткн зогсв. — Ahар, ahар! —гисн команд сонсгдна. Платформс деер йовсн әмтн цуглан буужж гүүлдәд, тегш тееrт бүлтх арһан хәәв.

Би бас түрүн харһсн хотхрт чирәһән дорагшан хәләһәд унув. Мел тер хоорнд минй деер нег күн кевтв. Толһаһан өндәлһж хәләхәсн әәһәд бәәнәв. Энд-тенд хаһрсн бомбсин, товин сумна э сонсгдна. Зер-зевән әмд әмтн деер хайж дуусад, ешәтнрин самолетмуд нисләәд ирлв. Әмтн хәрү поездлән ирж суув.

Нанла нег хотхрт туссн салдсла таньлдув.

—Чоңжинов Дорж Замбинович, —гиж тер нерән заж таньлдв.

—Манжиков Санжа Колланович, —гиж би һаринь атхж мендлүв.

Тиигж мадн хойрин жирһлиң хаалһ залһгдв. Дәәнә түрүн догшн бомбдлһнд тусад, тамин үкләс мөлтрснлән нег негән йөрәввидн. Кен медхв, мел ним цасла бидн хойр хамлан йовхиг нам төрхәрә тенгр заячксн чигн биз. Цааранднь дәәнә күнд хаалһ маднид учрхиг, бидн, арвн долата көвүд, ода деерән нам ухандан орулжахшвидн.

Мана поезд хаалһдан бас чигн кесг дәжж зогсв. Немшфашистск самолетмуд нисж ирәд, көдлмшән кечнәд, нисәд йовад бәәнә. Дорж бидн хойр поездәс буужахшвидн. Энд диглж тәвгдсн яршгуд мадниг сән хәрсвр болжана.

—Нә, Дорж, бийинь тускар келж өглч?

Мини шин танһл Батлаевск станицд, алдр вождь В. И. Ленин өкгрсн 1924 жилд төрж һарсмн бәәж. Замба эцнь колхозд мөрч болж көдлжәсмн. Колхозин мөрд хулхалж йовсн әмтн әнүг алж. Тегәд көвүн һанцари экнинь өврт өсж-босв. Ода экнь һанцари гертән үлдв.

Поезд цааранднь гүүһәд йовна. Хотан уух цаг ирв. Бидн цергә әмтн болсн бийнь, ода күртл гертәсн авч һарсн хотан эдлә йовнавидн. Чансн таһан мах би делгтә цааси деер һарһж тәвүв.

—Санжа, энчн юн дегтрв? —гиж мини һартан барҗасн зөвәр барата дегтв үзчкәл, Дорж сурв.

—Энчн, үр, көвүм, хальмг әмтнә келнә билгин зөөр «Жаһһрн». 1940 жилин һаха сард терүнә 500 жилин өөниг мана орн-нутгт байрин бәәдлд темдглжәх кемд әнүг нанд школд белгләж өглә. Һадрасньь һадр күртлнь дегтриг би кесг давтж умилав. Умшх дутмаң үлм таасгдад йовна. Чи чигн, Дорж, дегтрлә таньлдсн болхговч.

—Э-э, умшлав, жаһһрчнриг чигн сонслав, зәрм дуудын тасрхаһинь школд чеежәрн даслав. Жаһһрин орн-нутг ке-сәәхн Бумбин орн бәәж. Энүнә әмтң сулдан бәәдг, гергтә жирһлтә, өшәтнрин үлмәд бәәшго седклтәһәр үүлдәд, дангин диилвр бәрдг бәәж. Баатрмудынь зөөртә, түүрсн дәәчнр йовсн санж. Хоңһрин зөөргин тускар келгдә:

Бум болв гиж
Буул уга орна,
Түмн болв гиж
Түдл уга орна,
Хоңһрин келсн үгмүд:
Хәр һазрт оч,
Арһсн, түлөә күн болж
Зергдхин ормд
Өгр хар булгин көвәд
Аай цусан асхлцнав!

Мини шин үр «Жаһһрн» келлгт би икәр байрлүв.

«Жаһһрин» баатрмуд метәр зөрмг кевәр гражданск дәәнә жилмүдт Хальмгин оли үрн хортнла ноолдж, нерән туурулсн әмтнә тускар үүрин үг деер немж келүв. —Тегәд чи бидн хойр «Жаһһрин» баатрмудын хөөт үрдүд болжанавидн, Доржа.

Поезд цаарандь гүүлгәд йовна. Дарани нег станцд маднүр хотта мишгән үүрсн Замба Демидович Хомутников ирж суув. Тегәд мадн һүрвн үүрмүд болвидн. Цергә нег әнгд орулхиг сурад, дәәч ямаран болв чиги бәәлдв туссн бийнь нег-негән үлдалго, хамцу бәәж, дөң-тусан күргж йовх болж зөвшәрвидн.

Дәәч эрдм шүүж авлһн

Урднь Кавказская гиж нерәдгдг төмр хаалһин Кропоткино станцд күрвидн. Трактористир, танкистир, тов хаһачир, пулеметчикүд болн дәәнә талдан чиги эрдмтә залу улсиг дуудж авад, тер дарунь йовулад бәәнә. Мадниг болхла цергә ямаран чиги эрдм уга. Бай командирин күрст дасхар бәәх әмтн бичгдтн, гиж закв. Бидн һүрвүлн терүнд орхар шиидвидн.

—Эн цагас авн талн йовһн цергә 351-ч тойгта дивизин сурһулин онц батальона цергчир болжанат. Взвод болһнд 45-д күн орулж хував. Мана взводын командирт бай лейтенант Коста Цакоев төвгдв. Осетин келн күн бәәж. Йовһн цергә Орджоникидзевск училищ төгсж, Таньлдсна хөөн асхарнь зурһан өдрә хүүрә хот күн болһнд өгв. Маңһдуртнь өрүһәр цергә әврә энг бәәх Прохладное станцур йовһар мадниг йовулхин тускар зөөглв. Өрүндь тавн часла босхв. Тер өдрин бийнь Гулькевичин бәәрнәр Новокубанск станиц күртл күрвидн. Цаарандь хаалһ Армавир балһс дәврж Кочубеевскүр темцв. Өдр ирвәс хаалһ улм хүрднан орв.

Мана уралан йовлһн, (хөөннь медгдсәр, тернь хәрү цухрлһн бәәсн бәәж) дәрин үнр үнршләд уга бәәсн мадниг зөвәр күнд болад, салдсин күнд башмг өмсж үзәд уга бай-чудт тернь ацан болад, кесгиннь көлдь зөрсн урһад бәәв.

Дән мана цергә энгин ардас дахн өөрдж йовхнь медгдәд ирв. Фашистнрин самолетмуд дару-дарунь нисж ирәд, бомбс хаяд бәәнә. Күнд товмудын хол хаһһа э сонсгдна. Фронт өөрдж йовхнь медгдәд ирв. Мана сурһулин батальог зогсаһад, хәрү эргүлә. Дәврж йовх ешәтнрин өмнәс дәәллаһлнд орулж болшго болв. Юңгад гихлә, мана күн болһн шиңкән бу-селм һартан авсмн. Зәрмнь нам терүг альк зөмдән өлгдгиг тодрха мелад уга. Тегәд бай-чуд хоорндан шогләмн: бидн фронтур дәәрлһнә түрүн зергәнд биш, терүнәс хәрү хурдн цухрлһна өмн халхд йовнавидн. Тер саамд зүг цергә мана энг бәәтхә, нам цуг фронт бүкләл цаг зуур хәрү цухржах һашута цаг бәәсмн.

Түрү-зүдүг диилх кергтә

Ар Кавказд бәәх Прохладное балһсндан аштнь күрвидн. Бай наста көвүдт цергә шин хувц өмскәд, солдатск зер-зевәр күцц агсв. Күчллһтә солдатск өдр болһна күчкөлсн эклв. Бәәр бәрлллһнд бу-селм олаллһна, һар бәрлдж ноолдллһна, дәврлһнә, окоп малтлһна, харслт тосхлһна болн дәәнә белдврин нань чиги зүсн эв-арһ дасхгдв.

Тер тоод цергчнрин политическ белдврт ик оньс өгтджәв. Өдр болһн арвн часла Совинформбюрон зәңгс умшгдна. «Төрскән харсач» әрсин газет һарһргдна. Ленис умшглж, күүндврмүд кегднэ.

Сурһулин батальона командир капитан С. Н. Соловьев намаг дүүдж авад келв:

—Үр салдс Манжиков, танд хальмг улсин баатрлт эпос «Жаһһрн» бәәхиг би медәв. Терүнә 500 жилин ончта өөниң 1940 жилд тедгдеджахд терүгәр соньмсад газетмүд, журналмудын бүрлврмуд умшлав. Зүг «Жаһһриг» бийинь умшад угав. Дегтриг нанд цаг зуур өгхитн сүржанав. Энүгәр болн Ш. Руставелин «Витязь в тигровой шкуре» гидг грузинск үүдәврәр дарани нег политзанятьд күүндвр кехәр шиидвидн. Салдс Чоңжинов болн та хойр энүнд бас өргәр орлцх зөвтәт.

Командир нанла кесн тер күүндврин тускар әврә үүртән зәңглүв. Тиим йовдлд эн икәр байрлад, төрскн һазр-уси ухандань орад, амр эс өгчәхиг нанд медүлв.

Тер дотр гертән ор һанцарн үлдсн медәтә экнь сакгдна. Тиигхд, дәәнд йовжахд, үүльнц дотр арвасиь һундлтаһар халәһәд үлдсн экнь мел зүүдиднь орад бәәнә. Бичсн бичгт хәрү ирхш. Станицис фашистнр эллд авчкж. Экән бас нег үзх цаг ирхм болхий аль үгай, гиһәд көвүн зовад бәәнә.

—Үр көвүм, бичә һундад бә. Терүнд үчр үгә. Селәнд цуглан нег һазра әмтн. Негнегән хәләж, дөң-түшг болж бәәх. Медәтә күүг әмтн үлдшго. Чини, мини кергмидн: Төрскән харслһиг шулуһар дасж авч, әврә цергчнртәһән хамдан фашистнриг күүчлһнд орад нег һазра әмтндән, әәж-аавдан өгсн андһаран күцәлһн болжана, —гиж би Чоңжиновиг төвкүлүв. —Хальмг нерән өөдәд бәрж йовхнн туск нег һазра әмтнә өгсн заавриг мартж болхго.

Брянск областин Суземск района Холмечск школын пионерск отряд эдиә һазрас Афганистанд цергт мордад эмнәсн хаһцсн Игорь Кулаженкон нер зүүнә. Одахи школьникүд Игорьла хамдан нег полкд цергләж йовсн Игорь Шпандаревиг хәәж олад, бийүрн гинчд дуудв. Эн көвүн Брянскд бәәнә, болв школьникүдүр ирхдиь энүнд күнд болхинь бичкдүд меджәсн уга билә. Афганистанд шавтад, операц келһснә хөөн эн хөрн зурһата көвүн йовдган уурв. Болв энүнд үр-иньгүд дала, цаһан седклтә улс энүг мартхш, арһ-чидләрн нөкд болна.

ЗУРГТ: Игорь эктәһән болн Таня гидг үр күүктәһән. ТАСС-ин зург.

●Республикин малын фермсәр

ҮВЛЗҮЛЛҺНӘ ТҮРҮН АШМУД

Олна мал ямаран бәәдлд үвлжәхин тускар мана штатн бишр корреспондент Юстинск района «Эрдниевский» совхозин директор П. М. Мимбулатовла болн «Никольский», «Сарпа» совхозмудын партийн организацин сегләтрмүд К. Б. Петкиевала, Н. К. Санджиевлә харһж күүндв.

Корр: Петр Мимбулатович, олна мал ямһж үвлажахин тускар келж өгит?

Хәрү: Эн өдрмүдт үвл хаалһиннь ик зууһинь дәвж одв. Олна мал ода дееран му бишәр үвлажанә. Бидн болхла бәһ гисн һарутаһар үвлзх санатавидн. Зүг йиртмжин таал мана седклләә дала ирлцәхш. Цасн үнад болн хур орад бәәсн учрар малчнрт невчк күнд болжана. Ил бәәх базмудар бальчтта болад кевтр муурч одв. Цаарандан ямаран болхинь цаг үзүлх. Болв үвлин күнд цагнь өмн үлдв гих кергтә. Учр тиим болвчн малчнр үвлиг бүрдәмжтәһәр давулх шиндвртәһәр көдлжанә.

Корр: Малас һару һарчаяу?

Хәрү: Һарчана. Ямаран болв чигн мед һару уга болдмн биш. Үлгүрнь, түүла сард 18 хөн һарутв. Энүг бидн ик һаруд тоолжахшвидн. 150 хөн болхла керчж алгдв.

Корр: Тана малчнр һурвн кооператив бүрдәсиг би меднә. Алькнь сәнәр үвлажахинь, ямаран төр бәәхинь келж өгит?

Хәрү: Чик, мана малын цех нәәмәдллһнә-кооперативн һурвн коллективд үзвгдв. Бидн негдгч нәәмәдллһнә кооперативд олна мал үвлзүллһнә көдлмш му бишәр бүрдәгдж гиж тоолжанавидн. Ташр тиигчкәд кооперативин малчир, специалистир болн һардачнр даалһсн кергиг седклән тәвж сәәнәр күцәдг өмтн. Эн кооперативин коллективиг Алексей Босхомджиевич Надбитов һарджана. Эн бийнь ветеринарн эмчин суһульта. Наадк кооперативсин һардачнр чиги специалистнр —, зоотехникчнр. Ода дееран тернь сәәнәр, наадкнь — муухар кедләкәнә гиж келж болшго. Наадк кооперативин коллективс чигн му бишәр көдлжәнә.

Корр: Петр Мимбулатович, малчирин седклин бәәдл ямаран, әдл-үүшар яһж тетктв?

Хәрү: Өмтн бәәдг гермүдиг, малын хаша-хаацсиг эн жилд күнд бәәдлд белдлавидн. Үвл өклх алднд бидн малчириг кергтә тоот хотхооларнь тетклавидн. Өдгә цагт теди керглжахинь учрлань авч ирлвидн. Энүг бүрн шинчлсн болн һаһчиги әдл-үүш. Ахран келхд, малчириг кергтә тоотарнь тетклин тәлә шүнж үүлджавидн. Боля күүна төр бас бәәнә. Тернь шишдл хувь-хунрәр тетклһн. Эн районд бүгди республикд чигн үга. Эн төрөг хәлх өмтн ю кежахнь, юн гиж санжахнь мадад тедмдг уга.

Кедү күнд болвчн малчнр күчн-чидлән холвж көдләд олна малыг бүрн-бүтнәр үвлүүлхин төлә нег мөслчг ноолда кежәнә. Нәәдвр хөд хәләжәх хөөчнрин көдлмшин кемжән улм икдхмн. Төл авлһна кемд ирлцигү белдвр кегджәнә. Өөдән даавртә көдлмшиг бас сәәнәр давулх кергтә. Элвг төл авлһиг тетклһн хөөч болн специалист болһна әрүн керг мән. Малын то өсхлә махн чигн, ноосн чигн икдхмн.

Корр: Петр Мимбулатович, күүндвр кесндтн ханжанав.

Корр: Клара Бованевна, ода Та әврә әдл-ахудан идеологическ көдлмш ямаран бәәдлд тәвгдсинь келж өгит?

Хәрү: Биди 1989 жилин һаха сард болсн парткомин сүүр деер олна малыг бүрдамжтәһәр давуллһар ирлцигү көрг-үүлдврмүд батлж авлавидн, үвлин йовудыг бүртклһәр штаб бүрдәгдлә. Терүнә хаһьд һардачнр, специалистнр болн нүүрлгч малчнр чигн орла. Энүнәс талдандан малчирин үвлзн болһнд активистнр батлгдна. Үрд цагт района цутхлгас әдл-ахуд күн батлгдг билә. Ода биди әврәи цугинь кедг болвидн. Биди хош болһн деер хойр ку батлнавиди. Негнь агитатор, хойрдгчнь болхла — политзанглач. Эдн дала удан боллго малчирин хош тал одад цаалһрин көдлмш кенә, кергәрнь соньмсна, ямаран дән керглгджахинь бичж авад әдл-ахун һардврт күргнә.

Корр: Клара Бованевна, активистнрин көдлмшиг альд хәлаж сонсдт?

Хәрү: Бәс-бәс гижәһәд парткомин сүүр деер, улсин депутатнрин бәәрн Советин күцәгч комитетин сүүр деер чигн активистнрин боля специалистнрин тооца соснавидн. Би ода әдл-ахун специалистнрин болн һардачнрин тускар келхәр седләв. Шүнмһаһар үүлджәх активистнрин тоод Николай Убушиев, Аязахмет Кабдулович Кальмуханов, Баатр Микуляев, Бекбулат Бердгалиевич Абилов зөв йовна. Эдн малчнрин үвлзүүлгү тал дару-дарунь өдна. Специалистнр әврә һолдгч көдлмшән кеси дееран идеологическ болн сурһмжлһна көдлмш бас күцәнә. Эн түүл зуг селана культурин Гер ю чиги кежахи уга гих кергтә. Эдн үвл өклсиәс авн нег чигн концерт малчирт үзүлүл уга. Эн төрт ода ик оньг өгчанәвидн.

Корр: Клара Бованевна, күүндвр кесндтн ханжанав. Олна мал «Сарпа» совхозд ямаран бәәдлд үвлжәхин тускар парткомин сегләтр Н. К. Санджиев цаарандь күүндвр һарһв.

Корр: Үвлин һурвн сар давж йовна. Танас сурхар бәәхмб давсн жилин ашин тускар. Ташр тиигчкәд хулһн, үкр, бар сармуд 1989 жилилм.

Хәрү: Жилин ашиг диглчквидн. Товчлгч ашнь күч-көлсчнриг байрлулжана. Государственя даалһвр цуг үзмжәрнь күцәгдлә. Зәрм үзмжсин социалистическ өөдән даалһврмуд чигн күцәгдв. Үлгүрнь, мах, ноос болн үс хулдлһна, хурһд болн туһлмүд авлһна дәрвн жилә зура күцәгдж одв. Ним таал учрсна ашт мана коллективд тавн жилә зураһан чигн күцәх эв-арһ бас учрсн бәәнә.

Корр: Ода үвлин йовудын тускар келж өгит?

Хәрү: Үвл мана әдл-ахуд му бишәр давулгджана гиж болхмн. Дәкад болхла йиртмжин таал эн жил мууд оршго. Нидн намр үвлин кемд сән белдвр кегдлә. Олна малд хотын бат көрк белдгдлә. Урдк жиләс үлдсн хотла хамдан нидн жил 20 мињн тонн өвсн белдгдлә. Эс гиж күсдундур жилин туршарт күрх өвсн белдгдсмн. Нәәмәдллһнә подрядар көдлдг болсна ашт сүл жилмүдин эргцд олна малын һару бһржәдв. Үвл эклсәс авн малчирин бригадмүдын ик ачиг олна малас һару һарһжахш.

Корр: Олна мал үвлзүллһиг идеологическ тетклһәр партком болн коммунистнр ямаран көдлмш кежәнә?

Хәрү: Материальн производствин халхар көдлжәх цуг 32 коммунист 1989 жилин зураһан күцәв. Эдн мал өсклһнә цехд көдлнә. Сүл һурвн жилд коммунистнрин көдлмш шинжлж хәләләв. Көдлмшин чиир лержахинь ил медгдв. Үлгүрнь, 1989 жил госдаалһврыг коммунистнр цуглан күцәсн болхла 1988 жил долан болн 1987 жил болхла коммунистнрин ик ачиг күцәж чадсн уга. Энүнд партийн хургудын нилчбәәхд маһд уга гиж тоолжанавидн. Үлгүрнь, 1988—1989 жилмүдин эргцд коммунистнрин нүүрлгч нилчинь, күч-көлсн болн политическ шүлтынь көдлүллһнә төрөр цуг цехмүдин болн совхозин эклц партийн организацин хургуд болла. Эн партийн хургуд эврә кергән күцәв гиж би тоолжанав. Мал өсклһнә цехд һурвн цехов партийн организац үүлджәнә нәәмәдллһнә-кооперативн коллективсин тоһар. Партийн хургудыг «төргр ширә» эвлрһар бүрдәгдж босна ашт сонһнар давулгдна. Коммунистир цуһар күүндвртә орлцдг болснас иштәһәр хургин чиир чигн өөдлжәнә.

Корр: Күүндвртә орлцсид, Николай Карлович, ханжанав.

Бичж авсн
Т-Б. МАНДЖИЕВ.

Дамбрллһн

ХАЖҢР ТООЦАН—ХУЛХА КЕЛҺНӘ УЛ

Сүл җилмүдт «Элистинский» совхозин тооцана то-дигмүдиг шинжлхлә, хажһр тооцан улсин зөөриг тарахд болн хулха-булд кехд ик дөңгән күргжәхиг ил үзж болхмн. Терүнәс көлтә зөөвр ик һару совхоз даажана.

Үлгүрнь, ниди жил үснә заводүр совхозас илгәгджасн үсн негдгч сортар йовулгдсмн. Болв үсн өткн биш болсн учрар хойрдгч сортар үсит орулж авв. Терүнә ашт 42 мињн арслн геедрв. Совхозин орулж өгсн хойр мињн хөөнә арснас негнь чигн негдгч сортд чинрәрн өөрдсн ута. Хойрдгч сортар 2,8 процентнь авгдв. Наадкснь хамгин мууд тоолгдв. Бас дөчн мињн арслиган совхоз геев. 1988 жил махнд орулж өгсн 7500 толһа хөөнәс 1070 толһань эцсн болж һарв. Бас һару учрв.

Онц әмтнд 873 толһа хөн өкгәр гишң хуллгдв. Ташр тиигчкәд бәдүн хөөнә дунд чиңүрнь зуг 26 килограмм татсн болж тооцанд орулгдв. Сән эзнә хурһн терүнәс үлү татхла эн совхозд бәдүн ирг хурһнас дор болж һарв. Ах хөөч С. В. Музраевин сүргәс В. П. Натыров гидг күн 70 ирг хуллж авч. Дунд чиңүрәр тер иргүд 30 килограмм татсар тооцанд бичглсн деерән нег килограммнь 85 деншгәр хуллгдж. Тегәд нег ирг болһнд совхозин касст зуг 25 арслн 50 деншг орулгдж. Бөдүн иргин арсна бийнь йосн үнәр 30 арслн күргдиг совхозд медгдо болхнй?

Бас нег үлгүр. Совхоз сән тохма һүнжд күсдундур мињн арслиган хуллж авчкад терүнә ижл һүнжиг әмтнд 230-250 арслиган хуллдв. Ут турштан 53 һүнжн тиим бичкн үнәр хуллгдв. Бийдән һарутаһар шанга мал юңгад хулджахнь медгджәхш. Ташр тиигчкәд нег тооцаһар хуллгдсн болж тоолгджах 8 һүнжнас тавнаннь ормд совхозин касст зуг 556 орулгдж, талдан һурвн һүнж хуллснд мөңг орулж өгсн ямаран чигн темдг уга. Болдыревин гуртд нег һүнжн, Абакаровин гуртд— 3, Хасиевин гүртд— 4 һүнжн тооцанас һарһгдснд кен чигн терүнә ормд мөнгинь орулж өгсн уга. Ах хөөч С. Б. Музраевин тооцанас 20 толһа хөн һарһгдсна ормд мөнгинь өгснә темдг уга. Тиим үлгүрмүд олн бәәнә. Терүнә ашт «Элистинский» совхозин һарунь 100 мињн арслиган давв.

1988 жилин мөчн сард совхоз 37 һаха хуллж авсмн, болв тооцанд терүгән орулсн уга бәәж. Нуувчинәр бәржәсн һахас тооцанд юңгәс орсна тускар совхозин ахлгч бухгалтер Т. Н. Цакирова ямаран чигн цәәлһвр өгч чадсн уга.

Эн совхозин завхоз Т. Л. Инауридзе әврәнь нерн деерән бичүлж авсн 1693 арслн мөңгит хамаран кеснәнь туск тооцаһан өглго талдан әдл-ахуд көдлмшт орв. Терүнәс эн мөнгинь некж ахиск совхозин һардачнрас кен чигн бичсн уга. Иск бичх цагнь давж одхла совхозин һардачнр 369-ч болн 304-ч тойгта хойр заквр бичв. Ташр түрүнкнь хойрдгчасн дөрвн өдр хөөн бичгдсн болж һарв. Ахлгч бухгалтер Цакирова завхозин авсн мөнгиг йирин һару гиһәд тооцанас һарһж. Ташр тиигчкәд нег тооцаһар хуллгдсн болж тоолгджах 8 һүнжнас тавнаннь ормд совхозин касст зуг 556 орулгдж, талдан һурвн һүнж хуллснд мөңг орулж өгсн ямаран чигн темдг уга. Болдыревин гуртд нег һүнжн, Абакаровин гуртд— 3, Хасиевин гүртд— 4 һүнжн тооцанас һарһгдснд кен чигн терүнә ормд мөнгинь орулж өгсн уга. Ах хөөч С. Б. Музраевин тооцанас 20 толһа хөн һарһгдсна ормд мөнгинь өгснә темдг уга. Тиим үлгүрмүд олн бәәнә. Терүнә ашт «Элистинский» совхозин һарунь 100 мињн арслиган давв.

1988 жилин мөчн сард совхоз 37 һаха хуллж авсмн, болв тооцанд терүгән орулсн уга бәәж. Нуувчинәр бәржәсн һахас тооцанд юңгәс орсна тускар совхозин ахлгч бухгалтер Т. Н. Цакирова ямаран чигн цәәлһвр өгч чадсн уга.

Эн совхозин завхоз Т. Л. Инауридзе әврәнь нерн деерән бичүлж авсн 1693 арслн мөңгит хамаран кеснәнь туск тооцаһан өглго талдан әдл-ахуд көдлмшт орв. Терүнәс эн мөнгинь некж ахиск совхозин һардачнрас кен чигн бичсн уга. Иск бичх цагнь давж одхла совхозин һардачнр 369-ч болн 304-ч

Бас тер мөт складын заведующ К. А. Шарманджинован тооцанас 10936 арслн һарһгдж. Ташр терүнәснь 1300 арслн йирин һару гиж хасгдж.

Эдл-ахун тооцанд совхоз орж көдлжәх болж тоолгджана. Посар болхла эн совхозд олна әөриг әрвлхин орм таражана. Үлгүрнь, «Экономика» гидг нертә кооперативд күч-көлс бүрдәлһнә документац белдсн төләдһь гиж совхозин кассас кесг минһн арслн өгглж. Болв бүртклһ кесн цагт ямаран чигн шин әв-арһ совхозд олзлгджахиг бүрткәчнр үзсн уга. Кооператормудт әврәнһ көдлмшән даалһхларн совхозин экономистнр ю кежәдг болхв?

Хөөчнрт ямаран диг-дараһар совхозин экономистнр жалв болн мөрә һарһж өггнь бас медгджәхш. Үлгүрнь, ах хөөчнр А. Музраев — 8120 арслн болн М. Адзиев —6818 арслн 1988 жилин ашмудар әдл-ахун тооцана олз-ору гиж авцхав. Болв мал үкснә һару гиж Музраевас— 1610 арслн болн Адзиевас — 8160 арслн мөңг совхоз хасж авсн уга. Хөөчнрин долан бригадт кемжәнәс үлүһар 93553 арслн һарһгдв. Тер һарүг совхоз, талдаһар келхлә государств, даав. Тиим болхла әдл-ахун тооцаһар совхоз көдлжәнә, гиж келж болхий?

Эн совхозин услврин участкд хажүһас инсн Г. К. Квак гидг күн тарвс урһаһад 400 тонн таслж авла гиж актд бичтә бәәнә. Терүгинь совхоз орулж авсн актд 400 тоннд күргчәхш, ташр тиигчкәд зуни чилгчәр, намрин әклцәр урһсн тарвс эннь болж һарв. Түрүн урһсн тарвснь яһсмб? Тиим сүрвр тәвдгнь учрта. Юнгад гилә әртәр урһлг тарвс урһалһад 60 мињ эк. 33376 дөрвлжн метр плөнк болн талдан чигн материал олзлгдсмн. Тиим тоолвр уга үүлдврин ашт совхоз дөкнәс ик һаруд унв, Квак гидг күн әврәннь үүрмүдтәһән бәһ гиждән өрәл сай арслига олзта үлдв.

Әврә мал онц әздүд кемжәнәс үлү бәржәснд бас һару учржана. Үкрч З. О. Абакаров тооцанд әс орсн 122 хөд болн ямад, 5 толһа үкр болн мөр бәржәснднь совхозд 1472 арслига һару күргсмн. Хойр жилин туршт терүнә ижл йовдл үкрч Г. Адзиев һарһжасмн.

Хоома үүлдврин ашт нег килограмм үкрә махна әврә бийнн үннь 30-40 арслн күрв. Тиим үнтә махиг кен хуллж авх? Тиим ик һару даажасн бийнь махиг совхозд 85 деншгәс авн 1 арслн 70 ден. шг күртл күргж үнәр хуллжана. Талдан чигн кесг үлгүрмүд олна зөөр таралһна болн эзн биш үүлдвриг итклж зааж болхмн. Цүттадньэнд урань совхозин директор көдлжәсн А. С. Дорджиев, ахлгч бухгалтер болн ахлгч экономист гемтә гиж келж кергтә. Болв эдн эврәнь хоома үүлдврлә ирлцәтәһәр күцц көвәр даврла харһулгдсн уга. Зөвлйос харлһна органмүд эн кергт әс орлцхла шанга зөөр тараси һардачнрас ялынь күцц невәр некж болшго.

А. ШЕРБАНЕВ,
Хальмг АССР-ин улсин бүртклһнә комитетин инспектор.

Жил ирвәс мана балһсн өсәд йовна. Өмтн бәәдг шин гермүд, кесг промышленя предприятьс, соцкультбытын учрежденьс, хот уудг гермүд, школмүд, бичкдүдин заведеньс нань чигн объекте тосхгдад эдлврт орулцдг болсн. Ода биди Дамбрллһнә Ленинск проспектд шин гермүдин нег подъездт ирәд, Шитов Александр Викторович һарджах бригадын көдлмшиг онц темдглв. Шитовас нань дәкад һурви күн бригадт көдлнә: С. В. Воронин — автолабораторин залач боля наладчик, В. Л.

ӉАЗАДЫН ОРДУДАР

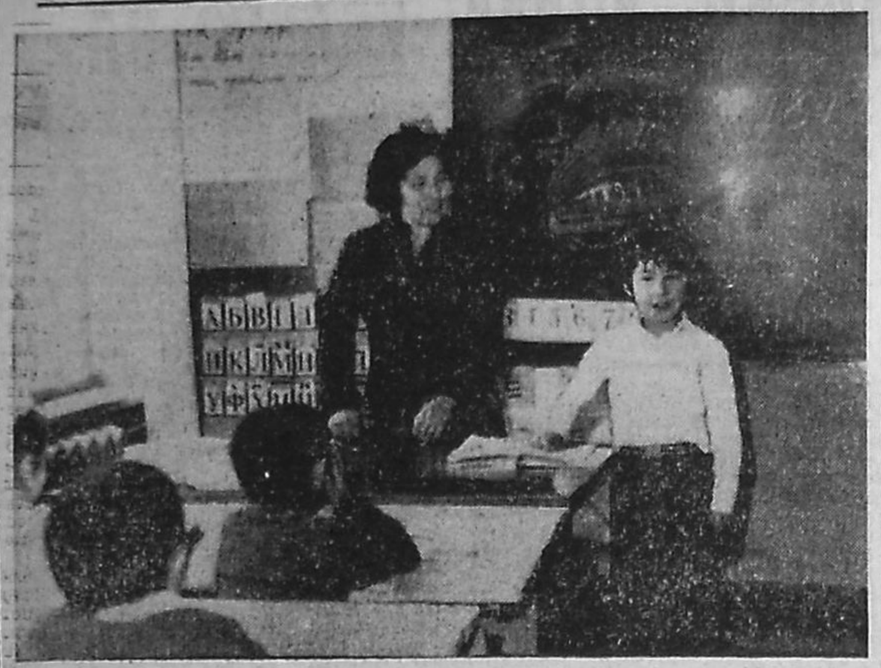
Францин хотл балһснд болсн күүндвр

Франшузск бһчудын бүлә организац — «СОС — расизм» гидг ассоциац әврәнһ седвәрәр Парижд Дорд үзгин болн Деед үзгин бһчудын элчврин харһлт бүрдәв. Тер харһлт деер «Туужнь олн зүсн болвчн, иргчнь негн» гидг төрөр күүндвр болв. Дорд үзгин Европин орнутгудт келн-әмтнә хоорндк хәрлцәнә төрмүд зид болсн күүндврин һол оньгт бәәв. Францин хотл балһсид европейск 20 шахү орн-нутгас цуглрсн бһ наста әмтн Закавказьед болжах йовдлын түск. Болгарьт туркмүд. Вьетнамт румынмүд. Югославьт албанмүд, евреймүд, шиитүд боля наадк орн-нутгудт бәәх нань чигн бһ келн-әмтн ямаран бәәдлд бәәхин түск төрмүдәр күүндвр кев.

Советск Союзас эн күүндвртә орлцси делегацд «Саюдисин», Армянск цуг келн-әмтнә жисәнә, европейск үзгт олн зүсн келн-әмтнә хоорнд тиим чиврт бәәдл тогтсндь кесг учр бәәнә; тер дотр дәәлладн, орн-нутгудын хоорндк межас сольгдлһн, чидлтәнь чидл угаһан дажрлһн... Ташр энд тогтсн диктаторск режимс нег келн-әмтиг наадк келн-әмтнәнь цокддулхдан дурта билә. Энд тогтсн экономическ факториг бас мартхмн биш. Социальн әс гиж экономическ бәәдл муурхла, онь дндиг чивртә бәәдл тогтдмя... Тер цагт цнигдүд, евреймүд әс гиж наадк ямаран чигн бһ келн-әмтн гемтә болж һарна. Хәзәд чигн Дорд үзгин Европиг шинрүллһнә демократическ үлынь әрк биш болгх кергтә болжана. Иим хәрлт шинжән болжана, мана өмн тәвдәжх боллгч төрнь болхла Деед үзг боля Дорд үзг хоорндан дахгнд зөөсәрн сольгдлһн. Деед үзгин бһчүд, мана политическ утга

Ээлтэй болсныг. Ээлтэй болсныг. Ээлтэй болсныг.

●Эврә кергин эрдмчнр

ЭКЛЦ КЛАССИН БАГШ

Күн болһн төрсн һазрак: өсж-боссн селәһан мартдго болх. Өсәд школд орсн цагтан түрүн багшлаһан таньлднавидн. Энүнә дегтәр түрүн үзгүд дасад, умшдг болсн күүкд болн көвүд насин туршарт энкр багшан мартшгонь лавта. Яшкульск районә «Кировский» совхозин 1-ч тойгта фермин эклц школ төгсәсн кесг бичкдүдин жирһл деер келгдснлә өөрхн ирлцжанә. Жил болһн школ чиласн арвад бичкдүд жирһлин үт хаалһ өрж Яшкуль поселкин, районә эдлахусин дундын школмуд төгсанә. Кесгнь болхла профессиональ-техническ училищмуд төгсәһәд, дурта эрдмтн өөдлжанә.

Арвн тавн шахү жилин эргцд тедн иүдн-амн болж йовх күн — эклц классин багш Валентина Халгаевна Бадмаева. Бһ цагтан эрк биш багш болх саната күүнә күцл бәәдл-жирһлд тохрагав. Бааҗн күүкн педагогическ училищт орж сурв. Сурһульин заведень төгсәснси авн эн эклц классин багш болж ода күртл көдлжанә. Валентина Халгаевна жил ирвәс көдлмшин байн дамшлт хоршаһад, тасрхан үгә мердлә өөдүләд йовна. Кедлә бааҗ эн күүкд күн Хальмг государственн университет төгсав. Сурһульин жилмүд багшин медрлиг байжск деерән ах сурһульин заведеня багширла күүндж, аврень кежах көдлмшиг сәрж халах арһ өгв. Тер цагт чиги, ода чиги эн чик хаалһ баанә, гиж тоолжана. Эн тоолариг жирһлд учрси ил йовдлмудар иткүж болхмн.

Валентина Халгаевна Бадмаевән сурһсн күүкд болн көвүд дунд аля-әср йовдл һарһсн улс үга. Эклц школд авсн медрл, түрүн багшин сурһсн жирһлин бат хәләц тедниг кезә чиги дөң болна.

Келхд, өдгә цагт эклц школд көдлнә гидг амр юмн биш. Һурвн класс төгсәһәд дундын школд орси цагтан тедн медрләрн үүрмүдәсн дора болх зөв үга. Зүг энүг күцхд амр биш, гих кергтә. Эклц школд үзмр дөцлмүд бһ, жирһлин хәләциг оргжулх дегтрмүд чиги ховр болж һарна. Сурһульчнр библиотекд одж дурта дегтрән авч умшдг арһ чиги үга болжана. Тегәд чиги багш ямаран чиги кергт багшасн үлгүр авч терүнд иткнә. Валентина Халгаевна мел тиим күн болжана, Эмти өмр көдлмш, бәәцин сән таал хәһәд дегтрлт авчах селәдүр, балһсдур һарч йовцхана. Эн багш болхла шүүж авси эрдмдан иткләтә күн болж көдлмшәс һарх сана зүүжәхш. Энүнлә хамдан Галина Бембеевна Бамбаева олн жилин эргцд көдлж йовна. Эн хойр багш цег керг күцәж, жирһлин бат хәләцтә бһчуд сурһмжлжана.

Өдгә цагт эднә көдлжәх эклц школд арвн һурвн сурһульч сурчана. Болв иргчдән тедниә то зөвәр икдхмн. Юнгад гихлә, хойр-негн жиләс школд орх бичкдүд эн фермд олн. Энүнә түскар зәңгләхләрн багширин хәләц жөөлрәд, байрар гергтснь ил үзгдв. Санад бәәхлә, эдн бичкдүд үгаһар бәәж чадшго улс болж медгдв. Сурһульчнриг чаңһар шоодлго жөөлн үгәрн, ил кергәрн эдн сурһмжлна. Бичкн эн фермд цуһар нег-негән сәәнәр медна. Тегәд чиги, интеллигенцин зергләнд бәәх, багширин күндтә нер зүүжәх улсин даавр жил ирвәс өөдәд йовна. Учрси кесг йовдлмуд дәкнәс шинжлгдж тедниг шин үнәлһн өггджанә. Нүүрдгч хәләцтә эмтн оқдарулһнг гүүдүлхин төлә цугинь кежанә. Эклц классин багшир Валентина Халгаевна Бадмаева болн Галина Бембеевна Бамбаева хойр тиим улсин зергләнд йовж фермин күч-келсчнрин жирһлин кемжәг өөдлүлх арһ хәәжанә. Түрүн зергләнд эмтиг хотхоолар, эд-таврар тетклһиг ясрулх, нань чиги олн зүсн тогмүд хаһлх цергтә.

Болв хамгин даавртә кергнь эклц школдан сурһульчирт ергн медрл өгх күцл болжана. Насин туршарт энүгәр һардвр кеж көдлж йовх багш Валентина Халгаевна Бадмаева энүр чиги аврә кергин йоста ардмчнр дунд йовна. Иргчдән чиги эн кесг күүкдт болн көвүдт көтлврч болж жирһлин үт хаалһ орулхнь лавта. Түрүн багшан тедн кезә чиги күндлж энүнәс үлгүр авч йовхмн. В. Х. Бадмаевән жирһл, кесн көдлмшнь энүнд ишл өгчанә.

САҢЬҖ-ЊӘРӘН Иван,
мана корр.

ЗУРГТ: эклц классин багш В. Х. Бадмаева дарани кичәл өгчанә.

В. Морозовин покси зург.

Мана республикәр

Цугтаднь таасгдв

Одахн Хальмг государственн университетин спорткомплекст «Одн» заводын спортивн байр болв. Кесг эмтн нааран ирв. Инженерн-техническ көдләчнр, көдлмшчнр олна эн керг-үүлдврт шунмһаһар орлцв. Спортивн му биш белдврән эдн үзүлв. Уттурштан заводын цехмүдәс болн залврас 6 команд бүрдәгдв.

Эдн цугтан настольн теннисар, мини-футболар, волейболар болсн мариаст түрүн ормин төлә ноолдв. Хамгин түрүнд мини-футболар наадн болв. Заводын 1-ч болн 4-ч цехин командс хооридан харһв. Зуг дорвдгч цехин футболистнр невчк өөдән мергжлттә бәәсән үзүләд, 5:1 тоотаһар диилвр бәрв. Энд йилһән сән футболистнр болж көдлмшчнр Павел Бадмә-Гаряев, Церен Ноняев йилһрв.

Настольн теннист дурта эмтн дунд бас соньн маріһан болв. Түрүн ормиг энд көдлмшч Валерий Камнюков эзлв. Теннис наадхдан эн йир дурта. Кесг үүрмүдиь энүнәс үлгүр авч, спортын эн зүснд дамшлтан хоршажана. Заводын залттын элч болхла эн маріһанд хойрдгч орм эзлв. Командн дөрлдәнд 2-ч цехин теннисистнр хамгин өөдән аш үзүлв. Хойрдгч ормд 4-ч цехин көдлмшгнр һарв.

Волейбол наадхдан чиги мана көдлмшчнр йир дурта. Тегәд эн маріһанд орлцжах эмтнә то бһ болсн үга. Финальн нааднд заводын залврин болн 4-ч цехин командс харһв. Дииләчнрин нериг энд 4-ч цехин элчнр зүүв. 2:1 тоотаһар эдн ицгтә диилвр бәрв.

Жил болһн мана заводт тиим спортивн керг-үүлдврмүд бүрдәгднә. Кесг цехмүдин коллективс энүнд шунлттаһар орлцна. Тиим көвәр көдлмшчнрин әрүл-мендбатруллһнд ик вилч күргджанә. Теднә сул цагиг тустаһар бүрдәлһн эн болжана.

Заводт шинкән ирж көдлжәх эмтнд мана эн спартакиад нег үлү икәр таасгдв. «Тиим керг-үүлдврмүдиг улм икәр болн тасрхан үгаһар бүрдәх кергтә», — гиж эдн келнә. Эднә үгнь чик гиж тоолжанав. Биди хамдан көдлмшин хөөн спортивн дөрлдәнд харһад бәәхлә, нег-негән улм сәәнәр медж авхвидн, әрүл-мендән үзмжтәһәр батрулж чадхвиди. Болв эн тустманад бәәх ик көрәгиг олэлх кергтә.

В. БАГЛИКОВ,
«Одн» заводын спортын инструктор.

Гиичд ирв

Мана республикүр Дагестанск АССР-ин Левашинск района «Зубари» гидг анса-

спорт

ҺУРВДГЧ ОРМ—СӘН ҮЗМЖ

Элстин спортсменмүд Цугсоюзн маріһанд орлцж ирв. Калужск областин Кондрово гидг балһснд боксар эн маріһан болв. Бәәрн һазрин баатр үрнә— Советск Союзин Герой Д. Н. Стефановин әрүн дүр мөнкрүллһнд нерәдгсн маріһан зурһадгч саамдан кегдв. Советск Цергин әдрлә ирлцүлж кегдснлә эн дөрлдән бас нег ончта болж тоолгдв.

Маріһанд бәәрн областин кесг балһсдын, Московск областин, Ставропольск крайин боксермүд ирв. Мана республикин көвүд эн маріһанд урдк жилмүдт кесг дәкж орлцчкла.

Эн жилин маріһанд уттурштан 175 боксер орлцв. Теднә тоод тренер Д .Брюгидиковин белдж авч одси Элстин зурһан спортсмен ноолдв. Маріһан, боксермудын насна кемжәнәс иштә, дөрвн багд хувагдв. Мана көвүд һурвн багд ноолдв.

Команди ашмудас иштә, ормс инҗ йилһрв: түрүн ормиг маріһанд диилвр бәрсн Кондрово балһсна боксермүд әзлв.Хойрдгч ашиг Ставрополь балһсна команд үзүлв. Һурвдгч үзмжин команди әзнь— Элстин боксермүд болв. Дииләч командын ханьд зурһан чемпион ончрв. Ставрополин командас дөрвн боксер чемпиона нер зүүв. Мана командын үзмжд хойр чемпион диилвртә ,тәвцән орулв.

Арвн долан-арвн наәми наста көвүдин багд ноолдсн Элстин 7-ч СПТУ-н спортсмен Алексей Макадуров товчлгч девсигин ноолданд Обнинск балһсна боксер Владимир Сухоруковла харһв. Эн бәрлдәнд Хальмгин элч эврәнь дамшлтан олзлад, Сухорукович нокаутд тусхав. Итклтә диилвр Элстин боксерт өгтдв.

Арвн һурвн —арвн дөрвн наста көвүдин багд Элстин һурвн боксер ноолдв. Эднәс хойрнь сүл. товчлгч маріһанд күрв. Болв А. Афанасьев Ставрополин элч В. Харевд очкоһар шүүгдв. Үүринь шүүгллһна хәрүһинь авх даалһврис Бата Нимеев бий деерән авв.

Элстин 4-ч школын эн спортсмен сүл бәрлдәнд Ставрополь балһсна боксер А. Ляшенкола харһв. Цуг эв-арһан, күчн-чидлән агсх кергтә болв. Аштнь Бата диилвр бәрв. Элстин командд бас нег диилвр баргав. Бас нег чемпион һарч ирв.

Ах насна багд ноолдсн Х. Брюгидиков очкоһар шүүгдв.

Хамгин бһ наста багд — арвн негтә—арвн хойрта көвүд дунд Женя Афанасьев болн дарук багд ноолдсн Женя Кочнев полуфиналын девсид шүүгдв.

Һурвдгч команди аш үзүлсн Элстин команд ирацигү девсигин чинртә ачллһар темдглгдв.

ТЕҢКӘН Н.

«ЦАҺАН САР»—ХАВРИН БАЙР

Күндтә элстихн болн Элстин гиичнр!

1990 жилин лу сарин 25-д профсоюзмудын культурин Бәашнд болх «Цаһан сар»—хальмг улсин хаврин сән өдр» гидг театрализованн нәр-наадн иртн гиж культурин балһсна әнг болн Элстин культурн-спортивн комплекс үрвр кежанә.

«Цаһан сар» гидг нәр-наадиг Баатр Басанговин нертә Хальмг драматическ театрин артистнр, дуучн болн бииһин «Бамб цецг» гидг государственн ансамблин артистнр, балһсна фольклорн коллективс, өрк-бүлмүдин аңһамбльмуд болн республикин райодас ирсн гиичнр орлцхмн.

Иим маріһан болхмн

Хальмг улсин амн үгин үүдәврмүд — йәрәлмүд, магталмуд, үлгүрмүд, туульс, тәәлвртә туульс, «Яс кемәлһ», кезәнк дуд, бид меддг әмтнә маріһан; туульсин героймудын болн хальмг литин 12 сарин нернд ордг — аңгудын дүртә костюмсин) маріһан; ут үстә күүкдин болн күүкд улсин маріһан; хальмг кел меддг тативн наадт, олн зүсн нань чиги маріһас.

Маріһаст диилсн әмтнд мөрә, үнтә белгүд өггдхмн, тер тоод мөрә гиж әмд хә белглхмн.

Профессиональ-техническ училищмудын төгсәһәд, дурта эрдмтн өөдлжанә.

Арвн тавн шахү жилин эргцд тедниг иүдн-амн болж йовх күн — эклц классин багш Валентина Халгаевна Бадмаева. Бһ цагтан эрк биш багш болх саната күүнә күцл бәәдл-жирһлд тохрагав. Бааҗн күүкн педагогическ училищт орж сурв. Сурһульин заведень төгсәснси авн эн эклц классин багш болж ода күртл көдлжанә. Валентина Халгаевна жил ирвәс көдлмшин байн дамшлт хоршаһад, тасрхан үгә мердлә өөдүләд йовна. Кедлә бааҗ эн күүкд күн Хальмг государственн университет төгсав. Сурһульин жилмүд багшин медрлиг байжск деерән ах сурһульин заведеня багширла күүндж, аврень кежах көдлмшиг сәрж халах арһ өгв. Тер цагт чиги, ода чиги эн чик хаалһ баанә, гиж тоолжана. Эн тоолариг жирһлд учрси ил йовдлмудар иткүж болхмн.

Валентина Халгаевна Бадмаевән сурһсн күүкд болн көвүд дунд аля-әср йовдл һарһсн улс үга. Эклц школд авсн медрл, түрүн багшин сурһсн жирһлин бат хәләц тедниг кезә чиги дөң болна.

Келхд, өдгә цагт эклц школд көдлнә гидг амр юмн биш. Һурвн класс төгсәһәд дундын школд орси цагтан тедн медрләрн үүрмүдәсн дора болх зөв үга. Зүг энүг күцхд амр биш, гих кергтә. Эклц школд үзмр дөцлмүд бһ, жирһлин хәләциг оргжулх дегтрмүд чиги ховр болж һарна. Сурһульчнр библиотекд одж дурта дегтрән авч умшдг арһ чиги үга болжана. Тегәд чиги багш ямаран чиги кергт багшасн үлгүр авч терүнд иткнә. Валентина Халгаевна мел тиим күн болжана, Эмти өмр көдлмш, бәәцин сән таал хәһәд дегтрлт авчах селәдүр, балһсдур һарч йовцхана. Эн багш болхла шүүж авси эрдмдан иткләтә күн болж көдлмшәс һарх сана зүүжәхш. Энүнлә хамдан Галина Бембеевна Бамбаева олн жилин эргцд көдлж йовна. Эн хойр багш цег керг күцәж, жирһлин бат хәләцтә бһчуд сурһмжлжана.

Өдгә цагт эднә көдлжәх эклц школд арвн һурвн сурһульч сурчана. Болв иргчдән теднә то зөвәр икдхмн. Юнгад гихлә, хойр-негн жиләс школд орх бичкдүд эн фермд олн. Энүнә түскар зәңгләхләрн багширин хәләц жөөлрәд, байрар гергтснь ил үзгдв. Санад бәәхлә, эдн бичкдүд үгаһар бәәж чадшго улс болж медгдв. Сурһульчнриг чаңһар шоодлго жөөлн үгәрн, ил кергәрн эдн сурһмжлна. Бичкн эн фермд цуһар нег-негән сәәнәр медна. Тегәд чиги, интеллигенцин зергләнд бәәх, багширин күндтә нер зүүжәх улсин даавр жил ирвәс өөдәд йовна. Учрси кесг йовдлмуд дәкнәс шинжлгдж тедниг шин үнәлһн өггджанә. Нүүрдгч хәләцтә эмтн оқдарулһнг гүүдүлхин төлә цугинь кежанә. Эклц классин багшир Валентина Халгаевна Бадмаева болн Галина Бембеевна Бамбаева хойр тиим улсин зергләнд йовж фермин күч-келсчнрин жирһлин кемжәг өөдлүлх арһ хәәжанә. Түрүн зергләнд эмтиг хотхоолар, эд-таврар тетклһиг ясрулх, нань чиги олн зүсн тогмүд хаһлх цергтә.

Болв хамгин даавртә кергнь эклц школдан сурһульчирт ергн медрл өгх күцл болжана. Насин туршарт энүгәр һардвр кеж көдлж йовх багш Валентина Халгаевна Бадмаева энүр чиги аврә кергин йоста ардмчнр дунд йовна. Иргчдән чиги эн кесг күүкдт болн көвүдт көтлврч болж жирһлин үт хаалһ орулхнь лавта. Түрүн багшан тедн кезә чиги күндлж энүнәс үлгүр авч йовхмн. В. Х. Бадмаевән жирһл, кесн көдлмшнь энүнд ишл өгчанә.

САҢЬҖ-ЊӘРӘН Иван,
мана корр.

ЗУРГТ: эклц классин багш В. Х. Бадмаева дарани кичәл өгчанә.

В. Морозовин покси зург.

●Эрүл-мендә харлһн

Цугтаднь таасгдв

Одахн Хальмг государственн университетин спорткомплекст «Одн» заводын спортивн байр болв. Кесг эмтн нааран ирв. Инженерн-технический көдләчнр, көдлмшчнр олна эн керг-үүлдврт шунмһаһар орлцв. Спортивн му биш белдврән эдн үзүлв. Уттурштан заводын цехмүдәс болн залврас 6 команд бүрдәгдв.

Эдн цугтан настольн теннисар, мини-футболар, волейболар болсн мариаст түрүн ормин төлә ноолдв. Хамгин түрүнд мини-футболар наадн болв. Заводын 1-ч болн 4-ч цехин командс хооридан харһв. Зуг дорвдгч цехин футболистнр невчк өөдән мергжлттә бәәсән үзүләд, 5:1 тоотаһар диилвр бәрв. Энд йилһән сән футболистнр болж көдлмшчнр Павел Бадмә-Гаряев, Церен Ноняев йилһрв.

Настольн теннист дурта эмтн дунд бас соньн маріһанболв. Түрүн ормиг энд көдлмшч Валерий Камнюков эзлв. Теннис наадхдан эн йир дурта. Кесг үүрмүдиь энүнәс үлгүр авч, спортын эн зүснд дамшлтан хоршажана. Заводын залттын элч болхла эн маріһанд хойрдгч орм эзлв. Командн дөрлдәнд 2-ч цехин теннисистнр хамгин өөдән аш үзүлв. Хойрдгч ормд 4-ч цехин көдлмшгнр һарв.

Волейбол наадхдан чиги мана көдлмшчнр йир дурта. Тегәд эн маріһанд орлцжах эмтнә то бһ болсн үга. Финальн нааднд заводын залврин болн 4-ч цехин командс харһв. Дииләчнрин нериг энд 4-ч цехин элчнр зүүв. 2:1 тоотаһар эдн ицгтә диилвр бәрв.

Жил болһн мана заводт тиим спортивн керг-үүлдврмүд бүрдәгднә. Кесг цехмүдин коллективс энүнд шунлттаһар орлцна. Тиим көвәр көдлмшчнрин әрүл-мендбатруллһнд ик вилч күргджанә. Теднә сул цагиг тустаһар бүрдәлһн эн болжана.

Заводт шинкән ирж көдлжәх эмтнд мана эн спартакиад нег үлү икәр таасгдв. «Тиим керг-үүлдврмүдиг улм икәр болн тасрхан үгаһар бүрдәх кергтә», — гиж эдн келнә. Эднә үгнь чик гиж тоолжанав. Биди хамдан көдлмшин хөөн спортивн дөрлдәнд харһад бәәхлә, нег-негән улм сәәнәр медж авхвидн, әрүл-мендән үзмжтәһәр батрулж чадхвиди. Болв эн тустманад бәәх ик көрәгиг олэлх кергтә.

В. БАГЛИКОВ,
«Одн» заводын спортын инструктор.

Гиичд ирв

Мана республикүр Дагестанск АССР-ин Левашинск района «Зубари» гидг анса-

Ааһ насна багд ноолдсн Х. Брюгидиков очкоһар шүүгдв.

Хамгин бһ наста багд — арвн негтә—арвн хойрта көвүд дунд Женя Афанасьев болн дарук багд ноолдсн Женя Кочнев полуфиналын девсид шүүгдв.

Һурвдгч команди аш үзүлсн Элстин команд ирацигү девсигин чинртә ачллһар темдглгдв.

ТЕҢКӘН Н.

«ЦАҺАН САР»—ХАВРИН БАЙР

Күндтә элстихн болн Элстин гиичнр!

1990 жилин лу сарин 25-д профсоюзмудын культурин Бәашнд болх «Цаһан сар»—хальмг улсин хаврин сән өдр» гидг театрализованн нәр-наадн иртн гиж культурин балһсна әнг болн Элстин культурн-спортивн комплекс үрвр кежанә.

«Цаһан сар» гидг нәр-наадиг Баатр Басанговин нертә Хальмг драматическ театрин артистнр, дуучн болн бииһин «Бамб цецг» гидг государственн ансамблин артистнр, балһсна фольклорн коллективс, өрк-бүлмүдин аңһамбльмуд болн республикин райодас ирсн гиичнр орлцхмн.

Иим маріһан болхмн

Хальмг улсин амн үгин үүдәврмүд — йәрәлмүд, магталмуд, үлгүрмүд, туульс, тәәлвртә туульс, «Яс кемәлһ», кезәнк дуд, бид меддг әмтнә маріһан; туульсин героймудын болн хальмг литин 12 сарин нернд ордг — аңгудын дүртә костюмсин) маріһан; ут үстә күүкдин болн күүкд улсин маріһан; хальмг кел меддг тативн наадт, олн зүсн нань чиги маріһас.

Маріһаст диилсн әмтнд мөрә, үнтә белгүд өггдхмн, тер тоод мөрә гиж әмд хә белглхмн.

Профессиональ-техническ училищмудын төгсәһәд, дурта эрдмтн өөдлжанә.

Арвн тавн шахү жилин эргцд тедниг иүдн-амн болж йовх күн — эклц классин багш Валентина Халгаевна Бадмаева. Бһ цагтан эрк биш багш болх саната күүнә күцл бәәдл-жирһлд тохрагав. Бааҗн күүкн педагогическ училищт орж сурв. Сурһульин заведень төгсәснси авн эн эклц классин багш болж ода күртл көдлжанә. Валентина Халгаевна жил ирвәс көдлмшин байн дамшлт хоршаһад, тасрхан үгә мердлә өөдүләд йовна. Кедлә бааҗ эн күүкд күн Хальмг государственн университет төгсав. Сурһульин жилмүд багшин медрлиг байжск деерән ах сурһульин заведеня багширла күүндж, аврень кежах көдлмшиг сәрж халах арһ өгв. Тер цагт чиги, ода чиги эн чик хаалһ баанә, гиж тоолжана. Эн тоолариг жирһлд учрси ил йовдлмудар иткүж болхмн.

Валентина Халгаевна Бадмаевән сурһсн күүкд болн көвүд дунд аля-әср йовдл һарһсн улс үга. Эклц школд авсн медрл, түрүн багшин сурһсн жирһлин бат хәләц тедниг кезә чиги дөң болна.

Келхд, өдгә цагт эклц школд көдлнә гидг амр юмн биш. Һурвн класс төгсәһәд дундын школд орси цагтан тедн медрләрн үүрмүдәсн дора болх зөв үга. Зүг энүг күцхд амр биш, гих кергтә. Эклц школд үзмр дөцлмүд бһ, жирһлин хәләциг оргжулх дегтрмүд чиги ховр болж һарна. Сурһульчнр библиотекд одж дурта дегтрән авч умшдг арһ чиги үга болжана. Тегәд чиги багш ямаран чиги кергт багшасн үлгүр авч терүнд иткнә. Валентина Халгаевна мел тиим күн болжана, Эмти өмр көдлмш, бәәцин сән таал хәһәд дегтрлт авчах селәдүр, балһсдур һарч йовцхана. Эн багш болхла шүүж авси эрдмдан иткләтә күн болж көдлмшәс һарх сана зүүжәхш. Энүнлә хамдан Галина Бембеевна Бамбаева олн жилин эргцд көдлж йовна. Эн хойр багш цег керг күцәж, жирһлин бат хәләцтә бһчуд сурһмжлжана.

Өдгә цагт эднә көдлжәх эклц школд арвн һурвн сурһульч сурчана. Болв иргчдән теднә то зөвәр икдхмн. Юнгад гихлә, хойр-негн жиләс школд орх бичкдүд эн фермд олн. Энүнә түскар зәңгләхләрн багширин хәләц жөөлрәд, байрар гергтснь ил үзгдв. Санад бәәхлә, эдн бичкдүд үгаһар бәәж чадшго улс болж медгдв. Сурһульчнриг чаңһар шоодлго жөөлн үгәрн, ил кергәрн эдн сурһмжлна. Бичкн эн фермд цуһар нег-негән сәәнәр медна. Тегәд чиги, интеллигенцин зергләнд бәәх, багширин күндтә нер зүүжәх улсин даавр жил ирвәс өөдәд йовна. Учрси кесг йовдлмуд дәкнәс шинжлгдж тедниг шин үнәлһн өггджанә. Нүүрдгч хәләцтә эмтн оқдарулһнг гүүдүлхин төлә цугинь кежанә. Эклц классин багшир Валентина Халгаевна Бадмаева болн Галина Бембеевна Бамбаева хойр тиим улсин зергләнд йовж фермин күч-келсчнрин жирһлин кемжәг өөдлүлх арһ хәәжанә. Түрүн зергләнд эмтиг хотхоолар, эд-таврар тетклһиг ясрулх, нань чиги олн зүсн тогмүд хаһлх цергтә.

Болв хамгин даавртә кергнь эклц школдан сурһульчирт ергн медрл өгх күцл болжана. Насин туршарт энүгәр һардвр кеж көдлж йовх багш Валентина Халгаевна Бадмаева энүр чиги аврә кергин йоста ардмчнр дунд йовна. Иргчдән чиги эн кесг күүкдт болн көвүдт көтлврч болж жирһлин үт хаалһ орулхнь лавта. Түрүн багшан тедн кезә чиги күндлж энүнәс үлгүр авч йовхмн. В. Х. Бадмаевән жирһл, кесн көдлмшнь энүнд ишл өгчанә.

САҢЬҖ-ЊӘРӘН Иван,
мана корр.

ЗУРГТ: эклц классин багш В. Х. Бадмаева дарани кичәл өгчанә.

В. Морозовин покси зург.

●Эрүл-мендә харлһн

Бадмаева. Бай цагтай эрк бишр багш болх саната күүнә күцл бәәдл-жирһлд тохрагдв. Баахн күүкн педагогическ училищт орж сурв. Сурһулин заведень тәгсәснәсн авн эн әклц классин багш болж ода куртл кедлжәнә. Валентина Халгаевна жил ирвәс кедлмшин байн дамшлт хоршаһад, тасрхан уга медрлән өөдлүләд йовна. Кәдлә бәәж эн күүкд күн Хальмг государственн университет тәгсәв. Сурһулин жилмүд багшин медрлиг байжсн деерән ах сурһулин заведеня багшнрла күүндж, әврәнь кежәх кедлмшиг сәрж халәх арһ өгв. Тер цагт чигн, ода чигн эн чик хаалһд бәәнә, гиж тооллжана. Эн тоолврыг жирһлд учрсн нл йовдлмудар өгүлж болхмн.

Өдгә цагт әдәә кедлжәх әклц школд әрвн һурвн сурһульч сурчана. Боля иргчлән тедә то әәвәр икдхмн. Юңгад гихлә, хойр-негн жиләс школд орх биличдүд эн фермд олн. Энүнә тускар зәңглхләрн багшнрин хәлац жәәлрәд, байрар гәрлтсн нл нүлһнә кабинетмүд санаторийд кедлжәнә.

Нилн жилин әкләс авн фитотерапий өргәр олзлгдг болв. Зүркн-судцна боли ясн-бульчигин системсин гем эмнүлхд сорнцин (магнитные) болн Кузнецовин иппликатормуд туста болдгас иштә цен биш цагт олзлгинь үзж болхмн.

Цуг эмнүлһнә әв-арһс тустә болсн деерән сән нилчн хальдана гиж «Эрүл-менд» санаторьт бәәсн эмтн-келнә. Эдн дунд Городовиковск районас ирсн Александра Шургучинова, Юстинск районас Санко болн Раиса Гаряевихн, Приозерн районас — Дорж Самтонов, Элстәс — Мария Одинцова болн Николай Очиров, нань чигн эмнүлһ авсн олн улс йовна. Тернь учрта, юнгад гихлә әнд өөдән чинртә эмнүлһ кеси деерә, өдрт дөрв дакж хотыг күн болһнд шадлһь өгнә. Эмнүлһ өгчах улс цуттан гилтә цаһан седклтә болсн деерән, сүвәр болһниг оньгасн алллго йовна. Бәәх гернь йир дулан, палатмудынь өргн болн сарул. Дәкәл, негләг микрогайон деер бәәрлжәх санаторий дигтә автобусн зогсалын өөр бәәнә.

Санаторь орх путевкнь зун жигн арслнга. Профсоюзин халхар болхла тернь хәрн хойр арслн күрнә. Наадк икнк мөнгинь шаң даана.

«Эрүл-менд» гидг санаторий-профилакторьт хойр жилин туршт би амрсн деерән кесг процедур авад бийән эмнүләз цогц-махмудан батрудув. Ода болхла, гем-шалтг уга, цаарандь кедлж, үрдүдән өскж, йовнав.

ДАГДУРАН Андра.
Элст балһсн

САҢЬҖЬӘРӘН Иван,
мана корр.

ЗУРГТ: әклц классин багш В. Х. Бадмаева дарань кичәд өгчәнә.
В. Морозовин цоксн зург.

Гиичд ирв

Мана республикүр Дагестанск АССР-ин Левашинск района «Зубари» гидг ансамбль ирв. Черноземельск района Гагаринә, Ворошиловин нертә, «Первомайский» совхозмудт эдн концертмүдәя үзүлв. Концертин программд — Дагестана кели-улсин бидун йовна. Гиичнр әврәнь һазрин әмтнлә харһж, әврәнь республикин әндрк өдрин бәәдл-жирһлин тускар келж өгв, әмтнә сурвәрмудт хәрү өгв.

Хөәнь әдн Яшкульск, Целинн., Ики-Бурульск районын күч-кәлсүрт билгәрдмән үзүлв. Гиичлж йовлһна ашар мана культурин министерствд ансамбльла харһлт болв.

В. БАДЕНОВА,
Хальмг АССР-ин культурин министерствин РНМЦ-н директорин дарук.

Эдлврт орв

Сарпинск района цутхлнд аптекин шин гер секгдв. Эн йовдлыг Садовое селанә әмтн икәр күлажәлә. Аштнь, лу сарин әклләр шин объект эдлврт орв. Өдгә цагт социальн объектс тосхлһнур авси үаг-хаалһ төрүнд нилчән күргсн болх. Әмтнд әрки кергтә эн объект дөрвитавн жил хооран эдлврт орулгдх зөвтә билә. Тегәд тосхачнр әврәнь даалһврая орагж күцәв гиж келх кергтә.

Тер бийнь аптекин кедлчнрин байрнь маш ик. Хучн аптекин таалла шин гериг дүцүлж болшго. Усна сурвлжи болн нань чигн сән таал эндә бәәнә. Медицинск оборудованъ ода деерән күцц кемжәтәһәр күртәхш. Болв иргчдән эн керг күцәгдх гиж тооллж болжана. Юңгад гихлә, аптекин кедлачнр әврәнь керган йир даавртаһар күцәжәнә. Шин герин таалыг ясрулһнд эдн цуттан цаган тооллго орлжана.

Мана корр.

Редактор
А. Б. АЛЬДАЕВ.

•Эрүл-менд харлһн

ЦУР АВХЛА ЦОГЦ БАТРНА

Әмтнә эрүл-менд харлһн — эркн чинртә тер. Гем-шалтг уга эрүл-менд цогцта күн болһн залху биш болхла өөдән өгцтәһәр кедлж, орнынутгин экономик батрулһнд дәк күргәд, шунмһа бәәдлжирһләрн олнд туста болх.

Күн болһна эрүл-менд — келн-әмтнә зөөр гисн үтәр һардвр кеж йовжах танһчин профсоюзин комитет эрүлменд харлһна халхар сул жилмүдт цен биш керг-үүлдвр күцәж йовна гиж онц темдглх кергтә. Эн үүлдврин нег халхд санаторий-профилакториймүд оржана. Юңгад гихлә, тиим чигә профилакториймүд күүнә эрүл-менд батрулһнд бәһ биш нилчән күргнә.

Найдгч жилмүдт Элстин өмн дорд үзгт, зүрһадгч микрогайона өөр «Водник» гидг нертә санаторий-профилакторий секгдв. Нааран ирсн әмтн өдр-бүрин кергүдәс сәәнәр амрч авси деерән зүркн-судцна болн нань чигн гемән әдгәж эс гиж үүрүлж авна. Ода болхла эн санаторийин тускар дала үг келж тус үгә. Юңгад гихлә, «Водник» амрад, бийән эмнүлж авси әмтн һүнәл үта үлдснь бәәтхә, зәрмснь хошаһад, һурваһад дәкж нааран ирһәнә.

Тегәд санаторий-профилакториймүд әмтнә эрүл-менд батрулһнд болн ясрулһнд темдгтә тәвцән орулдг болжахла, ор һанцхн. «Водникд» керглдҗәх цуг әмтиг теткж чадшго гиснь ил медгднә. Эн учр деерәс облсовпрофин болн ПСМО «Калмстрой» негллтин һардачнр негдгч тойгта микрорайона тавдгч герин түрүн хойр дәврт «Эрүл-менд» гидг санаторий-профилакторий секхмн гидг шиидвр үрзн батлж авцхав. Тер цагас авн эн учреждень эмнүлһнә болн амрлһна халхав үүлдҗәнә.

Профилакторийл ордг путевксин 60 процентнь ПСМО «Калмстрой» негллтин подразделеньсин күч-көлсүнр дунд тархагдна. Үлдсн 40 процентинь болхла танһчин профсоюз эврәнь отрасльмүдтан өгнә. Ямр учр деерәс тиигж путевкс хувагдсмб гихлә, нааран ирж бийән эмнүлж авх үлс олн. Зуг «Калмстрой» ПСМО нас даву тиим санаторий тосхж эдлврт өгсн предприять мана танһчид дәкж уга болснас иштә тиигж путевкс хувагдхмн.

«Эрүл-менд» гидг санаторийиг Тамара Ивановна Манджиева һарджана. Амрад, бийән эмнүлж, цогцмахмудан батрулхынь нааран ирсн әмтнд денгән күргхин төлә, Тамара Ивановна хамдан көдлжәх үүрмүлтәһән олн зүсн әв-арһ олална.

Күүг эмнж босххин болн цогцинь батрулхин төлә эн санаторийд кесг кабинетмүд бәәнә. Олн зүсн гем эмнүлхин төлә цүр өггднә. Көлһарин шарклаг үүрулхин төлә эмнүлгч бальчг болн озокеритиг әнд олалж болжана. Зүүһин терапий, эс гиж, хальмгаһар келхд — хатхуп, кесг янзта массаж, физиотерапий болн нань чигн эмнүлгчнә кабинетмүд ажлладг.

Нилн жилин әкләс авн фитотерапий өргәр олзлгдг болв. Зүркн-судцна боли ясн-бульчигин системсин гем эмнүлхд сорнцин (магнитные) болн Кузнецовин иппликатормуд туста болдгас иштә цен биш цагт олзлгинь үзж болхмн.

Цуг эмнүлһнә әв-арһс тустә болсн деерән сән нилчән хальдана гиж «Эрүл-менд» санаторьт бәәсн эмтн-келнә. Эдн дунд Городовиковск районас ирсн Александра Шургучинова, Юстинск районас Санко болн Раиса Гаряевихн, Приозерн районас — Дорж Самтонов, Элстәс — Мария Одинцова болн Николай Очиров, нань чигн эмнүлһ авсн олн улс йовна. Тернь учрта, юнгад гихлә, әнд өөдән чинртә эмнүлһ кеси деерә, өдрт дөрв дакж хотыг күн болһнд шадлһь өгнә. Эмнүлһ өгчах улс цуттан гилтә цаһан седклтә болсн деерән, сүвәр болһниг оньгасн алллго йовна. Бәәх гернь йир дулан, палатмудынь өргн болн сарул. Дәкәл, негләг микрогайон деер бәәрлжәх санаторий дигтә автобусн зогсалын өөр бәәнә.

Санаторь орх путевкнь зун жигн арслнга. Профсоюзин халхар болхла тернь хәрн хойр арслн күрнә. Наадк икнк мөнгинь шаң даана.

«Эрүл-менд» гидг санаторий-профилакторьт хойр жилин туршт би амрсн деерән кесг процедур авад бийән эмнүләз цогц-махмудан батрудув. Ода болхла, гем-шалтг уга, цаарандь кедлж, үрдүдән өскж, йовнав.

ДАГДУРАН Андра.
Элст балһсн

Күндтә элстихн болн Элстин гиичнр!

1990 жилин лу сарин 25-д профсоюзмудын культурин Бәәшнд болх «Цаһан сар»—хальмг улсин хаврин сән өдр» гидг театрализованн нәр-нааднд ирти гиж культурин балһсна әнг болн Элстин культурн-спортивн комплекс үрвр кежәнә.

«Цаһан сар» гидг нәрнааднд Баатр Басанговин нертә Хальмг драматическ театрин артистнр, дуучин Заврмүд гидг государственн ансамблин артистнр, балһсна фольклорн коллективс, өрк-бүлмүдин ансамбльмуд болн республикин райодас ирсн гиичнр орлцхмн.

Заводт шинкэн ирж кедлжәх әмтнд мана эн спартакиад нег үлү икәр таасгдв. «Тиим керг-үүлдврмүдиг улм икәр болн тасрхан угаһар бүрдәх кергтә», — гиж эдн келнә. Эднә үгнь чик гиж тоолжанав. Биди хамдан кедлмшин хөөн спортивн дөрлдәнд харһад бәәхлә, негнегән улм сәәнәр медж авхвидн, эрүл-мендән үзмжтәһәр батрулж чадхвидн. Болв эн тустманад бәәх ик көригиг олалх кергтә.

В. БАГЛИКОВ,
«Одн» заводын спортын инструктор.

Иим марһан болхмн

Хальмг улсин амн үгин үүдәврмүд — йәрәлмүд, магталмуд, үлгүрмүд, туульс, тәәлвртә туульс, «Яс кемәлһ», кезәнк дуд, бид меддг эмтнә марһан;

туульсин героймудын сән гисн хувцна (хальмг туульсин, «Жаңһр» эпосин героймудын болн хальмг литин 12 сарин нерид ордг — ангудын дүртә костюмсин) марһан;

ут үстә күүкдин болн күүкд улсин марһан;

хальмг кел меддг талдан кели улсин марһан;

бөк нооллһнд, спортивн нааддт, олн зүсн нань чигн марһас.

Марһаст диилсн әмтнд мөрә, үнтә белгүд өггдхмн, тер тоод мөрә гиж әмд хө белглхмн.

Профсоюзмудын культурин Бәәшгин өөрк таславн деер болн фойед ясрм һархмн, сувенирмүд, дегтрмүд, улсин һарин эрдмин кегдлмүд, хальмг улсин хот-хол хуллгдхмн.

ДКП-н һәәхүлин залд хальмг зурачнрин үүдәврмүдин һәәхүл-хуллһн, декоративн-прикладн о й искусствин эрдэмнрин һәәхүл болхмн. Зурачнрт даалһад әврәнь зурган зурулж болхмн.

Ясрм өрүн 8 часла эклхмн.

Нар-наадн 11 часла эклхмн.

Цуг сурвәрмудар нимтелефодар дуудад медж болхмн: 6-29-63, 5-35-40, 5-95-24.

Үүрмүд! «Цаһан сар»—хальмг улсин хаврин сән өдр» гидг нәр-нааднд ирж орлцтн гиж тадниг сурҗанавидн

Телевүүдл

ЛУ САРИН 20, МИГМР ОДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 —Мультфильм. 8.45 —Ж. Б. Мольер. «Тартюф». Фильм-наадн. 11.05 —«Эн билә... билә...». 11.25 —Бичкдүдин нег час. 12.35 —Зар. зәңгс. 12.30—Цаг. 16.00 — Бичкдүдт — фильм. «Автомобиль, скрипка и собака Клякса». 17.40 —Шүүглән. 17.45 —Көгжмчир көгжмин тускар. 18.30 —Цаг. 19.00 — Баһчудын зәңгс. 19.45 —«Резонанс». 21.00 —Цаг. 21.30 —Актуальн интервью. 21.40 —«Нарта салькн». 6 серийтә худ. фильм. 1-ч бөлг —«Иркутск орһнә». 22.45 — Хоккей. ЦСКА — «Динамо» (Москва. 23.25 —Док. фильм. 23.45 —Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00— Орүнн гимнастик. 8.15 — «Йһж экстрасенс болхмб?» Научн-популярн фильм. 8.35 9.35 —Географий. 8-ч класс. 9.05. 10.05— Французск келн. 10.35 —Көгжм. 6-ч класс. 11.05 —Герин академь. 11.35 — Концерт. 11.45— «Хождение по мукам» 12-ч серий. 13.00 —Биатлон. Нарт делкән чемпионат. 17.00 —Мультфильм. 17.10 —Биатлон. Нарт делкән чемпионат. 17.40 —Ритмическ гимнастик. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. Завертнь— 20.00 — Бичкдуд, товшун нөөртән орти! 21.15 —«Мана дурта дуд». Л. Гурченкон оролдҗах көгжмтә фильм. 22.00 — А. С. Пушкин. «Полтава». РСФСР ин ачта артист С. Шакуров умшжана.

Бәәри программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.15 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет. 18.25 — Республикин өдр. (Орс келәр). 18.35 — «Актуальн интервью».

КИНО

«РОДИНА» (Ик зал). **Спальный вагон.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Меня зовут Арлекино.** Эклцнь: 10.00, 12.30, 15.00, 17.30, 20.00.

«ДЖАНГАР». **Пираты XX века.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». **Стеклянный зверинец.** 2 серий. Эклцнь: 16.00, 19.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Я в полном порядке.** Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. (Бичкн зал). **Маски.** Эклцнь: 18.30, 20.30. **Детство Бэмби** Эклцнь: 15.30.

Зар

1990 жилин лу сарин 20-д 18 часла «Октябрь» кинотеатрт «Энергия» НПО-н завод тосхлһна төрәр 2-ч болн 8-ч микрорайодын гражданмудын хург болхмн.

МАНА ХАИГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ТЕЛЕФОД: редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41, редакторин даруксин — 5-56-37, 5-62-45, дваврта сегләторин — 5-64-80, эңгудин: партийн төрмүдин — 5-54-93, селәнә эдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35, промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретарнатын — 5-54-07, бичгүдин — 5-54-09, орчулһна — 5-58-03, зәңглһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, коррпункте: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дөрвдт — 9-11-04, Цаһан Амнд — 9-17-81.

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ, ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА, ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00565. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 348.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн-җил
1990
Лу
сарин
21
Үлмҗ өдр
№ 36. (11049).
Үнь 3 деньг.

•Суңһврин өмн өргнд

Чинртә сүл девсң

Одахи Хальмг АССР-ин Деед Советд суңһлһар үүлдҗах суңһврин цутхлң комиссин ахлач Алексей Урубжурович Бадмаевла мана корреспондент харһад күүндхләрн, энүнд цен сурвр өгв. Өгсн хәрүһинь дора барлжанавидн.

Сурвр. Суңһврин кампань әврәнь сүл девсигүрн орв — улсин депутатирин кандидатирин тускар цуг делгү цәәлһврин шунмһа көдлмш кегджанә, суңһврин өмнк әднә программла таньлдулһн болжана, эн жилин моһа сарин 4-д болхла — суңһврин өдр мөн. Тегәд суңһач эн өдр кенә төлә дуүһан өгхән йилһҗ медж анх зөвтә болж эс һарчану? Суңһврин комиссьмүдт, кам суңһачирт бийстнь чиги. Тана тооларар, ямаран төрмүд хамгин чинртә болж һарчана?

Хәрү. Ода эн кемд суңһврин участкудын цуг комиссьмүдиг шунулж көдлгс кергтә. Улсин депутатирин балһсдын боли районы Советмүдин күцәч комитетмүдин шиидврмүдәр эдин бүрдәгдә. Суңһврин участкудын комиссьмүд кех көдлмшән зуралх зөвтә. Суңһачирин списқудин түск, дуүһан өглһнә өрә бездлһнә боли оборудованяр агслһна, суңһврин өдр болхас урд чигн, суңһврин өдр чиги комиссин күцәх көдлмшиг бүрдәлһнә, көлги-күчнә, залһлдана боли талдан чиги эркн төрмүд эднә сүүрмүдт халәгдх зөвтә. Участкудын комиссьмүдин көдлмш әмтнд ил медүлгдж күцәгдх зөвтә. Участкд кезә, ямаран керг-үүлвр күцәгдхиг суңһач болһн медх зөвтә.

Сурвр. Суңһвр келһн — суңһврин цуг кампаня сөмр орань мен. Энүг кеж давулһнд цуг олыг эс орлшулхла ашнь күцәмжтә болштонь медгджанә. Эн хәрцәнә зөвйосна улнь ямарамб? — гиси сурвр зәрмдән үүдж һарч ирнә.

Хәрү. *Эврәнь күцә зөвйосан күчәлһнь суңһврин комиссьмүд государственн болн олна органмүд, даврта үүлд бәәх көдлчир зөвцл болж, көдлмштә керглдәәх тодгимүд болн материалмүд өчүк керглт суңһврин тускә Закана 27-г статья йилһҗ темдглжана.* Государственн болн олна органмүд, предприятьмүд, учреждениүс болн организацс, үүл даавах әмтә комиссин бесхәя термүдиг һурвн өдрин болгат. суңһврин өмн өргнд болхла, тер дәкүнь халәж хәлә зөвтә. Хамдан халәж хәлә термүд болхла бәһ биш, энь дүүһан өглһнә өрәд оборудовань углх, электрогерләр, көлги-күчәр, телефонар тетклһнә төрмүд мөн.

Сурвр. Суңһврин өдр дуүһан өглһнә һол документнь суңһачирин списқуд болка. Энүнд шин юмн бәәнү?

Хәрү. Суңһачирин списқуд, чикәр, тодрхаһар кегдж диглгдх зөвтә. Тер төлөд участкудын комиссьмүд эдниг суңһачирин документәс иштә бичк диглх зөвтә. Суңһачин нер-усинь, энүнд кергтә нань чиги тоотыг списқд эс орулсн, хажһрар бичж орулсн, эс гихлә спискәс һарһсн йовдлыг зарһ бәрж келж чадх зөвиг суңһлһна туск Закана 30-ч статья граждамудт өгнә. Цуг әмтн таньлдтха гиһәд суңһачирин списқуд 1990 җилин лу сарин 17-с оратлго суңһврин участкудт өлггдх зөвтә билә. Списқудиг кезә, альд иржә халәж болхин тускар суңһачирт келж медүлх кертә. Округин комиссәс зөвшәлтәһар участкудын комиссьмүдин члединдежурств бүрдәгдна. Списнд һарсн эндүн туск эрлһиг комисс тер дарунь халәна.

Сурвр. Дуүһан өглһиг бүрдәлһнә төлә, суңһачир дуүһан нуувчинәр өгч седкләсн медүлһиг тетклһна, дуүһан өгх өрәс оборудованяр тетклж, энүнд кергтә диг-дара бәрлһнә туст суңһврин участкудын комиссьмүд даавртә болдгнь медгдна. Тегәд участкудын комиссьмүдт. Та ямаран сув-селвг өгхәр седлэт?

Хәрү. Дигтә боли ухарлыг көдлмш. Суңһврин өдр бәәрн цагар өрүн 7 часас авн асхн 20 час күртл суңһачир дуүһан өгнә. Альд, ямаран цагта дуүһан иржә өгхин тулгар олн нуна зочлавлга өөрс средствәр, плакатмудар, открыткәр-үүрләр дамжулж 10 өдр урдасн суңһачирт медүлх кергтә.

Суңһач орж ирәд, бюллетенииг авад, дуүһан өглһнә урцур өөрәд одхд таалта болдгар дуүһан өглһнә өрә оборудовать кегдх зөвтә. Кабинмүд янж оборудовать кегсид онц онһган өгх кергтә. Юнгад гихлә кабинд суңһач 5—6 бюллетень халәх зөвтә, дәкәд бюллетень болһиз бәһ биш кандидатирин хәләһәд дуүһан өглһнд күн саалтг болшгон төлә кабинмүд полас 60—80 сантиметр зайстаһар кенчрәр халхлгдх зөвтә. Кабинд герл орулх, ширә, сандл тәвгдх зөвтә, ручкс бәәх зөвтә. Суңһачирт дуүһан өглһндынь күцц таал тогталһяла ирлцигү тоотаһар кабинмүд бүрдәгдх зөвтә.

Сурвр. Ода суңһачир дуүһан өглһнә диг-дарана түскар келж өгхләтң сән болх билә. Юнгад гихлә, дуүһан өглһнә кемд кесг кандидатурмудас негинь үлдәһәд, наадксинь хүсх кергтәлм. Бюллетень чик, эс гихлә чик биш болжахиг яһж медхмб?

Хәрү. Түрүн хәләцд эн төр үннднәс нарк. Улсин депутатирин кандидатир суңһачирла харһж күүндлһиг округудын суңһврин комиссьмүд ода яһж күцәкәсәс цугнь ирлцхмн. Кемр суңһачир эврәнь кандидатнраи болн эдна программиг медгг болхла, кейә төлә дуүһан өгхиг йилһж авхд як күнд биш болх. Дуүһан өгсн күүнәнь нер-усинь үлдәһәд, наадксинь ручкар хүсчкхмн. Инм бюллетень үнн-чик болж тоолгдна. Цуг кандидатирин нерн-усинь хүсчксн бюллетень бас чик болж тоолгдна, юңгад гихлә суңһач кенәнь төлә чигн дуүһан өгчахш. Хойр, һурвн кандидатын нер-усиг хуслго үлдәчксн бюллетень, бас тер мет кинзк татасар темдглэтә бюллетень чик биш гиж тоолгдна. Бюллетень темдглж бичлһнә наадк цут йовдлмудыг участкиин суңһврин комиссь халәһәд шиидвр батлж авна.

Сурвр. Күч-көлсч коллективсин элчнр суңһачирин өгсн дууг тоолж диглсн кемд бәәж чадх зөв эдлнү? Энүг яһж цәәлһж болхмб?

Хәрү. Ду өглһнә өмн суңһврин яршгудт пломб эс гихлә лацар тииз төвсн цагт, дууг тоолж диглсн цагт күч-көлсч коллективсин, олна организацсин, дундын шиилн

Суңһвр болхас 2 өдр урдаснь участкин комиссьт шиилә документәсәр эн элчирин күцц зөвиь иткүлгдж батлгдна. Эн деер эвагсн элчир участкин комиссин көдлмшт орлнх зөв үгә.

Өгсн хәрүг бичк авснь

•КПСС-ин ЦК-н платформин проектин туск ухан-тоолвр

Зарлсн тоотан күцәхмн

Мана орн-нутгт демократиацлһ болн илдһ келж медүллһн делгрлт авчах кемд КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990-ж.) Пленум ик чинр зүүсмн. Энүн деер партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформ батлж авгдв. Өдгә цагт чинртә эн докумснт барт барлгдсна хөөн эклә партийн органнзацт өрсн күүндвр эклв. Партин ветеранмуд, партийн, советск көлләчнр, көдлмшчнр болн республикин нань чигн күч-көлсчнр КПСС-ин ЦК-н платформин түскар ухан-тоолвран олнд келж медүлжәнә. Би чигн эн төрәр сансан бичхәр шиидүв.

Зөв-йосна государств тогталһна күцл тәвгләд, терүг күцәхин төлә цугнь кегджах цагт эн төрт онц онһг тусхах санатав. Юнгад гихлә, ода күртл мана республикд эн халхар юмн кегдәд уга болжана. Үлгүрнь, даавртә олн министрмүд бәәһә бәәтл республикин Министрмүдин Советин дарукснн үүл керг уга гиж санздна. Инм бәәдл тогтснд даавртә көдлмшиг кен күдөжәхнь медгдәхш. Партин таңһчин комитетин энгс чигн үрдк кеварн үздж ямаран чигн төриг бийснь хәлхар шунна. Дәкәд болхла, олн зүсн инспекцст, негдлтст болн нань чигн даавртә организацст юристир көдлжәхш. Зөв-йосна государствд болхла юристирин медрл өргөр олалгдх зөвтә.

КПСС-ин ЦК-н платформд эн төрт онһг өггджәнә. Үлгүрнь, «Партин политикин цутхлңгд — күн» гидг энгд эмтнә зөв тетклһнә тускар тодрхаһар келгджанә. Зуг энүнд зарлсн тоотыг диттадаратаһар ардынь орж бәәлт-жирһлд тохрах кергтә. Нань чигн энгст партин үүдвртә, орн-нутгин экономикиг ясрулһнд һол онһг өггджәнә. Тегәд чигн чивртә эн документ һолдгдан өдгә цагин некврлә ирлцжәнә, гихлә пуувч биш. Болн күүндвр болсн кемд чиклврмүд орулгдх зөвтә гиж санжанав. Үлгүрнь, зөв-йосна государств болн әврән бийән залһлһна обществ, государственн боли әлгахун аппарат гидг төрмүдиг улм тодрхаһар цәәлһх кергтә.

Т. САМОХИН,
дәәнә боли күч-көлснә ветеран.

Социальн зөвән чикәр олзлхмн

—Советск эмтнә экономическ болн социальн зөв батлһиг болн делгрулһиг, тедна жирһлин кемжәг өөллүллһиг парть ауткатәһар некәд бәәх, —гиж партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н шидр болсн Пленум деер батлж авсн платформд келгджәнә. Юуһинь нуухув. Таван жилин туршарт кегджәх ондарулһна бәәдлд орн-нутгар бүклзән экономическ делгрлтин халхар темдгтә хүврлт күцгдәд уга. Терүнәс иштә күч-көлсчнрин социальн халхд ондарулһна учрх бәәтхә, нам зәрм ацгар терүнә кемжәг дор оржана, гиж келж болжана.

Арвад жил хооран дала-нала болад бәәдг зәрм әд-тавр, хот-хол, туслжин нань чигн зүсн төрин әдл-ахүй кегдлмүд ода ховр харһна. Мана районд тним зүсн жир шахү дефицит дутжана. Ташр хулд-түүлгәнә зәрм көдлчнр мек-тах харһдгин үүлгар кесг ховр әд-тавр әмтнд күрлго, арвн үүдәр үрсад йовад бәәнә. Тер хажһр йовдл әмтнә йоста үүмлһ үүдәнә. Социальн үнн бәәдл әвдгләд бәәснәс көлтә районн цутхлн Бай Дәрвд селәнд шидр олна митинг болң Советск хулд-түүлгәнә зөв-йосн бәцгдад бәәснә олн йовалмуд илдкгдв.

Ик һундл болсар терүнд һарлгч өөдән үүлд бәәх кесг коммунистнр оралдата бәәсн бәәж. Теди партин членә нерән нутав. Районн партийн организацсар тер учрсн һашута йовалыг, терүнд бүрута коммунистнрнг бүрушагч хүргүд болжана. Партийцин нерән цевр бәрх кергтә.

Биди болхла, сүл жилмүдт хөөдәс төл авлһна, ноос кирһлһна зураһан ищтәһәр күцажанавидн. Эн жил чигн партин дарани съезд уттж көдләд, авсн даалһврмудан нертәһәр күцах үгән өгсн көдлжанавидн. Шидрәс әрт хавгар хөд хурһалһна кем эклх. Терүнд цуг хальнһәр белдвидн.

А. МИСИРОВ,
Малодербетовск района «Малодербетовский» совхозин ах хөөч, партин член.

Алмацлт бәәнә

Партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н белдсн платформин проектд орн-нутгин экономическ бәәдлвг амдруллһна бачм төрмүд хальлһнд шин халәц һарһгджахнь темдгтә. Күцгдх болж төмдглгджах керг-үүлвәрмүд общественн социальн халхиг ясрулһнур зөврүлгдсн йовдл коммунистнр дунд тааслт болн дөнлт олжана. Терүнә тускар биди, көдлмшч улс, хооридан ода күүнджанавидн.

Болв терүнд бичгдсәр, «хамгин түрүнд бичкн жалвта болн бәһ олврта әмтнә экономическ бәәдл» ясрулгдхмн гиснь үнндән күцәгдхий, аль утай гисн алмацлт үүджәнә.

Үлү мөнгн бәәсн күн терүтән әврәнь, дурар һарһг чадх арһта болх зөвтә гиснь медгджанә. Болв эн туст учрсн сурвармудас зуг нег үлүр зааҗар седлэв. Бәәрн Советмудт әмтнд патьрмуд хүлдх зөв өгтджанә. Яду бюджетан ямаран болв чигн эв-арһар байжудхин төлә бәәгч Советмүд патьрмудын ик зүүһнь хүллхла «бичкн жалвта, бәһ орута әмтнә» чеерүд терүгәсн удан болгат хооран саагдакгой?

Бас нег ик чинртә терин тускар келхәр седлэв. Мини тооларар эн платформин һоллгч дутудунь — КПСС-ин чигн, Советмудин чигн суңһгдг органмудт келү көдлмшчир орх зөвтәнь тодрхаһар терүнд заагджахш. Мана парть —көдлмшч класс-ин парть гиж тооллджаналм.

В. ЧИЛДАНОВ,
2-ч ГАП-ин машн залач, КПСС-ин член.

СССР-ин Деед Советд

Лу сарин 19-д СССР-ин Деед Советин Союзин Советин болн Келн-эмтнн Советин хаһата хамцу сүүр болв. Азербайджанск болн Армянск ССР-мүдт тогтсн бәәдлин, тер мет эн бәәдлиг яспулһнар күцәгдх керг-үүлвәрмүдин туск тер тер сүүрт хәлгдв.

Күүндвр цаарандан болхмн.

(ТАСС).

СССР-ин Деед Советин нурвдгч сессь деер

ТАСС-ин цаарандахин корреспондентнр Кремлд сууһана.

Лу сарин 20-д өрүһәр сегкгдсн пленарн сүүрт, ахлачлжах А. Н. Лукьяновин селвгәр СССР-ин Деед Советин члед һаврин тускар ССР-ин Союзин болн союзн республикудин законодательствин удын проектиг цаарандань күүндж хәлав.

Эн төрөр урдыь болсн зуһсәя күүндврмүдт мет, эн саамд чигн крестьянин һазрин тухт эмтхлһна зөв өгхмн гисн өткмәгә эмтнә, эн төриг янжк күцәхә эрт болхар, эдн-ясн ик ажлиг бүтцлгдхәр, эдгәр ик ажлиг бүтцлгдхәр, эдгәр ик ажлиг бүтцлгдхәр, эдгәр

талдан чиги эвтэ. Участкудын комиссмудин көдлмш эмтнд ил медулгдж күцгдх эвтэ. Участкт келэ. ямаран кергүүлдвр күцэгдхиг сунһач болһн медх эвтэ.

Сурвр. Сунһвр келһн — сунһврин цуг кампанй сөмр орань мөн. Энүг кеж давулһнд цуг олыг эс орлцулхла ашнь күцэмжтэ болшгонь мөгдржнэ. Эн хэрлцэнэ зейһосна улнь ямарамб? — гисн сурвр зармдэн үүдж һарч ирв.

Хэрү. Эврэнь күцн зөвлмүдт государственн болн олна организмуд, даавртә үүлд бәәх көдлачнр нөкнл болж, көдлмштнь керлгджэх то-дигмүд болн материалмүд өгчах кергтэг сунһврин тусх Закана 27-ч статья йилһж темдглжнэ. Государственн бола олна организмуд, предприятьмуд, учрежденьс болн организацс, үүл даажах эмтн комиссин босхсн төрмүдиг һурвн өдрин болгст, сунһврив өмн өргнд болхла, тер дарунь хэлэж хаһлх эвтэ. Хамдан хэлэж хаһлх төрмүд болхла баһ комиссьмудт государственн болн олна организмуд, даавртә үүлд бәәх көдлачнр нөкнл болж, көдлмштнь керлгджэх то-дигмүд болн материалмүд өгчах кергтэг сунһврин тусх Закана 27-ч статья йилһж темдглжнэ. Государственн бола олна организмуд, предприятьмуд, учрежденьс болн организацс, үүл даажах эмтн комиссин босхсн төрмүдиг һурвн өдрин болгст, сунһврив өмн өргнд болхла, тер дарунь хэлэж хаһлх эвтэ. Хамдан хэлэж хаһлх төрмүд болхла баһ

Сурвр. Сунһвр келһн — сунһврин цуг кампанй сөмр орань мөн. Энүг кеж давулһнд цуг олыг эс орлцулхла ашнь күцэмжтэ болшгонь мөгдржнэ. Эн хэрлцэнэ зейһосна улнь ямарамб? — гисн сурвр зармдэн үүдж һарч ирв.

Хэрү. Дигтэ болн ухарлыг көдлмш. Сунһврин өдр бәәрн цагар өрүн 7 часас авн асхн 20 час күртл сунһачнр дүүһан өгнә. Альд, ямаран дүүһан нрс өгхин бүскар олн дүнд зөөллһнә бәәрэ средствэр, плакатмудар, открытке-үрврэр дамжулж 10 өдр урдаснь сунһачнрт медүлх кергтэ.

Сунһач орж ирэд, бюллетеният авад, дүүһан өглһнә үркүр өөрдэд одхд таалта болдгар дүүһан өглһнә өрэ оборудовать кегдх эвтэ. Кабинмүд янж оборудовать кегдсн онц оньган өгх кергтэ. Юигад гихлэ кабинд сунһач 5—6 бюллетень хэлэх эвтэ. дәкэд бюллетень болһнд баһ биш кандидатнрин керд бәэнэлм. Бюллетень

Өтсн хэрүг бичж авснь МАНЖИН Бадм.

Элст балһснд бәэдг хувц уйдг Хальмг производственн негдлтин экспериментальн цехд В. В. Цоволоцкая кесгэс нааран конструктор болж үүлджэнэ. Эн цехд көдлдг эрдмчнр нурһлж күүкд улсин бүшмүд ухалж һарһад, дарунь тер шин модельмүдэн эврэнь негдлтин уячнртан илгэнэ. Эн туст келхд, Валентина Владимировна эврэнь ик биш коллективдэн хамгин өөдэн мергжлттэ болн байн дамшлтта конструктор гиж эвтэһэр толгдна.

Валентина Владимировна бас тер мет предприятьдан олна көдлмшт шунмһаһар орлцна. Эн негдлтин күүкд улсин советин ахлач болж үүлджэнэ: Тегэд чиги производственн халхар бәах көдлмшэн күцэсн деерэн дарударунь олна көдлмшиг төрмүд хаһлх кергтэ болна. Производственн болн олна көдлмшиг ирлцүлхлэ күндий? Гиигн биш. Болв кемр күн даавртә болхла ямаран чиги тер хаһлгдна. Валентина Владимировна тиим күн.

В. Морозовин цоксн зург.

Сунһачнр ашлвр кеҗәнэ

Шидр Буратинск селэнэ культурин Герт өрүн нээмн часла улсин депутатын кандидатырла харһж күүндхэр олн улс цугларв. РСФСР-ин улсин депутатын кандидатнр В. Х. Бамбаев, В. П. Дорджиев, В. Н. Очаев болн А. Б. Эренженов эврэнь сунһачнрларн харһлт кехэр нааран ирцхав. Эдна итклтэ улс сунһачирт кандидатнрин бәәдл-жирһлин тускар цәэлһж өгв. Дарунь кандидатнр эврэ программсан эмтнд келж медүлв. Сунһачирт В. П. Дорджиевин программ йир икәр таасгдв, юигад гихлэ тер эврэнь программдан селэн һазрин болн Буратинскин социально-экономическ делгрлтин тускар келж өгв. 1991 жилд совхозащин клуб бәргдхмн, бичкдудин сад, хату девскртэ хаалһ, нань чигн соцкульт-бәәцин объектс тосхлһиг тер эврэ программдан орулж.

Наадк кандидатнрин программс эмтнд бас таасгдв. Тедн эврэнь программсин социальн-экономическ болн экологическ төрмүдин тускар келж өгв. Эврэнь сурвримүдтан тодрха хэрү авсна хөөн сунһачнр бийдэн ашлвр кев.

А. ЛИДЖИЕВ,
Ики-Бурульск района Буратинск селэнэ культурин Герин директор.

ҺАШУТА БОЛВ ЧИГН ҮНН КЕРГТЭ

Социальн үнн бәәдл эвдгдэд бәәснэс көлтэ Малодербетовск районд күч-көлсч коллективсөр олна-политическ бәәдл темдгтэһэр хүрцгдад, эс эвшалгдсн митинг района цүтхлнгд болсна тускар урдиь зәнглгдлэ. Эн төрөр КПСС-ин танһчин комитетин бюрон сүүр болснд, социальн үнн тогтац эвдгдснэ йовдлмүд бүрушагч тогтавр батлж авгдсна түск зәнг газетд барлгдла. Энд чүрсн чиивртэ йовдлмудла залһлдата төрмүд партин райкомин пленум болн улсин депутатнрин района Советин сессь деер хэлэж, чик үнллһ өгх болн ашлврмүд кех селвг өгтлэ.

Социальн, экономическ, политическ һурвн халхар бачм хаһлгах эвтэ 60 төр митингд орлцачнр батлж авсмн. Эн йовдл болсн түрүн өдрэс авн бүрдэгсн көдлмшч комисьс болн прокуратурин, милицин болн нань чигн йосна органмудын элчнр бүртклһ кеснэ түск тооца пленумэ болн сессьт кев. Олна элчнрин төвсн некврмудин ик зүнь үүн-чик бәәсиг бүртклһн илдкв.

Хүлд-гүүлгэнэ нам район 20 жил хооран тогтснас нааран социальн үнр бәәдл модьрунар эмтнэ чирэд эвдгдэд бәәснэ түскар кесг коммунистнр, депутатнр темдглж келв. Энд ирсн ховр хүлдгдэг өлгэд, эд-тавр, мебель, үнтэ радиотелеаппаратүр складас шудтан, ардк үүлэр ямта үлс авад йовад бәәдг бәәж. Кемр үду юмн үлдхлэ, терүг района селәдэр бәәх гүүлгэнэ предприятьмудэр йовулдг билэ. Района һардачнр, теднэ герин эзн күүкэ үлс, үрдүнь дефицит өмсж йовдгин түск зәнг селәһэр тарад бәәдмн. Һардгч үүлд бәәх эмтн тиим, онц, йилһвртэ теткврт бәәсиг сүл кесн бүртклһн үзүлв. Тер ирүгэ, дасмж болад бәәсн хуучнһар бәәлһнэ йовалыг бурушаж олн коммунистнр келәд, тиим бәәдл тогтлһна зәрм үчр-утхинь зааж, терүнәс хөөһж һарлһна эв-арһинь темдглв.

КПСС-ин райкомин бюро болн райисполком эврэ түсли даавртә кергэн күцэлго, тер ховр эд-тавр танылүзэд эмтнд хувадг нам керго даавр бийдэн авад, терүндэн нам шүлтэд йовж, олна халхас бурушагдад, даажах үүлэн тедн цугтан үлдэгхэ гисн некврлэ харһв.

Тегэд пленум партин райкомин бюрон член болһна тооца сонсв.

—Бюрон членд би шидр сунһгдлав. Ховр эд-тавр хувалһад орлсн үгав. —гиж пенсионер Ц. Б. Эрдниев үгэн эклв.— Болв чигн бюрон членин үүлдврт шунлтүгэ, күн болһниг үг келгхэ. гиж негдгч сегләгэр сүүрт ээрж сурна. Эндр өдрт района күч-көлсчнрин төвжәх некврмүд эндр һарч ирсн үгэ, тернь нам кесгэс нааран үзгдэд, медгдэд бәәһэгэ төрмүд. Терүнэ туст нег мөслгч шидвр авлго бәәж, эмтнэ халхас итклэн бюро геев, —гиж цааранднь эн келв.

Хүлд-гүүлгэнэ халхд дутудундс олн бәәхиг илдкж «Степная новь» районн газет нидн жилин хаврас нааран тасрхан үгэ бичэд бәәһэгэ. Района цутхлгд яарм болснд ховр эд-тавр гүүлгэчнр дорайһар хүлдэд, нааран ирсн эмтнэ неквр телн күцэлго бәәснэ тускар газет шалһгч статья бичлэ. Хүлд-гүүлгэнэ зөвлйос эвдсн көдлэчнрин, тер тоод райпотребсоюзин ахлач Кривцовин нерн терүнд заагдла. Эн статьяһар бюрон сүүр болсмн. Терүнд тер бурута эмтнд чанһ шоодвр өгхин ормд, газетин көдлэчнриг дуудж авад, теднэ мууһинь эмтнд юңгад медүлвт, гиж шоодсмн. Ховр эд-тавр булгулж йовад тиигэд бәргдсн көдлэчин зургинь тер дарунь Күндллһнэ самбрт өлгсмн.

Советск хүлд-гүүлгэнэ дигларан эвдглжэснэ туск зәнгс нидн жилин түршарт газетд бас чигн ховр бишәр барлгдв. Зүг керт урдк кевәрн нег ормдан бәәһәд бәәв. Сүл кемд эңүнд бас хойр шалһгч «Телевизормүд йилһж авсн эмтнэ төлэ» болн «Һосн тана келин төлэ биш» гисн нертэ статьяс барлгдв. Мел аднэс көлтэ олна митинг болв гиж зәрмснь газетиг гемшэхэр селһэ.

Болв кесг коммунистнр болн района Советин депутатнр пленумд гөрчлсэр болхла, митингд эртэс белдвр кегджэснэ, терүнэ тускар уульнцст нам зар өлгэтэ бәәснэ тускар партин райкомин негдгч сегләгэр, үлсин депутатнрин района Советин күцэгч комитетин ахлач, бюрон болн райисполкомин член медлжэсмн бәәж. Партийн актив, депутатнриг күчкөлсч коллективсүр илгэж, олн дунд өргн цәэлһвр бүрдэсн үгэ.

Өмнк кевәрн газетин барлвр шинжлж хэлэлһнэ бюрон сүүр кегдв. Эңүнд һарсн күүндвриг тускар партин райкомин бюрон член, газетин редактор Б. М. Бембеев пленумд келв.

—Лу сарин 2-т бюрон сүүрт тер шалһгч статьяһар күүндвр болв. Ховр эд-тавр чеерүд үгһар хүлдж авсн, тер мет бәәх гермүд йосн бишәр эзлж авсн тер статьяд заагдсн района һардгч үүлд бәәх кесг үүрмүдин туст бюро бурушагч, терүнәс давхла, нам бүрдэмжин ашлгч

ТАНЬЛДТН: ДЕПУТАТЫН КАНДИДАТ

ТӨРСКН КЕЛНӘ ДЕЛГРЛТИН ТӨЛӘ

Туужиг, филологийиг болн экономикиг номар шинжлһнә Хальмг институтын директор, филолог номин доктор, республикин номин ачта үүлдәч Петр Цеденович Биткеев Элст балһсна 20-ч тойгта Молокановск суһһрин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатынрин кандидатд заагдж темдглгдлә. Республикин ах органна депутат болхларн П. Ц. Биткеев олн зүсн төрмүд хаһлж чадх гиж энүг депутатырин кандидатд суһһсн эркдлһнә өмнәс ноолда келһнә республиканск обществ нәлжәнә. Республикин номтырин элч әврәнһ программдан ямаран төрмүдт һоллгч оньган өгхәр бәәнәт гиж бидн депутатырин кандидатас сурувидн. Өгсн хәрүһинь эндр барлжанавидн.

Социальн экологин, келн-әмтнә болн келн-әмтн хоорндж хәрлцәнә, келнә, культурин, суһһачирин даалһврмүд күцәлһнә төрмүд минн программин улнь болж һарчана.

Негдвәр, Ижл-Чоһра цувгин, Астраханск газоконденсатн заводын, атомн электростанц тосхин туск һоллгч төрмүдәс талдандан райодын, нет үлү Элстин әмтнә әрүл-дорулд харшаһ күргх олн зүсн үлгүрмүд зааж болхмн. Үлгүрнь, кесг ядохникатмүд, радиац, әмлһнә препаратмүд, хот-хол, темс, багцин культурмүд, зер-земш, мах, ус, дахад күүнә гесн дөтр орад олн зүсн гем авч ирнә, үйнрин ирүчд чигн мутоотыг үлдәжәнә. Энүнәс иштәһәр хүлд-гүүлгәнә организацуд орж иржәх әдл-уушиг, тәранә теегт удобреньс орулһна болн мад бордлһна технологиг государственн болн олна халһас бүрткж шинжлһнә көдлмшиг чаһһаж өөдән кемжәнд тәвлһиг күцхин төлә би нег мөслгч ноолда кехүв. Дәкәд болхла 12-ч тойгта ЖБИ заводыг, кожвендиспансериг балһсна межә һатц һарһхла сән болх, «Промстрой» тосхлтын заллтын гериг түбдиспансерт өгх керг уга гиж тоолжанав.

Хойрдвар, келн-әмтнә болн келн-әмтн хоорндк хәрлцәнә төрәр селвг орулжанав: а) эркшллһнә боли дор ормдан зогслһна жилмүдт һарад бәәси дуту-дундсиг уга кех; б) социальн-экономическ, культурн, политическ төрмүдиг интернациональн үл деер хаһлх; в) келн-әмтн хоорнд керүл татхар седдг экстремистнр — зад хутхачирин өмнәс нег мөслгч ноолда кех; г) улсин кел болн культур, девшлттә авъясинь делгрүлх.

Әврә программинь һурвдгч төрт келнә анч-бәәдл гиж тоолжанав. Келн-әмтн әврә келән мартжана. Орс келиг чигн әмтн мууһар меддг болад ирв. Хальмг кел медлһн нег үлү дора кемжәнд бәәнә. Хальмг кел дасллһар болн делгрүллһәр мини белдсн гүн комин хәләцд олн зүсн керг-үүлдврмүд хәләгдсн бәәнә: 1) Төрскн кел дасхд социальн-политическ халхас ирлцигү таал үүдәх кергтә. Директивн органмүд, министерствс, сурһүлин заведеньс әврә кел дасллһнд оньган болн килмжән өгх зөвтә. 2) Хальмг болн нань чигн кел меддг әмтиг организацсарнь мөрәлх, әс гиж немр жалв өгх дигдара батлж авх. 3) Кадров төр хаһлх. Келнә болн литературин багшнриг белдллһнә болн мергжлтинь өөдлүллһнә жисәт одгә цагин неквәмүдлә ирлцүлж ясрулх кергтә. 4) Сәәнәр келдгиг күцхин төлә хальмг кел дасхлһна әврһиг унгарнь ясрулхмн. 5) Келиг, литературиг болн фольклориг шинжллһиг чаһһахмн. Эн төрәр мана институт шунж үүлджәнә. 6). Өдгә цагин неквәмүдин үл деер шин дегтрмүд болн сурһүлин дөнцл материалмуд һарһхмн. Эн өөдән чинртә төр хаһллһн шинәр бүрдәгдсн бәәнә.

Дөрвдгчәр, келн-әмтнә культуриг шинәс үүдәлһн болн делгрүллһн. Үлгүрнь, 20—30-ч жилмүдт тууҗин чинртә тоот культур — сүм, хурл, күн көшә хамхлгдад ута кегдсмн, кесг зүн жилмүдин әрцид бәржәх келн-әмтнә авъяс, байр хуучрсн цагин болн ард хоцрсна йовдлмуд гиж зарлгдад, өмнәснь чаһ ноолдан кегдсмн. Тингәд әврә культуран геевидн, талданиг болхла үүдәһәд угавидн. Цугин ашнь: келн чигн, культур чигн уга үлдвидн. Культур угаһар экономикин социальн делгрлтин төриг хаһлж болшго юмн.

Мини программд хәләгдн: келн-әмтнә культуриг хәрү босхлһн, сүмин болн хурлмудын үүлдвринь шунмһадуллһн, келн-әмтнә байрмудыг бүрдәж давуллһн. Эн кергт болн төрт хальмг көгжмин культуриг тархалһар институтын кежәх көдлмш цергхмн, теднә зәрмнь эн жил чигн барас һархмн.

Культуриг өөдән кемжәнд тәвхин болн моһлцг һазрин цуг келн-әмтн тегш әдл болллһна уһан-седклиг батлхыг туст нарт-делкән чиртә «Жаһһр» эпосин 550 жилин өөниг байрин бәәдлд Хальмгт темдглллһн ик чинр зүүхмн. Эн оччта өөнд нерәдгдәд 20 шахү нертә дегтрмүд һарһгдхмн. Теднә һоллгч дегтрмүдинь мана институт һарһжана. Үлгүрнь, дөрвн дундур печатн листин кемжәтә «Жаһһрин» академическ боть Москва балһсна «Наука» издательствд һархмн. Эпосин нег боть хальмг келәр барлгдхмн, энүнә кемжән 35 барин бәәр цаасна күрхмн. Өдгә цагт 12 ботьта «Хальмг фольклорин хураһһу» барт белдгджәнә.

Алдг номт, олна, политическ үүлдәч Зая-Пандитын 400 жилин өөниг темдглхд белдвр кех зура минь одахн батлгдв. Цуг эн керг-үүлдврмүд, медрлин олн зүсн халхар хуучна цагин үзгүдәр бичгдсн литературиг барас һарһлһн шажна, хальмг фольклорин, художественн культурн үүдәврмүдинь, Зая-Пандитын үүдәгч зөөринь дасж авад бәәдл-жирһлдән олзлх арһ мадид өгх.

Күүндвриг бичж авснь ЧОИҢГА Сергә,
мана корр.

Одахн Элстд КПСС-ин таңһчин комитетин политическ гегән-герлин Герт бәәх олна политическ цутхлһгин седвәрәр «Керг-төрәр харһлт кедг клубин» көдлмшин дарани сүүр болв. Терүн деер КПСС-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтр В. А. Захаров республикд олн зүсн үүдәлтин халхар тогтсн бәәдлиг тодрхаһар шинжлв. Энүнә хөөн эн әмтнә кесг суврмудт хәрү өгв. Негдгч сегләтрт өгсн хамгин соньн суврмудыг умшачирин оньгт тусхажанавидн.

Сурвр. Никулин Белозеров хойрин үр болн харсач Кофанов яһад ода күртл өөдән үүл даажахмб?

Хәрү. Кофановиг сунһж авсн организац бәәнәлм. Энүнлә залһлдата төрмүд күцц тер организацин үлмәд бәәнә.

Сурвр. Хальмгла хошә бәәх областьмудт болн краймудт олна малын төлә хот белдхмн гисн селвгән би Захаровд өглөв гиж одахн Целинн районд әмтнлә болсн харһлт деер В. Ф. Шпитько зәңглләв. Бас терүнә келсәр, эццн малыг махна комбинатүр орулх селвгән эн бас оглә. Болв Та, Владимир Андреевич, эн селвгүдиг дөнсн үгат. Тана эн тоолвриг тер мет Л. Ц. Бадмахалгаев, Г. Г. Цакиров хойр таасж дөнв. Аштнь республикд мал һарутв.

Әмтн цугинь медхәр седнә

Хәрү. Олна малд хот белдлһнә төр партин таңһчин комитетин үүлдврт оньдин цутхлң орм әзлнә. Эн төриг бидн дару-дарунь пленумс, активс деерән хәләнәвидн. Тегәд эн туст ним цәәлһврән өгчәнәв. В. Ф. Шпитько эн селвгүдән нанд өгснь мел чик. Болв ямаран кемлә эн әврәнһь селвгүдлә нан тал ирлә? Тиигхд республикд урһц хураллһна кем гүргүдән орчксн билә, таңһчин теегт күчтә гидг люцери үрһжала. Тегәд бн көдлмшч күчиг хоосар эс тарашгон кергт терүнлә зөвшәрсн үгав. Өдгә цагт болхла республикд үт түрштан 330 миллһн тонн солом белдсн бәәнә. Болв зүг соломар малыг асрж болшго. Эн учрар республикүр авч ирсн малын хотар мал өсклһан делгрүлхмн гисн селвгүдлә би зөвшәрж чаджахшв.

Сурвр. Зака модырунар әвдәд гергтәһән патьр авсн Б. В. Емгүшов яһад шоодврла эс харһсмб?

Хәрү. Эн төр хәләгджәнә.

Сурвр. СССР-ин улсин депутатырин сессь деер келсн Кугультиновин үгиг бәәрн телеүзглдин программар ю хәәж хойр дәкж үзүлсмб?

Хәрү. Бәәрн телеүзглдин һардачир эн сурврт хәрү өгсә тхә.

Сурвр. Та нааран көдлхар ирснәс нааран Приютненск районд хальмг һардачир зөвәр бәһсмн. Үрднь партин райкомин хойрдгч сегләтр дацгин хальмг күн билә... Юи болжахнь энв?

Хәрү. Тиим төр бәәхь лапта. Болв ним үлгүр авад халлтн. Үрднь партин Элст балһсна комитетин негдгч сегләтр Ц. Б. Бадмаев, Элст балһсна Советин председатель Н. Н. Очиров, Элст балһсна Советин депутатнрин Советин председатель Б. Б. Лом

«Студинформ» гидг агентств

Тегэд эн багин шиндсн шинэврэр, энүнэ элчнр советскийнск межэд цергляэх, НКАО-д ода бээх кевүдин бээдл-жирһлинь медхэр Баку балһснд ирв.

Вера Викторовна эврэнь кежэх кедлмшин учр-утхинь цээлһэж өгв. Тер дэн болжах һазрт цергляэх кевүдин экнрт яһж дөң болжахин тускар болн тедна сэ хээжохин тускар келж өгв.

Дэкэд Вера Викторовна ик гидгэр соньмсжах төрин тускар бас келв.

— *Тер дэн болжах һазрт эмтэсн хаһсн кевүдин нерүсиньдг бэнт яһад эс бичгг болхэ? Иигэд бичсн чик болх биле. Юнгад гихлэ, минһад эклр тедна заагт мини кевүн йовдг болхла яахв гиж зовна.* Мана бүрдсн багас бас тедн ирж сурцхана: «Минн кевүн биший?». Мадн тер экирин седклинь төлкнулчкэд, бийдэн бас эн сүрвр өгнэвидн, юнгад гихлэ, мана кевүд тер дэн болжах һазрт бас цергляэнэ.

Ромова һартан цергчнрин экирин бичсн сурврмудта цаас бэржэнэ. Энүнд олн зүсн сурвр тэвгдж — кезэ мини кевүн герүрн хэржирх, яһж эврэнь кевүдлэрн залһлдж болх гидг болн нань чигн сурврмуд. Өрэл сурвржмудтнь политэнгин кедлэчнр хэрүһинь өгв. Болв тер элчнрин ик чинртэ даалһврнь — энд цергляэх кевүдт гертэснь бичг һартнь бэрүлж өгх.

Мадн күүндврэн тегсэһэд уга бээтл, кабинетин үүдн секгдэд, нег цергч орж ирв. Эн Вера Викторовнан кевүнь бээж.

Маһдуртнь би Вера Викторовнала дэкн харһв. Нанд эн күүкд күн сээхрсн, бһрсн болж медгдв. Намаг үзчкэд. Ромова байртаһар келв: «Ода би хэрэд, эн цергчнрин экиртнь кевүдтн гем уга бээнэ гиж келж чадхв. Зуг эн һазр төвкнүн бээсн болхла, мадн ингж зовшго биләвидн».

В. БЫРКИН,
ТАСС-ин корр.

Степанакерт.

тускар бичлэв. Эн үлсин тускар кино төвгдлэ, дэкн хойр статья бас бичгдлэ. Би оля зүсн төрэр соньмсдв. Тегэд чигн тиим гемтэ үлсин туск төр бас нанд йир соньн болж медгдлэ. Цаарандчь нанд нег иим санан орв: бһнаста журналистнрин ниицэ бүрдэхлэ яах? Зуг һанцхн күн иим кедлмш кеж чадшго. Тиигэд би-эврэнь үүрмүдтэн келэд, үдл уга бһ наста журналистнрин ниицэ бүрдэлэвидн. Соньн төрэр бичсн материалмудан журналмудт болн газетмүдт барлдг болвидн.

— Тадн тегэд юридическ халхар батлгдвт?

— Э, давсн жилин лу сард мана ниицэн СССР-ин Академин научн-техническ Центрнн олна бүрдэц болж тоод орулгдв. Эн агентств бүрдэлһнд студентнр орцсна учрар «Студинформ» гидг нер зүүв. Ода мадн долан хонгт зу шаху зөнг өгнавидн.

— Тана агентствд материалмуд цуглүлдг эврэ эв-арһ бээнү?

— Бээнэ гиж келж болхмн. Мана репортер өрүн тави часла босад, хог-бог зөөдг машинэ шоферин ормд кедлэд, үзсн тодлврэн белдж бээх материалдан орулж бичнэ. Эн материал үдин алднд редакторт өггдх зөвтэ. Тегэд иим кевэр материал цутлуллдгиг «шоу-репортаж» гиж эврэн нерэднавидн.

— «Студинформ» эврэнь соньн, өврмжтэ материалмудари туурна гиж би соңслав.

— Мана цөн репортермуд «СССР-т бэзрт үн ямаран?» гидг рубрикд материалмуд бидэтр темдгтэ композитор болн дирижер Георгий Гаранянта бас.

— «Студинформ» олн зүсн барин органмудла залһлдата. Үлгүнь, «Комсомольская правда» бидн «Диалог» гидг рубрик секвидн, терүндэн умшачнрин өгсн суврмудт хэрү өгдвидн. Терүнлэ әдл рубрик «Труд» гидг газетд секх санатавидн. Үдл уга «Советск экран» гидг журналд шин халх һарһхар бас белдженэвидн. Тер халхд бһчудын төрмүд кинематографт яһж хаһлгджахив тускар келгдхмн. Мадн һанцхн барин органмудла залһлдатавидн гиж келж болшго. «Контакт» гидг зөнглгч сонсхвр мана агентств ЦТ-н ах редакцла хамдан бүрдэв. Дэкэд мана агентствар дорд үзгин телекомпаньс соньмсдг болв.

— Эврэнь кедлмштэн профессионалмудыг орцулжант?

— Тиим боллго, тедн заагт шинки журналистин керг дасжах эс гиж ямаран чигн учрар официальн журналистикэс һарх зөвтэ болад һарсн эмтн бээнэ. Дэкэд мадн журналистск кергин теорийнн болн практикин кафедрин багшнр газетмүдин болн журналмудын кедлэчнр нөкд болна.

— ТАСС болн АПН хойр агентствлэ тадн үнэр дөрлдхэр бэнт?

— Тер күртл ода чигн эрт. Болв мана зурад олн-эмтнэ эдлдг эд-таврин каталог һарһхин төлэ хамцу предприять бүрдэх санан бээнэ. Түүнэ төлэ маднла хамдан кедлдг эмт болн менеджермүд олж авх кергтэ. Тедн эн мана кедлмшт нөкд болх. Дэкэд Москвад бээсн һазадын ордудын корреспондентнрт зөнгс өгх санан бээнэ.

БРЯНСК. «Элетон» гидг заводын баахн коллектив онц эмтнэ болн эврэ сэн дурарн үүлдг көгжмин ансамбльмудын төлэ электрон нэрн аппаратур ухалж һарһж кенэ. Терүнднь көгжмин олн зүсн зевсгүд бээнэ. Аппаратурин конструкторнүд эстрадын мастермүдлэ дөңгинд залһлда бэржэнэ, тер

ТАСС-ин зург.

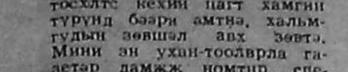
Мендвт, күндтэ Үүрмүд! Ямаран газетэ эн бичгэн илгахв гиж санжаһад «Хальмг үнид» бичжэнэв. Намаг иим нег төр үүмүлжэнэ. Элстд замин комбайнс кеж һарһлһар завод тосхгдхмн гижэнэ. Эн завод ямаран сэ күргхин тускар келхэр бээхшив. Би эн төрнг талдан халхас хөлэхэр бээнэв. Эн ик гидг завод болхмн, терүнд 50 мнһн күн кедлхмн гиж «Советская Калмыкия» газетд бичгдлэ. Мел бүкл балһсн болжана эвтн. Кедлмшчнринг альдас авхмб? Ода Элстд 80 мнһ һар күн бээнэ. Хальмгудынь кедү процент тогтажахнь меджэхшив. Зуг цуг Хальмг таньчд бээх улсин 50 процентнь хальмгуд тогтажана. (Редакцас: «Аргументы и факты» журналд барлгдсн шинжллтэр — 48 процент). Кемржэн завод тосххла, бээрн эмтнэ кедлмшч һар күртшгонь ил, тингхлэ орн-нуттин талдан регионмудас эмт авч ирх болжана. Аштнь, хальмгуд тиим дала эмтн дунд тарж одхмн. АЭС тосхгдхла эн төр улм хурцар зогсхмн. Тер цагт Коми АССР-ин һундлта туужк давтгдн гиж бээнэ. Тенд коми улс зуг 20 процент тогтажана.

Тиим болхла, хальмг улсин келнэ, сойлын тускар

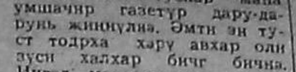
Ямаран газетэ эн бичгэн илгахв гиж санжаһад «Хальмг үнид» бичжэнэв. Намаг иим нег төр үүмүлжэнэ. Элстд замин комбайнс кеж һарһлһар завод тосхгдхми гижэнэ. Эн завод ямаран сэ күргхин тускар келхэр бээхшив. Би эн төрнг талдан халхас хөлэхэр бээнэв. Эн ик гидг завод болхмн, терүнд 50 мнһн күн кедлхмн гиж «Советская Калмыкия» газетд бичгдлэ. Мел бүкл балһсн болжана эвтн. Кедлмшчнринг альдас авхмб? Ода Элстд 80 мнһ һар күн бээнэ. Хальмгудынь кедү процент тогтажахнь меджэхшив. Зуг цуг Хальмг таньчд бээх улсин 50 процентнь хальмгуд тогтажана. (Редакцас: «Аргументы и факты» журналд барлгдсн шинжллтэр — 48 процент). Кемржэн завод тосххла, бээрн эмтнэ кедлмшч һар күртшгонь ил, тингхлэ орн-нуттин талдан регионмудас эмт авч ирх болжана. Аштнь, хальмгуд тиим дала эмтн дунд тарж одхмн. АЭС тосхгдхла эн төр улм хурцар зогсхмн. Тер цагт Коми АССР-ин һундлта туужк давтгдн гиж бээнэ. Тенд коми улс зуг 20 процент тогтажана.

Тиим болхла, хальмг улсин келнэ, сойлын тускар

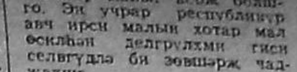
Мендвт, күндтэ Үүрмүд! Ямаран газетэ эн бичгэн илгахв гиж санжаһад «Хальмг үнид» бичжэнэв. Намаг иим нег төр үүмүлжэнэ. Элстд замин комбайнс кеж һарһлһар завод тосхгдхми гижэнэ. Эн завод ямаран сэ күргхин тускар келхэр бээхшив. Би эн төрнг талдан халхас хөлэхэр бээнэв. Эн ик гидг завод болхмн, терүнд 50 мнһн күн кедлхмн гиж «Советская Калмыкия» газетд бичгдлэ. Мел бүкл балһсн болжана эвтн. Кедлмшчнринг альдас авхмб? Ода Элстд 80 мнһ һар күн бээнэ. Хальмгудынь кедү процент тогтажахнь меджэхшив. Зуг цуг Хальмг таньчд бээх улсин 50 процентнь хальмгуд тогтажана. (Редакцас: «Аргументы и факты» журналд барлгдсн шинжллтэр — 48 процент). Кемржэн завод тосххла, бээрн эмтнэ кедлмшч һар күртшгонь ил, тингхлэ орн-нуттин талдан регионмудас эмт авч ирх болжана. Аштнь, хальмгуд тиим дала эмтн дунд тарж одхмн. АЭС тосхгдхла эн төр улм хурцар зогсхмн. Тер цагт Коми АССР-ин һундлта туужк давтгдн гиж бээнэ. Тенд коми улс зуг 20 процент тогтажана.

Тиим болхла, хальмг улсин келнэ, сойлын тускар

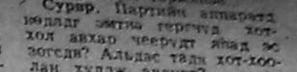
Мендвт, күндтэ Үүрмүд! Ямаран газетэ эн бичгэн илгахв гиж санжаһад «Хальмг үнид» бичжэнэв. Намаг иним нег төр үүмүлжэнэ. Элстд замин комбайнс кеж һарһлһар завод тосхгдхми гижэнэ. Эн завод ямаран сэ күргхин тускар келхэр бээхшив. Би эн төрнг талдан халхас хөлэхэр бээнэв. Эн ик гидг завод болхмн, терүнд 50 мнһн күн кедлхмн гиж «Советская Калмыкия» газетд бичгдлэ. Мел бүкл балһсн болжана эвтн. Кедлмшчнринг альдас авхмб? Ода Элстд 80 мнһ һар күн бээнэ. Хальмгудынь кедү процент тогтажахнь меджэхшив. Зуг цуг Хальмг таньчд бээх улсин 50 процентнь хальмгуд тогтажана. (Редакцас: «Аргументы и факты» журналд барлгдсн шинжллтэр — 48 процент). Кемржэн завод тосххла, бээрн эмтнэ кедлмшч һар күртшгонь ил, тингхлэ орн-нуттин талдан регионмудас эмт авч ирх болжана. Аштнь, хальмгуд тиим дала эмтн дунд тарж одхмн. АЭС тосхгдхла эн төр улм хурцар зогсхмн. Тер цагт Коми АССР-ин һундлта туужк давтгдн гиж бээнэ. Тенд коми улс зуг 20 процент тогтажана.

Тиим болхла, хальмг улсин келнэ, сойлын тускар

Мендвт, күндтэ Үүрмүд! Ямаран газетэ эн бичгэн илгахв гиж санжаһад «Хальмг үнид» бичжэнэв. Намаг иним нег төр үүмүлжэнэ. Элстд замин комбайнс кеж һарһлһар завод тосхгдхми гижэнэ. Эн завод ямаран сэ күргхин тускар келхэр бээхшив. Би эн төрнг талдан халхас хөлэхэр бээнэв. Эн ик гидг завод болхмн, терүнд 50 мнһн күн кедлхмн гиж «Советская Калмыкия» газетд бичгдлэ. Мел бүкл балһсн болжана эвтн. Кедлмшчнринг альдас авхмб? Ода Элстд 80 мнһ һар күн бээнэ. Хальмгудынь кедү процент тогтажахнь меджэхшив. Зуг цуг Хальмг таньчд бээх улсин 50 процентнь хальмгуд тогтажана. (Редакцас: «Аргументы и факты» журналд барлгдсн шинжллтэр — 48 процент). Кемржэн завод тосххла, бээрн эмтнэ кедлмшч һар күртшгонь ил, тингхлэ орн-нуттин талдан регионмудас эмт авч ирх болжана. Аштнь, хальмгуд тиим дала эмтн дунд тарж одхмн. АЭС тосхгдхла эн төр улм хурцар зогсхмн. Тер цагт Коми АССР-ин һундлта туужк давтгдн гиж бээнэ. Тенд коми улс зуг 20 процент тогтажана.

Тиим болхла, хальмг улсин келнэ, сойлын тускар

Мендвт, күндтэ Үүрмүд! Ямаран газетэ эн бичгэн илгахв гиж санжаһад «Хальмг үнид» бичжэнэв. Намаг иним нег төр үүмүлжэнэ. Элстд замин комбайнс кеж һарһлһар завод тосхгдхми гижэнэ. Эн завод ямаран сэ күргхин тускар келхэр бээхшив. Би эн төрнг талдан халхас хөлэхэр бээнэв. Эн ик гидг завод болхмн, терүнд 50 мнһн күн кедлхмн гиж «Советская Калмыкия» газетд бичгдлэ. Мел бүкл балһсн болжана эвтн. Кедлмшчнринг альдас авхмб? Ода Элстд 80 мнһ һар күн бээнэ. Хальмгудынь кедү процент тогтажахнь меджэхшив. Зуг цуг Хальмг таньчд бээх улсин 50 процентнь хальмгуд тогтажана. (Редакцас: «Аргументы и факты» журналд барлгдсн шинжллтэр — 48 процент). Кемржэн завод тосххла, бээрн эмтнэ кедлмшч һар күртшгонь ил, тингхлэ орн-нуттин талдан регионмудас эмт авч ирх болжана. Аштнь, хальмгуд тиим дала эмтн дунд тарж одхмн. АЭС тосхгдхла эн төр улм хурцар зогсхмн. Тер цагт Коми АССР-ин һундлта туужк давтгдн гиж бээнэ. Тенд коми улс зуг 20 процент тогтажана.

Тиим болхла, хальмг улсин келнэ, сойлын тускар

РЕДАКЦАС: Бичгт тэвгджэх төр өдгэ цагт күн болһнинг үүмүлжэнэ. Тегэд мана номтнр, специалистир эн төрэр эврэ ухан-тоолвран эрк биш медүлх зөвтэ гиж тедниэс бичгүд күлэжэнэвидн.

Л. НАРАНОВА,
Городовиковск балһсн.
Иим нег бичг одахн ма-

«ҮННД ҮКЛ УГА ЗАЛУ ҮКХЛЭ—

Үүрмүдин санлд үлдв

АР КАВКАЗИН Алагирск хавчгт, 1942 жилин ора намрар, мана батальон удан болзгта бүсларт бэргдад бээснэ тускар би өмнь ахрар келчкләв. Тер жилин мөчн сарин 21-д Тең һолын һазрт фашистнрин нк довр-лһнд сержант Делгэ Эрднь бүүһарн хортна һурвн автомашиг шатаж, олн деермчнриг уга кеһэд, ухаһан гежэ йовад: «Мини бүүһим автн. Немш-фашистск һэятэ адусдыг күүчтн. Манахс хэрү цухрдмн биш». —гиж хээкрэд эмнэсн хаһцсмн. Тер зөрмг үүлдвр һарһснднь энүнд Советск Союзин Геройин нерн зүүлнгдснэ тускар бидн газетэс умшж медлэвидн. Политээнгллһнд бас келгдлэ. Энүнэ тускар цергчнр дунд өргн күүндвр болла.

Дүнхл мана батальонд Делгэ Эрднин һарһсн зөрмг үүлдврэс бһ биш чинртэ йовдл цергч Дорж Замбинович Чонжинов һарһсиг би кезэд чигн мартшгов. Хальмгин үрн сүл күчн-чидлэн агсад, өшәтнриг тәвшгон төлэ бийэн хармнлго э м н э с хаһцсн йовдл мел өцклдүр өдр учрсн болж өмнм үзгдэд бээнэ. Терүнэ тускар би тодрхаһар келж өгх зөвтэв. Тер өдр мини уханд ингж орв.

1942 жилиә бар сар билэ. Уулын һазрт үвл тнигхд эртэр ирв. Энгдэн цээсн цаһан цасн делггдв. Тенгрт темән үүлн нүүһэд йовна. Цуг темдгүдэр авад хэлэхлэ, үвл йир догшн болх бээлтэ. Эртэс тааж келхд чигн мәнд. Бэя-бээж юн болхинь кен медхмб? Нег чигн ишклд хэрү цухршго заквр өггдсн бээнэ. Терүг күцэх кергтэлм.

Зогсл уга оржах хур-цаснд чолу цокад, х а р с в-рин объектмүд бәрвидн. Траншеймүд, халһна онц күн ордг нүк, КП-н бээр тосхвидн. Уулын һазрт харсврин межэ белдхд амр биш. Амрхцурхан мартад кедлвидн.

Тенгрин будн нигтэр буусн өрүн билэ. Өшәтнрин артиллерийск төвмудын сумн маһа межэд тусж, хаһрад бээнэ. Теднэ авиац дәврәд, бомбс нигтэр тараж хайжана. Эргндэн илэн-будан болад, төрүц юмн үзгдхш. Уулын ташуд минмүд хаһрад, теднэс өсрсн кемтркэнь күүнд толһаһан өндэлһх арһ өгхш. Немш-фашистск дөермчнрин дәврлһиг хөрж зогсалһнд белдвр кехин туск заквр сэнсгдв. Өшәтнрин танкс барун бийэснь орад аашна. Йовһн церг дәврәд орж йовна. Өмнэснь хөрлһ өгх заквр келгдәд уга. Маһа цергчнр э.чимэн уга, тагчг. Тедн улм, улм өөрдәд иртхэ. Йовһн цергчнриг танксас хольжаж таслхин туск заквр өггдв. Пулеметмүд таржнад хав, цуг зүсн бу зөр-зөв халһнд эклэд орлцв. Халһн цаарандчь үлм чаһирв. Тегэд өшәтнрин дәврлһнэ түрүн девсгиг манахс номһрулж чадв.

Гентки зүн бийэснь теднэ нег танк харсврин маһа межэһүр дәврж орж ирәд, 45 мм. товиг балцлад, дарук окопүр темцв. Тенд танк халг тов, гранат уга бээж. Экопмудын хажуһар фашистск танк гүүһәд, цергчнриг әмлэр булад, харслтын межэг таслад, орад ирж йовна.

Танк күүчдг гранатер энүг уга кехэс нань талдан эв-арһ эн саамд төрүц уга билэ. Тегэд эврэ дурар танк кен зогсахар бээхшнь командир сурв. Күн хэрү өгчэхш. Цаг шулун геедржанэ.

— Би дәврнэв! —гиж Чонжинов келв.— Менд бээлт, көвүд! Намаг бичэ мартгн!

Бүслэд бооглсн нег багла гранатмүд һартан авад, фашистск танкур эн мөлкв. Цуг цергчнр э.чимэн уга, тагчг. Цаарандчь юн болхинь күлэллэд бээнэ. Танк өөрдәд ирхлэнь эн хойр кел деерэн босж зогсад, гранатмудан шивв. Тедчь хаһрсна дарунь, танк дор ормдан әргэд зогсв. Гусеницнь тасрв. Бийнь һал авад, танк эклэд шатв. Мана үр Дорж Замбинович Чонжинов танкд дәврдэд, эмнэсн хаһцв.

— Менд бэ, мана үр! — Цуттан махлаһан авад, босад зогсв.

—Энчь үкл биш! Энчь мөнкрлт! —гиж политрукин дарук келв.— Мана зүркнд мөнкинд эмд бээх!

Маднд уралан дәврх кергтэ

МАНА БАТАЛЬОН дигтэ жирн өдрин әргцд уулын хавчгт залһлдан, тетквр угаһар бүслгдсн бээв. Тер бийнь фашистнрин харсврин межэ күүчэд, сул һазрт һарч ирв. Йовн йовж дивизин көрцгэс цергчнр немж авввдн. Санитарн эд-бод кеж цеврллһнд орад шин хувцхунр өггдв. Цуг көргэгдсн, шавтгдсн цергчнр госпитальд илгэгдв. Эмнэсн хаһцад уулмүд заагт үлдсн наадк цергчнрин нернь темдг угаһар оньдинд үлдх. Юнгад гихлэ, теднэ дээч үүлдврнг тер күнд, әәмшгтэ цагт нег чигн күн темдглж авчасмн биш. Тендэс сулдж һарч ирснэ тер дарунь, уралан дәврх заквр өггдв. 1942 жилин бар сарин 23-д Алагир, Ардан селәд сулдхвидн. Шин. 1943 жилин нернд торвр уга дәврлһ кеснэ ашт, туула сарин нег шинлэ Чиколы, Сурх-Дигора селәд сулдхгдв. 1943 жилин туула сарин 31-д Дигора селәнэс өшәтнр көөгдв.

Уулмүд заагас тегш һазрт һарвилв. Зер-зевәр күщц тетквр угаһар бүслгдсн полкс өдрэнь чигн, сөөһэрнь чигн уралан дәврәд йовна. Өшәтнрт амрлһна завср өглго көөж-дәврлһнэ закан тиим.

295-ч болн 351-ч тойгта дивизьмүд хаһлынь оржах 37-ч мана Әәрм догшн сөрүцлһлэ харһсн бийнь. 1943 жилин туула сарин 4-лэ Нальчик балһс сулдхв.

Ар Кавказд немш-фашистнрин күүчлһнд тер өдрмүдт шунж орлцжанад. Хальмгин хотл Элст балһсиг 1942 жилин бар сарин 31-с авн 1943 жилин туула сарин нег шинин сөөһәр сулдхсна туск байрта зәнг Совинформбюро келсиг соңсвидн, газетэс медвидн.

Цергэ мана әнгсин орнутгин деед үзгүр өшәтнриг көөж дәврлһнэ хаалһ цаарандчь улм түргн йовудта болв. Өмнмидн бәэр бәрлдлһн олн харһх. Төрскнэ төлэ уралан, үүрмүд!

Цаснас цаһан седклтэ

КИШТӘН ЭРҮЛ-МЕНДИНЬ медхәр Боготол балһснас көвүтәһән энүнэ өөрхн элгн-садн Булһн ирв. Төрскн һазрасн салсна хөөн энүнь түрүн харһлһн болжана. Ахр болгтаһар гиичлж йовх эмтнэ седклинь Киштэ невчкн зуур әәтрүлэд, эднэ бээх һазрт чигн эмтн цань уга түрү-зүду үзәхинь соңсж медэд, эдлжэх зовлгин һундлынь хувалцад, тиим һашута йовдл унгарн уга болтха, гиж орндгтан кевтн зальврад, һо-чик хаалһ теднд дурдв. Хамгин бичкн насндсн авн Булһнта хамдан эврэнь хотн дотраһар шогләж гүүж йовсн сарул цаган эн тодлад кевтнэ.

Бичкн селәдин төрмүд

НЕГ-НЕГӘН ЭС СОҢСХЛА...

ЯШКУЛЬСК РАЙОНА ЗӘРМ ФЕРМСТ СОЦИАЛЬН ХАЛХАР ТОГТСН БӘӘДЛ ЯСРШГО

МАНА РЕСПУБЛИКИН эдл-ахусин фермсин тобһрад йовна гихлә нуувч биш. Зәрм фермсин нердиг әмтн мартад хуурчана, наадкстнь болхла цөөкн әрк-бүлмүд үлдсмн. Теднь чигн цөөн жил давхла һарч йовх сана зүүжәнә. Тер бийнь зәрм фермст бәәх әмтн үүмәд, сә хәәж гүүлдәх үлсиг дахлго өсәд-босси һазртан өөдән һарцтһар көдлж йовна. Ик зуудан теднә күчәр республикин эдл-ахүс малас авгдг эдл-үуш һарһлһиг болн хүддлһиг икдүлжәнә. Болв сүл жилмүд күртл һанцхн производственн халхд оньг өгләд социальн төрмүдин тускар мартгджасмн. Ямаран чигн районд бәәх бичкн фермин үүлдвриг шинжлхлә ирацигү үгмүд келж болхмн, гиж сангдна. Эндрәс авп бичкн фермиг хадһлһар шишлә программ белдж бәәлжирһлд эс тохрахла бәәсан чигн геехвидн. Индж келхд ванд ил үлүр бәәнә.

Яшкульск района эдл-ахусин ханьд оржах фермсин то бас бәһрад йовна. Үлүгүрнь, «Кировский» совхозд һурвн ферм бәәх болж һарна. Бәәх болж һарна гиһад наадад келжахшвидн. Тиигж келхд эврә үчр бәәнә. Эн эдл-ахун һурвн фермәс зүт нетхнь йоста кевәр тиим нер зүүжәнә. 1-ч тойгта ферм бәәршлжах эн селәд Оли гиж нерәдгдна. Ода деерән энд һучи зурһан өрк-бүл бәәж көдлжәнә. Наадк хойр ферм болхла йирикләп тиим нер зүүжәнә. Малчнр хошмудар бәәж көдлхәс биш селәд, гиж юмн үга. Тегәд эн хойр ферм бәәх әмтиг хот-хоолар, эд-таврәр тетклһнә төр босхтджахш. Малчириг шишлә автомагазин эргж тетнә.

Зүг 1-ч тойгта фермин күчкәлсчирг эн төрмүд үүмүлжәхмн болжана. Юңгад гихлә, Яшкуль поселкас арвн дүүнад бәәх әмтн есәл-босси һазран хайж һарх санан үга. Болв өдгә цагт Олн селәнә әмтн күнд бәәлдд түсв. Өдр болһн керглгдгг эд-тавр, хот-хол хүлдг магазин көдлдгән үүрв. Бәәрн әмтн медицинск төтквр үга бәәнә. Ода күртл 1-ч тойгта фермд көдлх медицинск сестра олдхахш. Хәрнь әклц школа көдлжәх хойр багш цут күнд тоотынь даанад сурһульчирт медрл өгчәнә. Болв күүкдт чигн, бөдүн улст чигн кинод одаг арһ үга. Бәәрн әмтн сүл фильмиг бар сарин чилгчәр хәләлә. Деер заагдсн дуту-дундсиг авад хәләв чигн хаһлгдад үга төрмүд йир олн гих кергтә. Ода болхла Яшкульск района «Кировский» совхозин 1-ч тойгта ферм юңгад ним күнд бәәдл тоотсиг шинжлж үзнй.

Негдвәр, «Кировский» совхозин һардвр, партийн, профсоюзн организацс арвад жилин туршарт эн фермин төрмүдиг хаһлх сана зүүжәсн үга бәәдлтә. Яшкуль поселкас ферм хол биш бәәсн бийнь хату һадрта биш, щебенк асфсн хаалһ кегдәсүга. Тегәд чигн бичкн бальчг һархла әмтн гергрн күрч чаджахш. Эвүнәс көлтә пошт долан хоногт хойр, нег зөөгджәнә. Болв хамгин һунаптань интернатд бәәж сурчах күүкд болн көвүд, арвн, хәрн жил хооран мет, йовһар хәрнә. Совхозин профсоюзн организацин күчәр сул цагт күүкд зөөх машин һарһж өгдв. Зүт күүкдлә, теднә эк-эцкирлә күүндвр эс кегдснә ашт теди маши күләлго хәрж одцхана. Тегәд чигн фермин әмтнлә харһад эн тустбат дид-дара тогталһн неягджәнә. Нег-неган гемшәһад бәәсид бәәдл чикргонь нл.

Хойрдвар, әмтиг олн зүсн эд-таврар тетклһнә туст тогтсн бәәдлин тускар нам келәд керг үга. Юңгад гихлә, өдгә цагт тетклһнә көдлмш күцәгджахш. Урднь фермин магазинд көдлжәсн А. Гиндеев көдлмшәсн һарч одв. Терүнә хөөн көдлдг күн үга болад магазин хаагдв. Района цутхлгд бәәдг күн гертән бийдән тааста көдлмш олсмн. Тегәд бәәрн әмтн дундас магазинд көдлдг әмтн үга болжахмб? Келхд, ферм деер дундын школ, бухгалтерск школ төгссн күүкд үлс олн. Зүг эдн нег-негән заалдхас биш бийснь көдлхәр седжәхш. Тооца меддг үлс магазинә көдлачин ах курс чилһәд көдлж чадхмн. Өдмг, давс, хүстт, цә, шикр болн нань чигн эд-тавр хүлдхд дала күнд биш. Болв Олн селәнә бачүл, һардачир юм кехш, гихәс биш седвәрин эк татачир болжахш. Ода деерән медицинск сестра үга, гиж деер темдглләвидн. Совхозин һардврин некврәр медицинск сестра ирж көдлә. Зүг цөөкн сар давхла тер күүкн мордад тәлдан селәнүр нүүж одв. Бәәрн бачүд дунд медицинск училищ төгссн күүкд улс бәәсн бийнь көлтх күн олджахш. Санад бәәхлә, тиим әмтн бийән зовваж көдлхәр бәәхш, аминь хәәжәнә.

Дәкәд болхла, совхозин һардвр бичкн төриг хаһлчкад төвкчад бәәсн бәәдлтә. Тегәд чигн, цагин некврнн кемжәнд хаһлгдад үга төрмүд немглдад йовж. 1-ч тойгта фермд күнд бәәдл тогтсмн. Эдл-ахун һардвр, профсоюзн боли партийн организацс эн төриг бийснь хаһлж чадшгонь медгджәнә. Советмүд йосан һартан авчах цагт районд болн Яшкуль поселкин күцәгч комитетмүд теднд дөк болх зөвтә. Түүнн зергләнд райпотребсоюзд, района бо-льһицд шишлә даалһвр өггдх зөвтә, гиж сангдна. Әмтнә некврнг күләл үга района цергллтсин һардачнр фермин күч-көлсчирлә харһсн болхла сән билә. Харһад күүндәд, нег-негән соңсхла чик шиидвр авч болхмн. Нег үлү ода, үвлнн кемд, өмтн Яшкуляс хот-хол зөөцхәнә. Тиим бәәдл үзә бәәж төвкнж бәәж болшго.

Бәәдлиг әврә нүдәрн үзх күцлтәһәр фермин заведующ В. Х. Мачкановла Олн селәнд одад бәәрн әмтнлә харһвидн. Хамгин түрүнд ах хөөчин нөкд Э. Г. К. Бамбаевла күүндәд соньмсжах төрәрн тоолврнинь сурвидн. Энүнә келсәр фермд магазин көдлхш, кино чигн үзүлгдгән үүрч. Хөөчин келсит әклц классин багшнр В. Х. Бадмаева, Г. Б. Бамбаева хойр дөкннә.

— Мадн бичкнлән йовһар Яшкуль орж сурһульч сурдг биләвидн. Терүнәс наагаан хәр һар жил давв, болв бәәдл чикржәхш. Ода чигн мана күүкд йовһар йовж сурчана. Магазин, кино гидг юмна тускар нам мартжанавидн. Кесгнь нидн жил өгсн талоһар шикр авч чадсн үга. Иим бәәдл үзжәх әмтн теднә некврт оньган эс өгчәх һардачирт иткжәхш, — гиж Г. Б. Бамбаева тоолврарн хувалцна.

Э. Б. Манджиев киномеханик болж көдлжәнә. Күсдундур сарин эргцд көдлмш үга суух күүнлә бидн бас харһвидн. Киновидеонегдлт эдл-ахун тооцанд орснас көлтә профсоюзн организацин медлд бәәсн аппаратур теднд һарһж өггдв. Фермин әмтн болхла кино үга үлдв. Зүг ода ирж профсоюзн организацин күчәр эн төр хаһлгдх бәәдлтә. Телеаизор, радио бәәснд кино угаһар тесж болхмн. Меләтә үлст болхла, әмчин дөң угаһар бәәхд күнд. М. У. Булыков II-ч багин инвалид. Урднь хөөчәр көдлад, долан үрән өскн күн ода гертән бәәнә. Медәтә эн күн гемнхләрн яахан медхш. Нег укол авхин төлә района цутхлң орад гүүхмн болжана. Дәкәд санаһар йовх көлгн олдхш. Хаалһ деер көлг күләһәд даарад ирхлә тиим әмлһн нам тус үга болна. Ферм деер медицинск сестра бәәсн болхла амр болх билә.

Ферм деер хаһлгдад үга дәкәд нег чинртә төр бәәнә. Ода деерән энд хәрн тавн күн көдлмш үга сууна. Теднд көдлмш өгхин төлә ферм деер хувц үйлһна цех секлһн зураглджана. Әмтнә некврн хаһалһна туск нань чигн керг-үүлдврмүд темдглгджәнә. Үдл үга Олн селәһүр совхозин һардачир, района цергллтсин әлчир ирхмн. Энүнә өмн хойр дәкж хүрг болхнь темдглгдлә, болв әмтн хүрсн үга билә. Һурвдад теди хүрад төрмүдиг хаһлх арһ хәәх, гиж тооллжанавидн. Юңгад гихлә, Олн селәнә әмтн цуг күч-көлсчир мет бийдән оньг некжәнә.

Яшкуляс арвхн дүүнад бәәх әмтн тингж зовжахла, талдан фермсин күч-көлсчир яһж бәәдг болх? Яһдг болвч удан татлго эн фермд магази, медицинск пункт секх кергтә. Чинртә нань чигн төрмүдиг иргчдән хаһлж болхмн. Көдлмшч күүнд оньг өгх кергтә гишхәвидн, болв тогтсн бәәдлиг хәләхлә теднә төлә юмн көгджәхш. Иим бичкн фермсин әмтн мартгдх зөв үга. Производствин халхар теднәс зура күцәлһиг сурна, әмтнә некврн хаһалһна болхла кесгтән хаһлгджахш. Эн төрәр чик шиидвр авгдхла Олн селәнә неригг иргчдән чигн соңсж йовхвидн. Болв нег-негән эс соңсхла керг күцәгдшго, бәәх төрмүд чигн хаһлгдшго.

САҢЬЖ-ҺӘРӘН Иван,
мана корр.

Һазадын ордудар

Социализмин эндрк бәәдл

«КӨДЛМШ ХӘӘЖ ЙОВНАВ!»

БЕРЛИНСК Митте районд әмтн икәр чеерүдт зогсжахиг үзснә хөөн эн статья бичх седкл нанд орв. Ода энүнд әврмж кех дала юмн үга: ода колбаса болн мах үс болн цаһан шикр, хувц үһадг талхн, хувц-хунр, һоси-башмг болн нань чигн дефицит хүлдж авхар чеерүдт кеду әмтн зогсцхана гиж әмтн келхнь лавта. Болв цуг чеерүдмүд әдл болхш. Энтн болхла, күч-келснә социалистическ биржд болжах йовдл болжана.

Илднь келхлә, ГДР-т иргчдән әмтн көдлдг көдлмш үга үлдх гиж үрднь барт бичн соңсхврмудыг би сәәнәр иткдго биләв. Тер бийнь энд көдлдг әмтн баһ болад ик түрмшг үзгджахиг би медгг биләв. Үлүгүрнь, нидн жилин хойрдгч өрәлд ГДР-әс Деед үзүгүр 343 миңһн күн һарч, тедн дүнд 220 миңһн специалистнр йовхмн болжана, эс гиж производствд көдлжәх цуг көдлмшчнрин боля үүлд цергләчнрин 3,1 процентнь тиигәран һарч одсн болжана. Көдлмшчнр үга болсн үчрар кесг заводмудт станокүд хара зогсжана, больницт көдлдг әмчнр, медсестрас, магазидт көдлдг хүлдачнр, әмтнә бәәц тетклг предприятьмүдт көдлдг көдлачнр бас хатяр болжана, гиж урднь зәнглгддг билә.

Цуг эн тоотыг хүдл бәәсинь одахн би эврәнь нүдәрн үзүв. Ода ГДР-т 50 миңһ һар күн көдлмш үга бәәнә. Эн то өдр ирвәс улм өсәд йовна. Эйд болжах экономическ реформин йовудт бүкл министерствс болн ведомствс, производственн подразделеньс болн организацс хаагдв. Үлүгүрнь, урднь энд үүлджәсн әамшг үга бәәлһнә государственн министерствд 85 миңһн күн көдлжәсмн. Ода эн сүлдсн әмтнд селклөһь тааста көдлмш, эс гиж бәәх бәәр олж өгхд психологическ зөвәр күчр йовдл болж һарчана.

Нег үлү социалистическ государствин шишлн хәләврт бәәсн әмтнд ода ик түрү бәәдл тогтжана. Үлүгүрнь, күүкд үлс үр һарһснанһь хөөн амрлһнд бәәчкәд, хәрү көдлмштән ирхләнь тер көдлмшинь талдан күн әәлчсн бәәдг болжана. ННА-н цергчирт эврәннь гражданск даалһврән өрүн седкләри күцәһәд ирснә хөөн көдлдг көдлмш бас үга болж һарна. Ода деерән көдлжәх инвалидмүдиг, медәтә әмтсиг администратормуд арһта болхла көдлмшәснь һарһхар зүткцхәнә.

...Чеерүд болһн эврәннь учр-утхта болна биший. Үлүгүрнь, әрк хүлдж авхар чеерүдт зогсжах күн йир модьрун болна, тиим чеерүдт зогсжах күн болһн яһад болвчн нег шил әрк хүлдж авхар ноолдна. Кемр ховр эд-тавр хүлдж авхар чеерүдт зогсжахла, тер күн нанд күртшго гиһәд, икәр зовлң кенә. Бас чиг н олн зүсн чеерүд бәәхин тускар келж болхмн.

Күч-көлснә биржд көдлмш хәәж зогсжах чеерүд болхла, йосна халхас ик гидгәр мекләгдсн, ик һундлта бәәх әмтнә чеерүд болжана. Ода эн көдлмш хәәж чеерүдт зогсжах әмтиг, социализмин цагт тадн көдлмш үга төрүц бәәшгот, социалистическ обществд бәәх күн болһн күч-көлснә, амрлһна, эрдм-сурһулин зөв эдлжәнә гиж кесг жилмүдин туршарт сурһмжлдг бәәсмн. Болв цуг эн тоот хүдл болж һарв. Нег үлү социализмд көдлмш үга, үлдсн әмтнд йир ик һундлта, юңгад гихлә, эдн тиим һашута йовалд үлдхдән психологическ бел биш бәәсмн.

Көдлмш үга бәәх әәрм әмтнәс интервью авхар седүв. Эднә кень болвчн интервью өгхдән дурта биш, тегәд чигн нанла күүндсн күн болһн мадна нердиг илдһ бичә келж бичтн гиж сурихана.

Сибилла Хаук, экономист һазадын хүлд-гүүлгнә төрәр специалист болжана: «Нүүрлән негхн жалвар тежәл кеж бәәжәнавидн. Мини бичкн көвүм түрг-түргәр гемтәд бәәснәс нәлтә би көдлмшән геевв. Ода арвн тавн предприятьд көдлмш хәәж одүв, болв намаг көдлмшт күн авхш!».

Хойр долан хонг хооран цергәс буүж ирсн ННА-н цергч: «Машинистин әрдм дасж авсн Люббенауд көдлмш өлдна, болв тенд бәәдгер үга. Энд болхла бәәдгер бәәнә, болв көдлмш үга. 11 һаарт көдлмш хәәһәд одүв. Намаг төлдан һаарас ирсим медчкәд, нам күүндхәр чигн седжахш».

58-тә күч-көлснә ветеран: «Би — дипломирован слесарь, электроэнергин болн ядерн техникин специалист, юрист, көдлмш үга үлдүв. Көдлмш олдшго бәәдлтай...».

Эн көдлмш үга бәәх әмтнд государств ямаран дөк өгч чадхмб? Көдлмш үга бәәх әмтиг көдлмшәр тетхин төлә государств ямаран керг-үүлдврмүд күцәж чадх?

Ханс Модровин тольһлжах коалицион правительств эн көдлмш хәәжах әмтиг көдлмшәр тетхин төлә цүгинь күцәжәнә, гиж келх кергтә. Эдн урдк һардврла әдләр энд тогтсн социальн хүрц бәәдлиг дарж-нуухар седжахш, терүнә ормд эдн шүүмһә, олзта-туста керг-үүлдврмүд темдглж авч күцәжәнә. Хамгин түрүнд эдн энд көдлмш үга бәәх әмтнә тускар илдһ келж бичжәнә. Социалистическ государствд тогтсн эн хажһр бәәдлиг эрмбин чиклхин тускар олнд зәнглдг средствс чигн өггәр бичж олнд медулжәнә.

Көдлмш үга бәәх әмтнд материальн дөк өгхин тускшидвр ГДР-ин Министрмүдин Совет батлж авв. Көдлмш үга бәәх әмтн эн жилин лу сарин 26-ас авн дөңдү мөнг авдг болхмн.

И. ОСИНСКИЙ,
ТАСС-ин корр.
Берлин.

Эдл-ахун тоосхин заводт

Көрңгиг күцц олзлхмн

Ода ори-нутгт тосхлтын материалмүд эс күртжәх цагт бәәри һазрин көрңгиг олзлһя промышлени объектмүд, әмтн бәәдг гермүд тосхлһа төр хаһлһна туст ик чинр зүүжәхд боля эдл-ахүд, күч-көлсчирт чигн олзта-туста болжахд маңд үга. Тегәд Городовиковск района «Южный» совхозд улан тоосхин завод тосхтдсиг таасж дөнх кергтә. Завод сезонц эв-арһар көдлдг предприять. Энүнә күчнь 3 сай улан тоосх һарһлһи.

Үвлин эн өдрмүдт заводт әәрин көдлмш кегджәнә, бешт чикитә тоосх тәвтджәнә. Иим тоосх 9—10 сарин эргцд шатагдж үлдлгдна. Бәәри һазр, элсн боли усн улан тоосх һарһхә ирлцжәхин тускар онц темдгх вергтә. Йһад тихлә эн завод һарһсн улан тоосхиг нидн цуг бийнь 43 күп көдлжәнә. Теднә тоод һурвн инженерн-технический көдлачир (директор производствин начальник, мастер) болн 40 көдлмшч бәәнә. Тоосх белдлһнә боли шатальна хоорнд тасдар һарһда дөңгл кадлмш кетдиз— савүрмүд боогдна (күүкд улс).

— Заводын һолгч көдлмш мөрн сарас авн эклхмн. Эн кемд бидн цуг халхин белдвр кежәвидн. Ода сәәнәр көдлжәх әмтнә тоод ясврчирин бригадир С. Бакинович, ясврчир В. Бабакович, М. Бадаловиг б о л н нань чигн көдлмшчириг заваж болхмн, — гиж улан тоосхин заводын производствин начальник Александр Васильевич Демьяновский тимжтәһәр келв.

Телетайп зәңглжәнә

ПРАГА. (ТАСС). ЧССР-ин правительств «Чехословацк телеүзгдлд онц дид-дара тогталһн» гидг документ батлж авхар бәәна. Хойр сарин дотр хойр миңһ шахү көдлачир көдлмшәсн һарһгдхмн гиж эн зәңглв: 1200 шахү күн Прагад, 600 күн — Братислвд. «Онц дид-дараһас» иштә көдлмшәснь һарһх үлсин списк эн сарин чилгч күртл белә болх зөвтә.

Телеүзгдлд дегд дала мөнгн һарчана, цааранднь тиим ик мөнг өгдг арһ правительствд үга болад керг-үүлдвр күцәджәнә гиж йосна организмүд цәелһәнә. Боля кесгнь болхла, телеүзгдлэс комерцийн зар-мәдлә авхар бәәсн үүдлә, теднә ик хувь-заяг шиидх эрхтә.

Советск көвңгәр вьетнамск эд кегджәнә

ӨЛЕМР ХУВЦ-ХУНР нәрдг ханойск Донгсуан гидг фабрикин директор Ле Нам Хынг кесг часин туршарт цехмудин начальникүдлә болн көдлмшчирлә күүндв. Производств бүрдәлһнә, зура келлнә, күч-көлснә социальн таал болн күч-көлсчирин бәәц йөрүллһна туск сурвармүд теди һардачдан өгв. Тер мет фабрикин һарһжах продукцин әврә бийин үүнь кимдүүллһна, эдл-ахун тооцана болн әврән бийән мөнгәр тетклһнә эв-арһбийн мөнгәр тетклһнә эв-арһбийн мөнгәр тетклһнә орллһна, бай-һар көдлһнд орллһна, чүдыг көдлмшт оруулһна туск төрмүд энд бас хүрцар

СССР-тә сән нөкләт кежәнавидн. 1989 жилд мана фабрик СССР-т 5,7 сай көгдл илгәлә. Энтн жилә дүүрәһас күсүндүр сай көгдлд ик.

СССР Вьетнамд сырье егнә. Тер сырьенһар кесн продукцан хүлдад, фабрик ола-ору авна. Цуг эн нөкләт вьетнамск Текстимекс компанир болн советск һазадын хүлд-гүүлгнә «Разноэкспорть» гидг организацәр дамжүлж кегджәнә.

Ле Нам Хынг Советск Союзур, Вевгрур болн Японюр йовүлгдгг продукцан ауу-зусурнь ширә деер дөлгәд төвв. Венгерек болн япон-

Эдл-ахун тоосхин заводт

Көрңгиг күцц олзлхмн

Ода орн-нутгт тосхлтын материалмуд эс күртжэх цагт бәәрн һаврин көрңгиг олзллһн промышлени объектмуд, эмтн бәәдг гермүд тосх-ъта тәр хаһллһна түст ик чиңр зүүжәд боли эдл-ахуд, күч-көлсинт чини олзлгуста болжахд маһд уга. Тегәд Городовиковск района «Южный» совхозд улан тоосхин завод тосхгдсиг таасж дөнһх кергтә. Завод сезонц эв-арһар көдлдг предприять. Энүнә күчнь 3 сай улан тоосх һарһллһн.

Үвлин эп өдрмүдт заводт ясврин көдлмш кегджәнә, бешт чиңтә тоосх тәвгджәнә. Иим тоосх 9—10 сарин әргцд шатагдж улалгдна. Бәәрн һазр, әлсн болн үсн улан тоосх һарһхә нрлцжәхин тускар онц темдглх кергтә. Яһад гихлә эн завод һарһсн улан тоосхиг индин жил Ставропольск крайин лабораторий тал авч одад чиниң шинжлж хәләсид өедән үллһн өггдв, 125-ч маркин.

Эдл-ахун тоосхин заводт цуг бийнь 43 күн көдлжәнә. Теднә тоод һурвн инженерн-технически көдләчнр (директор производствин начальник, мастер) боли 40 көдлмшч бәәнә. Тоосх белдлһна өмнө шатлһна хоорнд тасларн һарһда дөцл көдлмш кегднә— сөвүрмүд боогдна (күүкд улс).

—Заводын һоллгч көдлмш мөрн сарас авн эклхмн. Эн кемд бидн цуг халхин белдвр кежәнәвидн. Ода сәәнәр көдлжәх эмтнә тоод ясврчирин бригадир С. Бакиновиг, ясврчнр В. Бабаковиг, М. Бадаловиг болн нань чиг көдлмшчнриг зааж бодхмн, —гиж улан тоосхин заводын производствин начальник Александр Васильевич Демьяновский ткмжтәһәр келв.

С. КОТОРОВ.

ЗУРГТ: (зүн бийәсиь) ясврчнрин бригадир С. Бакинов, ясврчнр В. Бабаков, М. Бадалов.

А. Эрдниевин цокси зург.

НЕРНЬ ҮЛДДГ

Бий доран делгдг чигн, толһа доран дерлдг чигн өлгәд эңүнд уга. Деер өмсдг хувцан тәәлдго эн кевтнә. Сөөни дуусн махмудынь негт заратрулад, негт халунь босад бәәнә. Көл-һарнь күндрәд, шарклад гер дотр болв чиңн керт күцәж болхш. Ташр зүркн цокад, әмсхлж киинһән авхдан күчрднә. Олн зүсн ухан-тоолвр орад-һарад бәәнә.

—Залунь дәәнд, бичкдүднь бийлэнь бәәсн бийнь Ьулһн шанһа көдлмш кежәнә. Кедү күнд болсн болв чиңн намаг хәләхәр күрәд ирвш. Ташр ик-бичкн болв чиңн хот-хол күргв. Иим хатү-мәтү, үүмәтә цагт зүт хамгин өөрхн элгн-садн, үүрмүд ирдмн. Санад бәәхлә, яһаг-кегдг болв чиңн Ьулһн нанас зөвәр хөвтәһәр өсж. Олн үртә. залунь әмд, дәәллдж йовна. Нанә болхла күн уга.

Күн болһна хөв-жирһл онц-онцдан олн зүсәр тогтна. Мини залу Замба колхозин зөөр харсж йовад, әмнәсн хаһцв. Ьулһна залу Очр болхла төвшүн заңгта, шанһа чигн, онц күүнә чигн кергт хоншаран шовалһж орлцдмн биш. Зүг бийән халәһәд бәәна. Әмтнә аду хәрүләд йовсмн, —гиж Киштә ухалад кевтнә.

Тер хоорнд харһһу сө ирв. Гер дотрк әмтн цүттан кезәнә унтж одв. Энүнә нөөрнь күрчәхш. Әрс һатш һаза цастa шуурһн шуурчана. Шуурн салькнд гер чичрәд бәәна. Өр цәәлһнә алдн кемд цаг зүүр эн үргләд авв. Цергә хувцта көвүнь ирсн көлж зүүдн орв. — Мама, бостн. Би таниг авч йовхар ирүв, —гиж көвүн келсн болна. Эн саамд бичкн зе күүкн уульж, эңүг серүлв. Эгчдү хойр наадһасан хувалцж, хоорндан цүүгләжсн бәәж. Ду күүкн Делгр көдлмштән йовж одж.

Әрән гиж цогц-махмудан дәаж Киштә босв. Хойр көлнь диинрәд, дор ормасн көндрж болхш. Цә нерәд, бодниг чанж һарһад, зе күүкдтән хотынь өгв.

Өмнһ цогц-махмудынь мел киитрүләд бәәдг бәәсн болхла, ода өрүнөс нааран халун босв.

—Наһц әгч, Киштә, танд му болжану? Мамаг олад дуудж авч ирхмн болвза?— гиж зе күүкнь эңүнәс сурв.

Уга, наар гихмн биш, көдлмшән дуусчкад, бийнь хәрж ирх. Бичә сана зовад бәәтн. Тадн наадад бәәтн, би тана өөр кевтжәсв.

Тер кевтән эн өдрин дуусн асхн күртл кевтв. Чидлнь хәрәд, босдг арһнь тасрв.

Үвлин өдр ахр болдг. Харһһу асхарнь Делгр көдлмшәсн ирв.

—Нә, тадн эңд ямаран бәәнәт? Аку әгчм, һаран нааран өглтн! —гиж эн келн, терүнә һаринь бәрж үзв. Зөвәр халун бәәхиг медсн бийнь, эңүнд эн нет чиңн үг келж медүлсн уга.

Сиврт туугдж ирсн әмтн, нег үлү чилл уга медәтә әмтн, бичкдүд өлнәр болн догшн киитнд нимгн хувцта бәәснәс көлтә царцлдад, халун гем ирәд, медицинск халәвр уга болад тер дарунь өмтн бас чиңн кесг өдртән хәәв. Зүт тернь олдсн уга.

Боготол балһснас спецкомендант ирв. Делгрәс сурлһ авв. Кезә, хамаран терүгән йовулсна, кен тиим зөв өгснә тускар мөшкәд-мөлжәд бәәнә. —Хувц-хунран өмсж һартн, таниг казармд күргж сүүлһнав,— гиж тер герлв.

Арһ уга. Тер цагт спецкомендант хальмүдт бүрхнмаань болж бәәсмн. Күүкдән әлләд эн хувцлв, юңгад гихлә, тедниг үлдәдг орм уга. Эдниг бедрәд бәәтл спецкомендант келвә:

—Тертн нанд әмдәр тоод йовналм. Терүг яһлә, гиж би ахлачнрт цәәлһвр өгхмби? Терүнә тускар чи ухалвчи? Нә, намаг хойрдад иртл, терүгән хәәж олж автн. Эс гиж Делгр, чамаг засглхвидн, —гиж келчкәд, эн хәрәд йовж одв.

Өдр болһн зогслго хәәвр кегдәд бәәв. Цасн дотр зогсжасн скирд өвснүр хаалһ татж йовсн залус арвн тавдгч хонгтан көлдәд үксн күлж авв. Диттә жирн настадан, 1944 жилин лу сарин 13-д эвч Киштә әмнәсн хаһцв.

Энкр төрскн һазран күчәр үлдәж, киитн хол Сиврт туутдад, әллх хот хатяр, өмсх хувцн уга зовлңган әдлж, му келүләд йовсндан башрдад, бийнь бийиннь әмнән Киштә күрв. Энүнлә әлләр нань чигн дорацлгдад йовсн кесг минһәд әмтн әмәрн шордв. Кен терүндынь бурутав? Алачмахч Сталин болн терүнә бәрг нохас болсн түшмүлмүдынь.

С. МАНЖИКОВ,
дәәнә болн күч-көлснә ветеран, селькор.

(Чилгчнь. Эклцнь 34—35-ч тойгут.).

Телетайп зәңглжәнә

ПРАГА. (ТАСС). ЧССР-ин правительств «Чехословацк телеүзгдлд онц диг-дара тогталһнә» гидг документ батлж авхар бәәнә. Хойр сарин дотр хойр минһ шаху көдләчнр көдлмшәсн һарһгдхмн гиж эн зәңглв: 1200 шаху күн Прагад, 800 күн — Братислвд. «Онц дигдаранас» иштә көдлмшәснь һарһх үлсин списк эн сарин чилгч күртл белн болх зөвтә.

Телеүзгдлд дегә дала мөнгн һарчана, цаарандынь тиим ик мөнг өгдг арһ правительствд уга болад керг-үүлдвр күцәгджәнә гиж йосна органмуд цәәлһжәнә. Болв кезгнь болхла, телеүзгдлә коммунистриг һарһхар седәд нигжәнә гиж санжана. Терүгинь «хуучн структурига» уга кехмн гисн дуудврмуд бас иткүлжәнә.

ВАРШАВА. (ТАСС). Варшавин болн польск наадк балһсдын энергетическ залһсин справочнд эн өдрмүдт чееруд олн. Эн жилин туршарт шамиң болн газин мөнг өглһнә дегтрмүдән авхларн польшүд ик гидгәр алң болв: эдн ода нидикәс 5—10 холван икәр мөнг өгх болжана. Шамин болн газин мөнгн өсхин тускар өмнәснь зарлгдсмн, болв эн үниг нүдәрн үзчкәд, кесгиь итклго, чикхажһринь йилһж авхар гүүлдцхәв. Болв компьютермүд эндүрхш...

Нидн жилин бар сарла дүцүлхлә жалв 433 процентд хасгдв. Түслмж күргллһн 150 процентд үнтәрв, хот-хол — дүнлад 80 процентд, хот-хоолас нань эд-тавр — 72 процентд үнтәрв.

ПЕКИН. (ТАСС). «90-ч жилмүдин түрүн хәвр эклһнлә йир сән йовдл болв: аппаратын кадрмуд, ЦК-нас авн экләд, заводмудур, селәдур, сурһүлин заведеньсүр оджана, үульнцст әмтнлә харһж күүнджәнә.. Оли әмтнә санан-седклинь медж авч, эднә төлә йоста сән үүлдвр күцәхәр аппаратын көллэчнр тиигжәнә», — гиж «Жэньминь жибао» газетин нүр статьяд келгджәнә.

Эн седвәрин тускар келж өгхләрн «Жэньминь жибао» ним сонын зәңг зәңглв: Нинся-Хуэйск автономн районд уездн болн волостин әнгин көдләчнрәс 430 күн мү делгрлттә селәдүр, промышленн предприятьмүдүр одхмн, тенд тедн партийн политик оли әмтнд цәәлһж өгсн деерн, теднлә хамдан көдлхмн. Тер одсн һазртнь эдвд бәәдг общежитьс бел кежәнә.

Аппаратын кадрмуд нигж олн әмтнүр одж көдллһн — әнти цаг-зуурин йовдл биш, КПК кенд чигн диилгдшго бат бәәхин төлә олн әмтнлә терүнә залһлдаһинь батрулхар күцәгджәх керг-үүлдвр, гиж Пекинд КПК-н ЦК-н Политбюрон член, хотл балһсна парткомин сегләтәр Ли Симин герчлв.

Советск көвңгәр вьетнамск эд кегджәнә

ӨЛГМР ХУВЦ-ХУНР һарһдг ханойск Донгсуан гидг фабрикин директор Ле Нам Хынг кесг часин туршарт цехмүдин начальникүдлә болн көдлмшчнрлә күүндв. Производств бүрдлһнә, зура келһнә, күч-көлснә социальн таал болн күч-көлсчнрин бәәц ясрулһна түск сурвврмүд тедн һардачдан өгв. Тер мет фабрикин һарһжах продукцин эврә бийин үнинь кимдрүллһнә, эдлахун тооцана болн эврән бийән мөнгәр тәткллһнә эв-арһар көдллһнд орлһна, бәһчудыг көдлмшт оруллһна түск төрмүд әнд бас хурцар тәвгдв. Цуг эн төрмүдәр директорин болн коллективин хоорнд өргн күүндвр болв.

— Эндр предприятин һардачнрт зөвәр ик зөв өггдсн бәәнә, — гиж Ле Нам Хынг келв. — Бидн ода производствин тускар ухалсн деерән, кеж һарһжах продукцан хүлдхин түсһар ухалх зөвтә болжанавидн, тер мет социальн төрмүд бас хаһлх кергтә. Мана фабрик жил болһн 15 сай единиц продукц һарһна. Цуг эн тоот продукц жил хооран фабрикин өөр секгдсн бичкн магазинд хүлдгдна...

Бидн тер магазинд одвидн. «Эн магазин мана фабрикин коллективин седвәрәр секгдлә. Ода фабрикд һарһжах цуг продукц тер дарунь мана магазинд орж хүлдгдна», —гиж хүлдач Нгуен Тхи Тхань келв.

Эн фабрикин һардвр болн коллектив һазадын орлудт эврәнь һарһжах продукцан хүлдхар бас зүткжәнә. Тегәд чигн эдн һарһжах продукцинь чиирнь өөдлүлхәр, бәәри болн нарт делкән рынкд терүг эмтн дүрлж хүлдж авдг кехәр зүткж көдлжәнә.

— Мана өмн тәвгджәх төрмүдиг күцәхия төлә бидн күч-көлснә һарцан өөдлүлсн деерән һарһжах продукцинь ассортиментинь өргжүлх зөвтәвидн, —гиж директор Ле Нам Хынг цаарандынь келв. — Тер төлә производствд хүүчрсн оборудованиг шин оборудованяр сольх төр тәвгджәнә. Мана фабрикд икәкдиь Китдин болн ГДР-ин станокуд көдлжәнә, тер дотр японск өдгә цагин станокуд бас бәәнә. Фабрикиг техническ шинәс аггеснас иштә һазадын орлудт продукц хүлдлһн дарунь бас кесг холванд өсж одх зөвтә. 1989 жилд һазадын орлудт бидн 7.5 сай кегдл хүлдлавидн, эн жил болхла зурагһар 10 сай кегдл хүлдх зөвтәвидн.

— СССР-тә тадн яһж нөкцлтжәнәт? — гиж би сурув.

— Советск Союз мадид болн зүсн төрмүд хаһллһнд икәр дөнгән күргнә. Бидн СССР-тә сән нөкцлт кежәнәвидн. 1989 жилд мана фабрик СССР-т 5,7 сай кегдл илгәлә. Энти жилә ачрагһас күсдүндүр сай кегдлд ик.

СССР Вьетнамд сырье өгнә. Тер сырьенһар кесн продукцан хүлдад, фабрик олз-ору авна. Цуг эн нөкцлт вьетнамск Текстимэкс компаниәр болн советск һазадын хүлдүүлгәнә «Разноэкспорт» гидг организацар дамжүлж кегджәнә.

Ле Нам Хынг Советск Союзур. Веңгрүр болн Японюр йовулгдгдг продукцан зүс-зүсәрнь ширә деер делгәд тәвв. Венгерск болн японск магазидт хүлдгдх зөвтә кегдлмүдин чиирнь советск магазидт хүллгдх кегдлмүд дорхнь зөвәр сән болж үзгднә. Юңгад тингжәхмб?

— Мана фабрикин һарһжах эд икнидынь советск көвгәс кеж һарһгдгг бола чигн, советск көвгин чиирнь мү болна, урдаснь тер көвц сәәнәр цевргджж, эд-бод кегджш. Тиим көвңгәр сән чиртә үүц эәрхд йир күчр болна, гиж Хынг хәрү өгв. — Венгрмүд болн японшнр болхла мадид сән чииртә белн зәрчкси үүц өгнә. Нег үлү эн орн-нутгудын специалистирлә шүд залһлда бәржәнәвидн, әдн мана заводирлдәд, хаһлгдх зөвтә цуг төрмүдиг дор орүүлһ бийснь хәләһәд хаһлна Советск халхлга ямаран чиңн тер хаһлхин төлә дала цаас бичх, кесг олн төрмүд зөвчлх кергтә болна.

Нидн жилин лу сард Донгсуанд өлгмр хувцна смоленск фабрикин колдективин әлчнр ирлә. Эдн хоорндан шүд залһлда тәтахмн гиж үгцлә. Хамдан кесн селвлцән деерән эдн 1989—1990 жилмүдт вьетнамск фабрик 1.5 сай единиц кегдлмүд һарһж өгхин төлә смоленск фабрик әдниг кергтә тоот үтцарнь тетхг болж бооца келә.

Донгсуан болн Смоленск хоорнд бооца кеснәс хәл жил давв. Аш сүүлднь вьетнамск фабрикд тиим ик продукц кеж һарһхин төлә үүц үүцин смоленск фабрикд үтә болж һарв. Өлгмр хувцна советск кесг предприятьмүдт үүц үгә болә ода ажр-туржәнә, гиж Вьетнамд болсн «Легпромэкспортын» үлчнр-специалистнрин бәлн һардач В. П. Низовцев ирж күлж келв.

Иим бәәдл тогтхинь медә бәәж тиим бооцанд һаран юңгад төвжәхмб гисн сүрвр, һарч ирнә. Болв Донгсуан болн Смоленск хоорнд тогтсн залһлдан цаарандан удм батрж үүлдх зөвтә, гиж Ле Нам Хынг итжәнә.

Д. МАРФИНСКИЙ,
ТАСС-ын корр.

Ханой.

ХАЛЬМГ УЛСИН АВЪЯСМУД

ЦАҺАН САР АМЕРИКД

Хальмг улсин байр Цаһан Сар өөрджах кемд терүг Америкд бәәсн хальмгуд яһж темдглдгинь мана умшачнрт медхэ сонь бәлх гиж тооллжанавидн. США-д нүүж одсн хальмгудын бәәдл-жирһлнн тускар америкаһск шинжләч Паула Дж. Рабел барлсн дегтрт терүнә тускар бичгджәнә.

Урдк цагт болн өдтә цагт чигн американск хальмгудын хамгин дурта болн күндтәһәр темдглжәх байрнь — Цаһан Сарин байр болжана. Гиж автор темдглжәнә. Буддан шажна йосар Цаһан Сар Шин жилин эклц болжана. Американск бәәдл-жирһлнн таалд өдгә цага Цаһан Сарин байр невчк өөврц темдгүд авч хүврснь медгджәнә

Эврәннь учр-утхарн эн байр улсин байр болжана, терүг темдглллһн мана урдксин кезәнк цагас авн эклжәнә. Эн байр учрлһиг цөөлһжах кезәнк домг бәәнә. Нег әрлчәткрәс ур төрж һарад эн мәнһс һазр дееркн улсиг цуглһинь ндх зөвтә гисиг бүрхд медж. Тегәд эдн хүргт цуглрад әмтиг яһж, аврлж авхин тускар ухалв. Тингхлэнь Окн Тенгр бүркн эн әрлг-чәткрин гергнь болхар седнә. Урнь терх цаг ирхлә чәткр гертән уга бәәж. Шин төрсн нилх көвүн дор ормдан әмтиг эклж идв. Болв терүнә эклнь Окн Тенгр эврәннь үрнлә удан нооллсна хөөн терүгтән ална. Бүкл сөөни дуусн эн терүнлэһән нооллад зуг ер цөөхин өмн диилна. Мәңсиг тер диилтл бүркд терүнә төлә бүкл сөөни дуусн зальврсмн. Тер цагас авн Окн Тенгр тедниг аврлв, гиж әмтн санжана.

Эн байрин хойрдгч цөөлһвр бас бәәнә. Тернь Буддан шажнла залһлдата. Буру тоолврта сүрһан күүг Будда Бүркэ диилсн йовдлла эн байриг тер цөөлһвр залһлдулжана. Буру тоолврта әмтн Буддан сүрһалиг хаана болн әмтнә чирәд мууурулхар седсмн. Арвн тавн өөрнн түршт тер буру тоолврта удсла Будда үг марһлдж күүндвр кесмн. Тер цагтан өдр болнн өөврц-өөврмжтә йовдлмуд күцәжесмн. Эврәннь хоңтдулгч дииллтл тиим өөрмжтә йовдлмуд әмтнд эн үзүлжәсмн. Аш сүүлднь хортдуднь чигн, олн әмтн чигн терүнә шажнд иткв.

...Тегәд Америкин хальмгуд эн байрт ик урдаснь белдлнә. Зәрмснь нам нег сар урдас хот-хоолан болнг белгүдэн хулдж авна. Күүкд улс бийдән болн күүкдтән шин хувц үүна. Өврәннь ола-орчнинь болн мөнгнә кемжәһәр өрк-бүл болһн бийдән кергтә хүлә кенә. Цаһан Сард белдж кесн хулд кесг зуһад долар күрнә. Кедлмш үга болн үгатя улсин бийнь байрт кергтә цут тоотыг хулдж авхин тәлә мөңг өгъәлж авна. Байр эклхәс кесг өдр өмнәснь герин эзн күүкд улс герән сәәнәр ахулна. Цуг өрк-бүл эн көдлмшт орлцна. Терүнә хөөн эдн байрин хотхол кенә. Икәр боорцг болһна. Йирин тоһшрулсн болн хавтха боорцгуд кесн дееран эн байрт нерәдж кесг талдан зүстә боорцгуд бас болһна. Бичкдүдиг тоохин тәлә хорха боорцг кегдә. Герин баранд болн хурлд нерәдж шишлң кецтә боорцгуд болһна. Миньэн байрт нерәдж хүц боорцг болһдмн. Байрин авъяс бәрлһнд тиим кецтә боорцг онц чинр зүүжәнә.

Байрин өдр өөрдх дутман терүнд белдлһң улм чанһрна. Авдрмудас, шкафмудас хамгин сән болн ке өнг-зүстэ хувцн болн елг-әд һарһгдна. Терүтән герин һаза әмтн өлгнә. Аш сүүлднь цуһар күләжсн байрин өдр ирнә. Асхн зуһан часин алдяд цуг өрк-бүл сән гисн хувцан өмсәд хурлд одхар белднә. Ик цәсн үүтд боорцгуд, өрәл фунт тос, пә. апельсин, яһңг, кампадь болн альм авч одна. Терь Бурхнд нерәдгдсн деежнь болжана. Хурлд ирхләрн өрк-бүл болһн эврәннь бәрцән терүнә төлә белдгдсн шицлң ширәд тәвнә. Кезәнк авъясар бүкл сөөни түршт хурлд мөргүл кегдгг билә, болв ода зүт дсхн өра күртл кегдһә. Терүнә хөөн хурл тарад өрүн күртл завср кегдә. Өрүнднь нарн һархас нег час урд мөргүл дәкнәс кегдһә. Тер цагт бүрхнд шүтдг әмтн дәкнәс цуглрна. Өрүни мөргүл чиләд ирхлә хурлд ирсн әмтн нег-негндән шоколад белг кеж өгәд, байртаһар нег-негән тевәрлдәд кезәнк авъясар «үвлэс мөнд һарвү?» — гиж хоорндан мендлнә. Терүнднь «мөнд-мөнд» — гиж хәрү өгнә.

Терүнә хөөн хурлд ирсн әмтнд хальмг цә болн боорцг шевнр түгәж өгнә. Хувргудас негнь әмтнд дорм түгәж өгнә. Энүгәрн мөргүл төгснә. Зәмрснь гередән хәрнә, нааднсь хошa бәәх талдан хурлд одж терүнә шүтәнд мөргж хурлын ах ламас әдст күртнә.

Хурлд одсна хөөн эн байриг әрк биш цуг өрк-бүләрн гертән байрин ширә эргж сууһад темдглнә. Өрк-бүләрн байриг темдглллһнә тодрха диг-даран тогтсн бәәнә. Байрин тоовриг эклхин өмн герин эзн күүкд күн босад залуһурн өөрдж ирнә. Тернь эңүг байрин өдрлә йөрәж теврнә. Дарунь эшкүрн түрүләд ууһн үрднь, теднә ардас бичкдүднь өөрдж ирәд йөрәлин үг сонсна. Ширә эргж сусн бәдүн үлст цуглтадиь гергнь әрк кеж өгнә, залуньнь йөрәл келж уһжах жилд цуглтадиь сән әрүл-менд болн хөвтә жирһл дурдна. Байрин өдрт нерәдж герин эзн белгән белглнә, бичкдүдт мөнгәр белг өгнә. Кемр өрк-бүл мөдәтә улс бәәхлә, эс гиж эк-эцкнь болн өөрхн төрлсаднь бәәхлә теди хамгин күндтә улс болж тоолгдна. Тедниг күндләд хот-хоолыг хамгин түрүнә кеж өгнә. Шин жилиг йөрәж теди йөрәлиң үгән келнә. Өркәр йөрәл тәвсн күн сәван хәрүлж өгхләрн чирк бәрүлж өгсн күүкд күүнд мөнгәр эс гиж ямаран болв чигн ювелирн кегдләр белг өгнә. Өрк-бүлин талдан әмтнд чигн мөңгнә белг өггднә. Өрк-бүләрн байрин өдриг темдглснә хөөн шишлң гиччлһн эклнә. Цаһан Сариг темдглснә кемд өрк-бүлин өөрхн элгнсаднд эрк биш гиччд одх кергтә.

Гиччд одхларн цуг өрк-бүләрн медәтә эк-эцктәһән болн күүкдтәһән хамдан одна. Боорцг белг кеж авч одхларн терүндән эрк биш хүц боорцг орулна. Белг дотрнь олн зүсн әмтәхн тоот, зерземш, тосн болн сән һара әрк йовна. Гиччд ирхләрн цуг белгүдэн тер герин эзн күүкд күүнә өгсн тавг деер һарһж төвәд өрк-бүлд хамгин медәтә күүнә өмә ширә деер тәвнә. Гиччриг ширә әргүлж сууһад хальмг цә кеж өгнә. Гиччд ирсн залу эс гиж нурһлж терүнә герин эврәннь авч ирсн әркәс чиркд кеһәд хамгин медәтә күүнд чөкләж барүлж өгнә. Тернь чиркиг һартан барәд эн өрк-бүлд хөв-кишг, ни жирһл болн сән-сәәхниг дурдж йөрәл келнә. Саван хәрүлж өгхләрн күүкд күүнд белгән өгнә. Дарунь гиччд ирсн залу тер медәтә күүт йөрәнә. Тедн теврлдәд нег-негндән «Мөнд, мөнд» — гиж келнә. Терүнә хөөн герин эзн күүкд күүт йөрәнә. Эк-эцктәһән хамдан гиччд ирсн көвүд-күүкд герин эзн залуг болн күүкд күүг йөрәж теврнә, мөнгәр белг авна. Талдан бәдүн үзсн бас байртаһар теврлдж «мөнд һарвү?» болн «Мөнд, мөнд», гиж нег-негндән келнә.

Авъяс болсн тиигж мендллһн Цаһан Сард тодрха диг-дараһар кегдһә. Ямаран ямта күн, кедү наста, эр-эм болну — терүнәс иштә урдиь Цаһан Сард мендллһн невчк йилрһдг бәәсмн. Революцин өмн хальмг улсин, бәәдл-жирһлин тускар бичсн номт Бергманн иим өңгрлтиг темдглжәнә: «Кемр хәр күн ямта күүг йөрәхлә терүнд чөклдг билә. Ямта күн барун һарарн терүнә ээмд нүдг билә. Тер цагт яду күүнә һар байн күүнә һүйәс өөдлх зөв уга бәәсмн. Кемр эдл ямта улс харһхларн теди негнегнәнь ээмд күрч «мөнд» гиж келдг била».

Гиччллһнә тускар өда бас дәкнәс келх кергтә. Гиччд ирсн улс өгсн хот-хоолан идснә хөөн герин эздуд гиччирән йөрәх цаг ирна. Гиччллһн төгсәд ирхлә герин эзн күүкд күн ирсн гиччрт цуглтадиь болг өгнә. Терүтән эн гиччрин барун ээмд деер тәвнә. Нурһлж эннь күүкд күүнә бүшмүд уйх эд эс гиж белн блузк болна. Залу күүнд киилг эс гиж бичкн альчур өггднә. Бичкдүдт хувцн белглгднә. Кемр Цаһан Сариг темдглллһнә кемд шишлң гиччллһиг төгсәж эс болхла байрин өдрин хөөн чигн гиччд одж болхмн.

Цаһан Сарин байрар кедг нәр-наадид шинәс орсн авгәрщнь — 1946 жиләс авн дангин гишң кегддг жил болһни биинн баалмүн болв. Баалыг нурһлж хальмг сойлыг делгрүллһнә обществ эс гиж бүрхн-шажна обществ бүрдәнә. Баалд баһчуд болн дундын наста хальмгуд ирнә. Иим наста хальмгуд цуһар гишң эн нәр-наадид ирж, хамдан ниргж, шуургж, байрлж нәәрлцхәнә. Байрин асхни шишлң программиг баһчуд болн көвүд-күүкд белднә. Тер программдь хальмг ду-би нурһлж орна, зәрмдән эн программд урдь хальмгудын бәәсн орн-нутгудт нерәдж югославск болн болгарск артистниг дуудж орулна. Югославск болн болгарск ду-биг хальмгуд медна болн таасна. Тегәд эн келн улсин культур хальмг улст өөрхн болж одсмн. Келхд, хальмгуд цуһар «Коло» гидг югославск би билнә. Терүг цуг ик байрин өдрмүдт биилдмн. Бәдүн улс танго биилнә. Паула Дж. Рабел бичсәр хальмгуд барун үзгин эн биинн орс вариантыг биилнә. Баһчуд болхла Америкд биилжәх цуг биинг биилнә.

Цаһан Сарин нәәрт Америкд бәәх хальмгуд цуһар гишң цуглрна. Жил болһн Цаһан Сариг темдглсн цагт хальмг өрк-бүл болһн гиччд одхларн эврәннь таньл-үзлин тоог немж шинрүлнә.

Цаһан Сарин байр цуг хальмгудыг хамцулгч болн негдүлгч байр болжана, гиж Паула Дж. Рабел тоолжана. Хальмгуд нег кели әмтн болж бийән тооллһна, хоорндан ни-негн бәәлһнә эклцсиг батрулх арһ Цаһан Сарин байр өгчәнә. Һазадын орнд бәәх мана хальмгуд урдк авъясан әрүнәр хадһлжана. Кезәнк авъясмудан хадһллһн американск хальмгудын өдгә цагин бәәдл-жирһлин салһж тасршго нег әңгнь болжана.

З. ГОГЛДАНОВА,
Хальмг НИИИФЭ-н научн көдләч.

●Республикин школмудар

«Жаңһрт» нерәдгдсн асхн

Эн жил мана республик хальмг улсин «Жаңһр» эпосин 550 жилин өөн темдглхмн. Эпосин өөниг темдглллһнә девскгд таңһчин балһсдар, райодар, әдл-ахусар икбичкн олн зүсн керг-үүлдвр бүрдәгднә. Приютненск районн библиотекин Нарта селәнә филиал эврә халхарн олн зүсн әв-арһ болн янз олзлад амн үгин зөөрин эн үүдәвриг олн дунд тарһана. Селәнә библиотек дундын школла залһлда бәрнә. Школд ах сурһульчирин «Призвание» гидг клуб үүлднә. Энд кесг төрәр амрлһна асхд бүрдәгднә.

Одахн школд «Жаңһр» — хальмг улсин алдр эпос» гидг нерәдлһтә тематическ асхн болв. Эн керг-үүлдврт һанцхн сурһульчнр биш, дәәнә болн күч-көлсна ветеранмуд, әдл-ахун специалистнр, «Жаңһр» меддг әмтн орв. Үлгүрнь, олнд тоомсрта күчкөлсна ветеран, болв ода чигн дархич эрдмәрн көдлжәх баһчудын сурһмжлач Т. Б. Молозаев «Жаңһрас» тасрха хальмгаһар келв. Школ-интернатд көдлжәх Н. Б. Харцызова болн Б. Ш. Молозаева яс кемәлһв. Эн күүкд улс олна жирһлд шүлттаһар орлцна, медсән, үзсән баһчудт келж өгхәр зуткнә. Келж өгдг юмн дала. Иигәд, Н. Б. Харцызова 1957 жил Москвад болсн баһчудын болн студентнрин Цугделкән фестивальд орлцсмн. Наталья Бадминовна хальмг ут ду дуулна.

Нартинск участков больницин көдләч Н. К. Французова бичкдүдт хальмг тәәлвртә туульс келж тәәлвринь сурв. Эн асхн хальмг үлгүрмүд, йөрәлмүд олар олзлгдв. Совхозин специалистнр ах агрономч Л. М. Цебекова, ветеринарн ах эмч А. С. Батырев сурһульчнрт төрскн әдл-ахун тускар ямаран әрдмәр көдлөнр кергтән тускар келж, сурһулән, термет хальмг келән сәнәр дасхиг дурдв.

Сурһульчнр чигн әврә әрдмән үзүлв. Эдн «Жаңһрас» тасрха умшж, хальмг ду дуулж, хальмг болн орнутгин талдан келн улсин би биилв. Асхн цуһарад таасгдв.

Е. ХУЛХАЧИЕВА,
Нарта селәнә библиотекин заведующ.

Иньгллтин авъясиг хадһлж

Мана Советск әәрм — улсин иньгллтин әәрм гиж әнүг В. И. Ленин, большевистск парть тогтала. Эндр өдр чигн интернационализмэ мана әәрмин бәәдлжирһлиг болн терүнә үүлдвриг йилһжәнә. Терүнә зергләнд цуг советск келнулсин элчнр цергләнә. Мана Ар-Кавказск Улан туята цергә округд 90-95 келн-әмтнә элчнр бәәнә. Дивизьмудт эн үзмж 40-50, онц әәгст 30 күртл күрчәнә.

Болв мана орн-нутгт келнәмтнә хоорндк хәрлцәнд күчр-күнд төрмүд һарсн кемд, әдл йовдлмуд әәрмд чигн учрдг болв. Зәрм республикүдт учрсн му үндстә йовдлмуд салдсин казармсур чигн күрв. Зәрм цергчнр эврәннь келн-әмтән өөдлүлдг болв, келн-әмтнә төмдгәр онц багмуд бүрдәгдг болв. Үрдиь төрүц үрдго әәрмд цергллһнәс зулдг йовдлмуд тасрхан үгаһар һардг болв.

Мана республикд чигн тиим йовдлмуд бәәнә. Хәәврт бәәх әәрмд йовх зөвтә көвүдин то баһржахш. Өдгә цагт манад 4 тиим күн бәәнә. Зәрм подразделеньст келн-әмтнә-земляческ бүрдәцс һарч ирв. Талдан цергчнрәс улм өөдан бәәдлд эдн бийән тәхәр седнә. Уставн биш хәрлцәнә йовдлмуд бас эврәннь келн-күчән татсна ул деер учрна.

Орн-нутгин әәрм регионмудт националистическ, сепаратистск элементмүд татсн цүүгтә үүлдврәс көлтә тиим йовдлмуд әәрмд чигн һардг болв. Үнидән күчркүнд болн хурц келн-әмтнә төрмүдиң халхар бәәх ик дуту-дундсиг эдн олзлжана. Болв терүнә дегә эдн илдиь келдг, демократизмин бәәдлиг олзлад бәәнә.

Республикәр цергт мордсн байчуд ямаран кевәр, альд цергллжахин, әнгс болн подразделеньс ямаран кевәр тогтагддгин түскә сурвәрмудт би даажах үүләс иштәһар харү өгдүв. Мана байчудын әәв тийскас, салдс Тимофей Терещенког Городняс, салдс Церен Овлыков Каунас балһснас, рядовой Михаил Бөктаев Белогорскас, матрос Роман Баканов Очамчира балһснас болн кесг нань чигн мана салдс йовна. Тегәд Хальмгин элчнр орн-нутгин кесг регионмудт йилһән сәәнәр цергләнә.

Болв зәрм формальн биш негдлтсин лидермүд болн зәрмдән нам олнд өргәр зәгллһнә средствин элчнр зәрмин, зәрмд цергллһнә тустмү хәләц зүүлһхәр седнә. Болв эн саамд би зәрмд бәәх дуту-дундсиг нүүхмн гиж келжәхшүв. Эдниг юм үлдәлго уурулх кергтә. Тиим шалһлт чигн мадниг кергтә. Болв мана әәрмин туужиг, бәәдл-жирһлиг болн үүлдвриг хажһрар үзүлжәх, ондаруллһнд терүнә ормиг бурухар меджәх хәләцс бәәнә.

Одахн мана республикд «Хальмг АССР-ин келн-улсин ни-негн өрк-бүлд» гидг дөгтр барас нарла. Эндгүн болһнд медгдгг кевәр хальмг улсин туужь, авъясиь цәәлгджәнә. Тиим брошюр әәрмд морджах күн болһнд барулж өггднә. Эдна командирмудт бай наста салдсмудыг сурһмжллһна кергиг сәәнәр күцәхд дөң болна. Мана округин командованьь эн брошюр барт белдллһнә көдлмшиг түргән күцәсна төлә туужәкин филологийин болн экономикин Хальмг научи-шинжллһнә институтын көдләч-научн сотрудник, филологийин ухалһ-ин докторь, профессор К. Н. Макеймовд, туужин науксин кандидатнр Л. С. Бурчиновад, В. П. Санчировд, С. Д. Таванецд, А. К. Натыровд, Б. Ц. Санджиевд, Т. Б. Бадмаевад, Р. А. Джамбиновад, Р. В. Неяченкод, А. Г. Митировд, аспирант Ц. Б. Санджиевд, научи көдләч С. А. Гладковад хамлтан өргжәнә.

Мана әәрмиг келн-әмтнә булагудар тараһад, келн-әмтнә цергә бүрдәцс кех, эврәннь республикин һарт цергләх неквррүд тәвгджәнә. Сул цагт эдн нег үүлү тодрхайлан сонсгдад бәәнә. Болв

●Сойл болн бәәдл-жирһл

Эврә клуб үүлдҗәнә

Маши тосхлһна Каспийск заводт олар дуулдг коллектив шинәс үүлджәнә. Шинәс тиим учрта, юңгад гихлә, тиим коллектив бәәнә гисн хөсү нерн бәәсмн. Манад хормейстер З. М. Очирова ирж көдлмшт орснас нааран эн коллектив йосндан үүлддг болв. Мана клубин сцен дер эңүнә концертмүд дарударунь үзүлгддг болв. Хальмг улсин «Жаңһр» дуулврин 550 жилин өөнд керәдгсн районн хәләврт олар дуулдг коллектив түрүн орм әдлв. Терь мадниг байрлудж, ик омг үүджәнә.

Коллективд үт-тоодан 45 хүн орна. Заводын ветеранмуд Г. А. Чаусов, Н. И. Степанова, В. П. Муратова, Л. В. Голованева, В. Е. Гуськова, В. В. Тарасова, М. С. Ефимова, Г. Ф. Ефимова, Г. Ф. Ефимова, Г. Ф

●Сойл болн бәәдл-җирһл

Эврә клуб үүлдҗәнә

Маши тосхлһна Каспийск заводт олар дуулдг коллектив шинәс үүлджәнә. Шинәс гилгм учрта, юңгад гихлә, тиән коллектив бәәнә гиси хәсә нерн бәәсмн. Манад хормейстер З. М. Очирова иржкөдлмшт орснас нааран эн коллектив йосндан үүлдг болв. Мана клубин сцен дерер эңүнә концертмуд дарударунь үзүлгдг болв. Хальмг улсин «Жаһр» дуулврин 550 жилин өөнд нерәдсн районн хәләврт олар дуулдг коллектив түрүн орм әздв. Тернь мадниг байрлулж, ик омг үүдәжәнә.

Коллективд үт-тоодан 45 күн орна. Заводын ветерансмуд Г. А. Чаусов, Н. И. Степанова, В. И. Муратова, Л. В. Голованева, В. Е. Гусев, Ю. В. Тен, М. С. Измухамбетов, бас тер мет бһчүд Нини Катаева, Деликтен Ажикенова болн нань чигн көдлмшинь хөөн клубд ирж, концерти программс белднә. Производствин олн зүсн участкүдт эдн көдлнә, болв дуунд өгсн дурн эдниг негдулжахнь лавта. Репетицст хурж, дәкәд концертмудт орлцхд эдниг амр биш. Юңгад гихлә, көдлмшнь онһг боли чидл некнә, терүнә хөөн ду дасхин төлә көдлмштән үүлднә гиси жаһрта керг бишлй. Болв яһж муурдг болвчн мана көдлмшчир болн цергләчир нааран ирнә.

Олар дуулдг коллективин репертуарт хальмг болн орс үлсин, советск композитормудын дуз бәәнә.

Бас тер мет бииһин «Кадриль» ансамбль мана клубд бәәнә. Терүг бәәрн әмтн сәнәр медә. Ансамблин белдсн концертмудиг районд кесг хәләһачир үзлә. Баатр Индҗиев, Юрий Масеев, Олег Джумагалиев, Константин Логинов, Джимбя Мәнджиев, Татьяна Юрченко, Людмила Пьянова, Марина Волкова билгтәһәр биилә, әмтнә седкл авлна.

Хореографическ ансамбльмудын давсн жилд болсн хәләврт орлцад, мана бичнр республикдән түрүн орм әзллә.

Цен жил урд мана клубд вокальн-инструментальн ансамбль бүрдә. Школан тәгәсн хөөн мана заводт нәдлхәр ирсн бһчүд терүт үүлсмн. Көгжмчир Игорь Ким, Рачик Асриянц, Юрий Масеев, Анатолий Васильев, дуучир Александра Тюрина, Евгения Джумагалиева өдгә цагин дуудар соңсачиран байрлулна.

Вокальн-инструментальн ансамблиг әдл-ахун тоолань орулх санан-мадниг бәәнә. Кемр эн төриг чикәр бүрдәхлә, тә мдглсән күцәж болхмн. Ода эн коллектив шин ик программ белдҗәнә.

Элстин сойлын-гегән-герлин училищин режиссерск әнг төгссн Феликс Решетников мана клубд драматическ кружок секв. Нам әнд әврәнһ дипломин көдлмшән келә. Л. Петрушевскаян бичсн «Андante» пьесәр наад эн тәвлә. Мана көдлмшчирт нааднь йир икәр таасгдв. Тегәд бидн Джалыков, Красинск селәдин сойлын Гермудт, махна-консерви комбинатд терүг мөнгәр үзүлвидн. Аш сүүлднь терүнәсн 300 арслң шингәввидн.

Сүүнәрин әдрин өмн өргнд драматическ коллектив шин наад белдҗәнә. Тернь «Мандат» гиж нерәдгдҗәнә. Терүнд 24 күн орлцхмн. Һоллгч рольмудынь Андрей Подобедов, Виктор Логинов, Екатерина Шамборская надхмн.

Маши тосхлһна Каспийск заводт үт-тоодан күсдундур минһн күн көдлҗәнә. Теднәс 140—150 күн сән дурар үүлдг художественн коллектив-ст орна, Минһәр болхла, эннь бһ биш то.

Заводын һардачир, предприятин профсоюзин организац күч-көлсчиринь художественн үүлдвәрт ик оньган өгдиг темдглх кергтә. Теднә төлә заводын мөнгәр бидн хойр минһ һар арслңга костюмс хүлдж авлавидн. Көгжмин олн зүсн зевсгүд, декорацс мадниг бәәнә. Келхд, вокальн-инструментальн ансамблин зевсгүд 3 минһ һар арслң күрнә.

Мадниг ода нег төр үүмүлҗәнә: эннь заводын клубин гер. Манад үүлджәх коллективсин неврлә терһ ирлижәхш. Репетиц кех хорас әнд күртлго зована. Терүнәс көлтә цүһәр гилтә нег хорад багларад, программсан белднә.

Клубд немр тосхлт келһн эклләә. Болв хойр жилин туршарт терһ төгсәлго бәәнә.

Сән дурар үүлдг художественн коллективсин үүлдвриг шүүмһадулж, цааранднь өргжүлхәр бидн темдглжәнәвидн. Үлгүрнь, олар дуулдг коллективин үүлдвриг профессиональн коллективин үүлдврлә әдлцүлх санан бәәнә. Бас тер мет драматическ кружокиг өргжүлхәр седжәнәвидн. Темдглсән күцәж чадхвидн, гиж иңжәнәв.

Н. ГОЛУБЕВА,
маши тосхдг Каспийск заводын клубин директор.

Сарпинск районд Садовое селәнә — көгжмин байн авъяста селәнә гихлә әндү болшго. Үлгүрлхд, кемр селәнә сойлын Герт нег нәр-нааднд орлцхар седҗәсн цуг әмтиг багтаж чадхш.

Селәнд дорас осж-босж йовх бһчүдыг бичкнәснь авн көгжмин үүдәлтд бас суһна. Эн туст келхлә, Садовое селәнә әврәнһ шишлң көгжмин школта цутхлң гиж темдглх кергтә. Жил болһн школыг арвад бһчүд төгсәһәд хөөнь көгжмин искусствиг әмтн дунд шунмһаһар цәәлһж медүләд йовна.

Келхд, эн жилд көгжмин школд шинәс негдгч классин 32 суһульч орсмн. Эдниг болн нань чигн суһульчирг өөдән мергжлттә специалистир суһна. Теди дунд нег үлү В. И. Гречког, Е. Г. болн И. С. Кочубеевнхниг, П. Л. Мукубеновар болн М. В. Бегонянир онц темдглх кергтә.

Эн зургт барлгдсн балнист — теднәс негнь. Терүнә нер-усн Виктор Иванович Гречко. Виктор Иванович төрскн школдан хөр һар жил көдлчкси бәәнә. Тегәд кемржән школд терүнә туск үг һархла терүнлә хамдан көдлжәсн багшнр нег дууһар гилтә темдглцхәнә: «Виктор Иванович мана коллективд йир тоомсрта күн. Болв цуһар медсәр, тоомср бийнь ирхшлм. Виктор Иванович үгдән күрдг, кежәсн кергтән йир дурта специалист. Эврәнһ халхар хоршасн медрләрн көгжмч әлвгәр суһульчирла хувалцна».

В. И. Гречкон өөдән мергжлтин тускар нам үлгүрмүд герчлжәнә. Зуг сүл жилмудин эргцд эн Әрәсән күч-көлсч коллективсин хәләврин лауреат болв, Цугсоюзин искусствин марһана дипломар ачлгдла.

ЗУРГТ: В. И. Гречко болн терүнә суһульч.

В. Морозовин цоксн зург.

Эврә клуб үүлджәнә

Маши тосхлһна Каспийск заводт олар дуулдг коллектив шинәс үүлджәнә. Шинәс гилгм учрта, юңгад гихлә, тиән коллектив бәәнә гиси хәсә нерн бәәсмн. Манад хормейстер З. М. Очирова иржкөдлмшт орснас нааран эн коллектив йосндан үүлдг болв. Мана клубин сцен дерер эңүнә концертмуд дарударунь үзүлгдг болв. Хальмг улсин «Жаһр» дуулврин 550 жилин өөнд нерәдсн районн хәләврт олар дуулдг коллектив түрүн орм әздв. Тернь мадниг байрлулж, ик омг үүдәжәнә.

Коллективд үт-тоодан 45 күн орна. Заводын ветерансмуд Г. А. Чаусов, Н. И. Степанова, В. И. Муратова, Л. В. Голованева, В. Е. Гусев, Ю. В. Тен, М. С. Измухамбетов, бас тер мет бһчүд Нини Катаева, Деликтен Ажикенова болн нань чигн көдлмшинь хөөн клубд ирж, концерти программс белднә. Производствин олн зүсн участкүдт эдн көдлнә, болв дуунд өгсн дурн эдниг негдулжахнь лавта.

Репетицст хурж, дәкәд концертмудт орлцхд эдниг амр биш. Юңгад гихлә, көдлмшнь онһг боли чидл некнә, терүнә хөөн ду дасхин төлә көдлмштән үүлднә гиси жаһрта керг бишлй. Болв яһж муурдг болвчн мана көдлмшчир болн цергләчир нааран ирнә.

Олар дуулдг коллективин репертуарт хальмг болн орс үлсин, советск композитормудын дуз бәәнә.

Бас тер мет бииһин «Кадриль» ансамбль мана клубд бәәнә. Терүг бәәрн әмтн сәнәр медә. Ансамблин белдсн концертмудиг районд кесг хәләһачир үзлә. Баатр Индҗиев, Юрий Масеев, Олег Джумагалиев, Константин Логинов, Джимбя Мәнджиев, Татьяна Юрченко, Людмила Пьянова, Марина Волкова билгтәһәр биилә, әмтнә седкл авлна.

Хореографическ ансамбльмудын давсн жилд болсн хәләврт орлцад, мана бичнр республикдән түрүн орм әзллә.

Цен жил урд мана клубд вокальн-инструментальн ансамбль бүрдә. Школан тәгәсн хөөн мана заводт нәдлхәр ирсн бһчүд терүт үүлсмн. Көгжмчир Игорь Ким, Рачик Асриянц, Юрий Масеев, Анатолий Васильев, дуучир Александра Тюрина, Евгения Джумагалиева өдгә цагин дуудар соңсачиран байрлулна.

Вокальн-инструментальн ансамблиг әдл-ахун тоолань орулх санан-мадниг бәәнә. Кемр эн төриг чикәр бүрдәхлә, тә мдглсән күцәж болхмн. Ода эн коллектив шин ик программ белдҗәнә.

Элстин сойлын-гегән-герлин училищин режиссерск әнг төгссн Феликс Решетников мана клубд драматическ кружок секв. Нам әнд әврәнһ дипломин көдлмшән келә. Л. Петрушевскаян бичсн «Андante» пьесәр нааднь әнд тәвлә. Мана көдлмшчирт нааднь йир икәр таасгдв. Тегәд бидн Джалыков, Красинск селәдин сойлын Гермудт, махна-консерви комбинатд терүг мөнгәр үзүлвидн. Аш сүүлднь терүнәсн 300 арслң шингәввидн.

Сүүнәрин әдрин өмн өргнд драматическ коллектив шин наад белдҗәнә. Тернь «Мандат» гиж нерәдгдҗәнә. Терүнд 24 күн орлцхмн. Һоллгч рольмудынь Андрей Подобедов, Виктор Логинов, Екатерина Шамборская надхмн.

Маши тосхлһна Каспийск заводт үт-тоодан күсдундур минһн күн көдлҗәнә. Теднәс 140—150 күн сән дурар үүлдг художественн коллективст орна, Минһәр болхла, эннь бһ биш то.

Заводын һардачир, предприятин профсоюзин организац күч-көлсчиринь художественн үүлдвәрт ик оньган өгдиг темдглх кергтә. Теднә төлә заводын мөнгәр бидн хойр минһ һар арслңга костюмс хүлдж авлавидн. Көгжмин олн зүсн зевсгүд, декорацс мадниг бәәнә. Келхд, вокальн-инструментальн ансамблин зевсгүд 3 минһ һар арслң күрнә.

Мадниг ода нег төр үүмүлҗәнә: эннь заводын клубин гер. Манад үүлджәх коллективсин неврлә терһ ирлижәхш. Репетиц кех хорас әнд күртлго зована. Терүнәс көлтә цүһәр гилтә нег хорад багларад, программсан белднә.

Клубд немр тосхлт келһн эклләә. Болв хойр жилин туршарт терһ төгсәлго бәәнә.

Сән дурар үүлдг художественн коллективсин үүлдвриг шүүмһадулж, цааранднь өргжүлхәр бидн темдглжәнәвидн. Үлгүрнь, олар дуулдг коллективин үүлдвриг профессиональн коллективин үүлдврлә әдлцүлх санан бәәнә. Бас тер мет драматическ кружокиг өргжүлхәр седжәнәвидн. Темдглсән күцәж чадхвидн, гиж иңжәнәв.

Н. ГОЛУБЕВА,
маши тосхдг Каспийск заводын клубин директор.

«Гиннессин дегтр» мана орн-нутгт

Нарт делкәд бәәдг 35 келәр һардг ховр справочник түрүн болж орс келәр һарв. Эн йовдлыг олн әмтнә меддг, рекордмуд бичж авдг «Гиннесин дегтрт» орулж болхмн. «Советская Россия» гидг издательствин күчәр эн справочник барлгдсмн. 1974-ч жиләс авн олн әмтн цуг дегтрмүдәс хамгин икәр соньмсж умшжах эн дегтрт нерәдсн хург Москва балһснд болв.

«Гиннесс лимитед» гидг англичск издательствин директор эн энциклопедин тууж келж өгв. Эн дегтр түрүн болж 1955-ч жил барт һарсмн. Түрүн әкндән дегтрт сертмжтә зәнгс барлхмн гиж тоолгдсмн. Зуг нег бичкн цагин туршарт энүнә чинрнь ик гидгәр өсв. Жил болһн шин хураһһу һардг болв. Эн хураһһуд нарт делкәд болсн олн зүсн соньн зәнгс орулгдна. Эн издательствд интерклуб бүрдәгдв. Тер интерклубд нарт делкән ямаран чигн орн-нутгас соньнсоньн зәнгс ирнә.

«Советская Россия» гидг издательств «Гиннесин дегтрлә» әдл «Әрәсән рекордмуд» гидг энциклопедь һарһх саната. Энүнд мана орн-нутгт болсн ямаран болвчн соньн рекордмуд орулгдх. Дәкәд нег соньн йовдл болв — «Орс келн-әмтнә хувцхунр» гидг альбом һарв. XVIII зун жиләс авн XIX зун жил күртл Әрәсәд әмтнә өмсдг бәәсн олн зүсн кептә хувцн — обрядов, сән өдрмүдт өмсдг болн өдр болһн өмсдг хувцн эн альбомд үзүлгджәнә. Тиим альбом һарһх селвг зуурдар өнгрсн искусствовед Н Виноградова-Бенуа болн СССР-ин улсин зурач И. Глазунов өгсмн.

О. КОСТРОМИНА,
ТАСС-ин корр.

Буйнч болн өр-өвч седкл

ПЕТРОПАВЛОВСК. Джамбульск районд «Украинский» совхозин машинн-трактористр мастерскойин олна хүрг деер ясврин цехин көдлмшч П. Париновд ачта амрлһнд һарчас төләднь пенсионн дегтр бәрүлж өгчәһәд, деернь 500 арслң өгв. Эн совхозд 25 һар жилд көдләд, ачта амрлһнд һарчах әмтнд тиим мөнгнә мөрә өгхмн гисн шиидвр эн предприятин күч-көлсч коллективин совет батлж авв. Кемр амрлһнд һарчах көдлмшч эн совхозд нүч һар жилд көдлсн болхла, терүнд минһн арслнга мөнгнә дөң өггднә. Эврәнһ ветерансмудын боли олн үртә өрк-бүлмүдин туст һанцхн «Украинский» совхозд тиим ик килмж өггджахш. Ар үзгин Казахстана кесг колхозмуд болн совхозмуд эврәннь мөнгнәсн бичкдүдт дөң өгнә, амрлһнд һарчах ветерансмудт пенсь деерһь немр мөнг өгнхәнә.

ПАСВАЛИС (Литовск ССР). Литван Пасвальск района депутатнрин седвәрәр буйнч седклтә йовдлмуд күцәгдв. Депутатнр һанцар бәәх боли гемтә әмтнә, өнчн бичкдүдин бәәдл-жирһлинь одад хәләһәд медж авцхав. Сойлын районн Герт әмтнәс цаһан седкләрн өгчәх хувц-хунр, мөнг цуглулж авдг пункт секгдв. Эднд школьникүд шүүмһаһар дөң-нөкд болжана. Эдн гемтә-шалтгтә боли һанц әмт хәләдг болв.

Районна көгшдүдин гериг боли өнчн бичкдүд бәәдг интернатыг хәләх болв.

АШХАБАД. Эн балһсна кикон үүлдәчир кинофильмет үзүлгдг өр-өвч седклиг ил бәәдл-жирһлд тохрахин төлә цаһан седклин киномарафон бүрдәв. Эн седвәриг «Туркменкино» боли «Мекан» гидг негдлтс күцәжәнә. Энүнә программднь — бһчүдын, бичкдүдин боли экрнин төрмүдин тускар келж өгчәх художественн боли документальн фильмс, ташр центральн киностудьсин боли туркменк кинемографистрнрин шин һарһсн кинофильмс үзүлгджәнә. Түрүн шингәсн мөнгнь бичкдүдин ашхабадск герин счетд илггдв. буйнч седклин боли эрүл-мендин Советск сакгд хойр минһ шаху арслң йовулгдв.

(ТАСС).

●Сойл болн бәәдл-җирһл

Эврә клуб үүлджәнә

Маши тосхлһна Каспийск заводт олар дуулдг коллектив шинәс үүлджәнә. Шинәс гилгм учрта, юңгад гихлә, тиән коллектив бәәнә гиси хәсә нерн бәәсмн. Манад хормейстер З. М. Очирова иржкөдлмшт орснас нааран эн коллектив йосндан үүлдг болв. Мана клубин сцен дерер эңүнә концертмуд дарударунь үзүлгдг болв. Хальмг улсин «Жаһр» дуулврин 550 жилин өөнд нерәдсн районн хәләврт олар дуулдг коллектив түрүн орм әздв. Тернь мадниг байрлулж, ик омг үүдәжәнә.

Коллективд үт-тоодан 45 күн орна. Заводын ветерансмуд Г. А. Чаусов, Н. И. Степанова, В. И. Муратова, Л. В. Голованева, В. Е. Гусев, Ю. В. Тен, М. С. Измухамбетов, бас тер мет бһчүд Нини Катаева, Деликтен Ажикенова болн нань чигн көдлмшинь хөөн клубд ирж, концерти программс белднә. Производствин олн зүсн участкүдт эдн көдлнә, болв дуунд өгсн дурн эдниг негдулжахнь лавта.

Репетицст хурж, дәкәд концертмудт орлцхд эдниг амр биш. Юңгад гихлә, көдлмшнь онһг боли чидл некнә, терүнә хөөн ду дасхин төлә көдлмштән үүлднә гиси жаһрта керг бишлй. Болв яһж муурдг болвчн мана көдлмшчир болн цергләчир нааран ирнә.

Олар дуулдг коллективин репертуарт хальмг болн орс үлсин, советск композитормудын дуз бәәнә.

Бас тер мет бииһин «Кадриль» ансамбль мана клубд бәәнә. Терүг бәәрн әмтн сәнәр медә. Ансамблин белдсн концертмудиг районд кесг хәләһачир үзлә. Баатр Индҗиев, Юрий Масеев, Олег Джумагалиев, Константин Логинов, Джимбя Мәнджиев, Татьяна Юрченко, Людмила Пьянова, Марина Волкова билгтәһәр биилә, әмтнә седкл авлна.

Хореографическ ансамбльмудын давсн жилд болсн хәләврт орлцад, мана бичнр республикдән түрүн орм әзллә.

Цен жил урд мана клубд вокальн-инструментальн ансамбль бүрдә. Школан тәгәсн хөөн мана заводт нәдлхәр ирсн бһчүд терүт үүлсмн. Көгжмчир Игорь Ким, Рачик Асриянц, Юрий Масеев, Анатолий Васильев, дуучир Александра Тюрина, Евгения Джумагалиева өдгә цагин дуудар соңсачиран байрлулна.

Вокальн-инструментальн ансамблиг әдл-ахун тоолань орулх санан-мадниг бәәнә. Кемр эн төриг чикәр бүрдәхлә, тә мдглсән күцәж болхмн. Ода эн коллектив шин ик программ белдҗәнә.

Элстин сойлын-гегән-герлин училищин режиссерск әнг төгссн Феликс Решетников мана клубд драматическ кружок секв. Нам әнд әврәнһ дипломин көдлмшән келә. Л. Петрушевскаян бичсн «Андante» пьесәр нааднь әнд тәвлә. Мана көдлмшчирт нааднь йир икәр таасгдв. Тегәд бидн Джалыков, Красинск селәдин сойлын Гермудт, махна-консерви комбинатд терүг мөнгәр үзүлвидн. Аш сүүлднь терүнәсн 300 арслң шингәввидн.

Сүүнәрин әдрин өмн өргнд драматическ коллектив шин наад белдҗәнә. Тернь «Мандат» гиж нерәдгдҗәнә. Терүнд 24 күн орлцхмн. Һоллгч рольмудынь Андрей Подобедов, Виктор Логинов, Екатерина Шамборская надхмн.

Маши тосхлһна Каспийск заводт үт-тоодан күсдундур минһн күн көдлҗәнә. Теднәс 140—150 күн сән дурар үүлдг художественн коллективст орна, Минһәр болхла, эннь бһ биш то.

Заводын һардачир, предприятин профсоюзин организац күч-көлсчиринь художественн үүлдвәрт ик оньган өгдиг темдглх кергтә. Теднә төлә заводын мөнгәр бидн хойр минһ һар арслңга костюмс хүлдж авлавидн. Көгжмин олн зүсн зевсгүд, декорацс мадниг бәәнә. Келхд, вокальн-инструментальн ансамблин зевсгүд 3 минһ һар арслң күрнә.

Мадниг ода нег төр үүмүлҗәнә: эннь заводын клубин гер. Манад үүлджәх коллективсин неврлә терһ ирлижәхш. Репетиц кех хорас әнд күртлго зована. Терүнәс көлтә цүһәр гилтә нег хорад багларад, программсан белднә.

Клубд немр тосхлт келһн эклләә. Болв хойр жилин туршарт терһ төгсәлго бәәнә.

Сән дурар үүлдг художественн коллективсин үүлдвриг шүүмһадулж, цааранднь өргжүлхәр бидн темдглжәнәвидн. Үлгүрнь, олар дуулдг коллективин үүлдвриг профессиональн коллективин үүлдврлә әдлцүлх санан бәәнә. Бас тер мет драматическ кружокиг өргжүлхәр седжәнәвидн. Темдглсән күцәж чадхвидн, гиж иңжәнәв.

Н. ГОЛУБЕВА,
маши тосхдг Каспийск заводын клубин директор.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Спальный вагон.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Нокдаун.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00.

«ДЖАНГАР». Пираты XX века. Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». Проводник. Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Я в полном порядке.** Эклцнь: 14.00, 16.00, 21.30. (Бичкн зал). **Побег.** Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдүдт кинофильм. **Звонят — откройте дверь.** Эклцнь: 15.30.

Хойрдгч программ: 8.00— Орүнн гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 —Природоведень. 3-ч класс. 9.05, 10.05 — Немцкелн. 10.35, 11.35 —Физик. 7-ч класс. 11.05 — Научн-популярн фильм. 12.05 — «Хождение по мукам», 13-ч серий. 17.00 —Док. фильм. 17.55 —Мультфильм. 19.00 —СССР-ин Дээд Советин сессь деер. 20.00 —Бичкдүд, төвшун нөөртән орти! 21.15 —Док. фильм. 21.55 —Зар зәнгс. 22.00 —ГДР-ин ТВ-н программ.

Бәәрн программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.10 — «Бүлг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдүдин төлә суһунлин программ. (Хальмг келәр). 17.30 — Республикин өдр. (Орс келәр). 17.40 — Цаһан седклин, «Иньг» гидг эстафет.

ЧИКЛВР

Бембә өдр һарсн мана газетд барлгдсн «Цалмд», «Эн биш хәләц» гиси зургин гемшәгч материалд авторин гемәр тер кевтх удобреня эздудин хайнь хажһрар заагдж. Эн Яшкульск районна «Кормовой» совхозд үслврин һазр олалжах Целинн районна «Ленинский» совхозин удобрень бәәж. «Кормовой» совхозин һардврас автор гемән суржана.

КПСС-ин Элст балһсна комитетин аппаратын, үлсин депутатнрин Элст балһсна Советин аппаратын коллективс «Элстин зәнгс» гидг балһсна газетин редактор Галзанова Валентина Убушаевнан эклһ өнгрсн гүүнәр һүндл төржахән медулжәнә.

МАНА ХАЙГ: 358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ТЕЛЕФОД: редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41, редакторин даруксн — 5-56-37, 5-62-45, даавртә сегләтрин — 5-64-80, әнгудин: партийн төрмүдин ЛЕНИНӘ УУЛЫНЦ, 243 ҺУРВДГЧ ЛАВХР боли пропагандын — 5-54-93, селәнә әдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35, промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин боли искусствин — 5-79-76, секретарнатын — 5-54-07, бичгүдин — 5-54-09, орчуллһна — 5-58-03, зәнгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, коррпунктс: Каспийскд — 9-21-16, Бай-Дөрвдт — 9-11-04, Цаһан Амнд — 9-17-81.

«КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА. ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНҺЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00568. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 361.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил эклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
22
Пүрвә өдр
№ 37. (11050).
Үнң 3 деңгр.

●Суңһврин өмн өргнд

КАНДИДАТНРИН ДӨРЛДӘН

553-ч Приозерн келн-эмтни-территориальн суңһврин округар зааж темдглгдсн СССР-ин үлсин депутатын кандидатнр Юстинск районә әдл-ахусар йовж күч-көлсчнрлә харһлт кежәнә.

Одахн района сойлын Бәәшңд тиим харһлт болв. Эврәнң кандидатнртаһан үзлҗ, күүндвр кехин төлә предприятьмүдин күч-көлсчир, организацсин кедлэчир, багшнр болн медәтнр нааран ирв.

Партин район комитетин сегләтр И. И. Копейко харһлтыг эклә, СССР-ин үлсин депутатын кандидат, района больницин ах эмч Б. Э. Колдаевин нткләтә күн М. Г. Гаряевд үг өгв.

—Борис Эрдниевич Колдаевиг 1966 жиләс авн би меднәв. Нааран ирсн жиләс авн түрүлә селәнә, дарунь района больницин эн толһалж йовна, —гиж М. Г. Гаряев эврәнң үгән эклв. — Района эмтнә эрүл-менлиг батрулхин төлә, бийән әрвлго, өдгә цагин медрлән шүмһаһар олзлад кедлсндң «РСФСР-ин ачта эмчин» цол терүнд зүүгдв. Район коллективслә харһлт кев.

Района эмтнә бәәц тетклһнә залттын коллективт болсн харһлтыг партийн организацин сегләтрин дарук Н .В. Алексеева секв. Депутатын кандидатын нткләтә күн— района больницин терапевтическ әңгин залач Г. А. Медведьд үг өгтдв. Б. Э. Колдаевин күч-көлсн дегтрт кедлмшин хойр темдг бәәнә, гиж эн темдглв. 1966 жиләс авн иг жилдән эн Эрдниевск участкин больницин коллективиг һардж йовлә, 1967 жиләс авн ода күтл района больницин ах эмч болж кедлжәнә. РСФСР-ин ачта эмч. Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар ачлгдсн, В. И. Ленинә өөнин медаль зүүсн күн эмтнә нткл дааж чадх гиж нткүлж келгдв.

Г. Х. Горяевин нткләтә күн— «Волжский» совхозин МТМ-н залач И .С. Басангов эн һардачин күч-көлснә хаалһин түскар келәд, совхоз депутатд кесг дәкж суңһгдсн деерән терүнә күцәгч комитетин гешүн болж йовна. Ахрар келхд, Советин кедлмшиг Борис Эрдниевич му бишәр меднә. Терүнәс иштә үлсин йоста. Әлч болх, —гиж М. Г. Гаряев үгән төгсв.

Эврәнң суңһврин өмнк программан келж өгсн цагт Б. Э. Колдаев соцкультбәәциг делгрүллһнә болн әрүлменд харлһиг батруллһна түскар суңһачнрт келж өгв.

РСФСР-ин Госагропромин ахлач, мана суңһврин округар йовжах депутатын кандидат Г. В. Куликин нткләтә күн И. Э. Бугдаев терүнә намтриг келж өгснә хөөн Г. В. Куликд үг өггдв.

—Мини өмн тана округар депутат болж йовси В. В. Никитина программиг би цаарандң күцәх санатав. Юңгад гихлә терүнә программ бәлдж авсн цагт би шүмһаһар орлцлав. Эн үчр деерәс цуг өггдсн даалһврит күцәхин төлә арһ-чидлән олзлж кедлхв, —гиж Г. В. Куликин келв.

Суңһачнриг эврәнң программсла кандидатнр таньлдулсна хөөн олн зүсн сурвр болн даалһвр әмтн әдид өгв.

***

Депутатнрин кандидатнр суңһачнрлһан күүндврән цаарандан кежәнә, 108-ч тойгта Цаһан Аманск суңһврин округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатнр Юстинск район әдл-ахусар йовж күч-көлсчнрлә харһлт кежәнә.

Одахн района сойлын Бәәшңд тиим харһлт болв. Эврәнң кандидатнртаһан үзлҗ, күүндвр кехин төлә предприятьмүдин күч-көлсчир, организацсин кедлэчир, багшнр болн медәтнр нааран ирв.

Партин район комитетин сегләтр И. И. Копейко харһлтыг эклә, СССР-ин үлсин депутатын кандидат, района больницин ах эмч Б .Э. Колдаевин нткләтә күн М. Г. Гаряевд үг өгв.

—Борис Эрдниевич Колдаевиг 1966 жиләс авн би меднәв. Нааран ирсн жиләс авн түрүлә селәнә, дарунь района больницин эн толһалж йовна, —гиж М. Г. Гаряев эврәнң үгән эклв. — Района эмтнә эрүл-менлиг батрулхин төлә, бийән әрвлго, өдгә цагин медрлән шүмһаһар олзлад кедлсндң «РСФСР-ин ачта эмчин» цол терүнд зүүгдв. Район коллективслә харһлт кев.

Района эмтнә бәәц тетклһнә залттын коллективт болсн харһлтыг партийн организацин сегләтрин дарук Н .В. Алексеева секв. Депутатын кандидатын нткләтә күн— района больницин терапевтическ әңгин залач Г. А. Медведьд үг өггдв. Б. Э. Колдаевин күч-көлсн дегтрт кедлмшин хойр темдг бәәнә, гиж эн темдглв. 1966 жиләс авн иг жилдән эн Эрдниевск участкин больницин коллективиг һардж йовлә, 1967 жиләс авн ода күтл района больницин ах эмч болж кедлжәнә. РСФСР-ин ачта эмч. Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Күндллһнә һашгар ачлгдсн, В. И. Ленинә өөнин медаль зүүсн күн эмтнә нткл дааж чадх гиж нткүлж келгдв.

Г. Х. Горяевин нткләтә күн— «Волжский» совхозин МТМ-н залач И .С. Басангов эн һардачин күч-көлснә хаалһин түскар келәд, совхоз депутатд кесг дәкж суңһгдсн деерән терүнә күцәгч комитетин гешүн болж йовна. Ахрар келхд, Советин кедлмшиг Борис Эрдниевич му бишәр меднә. Терүнәс иштә үлсин йоста. Әлч болх, —гиж М. Г. Гаряев үгән төгсв.

Эврәнң суңһврин өмнк программан келж өгсн цагт Б. Э. Колдаев соцкультбәәциг делгрүллһнә болн әрүлменд харлһиг батруллһна түскар суңһачнрт келж өгв.

РСФСР-ин Госагропромин ахлач, мана суңһврин округар йовжах депутатын кандидат Г. В. Куликин нткләтә күн И. Э. Бугдаев терүнә намтриг келж өгснә хөөн Г. В. Куликд үг өггдв.

—Мини өмн тана округар депутат болж йовси В. В. Никитина программиг би цаарандң күцәх санатав. Юңгад гихлә терүнә программ бәлдж авсн цагт би шүмһаһар орлцлав. Эн үчр деерәс цуг өггдсн даалһврит күцәхин төлә арһ-чидлән олзлж кедлхв, —гиж Г. В. Куликин келв.

Суңһачнриг эврәнң программсла кандидатнр таньлдулсна хөөн олн зүсн сурвр болн даалһвр әмтн әдид өгв.

Эн жил совхозд 41 миңһн хән болн 600 һар бод мал үвлжәнә. Эн малын төлә совхозд үвлин туршарт күрх өвсн белгдлә, терүг малчнр зәни килмжтәһәр һарһжана, тедү метәр буудян зүүтә хот чигн бәәнә. Үчр тиим болвчн фермсин кедлэчнр чилгр өдрмүдт тееһин идгит чалмгар олзлна. Хөд болхла өдрин туршарт кеер идшлнә. Тееһин идг му биш болсн учрар хөд асхиднь цадад ирнә. Эдниг тееүр һарһхиянь өмн хөөчнр өлн элкиднь өвс тәвж өгнә, иигт хотар чигн асрна. Хөөдиг цаглань услһиңд ик оньг өггднә.

Тегәд чигн нег чигн һару угаһар үвлжәх коллективсин тоод Магомед Ибрагимович, Магомед Омаровин болж нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд йовна. Нәәдир отармуд хәләжәх хөөчнрин кедлмшин кемжән эн өдрмүдт улм икджәнә. Эдн төл авлһна өөдән дааврта кемд цуг халхин белдвр кежәнә. Хөөчнрин 20 һар бригад моһа сарин эклцәр төл авлһнд орхмн. Эдн арвн хойрдгч тавн жилә зуран товчлгч жилд хамгин элвг төл авхин төлә эн өдрмүдәс авн экләд ноолда кежәнә.

Эдл-ахун хөөчнр нидн жил нәәдир 100 хән болһнас дундлад 95 хүрһ авла, зуранар болхла 86 хүрһ авх бәәсмн. Терүнә ашт совхозин то 20 һар миңһнд икдсмн. Нәәдир 100 хән болһнас дундлад 110—120 хүрһ авсн Багандовин, Абдула Хаджировин болн нань чигн эл хөөчнрин бригадмуд йовна. Нүүлгәнәр эн жил чигн элвгтәл авх шиидвртәһәр кедлжәнә. Цуг эдл-ахуһар нәәдир 100 хән болһнас 10-ә хүрһ ихәр темдглгдв. Терүндән күрхин төлә нәәдир хөд хәләжәх хөөчнр болн специалистнр күчи-чидлән болн цагаан зүүтә хот чигн бәәнә. Совхозин директор социальн халхд ик оньган өгчәнә. Эдл-ахун арвн зурһан патьрта гермүд тосхгджана, эмтнә гермүдт газ орулгджана, селәнә хойр уульнцд герл орулгдв.

Харһлтын йовудт депутатын кандидатнр эврәнң программсин түскар суңһачнрт цәәлһж, тедә өгсн сурвримүдт тодрха хәрү өгв.

ХӨӨЧИН Июлия.

Үвлин шүүвр өгчәнә

Черноземельск района Буденна нертә совхозин фермсин кедлэчнрин шүнмһа күчкәлсә ашт олна мал әнд бүрдәмжтәһәр үвлижәнә. Тегәд чигн эдн мах һарһлһна болн государствд хүлдлһна эн жилин негдгч кварталын зураһан давулж күцәв. Үлүгүнь, 46 төйн өөдән чинртә үерә махн хүлдгдв. Эдл-ахуһас Каспийск махна комбинатур нег бас бод мал йовулснд толһа болһнь дундлад 390 килограмм татад өөдән яһатәһәр авгдв. Товчлгч бордлһнд ода 70 бүрү тәвгдсн бәәнә.

Эн жил совхозд 41 миңһн хән болн 600 һар бод мал үвлижәнә. Эн малын төлә совхозд үвлин туршарт күрх өвсн белгдлә, терүг малчнр зәни килмжтәһәр һарһжана, тедү метәр буудян зүүтә хот чигн бәәнә. Үчр тиим болвчн фермсин кедлэчнр чилгр өдрмүдт тееһин идгит чалмгар олзлна. Хөд болхла өдрин туршарт кеер идшлнә. Тееһин идг му биш болсн учрар хөд асхиднь цадад ирнә. Эдниг тееүр һарһхиянь өмн хөөчнр өлн элкиднь өвс тәвж өгнә, иигт хотар чигн асрна. Хөөдиг цаглань услһиңд ик оньг өггднә.

Тегәд чигн нег чигн һару угаһар үвлижәх коллективсин тоод Магомед Ибрагимович, Магомед Омаровин болж нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд йовна. Нәәдир отармуд хәләжәх хөөчнрин кедлмшин кемжән эн өдрмүдт улм икджәнә. Эдн төл авлһна өөдән дааврта кемд цуг халхин белдвр кежәнә. Хөөчнрин 20 һар бригад моһа сарин эклцәр төл авлһнд орхмн. Эдн арвн хойрдгч тавн жилә зуран товчлгч жилд хамгин элвг төл авхин төлә эн өдрмүдәс авн экләд ноолда кежәнә.

Эдл-ахун хөөчнр нидн жил нәәдир 100 хән болһнас дундлад 95 хүрһ авла, зуранар болхла 86 хүрһ авх бәәсмн. Терүнә ашт совхозин то 20 һар миңһнд икдсмн. Нәәдир 100 хән болһнас дундлад 110—120 хүрһ авсн Багандовин, Абдула Хаджировин болн нань чигн эл хөөчнрин бригадмуд йовна. Нүүлгәнәр эн жил чигн элвгтәл авх шиидвртәһәр кедлжәнә. Цуг эдл-ахуһар нәәдир 100 хән болһнас 10-ә хүрһ ихәр темдглгдв. Терүндән күрхин төлә нәәдир хөд хәләжәх хөөчнр болн специалистнр күчи-чидлән болн цагаан зүүтә хот чигн бәәнә. Совхозин директор социальн халхд ик оньган өгчәнә. Эдл-ахун арвн зурһан патьрта гермүд тосхгджана, эмтнә гермүдт газ орулгджана, селәнә хойр уульнцд герл орулгдв.

Харһлтын йовудт депутатын кандидатнр эврәнң программсин түскар суңһачнрт цәәлһж, тедә өгсн сурвримүдт тодрха хәрү өгв.

ХӨӨЧИН Июлия.

СССР-ин Деед Советин герчллһн

Олна кесг организацс болн жисәд, тер тоод олн зүсн, нам зәрмдән сөрүд хәләцтә организацс лу сарин 25-д Москвад, Ленинградт, Советск Союзин талдан балһсдт демонстрацс болн митингүд кехмн гисн дуудвр кежәнә. Үүдәлтлә болн демократьла төрүд зс ирлцжәх күцлмүд тәвсн экстремистнр болн нам үүл татдг элементмүд олна митингүдт болн хургүдт орлцх гиж советск кесг әмтн үүмлһән мелүлжәнә.

Зөв-йосна диг-дараг харсхин төлә эрк биш кергтә цуг керг-үүлдврмүд батлж авч күдәх даалһвр СССР-ин правительствд, бәәрн һазрт улсин депутатнрин Советмүдт СССР-ин Деед Совет өгчәнә. Кемр зөвшәл өггдәд, тедниг бүрдәлһнә һазр тодрха йилһгдсн болхла, зуг тиим саамд митингүд болн демонстрацс кегдж чадхмн. Диг-дараг эздлһиг нег мөслж уурулхмн.

Ондаруллһиг болн демократиг закана дөңгәр ищтәһәр харсх кергтә.

СССР-ин ДЕЕД СОВЕТ

СССР-ин Деед Советин сессь деер

Лу сарин 20-д СССР-ин Деед Советин һурвдгч сессь деер СССР-ин болн союзн республикүдин һазрин туск законодательствин улмудын проектиг хойрдад умшлһар басң өдр эклсн күүндвр төгсв.

Эн төрәр болсн күүндврт урдң мет олн зүсн хәләц медүлгдв. Үлүгүнь, депутат А. Ф. Касьяновин тоолврар, проектәр орулгджах сувселвгүд орн-нутгиг тежәшго, Ода бәәх әдл-ахусин үүлдврин, ода теднә һарһжах әдлүүш хадһлж эд-бод келһиг теткх кергтә гиж эн тоолжана. Тиим даавртә документиг адһмтаһар үүлдврт орулж болшго, түрүләд республиканск Деед Советмүдин шин хань әнүг таасж дөнх зөвтә.

Онц крестьянск әдл-ахусин ирүүд эс иткжахин тускар депутат В. И. Штепо келв. Колхозмудын болн совхозмудын научн болн техническ күчиг өөдлүллһнд оньган өгхмн гиж эн дуудв.

Һазрин туск төриг тер кевтнь хадһлхмн гиж тоолжах әмтнлә В. И. Белов идеологическ комиссин члед В. А. Фурманов, Л. И. Щеглова, Л. Н. Мукаева, Л. Т. Мухаев, С. В. Очинов, А. Е. Юдина болн нань чигн үүрмүл эн харһланд орлцж улсин «Ниицанә» чледдт сонысмсж тоот сурвримүдан өгв, әврә ухан-тоолврар бас медүлж келцхәв.

Улсин «Ниицанә» орлцжах коллективт үүрмүд П. Д. Бакаев, Ю. О. Оглаев, А. Б. Маисимов эдн өгсн сурвримүдт хәрү өгәд, әврә хәләцән бас келж медүлв.

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин [illegible] Мучев харһланд орлцад бас сурвримүд өгв, әврә үнлһәрн, хәләцәрн хүчлтә.

Мана корр.

КПСС-ин ЦК-н платформин проектин туск ухан-тоолвр

ҮЗГ-ХААЛҺ ТЕМДГЛГДВ

Берк күнд цагт биди бәәнавидн. Кенд, юунд иткхүв гисн сурвриг күн болһн бийдән өгнә. Эврәнң хәләцән, эврәнң ухан-тоолврар йилһх цаг ирв. Ондаруллһиг эклси Советск Союзин Коммунистическ парть бас эврәнң йилһврән кев. Мана орн-нутгт демократиг цаарандң йоста кевәр гүүдүллһнә төлә, советск әгл күүнә сә хәллһнә төлә эн нег мөслгч кевәр дуулван өгчәнә. Эннь партин XXVIII съездур кеси КПСС-ин [illegible] Эн идеологиг орлад бәәдлә гиж зәрмсн тоолна. Мини тоолвр болхла тиим биш. Орлго, бола путинь сиыгтан явад азһлго үзәлад, иет мөслгч шиидврмүд авлһн эн болжана. Цуг иарт келәд ану ик чинр зүүжах хаяа ик орн-нутгт тиим революцион үзвргүлгч шиидврмүд бәәдлий [illegible] Үена сурилжи маиад үгә, центральн дуда орулһна систем халуун үсн, газ бас үгә. Тиигәд биди кест жилин туршарт бәәлвидн, бәәһәд дасчилавидн. Ода бәәдл нам үзм хурддад йовна. Лавкас шикр-балта, нам порошок, сави авх арһ үгә болжана. Тегәд чигн эмтн тотгсн бәәхаалһнь болжана», — гиж КПСС-ин ЦК-н платформд келгджәнә. Тернь чик. Һоллгч экономическ болн политическ төрмүд күцәгдсә хөөн бәәдл әрк биш яср зөвтә. Күн болһнд, кели уле болһнд әдл зөв өггдх зөвтә. Зуг тиигхлә биди үүмәтә, әамшитә бәәдлас һарч чадхвидн.

Ода болхла юк болжана? Би совхозд бәәдүв. Усливрин участкид кәллдүв. Орун әртас авн асхи ора күртл. Кедлмшин гүргүд гер талан нам [illegible] Үена сурилжи маиад үгә, центральн дуда орулһна систем халуун үсн, газ бас үгә. Тиигәд биди кест жилин туршарт бәәлвидн, бәәһәд дасчилавидн. Ода бәәдл нам үзм хурддад йовна. Лавкас шикр-балта, нам порошок, сави авх арһ үгә болжана. Тегәд чигн эмтн тотгсн бәәхаалһнь болжана», — гиж КПСС-ин ЦК-н платформд келгджәнә. Тернь чик. Һоллгч экономическ болн политическ төрмүд күцәгдсә хөөн бәәдл әрк биш яср зөвтә. Күн болһнд, кели уле болһнд әдл зөв өггдх зөвтә. Зуг тиигхлә биди үүмәтә, әамшитә бәәдлас һарч чадхвидн.

Ода болхла юк болжана? Би совхозд бәәдүв. Усливрин участкид кәллдүв. Орун әртас авн асхи ора күртл. Кедлмшин гүргүд гер талан нам

Харһлцан болв

Одахн КПСС-ин Элст балһсна комитетд әнүнә идеологическ комиссин гешүд болн Хальмгин улсин «Ниицанә» орлцжах коллективин [illegible] харһлцан болв.

Партин балһсна комитетин сегләтрмүд И. Б. Шарапов, Н. А. Жарков, М. В. Янова,

●Республикин малын фермсәр

БОРАЛЬНА ПЛОЩАДК ДЕЕР

Берк күнд цагт бидн бәәнавидн. Кенд. күнд иткхүв гисн сүврвр күн болҗн бигисн сүврвр күн болҗн бигдәж өгнә. Эврәнь хальцан, эврәнь ухан-тоолврин йилһх цаг ирв. Ондаруллһнг эклси Советск Союзин Коммунистическ парть бас эврәнь йилһврин кев. Мана орн-нутгт демократиг цаарандмь йоста кевәр гүүдүллһнә төлә, советск эгл күүнә сә хәәлһнә төлә эн нег мөслгч кевәр дүүһан өгнә. Энь партин XXVIII съездә әәсн ЦКын платформд ин Цкын платформд ин кевәр үүлгәжә.

Эн платформ оратад батлгдла гиж зәрмснь тооҗна. Мини тоолвр болхла тиим биш. Оратлго. болв цутнь оньгтан авад аһлго ухалад, нег мөслгч шинәврмүд авлһн эн болжана. Цуг нарт делкәд аһу ик чинр зүүжәх мана ик орн-нутгт тиим революционн. хүврүлгч шинәврмүд батллһн мана партин, мана орн-нутгин цуг девшлттә чидлмүдин диилвр болжана.

Сүл цагт Азербайджанд, Арменьд, Таджикистанд болсн йовдлмуд маниг цуттаһинь үүмүлв. Арвад хилмүдин туршарт келн-әмтнә төрмүдт оньган өглго бәәлһнә ашнь тиим болжана. Мана республикин зәрм райодт чиги тиим бәәдл-үүрла. Тегәд чиги өдгә цагин девсид партин батлж авчах шинәврмүд эн түст ик чинр зүүжәнә. «Экономическ болн политическ реформиг дүсүлвд күцәлһн, сталинск, әврә үндсәрн государственн тосхлтын үнитарн моделлс нег мөслгч хаһллһн, федерализмин принципиг күцлвнь болн дүсүлж бәәдл-жирһлд тохралһн үүлсн күүр-күнд бәәдләс һарлһна хаалһнь болжана», — гиж КПССин ЦК-н платформд келдҗәнә. Тернь чик, һоллсч экономическ болн политическ төрмүд күцәгдснә хөөн бәәлл әрк биш ясрх зәвтә. Күн болһнд, кели улс болһнд әдл зәя өгтәх зәвтә. Зүг тиигхлә биднә үүмәтә, әмшттә бәәдлс һарч чадхвидн.

Ода болхла юн болжана? Би совхозд бәәдүв. Үслврин участкд кәллдүв. Өрүн әртәс авсн аскн ора күртл. Кәләмвин сүүүл гер талвн нам хонр өдртән ирдгов. Мана бәәдл-жирһлин таал ямаран? Усна сүрвлжн манад уга, центрлһн дула оруллһна систем халун үсн, газ бас уга. Тиигәд биднә кест жилин туршарт бәәләвидн, бәәһәд дасчклавидн. Ода бәәдл нам үлм хүрцдад йовна. Лавкас шикр-балта, нам порошок, савн авх арһ уга болжана. Тегәд чиги әмтн тогтсн бәәдл дүрго болжана, терүгән партийн болн советск органмүдт медулжәнә. Тернь чик, һардврт бәәх күн әврәнь даавран медх зәвтә. Бачм керг-үүлдвр күцәж чадх зәвтә. Манад болхла бәәрн көрнгүд күцц олзлсдад уга гиж келх кергтә. Кемр иим хүрц бәәдл зәрм советск болн партийн кедлачнр бийинь сә хәәһәд, икәр керглдг әд-тавр чеерүд үгаһар авад бәәхлә, терүнд әмтн дүрго болхнь мелдҗәнә.

Сольвр болжахиг, хүврлт иржахиг зәрм һардачнр мед, жәхш, аль медхәр седжәхш.

Д. ТЮРБЕЕВ.
Яшкульск района «Кормовой» совхозин кедлмшч.

Ясврчнрт дөңгән күргнә

Олн зүсн техникиг яслһна кедлмшиг шишлндүллһн, терүнә чинрнь өедлүллһн, болзгинь ахрдуллһн мана республикд чигн делгрлт авсн бәәнә. Үлгүрнь, «Городовиковскагропромсервис» негдлт «ЗИЛ—130» автомобильмүдин двигательмүд яслһар шишлндүлгдсн предприять. Дәкәд болхла колхозмудын болн совхозмудын ус сордг станцсин мотормудыг чигн ясна. Эн предприятьд олн зүсн эрдмтә әмтн гүүрж кедлжәнә.

Теднә негнь дамшлтта слесарь В. А. Нечитайло мөн. Эн дуран өгсн эрдмәрн һучн жилин туршарт кедлжәнә. Эн цагин эргцд гүүрж кедләд ик дамшлт хоршаж авсн күн. Седвәртә коммунист Василий Алексеевич Нечитайло әврә сән дурарн баһчудын сурһмжлач болж үүлдәд, ик дамшлтарн тедлә цаһан седкләсн хувалцна. Терүнә ашт цөн биш көвүд ясврчин э р д м д а с ж авв. Нүүрлгч ясврч производствд болн бийдәп бәәх әв-арһиг чадмгар өлзлж кедләд зураһан сар, квартал болһн күцәсн бәәнә.

Предприятин ясврчнрт тодрха дөңгән күргәх әмтнә тоод дамшлтта эр•мчнр токарь В. А. Магла болн һаңначаргонщик М. В. Потанин эдн йовна. Олна дөңгәр ясврчнрин кедлмш йовудта болжахд маһд уга.

—Коллективин член болһн кен-негидән дөңгән күргәд ин-негнәр кедлжәнә. Тегәд эн жилин производствен зураһан күцәхвидн гисн иткмжтә бәәнәвидн, —гиж ясврин мастерәойин заведующ Виктор Анатольевич Мартыненко келв.

С. КОТОРОВ.

ЗУРГТ: дамшлтта ясврч В. А. Нечитайло.
А. Эрзиневин цокси зург.

Әмтнд туста әд-тавр кеҗәнә

Арвн хойрдгч тавн жилин сүл жилин зураһан болагасснь үрд болж өедән социалистическ даалһвр «Хальмгин ардмчнр» негдлтин коллектив авад, шүнж кедлжәнә. Давсн сарин дотр 193 миңһн арслнга товарн продукц кеж һарһад, 215 миңһн арслнга үлсин әзләрин әд-тавр кесмн. Цуг эн тоот кедлмш күцәснәэн негдлтин коллектив 24 миңһн арслнга ору авсмн. Социалистическ дөрлдәнә нүүрт негдлтин үячнрин цехин коллектив йовна. Дамшлтта үяч Ольга Ивановна Евженко һарджах үячнрин бригад даалһврин үзмжтәһәр күцәв. Эн өедән чинртә продукц кеж һарһх даалһвр авад, эн түст му биш күцәмж баржәнә.

ҮЛМЖИН Зоя.

Залһлдачнр ору авчана

Республикин залһллана производственн - техническ залттын коллекәив күч-кедснә өедән күцәмж бәрж кедлжәнә. Туула сарин даалһврасн үлү залһлдачнр 56 миңһн арслңга тарифн олз-ору авад, зураһан 105 процентд күцәв. Нидн жилин эн кемлә дүнцүлхлә эн үзмжин өслт 12 процент болв. Теду мөт олн әмтнд күргсн туслмжас даалһврасн үлү 23 миңһн арслңга олз-ору авад, зураһан 106 процентд күцәв. Нидн жилин эн кемлә дүнцүлхлә эн үзмжин өслт 11 процентд күрсмн.

Залттын кесг залһлдана әнгс зураһан үзмжтәһәр күцәһәд социалистическ дөрлдәнә нүүрт һарцхав. Үлгүрнь, Приютненск района залһлдана әңгин коллектив зураһан 111 процентд, Яшалтинск района —109 процентд, Каспийск района залһлдана әңгин коллектив даалһврн 104 процентд күцәв. Эдн жилә зураһан болагасснь урд күцәчкәд эн жилд өедән социалистическ даалһвр авч, шүнж кедлкәнә.

БАДМИН З.

Ветеранмудт үрвр кеҗәнә

Советск Әәрмин болн Дәәнә-Тенгсин Флотын өдрт нерәдсн тематическ асхнд ирт гиж дәәнә болн күч-кедлсн ветеранмудт, Элст балһсна күч-кедлсчнрт КПСС-ин Элст балһсна комитет, үлсин депутатнрин балһсна Советин күцәгч комитет үрвр кеҗәнә. Эн асхн 1990 жилин ly сарин 23-д профсоюзмудын сойлын Бәәшәд болхмн.

Харһлцан болв

Одахн КПСС-ин Элст балһсна комитетә эцүнә идеологическ комиссин тешүд болн Хальмгск коммунистнр-ин ордн харһлцан болв.

Партин балһсна комитетин сегләтрмүд И. Б. Шарапов, Н. А. Жарков, М. В. Янова, идеологическ комиссин члед В. А. Фурманов, Л. И. Шестова, Л. И. Мухин, А. Е. Юдина болн нань чигн үүрмүд эн харһлцанд орлцж үлсин «Ниицэнә» членд соньмсжах тоот сүврвмүдан өгв, әврә ухан-тоолврин ордн харһлцан болв.

Партин балһсна комитетин сегләтрмүд И. Б. Шарапов, Н. А. Жарков, М. В. Янова, идеологическ комиссин члед В. А. Фурманов, Л. И. Шестова, Л. И. Мухин, А. Е. Юдина болн нань чигн үүрмүд эн харһлцанд орлцж үлсин «Ниицэнә» членд соньмсжах тоот сүврвмүдан өгв, әврә ухан-тоолврин комитетин хойрдгч сегләтр Б. Д. Муев харһлцанд орлцал бас сүврвмүд өгв, әврә үндһәрн, хәләцәрн хувалцв.

Мана корр.

●Республикин малын фермсәр

БОРДЛҺНА ПЛОЩАДК ДЕЕР

Бүрүс өскһнд болн бордлһнд үвлин эн өдрмүдт сәәнәр кедлжәх коллективсин тоод ах үкрч Геннадий Бадмахалгаевин һарджах бригад йовна. Үвлин эклцәр эдна сүрт 480 һар бүрүс бәәлә. Эднәс 30 бүрү түүла сард Каспийск махна комбинатур йовулгдла. Шин жилин негдгч кварталын зура күцәхин төлә йовулгдсн бүрү болһн дундлад 408 килограмм татв. Товчлгч бордлһнд бәәх бүрүс бас күнд татхд болн өедән чинәтәһәр авгдхд маһд уга. Даруһас 70 бүрү махна комбинатур йовулгдхмн. Мана фермсин кедлачнр государствд мах хуллһна кварталын зураһан бәәтхә бүкл жилә зураһан чигн давулж күцәх шиндвртәһәр гүүрж кедлжәнә.

Совхозин үкрчнр болн хөөчнр нидн жил гүүрж кедлсндән государствд 485 тонн үкрә болн хөөнә мах хуллһна жилә зураһан давулж күцәлә. Үснә-товарн фермин коллектив болхла үс хуллһна жилә зураһан зуг 81 процентд күцәв. Энүнә учрнь —негн, ик үс өедг үкрмүд брущеллезар болн туберкулезар гемнәд махнд орулж өгснд бәәнә. Учрсн бәәдлиг чиклхин төлә нидн жил 200 һунж хуздһг авлавидн. Тедн ода экләд туһлжана. Тегәд чигн үс һарһлһн өдр ирвәс өсжәнә. Мана совхоз өдр болһн 2,5 һар тонн үс Каспийск тал йовулжана.

Нәәднр хөл хәләжәх хөөчнрин кедлмшин кемжән эн өдрмүдт улм инджәнә. Үлгүрнь, Юрий Семеновин, Ломали Наисултановин, Ибрагим Умалаковин, Олег Чимидовин, Адлай Арсхановин, Алексей Халгаевин һарджах бригадмүд үвлин хүрһд экләд авчана. Эрт авсн хүрһд хаврин кек нөһәнд түүгәр өедгинь, зуни халуниг сәәнәр даадгинь, намртнь өедән чинүртәһәр экәснь салһлгинь хөөчнр мелнә. Болв үвләр төл авхла хөөчнрин кедлмш икдна. Хүрһд сальн авад гемнж олвзго гиһәд саг бәәх кергтә. Оля кошармудар болн теплякудар хонгтән кедлмш бүрдәгдсн бәәнә. «Төл авлһна кемд бичкәр үнтх дүтмән оли болн чанһчиирг хүрһл авхич». — гиж хөөчнр келдгнь үчрта.

Мана әдл-ахуд нәәднр хөөдин арвн отар бәәнә. Теднә зүүһәндәнь төл авгджана. наадкснь болхла моһа сарин 1 шинәс авн хүрһлхмн. Нидн жил мана хөөчнр гүүрж кедләд нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 93 хүрһ авла. Терүнә ашт төл авлһна зура давулж күцәгдв. Үлгүрнь, Юрий Арсланкадиевин, Юсуп Джаманхановин, Адлай Арсхановин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмүд болхла нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 110—130 хүрһ авцхав. Шин жилә мана хөөчнр нәәднр 100 хөн болһнас дундлад 95 хүрһ авхар темдглгдв. Терүндән күрх эв-арһ хөөчирт бәәнә, яһад гихлә әдна кесгнь отармудан һару үгаһар, сән чинәтәһәр үвлзүлжәнә. Сән чинртә нәәднр хөн чанһ-чиирт хүрһ авч ирдгт маһд уга.

Х. ХОШЕУТОВ.

●Умшачин бичг

Тесвртә күүндвр болх зөвтә

Күр гисн — хойр әс гиж терүнәс даву тоота әмтн негнәгән соньмсулжах төрәр күүндлһн. Ондаруллһна болн олнд илднь медуллһнә кемд эн үгин учр-утхнь улм өргн болжахнь лавта.

Бол эн жил политическ сурһулин Герт болсн хәрһлтс намаг (ваңх намаг чигн биш) алитрулж. олн зүсн ухан-тоолвр үүлжәнә. Энүг партин таңһчин комитет болн Элст балһсна комитет бүрдәсмн. Энүнә КПСС-ин таңһчин комитетин негдгч сегләтр В. А. Захаров Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов, партин Элст балһсна комитетин негдгч сегләтр И. Б. Шарапов болн үлсин депутатнрин балһсна Советин күцәгч комитетин ахлач Н. К. Секенов орлцснь темдгтә. Эн саамд күр биш, терүг бүрдсн әмтнүр олн зүсн сурвврмудар даврлһн болв.

Политическ сурһулин Герт ирсн әмтн республикә тогтсн бәәдлин тускар һарлачнрас сәәнәр меджәхән, күч-кәлсчнрин бәәдл-жирһлиг ясрулж чадхан үзүлхәр ,икәр сүү өгхәр зүтксн бәәдл һарв (эн түст би әндүржәдг чигн болхв). Сурвврмүд олн зүсн бйла— политическ, экономическ, идеологическ чигн, ташр тер дотр нам генн чигн сурвр өггджәв. Шин үүдсн Үлсин фронтын элчнр ик зүүдан сурвврмүд тәвжәснь медгдв.

Болсн харһлтст партин обкомин болн горкомин члед, депутатнр эс орлцснь алнтрулжана. Тәвгдсн төрмүд эс үүмүлжәх бәәдл тедн һарһжана.

Сүл цагт НФК-д университетин цуг гилтә багшнр орлцжахин түск тоолвр бәәнә. Ташр партийн болн советск кесг кедлачнр бас тиигж тоолжана. Тернь тиим биш. Ухата. үнн-чик хәләцтә, йоста интернационалистнр, ондаруллһнд дөң күргх санатa әмтн бәәнә. Болв зүг әврәннь сә хәәжәх әмтн бас бәәнә. Республикин олна-политическ бәәдл-жирһлд олзлж болм ухан-тоолврмүд болн селвгүд НФК-н программд болн уставд бәәнә. Һундл болхларн, Үлсин фронтд университетин дәрвхн багш бәәнә. Барт бийим икәр мүүтхжана, гиһн үүр зааж профессор В. Б. Убушаев НФК-н һардврин ханьд орх зөвән өгсн уга.

Эндр өдрин бәәдлд биднцүһар политическ зөвйосна үл деер күүндвр кедгиг часх зөвтәвидн, нег-негнәннь туст күмн көвтә, чик хәләц бәрдгиг дасх зөвтәвидн.

Н. БАДМАЕВ,
Хальмг государственн университетин допент, туужин номин кандидат.

МАЛЧНРИН КИЛМЖ

Целинн района «Ленинский» совхозд нәәднр хөд хәләжәх ах хөөчнр Виктор Очировин болн Мута Курбановин бригадмүд эн өдрмүдт зуунад һар үвлин хүрһд авчкв. Эрт хаврин хүрһд авлһнд Канур Очировин, Эдуард Санджиевин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмүд цуг халхин белдвр кежәнә.

—Шин жил әдл-ахуд арвн нүрвн миңһн хөн хүрһлхмн. Нәәднр хөд хәләжәх хөөчнр төл авлһна кемд эзни килмжтә белдвр кев. Теплякудыг ясж дүлалв. Терүн дотр хүрһта хөд орх хаша кев, терүн дотрнь ясльмуд болн идшмүд үглв, кергтә тоот зер-зевмүд ясв. Ташр тиигчкәд нәәднр хөд хәләжәх бригадмүд. отаран бүрн-бүтнәр үвлзүлжәхиг онц темдглх кергтә, —гиж совхозин директор А. А. Васькин келв.

Эн жил совхозд цуг бийнь 23 шахү миңһн хөн болн 2 миңһ һар бод мал үвлажәнә. Эн малын төлә үвлин туршарт күрх өвсн, сенаж, силос, солом болн буудын зүүтә хот нидн намр белдгдлә. Фермсин кедлачнр белдсн хотыг эзни килмжтәһәр һарһжана, теегин идгиг чиги чадмгар олзлжана. Сән хәләврт бәәх мал чиньһән дорагшан орулжахш. Үлгүрнь, әдлахуд ода саалин үкр болһнас өдр болһн дундлад 7,2 килограмм үс сааж авчана. Энүнь район дундын үзмжас өедән болв. Совхозин фермәс Элстүр өдр болһн 2 һар тонн үс йовулжана. Ташр тиигчкәд үснә өткнь 4 процентәс давна.

Терүнә ашт 100 һар тонн үс государствд хуздад негдгч квартлын зураһан күцәхдән совхоз өәрдж одв. Элдахүн малчнр государствд мах хуллһна зураһан нидн жил 126 процентд күцәлә. Шин жилиг чиги сәәнәр эклв. Негдгч квартлын зура күцәлһнә төөл 55 бод мал махна комбинатур йовулснд толһа болһнь дундлад дөрвәд зү шахү кидлграмм татв. өедән чинәтәһәр авгдв. Ахрар келхд. совхозин малчнр үвлин күнд шүүврг чадмгар даажана гиж онц темдглх кергтә.

Х. УРАНОВ.

Үннд үкл уга

Шүлгч Манҗин Каару

Тууҗд хойр дәкҗ, 1771 боля 1943 жилмүдин хөөн хальмг улс кели-эмтн болҗ цаарандиь тогтҗ әмдрҗ чадну — уган гиҗ һашудлаҗ төр төвгдсн бол г. Боля деедсин заясн кишгәр кели-эмтн гентки буурна гисн кецү йовдл. Арһсн дор заль удандаа унһад бәәһәд бәәдг биший. Тегәдчн бидн өдгәд хальмг гисән дәкн нег харҗ дигләд, келтәсн өркән хәрү чиклҗ өндртиь босхх санатавидн.

Энүр би 1937 жид нер алдсн хальмг шүлгч МАНҖИН Каарун тускар нег цөөкн үг сергәҗ келс гиләв.

Манжин Каару (1911 жил терсмн) түрүн болҗ 20-чҗилмүдин сүүләр эклҗ бичсн болдг. Тер цагас авн теүнә шүлгүд болн статьас харә биш барлгдж бәәсмн. Болв 1935 жил хальмг бичәчнрин негдгч хурлт деер Манжин Каару бичәч болж батрад уга гиҗ шалһгдсмн. Тиим хәлаҗ үнндән өөрхи бәәсн болх бәәдлтә.

Тиигад Манжин Каару Орһахидан (одаһин совхоз «Буратинский») олн зүсн үүлд кедлҗ йовҗ. Йосидан шүдгләнд седклән өгч шүҗ бичҗ цаг күртлго зоваж бәәсмн. Тер цагт Хальмг таһчлд сурһульта-медрлтә кедлачнр йир ховр бәәсн болдг. Тегәдчн бичәчнрин тоод бәәх улс цүгтән олна үүл даажәсмн. Эниь билгтнь харш болвто бәәшго бәәсмн. Тиим учрас келтә бичәч Манжин Нимгр, Калин Санж, Сәнгеагин Хаср болн Эрижәна Константин зергиит цишдин хальмгрин үүлд деед йосна ах үеин билгтә күн бәәҗ. Тернь угань — орчулач билгтә болх йоста. Наадкинь тер бийнь медх. Деер заагдсн орчулһна хойр бадгнь 1937 жил «Литературн газетинь» негдч халхд Пушкинә талдан келиә нань чигн орчулһн дунд барлгдж нарч өрсмн. Пушкинә «Анчар» гидж Манжин Каарун бичҗ барлснасньйиртмжин ке-сәәхнә, дурна түск, седклинь килэс медүлсн шүлгүд хамгин сән үүдәврмүдньболҗ медгдна. Орчулһна халхар тер бас күцәмәтәһәр кедлҗ йовсмн.

А. С. Пушкин өөгрәд 100 жил давсн өөяиг 1937 жил мана орн-нутгт темдглҗ бәәсмн. Тер өөнлә ирлцлж Пушкинә үүдәврмүд хальмг келнд өргн кевәр орчулгдсн болдг. Терүнә шүлгләниг тиигхд нәәһинь олж сәәнәр орчулсн, мини хәләнд. Дәвә һәрә болн Манжин Каару хойр бәәсмн. Манжин Каарун орчулсн «Бүмб» гидг шүлгәс умшад хәләй:

Эрәсәи ик нутгар
Мини нери туурх,
Әл биш кели әмтн
Мини нер дуудх!
Ода зерлг тунгус,
Теегии иһыг хальмг,
Омгта славяна ач,
Онһдин намаг санх!

Орчулһна түскар тә уга үүлдрүдиь мини нерәдг билә. Терүнә угаһ — Пушкинә ик нутгар бәәсн учрта. Авһнь. Бембән Кәүкә Орһахнд вер һарсн келмрч күн бәәсмн. Каарун дунь — Нимә консерваторин хөөн Элстә хальмг ансамбльд кедлҗәсмн (1942 жил Моздокин-алдид дәәнд алгдж).

Каарун эниг Цеднә Манжин Нимгрин ик күүкн Ирина Нимгрова-Манжина Элстә Пушкинә нертә дунь-музейд ажлдг. Ирина Нимгровна Пушкинә талдан келиә нань чигн мини мәдлә. Ирина Нимгровна Пушкинә талдан келиә нань чигн мини мәдлә. Ирина Нимгровна Пушкинә талдан келиә нань чигн мини мәдлә.

•Таньлдтн: депутатын кандидат

КЕРГӘН ДААВРТАҺАР КҮЦӘНӘ

Республикансk телеүзгдлин программар үзүлгдсн «төгрг ширән эргнд» болсн нег хаһлтә 822-ч тойгта Степновск территориальн округар РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнр орлцла. Тедн дунд мана нег һазра күн Лидия Давыдовна Лебедева бас бәәсмн.

Астраханск областин Харабалинск района Далиновка селәнд эн төрҗ һарсмн. Эврә күч-келсиә үүлдврән 1957 жилд Харбан школ-интернатыи багш болҗ эклсмн, хөөнь Цаһан-Амна пионермүдин Герин директор болсмн. Энүг бидн баһ цагасньавн сәәнәр медиәвидн. Бичкдүдиг болн багшнриг дурта кергәрн эн соньмсулж чадг билә.

1967 жиләс авн Лидия Давыдовна үүлдрн эклад өөдлв. КПСС-ин таньчин комитетин политическ сурһулин Герин консультант, партин таньчин комитетин инструктор, КПСС-ин Целинн райкомин сегләтр, КПСС-ин таньчин комитетин пропагандын болн агитацин әдгин заведующин дарүк, республикин әрдм-сурһулин министр, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин ахлачин дарүк, партин таньчин комитетин сегләтр болж көдлж йовсмн. Альд көдлв чигн Лидия Давыдовна кергән дааврта һар күцәдг күн.

Лидия Давыдовна эврә медрлән данган өөдлүлад бәәнә. Ставропольск багшин институт, КПСС-ин ЦК-д бәәх партийн Ах школ, общественн науксин Академь эн төгсәсмн. Хальмг күүкд улс-номтнр дунд энүнә нерн бас бәәнә. Туужия науксин кандидат кесг төрәр монографь бичсмн. Өдгә цагт эн күүкд күн паажлгдсн улсин нериг цеврдүллһәр болн тедниә зөөмүдиг болн сә хәәлһиг харслһар Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумд бәәх комиссин ханьд орна.

Энүнә сунһврин өмнк программ социальн төрмүдиг хаһллһнур зөрүлгдв. Эн халхар эн күүкд күн үрднь чигн үүлдж йовсмн. Л. Д. Лебедевань седвәрәр республикд улсин зевсгудин оркестр үүлдҗәнә. Энүнә орлцлһаһар бүрдәгдсн наадһан театрин наадыг бичкдүд таасж хәләнә. Эн кандидатын дөн-тусар 1982 жиләс авн дошкольн учрежденьсәр бичкдүдт зурһатаһасньавн төрскн келн эклад дасхгдв. Партин таньчин комитетин бюрон тогтаврар күцәгдҗәх эн программин хойрдгч деөсн эклв. Ода бичкдүдт һунтаһасньавн төрскн келн дасхгдна. Өдгә цагт Москвад ухалж һарһгджах республиканск музейин проект белдлһнд энүнә ач-тусньорсн бәәнә.

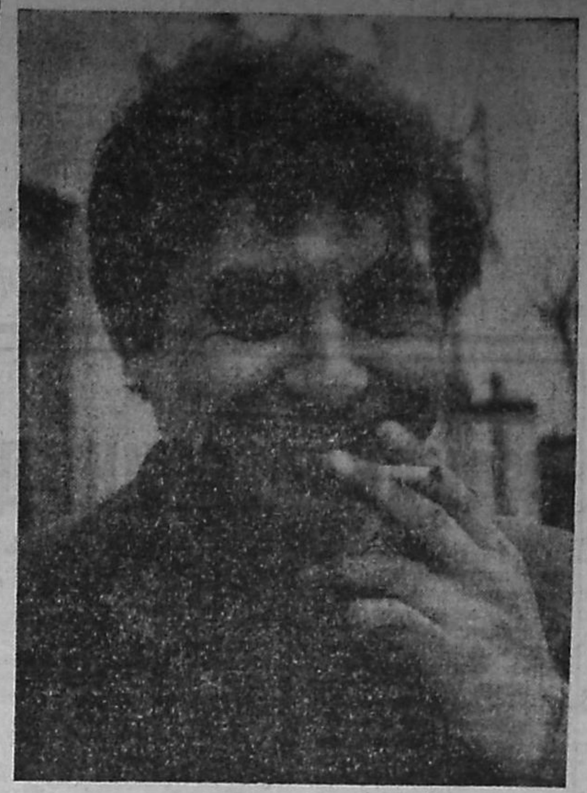
Хальмг АССР-ин социальн тетқүлин министр болад Лидия Давыдовна ветеранмудын туст ик кнлмжән өгнә. Республикд ветеранмудын гер тосхлһна төр, эднд бәәдл-жирһлин сән таал тетклһнә төр хаһлгджана. Тетәд чигн буйнч седклин болн әрүл-мендин Хальмг республикәнск әәгин ахлачин дарүкд энүг суһсньхара биш йовдл болжана.

Лидия Давыдовнан орлцлһаһар республикд «Килмж» гисн программ күцәгджәнә. Эн программар дәәнә нивалиднрт болн дәәнд орлцачнрт, һанц көгшдүдт дөң күрггджәнә. Зурһан пенсионер — юстициинрт патьр өгтдв, 57 пенсионерин гермүд болн дөңцт гермүд ясгдв. Дәәнә нивалиднрин болн әмән өгсн улсин өрк-бүлмүдин гермүд яслһиг 9 минһн арслң һарһж өгтдв, 26 патьрт телефон орулгдв, һанц 49 пенсионермүдт бәәрн Советмүдин әдл-ахусин мөкгәр дем мөңгн өгтдж өә. Района цутхлһд ветеранмудын Гер сенгдв.

1989 жилин ноха сарас авн РСФСР-т «Буйнч седкл» гисн үүлдвр күцәгдҗәнә. Республикд 150 мицһ һар арслң хоршагдв. Эн мөнгн көгшдүдт болн һанц улст дөң күргхин төлә, инвалиднрт келг, санаторн путевкс авхин төлә һарһж өгтдә. Сахалинә шүүрүи һазрт өсж боссн күүкд күн этл әмтнә санан-седклиг сәәнәр медә.

Энүнә һардгч көдлмшин тускар келхлә бүрдамжин билгиинь, медрлинь темдглж болхми. Күүкд улс ода оңдарулһна үүлдврт шунж орлцжана, нам залу улсас деер, шүнмһаһар үүлдиә. Энүг тоод авад, мел тиим зак-бәрцтә күүкд күүг — Лидия Давыдовна Лебедева РСФСР-ин йосна ах организд эврә элчдән суһхмн гиж Юстинск района әмтн тооллжана.

Б. ГОРЯЕВА.

Телефони залһлдан мана жирһлд бат орман эзлв. Мана республикд тосхгджах объектст телефонн залһлда углж тәвж, эдлврт орулдг шишлң энг бәәнә. Эниь — Волгоградск заллтын «Промсвязьмонтаж» әңг. Эн энгд В. М. Шаповаленко көдлнә. Энүнә бригад күцәмәтә көдлмшәрн онһдин йилһриә.

ЗУРГТ: В. М. Шаповаленко,
В. Морозовин цокси зург.

Ода чигн санамр бәәнә

Яшалтинск района «Октябрьский» совхозин селәнә культурин Гер һазак бәәдләри дала ик байр үүдәхш. Кесг жил хооран улан тоосхар кегдсн бат болн зузан әрсмүдин шалдарнь энд-тенд унҗ одж. Терүг кеерүлдг чигн юмн өөрнь үзгдхш.

Болв дотрнь орж ирхлә күүнә седкл байрлна: әрсмүдньболн орань цаһан пластмассин бәәдлтә юмар кеерүлгдж. Энүнәс иштә хойр төр дегц хаһлгдв: кеермж болси деерән ясвр келһн, цаһаллһн керг уга. Энд цевкн суудл бәәнә, болв тедниә өрәлнь хамхрха.

Һазак үүдиә хажуд культурин Герт политическ цутхлн бәәнә гиж герчлжах бичмр бәәнә. Терүнд суһвврт белдвр келһнә цуг көдлмш кегдгиг би медлә, урдиь тедниг агитпункт гиж нерәддг била. Болв дотрь орж ирхлә терь альд бәәхь тедмдг уга. Хәәһә йовж библиотекүр орж ирвидг. Энс деер Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатнрин кандидатнрин зургуд, районд болн бәәрн Советмүдин депутатнрин кандидатнрин список үзәд, тернь энд бәәхинь медвидн.

— Суһвврт ямарән белдвр гжәнәт, суһачнрин шүһv, суһвврин түск цәәлһвр бәәнү, суһвврин термудар соньмсж эмтн нәәрн-нерәр орж ирсн, — гиҗ би Герүр хая-хал ирнә, культурин көдлачнр эн түүт седвар һарһш гиҗ мадниг ик зуудан гемшәна, — гиж Галина Давыдовна келнә. — Эн мана библиотекиг

Суһвр тосж

авч хәләй, энд бәәсн тоотыг мебель гиж нерәдж болхий, сән эзн энүг кезәнә түләнд олзлчкх билә. Цүһар хуучн, хамхрха, зәрмнь әрә торчана. Кен нааран ирхмб? Гертән таварн бәәчкәд телевизоран хәләсиь деер. Дискотек болхла болн сән кино авч ирхлә бәһчуд хурна. Кемр мана селәнә Советин күцүгч комитетин ахлач С. Р. Хангаева көөлдә-көөлдә бәәтл 5 минһи арслцга киноаппаратур хуллдж эс авсн болхла кинә чигн үгә болҗ билә, — гиж эн һундлан медүлв.

Манһдуртнь мадн үдин алдид «Юбилейный» совхозур ирвидг. Энд чигн селәнә культурин Гер зәрм һардачнрин жилв күргәхнь мадн ирүүтьхн, үлү ширә, суудл төвхин төлә дегтрмүдтә тәвцсиг коридорур авч һарһх кергтә.

— Әмтн, нег үлү бәһчуд культурин Герүр хая-хал ирнә, культурин көдлачнр эн түүт седвар һарһш гиҗ мадниг ик зуудан гемшәна, — гиж Галина Давыдовна келнә. — Эн мана библиотекиг соньмсиу, Дежурств энд бүрдәгднү? — гиж мади Сергей Ивановичас сурвидн.

— Би энд асхн ора күртл бәәдв. Болв дежурств гидг юм үзәд угав. Зәрмдәи селәнә Советин ахлач Г. И. Зимовец боли Манычск суһнврин участков комиссин ахлач Н. М. Пономарев орж ирнә. Нань юмн уга. Үлгүрнь, өцклдүр асхн намаг энд бәәсн цагла маши залач В. Я. Куксгауз орж ирв. Кергәи удан цагт йовхар седжсн бәәж. Тер үчрар моһа сарин 4 күртл ирж эс чадхла ю кех кергтәв гиж медхәр седлә. Энүнә сурвврт хәрү өгч чадлго би терүг Пономаревур йовулчклав, — гиж эн хәрү өгв.

РСФСР-ин Деед Советин депутатнрин кандидатд кен зааж темдглгдсиг медич угай гиж сурхла, нааран ирж әмтнлә харһсиь медиә, наадксин тускар нам соксад чигн уга бәәж.

Суһвврт белдвр келһн түргудән оржана. Эн жил кегдх суһвр урдкас йир икәр йилһржәхин түскар давтад бәәхәр седжәхшв. Болв эн кевәр моһа сарин 4 күртл ирхлә, суһачнрин зөвәр ик тонь һар деерән авсн олн бюллетенэн тер кевәрнь, дассарн урнд хайн гиҗәнә. Тер учрар суһвврин участков комиссьмүд, теднә медлд бәәх агитаторнуд политическ өөдән чиһрә эн кергт оньган өгч, дааһлгдсн олна көдлмшән ардиь орж

ТЕМДГТӘ ТӘВЦ

Сәәнәр көдлдг үкрч Алексей Сангаджиевич Чимидовин тускар үнн седклән болн ик байртаһар бичҗәнә. Юңгад гихлә, нәәмн класс чиләтлнь терүг суһрж йовлав. Бааҳн көвүн школан чилэчкәд цергт мордтлан эцктеһән хамдан малд көдлж йовла. Цергә дааһлһран күцәһәд ирснә хөөн эн төрскн селәндән үкрчар көдлсмн. Удл уга гер-мал болсн көвүн эцкиинь ормд ах үкрчин үүл даадг болв. Бригадан чадмгар һардад эн нертә үкрчин тоод орв. Жил болһи производственн зурасан давулж күцәдг энүнә бригад нүүрлэчнрин зергләнд йовна. Уранаһа болн цицнәнә нүүрлгч коллектин зүн үкр болһнас зүн туһл авла. Терүн деер А. С. Чимидовин һарджах бригадьи хәләврт бәәсн малас һару һарчахш.

Производственн нүүрлэч эн жил чиги зүн үкр болһнас 100 туһл авад нег чигн һару һарһшго өөдән даалһвр өгв. Мана «Эрдниевский» совхозин коллектив өөдән күцәмж барж көдлөхәд ах үкрч Алексей Сангаджиевич Чимидовин темдгтә тәвц бәәв, гиж келж болхми.

Н. ДАЛАЕВ,

үчрас келтэ бичач Манжин Нимгэ, Калян Санж, Сэнгэ Белгин Хаср болн Эрижэнэ Константин дерванг шишлн бичачнрин үүлд деед йосна шидвэрэр сулдхсмн.

Манжин Каару йирин залуст Орчулһна тускар то уга толькан һардмд. Зуг маһд ...

Каарун эцк Цеднэ Манж (Орһахн ээмг, нээмсүд отг) угатя күн бээж. 20-ч жилмүдт орһдул һарсн деермчнр теруг алсмн. Тегэдчн Каару бичкнэсн авн түрүүвдү үзж өссн күн бээсмн. Түрүн шулгүдтэн дааси зовлңгинь тускар бичж:

Күч-көлсэн шимүлэд,
Күрдһр эрвцтнрин
малынь,
Көөрк, би хэрүлэд,
Кесг зовлң эдлээв,
Салврха, дөш киртэ
Шалвр, кинлг хойрас,
Сәрсн хардһр девл,
Шуурха һосн, боршмгас
Хуурд уга би
Халун һаңдынь өгрэд,
Жиң книтндынь көрэд,
Жирһл үзлго йовлав,

Болв көвүнэ седкл, кедү күнд үзвн, харлж хатурсмн биш. Хэрнь улм бүлэн-жөөлнд таалта, ке-сээхнд дурта болж дамшж өссмн. Манжин Каарун 1930 жил барлгдсн шулгэсны:

Көвкр көк үүлшң
Көөгтсн нигт буди
Кедэ уу теегин
Көрс бүтэж харңһурад,
Көл уга гүн
Көк тенгсин усншн
Көкри цээсн энгэр
Күдтэд таш бүтү.
Салькн зүн биһэсн
Сержинүлэд арһул
үлэхлэ,
Сенр салькна үүр
Салд-салд гинэ.

Цаарандынь Манжин Каару шин жирһлин, колхозин делгэлтин тускар бичжэсмн. Тер шулгүдынь наадк бичачнрин тиигдк шулгүдэс икэр йилһохш. Угатынт зовлн эдлүлжэсн баячудыг кихтнүлж бахлур авад, көөж әрлһэд, колхоз-совхозан бүрдэснэ түск шулгүд. Эс гиж урднь сээчүд ирж амцхадг Машук үүлын белд ода: «Хар көдлмшчир, крестьянс, хәргэд ирж эмчулцхна».

Цагин үлмәһэс сулдж һарна гисн беркиг эн шулгүд герчлжэнэ.

«Манжин Каарун шулгүдин икинкнь «Таничнн зәнгэ» бәлгдгэ билэ. Нег дәкж хүрг деер харһад, таньлдж ававидн Өндр нүрһта, ик нүүтэ, көөли зантэ, олнла хүтхлдаг үга, билгтэ, йосн хальмг көвүн билэ». — гиж Эрнжэнэ Константин эндр тодлна.

Тер хоорид 30-ч жилмүдин түндүрэр Манжин Каару цергт мордад ирв. Москвад чигн одж бәэв. Баснга Баатрла үүрлж йовв. Орчлн үзэд, наснь залушрад, ...

Ода зерлг тунгус,
Теегин ниһг хальмг,
Омгта славяна ач
Оньдин намаг санх!

Орчулһна тускар то уга толькан һардмд. Зуг маһд ... лх йоста. Наадынь тер бийнь медх. Деер заагсн орчулһна хойр бадрнь 1937 жил «Литературн газетин» негдч халхд Пушкинэ талдан келнэ нань чигн орчулһн дунд барлгдж һарч ирсмн.

Пушкинэ «Анчар» гидг шулгт Манжин Каару басл сээнэр чимж орчулж чадж:

Халун һанд донсн
Хагсу хатмл көдэд
Халта харулч кевтэ
Һандар анчар урһж,
Зузан көрсинь нвтрэд,
Зусн — хорн дусна.
Һаң үдин алднд
Һаңгин догшнд урсна,
Асхн серүнд көрэд,
Анчарин көрс бэрэд,
Көшүн зусн болад,
Көрсилэнь хорн
наалдна.

Шовунчн ирдго, анчн одго эн модһур күн күүг зарад, хор авхулна. Тернь хорынь авч нрэд, сегин сүүдр дахад, сунад киисэд эзнэнь көлд үкнэ.

Саак хоран нойн
Саадгин сумнд шингэв,
Хажудк күүнэ һазрур
Харалин үкл илгэв.

Зайһ деерэс, йор урдас, — гиж хальмг үлгүрт келгднэ. Эн орчулһн — бүүлһсн шулгчинь заяни зура мет. Зуг шулгч хор биш, хәрнь сүл барлгдсн шулг күртлэн «харңһу сөөг сарулгсн хурц нарн —Сталинэ» тускар магтж дуулж йовсмн. Болв хаанэ хәрн — хәкл-цакл 1937 жилин октябрь сарла Манжин Каару бәрэнд бәргдв. Иигж күчтэ эзнэ, Сталинэ харалын ур энүнд күрв.

Һарһсн гемһ — урднь бәргдсн «буржуазн националист» Пүрвэн Анжурин нөкд бээж. Тернь яһж илдсмби? Манжин Каару Ик-Буурлин нег школд Пүрвэн Анжүрт нерэдсн шулгэн үмшсн бээж. Болад бәэснь тер.

Тегэд эн «гемәрн» Манжин Каару арвн жил авад. ар үзгт бәрэнд түүглв. Тендэсн тер. Эрнжэнэ Константинэ келсэр, 1947 жил сулдад, өөһдсн хальмгудүрн һарлго. Якутин һазр орвад йовж одж, Элгн-саднь, 1949 жил йоснд бичг бичвд хәэхлэ, тиим күн зоотехник болж манад көдлж бәэлэ, зуг одахн һолд өөмжәһэд чивәд үкж одв гисн хәрү ирж. Болв хөөннь, нам 1987 жил күртл Манжин Каару Якутскд амд бәэдгчн (зәрмнь гериинь күүкд күүнэ нерн күртл заана) гисн зәнг сонсгдж бәэв. Үнн хүдлнь медгдхш.

Иигж Сталинэ эркшл олна тәлэ зүтксн күүнэ насндынь болн нәадсн кергтнь харш болв. Иигж хальмг улс биллгтэ шулгчэн алдв.

ЦЕРНӘ Василий.
Москва балһсн.

СОВЕТСК СОЮЗАР

•Цагин селгэн

Әрәсэн Федерацин ханьд бээх автономн областьмудын негнь болжах Адыгейд һазадын ордудт бээх адыгейшнрла культурн залһлда бәрлһнэ Советск обществин областной энг — «Төрскн» гидг обществ һарһгдв Эн энгиг бүрдәлһнд үүдэгч кницәс, промышленн предприятьмүд, колхозмуд, совхозмуд, сурһулин заведеньс, ... олна организацс орлцв.

Ода болхла, адыг келн-әмтэ өвкриннь бәэсн һазртан дорхнь һазадын ордудт икәр бәэнэ. Октябрьск революцас ики урд, урдк зун жилин хойрдгч өрәлд. Кавказд болсн дәәнәс келтэ адыгейцнр эврәнь төрскн-һазр-усан хәяд. Һазадын орн-нутгудт одж бәэсмн. Ода хойр сай күн эмиграцд бәэнэ. Эдна ик зунь Турцд, Сирийд, Иорданьд бәэцхэнэ, США-д, ФРГ-д, Югославьд болхла адыгудмудын колоньс бәэнэ.

«Төрскн» гидг обществ һарһх санан урднь чигн бәэсмн, болв эн санаһан зуг оңдарулһна цагт күцәж болх арһ үүрв. Энүг һарһлһид КПСС-ин ЦК-н келн-әмтни төрәр батлж авсн платформ зөвәр сән таал үүрав. Тер платформд иигж келгджэнэ: «этническ үндсңь болн культурн зөөрнь негн болжах талдан государственн гражданмудла мана орн-нутгин бан келн-әмтнә залһлдаг делгрүлхин төлә келн-әмтсин культурн цутхлвгудт иньгллтин болн һазадын ордудла культурн залһлда бәрлһнә советск обществсин ниицәһәр дамжулад, тер мет шудтан һазадын государственн ирлцигү культурн-гегән-герлин организацла шишлң культурн залһлда бәрдг зөв законодательствд өгхмн».

Һазадын ордудт бәэх әвкрлнн төлә келн-әмтсин культурн цутхлвгудт иньгллтин болн һазадын ордудла культурн залһлда бәрлһнә советск обществсин ниицәһәр дамжулад, тер мет шудтан һазадын государственн ирлцигү культурн-гегән-герлин организацла шишлң культурн залһлда бәрдг зөв законодательствд өгхмн».

Һазадын ордудт бәэх әвкрлнн зурань зөвәр өргн. Һазадын ордудт бәэх онцонц аулмудла болн колоньсла шуд ах-дүүнин залһлда бәрх ,тер мет Адыгейск драматическ театр, биинн «Адыгея» гидг государственн ансамбль дару-дарунь теднүр одж концертмүд тәвх гиж хәлгарджэнэ, Ташр научн халхар көдлдг әмтнә хорид залһлдан делгрхмн. Адыгейск автономн областин бәэдл-жирһлин тускар, Союзин делгрлтд эн ямаран чинр зүүжәхин тускар тедиг улм өргәр келж өггдгг болхмн.

«Төрскн» гидг обществин көдлмш зуг нег халхасн күцәгджәх процесс биш. Һазадын ордудт, талдан келнәмтн дотр бәэх адыгейцнр эврәнь келн-әмтнә культуран, авг-бәрцән, эн келн-әмтнә этническ учр-утхиг йилһжэх цуг тоотыг хәәртәһәр хадһлхар зүткцхэнэ. Адыгейск колоньст одад ирсн спениалистнрин келсәр болхла, эмигрантнр эврәнь келн-әмтнә кесг дуд, түүльс, авгбәрц сәэнәр меднэ, ода чигн тер авг-бәрцән бәржэнэ, тегэд чигн «Төрскн» гидг обществин активистнр тингәрән фольклорн болн этническ экспедицд одна.

Эн обществин көдлмшин бас нег халхинь авад хәлэй: «Төрскн» гидг обществин Адыгейск әнг эврәнь бүрдәмжин конференц деер авсн дуудвртан һазадын ордудт бәэх өвкриннь культурин болн искусствин үүдәврмудиг төрскн һазрурнь хәрү авч ирхд дөң-нөкд болтн гиж дуудв. Үнидынь келхлэ, һазадын ордудт бәэх адыгейск кесг өрк-бүлмүдт кедү үнтэ документс болн хәәртэ, сонын, ховр юмн хадһлгджадг болх. Шин һарһгдсн обществин активистнр цуг тер тоотыг хәрү төрскнүрн авхар зүткжэнэ.

А. СОКОЛОВ,
АПН-э корр.
Майкоп—Ростов-на-Дону.

Эдн Төрскән хойрдад олж авв

Мана орн-нутгар

КИЕВ. Эн балһсид «Руслан» гидг самолет 82 тонн шаху эм, витамин, олн зүсн медицинск оборудовань, хот-хол, хүвц-хүнр Нью-Йоркас авч ирв. Иим белг Чернобыльск АЭС эвдрлһнәс көлтэ гем-шалтгта үлдсн күүкдт американцнр илгэв.

ТБИЛИСИ. Тбилисск И. Джавахишвилин нертэ государственн университетин 72-ч жилэ өөнд нерәдсн юмтнрин байрин хүргт Кавказьед бәэдг хамгин кезәнк эн вүзин автономь дәкнәс тогтахин тускар күүндвр болв. Вуз дотр специалистнрин өдр дәкнәс бүрдәх, юмтнрин шин цергллт бүрдәх селвг эңүнд өггдв. Цуг өггдсн селвгүдиг сээнәр хәлһәд, кергтэн олалх болж һарв.

ПЕТРОЗАВОДСК. Карельск радион болн телеүзглин симфоническ оркестр Финляндьд гинчлжэнэ. Эн оркестр Финляндин келн әмтнә «Юлейсрадио» гидг радиозәнглһнә корпорацин үрврэр гинчд одж йовна. Эдн һазадын орнд түрүн болж оджана. Оркестр орнутгин дөрвн балһс эргхмн. Хельсинкд «Юлейсрадиоһар» концерт өгхмн.

ЧИТА. Читинск областин Ононск района селәнә больницин болн поликлиникин хайгар цергэ ацан ирв. Цергэ Забайкальск округин армейск складмудас өдгэ цагин медицинск оборудованьс, тер мет хирургическ зевсгүд селәнә эрүл-мэнд харлһна учрежденьст орж ирв.

(ТАСС-ин корр.)

ГОСУДАРСТВЕННН САҢГИН ЗӨӨР

РСФСР-ин зөөр хадһллһна государственн хранилищ (Гохрана). Москвад бүрдәлһнә тускар РСФСР-ин СНК-н батлж авсн төгтаврт 1920 жилин лу сарин 3-д В. И. Ленин һаран тәвсмн.

РСФСР-ин медлл бәэх цуг зөөр, тер дотр алтнас, платинас, цаһан мөнгнәс кегдсн кегдлмүд болн цүхмрмүд, бриллиантмүд өнтэ үнтэ чолуд болн сувсн тоод авгдж Гохранд хадһлгдх зөвтэ болсмн.

1922 жилд «Әрәсэн очр чолуна сан» һарһгдсмн, тернь 1924 жилэс авн «СССР-ин очр чолуна сан» болсмн, терүнэ медлл хаана эдлжэсн цуг зөөр болн түүжлгч, научн художественн болн материальн ик үнтэ чивр зүүжэх бриллиантов хөран зөөр орулгдсмн.

1925 жилд Союзмудын Герин колонн залд «Очр чолуна сангин» түрүн һәэхүл бүрдәгдсмн. Эн һәэхүлиг кеерүлж бүрдәлһнә болн научн-техническ туслмж өглһнә көдлмшиг Гохран даасмн.

КПСС-ин ЦК-н болн СССР-ин Министрмүдин Советин шиидврэр 1967 жилд Кремльд Советск государствин 50 жилин өөнд нерәдгдсн «СССР-ин очр чолуна сан» гидг һәэхүл секгдсмн.

Эн сан бүрдәгднэс авн давсн 70 жилин дотр зөөр ик хүврлт б...в. Өдгэ цагт Гохран улсин эдл-ахуд керглгддг болн һазадын ордудт хулдгдг үнтэ металлмүд йилһж өгнә, государствд орж ирсн цуг үнтэ металлмудыг орулж авна.

ЗУРГТ: ах эксперт О. В. Карпова болн ах инспектор Н. И. Овчинникова Гохранд орж ирсн зөөрнг үнлжэнэ.
ТАСС-ин зург.

Манжин Каарун шулгүдин икинкнь «Таничнн зәнгэ» бәлгдгэ билэ. Нег дәкж хүрг деер харһад, таньлдж ававидн Өндр нүрһта, ик нүүтэ, көөли зантэ, олнла хүтхлдаг үга, билгтэ, йосн хальмг көвүн билэ». — гиж Эрнжэнэ Константин эндр тодлна.

Тер хоорид 30-ч жилмүдин түндүрэр Манжин Каару цергт мордад ирв. Москвад чигн одж бәэв. Баснга Баатрла үүрлж йовв. Орчлн үзэд, наснь залушрад, ...

Ода зерлг тунгус,
Теегин ниһг хальмг,
Омгта славяна ач
Оньдин намаг санх!

Орчулһна тускар то уга толькан һардмд. Зуг маһд ... лх йоста. Наадынь тер бийнь медх. Деер заагсн орчулһна хойр бадрнь 1937 жил «Литературн газетин» негдч халхд Пушкинэ талдан келнэ нань чигн орчулһн дунд барлгдж һарч ирсмн.

Пушкинэ «Анчар» гидг шулгт Манжин Каару басл сээнэр чимж орчулж чадж:

Халун һанд донсн
Хагсу хатмл көдэд
Халта харулч кевтэ
Һандар анчар урһж,
Зузан көрсинь нвтрэд,
Зусн — хорн дусна.
Һаң үдин алднд
Һаңгин догшнд урсна,
Асхн серүнд көрэд,
Анчарин көрс бэрэд,
Көшүн зусн болад,
Көрсилэнь хорн
наалдна.

Шовунчн ирдго, анчн одго эн модһур күн күүг зарад, хор авхулна. Тернь хорынь авч нрэд, сегин сүүдр дахад, сунад киисэд эзнэнь көлд үкнэ.

Саак хоран нойн
Саадгин сумнд шингэв,
Хажудк күүнэ һазрур
Харалин үкл илгэв.

Зайһ деерэс, йор урдас, — гиж хальмг үлгүрт келгднэ. Эн орчулһн — бүүлһсн шулгчинь заяни зура мет. Зуг шулгч хор биш, хәрнь сүл барлгдсн шулг күртлэн «харңһу сөөг сарулгсн хурц нарн —Сталинэ» тускар магтж дуулж йовсмн. Болв хаанэ хәрн — хәкл-цакл 1937 жилин октябрь сарла Манжин Каару бәрэнд бәргдв. Иигж күчтэ эзнэ, Сталинэ харалын ур энүнд күрв.

Һарһсн гемһ — урднь бәргдсн «буржуазн националист» Пүрвэн Анжурин нөкд бээж. Тернь яһж илдсмби? Манжин Каару Ик-Буурлин нег школд Пүрвэн Анжүрт нерәдсн шулгэн үмшсн бээж. Болад бәэснь тер.

Тегэд эн «гемәрн» Манжин Каару арвн жил авад. ар үзгт бәрэнд түүглв. Тендэсн тер. Эрнжэнэ Константинэ келсэр, 1947 жил сулдад, өөһдсн хальмгудүрн һарлго. Якутин һазр орвад йовж одж, Элгн-саднь, 1949 жил йоснд бичг бичвд хәэхлэ, тиим күн зоотехник болж манад көдлж бәэлэ, зуг одахн һолд өөмжәһэд чивәд үкж одв гисн хәрү ирж. Болв хөөннь, нам 1987 жил күртл Манжин Каару Якутскд амд бәэдгчн (зәрмнь гериинь күүкд күүнэ нерн күртл заана) гисн зәнг сонсгдж бәэв. Үнн хүдлнь медгдхш.

Иигж Сталинэ эркшл олна тәлэ зүтксн күүнэ насндынь болн нәадсн кергтнь харш болв. Иигж хальмг улс биллгтэ шулгчэн алдв.

ЦЕРНӘ Василий.
Москва балһсн.

Түшг болсн эрдм

Эн жилин лу сарин 12-т Дмитрий Дмитриевич Васильев найта болв. Бәәдл-жирһлин түрүзүдүг болн байрбахмжиг давсн сәәхн насн. Тер бийнь эн шулун-шудрмг, седвәртә күн болад бәәнә. Күцәх керг эңүнд ода чигн дала. Тернь өврмжтә биш. Яһад гихлә Дмитрий Дмитриевич йоста әрдмч болжана. Һартан өөтә күн эн ямаран чигн кегдлиг ке-сәәхнәр, өөдән чинртәһәр кеж чадна. Моди, төмр кегдлмүд, терзин рамс оньдин эмтиг өврүлнә. Сәәхн мебелиг кергтә болхла эн бас белдж чадна. Эврәнь урн һарарн эн гер чигн бәрж чадна. Үлүгрнь, бийиннь герән эн эврән тосхла. Городовиково нертә селәнд Ленинә уульнцд зогсжах эн гериг тадн чигн үзси болхт.

Модна урчин кәдлмшт эн ики бичкәсн авн дурта. Цуг бәәдл-жирһлин туршарт, әәрмд чигн, дәәнә фронтмудт дәәлдж йовсн цагт чигн эн эврәнь дурта кергән мәртдго билә. Салдс Васильевин цергә бәәдл-жирһл эрт эклә. 1928-29 жилмүдт эн Дунд Азьд церглжәлә. Басмачмудла болсн нооддаңд эн шунһһар орлцжала. Тенд нег дәәлдәһәд эн эврәнь һарсн Сергей ахан геелә. Эврән эн зүн һартан шав авла. Межә харлһна 181-ч тойгта полкд эн церглжәлә. Радист болж дәәлдж йовла.

Төрскән харсгч дән эклхлә эн бас фронтд йовв. 1941-42 жилмүдт Дмитрий Дмитриевич залһлдана телеграфн 32-ч тойгта ротын хаһд дәәлдлә. Радист, залһлдач, модна урч болж цергә бачм даалһврмудыг эн куцәж йовла. Калининск фронтд эн дәәлдәсмн. Турун болж 1942 жид Можайск бәрһсна эргнд эңүг шавтала. Хойрдад Кенигсберг оалысна өөр. Эн йовдл нигж учрла. Радист Васильев цергә зәнг, то-диг өгчәсн блиндажд товин сумн хаһрв. Блиндажин ора нурад унж одв, салдс болхла шав авад, цаг зуур ухан-серлән геев. Сумин тасрха каскинь, мәхлаһинь цоолад, чиңнә ардынь толһаднь шигдәд орж. Сумна тасрхаг һарһсн бийнь, нег чиңнь танх болв.

Хәрү эрүл-дорүл болсна хөөн эн 51-ч тойгта онц телефонн ротд церглжәлә. Ефрейторин цол зүүһәд, взводыг эн толһалһжала. Японьла дәалдлһнд чигн эн орлцв. Зүг Хол Дорд үзгт эн нег шахү сардан бәәв.

Ачләрмүд чигн эңүнд бәәнә. Медәтә салдс әдниг әрвнәр хадһлжана. Төрскән харсгч дәәнә II девсигин орден, «Дәәч ач-тусин төлә», «Германиг дийлснә төлә», «Японыг дийлснә төлә», «Кенигсбергиг дәәллдж авсна төлә» болн өөнин 4 медалиг эн байрин өдрмүдт өрч деерән зүүна. Тер саамд ик байр-бахмж салдсин седклиг дүүргнә. Японьла болсн дәалгәнд залу-зәргәр ноолдсна төлә хамлтин цаасн эңүнд бас бәәнә. Командировочн докумснтсиг чигн эн хадһлжана. Сул цагтан эн шарлж одсн цаасиг хәлахлә, дәәнә өдрмүд эңүнд дәкнәс тодлгдна.

Дәәнә хөөн Дмитрий Дмитриевич Волгоградт бәәлә. Дәкәд 1947 жил эн Городовиково селәнд нүүж ирв. Эн нүүлһн учр-утхта билә. Энд эн Даша гидг сәәхн күүкнлә харһж, терүнлә гербүл болв. 40 жилдән эдн хамдан сән-сәәхн бәәв. Зуг мана бәәдл-жирһлд зовлнгта чигн йовдлмуд учрна. Хойр жил хооран гергнь өөгрв. Тегад бда эн цуг седклинь килмжән эврәнь үрдүдтән болн зеенртән өгнә. Күүкнь Валентина Григорьевна Баһ Дөрвд селәнә «Тууль» гидг бичкдүдин садт замч болж кәдлжәнә. Зе күүкнь Люба чигн әкиннь үлгүрәр садт ирв. Сурһмжлачин эрдм эңүнд икәр таасгджана.

Бас нег зе күүкнь Ира Хол Дорд үзгт бәәнә. Кондитер болж эн кәдлжәнә гиж Дмитрий Дмитриевич эврәнь зе күүкнә тускар келнә. Иран залүнь цергә дәәчиж, капитан.

Дмитрий Дмитриевичин күч-кәлснә стаж 48 жил болжана. Альд болв чигн эн кәдллә, О. И. Городовиковин нертә колхозд, 2-ч ПМК-д, Сарпинск ЛЭС-т, Городовиковск сельпод дәкәд райпод эн модна урч болж, кәдлжәлә. 1971 жилд эн пенсьт һарв. Болв керг угаһар эн суухш. Модна кегдлмүд эдбод кехәр бәәх предприятьмүд оньдин эңүнәс дән сурна. Медәтә күн болхла тиимдаалһврмүд өгләнд оньдин байрлна. Терүнә әрдмнь эмтнд икәр керглгджәхин тускар тер сурврмүд герчлжәнә. Урдк кевәрн эн шулуншудрмгар, сән чинртәһәр кедлнә, Һартан өөтә урчин эвтәдовта кедлмшит хәләхлә ямаран чигн бәәдлд кедлмш күүнә түрүн нәкд болжана гисн ухан орна. Терүт найта салдсин бәәдл-жирһл чигн герчлжәнә.

Т. ИВАНОВА.
Малодербетовск район.

Зургудын репортаж

ШОВУЧНРИН ӨДР-БҮРИН КИЛМЖ

Целинн района «Элистинская» шовуна фабрикин коллектив өндг болн шовуна махһарһлһна, государствд хүлдлһна зуран даалһврмудан жил болһн күцәсн бәәнә. Үлүгрнь, нидн жил Элст балһсна хүлд-гүүлгәнә организацсур болн хошә бәәх областьмудур 50 сай 740 миңһар өндг, 823 тонн шовуна мах йовулв. Терүнә ашт өндг болн шовуна мах хүлдлһна жилә зура ирлцигүһәр 122 болн 206 процентд күцәгдв. Эңүнд шовуна фабрикин цуг коллективин шуһмһа үүлдврин, чадмг болн үүдәвртә кедлмшин ач-тус бәәнә.

Үлүгрнь, Александра Федоровна Дуличин һарджах шовучнрин бригад өндг хураж авлһна зураһан сар, жил болһна күцәсн бәәнә. Нүүрлгч бригад цуг бийнь 10 сай 545 миңһн өндг хураж авад жилә зураһан 600 миңһнд давулж күцәв. Энһь учрта юмн, яһад гихлә, энд өндглдг така болһнас жилдән 247 өндгн авгдв. Эн үзмж фабрикин дүндын үзмжәр болхла өөдән болв. Галина Сергеевна Жолобован болн Анна Кузьминична Исраилован һарджах шовучнрин бригадмуд гүжрж кедлсндән социалистическ дөрлдәнә нүүрлечнрин тоод бас орв. Эдн өндглдг така болһнас дүндлад 240 һар өндг хураж авцхав.

Фабрикд сәнәр кедлжәх әмтнә тоод гергн залу хойр Лидия Васильевна болн Валентин Валентинович Ткачевин асрна. Өрк-бүлиц авсно 2 сай 660 миңн өндг хураж авад жилә зураһан темдгтәһәр давулж күцәла. Нилх һуужмлмуд өскллһнә цехин коллектив ни-негнәр кедлжәнә. Энд Людмила Кузьминична Кабакова бригадир болж кедлжәнә.

— Биди өскллһнд 40-д һар миңһн нилх һуужмл авдвидн. Эднә дундын чиңүрнь 33 граммд күрнә. Тегад эдниг 120 өдрин эргцд хәлаж өскдвидн. Эн цагин эргцд һуужмл болһна дундын чиңүрнь килограммас давулгдна. Илднь келхлә һуужмлмуд өскнә гидг амр төр биш. Кедлмшин кемжән ик болсн деерән нәрн. Эдниг чиңәр бәрллһнд, хәләлһнә болһ асрлһна кедлмшт ик килмжән өгх кергтә болна. Кемр дулаңа, эс гиж герлин режим эвдгхлә һуужмлмудас һару чигн һарад бәәнә, — гиж Л. В. Ткачева келв.

Тер учрас иштәһәр фабрикд кедлжәх шовучнр-оператормуд, ясврчнр-оператормуд шовуд өскллһнә таалыг, олзлгджах цуг зүсн механизмсиг медж чадмгар олзлх зөвтә. Промышленн эв-арһар өскжәх өндглдг такас белҗков болн витаминн веществс йир гидгәр керглнә. Тегад чигн шовудын хотын рационд өвснә болн махна-ясна һүйр әрк биш орна. Ахрар келхд, шовудас авдг эдл-үушин һарциг өөдлүлхин төлә олн зүсн керг-үүлдврмүд күцәгджәна.

Шовуна фабрикин коллектив шовуна мах һарһлһна боля хүлдлһна жилә зураһан давулж күцәснд нәмәдлчнрин күч-көлснә темдгтә тәвц Улүгрнь, Елизовна Ивановна Вадмаеван һарджах шовучнрин нәмәдлһна звено нидн жил 700 һар центнер такан боли нүһсна мах һарһв. Такан болн нүһсна һуужмлмудыг нәмәдлчнр «Вознесеновский» болн «Элистинский» совхозмудт бәәх такасин хүучн хошмуд деер, Лола, Максимовка болн нань чигн поселксин онц әздүдин эдл-ахусар өскжәна. Шовуна фабрикин ах зоотехникч Юлия Эриковна Куюкинова нүүрлеч А. Г. Кекеевин болн нань чигн нәмәдлечнрин тускар цен биш бүлән үг келв. Тернь учрта, яһад гихлә нәмәдлечнр шовуна өскж бордлһар сән дамшлт хоршаж авсмн. Махна такас болн нүһсд хойр шахү сарин эргцд бордгдна. Зөрм нәмәдлечнр нег сезона эргцд хойр баг шовуна авч бордж чадна. Ветеринарн болн зоотехническ халхин дөнгит шовуна фабрикин специалистир күргнә.

Нидн жил өсклһнд болн бордлһнд така болн нүһсдын һуужмлмуд авсн өрк-бүлмүдин то тәв шахү һарла. Эдн тегад 270 һар тонн шовуна мах һарһв. Шовуна фабрикин махна цехин кедлечнр Любовь Николаевна Алферова, Нина Николаевна Емельяненко, Таисия Андреевна Торяник эдн өөдән һарцтаһар кедлжәнә. Цехин жилә күчнь 800 тонн мах һарһлһн. Жилдән 500 тонн шовуна мах һарһдг дәкәд нег цех тосхгджана. Ода деерән махна цехин бичкн коллектив авч иржах шовуг паглань алж эд-бод кехин төлә күчн-чидлән холвж кедлжәнә.

— Нидн жилин зураһан боллгч үзмжәрнь давулж күцәчнәд мана коллектив шинжилд чигн күцәмжстәһәр кедлжәнә. Үлүгрнь, ода бидн өдр болһн һуч шахү миңһн өндг хураж авчанавидн. Эннь темдглжәсәр болхла ик. Эн зүсн эдл-үуш торвр угаһар хүлд-гүүлгәнә организацсур йовулжана. Эдн шовуна фабрикин ах зоотехникч Ю. Э. Куюкинова келв.

Х. УДРОШЕВ,
ЗУРГУДТ. (деер) фабрикин ах зоотехникч Ю. Э. Куюкинова; махна цех н кедлечнр (зүн бийәснь) Н. Н. Емельяненко, Т. А. Торяник болн Л. Н. Алферова нарин зургудт Дмитриев болн Б. И. Баламаева.

Н. Лидяневин цокси зургуд.

•Республикин малын фермсәр

Теегин идгиг чадмгар олзлад

Мана эдл-ахүн фермсин кедлечнр нидн жилин зураһан һоллгч үзмжәрнь давулж күцәсн деерән олна мадыг бүрн-бүтнәр үвлзулжана. Үлүгрнь, 600 һар тонн мах государствд хүллад жилә зураһан 111 процентд күцәв. Эн күцәмжд ах үкрч Янус Джантемировин һарджах бригадын темдгтә тәвц бәәнә. Эдн бүрс өсклһнд болн бордлһнд сәнәр кедлжәна. Нян-негн бригад эн жилиг чигн

на помбицдур 340 һар бод мал йовулжна тодна болнь нүкд чинртәһәр боли өөдән чинтәһәр авгав. Терүнь ашт биди 129 тонн мах государствд хүлдвидн. Эн жилин негдгч кварталын зураһар болхла 45 тонн мах хүлдх баәсмн. Ода Джантемировин хош деер 330 бүбордлһнд орулгсн бәәнә.

Сергей ахан геелә. Эврән эн зүн һартан шав авла. Межә харлһна 181-ч тойгта полкд эн церглжәлә. Радист болж дәәлдж йовла.

Төрскән харсгч дән эклхлә эн бас фронтд йовв. 1941-42 жилмүдт Дмитрий Дмитриевич залһлдана телеграфн 32-ч тойгта ротын хаһд дәәлдлә. Радист, залһлдач, модна урч болж цергә бачм даалһврмудыг эн куцәж йовла. Калининск фронтд эн дәәлдәсмн. Турун болж 1942 жид Можайск бәрһсна эргнд эңүг шавтала. Хойрдад Кенигсберг оалысна өөр. Эн йовдл нигж учрла. Радист Васильев цергә зәнг, то-диг өгчәсн блиндажд товин сумн хаһрв. Блиндажин ора нурад унж одв, салдс болхла шав авад, цаг зуур ухан-серлән геев. Сумин тасрха каскинь, мәхлаһинь цоолад, чиңнә ардынь толһаднь шигдәд орж. Сумна тасрхаг һарһсн бийнь, нег чиңнь танх болв.

Хәрү эрүл-дорүл болсна хөөн эн 51-ч тойгта онц телефонн ротд церглжәлә. Ефрейторин цол зүүһәд, взводыг эн толһалһжала. Японьла дәалдлһнд чигн эн орлцв. Зүг Хол Дорд үзгт эн нег шахү сардан бәәв.

Ачләрмүд чигн эңүнд бәәнә. Медәтә салдс әдниг әрвнәр хадһлжана. Төрскән харсгч дәәнә II девсигин орден, «Дәәч ач-тусин төлә», «Германиг дийлснә төлә», «Японыг дийлснә төлә», «Кенигсберг дәәллдж авсна төлә» болн өөнин 4 медалиг эн байрин өдрмүдт өрч деерән зүүна. Тер саамд ик байр-бахмж салдсин седклиг дүүргнә. Японьла болсн дәалгәнд залу-зәргәр ноолдсна төлә хамлтин цаасн эңүнд бас бәәнә. Командировочн докумснтсиг чигн эн хадһлжана. Сул цагтан эн шарлж одсн цаасиг хәлахлә, дәәнә өдрмүд эңүнд дәкнәс тодлгдна.

Дәәнә хөөн Дмитрий Дмитриевич Волгоградт бәәлә. Дәкәд 1947 жил эн Городовиково селәнд нүүж ирв. Эн нүүлһн учр-утхта билә. Энд эн Даша гидг сәәхн күүкнлә харһж, терүнлә гербүл болв. 40 жилдән эдн хамдан сән-сәәхн бәәв. Зуг мана бәәдл-жирһлд зовлнгта чигн йовдлмуд учрна. Хойр жил хооран гергнь өөгрв. Тегад бда эн цуг седклинь килмжән эврәнь үрдүдтән болн зеенртән өгнә. Күүкнь Валентина Григорьевна Баһ Дөрвд селәнә «Тууль» гидг бичкдүдин садт замч болж кедлжәнә. Зе күүкнь Люба чигн әкиннь үлгүрәр садт ирв. Сурһмжлачин эрдм эңүнд икәр таасгджана.

Бас нег зе күүкнь Ира Хол Дорд үзгт бәәнә. Кондитер болж эн кедлжәнә гиж Дмитрий Дмитриевич эврәнь зе күүкнә тускар келнә. Иран залүнь цергә дәәчиж, капитан.

Дмитрий Дмитриевичин күч-кәлснә стаж 48 жил болжана. Альд болв чигн эн кедллә, О. И. Городовиковин нертә колхозд, 2-ч ПМК-д, Сарпинск ЛЭС-т, Городовиковск сельпод дәкәд райпод эн модна урч болж, кедлжәлә. 1971 жилд эн пенсьт һарв. Болв керг угаһар эн суухш. Модна кегдлмүд эдбод кехәр бәәх предприятьмүд оньдин эңүнәс дән сурна. Медәтә күн болхла тиимдаалһврмүд өгләнд оньдин байрлна. Терүнә әрдмнь эмтнд икәр керглгджәхин тускар тер сурврмүд герчлжәнә. Урдк кевәрн эн шулуншудрмгар, сән чинртәһәр кедлнә, Һартан өөтә урчин эвтәдовта кедлмшит хәләхлә ямаран чигн бәәдлд кедлмш күүнә түрүн нәкд болжана гисн ухан орна. Терүт найта салдсин бәәдл-жирһл чигн герчлжәнә.

Т. ИВАНОВА.
Малодербетовск район.

Үгдән күрх

Юстинск района кесг эдлахусин малчнрин коллектив келсн үгдән күрч һару угаһар үвлзжәнә. Тедн дунд «Эрдниевский» совхозин малчнр бан биш. Эн жилин туула сарин эклцд эдл-ахун 38858 хөн болн 1593 үкр үвлзжәсмн. Күсдундур сарин эргцд хөөчнрин болн үкрчнрин олн бригадмуд нег чигн һару һаһсн уга. Туула сарин то-диг авад хәләхлә хөд 99,9 процентд, бод мал 100 процентд хадһлгдв.

М. Кабдулов, К. Кусиков, А. Бочунов, М. Бермаганбетов, К. Набиев, В. Ностаев, Е. Нургалиев болн нань чигн хөөчнр эн жил чигн өөдән һарцта күч-көлсарн ончрж йовна. Үвлзуллһиг бүрдәмжтәһәр давулжах хөөчнр төл авлһна кемд тохнята белдвр кеж зүрасан болр социалистическ дөрлдәнә нүүрлечнрин тоод бас орв. Эдн өндглдг така болһнас дүндлад 240 һар өндг хураж авцхав.

Фабрикд сәнәр кедлжәх әмтнә тоод гергн залу хойр Лидия Васильевна болн Валентин Валентинович Ткачевин асрна. Өрк-бүлиц авсно 2 сай 660 миңн өндг хураж авад жилә зураһан темдгтәһәр давулж күцәла. Нилх һуужмлмуд өскллһнә цехин коллектив ни-негнәр кедлжәнә. Энд Людмила Кузьминична Кабакова бригадир болж кедлжәнә.

— Биди өскллһнд 40-д һар миңһн нилх һуужмл авдвидн. Эднә дундын чиңүрнь 33 граммд күрнә. Тегад эдниг 120 өдрин эргцд хәлаж өскдвидн. Эн цагин эргцд һуужмл болһна дундын чиңүрнь килограммас давулгдна. Илднь келхлә һуужмлмуд өскнә гидг амр төр биш. Кедлмшин кемжән ик болсн деерән нәрн. Эдниг чиңәр бәрллһнд, хәләлһнә болһ асрлһна кедлмшт ик килмжән өгх кергтә болна. Кемр дулаңа, эс гиж герлин режим эвдгхлә һуужмлмудас һару чигн һарад бәәнә, — гиж Л. В. Ткачева келв.

Тер учрас иштәһәр фабрикд кедлжәх шовучнр-оператормуд, ясврчнр-оператормуд шовуд өскллһнә таалыг, олзлгджах цуг зүсн механизмсиг медж чадмгар олзлх зөвтә. Промышленн эв-арһар өскжәх өндглдг такас белҗков болн витаминн веществс йир гидгәр керглнә. Тегад чигн шовудын хотын рационд өвснә болн махна-ясна һүйр әрк биш орна. Ахрар келхд, шовудас авдг эдл-үушин һарциг өөдлүлхин төлә олн зүсн керг-үүлдврмүд күцәгджәна.

Шовуна фабрикин коллектив шовуна мах һарһлһна боля хүлдлһна жилә зураһан давулж күцәснд нәмәдлчнрин күч-көлснә темдгтә тәвц Улүгрнь, Елизовна Ивановна Вадмаеван һарджах шовучнрин нәмәдлһна звено нидн жил 700 һар центнер такан боли нүһсна мах һарһв. Такан болн нүһсна һуужмлмудыг нәмәдлечнр «Вознесеновский» болн «Элистинский» совхозмудт бәәх такасин хүучн хошмуд деер, Лола, Максимовка болн нань чигн поселксин онц әздүдин эдл-ахусар өскжәна. Шовуна фабрикин ах зоотехникч Юлия Эриковна Куюкинова нүүрлеч А. Г. Кекеевин болн нань чигн нәмәдлечнрин тускар цен биш бүлән үг келв. Тернь учрта, яһад гихлә нәмәдлечнр шовуна өскж бордлһар сән дамшлт хоршаж авсмн. Махна такас болн нүһсд хойр шахү сарин эргцд бордгдна. Зөрм нәмәдлечнр нег сезона эргцд хойр баг шовуна авч бордж чадна. Ветеринарн болн зоотехническ халхин дөнгит шовуна фабрикин специалистир күргнә.

Нидн жил өсклһнд болн бордлһнд така болн нүһсдын һуужмлмуд авсн өрк-бүлмүдин то тәв шахү һарла. Эдн тегад 270 һар тонн шовуна мах һарһв. Шовуна фабрикин махна цехин кедлечнр Любовь Николаевна Алферова, Нина Николаевна Емельяненко, Таисия Андреевна Торяник эдн өөдән һарцтаһар кедлжәнә. Цехин жилә күчнь 800 тонн мах һарһлһн. Жилдән 500 тонн шовуна мах һарһдг дәкәд нег цех тосхгджана. Ода деерән махна цехин бичкн коллектив авч иржах шовуг паглань алж эд-бод кехин төлә күчн-чидлән холвж кедлжәнә.

— Нидн жилин зураһан боллгч үзмжәрнь давулж күцәчнәд мана коллектив шинжилд чигн күцәмжстәһәр кедлжәнә. Үлүгрнь, ода бидн өдр болһн һуч шахү миңһн өндг хураж авчанавидн. Эннь темдглжәсәр болхла ик. Эн зүсн эдл-үуш торвр угаһар хүлд-гүүлгәнә организацсур йовулжана. Эдн шовуна фабрикин ах зоотехникч Ю. Э. Куюкинова келв.

Х. УДРОШЕВ,
ЗУРГУДТ. (деер) фабрикин ах зоотехникч Ю. Э. Куюкинова; махна цех н кедлечнр (зүн бийәснь) Н. Н. Емельяненко, Т. А. Торяник болн Л. Н. Алферова нарин зургудт Дмитриев болн Б. И. Баламаева.

Н. Лидяневин цокси зургуд.

газет шалһв хэдэ хэрэгтэй?

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

БАТ ОРК-БҮД — ОБЩЕСТВИН УД

Телетайп

ж күцэсн деерэн олна малыг бүрн-бүтнэр үвлүүлжэнэ. Үлүгүрнь, 600 һар тоһн мах государствед хүллэл жилэ зүрагһан 111 процентэ күцэв. Эн күцэмжэ ах үкрч Янус Джантемировин һарджах бригадын темдгтэ тэвц бэлэ. Эдн бүрүс өсклһнэ болн борадлһнд сэнэр көдлжэнэ. Ин негн бригад эн жилин чин сэнэр эклэ. Энэс махна комбинатүр 340 һар бод мал йовулснд толһа болһнь күнд чинһүртэһэр болн өедэн чинэтэнэр авгдв. Терүнэ ашт бидн 129 тонн мах государствед хулдвидн. Эн жилин негдүч кварталын зураһар болхла 45 тонн мах хулдх бээсмн. Ода Джантемировин хош деер 330 бүр борадлһнд орулгдсн бээнэ.

Совхозин үснэ цехин көдлэчнр чигн сэнэр көдлжэнэ. Эдн Элстүр 280 тонн үс йовулад 1989 жилин зураһан давулж күцэв. Мана үснэ-товарн ферм ик бишт одахн бүрлгдлэ. Болн үвлин эн өдрмүдт мана саальчнр өдолһн 700 шахү килограмм үс сааж авчана. Нидн жил хөөчнр нег үлү сэнэр көдлв.

Эдн камвольн фабрикүр 103 тонн ноосна цевр нөөрүл йовулад жилэ зураһан 23 тоннд давулж күцэв, элвг тел авв. Онц эддүлин дөкцл эдл-ахусас мах болн ноос хүлдж авсна ашт эдл-ахү зуран даалһврмудан йовудтаһар күцэв.

Нидн жил эдл-ахун хөөчнр хоорнд өргэр делгрсн социалистическ дөрлэнд динлвр бэрснь ах хөөч Курбай Алиевин һарджах бригад йовна. Эдн үүжрж көдлэд нээднр 100 хөн болһнас дундлад 117 хуравв, ноос киргж авлһна зуболн нань чигн ах хөөчнрин бригадмуд йовна. Нүүрлэчнр увлиг чигн бүрдэмэгтэһэр давулжана. Эннь үчрта юмн, яһад гихлэ кипгтнэ кемд хөөчнр бээх гермүд, кошармүд, тепляккүд, базмүд болн керглгүүлэгч, базмүд болн керглгүүлэгч, базмүд болн керглгүүлэгч

•Мана умшачнрин үүдәлтәс

ШҮҮЛГЛӘН

Боовш Пюрвеевна Амбекова Яшкульск районд Чилгр селәнд бәәнә. Медәтә эн күүкд күн шүлгүд, дуд бичнә, сән дурар үүлдг художественни коллективд шунж орлцна. Тер төләднь энүнд «Хальмг АССР-ин культурин ачта кедләч» гисн күндтә нерн зүүлнгдсмн.

Б. П. Амбеков бичсн «Һашута йовдл» гидг поэм умшачнрин оньгт эндр өгчәнәвидн.

Б. Амбекова

ҺАШУТА. ЙОВДЛ

(Поәм)

Бүркәтә — бүтү машид
Бүрүл дахж ирлдв.
Улан балнсна дунд
Уульнц дахж зогсцхав.

Көвүдән дәәнд йовулсн
Кегшдүд күр кецхәв.
Кенәхнә машиднь медхәр
Каару өвгн адһв.

«Аһшин машид» — гиж
Арһүл салдс келв.
Негинь медсн хальмгуд
Нөөртән санамр унтцхав.

Хаартә көвүдән санад,
Хаямнь, әәж үнтхш,
Хар өрлә һарад,
Хойр салдст бәргдв.

Эәжиг өмнән түүсн
Хойр бүүта салдс:
«Бийән белдтн!» — гичкәд
Бүтхачад юм хәәцхәв.

Варан деерк авдрт
Бел кечксн посылк.
Бееләә, өөмсн, жиләтг
Бәрж тедн хәләлдв.

Һүрвн хүрһтә бееләсиг
Һартан зүүһәд авчкишхав,
Дулан арсн жйләтксинь
Дотран нежәдәр өмсв.
Үлдсн өөмсдән авч
Эәж һарарн өгв.
«Үрнләм әдлт, көөркс», — гиж
Эврәһәрн келж сүүв.

Белгән авсн салдсмуд
Бийснь хош хураләв.
Үүдид үтлата машинд
Эәжиг өргәд суулһв.

Өрктә гер болһна —
Үүднднь үглата машин.
Уульлдад-шүүглдад, көөркс,
Ут хаалһдан оржана.

Ачад һарсн машид
Авһир станцд бүүлһв.
Темр хааһин вокалд
Татлдад-чирлдәд орцхав.

Сөөни өралин алмад
Суи-суухә үнтцхав.
Хәмнь, әәжиг эргцхәв
Хальмгм тас меджәхш.

Эшелӧн ирхинь күләж
Элвг хойр хонв.
Элкн-нүрһнь харһж
Эвркж күүкд үуллдв.

Тавн көвүдән дәәнд йовулсн
Тевнә эмгиг, чавас.
Товарн вагонд нүләр
Түлмәд, чичәд орулв.

Тег оньгта товарн вагонд
Комендант кедлмшт көөв.
Колхозд болһнар күчәр
Комендантлә хәләлдәв.

Больниц хәәһәд одхлаг,
«Бичкә иртн», — гижәнә.

Гертән кевтх гемтәсин
Һарунь тенкән ута,
Һарһсн эәжнр-аавнрнь
Һолан цокж энрлдв.

Эрдһни хәәр сүрж
Сталинд цаас йовулв.
Әмни хәләвр ута
Арвад жил авв.

Күрсн үвлән хальмгм
Күчр икәр һарутв.
Өлн-түрү деернь
Өвчн-шалтг дарв.

Геснь өлн хальмгуд
Гер болһниг әртв.
Һосн, девлән бәрсн
Һазак үүлинь цоклдв.

Колхоз болһнд манас өмн
Күчр хов гүүж,
Ку иддг әмтс гиһәд
Күн гертән орулхш.

Девл, һосан деегшән өртәд
Доржин Ноонг йоната,
Данил өвгн терзәрн үзәд,
Девлд дурлж дуудв.

Орс хальмг хойр
Олж келән медлив.
Дөрвн пуд болнцгас
Девлән долад ирв.

Авч һарсн хамг хувцан
Арцл уга дольж, сольдг
Әмни тежәл улан гесн
Әрвлл ута хотас өгдг.

Дегд сән әмтс гиж,
Данил өвгн зәнглв.
Дөрвн колхозин әмтс
Дегц сонсж ирлдв.

Кермн эәж адһж
Көк авдран секв.
«Көвүнәмм костюм-шалвр
Келсәрнь өгнәв», — гив.

Күшц долә хонуллго
Комендант кедлмшт көөв.
Колхозд орхмт гиж
Күн болһниг бичв.

Дөчн градус киитнд
Дулалт хувцн уга.
Даарад, көрәд, көөркс,
Дахулсн талнь һарв.

Өргн сур бүсәр
Әргүлж тач бүслдг,
Элкн нүрһнла харһж
Өлсхит таг мартулдг.

Делгр гижгтә күүкнд
Дулә хар ирв.
Детәд халуни икд
Дал утаһар өкгрв.

Үксән чикднь оршадг
Чидлтә күн уга.
Үүрәд, чирәд, көөркс,
Үкәрин нүкнд күртдг.

Хаврин сар эклв.
Хаалһар усн гүүв.
Халта комендант ирв.
Хальмгуд, хүртн — гив.

Үкс хальмгуд хүрж
Олна клубд ирлдв.
Улусин ахлач Петров:
«Үксән хүртн?» — гижәнә.

Күүкдән ардан дахулсн,
Күрә, сүкән авсн,
Күүкд берәд нүрһтә
Көрә һазар малтцхав.

Үвлзәд һарсн көрә бодишг
Өдрин тежәл болв.
Көрсинь әрә шарж
Күртсәрн хуваж идг.

Хойр зун грамм өлмгән
Хавтхлж күүкд хурадг,
Хәәртә аав-эәжнртән
Хошас белгән өгүлдг.

Хаврас намр күртл
Хальмгудын көдлмш үзмәктә.
Хүрг болһнд бригадир
Ханлтан хальмгудт өргнә.

Нояврин сән өдрлә
Наартн гиж дүүджана,
Киисн эрәтә эдәр
Күүкдт белг өгчәнә.

Көл-һаран цокәлад,
Күрә-сүкән үүрлдәд,
Күрисн тайга молнд
Күрч зураһан күцәдг.

Нигт гүн цасар,
Нег жим хаалһар
Көл-көлинь ормар,
Көөркс, түрж йовдг.

Көдлмшин күндәс әәдго
Киитн болж зогсдго,
Халун гиж цүхрдго,
Хәәртә хальмгм — баатр.

Хойр ханцан шамлад,
Хар көлсән асхад,
Хамг көдлмшт тахшсн
Хальмгм мини — жирһлтә.

Дөчн тавлгч жилин
Май сарин шинәр
«Дән зогсв!» — гиж
Деерәс радио зәнглв.

Көгшд, бичкдүд уга
Күүл кеж байрлв.
Көвүд, залусан ирхинь
Кемжән уга күләлдв.

Мөнк жирһх ахнр-дүүнр
Мөнд ирхинь әрлдв.
Молотов деер бәәх
Маһдта зәңг һарв.

Дәәһән диидсн көвүд
Дегд һундлта ирв.
Давдин чакһ шинидврин
Дарани цагар турж.

Өрчлән алтн одта
Очрә Дорж ирв.
Орн-нутган хәәһәд,
Орчлк әртсн бәәдлтә.

Халта һардач Сталинә
Хөрта догшн шинидврәр,
Хәрәд ирх көвүдт
Хайтинь эс медүлж.

Манж Санж хойр
Молотов деерәс һарч,
Махшөлән геежә.
Мел чидлән барж.

Әрәсән һардач Сталин
Алвт-нутгудан шинжлж,
Хар гәрлә харһхинь
Хальмг-чеченд тусхаж.

Өлгәтә карт зааж,
Ик-бәһинь олж,
Өргж авч йовулхд
Өвчн хальмг харһж.

Аврлт уга седкләрн
Авч шинидвр бичж,
Арин Сивр күртл
Альд болвчн хайтха.

Нүүдл һәәлсн һардач
Нисан авсн уга.
Тәвн һүрвдгч жил
Тарани орнд төрлә.

Орминь эәлсн һардачнр
Орн-нутгиг бүрткв.
Хальмгуд Сивртә бәәхиг медж
Хәрү йовулхар шинидв.

Оньгинд өөрән авдг
Орсин өрнь жөөлн,
Орсн һарсн көрәсән
Хальмгуд — Ленинә үр.

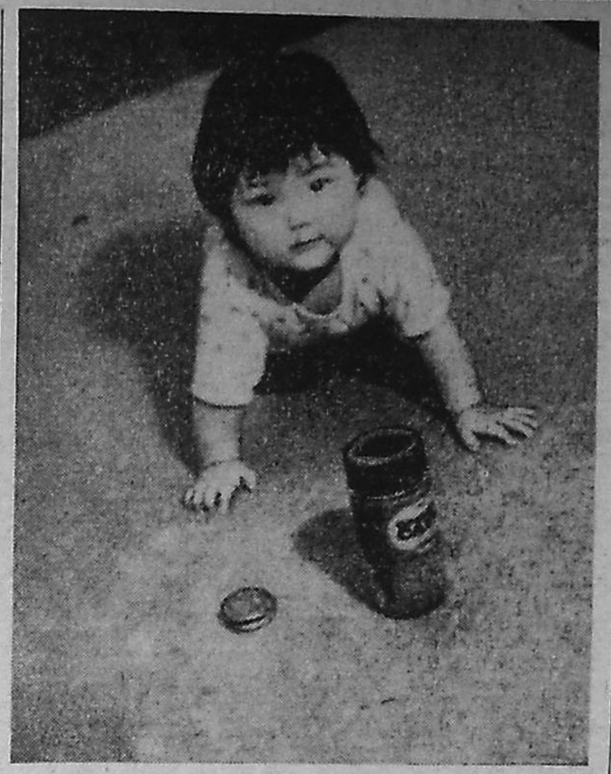
Мәрһән болв

Юстинск района школмудын бәһ наста бөкнр дунд мәрһән болв. Спортсменмүд чиңгүрин 14 категорияр бөк бәрлдж, мәрһәна нүр ормсин төлә зүтклдв.

Хамгин гиигн 27 килограмм татдг бичкн бөкнр дунд һавшунарн ончрж Цаһан Амна 2-ч тойгта дундын школын спортсмен Эдуард Убушиев нүр орм әәлв. Батр Мәнхаев, Мерген Гавшунов, Хонгр Оросов, Батр Онкуров, Сергей Артаев болн Алик Боджиков әди әврәннь чиңгүрин категорьст чемпиона нерд зүүв.

47 килограмм категорин чемпиона нер Алексей Касюлин, 57 килограммин категорьт Сангаджи-Гаря Кюкеев чемпион болв. Эн хойр бөкнр района цутхлкгин 1-ч тойгта дундын школас. Цааранднь болсн чиңгүрин категорьст 2-ч тойгта школын бөкнр Евгений Гаряев, Мингиян Мушаев, Николай Кутуров болн Юрий Бастаев нүүрт һарв. Мәрһана товчлгч бек бәрлдлһнд диилвр бәрәд Татальск дундын школын бөк Олег Шурганов чемпиона нер зүүв.

Мана корр.

НАНД КЕН ИИМ СОНЬН ЮМ БЕЛДСМБ?.
У. Китляевин цоксн зург.

•Элстин һәәхүлмүд

ЯПОНЯ ГРАВЮРЛА ТАНЬЛДЛҺН

Зүргудын Хальмг государственни галерей шин һәәхүлмүд дару-дәрунь белдж дүрслгч билг-әрдмд дурта әмтнд байр үүдәнә. Шидр әнд секгдсн һәәхүл соньн болжахнь мәнд ута. Юңгад гихлә, энд үзүлгджәх «17—19 зун жилмүдин Япония гравюр» гисн һәәхүл мадниг дорд үзгин искусствин өвәрц нег янала, соньн эн орнутгин бәәдл-жирһлин авгбарцлә таньлдулжахнь лавта.

— Мана галерей талдан бәлһсдын музеймүдлә залһлда бәрж әврәһнь көрнгүдәрн, белдсн һәәхүлмүдәрн хувалцлһн сән авълст хүврв. Иим залһлдан мадид цуһарад туста болжахнь ил. Энүнәс иштә мана хәләһәчнрт талдан музеймүдт бәәх зөврәл, искусствин олн зүсн янзла таньлдх арһ өгтджәнә. Япония гравюрин эн һәәхүлиг маднд Краснодарск крайин А. В. Луначарскин нертә художественни музейин көдләчнр белдв, бидн болхла әврәннь халхас Краснодарт «Хальмгудын кезаңк искусств» гидг һәәхүл авч одж үзүлхвидн, — гиж зурна оньг авлж, седкл үүмүлнә. Ода Элстд үзүлгджәх һәәхүл энүнә хамгин соньн гисн янзинь маднд секж хойр дам соньн болж медгдна. Энүнь үчрта, энд үзүлгджәх өнгтә гравюрмүд белдлһнә нәрн әв-арһ Японьд 17—19 зун жилмүдт өргн делгрлт авснаннь хөөн ода зөвәр ховр юмнд тоолгдна. Тер учрар энүг олзлж үүдәсн үүдәврмүд чиги ховр болж икәр үнлгдна. Өңгтә гравюр белдлһн Японьд онц чиңр зүүжәсмнь. Энүнә төлә шишлж цаасн, шир кергтә бәәсмн. Онц ширәр ширдгдсн зург болһниг цааснд һарһхин төлә шишлж әв-арһар белдгдсн нәрхн харһа керчгдх әвтә бәәсмн. Тегәд чиги эн гравюр белдлһн йир нәрн болж кесг эрдмтәриг һарар кегддг бәәсмн. Болв зургин авторт зург үүдәсн зурач тоолгдг билә. Цуг эн керг энүнә һардврт күцәгддг билә.

Ним нәрн кевәр үүдәгдсн гравюрмүд ода чиги чиңрән геелго, күүнә нүд байрлулжана. Эднд зургдсн зургудын нәрхн татасднь, ке-сәәхн өнгнь эдниг түрүн үзсн күүнд гравюр биш йирнн зург болж медгдна. Зүг хөөнь үлм оньтаһар шилтж хәләхлә энүг гравюр болжахинь медж кецү нәрн кевәр кегседнь күн нам алң болна. Энүгәрн Япония гравюр өвәрц болж әврә чиңрәрн күүнә седкл авлна.

— Элстин әмтнд үзүлхин төлә биди әврә көрнгүдсн хамгин сән гисн тоотынь үүдәврмүдлә таньлдж чаджана. Энүнь мана музейин бахмж болжах Япония нертә зурачнр Утагава Тоекунин, Утагава Кунисадан, Кацусика Хокусайин, Эйсан, Эйдзана, Есикадзун, Хирокагән үүдәврмүд. Эдниг биди шинрүлж яссканнь хөөн хәләһчнрт зург одахи өргәр үзүлдг болвидн. Хәләһәчнр энд дорд үзгин искусствин өвәрц нег янала — Япония өңгтә гравюрла, энүнә нәрн әв-арһлань таньлдж чаджана, — гиж эн һәәхүлиг авч ирсн Краснодарск крайин А. В. Луначарскин нертә художественни музейин назадыш искусствин әнгин заведующ Р. Н. Чотчаева келв.

Ода үзүлгджәх Япония өңгтә гравюрин 80 зургт эн орн-нутгин йиртмжин бәәдл, бәәрн әмтнә бәәдл-жирһл ил уяж болхмн. Үлүүрнь, 18—19 зун жилмүдт үүлдәсн Кацусика Хокусайин үүдәсн «Фудзи уулын бәәдлин 36 зург» гисн серийас энд дөрвн зургнь үзүлгджәнә. Энд Япония эгл әмтнә өдр-бүрин бәәдлнь, күцәжәх көдлмшнь тодрха кевәр үзүлгджәнә. Зург болһнд японцирин икәр күндлгг Фудзияма уул бәәнә, энүгәрн зурач әврә үлсинь керг-үүлин хәләһ, авц-барцинь, төрскн һазринь ке-сәәхн бәәдлинь үзүлж мадниг медүлжәнә. Эс гиж Утагава Тоекунин болн энүнә үүдәч әв-арһ цаарандынь делгрүлсн Утагава Кунисадан үүдәврмүд. Эдниг үзхлә Япония тер цага жирһлә таньлдж, әмтнә авц-барцинь, төрскн һазринь ке-сәәхн бәәдлинь үзүлж мадниг медүлжәнә. Эс гиж Утагава Тоекунин болн энүнә үүдәч әв-арһ цаарандынь делгрүлсн Утагава Кунисадан үүдәврмүд. Эдниг үзхлә Япония тер цага жирһлә таньлдж, әмтнә авц-барцинь, төрскн һазринь ке-сәәхн бәәдлинь үзүлж мадниг медүлжәнә. Эс гиж

•Медхд соньн

Заһсдын «зергләнд»

Делкән далад бәәдг кесг зүсн заһсд дунд цергә зәрм нерд зүүдгнь бас бәәнә. Теднәс зәрмсинь тускар автор келж өгчәнә.

«Салдс»

Атлантическ далан булән урсхлта уснд эн заһсн бәәдмн. Балм улан өңгтә гилвсн деегүрнь цаһан татасн зурата. Чанад чиги, шарад чиги идхлә йир әмтәхн. Зүг терүт бәрсн цагтан саглгн: сервәнь дегд хүрц хатханчгта. Ташр хатхсн ормнь удан әдгнә.

Эн заһсн баглрхдан дурго: зәкрмжнь тату кевтә.

«Ах сержант»

Эн заһсиг салгудар бәрхш, юңгад гихлә, ик-ик багмудт хүрхш. Амтнь болхла сән. Һахүлр чиги дала юм бәрж болшто.

«Теңгсин мичман»

Бичкн болв чиги, кецү сәәхн эн заһсн Делкән далан экваториальн уснд бәәдмн. Заһсна ут-туришртнь өңгтә толвс бәәнә: хәләжнь гилвктлнь арчсн темр товчсин бәәдлтә.

«Капитан»

Үнтә һара заһсдын негнь эн. Махнь жөөлн болн эмтәхн. Атлантическ болн Номһн даласт бәәнә. Эн заһсн баһар бәргднә, яһад гихлә, бас ик-ик багмудт хүрхш. Баглрлһн ямаран үрштә болдгинь меджәдг болхий?

«Император»

Тиңм нертә заһсн бас бәәнә. Бүлән уснд дүртә. Ирвәрц жәлтә болн өңгтә: толһа-сүүлнь альд баәхнь медгдхш. Тиим бәәдлнь махст заһедыг мекләхднь туста. Келхәс, хортн олн болдгин учрар зүснь тиим болдг кевтә.

«Генерал»

Әвр соньн нерн эсий? Генерал! Зүт һундл болхларн бәәдлнь нерилэнь төруц ирлихш: дегд бичкн. Өңгнь сәәхн болсн учрар авариуман кеерүлж болхмн.

МИХАЙЛА Валентин.

Өөмәч туула

Юмнас чочсн бичкн туула каналын кевәд үрсн шар нигүдас нарад түүж новна. Болв өөнинь бас әәмшгтә нег юми үзгдв. Тиигхлә туула хооран һәрәдәд, каналын уснд орв. Терүнәс хөөнә йоста өөмәч кевтәһар тер усчв. Нег хәрн метр давад өөмчкәд, уснас һарад, сегерчкәд, сала тал түүв. Эн бичкн туулаг өөмдг кен дасхемә? Экнь? Уга, тиим болх зөв

Өрктә тер бишлә.
Үүднин үглата машин.
Үүльлдат-шүүгддад, кеәркс,
Үт хаалһдан оржана.

Ачад һарсн машид
Авһнр станцд бүүлһв.
Төмр хаалһин вокзалд
Татлдад чирлдәд орцхав.

Сәәни өралин алмнд
Суп.сууж унтцхав.
Хар гөрлә харһсан
Хальмгин тас медәхлә.

Эшелӧн цохнь күүлэж
Элвг хойр хонв.
Элкн-нүүһнь харһж
Энүж күүкд үүльлдв.

Таан кевүдән дәәнд йовулсн
Тевкә эмгиг, чавас.
Товарн вагона үүлар
Түлкәд, чичәд орулв.

Таг оньста товарн вагонд
Хоосн йовх, кеәркс.
Хавжнгад, даарад йовна.
Хала бешд дуладхар
Хойр альхан шаталдв.

Хоигтан гүүчксн эшелон
Харжнж тачкнад зогсв,
«Үксн бәәну?» — гиж
Үүдиг татж сурв.

Теткән уга ичртә цаг
Тер үүднд үүмв.
Тевкә эмгн бас
Теднлә хамдан бүүв.

Таш гиж вагона
Үүднь таг хаагдв.
Тевкә эмгн үлдв.
Таня бернь уульв.

Шил терәиг заагмад
Шилтә тос хайв.
Терүгинь Тевкә медхмб?

Эшелӧн цохнь күүлэж
Элвг хойр хонв.
Элкн-нүүһнь харһж
Энүж күүкд үүльлдв.

Эшелон дерлгд зогсв.
«Шипуново» станцд бүүлһв.

Комендант бели тосжана.
Колхоз болһнас кәлгд.
Кошовк, цанмудта мөрд
Күрмһәд таг зогсжана.

Колхоз болһна ахлачнр
Күүнә бүлинь хәләжәнә.
Кедлж чадхинь авчана.
Күүкдтә белүсниньхайжана.

Кенә бичкн күүкәтәнь
Кецү киитнд керчанә,
Орчулж зөвән күргдг
Орс кели уга.

Һарсн үрдүдән өрцәән шахад
Һарарн заӓһад келсн болна.
Күргж келлг кели угалан.
Кәеркс, һашута зовлң үзв.

Колхоз болһнар күчәр
Комендант тедниг йовулжана.
Кошовк цан деер
Күүкдән төврж сууцхав.

Жола бәрж йовсн
Баахн залу келв:
«Большевик» колхоз — гиж,
Бий талм хәләв.

Үрлапово балһснур ирв.
Үрүтшан — зеткртә хотхр,
Кошовк — кәлврж үнв,
Коля кәвүһәр һарутв.

Баглж арвад өркәр
Барак болһнар орулж,
Үкс түрүн ирсинь
Өнцг бәрж оүүрлж

Сүүләс ирсн Өлзәтә
Суух орм уга.
Баракин тал дунд
Бичкдүлән зогсаж бүүрлв.

Бәәрн сүүр уга
Безгтә, гемтәнь дала.

Эшелон дерлгд зогсв.
«Шипуново» станцд бүүлһв.

Комендант бели тосжана.
Колхоз болһнас кәлгд.
Кошовк, цанмудта мөрд
Күрмһәд таг зогсжана.

Колхоз болһна ахлачнр
Күүнә бүлинь хәләжәнә.
Кедлж чадхинь авчана.
Күүкдтә белүсниньхайжана.

Кенә бичкн күүкәтәнь
Кецү киитнд керчанә,
Орчулж зөвән күргдг
Орс кели уга.

Һарсн үрдүдән өрцәән шахад
Һарарн заӓһад келсн болна.
Күргж келлг кели угалан.
Кәеркс, һашута зовлң үзв.

Колхоз болһнар күчәр
Комендант тедниг йовулжана.
Кошовк цан деер
Күүкдән төврж сууцхав.

Жола бәрж йовсн
Баахн залу келв:
«Большевик» колхоз — гиж,
Бий талм хәләв.

Үрлапово балһснур ирв.
Үрүтшан — зеткртә хотхр,
Кошовк — кәлврж үнв,
Коля кәвүһәр һарутв.

Баглж арвад өркәр
Барак болһнар орулж,
Үкс түрүн ирсинь
Өнцг бәрж оүүрлж

Сүүләс ирсн Өлзәтә
Суух орм уга.
Баракин тал дунд
Бичкдүлән зогсаж бүүрлв.

Бәәрн сүүр уга
Безгтә, гемтәнь дала.

Үүрәд, чирәд, кәеркс,
Үкәрин нүхнд күргдг.

Хавриң сар эклв.
Хаалһар усн гүүв.
Халта комендант ирв.
Хальмгуд, хүртн — гив.

Үкс хальмгуд хурж
Олна клубд ирлдв.
Улусин ахлач Петров:
«Үксән хураты!» — гижәнә.

Күүждән ардан дахулсн:
Күрз, сүкән авсн,
Күүкд берәд нүүһта
Көрә һазр малтцхав.

Үвлзәд һарсн көрә бодыцг
Өдрин тежәл болв.
Көрсинь әрә шарж
Күртсәрн хуваж идгг.

Тер эргәд йовллдад,
Түүж, умш хуралг.
Товин сүүлһд цокад
Таалта будаһан кедг.

Сәәхн ни-неттә
Селж хувцарн кеердг.
Өлн-түрүһән дарж
Өр цәәтл нәәрлдг.

Кәгтә домбран дахж,
Келж дуулдг
Кецү зовлңган дарулж,
Кедлмштән улм шүндг.

Сарул айсар дуулж
Сергаж чеежән хаһадг.
Үзжах зовлңган давулж
Ирх жирһл үгтдг.

Бригадт, хошт көдлхәр
Берәд, күүкд йовлдв.
Трактурин ард андсхд
Тахшж сәәнәр кедлв.

Үүрәд, чирәд, кәеркс,
Үкәрин нүхнд күргдг.

Хавриң сар эклв.
Хаалһар усн гүүв.
Халта комендант ирв.
Хальмгуд, хүртн — гив.

Үкс хальмгуд хурж
Олна клубд ирлдв.
Улусин ахлач Петров:
«Үксән хураты!» — гижәнә.

Күүждән ардан дахулсн:
Күрз, сүкән авсн,
Күүкд берәд нүүһта
Көрә һазр малтцхав.

Үвлзәд һарсн көрә бодыцг
Өдрин тежәл болв.
Көрсинь әрә шарж
Күртсәрн хуваж идгг.

Тер эргәд йовллдад,
Түүж, умш хуралг.
Товин сүүлһд цокад
Таалта будаһан кедг.

Сәәхн ни-неттә
Селж хувцарн кеердг.
Өлн-түрүһән дарж
Өр цәәтл нәәрлдг.

Кәгтә домбран дахж,
Келж дуулдг
Кецү зовлңган дарулж,
Кедлмштән улм шүндг.

Сарул айсар дуулж
Сергаж чеежән хаһадг.
Үзжах зовлңган давулж
Ирх жирһл үгтдг.

Бригадт, хошт көдлхәр
Берәд, күүкд йовлдв.
Трактурин ард андсхд
Тахшж сәәнәр кедлв.

Өлгәтә карт зааж,
Ик-бәһнь олж,
Өргж авч йовулхд
Өөчн хальмг харһж.

Аврлт уга седкләрн
Авч шинәвр бичж,
Арин Сивр күртл
Альд болвчн хайтха.

Нуттан һәәлсн һардач
Насан авсн уга.
Тәвн һүрвдгч жил
Тарани орнд төрлә.

Орминь әалсн һардачнр
Орн-нутгиг бүтнв.
Хальмгуд Сиврт бәәхиг медж
Хәрү йовулхар шиидв.

Оньлинд өөрән авдг
Орсин өрнь жөөлн,
Өссн, һарсн һазртан
Ирх шинәвр һарһж.

Тәвн зурһадгч жил
Теткән уга байр.
Таңһч хәрү хәрх
Теркә зүрк үүмәв.

Кецү күнд зовлңгиг
Кәеркс, хальмгуд диилләә.
Кезә кен мартхв,
Күүкдтән келж медулнәв.

Орчлң деер орн-нутгуд
Оньдиндән төвкнүн бәәтхә.
Орс-хальмг олн кели
Ончта сәәхн жирһтхә.

Дорас өсжәх мана баһчуд
Дүтү уга жирһтхә!
Делкә түмн олн-әмтн
Делгү сәәхн байстха!

Үзсн мана хамг му
Усн-шаснд одтха!
Өсж йовх мана баһчудт
Оньдинд нарн мандлтха!

Чонж хәрү тохрагдв

НОВГОРОД. Төрскән харслһна дәәнд орс әмтн диилвр бәрснә нернд 1812-ч жилд Новгородск областин Любктинск районд Бор гидг селәнд тосхгдсн хүүчна ке-сәәхн архитектурн бумб болжах Успеня чонж одә үлсин мөнгәр хәрү тохрагдв. Туужин болн культурин бумбс харлһар бәәх обществин активистнр ахрхн цагт чонжиг ясв. Сүл цагт эн областин нань чигн кесг чонжс олн әмтнә мөнгәр ясгджана. Эднә кесгнь бурх иткдг әмтнә медлд өггдв.

(ТАСС)

•Умшачнрин сурврар

Бидн ямаран хот иднәвидн?

Би одр болһи гилтә базрт, лавкд зер-земш, үс, мах, одмг, бал болн нань чигн тоот хүлдж авнав. Тер хот-хоолын чинриг кен бүрткнә? — гиж маднас Элстнн бәәрн күн Б. ЧУНГУНОВ суржана.

Эн сурврт хәрү өгхин төлә бидн балһсна санэпидстанцин ах эмч Анатолий Алексеевич Французовла күүндүвидн.

Базрт хүлдгддг зер-земшиг, балыг, хот-хоолыг махна чинр бүртклһнә станц хәләнә. Эн базр деер бәәршлнә. Зер-земшән болн нань чигн эдл-үушан базрт хүлдхар ирсн әмтид теднә авч ирсн тоот цевр болхла, хүлд кех зөвиг станц өгнә. Бидн әврәннь халхас балһсна предприятьмудиг бүрткнәвидн. Тер тоод махна комбинатыг, үснә заводыг болн нань чигн. Радиоактивностәр, нитратмүд, хорта металлмүд бәәхин туст бүрклһ кенәвидн. Болв мана оборудовань өдгә цагин некврлә сәәнәр ирлцжәхш. Химизацин станцд бәәх оборудованьманахнвс сән. Эдн темснә базмудыг бүрткнә.

ЊУНАН Т.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Хальмг АССР-ин МВД-н цергллтс зәңглҗәнә

Долан хонгин аш

△ **ТАНЬЛДАН ХОИР ГАРНИТУР ХУЛДЖ △ ЮСТИНСК РАЙПОД ӘРКИГ ЛАВКД КУРГЛГО МАШИНӘС ХУЛДНА △ 15-та КӨВҮН ЭЛСТИН «ОКТЯБРЬ» КИНОТЕАТРИН ӨӨР ШАВТАГДВ △ Давсн долан хонгт лу сарин 12-с авн 18 күртл республикд зака эвдлһнэ болн нань чигн 60 йовдл учрв, теднәс 30-нь тер дарунь илдгдв. Өмнһ учрси йовдлмудыг илдкснә туск 9 зәңг нрв.**

△ **Әмтиг шавталһна йовдлмуд уурчахш.** Үлүрнь, лу сарин 12-т республиканск больницур 18.10 часла гертәснь күн авч ирв. Тернь Элстин «Промвентилядия» негллтин маняч П. бәәж. Энүг тесәрнь утхар шаваж. 11. күн эврән согтү бәәж. Энүг шавталһна учр-утхнь илдкгджана.

△ **Балһсна зәрм кинотеатрмудын** өөр әамшгтә йовдлмуд һардг болв. Иигад, лу сарин 17-д 20 часла Элстин «Октябрь» кинотеатрин өөрәс 15-та К. кәвү авч ирв. Медәгддго әмтн энүг өрчәрнь утхар шаваж.

△ **Элстин 6-ч СПТУ-н общежитьд** балһсна үснә заводын экспедитор А. Б.-Г. Сангаджиев болн эн училищин сурһульч О. Н. Дроботов насна дигт күрәд уга эн училищин сурһульчнр М. болн Н-д. күч үзүлж. Лу сарин 12-т болн 13-д эн йовдл учрла. Энүнә түск зәңг милицд эн сарин 17-д ирв. Бас нег ним азд-әср йовдл Каспийск района Северный селәнд лу сарин 18-д сө хойр часла учрв. Энд Х. күүкд күүнд гертнь райпон маши залач В. Г. Намруев болн Каспийск автошколын инструктор С. А. Убушаев күч үзүлж. Элстин болн Каспийскин прокуратурмуд мөшклһ кежәна.

△ **Сурһульчнр дунд чиги азд-әср йовдлмуд** өсәд бәәнә. Лу сарин 12-т 15 часла «Красинский» совхозин цаттест. бәәрн школын сурһульчнр С. болн Ч. эн школын сурһульч А. кәвүнд күч үзүлж. Үт-түрштан әмтнә бәәдл-жирһлин өмнәс 10 йовдл учрагдв. Азд-әср йовдлмуд тер мет Элстд, Каспийскд болн Юстинск районд учрв.

△ **Хулха келһнә йовдлмуд** зака эвдлһнә то-дигин ик зүүһинь тогтана. Эн долан хонгт тиим 28 йовдл учрв. Түүла-лу сармудт Каспийск балһсна үйн наста техникчнрин станцас «Минск» мотоциклин болн «Рига» мопедын 3 двигатель хулхалвгисн зәңг лу сарин 14-д ирлә. Эн йовдлыг Каспийск балһсна 3-ч школын 9-ч классин сурһульчнр В. Сафронов болн И. Зайченко һарһсн бәәж.

△ **Целинн района экспериментальн эдл-ахун** ах үкрчин хашһас әзнә 6 толһа бод мал болн совхозин 6 туһл лу сарин 13-д сөөни өралләэ хулхалж. Октябрьск района «50 лет Октября» совхозас болхла 6 мәриг болн нег унһ хулхалж.

△ **Городовиковск балһсна 3-ч школын сурһульчнр** В. Пригода болн Н. Калина райпромкомбинатас хулха кежәсна саамд бәргдлә. Тер бийнь әдн төвкнсн уга. Кегжмин школас тер өдрин бийдинь әдн метроном болн кампадь хулхалж. Болв хойрдад чиги кампадьд дурта хулхачнр бәрдв.

△ **Ик Буурлд хулд кедг шин таал тогтаж.** Селәнә универмагин «Һосн-башмг» гидг әягин заведующ В. Н. Черенова болн райпон ах бухгалтер Б. Ц. Баирова давсн жилин бар сарин 3-д «Хальмгпотребсоюзин» базас унтдг хоран 2 гарнитур авад, терүг магазин күртл құргж чадлго, хаалһдан эврәнь таньл-үзлдәи хулдад өгчкж. Әдл йовдлыг Юстинск райпон экспедитор С. Г. Шаладаева һарһж. Базас 41 ярщг «Орс» әрк авчкад, дор ормдаң эн базин кедләчнрт 110 шид әрк машинәс хулдж.

△ **Хулхачнр дунд зәргтә әмтн** бәһ биш. Үлүрнь, лу сарин 15-д, 20 часла Элстин К. күүнә герт вернь темдг уга көвүн орж ирәд, утхан һарһж әәлһәд, герин эзнәс 2700 арслң авад әрлж, Бас эн өдр Ик Царнд бәәдг нег күүкд күүнә герин үүдиң хамхлад, «Весна» магнитофо, 6 кассет, «Дружба» радиоприемник болн джинсов шалвр авч.

△ **Лу сарин 13 асхн** ирхлә, республиканск больницин герин өөрәс К. күүкд күүнә «М-412» машиг хулхалад әрлж. Милиц тер даруньхәврәи эклв. Тернь күцәмжтә болв. 6-ч СПТУ-н сурһульч С. Ковнинов болн 12-ч школын сурһульч М. Иджиев тер хулха кеж. Машинәр йовж йовад эн хойр зеткртә йовдл һарһв. Аштнь техническ эвдрлт учрв.

△ **Арсм кеснә 35 йовдл илдкгдв.**

Телевизрд

ЛУ САРИН 22, ПҮРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30—120 минут. 8.35 —Концерт. 9.20 —«Нарта салкн». 2-ч бөлг —«Хәрж ирлһн». 10.25 —Жилин дөрвн цаг. Лу сар. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 —Зар, зәңгс. 12.30 — Цаг. 16.00 —Бичкдүдт — фильм. «Багира, альд йовнач?» 17.15 — «Телеэкө». Журнал. 17.45 —Диилврин 45 жилин өөнд. «Салдсмуд Орловихн». Док. фильм. 18.15 —Цаг. 19.00 —Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах әмтнд. 19.45 —«Күн болн закан». 21.00 —Цаг. 21.30 —Актуальн интервью 21.40 —«Нарта салкн». 3-ч бөлг —«Өдр-бүрин бәәдл». 22.50 —«Автограф: Лорелана Берте дуулжана». (Италь). 23.55 —Шин зәңгс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35 9.35—Литература. 8-ч класс. 9.05, 10.05 —Испанск кели. 10.35, 11.35 —Биологий 8-ч класс. 11.05 —Мана сад. 12.05 —Ритмическ гимнастик. 12.35 —Док. фильм. 13.00, 17.00 — Биатлон. 17.30 —Мультфильм. 19.00 —СССР-ин Деед Советин сессь деер. 20.00 —Бичкдүд. төвшүн нөөртән ортнһ. 21.15 —«Государствин хәләж харлһнд бәәнә» Док. фильм. 21.45 —А. Глазунов. «Раймонда» балетин сюит. 22.00 — Н. Коляда. «Игра в фанты». Фильм-наадн.

Бәәрн программ: 17.00 — Республикин өдр. (Хальмг келәр). 17.40 — Цаһан седклин «Иньг» гидг эстафет. 18.45 — Республикин өдр. (Орс келәр).

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Спальный вагон.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Нокдаун.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00.

«ДЖАНГАР». **Пираты XX века.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». **Проводник.** Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Я в полном порядке.** Эклцнь: 14.00, 16.00, 21.30. (Бичкн зал). **Побег.** Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдүдт кинофильм. **Дикая собака Динго.** Эклцнь: 15.30.

Өөмәч туула

Юмнас чочсн бичкн туула каналын кевәд үрһсн шатцудас һарад гүүж йовна. Бөгә өмнә бас эзмитә өөмүмүн үзгдв. Тимкәнә туула хооран һарәдә, канадын үснд орв. Терүнас хөөнә чоста өөмәч кевтһәр тер үсчв. Нег хәрн метр давад өөмүкәд, үснас һарад, сегсрчкәд, сала тал гүүв. Эн бичкн туулаг өөмдг кен дасхмб? Экнь? Уга, тиим болх зөв уга. Арһнь тасрад, эмән харсад, туула өөмсн болх.

М. ВАЛЕНТИНОВ.

ЗАР

Эн жилин лу. сарин 22-т 18.00 часла политическ кинон клубин сүүрт орлцхәр бәәх цуг әмтиг иртә гиж политическ гегән-герлин Герт бәәх олна-политическ цутхлн үүрр кежәнә.

Программднь: «Маршал Блюхер. Портрет на фоне эпохи» гидг кинофильм.

МАНА ХАЙГ: «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА. ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ТЕЛЕФОД ЛЕНИНӘ УУЛЫН, 243 ЊУРВДГЧ ДАВХР
редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41, редакторин даруксин — 5-56-37, 5-62-45, даавртә сегләтрин — 5-64-80, энгудин: партийн төрмудын болн искусствин — 5-79-76, секретарнатын — 5-54-07, бичгүдин — 5-54-09, орчулләнә — 5-58-03, зәңгллһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск. — 5-24-02, коррвунктс: Каспийскд — 9-21-16, Баһ-Дөрвдт — 9-11-04, Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00573. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 378.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмудин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
23
Басң өдр
№ 38. (11051).
Үнинь 3 деньг.

Телеэстафет цаарандан болҗана

Буйнч седклин телеэстафет эклснә тускар бидн урднь зәңгләвидн. Эн керг-үүлдвр цаарандан болҗана. Республикин минһәд хәләһәчнр асхн болһн телевизорар Хальмг программиг хәләһәд, өнчн бичкдүдт седкләри зовжана. Бәдүн әмтнлә зерглад бичкдүд чигн цаһан седклән медүлж, демән өгчанә. Үлгүрнь, Элстд бәдг арвта Арсли Дорджиев дәрвн дүүтәһән цүтлүлсн 20 арслнган эстафетин хайгар йовуль.

Хальмг телеүзгдл ик чинртә керг эклсиг олн әмтн темдглж тааҗана. Сүл жилмүдт олн үртә өрк-бүлмүдт, өнчн бичкдүдт государствин халхас онһг пкәр өггдг болҗана. Болв даавртә эн керсиг бидн цүһар оларн даах зөвтәвидн. Тегәд чигн мана Гостелерадио чинртә төр хәһәлһнд ил кергәрн тусан күргхин төлә эстафетиг бүрдәсмн.

Республикин олн предприятьмүд болн организацс В. И. Ленинә нертә Цүгсоюзн сангин Хальмг әнгис дөнәд, демән өгчанә. Үлгүрнь, залһлдаһа производственно-техническ заллт — 5000, «Калмавтотранс» негдлт — 6000, республикин хулдгүүлгәнә Министрств 10 миһн арслң сангудаси йилһҗ өгв.

Хальмгин комсомол чигн даавртә эн кергәс хольҗахш. ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин телеэстафетин хайгар 1000 арслиган илгәв.

Бичкдүд — мана ирсч гиҗ бидн дару-дарунь келнәвидн. Болв зәмс әмтн эн үгмүдин үнр-үтхиг гүүнәр медлго кетә. Юкгад гихлә, эдилә күүндхлә, эдн эн тоолвриг өнчн бичкдүдин бәдл-жирһллә залһадулхш. Тегәд телеэстафетин йовудт республикин өнчн бичкдүдин гермүдин туск сонсхврмүд теднд шинәс серд орулжахнь лавта.

Олн үртә өрк-бүлмүдин бәдл-жирһл чигн телеэстафетд үүлдҗана. Илдн кел[illegible]

•Лу сарин 23–Советск Әәрмин болн Дәәнә-Теңгсин Флотын Өдр

Эн зургт дәәнә хойр ветеранниг үзҗәнәт. Эн хойр ветеран— эцк көвүн хойр. Эцкнь —Афанасий Абушаевич Гаряев Төрскән харсгч Алдр Дәәнә жилмүдт төрскн колхоздан көдлҗәлә. 1943 жилин бар сард энүг цергт авла. Эн эврәнць үүрмүдтәһәи Тбилиси балһснд тусла. Тер хоорнд хальмгудыг Сиврүр туула. Цергт мордси көвүдиг Широкск ГЭС-үр тууж йовулла.

Тенд эн цуг көвүдин үзсн, лааси тоотыг дааж һарла. Дәәнә хөөтк жилмүдт эн Юстинск районә партин XXI съездин нертә совхозд ах хөөч болж көдлҗәлә. Ода эн ачта амрлһнд һарв.

Энүнә көвүнь Владимир бас дәәнд орла. Эн Афганистанд 1980—1982 жилмүдт Дәәллдлә. Әнгин командир, сержант. Тенд залу-зәрмгәр Дәәллдсндән: «Дәәч ач-тус күргсндән» гидг медаляр ачлгдла.

ЗУРГТ: А. А. Гаряев Владимир гидг көвүтәһән.

СССР-ин харслтын министрин заквр

1990 ЖИЛИН ЛУ САРИН 23 № 55 МОСКВА БАЛЬСН

Үүрмүд салдсмуд болн матросмуд, сержантмуд болн старшинмүд, прапорщикүд болн мичманмуд, генералмуд болн адмиралмуд!

Дәәнә, күч-көлснә болн СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдин үүрмүд ветеранмуд!

Советск улс болн терүнә цергчнр әндр Советск Әәрмин болн Дәәнә-Теңгсин Флотын 72-ч жилин өөниг темдглжәнә.

Политическ, социальн-экономическ болн духовн халхст болжах күн хүврлтсин, советск обществин цүт бәдлжирһл шинрлһнә, орн-нутгин төлә даавртә кемд эй байр темдглгджәнә. Социализмд терүнә йоста демократическ болн гүманн дүр хәрү зүүлһгджәнә.

Политическ шин ухан-тооврин идеймүдиг дүсүлж батруллһна ашт нарт делкән хәрлцәнд конфронтацин, эс итклцнә болн харлдһна ормд негнегнәнь седкл медлһн болн күүндвр иржәнә. Күүндвр келһнә йовцс делгржәнә, әмгүс үгә бәәлһн батржана. Болв делкәд болжах сән үндстә хүврлтс хәрү эргшго чиир ода деерән зүүһәд үгә.» Деермчллһнә булгүд уурад үгә, дәәнә әмгүс хоорән саагдв чигн, үгә кегдәд үгә.

СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүд, цүт обществна хамлан үүлврөн ондарулад, советск государствин әмгүс үгә бәәлһиг ицгтәһәр тетклжәнә. Әәрмин болн Флотын цергчнр әврәнць төрскнч болн конституционн дәалһврән өөдән даавртаһар күпәжәнә. Партин XXVIII съездт КПСС-ин ЦК-н платформиг эдн тааҗж дөнижәнә, сепаратистск, националистическ болн экстремистск йовдлмудыг бурушажана, коммунистическ идеалмудыг буурулхар, советск дәәнә түүжиг хажилһәр седллһнә өмнәс нег мөслж үүлджәнә.

Демократизацин, моральн бәәдлиг ясруллһна, цергчнрин болн тедниә өрк-бүлмүдин чледин социальн харслтыг чанһалһна йовцс әәрмд болн флотд өргн делгрлт авв. СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдиг бүрдәлһн болн белдллһн харслтын дәәнә доктрнилә күүндһ ирлцүлж күцәгджәнә.

Байрин эн өдрлә әәрмин болн флотын личн хаһьд цергә күч-көлсндиь, дәәч белн бәәдлиг цаарандь ясруллһнд цертә закрмжиг, зөв йосна диг-дараг болн бүрдәмжиг батруллһнд күцәмжс дурджана.

Дәәнә болн күч-көлснә, СССР-ин Зертә-зевтә Чидлмүдин ветеранмудт, цүт күч-көлсчирт бат эрүл-менд, мана алдр Төрскнә — Советск Социалистическ Республикүдин Союзин күчинь батллһна сә хәәж чидлән негдүлхиг дурджанав.

Советск Әәрмин болн Дәәнә-Теңгсин Флотын 72-ч жилин өөниг темдгләд **закжанав:**

Эндр, 1990 жилин лу сарин 23-ла, бәәрн цагар 21 часла мана Төрскнә хотл герой-балһсн Москвад, союзн республикүдин хотл-балһсдт, герой-балһсд Ленинградт, Волгоградт, Одессад, Севастопольд, Новороснйскд, Керчьд, Тулад, Смоленскд, Мурманскд болн герой-шивә Брестд, тер мет Калининградд, Львов, Ростов-на-Дону, Куйбышев, Новосибирск, Чита, Хабаровск, Владивосток болн Североморск балһсдт байрин фейерверк кехмн.

СССР-ин ХАРСЛТЫН МИНИСТР ӘӘРМИН ГЕНЕРАЛ Д. ЯЗОВ

•КПСС-ин ЦК-н платформин туск тоолвр

«Залврт хойр эзн бәәх зөв уга»

АЛЕКСЕЙ Дуриев партийн биш күн, болв бәәдл-жирһлин эврә хәләцәрн әәрм коммунистнр дорхнь зөвәр шүүмһа бәәхнь нанд медгдв. Тиигж келх учр бәәнә. Шидр Яшалтинск районә «Октябрьский» совхозин күчкәлсч коллективин хүрг болв, терүнд нидн жилин ашмүд болн эн жил күцәх көдлмшин туск төрмүд хәләгдв. Хүрг болхин өмн би бәәрн коммунистнр болн эгл көдләчнр партин XXVIII съездт КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленум деер батлж авгдсн платформин проектәр ю санҗахинь медхәр седүв.

Өрүн арвн часла болх хүрг хооран, үдин кемд, саагдсн учрар терүг эс медсн әәрм әмтн селәнә культурин Герүр хурад бәәв. Та партин гешүнвт, гиж би негнүрнь өөрдж сурув. Эврә нерән заанад, альд көдлҗәхсн келәд партин XXVIII съездт КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленум деер батлж авгдсн платформин проектлә таньлдвт, тана ухан-тооврн ямаран гиж, соньмсув. Тер юүн эврә нер-усан келлго, би юм келшгов гиж буру хандад йовж одв. Бас чигн нег коммунист эн төрәр мадлна күүндхәр седсн уга.

Платформин тускар ямаран тоолвртә бәәх күүг хәәһә бәәтл маднд машт нурһта, эцәвр залу күн хәрһв. Мана өгсн сурврт хәрү өгхдән байрлһидн.

—Ода мадн долан хонгт тавн өдр көдлнәвидн. Тер учрар амрлһна өдрмүдт телевизор чигн хәләх, газет-журналмүд үмшх цол бәәнә. КПСС-ин ЦК-н Пленумин материалмудла таньлдув, платформа маднд ямаран зүйлмүд орсмуйг авч хәләй —терүнд бас тиим үгмүд бәәнә. Илдн авад хәләхлә юн болла: ахлачнр нойн мет бийән бәрж, улсин зөөриг авраһнь юмн гиж тоолад байжж йовла. Эгл әмтн болхла күн көвәр амрлго цүртлән көдлчкәд, герүрн ирхләрн бүтн хот үтаһар, бәәцин ямаран чигн таал үтаһар бәәлә. Сүл жилмүдт телевизор, кинтрүлч гидг юмн селәнүр орж ирв, ода болхла тедниг чигн сулар хүлдж авч болжахш,— гиж эн цааранднь келв. — Советск өрк-бүл болһниг 2000 жилин кем күртә онц патьрар, теткх күцл парть болн правительств өмнән тәвв. Мана совхозд гермүд тосхлһна йовудыг шинжлж хәләхлә— зөвәр берк юмн. Хәләлт, тер шин гер үзжәнт? Нидн жиләс авн зогсжана. Орж бәәх күн бәәнә, болв шин бүүртән кезә орхнь темдг уга. Тиим нүрвн гер манад бәәнә. Энти нүрвүлн әдлврт орулж өгдсн тоод бәәнә. Кениг мади меклжәхмб? Партиг, правительствиг меклжәнәвидн, әгл үлсан болхла наад бәржанә-мүдыг авч хәләй —терүнд бас тиим үгмүд бәәнә. Илдн авад хәләхлә юн болла: ахлачнр нойн мет бийән бәрж, улсин зөөриг авраһнь юмн гиж тоолад байжж йовла. Эгл әмтн болхла күн көвәр амрлго цүртлән көдлчкәд, герүрн ирхләрн бүтн хот үтаһар, бәәцин ямаран чигн таал үтаһар бәәлә. Сүл жилмүдт телевизор, кинтрүлч гидг юмн селәнүр орж ирв, ода болхла тедниг чигн сулар хүлдж авч болжахш,— гиж эн цааранднь келв. — Советск өрк-бүл болһниг 2000 жилин кем күртә онц патьрар, теткх күцл парть болн правительств өмнән тәвв. Мана совхозд гермүд тосхлһна йовудыг шинжлж хәләхлә— зөвәр берк юмн. Хәләлт, тер шин гер үзжәнт? Нидн жиләс авн зогсжана. Орж бәәх күн бәәнә, болв шин бүүртән кезә орхнь темдг уга. Тиим нүрвн гер манад бәәнә. Энти нүрвүлн әдлврт орулж өгдсн тоод бәәнә. Кениг мади меклжәхмб? Партиг, правительствиг меклжәнәвидн, әгл үлсан болхла наад бәржанә-

Машт нег күн хәләмн, тедүмет орн-нутгтин нәрдәрт чигн нег парть бәәх әвтә. Коммунистическ парть йоста көтәврч болж чадх. Болв терүнә хәһәл бәәх бүрү үхатә әмтнес цевәрлсх кергтә. Тер цагт платформд бәәх цүт-тоотыг күцәж болхмн. —гиж эн төвчлсчдән келв.

Таварн бәәдг цаг давв

«Әдл-ахуг залһһнә болн залврин урдк системин үүлдвр ик зүүдан тус уга болжах, болв шин механизмс күцц көвәр чидлән орад ута межәд бидн өөрдәд ирвидн» —гиж КПСС-ин ЦК-н платформин проектд келгдсиг мел чиик гиж би тоолжанав. Мана республикд чигн тиим йовдлмудын цөн биш үлгүрмүд зааж болхмн. Залврч аппаратмудт кесг дәкж хаевр болн хүврллһн кегдсн болв чигн «ширәсин әәдуд» тоһарн бәһрхш. Терүнәс иштә бийдән көдлмш кехин төлә, олн зүсн то-диг болн тоотс эдн һарһад бәәнә. Болв терньь үнн-чик болад йоста бәәдл-жирһлиг үзүлсн болхла әәмшгтә юмн уга. Тиигж көдлхин орма нам хажһр то-диг өсәд бәәнәлм.

Ода болҗах СССР-ин Деед Советин сессь деер эврә зөөрнн закана проектин тускар депутатнр дүнд хүрц зүткән һарсиг олн әмтн үзж медһә. Һазрин болн эврә зөөрнн туск закад эн сессь деер батлж авсдна. Хөөн Советмүд, әдл-ахус болн предприятьмүд йоста зэн болад, ондарулһнд харш болгч «ширәсин әәдулиг» дулан бәәрнәснь түлүк һарһх. Терүнә хөөн, күн болһнд эврә көдлмшин ашиһь олхлх арһ өггдсн хөөн, көдлг күн болһн эврәнць орн-нутгтан йоста эзн болсн деерән орнутгт чигн байжх гисньь мөн.

Мана партин платформ социализмин үл деер белдж авгдсь онц темдглх кергтә. Зүг үрдк көөрн үхалж, социализмиг зам улан хаалһ гиж өдгә цагт тоолж болшго. Цуг бәәдл-жирһл мет энтн нәрн йовал.

Келн-әмтн болһн эврә сойлан болн экономикан өөрәүлх зөвтә гисньь маһд үгә. Олн зүсн ассоциац болн парть бүрдәгдна гисньь бас чигн өдгә цагиш йирин йовдл.

Келдсь үүртә. Цуг мана республикүзт болн келгәмтигн бүрәцәт йоста. Ленин терәлж өгсньь тогтагдхла мана бәәдл-жирһл ясрад, нарт-дөлкән кемжәнә мадн һарһнь лавта.

Т. ШЕРЕТ,
хәәнә болн күч-көлсиә ветеран.

•Юстинск районас ирсн зәңгс

Малыг борджана

Олна малыг үвлэс тәрһндадкли, һарү үтаһар авч һатхни тела Юстинск района «Ленинский» совхозин 3-ч тойгта фермсәр малын шүүрн хот үүлдг дамжж йовдг зөөр техник көдлг, килограммла күрнә, Боралһнд бәәх бүрүсин өдр-хонгта чиктүрнн цемур 400—500 грамм-мд күрнә, эдл-ахун борджһна площадкта бәәх бүрүст өөсн, янгт хот болн шалдарн хот өгтана.

Күцәмжсүр кесн ишкдлмүд

Яшалтинск района «Новый мир» колхозд Д. Е. Ик-

ТАСС-ин мәдлһ

бөәдл-жирһлиг ...ерулхдһ ...ерулхдһ ...ерулхдһ

МАНА ИНТЕРВЬЮ

Әмтнд цергллһн кезәд чигн даавртa

Мана республикин хотл Элст балһснд тосхлтын кесг кооперативс бүрдәгдсн көдлҗәнә. Теднә негнь — «Бумба» гидг производственн агропромышленн фирм мән. Энүнд профсоюзин организацин ахлач болж Василий Борулдаевич ГОРЯЕВ көдлҗәнә. Республикин кооператормудын нийцән боли «Хаалһ»-гидг кооператив энүг улсин депутатнрин балһсна Советин кандидатд темдглв. Тегәд депутатын кандидатла мана корреспондент харһад, сүнһврин өмнк төрүнь платформар соньмсж, цөн сурвәрмудт хәрү өгхинь сурв.

—Василий Борулдаевич, «Бумба» производственн агропромышленн фирм ямаран көдлмш күцәдгин тускар цөн үг келхитн суржанавидн.

—Хойр жил хооран эн фирм бүрдәгдв. Агропромышленн гиж нерәддгин бас үчрта. Иргчдән бидн селәнә әдл-ахуһн сырье әдбод кеж, әмтиә неквриг ханһалһнд орлцхвидн. Тегәд мана фирмд дөцил-әдл-ахуһ өргәр делгрүлхмн. Үлүгрнь, мана тосхачнрин һарар шин завод тосхгджана. Терүнәс талдан объектс тосхлһнд бидн бас орлцжанавидн. Нег үлү әмтн бәдг гермүд, социальн-бәцин объектс балһснд тосхлһнд шунж орлцжанавидн. Давсн жилд мана фирмин тосхачнр ут тоодан 2,5 сай арслнга тосхлтын-монтажин көдлмш күцәв. Орсн эн жилд болхла тосхлтын көдлмшнин кемжән хойр холвана гишн ихдүзгднә. Ут тоодан 4 сай арслнга тосхлтын көдлмш кегдхмн. Эн ик кемжәтә көдлмшнр нертәһәр күцәхин керт профсоюзн организац көдлҗәх әмтнд сән таал бүрдәхд ик оньг өгчнә.

—Суһнрин өмнк Тана платформд ямаран төрмүд төвгджәнә?

—Мана республикд 2000 жил күртл әмтиг бәәх патърар эс гиж онц гермүдәр тескин шишлв программ авгдсн бәәнә. Тер төр хаһллһнд тосхлтын организац, тосхач болһн, нег үлү балһсна Советин депутат болһн темдглә төвцән орулх зөвтә гиж санглна. Намаг балһсна Советин депутатд сүнһг, эс сүнһгт боли чигн би эн төрмүд хаһллһнд, дөц болхар платформдан темдглҗәнәв.

Дәкәд нег, төрт оньг өгх кергтә. Мана балһсна үульнцс йир бүзр ,терүс кеерүлж, ясрулһнд ода күртл ик килмж өггджәнә. Эн төр балһсна Советин депутатнрин оньгт бәәх зөвтә гиж санжанав. Мана балһсиг цевәр бәрхин керт хурин, цасна үсн гүүдг һурх тосхх кергтә. Эн төр күцәлһн мини платформд бас темдгтә орм эллжәнә.

Әмтнә эрүл-менд харлһна төрмүд ик чинр әллжәнә. Тегәд эн төрмүдит хаһллһнд балһсна Советин депутатнр ик төвцән орулх зөвтә гиж санглна. Одв кемжәтә мана балһснд больниц уга. Кесг лин эргцд эмүлә тускар үг һархас биш, тодрхаһар эн төр хаһлгджахш. Хальдврта гемин больниц тосххин төр бас зогсжана. Мини тоолврәр болхла хәрн тавн жилин эргцд тосхгджах Аршань санаторийиг хальдврта боли садв гем эмәдг больницд өгхин төрмүд хаһлх кергтә. Эн төр хаһллһнд профсоюз дөцген күргхлә сән болх билә.

Дәкәд нег төрт оньган өгхәр седлвә. Улсин керглтнин әдтавр һарһлһиг ихдүллһн мән. Тегәд Элст балһснд бәцин электроник һарһлһна шишлн завод бүрәхла сән болх билә. Дәкәд мана тееги зөөриг күцц сәнәр олзлхд оньган өгх кергтә.

—Өдгә цагт төрскн хальмг келән дасхд, туужан медхд ик оньг өггджәнә. Нег үлү бәһчуд хальмг келән медх зөвтә. Эн туст Тәнд ямаран ухан-тоолвр бәәнә?

—Әндр өдр төрскн келән, медлһнә төрт хальмг күн болһн оньган өгх зөвтә. Эн төрәр олн күүндвр һархас биш, ил тодрха көдлмш йир бәһар кегджәнә. Мини келхәр бәәхмн, тана «Хальмг үнн», газет эн төрт ик чинр өгч, жиләс жилд газетиннь халхст «Хальмг келән дастн» гиси кичәлмүд барлдгнь икәр таасгана. Дәкәд газетин тойг болһнд гишн хальмг келән даслһна төрмүдлә залһлдата материалмүд, умшачнрин бичгүд бас барлгдна. «Улсин цецн бүлгәс» гидг халхс, «Жаңһрин» 550 жилин өөнд нерәлгдсн материалмудыг бигн икәр соньмсж умшнавидн.

Өрк-бүл болһнд төрскн келәрн күүндх керегтә. Дорас өсж-босж йовх бичкүдт төрскн келән дасхднь олн зүсн эв-арһ олзлх кергтә. Минә һәр болхла, хальмг келнд государственн келнә статус өгх кергтә гиж санжанав. Һардгч көдлмшт орулгджах әмтнәс әврәнь келән эрги медхинь некх кергтә. Магазинд, бичкдудин сәдт, бидн хооридан әврәһәрн күүндгт күцх кергтә. Дәкәд промышленн предприятьмудәр, тосхлтын организацсар, учрежденьсәр бөдүн әмтн келән даслһна курс секхлә йир сән болх билә. Терүг һардсн әмтнд предприятин мөнгнә сангас шаңгинь өгч, теднит материальн урмдулх кергтә. Эн төр хаһллһнд профсоюзн организацс шаңлһна туст деңгән күргж чадхмн.

—Төрскн келән делгрүлхин, эрүл-менд харлһна көрөгинь батлхин тускар Та тодрхаһар келвт. Хар һазрин төрәр юн гиж санжанат?

—Хәр һазрас эдсн эзлә авчахин тускар кесг жилин туршарт күүндвр һарад бәәнә. Эн төриг хаһлхин туст шишлң Главк бүрдәгдсн бәәнә. Һаншн Главкин деңгәр нүүдг әлсиг зогсахд күчр болх. Эн төриг хаһлхд олн цуглан орлцх зөвтә. Өдгә цагт республикд малын көөд ишкгдәд үрж одсна идгүлин аһунь 2,5 сай гектар күрсн бәәнә. Йирәмжиг харлһна төрмүдәр мана республикин Деед Советд шишлң комисс бүрдәхлә сән болх билә.

Күүндвр кесн ЭРДНИН Андрей.

●Селькорин зәңг

Ветеранмудын төвц

Орн-нутгт Хот-хоолын программиг бәәдл-жирһлд түргәр тохрахин кергт олн зүсн эв-арһ олалгдна. Эдл-ахусар һазрас болн олна малас авдг эдл-уушн әлвжүлхәр сүл жилд нәәмәдллһнә, бригади болн өрк-бүлиң эв-арһс өргәр олзлгдад, хот-хол болн эдлүүш әлвжүллһәр болн чинриңь ясруллһар темдгтә көдлмш кегдәд делгрлт авчана. Әднлә зергләд олна организацсар, тосхлтын әңгсәр дөцпл эдл-ахус бүрдәгдәд, көдлмшч улсиг кимд хот-хоолар тетклһнә көдлмш кегджәхнь лавта.

Эн ик чинртә көдлмшт онц әздүд әврәннь дөцңл эдл-ахуд мал асрад әднәс һардг эдлүушар өрк-бүлән теткәд, үлүһинь ирлцкгү үнәр орн-нутгт хүлдад, эдл-ахус зурһан күцәхд әлвг төвцән орулна. Эдн дунд ачта амрлһнд бәәх дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд онц орман эзлнә. Эдн чидл күрмәрн үкрмүд, хөд болн һахас бәрж асрад, мах, ноос, государственд хүлдцхана.

Үлүгрнь, района Чапаевск селәнә Советин медлд бәәрцлҗәх дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд давсн жилин эргцд әврәннь совхозд болн белдлһнә конторт 43 тонн мах, 8 тонн ноос, 3 тонн үс хүлдад район мах, ноос болн үс хүлдлһна жилә зурас күцәлһнд әлвг төвцән орулцхав. Ветеранмуд У. С. Хүлхачиев 163 килограм ноос, 134 килограмм үс болн 1500 килограмм мах, Б. Н. Адучиев 110 килограмм ноос болн 750 килограмм мах хүлдцхав.

Әднә үлүгрәр ветеранмуд Э. Почадыкова, 1200 килограмм, Л. С. Эрдниева 850 килограмм, П. М. Монхадыкова, Б. Н. Адучиев —1300 килограмм мах хүлдцхав. Ветеранмуд Р. Б. Убушиева, Ц. Б. Бембеев болн нань чигн улс 200—300 килограмм үс хүлдв. Д. Батькаев, Э. Бамбышев 200—400 килограмм ноос хүлдцхав.

Эдн әврәнь совхоздан кесг жилин эргнд селәнә эдл-ахуһ олн зүсн көдлмшт көдлвә тахшсн улс, ачта амрлһнд бәәсн бийснь, келән дарж, хара суув чадцхахш, чидл күрмәри, дасси авъясари мал асрж государственд хүлдад, хот-хоолын программ күцәлһнд илт кергәри ода күртл орлцж йовцхана. Онц әздүдин малыг үвлин кемд шүүрн болн шимтә тежәләр тетклһнд бәәрн совхозин һардвр (директорь О. Д. Чокаев, партийн организацин сегләтр Р. Е. Сапарова) онц оньган тусхана.

Керглгджәх то өвс һарһж егси деерән, цаглань машинәр, бүүльздәй әмәл болад бәәвидн. Мед цүүнь шилһәр, алдг-дутүһнь хәәхәр, темтә күүһинь илдкхәр әдлдәд бәәнәвидн. Шалһт гисн туста, үүдәч утхта юмн, нут дотр давад бәәхларн, хорта эвдгч чинртә болдгн.

Тегәд ода тоолврта шишлвр авлһна, туста селвг өгдхәр, бүүльздәй күмүсәлсн нас ирсн хүмүнә хәрәгцәтә юмн хотын туслвр кегдәд

КӨДЛМШӘН ЭГЛ КОММУНИСТНРӘС АВН ЭКЛХМН

Өдгә цагт мадн эрендән болжах сән тоотын тускар кедлсн бүрлхдән әмәдг болад бәәвидн. Мел путинь шалһхәр, әдлт-ухуһинь хәәхәр, темтә күүнинь нядкхәр аһиллад бәәнавидн. Шалһлт гисн туста, үүдәгч утхта юмн, зүг дегд давад бәәхларн, хорта әвдгч чииртә болдмн.

Тегәд ода тооларта шиидвр авлһна, туста селвг өглһә, үүдәгч күч-көлсн цаг ирсиг медж авх зөөтәвидн. Нүндән үзгдсн шалһлһнла харһула бәәж олнд тусглгч кедлмш кедгән үүрад, советск әмтнә олн үй үүдәсн юмиг әдлхинь — әдлә, хамклһнь — хамклад хайжанавидн.

Эн үчр деерәс мана өткл хаһһах КПСС-ин ЦК-н Плеумм болхинь күлжәләвидн.

М. С. Горбачевин докладын КПСС-ин Уставин иргчин тускин нег энгд оньган түсхасв. Хөөтк Уставд сунһврин органмуд деерәс дора күртл эгл коммунистнрәр бүрткгдж тоошаһан өгх зөөтә, аппарат болхла сунһврин органмудт бүрткгдх зөөтә гиж доклядт келгджәнә. Цаарандць Генеральн сегләтр парть дотр тотгсн бәәдләс иштә, партин члед дарани селгаһар партин политик бүрәлһнд орлцж чадлго бәәх тәр тедниг үүмүлжәхиг келв. Эн халхар өгдсн селвг олн, болв парть дотр тиим бәәдл тотталһнд ямаран әв-арһ сән болхинь күцн тоолгдж хаһлгдад уга.

Съездин өмн болжах күүндврин йовудт, партин шин Устав белдлһнд олн тәрин негньь болжана.

Минһәр болхла, партин политик тогталһнд коммунистриг орлцуллһна бат механизм үүдлһнә төлә, эклц партийн организацсин чинрнь хуучарн ондалгаан хайх кергтә. Эндр өдрт эн ямаран чигн зөв, материальн үл уга, деерәс ирсн зааврмуд бүцл уга күцәһач мөч. Иләр авад хәләхлә, парторганизац деерәс ирсн заавр күцәнә.

Эклц партийн организацс номйн күцәһач болдгаи үүрад, шин идей, седварин «зад татач» болхин төлә, цутинь үнгрнь ролых кергтә. Эндр өдрт болхла алькн нег төрәр шиидврмуд белвәр деерәс ирәд бәәнә.

«ЦК эклц партийн организацсин әәд чикәи өгдг болснь сән». — гиж ЦК-н Пленум дээр МГУ-н парткомин сегләтр үр И. И. Мельников келв. Һанцхн ЦК-д бәәтхә, обком, горком, райкомд чигн ним хәрлцән тоотх зөөтә.

Мини бат иткләр болхла, деерәс һарчах ямаранчн шиидвр, партин эклц организацст шиңжлгдад, эгл коммунистнрин чиклвр авад, тегәд одж йовуд авх зөөтә. Ода бәәх диг-даран болхла гер бәрлһән дееврәснь эклчкәд деевртнь улынь әәвлжәх чидүхн тосхачиг сананд орулна. Ил үлгүр заасв. Түула сард цехин парторганизацсин хурүдт «Литван Компартин XX съездин шиидврмудин тускә тер». КПСС-ин ЦК-н Пленумин шиидвр (1989 жил, бер сар) шиңжлжәләвидн. Кесг хурүтнь орлцад үг келлән, «Маднас тегәд юн кергтә болжахмб: КПСС-ин ЦК-н Пленумин шиидвр дөнхмб, эс гиж Литван Компартин XX съездин шиидвр бурутххмб? Мана авсн шиидвр тегәд ю сольхмб? Цүһар мадн КПСС ин-негсн бәәхиг дөңжәвидн, болв Литван Компартин программинь бас меджәхцвидн».

Төриг бүрү бийәснь хаһлхар седхлә ним юмн болж һарна. КПСС-ин ЦК болн Политбюро Литвад тоотсн бәәдл медсн болхла, төриг медүлгч документс юнгад эс бәрлж һарһсмб гиж кесг мана коммунистнр келснлә би бас зөөшәрв. Тиим документс һарсн болхла, коммунистнр теднәр күүндвр бүрдәһәд, шиидвр һарһад амр болх билә. Тиигж авсн шиидврмүд үүмәтә йовдлмудын йовуд солядг орнх чигн бәәсн, тер цагт коммунист болһн тер шиидврмүдт нилчән хальдасан медх билә. Эн түгт ЦК-н Пленумд бас үг һарлә. Политбюрон член КПСС-ин сегләтр үр Е. К. Лигачевин келсәр: «Мадн, һардгч органа члед, партийн организацсин, коммунистнрин шалһлгыг чик гиж зөөчлх зөөтәвидн. Теднә көдлмшч таалд харһжах кергтә, һарһж авсн шиидврмүдән сөөнәр олаллһна тускар селвлцжах кергтә».

Мел чик үг тер. Һанцхн селвг бәәнә, бәәрн һазртан «көдлмшч» таалд кетджәх ним харһлтс шиидвр авад уга бәәтл бүртклһнд бичә хүвртхә. Һанцхн би тиигж үүмжәсн биш бәәжв. Саак МГУ-н парткомин сегләтр үр И. И. Мельник нигж келв: «Центральн Комитетин күндтә члед, тадн юунас зөһөд бәәнәт, таднас кенти ю келхәр бәәхиг, хамаран дуудж бәәхиг мадн медшго болһжант? Эс гиж мадн әврә төрөл медхдәл күрәд уга гиж санжант?». Ним үглә би мел зөвшәржәнәв, юнгад гихлә эклц парторганизацд итклго бәәсн кесг йовдлла харһлав. Эндр өдрт партин обкомин, горкомин, райкомин аппаратмудын әралһ хасгдж бәәх, көдлөчнр нам көдлмш хәәжәх зөөг һарад бәәнә. Лавта тиим болхла, партин обком ахта сунһгдсн активтәһәл, эклц парторганизацсла (нам сегләтрмудлөнь болвчн) селвлцәд, теднд ямаран партаппарат бәәхлә сән болхин тускар, хаевр̀ла харһжах көдлөчнрән яһж олалхин тускар күүндхмн билә.

МУУЧАН Иван,
Хальмг АССР-ин лотр-дундын кергүдин министерствин парткомин сегләтр.

Эдл-ахусин нилчәр

Приютное селәнд тохма мал өскдг Кировин нертә колхозин, 176-чү тойгта механизнрованн колонна һердачнр ДОСААФ-ин райкомла хамдан эдл-ахун эв-арһар гниги машид гүүлгж дасххин төлө шин площадк тосхв.

Терүнд ода бәәрн школмудын ах классин сурһульчнр спортивн машид залдг дасжана. Тиигж эдл-ахусин һардачнр спорт делгрүүлһнд ач-түсан күргжәнә.

А. БЛУДОВ.

Күүндвр кесң
Ирина МГЕРЬЯН.
(АПН).

Москва балһсна Советин күцәгч комитетин «Радон» гидг НПО-д радиационн-экологическ цергллт һарһгдв. Эн балһсна цергллтин күцәх һолдгч төрнь болхла, йнртмжин эргндк бәәдлиг — һазриг, усиг, аһариг, урһмлыг ямаран бәәдлд бәәхинь таслвр угаһар бүрткәд хәләһәд бәәх кергтә болжана.

Радиационн бәәдлиг тустаһар бүрткхин болн эмтнд радиационн ээмшг уга бәәлһ тетххин төлә радиоэкологическ мониторингин программ күцәгджәнә.

Москва йнсәд дөрвлжн километртә участкудт хувагдв. Тиигж радиационн бүрткләһ кедг 144 бәәрн балһснд тоолгджана, тер мет радиационн-экологическ мониторингин стационарт йисн харул көдлжәнә. Радиационн бәәдлиг балһсна эзлжәх һазрт ингж бүрткж хәләдгәс иштә шинженермүдт болн эн халхар көдлжәх специалистнрт Москвад тогтсн радиоэкологическ бәәдлиг болн райодт тогтсн бәәдлиг сәәнәр медж авх арһ өгчнә. Ода болхла балһснд тогтсн йнртмжин бәәдлиг экологическ бүрткж хәләдг автоматизированы системин эргнд шин цергллт Моссовет һарһжана.

ЗҮРГТ: Москван цутхлгд бәәх эргж йовж көдлдг радиоэкологическ лаборатрь. Йнртмжин бәәдлиг бүрткж хәләхин төлә һазриг, аһариг, цасиг бүрткж хәләх кергтә болжана.

ТАСС-ин хүрг.

Му бишәр үвлзҗәнә

Олна мал үвлзүллһнә даврта кемин һурви сар давж одв. Эн шүүвриг Яшалтинск районд Кировин нертә колхозин малчнр чигн му бишәр даажана. Ферм, укрчнрин болн хөөчнрин бригад болһн нег чигн һарү һарһшгон. хәләжәх мальнь чинәһинь дорагшан орулшгон төлә үвлин эн өдрмүдт гүжрж көдлжәнә.

Аҗ үкрчнр Магомед Манаевин болн Арби Джабраиловин, һарджах бригадмүд ода деерән нег чигн һарү һарһад уга. Хөөчнрин коллективс дунд отармүдан бүри-бүтнәр хәләжәхнь Магомед Зулкиповин, Мусалав Магомедовин, Абакар Хантуевин, Халид Мамадовин болн нань чигн ах хөөчнрин бригадмүд.

Колхозин цуг фермсәр, малчнрин үвлзигүдәр сойлынбәәцин болн өөдан күчкөлсн му бишәр таал үүдәгдсн бәәна. Болв цутинь таал эдл сән гиж болшго.

ЧОИҢГА Сергә.

Газет шалһв юн кегдв?

«Үг-күр дала, зуг керг ямаран болх?»

Иим нертә статья мана газетд эн жилин туула сарин 17-д барлгдла. СССР-ин Министрмүдин Советин медлин шажна кергүдәр бәах Советин Хальмг АССР-әр күцц зөөтә элч Н. КЕКЕЕВ хәрү өгв.

«Элстин буддистнрин бурхн-шажна обществин үүлдврин түрүн өдрмүдәс авн хурлын комплекс тосхлһна төлә площадк шүүж авлһна төр тәвгдлә.

1989 жилин эклцәр Элст балһсна Советин күцәгч комитет бурхн-шажна обществин элчирт шүүж авлһна төлә 5—6 участок өгв. Болв хурл тосхлһна орм аш сүүлдиь ноха сард — мана балһснур Ринчопе—Кушок Бакула ламин дөңгәр кегдв. Буддийск бүрхн-шажна сурһалнн некәрәр Элстәс өмн үзгүр һарлһна хаалһд, Солнечный селән бәах үзгт, өөдм деер тер орм темдглгдлә.

Улсин депутатнрин Элст балһсна Советин күцәгч комитет эн кергт 25 гектар аһута участок һарһж өгв. Хурлын комплекст нег һоллгч, сүм, дөрвн дуган, библнотек, реликварий, гничлүр, бурхн-шажнд шүтлһнә өлг-эд кедг мастерскойс, эдлахун, әмтн бәәдг болн сойлын-спортивн комплекс орхми. Тегәд чигн тиим тосхлтыг проектировать келһнә төлә өдгә цагин, буддийск архитектурин медрл некжәнә.

Давсн жилин хаврар буддийск бурхн-шажна обществин элчнр балһсна архитектормуд дунд марһа зарлв. Хурлын комплексин сән гисн эскиз эдн ухалж һарһх зөөтә билә. Эн марһанд Ю. Сангаджиевин, Ю. Мазуровин, Хальмг АССР-ин архитектормудын Нияцәнә элчнр Л. Аминнов, С. Курнсев, Э. Лиджи-Гаряев, А. Мучкаев, А. Мучкинов орсн коллективн үүдәврмүд үзүлгдлә. Хамгин сән гиж Ю. Сангаджиевин проект үнлгдлә. Кезаңк авъяста архитектуриг боли өдгә цагин технологиг эн негдүлжәнә. Эн эскизлә Дид Хамбо лам, Э. Д. Цыбикжапов болн Ринчопе — Кушок Бакула лам бас таньлдла. Эскиз эдид таасгдв. Тегәд Ю. Сангаджиевд тосхлтын түрүн девсңгин генеральн зура болн проект ухалж һарһлһна даалһвр өггдлә.

Ю. Сангаджиевин проекти ухан-тоолвр Элстин профсоюзмудын Бәәшнд Цаһан Сар темдглгдлһнә кемд үзүлгдх. Эврәнь проектсән үзүлх санаата нань чигн әмтн эн һәәхүлд орлцж чаджана.

Урдасңь кесн тоолврар хурлын түрүн девсңгиг (бичкн сүм, котельн, коммуникацс) тосхлһн 500 миңһн арслнд күрх. Тосхлтын тодрха болзгнь йилһгдәд уга, яһад гихлә расчети счетд ода зуг 250 миңһн арслң бәәнә.

Терүнәс нань хурлыг тосхлһна эклц күртд 100 миңһн ном умшгдх зөөтә. Тиим тоог Индяс ирси Деед лам йилһж өглә. Зокалас иштәһәр тиим умшлһн угаһар түрүн чолуг хурлын улд тәвж болшго. Манад бәәх ламнрин чидләр тиим ик то номиг умшж болшго болжана. Тегәд Агинск болн Иволгинск дацанмудас болн Моңһлд бәәх Гандан хурлас дөң сурла.

Хурлын комплексиг тосхлһн — кесг жилин туршарт күцәгдх керг. Яһад гихлә буддийск зокалар кели-әмтнә кев-яшатаһар, кесг зуи жилдән хадһлгдтха гиж иргч үйнрйн тускар ухалж тосхх кергтә. Тегәд чигн эн саамд үлү адһлһн эндүтә ашт күргәд чигн бәәхми. Болв хурлын түрүн девсңгин ода деерән тосхх кергтә. Эн тосхлтд цугтан орлцх зөөтә. Буддийск бурхн-шажна хурлын элчир эн туст хамгин ик күчллһән үзүлжәнә.

Эндр—Советск Әәрмин болн Дәәнә-Теңгсин Флотын Өдр

«Советск Союзд церглҗәнәв!» гидг шишлң һарц

●Редакцд ирсн бичг

Цокж уңһаж болшго саалтг

Төрскнд эәмшг учрсн өдрмүдт, теруг хортнас харсхин төләд әрә гиж арвн долатадан би дәәнд һарч йовлав. Төрскндән өгсн аңһаран күцәләв. Дәәнд кесг дәкж шавтлав. Сүл шавтлһн болхла заяни харш болв. Күчтә гидг хаһрлт болсиг меднәв. Хөөннь госпитальд туслав. Уклин болй әмдин хоорнд ноолдад әмд үлдләв. Зуг хөртәдән инвалид болж үлдләв.

Залу-зәрмг йовдл һанцхн дәәнд биш, дән үгә чигн цагт керглгддг бәәж. Ода би нег һар үгә, көлдән шавта бәәнәв. Эврәннь өвдкүрән дарж бәәхин төлә дала күчиндл керглгддг болв. Дәәнәс күнд шавта ирчкәд Красноярск крайд тусж, цуг хальмгуд мет зовх, туруң йовдл учрла. Өшуһу модн дотр арвн жилин туршт мал хәрүлв, 25 арслң пенсь авчалав. Дарунь күүкд һарв, тегәд арһ үгә, көдлх кергтә болв.

Нег цагт әмән, цусан әрвллгә харсж авсн мана Төрски мадид, инвалидмүдт, йоста эк болж чадсн үгә. Ода эн мадид хөөт экин бәәдл һарһжана. Һаран дәәнд геекәд, көлдән күнд шав авсн биим. 40 жил көдләд, нәәмн үр өскж жирһлин хаалһд орулв. Теднг өскхин төләд цуг олсн мөнгән һарһжаснас көлтә, адг ядхдан нег «Запорожец» хүлдж авч чадсн үгав.

Давсн күнд жилмүд, хүүчн шавмүд бәәжәһәд генткн бийәч медулнә. Зөмдән нам оркрад үүльх дүрн күрнә, зуг бийән бәәҗ йовнач. Көлм өвддг болвчн көдлжәлав, зуг тер көдлмшәсн һарһд нанд мана партин райком «деңгән» күргв. Намаг эдн хасчкв. Цаг күчр юмн. Өдр ирвәс дәәнд орлцачнрин то бһрад йовна. Мадн, инвалидмүд, ода удан бәәшговидн.

Дәәнә ветеранмудт ямаран льгот бәәхнь медгдхш. 1981 жилин лу сарин 23-д СССР-ин Министрмүдин Советин һарһсн тогтавр нанла әдл көлдән күнд шавта әмтнд гингн маши һарһж өгх зөвтә. Намаг эмнжәх әмчин селвгәр би Городовиковскин поликлиникд орж бийән үзүлләв. 1988 жилин нохә сарин 20-с авн мини зовлң эклв. Эн өдрос ави эврәнь балһсна поликлиникд орж цуг эмчнриг эргж цаас авлав. Терүнә дару һаха сарин 13-д мана балһснүр райол хооридк ВТЭК ирлә. Тингән би 8 час өрүһәр ирчкәд 18.00 часла төндас герүрн хәрж ирлөв.

Тингән ирсн эмчириг сурад-әрәд бәәж эврәнь документсиг үзүлв. Мини документс хәләчкәд тедн намаг комиссьд орулсн ута. Тана документс дотр республиканск селвгч пунктын цаасн уга гив. Тегәд тер цаас авхин төләд би Элстүр ирлә. Элстд һунв-дөрв хонад кергтә документс цуглүлж авчкад, тедниә ВТЭК-д орулж өглв. 1988 жилин һаха сарин 9-д райод хооридк ВТЭК-д орв. Болв комиссь эн тәр хаһлж чадсн уга, юнгад гихлә, эн төриг республиканск ВТЭК хаһлх зөвтә, гиж эдн нанд хәрү өглә.

Тегәд би республиканск ВТЭК-д орлав. Комиссин ахлач Н. О. Коресунова намаг дәкәд комиссьд орууллго, республиканск больницд орж, комиссьт гемән шиниклүлтн гиж келлә. Тегәд би больницд 1988 жилин һаха сарин 22-с авн хүлһн сарин 10 күртл кевтлэв. Хирургическ эцгин заведующ В. А. Бадмаев, хирург А. Г. Оросова эдн эмнәд, шиниклад, документ өглә. Цуг документсән дитлад республиканск ВТЭК-д орулж өглөв. Кесгәү му заяһан эдлә цуглүлсн мини документс хажһр болж һарв ВТЭК-ин көдлачнр эн мини авч ирсн документсет иткәдго болж һарна. Тингж эдн нанла болн республиканск позвоночный эмчирт ес итжакн мелсан.

Мәшн зөвтр бәхлә Ростовас шин документ авч ирти гиж Н. О. Коресунова келә. Эдн мини кетигт тингәх йовлж. Тендәс дунднр ирв. Тедә би 1989 жилин лу сарин 1-с авн 7 күртл бәәв. Эвд СПИД гемәс шиниклүлсн, заяһатаһн намаг терүнә документс ирсн көгжмин айсд плацд һарч ирв. Улан түг сальнд делсәд бәәнә. Тиим йовлл салдсмуд хая-хая үзнә. Энүнә түтәр зуг хая-хая онц өдрмүдлә плацд һарһна. Мартздшго эн минутмудт мана церглтин сүл өдр ирснт кергжмин айсд плацд һарч ирв. Улан түг сальнд делсәд бәәнә. Тиим йовлл салдсмуд хая-хая үзнә. Энүнә түтәр зуг хая-хая онц өдрмүдлә плацд һарһна. Мартздшго эн минутмудт мана церглтин сүл өдр ирснт кергчнриг бүклднь үзжәнәв. Мана өмн ик гидг әмд эрс зогсжала.

— Байрин тавшлһнд! — гих заквр соксгдв. Офицермүд тавшлһан эклв. Полкин оркестрин дирижер һаран өргв. Оркестр мана цергчнрин дурта «Прощание славянки» гидг марш эклә наадв. Кест арваһад жилмүдин эргцд энүнә еног айсин әәд салдсмудыг герүрнь хәрүлнә.

Түрүн болж эн сәәхн айсиг 1944 жилин бар сард соклав. Тингжд би эндәс фронтд һарч йовлавидн. Эн саамд маһ-ла олн зүсн хаалһар даваж һарсмн. Дәәнә болн күч-көлснә ветеран ода Каспийск балһснд ачта амрлһнд бәәнә. Тавн үртә, йисн ачнр-зеенртә.

ЗУРГТ: С. Ш. Борисова.

Н. Лиджиевин цоксн зург.

Софья Шаракаевна Борисова арвн нәәмтәдән дәәнд һарч йовла. Тингжд Хальмгас энүнлә хамдан 52 күүкн дәәнд һарч йовла. Эднә кесгнь 1569 зенитн-артиллерийск полкд тусла. Эн күүкдин церглж йовсн полкин дәәч хаалһ олн зүсн хаалһар даваж һарсмн. Дәәнә болн күч-көлснә ветеран ода Каспийск балһснд ачта амрлһнд бәәнә. Тавн үртә, йисн ачнр-зеенртә.

ЗУРГТ: С. Ш. Борисова.

Н. Лиджиевин цоксн зург.

Төв хаһачнрин марһан

Приютненск ДОСААФ-ин райком района әмтн дунд харслтын-спортивн көдлмшин сара хөит давулв. Спортивн керг-үүлвәрмүд дунд бу хаһачнрин марһан болв. Эн марһан ик урдасньбелдгдсн селәнә хойрдгч тойгта дундын школын тирт болв.

Эн марһанд «40 лет ВЛКСМ» совхозин әлчнр шүүмһа кевәр орлцв. Эн эдлхүн һурвдгч фермин залач Николай Головченко түрүн ормд һарв. Эн командын әлч Олег Манджиев хойрдгч орм әзлв. Һурвдгч ормд «Дружба» колхозин әлч Володя Михайличенко һарв.

Эн жилд цергт мордх көвүд дунд онц марһан кегдв. Иван Бутенко, Сергей Соврикин боли Сергей Рыбалов һурван йир төвәр хаж онсгв. Эн һурвн көвүн Воробьевка селәнәс ирлә. Күүкд дунд бас марһан болв. Энд бас Воробьевка селәнәс ирсн Людмила Шпитько диплвр бәрв. Дипломчнрт белгүд. Күндлһнә һашгуд болн дипломс бәрүлж өгв.

А. БЛУДОВ.

●Ветеранмуд, яһҗ бәәнәт?

Буйнч әмтн яһсн болхв?

НЕГ ДӘКҖ Төрскән харсгч Алдр дәәнә ветеран Ш. М. Налаев нанла күүнджәһәд:

— Күчр цаг болжана. Ода күртл кесг мана ветеранмуд түрәд, зовад йовна. Тедниә кен чигн күн оньган өгчәхш. Балһсна тал дунд гилтә Чкаловин нертә уульнцд күүнә герин һаазак бичкн шавр герт хойр ветеран бәәнә. Эцкнь Төрскән, харсгч Алдр дәәнә ветеран, көвүнь Афганистанд болсн дәәнә ветеран. Тедн ямаран бәәдлд бәәхинь медхәр бәәхлә одад бийчн хәлә. Эн әмтн өр-өвч седкл гидг юм мартсн бәәллтә — гив.

Ветерана зааск хайгар би тинган одв. Чкаловин нертә уульнцд бәәдг 90-ч тойгта гер. Улан тоосхар тосхгдсн сарул ик гер зогсжана. Намаг нигән ирж йовхла эн герин һаза пошт зөөдг күн үзгдв.

— Эн герт кен бәәнә? — гиж би әнүнәс сурв.

— Арашаевихн.

— Егоровихн альд бәәнә?

— Эн герин цаазк шавр герт, — гиж тер хәрү өгв.

Үүдинь секәд орхар йовхлам мини өмнәс нег баахн залу һарч ирв. Мендләд, таньлдувидн.

Һазаһас үзгддго, һазрла наалдсн машгг шавр герт Төрскән харсгч Алдр дәәнә ветеран Саһҗ Дорджиевич Егоров гидг күн хойр көвүтәһән бәәнә. Маднг орж ирхлә, орн деер эн герин эзн кевтхнь үзгдв. Һазаһас орж ирсн нан тал гилс гиж хәләчкәд, көнжләрн бийән, ораж авад цааран хәләһәд кевтв.

— Энтн ода дали һурвта. Хойр дәкж дәәнд орлсн күн. Түрүләд эн Халхин Бол дер дәәллдсмн. Дарунь Төрскән харсгч Алдр дәәнд орлцад һурв дәкж күндәр шавтсн күн. Түрүн шаван эн Сталинградт 1942 жилин һаха сарин 7-д авсмн. Терүнә хөөн 1943 жилин нохә сарин 3-д болн 1944 жилин туула сарин нег шинд күндәр шавтад, госпитальд удәд кевтәд хойрдгч багин инвалид гих цааста һарч ирлә, — гиж Александр гидг көвүнь эцкиннь тускар тодрхаһар келж өгв.

Альк госпитальд кезә кевтсн цаасндань бәәнә. Хойрдгч багин инвалид государственн тетквр — 104 арслң авна. Шишлң магазинәс цуг ветеранмуд мет хот-хол чигн цаг-цагларн авгдж. Эн халхар әдлә өөлх-һүндс юмн үгә.

— Хүүчн шавнь әнүтитн йир ихәр зоважана. Нидн зун шавнь шинәс зовахланьоперац келә. Һурвн жил хөөран мана эк өвгрж одла, тегәд энүг би биим халәж больницд әнүлә кевтлэв. Больницәс һарч ирхләм нанд мини көдлжәх һазрт жалвим өгси үгә, юнгад гихлә больницин эмчир гемтә эк-эцкән халәв гиж бюллетень өгси үгә. Үнәртнь келхд бийтн бас дәәнә ветеранв. Афганистанд 1980 жилд цергләд ирлә. Тер бийнь мини келсиг күн нам онытан авхш, — гиж Александр эврәнь һундларн хувалцна.

Александр бийнь 9-ч автобазд слесарь болж көдлнә. Виктор гидг дүнь болхла нидн жил университет төгсчкәд Элстд көдлжәнә. Хойр көвүнь эцкән халәһәд бәәнә.

— Ода мадниг ямаран бәәдлд бәәхиг хәлэлтн. Эн герин ора нурад унжана. Маднг гертән үгад эн хольврад унхла яахмб? — гиж келчкәд та ю санжанат гих бәәдлтәһәр нан тал хәлнә. Нег һазрт герин оран дотрк шаллар унж одж. Терүнә хәврһлк бас тингж унх бәәдлтә.

— Бидн эн шаәр герт тавн жил бәәнәвидн. Эн жилмүдин дотр патьр сурад йовн гиж муурв. Намаг балһсна һардачнр негнәсн-негнүрн йовулна. Мана көәлдәр хооси. Тегәд нам кениг иткхән меджәхшв. Эн әмтн өр-өвч гидг юм мартад хуурсн бәәдлтә. Нидн зун би СССР-ин үлсин депутат Самаевд бичг бичлә, зуг тер нанд хәрү өгси уга. Хөөһәд одхла бәрдж өгхш. Намаг Афганистанд церглжәхл, мана селәнүр тенд әмнәсн хаһцн көвүд эклж авч иржәхиг сонсчкад эцкм селклин гемәр гемтж. Энтн күүнләгем уга күүвджәһәд, генткн зүүләд йовж одна. Тегәд эн мана әмчнр нанд ямаран селвг өгсиг меджәнт. Шиниләл больницд эцкән орул гинә. Маднг өскәд-босхсн эцкән халәһә бәәж больницд яһж йовулхүв. Ик нгртә йовлл тертн. Бидн тингж чадшговидм. Өнгрхлә мадниә бәәһәд өнгрг. Зуг нег юмна бәәдлтә герт орад өнгрсн болхла һундл уга болх билә, — гиж Александр келв.

Төрскнд эәмшг учрхд эврәнь өрчәрн Төрскән харсгч ветеранмуд энүр яһад түрж-зүджәхмб? Теднд кен дөн болхмб? Жил ирвәс эднә то бһрад йовна. Тегәд әндр үлдсн көшдүдиг тевчж, теднд дөн-туслн күргх кергтә. Жирһлинь туршарт му заяһан эллж йовх ветеранмуд, күүнә бәәдлтә патьрт бәәх зөвүта болхий? Тедн тәр зөвән әндр әллх зөвтә. Үкж одхла, ямаран чигн зөв теднд кергтә.

ЛЕТУЬА Борис.

ЦЕРГЛЛТИН СҮЛ ӨДР

Церглхәр ирсн түрүн өдр, салдс хамгин сүл өдрин тускар ухална. Өдрбүрин кергтән терүнә тускар мартна. Нег үлү сурһулин кемд (халһнд һархларн, тактическ занятьст орлцхларн) терүнә тускар мартна. Тингәд церглә бәәтл сүл өдр ирв. Олн жилмүд давсн бийнь тер өдриг мартхшв.

...Өрүн эрт гертәсн һазаран һарув. Һаза урдк кевәрн хаврин үүрмг хүр оржана. Эәм деерән плащ-палаткан хайчкад эврәнь подразделнь тал одж йовнав. Үүл секәд орад ирхләм: «Рота, бос!» гих команд дневальн өгв. Эн минутас авн салдсн церглтин сүл өдр ирснт кергжмин айсд плацд һарч ирв. Улан түг сальнд делсәд бәәнә. Тиим йовлл салдсмуд хая-хая үзнә. Энүнә түтәр зуг хая-хая онц өдрмүдлә плацд һарһна. Мартздшго эн минутмудт мана церглтин сүл өдр ирснт кергчнриг бүклднь үзжәнәв. Мана өмн ик гидг әмд эрс зогсжала.

— Байрин тавшлһнд! — гих заквр соксгдв. Офицермүд тавшлһан эклв. Полкин оркестрин дирижер һаран өргв. Оркестр мана цергчнрин дурта «Прощание славянки» гидг марш эклә наадв. Кест арваһад жилмүдин эргцд энүнә еног айсин әәд салдсмудыг герүрнь хәрүлнә.

Түрүн болж эн сәәхн айсиг 1944 жилин бар сард соклав. Тингжд би эндәс фронтд һарч йовлавидн. Эн саамд маһ-ла олн зүсн хаалһар даваж һарсмн. Дәәнә болн күч-көлснә ветеран ода Каспийск балһснд ачта амрлһнд бәәнә. Тавн үртә, йисн ачнр-зеенртә.

ЗУРГТ: С. Ш. Борисова.

Н. Лиджиевин цоксн зург.

Санал Илюмжиновин меҗәс

Кемр кен чигн нег күн товнн төвлэч гинги эрдм гиж келхлә, дамшлтта цергчнр терүг иткшго. Тоннн төвлэч гидгтн әвртә гидг нәрн эрдм. Эн йир сән математик, әсвч болх зөвтә, тер күн сууж амрлго көдлх зөвтә.

Энүг эгл салдс Санал Илюмжинов чигн медһә. Эн эврәнь дамшлтас меднә. Санал сурһулин подразделеньд дасжахдан кесн кергән меддг, соцсхврч көвүһән медүллә. Төрскән харсгч Алдр дәәнд әмән өгсн Кирсан Илюмжиновин өөрхн элгнсадна өрк-булд эн өслә. Тегәд чигн эн әәрмин церглтнин күндәс әәдго билә.

Санал церглснә түрүн өдрәсн авн цуг күчн-чидлән әрвллго, седкләп өгч дасла. Сурһулин подразделеньд ах үүрмүдин заажәгсн өгси тоотыг онһган өгч, эс меден тоотан теднас сурж авдг билә. Эдниг өдлэн мергжлтта, дамшлтта

1988 жилин пака сарин 10 хүртэл хадгалагдана. Болв комисс эн тэр хайлж чадсн үгэ, юнгад тиихэ тэрнг республиканск ВТЭК хайлх зөвтэ, гиж эдн нанд хэлү өгла.

Тегэд би республиканск ВТЭК-д орлав. Комиссин ахлач Н. О. Корсунова намаг дэкэд комиссьд оруллго. республиканск больницд орж, комиссьт гемэн шинжлүлтн гиж келлэ. Тегэд би больницт 1988 жилин пака сарин 22-с авн хүлһн сарин 10 хүртэл кевтлэв. Хирургическ эягин заведующий В. А. Баймаев, хирург А. Г. Оросова эдн эмнэд, шинжлэд документ өгла. Цуг документсэн дилэд республиканск ВТЭК-д орулж өглэв. Кесгтэу му заяһан эллэд цуглулсн мини документс хажһр болж һарв ВТЭК-ин хальсүлэ эн мини авч ирсэ документст итклэ поликлиникин эмчирт эс итклэхэн медүлв.

Машн авхар бээхлэ Ростовас шин документ авч ирлэ гиж Н. О. Корсунова келв. Эдн мини кергит тиигэн йогиж Н. О. Корсунова келв. Эдн мини кергит тиигэн йогиж Н. О. Корсунова келв. Тенд би 1989 жилин лү сарын 1-с авн 7 хүртл бээвв. Энд СПИД гемэс шинжлүкэд, медаһмтаһар намаг герурм йовулчкла. Теднэ тиигднь медаһмтаһар намаг герурм йовулчкла. Теднэ тиигднь медгжана. Хальмгин бичкдүд дигтэ эн гемэр гемтлэ. Хэртн, би кертэ цааситн йовулчкнав, — гиж энд намаг халэсн эмч келлэ.

Зурһан сарин дотр йовж-йовж «Гинсн маши танд өгшговидн» гих бичг республиканск ВТЭК-ас ирлэ. Ода дэкэд шинэс эллэд документс цуглулж, шинэс йовх кертэ, нанд тиигэд эргэд йовдг кучи-чидл үгэ. Эн мини кергхэлэжах эмтн хүүчн цагин документсэр, инструкцсар бийэн хальдчкад тагчг сүүнэ. Өвэл жилин дунд наарангэн йовн гиж мүүрв. Энд эн бээрн бюрократмүд маддаарэн йовн гиж мүүрв. Энд эн бээрн бюрократмүд маднд, дээнэ ветеранмудт, дээнэ шавас күнд шав өгчэнэ. Тегэд бидн яахмб?

Саһк Колданович МАНЖИКОВ,
Төрскэн харсгч Алдр дээнэ.
Күч-кәлснэ ветеран. КПСС-ин гешүн.
Городовиковск.

Курсан төгсәчкэд Санал цааранднь церглхэр талдан эвгүр ирлэ. Әмтилэ эллэ, соңсхврч ковүн энд чиги түргэр үүрмүдларн ижлднэ. Санал дәкэд нег жил церглхмн. Тер бийнь эн урдк кевәри седклән өгч цергляэнэ. Артиллерист Санал Илюмжиновд гиигн бишл цергллтдиь шин күцәмж дуражанавиди.

А. МЕЩАНИНОВ,
Хальмг АССР-ин цергэ комиссарнатын политэнгин начальник.

Һазадын ордудар

НЕПАЛЫН НЕГ СЕЛӘНД

— Минн өвк-эцкм арвтадан гер авсн бәәж — гиж Суреш Катра Чхерти келв. — Теруһэ авсн күүнь йистә бәәж. Ода болхла тиим бичкнәсн гер-мал болдгиг уурулчксмн. Заһаһар болхла, ода 18 нас эс зүүтлэн гер-мал болдг арһ уга болжана, тер бийнь селән һаарт ода чиги 12—14-тә бичкдүд гер-мал болцхадг йовдлмуд бәәнә...

Энүнэ 72-та Сибаджи гидг өвк эцкнь англйиск кел медлго бийнь, эн келжәсн тоотыг меджанәв гиһәд толһаһан гекәд инәв. Эн өвгн йир тиньгр зантта күн болсн төлөдынь әмтн энүг икәр күндлнэ. Непальск әмтн өмсдг йирин хувц эн өмсж гертэн некдг эдәр кегдсн бор шалвртэ, хормань унжсн ут книлгтэ. Толһа деерэн цоохр бичкн махлата. Ташр эн өвгн нүднээс коалдурта, көлдән кроссовкта, һартан эрә һарһсн бәрүлтэ тайг бәрж.

Энкр зе көвүһән болн һазадын орнас ирсн гиичиг үзсндән Сибаджи икәр байрлжана. Суреш төрскн селәнүрн хая-хая ирһэ. Эн бийнь болхла Катмандуд көдлжэнэ. Ирх болһндан 15 рупий өгәд, әмтәр таг дүүрн автобуст 40 километрт цокгдх кергтэ. Хәрү ирхлэрн дәкәд 15 рупий өгх кергтэ болжана. Сардан 750 рупий авчах күүнд энүнь дала һару болжанә. Тегәд чиги дару-дарунь хәрҗ ирхдән эн дүрго.

Суреш одахн гер авсмн. Энүнэ авсн күүкнь 20-тә. Энүнэ хүрмд орн-нутгин эрүә-менд харлһна министр орлцсмн. Эврәннь дүрлсн күүкән эн авв. Иим йовдл Непалд хая-хая учрна.

Өрк-бүлин зург

— Харид би үзн бийәрн дурлчкув. Эн күүкн селәнд өссмн, һартан бәрсэн кенэ. Харигг хәрд мордхлань экнь энүнд кесг минһн арслңга үнтэ хувц өгв, — гиж мини таньл Суреш ода тодлна.

Энүнэ төрскн Канитаун селәнд биди зөвәр эрт гинчлж ирвидн. Машинән хаалһ деер улдәчкәд, толһа деер бәәх селәнүр йовһар һарч ирвидн.

Эн селәнд 70 шахү өрк-бүл бәәнэ. Энүнд бәәх әмтнә цуһараннь өвк эцкиинь нердиь — Катри Чхетри. Кемр хасад келхлэ «Кей-си» болжана. Юнгад гихлэ, эдн «Чхетри» гидг нег уңг-тохма әмтн чигн.

Нег-негнлһән шахлдсн бичкн-бичкн гермүд, һоллгч уульщ гиж, уга. Энд-тенд оваһата хог-бог үзгднэ. Иова-йовж биди хойр давхр герин өөр ирвидн. Гериг әргүлэд чолуһар кечксн машт хаша болсн юмн бәәнэ. Эн герт Сурешн бәәхмн болжана. Эн герин әргнд бас нег әдл бәәдлтэ машт-машт олн гермүд үзгднэ. Тедүкнд уулас гүүжәх бичкн һол үзгдв. Мадниг һолын көвәд ирхлэ, хойр күүкд күн йовһн суучкад. аан-сав үһажаж. Эднэ үһасн төмр аан-сав һарһна герлд гилвкллднэ. Күүкд улсин баһлцүүдтнь икнк цаһан мөнгн бүһус үзгдв. «Мини экм болн гергмә» гиж Сурешн эдниг зааж нанд келв. Мадниг өөрдәд ирхлэ, эдн һаран намчлж бәрлдәд мадила мендлв. Сурешиг хойр долан хонгт эдн үзәд уга бийснь, негл тавхн минут хооран салсн әмтнлә әдләр йир номһар тосцхав. Непальцирт юмар өврмж кеж, седклән олнд медүлдгйосн уга.

Мадна ардас дахлдж йовсн өвгн Сурешин өвк эцк Сибаджи өвгн болж һарв. Һучн жил хооран непальск әәрмин офицер эн бәәсн бәәж, ода отставкд бәәнэ. Өрк-бүлдән цуһараннь толһач. Энүнлэ хамдан хойр бернь бәәнэ, көвүнь болн хойр зе көвүнь Катмандуд көдлжәцхэнэ. Непалын кесг райодт ним бәәдл тогтсн бәәнэ — залусиь өвкиднь балһснд көдлхлэ, гергүднь селәнд гертән бәәж тәрә гиһәд толһаһарн гекчкәд, иигж келв: «Хотан эдлх цаг болчкв». Биди бослдад, башмгудан үүдн хоорнд үлдәчкәд, ик хорагһур орвидн. Полнь цевр-цер у-өргн хорадан эдн хотан кедг, хотан әллдг, әмтнлә харилдг болжана. Хоран зүк бийдиь онц бәәх бичкн бәәрнд уята хар яман болн көләснь боочкн така бәәнә. Полдиь кегдсн нүкид һал шатжана, һалас һарчах хар утан хора дотраһар тарад, секәтэ үүдәр һазаран һарна. Герин өркнь болн әрсмүднь тер утанд утгдад, же гитлән харлж одж. Гер дотрнь шатжах һалын көвәһәр делгчксн ширдгүдәс талдан юмн уга. Әрстнь һарһчксн нүкиднь индуистск Ганеш гидг бурхна шутән зогсжана. Күүкд улс күн болһна өмн эн кели-әмтнә дурлж эллдг «Непалин хана» гидг нертэ хот төвдг төмр тәрлкс тәвв. Тәрлк болһнд гүүдүлчксн таваһад нүкн бәәнә. Хамгиз ик нүкиднь тутрһ кеһәтэ, наадк дәрвн нүкиднь шүүсн болн хотд амт оруллг мәгрсн болн нань чигн тоот кеһәтэ. Непальцнр хотыг һарарн иднэ. Ним хотыг эдн үдләд чигн, асхнд чигн эдлнэ. Такан әс гиж усна үкрмүдин мах төвәд болһсн тутрһнь йир сәәхн амтта болна.

Залу улсиг хот эдлҗәх кемд күүкд улсиь тедүкнд онц тагчг сууцхана. Эдн зүг хот немж төвж өгхин төлә маднур өөрднэ. Удиь хотын хөөн Сурешн намаг гериннь хойрдгч давхрур дахулж одв. Эндиь дәрвн бичкн-бичкн хора бәәж. Һурвиднь әмтн унтдг, нег хорадиь хот-хоолан болн герин хамг юм төвдг бәәж.

Цуг хорасиһ әрсмүдиь бурхн-шажна бәәдл үзүлжәх оли зүсн өкртэ зургудар кеерүлгдж. Непалын әмтн бурхнд йир икәр иткнэ. Обществин духовн бәәдл-жирһлдиь, терүнэ шагшавдын болн культурин өргжлтдиь индуизмин бурхн-шажн һоллгч бәәр эллжәнэ.

Д. МАКАРОВ,
ТАСС-ин корр.
Катманду

Шри-Ланкад тогтсн бәәдл

Шри-Ланкад зөвәр их нәрн бәәдл тогтсн бәәнэ. «Маһа орн-нутгт әмтн йир икәр хоржана. Уд күртл тавн күн хорхла, асхнд — һучн», «Эвгиснтн — энтн һөөрт үзгдҗәх сән-сәәхн зүүдлэ әдл, зуг энүгитн бу хасн э эвдүкнэ», — гисн дуудврмуд бәрсн Ланкийск Джариа балһсна студентнр эн арлын ар-дорд үзгәр зуучлж йовж йовх һазадын баг журналистириг тосв. Эн журналистнрин одсн һоллгч дөрвн балһсдын негниь чигн эвин тускар болн төвкинүн бәәдлжирһлин тускар нег чигн үг эдн соңссн уга. Эн балһсдын әмтн их әәмшгтә бәәдлд бәәнэ, эдниг бүклдиь индийск церг бүрткж хәлаҗәнэ.

Шри-Ланкад бәәжәх хойр жилин дотр биди 1100 һар күүһән үкәр геевидн, һурвн минһ шахү күн шавтв, — гиж энд эв харлһар бәәх индийск цергүдин командующ генерал-лейтенант А. С. Калкат Тринкомалид болсн пресс-конференц деер келв. Тоти болхла 2600 шахү күүксәр болн хойр минһ һар күшавтсар геев. Минһ һар «ирвскүд» кел бәргдв.

Тер бийнь одахн индийск-ланкийск хамцү кесн үгцәнәс иштә индийск цергә әнгс арлыг халяд нарад йовжана.

ЗУРГТ: Баттикаолад индийск инструкторнудын һардарт әврә сән дурар үүлддг гражданск чидлмүд белдгдҗәнэ. Эн белдгдәх гражданск чидлмүд 12 минһн күүнд күрхмн, эдн эн жилин чилгч күртл арлас һарад йовх зөвтә индийск 40 минһн күүнәс тогтсн цергиг сольх зөвтә.

ТАСС-ин зург.

Хальмг кел дастн

Һучн хойрдгч кичәл

— МИНИ ҮР-ИНЬГ—МОЙ ДРУГ

Зәнгс умштн — прочитайте предложения: Сергей — мини үр. — Сергей — мой друг. Бидн бичкнәсн авн үүрлжәнәвидн. — Мы дружим с детства. Хамдан бичкдүдин садт оржалавидн, ода хамдан сурчанавидн. — Мы вместе ходили в детский сад, теперь вместе учимся. Мини үр нанд оньдин нөкд болна. — Мой друг всегда мне помогает.

Мини эгч Саглр Света күүкнлә үүрлжәнә. — Моя старшая сестра Саглара дружит со Светой. Эдн хамдан кичәлдән белднә. — Они вместе готовятся к урокам. Света Саглр хойр хооридан нуувчарн хувалцна. — Света и Саглара делятся друг с другом секретами. Саглр үр күүкидән альчур белглв. — Саглара подарила подруге платочек.

Үүрллһнә туск үлгүрмүд— Пословицы и поговорки о дружбе

△ Өдртән гүүсн мөрн — әзндән иньг,
Үгдән күрсн залу — үүртән иньг.
Конь, проскакавший весь день, — друг хозяину, Мужчина, сдержавший слово, — друг товарищу.
△ Үгдән худл уга, үүртән му уга.
В словах правдив, в дружбе бескорыстен.
△ Үвлин тенгр бората болдг,
Үүрсг күн гиичтә болдг.
Зимнее небо бывает ненастным,
У дружелюбного человека всегда бывают гости.

ҮР КҮҮКД — ПОДРУГИ.

КҮР—БЕСЕДА

— Савр, чи Санлыг таньдвчи? — Савр, ты знаком с Саналом?
— Кенә Санлыг? — Чьего (какого) Санала?
— Баазра Санлыг. — Базырова Санала.
— Таньдв. Мини ахла тер үүрлнә. — Знаком. Он дружит с моим старшим братом.
— Тедн удан үүрлжәнү? — Они давно дружат?
— Школд эклад орснас авн эндр өдр күртл. — С тех пор как начали учиться и до сего дня.
— Санл йир сән зангта көвүн әсий? — Неправда ли у Санала очень хороший характер?
— Йир сән. Терүг иткж болжана. — Очень хороший, ему можно довернть.
— Тана Дорж Санлыг күндлдг бәәдлтә. — Кажется, ваш Дорджи уважает Санала.
— Тедн хойюрн нег-негән күндлнә. — Они оба уважают друг друга.
— Сурһульдан нег-негндән тедн дөн болну? — Они помогают друг другу в учебе?
— Эркжән уга. Негнь гемтсн цагт, үүрнь гертнь одад, дассан цәәлһж өгнә. — Обязательно. Если один заболеет, то друг идет к нему домой и объясняет изученное.
— Савр, чи ма хойр бас тиигж үүрлий. — Савр, давай и мы с тобой будем так дружить.
— Бидн үүрләд кесг болжаналм. — Мы ведь и так давно дружим.
— Би чамаг оньдин дөнндг болхв. — Я всегда буду поддерживать тебя.
— Би чиг чамаг дөннхв. — Я тоже буду тебя поддерживать.

Кичәл белдсн МУХЛАН Ольга.

Толь—словарь

Үр, иньг — друг, товарищ
үүрлх — дружить
үүрсг — дружелюбный
үр көвүн — друг
үр күүкн — подруга
таньх — узнавать к.-л., быть знакомым
занг — характер
иткх — доверять
иткл — доверие
күндлх — уважать
нуувч — секрет, тайна
дөн болх — помогать
гемтх — болеть
цәәлһх — объяснять
чи ма хойр — мы с тобой.

ТҮ МОСКВА ЭЛСТ

Лу сарин 26,

САРН ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильм. 8.45 — «Непрофессионалы». Худ. фильм. 9.50 — Концерт. 10.15 — «Күн болн закан». 11.30 — Аһрусна делкәд. 12.30, 18.30, 21.00 — Цаг. ТСН. 16.25 — Бичкдудин нег час. 17.25 — «Давшур». 18.25 — Коллаж. 19.00 — «Үг» гидг литературн-художественн программ. 21.30 — Эркн төрәр кегдсн интервью. 21.40 — «Нарта салькн». Зурһан серийтә худ. фильм. 4-ч бөлг. «Нарн уул деер харһлһн». 22.55 — Киноконцерт. 23.45 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15, 10.05, 11.05 — Научн-популярн фильмс. 8.35, 9.35 — Литератур. 9 класс. 9.05 — Итальянск келн. 10.35, 11.35 — Тууж. 6 класс. 12.05 — «Созвездие Козлотура». Худ. фильм. 17.00 — Концерт. 17.50— Мультфильм. 18.10 — «Фристайл». 18.30 — Цаг. ТСН. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 20.15 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. Зәнглгч һарц. 21.00 — Хоккей. СССР-ин чемпионат. Спартак — ЦСКА. 2-ч болн 3-ч кем. 22.10 — «Юрмала-90». Һурвдгч өдр.

Бәәрн программ: 17.00 — Научн-популярн фильм. 17.25 — Эркн төрәр кегдсн интервью. 17.50 — Республикин өдр (хальмг келәр). 18.05 — «Үнид үкл уга». Сонсхвр. 18.55 — Республикин өдр (орс келәр). 19.05 — Сунһврин өмн өргнд. Приозерн районас өгчәх сонсхвр (хальмг келәр). 19.20 — «Мана гинч». Франциас ирсн Н. Доржинова орлжана. 19.35 — «Депутатнрин кандидатнрин туск келврмүд». Ики-Бурульск районас өгчәх сонсхвр (хальмг келәр). 19.55 — Зар.

Лу сарин 27,

МИГМР ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 9.00 — «Нарта салькн». 4-ч бөлг. «Нарн уул деер харһлһн». 10.15— Киноконцерт. 11.05 — Бичкдүдин нег час. 12.05 — «Эн билә... билә...». 12.25 — Коллаж. 12.30, 18.30, 21.00 — Цаг. ТСН. 16.25 — Харһлтын хөөн харһлт. РСФСР-ин Деед Советин улсин депутат В. С. Мослаков. 16.55 — «Телезко». Журнал. 17.25 — «Көгжм, менд». 18.10 — Мультфильм. 19.00 — Баһчудын әәнг. 19.30 — Кинопанорам. 21.30 — Эркн төрәр кегдсн интервью. 21.40 — «Нарта салькн». 5-ч бөлг. «Надян болн Митян өөн». 22.55 — «Һазадын орсмудын культур». Бичәч В. Л. Максимовд гиичллһн. 23.55 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Өрк-бүлин бәәдл-жирһлин этик болн психологий. 10-ч класс. 9.05, 10.05 — Французск келн. 10.35, 11.35 — Тууж. 7-ч класс. 11.05 — Мама, папа, би. 12.05 — «Совесть». Худ. фильм. 1-ч болн 2-ч серий. 13.30, 17.20 — Ритмическ гимнастик. 17.00 — Мультфильмс. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 20.15 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.00 — Баскетбол. Кубокин эзэдүлин кубок. Залу улс. Полуфинал. «Жальгирис» (Каунас) — «Реал» (Мадрид). 22.20 — Көгжмин фильм.

Бәәрн программ. 17.30 — «Жаһрин» 550-жилин өөнд. «Эпосин өөн — цуттанны байр». Өөкин комиссин сегләтр П. Ц. Биткеев орлжана (хальмг келәр). 17.40 — Республикин өдр (хальмг келәр). 17.50 — Республикин интервью. 18.05 — «Үнид үкл уга». Сонсхвр. 18.55 — Республикин өдр (орс келәр). 19.05 — Сунһврин 821-ч тойгта Манычск территориальн округар РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнр орлжана. 19.55 — Зар.

Лу сарин 28,

УЛМЖ ӨДР

Негдгч программ: 6.30— 120 минут. 8.30 — «Көгжм, менд». 9.15 — «Нарта салькн». 5-ч бөлг. «Надян болн Митян өөн». 10.30 — «Давшур». 11.30 — «Цолвн». (Сирия). 11.50 — Мелиховд бәәдг А. П. Чеховин гермүзейин тускар. 12.30, 18.30, 21.00 — Цаг. ТСН. 16.30 — Диилврин 45 жилин өөнд. Док. фильм. 17.25 — Бичкдудин нег час. 18.25 — Коллаж. 19.00 — «Ондаруллһн: төрмүд болн шиидврмүд». 20.15 — РСФСР-ин улсин артистк Э. Пьехан үүдәлтин туск фильм-концерт. 21.30 — Эркн төрәр кегдсн интервью. 21.40 — «Нарта салькн». 6-ч бөлг. «Харслт». 22.50 — «Трансуорлд» советск-бельгийск кампанин туск телеочерк. 23.35 — «Мана әәр. Орс искусствин 100 жил». 00.20 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15, 11.05 — Научн-популярн фильмс. 8.35, 9.35 — Информатикин болн тооллһна техникин үлмүд. 11 класс. 9.05, 10.05 — Немш келн. 10.35, 11.35 — Көгжм. 5 класс. 12.05 — «Совесть». Худ. фильм. 3-ч серий. 17.00 — «Мартин Иден». Теленаадн. 1-ч әнг. 18.00 — «Цаһан мөнгн хүрм». 18.30 — Цаг. ТСН. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 20.15 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.00 — Телеүзгллин көгжмин абонемент. 22.00 — Останкино концертн студьд бичәч Ф. Абрамовла харһлһн. (1982 жилин бичмр). 23.40 — Гандбол. Делһән чемпионат. Залу улс. СССР-ин хурагдсн команд — Польшин хурагдсн команд. 2-ч тайм.

Бәәрн программ: 9.35 — «Булг». Хальмг кел дажах бичкдүдт. 9.55, 19.50 — Зар. 17.00 — Республикин өдр (хальмг келәр). 17.15 — «Закан болн чи». Сонсхвр. 18.05 — Республикин өдр (орс келәр). 18.15 — «Зурач Н. Шиняев». Киноочерк. (хальмг келәр). 18.50 — «Танд арһ бәәнә». Бүһнч седклин телеүзгллин лотерей.

Моһа сарин 1,

ПУРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — «Сергмжтә стартмүд». 9.15 — «Нарта салькн». 6-ч бөлг. «Харслт». 10.25 — «Зуузьчнрин клуб». 11.25 — Бичкдудин нег час. 12.25— Коллаж. 12.30, 18.30 21.00 — Цаг. ТСН. 16.30 — Мароккон айсмуд. 16.50, 19.45 — Мультфильмс. 17.00 — «Әрәсә суһнврин өмн». Москва — Хабаровск — Красноярск — Пермь — Грозный — Архангельск телетагт. 19.00 — «16-та болн терүнәс ах баһчудт». 19.50 — «Давшур дор». Худ. фильм. (Премьер). 21.30 — Эркн төрәр кегдсн интервью. 21.40 — «Көгжм эфирт». 23.40 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Биологий. 11 класс. 9.05, 10.05 — Испаниск келн. 10.35, 11.35— Биологий. 8 класс. 11.05 — Орс келн. 12.05 — «Совесть». Худ. фильм. 4-ч серий. 13.20 — Ритмическ гимнастик. 17.00 — «Мартин Иден». Теленаадн. 2-ч әнг. 18.10 — «Парнасур дөвшлһн». 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 20.15 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.00 — Үсчллһн. СССР-ин чемпионат. 21.30 — Союзн республикудин кубок. Футбольн фильмс. «Любовь с первого взгляда». 23.00 — Док. фильм.

Бәәрн программ: 16.45 — «Селгән». Баһчудын программ. (хальмг келәр). 17.20 — Республикин өдр (хальмг келәр). 17.50 — «Депутатнрин кандидатнрин туск келврмүд». Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатын кандидат «Союзкалмводстрой» негдлтин көдлмшч И. Шамхаковин туск киноочерк. 18.05 — Республикин өдр (орс келәр). 18.15 — «Шүүвр келһнә цаг». Центризбиркомин ахлач А. У. Бадмаевин орлцлһтаһар шүд өгчәх сонсхвр (хальмг келәр). 18.55 — «ТҮ-н төгрг шира». Сунһврин 821-ч тойгта Манычск территориальн округар РСФСР-ин улсин депутатнрин кандидатнр орлжана. 19.55 — Зар.

Моһа сарин 2,

ХОЙРДГЧ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 8.45 — «Ирәгтә». Худ. фильм. 9.50 — Концерт. 10.15 — «Күн болн закан». 11.30 — Аһрусна делкәд. 12.30, 18.30, 21.00 — Цаг. ТСН. 16.25 — Бичкдудин нег час. 17.25 — «Давшур». 18.25 — Коллаж. 19.00 — «Үг» гидг литературн-художественн программ. 21.30 — Эркн төрәр кегдсн интервью. 21.40 — «Нарта салькн». Зурһан серийтә худ. фильм. 4-ч бөлг. «Нарн уул деер харһлһн». 22.55 — Киноконцерт. 23.45 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Өрк-бүлин бәәдл-жирһлин этик болн психологий. 10-ч класс. 9.05, 10.05 — Французск келн. 10.35, 11.35 — Тууж. 7-ч класс. 11.05 — Мама, папа, би. 12.05 — «Совесть». Худ. фильм. 1-ч болн 2-ч серий. 13.30, 17.20 — Ритмическ гимнастик. 17.00 — Мультфильмс. 20.00 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортә! 20.15 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.00 — Баскетбол. Кубокин эзэдүлин кубок. Залу улс. Полуфинал. «Жальгирис» (Каунас) — «Реал» (Мадрид). 22.20 — Көгжмин фильм.

Бәәрн программ. 17.30 — «Жаһрин» 550-жилин өөнд. «Эпосин өөн — цуттанны байр». Өөкин комиссин сегләтр П. Ц. Биткеев орлжана (хальмг келәр). 17.40 — Республикин өдр (хальмг келәр). 17.50 — Республикин интервью. 18.05 — «Үнид үкл уга». Сонсхвр. 18.55 — Республикин өдр (орс келәр). 19.05 — Сунһврин өмн өргнд. Приозерн районас өгчәх сонсхвр (хальмг келәр). 19.20 — «Мана гинч». Франциас ирсн Н. Доржинова орлжана. 19.35 — «Депутатнрин кандидатнрин туск келврмүд». Ики-Бурульск районас өгчәх сонсхвр (хальмг келәр). 19.55 — Зар.

Күндтә багшан йөрәҗәнәв

Эн жилин лу сарин 24-д мана күндтә багш Элътон Эрдниевич Бадмаев 50 нас зүүжәнә. Мана класс школдан 1966 жилд тегсәд. Дөр нарас эн

Олна-харелтын болн спортивн көдлмшин сара хонга марһан Черноземельск районна цутхлигин предприятьмүдин командс дунд болжана. Одахн, давсн амрлһна өдр

Сара хонга марһан

Һарв. Десомелиоративн стан-

шим братом.

— Тедн удан үүрлжәну? — Они давно дружат?

— Школд эклад орснас авн эндр өдр күртл. — С тех пор как начали учиться и до сего дня.

— Санл йир сән зангта көвүн эсий? — Неправда ли у Санала очень хороший характер?

— Йир сән. Терүг иткж болжана. — Очень хороший, ему можно довериться.

— Тана Дорж Санлыг күндлдг бәәнә. — Я знаю, что Дорж Санлыг уважает.

үүрнь гертнь одад, дассан цәәлһж өгнә. — Обязательно. Если один заболеет, то друг идет к нему домой и объясняет изученное.

— Савр, чи ма хойр бас тиигж үүрлий. — Савр, давай и мы с тобой будем так дружить.

— Бидн үүрләд кесг болжаналм. — Мы ведь и так давно дружим.

— Би чамаг оньдин дөкнидг болхв. — Я всегда буду поддерживать тебя.

— Би чиги чамаг дөнһв. — Я тоже буду тебя поддерживать.

таньх — узнавать к.-л., быть знакомым
занг — характер
иткх — доверять
иткл — доверие
күндлх — уважать
нуувч — секрет, тайна
дөң болх — помогать
гемтх — болеть
цәәлһх — объяснять
чи ма хойр — мы с тобой.

Кичәл белдсн
МУХЛАН Ольга.

Күндтә багшан йөрәҗәнәв

Эн жилин лу сарин 24-д мана күндтә багш Эльтон Эрдниевич Бадмаев 50 нас зүүжәнә. Мана класс школан 1966 жилд төгсәлә. Тер цагас авн хөрн дөрвн жил давсн бийнь бидн нег-негән маргжахшвидн, дару-дарунь харһж, байр-зовлнгарн хувалцнавидн. Мана иньглгт кесг жилин эргцд тиигж хадһлгджахд Эльтон Эрдниевичин ик ачтус бәәхиг темдглхәр бәәнәв.

Тавдгч класст сурчахдм Э. Э. Бадмаев — тиигхд баахн багш маднур ирлә. Энд-тенд бәәх фермсәс мадниг нег класст хурасмн. Көвүд-күүкдиг хоорндн үүрлүлж, бат коллектив үүдэхин төләмаран ик көдлмш кегдсиг би ода тодлнав. Маднд чик ухан-седкл зүүлһсднь бидн цуһар терүнд ханлтан өргжәнәвидн.

Күндтә Эльтон Эрдниевичиг һарсн өдрләнь халун зүркнәсн йөрәж, ут наста, бат кишгтә болхиг дурджанав.

Э. ХАРЦХАЕВА-ГРУНИНА.
Волгоград балһсн.

Олна-харелтын боли спортивн көдлмшин сара хонга марһан Черноземельск район цутхлгин предприятьмудин команде дунд болжана. Одахн, давсн амрлһна өдрмудт спортсменмүд футбольн, бильярдн боли автомобильн марһаст орлцж мергжлтәрн боли һавшунәрн зүтклдв.

Комсомольск дүнлын школын стадион деер автмногоборьеһәр марһан болв. Энүнд йисн команд орлцв. Машин залачнр мергжлтәрн марһлдв. Спортивн марһана эн аусн эндр РОВД командын элч Б. Эрдниев. ДОСААФ-ин командын спортсменмүд Г. Кобдаев боли В. Савченко марһана нүүрт һарв. Бу халһар, гранат шивлһәр, кроссар бас марһан болв.

Марһана ашмудар ВЛКСМ-ин боли ДОСААФ-ин района негдсн команд негдгч ормд

Сара хонга марһан

һарв. Лесомелиративн станцин команд хойрдгч орм, района үлсин эрдм-сурһулин эцин команд һурвдгч орм эзлв.

Бильярдар болсн марһанд района дотр-дүнлын керүүдин команд нүүрт һарв. Эн команд 20 очко авад негдгч орм эзлв. 18 очко авсн районн больницин команд 2-ч орм. ВЛКСМ-ин боли ДОСААФ-ин негдсн команд 16 очкота һурвдгч орм эзлв. Эн марһанд РОВД-н спортсменмүд В. Горяев боли Е. Очир-Горяев онцрв. Эн эвгәнь командт әлвг очко авч ирв.

Мана корр.

Күндтә багшан йөрәҗәнәв

Эн жилин лу сарин 24-д мана күндтә багш Эльтон Эрдниевич Бадмаев 50 нас зүүжәнә. Мана класс школан 1966 жилд төгсәлә. Тер цагас авн хөрн дөрвн жил давсн бийнь бидн нег-негән маргжахшвидн, дару-дарунь харһж, байр-зовлнгарн хувалцнавидн. Мана иньглгт кесг жилин эргцд тиигж хадһлгджахд Эльтон Эрдниевичин ик ачтус бәәхиг темдглхәр бәәнәв.

Тавдгч класст сурчахдм Э. Э. Бадмаев — тиигхд баахн багш маднур ирлә. Энд-тенд бәәх фермсәс мадниг нег класст хурасмн. Көвүд-күүкдиг хоорндн үүрлүлж, бат коллектив үүдэхин төләмаран ик көдлмш кегдсиг би ода тодлнав. Маднд чик ухан-седкл зүүлһсднь бидн цуһар терүнд ханлтан өргжәнәвидн.

Күндтә Эльтон Эрдниевичиг һарсн өдрләнь халун зүркнәсн йөрәж, ут наста, бат кишгтә болхиг дурджанав.

Э. ХАРЦХАЕВА-ГРУНИНА.
Волгоград балһсн.

Нег дәкж...

Нег дәкж би көдлмшин халхар Элстә ирләв.

Кергән күцәчкснә хөөн, хәрх деерән, күүкдтән белг авхар седүв. Тегәд би балһсна дорд үзгт бәәх тәрән-темснә лавкд орув.

Дотрнь сәәхн зүстә хальмг күүкн гилгр түнгрцгт альм дүрәд хулдхар белдәд бәәнә.

Намаг, орж ирәд мендлхлә, тер бас хальмгар мендлв.

— Му биш альмн бәәж, кедүнәв? — гиж би сурув.

— Рубль шестьдесят, — гив.

— Килвр бәәж, нанд һурвн түнгрцг чиннүрдж өгит, — гиж сурхлам, күүкн шулун-шудрмгар һурвн түнгрцг альм авад чиннүрджәнә.

Тер саамд үүл секәд, нег цаһан буурл өвгн лавкд орж ирв.

— Картошк бәәнү? — гиж көгшә сурв.

Тесж чадлго, би: «Картошк биш — боднцг», — гичкүв.

Хулдач күүкн көдлмшән кеһә йовж, дурго бәәдл һарһад келв:

— Эн медәтә улс төрскн келән мартад хуурцхаж. Му болвчн, тедн орсаһар хоорндан чигн, маднла, баһчудла чигн күүндцхәнә. Аль орс кел сәәнәр дасвидн гихәр седжәхмб?

Цаһан буурл өвгн эмачкәд, тетнәд суржана: — Эн альмн кедү мөнгнә?

— Рубль шестьдесят, — гиж күүкн хәрү өгнә.

Эмәсн өвгн өшәһән авхар седв.

— Күү шоодхар седнә, эврән болхла төрскн келән бас сәәнәр медлго бәәж, гиж келн амрад одсан, төвкнсән медүлв.

Баахн көгшн хойр нег-негән төрскн келән медлгод гемшәһәд, хальмг үгмүд олж ядад, орс келәр хоорндан керлдцхәв.

Мана өөр бәәсн өрс гергнәс ичәд, зад татсн күн болад би келүв:

— Хоорндан бичә керлдцхәтн: хальмгуд Сиврт туугдхларн орс кел бас медлго билә. Эндүрәд, орс хальмг үгмүд хутхад, буру келәд йовж орс кел дасла. Ода бас тетнәд, эндүрәд болв чиги, нег-негидән дөң болад, төрскн келндән орж авх кергтә.

ЛЕЕЖНӘ Сумьян.

Бичкдүдин газет һарв

«Сылдысчыгаш» гисн үг Туван Келиәс «Бичкн одн» гиж орчулгдна. Бичкдүдин «Сылдысчыгаш» гидг нертә газет Тувад бүрдәгдв. Энүнә түрүн тойнинь өөшүнү модта һазрт бәәдг бүн-марл өскдг әмтнә боли хөөчирин бичкдүд авв.

— Газетин тиражнь 4 мицһ шаху экземпляр, — гиж эн газетин редактор А. Шуюн келв. — Октябрятнр боли пионермүд мана автормүд болхмн, школмудт бичкн корреспондентнрин постмуд бүрдәгджәнә. Туван бичачнр эн газетд дөң-нөкд күргх болв. Тер бичкдүдин бичсн материалмудт өгх мөнгинь бичкдүдин Ленинә нертә Советск саягин Тувинск отделеньд өгдхмн. Бичкдүдт эврә келән дасхдиь мана газет дөң болхмн, гиж редактор келв.

В. КРИВДИК,
ТАСС-ин корр.
Кызыл.

Редактор
А. Б. АЛЬДАЕВ.

●Хальмг келн—мана зөөр

Нег дәкж би көдлмшин халхар Элстә ирләв.

Кергән күцәчкснә хөөн, хәрх деерән, күүкдтән белг авхар седүв. Тегәд би балһсна дорд үзгт бәәх тәрән-темснә лавкд орув.

Дотрнь сәәхн зүстә хальмг күүкн гилгр түнгрцгт альм дүрәд хулдхар белдәд бәәнә.

Намаг, орж ирәд мендлхлә, тер бас хальмгар мендлв.

— Му биш альмн бәәж, кедүнәв? — гиж би сурув.

— Рубль шестьдесят, — гив.

— Килвр бәәж, нанд һурвн түнгрцг чиннүрдж өгит, — гиж сурхлам, күүкн шулун-шудрмгар һурвн түнгрцг альм авад чиннүрджәнә.

Тер саамд үүл секәд, нег цаһан буурл өвгн лавкд орж ирв.

— Картошк бәәнү? — гиж көгшә сурв.

Тесж чадлго, би: «Картошк биш — боднцг», — гичкүв.

Хулдач күүкн көдлмшән кеһә йовж, дурго бәәдл һарһад келв:

— Эн медәтә улс төрскн келән мар-

Нег дәкж...

тад хуурцхаж. Му болвчн, тедн орсаһар хоорндан чигн, маднла, баһчудла чигн күүндцхәнә. Аль орс кел сәәнәр дасвидн гихәр седжәхмб?

Цаһан буурл өвгн эмачкәд, тетнәд суржана: — Эн альмн кедү мөнгнә?

— Рубль шестьдесят, — гиж күүкн хәрү өгнә.

Эмәсн өвгн өшәһән авхар седв.

— Күү шоодхар седнә, эврән болхла төрскн келән бас сәәнәр медлго бәәж, гиж келн амрад одсан, төвкнсән медүлв.

Баахн көгшн хойр нег-негән төрскн келән медлгод гемшәһәд, хальмг үгмүд олж ядад, орс келәр хоорндан керлдцхәв.

Мана өөр бәәсн өрс гергнәс ичәд, зад татсн күн болад би келүв:

— Хоорндан бичә керлдцхәтн: хальмгуд Сиврт туугдхларн орс кел бас медлго билә. Эндүрәд, орс хальмг үгмүд хутхад, буру келәд йовж орс кел дасла. Ода бас тетнәд, эндүрәд болв чиги, нег-негидән дөң болад, төрскн келндән орж авх кергтә.

ЛЕЕЖНӘ Сумьян.

Moha сарин 1,

ПУРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.30 — «Сергмжта стартмуд». 9.15 — «Нарта салькн». 6-ч бөлг. «Харслт». 10.25 — «Зуульчнрин клуб». 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25— Коллаж. 12.30, 18.30 21.00 — Цаг. ТСН. 16.30 — Марокконн айсмуд. 16.50, 19.45 — Мультфильмс. 17.00 — «Эрәсә суңһәрин өмн». Москва — Хабаровск — Красноярск — Пермь — Грозный — Архангельск телетакт. 19.00 — «16-та болн терүнәс ах бәһчудт». 19.50 — «Давшур дор». Худ. фильм. (Премьер). 21.30 — Эркн төрәр кегдсн интервью. 21.40 — «Көгжм эфирт». 23.40 — ТСН.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүнн гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильм. 8.35, 9.35 — Биология. 11 класс. 9.05, 10.05 — Испанск келн. 10.35, 11.35— Биологий. 8 класс. 11.05 — Орс келн. 12.05 — «Совесть». Худ. фильм. 4-ч серий. 13.20 — Ритмическ гимнастик. 17.00 — «Мартин Иден». Телеаадн. 2-ч эцт. 18.10 — «Паранзур девшлһн». 20.00 — Бичкдүд. төвшүн нөөртән ортн! 20.15 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.00 — Усчллһн. СССР-ин чемпионат. 21.30 — Союзн республикудин студьсин фильмс. «Любовь с первого взгляда». 23.00 — Док. фильм.

Бәәрн программ: 16.45 — «Селгән». Бәһчудын программ. (хальмг келәр). 17.20 — «Хальмг келнә багш». Комсомольск дүнлын школын багш Н. Д. Аристаевин туск киноочерк (хальмг келәр). 17.40 — Республикин өдр (хальмг келәр). 17.50 — «Хальмгин туужин халхсар». Туужин номин кандидат В. С. Сергеев орлцжана. 18.05 — Республикин өдр (орс келәр). 18.15 — «Эн уульпц.» Сельчиковин, Деликовин. Хөдлмшин нертә ушрнст бәәх әмтнә үүмүлжәх тормуд. 18.55 — «Девижәх эс гиж бүрушәж». Суһәрин кампанин йовудыг тескәр. Шуд өгчах сонсхәр. 19.55 — Зар.

Moha сарин 2,

БАСҢ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — «Давшур дор». Худ. фильм. 9.45 — «16-та болн терүнәс ах бәһчудт». 10.30 — «Балет. балет». 11.30 — Кун. һаар. Орчлн. 12.30, 18.30, 21.00 — Цаг. ТСН. 16.30 — «Розы на редутах». 17.30 — «Дамшлт». Телеочерк. 17.50 — Шүлглән. 17.55 — Росиг — Советмудт. 18.25 — Коллаж. 19.00 — Док. фильм. 19.30 — «Һазр — мана ниит гер» — зүргудын марһан. 19.35 — «Аты-баты, шли солдаты». Худ. фильм. 21.30 — Телеочерк. 21.40 — «Эн била... била...». 21.55 — Хәләц. 23.40 — Эн өдрин йовдлмуд.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүнн гимнастик. 8.15. 10.55, 11.55 — Научн-популярн фильмс. 8.35, 9.35 — Көгжм. 4 класс. 9.05, 10.05 — Аңгль келнү. 10.35, 11.35 — Мана эргцдк делкә. 1 класс. 11.05 — Тууль аңгль келәр. 12.05 — «Совесть». Худ. фильм. 5-ч серий. 17.00 — «Мартин Иден». Телеаадн. 3-ч эцт. 19.00 — Спортивн программ. 20.00 — Бичкдүд. төвшүн нөөртән орт! 20.15 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 21.00 — «Дуучн үүдлһн». 21.30 — Спорт цугинь төлә. 21.40 — «Дүрә болн хатн». Туужлгч фильм. 23.25 — Усчллһн. СССР-ин чемпионат.

Бәәрн программ: 16.35 — Республикин өдр (хальмг келәр). 16.45 — Республикин өдр (орс келәр). 16.55 — Телехәләһачнрин бичгүдәр өгчах сонсхәр. 17.55 — «Телепятница». Художественн-публицистическ программ. 18.55 — Зар.

Moha сарин 3,

БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мама, папа, би. 9.05 — Экологическ программ. 10.05, 14.05 — Док. фильм. 11.05 — Научн - популярн фильм. 12.40 — «Партнер». Коммерческ әәнг. 13.10 — Фильм-концерт. 14.30 — «Влесах под Ковелем». Һурвн серийтә худ. фильм: 1-ч болн 2-ч серий. 16.40 — Политическ күүндвр. 17.30 — «Цолвк». (Венгрь). 18.00 — Нарт делкән пакорам. 18.45 — Киноафиш. 19.45 — «Колье Шарлотты». Һурвн серийтә худ. фильм. 1-ч серий. 21.00 — Цаг. ТСН. 21.30 — Телескоп. 21.45 — «Дуулий, ишгүд». 23.40 — Эн өдрин йовдлмуд. 23.55 — Фильм-концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүнн гимнастик. 8.20 — Концерт. 8.40 — «Доладгч сум». Худ. фильм. 10.00 — «Нәшлт» видеоканал. 13.30 — «Сөөһәр цаһан мөр унад». Зурһан серийтә худ. фильм. 3-ч серий. 17.00 — Хоккей. СССР-ин чемпионат. «Крылья Советов» — «Динамо» (Москва). 18.30 — Цаг. ТСН. 19.00 — Хоккей. 19.45 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән орт! 20.00 — Пресс-клуб. 23.30 — Гниги атлетик. Европин чемпионат. 00.15 — Сөөни сеанс.

Хойрдгч программ: 8.00 — Зарядкд зогс. 8.15 — «Амнистия». Худ. фильм. 9.30 — Гандбол. Делкән чемпионат. Залу улс, СССР-ин хурагдсн команд — ГДР-ин хурагдсн команд. 2-ч тайм. 10.00 — Концерт. 10.30 — Док. фильм. 10.55 — Баскетболар США-н чемпионат. «Бостон Селтикс» — «Миннесота». 11.55 — Т. Уайлдер. «Мана балһсн». Наадн. 13.30 — «Сөөһәр цаһан мөр унад». Худ. фильм. 4-ч серий. 14.30 — «Советск Эрәсә» видеоканал. 17.00 — «Моһлнг һазр». Нарт делкән программ. 18.00 — Э. Денисов «Акварель». 18.10 — Коллаж. 18.15 — Док. фильм. 18.55 — Концерт. Завертнь (19.55 — Бичкдүд, төвшүн нөөртән ортн!). 21.00 — «7 өдр». 22.00 — «На семи ветрах». Худ. фильм. 23.40 — Гниги атлетик. Европин чемпионат.

Moha сарин 4,

НАРН ӨДР

Негдгч программ: 8.00 — Спорт цугинь төлә. 8.15 — Ритмическ гимнастик. 8.45 — «Спортлотон» тираж. 9.00 — «Өрүн эртас авн». 10.00 — «Төрскндән цергллһ». 11.00 — Өрүнн сергмжин программ. 11.30 — Делкә эргәд. Альманах. 12.30 — «Эрүл - менд». 13.15 — Цугинь төлә педагогик. 14.15 — Мультфильм. 14.25 — «В лесах, под Ковелем». Худ. фильм. 2-ч болн 3-ч серий. 15.35 — Селәнә час. 16.50 — Туульд гичллһн. 18.20 — Эндр — сүңһәрин өдр. Шишлк һарц. 18.50 — «Колье Шарлотты». Худ. фильм. 2-ч болн 3-ч серий. 21.00 — «7 өдр». 22.00 — Мөнк юмна туск тоолер. 22.15 — Футбольн шижәлт. 22.45 — Концерт.

Хойрдгч программ: 8.00 — Зарядкд зогс. 8.15 — «Амнистия». Худ. фильм. 9.30 — Гандбол. Делкән чемпионат. Залу улс, СССР-ин хурагдсн команд — ГДР-ин хурагдсн команд. 2-ч тайм. 10.00 — Концерт. 10.30 — Док. фильм. 10.55 — Баскетболар США-н чемпионат. «Бостон Селтикс» — «Миннесота». 11.55 — Т. Уайлдер. «Мана балһсн». Наадн. 13.30 — «Сөөһәр цаһан мөр унад». Худ. фильм. 4-ч серий. 14.30 — «Луиная радуга». Худ. фильм.

Бәәрн программ: 14.30 — «Бүлг». Хальмг кел дасжах бичкдүдт. 14.50 — «Улсин цецн булгас». Хальмг АССР-ин культурин ачта көдлч Б. П. Амбекова орлцжана (хальмг келәр). 15.25 — «Телеоко» (давтж өгчах сонсхәр). 16.39 — «Жанйрин 550 жилин өөд. М. Басанговин нертә музейин төрмүд. Яшкульск района Утта поселнас өгчах сонсхәр (хальмг келәр). 16.50 — Зар.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Приговоренный.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Разиня.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 20.00.

«ДРУЖБА». **Спальный вагон.** Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Дежа вю.** Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. (Бичкн зал). **Маньчжурский вариант.** Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдүт кинофильм. **Мультсборник.** Эклцнь: 15.30.

ТЕНГРИН БӨӘДЛ

Эндр Хальмгт бүркг өдр болхмн. Өдрәр Элстә боли республикин зәрм ормсар хур-чиг орад бәәхмн. Сөөднь боли өрүнднь бүдн бүүхмн. Һазр местхмн. Өмн-дееД үзгәс секундд 8-13 метр күчтәһәр сальки көдлхмц. Республикәр сөөднь —4, —9, өдртнь —2, +3 градус. Элстә ирлцигүһәр —5, —7 боли 2 —1, +1 градус болхмн.

МАНА ХАЙГ: «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА. ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
358000. ХАЛЬМГ АССР. ЭЛСТ БАЛЬСН. ТЕЛЕФОД. редакторин — 5-25-33. приемна — 5-64-41. редакторин даруксш — 5-56-37. 5-62-45. даавртә сегләтрин — 5-64-80. әнгудин: партийн төрмүдин ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ. 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР боли пропагандын — 5-54-93 селәнә әдл-ахун. — 5-63-13. 5-57-35. промышленн — 5-56-15. советск тосхлтын — 5-62-34. литературин боли искусствин — 5-79-76. секретариатын — 5-54-07. бичгүдин — 5-54-09. орчулллһна — 5-58,03. зәнгллһнә — 5-56-36. бухгалтерин — 5-79-60. машбюрон — 5-57-30. корректорск — 5-24-02. корреспунктс: Каспийскд — 9-21-16. Баһ Дөрвдт — 9-11-04. Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К — 00576. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 378.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил
әкләҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмудин Советин орган

Мөрн җил
1990
Лу
сарин
24
Бембә өдр
№ 39. (11052)
Үнң 3 денщг.

Орн-нутгин күч-көлсчнрт

Энкр түрмүд!

Орн-нутгт делгрси зүткәнә йовудт мана олна гериг удлгч кевәр шинрүллһнә тускар, өдр-бүрин төрмүдиг болн кергүлиг хаһллһна тусар нег мөслгч күүндвр болжана. Эндрк бәәдл-жирһлд мадыд кесгнь таасгдхш, саначрхлһ үүдәжәнә. Эди биш боли мергжлт уга, даавр уга боли әврә олзан хәәдг йовдлмуд хаһсн цагт күч-көлсчирин үүмлһнә учрнь сәәнәр медгджәнә. Кели әмтс хооридк хүрц цүүгәсин, экстремизмин, социалистическ закалатыг боли зөв-йосна диг-дараг модьруиар әвдлһнә туст советск улс седкләри зовж үүмжәнә.

Эндрк нәри бәәдләс орн-нутгиг зуг цуг улсин күчәлт, хооран сааһго боли нег мөслгч кевәр кеси күүлгт һарһж чадхнь мадид мел тодрха үзгджәнә. Ода мадид урдиь үагдәд уга кевәр зөвшәрлһи боли үүлдврин ни-иеги бәәдл, ондаруллһиг харсх, социалистическ шинрүллһнә хаалһар ишгтәһәр уралан йовх нег мөслгч седкл кергтә.

Ондаруллһна ауудврмуд зарлад, учр-утхарнь авад хәлхлә, ондаруллһнүр дәврлһ кежәх, әврәнь олз хәәжәх, ик нер зүүх деерлкси сана зүүжәх, «улм му болх дутман, улм сән» гиси принципләр үүлдәд, улсиг гражданск конфронтацур түлкжәх тиим әмти мана общестьд дуридан бийән бәрәд деерлкх арһ бидн тедиә өгх зөв угавидн.

Эи туст цугнь олзлгдна: бәәх күчр-күндиг боли эидүсиг шовалһж үзүлһи, күч үзүллһнүр, экономическ даавр-уга бәәлһнүр, граждаиск зөв-йосиг эвдлһнүр, государствеии боли олна институтмудт күч үзүллһнүр илдәи дүүдлһи. Хар саната тоолврмудт боли йовдлмудт өрги йовуд өглһи, партийи, советск, әдл-ахуи боли зөв-йос харлһна органмудыи, мана әәрмии тускар хов-худл тарһалһи — цуг эи тоот нчр утаһар олзлгджана.

Мииь тиим экстремистек чидлмудии үлмәһәр орн-нутгт бәһ бйш манифестацс кегдв. Эди шинрүллһиә дуудврмудар әклжәсии, боли советск йосна өмнәс зөрүлгдси дуудврмудар боли диг-дара эвдлһәр, аля-аяд йовдлмудар боли үүл татлһар, әмтиэ зовлигар төгсжәсии.

Оли эуси демагогудыи боли политиканмудыи демократическ биш, зөв-йос эвджәх үүлдврләе, кели-әмти хооридтеди цүүгә татлһила, күч үзүлж әәлһхәр седлгт тедиә олзлгт эвәрһла, партийи боли советск органмудыг, тедиә седләчирии урмдыиь хәрүлхәр седлһилә, общестьд өшәркләһиә боли хар саната седклиг, үүмәһиә боли бийәи эс яткліиә бәәдлиг улм чаңһахар седлһилә биди эвцлдж чадшговидн, эвцлдх зөв угавидн.

Эииь һарһж болшго боли төсж болшго йовдлмуд. Иим йовдлмуд иег мөслж бурушагдх зөвтә.

Мана олна керииг иәәлүлж сулдах седвәрәи хайти гиж лу сарин 20-д батлж авси герчллһидәи СССР-ии Деед Совет деструктивии чидлмудиг урдасиь саглулв, ямаран чиги митииг зуг йосна зөвшәләр кегдхии, советск закад чаңһар боли кеидг хүсдгхии туст сайи бүрии тәкмудт хаалһар өгв.

Деед Советии политическ терчллһиг дөңлә, КПСС-ии Центральи Комитет ондаруллһиг харсж, йосна ах органи иекәрмудиг илдиь күдхми гиж иүг партийи организацсиг орн-нутгии иүг күчәбдсчириг, дүүлжана.

Закат, демократии принципсиг эигдәи харж харсад, диграран уга бәәдлүр түлкжәх, иүүгәс, хувагдлһиг боли өшәр илһиг татхар седлжә, общестьд тоттурта биш бәәдл үүдә жәх иүг тиим әмтид иег мөслгч хәрү өгхми гиж КПСС-ии ЦК коммунистириг боли партийи биш әмтиг, кедлмшчирнг престьянмудыг боли интеллигентириг, профсоюзмудыг болии комсомолыг, залу боли күүкд улсиг, бәһчүдыг боли ветераимудыг дүүлжана.

Приютненск районас ирсн зәңгс

Үүрмүд дундан тоомсрта

Лу сарин 27-д Кировин нертә тохма мал өскдг заводколхозин эгл күч-көлсч Петр Михайлович Мордасов әврәнь һарһн өдрән темдглхәр бәлә.

—Ман[illegible]-ахуд эн күн һучи долан жилд кедлжәнә. Седклән өгч кедлдг күн, — гиж эиүнә тускар һурвдгч комплексн бригадын бригадир Борис Тюлюмджиевич Шараев келнә.

—Энтн йоста эрдмч! —гиж колхозин ах инженер Владимир Иванович Водолазский келнә.

Үнәртнь келхд эн эдл-ахуд түләнә аппаратур ясж чадг күн уга. Жил хооран ачта амрлһнд һарсн бийнь Петр Михайлович урдк кәвәрн хуучн ормдан үүрмүдтән үлгүр үзүлж кедлжәнә. Ветерана өрчиг «Күч-көлснә ветеран» болн «Туурмжта күч-көлснә аш» гидг медальмуд кеерүлнә.

1944-ч жиләс авн төрсн колхозднан нег ормд кедлжәнә.

Хаһлх төрмүд тәвгдв

Шидр Приютное селәнд районна культурин кедлчнрин селвлһн болв. Терүн деер культурин әнгин кедлчнрин кедлмшин аш диглгдв. Эн селвлһн деер улсин депутатнрин сүһврин өдр селәна библиотекчин, фермсин клубмудын кедлчнр ямаран кедлмш күцәх төрмүд хәлә гдв.

Культурин әнгин 60 шаху күүнд Күндлһна һашгуд үнтә белүд бәрүлж өгв. Культурин әнгин һардвр эи жилд «арвн һурвдгч» жалв өгв.

Нег сара болн терүнәс ик жалв Карантин селәнә библиотекин заведующ П. В. Лукьяненко, Песчаный селәнә культурин Герин директор Р. Н. Нарыжная, «40 лет ВЛКСМ» совхозин библиотекин заведующ, ветеран С. Абушинова болн талдан кесг күн авв.

Спонсормуд олдв

Приютненск района бичкдүд удлго әврәнь газет умшхмн. Энд сар болһн тедиә тәлә шин газет һарһхмн. Района газетин журналистнрин седвәрәр эи газет бардгхмн. Терүг улсин эрдмсурһулин района әнгин кедлачнр, колхозмудын болн совхозмудын һардачнр дәнвв.

Сурһульчнрт эи газет өнгәр өгдхмн. Эи газет сар болһн нег дәкж һархмн. Түүи тойг моһа сард һархмн. Ода деерән бичкдүд терүнд ямаран нер өгхмб гиж ухалжана. Эи бичкн газет Хальмг болн орс келәр һархмн.

Бәәц теткәчнрин тәвц

Приютное селәнә бәәц теткәчнр эиә бәәх әмтид теткәр өглһнә иилтәи икүлэд йовна. Шидр эи селәнд әмти бәәдг патьрмуд ясдг, тосхдг шин цех секв.

Шин жилин эклцәс авн бәәц теткәчнрин коллектив сәәнәр кедлжәнә. Онц әмтнд хувц уйдг, хувц ясдг бригадмуд ховр биш. Бәәц теткәчнр арвн неги әнгәр туслмж күргнә. Урдк кевәрн дигтә даратаһар Н. К. Топоркова, В. А. Пономарева, А. И. Дубовая болн талдан әмтнә һарджах коллективс зураһан давулж күцәж кедлжәнә. Района бәәц теткәчнрин коллектив лу сарин нег шинәс авн вәәмәдллһнә подрялт ирв.

А. БЛУДОВ.

Маңһдур Цаһан Сар эклжәнә

КПСС-ин ТАҢҺЧИН КОМИТЕТД

Шидр КПСС-ин таиһчин комитетин бюрон сүүр болв. Калмагропромсоюзин «Калмыцкое» предприятин һардачнр девлин боли арсна, булһарин көрнгиг хадһллһар, хуллһар болн хуллдж авлһар государственн дисциплн эвдлһнә туск» төр бюрон сүүр деер хәләгдв.

Күүндгдси эи төрәр Калмагропромсоюзин ахлач И. Э. Бугдаев, парткомин сегләтр А. О. Савгиров, «Калмыцкое» предприятин директор В. Г. Долнаев тооцаһан өгв.

1988 жилд бүрдәгдси «Калмыцкое» гидг предприятьд республикин эдл-ахусар, әмтнәс стандарти биш болн стандарти девлки боли арсна көрә хуллдж авх зөв өггдси болж һарв. Урдиь бәәсн республикин агропромин һардачнр эи түст бүрткліи уга бәәснәс көлтә «Калмыцкое» предприятин һардач В. Г. Долнаев арс хуллдж авлһар болн хуллһар партин болн государственн дисципли зөвәр инәр эвдси йовдлмуд һарһв.

Республикд бәәсн арсиг һазадын орн-нутгудт хулдад, терүнәс һарһж авсн инвалютн мөнгәр импортн оборудованьь, республикин агропромин селәнә эдл-ахун предприятьмүдин төлә өөдән некүртә эд-таврмуд хулдж авх һоллгч күцл тер предприять секгдхлә тәвгдси болжана.

Болв учрси бәәдлиь талдан болж һарв. Хулдж авси 518 миңһн арснас зуг 30 миңһиь экспортд хуллдлсмн.

Тедиәс кооперативмүдт 207 миңһн әс гиж хулденас 40 процентнь хуллдлсмн. Арс хуллдсна кемд прейскурантмуд модьрунар эвдлдж. Тиигәд Ар үзгин Кавказд хулдгдси арснд зуг 10—30 процент үн деер немгдж, Калмпотребсоюзин райзаготконтормудар болхла 40—70 процент үн деерән немлһтәһәр хуллдж.

Кооперативмүдәр хүлдгдси арси хуллж авлһна үнәр биш оптов үнәр хулдгдж. Терүнәс келтә зуг 1989 жилин ноха сард хулдж авси өөдән чииртә 34 миңһн арснас предприять 473,5 миңһн арслң авч чадси уга. Терүнәс давад, оли кооперативмүдт арси ил мөнгәр хулдгдж. Тегәд 170 миңһи арслң авлдж.

Оли һазрар, кооперативмүдәр хулдгдси арси Агропромсоюзин боли Хальмг АССРин Министрмудин Советин зөвшәл угаһар хулдгдсмн бәәж. Складмудар дала арси бәәсн бийнь предприять 1989 жилин хөн сарас авн хулһи сар күртл әмтнәс 273 миңһи арслңга арс хуллдж авч. Сальск балһсид бәәх арсна фабрикәс оптов үнәр предприять 45 миңһи арс әс гиж мөнгәр 370 миңһи арслңга арс хуллдж авси болж һарв.

Республикд бәәсн арсиг нигләи-тиигләи тараһад, әврә дурарн хулдад үүрмүд Смыков, Бугдаев, Будыльский, Долнаев бәәрн промышленностин предприятьмүдт 175 миңһи стандарти биш арс оруллж өглһнә 1989 жилин лу сарин нег шинии Хальмг АССРин Министрмудин Советин тогтавр күцәлһид авдан уга бәәдлтәһәр бәәв[illegible] кергтә кедлмш күцәсн хуллһар.

Арс хуллдлһар Троицк арсна боли Яшалтинск арсна фабрикудла прлцатә тогтавр «Калмыцкое» предприятин директор Долнаев батлж авси уга. Троицк арсна фабрикд өгх 75 миңһи арсна ормд предприять әрәгиж 7,3 миңһи арс хуллдж өгв.

Бәәрн промышленностин предприятьмүдәр арс цаглань эс орулснас көлтә эи негдлтин предприятьмүд әмтнд кертә эд-тавр өгч оруллһна зураһан 660 миңһи арслнгд күцәсн уга.

1989 жилиң лу сард мана Федерацин Госагропром «Калмыцкое» предприятин кедлмшт олн дуту-дунд болн алдгуд бәәхинь илдкси цаас бичж оруллв. Тер дутудунд ясрулхин төлөд кертә керг-үүлдврмүд тедиә темдглж өгләв. Болв тер темдглгдси дуту-дундс боли тедниг ясрулһар авси керг-үүлдврмүд республикин Госагропромин һардачнр күцәсн уга.

Тер комисс кедлснә хөөи чиги Долнаев иоха—үкр сарин туршт бәәрн промышленностин предприятьмүдәр арс илгәхин ормд кооперативмүдт — 67,2 миңһи арс хуллдж.

1989 жилин үкр сард девлин — арсна көрнгиг чикәр олзлһиг бүрткәд республикин Министрмудин Советин ахлачин дарукс Смыковин, Мукубеновин сонсхвр сонсад, тедиә кежах кедлмшиг мууһар кегләжә гиж рартин таңһчин комитетин бюро үүллә. Болв эдн ирлцатә кедлмш эс күцәснь һундлта мән. «Калмыцкое» предприятин директор КПСС-ин гешүн Долнаевин кедлмшт олн эусн дуту-дунд бәәсн бийнь Калмагропромсоюзин партком тер коммунистин үүлиг үүлж уга, терүнә кедлмшиг ясрулһар кертә керг-үүлдврмүд темдглгдси уга бәәж.

Арсна көрнгиг нигләи-тиигләи тараси тәлөдиь, бәәрн промышленностин предприятьмүдәр арс оруллж өглһнә зураһан эс күцәсид боли терүнә ашт хулд-гүүгәиә кертә эд-тавр эс оруллсн төлөд «Калмыцкое» предприятин директор Долнаев КПСС-ин гешүн партин гешүнәс һарһгдв.

«Калмыцкое» предприятин директор Долнаев әврә үүлэн давулж олзлад, кедлмшәһ әвдәд бәәсиә чаңһ неквр төвлго, кертә керг-үүлдврмүд цаглань эс күцәсн төлөд Хальмг АССР-ин Министрмудин Советин ахлачин негдгч дарук, КПСС-ин гешүн А. В. Смыковд тоод авлһна карточкань оруллж чаңһ шоодвр өггдв.

Партийн боли государственн дисциплн әвдсн йовдлмуд партин гешүн «Калмыцкое» предприятин директор Долнаевд некртә үилһ эс өгснд, тер туст принципиальн биш йовдл һарһснд Калмагропромсоюзин парткомин сегләтр партин гешүн А. О. Савгировд тоод авлһна карточкань оруллж чаңһ шоодвр өггдв.

«Калмыцкое» предприятин кедлмшт дуту-дунд боли олн алдгуд харһсиг бүрткәд, темдглсн керг-үүлдврмүд цаглань эс күцәсн төлөд КПСС-ин гешүн Хальмг Агропромсоюзин ахлач И. Э. Бугдаевд чаңһ шоодвр бас өггдв.

Хальмг Агропромсоюзин ахлачин дарук П. П. Будыльскин туст хәләх төр бюрон сүүр деер хөөиь [illegible]

Эиүгәр КПСС-ин таиһчин бюро кедлмшан төгсв.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин ЗӘВГ

Энкр түрмүд!

Орн-нутгин боли улсин цаарандк бәәдл-жирһл терүнәс кесгәриь үлмәд бәәх мана туужни күчр цагла КПСС-ин Центральи Комитет таднур дүүдвр кежәнә.

Ондаруллһна аштмана общеста кесг арвад жилмудин туршарт түрүи болж политикд боли экономикд, социальи боли духовн бәәдл-жирһлд үидсии реформсни хаалһд, шатшавдыи цевраллһиә хаалһд орх арһ авв.

Демократическ бәвцс кецәлт угаһар уралан девшжәнә. Сәи үидстә түи хүврлтсиг күләлһи эмти дунд үүдв.

Орн-нутгт делгрси зүткәнә йовудт мана олна гериг удлгч кевәр шинрүллһиә тускар, өдр-бүрии төрмүдиг боли кергүлиг хаһллһна тусиар нег мөслгч күүндвр болжана. Эндрк бәәдл-жирһлд мадыд кесгнь таасгдхш, саначрхлһ үүдәжәнә. Эди биш боли мергжлт уга, даавр уга боли әврә олзан хәәдг йовдлмуд хаһсн цагт күч-көлсчирии үүмлһиә учрнь сәәнәр медгджәнә. Кели әмтс хооридк хүрц цүүгәсин, экстремизмии, социалистическ закалатыг боли зөв-йосна диг-дараг модьруиар әвдлһнә туст советск улс седкләри зовж үүмжәнә.

Эидрк нәри бәәдләс орн-нутгиг зуг цуг улсии күчәлт, хооран сааһго боли нег мөслгч кевәр кеси күүлгт һарһж чадхнь мадид мел тодрха үзгджәнә. Ода мадид урдиь үагдәд уга кевәр зөвшәрлһи боли үүлдврин ни-иеги бәәдл, ондаруллһиг харсх, социалистическ шинрүллһиә хаалһар ишгтәһәр уралан йовх нег мөслгч седкл кергтә.

Ондаруллһна ауудврмуд зарлад, учр-утхарнь авад хәлхлә, ондаруллһнүр дәврлһ кежәх, әврәнь олз хәәжәх, ик нер зүүх деерлкси сана зүүжәх, «улм му болх дутман, улм сән» гиси принципләр үүлдәд, улсиг граждаиск конфронтацур түлкжәх тиим әмти мана общеста дуридан бийән бәрәд деерлкх арһ бидн тедиә өгх зөв угавидн.

Эи туст цугнь олзлгдна: бәәх күчр-күндиг боли эидүсиг шовалһж үзүлһи, күч үзүллһнүр, экономическ даавр-уга бәәлһнүр, граждаиск зөв-йосиг эвдлһнүр, государствеии боли олна институтмудт күч үзүллһнүр илдәи дүүдлһи. Хар саната тоолврмудт боли йовдлмудт өрги йовуд өглһи, партийи, советск, әдл-ахуи боли зөв-йос харлһна органмудыи, мана әәрмии тускар хов-худл тарһалһи — цуг эи тоот нчр утаһар олзлгджана.

Мииь тиим экстремистек чидлмудии үлмәһәр орн-нутгт бәһ бйш манифестацс кегдв. Эди шинрүллһиә дуудврмудар әклжәсии, боли советск йосна өмнәс зөрүлгдси дуудврмудар боли диг-дара эвдлһәр, аля-аяд йовдлмудар боли үүл татлһар, әмтиэ зовлигар төгсжәсии.

Оли эуси демагогудыи боли политиканмудыи демократическ биш, зөв-йос эвджәх үүлдврләе, кели-әмти хооридтеди цүүгә татлһила, күч үзүлж әәлһхәр седлгт тедиә олзлгт эвәрһла, партийи боли советск органмудыг, тедиә седләчирии урмдыиь хәрүлхәр седлһилә, общестьд өшәркләһиә боли хар саната седклиг, үүмәһиә боли бийәи эс яткліиә бәәдлиг улм чаңһахар седлһилә биди эвцлдж чадшговидн, эвцлдх зөв угавидн.

Эииь һарһж болшго боли төсж болшго йовдлмуд. Иим йовдлмуд иег мөслж бурушагдх зөвтә.

Мана олна керииг иәәлүлж сулдах седвәрәи хайти гиж лу сарин 20-д батлж авси герчллһидәи СССР-ии Деед Совет деструктивии чидлмудиг урдасиь саглулв, ямаран чиги митииг зуг йосна зөвшәләр кегдхии, советск закад чаңһар боли кеидг хүсдгхии туст сайи бүрии тәкмудт хаалһар өгв.

Деед Советии политическ терчллһиг дөңлә, КПСС-ии Центральи Комитет ондаруллһиг харсж, йосна ах органи иекәрмудиг илдиь күдхми гиж иүг партийи организацсиг орн-нутгии иүг күчәбдсчириг, дүүлжана.

Закат, демократии принципсиг эигдәи харж харсад, диграран уга бәәдлүр түлкжәх, иүүгәс, хувагдлһиг боли өшәр илһиг татхар седлжә, общестьд тоттурта биш бәәдл үүдә жәх иүг тиим әмтид иег мөслгч хәрү өгхми гиж КПСС-ии ЦК коммунистириг боли партийи биш әмтиг, кедлмшчирнг престьянмудыг боли интеллигентириг, профсоюзмудыг боли комсомолыг, залу боли күүкд улсиг, бәһчүдыг боли ветераимудыг дүүлжана.

татлһар, әмтиэ эвәлгар тәгсәсьи.

Оля эуси демагогудын боли политикәнмудын демократическ биш, зәв-йос эвәжәх үүлдврлә, келн-эмтн хоорнд тедн цүүгэ татлһила, күч үәүлж ээлһхәр седлг теднэ олзтедн цүүгэ татлһила, күч үәүлж ээлһхәр седлг теднэ олзтедн цүүгэ татлһила, партийн боли советск органмудыг, теднэ лдг эв-арһла, партийн боли советск органмудыг, теднэ лдг эв-арһла, партийн боли советск органмудыг, теднэ лдг эв-арһла

«Ниицән» задын хутхур болх зөв уга

НФК-н учредительн хургас өгчәх темдгүд

Улсин фронтын учредительн конференц шидр профсоюзмудын культурин Бәшңгин бичкн залд болв. Залын әрмүдиг «Ондаруллһиг дөңнжәх әмтн, негдцхәтнл!», «Ах-дү хальмгуд, тана хөв-кишгтн тадна бийсинтн һарт!» гисн үгмүд бичгдсн транспарантс өлгәтә бәәхнь үзгдв. Удси уга, өрүн арвн часла конференц көдлмшән эклв. Энүг ахр үгәр түүжин науксин кандидат А. И. Наберухин секв, әнүнә сүв-селвгәр учредительн конференцин көдлмшч орган суңһгдв.

Давсн сармудт улсин фронтын орлцачир бүрдәмжин ямаран көдлмш күцәснә тускар Б. Н. Тодаев социхвр кеж, әврәнь ухан-тоолврын конференцин делегатнурла болн иргсн гиничрлә хувалцв. НФК-н Уставин тускар КГУ-н доцент, түүжин науксин кандидат Ю. О. Оглаев зәңгллһ кев.

Терүнә дару улсин фронтын программар болн Уставар өргн күүндвр болв. Конференцин делегатнр, иргсн гиничрин кесгнь улсин фронтын үүлдврин сән тоотынь темдглж, теднә зәрм хәләцлә эс зөвшәржәхәр илдиь келж медүлжәв.

Үлгүрнь, дәнә болн күч-көлснә ветеран С. Д. Бельгеев әврәнь үгән ишж эклв: Би-ди 20—30-ч жилмудин бәһчуд, бас ах үйнрин үлгүрар йовдг билəвидн. Сән иртчтә обществ тосхлһнд итклтәһәр цергләж йовлавидн. Өдгә цагт обществд йир чивртә болж одв. Тегәд Астраханск областин медлд бәәх мана хойр районд тускар дангинд үг һарһад бәәхмн биш, улсин фронтын программиг һоллгчдан эн дөңнв.

— Би хальмгудла хамдан Сиврүр туугдад, теднә үзсн мууг кевтнь үзләв. Мини хөөт эцкм хальмг билә, — гиж ГАП-2 шофер Б. Н. Машков НФК-н тускар әврәнь ухан-тоолврын келж медүлв.

— НФК-н хаһд нүрһлж дала экстремистнр бәәдг чигн, терүнүр одад керг уга гиж келсн үгмүд би кесг дәкж сонслав. Әндр өдр шинәлəд хəлəһəд бәәхнь, нефомальн әи организацд нүрһлж ондаруллһиг өргәр делгрулхин арһ хәәжәх әмтн бәәхнь һайд медгдв. Тегәд болх-болш угаһар тедниг му келəд бәәж болшго, — гиж үгиннь товчлгчд эн темдглв.

Әврәнь ухан-тоолврын конференц деер дәәнә бола куч-көлсиә ветеран Б. Д. Бакаев хувалцв.

— Биди хойр доклад сонсвидн. Терүнд улсин фронтын үүлдврин тускар, ямаран төрмүд тавгджәхин тускар тодрхаһар келгджәнә. Миниһәр болхла, ямаран чигн обществ оппозиц үгаһар делгрхләрн, оли зүсн әндүсүр ирнә. Тиим әндүс һарһшгон төлә улсин фронт бүрдəгджәхнь чик гиж санжанав. Би мана обществд һарһгдсн әндүсиг йир сəəнəр медлəв, терүнəс көлтə цуг әмтн мет зовж йовлав. Мини сананд улсин фронт әврәнь цуг үүлдврән ондаруллһна кемд партьд, өмнән тəвси төрмүдинь хəһлəд темдгтə дөң болхин арһ хəəж, терүнлə конструктивн кевəр ни-неги үүлдх зəвтə.

Ондаруллһиг эклсн М. С. Горбачевд хəнлтан өргх кергтə. Юңгад гихлə, өмнь альд болв чигн деерəс заавр күлəһəд, деед организмудын ик һардачир юкелнə гиһəд, күлəһəд бəәдгнь бат авъяст тохрж одсмн. Тиим зүгə йовдлын өмнəс бүцад, әврәнь санжаси ухан-тоолврын келсн әмтиг кезəд чигн зовһад, тиигж келдг әмтнə аминь бəглəг бəəсмн. Демократин боли илдиь келлəг, медуллһна улсин күлəжəсн цаг ирчкв. Әмтн әврәнь тооллврын əəлго илдиь келдг болв. Әндр бүрдəгджəх улсин фронт чигн тиим цаг ирснə нег темдг гиж келх кергтə. Тегəд фронтын программиг бүклдиь дəңнжəнəв.

Ветерана келси үгиг дөңнж, балһсна 17-ч тойта дундын школын бағш З. К. Дорджиева келв.

— Би школд арвн нəəми жилин эргцдкəлдж йовнав. Эи жилмудин эргцд мана школд идеологическ келлəчирин чигнь чиг ирж, сурвудин болн сурһмжллһна төлəр сонымсн үгүв. Улсин фронтын седвəрчбаг бүрдəгдсиə дару школур идеологическ кедлəчир ирж, багширла тер фронтын тусламжтан ирж, багширла тер фронтын тусламжтан ирж, теднə үүлдвирг бүбдхла, идеологиүə ишж кадр-кадрнь бəлдəһлə, идеологиүə ишж кадр-кадрнь гиг дөңнсн үга. Кемр НФК əврəнь һоллгч үүлдвртəн партьд өндаруллһндь дөң болхар бəəхлə, советд партийн комитетин элчирир орулж авх зөвтə бəəсмн. Ю. О. Оглаевин келсəр болхла, НФК-н программд темдглгджəх төрмүдин кесгвь партин танһчин комитетин платформла ирлцжəнə.

Тер конференц деер үг келсн əмтнə кесгиннь ухан-тоолвр зəрм халхарнь мел чик биш болсн деерəн, өндаруллһнд дөңгəн күргх күслтə НФК-н үүлдвриг əəмшгтə хаалһур авч ирхнь чигн бəəхнь медгдв.

Үлгүрнь, НФК-н учредительн конференцд һурви ахлачин негнд Б. М. Анджаев суңһгдла. Энүнə келсн үгд, миниһəр болхла, кест тоотнь үндсəрн мел төв биш, терүнə хəлəцлəнь зөвшəрж болшго. Үлгүрнь, каинов-аппаратчикүдин зөв өглһəр болн теднə дөңгəр өдгə цаг күртл хальмг улсиг күчнəс ассимилировать кенəд, тохм-үндсинь таслжана, гиж эн келжəнə. Тер ухантоолврын Анджаев хальмг келн геедржəхин учр-үтхар батлхар седнə. Хальмг келн геедржəхин хамгин һол учр-утхнь тер йовдлла залһлдулж болшго. Хальмг келн геедржəхин учр-йовдлынь зəахла, биди — хальмгуд әврəн гемтəвидн. Сиврəс хальмг теегүрн ирхд, теңд өссн-бөссн бәһчуд школд келəн əс дассн бийнь, цүгтан сəəнəр келдг бəəсмн. Келəи бичə дастн гиж кен маднд келсмб?

Биди əврəн төрскн келəн өргəр делгрүлхин əв-арһ тер жилмүдт əс хəəсн учрар, əидр өдр бәһчуд болн дундын наста əмтн төрски келəн муухар меддгнь ил гиж келх кергтə. Б. М. Анджаев хальмг теегии тускар келхләрн иигж темдглв: «Кемр амтан барсн хамгин му, 72 жилин эргцд күч үзүлəд йовсн үрдүдинчнь һарт йосн бəəхлə, элстə көдə һазрт хүврəд, кезəд чигн бичкдүдин инəд сонсшгоч, экин байр үзшточ». Эи шүвтр үгмүдинь шинжлəд, ухалад бəəхлə, энүг келсн күн цүгтаһинь муурулад, һанцхн бийнь төрскн теегиннь төлə зовжах күн болж һарчана.

Конференцин йовудт энүнə бийəн бəрж əс чаддг, зуг әврəһəн келчнəд, наадк əмтсиг сонсхар əс седдг заң-бəрцнь илдиүдв. Үлгүрнь, конференцд орлцачир НФК-н үүлдврин һоллгч зөрүллтсин тускаə күүндвр һарсн кемлə, Анджаев арвн минутын эргцд тав дəкж трибунур һəрч микрофон булаж авч, әврəцнь ухан-тоолврын келж, əмтиг үгдəн орулж авхин арһ хəəжəв.

Конференцин президиум болн НФК-н гешүд демократин улд бəəх организацвдт гиж келдгнь лавта. Конференцин йовудт тним организац бəəхнь медгдсн үга. Юңгад гихлə, конференцд доклад болн үг келси НФК-н гешүдт суврмүд өгүлжəсн үга. Суврмүд əс өгүлдсин учр-утхнь юундв гихлə, конференц деер болжах күүндвриг партийн-бюрократическ аппарат оңдан үзг-хаалһур авч одхар бəəнə гиж зөрмнь хəəкржəв.

Конференцин делегатнр хооридан үгдəн əс багтсн йовдл бас һарчав. Келхəс, эдн хойр халхд йилһрв. Кесгнь Анджаевиг икəр дөңнв. Тегəд чигн эн НФК-н һурви ахлачин негнднь суңһгдв. Энүнə келсиг ухалад-тоолвд бəəхнь, НФК-н үүлдврт темдглджəх сəн тоотыг бууруладж, əəмшгтə хаалһур авч ирəд чигн бəəхнь медгдв. Тегəд чигн НФК бүрдəлһиə туст үүлджəсн седвəрч багшн гешүн профессор В. Б. Убушаев НФК-н советин хаһд орх зөвөн өгсн үга. Юңгад əс оржахин учр-утхиинь тер иигж пəəлһв: «НФК-н советин хаһд орш угав, Юңгад гихлə, Анджаевин келси үгиг сонсад, кемр энүнлə əдлəр ухалжах эмтн советд бəəхлə, НФК-н сән күцлиг əəмшгтə тоотур авч ирəд чигн бəəхнь болжана. Тегəд би советд орх зөвөн өгчəхшв».

Тиигж келж, сагллгнь чигн мел чик гиж сангдна. Насарн əднəс зөвөр бəһ Анджаев ах эмтнə келси үгмүдəс ашлвр кеж, үг келхләрн цаадк-наадкинь невчк ухалх зөвтə.

Журналист И. Г. Богдавов бас НФК-н советин гешүнд орх зөвөн өгсн үга.

НФК-н өмнəн тəвжах һоллгч күцлнь — республикин эмтнə со хəəлһн, терүнə политическ суверенитетинь өглдхлə кергтə. Кандидатнр эврə сəн дурарн суңһачирла харһад, эдид эврəнь программин тускар тодрхаһар келж өгəд, терүгəн газетин халхст барлулад, нтклтə эмтиг шүүмһадулна. Одахн давсн цагт, тернь мартгдад уга, кандидат кех зөвтə цуг көдлмшиг партийн аппарат болн агитатормуд кеж йовсмн.

Районд Советин улсиә депутатыһ кандидат В. М. Коварлов зааж темдглгдсна хөөн, минии кандидатуриг бууллтә гидг эрлһ суңһврин цутхлн комиссьт орулв. Комиссь әврəнь зөвөн терүнд өгв.

Зуг суңһврин өмн болжах кампаньд цүгнь иигж уга гиж сангдна, Юңгад тихлə, республикин Деед Советд болн районд Советд улсин депутатырин зааж темдглсн кандидатирин спискд күүкд улс болн колхоз-совхозмудын, промышленн предприятьмудин эгл көдлəчир цөөкн болжахнь ил үзгднə.

Үлгүрлхд, мана районһар Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатын кандидатд зааж темдглгдсн 22 күүнəс зуг 3-нь күүкд улс. Мана республикин промышленостин һурвдгч эягиь Каспийск районд бəəнə. Болн 8-ч микрорайона гермүдт халун уга болдг йовдлмуд дару-дарунь учрна. Тегəд чигн герин əəн күүкд улс газ деер ус халулихана. Аштнь газ әрвлтн гисн дүүдвр хосн үг болж һарна. Специалистирлə селвлцəд колонкс тəвси болхла эн төр хаһлгдх бəəсмн.

Балһсар автобусмуд йовлһиг бас ясрулх кергтə, 6-ч, 7-ч болн 8-ч микрорайодур автобусн маршрутмудыг əмтнə неквриг кемжəнлə ирлцүлх, тодрха сув-селвгүд нанд бəəнə. Анарин көлги-күчнə үүлдвриг шинжлж бүрткх күцл тəвх цаг ирв. Юңгад гихлə, оньдин дүрвн цагт самолетар нисх əмтнд билет күртхш. Әврəнь округдан ямаран əмтн бəəхүг болһ теднə зовлнгиг медж немр керг-үүлдврмүд батлхар бəəнəв. Бəһчудын цутхлн бүрдəлһнд, теднд дөң күргллһнд болн арһ-чидлинь олнд тустаһар олəллһнд сән нилчəн күргхмн. Терүн деер бəһчудын өрк-бүлмүдин бəəцин таал яcрулллһнд онц оньг өгтдхмн. Болв балһснд илдкгдсн хажһр йовдлмудыг уурулхин төлə закаһар əс темдглгдсн льготиг уурулх кергтə. Эс гиж керг күцшго болжана. Дааврта үүллə хамдан олн зүсн льгот ирдг хажһр йовдлла эвилдж бəəж болшго. Юңгад гихлə, мана аппаратчикүд цаг ирвəс, таңдан улсин зовлң үзүгəн уурна.

Бəһчуд дунд учржах зөвйос эвдгг йовдлмуд маднг бас үүмүлжəнə. Эн йовдлыг тер дарунь уурулж болшгонь ил. Юңгад гихлə, бəəрн һазрар сурһмжин көдлмш кехмн гисн хооси үгəс ил кергүр бат ишкдл келһн удан татгджана. Өдгə цагт бəəх школмудын спортивн залмуд боля эрүл-менд харлһна, культурн объектс бəһчудын невкр хаңһажахш. Балһсна дорд үзгт бəəх микрорайодт спортивн площадкс уга болсн йовдл бас му нилчəн хальдажана. Иим йовдл уга кехин төлə мана 8-ч микрорайонд олна күчəр бəһчудын цутхлн тосхж болхмн. Спортивн залмудт, кружоксин көдлмш кех кабинетмудт бəһчуд амрлһна цаган тустаһар давулж чадхмн. Ода деерəн болхла, мана күүкд хəлəвр уга йовцхана. Эн селвгиг бəəдл-жирһлд тохралһнд 8-ч микрорайона суңһачирин болн бəһчудын седвəр керглгджəнə. Һанцарн бəəх меддəтə улст, олн үртə өрк-бүлмүдт дөң күргх кергтə. Түрүн эергlənd эврəнь округдан эднд оньг өгч, тогтсн бəəдл ясруллһар тодрха керг-үүлдвр белдх санатав.

Келн-əмтнн хоорндк хəрлцəнд тогтсн бəəдл намаг бас үүмүлжəнə. Хальмгин улсин фронт бүрдəлһн бас үүмəтə йовдл гих кергтə. Социальн болн келн-əмтнн үзн-чик бəəдлүр зөрүлгдсн улсин жиһсəнə һол нүслд му юмн уга. Зуг төрскнч эн жисан əмтнə невкрлə ирлцж, улсин депутатнрин Советмүд йосан һертан авлһнд болн ондаруллһиг гүүдүллһнд тусан күргх зөвтə. Туужин үзн-чик чикүд цаг ирвəс, таңдан улсин зовлң үзүгəн уурна.

Бəһчуд дунд учржах зөвйос эвдгг йовдлмуд маднг бас үүмүлжəнə. Эн йовдлыг тер дарунь уурулж болшгонь ил. Юңгад гихлə, бəəрн һазрар сурһмжин көдлмш кехмн гисн хооси үгəс ил кергүр бат ишкдл келһн удан татгджана. Өдгə цагт бəəх школмудын спортивн залмуд боля эрүл-менд харлһна, культурн объектс бəһчудын невкр хаңһажахш. Балһсна дорд үзгт бəəх микрорайодт спортивн площадкс уга болсн йовдл бас му нилчəн хальдажана. Иим йовдл уга кехин төлə мана 8-ч микрорайонд олна күчəр бəһчудын цутхлн тосхж болхмн. Спортивн залмудт, кружоксин көдлмш кех кабинетмудт бəһчуд амрлһна цаган тустаһар давулж чадхмн. Ода деерəн болхла, мана күүкд хəлəвр уга йовцхана. Эн селвгиг бəəдл-жирһлд тохралһнд 8-ч микрорайона суңһачирин болн бəһчудын седвəр керглгджəнə. Һанцарн бəəх меддəтə улст, олн үртə өрк-бүлмүдт дөң күргх кергтə. Түрүн эергlənd эврəнь округдан эднд оньг өгч, тогтсн бəəдл ясруллһар тодрха керг-үүлдвр белдх санатав.

Келн-əмтнн хоорндк хəрлцəнд тогтсн бəəдл намаг бас үүмүлжəнə. Хальмгин улсин фронт бүрдəлһн бас үүмəтə йовдл гих кергтə. Социальн болн келн-əмтнн үзн-чик бəəдлүр зөрүлгдсн улсин жиһсəнə һол нүслд му юмн уга. Зуг төрскнч эн жисан əмтнə невкрлə ирлцж, улсин депутатнрин Советмүд йосан һертан авлһнд болн ондаруллһиг гүүдүллһнд тусан күргх зөвтə. Туужин үзн-чик йовдл чикүлгдх зөвтə, гиж тоолжанав. Хальмг улст күргтдсн һарут государств данцах, гиж нань чигн эмтн мет санжанав. Болв зəрм төрмүдəр болх-болшгоһар үг һарһад керг уга. Өдгə цагт мана автономин хуучн межəг тогтах төриг босххмн биш. Мини хəлəцəр, Астраханск областин төр хойр районла экономическ болн культурн зальлда улм батрулх кергтə. Дəжəд үндсн экономическ реформин нилчəр өөдəн күцəмжс бəрж мана селəдин материальн көригиг өөдəн кемжəнд күргхмн. Иим невкр үүлдхлə тер райодын əмтн республикин ханьд орх шинидвр авад чигн бəəх.

Дəəнə жилмүдт фронтас бууллһгдад күнд көдлмшт йовулгдсн миңпəд хальмгудсалдсмудын нерд мартгдсмн. Салдсмудын санлыг күндлəл, теднə нердиг олж заах цаг ирв. Тедн дундас кесгнь Молотовск (өдгə цагт Пермск) областьд күнд көдлмшəс, гемəс, кин-тыəс көдтə үклəн олсмн. Үнн седкlсн дəəлдəд үчр угаһар муутхгдсн əмтнə нердиг цеврдулх зөвтəвидн.

Әврəнь санан-седкləн тадндг келж медүдув. Болв тадн, суңһачнр, бийстн шүүвр кеж чик шинидвр авх зөвтəт. Элст балһсна Советин улсин депутатд эс суңһгдв чигн әврəнь ухан-тоолврын сув-селвгүдэн тним зөв авсн улсар дамжулж бəəдл-жирһлд тохрахув.

А. МАНДЖИЕВ,
улсин депутатнрин Элст балһсна Советин улсин депутатын кандидат, Хальмг АССР-ин прокуратурин ах нөкд, юстицин советник.

Суңһврин өмн өргнд

•Депутатын кандидат келжəнə

ӘМТНӘ НЕКВРИГ ХАҢҺАХМН

Ондаруллһиг делгрлт авчах кемд экономическ механизмд дуту-дундс бəəхнь ид медгджəнə. Терүн деер улсин эдлврин эд-тавр болн хот-хол кеж һарһлһна һол зөрүллтс геедрсид күч-көлсчирир тетклһнə төр йир мууһар хаһлгджана. Урдк жилмүдт мет əмтнə некврт һол оньг өгтджəхи уга. Күч-көлсч коллективс болн улсин депутатнрин Советмүд шинрүллһиг һардж түргдүлж чаджахш. Ори нутгт, республикд тогтсн күнд бəəдлиг зəрм чидлмүд бийдəн тустаһар олзлх арһ хəəжəнə. Тегəд чигн эн туст юн болжахнь шинжлəд чик үклһ өгх кергтə, гиж сангдна.

Экономическ бат үл деер ондаруллһн эклсмн. Тегəд чигн бəрсн күцəмжсəри түшг кеһəд терүг байжуллһн общественг шинрүллһнə неквриг ирлцжəнə. Цуг эн төрмүдиг хаһлхин төлə мана балһснд шүкмһа, керг-төрин хəлəцтə болн тоомсрта депутатск баг кергтə болжана. Суңһгдсн шин Советин болн улсин депутатнрин көдлмш яһж күцəгдхмб? Күцəгч органмудт түрүн зергlənd эврə кергəн медлг специалистнр көдлхмн. Зуг деерəс зааврр өгсəр, нань чигн эвархар орсн əмтн терүнə ханьд уга болх зөвтə. Үүлдврин түрүн өдрмүдəс авн үлсин депутатнрин Совет əмтнə бəəдл-жирһлиг уһгарһ ясруллһар тавн жилə шинлц программ белдж жил болһн дигтə-даратаһар терүг күцəх зөвтə.

Улсин депутат суңһачирин неквриг медж, теднлə бат залһлда бəрх зөвтə. Терүнə төлə эврəнь округдан суңһачирла харһх бəəр болн баг батлх, депутатск үүлдврин тускар тооцаһан өгч суңһачирин клубмудт дааврта көдлəчирлə харһх кергтə. Əмтнə неквриг цуг халхасн хаһһх промышленн предприятьмуд балһсна экологическ бəəдлиг эвдшгоһар тосхгдхиг күцхлə сән болжана. Балһсна дорд үзгт экологин некврлə əс ирлцжəх нег объект — махна комбинат бəəнə. Хаврин болн зуна цагт энүнəс һарсн му үнр 8-ч микрорайона əмтəд му нилчəн хальдана. Миниһəр болхла, республикин болн Элст балһсна һардачир комбинат му үнрəрн биш, сән чинртə хоттхоолар əмтиг тетклһин төлə тодрха керг-үүлдврмүд батлж авх зөвтə, гиж сангдна. Эврəнь халхас терүнə төлə би цугинь кехүв, зуг суңһачирин дөңлт керглгджəнə.

Нəəмдгч микрорайона кесг гермүдин, тер дотр 2-ч болн 3-ч гермүдт, подвалмудт усн ивтрж орад буəр бəəнə. Тегəд һазрас һарсн, хəəлсн усн подвалд бəəһəд бəəхлə, ик əəмшг үүдəхмн. Негдгч дəвхрт бəəх əмтн махна комбинатын му үнрəс болн чигнəс икəр зовна. Терүн деер эн микрорайона 2-ч, 3-ч болн 12-ч гермүдүр хаалһ, бичкдүдин площадксиг яcх кергтə. Сүл цагт газ әрвлһнə төр тəвгджəнə. Болв 8-ч микрорайона гермүдт халун уга болдг йовдлмуд дару-дарунь учрна. Тегəд чигн герин əəн күүкд улс газ деер ус халулихана. Аштнь газ әрвлтн гисн дүүдвр хосн үг болж һарна. Специалистирлə селвлцəд колонкс тəвси болхла эн төр хаһлгдх бəəсмн.

Балһсар автобусмуд йовлһиг бас ясрулх кергтə, 6-ч, 7-ч болн 8-ч микрорайодур автобусн маршрутмудыг əмтнə неквриг кемжəнлə ирлцүлх, тодрха сув-селвгүд нанд бəəнə. Анарин көлги-күчнə үүлдвриг шинжлж бүрткх күцл тəвх цаг ирв. Юңгад гихлə, оньдин дүрвн цагт самолетар нисх əмтнд билет күртхш. Әврəнь округдан ямаран əмтн бəəхүг болһ теднə зовлнгиг медж немр керг-үүлдврмүд батлхар бəəнəв. Бəһчудын цутхлн бүрдəлһнд, теднд дөң күргллһнд болн арһ-чидлинь олнд тустаһар олəллһнд сән нилчəн күргхмн. Терүн деер бəһчудын өрк-бүлмүдин бəəцин таал ясруллһнд онц оньг өгтдхмн. Болв балһснд илдкгдсн хажһр йовдлмудыг уурулхин төлə закаһар əс темдглгдсн льготиг уурулх кергтə. Эс гиж керг күцшго болжана. Дааврта үүллə хамдан олн зүсн льгот ирдг хажһр йовдлла эвилдж бəəж болшго. Юңгад гихлə, мана аппаратчикүд цаг ирвəс, таңдан улсин зовлң үзүгəн уурна.

КҮҮКД УЛС ДЕПУТАТНР БОЛТХА

Каспийск районд суңһврин өмн күцəгдж үүлдвр демократин ул деер давулгджахнь ил үзгднə. Хург болһнд əмтн орлцсн депутатын кандидатын болн терүнə платформин тускар цаһан седкləсн тоолврын хувалцад, күн болһна тускар илдиь келж өгнə. Цуг депутатын кандидатнр эн кампаньд шүүмһаһар орлцжана гиж онц тем-дглх кергтə. Кандидатнр эврə сəн дурарн суңһачирла харһад, эдид эврəнь программин тускар тодрхаһар келж өгəд, терүгəн газетин халхст барлулад, нтклтə əмтиг шүүмһадулна. Одахн давсн цагт, тернь мартгдад уга, кандидат кех зөвтə цуг көдлмшиг партийн аппарат болн агитатормуд кеж йовсмн.

Районд Советин улсиә депутатыһ кандидат В. М. Коварлов зааж темдглгдсна хөөн, минии кандидатуриг бууллтә гидг эрлһ суңһврин цутхлн комиссьт орулв. Комиссь әврəнь зөвөн терүнд өгв.

Зуг суңһврин өмн болжах кампаньд цүгнь иигж уга гиж сангдна, Юңгад тихлə, республикин Деед Советд болн районд Советд улсин депутатырин зааж темдглсн кандидатирин спискд күүкд улс болн колхоз-совхозмудын, промышленн предприятьмудин эгл көдлəчир цөөкн болжахнь ил үзгднə.

Үлгүрлхд, мана районһар Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатын кандидатд зааж темдглгдсн 22 күүнəс зуг 3-нь күүкд улс. Мана республикин промышленостин һурвдгч эягиь Каспийск районд бəəнə. Болв 8-ч микрорайона гермүдт халун уга болдг йовдлмуд дару-дарунь учрна. Тегəд чигн герин əəн күүкд улс газ деер ус халулихана. Аштнь газ әрвлтн гисн дүүдвр хосн үг болж һарна. Специалистирлə селвлцəд колонкс тəвси болхла эн төр хаһлгдх бəəсмн.

Ондаруллһинг әкләси М. С. Горбачевә ханлтан оргх кергтә. Юнгад гихлә, өмнһ альд болв чиги деерәс заавр күләһәд, деед организмудын ик һардачнр юкелнә гиһад, күләһәд бәәдгнь бат авъяст тохрж одсмн. Тиим зүтә йовдлын өмнәс бүцад эврәнь санжасн ухан-тооллврән келсн әмтиг кезәд чигн зовагһад, тингж келдг әмтнә аминь бәтлдг бәасмн. Демократин бодн илдһь кезә медүллһә үзсиг хәләәлгч күләжәл иог нрчнл. Үнә эврәнь тоолврән әәлгә илдһь келдг әмтн эврәнь бүрдәгдкәх үлсин фронт чигн тиим иог врсиә нег темдг гиж келх керг-лә. Тегәд фронтын программиг бүклдһь дөнжәнәв.

Ветерана келсн үгиг дөнж, балһсна 17-ч тойгта дундын школын бағш З. К. Дорджиева келв.

— Би школд арвн нәәмн жилин әрүүдкәдлж йовнав. Эн жилмудин әрүүд мана школд идеологическ кәдлачнрин негнь чигн иржг, сурһулив болн сурһмжллһна төрәр соньмсон үгв. Үлсин фронтын седвәрч бағ бүрдәгдснә дарү школур идеологическ кәдлачнр иржг, багшнрла тер фронтын түскәр ю санжахиг сүржг, теднә үүлдвриг бүрушкын селвг орулхар седжәв. Мининһәр бодхла, идеологүд нигж кәдлх зөв үгв. Эдн әмтилә харһж күүндәд, теднә сүрсн тоотд чикднь хәрүһинь өгч, әс медгдснь цөәлһж өгх зөвтә.

Эн багшин келсн үгин һол үчр-утхнь чик гиж санжанавидн. Юнгад гихлә, ода бийнь ямаран чиги тоотыг өмнһ даслт болсар сәәхрүлж, зәрм-зүрмиив илдһь цөәлһдгс болвдл бәәнә. Тегәд чигн энәр мана бәәдл-жирһәд тогтсн түрү йовдлын һол үчр-утхнь һанцхн партийн аппаратд тедн наадгнь тер.

Тер тоотыг сәәнәр цөәлһәд, үчр-утхнь илдһь келәд бәәхлә ик зүткләән һаршго чигн биз. Зәрм әмтн йосна нилчиг олалад, эврәнь медсн-чадсарн государств заллһнд орлцхар седж, эврәнь ухан-тооллврән келнә. Мининһәр болхла, НФК-н хаһд мел эврәнь үүнь седкләрн ондаруллһнд тәвцән орулж, терүг үүргдүлхин сәнатань ховр биш гиж келх кергтә. Тегәд чигн НФК-н советин гешүнд партин Элст балһсна комитетин сегләтр И. Б. Шарапов орхар седдгнь бас үчрта гиж санжанавидн. Советин гешүнд орад эдн эврәнь сүв-селвгәрн, үүлдвр әрн НФК-н көдлмшиг чинәр залхдһь, ондаруллһна йоста түшгнь болхдиь теди дөцгән күргх бәасмн. Болв учредительн конференцин делегатнр эн хойриг Советд орулж авхмн гисн селвәрдов заааж темдглгдсн хәәи, мини кандидатуриг бүслһтн гидг әрлһ суһһрин цүтхлн комиссьт орулв. Комиссь эврәнь зөвәән терүнд өгв.

Зүг суһврин өмн болжах кампанья цүгнь, кезәүүга гиж сангдна, Юнгад гихлә, республикин Деед Советд болн района Советд үлсин депутатнрин заааж темдглсн кандидатнрин спискд күүкд үлс болн колхоз-совхозмудын, промышленн предприятьмудин әгл кодлачнр цөөкн болжахнь нл үзгднә.

Үлүүрлхд, мана районар Хальмг АССР-ин Деед Советин үлсин депутатын кандидатд заааж темдглгдсн 22 күүнәс зүг 3-нь күүкд үлс. Мана республикин промышленностин һүрвдгч әдгнь Каспийск районд бәәнә. Болв района Советд заааж темдглгдсн депутатнрин кандидатнр дунд колхозникүүд болн кодлмшчнр 35 шахуу процентд күрв.

Промышленн предприятьмудин, тосхлтын болн кологнә организацсин, колхоз болн совхозмудын цүг һардачир района Советин үлсин депутатнрин кандидатирт заааж темдглгдсмн. Нег халмәд заааж темдглгдсн хәәи, мини кандидатирг бүслһтн гидг әрлһ суһһрин цүтхлн комиссьт орулв. Комиссь эврәнь зөвәән терүнд өгв.

Зүг суһврин өмн болжах кампанья цүгнь, кезәүүга гиж сангдна, Юнгад гихлә, республикин Деед Советд болн района Советд үлсин депутатнрин заааж темдглгдсн кандидатнрин спискд күүкд үлс болн колхоз-совхозмудын, промышленн предприятьмудин әгл кодлачнр цөөкн болжахнь нл үзгднә.

Үлүүрлхд, мана районар Хальмг АССР-ин Деед Советин үлсин депутатын кандидатд заааж темдглгдсн 22 күүнәс зүг 3-нь күүкд үлс. Мана республикин промышленностин һүрвдгч әдгнь Каспийск районд бәәнә. Болв района Советд заааж темдглгдсн депутатнрин кандидатнр дунд колхозникүүд болн кодлмшчнр 35 шахуу процентд күрв.

Промышленн предприятьмудин, тосхлтын болн кологнә организацсин, колхоз болн совхозмудын цүг һардачир района Советин үлсин депутатнрин кандидатирт заааж темдглгдсмн. Нег халмәдүүдт, кергшлүүдт болн гемтә әмтнд дөнгән күргәд бүйнч седкл тусхах кергтә түскәр өдгә цагт бан бишәр келгднә. Зүг депутатск корпуст орлцжах дангин һардачир депутатнрин кандидатирт заааж темдглгдсмн. Нег халмәд заааж темдглгдсн хәәи, мини кандидатирг бүслһтн гидг әрлһ суһһрин цүтхлн комиссьт орулв. Комиссь эврәнь зөвәән терүнд өгв.

Зүг суһврин өмн болжах кампанья цүгнь, кезәүүга гиж сангдна, Юнгад гихлә, республикин Деед Советд болн района Советд үлсин депутатнрин заааж темдглгдсн кандидатнрин спискд күүкд үлс болн колхоз-совхозмудын, промышленн предприятьмудин әгл кодлачнр цөөкн болжахнь нл үзгднә.

Үлүүрлхд, мана районар Хальмг АССР-ин Деед Советин үлсин депутатын кандидатд заааж темдглгдсн 22 күүнәс зүг 3-нь күүкд үлс. Мана республикин промышленностин һүрвдгч әдгнь Каспийск районд бәәнә. Болв района Советд заааж темдглгдсн депутатнрин кандидатнр дунд колхозникүүд болн кодлмшчнр 35 шахуу процентд күрв.

Промышленн предприятьмудин, тосхлтын болн кологнә организацсин, колхоз болн совхозмудын цүг һардачир района Советин үлсин депутатнрин кандидатирт заааж темдглгдсмн. Нег халмәдүүдт, кергшлүүдт болн гемтә әмтнд дөнгән күргәд бүйнч седкл тусхах кергтә түскәр өдгә цагт бан бишәр келгднә. Зүг депутатск корпуст орлцжах дангин һардачир

Теегин эзн

Көдлмшин зөрүллт сольгдв

Сүл жилмүдт республикд нәәмәдллһнә подряд өргн делгрлт авчана. Нег үлү нүүрлгч эн эв-арһ колхозмудт боли совхозмудт өргәр олалгджана. Тегәд чигн адл-ахусин боли нәәмәдләчирин хооридк хәрлцәг батрулхин боли эн туст бат диг-дара тогтахин кергт республикин Госагропромниицәнд нәәмәдллһнә хәрцәнә, адл-ахун тооцана боли жалвин эңг бүрдәгдлә. Одахн мана корреспондент эн эңгин начальник Михаил Васильевич КУКЕНОВЛА харһв.

— Михаил Васильевич, селәнә адл-ахуд нәәмәдллһнә подряд делгрлт авчахас иштә Тана һарджах эңг бүрдәгдси болжана. Тегәд чигн эңгин һоллгч кодлмшин тускар келәд өглт?

— Мана эңг шин биш, гиж келх кергтә. Урдиь эн күч-көлсиә болн жалвин эңг гиж нерәдгджәлә. Болв республикин колхозмудт боли совхозмудт нәәмәдллһиә подряд, адл-ахун тоцан өргәр олалгдгт болад, мана әңгин нерн кежәх кодлмшлә ирлцлго бәв. Эңг тодрхаһар цәәлһң келхлә, адл-ахусин болн нәәмәдллһна коллективсин хооридк хәрлцан есәд йовв. Сүл жилмүдт мана эңг дааврта эн кодлмшиг күцәжәнә. Тегәд чигн цагин дежрәс иштә мана эңг нәәмәдллһнә хәрлцана, адл-ахуи тоцана болн жалвин гидг нерәдлһ авв. Әнгин нерн сольгдси дееран кодлмшин зөрүллтс бас сольгдси бәәнә. Урдк жилмүдт бидн кодлмшин ик зууһинь эврән кеһәд йовдг биләвидн. Нимкерг-үүлдврин ашт нормативс болн расценкс деерәс буулһгджана. Ода болхла адлахусс бийснь терүг күцәжәнә, зуг жалв һарһж өглһн батлж авгдсн докүментсәс иштә кегдх зөвтә. Тиим болв чигн адл-ахусин тоцана эңгсиг чаһнар бүрткжәнәвидн. Дәкәд болхла, совхозмудын болн колхозмудын специалистирин жалвиг, тедниг мөрәлһнд һарһгдг мөңгиг эврән тоолж һарһнавидн гиж келх кергтә.

— Тана эңгин кодлөчир нәәмәдллһнә подрядын халхар темдгтә кодлмш күцәжәхнь медгджәнә. Болв кодлмшин һоллгч зөрүллтс заахларн нәәмәдллһиә халхар зүткәтә ямаран йовдлмуд учрдгиг келж өглт?

— Мана республикин адлахуст нәәмәдллһиә подряд 1988 жиләс авн өргн делгрлт авв. Одә цагт совхозмудын боли колхозмудын производственн подразделеньсин ик зүнь нәәмәдллһнә подряд олалж кодлджәнә. Давсн цагиг авад шинжлхлә нүүрлгч эв-арһ олалллһнд зүткәтә йовдлмуд учрад бәәсми, гиҗ келж болшго. Тер бийнь адл-ахусин кесг һарачирт боли нәәмәдлөчирт олн зүсн төрмүдәр цәәлһвр өгх кергтә болв. Республикин адл-ахуст нәәмәдллһнә подрядын хойр модель олалгджана. Нег модельд тоцана, нааджкнь хүлж авллһна үнәр һардвр кегднә. Эврм экономистир эңгәр бат һардвр келго әңду һарһжав. Үлгүрнь, тиим йовдлмуд Целинн райоиа «Прудовый» боли «Ленинский» совхозмудт учрсми. Нег совхозд тоцан кегдси цагт әңду һарч, талдан адл-ахуд болхла экономистин медрл тагу болснас көлтә алдгуд учрсми. Тегәд чигн экономистир боли бухгалтермүд дунд сурһуль бүрдәжәнәвидн. Үлгүрнь, зональн семинармуд болдг 36 часа занятьс давв. Иим «дуту-дунде бәәсн бийнь нәәмәдллһнә подрядыг өргәр олалсиь чик. Энд кодлмшиг ецклдүр эс кехлә, әндр болн маһдур кех зөвтәвидн. Ода болхла нәәмәдллһнә хәрлцәг улм ясрулх кергтә.

— Тер бийнь зарм эдлахуст ода күртл нәәмәдллһнә бооцан батлж авгдсн уга. Юңгад иим бәәдл тогтсмб?

— Әндр өдр күртл нәәмәдллһнә бооцан нег жилд батлж авгджала. 1990 жиләс авн республикин колхозмудт боли совхозмудт ирлцигү бооцан тавн жилд батлж авгджана. Тавн жилин туршарт бооцана һоллгч эңгс сольгдшго болжана. Зуг талдан зүсн мал хәләврт авгдхла, төрәнә һазрин ачу сольгдхла бооцанн ирлцигү әнгст жил болһ немрмүд боли сольврму, орулгдхми. Иим бооца батлж авси адл-ахусин һарһнаһар государств дацахми. Эн төрәр мана орн-нутгин Минстрмүдин Совет шишлә тогтавр батлж авси бәәнә. Тегәд чигн 5 жилд бооца батлж авлһна кодлмшиг ода дееран төгсәжәнәвидн.

— Михаил Васильевич, нәәмәдллһнә олз-тусиг тодрха то-дигәр нткүлж чадхвт?

— Тиим то-диг бәәнә. Республикин 111 колхозд боля совхозд нәәмәдллһнә эврһ олалгджана. Терүнәс 103 адл-ахуд селәнә адл-ахун адл-ууш һарһжах производственн подразделеньс бүкдән нәәмәдллһнә подрядт орсми. Ода дееран республикд 3883 нәәмәдллһнә коллектив кодлж малас авдгар адл-ууш һарһлһиг икдүллһнд орлцжана. Өдгә цагт нәәмәдлөчир мал ескллһнд гүртм продукцин 84 процентинь кеж һарһжана. Малын хот белдлһнд болхла эн үзмж 87 процент болж һарв.

Күүндвр кесиь САҢЬЖ-ЬӘРӘН Иван, мана корр.

НҮҮРЛГЧ ЭВ-АРҺИН НИЛЧ

Нәәмәдллһнә звеноң һардач, комсомолец Дмитрий Проходнойла Целинн района «Вознесеновский» совхозин ясврин мастерскойд харһвидн. Эврәнь звеноң члед Юрий Емельяненко боли Вячеслав Кравцов хойрла хамдан эн силос хадж хурадг комбайн ясжәси бәәж. Совхозин директла кеси бооцаһар баһ наста нәәмәдлөчирин звеноД хойр «Беларусь» боли нег гусеничн трактор, силос хадж хурадг хойр комбайн, һазр эд-бод кедг боли төрә төрдг олн зүсн техник батлгдси бәәнә.

Комсомольск-баһчудын нәәмәдллһнә эн звено иидн жилин хаврар бүрдәгдсмн. Баһ наста төрәчир эрдни-шишә урһаһад малын хотд хаджала. Бооцана даалһврар гектар болһнас дундлда 80 центнер силос белдгдх бәәсми. Терүн деер эн звено 250 гектар һазрнг хаһлад буг өвснәс цеврәр бәрх зөвтә билә. Эн бәәрнд намрин төрәи төргдси болж һарв.

— Кодлмш дала болв, тегәд чигн цугинь цаглань кехәр шунжалавидн. Даалһсн кодлмшиг талдан күн кехнг кен чигн күләси уга. Звеноп член болһи чидлән әрвллго кодлад, өдәи ашмуд күдхәр шунж йовна. Тегәд чигн мади келси үгдәи күрвидн, гихлә чик. Сар болһи биди 160 арсли жалв апчалавидн, жилин ашмудар болхла күи болһи 4600 арсли авв, — гиж звеноп һардач Дмитрий Проходной келнә.

Арвн хойрдгч тавн жилә зуран товчлгч жилд чигн баһ наста нәәмәдлөчир өөдәи производственн күцәмжс бәрж кодлхәр шунжана. Эн одрмүдт нәәмәдлөчир хаврин төрәнә кодлмшт тохнята белдвр кежәнә. Үлгүрнь, өдгә цагт һазр эд-бод кедг боли төрә тәрдг техник белнә зергләвд тәвгдси бәәнә. Трактормүд кодлмш кехд белдгдв, селәнә адл-ахун талдан зүсн техник ясгджана. Эн жил нәәмәдлөчирт кеж-күцәх кодлмш баһ биш. Иидн намр теди 250 гектар һазрт буудя боли малын хотд олалгдх урһмл төрлә. Иидняһа эрдни-шишә төргдсн һурвн зун гектар һазр намр күртд амрхмя. Эрдни-шишә төрхин төлә хавртан эн звеноп дорвн зун шахү гектар һазр һарһж өггдв. Кодлмш икдсид звеноп члединн то чигн осжәнә.

— Иргчдән күцәх кодлмшин аһу зөвәр ик. Болв баһ биш дамшлт хоршасн йовдлсән нилчән күргхми. Тегәд чигн мана коллектив авси даалһврап эрк биш күцәх үгәи өгчәнә, — гиж совхозин баһ наста нәәмәдлөч келнә.

Х. УДРЮШЕВ.

ЗУРГТ: баһ наста нәәмәдлөч Дмитрий Проходной.
Н. Лиджиевин цокси зург.

Олз-тусиь өөдлҗәнә

Адл-ахуи малд хот белдлһнә төлә бүрдәгдси мана бригад дөрвдгч жилдан му биш йовудтаһар кедлжана. Терүнәс хойр жилд нәәмәдллһнә подрядар кедлчквидн. Бригадт хөрн күн орна. Теди цугтан һүрвн звеноД хувагдна. Үсврии 160—180 гектар һазр звено болһна олалллһнд өгтдси бәәнә. Совхозин администрацла нәәмәдлл-

гектар бәәрнд люцерна өвс төрж үрһах, 160 гектар һазрт ичмәна буудя үрһах болн 80 гектар һазрт люцерна эн төрж үрһах зөвтә билә.

Цуг заагдси кедлмш келһнд бооцаһар 135 мииһи арсли һарһгдх зөвтә билә. Зуни цемд бригад үт тоодан 13950 центнер малын хот белдх зура авсми.

Өксн үгдан бидн һурвн хаалһна дунд күрвидн. Үлгүрнь, тер заагдси цагии дунд зураһар 1200 тонн дицерна

вынь дундлад 5—6 миһи арсли тогтав. Кедлжәх күн болһна күч-көлсиә һарц арв шахү миһи арсли болв.

Эдл-ахуи тоцана олз-өрү кедлмшчир хоорид, тедниә кедлси цагас, тарифи жалвас болн КТУ-и кемжәнәс иштә ирлцлтаһар хувагдна. Ииридән болхла бидн цагболзган тоолго кедлдвидн.

Нәәмәдллһнә подрядын нег бичнь — күн болһи күч-көлсиә товчлгч ашар жалв авлһи. Тегәд чигн кедлмшч боҗһи терүнә төлә ик сонмслһтаһар кедлнә. Һазр эдбод келһна, тарлһиә, төрәт эд-бод келһна, хуралһна болагинь бийснь нәәмәдлөчир халәж медж, шүүж авна.

Бидн төрәи — малын хош гидг авц-бөртләһар кедлжәнәвидн. Талдаһар келхлә, бригад күцц подрядар кедлнә. Малын хотыг төрж үрһаж, хураж авси дееран, те-

НӘӘМӘДЛЛҺН—ҮҮЛДВРТ

Яшалтинск райоиа «Новый мир» колхозд нәәмәдллһнә подряд күч-көлс бүрдәлһнә боли шаңлһна һоллгч халхд хүврв. Иим керг-үүлдврин ашт производственн подразделеньсин — бригадмудын, фермсин боли бүкдән эдл-ахуи үүлдврин экономическ олз-тус өөдлв. Давсн жилин ашмудар колхоз 2 сай 579 миһи арсли ору авв. Эи орүһин ик хүвнь урһмл урһалһна халхд авгдсн болж һарв.

Келхд, урһмлын халхд кедлжәх нәәмәдллһнә һурвн звеноД 13904 гектар һазр батлгдсми. Темдглсн зураһар теди 3 сай 624 миһи арсли продукц кеж һарһх зөвтә билә. Нәәмәдлөчир болхла чидлән эрвллго кедлад, зураһан 125 процент күцәв. Гектар болһнас дундлад 29 центнер буудя цокж авси нәәмәдлөчир темдглсндән күрв. Эдл-ахуи төрөчир Терсина закрмя 6649 тонн өөдән

гч комплексн бригадын нәәмәдллһнә звеноС дүнд А. И. Шефер һарджах коллективир онц темдглх кергтә. Дөчн һурвн күн кедлжәх эн звено 3857 гектар һазрт буудя, карн цецг, эрдни-шишә урһаж силос белдж йовсми. Сөдән һарцта күч-көлсиә ашт нәәмәдлөчирин звено 194 миһи арсли ору өгв. Гектар болһнас эдн 32,8 центнер буудя хураж авсми, эн үзмж колхозд хамгин өөдән болж һарчана.

Кедлмшин чинр нәәмәдлөчирин жалала батар залһлата. Жилин эргид звеноп член болһи батлгдсн тарифар, күцәгдси кедлмшин кемжәнс иштә, жалв авна. Дасси жилин ашмудар звеноп кеж һарһси продукц 17597 болн «Дон-1500» комбайнд кедлә. Коллективин тооллрар эиүнә күч-көлсиә тавцин коэффициент 1,1 болж һарв. ЗвеноД болхла дундлад эн үзмж 0,96 болсиг темдглхми. Жилин эргид эн механизатор 3284 арсли жалв авсми. Ашмуд диглгдсиә хөөи эиүнд 3574 арсли немр жалв һарһж өггдсми. Үни седклси кедлад өөдән производственн күцәмжс бәрсн нәәмәдлөчирт жилин эргид 6858 арсли олсми. Сар болһи эиүнә жалв 572 арсли тогтав.

Күч-көлсиә дисциплн боли олна диг-дара эвдси кедлөчир чаһнар шоодгдна. Үлгүрнь, Л. Майер олсн немр жалвин 15 процентиь хасгдв. Биһн эс бәрж чадси эн механизатор күч-көлсәрн олсн 326 арсли мөңг авч чадв.

Моджахедмүдт дөң кергтәй?

Афганистанд тогтсн нәрн бәәдллг Негдсн Штатмудт ода экләд меджанә гиж келх кергтә. Тингхләрн шишлн ах йосна һардврин кемҗәнд биш, зуг йирин эмтн, экспертмүд, бар экләд меджәх бәәдлтә. Советск цергнарсна хөөи Наджибуллан һарджах режим бәрхн долан хоңгас диилгдхми гиж ЦРУ-н тааж келсн чигн, зертә-зевтә оппозиц диилх гиж американск дипломатмудын, иткмжтәһәр келсн чигн ода деерән күцсн уга. Советск цергин эн орн-нутгиг хайж һарсн цагас нааран эн жилин лу сарин 15-д жил давв, болв дөң тенд ода чигн бола бәәнә. «Эн орн-нутгт болжах дәәнд США боли Пакистан бурута. Эдн оппозицнсни чидлмүдт инәр дөң болжана». — гиж «Нью-Йорк таймс» газет бичжәнә.

Эн газетин корреспондент Джон Барнс Афганистанд цен сард бәәв. Эн эврәнь нүдәрн үзси тоотан келж өгв. Кабулыг моджахедмүд таслвр үгаһар ракетәр хана. Нег дәкж бичкн күүкдин нааджасн герин өөр ракет хаһрв. Утан цолрсна хөөи хәләхлә, энд үксн хойр күүнә цогц үзгдв — арвн долата көвүн боли энүнә зурһата ду күүкн. Бранс эиүнс даву зовлңгта юм үзсми. Нег дәкж ракет хаһрсна хөөи үксн дөч шахү күүнә цогц эн үзлә. Эн үксн эмтнә цогцин өөр цүглрсн эмгн эдн дунд американск репортер бәәхиг медчкв. Тегәд Брансур нег өвгн өөрдж иред: «Һарч уга бол! Маһа улст тадн иим зовлә үзүлжанат!» гиж хәәкрв. «Негдсн Штатмуд моджахедмүдиг юн учрар оли зүсн зер-зевәр, ракетмүдәр агежахмб, теди США-нас авси зер-зевәрн Кабулын базриг болн кварталмудыг хаһад, ин-төвкнүн бәәхәр седжах әмтиг, нег улү бичкдудиг, көгшдүдиг алжана гиж афганцнр нанас сурна... Орсмүд эндәс һарад йовсна хөөи афганцнр США-н хар санаг улм сәәнар медж авчана, зовәр уужмг бәәх орн-нутгин дөңтәр энд бәәх әмтн харадан үкжәхиг эн ода йостаһар үзжәнә». — гиж Бранс бичжәнә.

Терүн үнн, афганцнр тингж сәнлго бәәцго. Деед үзгин организацсни то-дигәр болхла, моджахедмүдин хамсн ракетмүдәс иидн жилин туршарт Кабулд миһи күн эмнсн хаһнв, орн-нутгин наадк райодт кесг миһи күн үкв. Моджахедмүдин хәләх ракетмүдин 90 процентиь цергә объектмүд хо-

США конгрессәр дамжулад 1989—1990 жилмүдт афганск оппозицд дөң гиж 700 сай доллар йилһж өгси йовдлыг Вашингтон медгго болхий?

Маһд утаһар меднә. Болв эдн эн тоотыг негл эс медси бәәдл һарһлдад бәәнә. Афганистанд үнндән тогтсн бәәдлин тускар, энд США-н тоомсриь унжахин тускар келсн әмтнд Вашингтон йир дурго болна гиж бар ода зәәглжәнә. Үлгүрнь, оппозицнин чидлмүд энд болжах дәәнд диилвр бәрж чадшго бәәдлтә гиж алмашж келсн американск дипломат Эдмунд Маквильямсинг Вашингтон тер дарунь США-һур дуудулад авчка. Эн дипломат Кабулд болн Пакистанд кодлжәсми. Кабулын общественность икикдиь Наджибуллаг татжана гиж «Вашингтон пост» газетин репортер Джеймс Рупёрт бичснә хөөи, госдепартаментин әлч конгресс деер эн газетиг «иткл уга зәәг тархачч» гиж нерәдв. «Американск ракетмүдәр Кабулыг хахла әмтн «американцнрт дурго болна» гиж келгджәх корреспенденц «Нью-Йорк таймс» газет барлсна хөөи госдепартаментин әлч конгрессин нег комитетин сүүр деер: «Репортернр кабульск правительств толһаһинь әргүлчкси бәәдлтә» гиж герчлв.

Афганистанд болжах тер йовдлмудыг чикәр үнлж, эврәнь орн-нутгин күцәжәх хажһр йовдлын болн тер региона иргчин туст икәр килмжән эн зовжах американцнрт эндр бас бәәнә. Энд үүлджах моджахедмүдт эдн үзн седклән бурушажана. Үлгүрнь, Хекматиярла адл оппозицин лидермүд Афганистанин «Хомейнин тогтасн исламск государствла» адл государствд хүврахдан бели бәәнә гиж теди саглужана.

Тер чигн седклтә американцнрт афганск териг политическ эв-арһар хаһлхиг некжәнә. Афганистанд США-н болн ССС Р-ин халхас өгдж-әх дәәнә дөңгиг үүрулхла, эн орн-нутгт эвин бәәдл хәрү тохрх билә гиж Вашингтонск «Негдсн Штатмудын нарт делкән шинтчтыиь помит Барнетт Рубин тооджана. Негдсн Штатмуд болн Пакистан моджахедмудт дөң болдгап эрк биш үүрх зөвтә». Б. Рубинә үзән-тоолврар болхла, хамгин түрүнд оппозицин диндер Хекматиярт мөңгәр дөң өгдгән үүрулхми.

Афганистанд болжах дәәкели-әмтнн эвдлтнь үл деер политическ эв-арһар эрк Москвад биш зогсахми гиж Москвад

Олз-тусынь өөдлҗәнә

Эдл-ахун малд хот белдлһнә төлә бүрдәгдсн мана бригад дөрвдгч җилдән му биш йовудтаһар кәдлжәнә. Терүнәс хойр жилд нәәмәдлһнә подрядар кәдлчквидн. Бригадт хөрн күн орна. Теди цуглан һүрвн звенод хувагдна. Үслөрин 160—180 гектар һазр звено болһна олзлһинд өгдсн бәәнә. Совхозин администрацла нәәмәдлһнә бооцаһар кегдсн, терүнәс ишта 160 гектар бәәрнд люцерна өвс тәрж урһах, 160 гектар һазрт ичмәнә буудя урһах болн 80 гектар һазрт люцерна эн тәрж урһах зөвтә биләвидн.

Цуг зааглсн кәдлмш келһнд бооцаһар 135 мицһн арслн һарһгдх зөвтә билә. Зун кемд бригад ут тоодан 13950 центнер малын хот белдх зура авсмн.

Өгсн үгдан бидн һурвн хаалһна дунд күрвизн. Үлгүрнь, тер заагдсн цагин дунд зураһар 1200 тонн люцерна өвс хадж авхин ормд бидн цуг бийнь 1500 тонн өвс аввидн. Эс гиж гектар болһнас дундлад 140 центнер люцерна сән чиртә өвсн хүргдв.

Үслөрин 160 гектарас зураһар 240 тонн ичмәнә буудя авхин ормд гүртмдән 347 тонн болн гектар болһнас дундлад 20.7 центнер буудя цокж авввдн.

Люцерн өвснә экар бийән теткхин төлә 80 гектар һазрт эн культур тәрләвидн. Терүнәс 8 тонн эк авх зөвтә биләвидн. Цаглань агротехническ өөдән кемжәнә таалд тәрсн люцерн болн үслөр таслөр үгаһар өгөд бәәснә ашт нам 12 тонн люцерна экн хүргдв. Энд гектар болһнас дундлад 1.5 центнер люцерна эк аввидн.

Кәдлмшин товчлгч ашар тооцаһан кенәвидн. Нидн жилин бийдиь күн болһна жалвиь дүндлад 5—6 минһн арслн тогтав. Кедлжәх күн болһна күч-көлснә һарц арв шахү минһн арслн болв.

Эдл-ахун тооцана олз-өрү кәдлмшчир хоорнд, тедә кәдлси цагас, тәрмһн жалвас болн КТУ-н кемжәлс ишта ирлцтәһәр хувагдна. Нирнднэн болхла бидн цагболгсн тооллго кәдлвәнн.

Нәәмәдлһнә подрядын нег оцчнь — күн болһн күч-көлснә товчлгч ашар жалвь авлһн. Тегәд чигн кәдлмшч болһн терүна төлә ик соньмслһтаһар кәдлнә. Һазр эдбод келһнә, тәрлһнә, тәрәт эд-бод келһнә, хүралһна болзгинь бийснь нәәмәдләчир хәлжк медж, шүүж авна.

Бидн тәрән — малын хош гидг авц-бәрцтәһар кәдлжәнәвидн. Талдаһар келхлә, бригад күщ подрядар кәдлнә. Малын хотыг тәрж урһаж, хураж авсн деерән, терүг малын хошт күргж, овалж өгнәвидн. Йосндан товчлгч ашар кәдлжәнәвидн. Урдиь болхлә, урһагдсн арваһад тонн өвсн кеер үрәд келтсн бийнь, күүнә седкл зовдго бәәсмн. Юңгад гихлә, һазр услачир, механизатормуд терүг урһасндан мөгиньь авчкад, цааранднь юн болхинь тертән авдго билә. Ода күн болһн экономическ кевәр ухалдг болв. Терүнәс ишта эн халхин сурһуль сурлһн улм өөдән чинр зүүжәнә.

Нәәмәдлһнә подрядар кәдлдг эв-арһиг биди цааранднь улм гүүдүлхәр бәәнавидн. Малын төлә хот тәрж урһасн деерән бидн мал бордлһнд орлцж, государствд мах хуллдг болхар бәәнәвидн.

Б. АДЪЯЕВ,
Октябрьск района «Жанһр» совхозин малын хот белдлһнә нәәмәдлһнә бригадык һардач.

Нәәмәдлһн—үүлдврт

гч комплексн бригадын нәәмәдлһнә звенос дүнд А. И. Шефер һарджах коллективиг онц темдглх кергтә. Дөчн һүрвн күн кәдлжәх эн звено 3857 гектар һазрт буудя, нарн цецг, эрдни-шишә урһаж силос белдж йовсмн. Сөдн һарцта күч-көлснә ашт нәәмәдлчирин звено 194 минһн арслн ору өгв. Гектар бүрдә хураж авсмн, эн үзмж колхозд хамгин өөдән болж һарчана.

Кәдлмшин чинр нәәмәдләчирин жалвла батар залһдата. Жилин эргнд звенон член болһн батлгдсн тарифар, күщәгдсн кәдлмшин кемжәс ишта, жалв авна. Давсн жилин ашмудар звенон кеж һарһсн продукца 17597 арслн немр мөнги өггдв, немр жалв (кеж һарһсн продукцин үнин 20 процентиь) 74738 арслн тогтав. Тегәд немр жалв ут-тоодан 92335 арслн болж һарсмн. Эн тодигис сәәнәр шинжлхлә нәәмәдлчирт жилин эргнд һарһж өггдсн мөгиньэ нег арслнд дәкәд 92 дейшг өггдх зөвтә. Күн болһна тәвц тоод авгдад эн мөнги коллективин члед дүнд хувагдв. Күч-көлсч дисциплин, күн болһна тәвц, жань чигн үзмжс тоод авгдсиг заалго бәәж болшго. Үлгүрнь, звенон сән гиси нег механизатор К. А. Витовский МТЗ-80 трактортоля «Дон-1500» комбайнд көдлә. Коллективин тооллгар энүнә күч-көлсна тәвцин коэффициент 1.1 болж һарв. Звенод болхла дундлад эн үзмж 0,96 болсиг темдглхмн. Жилин эргнд эн механизатор 3284 арслн жалв авсмн. Ашмуд дигледсна хөөн энүнә 3574 арслн немр жалв һарһж өггсмн. Үнн седкләсн кәдлжәх өөдән производствнә күцәмжс бәрсн нәәмәдләч жилин эргнд 6658 арслн олсмн. Сар болһн энүнә жалв 572 арслң тогтав.

Күч-көлсна дисциплн болн олна диг-дара эвдсн кәдләчир чаһаж шоодгна. Үлгүрнь, Л. Майер олсн немр жалвин 15 процентиь хасгдв. Бийэн эс бәрж чадсн эн механизатор күч-көлсәрн олсн 326 арслң мөнг авч чадсн уга. Күч-көлсна дисциплн эвдсн тракторист М. Шумахерин жалв бас хасгдсмн.

Продукц кеж һарһлһиг икдүллһнэ, нәәмәдләчирин жалвиг өөдлүллһнэ көрц бәәнэ, гих кергтә. Болв эн көрн ода деерән күщ олалгдад уга. Хамгин һоллгчнь болхла бүрдәмж, күч-көлсна бат дисциплин, даалһсн кергиг йоста кевәр күцәлһн болжана. Нәәмәдләчир энүнә тускар мартлго иргчдэн чигн өөдән һарцта күч-көлсәрн олчрх, гиж ишж болхмн.

С. ЛОГВИНЕНКО.

Өмтнд туста эмнлһн

Элстин 3-ч микрорайонд бәәх 5-ч тойрта герт балһсна поликлиникин косметологическ энг бәәнә. Балһсна эмтнә зәрмнь энүнә тускар медхлә, республикин олн эмти энүнә тускар медлго чигн болх. Тер дотр энд күүнд кергтә олн зүсн халхар эмлһ кенә. Келхд, тана һарт үйн урһв, кедү зовлң, эвго йовдл тер учрана. Эс гиж чирәд олн зүсн бүсрг, батх һарна, көл-һарт евр урһна. Цуг энүг косметологическ энгд эмнә. Тиигчкәд нег сәнь, ингәрән ирхин төлөд эмчәс шиишлн цаасн керго, документ чигн керго. Зүг эврән ирәд, учран келхлә, дамшлта эмчир танд тер дарунь нөкд болна, эс гиж уданд эмлһ кенә.

Косметслогическ энг 1976 жилин лу сард балһсна поликлиникд секгдсмн. Жил хоорэн эн эдл-ахун тооцанд орлә, тегәд эмлһнә төлә пациент мөцг өгнә. Кемржән талнд эмлһнә эс гиж косметическ массаж кергтә болхла, тиим массаж авч чаджанат. Бас зәрм улс үсиь эртәр унжана гиж һүндл төрнә ,терүг чигн энд эмнә Эмлһнә тускар уданд келгго, зүг тоолад заачкнав. Келхд, деер заагднас нань маникюр, педикюр, электромассаж, кинт олзлж эмлһ кенә, косметическ олн зүсн селвг өгнә, уудсн судц эмнә. Цуг эн процесс келһнд импортн оборудовань олзлгдна. «Үлгүрнь, кинт олзлж эмлһн мана орн-нутгт йир ховр, энүг һазадьн ордудт олзлна», —гиж энгин заведующ Клара Сергеевна Куринова келнә. Энгд эрдмән сәәнәр меддг эмчир көдлнә, эдн Москвад бәәх косметологин Цугсоюзн научн-шинжлһлә институтд мергжлтән вөлүүнә. Энгин көдләчир дундас ах медсестра С. Г. Кевзеевар, эмлһнә сестра Н. У. Басанговар темдглж болжана. Ахрар келхд, кемржәл талнд ямаран нег кергәр ингәрән одх саам учрхла, тенд талнд туста эмлһ кехнь лавта. Энг бүрдәд шинкан көл деерән зогсжана, тегәд эмтн сәнәр меджәдго болх гиһәд эдна телефона тойг огчәнавидн. 2—44—65 тойгар жиңүлтн.

ОВШИН Бамба.

ЗУРГУДТ: косметологическ энгд олн зүсн халхар эмлһ кенә.

Зург цоксиь В. Морозов.

Олз-тусынь өөдлҗәнә

Эдл-ахун малд хот белдлһнә төлә бүрдәгдсн мана бригад дөрвдгч җилдән му биш йовудтаһар кәдлжәнә. Терүнәс хойр жилд нәәмәдлһнә подрядар кәдлчквидн. Бригадт хөрн күн орна. Теди цуглан һүрвн звенод хувагдна. Үслөрин 160—180 гектар һазр звено болһна олзлһинд өгдсн бәәнә. Совхозин администрацла нәәмәдлһнә бооцаһар кегдсн, терүнәс ишта 160 гектар бәәрнд люцерна өвс тәрж урһах, 160 гектар һазрт ичмәнә буудя урһах болн 80 гектар һазрт люцерна эн тәрж урһах зөвтә биләвидн.

Цуг зааглсн кәдлмш келһнд бооцаһар 135 мицһн арслн һарһгдх зөвтә билә. Зун кемд бригад ут тоодан 13950 центнер малын хот белдх зура авсмн.

Өгсн үгдан бидн һурвн хаалһна дунд күрвизн. Үлгүрнь, тер заагдсн цагин дунд зураһар 1200 тонн люцерна өвс хадж авхин ормд бидн цуг бийнь 1500 тонн өвс аввидн. Эс гиж гектар болһнас дундлад 140 центнер люцерна сән чиртә өвсн хүргдв.

Үслөрин 160 гектарас зураһар 240 тонн ичмәнә буудя авхин ормд гүртмдән 347 тонн болн гектар болһнас дундлад 20.7 центнер буудя цокж авввдн.

Люцерн өвснә экар бийән теткхин төлә 80 гектар һазрт эн культур тәрләвидн. Терүнәс 8 тонн эк авх зөвтә биләвидн. Цаглань агротехническ өөдән кемжәнә таалд тәрсн люцерн болн үслөр таслөр үгаһар өгөд бәәснә ашт нам 12 тонн люцерна экн хүргдв. Энд гектар болһнас дундлад 1.5 центнер люцерна эк аввидн.

Кәдлмшин товчлгч ашар тооцаһан кенәвидн. Нидн жилин бийдиь күн болһна жалвиь дүндлад 5—6 минһн арслн тогтав. Кедлжәх күн болһна күч-көлснә һарц арв шахү минһн арслн болв.

Эдл-ахун тооцана олз-өрү кәдлмшчир хоорнд, тедә кәдлси цагас, тәрмһн жалвас болн КТУ-н кемжәлс ишта ирлцтәһәр хувагдна. Нирнднэн болхла бидн цагболгсн тооллго кәдлвәнн.

Нәәмәдлһнә подрядын нег оцчнь — күн болһн күч-көлснә товчлгч ашар жалвь авлһн. Тегәд чигн кәдлмшч болһн терүна төлә ик соньмслһтаһар кәдлнә. Һазр эдбод келһнә, тәрлһнә, тәрәт эд-бод келһнә, хүралһна болзгинь бийснь нәәмәдләчир хәлжк медж, шүүж авна.

Бидн тәрән — малын хош гидг авц-бәрцтәһар кәдлжәнәвидн. Талдаһар келхлә, бригад күщ подрядар кәдлнә. Малын хотыг тәрж урһаж, хураж авсн деерән, терүг малын хошт күргж, овалж өгнәвидн. Йосндан товчлгч ашар кәдлжәнәвидн. Урдиь болхлә, урһагдсн арваһад тонн өвсн кеер үрәд келтсн бийнь, күүнә седкл зовдго бәәсмн. Юңгад гихлә, һазр услачир, механизатормуд терүг урһасндан мөгиньь авчкад, цааранднь юн болхинь тертән авдго билә. Ода күн болһн экономическ кевәр ухалдг болв. Терүнәс ишта эн халхин сурһуль сурлһн улм өөдән чинр зүүжәнә.

Нәәмәдлһнә подрядар кәдлдг эв-арһиг биди цааранднь улм гүүдүлхәр бәәнавидн. Малын төлә хот тәрж урһасн деерән бидн мал бордлһнд орлцж, государствд мах хуллдг болхар бәәнәвидн.

Б. АДЪЯЕВ,
Октябрьск района «Жанһр» совхозин малын хот белдлһнә нәәмәдлһнә бригадык һардач.

•Зургудын репортаж

Америкин ар үзгин межә деер хулха кесн хойр күү одахь полиц бәрж авв. Эднь сербск хойр гелк болж һарв, эдн кезәңк эрдмчирин алтар хордаж кесн үнтә һарта нәәмн кегдл хулхалң авад, терүгән Югославүр авч һархар седжәж. Эдн эн үнтә зөөриг Афон уул деерк Монашеск республикд бәәх хуучна Хилиандарион гидг чонжас хулхалж авч. Эн хойр гелк чонжур «паломникүд» болж ирж, энд гичлжасн бәәж. Энтн сүл тавн сарин дотр Афон уул деер хулха кенәд бәргдсн һурвдгч йовдлиь болжана. Миньэ эн гезнгүд цен сар хооран чонжас вилнтийск үнтә һарта 5 шүтә хулхалж авсн бәәдлтә, гиж полиц эдниг харт бәржәнә.

Нарт делкәд һанцхнд тоолгджах Афон уул деерк Монашеск республик минһ шахү жилд бәәжәнә. Энүнә ханьд 20 чонж оржана, терүндиь зуг греческ гелнгүд зөрж мергүл кежәцхәнә, тер дотр Югославас, Болгарас, Румынас, тер мет Әрсәнәс ирж бәәжәх гелнгүд бас бәәнә. Зууһад жилмүдин туршарт эн чонжст культурин аһү ик зөөр цуглулгдсн бәәнә — кезәңк шүтәс, хуучна бичврмүд, чонжин үнтә зөөрмүд. Эн Монашеск республик эврән бийэн залдг органта, ингәрән хажуһас ирсн эмт орулхш. Болв эн чонжст бәәх зөөрт хулхачир икәр дурлад бәәцхәнә. Нег үлү эн чонжсиг төрүн күн манхш.

Орсин культурин үнтә гисн ховр зөөр кезәңк Св. Пантелеимон гидг чонжд хадһлгджана. Эн чонжд ода күртл орс келн-эмтна элчир бәәцхәнә. Эн чонжас бас хулха кегдна, энд орс келәр бичгдсн кезәңк дегтрмүд боли бичврмүд хадһлгджасн үнтә гидг библиотек одахи шатв.

«Мадид гелнгүд йир баһар цергләжәнә, тегәд чигн бидн зууһад жилмүдин туршарт орс эмтнә энд хөөшасн культурин олн зүсн зөөриг йостаһар харж чаджахшвидн. — гиж афонск чонжсин эврән бийэн залдг органа элч эцк Николай келв. — 1917 жил күртл мана чонжд 3 минһ шахү гелн цергләжә, ода болхла — зуг 27. «Ода мана медлд бәәх чонжст бәәдг эмтн уга болжана. Нег үлү дегәд ик чиг болад мана библиотекмүд үржәнә, ташр шинәс түүмр чигн болад бәәхмнә».

(ТАСС)

Әмтнд туста эмнлһн

Элстин 3-ч микрорайонд бәәх 5-ч тойрта герт балһсна поликлиникин косметологическ энг бәәнә. Балһсна эмтнә зәрмнь энүнә тускар медхлә, республикин олн эмти энүнә тускар медлго чигн болх. Тер дотр энд күүнд кергтә олн зүсн халхар эмлһ кенә. Келхд, тана һарт үйн урһв, кедү зовлң, эвго йовдл тер учрана. Эс гиж чирәд олн зүсн бүсрг, батх һарна, көл-һарт евр урһна. Цуг энүг косметологическ энгд эмнә. Тиигчкәд нег сәнь, ингәрән ирхин төлөд эмчәс шиишлн цаасн керго, документ чигн керго. Зүг эврән ирәд, учран келхлә, дамшлта эмчир танд тер дарунь нөкд болна, эс гиж уданд эмлһ кенә.

Косметслогическ энг 1976 жилин лу сард балһсна поликлиникд секгдсмн. Жил хоорэн эн эдл-ахун тооцанд орлә, тегәд эмлһнә төлә пациент мөцг өгнә. Кемржән талнд эмлһнә эс гиж косметическ массаж кергтә болхла, тиим массаж авч чаджанат. Бас зәрм улс үсиь эртәр унжана гиж һүндл төрнә ,терүг чигн энд эмнә Эмлһнә тускар уданд келгго, зүг тоолад заачкнав. Келхд, деер заагднас нань маникюр, педикюр, электромассаж, кинт олзлж эмлһ кенә, косметическ олн зүсн селвг өгнә, уудсн судц эмнә. Цуг эн процесс келһнд импортн оборудовань олзлгдна. «Үлгүрнь, кинт олзлж эмлһн мана орн-нутгт йир ховр, энүг һазадьн ордудт олзлна», —гиж энгин заведующ Клара Сергеевна Куринова келнә. Энгд эрдмән

сәәнәр меддг эмчир көдлнә, эдн Москвад бәәх косметологин Цугсоюзн научн-шинжлһлә институтд мергжлтән вөлүүнә. Энгин көдләчир дундас ах медсестра С. Г. Кевзеевар, эмлһнә сестра Н. У. Басанговар темдглж болжана. Ахрар келхд, кемржәл талнд ямаран нег кергәр ингәрән одх саам учрхла, тенд талнд туста эмлһ кехнь лавта. Энг бүрдәд шинкан көл деерән зогсжана, тегәд эмтн сәнәр меджәдго болх гиһәд эдна телефона тойг огчәнавидн. 2—44—65 тойгар жиңүлтн.

ОВШИН Бамба.

ЗУРГУДТ: косметологическ энгд олн зүсн халхар эмлһ кенә.

Зург цоксиь В. Морозов.

Афон уул деер

Грецин ар үзгин межә деер хулха кесн хойр күү одахь полиц бәрж авв. Эднь сербск хойр гелк болж һарв, эдн кезәңк эрдмчирин алтар хордаж кесн үнтә һарта нәәмн кегдл хулхалң авад, терүгән Югославүр авч һархар седжәж. Эдн эн үнтә зөөриг Афон уул деерк Монашеск республикд бәәх хуучна Хилиандарион гидг чонжас хулхалж авч. Эн хойр гелк чонжур «паломникүд» болж ирж, энд гичлжасн бәәж. Энтн сүл тавн сарин дотр Афон уул деер хулха кенәд бәргдсн һурвдгч йовдлиь болжана. Миньэ эн гезнгүд цен сар хооран чонжас вилнтийск үнтә һарта 5 шүтә хулхалж авсн бәәдлтә, гиж полиц эдниг харт бәржәнә.

Нарт делкәд һанцхнд тоолгджах Афон уул деерк Монашеск республик минһ шахү жилд бәәжәнә. Энүнә ханьд 20 чонж оржана, терүндиь зуг греческ гелнгүд зөрж мергүл кежәцхәнә, тер дотр Югославас, Болгарас, Румынас, тер мет Әрсәнәс ирж бәәжәх гелнгүд бас бәәнә. Зууһад жилмүдин туршарт эн чонжст культурин аһү ик зөөр цуглулгдсн бәәнә — кезәңк шүтәс, хуучна бичврмүд, чонжин үнтә зөөрмүд. Эн Монашеск республик эврән бийэн залдг органта, ингәрән хажуһас ирсн эмт орулхш. Болв эн чонжст бәәх зөөрт хулхачир икәр дурлад бәәцхәнә. Нег үлү эн чонжсиг төрүн күн манхш.

Орсин культурин үнтә гисн ховр зөөр кезәңк Св. Пантелеимон гидг чонжд хадһлгджана. Эн чонжд ода күртл орс келн-эмтна элчир бәәцхәнә. Эн чонжас бас хулха кегдна, энд орс келәр бичгдсн кезәңк дегтрмүд боли бичврмүд хадһлгджасн үнтә гидг библиотек одахи шатв.

«Мадид гелнгүд йир баһар цергләжәнә, тегәд чигн бидн зууһад жилмүдин туршарт орс эмтнә энд хөөшасн культурин олн зүсн зөөриг йостаһар харж чаджахшвидн. — гиж афонск чонжсин эврән бийэн залдг органа элч эцк Николай келв. — 1917 жил күртл мана чонжд 3 минһ шахү гелн цергләжә, ода болхла — зуг 27. «Ода мана медлд бәәх чонжст бәәдг эмтн уга болжана. Нег үлү дегәд ик чиг болад мана библиотекмүд үржәнә, ташр шинәс түүмр чигн болад бәәхмнә».

(ТАСС)

УЛСИН ЦЕЦҢ БУЛГАС

●Хальмг улсин авъясмуд

ЦАҺАН САР БОЛН ТЕРҮНӘ ТУУЖ

ХАЛЬМГ улсин хамгин ик чинртә болн күндтә байр — Цаһан Сар темдглх цаг күрад ирв. 1990 жилин лу сарин 26-д дорд үзгин литәр хаврин түрүн сарин 1 шин өдр болхмн. Терүнәс нег өдр өмн, лу сарин 25-ас авн экләд Цаһан Сарин байрт нерәдсн мәргүл Элстин хүрлд болхмн. Урдиь Буддан шажна хурлмуд Цаһан Сарин байр 15 өдрин түршт темдглглдг билә.

Сүл кесг арвад жилмүдин түршт Хальмгт Цаһан Сарин байр тиим өргәр түрүн болж темдглгдхмн, гиж күлгджәнә. Элст балһснд лу сарин 25-д театрализованн иәр-наадн болхмн, Терүнд мана республикин нертә гиси артистнр билг-эрдмән үзүлхмн, хальмг ами үгин үүдәврмүд мелдг әмти марһладхмн, келнәмтнн бәк барлдхмн, урн һарта улсин кесн кегдлмүд, оли зүсн сувеирмүд, бәәрн зурачирнн зургуд хүлдгдхмн. Кезәәк байрин хойр әягнь — улсин авъяс болж тохрсн иәр-наадн болн бурхн-шажна халхнь дегц хамдан шинәс үүджәхнь йир сән болжана. Эн зүн жилин эклцәр Цаһан Сарнг темдглдлин ямаран бәәснлә әдлдән өөрдж, юн-негни ик байрт хүврх, гиж сангдна.

Хальмг сойлын цөрта шинжлач И. А. Житецкий иигж бичжәсмн: «Эгл малч хальмгин бәәдл-жирһлд туурмжта өөн гиж йир бә, болв зуг Цаһан Сар эн түст онц байр болж тоолгдна. Әмтнә ик зүнь эн өдр кедлмшәсн судлна».

Байрин делгрәт аһу ик болдг бәәсмн. Терүнә йоста оли әмтнә үүр-утхнь алдр «Жаһирин» дуулврмудмн негидиь тодрхаһар темдглгджәнә: «Хаврин сар үрһә. Деед Богдд, хаанд цаһа бәрхәр десәкин далыг төгрг таәг деер тальвә. Хаас йөрәхәр һурвн микһн күн адһж ирцхәв, тедниә талдан 35 бәатрмуд боля 72 сәовигүд ирцхәв» (С. А. Козин бичж авсн дуулврин һурвдгч дун).

Хальмгудын Цаһан Сар эврәнь үүр-утхәри моңһлмудын Цагаан Сарәа болн бурятмудын Цагаалгана эдл. Байрин һолдгн үүр-утхнь — хаврнг тослһ, хаврин белчрт күүлһнә эклц. Эн цагас авн хавр-зуни кедлмшнн кем эклнә. Терүнд эдл-ахуун һолдгч кедлмш орнә: тәл авлһн, үс саалһн, хәәдан кирһлһн, үвлә хотан белдлһн. «Үрс сарә гидг байрин хәәи дүни идгүдтаи күүлһн эклнә.

Хальмг әмч боли этнографин шинжлач У. Дүшан бичсәр, хаврин байран тосн һазрас нүүж орман әс сольха ик килиц болж тоогдгг бәәсмн. Долаа-наадн әдрс хоорн биш цуг хоти талдан һазрт нүүдг бәәсмн. Тер цагт цуг әмти өлг-әдтәнә бәәл малтаһан цатаһан хойр һазыи хооридаа ногдна. (Моңһл татлһта келтә үүлсиг түүльд жилмүдин тоод ордг 12 мал-айруси хулһасс эклцә). Зуг ода хаврин байр үрлнь намран бо-

юнгад намрин чилчәр — үрлин эклцәр темдглдг болсмб? — гисн сурвр учржана. Орсмудыг дурасн болхий? Болв эн түст талдан чиг

ндна. Моңһл-Буриад-Ойрадын ард түмнә, иләтә 16 үүлдвр күүсн йовдлла залһлдата, Түвдт эн байр Монлам гиж нерәдгдна, шар махлата ламирин Гелугпа сурһалин үндслгч Зонхван Гегәнә шинидврәр түрүн болж 1409 жилд темдглгдсмн.

Шин сар үрһлһна өдр — Цаһан Сарин түрүн өдр эклхәс өмн хүрлмудт догшдиг дарлһна мәргүл бүгл сәәни дүүсн кегдг бәәсмн. Тер мәргүл кесн цагт эн хүрлын Бурхнд боли Оки Тенгрт иигәр мәргж залврдг бәәсмн.

Болв Цаһан Сар темдглһн хамгин ик чинртә йовдл болһн хамт, Цаһан Сар — Шин жил гидг ик йовдлтаи холбтн болжана. Тиигәд Цаһан Сарин өдр Шин жилин эклцәр темдглдг болсмб? — гисн сурвр учржана. Орсмудыг дурасн болхий? Болв эн түст талдан чиг

Цаһан Сарин йөрәлмүд

Хальмг улсин ури үгд йөрәлмүд хамгин ик орм эзлдг бәәсмә гихлә хаҗһр болшго гиж сангдна. Ямаран нег ик-бичкн керг күцәл чиг, нигәрән-тинггәрән һарад йовдг болв чиг, шин хувцҗүр омсв чиг хальмг мәдәтир оньдин йөрәлән тәвдмн. Нам өрүн цәәһән амсхас урд әрк биш йөрәдмн. Цаһан Сар болсн цагт кесг йөрәл сонсгдна. Намаг баахнбичкн цагт мана селәнә мәдәтирин тәвж йовсн йөрәлмүдиг редакцур илгәж, оли умшачирнг, нег үлү баһчудыг таньлдулх төр тәвжәнә. Юнгад гихлә, өдгә цагин баһчудын байр-нәр шинжләд хәләһәд бәәхнь, тедн йөрәл келж чадхш, келхәр седвчн терүг альдас умшж дасхнь медхш. Эн түст «Хальмг үнн» газет умшачиртан дөң болх зөвтә, гиж сангдна, Бидн, мәдәтир, газетдән бас тусан күргж, мәсән, мартад угаһан бичж илгәх зөвтәвидн.

Н. БУРАЕВА, умшач.

Цаһана йөрәл

О хәәрхн, Оки тенгр,
оли деедс,
Оки тенгрин сәкүсн евәж,
Оли әмти төвкүн бәәж,
Оньдин нигж Цаһаһан кеж.
Оки тенгрән дүрдж күнкшү
һарһж,
Халун уурта хотан кеж,
Ур дееҗинь Оки тенгртән
нерәдж,
Уух-идх әлвг-делвг болж,
Кезәчн нигж байрта-бахтаһар
бәәж.
Зуд-зурхн уга, зовх-түрх
угаһар
Мал-әмн уга үвләс у сәәхн
һарч,
Толһа бүрн, то күцн бәәж,
Цүһар мендән медлцж,
Үргән-чочан уга,
«Ях» тих евчн уга,
«Нов» гих зарһ уга бәәж,
Кезәи кергт аав-ээҗиннь
бәрд бәрж,
Оли күн орулж, оли күн һарһж,
Ю санна, сансиь номин
йосар бүтж,
Сәкси бүрхнь евәж,
Һазр-уснань сәкүсн евәж,
Өргси зулын герл мет цүһар
Өнгтә сәәхи болж,
Өр-жөвәи болж
Өсгә-өвгәи болж,
Өсн-үрин ик-бичкн
Өвчн-зовлң үзхш,
Өлсн-цүрүн үзхш,
Өлгә-өвчн үзхш,
Өлн-үкл үзхш,
Өлүн-сүлдн үзхш,
Өлмә-өвчн

...Шин сар уръяһна өдр — Цаһан Сарин түрүн өдр эклхэс өмн хурлмудт догшдиг дарлһна мөртүл бүкл сәәни дуусн кегдиг бәәсмн. Тер мөргүл кесн цагт эн хурлын Бүрхнд болн Окн Тенгрт икәр мөргж залвәрдг бәәсмн.

Бола цаһан Сар темдглл-һн хамгин ик чинртә йовдлнь өр цәәхин өмн болдг билә. Нарн шинкән өндәжәсн цагт Окн Тенгрин дарцг бәрж ламнр хурлан эргж йовдг билә. Хурлын кегжмин зевсгудин айс терүг дахулж татдг бәәсмн. Хурлас хол биш тәклин ширә тәвдг билә, терүк деер деж өргәд, әмтнә авч ирсн бәрц тәвдг билә. Дарунь терүнә хажуд мөргүл кегддг билә.

ЦАһАН Сариг темдглсн цагт әмтн ян-негн бәлһнә, нег-негндән дөңгән күргһнә седкл үүдг бәәсмн. Цаһан Сарин бәр үүдлһн хальмгудын болн өөрдмудин кезәцк туужас ул авчана. Будран шажнд орснас өмн эклә, гиж сангдна.

Болв кесг шинжләчнр темдглсәр, моңһлмуд чигн, бүрятмуд чигн, өөрдмуд чигн кезәцк цагт Цаһан Саран намрар темдглдг бәәж. Үвлин өмн өргнд эн байрин өдрәр намрин тәкл тәкдг бәәж. XIII зуң жилд Хубилай хаана зәрлгәр Цаһан Сар намрин ормд хаврар темдглгдг болв Тегәд шин жил намрәр эклдг бәәснә темдгнь — намрин октябрь сариг хүлин сарар нерәдлһн гиж сангдна. (Моңһл татлһта келтә удсин түүльд жилмудин тоод ордг 12 мал-аһрусн хулһнас эклнә). Зуг ода хаврин байр урднь намрар болдг бәәсиг ховр күн медна.

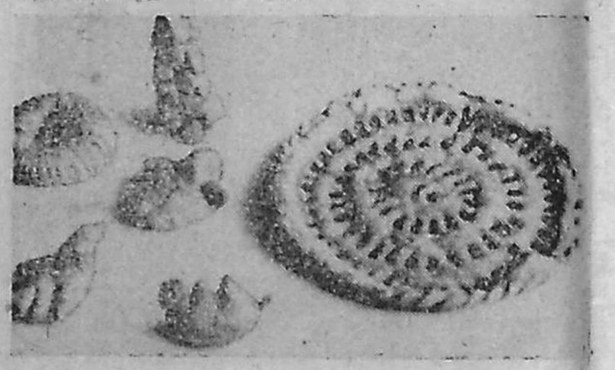
Тиим хойр толькан һардгнь бас учрта. Шин жилин эклц талдан байрин өдрин — Зулын хөвн болна, гиж бас сонсж болхмн. Келхд, XVIII зуң жилин зарм бәрмт бичгүдт Цаһан Сар чигн. Зул чигн Шин жилин байр гиж нерәдгджә. XIX зуң жилин бәрмт бичгүдт цуглдвь гишн жилин эклц Зул гиж заагджана. Зуг Хальмг АССР-ин ЦГА-д хадһлгджах Ламин залврин бичсн шишлң «Байрин өдрмүдин табельд» Зул өдр —алдр Зонхван Гегән төрлһнә болн цирванд орлһна байр мән. Зулын хөвн, кирцхд. 7 —10 өдр өнжәд шин жилин мөргүл болдмн, ташр тингчкәд тер өдриг «тодрхаһар заадг арһ уга» гиж бичәтә йовна. Цаһан Сарин өдрмүдин өмн «хуучн жилиг үдшлһнә» мөргүл хурлмудт кегдна, гиж тер бәрмт бичгт келгджә. Энд келгдсн тоот Ламин залврин цааснд энду орсна темдг биш — йосндан тогтсн бәдлиг үзн кевәр тернь үзүжәнә.

Нжд һол тал нүүж ирхләри хальмгуд Шин жилән юңгад намрин чилгчәр — үвлин эклцәр темдглдг болсмб? — гисн сурвр учржана. Орсмудыг дурасн болхий? Болв эн түст талдан чигн тоолвр бәанә. Түвдт Шин жилиг темдгллһнә хойр болзг бәәсмн. Хаврар кедг Шин жилнь «Гйалпо лосар» гиж нерәдгдәд «Монлам» байрла (хальмгудын Цаһан Сар) хәрдг бәәж. Энүт Зу балһснд (Лхасад) Түвдин Шин жил гиж шишлң йосар темдглжәсмн. Болв талдан һазрмудтнь намрин чилгчәр «Талдан нгачход» нертә һал тәәлһнә байрин (хальмгудын Зул) хөвн цен өдр өнжәд «Санам лосар» нертә Шин жил темдглдг авъяс бас бәәж. XVIII зуң жилд Түвдлә шахм залһлда бәржәсн хальмгуд теднә авъясмудыг дурасһь чигн маһд уга.

...Хальмгудын Цаһан Сарин туужд өдгә цагт мартгдж одсн кесг тоот бәәнә. Теруг шинәс сергәж, урдк сән авъясмудан хәрү тогтах кергтә. Ода болхла төрл-садан, өөрхн иньг-үүрмүдән урһжах хаврин байрла йәрцхәй. Цаһан Сарин 1 шин февралин 26-д болхмн.

Э. БАКАЕВА,
КНИИИФЭ-н ах номта көдләч, туужин номин кандидат

Америкин хальмгуд жил болһн Цаһан Сарин мөргүл кедг хурлын йегнь.

Цаһан Сарин йөрәл

О хәәрхн, Окн тенгр,
оли деедс,
Окн тенгрин сәкүсн евәж,
Оли әмтн төвкүүн бәәж,
Оньдин нигж Цаһаһан кеж,
Окн тецгрэн дүрдж күүкшүү
һарһж,
Халун уурта хотан кеж,
Ур дееждиь Окң тецгртэн
нерәдж,
Уух-идх элвг-делвг болж,
Кезәчн нигж байрта-бахтаһар
бәәж,
Зуд-зурхн уга, довх-түрх
угаһар
Мал-әмн уга үвлэс у сәәхн
һарч,
Толһа бүрн, то күүд бәәж,
Цуһар мендән медлцж,
Үргән-чочан уга,
«Ях» тих өвчн уга,
«Йов» гих зарһ уга бәәж,
Кезәң кергт аав-ээжиньң
бәрц бәрж,
Оли күүрулж, оли күһарһж,
Ю санна, сансиь номин
йосар бүтж,
Сәксн бурхнь евәж,
Һазр-уснаиь сәкүсн евәж,
Өргсн зулын герл мет цуһар
Өнгтә сәәхн болж,
Өр-Көөлн болж
Өсж-өргжж йовхитн
Оли деедс евәтхә,
Биди, көгшдүд, оли тана
жирһл үзж,
Оли жилд әмд йовж,
Хуучна авц-бәрц үзүлж,
Күүнд муухан үзүлл уга,
Өдрин сәәнлә, һазрин
жөөлнлә
Харһх болый, хәәрхн!

Боорцгин йөрәл

О хәәрхн, боорцг-тоһштн
Элвг-делвг болж,
Ут-наста, бат кишгтә болж,
Му күүкдтәһән ханядн-тома
уга бәәж,
Жңл болһи нигж
боорцг-тоһшан
Элвгәр кеж, боорцгари
деежән оргж,
Цәәһәрн зулган өргж
Оли көгшдин йорәл шингәж
Байрта-бахта бәәх болтн.

Цаһан Сарин дун

Үгнь болн айсиь улсин
Цаһан төөлтә керминь
Цаһан цасиднь тавлна,
Цаһаң сарин нег шинд
Цаһаһан һарһж мендлий.

Маля тамһта кер миньң
Малаян аюһар һанхна,
Манжин көвүн Доржиһән
Малташк гихләни дахлалав.

Альвн тамһта кер миньң
Алхлгси сәәхн йовдлтә,
Алкинә көвүн Доржиһән
Айташк гихләни дахлалав.
(«Торски тесгин дуд» гидг дегтрәс).

*Зулг — үүднә өрк нег көләри ишкжәһәд, цәәһни деежә һазаран деегшән цандг авъяс.

Волейбольн марһан

Волейболар мана республикин марһан болв. Һурвн өдрин эргцд «Динамо» обществин спортивн залд ик дөрлдәнә бәәдл тогтв. Марһанд холд бәәх Городовиковск болн Юстинск райдын спортсменмүд ирв. Энүнд Элстин волейболистнр бас эврәнь физкультурин коллективсин спортивн нер харсв. Тедн — «Динамо» обществин, «Калмнефтегазразведка» трестин ясврин-комплектовочн базин, Хальмг госуниверситетин болн Элст балһсна олн-әмтнә ардм-сүрһүлин эвгин негдгч ДЮСШ-н тиим дөрвн команд билә.

Марһан хойр девскд хувагдв. Волейболистнр түрүләд дав-зуурин наадд кев. Эргцин системәр бүрдәгдсн марһана ашас иштә дөрвн команд шүүж авгдв. Товчлгч марһанд зуг Городовиковск района болн КГУ-н волейболистнр күрч чадсн уга.

Хойрдгч девсигин марһанд диилврин төлә некмһә, чаһ спортивн нооддан болв. Команд сүл агчм күртл бәрлдәнә авцан номһрулсн уга.

Нааддын ашмудас иштә тавдгч орм Городовиковск района спортсменмүдт өггдв. Университетин волейболистнр сүл, зурһадгч ормд тусв.

— Марһанд орлсн командс йир өөдән спортивн шүүлт үзүлв. Цуһар алдгдл угаһар, диилвр бәрх шиидвртаһәр марһанд иржәв, — гиж республикин Госкомспортын көдләч Л. Д. Бондаренко келв.

НУРВИН Б.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Телевизүүд

ЛУ САРИН 24,
БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30—120 минут. 8.30 — Мана сад. 9.00 — Концерт. 9.45 — Мультфильм. 9.55 — «Американск провинц». Док. фильм. 2-ч фильм. 10.55 — Күн, һазр. Йиртмж. 11.55 — Диилврин 45 жилиә өөнд. «Капитач С». Худ. фильм. (Венгрь). 13.20 — Док. фильм. 13.50 — Айрусна дөлкәд. 14.50 — «Спектр». 15.20 — Пианист В. Горовиц наадкана 16.10 — «Үүлджәх үлс». 17.40 — «Соли». 18.00 — Нарт дөлкән панорам. 18.45 — Мультфильм. 19.10 — «Отель «Бертрам». Худ. фильм. 1-ч, 2-ч серийс. (Великобритань). 21.00 — Цаг. 21.30 — «Телескоп». 21.55 — «Хәвтә йовдл». Өрк-булин төлә телевикторин. 23.00 — «Сөөни өрәл күртл, сөөни өрәлин хөөн». 00.45 — Эн өдрин йовдлмуд. 01.00 — «Бой на перекрестке». Худ. фильм. 2-ч серий. 02.05 — София Ротару үрвр кежанә.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — М. Кристалинскаяд нерәдгдсн сонсхвр. 9.40 — «Потерпевшие претензий не имеют». Худ. фильм. 11.15 — Девшлт. Зәнгс. Зар. 11.45 — Педагогик цуһарынь төлә. 12.45 — «Противостояние Н. П. Старостина» 13.30 — «Сөөһәр цаһан мөрн деер». 6 серийтә худ. фильм. 2-ч серий. (Болгарь). 14.30 — «Советск Әрәсә». Видеоканал 17.00 — Мультфильм. 17.30 — Док. фильм. 18.20 — Концерт 18.30 — Цаг. 19.00 — Биатлон. 20.00 — Бичкдуд, тәвшүн нөөртан орт! 20.15 — Коньковежн спорт. 21.00 — Спидвей. 21.30 — Московск патриархийд болсн харһлт. 22.30— «Юрмала-90».

Бәәрн программ: 17.00 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдудин төлә сурһулин программ. 17.25 — Фильм-зар 17.30 — «Сурһврин өмнк кампаня трибун». 17.45 — МВД-н хроник. 17.55 — «Республик: үүлдвр кех цаг». Зәнглгч-публицистическ сонсхвр. (Хальмг келәр).

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Приговоренный.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Разиня.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 16.00, 18.00, 20.00. Бичкдуд кинофильм. **Я уже не боюсь.** Эклцнь: 14.00.

«ДЖАНГАР». **Жикина династия.** Эклцнь: 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30. Бичкдуд кинофильм. **Бесстрашный атаман.** Эклцнь: 10.00.

«ДРУЖБА». **Спальный вагон.** Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00. Бичкдуд кинофильм. **Армия Трясогузки.** Эклцнь: 12.00. **Армия Трясогузки снова в бою.** Эклцнь: 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Дежа вю.** Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. **Тонкое искусство защиты.** Эклцнь: 22.30. (Бичкн зал). **Маньчжурский вариант.** Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдуд кинофильм. **Неуловимые мстители.** Эклцнь: 12.00, 14.00.

Ямаран чигн уульнцин нериг нимгн халад шахад барлна. Эн күүнә нериг Элстин эрдмчир бас тиим халад шахад барлж, Тингхләри эн партизана уул эцкинь нериньхойр әңгәр барлж. Уульнцин нег захдиь К. Улюмджиновн гиж барлата, эн уульнцин дүүд К. Улюмджиев гиж барлата. Эн күүнә фамильнь К. Улюмджинов гиж барлата. Эн уульнцин дүүд К. Улюмджиев гиж барлата. Эн күүнә фамильнь К. Улюмджинов чигн биш, К. Улюмджиев чигн биш. Терүнә фамилиньчикәр бичхәр бәәхлә К. Илюмжинов гиж бичх кергтә.

Мана хөтл Элст балһсна һардачнр чигн уульнцст ачта әмтнә нерд өгхләрн, теднә нерд яһж бичгдсиньшижлж халәдгог медүжәнә. Миниһәр болхла, ямаран чигн уульшцд нер өгхләрн тедниг чикәр бичүлхин төлә бүртжж хәлах кергтә. Эс гиж ним һүндл цаарандиь чигн һарад бәәнә. Зуг теди терүнә онцан өгәр болжана.

К. Илюмжиновин нертә уульнцд би 30 жилд бәәнәв. Ямаран бәәдлтәһәр түрүн австан барлси болна тер кевтән ода күртл герин әрст хадата бәәнә. Эн хажәр-чикиь хальмгас талдан әмтид төрүш кергтә биш. Кен эн хажәриг чиклхиь одачн медгджәхш.

Элст балһсн.

Н. УДЖАЕВ.

Мана хөтл Элст балһсна һардачнр чигн уульнцст ачта әмтнә нерд өгхләрн, теднә нерд яһж бичгдсиньшижлж халәдгог медүжәнә. Миниһәр болхла, ямаран чигн уульшцд нер өгхләрн тедниг чикәр бичүлхин төлә бүртжж хәлах кергтә. Эс гиж ним һүндл цаарандиь чигн һарад бәәнә. Зуг теди терүнә онцан өгәр болжана.

К. Илюмжиновин нертә уульнцд би 30 жилд бәәнәв. Ямаран бәәдлтәһәр түрүн австан барлси болна тер кевтән ода күртл герин әрст хадата бәәнә. Эн хажәр-чикиь хальмгас талдан әмтид төрүш кергтә биш. Кен эн хажәриг чиклхиь одачн медгджәхш.

Элст балһсн.

Н. УДЖАЕВ.

Волейбольн марһан

Волейболар мана республикин марһан болв. Һурвн өдрин эргцд «Динамо» обществин спортивн залд ик дөрлдәнә бәәдл тогтв. Марһанд холд бәәх Городовиковск болн Юстинск райдын спортсменмүд ирв. Энүнд Элстин волейболистнр бас эврәнь физкультурин коллективсин спортивн нер харсв. Тедн — «Динамо» обществин, «Калмнефтегазразведка» трестин ясврин-комплектовочн базин, Хальмг госуниверситетин болн Элст балһсна олн-әмтнә ардм-сүрһүлин эвгин негдгч ДЮСШ-н тиим дөрвн команд билә.

Марһан хойр девскд хувагдв. Волейболистнр түрүләд дав-зуурин наадд кев. Эргцин системәр бүрдәгдсн марһана ашас иштә дөрвн команд шүүж авгдв. Товчлгч марһанд зуг Городовиковск района болн КГУ-н волейболистнр күрч чадсн уга.

Хойрдгч девсигин марһанд диилврин төлә некмһә, чаһ спортивн нооддан болв. Команд сүл агчм күртл бәрлдәнә авцан номһрулсн уга.

Нааддын ашмудас иштә тавдгч орм Городовиковск района спортсменмүдт өггдв. Университетин волейболистнр сүл, зурһадгч ормд тусв.

— Марһанд орлсн командс йир өөдән спортивн шүүлт үзүлв. Цуһар алдгдл угаһар, диилвр бәрх шиидвртаһәр марһанд иржәв, — гиж республикин Госкомспортын көдләч Л. Д. Бондаренко келв.

НУРВИН Б.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Телевизүүд

ЛУ САРИН 24,
БЕМБӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30—120 минут. 8.30 — Мана сад. 9.00 — Концерт. 9.45 — Мультфильм. 9.55 — «Американск провинц». Док. фильм. 2-ч фильм. 10.55 — Күн, һазр. Йиртмж. 11.55 — Диилврин 45 жилиә өөнд. «Капитач С». Худ. фильм. (Венгрь). 13.20 — Док. фильм. 13.50 — Айрусна дөлкәд. 14.50 — «Спектр». 15.20 — Пианист В. Горовиц наадкана 16.10 — «Үүлджәх үлс». 17.40 — «Соли». 18.00 — Нарт дөлкән панорам. 18.45 — Мультфильм. 19.10 — «Отель «Бертрам». Худ. фильм. 1-ч, 2-ч серийс. (Великобритань). 21.00 — Цаг. 21.30 — «Телескоп». 21.55 — «Хәвтә йовдл». Өрк-булин төлә телевикторин. 23.00 — «Сөөни өрәл күртл, сөөни өрәлин хөөн». 00.45 — Эн өдрин йовдлмуд. 01.00 — «Бой на перекрестке». Худ. фильм. 2-ч серий. 02.05 — София Ротару үрвр кежанә.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — М. Кристалинскаяд нерәдгдсн сонсхвр. 9.40 — «Потерпевшие претензий не имеют». Худ. фильм. 11.15 — Девшлт. Зәнгс. Зар. 11.45 — Педагогик цуһарынь төлә. 12.45 — «Противостояние Н. П. Старостина» 13.30 — «Сөөһәр цаһан мөрн деер». 6 серийтә худ. фильм. 2-ч серий. (Болгарь). 14.30 — «Советск Әрәсә». Видеоканал 17.00 — Мультфильм. 17.30 — Док. фильм. 18.20 — Концерт 18.30 — Цаг. 19.00 — Биатлон. 20.00 — Бичкдуд, тәвшүн нөөртан орт! 20.15 — Коньковежн спорт. 21.00 — Спидвей. 21.30 — Московск патриархийд болсн харһлт. 22.30— «Юрмала-90».

Бәәрн программ: 17.00 — «Булг» — «Родничок». Хальмг кел дасжах бичкдудин төлә сурһулин программ. 17.25 — Фильм-зар 17.30 — «Сурһврин өмнк кампаня трибун». 17.45 — МВД-н хроник. 17.55 — «Республик: үүлдвр кех цаг». Зәнглгч-публицистическ сонсхвр. (Хальмг келәр).

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Приговоренный.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Разиня.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 16.00, 18.00, 20.00. Бичкдуд кинофильм. **Я уже не боюсь.** Эклцнь: 14.00.

«ДЖАНГАР». **Жикина династия.** Эклцнь: 12.00, 14.00, 16.30, 18.30, 20.30. Бичкдуд кинофильм. **Бесстрашный атаман.** Эклцнь: 10.00.

«ДРУЖБА». **Спальный вагон.** Эклцнь: 16.00, 18.00, 20.00. Бичкдуд кинофильм. **Армия Трясогузки.** Эклцнь: 12.00. **Армия Трясогузки снова в бою.** Эклцнь: 14.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Дежа вю.** Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. **Тонкое искусство защиты.** Эклцнь: 22.30. (Бичкн зал). **Маньчжурский вариант.** Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдуд кинофильм. **Неуловимые мстители.** Эклцнь: 12.00, 14.00.

МАНА ХАЙГ: 358000 «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА. ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
ЛЕНИНӘ УУЛЬНЦ. 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР болн пропагандын — 5-54-93 селәнә әдл-ахун — 5-63-13, 5-57-35, промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретариатын — 5-54-07, бичгүдин — 5-54-09, орчулһна — 5-58-03, зәнглһнә — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, коррпунктс: Каспийскд — 9-21-16, Бай-Дөрвдт — 9-11-04, Цаһан Амнд — 9-17-81.
КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНЬЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К-00580 Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 378.

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхэтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 жил эклж һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн жил
1990
Лу
сарин
27
Мигмр өдр
№ 40. (11053).
Үнһ 3 деньг.

Хальмг АССР-ин коммунистнрүр, күч-көлсчнрүр, баһчудур, цуг әмтнүр кегджәх

ДУУДВР

Күндтә үүрмүд!

Мадн тадила хамдан амр биш цагт бәәвәвидн. Партин седвәрәр эклси ондаруллһиг орадллһта нәрн баһ биш йовадлмуд дахж йовна. Күч-көлсч коллективсәр, эклц партийн организацсар ода өргәр күүндж хәләгджәх партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н Платформин шидр барлгдси проектд төрүнә тускар үнәр боли илднь келгдв.

Орн-нутгт бәәх ик болң бичкн цуг төрмүд мана республикд бас үзгджәнә, хаһлгдад уга төрмүд илднь һарч ирв, негнәсн негнүрн оргч кемни түрү-зүдү боли сөрүд бәәдл улм чаһһар медгджәнә; экологическ бәәдл нәрн кевәрн бәәһә, улсин эдлврин эдтавр боли хот-хоолын эдл-уушн дүтлһн баһржахш. Республикд бәәх хальмг улсин боли талдан улсин келн-әмтнә келиг боли сойлыг шинәс сергәж дасхлһна тусk төр хүрң болжана. Эн төрмүдин икинкрнь тодрха керг-үүдврмүд темдглгдсн бәәнә, төрүнә кесгнь күцәгджәнә. Өөрхн цагт сән халхур хүврлһиг үзж медхин төлә республикд бәәх төрмүд хаһллһиг түргдулхин туст күч-көлсчнр нн-негн седклтә бәәнә.

Моһа сарин 4-д РСФСР-ин, Хальмг АССР-ин йосна ах органд, бәәрн Советмүдт мана шиндвриг, санан-седклиг күцәх улсин төлә мадн дуулһан өгхвидн. Общественг шинрүллһнә кергт әврә тәвцән илднь орулж чадх уле улсин депутатнр болхш төлә эн шүүврнг даавртаһар кех керитә.

Делгржах демократизацин болн олнд өргәр медүллһнә бәәдлд сунһврт белдллһнә йовудт мана республикин чигн әмтнә социальн-политическ шулатнь зөвәр өөдлв. Күч-көлсч коллективсәр, сурһулиң заведеньсәр, үүдәгч нинцәст, әмтн бәәдг һазрт бүрдәгджәх әмтнә сән дурнн олн зүсн негдлтс хоршагдсн төрмүдиг күүндж хәлахш, тедниг хаһллһна конструктивн хаадһс хәәж олхнн болн эн көдлмшт туслц бнйснинь орлцлһиг йилһхнн төлә хооридан залһлдллһна олн зүсн арһиг: митингудиг, әмтнә хурүдыг, олнаполитическ клубмудын сүүрмүдиг өргәр олжана.

Партин таңһчин комитет. Хальмг АССРин Деед Советин Президнум, Министрмүдин Совет КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленумин батлсн партин XXVIII съездд кегдсн Платформар һардвр кеһәд чик седклтә цуг әмтиг дөңжәнә, олна цуг жисдлә конструктивн күүндвр келһиг боли тедниг нөкцлһиг көдлһиг дөңжәнә.

Төрүлә — эцц Элст балһсна, республикин районд күч-көлсч коллективсәр күцәгджәх [illegible] седклтә улс әмтнә [illegible] ухан-тооврмудын планрлалһиг төр бишәр зөвәр зүткәнә. Төрүнә хәлә өлн зүсн хов-худя тарагдна, арсм кегч төрүлһс келгднэ, ультимативн некврмүд тавдгнэ, партийн, советск боли эдл-ахуйн органмүдт, республикин һардвриг илдүь мү келжәнэ.

Социальн чинартә бәәдлиг, әмтиг хотхоһлар, улсин эдлврин эд-таврар, патһрар тетклиңд бәәх ил түрү-зүдүг, нань чигн дутуду-дулдсиг олзлад, тер түрү-зүдүн йоси учрмудыг нядхгар седлго, тер алдруд һарсад һоллгчад партийн, советск, эдл-ахуйн органмүд гемтә болжана гиһ тоолвр республикин күч-көлсчнрт тедн ардьнь орж зүүлһэр седкәнә, әмтнә санан-седклиг эндүрүлжәнә.

Советск, Бан Дөрвд сельдт, Элст балһснд болсн митингудт, депутатирин кандидатарла хәрцлһд боли НФК-н бүрдәжин конференц деер тернь нег үлү нкэр медгдв.

Улсин сайнын нинн һарсн нөкцлһиг [illegible] ухан-тооврмудын планрлалһиг төр бишәр зөвәр зүткәнә. Төрүнә хәлә өлн зүсн хов-худя тарагдна, арсм кегч төрүлһс келгднэ, ультимативн некврмүд тавдгнэ, партийн, советск боли эдл-ахуйн органмүдт, республикин һардвриг илдүь мү келжәнэ.

Социальн чинартә бәәдлиг, әмтиг хотхоһлар, улсин эдлврин эд-таврар, патһрар тетклиңд бәәх ил түрү-зүдүг, нань чигн дутуду-дулдсиг олзлад, тер түрү-зүдүн йоси учрмудыг нядхгар седлго, тер алдруд һарсад һоллгчад партийн, советск, эдл-ахуйн органмүд гемтә болжана гиһ тоолвр республикин күч-көлсчнрт тедн ардьнь орж зүүлһэр седкәнә, әмтнә санан-седклиг эндүрүлжәнә.

Советск, Бан Дөрвд сельдт, Элст балһснд болсн митингудт, депутатирин кандидатарла хәрцлһд боли НФК-н бүрдәжин конференц деер тернь нег үлү нкэр медгдв.

лиг хурндүлхар, цүүгәтә бәәдл тогтахар, өмнән тәвсн сән биш күслд күрхнн толә күчлә арһ олзлхар зүткәхин тускар герчлжәнә.

Иим таалд зөрм партийн, советск органмүд, күч-көлсч коллективсин созетмүд седвәр угаһар үүлднә, политическ тату медрлэн медүлнә, тогтсн бәәдлд ондаруллһна өмнәс зөрүлгч чидлмүдт цоклһ өгч чадхш. Демократиг анархияр, закани иштә үүлдвриг эврә дурар бәәдг йовдлар сольхар седлһнлә эвцлднә.

Әмтиг дурндан шалһдг, цугтаһинь му келдг, мана туужлгч зөөрт бәәх йосндан алдр боли үнтә цуг тоотыг биллхәр седдг, националистическ санан-седкл зүүлһхәр боли келн-әмтсиг салһхар седдг йовдлмудыг бидн нег мөслж бурушажанавидн.

Обществ бәәх чик саната цуг чидлмүдлә кедг күүндвриг батрулж делгрүллһнүр залгдсн политикиг дөңхмн, учржах түрү-зүдү боли соруд бәәдлин учрмудыг объективн кевәр шинжллһнд күчллһэн зөрүлхмн, төрмүдиг хаһллһна хаалһсиг хамдан хәәхмн гиж КПСС-ин Хальмг таңһчин комитет, республикин Деед Советин Президнум, Министрмүдин Совет коммунистириг, цуг күч-көлсчниг дууджана. Демократизациг болн олнд өргәр медүллһиг цаараидиь делгрүллһнд, күч-көлсч коллективсин социальн-экономическ делгрлтин хооран сааж болшго төрмүдиг хаһллһнд эндр бидн шүүмһһар тусан күргх зөөтәвидн, нег үлү әмтиг хотын эдл-уушар, улсин эдлврин эд-таварар, патһрар тетклһнә төрмүд хаһллһнд, әмтиг медицинск, коммунальн халхар тетклһиг ясрулһнд ил ашмуд күпх зөөтәвидн.

Сунһврин үүлдврт товкнүн, сән цаһан седклтә бәәдлд шүүмһһар орлцтн, Советмүд боли теднә көдлмшч органмуд бүрдәлһнд доңгэн күргтн гиж бидн республикин әмтиг дууджанавидн.

Баһчудла икәр харһлтс кежәтн, эврәнь бәәдл-жирһлин дамшлтан тедиг дасхтн, эврәнь республик дүрлдгиг дасхтн, социалистическ идеалмудыг харсж автн гиж бидн ах үйнрн элчирнг, мана обществ тосхсн әмтиг дууджанавидн.

Эндр цугнь көдлэшчирәс, колхозмудын, совхозмудын күч-көлсчирәс, интеллигенцәс, материальн боли духовн зөөр үүдәдг әмтнәс ирлцжәнә. Эврәнь өөдән олзта-туста күч-көлсәрн тадн оли тоотынь күцәж чадхт, күн болһнд үндадуруллһнд эврә орман йилһж авлһнд дөң болж чадхт, психологическ сән бәәдл тогтаж, күч-көлснә диг-дара батрулж чадхт, эдгн кен-негэн тесж күүндлг авгдвй күрнкэлнэр оли тоотынь нүцәж чадхт.

Диг-дара боли закрмж батллһнд, социальн-экономическ тормүд хаһллһиг түргдулһнд дөң болгн гиж бидн баһчудур дуудвр кежәнэвидн.

Хальмгин күүкд улсур биди дуудвр кежәнэвидн, юңгад гихлә, күүкд күн, эк, өркүдин төвкнүн бәәдлиг ицтәһәр хардг күн, күч-көлсч коллектвст, әмтн бәәдг һазрт эврәнь килмжән, оньган өгч төвкнүн бәәдл тоттах. Мана ни-негн герт обществиг шинрүллһнә төрмүдиг күцәхнн, республикин күч-көлсчнрин бәәдл-жирһлиг ясрулһна туст ода цуг әмтнә хамцлт боли негдлт кергтә болжана.

Республикин коммунистнр! Тадид онц даавр даалгджана. КПСС — улсин партьболн улсин төлә партьболжахиг эврәнь олна боли күч-көлсчә шулатарн, шинрүллһнә үүлдврт, обществин хамцулгч һолвгчлһнә үүлдврт, обществин хамцулгч һолвгччидлнн. — партин төөмсриг болн негдлтиг батрулһна үүлдврт шүүмһһар орлцхар, ял кергэн нүкцлһиг [illegible]

КПСС-ин ЦК-н Политбюрод

Партин съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектин положеньсәс иштә партийн организацсас, коммунистнрәс болн партийн бишәмтнәс орж ирсн сүв-селвгүдин үлдбелдгдсн КПСС-ин шин Уставин проект лу сарин 22-т болсн КПСС-ин ЦК-н Политбюрон сүүр деер хәләгдв.

Өргн болн удан болһгта күүндврмүд кеснә ашт КПССин Уставин проектиг сәәвәр хәлэж дглвд, терүг ЦК-н Пленумин хәләврт орулж өгхмһ, гиж Политбюро тоолв.

Сүүр деер КПСС-ин XXVIII съезд хуралһнла залһлдата, тер тоод съездд орлсх представительствин кемжәнә, делегатар сунһһна диг-дарана түсск, партийн организацст тобцана-сунһврин камшавь келһнә түсск төрмүд хәләгдв. Эн төрмүлә ирлцигч сүв-селвгүд ЦК-н Пленум деер бас хәләгдхмн.

ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленумин ашмудла залһлдата керг-үүлдврмүд Политбюро хәлэв, төр керг-үүлдврмүд цутхлнд болн бәәрн һазрмүдт эрк биш күцәгдх зөвтә. Политическ болн бүрдәмшн нәлмшт ода һоллгчнь — КПСС-ин XXVIII съезд хәләгдх зөвтә, КПСС-ин ЦК-н платформар, съездин өмнх наадк документәр гүн күүндврмүд келһн, партьд улсни шинрүллһ кехин болн ондаруллһна төрмүд күцәлнд обществин чик сергллтә чиллмүдиг хамцулхнн төлә съездд белдллһнә көдлмшт шүүмһһар орлхмн. Цуг халсарнь сән ашмуд эрк биш күчхмн, эклц партийн организацсин болн күч-көлсч коллективсин шүүлтынь өөдлулхмн.

(ТАСС).

СССР-ин Министрмүдин Советд

1990 жилин моһа сарын 11 әмрлһнә нарн өдриг моһа сарин басн өдрт 9-д кехмн гиж СССР-ин Министрмүдин Совет тогтав.

НИ-НЕГН КӨДЛМШИН АШ

ЯШКУЛЬСК районә «Кировский» совхозин күч-көлсчнр үвлаүллһиг бүрдәмжтәһәр давулж арвн хоердгч тавн жилә зурас товлгч жилә зурасан күцәхар шүнж көдлжәнә. Кесг хәсч оли жилин эрсцд производственн даалһврмудан нег-тәһәр күцәһәд шүүрлэчнрин зорчадв. Дәкәд болхла, нәәмәдллһнә подрядыг олзлж көдлжәх малчнр хара сүүсн уга. Кесг бригадмуд өвс зөөлһнд дөң болж көдлсмн. Ни-негн иим көдлмшнн ашт олна малд хотын бат көрң тогтагдв.

Үвлин сүл сар чилэд, хавр өөрдж йовх кем республикин малчнрт амр биш.

Хәләвр сән болвчн, малын хот элвг бәәсн бийнь мал чинәһәц геенәд эднэ. Нег үлү малад көвтр уга болжана. Мед эн кемд үкрчнрин боли хөөчнрин олн бригадмуд хәлэжәх малас төл авлһиг эклжәнэ. Тегэд чигн эн совхозин малчнр унтл-кентл уга көдлж авсн төлөсн һарү һарһхар бәәхш. Келхд, төл авлһнд цугнь белн.

Үвлин сармудт хаврин төрәнэ көдлмшт бас тохнята белдвр кегджәнэ. Яврин мастерекойд механизаторид боли яврчнр трактормудыг боли һазр эдбод кедг техникиг ясж авчанл. Маши залачнр болхла тосхатын материадмуд, селәнэ эдл-ахуйн техникин солыгдг зцгс зөөлһнд гүжрнг күч-көлсэн онцлэнэ. Жилэс жилд цуцрсн солят кеерэд, сөөхрол йовна. Мана бригадт кергэн мелдг сән защта эмти цугдрсн бәәнэ. Цуглан эдн ю сайжасан илдвь келдг эмти. Эндр би тосхачин кесг эрдм авсн күн болж һарчанв. Терүнд мана бригадын цуг тосхачнрин ик нилгн бәәна гиж келхэр седкәнэв. Цуглан йир өр-өвч эмти. Цуглан биди ,нег-негндэн дөң болж келдьвидн. Биди көдлмштан цуглан оньган инар өгнәвидн. Өдгэ цагт тиигж эс көдлэхэ, керг күцәлдгго. Келхэс, биди ик гемтэ бишвидн. Иим үлгүр бәәна.

Тосхлт йир түргэр кегджәнэ, болһ КСМК гегчи [illegible] дүүнхэн тэд [illegible] партьгь мализ [illegible] уга, дөрөн планлалсэр сөн ал балсна эргэр бас тегж чадсн уга. Тегэд тосхлтын йовудт йир ик боомт учржав.

Бичидүүнн сальш тосхлт инад хооран свагдсна учрутхнь медгджэхш. Шалдарнн боли ширдлһна көдлмшнь мэри сард дүүгэж одсм. Келхэс, тенд сантехническ көдлмш күцэгдэд үзэ биля, хэжд котельн бели биш дэ.

Мана «Мелиоратор» коопэратив цүүнь эрт күцэлэн эрһ хэжж шулна.

—Игорь, эндр өөр дөнү-тата ик даавр нрэхнь. Нег

•Таньлдтн: депутатын кандидат

ТОСХАЧ—КҮНДТӘ ЭРДМ

Күч-көлсч коллективсәр республикин деед органд депутатын кандидатнриг шүүж авлһнд ик чинр өгггдәв. Тиигж шүүж авсн кандидатирин негнь «Мелиоратор» гидг кооперативин тосхач И. Б. Шалхаков. Эн ик тоомер эдлнэ. Энүг кооперативин боли «Калмэдстрой» негдтнй ЖКО-н колдективс 11-ч тойта Пионерск округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд заав. Энүнлэ шидр мана штати бишәр корреспондент Н. М. Цебековин кесн күүндвр энэр барлжанавидн.

— Күч-көлснә үүлдврэн яһж эклдэч?

— Мини үйнн баһ цаста эмти мет. Дунлын школ төгсэлэв, терүнэ хөөн мана университета туужин факультет төгсэлэв. Элстин автохаалһин техникумд комсомольск организацин секлтар болж көдлэв, туужар боли общественоведеньр баршлдав. Терүнэ хөөн тосхата болхар шиидүв. Учрнь юундэ гихлэ, тосхачин көдлмш күнд болв чигн, жалвнь зөөвәр өөдлэд, бүгдүлэн, ял болна. Би тегэд тосхата болхар шиидсн бидн. Ода 11 жил болв, ик даавр нрэхнь. Нег үлү малад көвтр уга болжана. Мед эн кемд үкрчнрин боли хөөчнрин олн бригадмуд хәлэжәх малас төл авлһиг эклжәнэ. Тегэд чигн эн совхозин малчнр унтл-кентл уга көдлж авсн төлөсн һарү һарһхар бәәхш. Келхд, төл авлһнд цугнь белн.

Үвлин сармудт хаврин төрәнэ көдлмшт бас тохнята белдвр кегджәнэ. Яврин мастерекойд механизаторид боли яврчнр трактормудыг боли һазр эдбод кедг техникиг ясж авчанл. Маши залачнр болхла тосхатын материадмуд, селәнэ эдл-ахуйн техникин солыгдг зцгс зөөлһнд гүжрнг күч-көлсэн онцлэнэ. Жилэс жилд цуцрсн солят кеерэд, сөөхрол йовна. Мана бригадт кергэн мелдг сән защта эмти цугдрсн бәәнэ. Цуглан эдн ю сайжасан илдвь келдг эмти. Эндр би тосхачин кесг эрдм авсн күн болж һарчанв. Терүнд мана бригадын цуг тосхачнрин ик нилгн бәәна гиж келхэр седкәнэв. Цуглан йир өр-өвч эмти. Цуглан биди ,нег-негндэн дөң болж келдьвидн. Биди көдлмштан цуглан оньган инар өгнәвидн. Өдгэ цагт тиигж эс көдлэхэ, керг күцэлдгго. Келхэс, биди ик гемтэ бишвидн. Иим үлгүр бәәна.

Тосхлт йир түргэр кегджәнэ, болһ КСМК гегчи [illegible] дүүнхэн тэд [illegible] партьгь мализ [illegible] уга, дөрөн планлалсэр сөн ал балсна эргэр бас тегж чадсн уга. Тегэд тосхлтын йовудт йир ик боомт учржав.

Бичидүүнн сальш тосхлт инад хооран свагдсна учрутхнь медгджэхш. Шалдарнн боли ширдлһна көдлмшнь мэри сард дүүгэж одсм. Келхэс, тенд сантехническ көдлмш күцэгдэд үзэ биля, хэжд котельн бели биш дэ.

Мана «Мелиоратор» кооператив цүүнь эрт күцэлэн эрһ хэжж шулна.

—Игорь, эндр өөр дөнү-тата ик даавр нрэхнь. Нег

шагден термудиг күүнджк халахин, тедниг хаһалһна конструктивн хаадһс хаэж олхин болдг ви кедлямшт тусли биисинь орадлһиг йиайхни толэ хоорндан залһлдлһна, оли зуси арһиг: митингудиг, эмтнэ хургудыг, олна-политическ клубмудын сүүрмудиг оргэр олзлжана.

Партин таңһчин комитет, Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум, Министрмүдин Деед Совет КПСС-ин ЦК-н лу. сарин (1990 ж.) Пленумин батлсн партин XXVIII съезд кегдсн Платформар һарлвр кеһэд чик седклтэ цуг эмтиг дөңжәнэ, олна цуг эмтиг дуудж, олна цуг чик седклтэ цуг эмтиг дөңжәнэ, олна цуг эмтиг конструктивн күүндвр келһиг болн тедниг кедлһиг дөвнжәнэ.

Терүнэ төлә Элст балһсна, республикин аравдн үүч-көлсчнр күцүгдәх [illegible] экстремистск седклтэ улс демократин, олна өөрөр медуллһнэ, ухан-тоолврмудын плюрализмин төлә иоолда кеси болад, тогтсн бәдлиг хаглә иоолда кеси болад, тогтсн бәдлиг хаглә биишәр эвдхәр зүткжәнэ. Терүнэ төлә оли зуси хов-худл тарагдна, әрсм кегч гермллһс келгднэ, ультиматинвн некврмүд төвгднэ, партийн, советск болн эдл-ахун органмудыг, республикин һардврыг илдиь му келжәнэ.

Социальн чиврт бәдлиг, эмтиг хотхоолар, улсин эдлврин эд-таврар, патырар тетклһнд бәәх нл түрү-зудүг, нань чиги дутү-дундсиг олзлад, тер түрү-зудүн йоси учрмудыг илдхәр седлго, тер алдгуд һарснд һоллгчдан партийн, советск, эдл-ахун органмуд гемтэ болжана гисн тоолвр республикин күч-көлсчрт теди ардиь орж зүүлһхәр седҗәнэ, эмтнэ санан-седклиг эндүрлжәнэ.

Советск, Бһ Дөрвд селәдт, Элст балһснд болсн митингүдт, депутатнрин кандидатнрла харһлһнд болн НФК-н бүрдәмжин конференц деер тернь иег үлү икәр медгдв.

Улсин сәһнии шин һарч ирсн «харсачнр» эврәнь уурта үгмүдтэн советск улсин төлә әрүи болдг үгмүдин: Алдр Октябрь, Төрскән харсгч Алдр дәәнд советск улсин бәрсн динлвр, мана улсин иньглгт гисн үгмүдин учр-утхиг хажлһжәнэ. Теднэ зәрмсиь олна үхан-тоолврин даавр үгаһар хажлһхәр седҗәнэ, учрси йовдлмудыг эврә дурарн цәәлһж медулнэ, нам теднг хажһрар цәәлһнэ, теднэ ухан-тоолврла эс ирлдгт тоолврта эмтнд үг келх арһ өгхш, шинжлгт келго болн цәәлһлго эмтнд му нер өгнэ, болжах йовдлмудыг объективн кевәр үилж, эс гиж конструктивн селвг орулж келхәр седдг ямаран чиги күүг әәлһнэ.

Цуг эниь эмтиг саяврулж төөрүлхәр, суңһвр келһид саалтг болхар, тогтсн бәәдлиг һид доңгәи күүгтн гиж ишкәхәи пантин таңһчин комитет, Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум, Министрмүдин Совет медулжәнэ.

Бһчудла икәр харһатс кежәти, эврәнь бәәдл-жирһлин дамшлтан теднд дасхти, эврәнь республик дүрлдиг дасхти, социалистическ идеалмудыг харсж авти гиж бидн ах үйнрин элчирт, мана обществ тосхси эмтиг дуудҗанавидн.

Эндр цугнь кедлшчирәс, колхозмудын, совхозмудын күч-көлсчирәс, интеллигенцәс, материальн болн духовн зөөр үүдэдг эмтнэс ирлдҗәнэ. Эврәнь өөдән олзта-туста күч-көлсәри тади оли тоотынь күцәж чадхт, күи болһид үндарулһлһид эврә орман йһлһж авлһид дө болж чадхт, психологическ сән бәәдл тогтаж, күч-көлсиэ диг-дара батрулһ чадхт, эвсн кен-негэн тесж күндлдг авг-бәрц сүрһәжллһар олн тоотынь күцәж чадхт.

Диг-дара болн закрмж батллһнд, социальн-экономическ тормүд хаһллһиг түргүллһнд дөк болгн гиж бидн бһчудур дуудвр кежәнәвидн.

Хальмгин күүкд улсур бидн дуудвр кежәнәвидн, юңгад гихлә, күүкд күи, эк, оркбүлин төвкүн бәәдлиг ицтәһәр хардг күи, күч-көлсч коллективист, эмтн бәәдг һазрт эврәнь кнамжәи, оньган өгч төвкүн бәәдл тогтах. Мана ин-негн герт общественг шинрүллһнэ төрмүдиг күцәхни, республикин күч-көлсчирин бәәдл-жирһлиг ясрүллһна туст ода цуг эмтнэ хамцлт болн негдлт кергтэ болжана.

Республикин коммунистир! Тадид онц даавр даалһгджана. КПСС — улсин партьболн улсин төлә партьболжахиг эврәнь олна болн күч-көлснэ шунлтәри, шинрүллһнэ үүлдврт, общественн хамцулгч һоллгч чидлин, — партин тоомсриг болн негдлтиг батрулһна үүлдврт шунмһа орлцлһари, ид кергәри иткүлж медулги! Партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н Платформин проектиг тохнята кевәр дасж авад, мана бәәдл-жирһлиг ясрулхин төлә, интернационализмин удд, закана, күи болһна зөвмүдин болн даалһармудын туст күндлгч хәлацин улд демократиг болн олнд өргәр медулһлиг делгрүлхин төлә иоолдынд чик седклтэ цуг чидлмүдиг негдулх кергтэ. Политическ негдлтд болн кодлмшч орм болһнд үнн-чик седклтэ һарцта күч-көлсиэ мана чидл бәәнэ.

Дуудврмудын үгмүдиг коммунистир, цуг күч-көлсчир, эмтн дөңнәд, сән седклтэ кергүдт тохрах гиж ишкәхәи пантин таңһчин комитет, Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиум, Министрмүдин Совет медулжәнэ.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАҢҺЧИН КОМИТЕТ

ХАЛЬМГ АССР-ин ДЕЕД СОВЕТИН ПРЕЗИДИУМ

ХАЛЬМГ АССР-ин МИНИСТРМҮДИН СОВЕТ

НИ-НЕГН КӨДЛМШИН АШ

Үлин сүл сар үилән, эвр өөрдж йовх кем республикин малчирт амр биш.

гланд йовна. Теди дүлә хамшлтта хөөчир М. Мүртәлиев, Н. Судейманов, Э. Кенаев эдн йовцхана. Эди хөөчирин коллективиг залмнар һардж, эмарәи үүлн даавртә кедлмшиг хагллһ кеңхәнә. Үлгүрнь, деер заагдси хөөчирин һардакх бригадмуд үвлзүллһнә даавртә кемд эртәсиь тохнята белдвр кесми. Зуна боли намрин түрүи сармудт теди малын хаша-хаацан язж авв, үвлин кемд күрх өвс белдихәв.

Ик зүудаи кергән меддг, даалһсн көдлмшиг үнн седклэсн күцәдг ним хөөчирин күчәр «Кировский» совхозин коллектив авсн зурасан иртәһәр күцәлә. Өөдән һарнта күч-көлсиэ ашт мах хүлдлһна зура 122,7 процентд, нөөс хүлдлһна зура 137,8 процентд күцәгдемн. Тегәд чиги эдл-ахүн хөөчирин гүжрмг күч-көлси эн жил өөдән производственн күцәмжс бәрхд бат ул төвв, гихлә чик. Малчирин бәрсн өөдән күцәмжд бәәрн механизатормудын боли маши залачирин темдгтә тәвц бәәхиг онц темдглж болхмн. Цуһар эдн чидлән әрвллго көдләд, хөөчирин боли үкрчирин коллективиг сән чинртә өвсәр, сәнажар, силосар болн нигт хотар тетюк

Хәләвр сән болвчн, малын хот әлвг бәәсн бийнь мал чиһәһәи гесһәд эцна. Нег үлү малд кертр уга болжана. Мед эи кемд үкрчирин боли хөөчирин оли бригадмуд хөләжәх малас төл авлһиг эклжәнэ. Тегәд чиги эн совхозин малчир унтлжевтл уга көдлж авси төләсн һару һарһхәр бәәхш. Келхд, төл авлһид цугнь белн.

Үвлин сармудт хавриң тәрәнэ көдлмшт бас тохнята белдвр кегджәнэ. Яевриң мастерскойд механизатормуд боли яевчнр трактормудыг боли һазр эд-бод кедг техниким язж авчанэ. Маши залачнр болхла тосхлтын материалмуд, селәнэ эдл-ахүн техникин сольгддг әцгс зөөлһнд гүжрмг күч-көлсэри ончржана. Жилэс жилд нүүрлачирин зерглән йовж, производственн даалврин күцәж йовх маши залачирин иегнь В. А. Баклаушев, Совхойин көдлмшчнр производствин нүүрлэчәс үлгүр авч, өөдән һарцта күч-көлсэри эдл-ахүн экономикиг батлхар шунжана. Ни-негн көдлси цагт ямаран чиги күнд тоотыг дааж болхиг цуһар ил медв.

ШӨРВИН Иван.

ТОСХАЧ—КҮНДТӘ ЭРДМ

Күч-көлсч коллективсәр республикин деед органд депутатын кандидатнриг шүүж авлһид ик чинр өгджәв. Тиигж шүүж авси кандидатурин иегнь «Мелиоратор» гиждг кооператинин тосхач И. Б. Шалгаков. Эи ик тосхар ажлта ЖКО-н коллективс 11-ч тойгта Пионерск округар Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд заав. Энүнлә шидр мана штати бишн корреспондент Н. М. Цебековин кеси күүндвр эндр барлжанавидн.

— Күч-колсиэ үүлдврэн яһж эклләч?

— Мини үйин баһ наста эмтн мет. Дунын школ төгсәлав, терүнэ хөөн мана университетд туужин факультет төгсәлав. Элстин автохаалһин техникумд комсомольск организацин сегләтр болж көдллав. Туужар боли общественоведенәр багшллав. Терүнэ хөөн тосхач болхар шиидүв. Учнь юундв гихлә, тосхачин көдлмш күнд болв чиги, жалинь зөөвр өөдән болна. Би гер-бүлтав, хойр көвүм өсжәнэ. Би теднәнь төлә цугнь күцәх зөөтэв. Мөнг баһар олхла, теднд хүвн-хүнр, хот-хол авч өгхд чиги күүд үүрхнь лавта.

—Тосхач гисн күндтә эрдм. Терүнэ һарар тосхси тоот эмтиг байрлулна. Тегәд тер шин кергиг чи альд, яһж эклвч?

—ПМК-д би чолуч болж эклв. Мана хотл балһсн өөгин солял кеерад, сәахрал йовна. Мана бригадт кергән меддг сән зангта эмтн цуглрсн бәәнэ. Цуглан эдн ю санжасан илдиь келдг әмтн. Эндр би тосхачин кесг эрдм авси күн болж һарчанав. Терүнд мана бригадын цуг тосхачнрин ик нилч бәәнэ гиж келхәр седҗәнав. Цуглан йир өрөвч эмтн. Цуглан бидн ,нег-негндән дөң болж көдлвәвидн. Бидн көдлмштән цуглан оньган икәр өгнәвидн. Өдгә цагт тиигж эс көдлхлә, керг күцәгдшго.

—Ода чи тосхлтын кооперативд көдлжәнч. Тегәд тадна хоорнд ямаран хәрцдәи тогтсн бәәнэ?

— Бидн хойр ик объект тосхжанавидн. Дали патырта эмтн бәәдг гер болн бичкдүдин 140 ормта сад. Иир кергтә объектс. Бийән бууллых юми уга. Эи объектс 1989 жилд эдлврт орулгдх бәәсмн, болв хоорән саагдв. Көлхәс, бидг ик гемтә көдлмшчнр, хальмг теегтән дурта эмтн эид цугларв.

Митингиг Элст балһсна Советин күцәгч комитетин ахлач Н. К. Секенов сенв. Мана Хальмг теегт тогтсн экологическ бәәдлин төлә митинг деер үг келсн эмтн тооларн хувалцад, эврә сүв-селвгүдэи орулв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов, СССР-ин Деед Советин депутат Д. Н. Кугультинов митингд орлцж үг келв.

Митинг деер болсн күүндврин тускар мана газетин дарани тойгт умштн.

Мана корр.

Туула сард һарһгдв

Каспийск махна-консервн комбинатын консервн цехин коллектив эн жилин туула сарин зураһан болзгасиь күцәв. Сара зураһар эдн 700 мињн үслвн банк консерв һарһх бәәсмн. Болв цехин коллектив шүнж көдләд зураһан 106,4 процентд үснә цехин коллектив сарә зура деер немүр 32 процентд үснә зүүтә продукц һарһв. Эс гиж цех 93 тонн продукц һарһв. Цехин мастер болж А. Ш. Аганьязова көдлнә.

Комбинатын консервн цехин колбасн эндг туула сард 23 тонн колбаса кеж һарһгдв.

Мана корр.

•Умшачин бичг

ӘМТНӘ НЕКВРТ ОНЬГАН ӨГТХӘ

Одахн күүктәһән хамдан больниц орхар седәд такси күләһәд зовсна хөөн газетд бичхәр шиидв. Новна гиж йовшго билəв. Зуг мана Новая уульицас автобуст суухин төлэ Элст балһсна цутхлц күртл 20 һар минутд йовх кергтэ болна. Бичкн күүкдтэ күи өрəл част йовна. Хол биш Кировин уульицар 3-ч болн 10-ч то автобусмүд йовдг бийнь 3-ниг частан, эс гиж күсдундур частан күләх кергтэ.

Тегәд чиги күүнэ герт одад, телефоһар такси дуудулвиди. Өрəл частан күләввиди — такси уга. Телефоһар жиңнүлхлә, таксопаркин диспетчер ямаран уулынц, кен гичкəд күлəтн гив. Дəкəд жиңнүлхлə альдаран ирхмб гичкəд трубкан хайна. Юн болжахмб, такси юңгад эс иржəхмб гиһəд сурхла, күи мулеләд авч оди гив. Хəрү келхəр седсн нанд диспетчер үг өгчəхш. Тегəд керлдə бəəтл күсдундур час давсна хөөн такси ирв.

Эн йовдл одахн лу сарин 22-т болв. Тегəд чиги таксопаркин һардвр тер өдр үд күртл көдлсн диспетчериг шоодтха, гиж некжәнəв. Пассажирмүдин некврт оньган өгч, тедниг тетклһиг ясрүллһна тер тəвгдж əх цагт «бив» гисн зəрм диспетчермүд күи му келəд бəəдг йолдлла эвллдж бəəшгов. Тегəд лу сарин 22-т үд күртл көдлсн диспетчер намаг му келсндəн хəрү өгтхə.

З. ХЕЙЧИЕВА,
Элст балһсн.

МИТИНГ БОЛВ

Давсн бембə өдрлə Элстд экологин төрмүдт нерəдсн олна митинг болв. Хальмгин улсин фронтын советин, «Хальмг тег» ассоциацин, «Кооператормуд күми эмтн эмд үлдхин төлə» болн Хальмгин бһ наста номтнрин ассоциацин седвəрəр эн митинг бүрдəгдв.

Экологин төрмүд өдгə цагт цуг мойлиг һазрин эмтиг икəр үүмүлжəхиг бидн өдр болһн газетмүдас болн журналмудас, телеүзгдлин соңсхврмудас сəəнəр меднəвидн. Тегəд чиги экологин төрмүдт нерəдгдсн эн митингд эмтн олар цуглрв. Бһчуд болн ветеранмуд, номтнр болн көдлмшчнр, хальмг теегтəн дурта эмтн эид цуглрв.

Митингиг Элст балһсна Советин күцəгч комитетин ахлач Н. К. Секенов сенв. Мана Хальмг теегт тогтсн экологическ бəəдлин төлə митинг деер үг келсн эмтн тооларн хувалцад, эврə сүв-селвгүдэи орулв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов, СССР-ин Деед Советин депутат Д. Н. Кугультинов митингд орлцж үг келв.

Митинг деер болсн күүндврин тускар мана газетин дарани тойгт умштн.

Мана корр.

•Төр төвгджәнэ

ХАР һАЗР

Хальмгин өмн-дорд үзгт бөөх һазриг ик кезəн-кезəнəс нааран эмтн тиигж нерəдна. Эн Ерəсəн өмн үзгин теегин ховр булгин негнь. Эяуна тускар ода дарударунь бичнэ, келнэ. Эн һазрин тускар цуглаһасиь икəр Хальмгт үг-күр һарна. Тернь учрта, юңгад гихлə урднь хальмг эмтнд тетküл болжаси Хар һазр эндр тер чинрəн геежәнэ. Тегəд номтнр, специалистнр эн төр хаһлхин төлə хоорндан зүткж олн зүси селвгүд орулж өгнэ.

Эн төриг яһж хаһлхла чик болх? Иим суврмуд мана теегин булиг болһна эмтн өргəр төвжәнэ. Газетин умшачнр чигн тасрхан уга суврмүдиг тавна. Эн төр мана республикин һардачнриг үүмүлжəхмн уга гиж мел айстан келж болшго. Эднэ тəвсн некврəр ,Ерəсəн правительств кесг жил хооран шишлн тогтавр батлж авла. Терүгəр эндəс 700 мињн хə талдан һазрмудур һарһх кергтэ гиж терүнд темдглгдлə. Тер хөөдиг эндəс талдан һазрт һарһчихла, теңд бəəх эмтн ю кехнь медгджəхш. Эн тоолвриг чик гиж тоолдг чигн, хажһр гиж тоолдг чигн эмтн эдлəр хувалцна.

Болв эдн цуһар даллгч жилмудин эклцəр эид стационарн эдл-ахүс бүрдəсн йовдлыг хажһр бəəсмн гиж келнэ. Тернь чик. Зуг ода тер хажһриг яһж чиклхмб? Терүнэ төлə ямаран кергүүлдврмүд күцəх кергтəв? Суврмудт хəрү өгхин төлə эн мөрмүдин автор Хар һазрла залһлда бəржəх ахлачирин зəрмсləнь харһж тедниэ ухан-тоолвр медж авла.

Хальмг Госагропромниицəнэ ахлач И. Э. Бугдаев иигж келв:

—Хар һазр цуг хальмг улсин зовли. Эн төр мадниг икəр үүмүлжəнэ. Нег цагт РСФСР-ин Министрмүдин Совет эндəс 700 мињн хə талдан һазрур һарһх тогтавр батлж авла. Цуг хөөдиг талдан һазрур һарһхла, эид бəəх эмтн ю кехнь медгджəхш. Ода биди эид бəəх хөөдин тоог бəһрулхар бəəнəвидн. Тер цагт эдл-ахүс болһн бийсиь терүг ясрулһнд брлцх зəвтэ.

Партин Черноземельск райкомин негдгч сеглəтр В. Г. Чумудов:

—Эн төр мана һол оньгт

Хальмгин Госагропромниицəнэ ахлач И. Э. Бугдаев иигж келв:

—Хар һазр цуг хальмг улсин зовли. Эн төр мадниг икəр үүмүлжəнэ. Нег цагт РСФСР-ин Министрмүдин Совет эндəс 700 мињн хə талдан һазрур һарһх тогтавр батлж авла. Цуг хөөдиг талдан һазрур һарһхла, эид бəəх эмтн ю кехнь медгджəхш. Ода биди эид бəəх хөөдин тоог бəһрулхар бəəнəвидн. Тер цагт эдл-ахүс болһн бийсиь терүг ясрулһнд брлцх зəвтэ.

Партин Черноземельск райкомин негдгч сеглəтр В. Г. Чумудов:

—Эн төр мана һол оньгт

Хальмг Госагропромниицəнэ ахлач И. Э. Бугдаев иигж келв:

—Хар һазр цуг хальмг улсин зовли. Эн төр мадниг икəр үүмүлжəнэ. Нег цагт РСФСР-ин Министрмүдин Совет эндəс 700 мињн хə талдан һазрур һарһх тогтавр батлж авла. Цуг хөөдиг талдан һазрур һарһхла, эид бəəх эмтн ю кехнь медгджəхш. Ода биди эид бəəх хөөдин тоог бəһрулхар бəəнəвидн. Тер цагт эдл-ахүс болһн бийсиь терүг ясрулһнд брлцх зəвтэ.

Партин Черноземельск райкомин негдгч сеглəтр В. Г. Чумудов:

—Эн төр мана һол оньгт

бəəнэ. Хар һазрин зовлиг маднас сəəнəр кен медхмб? Үвидиь келхд, хөөдиг эндəс һарһчкхла, эид бəəх эмтн ю кехнь медгдхш. Тегəд биди эдл-ахүсин хөөдин то бəһрулхар бəəнəвидн. Эд төр эклəд куцəгджəнэ. 1988 жилд мана района эдл-ахүс 70 мињн хөөдин то бəһрулла. Эн жилд 50 мињнд хөөдин то бəһрхми. Тер цагт мана район жил бодһ дундлад эдл-ахүсин 250 мињн болн онц эздүдин 70—80 мињн хөн бəəршлхми. Ут-туруштан хөөдин то 320—330 мињнəс давшго əвтэ. Дəкəд болхла эдл-ахүс əврəннь һазран чикəр олзлх зəвтэ. Эди цуг һазран участкудар хувачкад дигтəларатаһар олзлх зүрата. Дəкəд эдл-ахү болһн олн зүсн өвсна эк тəрдг питомникүд тосмжана. Ут-туруштан 56 гектар питомник тосхх зəвтэ. Һазр ясрулхин төлəд 38 мињн гектарт удобрень орулгдхми, 72 мињн гектарт өвсн тəрдхми. Эдл-ахүсин аһусар 496 тонн эид урһдг олн зүсн өвснэ экн хурагдхми. Терүнəс 350 тонн өвснэ арван экн хурагдхми. Цуг эн тоот Хар һазрин бəəдл ясрулх гих иицл бəəнэ.

РСФСР-ин Госагропромин Хар һазрин болн Кизлярск идгин һоллгч заллтын начальһикин дарук А. Б. Очиров:

—Миниһəр болхла эид зуунад жилмүдин эргцд тогтси хальмг улсин дамшлтыг өргəр олзлх кергтэ. Эид стационарн эдл-ахүс бəрəд керг уга. Кемр тиим бəəдл эс тогтахла, элсн зогсшго. Нег тер — хойр хəлəц. Ахрар келхд эид бһ биш тер бəəнэ. Эн һазриг ясрулхин төлəд керг-үүлдврмүд темдглж күцəх кергтэ. Урдиь эн һазрас мел авхас биш, күн юм өгхэн хəəдго билэ. Ода болхла эн һазр маднас дөң суржана. Терүнд дөңгəн күргх зөвтəвидн. Яһж? Зəрм специалистнр, номтнр хальмг улсин дамшлтыг олзлж, эид мал үвлзүлчкəд хаврарнь тендəс һарчах кергтэ гинэ. Зəрмнь болхла, малын то бəһрулчкад, зуг терүнэ структүр сольх кергтэ гинэ. Өдгə цагт эид бəəх торһи нооста хөөдин ормд хальмг тохма хəд, темəд, мөрд өскхми гиж келнэ. Кенэ, алык тоолвр чик болхмб? Эн сурврт кен чиги нег мөслгч хəрү өгч чадшго. Тегəд, миниһəр, болхла, мана специалистнр, номтнр цуглрад эн төр хəлəж нег мөслгч шиидвр авх зəвтэ. Ода деерэи ведомствс цуһар медсəри, чадсари эн төр хаһлжана. Ю чиги ҳаһлхларн. вомни улд батлгдсн зураһар түүр кедг. Эн төр тиигж хаһлгджана гиҳ иицл уга. Кезə, кен терүг хаһлхмб?

ЛЕТУҺА Борис.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Зəрлг

«Хальмг АССР-ин культурин ачта көдлəч» гидг күндтə нер зүүлһхин тускар»

Культурин халхд ач-тус күргсн төлəднь боли олн жилд өөдəн күцəмжстəһəр кодлсн төлəднь **«Хальмг АССР-ин культурин ачта көдлəч»** гидг күндтə нер зүүлһхмн.

Кулькова Марта Петровнад — Элистинск көгжмин училищин преподавательд

Малиева Римма Андреевнад — Элистинск көгжмин училищин преподавательд

Ткаченко Владимир Тимофеевичд — Элистинск маши тосхдг техникумин преподавательд.

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин Ахлач Г. ЦАКИРОВ

Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин сеглəтр Е. ХОНГОРОВА

Элст балһсн, 1990 жилин лу сарин 22.

●«Җаңһрин» 550-ч җилин өөнд

ЦУГ УЛСИН ИК БАЙР БОЛХМН

Б. Ч. Михайлов, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач, өөнин комиссин ахлач

Хальмг улсин ури үгин зөөр болгч «Җаңһрин» 550 җилин өөн күртл өрәлхи жил үлджәнә. Тер учрар дуулврин өөнд белдлһнә көдлмшиг күцәмжтәһәр төгсәхин төлөд республикин министерствсин, ведомстасин, үүзәгч нинцәсин, балһсна, районын, селәдин, Советмүдин күцәгч комитетмүдин, промышлена предприятьмүдин, колхозмудын, совхозмудын, учрежденьсин, сурһулин заведеньсин, школмудын, олна организацсин үүлдвриг хамцулж зүүцүләд, өөнин республиканск, Элст балһсна болн районын комиссьмүд бүрдәмжин болн цәәлврин көдлмшән ясрулх зөвтә.

Өдгә цагт учржах санамрдлһн, темдглсиг уданар күцәлһн, зөрмдән нам төрүц эс күцәлһн өөнин комиссиг бәәтхә, республикин минһәд әмтиг үүмүлжәнә. Тегәд өөнин республиканск комиссин дарани сүүрт шидр товчлгч байр келһнә тускар тодрха күүндвр кегдснь, тогтсн бәәдл чанһар шалһгдснь, байр келһнә зура батлгдснь учрта.

Олн гиичнр ирхмн

ӨӨНИН ТОВЧЛГЧ байр республикин райодар эн жилин ноха сарин 11—12-т, Элстд ноха сарин 25—26-д болхмн. Энүнә өмн, ноха сарин 22-с авн 24 күртл «Җаңһр» болн улсин эпическ үүдәлтә гиси төрәр Нарт делкән номин конференц болхмн. Терүнд һазадын орадас 40 шаху номтвостоковед-эпосовед болн 70 һар советск номт орлцхмн. ЮНЕСКОН кемжәнд Монһл Улсин Республикд, Улан-Баатрт «Нууц товчин» 750 жилин өөнд нерәдгдн номин симпозиумин болн байрин хөөн манаһур һазадын гиичнрин их зүнь ирхмн. Тер байр 1990 жилин ноха сарин 13—19-д болхмн.

Урдасн кегдсн то-дигәр өөнин мана байрт Монһл Улсин Республикәс 15 әлчтә, МНР-ин Өөр-Хангайск әмтас, — 10, Китә Улсин Республикәс — 3, КНР-ин Дотр Монһлас — 7, КНР-ин Синьцзянск-Уйгурск автономн округас 15 әлчтә делегацс, бас тер мет МНР-ин дуубичин государственн ансамбль мана үүврәр ирхмн. Һазадын делегацст партийн болн государственн көдлә-чнр, бичәчнр, жаңһрчнр, артистнр болн үүдәгч талдан чигн көдләчнр ирх гиж билн тоолжанавидн. Бас тер мет США-нас 50 гиич ирх гиж күлжәнәвидн.

Советск Хальмгин урдк байрмудт дуудснла әдләр, дуулврин өөнд ах-дү болгч Бурятск, Тувинск АССР-мудәс, Алтайск крайин Горно-Алтайск автономн областяс, хоша бәәдг Астраханск, Волгоградск, Ростовск, Саратовск областьмудас, Ставропольск крайин, тер тоод Карачаево-Черкесск автономн областин, Дагестанск, Чечено-Ингушск, Ар Үзгин-Осетинск, Кабардино-Балкарск АССР-мудәс гиичнриг, Астраханск болн Иссык-Кульск областьмудт бәәдг бас хальмгудыг дуулжанавидн.

Гиичнрин тоод Бурятск АССР-ин оперин болн балетин государственн академическ театрин коллектив — ут-тоодан 200 күн — ирхмн. Үүдәгч эн коллектив «Җаңһр» гидг хальмг түрүн опер белдҗәнә. Опериг композитор Петр Чонкушов бичсмн. Өөнин өмн өргнд Элстд оперин премьер болхмн. республикин зөрм райодын әмтн бас терүг үзхмн. Байрин концертн программст Росконцертин артистнр бас орлцхмн. Элстд болх өөнин товчлгч байрт республикин цуг райодас ирх сән дурар үүлдг художественн коллективс, жаңһрчнр, урлачнр, бөх нооллачнр, спортсменмүд әржкән үгә орлцхнь лавта.

Тегәд урдасн кеси то-дигәр товчлгч байрт орлцти гиж һазадын 200 болн советск 500 гиичд үрвр кежәнәвидн.

Товчлгч байрин керг-үүлдврмүд

ЖАҢҺР» ДУУЛВРИН 550 жилин өөнин йовуулт Элстд кегдх керг үүлдврмүдин дигтә-дарата зура батлгдсн бәәнә. Ямаран керг-үүлвр, алдһ, недү часлатедкәд, өөн өдлсинь, залусан күүдрин түүт нен дааврта болжажь терүнә тодрха темдглгдсн. Тер керг-үүлдврмүдин түүнәс авирр ясрулһнә урдк зура хаһцгар күцәгджәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәс зөрмсиь өөн күртл эс кегдх өөмцг учржана. Зураг күцәлһнә йовуд өөнин комиссин сүүрмүдт чигн, республикин Министрмүдин Советд чигн, КПСС-ин таньчин комитетд чигн кесг дәкж хәлгдсн бийнь тиим бәәдл тер кевтән үлджәнә. Шишлһ эн төрәр 1988 жилин һаха сарин 12-т болн 1989 жилин мөчн сарин 28-д Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин хойр тогтавр батлгдсмн. Объектс тосхлһн болн шинүүлһн, балһсна болн өмтн бәәдг талдан пунктсин таал ясрулһн, монументальн-художественн керүл хаһцгар көдгджәнә, гиж «Калмстрой» ПСМО-н, «Калмгражданстрой» трестин, жилкоммунхозин ТПО-н, «Калмавтодор» негдлтин һардачнрт, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин УКС-ин һардач С. Я. Кальдиновд, Элстин болн районын Советмүдин күцәгч комитетмүдин ахлачнрт заагдж, тедн тусли даавр зүүжәхнь темдглгдв.

Кесг-аутһәнә хөөн Гжельск керамическ заводт дуулврин учр-утхла ирлцтә декоративн-художественн ик панно (145 дөрвҗкн метр) «Җаңһр» кинотеатрин төлөд, Баатрмүдин Аллейд тәвхин төлөд Әдлән Овлан бумбла хамдынь керамическ һурвн панно кегдҗәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәр көдлмш түргүлгдхлә, цуг тер тоот өөн күртл орм-ормдны тәвгдх.

Болн жилкоммунхозин ТПО-н, «Калмгражданстрой» трестин тосхтын коллективс урдк кеварн көдлмшән уданар татжана, нам Пионерск үүльнцин түрүн селгәнә. Баатрмудын Аллейд, «Җаңһр» кинотеатрин вестибюльд шинүүлһнә көдлмшин болзсиг әвәҗәнә. Баатрмудын Аллейд монументальн-художественн керүл хаһцгар күцәгджәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәс зөрмсиь өөн күртл эс кегдх өөмцг учржана. Зураг күцәлһнә йовуд өөнин комиссин сүүрмүдт чигн, республикин Министрмүдин Советд чигн, КПСС-ин таньчин комитетд чигн кесг дәкж хәлгдсн бийнь тиим бәәдл тер кевтән үлджәнә. Шишлһ эн төрәр 1988 жилин һаха сарин 12-т болн 1989 жилин мөчн сарин 28-д Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин хойр тогтавр батлгдсмн. Объектс тосхлһн болн шинүүлһн, балһсна болн өмтн бәәдг талдан пунктсин таал ясрулһн, монументальн-художественн керүл хаһцгар көдгджәнә, гиж «Калмстрой» ПСМО-н, «Калмгражданстрой» трестин, жилкоммунхозин ТПО-н, «Калмавтодор» негдлтин һардачнрт, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин УКС-ин һардач С. Я. Кальдиновд, Элстин болн районын Советмүдин күцәгч комитетмүдин ахлачнрт заагдж, тедн тусли даавр зүүжәхнь темдглгдв.

Кесг-аутһәнә хөөн Гжельск керамическ заводт дуулврин учр-утхла ирлцтә декоративн-художественн ик панно (145 дөрвҗкн метр) «Җаңһр» кинотеатрин төлөд, Баатрмудын Аллейд тәвхин төлөд Әдлән Овлан бумбла хамдынь керамическ һурвн панно кегдҗәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәр көдлмш түргүлгдхлә, цуг тер тоот өөн күртл орм-ормдны тәвгдх.

Болн жилкоммунхозин ТПО-н, «Калмгражданстрой» трестин тосхтын коллективс урдк кеварн көдлмшән уданар татжана, нам Пионерск үүльнцин түрүн селгәнә. Баатрмудын Аллейд, «Җаңһр» кинотеатрин вестибюльд шинүүлһнә көдлмшин болзсиг әвәҗәнә. Баатрмудын Аллейд монументальн-художественн керүл хаһцгар күцәгджәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәс зөрмсиь өөн күртл эс кегдх өөмцг учржана. Зураг күцәлһнә йовуд өөнин комиссин сүүрмүдт чигн, республикин Министрмүдин Советд чигн, КПСС-ин таньчин комитетд чигн кесг дәкж хәлгдсн бийнь тиим бәәдл тер кевтән үлджәнә. Шишлһ эн төрәр 1988 жилин һаха сарин 12-т болн 1989 жилин мөчн сарин 28-д Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин хойр тогтавр батлгдсмн. Объектс тосхлһн болн шинүүлһн, балһсна болн өмтн бәәдг талдан пунктсин таал ясрулһн, монументальн-художественн керүл хаһцгар көдгджәнә, гиж «Калмстрой» ПСМО-н, «Калмгражданстрой» трестин, жилкоммунхозин ТПО-н, «Калмавтодор» негдлтин һардачнрт, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин УКС-ин һардач С. Я. Кальдиновд, Элстин болн районын Советмүдин күцәгч комитетмүдин ахлачнрт заагдж, тедн тусли даавр зүүжәхнь темдглгдв.

Белдвр хашңгар кегджәнә

ШУГ ДЕЕР заагдсн тоотзалһлдулж, шин гермүд тосхлһна, ода бәәх гермүдиг, сооруженьсиг ясһна, шинүүлһнә, Элстин болн өмтн бәәдг талдан чигн пунктсин монументальн-художественн керүл келһнә урдк зура хаһцгар күцәгджәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәс зөрмсиь өөн күртл эс кегдх өөмцг учржана. Зураг күцәлһнә йовуд өөнин комиссин сүүрмүдт чигн, республикин Министрмүдин Советд чигн, КПСС-ин таньчин комитетд чигн кесг дәкж хәлгдсн бийнь тиим бәәдл тер кевтән үлджәнә. Шишлһ эн төрәр 1988 жилин һаха сарин 12-т болн 1989 жилин мөчн сарин 28-д Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин хойр тогтавр батлгдсмн. Объектс тосхлһн болн шинүүлһн, балһсна болн өмтн бәәдг талдан пунктсин таал ясрулһн, монументальн-художественн керүл хаһцгар көдгджәнә, гиж «Калмстрой» ПСМО-н, «Калмгражданстрой» трестин, жилкоммунхозин ТПО-н, «Калмавтодор» негдлтин һардачнрт, Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин УКС-ин һардач С. Я. Кальдиновд, Элстин болн районын Советмүдин күцәгч комитетмүдин ахлачнрт заагдж, тедн тусли даавр зүүжәхнь темдглгдв.

Кесг-аутһәнә хөөн Гжельск керамическ заводт дуулврин учр-утхла ирлцтә декоративн-художественн ик панно (145 дөрвҗкн метр) «Җаңһр» кинотеатрин төлөд, Баатрмудын Аллейд тәвхин төлөд Әдлән Овлан бумбла хамдынь керамическ һурвн панно кегдҗәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәр көдлмш түргүлгдхлә, цуг тер тоот өөн күртл орм-ормдны тәвгдх.

Болн жилкоммунхозин ТПО-н, «Калмгражданстрой» трестин тосхтын коллективс урдк кеварн көдлмшән уданар татжана, нам Пионерск үүльнцин түрүн селгәнә. Баатрмудын Аллейд, «Җаңһр» кинотеатрин вестибюльд шинүүлһнә көдлмшин болзсиг әвәҗәнә. Баатрмудын Аллейд монументальн-художественн керүл хаһцгар күцәгджәхиг темдглх кергтә. Зааси объектсәс зөрмсиь өөн күртл эс кегдх өөмцг учржана. Зураг күцәлһнә йовуд өөнин комиссин сүүрмүдт чигн, республикин Министрмүдин Советд чигн, КПСС-ин таньчин комитетд чигн кесг дәкж хәлгдсн бийнь тиим бәәдл тер кевтән үлджәнә. Шишлһ эн төрәр 1988 жилин һаха сарин 12-т болн 1989 жилин мөчн сарин 28-д Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин хойр тогтавр батлгдсмн. Объектс тосхлһн болн шинүүлһн, балһсна болн өмтн бәәдг талдан пунктсин таал ясрулһн, монументальн-художественн керүл келһнә керг-үүлдврмүдиг, үлгүрнь, 20 шаху үүльнцд асфальт тәвлһиг, балһсна цүтхлигиг болн микрорайодыг керүллһиг, үүльнцс гердлһиг шинүүлһнә үлдсн өрәл жилин эрүцә күцәлһиг Элст балһсна Советин күцәгч комитетин һардачнр темдглв. Тернь күцәгдх гиж ицжәнәвидн. Элстин таалыг ясрулһнд, кеерүллһнд, дигтә-дарата болн цевр-цер бәәдл тогталһнд республикин министерствсин, ведомствсин, балһсна предприятьмүдин, учрежденьсин организацсин, сурһулин заведеньсин болн школмудын коллективс, хотл балһсна цуг әмтн орлцхнь мана үгә.

Хальмг кели-әмтнин ури үүлдвриг — хальмг ишкә гермүд келһиг шинәс тогтах өркн керг учржана. Бәәрн промышленностин территориальн-производственн негдлтин предприятьмүдәр (К. Э. Джанджигаев, Е. М. Шарваева) хальмг ишкә гермүд келһиг бүрдәхин тусk правительственн шидвр белдглҗәнә, тегәд өөн күртл кесг арвад тиим гер келһн даалһгдхмн. Тер төлөд республикин бәәрн промышленностин ТПО-н һардачнр кергтә таал үүдәж, коллективын бүрдәх, үлгүр болгч нья белдҗәх кооперативс хальмг госуниверситетин 2-ч тойрта, Элстин медучилищин, профтехучилищмүдин болн талдан чигн ведомствсин общежитьмүдиг ясһн республиканск комиссьт тосхлтар болн кеерүллһәр бәәх подкомиссин (Б. У. Ильяновд), өөнин Элст балһсна комиссин (И. Б. Шараповд), балһсна Советин күцәгч комитетин (Н. К. Секеновд, О. М. Марченкод), Хальмг АССР-ин жилищн-коммуналын әлл-ахун ТПО-н (Б. Л-Г. Сангаджиевд), Хальмг Агропромниипәнә (И. Э. Бутдаевд), («Калмгражданстрой» трестин (А. И. Ченкуровд), Хальмг госуниверситетин (А. А. Рубцовд). Элстин негдсн авиаотрядын (В. И. Бугаенкод), әрүл-менд харһлна министерствин (А. Б. Эренженовд, К. Б. Яшкуловд),

Төвчлгч байрин керг-үүлдврмүд

Урдасң кегдсн то-дитәр өөнин мана байрт Моңһл Улсин Республикәс 15 элчтә, МНР-ин Өвр-Хангайск аймгас, — 10, Китд Улсин Республикәс — 3, КНР-ин Дотр Моңһлас — 7, КНР-ин Синьцзянск-Уйгурск автономн округас 15 элчтә делегацс, бас тер мет МНР-ин ду-биңһин государственн ансамбль мана үвәрәр ирхмн. Һазадын делегацст партийн болн государственн көдләврин премьер болхмн, республикин зәрм райодын әмтн бас терүт үзхмн. Байрин концертин программст Росконцертин артистир бас орлцхмн. Элстд болх өөнин төвчлгч байрт республикин цуг райодас ирх сән дурар үүлдг художественн коллективс, жаңһрчнр, үрдлачнр, бөх нооддачнр, спортсменмүд әрәжән үгә орлцнь лавта.

Тегад урдасң кесн то-дитәр төвчлгч байрт орлцти гиж һазадын 200 болн советск 500 гиичд үвәр кежәнәвидн.

Жаңһрин» дуулврин 550 жилин өөнин йовудт Элстд кегдх керг-үүлдврмүдин дитә-дарата зура батлгдсн бәәнә. Ямаран керг-үүлдвр, альд, кеду часла кегдхнь, кен орлцхнь, заасн үүлдврин туст кен даврта болжахнь терүнә тодрха-һар темдглгдв. Тер керг-үүлдврмүдин тускар ахрар келх кергтә гиж бидн тоолжанавидн.

1990 жилин нюха сарин 20-д болн 21-д Нарт делкән комин конференц орлцачнриг тосж, бәәршлүлхвидн. МНР-ин, КНР-ин, ах-дү автономьсин, хошa бәәдг областьмудын, республикудин болн краймудын гиичнр, цуг-союзн комиссин решүд болн таллан чигн гиичнр нюха сарин 23-д болн 24-д, мана республикин райодын делегацс нюха сарин 24-д ирх гиж темдглжәнәвидн.

«Жаңһрин» 550 жилин өөнд нерәдгдсн КПСС-ин таңһчин комитетин болн Хальмг АССР-ин Деед Советин байрин сүүр зн жилин нюха сарин 24-д дүнһд 15 часла эклхмн.

Олна-культурн, һәәхүлин, спортивн болн өөнин нань чигн керг-үүлдврмүд нигж темдглгджәнә. 1990 жилин нюха сарин 21-с авн дүүлврин өөнд нерәдгсн Пальмовин нертә краеведческ мүзейин экспозицсин тематическ һәәхүл, «Жаңһр» Хальмгин ауричнрин үүдәлтә, «Хальмг АССР-т мал эсклһнә болн эдл-ахүн талдан ирин премьер болхмн, республикин зәрм райодын әмтн бас терүт үзхмн. Байрин концертин программст Росконцертин артистир бас орлцхмн. Элстд болх өөнин төвчлгч байрт республикин цуг райодас ирх сән дурар үүлдг художественн коллективс, жаңһрчнр, үрдлачнр, бөх нооддачнр, спортсменмүд әрәжән үгә орлцнь лавта.

Тегад урдасң кесн то-дитәр төвчлгч байрт орлцти гиж һазадын 200 болн советск 500 гиичд үвәр кежәнәвидн.

ЖАҢҺР» ДУУЛВРИН 550 жилин өөнин йовудт Элстд кегдх керг-үүлдврмүдин дитә-дарата зура батлгдсн бәәнә. Ямаран керг-үүлдвр, альд, кеду часла кегдхнь, кен орлцхнь, заасн үүлдврин туст кен даврта болжахнь терүнә тодрха-һар темдглгдв. Тер керг-үүлдврмүдин тускар ахрар келх кергтә гиж бидн тоолжанавидн.

1990 жилин нюха сарин 20-д болн 21-д Нарт делкән комин конференц орлцачнриг тосж, бәәршлүлхвидн. МНР-ин, КНР-ин, ах-дү автономьсин, хошa бәәдг областьмудын, республикудин болн краймудын гиичнр, цуг-союзн комиссин решүд болн таллан чигн гиичнр нюха сарин 23-д болн 24-д, мана республикин райодын делегацс нюха сарин 24-д ирх гиж темдглгджәнәвидн.

«Жаңһрин» 550 жилин өөнд нерәдгсн КПСС-ин таңһчин комитетин болн Хальмг АССР-ин Деед Советин байрин сүүр зн жилин нюха сарин 24-д дүнһд 15 часла эклхмн.

Олна-культурн, һәәхүлин, спортивн болн өөнин нань чигн керг-үүлдврмүд нигж темдглгджәнә. 1990 жилин нюха сарин 21-с авн дүүлврин өөнд нерәдгсн Пальмовин нертә краеведческ мүзейин экспозицсин тематическ һәәхүл, «Жаңһр» Хальмгин ауричнрин үүдәлтә, «Хальмг АССР-т мал эсклһнә болн эдл-ахүн талдан чигн керг-үүлдврмүд нигж темдглгдсн бәәнә. Ямаран керг-үүлдвр, альд, кеду часла кегдхнь, кен орлцхнь, заасн үүлдврин туст кен даврта болжахнь терүнә тодрха-һар темдглгдв. Тер керг-үүлдврмүдин тускар ахрар келх кергтә гиж бидн тоолжанавидн.

1990 жилин нюха сарин 20-д болн 21-д Нарт делкән комин конференц орлцачнриг тосж, бәәршлүлхвидн. МНР-ин, КНР-ин, ах-дү автономьсин, хошa бәәдг областьмудын, республикудин болн краймудын гиичнр, цуг-союзн комиссин решүд болн таллан чигн гиичнр нюха сарин 23-д болн 24-д, мана республикин райодын делегацс нюха сарин 24-д ирх гиж темдглжәнәвидн.

«Жаңһрин» 550 жилин өөнд нерәдгсн КПСС-ин таңһчин комитетин болн Хальмг АССР-ин Деед Советин байрин сүүр зн жилин нюха сарин 24-д дүнһд 15 часла эклхмн.

Олна-культурн, һәәхүлин, спортивн болн өөнин нань чигн керг-үүлдврмүд нигж темдглгджәнә. 1990 жилин нюха сарин 21-с авн дүүлврин өөнд нерәдгсн Пальмовин нертә краеведческ мүзейин экспозицсин тематическ һәәхүл, «Жаңһр» Хальмгин ауричнрин үүдәлтә, «Хальмг АССР-т мал эсклһнә болн эдл-ахүн талдан чигн керг-үүлдврмүд темдглгдсн бәәнә. Үлгүрнь, ахр болзгт темдглж «Әрәсә», «Элст», ипподромин, аэропортын гиичлүрмүдиг. Хальмгин премьер болхмн, республикин зәрм райодын әмтн бас терүт үзхмн. Байрин концертин программст Росконцертин артистир бас орлцхмн. Элстд болх өөнин төвчлгч байрт республикин цуг райодас ирх сән дурар үүлдг художественн коллективс, жаңһрчнр, үрдлачнр, бөх нооддачнр, спортсменмүд әрәжән үгә орлцнь лавта.

Тегад урдасң кесн то-дитәр төвчлгч байрт орлцти гиж һазадын 200 болн советск 500 гиичд үвәр кежәнәвидн.

ЖАҢҺР» ДУУЛВРИН 550 жилин өөнин йовудт Элстд кегдх керг-үүлдврмүдин дитә-дарата зура батлгдсн бәәнә. Ямаран керг-үүлдвр, альд, кеду часла кегдхнь, кен орлцхнь, заасн үүлдврин туст кен даврта болжахнь терүнә тодрха-һар темдглгдв. Тер керг-үүлдврмүдин тускар ахрар келх кергтә гиж бидн тоолжанавидн.

1990 жилин нюха сарин 20-д болн 21-д Нарт делкән комин конференц орлцачнриг тосж, бәәршлүлхвидн. МНР-ин, КНР-ин, ах-дү автономьсин, хошa бәәдг областьмудын, республикудин болн краймудын гиичнр, цуг-союзн комиссин решүд болн таллан чигн гиичнр нюха сарин 23-д болн 24-д, мана республикин райодын делегацс нюха сарин 24-д ирх гиж темдглжәнәвидн.

«Жаңһрин» 550 жилин өөнд нерәдгсн КПСС-ин таңһчин комитетин болн Хальмг АССР-ин Деед Советин байрин сүүр зн жилин нюха сарин 24-д дүнһд 15 часла эклхмн.

Олна-культурн, һәәхүлин, спортивн болн өөнин нань чигн керг-үүлдврмүд нигж темдглгджәнә. 1990 жилин нюха сарин 21-с авн дүүлврин өөнд нерәдгсн Пальмовин нертә краеведческ мүзейин экспозицсин тематическ һәәхүл, «Жаңһр» Хальмгин ауричнрин үүдәлтә, «Хальмг АССР-т мал эсклһнә болн эдл-ахүн талдан чигн керг-үүлдврмүд темдглгдсн бәәнә. Үлгүрнь, ахр болзгт темдглж «Әрәсә», «Элст», ипподромин, аэропортын гиичлүрмүдиг. Хальмгин премьер болхмн, республикин зәрм райодын әмтн бас терүт үзхмн. Байрин концертин программст Росконцертин артистир бас орлцхмн. Элстд болх өөнин төвчлгч байрт республикин цуг райодас ирх сән дурар үүлдг художественн коллективс, жаңһрчнр, үрдлачнр, бөх нооддачнр, спортсменмүд әрәжән үгә орлцнь лавта.

Тегад урдасң кесн то-дитәр төвчлгч байрт орлцти гиж һазадын 200 болн советск 500 гиичд үвәр кежәнәвидн.

Дегтрмүд элвгәр һарһх кергтә

ЖАҢҺРИН» 550 жилин өөнәт нерәдгсн литератур барлх нарилһна зура невчн зүдгж күцәгджәнә. Семен Липкин орчулсн «Жаңһр» гидг дегтр орс келәр 30 миңн экземпляр тиражтаһар, Басңга Мукевүнә дүүлж новсн болгүдиг Н. Биткеев орс келәр орчулснь — 1000 экземпляр, П. Алексеевын «Джангар» и джангароведенье, Библиография», Э. Овалович «Проблемы типологий версий эпоса «Джангар», А. Сусеевин «Поэтическое образность джангариады» дегтрмүд, Б. Оконовин барт бәәдсн «Төрскн тееги дүд» гидг хураһну, И. Борисенкон «Калмыки в русском изобразительном искусстве» гидг дегтр, «Эмблема эпоса «Джангар» к его 550-летию» нерәдлһтә-планат болн нань чигн һарцс барас һарв. Эн жил кеерүлгдсн «Жаңһр» хальмг келәр, «Жаңһрин» 16 бөлг хальмг келәр, бас тер мет эн дегтр орс келәр, С. Липкин, Ю. Нейман, А. Еременко орчулсн «Жаңһр» барлгдж һарһгдхмн.

Офсетн цааск тату болжахас көлтә «Жаңһрин» шин хойр дегтр барлһн хооран саагджана. Цааск олдсн цагт тедн бһ тиражтаһар һархмн.

Һундл болхларн ик чинр зүүжәх болн өөнә ирлцжәх «Хальмг улсин үүрн үгин үүдлт», «Жаңһриг» шкодладслһн», болн «Дүүлвриг шинжллһн» гидг дегтрмүд һарх үгнь медгдәжәш. Тер төлөд Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин әрлһәр немр 12 тонн цааск өгдсн бийнь тиим бәәдл үүржана. Цаасна санлиг шинәс хәләж хувагад, эс гиж өөнин төрлә эс ирлцжәх дегтрмүдин ормд эн һурвн дегтриг барлх арһ Хальмг Госкомиздат, дегтр һарһач, КНИИИФЭ, улсин эрдм-сурһулин министерств болн культурин министерств республикин Госзурала хамдан хәәсн болхла сән болх билә. Эн 3 дегтрин төлөд цөөкн тонн цааск кергтә, терүт республиканск типографь барлх завтә. Улсин урн үгд дурта әмтнә соньмслт, әк-эцкнрин, багшнрин, сурһульчнрин нөкврмүд эн дегтрмүдиг эркжән уга барлх кергтәс медүүжәнә.

Хүлд-гүүлгәнд юн орхмб?

ХАЛЬМГ УЛСИН алдр зөөр «Жаңһр» дүүлврин 550 жилин өөнин темдгүдтә культурн-бәәцин болн герин эдл-ахүн, тер мет сувенирн кегдлмүд хүлдлһиг өөнин жилд бүрдәлһәр Хальмг АССР-ин хүлд-гүүлгәнә министерствин болн Хальмг потребсоюзин һардачнрин болн коллективсин өөнин аһү ик төрмүд төвргджәнә. 1989 болн 1990 жилмүдин сәңгудар Хальмг АССР-ин хүлд-гүүлгәнә министерствин предприятьмүд эн жилин 1-ч, 2-ч болн 3-ч кварталын эргцд кесг заводас ут-тоодан 325 миңһн арслңга фарфор-фаянсов кегдлмүд болн сортовой аһсав, 60 миңһн авторучк, 40 миңһн дарцг, 60 миңһн темдг, 2 миңһн брелок, дүүлврин дүрмүд зурата 1 миңһн комплект плакетк, һарт зүүдг болн хавтхд бәрдг 2 миңһ һар час авхмн, дәкәд бәәрн һазрт кегдг 164 миңһн арслңга сувенирмүд хүлд-гүүлгәнд орв. Хальмг потрбесоюзин системд 40 миңһ һар шаазн, дорд үгәин аһ-савин 292 набор, 2711 кисә, иң-ик 130 төрлк, мана өөнин аһү ик төрмүд төвргджәнә. 1989 болн 1990 жилмүдин сәңгудар Хальмг АССР-ин хүлд-гүүлгәнә министерствин предприятьмүд эн жилин 1-ч, 2-ч болн 3-ч кварталын эргцд кесг заводас ут-тоодан 325 миңһн арслңга фарфор-фаянсов кегдлмүд болн сортовой аһсав, 60 миңһн авторучк, 40 миңһн дарцг, 60 миңһн темдг, 2 миңһн брелок, дүүлврин дүрмүд зурата 1 миңһн комплект плакетк, һарт зүүдг болн хавтхд бәрдг 2 миңһ һар час авхмн, дәкәд бәәрн һазрт кегдг 164 миңһн арслңга сувенирмүд хүлд-гүүлгәнд орв. Хальмг потрбесоюзин системд 40 миңһ һар шаазн, дорд үгәин аһ-савин 292 набор, 2711 кисә, иң-ик 130 төрлк, мана

Хәләврмүд, марһас, концертмүд

ШҮЛГЛӘНӘ, прозин, драматургийн, көгжмин болн дүрслгч билг-эрдмин сән гисн үүдәврмүдиг йилһж авлһна республикәк өөнин конкурсмүд, тер мет бәрт, радиоһар болн телеүзгдләр кегдсн сән гисн сонсхврмүдыг йилһлһнә конкурсмүд күцәмжтәһар кегдж, ашнь цагтан дилгдх гисн иңг бәәнә. Терүнә зергү баатрлгч дүүлвр «Жаңһрин» 550-ч өөнд нерәдгсн, үрдиз зарлгсн конкурсар бумбин сән гисн проект кегдх гиж бидн күлжанавидн.

Улсин эрдм-сурһулин, сойлын министерствс, улсин эрдм-сурһулин болн сойлын, балһсдын, райодын әйгс, бичәчнрин, ауричнрин Ниицәс, КНИИИФЭ жаңһрчнрин, дүүчнрин, үрн үгин талдан язата үүдәврмүдиг үмшдг әмтнә, дүрслгч билг-эрдмин үүдәврмүдин райодын болн республикәк марһасиг бүрдәмжтәһар төгсәһәд, өөнин төвчлгч байрт болн номин конференц орлцх дииләчнриг болн лауреатмудыг цагтнь йилһж авх гиж тоолжанавидн.

«Жаңһр» гидг нертә түрүн опер-балет, Басңга Баатрин нертә Хальмг государственн драматическ театрин өөнин наадд, дууна болн биңһин голстарственн «Бамб цецг» ансамблин байрин концертмүд, хальмг улсин зевсгүдин оркестрин болн үүдәлч нань чигн коллективсин байрин концертмүд цагтнь болн сәәнәр белдлһәр сойлын министерствин болн үүлын лыжин базмүд һарһж болхмн.

Амрарнь келхлә, Киргиз әврәнь һазадын экономическ үүлдврн улм шүнмһадулжана гиж ашлиг кеж болхмн. Эн һазадын ордулә кегджәх залһлдан йир сән иргчтә гиж келх кергтә. Һазадын ордулә бәржах экономическ залһлдан нег халхасн болхла, малнд дотр-дундын болн һазадын рынкд хүлдх өөдән чинртә продукц кеж һарһлһнд их урмд өгчәнә, талдан халхасн болхла, әврәнь производствсан цаарандь өргжүхин төлә эрк биш кергтә материалмүд болн оборудованьс һазадын ордулас түрүгәр авх арһ өгчәнә.

К. КАЛИЕВ,
«Киргизвнешторг» негалтин генеральн директорин зарук.
(АПН).

ЦАГИН СЕЛГӘН

Киргизин һазадын экономическ залһлдан

1989 жилин үкр сард болсн Багдадск нарта делкән нармд Киргизь әврәнь улсин эдл-ахүн һәәхүлән өнц секлә. Тиигхд эн көдлмшиг кенәс чигн үлмә утаһар әврән густан үүлджәсн Киргизск һазадын хүлдгүүлгәнә ведомствин невдлт һарлла.

«Киргизвнешторг» гидг ведомств 1988 жилин мөрн сарас авн үүлджәнә. Терүнәс нааран дала цаг дава уга. Болв эн дансн күцц биш хойр жилин дотр эн ведомств зөвәр сән күцәмж бәрн. Үлгүрнь, Киргизин республикансk предприятьмүд һазадын ордулын зөрм предприятьмүдлә шүд залһлда бәрәд. 1988 жилин 9 сарин дотр 10 сай долларин хүлд-гүүлгә келә. 1989 жилд болхла, энүнь 17 сай долларас давла. 1990 жилд бидн һазадын орн-нутгудла кегдг хүлд-гүүлгәс 20—25 сай долларт күргхәр седжәнәвидн.

Урдң болхла, Советск Союзин һазадын экономическ залһлданд Киргизь бһһар орлцдг билә гиж келж болшго. Республикд кегдж һарһгдажах металл керчдг станокуд, элетромеханическ болн физическ приборумуд, селәнә эдл-ахүн машид ,мөөлүр кегдлмүд, булһар, торһн коосн, үлсин промышлмудын һарһдг кегдлмүд болн нань чигн эд-таврмүд һазадын 50 һар орн-нутгудт хүлдгддг бәәсмн.

Тер бийнь Киргизин һазадын экономическ үүлдврт дуту-дундс чигн билә. Һазадын ордудт хүлдгдг эд-таврмүд ССС-ин һазадын хүлд-гүүлгәнә Министерствин заавврар хүлдгдг билә. Республикин предприятьмүд әврәнь һарһжах эд-таврмудан альк орн-нутгт хүллжахан медхәс биш, цаарандан кеду доллар авгджахинь, тер средствс яһж олзлгджахинь төрүл медлго бәәсмн. Ташр тер эд-таврмудыг хүллад авсн цуг валют цугсоюзин һазадын хүлд-гүүлгәнә негдлтин медлд орхас биш, республикд төрүл орж ирдми биш.

1988 жилд мана республикин предприятьмүдт һазадын орн-нутгудын рынклә шүд залһлда бәрх зөв өггдлә, тер цагас авн республикин һазадын экономическ залһлдан өргәр делгрдг болла.

Мана республик иккидль азиатск орн-нутгудла экономическ залһлда бәржәнә. Хамгин түрүнд КНР-тә сән залһлдан тогтсн бәәнә. Бидн ода Китдин Синьцзян-Уйгурск автономн районла шүд залһлда бәрж, теднә хүлд-гүүлгә кежәнәвидн, тиигхләрн бидн хоорндан эд-таврмударн бас сольлцнавидн.

Болв бидн талдан орн-нутгудла бас экономическ залһлда бәржәнәвидн. Үлгүрнь, бидн Италюр болн Француруһс, хөөнә арс, бод малын булһар йовулнавидн. Греца болхла эд-бод кегдх темснә продукц, Испаньд — хавгин эк хүлднавидн. Турцд болхла, бидн булһар хүлдад, ормднь булһар эд-бод кедг оборудовань авнавидн. Даньһас бидн тер орн-нутгудт, тер мет Пакистанд эд хүлдгдг болхвидн. Багдадск нармд орлцнас авн бидн Иракла, Кувейтлә болн нань чигн орн-нутгудта экономическ залһлда бәрдг болвидн.

Тер бийнь «Киргизвнешторг» негалт ода деерән әврәнь иргч делгрлтән шинкән эклжәнә гиж келх кергтә. Ода мана һазадын хүлд-гүүлгәнә ведомств иккидль әврәнь продукцан хүллх, эс гиж теднәс бийстән кергтә тоотыг хүлджавч болх партнермүд хәәжәнә. Үлгүрнь, ода эд-бод кедг әвтахн бойнс, мана республикд мал алж хот-хоолын промышленностин һарһжах продукциг энг-әкгәр әвтәлж багтдг оборудовань болн нань чигн орн-нутгудта оборудовань кергтә болжана.

Аш сүүлдң бидн Киргизск болн һазадын ордудын предприятьмүд хоорнд шүд залһлда бәрж, теднә хамцу производствс һарһхар зүтк-жәнәвидн. Энүнь Киргизин 30 һар-предприять һазадын ордудын предприятьмүдтә залһлда бәржәнә. Эс гиж шинкән эклжәд бәрхәр бәәнә.

Үлгүрнь, хөөнә арс болн бод малын булһар эд-бод кедг советск-итальянск хамцу фирм республикд һарһхин туск төрәр ода күүнлвр болжана, тер хамцу предприять һосн-башмг һарһдг болхмн. Тер мет бидн өлгмр хувц-хунр, кенчр эд, өөс телевизормүд болн компьютермүд һарһдг зер-земш, темс болн багшин культурмүд эд-бод кедг болн консервировать кедг хамцу предприятьмүд бүрдәх седклтә бәәнәвидн.

Аш сүүлдң мадид мумие болн эм кедг үрһмлмүд эд-бод кедг хамцу производствс һарһж болх арһ үәәнә. Һазадын ордудын партнермүд мадид оборудовань авч ирж төвхлә, бидн тер производствиг бәәрәр, көдлмшчнрәр, олн зүсн сырьенһар тегж чадх биләвидн. Тер мет Киргизьд үүлын курортмүд, альпинистск болн үүлын лыжин базмүд һарһж болхмн.

Амрарнь келхлә, Киргизь әврәнь һазадын экономическ үүлдврн улм шүнмһадулжана гиж ашлиг кеж болхмн. Эн һазадын ордулә кегджәх залһлдан йир сән иргчтә гиж келх кергтә. Һазадын ордулә бәржах экономическ залһлдан нег халхасн болхла, малнд дотр-дундын болн һазадын рынкд хүлдх өөдән чинртә продукц кеж һарһлһнд их урмд өгчәнә, талдан халхасн болхла, әврәнь производствсан цаарандь өргжүхин төлә эрк биш кергтә материалмүд болн оборудованьс һазадын ордулас түрүгәр авх арһ өгчәнә.

К. КАЛИЕВ,
«Киргизвнешторг» негалтин генеральн директорин зарук.
(АПН).

СУҢҺВРИН ӨМН ӨРГНД

●Таньлдтн: депутатын кандидат В. Б. Убушаев

«ҮННИГ ҺООДНЬ КЕЛХӘР ЗҮТКНӘВ»

Убушаев Владимир Бадахаевич 1937 жилд торж һарсми, хальмг, КПСС-ин гешүн, 1960 жилд Саратовск госпединститут төгсәлә, туужин наукин доктор, профессор, КГУ-н СССР-ин туужин кафедрин заведующ.

Күч-көлснә хаалһан 1960 жилд комсомольск организмудт эклэд, ВЛКСМ-ин таңһчин комитетин инструкторас авн негдгч сегләтр болж кодлв. 1969—1972 жилмүдт СССР-ин АН-ә туужин институтын аспирантурт сурв. Терүгән төгсснә хөөн В. Б. Убушаев Хальмг государственн университетд КПСС-ин туужин кафедрин ассистент болж эклэд көдлв.

Кесг жилин эргцд эн СССР-ин туужин, Хальмг АССР-ин туужин туск лекцсин курс умшжана. Эн тууж дасжах студентәрин төлә шишлң кесг курс болн семинармуд белдв.

В. Б. Убушаев кесг жил дарандан «Медрл» обществин республиканск организацин научн-методическ советин гешүн, КПСС-ин таңһчин комитетин медлд бәәх политическ гегән-герлин Герин методическ советин ахлач болж үүлджәнә.

1989 жилин така сард В. Б. Убушаев СССР-ин АН-ә шинидрәр СССР-ин АН-ә Научн Советин хаһьд орулгдв.

19-ч тойгта Геологическ суңһврин округәр В. Б. Убушаев Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатын кандидатд бичгдж заагдв.

Мана корреспондентин сурврт В. Б. Убушаев хәрү өгчәнә.

Сурвр: Владимир Бадахаевич, Таниг КГУ-н преподаватель, лектор гиж олн әмтн меднә, болв сүл цагт нер-уситтн улм тархагдв, барт дару-дарунь һарч ирнә. Тана тоолврар энтн юунла залһлдата?

Хәрү: КГУ-д сурсн, ода сурчах студентнр, мини лекцс соңсдг нань чигн әмтн намаг таньдгнь чик. Болв Хальмгин улсин фронт бүрдәхәр седсн седвәрч батд би орсн хөөн мини өриг намаг таньдго чигн әмтн меддг болв. Эн туст республиканск барт ик хандлтан өргжәнәв.

Сурвр: Та олн жилд партин зергләнд бәәнәт, Хальмгин улсин фронтын гешүн болхв гисн шиидврт яһж ирвт?

Хәрү: Учрнь иим юм. Олна-политическ бәәдл-жирһлд республикин бүһчуд эн орлцлдгар седкләрн зовж ВЛКСМ-ин балһсна комитетин хойрдгч сегләтр Баатр Боромаинаевин седвәрәр баг көвүд удан жилмүдт хаһлдлго бәәсн бачм төрмүдиг хаһлж чадх бүһчудын жисә үүдәхәр седв. Эн жисән «Бумбин орнь» гидг нер бийдән авв. Цат ирвәс эн жисан өргжәд бәәв, хөөнь энүнә хаһьд нань чигн обществс болн бүрдәис орв. Бүһчудла хамдан батрси әврә хәләцтә зөвәр наста чигн әмтн төрүнд бәәв.

Болв теднә күнл дегд уутьхи билә, тиигчкәд бүһчудыг буру йовдлмудас хөрхин төлә, ил кергәрн, сувселвгәрн дөң болхар би Ю. О. Оглаевла болн А. И. Наберухинла «Ниицән» гидг жисә бүрдәвидн. Төрүнд интернациональн зөрүллт өгхин төлә төрүнә хаһьд республикд бәәдг нань чигн келн-әмтнә әлчирт өртн гисн үрвр кеввидн.

Сурвр: «Ниицән» болн улсин фронт нег медәкий?

Хәрү: Э-э, нег медан.

Сурвр: Һолллч күүлнь ямаран?

Хәрү: Иосиг йоста кевәр улсин депутатрин Советмүдт өгләһн, республикин шин Конституц батлж авад Хальмг АССР-ин государственн суверенитетиг закани иштәһәр батлж, төрүнә статусиг союзин республикүдин зөвлә әдлүүллһн.

Сурвр: Суңһврин өмнк Тана платформ эн хәләцлә ирлцнү?

Хәрү: Би хойр чирәтә күн биишв. Үниг һоодньхелдгиг дасад авчклав. Улсин фронтын учредитель конференц деер намаг НФ-н советин хаһьд бичә орултн гиж некүв. Энтн учрта, юңгад гихлә, НФ-н һардврт мини хәләцд ирлцдго тоолврта әмтн бәәнә. Илдньхелхлә, советин ахлачнрин негнь Б. М. Анджаевин хәләциг тааскахшв. Тиим әмтн мана жисәнд хажһр зөрүллт өгч төрүц талдан хаалһар йовулн гижәнә. Тиигхлә эн жисән мана таңһчд тусан биш харшлт күрсхмн.

Сурвр: КПСС-ин ЦК-н лу сарин (1990 ж.) Пленумин тааскж авсн партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проект Тана ухантоолврла таарну?

Хәрү: Энтн әмтн кесгтән күләжәсн партийн документ мөн. Терүнд цугнь улсин некврмүдт күүц ирлцжәнә гиж ода деерән келж болшго. Зөрм положеньс тодрха биш. Эгл коммунистнр, күч-көлснр терүг оньган өгч дасад, кергтә чиклврмүд болн немрмүд орулх гиж санжанав. Болв тиим документ белдж, парть әмтнә күүндврт орулсиь — йоста демократин темдг болжахнь нл.

Сурвр: Владимир Бадахаевич, кемр республикин ах органнд суңһгдхла эки түүрүнд ямаран төрмүдт һол оньган тусхах биләт?

Хәрү: Тодрхаһар келхлә, дала цаг керглгдх. Цөөкн үләр ахрар цәәлһж үзнәв. Политическ халхар: партин XXVIII съездд КПСС-ин ЦК-н платформин проектд талдан партьс бүрдәлһн бурушагджахш. Тер учрар партьсин боли олна организацин туск Зака батлж авлһиг деед бәәх органмудас некхүв. Депутатнрин үүлдвриг зүүцүллһнә боли олзтусинь өөдлүллһнә төлә округ болһнд депутатск клубмүд бүрдәж, депутатнр суңһачнрин өмн тооцаһан өгдг болхиг некнәв, СССР-ин Деед Советин Декларацас ишлгч. Советск немшнр аһу ик орн-нутгтар тарж бәәснәс көлтә театр ик зуудан мед хаалһд йовна. Мергжлтә режиссермүд уга, зүгт труппин һанцхн шунлтас иштә көдлж болжана.

Советск таалд үүдәгдсн келн-әмтнә дуд болн бид хаһлжах ах үйнрин зөрм элчнр ода чигн бәәнә. Сүл жилмүдт баһчуд тер авъясиг долгрулхәр зүткв, тер учрар Казахстана кесг селәдт болн балһсдт әврә дурар үүлдг ансамбльмүд бүрдәгдв. Карагандинск областин «Урожайный» совхозин «Эрбе» болн «30 лет Казахстана» колхозин «Эренгольд» гиж нерәдгдгг немш фольклорн коллективс нам республикин межә һатц темдгтә. Нань чигн ансамбльмүдин нерн һарчанә. Болв энә үүлдвр зүүцүлгдхш, артистнрин дамшлт тархагдхш.

Улсин цецн булгин культур хәрү үүдәгджәсн бийнь, төрүнд оньг тусхаһн индсн бийнь дәәнә, өмнк жилмүдт Поволжьен немшнрин АССР-т келн-әмтнә дөрвн театр бәәсиг, республикд һарчах 38 газетәс 21-нь немш келәр барлгджасиг, бәәрн радиосоисхврин 80 процентнь немш келәр келгджәсиг, жил болһн сай шахү тоотаһар 200 шахү нерәдлһтә дегтр, һардгиг тодлулхәр седлә. 100 миңһнәс үлү сурһульчнр немш келтә школмүдт сурчала. Немш үлс төрүг мартад уга, Поволжьед Немш автономн республик бүрдәлһнә нөкжәнә.

Шин жилин өмн өргнд болжаси СССР-ин Деед Совет бәәст кесг үлсиг күчәр нүүлһсн йовдлыг буру гиж шишлн Декларац батлж авла. Советск немшнрин болн крымск маңһмудыг өөвиг хәрү тогталһила залһлдата төрмүд хаһлхин төлә СССР-ин Министрмүдин Совет государственн комиссь бүрдәсн билә.

Туула сард Москвад 1989 жилин хаврар бүрдәгдсн советск немшнрин «Возрождение» обществин Цүгсоюзн конференц болла. Жилин түршарт обществ кесн көдлмшиг обществин бәәрн әнгсин 182 делегат, тер мет, СССР-ин Деед Советин, Союзин болн Әрәсән Федерацин правительствсин, КПСС-ин ЦК-н ФРГ-н болн ГДР-ин посольствин элчнр келнәмтнә шин жисәнә хамгин хүрн төрмүдиг шичжлж хэлвв. Нжл деер немш автономь бүрдәхин төлә зөрм ишкл кегдгиг төрүнд заагдв. Болв Шарту болн Аһш балһсд хоорнд бәәх советск немшнрин болн тер мет талдан әмтнә сә хәләһиг тоод авч ода чигн бәһ биш көдлмш кех кергтә.

Роберт КОРН,
«Возрождение» обществин даврта сеглтр.
(АПН).

●Ондаруллһн болн келн-әмтнә төр

ИЖЛ ДЕЕР НЕМШ РЕСПУБЛИК БҮРДХИЙ?

НЕМШ түрүн селәд 18-ч зун. жилин дундурар Ижл һолын көвәд бүүрлв. Ода сай күн бәәх Шарту балһснд төр цагт зуг хойр мицһн күн бәәлә, терүнә әргнд бәәх хагсу теегт зөрмдән нүүдг әмтн чигн үзгддг бәәсмн. Түрүн колонистнр теднәс бийән харсдг билә. Зуг кесг жил давсна хөөн әрәсән немшнрин колонийнмүд батрж бәәршсмн. Энүгәр шин үлсин туужэклв. Алдр Октябрин хөөн болхла, эдн күчкөлснә әврә коммун бүрдәлә, 1924 жилд болхла энүнә ул деер Поволжьен немшнрин Автономн Советск Социалистическ Республик үүдлә. Тер 1941 жил күртл бәәлә, фальтәр бүркгдсн уульнцс, әврә бетонн болн асфальтн завод, ак өскдг ферм, нам әврә зоопарк бәәнә. Энүнәс нань юн кергтә? гиж сурж болхмн.

Болв 1988 жилд СССР-әс ФРГ-нур 50 миңһн, 1989 жилд 100 шахү миңһн немш нүүв, эн жил болхла терүнәс дәву то немшнр эмигрировать кехәр седжәдг болх. Учрнь — зөв-йосна чиг бәәдл тогталһиг удазд татлһн, келн-әмтн темдгәр көөгдж йовсна тодлвр, советск немшнрин ах үйнрин иккнь тусси лагермүд боли күч-көлснә әәрм мөн.

Келн-әмтнә күщ биш бәәдл-жирһлин темдгүд ода чиклврмүдт өгчкгдсн, ода сай күн бәәх Шарту балһснд төр цагт зуг хойр миңһн күн бәәлә, терүнә әргнд бәәх хагсу теегт зөрмдән нүүдг әмтн чигн үзгддг бәәсмн. Түрүн колонистнр теднәс бийән харсдг билә. Зуг кесг жил давсна хөөн әрәсән немшнрин колонийнмүд батрж бәәршсмн. Энүгәр шин үлсин туужэклв. Алдр Октябрин хөөн болхла, эдн күчкөлснә әврә коммун бүрдәлә, 1924 жилд болхла энүнә ул деер Поволжьен немшнрин Автономн Советск Социалистическ Республик үүдлә. Тер 1941 жил күртл бәәлә, фальтәр бүркгдсн уульнцс, әврә бетонн болн асфальтн завод, ак өскдг ферм, нам әврә зоопарк бәәнә. Энүнәс нань юн кергтә? гиж сурж болхмн.

Болв 1988 жилд СССР-әс ФРГ-нур 50 миңһн, 1989 жилд 100 шахү миңһн немш нүүв, эн жил болхла терүнәс дәву то немшнр эмигрировать кехәр седжәдг болх. Учрнь — зөв-йосна чиг бәәдл тогталһиг удазд татлһн, келн-әмтн темдгәр көөгдж йовсна тодлвр, советск немшнрин ах үйнрин иккнь тусси лагермүд боли күч-көлснә әәрм мөн.

Келн-әмтнә күщ биш бәәдл-жирһлин темдгүд ода чиклврмүдт өгчкгдсн, ода сай күн бәәх Шарту балһснд төр цагт зуг хойр миңһн күн бәәлә, терүнә әргнд бәәх хагсу теегт зөрмдән нүүдг әмтн чигн үзгддг бәәсмн. Түрүн колонистнр теднәс бийән харсдг билә. Зуг кесг жил давсна хөөн әрәсән немшнрин колонийнмүд батрж бәәршсмн. Энүгәр шин үлсин туужэклв. Алдр Октябрин хөөн болхла, эдн күчкөлснә әврә коммун бүрдәлә, 1924 жилд болхла энүнә ул деер Поволжьен немшнрин Автономн Советск Социалистическ Республик үүдлә. Тер 1941 жил күртл бәәлә,

Болв энүнә тускар би зуг өсәд-боссна хөөн медүв. Бичкидән болхла Акмолинск ода Целиноградск областин теегин һолын көвәһәр бәәсн нег селәд бәәсн цагла 'мини өвк эцк-әк хойриг, эцким болн эким, ахим болн элгнсадыг наарап Казахстанур Ижл һол деер бәәси йир сәәхн Уитервальден селәнәс (ода Саратовск областин Подлесное селән) күчәр нүүлһснә тускар би соңсж йовлав. Хөөнь кесг зуң миңһн һанцхн немшняг биш, хальмгудыг чигн, крымск маңһдыг, чеченцняг, ингушмудыг чигн карачаевшняг, балканцняг бас күчәр нүүлһсинь медүв.

Сталинск депортакд туссн улсин икнкнь әврә төрскнүрн кезәнә хәрү ирсн бәәнә. Зуг советск немшнр, крымск маңһднр, советск корейцнр, грекмүд болн туркмуд-месхетинцнр урд кеварн әврә өвкнрин һазрур кезә ирхән күләһәд бәәнә.

Өдгә цагт Казахстанд советск немшнрин өрәлнь (2,2 сайас 1 сай) бәәнә. Республикин зөрм областьмүдт цуг әмтнә тоонас немшар 10—12 процент тогтана. Эдн, зокал мет, сән-сәәхн, һазр деер көдлж чаддган дүүдулж бәәнә. Немш кесг әдл-ахус райондан, областьдан нүүрлөчнрин тоод йовна. Социалистическ Күч-көлснә Герой Я. Г. Гернг олн жилд һарджах «30 лет Казахстана» колхозин нерн өргәр тархагдсн бәәнә. Эдл-аху хүүрә теегт бәәсн бийнь өөдән ашмуд бәрнә. Эдн цут таалта терүгүд, ас гн медгднә. Төрскн келән мартлһна, улсин әврә культур геелһнә әәмшг бәәнә.

Советск немшнрин келн-әмтнә культурин некврмүд күцәлһәр орн-нутгт юмн кегджәсн уга гиж келж болшго. Манад Казахстанд, республикин бичкнрин Ниицәнә хаһьд немш советск литературар бәәх комиссь көдлнә, терүнд Казахстана бичкнрин Ниицәнә 12 гешүн-литератор орна. Тедн жил болһн 20 бәрин халх барлх арһта, ик бишюмн, болв хамгин һолгчнь умшачнрин то цаг ирвәс бәһрад бәәнә, Таллан келн-әмтн дунд өсся бһчуд әврә келән мүүһар медна. 1941 жиләс авн немш цуг школмүд хаагдла, хөөнь школмудт төрскн келн гиж немш кел даслһн орулгдсн болв чигн тернь ик тусан күргәхш. Юңгад гихлә, школд авсн медрлән батрулх таал уга бәәсмн. Казахстанд немш келәр өдр болһн һардг «Фройндшафт» газет барас һарна, болв тер чигн умшачнрән геелһәд бәәнә.

Республикд Немш драматическ театр көдлнә. Терүнә спектакльмүд дегц орс келнд орчулгдна. Репертуарнь — немш классикүд, тер мет советск немшнрин драматургудын үүдәврмүд орна. Үлгүрнь, В. К. Гейнцин туужлгч «На волнах столетий» болн «Люди и судьбы» драме П Екатеринан Әрәсәнүр немшняг нүүлһхин туск зөвшәл өгсн манифестәс авн энд әндрк өдрин цаг күртл үзүлгджәнә. Болв бачм хаһлх олн төрмүд бәәснәс көлтә театр кергтә нөкжәнә нүүлһ хөөнә

Ахр зәңгс
БЕЛГОРОД-ДМИТРОВСК (Одесск область). Полимерн материалмудас медицинск эдл-ууш көдг завод нег дахь олалдг шидрцмүд олар һарһлн эклв. Кергтә бөөрудованияр дөд германск «Вернер Каймен» гидг фирмәтәжәнә. Шидрцмүд һарлтәжәнә процессмүд нинд цевәрлһна предприятьд көдлмшиг олар механизацилдулхар, ахр зәңгсиг автоматизацилдулхар зөвлә өгдг.

Таньлдтн: депутатын кандидат В. И. Пономарев

ДЕЛГРЖӘХ ЭДЛ-АХУН ҺАРДАЧ

1980 жилд [illegible] сми. Приозерн районд «Салютный» совхозд олна хург болжала. Эдл-ахун ах агроном Василий Иванович Пономаревиг үүлснь сулдхин түсх төр халгдж ала. Юңгад гихлә, Хальмгин Госагропром эңүг Целинн районд «Вознесеновский» совхозин һардачд орулх селвг тингхд өгсмн. Хүрг шүүтатһар давсмн. Плюрализм, демократ гисн зүг эклжәсн кем. Хүргт орлцачнр хойр әңгрв. Зәрмснь сулдхтха, наадкснь сулдхмә биш гиж тооллжасмн. Тәрә тәрлһнь цех әнүнә һардврт экләд чидл авчана, гиж тедн эс сулдхин учр заажасмн.

—«Вознесеновский» совхоз— олн халхта эдл-ахун, тегәд энд кәдлх директорин кандидатуриг йилһж авхд амр биш болв. В. И. Пономарев Госагропромин кадрин көрнд кесгәс нааран бәәнә. Тер үүлд ирлих, гиж коллегий деерәс шийдвидн. Әврәнь эдл-ахун патриотнр болсн деерәс наадксинь тускар бас ухалх кергтә.— гиж Хальмгин Госагропромин ахлачин дарук В. Н. Покидов хүргт келсмн.

Кегультахн Василий Иванович на-цаһинь тооллжһад кәдлмшсньс төвв. Вознесеновцнр болхла, теруг бас эс дүрлсн бәәлтһәр тосв.

—Кемб тертн, альдас ирв, маднд бийсдмдн тиим кәдлач угай? —гиж эн эдл-ахуд болсн хүргт орлцачнр сансн олә, уга билә. Тедн малын һарцнь өөдән болдгиг мәдв. Хүүкд үлс болхла, хойр дам кәдлмш кенә: кәдлмштән болн гертән чигн кәдлнә. Теднә залусньс даңгин тәрәнә теегт кәдлдгтән гергчүдтән дең болж чадхш. Селәнд мал уга һаһ яһж бәәхмб? Болв кен теруг хәлах?

—Улсин депутатнрин районда Советин улсин депутатын кандидатд намаг зааж темдглв, —гиж Василий Степанович цааранднь келнә. —Энти өмтнә өөдән иткл болжана. Депутат болхларн, әврәнңь нег селәнә өмтнә төлә ю кеж чадхүв гиж би ода ухалжанав. Нанас дала сан керг күләжахнь медгдженә. Мини тооллврар, әкн түрүнд социальн-культурн-бәәцин объектсин түст кнгмжән өгх кергтә. Саалин үкрмүдин ферм болһн күртл хату бүркртә хаалһс, шин школ хамгин түрүнд тосх кергтә. Юңгад гихлә, бәәх школ хүүчрад, капитальн нсвр кергллжәнә.

1988 жилд совхозд кәдлсн күн болһна дундын жалвнь 230 арслн тогтасмн. Тернь му биш. Эдл-ахун тицгхд дифференцированн немрмүдтә хамдан 712 мицһн арслң үрү авв. Мана нәәмәлчнр зура деер немр продуцң авсндан жалв деерәс 400 мицһн арслн немр мөңг авв. Давсн жилин эргцд мана ору тер немрмүдтә хамдан хойр сай арслн күрх.

Государствт селәнә эдл-ахуд немр мөңг өглһиг иргч жиләс авн уурулжана. Бидн эдл-ахун күцц тооцанд орхвидн. Болв тиим кәдлмш эврә неквр тәвнә. Әкн түрүнд күн болһн күцц өгцтәһәр кәдлх зөвтә. Әс гихлә, керг уралан йовпго. Тегәд чигн эдл-ахун материальн көрңгиг батрулх кергтә. Эн кемд дәкад нег төр һарч иржәнә. К—700 трактрин үн 30 мицһн арслң күрсн, буудя хураһлһна техник — жилд хойр, нурвн долан хонг кәдллг, наадксаттнь хара зогсдг техник бас үнтәрсн кемд эдл-ахун көрңгиг яһж батрулхмб? Ода күцәгдж керг болһнд мөңгн кергтә. Теднңг сәәнәр тооллгиг дасж авхмн. Директор, ах экономист бәәтхә, кәдлмшч күн болһн мөңг тооллгиг дасж авх зөвтә.

Василий Иванович Пономарев «Вознесеновский» совхозин директор болснас авн дөрвн жил давжана. Селәнә өмтн эңүг эврә күүндән тоолжана. Давсн жид эн һардачиг СССР-ин улсин депутатын кандидатд зааж темдглснь хара биш йовдл болжана. Тегәд эмтн нанд иткжәнә, гиж санад, эднл ханлтан өргжәнәв. Нег селәнә эмтнә өөдән иткліг даахин тәлә чидлән, медрлән өрвлцгов.

А. ЦАКУГИНОВ.
журналист.

Күүндәр кесң
ӘВӘН Николай.

ЗУРГТ: профессор В. Б. Убушаев.
А. Эрдниевин цокси зург.

МОСКВА. Эн жил әврәнь дали наснань боли үүдәгч үүлдвриңь тәвн жилин өөнмүдән темдглсн московск зурач боли скульптор Федор Васильевич Викуловин наснжирһлинь боли үүдәвриңь хаалһнь патриотизмин идейәр дамжж һарсмн. Эңүнә зурсн цуг зургуд боли скульптурмудт орсин аһу нк сәәхн седкл боли үүдәгч өргн делгрлт үзүлгдсн бәәнә. Эңүнә героймудиь — Ослябя боли Пересвет, Александр Невский, Александр Суворов боли Георгий Жуков, Дмитрий Менделеев боли Федор Шаляпин. Ут-турштан белң болчксн дөрвн зу шаху скульптур бәәнә.

ЗУРГТ: Федор Васильевич Викулов әврәнь мастерскойд. ТАСС-ин зург.

Ахр зәңгс

БЕЛГОРОД-ДМИТРОВСК. (Одесск область). Полимерн материалмудас медицинск эдл-үүш кедг заводт нег дәкж олләдг шприцмүд олар һарһлһн әкләв. Кергтә оборудованяр деед германск «Вернер Каммень» гидг фирмтеткжәнә. Шприцмүд һарһлһна процессмүд йир цевр әр кегдженә. Эн жил предприять 100 сай шприц кеж һарһх болв.

ТБИЛИСИ. Грузинск специалистнр түүмрлә нооллдг шин зер-зев һарһв, эн полимин гидг талхн. Эн шин талхнар шахтд болсн түүмр унтраж, шачасн моң болн нефть унтраж болхмн. Дәкәд эн талхниг әлсид немвд, селәнә эдл-ахун культурмуд урһалһид орулж болхмн.

НОВГОРОД. Кезәнәс авн эн балһсна эмтн кеж йовсн керг-үүләр ода ирж эн цутхлгд бәәсн колхозин болн совхозин толһачнр соньмсж йовна. Валдайск агропромышленн негдлтд зөөгчнрин нишән секгдв. Предприятьмүдт болн кооператист зөөнн үр бәәдг һазр кергтә болхла АПО-н кедләнр әврәнь дөңгән күргх болв. Теднд кергтә оборудованьс олк өгх болв.

МОСКВА. Төмр хаалһин дор тоннель тәвлһнә кедлмшан Ленинә нертә Московск метрополитенә Люблинск хаалһин кедлмшнр әкләв. Гидрологическ таал күнд болад, метро тосхдг улс әврәнңь кедлмштән шин эв-арһ орулж кедлжәнә — тер хаалһ кедг шавриг химическ әвәр батлжана. Ним эв-арһ өмнңь метро тосхлһна кедлмшт олзлж, соәһинь үзсн билә.

СКОПИН. (Рязанск область). Скопин гидг балһснд художественн аукцион болв. Эңүнд бәәрн һазрин үлсин зургүд, әврә һазрин сәәхн йиртмжин зургуд болн керамикин халхар медрлтә үлсин кесн кедлмшнь орулж худгдла. Зурачин кедлмшт дурлж бәәж үлсиһ кедлмшиньс бас орулгдла. Эн аукционас авсн мөңгән «Буйнч седкл» гидг акцин санд оруләв. Эн мөңгәр көгшн болн гемтә эмтнд дөн болх.

ВЕРХОВИН (Ивано-Франковск область). «Гуцульщина» гидг нертә ниицн Ивано-Франковск һазрт бүрдәгдв. Эн ниицнә күсләвним — әврә культурин өөрц бәәдлиг болн әврә диалектан хаалһлв. Мана орнутгт бәәсн цуг гуцул келн-эмтнлә залһлдж, фольклорин нәр-наад һарһж, олна организацла залһлж кедлх сананта.

(ТАСС-ин корр.).

●Зөв-йос харлһна төрмүд

ЧИДЛӘН ХАМЦУЛЖ ҮҮЛДХМН

ЗӨВ-ЙОСНА диг-дараг тетклһнә халхар республикд хурц бәәдл тогтжахиг то-дигмүд герчлжәнә. Үүл татлһна өелтд му үндстә йовдлмуд ик нилчән күргжәнә. Авлһ авлһна, олна диг-дараг эвдлһнә, эмтнә бәәдл-жирһлд әәмшг үзүллһнә йовдлмуд өсәд бәәнә. Зөрц алсна, күндәр шавтасна, күч үзүлсня, хаалһд эмтн әмнәсн хаһцсна йовдлмуд икдлһн нег үлү үүмүлжәнә. 1989 жилд давсн жиллә дүңцүлхлә, үүл татсн йовдлмудын то ут-турштан 27,7 процентд, тер тоод күнд-күчр йовдлмудын то 41,3 процентд өсв. Зөрц алсн йовдлмудын то 19,3, күндәр шавтасна 57, күч үзүлсня 52,6, тонсна 61,8, хулха кесңә йовдлмуд 43,7, әмнәсн хаһцсн зетркгтә йовдлмуд 25,5 процентд өсв.

Цуг райодт гилтә үүл татси йовдлмуд икдв. Зуг Октябрьск боли Приозерн райодт тиим өелт уга. Зака эвдсә хамгин ик то Элстд, Целинн, Городовиковск, Каспийск, Ики-Бурульск, Яшкульск райодт темдглдв. Экономическ күнд бәәдлин тааһд социальн бүрткліиг суллһн зөв-йос харлһнд му нилчән күргв.

Зура болн бооца күцәлһнә дисциплин республикд темдгтәһәр дор орв. Бооцана даалһвриг эс күцәснәс келтә республикин предприятьмүд 2915 мицһн арслңга продукц өгсн уга. Тер тоод агропромышленн комплексин предприятьмүд 1453 мицһн арслңга, маши тәхслһна Каспийск завод 572 мицһн, «Калмстройматериалы» негдлт 647 мицһн арслңга продукц өгсн уга.

Цуг орн-нутгт мет, манад чигн төмр хаалһин станцд ирсн вагод кесг цагтан зогсна. Тегәд чигн предприятьмүд давсн жил 146269 арслңга ялла харһв. Тер тоод маши тосхлһна Каспийск завод, өдмгин зүүтә эдл-үүшин Хальмг негдлт, «Калмстройматериалы» негдлт, нефтебаз, «Малодербетовский» кооператив өгсн ял заагдсн тооһин ик зууһинь тогтав.

Социалистическ зөөриг хадһллһна халхар урдк кевәр ик дуту-дундс бәәнә. 1988 жилдә дүңцүлхлә, продукц хулхалдг йовдлмуд өсв. Эдл-үүш болн нань чигн кедлмүд эс күртәсн бийнь, теруг хадһллһнд болн хүллһнә кергтә диг-даран батлгдад уга. Селәнә эдл-ахун эдлүүш геедрлһнә олн зүсн әвархүүрулгдад уга. Тоод авлһиг, күцәлһнә дисциплиг дора чинртәһәр бүрдәлһнә, производственн үүлдвриг мүүһар һардлһна болн эзни биш хәләцлә эвцлдлһнә йовдлмуд эпүнә һоллгч учр-утхнь болжана.

Эмтн бәәдг гермүд тосхлһна керг мууһар күцәгджәнә. Жилищн му таалта өрк-бүлмүдин то йир ик. Социальн чинртә эн халхд жилищн сангиг тоод авлһна, хувалһна болн олзллһна диг-даран уга болснас келтә олн зүсн мекллһн, йос эвдлһн, цүүгтә бәәдл һарна.

Үлгүрнь, Яшкульск районд Чилгр селәнд Катаевихнә өрк-бүл бәәсн герт орань нурад унв. Гернь аварйн бәәдлд бәәлә. Тегәд энд бәәлһн әәмшгтә болв. Үүлджах законодательствла ирлцәтәһәр совхозин администрац эн өрк-бүлд тер дарунь гер өгх бәәсн болжана. Һардврт, совхозин профкомд кесг дәкж сурвр өгәд бәәсн бийнь, эн төр хаһлгдад уга билә. Зуг прокурорин орлцлһна хөөн өрк-бүл талдан герт орулгдв.

Талдан нег үлгүр. Бас эн районд «Гашунский» совхозд эмтн бәәдг гермүд күртжәхш. 40 өрк-бүл жилищн тааланн ясрулхин төлә чеерүдт зогсжана. Тиим болә чигн совхозин урдк директор үүлдән орхла, закани зөв уга бәәсн бийнь сүлдсн директорин гериг эзлчкж. Шин ирсн директор В. Н. Надбитов чигн бас тиигж кев.

Авлһ авлһна, даажах үүлән олзллһна, патьрмүдыг закани биш кевәр хувалһна йовдлмуд һарһсндан Элст балһсна Советин күцәгч комитетин патьрин багин кедләчнр уголовн дааврла харһүлгдв. Сүл 3 жилд жилищн зака эвдсә туск эрлһсин то 26,7 процентд өсв. Бүрткліиә хөөн тавдгч эрлһн болһн үнн гиж үнлгдв. Заагдсн цагин эргцд бүрткліиә то 3 холванд икдв.

Сул цагаһн бүрдәлһнлә, спорт, туризмиг делгрүллһнлә залһлдата оли зүсн һүндл ирнә.

Әркдлһнлә ноолдлһнд ода деерәс олна бүрдәцс, күчкелсч коллективс болн бәәрн эмтн кергтә кевәр орлцулгдад уга. Эңүнд советск, государственн, эдл-ахун болн зөв-йос харлһна органмудын гем бәәнә гиж келх кергтә. Предприятьмүдин болн эдлахүсин һардачнр тогтсн бәәдлиг чик кевәр үнләд уга. Әркд орсн эмтн зака эвдлг йовдлыг ууруллһар зүүцүлгч кедлмшиг эдн бүрдәһәд уга. Үүрмүдин зарһсин, комиссьмүдин нилч эн туст сул болжана.

«Барун», «Эрдниевский», «Никольский», «Полынный» совхозмудт үүрмүдин зарһс, әркдлһнлә ноолдлһна комиссьмүд төрүц кедлжәхш гиж Юстинск прокуратурин кесн бүрткліиң үзүлжәнә. Олн эмтн хүрдг ормд согтуһар ирсндән ялд уһагдсн эмтнә то давсн жил 7,7 процентд өсв. Уульнцас болн нань чигн ормсас согту 6726 күн һарһгдв. Әркәс сергллһнә терт орулсн эмтнә то 20 процентд өсв. Эмиллһнә-күч-келснә профилакторийд йовулсн алкоголикудиг то болхла 30 процентд хасгдв. Дотр-дундын кергүдин органмудт болхла 2988 хроническ алкоголик тоод бәәнә.

Әрк нердг, аля эмт гертән цуглулдг, арсм кедг эмтиг илдклһнә болн тедниг дааврла харһуллһна кедлмшиг дотр-дундын кергүдин органмүд мууһар бүрдсн бәәнә. Әрк нердг гиж илдкснә үзмж 2.5 холванд дор орв, теруг эдлдг эмтиг илдклһнә то болхла 2 холванд бәһрв. Согтуһар маши залдг эмтнә то болхла 9 процент өссн бәәнә. Республикд татсн һурвдгч үүл болһн согтуһар кегдсмк. Давсн жил согту эмтн зөрц алсн болн алхар седсн 17, күндәр зөрц шавтасн 43, күч үзүлсн 49, эмтиг тонсн 19 болн уголовн дааврла харһсн азд-өср 271 йовдл һарһла.

Милицин патрульн-харлһна цергллтс, улсин дружинмүд әврәнңь үүлдврән суллдав. Олн эмтн хүрдг ормд татсн үүлин то икдәд, 34,2 процент болв. Күндәр шавтадг, эмт алдг, күч үзүлдг йовдлмуд энд икәр учрна. Элстд, Сарпинск, Приютненск, Черноземельск райодт келн-эмтн хоорндк цүүгәнә ул деер диг-дара эвдлһн һарла. Цуг эн йовдлмудар уголовн кергүд бүрдәгдв, ода КГБ-н органмудла хамдан мәшклһн кегджәнә.

Түүрмәс сулдхгдсн эмтиг кедлмшт оруллһна төрмүд мууһар күцәгджәнә. Предприятин олз-орүг өөдлүлх кергтә гиһәд зәрм һардачнр эдниг авхш. Рецидивн үүл татлһна үзмж республикд 17,9 процентд өсв.

Зөв-йос харлһна органмудын үүлдврт чигн дуту-дундс бай биш. Үлгүрнь, эрлһ болн зәңг авлһна кемд милицин кедләчнр зәрмдән уголовн керг бүрдәхш, үүл татлһиг тоод авхш. Мәшклһиг мууһар бүрдәснә, профессиональн дора кемжәнәс көлтә үүл татсн кесг йовдлмүд илдкгдл уга үлднә. Давсн жилмүдин үүл татлһиг илдклһар нәрн бәәдл тогтжана. Үүл татлһиг илдклһар ода күцәжәх керг-үүлдврмүд урдң зака эвдсн эмтиг хәәлһнлә зүүцүлгдхш. Терүнәс көлтә кедлмшин аш тиим дора болжана. Үлгүрнь, ода күртл Приютненск района Кировин нертә колхозин ах хәәч М. И. Годиниг болн терүнә ач көвүн А. П. Кравченког. Целинн района заготконторин складын заведующ П. Чужгиновиг алсн эмтн ода күртл илдкгдәд уга.

Мәшклһнәс зулж йовх эмтиг хәәлһн мууһар кегджәкә. Эдн болхла бийнинь өөр эмтиг цуглулад, үүл татдг эмтиг бүрдәнә. Кесг кергүдәр мәшклһн йир уданар кегдә. Мәшклһнә органмудын кедлмшиг ясрулхин төлә МВД-н һардврт әрк биш бачм керг-үүлдврмүд күцәх кергтә

А. КОРНИЕНКО.
Хальмг АССР-ин прокурорин негдгч дарук, юстицин ах селвгч.

Роберт КОРН,

«Возрождение» общественн дөвртә сетгәтр.

●Умшачнрин оньгт

Эн үгмүд тодлж автн

Күндтә умшачнр! Мана газетин халхд олн зүсн төрмүд босхгдна. Тер дотр хальмг келнә төр һол орм эллнә. Мана бичәх статьяст олзлгдгг үгмүдин түскар чигн умшачнр тооллвран келнә. Хальмг кезәнк үгмүдиг чинрәрнь ирдцүлж олзлх сельвгән өгнә. Тегад зәрм шин үгмүд мана газетд һарч ирсиг тадн үзсн болхит. Эннь ним чинртә үгмүд:

сойл — культура
буйн — милосердие
буйнч — милосердный
журм — порядок, режим
санср — космос
гешүн — член (партии, союза, организации).

МАНА РЕСПУБЛИКӘР

Гиичд— селәнә футболистнр

Целинн района Верхний Яшкуль селәнә болн Элстин «Одн» заводын футболистнриг бат иньглгт залһлдулжана. Кесг цагтан эдн хоорндан үүрлжәнә. Давсн жил заводын команд Верхний Яшкулюр одад, бәәрн футболистнрлә селәнә стадион деер харһлна. Тиим харһлтс хойр команд әврәнь мергжлтән, белдврән өөдлүлхин төлә үүсте болжана.

Тегад чигн эн сонь авъяс үүрчахш. Лу сарин хойрдгч ерәлд заводын футболистнр тал Верхний Яшкулин команд ирв. Эн саамд чигн наадн сонь болн чинртә болв. Түрүн таймд заводын футболистнр 4 гол пөжк орулв. Эднә давралһд гиичнр йоста хәрү өгч чадсн уга.

Хойрдгч ерәлд болхла эдн чидлән агсад, әврән давралһ кев. Аштнь хойр голыг эдн әнә үүдид орулж чадв. Үүдчин боли харсачин эндүһәс келтә наадна тоог гиичнр тиигж сольж чадв. Иргч мана харһлтс улм сонь болх гиж тооджанав.

В. БАГЛИКОВ,
«Одн» заводын спортын инструктор.

Балһсна марһанд

Элстин мотодромд футболар балһсна марһан болад бәәнә. Өдгә цагт марһана иүүрт «Прогноз» команд йовна. Одахн эн гермүд тосалһа комбинатын команд шүүдв. Наадна то 3:1 болв. Тиим кезәр «Прогноз»ын ахлач Очра Лиж зурлһна келнә хүүчн зангшалар түшг авад, эгл хальмг күүнд медгдмәр зурла, дегтрин һадрт «зег» хатхмр олзлад дегтриг авр кедгдлмүд гиичнрин оньгт тусхагдла.

...Товчлгч гала-концерт гисн программ эклжәнә. Залын сцен деер эпосин баатрмүд Жаңһран хойр таласнь бүслж авчкад суучхана. Баатрмуд гисн — школын арвдгч классин суръульчнр. Күүнә чикнә хүжр хаңһаһад завср угаһар домбрин айс соңсгдад бәәнә. Домбрчнь — арвдгч классин суръульч Баира Хурлынова мөн. Концертин йовуд һардсн Манджиева Отхн (8 «а» класс), Пашнанов Мерги (7-ч «а» класс) хойр концерт сектдснә түскар зарлжана.

Сцен деер хальмг кезәнк бүшмүд өмссн, һартан аһ бәрсн күүкд һарад домбриң айс дахад биилжәнә. Энтн бас арвдгч класст сурчах күүкд. Дарунь биһин хөөн тедн һартан баржәсн цәәһән баатрмудт бәрүлж өгчанә. Баатрмудас Жаңһрнь босад йөрәл тәвжанә. Нөрәлин хөөн баатрмуд бас биилдәд, әврәнь билг-әрдмәрн цүглрсн әмтиг байрлулв.

Тер хоорнд сцен деер хальмг хувцн-хунрта нег цөөкн медәтә улс һарч ирв.

— Мана школд сурчах Цеденов Юран элгн-садн әврәнь билг-әрдмән тана оньгт түсхажана, — гиж концертин йовуд һарджах О. Манджиева зарлжана.

Артистнриг хамгин бичкн артистнр сольжана. Энти 1-ч «а» класст сурчах бичкдуд «Шарка-Барка» би биилжәнә.

Эн асхнд бас тер мет нань чигн классмудт сурчах сурһульчнр орлцад, әврәнь билг-әрдмәрн әмтиг байрлулв. Тегәд, ахрар келхд, 20-ч школд дәвсн «Жаңһрин» өөнд нерәдсн концерт цүгтадһь таасгдв, күн болһнд байр-сердмж үүдәв.

ЗУРГУДТ: гала-концертин зәрм кем.

Р. Астаховин цоксн зургуд.

●Тадниг яһҗ теткнә?

Кесн хотнь әмтнд таасгдна

Сарпинск района әдлачнрин обществин олна хот-хоолын әдл-ахун тооцана негдлтин коллектив оньдин сәәнәр көдлнә гиж темдглх кергтә. Терүнә хот үүдг гермүдт болн кафед белдгдсн хот-хоолнь кезә чигн өөдән чинртә болдгинь олн әмти медна. Нааран ирсн күн болһниг олна хот-хоолын көдлачнр күн кевтәһәр тооҗ һарһсн деерән эн төриг оньдин оньгаси алдлго йовна. Терүнәс иштә эн негдлт жил болһна ашмудар олзтә болж һарна.

Олна хот-хоолын системин хот үүдг дәрвн герт һурвн кафе, школмудт бәәдг хот үүдг нәәмн герт, кулинарн негдлмүд болн алкоголь уга үнд белддг цехмүдт 77 күн көдлжәнә. Давсн жилә розничн әд-таврин эргцин зурһаһан эн коллектив давулж күцәв. Тернь нег сай 40 миңһн арслнд күрв, эс гиж 113,2 хүв (процент) болсмн. Олна хот-хоолын коллектив эн жилд чигн му бишәр көдлжәнә. Түүла сард әмтнд хот-хол хүдлһна зурһаһан 102,1 хүвд күргсмн.

Давсн жилә ашмудар республикин иргцигү предприятьмүд дунд сарпинцнр хойрдгч орм эзләд. Күндлһнә һашгаһ болн үнтә белгүдәр ачлгдв. Энтн олн зүсн нүүрдгч әварһиг шүүмһаһар олзлсна аш гиж әдл-ахун тооцана негдлтин ахлач З. Потапова темдглв. Мана районд бәәх хот үүдг гермүд дунднс әмтнн сәәһинь йилһж авна гиснь амр биш көдлмш. Коллектив болһнд көдлжәх әмтн даалһсн кергән өөдән дамшлтаһар кежахиг үлгүрләд хәләж үзий. Садовое селәнә цүтхля хот үүдг герин һунәл болн селвг оруллһна дегтрт дангин ханлт бичгдсн бәәнә. Арв һар жилд Л. Быстропова кондитерск цехин һардач болж йовна. Терүнә хамдан көдлжәх Р. Овадыкова болн Л. Мишкеева хәр һар зүсн өөдән чинртә кондитерск болн кулинарн негдлмүд өөр болһн кеңк һарһна. Бичкдүдәс авн медәтнр күртл, дангин района цутхлңд бәәх әмтн бәәтхә, эргндк селәдәр бәәршлжәх әмтн чигн өдмгин зүүтә әмтәхн негдлмүдиг оньдин хүлдж авна.

Ах замч Н. Коваленко белдж өгсн хотыг әдлхин төлә Садовое селәнә хот үүдг цутхлң герт цен биш әмтн оньдин ирнә. Өөдән дамшлтта замч хәр шаху жилдән нег бәәрнд көдлн йовж нәрн әрдмин олн зүсн нүүвчиг медж авсан хамдан көдлжәх әмтнд өгәнч седкләрн түгнә. Е. Манкирова, М. Попова, З. Дудкина болн Г. Хомуранова әврәнь ах үүртәһән көдлн бәәж «өөһин өөр бәәхлә ө болдг...» гидгәр замин ца-наадкинь бас чигн му бишәр медж авцхасмн.

Одахн давсн нег өдрт эн хот үүдг герт би одад ирләв. Эднә меню хәләхнә 25 зүсн хотас нам алькинь авхинь медл уга, алн болад зогсув. Шимтә, шинкән белдгдсн хотын үнр каккнад бәәнә. «Советск - потребкооперацин йилһән сән көдлжәч» Н. Коваленко һарджах коллектив оньдин тиигж көдлнә гиснь лавта.

З. Тарасенко болн А. Давнадова одахн цагас авн «Турист» гидг кафед замч болж көдлжәнә. Болв хот үүхәр ирсн әмтә болхла кедү жил замч көдлжәхиг хәләхн уга. Терүгән медә бәәж цуг әварһан олалж ирсн әмтнд шимтә хотар эдн тоовр кенә.

Сарпинск райпон олна хот-хоолын көдлачнр иргцән чигн тиигж сәәнәр көдлх гиж санглна. Юягад гихлә, дамшлтта көдлачнрес үлгүр авад йовдг бәһчуд әврәнь ах үүрмүдтән түшг болад, улм сәәнәр көдлнә. Тиим болхла, эднә хот үүдг гермүдт ирсн әмтн оньдин халун шимтә хотар цаглань тетклгдх.

П. ВЯТКИН,
Садовое селәнә.

Цүгтадһь таасгдсн байр

Элст балһсна 20-ч тойгта школд «Жаңһрин» 550-ч жилин өөнд нерәдсн байрин өдрмүд бүрдәмжтәнр давсмн. Түрүләд школд хальмг келнә багшнрин болн классмудын һардачнрин билчәр эн байрин өдрмүдин түрүн девсн бүрдәгдж давла. Эн девсгин ончнь ним билә. Өдр болһн ах, дүндын болн әклц классмуд баатрлгч эпосла залһлдата билг-әрдмән үзүллә. Келхд, эн марһана түрүн девсң хойр долан хонгин түршт давулгдла.

Хөөнь тоомсрта жюри марһана ашмудынь цуг хальмг шинжлж хәләһәд, хамгин сән гисн бан наста артистнрт хойрдгч девсңд орлцх зөв өглә.

Мана баатрлг эпосин өөнд нерәдсн байрин өдрмүдин товчлгч программ хәләхәр школын актов залд цуг сурһульчнр болн багшнр гилтә цуглрв. Эн түст, келхд, школын багшнрин болн сурһульчнрин нилчәр зал йир сәәнәр кеерүлгдсн билә. Терүнә әрсмүд деер «Жаңһрла» залһлдата сурһульчнрин зургуд, тәвцс деер болхла әврәнь һарар кеси олн зүсн хәрнь шинжлж хәләһәд, хамгин сән гисн бан наста артистнрт хойрдгч девсңд орлцх зөв өглә.

Мана баатрлг эпосин өөнд нерәдсн байрин өдрмүдин товчлгч программ эклжәнә. Залын сцен деер эпосин баатрмүд Жаңһран хойр таласнь бүслж авчкад суучхана. Баатрмуд гисн — школын арвдгч классин сурһульчнр. Күүнә чикнә хүжр хаңһаһад завср угаһар домбрин айс соңсгдад бәәнә. Домбрчнь — арвдгч классин сурһульч Баира Хурлынова мөн. Концертин йовуд һардсн Манджиева Отхн (8 «а» класс), Пашнанов Мерги (7-ч «а» класс) хойр концерт сектдснә түскар зарлжана.

Сцен деер хальмг кезәнк бүшмүд өмссн, һартан аһ бәрсн күүкд һарад домбриң айс дахад биилжәнә. Энтн бас арвдгч класст сурчах күүкд. Дарунь биһин хөөн тедн һартан баржәсн цәәһән баатрмудт бәрүлж өгчанә. Баатрмудас Жаңһрнь босад йөрәл тәвжанә. Нөрәлин хөөн баатрмуд бас биилдәд, әврәнь билг-әрдмәрн цүглрсн әмтиг байрлулв.

Тер хоорнд сцен деер хальмг хувцн-хунрта нег цөөкн медәтә улс һарч ирв.

●Билгтә эрдмчин тускар

ЗУРАЧ БОЛН АКТЕР ОЧРА ЛИЖ

1942 жилин зунин сүл сарин нег өдр Лаганск сойлын Герт кегшн бан уга, цүһәр тач-чиким болчкад Басига Баатрин «Кенз байн» гидг наад хәләжәнә. Өрүндиь болхла наадид орлцач Очра Лижин «Жаңһрин» 500 өөнд ерги белдвр, кегдж бәәсңд, зурачнрин цицлиг комисс тогтагдв. Моһа сард Н. Еченистов, Л. Аронов, Н. Аввакумов болн нань кесг Авва-үүдәгч организац тогталһна көдлмшт дуудад авч одв. Совнаркомин даалһврар Нусхан Яван танһчин цуг зурачниг искусствин төрин заллтын үлмәд хүрав.

1937 жилин мачи сарис билә.

«Жаңһрин» 500 өөнд ерги белдвр, кегдж бәәсңд, зурачнрин цицлиг комисс тогтагдв. Моһа сард Н. Еченистов, Л. Аронов, Н. Аввакумов болн нань кесг Авва-

Жилин дөрвн цагт цуцрлтан утаһар республикин хөөчнр теегт көдлнә. Ода эдн төл авлһна даавртаһ кергүүлвврт белджәнә. Зәрм эдлахуст болхла эн көдлмш эклчнсн бәәнә. Эн кемд төвжәх тедн һол күлнь — геедрлт утаһар көдлмшән күцәлһн мән. Эн цагт һоллтүүмр шатв. Энд герин эзн А. П. Сопин соггуһар орндан төмк тачаһад, түүмр шадтав. Хувцхунрнь шатад, цогц-махмудтан эн бас шав авв. Тер шавасн дарук өдртнь эн больницд өөгрв.

Бас ним үчрар давсн жилин ду сарин 19-д Октябрьск района «Большой Царын» мельск района «Восточный» совхозин ах хөөч Р. Н. Джамаловин хошт хүүчн электропроводкас көлтә хөөчин герт түүмр шатв. Һалд герин нег эцнь болн соггу бәәсн хөөчин нөкд Р. Д. Орешенкова шатв.

Тиим йовдлмуд һарһгсн төлә эдл-ахусин һардачнр түүмрәс сагалг зокалыг күцәлһнд һол оньган өгх зөвлмүдиг өгчә.

●Түүмрәс сагалтн

цокж орулв. Эдне дəврəнд гиичнр йоста хəрү етч чадсн үгə.

Хойрдгч ерəлд болхла эдн чидлəн агсад, əврəн дəврлһ кев. Аштнь хойр голыг эдн əзнə үүдэд орулж чадв. Үүдчин болн харсачин əядүһəс келтə наадна тоог гиичнр тнигж сольж чадв. Иргч мана харһлтс улм сонън болх гиж тоолжанав.

В. БАТЫНОВ,
«Одн» заводын спортын инструктор.

Балһсна марһанд

Элстин мотодромд футболар балһсна марһан болад бəзнə. Өдгə цагт марһана күүрт «Прогноз» команд йовнə. Одахн эн гермуд тосхлһна комбинатын командт шүүгдв. Наадна то 3:1 болв. Тиим нөвəр «Прогнозин» элчнр ода 8 очкоһас 6 авсн бəзнə. Теднə дару ДСК-н команд йовна. 4 очкоһас эдн 4 авв.

«Одн» заводын команд 3 очкота йовна. Целинн районна «Ленинский» совхозин командла эдн харһад, наадыг 1:1 аштһар төгсəв. Түүрү голыг заводын эдүч М. Ворляев хойрдгч таймд орулв. Тер бийнь эн эш гиичнрия үрмдыг хəрүлсн үгə. Наадна чилгч күртл һүрвн минут үлдəəсн сəамд эдн тоог эдлүүлв. Заводын спортсменмүдт дилвр бəрхин тəлə кесг эв-арһ бəəлə, болв терүг эдн олалсн үгə.

В СЛАВИН.
Элст.

Байрта сольврмуд

Яшкульск района «Кормовой» совхозд түрүн бодж фельдшерск-акушерск пункт сектдв. Шин бүүриг йөрəлһнд селəнə хамгин медəтə. Энə ферм бəəсн цагт гер-бүлəрн ирсн əмтиг дуудулв. Шинə эргж сууһад, хальмг жомба уучад тодлврарн эдн хүвалцв.

Совхозин бəəдл-жирһлһ жил ирвəс ясрад йовна. Асфальтар бүрсн хаалһ нааран тосхла, ода фельдшерск пункт адлврт орв. Энд физиотерапевтическ шин аппəратүр бəзнə. Удл уга нааран специалистнр ирəд, терүг угдж тəвх.

Өмнəһ тиим пунктын тускар эдн зүг күсл кежəлə, ода болхла тер санан бəəдлжирһлд тохрв. Селəнд социальн халхар ода чигн бай бүш нөдлмш күцəх кергтə. Терүнд районна селəнə Советин шин депутатнр һол онъган өгх гиж нəəлж болжана.

Ю. ЛИДЖИЕВ.
Яшкульск район.

●Билгтə эрдмчин тускар

ЗУРАЧ БОЛН АКТЕР ОЧРА ЛИЖ

1942 жилин зүнин сүл сарин нөг едр Лаганск сойлын Герт көгшн бай үга, цүһар тач-чикм болчкад Басига Баатрин «Кенз байн» гидг наад хəлəжəнə. Өрүнднь болхла нааднд орлцач Очра Лижиг «үлсин хөртн» нер өгад бəрəнд авад йовулчкла, 28 күрсн наснд юн гем һарсмб эн күн? Терүнəс нааран 50 жил болв, Очра Лижин туск үнинь келх цаг ирв, эмд бəəх актермүдынь чеежд бəəх ацаг авч хайж, бай үйин улс терүнə нер медж бахмж кеж йовг. Хальмг АССР-ин прокуратурин 1967 жилə һаха сарин 23 һарсн тогтаврар, һарһсн гем үган учрар Очра Лижин нерн цевəлгдв.

Очра Эрднин Лиж 1914 жил Цаһан-Нур əəмгт төрсмн. Хө мөстаднь эклһ өнгрəд, һунтадан өнчрəд үлдв. Түрүн дарунднь элгн-садньх хəлəжəһəд, 1924-с 1927-гч жил күртл Бай-Дəрвдə бичкдүдин герт бəəв. Долан классан чилəхлəнь, актерин билгтə көвүг Əəдрхəə Хальмгин драматүргическ школд сурһульд йовулв. Сурһульчнрас сəəнəр зурдгинь Əəдрхəə художественн техникүмин зурлһна өнгд шүүж авлһнд нертə орс зурач болн педагог П. Власовин нилч бəзнə.

Эн Очра Лижиг билгтəһинь медəд, сурһуль сурх селвгүд баахн көвүнд залмж болв. Драматүргическ школан 1930 жилд төгсəһəд Шартүн зурлһна училищд орв. Өмтнлə таарһну, шинжч көвүг бəəрн зурачнр дөңнəд кеси көдлмштəн орлцүлад бəəв. Болв сурһуль сурхд тер олсн мөнгнь күрлго, гесəн тежəхин тəлə ямаран чигн талдан көдлмш кеһəд йовб. 1932 жилд сурһулян хойрдгч жилднь хайад, тəрсн əəмгүрн ирəд, əмтнд бичг-тамһ сурһлһнд шүнж орлцла. Сельсоветин толһачнр Лижиг клубин һардачд шиидв. Удлго терүнə бүрдəсн бидүүһин болн зурлһна бəгмүд танһчин марһаст нүүрлгч орм эзлəд бəəв.

Зурлһна академиг 1934 жилд чилəһəд ирсн зурач Нүсхан Яван Лижиг Элстүр, үүдэгч организац тогталһна көдлмшт дуудад авч одв. Совнаркомин даалһврар Нүсхан Яван танһчин цуг зурачнриг искусствин төрин залтың үлмəд хурав.

1937 жилин мөчн сарас авн республикин зурачнрин һəəхүлд белдлһн өргмжтəһəр эклв. Һəəхүлд мергжлтгə 6 болн эврə дурар үүлдг 26 зурач орлцад. 200 һар үүдэлт үзүлв. Очра Лижин 12 зург һəəхүлд орла, тедн деер бас тематическ хойр зурц үзүлгдв. Эн һəəхүлд Лижин зургүдыг кесгнь таасж, күндлгч седклəн медүлв. Чикчилгəр, эгл улст медгдмəр зурдг бəəснчь үзж йовси əмтн ода чигн келнə.

Хальмг танһчд түрүн болжах эн һəəхүл хальмгин культурин бəəдл ик чинртə юмн билə. Терүнə каталогин нүр үгдəн Нүсхан Яван иигж бичжənə: «Хальмгин мергжлтгə болн эврə дурар үүлдг зурачнрин зургудт мадн колхоз-совхозмүдын сəн гисн үлсиг — стахановцниг, орден зүүһəнриг үзжəнавидн. Эн зурачнрин түрүн һəəхүл социалистическ утхта, келн-əмтнн янзта искусств делгрүллһнд йовуд, урмд өгх зовтə».

Хальмг АССР-ин СНК шиидврəр Элстд, урдынь чонж бəəсн герт зургүдын государственн галерей бүрдəгдв, галереййг государственн көрингнь зургудар тетих болла. Болв зуг 1940 жилд «Жаңһрин» 500 жилин өөнд нерəдгдсн һəəхүл белдлһнд галерей йосн төрлтəн авла.

1939 жилд Зурачнрин ниицəнə бүрдэгч комитет тогтагдв, терүнə ханьд Очра Лиж чигн орв.

Алдр Октябрьск революцин 22 өөнд нерəдгдсн танһчин хойрдгч һəəхүлд əмтнə зарһд кесг үүдэлт эн һарһв гедн дунд «Хальмг АССР-ин стахановцнр малчнриг царть болн һардвр орденмүдəр ачлснд үр Салбыков хаялтын үгəн келжənə» гидг зург болн танһчин нертə үлсин портретмүд билə.

Зурлһна халхар цуг кергүүлиг халун зүркəрн, өргмжтəһəр мана зурачнр дөңндг билə, болв бийсинь бəəцин болн көдлмшин таал му билə.

«Жаңһрин» 500 өөнд өргн белдвр, кегдж бəəснд, зурачнрин шийлң комиссь тогтагдв. Моһа сард Г. Ечеистов, Л. Аронов, Н. Аввакумов болн цань кесг зурачнр Элстд прəд, иргч һəəхүл бүрдəлһнд түсəн кургəд хəрв, дəкəд дочи хонг болад хəрү прəд, бəəрн зурачнрла хамдан өəмгүдəр йовж зургүд зурцхав. Хальмгур одад ирснə хөөн зурачнр СССР-ин зурачнрин Ниицəнə бүрдэгч комитетин президиумд тооцһан өгдг билə. Очра Лижин тускар тедн иигж келжənэ: «Зурачин мергжлт тəтү болвш, белдсн эскизмүднь шинжлхлə, Очра Лиж сəн ухата, халуч, билгтə күн болж медгднə. Ансамблин нəəрт белдсн эскизмүднь өөдəн үнллһ авв».

Эврə кесг үүдэлтəн белдхləри зурач нөхөнь хəəж, удан зовлигтə үүдэлтин хаалһар йовдг билə. Түрүн дарудан эскизмүдинь белдəд, хөөнь үсн ширəр зурад, тегəд оч чееждəн зовлктаһар тесж һарһсн юмндан шишлң эм өгч белддг билə. Үлгүрнь «Күнд һарта Савр», «Автопортрет» болн талдан кесг үүдэлтин хаалһ иим билə.

Кесг жилдəн дурсн «Автопортрет» энүнə цуг үүдэврмүдин болн нам Хальмг танһчин 30-ч жилмүдин искусствин үүдэврмүдин сан гиснə тоод орад бəəхмн.

Очра Лижиг СССР-ин зурачнрин Ниицəнд авчах саамд энүнə тускар В. Фаворский иигж келв: «...өвр шүлттаһар көдлнə, олн портрет, композиц келə...». «Автопортретнь» му биш, «Жаңһрт» нерəдж композиц келə. Улсин үүдэлт талан дилвһу, һəəхүлмүдт болхла эмтнə седкл тусхаж, буульмжтаһар бийəн келүлнə. Зурлһнь декоративн кецтə, кесг наалнд декорəц белдлə, түүлст чигн зург зурж үзжənэ. Бийəн станковистэ тоолна».

Нацкомиссин бюрон шиидврас «Очра Лиж билгтə зурач мөн болв шишлң медрл татгджана. Терүнə актерск көдлмшнь зурачнр медрлəн өөдлүллһнд бoомтг болад бəəнə».

«Хальмг улсин үүдэлт» дегтрт зургуд белдлһндəн Очра Лиж зурлһна келнə хуумн заншалар түшг авад, эгл хальмг күүнд медгдмəр зурла, дегтрин һадрт «зег» хатхмр олалад дегтриг əвр кевр сəəхрүлж. Өөнин һəəхүлд белдсн Очра Лижин монументальн-декоративн үүдэлтд улсин кезанөк эрдмин, сойлын заншал үзгднə. Тедн дунд «Күнд һарта Савр», «Арслигин арг улан Хонһр Герзəл хатидан», «Догши Күрмн хааг Мингйəн авч йовжана».

Өөнин байр чилм цацу мана зурачнр шин көдлмшин кесг төрт авлгдв. Эдн Октябрин 25-ч өөнд нерəдж «Мана Төрскн» нерəдлһтə цугсоюзн һəəхүлин бүрдэгч комитет тогтав. Кабардино-Балкарск АССР, Хальмг АССР, Ростовск область, Ставропольск болн Краснодарск крайин зурачнрин сольцана һəəхүлд шунж белдв.

Дəн эклхлə, зурачнр көдлмшин зəрүллтан сольв. Очра Лиж «Гитлер гисити — дəн», «Гитлерин үкл иим болх» гидг плакатмүд зурв. «ТАСС-ин терə» гидгин көдлмшт чигн орлцж йовла. Наадк зурачнрларн хамдан улсин ополченьд бичгдв.

Деер кегдсн цуг тоотыг дигхлхə, эмнəнь сул өдр күртлəн ик, үүдэгч туста зурачин көдлмш кеж йовсиь медгднə. Ямаран чигн керг үнн седклəн тусхаж кеж йовла.

Эндр өдрт, хуучн газетмүдин келкəс, хүүчн документс хəлəхлə, Очра Лижин эязх уга үүдэгч күчəр, көдлмшч арһар өврмж кенəч.

Цөөкн жилин туршт үүлдəд Очра Лиж хальмг улсин сойлын түүжд бат орман эзлв. Очра Лижин наснд терүнə үүдэлт олна оньг болн седкл тусхаж йовла. Дəн, Сталина догшн закврмудас иштə цуг энүнə үүдэврмүдəс юмн үлдсн үга. Зүгл һанһхн ленинградск зург цокачкорреспондент С. Л Сеферовин цокж авад, хадһлсн тер цагин зургудар дамжж терүнə үүдэлтлə таньлдж болхмн.

И. КОВАЛЕВ,
искусствовед.

●Түүмрəс сагтн

Зокалыг күцəлго бəəхлə

Жилин дөрвн цагт цуцрлтан үгһар республикин хөөчир теегт көдлнə. Ода эдн төл авлһна даавртə кергүүлдврт белджанə. Зөрм эдлəхүст болхла эн көдлмш эклчнсн бəзнə. Эн кемд төвжəх теднə һол күцлнь — геедрлт үгһар көдлмшэн күцəлһн мəн. Эн цагт һоллгч төрмүдин негнь — түүмрəс сагллһн болжана. Янад гиклə тусла эн кемд түүмрəс келтə мал һарутлһн учрна.

Үлгүрнь, давси жилин моһа-морн сармүдт колхозмүдын болн совхозмүдын объектст 13 түүмр шатла, һалд мал бəəршлүлдг 4 бəəрн, 131 тонн шүүрн хөт, хөөчирин 5 гер шатад, һарула харһн. Тер мет һалд 468 толһа нəəдəр хөн болн 166 хүрһн шатв. Хойр күн əмнəсн хаһцв. Хамгин ик то түүмр Яшкульск, Приютненск, Октябрьск болн Ики-Бурульск, райодт болла.

Электрооборудовань олзллһна болн саг үгһар тəмк татсна ашт тиим йовдлмүд һарва, гиж тəмдглх кергтə. Үлгүрнь, 1989 жилин моһа сарин 18-д Юстинск района «Барун» совхозин нег герт совхозин хөөч Б. А. Петров əмнəсн хаһцв. Электропроводкд эвдрлт һарсчас келтə Приозерн района Чапчаевин нертə совхозин ах хөөч Т. А. Аманкаеван хошт мал бəəдг бəəрн шатв. Һарунь 1237 арслн болв. Электрооборудованьэнд зокалыг күцəлго үгдж, тəвв гиж бүртклһн илдкв.

Яшкульск района «Ростовский» совхозд болхла малын бəəрнд 2 түүмр шатв. Һалд кошармүд болн 166 хүрһн, 468 толһа хөн шатв. Һарунь болхла 33 минһн арслн тогтав. Болв иим үлгүрмүд көдлмшэн дигтə-дататһар күцəлһнд нилчэн күргхш. Түүмрəс сагллһна зокалмүд чигн сəанəр күцəгдхш.

Эн жилин эклцəр селəнə эдл-ахуун объектст 2 түүмр шатв. Энд нөг күн эмнəсн хаһцв. Үлгүрнь, Черноземельск района «Восточный» совхозин ах хөөч Р. Н. Джамаловин хошт хүүчн электропроводжас келтə хөөчин герт түүмр шатв. Һалд төрин нег эгнь болн сонгу бəəсн хөөчин нөкд Р. Д. Орешенкова шатв.

Тиим йовдлмүд һарһгсн төлə эдл-ахуусин һардачир түүмрəс саглдг зокалыг күцəлһнд һол оньган өгх зөвтə. Хошмүдт, теплякүдт болн складмүдт тəмк татх зөв өгхмн биш. Тəмк татхин тəлə шишлң орм һарһж өгх кергтə. Электрическ герлиг зокалла ирлцəгһар орулх кергтə. Мал бəрдг бəəрнд үүдн болн мал һарһдг хаалһ сул бəəх зөвтə, терүн деер малын хөт болн нань чигн тоот тажж болшго. Үүдиг амрар секж болх төдгəр хаах кергтə.

Түүмр унтрахин төлə хошт кергтə кемжəһрнь ус хадһлх кергтə. Тер мет энд нал унтрахч, күрəс, сууһһе болн нань чигн тоот бəəх зөвтə. Төл авлһна кемд кошармүдт болн теплякүдт өдрин дуусн дежурств келнг бүрдəх кергтə. Түүмрнь түргəр унтрахин төлə бригадын члед дунд цуг даалһврит урдасць хувах кергтə. Тнигхлə күн болһна үүдвр тодрха болн туста болх. Тегəд чигн төл авлһна кемд түүмрəс сагалдг зокалыг, производственн дисциплн күцəлһн зовлигас гетлх арһ өгх.

К. ОГУРЦОВ,
Хальмг АССР-ин МВД-н түүмрəс сагллһна энгин көдлач.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

КИНО

«РОДИНА». (Ик зал). **Маски.** Эклцнь: 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30. (Бичкн зал). **Пираты XX века.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00.

«ДЖАНГАР». **Спальный вагон.** Эклцнь: 10.00, 12.00, 14.00, 16.30 18.30, 20.30.

«ДРУЖБА». **Дежа вю.** Эклцнь: 16.00, 19.00.

«ОКТЯБРЬ». (Ик зал). **Проводник.** Эклцнь: 15.00, 17.00, 19.00, 21.00. (Бичкн зал). **И вся любовь.** Эклцнь: 18.30, 20.30. Бичкдүт кинофильм. **Мультсборник.** Эклцнь: 19.30

ТЕНГРИН БӨӘДЛ

Эндр Хальмгт үүлтə өдр болхмн. Республикин зəрм райодар хур орхмн, өрүнднь буди буухмн. Элстд хур-чиг оршго. Деед үзгəс секундт 9—14 метрт курч салькн үлəхмн. Республикəр 7—12, Элстд 9—11 градус дулан болхмн. Ирх өдрмүдт тедгрин бəəдл икəр хувршго.

«Байр» журналын ах редактор Санджиев Николай Джамбуловичин эцк Джамбул Дорджиевич өгсн үчрар, журналын редколлег энүнə садн-элгнань зовлигнь хувалцжана.

МАНА ХАНГ: «КАЛМЫЦКАЯ ПРАВДА» — ОРГАН КАЛМЫЦКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАЛМЫЦКОЙ АССР. ОСНОВАНА В 1920 ГОДУ. ВЫХОДИТ ПЯТЬ РАЗ В НЕДЕЛЮ НА КАЛМЫЦКОМ ЯЗЫКЕ. ОБЪЕМ 2 ПЕЧАТНЫХ ЛИСТА. ПРИВЕДЕННЫХ К ФОРМАТУ ГАЗЕТЫ «ПРАВДА»
358000 ХАЛЬМГ АССР, ЭЛСТ БАЛЬСН, ТЕЛЕФОД редакторин — 5-25-33, приемна — 5-64-41, редакторин даруксин — 5-56-37, 5-62-45, даавrта сеглатриц — 5-64-80, эягудин: партийн тормүдин ЛЕНИНƏ УУЛЬНЦ. 243 ҺУРВДГЧ ДАВХР болн пропагандын — 5-54-93, селəнə эдл-ахуун — 5-63-13, 5-57-35, промышленн — 5-56-15, советск тосхлтын — 5-62-34, литературин болн искусствин — 5-79-76, секретариатын — 5-54-07, бичгүдин — 5-54-09, орчуллһна — 5-58-03, зəңгллһнə — 5-56-36, бухгалтерин — 5-79-60, машбюрон — 5-57-30, корректорск — 5-24-02, корпункте: Каспийскд — 9-21-16, Баһ Дөрвдт — 9-11-04, Цаһан Амнд — 9-17-81.

КПСС-ин ХАЛЬМГ ТАНҺЧИН КОМИТЕТИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

К-00063

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 378.